

nebræ, & nubes, & caligo. Iosephus in libro de antiquitatibus addit, tunc tunc terræ motu motem fuisse con-

quassatum, cuiusmodi; discessum terram fecisse, vt Iudæi putarēt Moysen penitus fuisse absorptum, magnoque luctu, & lamentatione eum fuisse profecutos, id propheta hoc loco tangit ad harumque rerum cogitationem animos aduocat, vt ex hoc dignitate, & amplitudinem Euangelij à Christo traditi intelligamus. Significat hoc montis ad Orientem & Occidentem discessu, magnum in orbe terrarum motum Euangelij prædicationem facturam esse, neque vllam eirem impedimento futuram, quominus per vniuersum manet orbem terrarū, qui quatuor partibus distinguitur, Oriente, Occidente, Aquilone, & Meridie: ad quas omnes partes hic montē Oliueti, id est, Euangelium penetraturū dicit. Sic Christus in monte Oliueti discipulis suis insit prædicare Euangelium omni creature. Eadem etiā metaphorā, & allusione, qua noster propheta, vltus est David de Euangelij promulgatione literaliter, & historicè verba faciens; Nubes (ait) & caligo in circuitu eius, iusticia, & iudicium correctio sedis eius: ignis ante ipsam præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit, & commota est terra: montes sicut cera fluxerūt à facie Domini, à facie Domini omnis terra uerunt cœli iusticiam eius, & omnes populi gloriam eius

Apostolos possumus in illius illud Psalm. Cœ-

Omnes enim populi crediderūt eum esse vniuersum à Patre.

5 Et fugietis ad Vallem montium eorum, quoniam conuergent Valles montium vsq; ad proximū: Et fugietis, sicut fugisti a facie terræ motus in diebus Ozie regis Iudæ.

Eadem per istos allusione prædicit Iudæos non amplexuros Euangelium; sed in tanto rerum motu fuga potius salutem quaesituros, ac fontem aquæ viuæ Christum relicturos. Tangit autem valde subtiliter propheta eā, quæ huius rei præcessit vmbra; quando vtus illa lex fuit lata, nam scribitur in Exodo; Cunctus autē populus videbat voces, & lampades, & sonitū bucinæ, montemq; fumantem: & perterriti, ac pauore percussi steterunt procul: quò significabatur, Christo vero Deo legem ferētē procul recessuros: non enim se Christo coniungent, sed fugiēt potius, sicut hic noster propheta dicit. Ac quem admodum tunc, vt statim capite citato narratur, Moysi dixerunt; Loquere tu nobis, & audemus: non loquatur nobis Dominus: ita Christo Domino postea docente eum noluerūt audire, sed ad Moysen conuersi sunt, serō iam legem eius nihil eis profuturam amplectentes. De hoc terræ motu, quem accidisse ait temporibus Ozie, nihil narratur in historia Ozie, quæ scribitur in. 4. Reg. & in. 2. Paralip. tāgitur tamē à nostro propheta hoc loco, & ab Amos prius mo capite. Quidā Hebræi existimāt hunc terræ motū illū esse, de quo narrat Esaias. 6. c. cū templū totū vidit tremere: quibus ego nō assentior. Ceterum quod hoc loco vulgatus veritatem habet, & fecerunt veritū fugietis.

17 Et erit: qui non ascendet de summitate terræ ad Ierusalem, vt alore regem Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18 Quod si familia Aegypti non ascenderit, & non venerit nec super eos erit, sed erit ruina, quia percutiet Dominus omnes gentes quæ non ascēderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum.

19 Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc peccatum omnium gentium quæ non ascenderit ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum.

20 In die illa erit quod super frumentum equi est, sanctum Domino: & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.

21 Et erit omnis lebes in Ierusalem, & in Iuda sanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immittentes, & sument ex eis, & cogant in eis, & non erit mercedem Domini exercituum.

Figura representatum fuit Iudæos nō aduersuros Euangelia.

Iudæos non amplexuros esse Euangelium.

Exod. 10. c.

Amos. 1. 4.

Esai. 6. c.

Amos. 1. 4.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

annum, vt adoret regem Dominum exercituum, & celebrent festiuitatem tabernaculorum.

17 Et erit: qui non ascendet de summitate terræ ad Ierusalem, vt alore regem Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18 Quod si familia Aegypti non ascenderit, & non venerit nec super eos erit, sed erit ruina, quia percutiet Dominus omnes gentes quæ non ascēderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum.

19 Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc peccatum omnium gentium quæ non ascenderit ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum.

20 In die illa erit quod super frumentum equi est, sanctum Domino: & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.

21 Et erit omnis lebes in Ierusalem, & in Iuda sanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immittentes, & sument ex eis, & cogant in eis, & non erit mercedem Domini exercituum.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Antichristi sum sententia in illa temporam multam non possunt in illa temporam apte cadere. alij tot probatorum tempora Apostolorum accedant; quorum nos explicat scribimus, ac eam sequentes in quas incidemus difficultates ex nemus, vt non nihil luminis acutillideamur. Quoniam superiori capite propheta dixerat, ex tribus terræ partibus duas esse perendas, & vnam seruandam: exponit nunc speciatim qua ratione duæ illæ periturae sint, quàmque acerbo, & exitioso bello præmetur ab iis ouibus, quas nefariè percussio patore dispererunt; quam strenui milites ex accede acriores facti, bellum in expeditionē in vniuersos I magnis viribus præparauerunt. C igitur propheta sermonem illum, quæ pastore ausa est per quam propter ab illa incipiendum duarum partium euer perditio, ait; Ecce dies veniunt, in quibus Ierusalem quod dicitur.

Difficile 2a charia ca- puli.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

non probatur: sunt in illa tempo

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Esai. 6. c.

Digestum Vetus,
SEV
PANDECTARVM
IVRIS CIVILIS
TOMVS PRIMVS,

*Ex Pandectis Florentinis, quæ olim Pisana dicebantur, quoad
eius fieri potuit, representatus:*

*Commentariis Accursij, & multorum in super aliorum tam veterum
quàm neotericorum Iureconsultorum scholiis at-
que obseruationibus illustratus.*

Epigramma Græcum Pandectis Florentinis præfixum:

BIBΛON Ιεσηνανός ἀναξ τεχνήτατο τλώ δε,
Ηἴ ῥα Τεβωνιανός μεγάλῳ κάμῳ παμβασιλῆϊ,
Οἶά τις Ἡρακλῆϊ παναιόλον ἀσπίδα τόξῳ,
Ἡ΄ ἐπὶ μῦρμαίρουσιν ἀγάλματα πάντα θεμίστων
Ἀνδρωπῶν δ' Ἀσίης τε, δορυκτίτου τε Διβύουσις,
Εὐρώπης τε πίδον ὅλου σιμάντοε κόσμου.

Hos versus Latine reddit And. Alciatus Prætermisorum. ij. circa principium.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Philippi Nutii.
M. D. LXXV.

DE PANDECTIS FLORENTINIS.

FRANCISCUS Taurellius in epistola nuncupatoria editionis Pandectarum Florentinarum ad Cosmum Medicem Florentinorum Ducem, sic post alia de his annectit: Pandectarum id seu Digestorum est antiquum volumen, Florentiæ nunc, olim Pisis adseruatum, cum Amalphi prius omnem supra memoriam fuisset. Inde acceptum Pisani, quod Innocentium secundum Pontificem maximum, & Lotarium Casarem item secundum, classe aduersus Normannum Rogerium iuissent, egregie nauatæ operæ monumentum retulerunt, diuque penes se habuerunt: donec per Gium Caponium æque nobilem, ac strenuum virum Florentini anno salutis sexto & quadringentesimo supra millesimum Pisis in potestatem redactis, subiectionis symbolum transtulere. Liber itaque ille præ ceteris egregius & uenerandus Florentiæ illo ex tempore summa cum cura ac religione, tanquam de celo delapsus, merito est custoditus. Atque hæc ex antiquis Pisanorum annalibus apud Plotium Gryphium eorum ciuem accepimus: quibus & Raphaël Volaterranus per omnia ferè adscripatur: & illo multo antiquior Raynerius Grachia Pisanus his libris quos ante ducentos ferè annos de bello Thusco conscripsit: quod opus inter cubiculares tuos libellos aliquando uidimus. Sed & Plotius idem affirmat, antiquum instrumentum domi se habuisse donationis eius in Pisanos per Lotarium collatæ, quod postea contagiose pestis periculo uitando inter alia scripta igne consumptum sit. Hunc optimum librum iã quadringentos amplius annos in Etruria habitum nemo satis unquam laudauerit, siue antiquitatem spectemus, siue sinceritatem ac fidem. Quis verò dubitet iam tum Lotarij seculo permagni eundem fuisse pretij? Neque enim maximus princeps grandi accepto beneficio leue quoddam ac vulgare munus in amicum atque potentem populum contulisset. Hæc ille. Si quis plura de his Pandectis nosse velit, legat primum caput libri primi. Emendationum Antonij Augustini iureconsulti disertissimi, atque omni virtutum genere illustris.

DE IUSTINIANO EX PLATINA IN LIBRO De vitis Pontificum.

Iustinianum imperatorem tanti constat ingenij tantæque doctrinæ fuisse, ut mirum non sit si leges Romanas sparsas in compositasque in ordinem ad omnium utilitatem redegerit: eaque reciderit, quæ superuacaneæ atque inutilia videbantur. Hac tamen in re, consilio & opera Ioannis Patricij, Triboniani, Theophili, Dorothei, & aliorum usus est: qui & doctrina & auctoritate insignes habebantur. Immensum namque illud librorum pelagus (ad duo enim ferè milia librorum fuisse constat) coaceruatis simul ab vrbe condita ad hæc usque tempora tot iudicijs, in quinquaginta libros titulatim digessit: quos nunc Digesta, nunc Pandectas appellat, quod omnem ciuilem doctrinam contineat. Idem quoque legum Epitomen fecit librorum quatuor. has autem leges, Institutiones appellant. Dicimus item Iustiniani codicem & volumen esse. Sunt præterea qui dicant Iustinianum ipsum libros de incarnatione Domini eleganter scripsisse. Templum quoque in honorem dei Patris (nam Filius, Patris est sapientia) sanctæ Sophiæ, quo nullum est in orbe maius, sua impensa suoque iussu Constantinopoli ædificandum curauit. Hæc Platina in vita Bonifacij secundæ: de quo Iustiniano qui plura desideret, legat eius vitam per Aegidium Perrinum descriptam, quæ ad calcem Institutionum eiusdem Iustiniani subiecta est.

DE TRIBONIANO ET EIVS SOCIIS ex Bernhardino Rutilio.

Tribonianus Macedoniani filius, inter fori principes Cos. Iustiniano magister officiorum, adfessor & quæstor: quod munus tum apud Constantinop. imperatorem solenne erat. Euenit septimo principatus anno, ut veneti prastinique, seditiosa factionum nomina, ita conspirarent, ut fugato imperatore ac Senatu, vrbe magna ex parte inflamata, & des multas publicæque opera incenderint. Quem tumultum ut sedaret imperator, Tribonianum & Ioannem prætorem præfectum in sicariorum gratiam magistratu mouit. Id enim magnis vocibus, propter exercitam in se antea quietis rebus seueritatem, ab armata plebe undique flagitabatur. probra in utrumque tota vrbe iactabantur, ipsique ad necem diu frustra quæsitæ erant. Triboniano Basilides successor datus, vir mansuetudine ac æquitate inter patricios clarus. Postea tamen Tribonianus in suum locum redijt: quo perfunctus, multos post annos morbo decessit. Vir fuit ingenio miti atque humano, ut nihil unquam præterea à quoquã ingratum sit passus. Quibus moribus & singulari omnium artium doctrina unum auaritiæ crimen facile obscurabat: cum tamen non nisi iustum se & arctum lucrum, legesque assidue aliquas ex usu aut antiquaret, aut conderet. Quod qui omnino arguunt, ne illi instabilem rerum humanarum conditionem parũ intelligunt. Hæc de Triboniano Procopius, historicus haud paulo melior quam Suidas nescio quis, à quo traditur Tribonianus auaritiæ morbo miserè laborasse, ut ius ipsum pretio quasi promerale habuerit, ac leges ad vtriusque partis usum nunc tulerit, nunc abrogarit, & quasi quæstuaris prostituerit, nullum putasse esse Deum, penitusque à religione abhorruisse: adulatorem atque impostorem fuisse, ut qui Iustiniano persuaserit non moriturum cum, sed cum ipso corpore in celos iri sublatum. Sed hæc quis credat incerto authori? cum contra stet scriptor grauis eorum temporum Procopius, nec Iustiniani optimi, & vel Suidæ ipsius testimonio, religiosissimi principis prudentia & pietas passura fuisse, nedum altura & prouidentura eiusmodi monstrum videatur. Fuit eodem tempore Tribonianus alter, ex Sida Pamphylia vrbe, primarius & ipse causidicus, vir multæ eruditionis & multorum operum quæ ponit Suidas, nihil ad ius attinentia. Theophylus quoque, Dorotheus, Theodorus, Isidorus, Anatolius, Thalleleus, & Cratinus, viri illustres & peritissimi iuris, adhibiti à Iustiniano ad purgandas feligendæque, quibus utimur leges, insigne ab eo testimonium doctrinæ ac fidei meruerunt.

Iurisconsultorum nomina & libri.

Pandectas, Digestorum quadraginta, Quaestionum viginti, Responsorum sex, Regularum quatuor, De Quaestione familiae vnus, Quaestionum publicè tractatarum vnus. Huius auditor (vt diximus) Papinianus libros ad Pandectas affert, Quaestionum triginta septem, Responsorum vnde viginti, Definitionum duos, De Adulteriis vnus, Adilitium vnus. Hic habitus omnium est acutissimus, eumque vocant historiae iuris asyllum, doctrinae legalis thesaurum: sic vt ab illo studiosi legunt, qui profecissent, appellati Papinianistae quandoque fuerint: amicus & Seueri Principi, sed à condiscipulatu, neque non ad finis per secundam uxorem. Successor eidem quoque in administratione fisci. Denique moriens Seuerus filios suos non alij magis quam Papiniano comendauit. Erat autem praefectus vrbi Papinianus, ac plus potens in aula quam volebat. Itaque sepe deponere notitiam potentiam frustra conatus, tandem ab Antonino Caracalla Seueri filio, militum gladiis obiectus, & securi percussus est, quod excusare parricidium nolisset. Huius adfessores in praefectura Iulius Paulus, & Domitius Ulpianus: quos quidam ex vestris Graeco vocabulo $\kappa\omicron\sigma\upsilon\phi\alpha\iota\omicron\upsilon\varsigma$ appellant, quoniam quasi verticem legitimae disciplinae cum Papiniano tenuerunt. Feruntur & Ulpiani libri Ad edictum tres & octoginta, Ad Sabinum verò vnus & quinquaginta, Ad leges viginti, Pro tribunali decem, De officio proconsulis decem, Regularum septem, Fideicommissorum sex, Opinionum sex, De adulteriis quinque, De appellationibus quatuor, De officio consulis tres, Institutorum duo, De Censibus sex, Responsorum duo, Tum singulares hi, Regularum rursus, De sponsalibus, De officio praefecti vrbi, De officio praefecti vigilum, De officio curatoris reipub. De officio praetoris tutelaris, De officio quaestoris. Sed quantum tamen multa scripserit Ulpianus, tamen Paulus aliquanto est (vt Graecè dicam) $\pi\omicron\lambda\upsilon\gamma\alpha\phi\acute{\omicron}\tau\epsilon\pi\omicron\varsigma$, eius enim numerantur hi libri, Ad edictum octoginta, Quaestionum vigintisex, Responsorum viginti tres, Breuium vigintitres, Ad Plautium duodeviginti, Ad Sabinum sexdecim, Ad leges decem, Regularum septem, Sententiarum vel factorum sex, Sententiarum iterum quinque, Ad Vitellium quatuor, Ad Neratium quatuor, Fideicommissorum tres, Decretorum tres, De adulteriis tres, Manualium tres, Institutorum duo, De officio proconsulis duo, Ad legem Iuliam, vel (vt aliter lego) ad legem Aeliam duo: Item ad legem Aeliam Sentiam tres, De iure fisci duo, $\mu\omicron\upsilon\upsilon\acute{\omicron}\beta\iota\beta\omicron\alpha\iota$ autem, Regularum rursus, Regularum tertio, De poenis paganorum, De poenis militum, De poenis omnium legum, De vsuris, De gradibus & affinitibus, De iure codicillorum, De excusationibus tutelarum, Ad regulam Catonianam, Ad S. C. Orficianum, Ad S. C. Tertullianum, Ad S. C. Syllanianum, Ad S. C. Velleianum, Ad S. C. Libonianum, seu Claudianum, De officio praefecti vigilum, De officio praefecti vrbi, De officio praetoris tutelaris, De extraordinarijs criminibus, Hypothecaria, Ad municipalem, De publicis iudicijs, De inofficioso testamento, De septemviralibus iudicijs, De iure singulari, De secundis tabulis, Ad orationem diui Seueri, Ad orationem diui Marci, Ad legem Velleiam, Ad legem Cinciam, Ad legem Falcidiam, De tacito fideicommissio, De portionibus quae liberis damnatorum conceduntur, De iuris & facti ignorantia, De adulteriis, De instructo & instrumento, De appellationibus, De iure libellorum, De testamentis, De iure patronatus, De iure patronatus quod ex lege Iulia & Papia venit, De actionibus, De concurrentibus actionibus, De intercessionibus foeminarum, De donationibus inter virum & uxorem, De legibus, De legitimis hereditatibus, De libertatibus dandis, De senatusconsultis Fuere autem Paulus & Ulpianus praefecti ambo. Sed quidam factos ab Alexandro dicunt, quidam verò ab Heliogabalo: qui tamen Ulpianum remouit vt virum bonum. Ceterum Alexander vtrunque magno in honore habuit, maxime autem Ulpianum, qui consiliarius ei quoque fuit, & scrinij magister. Nec vnquam ad eum solus admissus quisquam est, nisi praefectus atque Ulpianus. Tum si quando Sabinus alter adhibitus, semper tamen Ulpianus rogari iuebatur. Sabinus

Sabinus
autem

Iurisconsultorum nomina & libri.

autem ille, ad quem libros Ulpianus scripsit (puto etiam ad quem Paulus & Pomponius) Sabinus.
 vir fuit insignis & consularis, ab Heliogabalo iussus occidi, cuius filius etiam Fabius Sa-
 binus Alexandro fuit gratissimus, & Cato sui temporis dictus est. Nescio autem an hic
 filius idem sit Sabinus, qui consularis ac praefectus urbi, per tumultum fusti percussus in
 populo & occisus atque in publico derelictus fuerit. De illo quoque ambigitur, uterne de
 iure scripserit: filius, an pater. Scripsit verò iuris civilis tres, ex Proculi singularem, sed Pomponius
 & Epistolarum libros octo. Pomponij quoque collati sunt eodem libri scilicet, Ad quintum
 Mucium lectionum vndequadraginta, Ad Sabinum quinque & triginta, Epistolarum
 viginti, Variarum lectionum quindecim, Ad Plautium septem, Fideicommissorum quin- Caius.
 que, Senatusconsultorum quinque, Regularum vnus, Enchiridij duo. Caium verò citat et
 Boethius in Ciceronis Topicarum commentarijs. Huius hic adhibiti sunt, Ad edictum pro- Tribonianus.
 vinciale libri duo & triginta, Ad leges quindecim, Ad edictum publicum quindecim, qui
 soli tum reperti fuerunt. Aureorum septem, Aureus. hoc est duodecim tabularum sex,
 Institutionum tres, De manumissionibus tres, Fideicommissorum duo, De casibus vnus,
 Regularum vnus, Dotalitiorum vnus, Hypothecariae vnus. Sumpserunt haustus qui Tri- Venuleus.
 bonianum iuuerunt, ex Venulei quoque Scipulationum libris vnde viginti, Actionum de-
 cem, De officio proconsulis quatuor, De poenis paganorum vno, publicorum tribus, De in-
 terdictis sex. Item ex Mauritanij Ad leges sex, ex Terentij Clementis Ad leges viginti, Mauritanus.
 ex Africani Quaestionum nouem, ex Florentini institutorum duodecim, ex Tertylliani Terentius.
 De castrensi peculio vno, ex Iusti Constitutionum viginti, ex Triphoniani disputationum Clemens.
 libris vno & viginti, ex Callistrati De cognitionibus sex, Edictorum monitoriorum sex, Africanus.
 De iure fisci quatuor, Institutorum tribus, Quaestionum tribus, ex Menandri Militarium Florentinus.
 quatuor, ex Modestini Responsorum vnde viginti, Pandectae duodecim, Regularum de- Tertyllianus.
 cem, Differentiarum nouem, Excusationum sex, De poenis quatuor. Item ex eiusdem Iustinus.
μονοβιβλος De praescriptionibus, De inofficioso testamento, De manumissionibus, De le- Triphonianus.
 gatis & fideicommissis, De testamentis, πὸ δὲ ἰουριματικῶν De enucleatis casibus, De differen- Callistratus.
 tia dotis, De ritu nuptiarum. Ex Tarrantij Paterni Militarium quatuor, ex Macri Mi- Menander.
 litarium duobus, Publicorum duobus, De officio praesidis duobus, Modestinus.
ἑκατόν (seu verius Tarrantius.
ἑκατόν) duobus, De appellationibus duobus, Ex Arcadij De testibus vno, ex Rufini Re- Paternus.
 gularum duodecim, ex Anthi, siue Publij Furij Anthiani patris Edicti quinque libris, Macer.
 ex Maximi Ad legem Falcidiam, ex Hermogeniani epitomatum sex libris. Haec est de Arcadius.
 nique tam iuris conditorum qui symbolum dederunt, quam librorum quoque & titulorum Rufinus.
 quibus vestrae Pandectae se debent, exactior nomenclatura. Nam caeteri non intexuntur, Anthius.
 sed tantum citantur: quidam tamen in codicibus deprauatis, quanuis omnino immunes, P. Furius.
 munificibus tamen adnumerantur. Tituli praeterea nonnulli, sicuti de excusationibus, Maximus.
 pene integri Graece sunt editi, quos indoctus aliquis (vt apparet) in Latinum transtulit. Hermogenianus.
 Sed & haec (vt opinor) & alia pleraque nostras aliquando vigilias desiderant, quas utiq;
 nos (modò vita suppetat, ac modò paululum quid ocij contingat) nimium quam libenter
 tribuemus: sed prius tamen philosophiae satisfaciendum, cui nunc totos (vt scis) penitus
 que nos tradidimus. Erit opus omnino Bartholomaei Sozini, Senensis doctoris excellen-
 tis, immo verò planè singularis, opera nobis & consilio, quem equidem Papinianum alte-
 rum videor audacter posse appellare seculo nostro. Vale.

Rubricæ Digesti veteris

DIGESTI VETERIS RUBRICAE
centum quinque & quinquaginta continentur L X V.
carminebus sequentibus, eo textis artificio, vt præter
principale intuentum, aliquid sententiæ videantur habe-
re: quorum declarationem mox subiunximus.

Et primo primi libri.

Ius & origo patent. leges quoque parte priori.
Constituit. status. ac alienus. adoptat. & est res.
Datque senatores. consul. prætorius. vrbis.
Sunt quæstor. prætor. vigilum præfectus. habendi.
Officium pariter proconsulis vtile noscas.
Vult his augusti. præses. vel Cæsaris addi.
Censor Alexandri. ius mandat. & assidet inde.

De iustitia & iure. De origine iuris ciuilibus, & omnium ma-
gistratum, & successione iurisperitorum. De legibus sena-
tusque consultis, & longa consuetudine. De constitutioni-
bus principum. De statu hominum. De his qui sui vel alieni
iuris sunt. De adoptionibus, emancipationibus, & alijs modis
quibus ius patriæ potestatis soluitur. De rerum diuisione &
qualitate. De senatoribus. De officio consulis. De officio præ-
fecti prætorio. De officio præfecti vrbis. De officio quæstoris.
De officio prætoris. De officio præfecti vigilum. De officio
proconsulis & legati. De officio præfecti augustalis. De offi-
cio præsidis. De officio procuratoris Cæsaris, & rationalis. De
officio iuridici Alexandri. De officio eius cui mandata est iu-
risdictio. De officio assessorum.

Secundi libri rubricæ.

Est iurisdictio. statuens in parte secunda.
Si quis ius dicens. vocat in ius. non ierit tunc.
Iussit lex vt eant qui sunt in iure vocati.
Eximat hos nemo. leges quos sat dare cogunt.
Si noxalis agat. per quem fit. cautio sisti.
Ferat. edendo. pactum. si transigat vllus.

De iurisdictioe omnium iudicum. Quod quisque iuris in
alium statuerit, ipse eodem iure vtatur. Si quis ius dicenti non
obtemperauerit. De in ius vocando. Si quis in ius vocatus nõ
ierit: siue quis eum vocauerit, quem ex edicto non debuit.
In ius vocati vt eant, vel satis aut cautum dent. Ne quis eum
qui in ius vocatur, vi eximat. Qui satisfacere cogantur: vel iura-
to promittant, vel sue committantur promissioni. Si ex noxa-
li causa agatur quemadmodum caueatur. De eo per quem fa-
ctum erit quod minus quis iudicio sistat. Si quis cautionibus
iudicio sistendi causa factis non obtemperauerit. De ferijs
& dilationibus, & diuersis temporibus earum: & ex quibus
causis ferie non impediuntur. De edendo. De pactis. De trans-
actionibus.

Tertij libri rubricæ.

Postulat. infamat. procurat nomine terna.
Gesta negotia. sunt his atque calumnia iuncta.
De postulando. De his qui notantur infamia. De procura-
toribus & defensoribus. Quod cuiusque vniuersitatis nomi-
ne, vel contra eam agatur. De negotijs gestis. De calumnia-
toribus.

Quarti libri rubricæ.

Restituit quarta. metus. & dolus. & minor hic sunt.
Deminuit. maior. alienat. & arbiter hinc est.
Nautæ. caupones. stabularius abdita reddant.

De in integrum restitutionibus. Quod metus causa ges-
tum erit. De dolo malo. De minoribus xxv. annis. De capite
minutis. Ex quibus causis maiores xxv. annis in integrum
restituuntur. De alienatione mutandi iudicij causa facta. De
receptis arbitris: & qui arbitrium recipiunt, vt senten-
tiam dicant. Nautæ, caupones, stabularij, vt recepta resti-
tuant.

Quinti libri rubricæ.

Iudicij quinta. ex hæres queritur. petit heres.
Si pars heredis. sic possessoria poscat.
Iungas heredem fideicommissa petentem.

De iudicij, & vbi quis agere vel conueniri debeat. De in-
officioso testamento. De petitione hereditatis. Si pars here-
ditatis petatur. De possessoria hereditatis petitione. De fidei-
commissaria hereditatis petitione.

Sexti libri rubricæ.

Vindicat & sexta. tractans de Publiciana.

Vestigialis ager aut emphyteuticus est hic.

De rei vindicatione. De Publiciana in rem actione. Si agas
vestigialis vel emphyteuticius petatur.

Septimi libri rubricæ.

Dans vsum fructum pars septima. crescere. cedit.

Amittatur. res quæ consumenda. petatur.

Dat seruis operas. habitatio. si cauet vtens.

De vsum fructu, & quemadmodum quis vtatur, fruatur. De
vsum fructu accrescendo. Quando dies vsum fructus legati ce-
dat. Quibus modis vsum fructus vel vsum amittatur. De vsum fru-
ctu earum rerum quæ vsum consumuntur vel minuuntur. Si v-
sum fructus petatur, vel ad alium pertinere negetur. De operis
seruorum. De vsum & habitatione. Vsum fructuarius quemadmo-
dum caueat.

Octaui libri rubricæ.

Vtere seruitijs octaua parte locatis.

Prædia dant vrbes. & rus. communia multis.

Ni mihi seruitium bene vindico. perdere possum.

De seruitutibus. De seruitutibus vrbiorum prædiorum.
De seruitutibus rusticorum prædiorum. Communia prædio-
rum, tam vrbiorum quam rusticorum. Si seruitus vindice-
tur, vel ad alium pertinere negetur. Quemadmodum seruitus
amittatur.

Noni libri rubricæ.

Quadrupedè nona dabit. Aquiliã quoque legem.
Effundunt multi. noxalis vt actio detur.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Ad legem Aqui-
liam. De his qui deiecerunt, vel effuderunt. De noxalibus
actionibus.

Decimi libri rubricæ.

In decima fines regis. ac exercere posses.

Diuisis tandem communibus. exhibeamus.

Finium regundorum. Familiz exercendæ. Comuni diui-
dendo. Ad exhibendum.

Vndecimi libri rubricæ.

Vndecima iudex interrogat. itur ad ipsum.

Seruos corrumpunt. fugitiuos. alea. mensor.

Funera cum sumptu. debes inferre sepulchro.

De interrogationibus in iure faciendis, & interrogatorijs
actionibus. De quibus rebus ad eundem iudicem eatur. De
seruo corrupto. De seruis fugitiuis. De alea lusu, & aleatori-
bus. Si mensor falsum modum dixerit. De religiosis & sumpti-
bus funerum. De mortuo inferendo, & sepulchro violato vel
inadificando.

Duodecimi libri rubricæ.

Res credit. iurans in litem pars duodena.

Condico ob causam. cui turpis causa superfit.

Ac indebita si sint. condices sine causa.

De rebus creditis, & si certum petatur. De iureiuran-
do, siue voluntario, siue necessario, siue iudiciali. De in li-
tem iurando. De conditione ob causam data, causa non se-
cuta. De conditione ob turpem causam, vel inhonestam, vel
iniustam. De conditione indebiti. De conditione sine
causa.

Tredecimi libri rubricæ.

Tredecimam furti. & legis conditio tangit.

Tritica. dant loca certa. statuta pecunia si sit.

Comoda. cū reliquis dabit actio pignoris ampla.

De conditione furtiua. De conditione ex lege. De con-
ditione triticaria. De eo quod certo loco dari oportet. De
constituta pecunia. Commodati vel contra. De pignoratitia
actione vel contra.

Decimiquarti libri rubricæ.

Exercet. iactum bisseptima. & institor hic est.

Actio quæ tribuit. patet ac aliena potestas.

Ne dentur natis Macedonia lex vetat æra.

De exercitoria actione. Ad legem Rhodiam de iactu. De
institoria actione. De tributoria actione. Quod cum eo qui
potestate aliena est, negotium gestum esse dicitur. Ad sena-
tusconsultum Macedonianum.

Decimiquinti libri rubricæ.

In decima quinta describo peculium. & annum.

Post de in rem verso. quod iussu iungere fas est.

De pecu;

Rubricæ Digesti veteris.

De peculio. Quando de peculio actio annalis est. De in rem verso. Quod iussu.

Decimiseptimi libri rubricæ.

In sexta decima mulier lege Velleianum. Compensare verant leges. si depositum sit. Ad lenatufconsultum Velleianum. De compensationibus. Depositi vel contra.

Decimioctavi libri rubricæ.

Septima post decimam mandatū. pro socio dat. Mandati, vel contra. Pro socio.

Decimioctavi libri rubricæ.

Octauadecima tibi vendo. diem adiuciendo. Committens. hæres vendit. rescindo. periculum. His exportandos debes adiungere seruos.

De contrahenda emptione & venditione: & de pactis inter emptorem & venditorem: & quæ res vendi non possunt. De in diem additione. De lege commissoria. De hæreditate vel actione vendita. De rescindenda venditione, & quando ab ea discedatur. De periculo & commodo rei vendita. De seruis exportandis: vel si ita seruus venierit; vt manumittatur: vel contra.

Decimnoni libri rubricæ.

Emptum post decimā nona. locat. æstimat. actor. Res permutatas. præscriptis addito verbis.

De actionibus empti & venditi. De locato & conducto. De æstimatoria actione. De rerum permutatione. De præscriptis verbis, & in factum actione.

Vigesimi libri rubricæ.

Pignora pars vicena tibi dabit, ac hypothecās. Post pignus tacitum. sunt quæ res. qui potiores. Distrahitur pignus. tandē quoque soluitur illud. De pignoribus & hypothecis: & qualiter ea contrahuntur: & de pactis eorum. In quibus causis pignus vel hypotheca tacite cōtrahitur. Quæ res pignori vel hypothecæ obligari possunt. Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur: & de his qui in priorum creditorum locum succedunt. De distractione pignorum vel hypothecarum. Quibus modis pignus vel hypotheca soluitur.

Vigesimiprimi libri rubricæ.

Edictum ædilis tractat vicesimaprimum. Euincam. si res quæ venditur, excipitur. De ædilitio edicto, & redhibitoria actione, & quanto minoris. De euictionibus, & duplæ stipulatione. De exceptione rei venditæ & traditæ.

Vigesimisecondi libri rubricæ.

Vsuras fœnusque. probat vicena secunda. Instruit. & testes. simul ignorantia duplex. De usuris & fructibus, & causis, & omnibus exceptionibus, & mora. De nautico fœnore. De probationibus & præsumptionibus. De fide instrumentorum & amissione eorum. De testibus. De iuris & facti ignorantia.

Vigesimitertij libri rubricæ.

De sponsalibus. & ritu docet ante suprema. Ius. pactum. fundus dotalis iungitur istis. De sponsalibus. De ritu nuptiarum. De iure dotium. De pactis dotalibus. De fundo dotali.

Vigesimiquarti libri rubricæ.

Vltima coniugibus donat. diuortia tangens. De donationibus inter virum & vxorem. De repudijs & diuortijs.

Finis titulorum Digesti veteris.

LEGES MULTIPLES DIGESTI veteris, aut difficiles, aut singulares, subiectis annotata carminibus: quibus præter legum ipsarum verba immixtum est nihil.

Res quod Nerua. metū. de rebus prædia centum. Ex empto. prætor. si quis. Pomponius. arbor. Si dominus. mater. vinum. mulier. bona. frater. Testatrix. pacta. repeti. tria. dolia. lecta. Imperium. diuus. si fundum. venditor. eius. Si pars extat. vbi. si mandato. grege fundi.

Sunt hæc difficiles satis hoc in codice leges.

Ne careas lege, carmina nostra lege. Efficitur restis ex grammate quoque priore: Qua leges istas neclere mente queas.

Declaratio sex primorum carminum.

Res. lex est in tit. de pign. quæ incipit, res hypothecæ. Quod Nerua. depofi. quam Bar. solenniter repetijt. Metum. 3. de eo quod metus causa. maxime in. §. volenti. De rebus. de arbi. de qua dicit Bar. in l. & an eadem. §. actiones: ff. de excep. rei iudica. Nescio alibi casum. Prædia. de actio. empti. hanc legas vt intelligas. Centum. de eo quod certo loc. quæ re vera videtur difficilis. Ex empto. de actio. emp. hanc si placet tene menti. Prætor. de iur. om. iu. de edendo. quando actio de pecu. est anæna. cum similibus.

Si quis. si quis iudicij. de alie. iu. mu. de qua dicit Bar. nescio alibi. adde. l. si quis libertatem. de pe. here. quæ re vera difficilis est. applicari etiam potest. l. si quis id. de iurisd. om. iud. & si quis intentione. de iudi. cum similibus multis.

Pomponius. 1. & 2. de nego. gest. & fami. erciscun. Arbor. communi diui. quam satis difficilem inueni legendo. asfinis est huic lex, arboribus. de vsufruc. & c. Si dominus. de præscriptis verb. quam dicit Bart. esse notandam.

Mater. de inoffi. test. quæ est de numero damnatarum. Vinum. de reb. credi. quæ licet fortè non sit difficilis, est tamē vtilis: cum lætificet cor hominis. not. glo. l. j. de peri. & com. rei ven.

Mulier. de lege commiss. Alibi inuenietur. rara enim non est. Bona. bona fides. depofi. & de act. empt. Aduerte. aliqui asseuerant quod mulier bona. sit lex vnica, quæ est de iure dot. Sed cum mulier bona sit rara auis, inde non est facienda lex: vt no. glo. in l. ex his. ff. de leg.

Frater. de conditio. in debi. difficilis est, & de numero damnatarum.

Testatrix. si seruitus vindicetur, quæ sit, per te iudicetur.

Pacta. de contrahen. empt. quam cum obscuris pone.

Repeti. quibus mo. vsufruc. amittatur. ista per te videatur.

Tria. tria prædia. de serui. rusti. prædio.

Dolia. de contrahen. empt. in hac tuum vinum reponere.

Lecta. de reb. credi. aliàs si cert. peta. difficilis, & de damnatis.

Imperium. de iurisd. om. iudi. materiam habet arduam.

Diuus. de in integ. resti. quam Barto. dicit singularem, adde. l. diuus. de offi. præli. cum si.

Si fundum. manda. de qua dicit Barto. ibi not. finem huius. l. quæ nescio alibi.

Venditor. de hæredi. vel actio. ven. similes huic inuestiga.

Eius. de re. cre. aliàs si cer. peta. difficilis, & de cœtu damnatarum.

Hoc dico propter illa carmina triuialia.

Damnetur mater. damnetur lectaque. frater.

Damnetur Gallus. damnetur filius eius.

Mater. lecta. frater. eius. sunt in hoc volumine, & in nostris versibus comprehensæ.

Gallus. ff. de libe. & posth. Filius. aliàs, filiam. C. fam. erc.

Si pars. de inoffi. testamento. hanc videre memento.

Extat. de eo quod metus causa. quam non bene explicat glof. si Bar. creditur.

Vbi. de edendo. & de in diem addic.

Si mandato. mandati. quæ non est alibi. secundum Barto. in l. j. de noua.

Grege. de pigno. maxime in §. cum pignori.

Fundi. de contrahen. empt. & de actio. empt.

Leges istas quibus plures aliàs (nominibus etiam non mutatis) annectere posses: Restis in carminum capite prætexta, in mente tua colliger: & ne hinc abeant retineat. Quam nulla vnquam vi posse dissolui speramus. Si enim funiculus triplex difficile rumpitur: extra de treug. & pace. c. j. longe difficilius restis ista lex funiculis seu chordulis compacta ruptioni subiecta erit.

Supradictis paucas adnectamus oportet: nõ carmine quidem, sed soluto sermone: cum diuersis diuersa sint cordi.

Virgentium. de pactis. proluxa est, & proluxè per doctores res exposita: Huic adiunge. l. lege. Aquilia si deletum. ad leg. Aquiliam. de qua dicit Barto. Domini, ista lex est singularissima.

Officium. de rei vind. possent hic applicari. l. olympico. de serui. vrb. prx. & l. ossa. de reli. & sum. su. cum similibus plurimis.

Index titulorum

H Aerede familiae erciscun. notabilis & singularis, si legem accipias vsque ad finem dicit Bart.
A dmonendi. de iure iuran. singularis est admodum. in hac copiosos Bartolus edidit commentarios, Baldus similiter & alij in materia iuramenti. Omitto leges huic loco applicabiles: vt sunt, Auunculo. de condic. sine causa. Antiqui. si pars here. pet. cum multis similibus.
N on solum de ritu nup. casus singularis, secundum Ny.
N Eratius. de petitione hered. de ser. cor. de relig. & sump. fu. & c. Nauta, caupo, stabularius, posset hic locari: & plures alia lectione & scitu digna.
E X parte famil. ercisc. non reperitur alibi casus, dicit Ny. in l. quid ergo. §. sufficit. ff. de contra. actio. iure. adde. l. elegantior. de dolo malo. de condic. in deb. de pig. act. Quid bonitatis habent, videas rogo iuris amator. Sed praesertim huic loco applices. l. ea lege. §. locauit. locauit. quam dicunt doctores singularem. iuncta. l. aequissimam. de vsufru. & l. aediles. de aed. edict. cum similibus.
S i de dote. de iure do. singularis: vt vult Bart. in l. j. c. de iure fisci. Adde. l. sicuti. §. sed si quaeritur. si seruitus vindice. qua etiam dicit Barto. singularem.
C um miles. de alie. iudic. mutan fortis & singularis, quam Bart. dicit se nescire alibi.
H Aeris. de iudi. saepe allegata, vbi de materia fortiendi forum ratione contractus vel quasi.

A Rgetum. commo. lex est a multis cupita. l. aquam. quem admo. serui. amit. hic applicare bonum esset, vt vinum (de quo supra) lymphatum bibatur. Nam turbare ferit fortia vina caput.
P Apinianus. de inoffi. testa. multa complectens singularia. & est difficilis, praesertim in §. quarta.
P Roponebatur. de iudic. cui annexas si libeat. l. praecipunt. de aedilitio edic.
V ideamus. de in litem iuran. de loca. de vsu. Vir. ad Velleb. isthic applicare, non erit in vanum (credo) laborare. & l. vindicantem. de cuius. q. tangit regulam notabilem, teste Bar. Quem de cuius. q. tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. cum si.
I n vltissime. de aed. edict. vbi notatur hominem esse preciosissimam & dignissimam creaturarum.
S i mulier. ij. §. ex asse. de iure do. iste. §. non est alibi, secundum Barto. in l. sancimus. in princ. C. ad Trebellianum.
Explicit quarundam legum & difficultum & singularium congeries, quas noua serie in vnum cogendas duximus: vt nouo casibus studio non sine voluptate & admiratione legant & teneant (si illis corde sedeat) huius civilis censura studiosi. Si quid autem lectione dignum conspexerint, collectorem suis adiungant precibus.
I mpracata suos quum Parca resoluerit artus,
 Spiritus aetherici transuolet alta poli.

TITVLI DIGESTI VETERIS SERIE ALPHABETICA dispositi: quò facilius hac in arte tyrunculi eos inuenire possint.

<p>A</p> <p>Actionibus empti & venditi 1802</p> <p>Adoptionibus & emancipationibus. 100</p> <p>Ad exhibendum. 1176</p> <p>Ad legem Aquiliam. 1055</p> <p>Ad legem Rhodiam de iactu. 1459</p> <p>Ad senatusconsultum Macedonianum. 1493.</p> <p>Ad senatusconsultum Velleianum. 1574</p> <p>Aestimatoria actione. 1834</p> <p>Aedilitio edicto. 1958</p> <p>Aleatoribus. 1215</p> <p>Alienatione iudicij mutandi causa facta. 616</p> <p>C</p> <p>Calumniatoribus. 466</p> <p>Capite minutis. 584</p> <p>Certi conditione. 1233</p> <p>Communia praediorum, tam urbanorum quam rusticorum. 1014</p> <p>Commoditati vel contra. 1406</p> <p>Communi diuidendo. 1159</p> <p>Compenfationibus. 1596</p> <p>Condictione causa data, causa non secuta. 1306</p> <p>Condictione ob turpem causam. 1312</p> <p>Condictione indebiti. 1326</p> <p>Condictione sine causa. 1368</p> <p>Condictione furtiua. 1371</p> <p>Condictione ex lege. 1379</p> <p>Condictione triticaria. 1380</p> <p>Constitutionibus principum. 84</p> <p>Constituta pecunia. 1393</p> <p>Contrahenda emptione & venditione. 1724</p> <p>D</p> <p>Depositi vel contra. 1602</p> <p>Dilationibus. 235</p> <p>Diuortij & repudijs. 2218</p> <p>Distractioe pignorum. 1944</p> <p>Dolo malo. 503</p> <p>Donationibus inter virum & uxorem. 2178</p> <p>E</p> <p>Edendo. 241</p> <p>Eo per quem factum erit quò minus quis iudicio listat. 218</p> <p>Eo quod certo loco dari oportet. 1383</p> <p>Eo quod metus causa gestum erit. 477</p> <p>Enictionibus. 1997</p> <p>Exceptione rei venditae & traditae. 2037</p>	<p>Exercitoria actione. 1449</p> <p>Ex quibus causis maiores 25. annis in integrum restituantur. 590</p> <p>F</p> <p>Familiae erciscundae. 1124</p> <p>Ferijs & dilationibus, & diuersis temporibus earum. 235</p> <p>Fide instrumentorum. 2083</p> <p>Fideicommissaria hereditatis petitione. 818</p> <p>Finium regundorum. 1119</p> <p>Fugitiuis. 1211</p> <p>Fundo dotali. 1173</p> <p>H</p> <p>Haereditate vel actione vendita. 1771</p> <p>His qui deiecerint vel effuderint. 1092</p> <p>His qui notantur infamia. 338</p> <p>His qui sunt sui vel alieni iuris. 95</p> <p>I</p> <p>In diem additione. 1759</p> <p>In integrum restitutionibus. 472</p> <p>In ius vocando. 183</p> <p>In litem iurando. 1300</p> <p>Inofficioso testamento. 715</p> <p>Interrogatorijs actionibus. 1191</p> <p>In ius vocati vt eant, aut satis vel cautum dent. 197</p> <p>In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahatur. 1924</p> <p>In rem verso. 1554</p> <p>Institoria actione. 1468</p> <p>Iudicij, & vbi quis agere vel conueniri debeat. 672</p> <p>Iudicio finium regundorum. 1119</p> <p>Iureiurando. 1272</p> <p>Iuris & facti ignorantia. 2095</p> <p>Iurisdictione omnium iudicum. 163</p> <p>Iure dotium. 2125</p> <p>Iustitia & iure. 53</p> <p>L</p> <p>Lege commissoria. 1768</p> <p>Lege Rhodia, de iactu. 1459</p> <p>Legibus senatusque consultis, & longa consuetudine. 72</p> <p>Locati & conducti. 1845</p> <p>M</p> <p>Mandati, vel contra. 1628</p> <p>Minoribus 25. annis. 530</p> <p>Mortuo inferendo, & sepulchro edificando. 1232</p> <p>N</p> <p>Nautae, caupones, stabularij, vt recepta restituant. 661</p>	<p>Nautico faenore. 1066</p> <p>Negotijs gestis. 412</p> <p>Ne quis cum qui in ius vocatus est, viximat. 198</p> <p>Noxalibus actionibus. 1098</p> <p>O</p> <p>Officio adessorum. 157</p> <p>Officio consulis. 124</p> <p>Officio eius cui mandata est iurisdicatio. 153</p> <p>Officio iuridici. 152</p> <p>Officio praefecti augustalis. 147</p> <p>Officio praefecti praetorio. 125</p> <p>Officio praefecti vrbi. 126</p> <p>Officio praetorum. 130</p> <p>Officio praefecti vigilum. 131</p> <p>Officio proconsulis & legati. 134</p> <p>Officio praesidis. 142</p> <p>Officio procuratoris Caesaris. 151</p> <p>Officio quaestoris. 128</p> <p>Operis seruorum. 948</p> <p>Origine iuris, & omnium magistratum, & successione prudentium. 62</p> <p>P</p> <p>Pactis. 254</p> <p>Pactis dotalibus. 2162</p> <p>Peculio. 1505</p> <p>Periculo & commodo rei venditae. 1789</p> <p>Petitione hereditatis. 747</p> <p>Pignoribus & hypothecis. 1909</p> <p>Pigneratitia actione. 1422</p> <p>Possessoria hereditatis petitione. 818</p> <p>Postulando. 328</p> <p>Publiciana in rem actione. 866</p> <p>Praescriptis verbis. 1887</p> <p>Probationibus. 2069</p> <p>Procuratoribus & defensoribus. 356</p> <p>Pro socio. 1684</p> <p>Q</p> <p>Quando dies vsufru. legati cedat. 927</p> <p>Quando de peculio actio annalis est. 1551</p> <p>Quae res pignori obligari non possunt. 1926</p> <p>Quemadmodum seruitutes amittantur. 1040</p> <p>Qui potiores in pignore habeantur. 1929</p> <p>Qui satisfacere cogantur, &c. 101</p> <p>Quibus modis pignus vel hypotheca. 1949</p> <p>Quibus ex causis maiores 25. annis. 590</p>
--	--	--

Digesti veteris.

Quibus modis vsusfructus vel vsus amittatur.	928
Quibus rebus ad eund. iudicatur.	1204
Quod cum eo qui in aliena potestate &c.	1489
Quod cuiuscunque vniuersitatis nomine, vel contra eam agatur.	404
Quod iussu.	1571
Quod quisque iuris in alium statuerit, ipse eodem iure utatur.	176
R	
Rebus creditis.	1133
Receptis arbitris: & qui arbitrium recipiunt, vt sententiam dicant.	624
Rei vindicatione.	820
Religiosis & sumptibus funerum.	1218
Rerum diuisione, & qualitate.	114
Rerum permutacione.	1886
Rescindenda venditione.	1734
Restitutione in integrum.	472
Ritu nuptiarum.	2106

S	
Senatoribus.	119
Senatusconsult. Macedoni.	1493
Seruis exportandis.	1798
Seruitutibus.	969
Seruitutibus vrbanoꝝ prædiorum.	977
Seruitutibus prædiorum rusticorū.	996
Seruo corrupto.	1205
Seruis fugitiuis.	1211
Si ager vectigalis, id est emphyteuticarius petatur.	879
Si seruitus vindicetur, &c.	1025
Si vsusfructus petatur, vel ad alium pertinere negetur.	944
Si certum petatur.	1233
Si ex noxali causa agatur, quemadmodum caueatur.	214
Si mensor falsum modum dixerit.	1215
Si pars hereditatis petatur.	808
Si quadrupes pauperie fecisse dicatur.	1057
Si quis in ius vocatus non ierit.	194

Si quis ius dicent non obtemperauerit.	181
Si quis cautionibus iudicio sistendi causa factis non obtemperauerit.	227
Sponsalibus.	2103
Statu hominum.	86
T	
Testibus.	2084
Transaccionibus.	312
Tributoria actione.	1479
V	
Vsufuctu, & quemadmodum quis utatur fruendo.	880
Vsufuctu accrescendo.	920
Vsufuctu earum rerum quæ vsu consumuntur.	940
Vsu & habitatione.	249
Vsufuctuarius quemadmodum caueat.	958
Viris.	2039
FINIS.	

LEGES OMNES DIGESTI VETERIS HIC ORDINE ALPHABETICO ponuntur: vt si quando ineptus aut mendosus sit titulus, legem quam quæris promptam habeas.

A	Bea parte. de proba.	2071
	Ab emptione. de pac.	309
	Abesse rei publi. causa ex quib. cau. ma.	610
	Ab hostibus autem. ex qui cau. ma.	594
	Absens reus. de procur.	400
	Actio de æstimato. de æsti. act.	1884
	Actio neg. gest. de neg. gest.	464
	Actio rei redditoria. de ædil. edict.	1992
	Actio de depofiti. depofiti vel contra.	1621
	Actio de diftrahitur. pro focio.	1713
	Actiones de feruitutibus. si seru. vin.	1025
	Actoris procurator. de procura.	367
	Ad certam partem. de feruitu.	971
	Ad eo morte focij. pro focio.	1706
	Ad eos quidem de iurisd. omni iur.	169
	Ad eos qui. commo. vel contra.	1420
	Ad exhibendum. ad exhiben.	1190
	Ad fidem rei. de testi.	2091
	Adhuc interefte. de vsuf. & quemad.	897
	A. §. Iulianus.	
	Adiri etiam. de offi. præfe. vrb.	128
	Adiuo Pio. de ritu. nup.	2120
	Ad legatum. de procura.	397
	Ad monendi sumus. de iureiur.	1293
	Adoptio enim. de adop.	105
	Adoptio non iure. de adop.	112
	Adoptiones. de adop.	113
	Adoptare. de offi. iuri.	152
	Adoptare quis. de adop.	112
	Adoptiuus filius. de rit. nup.	2109
	Adoptiuum patrem. de in ius vo.	186
	Adoptiuum quoque. de iure dot. 2127. B nunc est §. Iulianus libro.	
	Ad peremptorium. de iudi.	708
	Ad personas. de iureiur.	1283
	Adquirent. de pact.	278
	Adrogato partefamilias. de adop.	112
	Ad rem mobilem. de procu.	395
	Ad res donatas. de ædil. edict.	1994
	Aduersus mentorem. si men. fal. mo. di.	1215
	Aduersus sententiam. de recept. arb.	645
	Aduersus testamentum. de inoffic. testa.	745
	Aede sacra. de contra. empt.	1755
	Aedificia. com. præd.	1014
	Aedificia. de fer. vrb. præ.	981
	Aediles aiunt. de ædil. edict.	1983
	Aediles. de ædil. edict.	1973
	Aedium autem. de peculio.	1512

Aemilius Larianus. de mino. 25. an.	575
Aequissimum. de vsufuctu 889. C. §. sed si in verbo, æquissimum.	
Aequissimum. de eo per quem fac. erit.	118
Aequum prætoris de inuito. act.	1468
Agalo. si quad. pau. fec. dic.	1054
Agri ciuitatum si ager. vecti.	879
Agri vsufuctu. de vsufuc. & quemad.	894
Aimuray vioripai. de constitu. princi.	86
Ai lex. ad leg. Aquil.	1066
Ait prætor. de neg. gest.	413
Ait prætor. de eo quod met. cau.	477
Ait prætor. de mino. 25. an.	539
Ait prætor qui ex qui. cau. ma.	601
Ait prætor. nau. cau. sta.	661
Ait prætor. de Publi. in rem act.	866
Ait prætor. de fer.	1205
Ait prætor. 1. de iureiur.	1272
Ait prætor. 2. de iureiur.	1275
Ait prætor. commo. vel contra.	1406
Ait prætor. quod cum eo qui.	1489
Alias autem. de iureiur.	1284
Alias si ex stipulatu. de in lit. iur.	1305
Aliena res. de pigne. act.	1432
Alienatio cum fit. de contra. empt.	1751
Alienationes enim famil. ercisc.	1130
Alio loco. de eo quod cert. lo.	1383
Alioquin quid dicemus. de contra. empt.	1729
Aliquando etiam. de tribut.	1487
Aliquando licet. ad senatusconsult. Velle.	1583
Aliquando mandare. de offic. proconf.	136
Aliter atque. de contrahen. emp.	1729
Aliu l est si pater de pact. dot.	2166
Alius duntaxat. de tribu. act.	1488
Altius ædes. si fer. vin.	1036
Amisse nauis de leg. Rho.	1464
Amiffione. de capi. mi.	586
Ancillarum etiam. de peti. here.	789
Animi potius. de ædil. edict.	1995
Annus autem. de calum.	470
Ante litem. de procura.	361
Ante omnia. de proba.	2077
Antiqui libero. si pars her. pet.	812
An vnus ex focijs. si fer. vin.	1035
An vsusfructus. de vsufuct. & quemad.	913
A principe. de postulan.	337
Apud filiumfamil. de offi. prætor.	130
Apud Labeonem. de præscriptio. verb.	1899
Apud veteriores. de offic. præfect. vigi.	131
Aquam que. quemad. fer. amit.	1047
Aquiliana stipulatio. de transa.	314

A quo. de rei vind.	856
Arbiter ex compromisso. de recep. arb.	660
Arbiter ad ferendam. de recep. arb.	659
Arbiter diuidenda. de diftra. pig.	1947
Arbiter ita. de recep. arb.	653
Arbiter iudicij. de recep. arb. 632. A. nunc est. §. l. & si qua.	
Arbiter intra. de recep. arb.	657
Arbiter kalendis. de recep. arb.	657
Arbitri diuidenda. de diftra. pig.	1948
Arbitro. qui fatisfidare cog.	208
Arbitro quoque fami. erciscun.	1159
Arbitrum familias. fami. ercisc.	1150
Arbitraria actio. de eo quod cert. lo.	1384
Arbitrio iudicis. de dolo malo.	519
Arbor quæ in confinio. commun. diu.	1171
Arbores vi. de vsufuct. & quemad.	915
Arboribus euulsis. de vsufuc. & quemad.	885
Arboribus quoque. de contra. emp.	1748
Arethusa. de sta. ho.	91
Argentarius de eden.	259
Argentarium. de iudi.	698
Argentum commodatum. commo. vel contra.	1420
Aristo ait. de rerum diu.	119
Aristo ait. de re. permu.	1887
Aristo Neratio quæ res pig. ob. non pos.	1928
Aristo respondit. de rit. nup.	2114
Arrogato patrefam. de adop.	112
At cum heres. de peculio.	1536
Athletas autem. de his qui no. infa.	342
At qui natura. de nego. gest.	438
At si quis impediatur. de relig. & fump. fu.	1223. nunc incipit. Et si.
Attilicinus. de pact. do.	2166
At vbi vi de peti. here.	780
At tutore. de rei vin.	860
Aut adfinitate. de procura.	362
Aut alium. de alie. iudi. mu. cau. fa.	619
Aut in id dabitur. de eo quod met. causa.	497
Aut longa peregrinatio. de procur.	362
Aut religionis. de procura.	362
Aut si ante. de rei vin.	844
Aut si mutua. de eo quod cer. lo.	1388
Aut si valedudinem. de procura.	360
Auunculo nuptura. de condic. sine cau.	1370
Auus neptis. de pact.	924
Auus neptis nomine. de iure dot.	2159
Auus pactus est. de pact. dota.	2164
Auxilium. de mino. 25. an.	573
Axiogis de leg. Rho.	1465

Index legum

B	
Barbarius. de offi. præt. 130	Conuenit mihi. de contrahen. emp. 1700
Bæbius Marcellus. de pac. do. 2170	Conueniri. de pact. dot. 2162
Bene est. de re. cre. 1233. alias E. re.	Corrumpitur animus. de ser. cor. 1210
Beneficium imperatoris. de consti. prin. 86	Creditor acceptis. qui pot. in pign. ha. 1930
Benignius de legi. senatusque con. 77	Creditor. de pig. act. 1431
Bina mancipia. communi diui. 1176	Creditor fundum. de act. emp. 1843
Binas ædes. de ser. vrb. præd. 980. nunc incipit. Gaurus.	Creditor iudicio. de pig. act. 1446
Binas quis ædes. de serui. vrb. præd. 994	Creditor mandatore. manda. vel contra. 1680
Bona fides. depo. vel contra. 1625	Creditor prædia. de pigno. 1918
Bona fides. de act. empr. 1842	Creditor qui. de re. cre. 1257
Bona fide. ad senatusconsult. Vell. 1591	Creditor qui. de re. cre. 1258
Bona fide. de noxa. act. 1103	Creditor qui sciens. que res pign. obli. nõ poss. 1929
Bonitatis æstimationem. de euict. 2002	Creditor qui prior. qui po. in pign. ha. 1937
Bouem qui cornu perit. de ædil. edict. 1986	Creditor qui prædia. de distract. pign. 1944
Breuiter. de offi. præfec. præt. 125	Creditor qui iure. de distract. pign. 1948
C	
Cæcus iudicandi. de iudi. 677	Creditor arbitrio. de distract. pig. 1946
Cætera itaque res. fam. etc. 1127	Creditorum. de senatuscõ. Maced. 1504
Cæterarum quoque. de vsu & ha. 951	Creditorum qui de mutua. de iureiur. 1299
Cæterum cum. de rei vin. 844	Cui consequens est. de peculio. 1525
Cæterum sine. de vsu & hab. 950	Cui dens abest. de ædil. edict. 1963
Caius Seius. de pig. act. 1444	Cui eorum. de postulan. 334
Caius Seius. de vsur. 2046	Cui iurisdic. de iur. om. iud. 163
Capitis minutio. de capi. mi. 584	Cui pacto. de ser. expor. 1799
Capitis deminutionis. de capi. minu. 589	Cui res. de act. empr. 1831
Caro & coriũ. qui. mo. vsusfru. am. 939	Cui vsusfru. de vsufr. & quemad. 918
Cassius Longinus. de sena. 120	Cui vsus. de vsu & hab. 950
Cæteri. communia prædi. tam vrb. 1015	Cuiusque igitur. de insti. act. 1469
Celsus ait. de recep. arbi. 640	Cuius ædificium. de ser. vrb. præ. 988
Celsus scribit. ad exhiben. 1181	Cuiuscunque fundi. de vsufr. & quemadmo. 915
Celsus scribit. de relig. & sum. fu. 1127	Cum ab eo. de contrahen. emp. 1742
Celsus filius. de rescin. ven. 1784	Cum adoptio. de adop. 102
Census & monumenta. de proba. 2072	Cum ad præsens. de re. cre. 1263
Centum Capuz. de eo quod cert. lo. 1390	Cum alicui. de nego. gest. 443
Certum est. de re. cre. 1241	Cum alius ab alio. de vsufr. accre. 927
Certi condic. de re. cre. 1243	Cum alter. de compensa. 1599
Certo generi. de serui. ru. præ. 1001	Cum apparebit. loca. & condu. 1875
Circa eum. de proba. 2074	Cum Aquiliana. de transact. 315
Circa in officio. de inoffi. testa. 741	Cum à te pecuniam. de do. ma. 524
Ciuitas mutui. de re. cre. 1258	Cum arbor. de lege Rho. 1462
Ciuitates. quod cuiuscunque vni. 410	Cum autem fundi. de rei vin. 854
Claudius felix. qui po. in pig. 1940	Cum autem redhibitio. de ædil. edict. 1971
Clauius traditis. de contrahen. empr. 1755	Cum colono. quib. mo. pig. vel hypo. 1958
Cognitio de suspectis. de offic. eius cui manda. est iuridi. 156	Cum controuersia. manda. vel con. 1683
Coiri societatem. pro socio. 1485	Cum conuenit. de pigno. 1917
Colonus loca. & condu. 1883	Cum de consuetudine. de legib. senatusque consul. 83
Commemorationem. de probationibus. 2083	Cum debitor. in qui. cau. pig. 1926
Commodare possumus. commo. vel cõtra. 1417	Cum debitore. de pig. act. 1441
Communis libertus. de in ius voca. 194	Cum de ætate. de proba. 2073
Communis seruus. 1. cõmuni diui. 1174	Cum de indebito. de proba. 2078
Communis seruus. 2. cõmuni diui. 1175	Cum de in rem verso. de vsur. 2044
Communi diuidundo. 1. communi diui. 1163	Cum de lege. de proba. 2075
Communi diuidundo. 2. communi diui. 1176	Cum de preffa. de leg. Rho. 1465
Communi diuidundo. cõmuni diui. 1159	Cum de serui. de ope. ser. 949
Compensatio est. de compen. 1596	Cum domini horreorum. locat. & cond. 1879
Comprehensum. de contrahen. emp. 1748	Cum dos filiaz. de pac. dota. 2163
Compromissum. de recep. arb. 624	Cum dotis causa. de iure dot. 2145
Condic. tione ex causa. de condic. fur. 1371	Cum dotem. de iure dot. 2155
Confessionibus. de inter. act. 1199	Cum duo. de condic. indebi. 1337
Congruit de offi. præsidis. 147	Cum duo serui. de in diem. addic. 1766
Consensisse autem de iudi. 673	Cum duobus. pro socio. 1698
Consiliarijs. de offi. adf. 159	Cum ea condicione. de euic. 2031
Constitui potest. quod cuiuscunque vni. 411	Cum eiusdem generis. de ædil. edi. 1982
Consulari. de senato. 119	Cum eo qui. de serui. vrb. præd. 980
Continet igitur. de eo quod. me. 477	Cum eo tempore. loca. & condu. 1857
Contra etiam. de senatuscõ. Mace. 1497	Cum emptor. de rescin. ven. 1785
Contra iuris. de pactis. 290	Cum essent. de serui. rust. præd. 1010
Contra legem. de legi. senatusque con. 80	Cum & forte. de act. emp. 1839
Contra quoque. de reli. & sump. fu. 1228	Cum & fortis. de pign. act. 1442
Contrahitur hypotheca. de pig. 1906	Cum ex pluribus. de qui. re. ad eum iudi. eatur. 1205
Controuersia. de transac. 325	Cum filius. de re. cre. 1252
Conuentio generalis. de pigno. 1903	Cum fructuarius. de vsufr. & quemadmo. 917
Conuentio autem. de pactis. 258	Cum fundus. cõmu. prædi. tam vrb. 1020
	Cum fundus. de re. cre. 1259
	Cum fundus. loca. & condu. 1846
	Cum fundo. de euict. 2019
	Cum fundo. de ser. rust. præd. 1012
	Cum furiosus. de iudi. 695
	Cum furti. de in lit. iuran. 1305
	Cum gregis. qui. mo. vsusfru. 939
	Cum heredis. si pars here. pe. 816
	Cum hereditas. de peti. here. 806
	Cum hereditatem. de here. vel act. ven. 1777
	Cum hic status. de dona. 2020
	Cum hi quibus. de transact. 317
	Cum idem. de peti. here. 806
	Cum igitur. de statu homi. 86
	Cum indebitum. de condic. indeb. 1360
	Cum in diem. de in diem. addic. 1767
	Cum in diuersis. de reli. & sum. fu. 1231
	Cum in eo. de pact. 300
	Cum in ea causa. de ædil. edic. 1994
	Cum in fundo. de iure dot. 2157
	Cum in lege. de contrahen. em. 1734
	Cum in plures. loca. & condu. 1882
	Cum in rem. de rei vin. 859
	Cum interdum. de institoria actio. 1469
	Cum in venditione. de contrahen. emp. 1739
	Cum in venditione. de euic. 1998
	Cum is qui. de peti. her. 801
	Cum is qui. de condic. inde. 1346
	Cum iudicio. de vsur. 2039
	Cum lege Iulia. de recep. arb. 657
	Cum legitime. de stat. ho. 92
	Cum lex. de legi. senatusque. 78
	Cum liberi. de his qui deie. vel eff. 1097
	Cum loca. de relig. & sum. fu. 1229
	Cum mancipium. de ædil. edic. 1990
	Cum in mandatu. mino. 25. an. 561
	Cum mandatu. manda. vel contra. 1648
	Cum manu sata. de contra. emp. 1758
	Cum maritus. de pac. dota. 2170
	Cum mater. de inoffi. testa. 743
	Cum mihi redhibeas. de ædil. edict. 1989
	Cum miles. ex qui. cau. maio. 608
	Cum miles. de alie. iudi. mu. cau. fa. 623
	Cum minor quam quinque & viginti. de mino. 25. an. 568
	Cum multi. si pars here. pe. 815
	Cum nepos. de adop. 102
	Cum non pragnans. de his qui not. infa. 353
	Cum pater testamento. de neg. gest. 446
	Cum pater. de iure dot. 2135
	Cum pater. de pact. dota. 2164
	Cum patrifamilias. de vsur. 2056
	Cum pecunia. de vsufr. ea. re. 944
	Cum pecuniam. de nego. gest. 461
	Cum plures. de euict. 2035
	Cum pœna. de recep. arb. 655
	Cum post diuortium. de iure dot. 2153
	Cum post mortem. quando act. de pecu. ann. est. 1555
	Cum posterior. de distract. pign. 1945
	Cum prætor. de iudi. 679
	Cum prior. de distract. pign. 1944
	Cum probatio. de proba. 271
	Cum putarem. fam. etc. 1146
	Cum quædam. de iur. om. iud. 174
	Cum quidam cauisset. de vsur. 2050
	Cum quis in iudicio. si qui. in ius voca. non ierit. 156
	Cum quis mortis. de condic. cau. da. 1318
	Cum quis persuaserit. de do. ma. 526
	Cum quid muruum. de reb. cre. 1238
	Cum sane. de his qui deie. vel effu. 1094
	Cum secundus. de distra. pign. 1945
	Cum seruus communis. de noxa. act. 1118
	Cum seruus. de condic. cau. da. 1320
	Cum seruus tenet. ad exhiben. 1189
	Cum seruus extero. manda. vel contra. 16173
	Cum seruo dominus. de contrah. empr. 1749
	Cum sex menses. de ædil. edict. 1992
	Cum singulis. de vsufr. accresc. 927
	Cum societas. pro socio. 1718
	Cum

Digesti veteris.

Cum socij. communi diui.	1171	Deprecatio. de leg. Rhod.	1466	Edictum quod. de iudi.	784
Cum soluendz. de distract. pig.	1945	De pretio vero. de Pub. in rem act.	871	Edicto cauerur in ius voca. vt eant.	197
Cum sponfus. de Pub. in rem act.	876	De qua re. de iudi.	211	Egi ius illi. si fer. vin.	1036
Cum tabernam. de pigno.	1913	De qua re. de inoff. testa.	735	Ego puto. de eo quod me. cau.	478
Cum tacitum. de proba.	2070	De quibus causis. de legi. senatusque co.	81	Eius qui in prouincia. de re. credi.	1168
Cum tamen à curatore. de senatusconf.				Eius rei quæ. de rei vin.	851
Maced.	1501	De re filiorum. de transact.	324	Ei apud quem. depo. vel contra.	1614
Cum venderem. loca. & condu.	1860	De rebus. de recep. arb.	658	Ei fundo. de seruitu.	976
Cum venderes. de contrahen. empr.	1748	De seruitutibus. si serui. vin.	1025	Ei incumbit probatio. de proba.	1069
Cum venderet. de ser. expor.	1802	De seruo. de calum.	472	Ei qui partes. de peti. here.	805
Cum venditor. de leg. commiss.	1768	Destitisse. de mino. 25. an.	560	Ei qui pignori. de seruitu.	976
Cum vitiosè. de pigno.	1919	Destitisse. de iudi.	678	Ei quoque. ex qui. cau. maio.	593
Cum vir vxori. de iure do.	2144	De tuo etiam. manda. vel contra.	1637	Electio vero. de noxa. act.	1112
Cum vsu fructuaria. de vsufruc. & quem-		Dicere autè sententiã. de recep. arb.	635	Eleganter. de condic. indebi.	1335
ad.	918	B. nunc est. §. l. qualem.		Eleganter. de pigne. act.	1436
Cum vsu fructum. quibus modis vsufi.		Diem functo. de offi. adfess.	158	Emancipari. de adop.	1111
amits.	938	Diem functo. loca. & condu. 1859. C. nunc		Emancipatum. de senato.	121
Cum vxor virum. de iure do.	2160	est. §. Papinia. l. sed addes.		Emptio & venditio. de rescin. ven.	1785
Curator furiosi. de peculio.	1529	Diem proferre. de recep. arb.	643	Emptor prædium. de rei vin.	859
Curatores. de offic. procu. Cæsa.	152	Die sponsaliorum. depo. vel contra.	1622	Emptor prædij. de pactis.	302
Curent magistratus. de testi.	2094	Diligenter igitur. manda. vel contra.	1630	Emptori duplam. de euict.	2012
Custodiam autem. de pericu. & com. rei				Emptori nominis. de hæc. vel act. ven.	1777
ven.	1791	Dirimitur matrimonium. de diuor.	2218	Emptori post euic. de euict.	2031
D.		Diuisionis. de pactis.	301	Emptorem noxali. de act. emp. 1813. A. §.	
D Amno commissio. fam. ercisc.	1131	Diuortium autem. de diuor.	2218	Idem libro.	
Damus aut. de condi. indeb.	1357	Diuortium non est. de diuor.	2219	Emptorem probare. de proba.	2070
Dario possessionis. de act. emp.	1805	Diuortio factio. de nego. gest.	454	Eo iure vtimur. in qui. cau. pig.	1924
De ætate eius. de mino. 25. an.	1580	Diuturna. de legi. senatusque con.	83	Eo nomine. de insti. act.	1463
De ætate. de interro. act.	1196	Diuus Antoninus. de in integr. restit.	475	Eo tempore. de peculio.	1545
De aqua per rotam. communia prædi.		Diuus Hadrianus. de vsu & hab.	957	Eos qui in patria. de ri. nup.	2123
tam vrb.	1014	Diuus Hadrianus. de diuor.	2220	Eos qui ius luminis. de serui. vrb. prædi.	995
Debet autem. de ædil. edict.	1975	Diuus Marcus. de rit. nupt. 2120. nunc est		Eos terminos. fini. regun.	1123
Debet exercitor. nau. cau. sta.	669	§. In libro. l. qui in prouincia.		Epistola qua. de pact.	306
Debitor à creditore. de pigne. act.	1444	Diuus Marcus. de offi. præfi.	147	Equum tibi. ad l. Aquil.	1092
Debitor meus. nego. gest.	432	Diuus Pius. de peti. hære.	748	Equis per fideicommissum. de vsur.	2045
Debitor mulieris. de iure do.	2137	Diuus Pius de ser. ru. præ.	1003	Equis per fideicommissum. de vsur.	2063
Debitor pactus. de pigno.	1922	Diuus Pius rescriptit. de ser. fugi.	1212	Et re. de reb. cred.	1233
Debitor si pecuniam. de compensa.	1601	Diuus Seuerus. de iur. dor.	2139	Ergo cautio. de vsufu. ea. re.	940
Debitor vsurarius. de vsur.	2045	Diuus Traianus. de ferijs.	240	Ergo secundum eum. de serui. ru. præ.	999
Debitoris absentis. quib. mo. pign. vel		Diui fratres. de relig. & sump. fun.	1230	Ergo hic & infolidum. de senatusconf.	
hypo.	1949	Dolia in horreis. de contrah. emp.	1756	Mace.	1497
Debitrix mulier. ad senatuscon. Velleia.		Doli verbum. de ser. cor.	1207	Ergo omne ius. de legi. senatusque con.	84
1591		Dolo malo. de ser. cor.	1206	Ergo sciendum. ex qui. cau. maio.	601
Debitur enim. de iis qui not.	353	Dolus est si quis. manda. vel contra.	1666	Ergo secundum. de serui. rusti. præ.	999
De communi seruo. communi diui.	1175	Dominus fructuario. de vsufr. & quem-		Erit ergo. de fun. do.	2174
De die ponenda. qui satisd. cog.	206	admo.	913	Error facti. de iur. & fac. igno.	1099
De die reddendę dotis. de pac. do.	2165	Dominus horreorũ. loca. & cõdu.	1878	Est differentia. in qui. cau. pig.	1926
Dedi tibi pecuniam. de condic. cau. da.		Dominus seruum. de ser. cor.	1211	Est enim vsufr. de vsufr. & quemadmo.	881
1307		Dominus testamento. de condic. indeb.	1358	Est & hæc. de seruitu. vrb. prædi.	978
Dedi tibi pecuniam. de condic. cau. da.		Domini neque. de contrah. emp.	1743	Est & hæc species. de cond. sine cau.	1368
1321		Dominum qui iussit. quod iussu.	1573	Est receptum. de iurisd. om. iudi.	172
De eo autem. de iudi.	688	Domum emi. de contrah. empr.	1747	Et acti etiam. pro socio.	1693
De eo exhibendo. ad exhiben.	1187	Domo pignori. de pig. act.	1433	Et alterutro. commo. vel contra.	1413
De eo quod vxoris. de dona.	2216	Dotale prædium. 1. de fun. do.	2175	Et ancillarum. de peculio.	1530
Definitio peculij. de peculio.	1512	Dotale prædium. 2. de fun. do.	2176	Et Aristoni. manda. vel contra.	1664
Definitione peculij. quando de pecc. a-		Dote propter illicitum. de rit. nup.	2122	Et Atilicinus. de serui. rusti. prædio.	1011
ctio est an.	1553	Dotem à patre. de iur. dor.	2137	Et clientis. de vsu. & habi.	950
Defuncta fructuaria. de vsufruc. & quem-		Dotem quæ. de iur. do.	2136	Et ego ex conducto. loca. & condu.	1849
admo.	914	Dotis appellatio. de iur. do.	2125	Et eleganter. de dolo malo.	507
De fructibus quoque. de donatio.	2192	Dotis cau. de iur. do.	ibidem	Etenim quocunque. de mino. 25. an.	538
De his controuerfijs. de transac.	315	Doris fructum. de iur. do.	2128	Et ex diuerso. de rei vin.	846
De his rebus. de recep. arb.	659	Dotis promissio. de iur. do.	2152	Et generaliter. de calum.	468
De illo Pompo. pro socio.	1689	Dummodo certus. de procur.	357	Et generaliter. de noxa. act.	1114
De illo videndum. de noxa. act.	1111	Duo secundum Tyberim. de præscript.	1901	Et generaliter. de ædil. edict.	1986
De iure personarum. de his qui sunt sui.	95	Duo societatem. pro socio.	1719	Et generaliter. de ædil. edic.	1973
De lege commissoria. de leg. commiss.	1770	Duobus reis. de iure iur.	1287	Et hæc distinctio. loca. & condu.	1871
De modo etiam agrorum. fin. regun.	1122	Duorum prædiorum. communia prædio.	1015	Et heredi. de pact.	278
Denique. de rit. nupt.	2107	E		Etiam cæcus. de adop.	102
Denique concubinam. de pig.	1908	E Adem. & de pigne. act.	1432	Etiam dirempto. de fun. do.	2175
Denique diuus Seuerus. de min. 25. ann.	531	Eadem oratione. de ferijs.	236	Etiam ei qui. de mino.	580
Denique in eo. de vsu & hab. 952. nunc		Ea igitur. de pig. act.	1431	Etiam ex nudo. de vsur.	2056
incipit. Inque eo.		Ea lege. loca. & condu.	1876	Etiam infantem. de adop.	113
Denique quicunque. quemadmo. ser. a-		Ea quæ à marito. de dona.	2214	Etiam in fundo. de ædil. edic.	1990
mit.	1050	Ea quæ commendandi. de contra. empr.	1743	Etiam matris. de proba.	2075
Denique si emptor. ex quib. cau. maio.	598	Ea quæ falsa. de his qui no. infa.	353	Etiam partis. de vsufr. & quemad.	909
De peculio. de tribu. act.	1487	Eas obligationes. de capi. min.	589	Etiam quod natura. de compensa.	1597
Deperditum. de peti. hære.	777	Eatenus tamen. de insti. act.	1471	Etiam si alij. de iure do.	2133
De periurio. de in lit. iur.	1306	Edictum de interrogationibus. de inter.	1193	Etiam si patre. de mino.	568
Depositum est. depo. vel contra.	1603			Etiam si concubinam. de ritu nup.	2120
Depositi nomine. de peculio.	1512			Etiam si	
Deposui apud. de peculio.	1539				

Index legum

Etiam si querela de inoffic. testa.	729	Et tertium de iudi.	709	Fideiussor cōuentus de distra. pig.	1944
Etiam si in rem de iure iur.	1275	Euitus autem de euit.	2011	Fideiussor imperitia de nego. gest.	451
Etiam si putant de petit. here.	757. A. B.	Euita hereditate de peti. her.	806	Fideiussor impetrauit de pig.	1919
nunc est §. idem.		Euita re. de euit.	2034	Fideiussor quantum manda. vel con.	1672
Etiam superficies. qui po. in pig.	1940	Euita re. de euit.	2002	Fideiussor qui pignora de pig.	1905
Et ideo de legi. senatusque con.	75	Euitis agris de vsur.	2052	Fideiussor qui satisd. cog.	201
Et ideo de legi. senatusque con.	78	Eum actum de neg. gest.	436	Fideiussoris autem de pactis.	280
Et ideo maius de offi. proconf.	138	Eum debere de ser. vrb. præ.	993	Fideiussorem manda. vel contra.	1672
Et ideo procurator de procu.	357	Eum pro quo de in ius voc.	192	Filiam senatoris de senator.	123
Et ideo non potest de procura.	403	Eumque cum ædili. de peri. & com. rei.	1796	Filius a patre de peti. here.	807
Et ideo si ser. vin.	1028	Eum quem de iudi.	714	Filius emancipatus de rit. nupt.	2112
Et ideo eleganter de condic. fur.	1375	Eum qui à furioso de Publi. in rem act.	869. A. §. Marcellus.	Filius non impeditur de inoffic. test.	739
Et ideo de insti. act.	1473	Eum qui de stat. hom.	94	Filius familias de iudi.	680
Et ideo si pater de pecu. nunc incipit.		Eum qui de iurisd. om. iud.	172	Filius familias in publicis de his qui	99
Ideo que.	1542	Eum qui emit de in diem addic. 1761. A.		sunt sui vel alie. & c.	218
Et ideo & si de in rem ver.	1560	§. idem Iulianus.		Filius fa. defendit qui satisd. cog.	357
Et ideo si socius pro socio.	1690	Eum qui Ephesi de consti. pecu.	1395	Filius familias de procur.	357
Et ideo prætextu. loca. & condu.	1860	Eum qui ex sua de mino. 25. an.	581	Filius legatum de do. ma.	526
Et ideo bona de dona.	2216	Eum qui in officioso de inoffic. testa.	738	Filius fa. togam de in rem ver.	1569
Et in contraria de vsur.	2060	Eum qui insulam de iudi.	697	Filius fa. miles de rit. nupt.	2113
Et in perpetuum de procura.	357	Eum qui iurauit de iure iur.	1291	Filius familias de peti. here.	794
Et ita de hereditate pro socio.	1686	Eum qui rem commo. vel contra.	1415	Filio qui de in officioso de inoffic. test.	733
Et ita de facto. nau. cau. sta.	664	Eum qui se. quod cum eo qui in alie.	1492	Filio patroni de rit. nupt.	2118
Et legati proconsulum de offic. proc.	141	Eum qui pot. in pig. hab.	1941	Filios fami. vel seruo de vsu & ha.	956
Et liberi hominis de contrahen. empt.	1785	Eum qui voluntatem de proba.	2077	Filios fami. vni. de pecu.	1549
Et licet libera de consti. pec.	1399	Ex adoptiuo de adop.	110	Filios familias de sponsa.	2105
Et licet postea de iure dot.	2133	Ex annuo de dona.	2192	Filios familias de adop.	100
Et neque per se de ædil. edic.	1971	Ex argento de condic. fur.	1376	Filius eum definimus de his qui sunt	97
Et nihil interesse de in rem ver.	1562	Ex causa furtiua de condic. fur.	1372	sui.	97
Et nihil interest de rit. nupt.	2119	Excepta capitis qui. mo. vsusfru.	935	Filius habeo de senatusconf. Maced.	1503
Et non tantum de peti. here.	766	Exceptio de excep. rei ven.	2038	Filiam duxit de in rem ver.	1570
Et post edictum de iudi.	710	Ex conducto. loca. & condu.	1853	Finium regundorum fin. regun.	1119
Et post lit. contestata. fa. er.	1129	Ex compromisso de recep. arbi.	624	Fistulam de ser. vrb. præd.	985
Et post rem iudicatam de transact.	315	Ex consensu de relig. & sump.	1219	Fistulas si ser. vin.	1036
Et primo quidem ad senatusconf. Vell.	1575	Ex contractu de actio. emp. & ven. 1341.		Fistulas de contrahen. empt.	1557
Et puto officio. fa. ere.	1130	A. I. Lucius ibi Paulus respon.		Flumine publico de ser. rustic. præd.	1013
Et quæ nondum de pigno.	1912	Ex contrario pro socio.	1689	Fœminæ nuptæ de sena.	122
Et quanquam de contrah. empt.	1745	Ex duobus fratribus de nego. gest.	444	Fœminæ remota de edendo.	154
Et quandoquæ de capi. mi. §. 89. nunc		Ex ea causa de postulan.	336	Fœminis de procurat.	382
incipit. vt quandoque.		Ex ea causa de peculio.	1506	Fœnerator de nau. fœn.	2067
Et quantum interest de ædil. edict.	1962	Ex ea stipulatione de condic. ob turp.	1324	Foramen de ferui. vrb. præd.	992
Et quia hoc de interro. act.	1194	Ex eo quod prohibet de testi.	2093	Fortè quod pictorem de rei vin.	843
Et quia nec de iurisd. oma. iud.	166	Exempla de eden.	254	Frater à fratre de condic. indebi.	1350
Et quia plerumque pro socio.	1486	Ex empto actione de actio. empr.	1810	Fraus enim de legi. senatusque con.	80
Et quicquid fuerit pro socio.	1689	Ex facto ferebatur aliàs quærebatur de		fructus hominis de ope. ser.	949
Et qui data ex qui. cau. maio.	592	neg. gest.	446	Fructus non modo de rei vin.	845
Et quidem insoludum de his qui deie.		Ex facto quaeritur de peculio.	1547	Fructus pendentes de rei vin.	851
vel.	1094	Ex hac lege si qua. pau. se. dic.	1054	Fructus percipiendi de vsur.	2065
Et quidem sine de here. vel act. ven.	1777	Ex hereditate de his qui no. infa.	355	Fructus rei est de vsur.	2065
Et qui duas de serui. vrb. præ.	994	Ex hereditate fam. erci.	1158	Fructuarius quemadm. ser. amit. 1050. A.	
Et qui in foro de procura.	357	Exhibere ad exhiben.	1177	nunc incipit. Licet.	
Et qui negotijs de postulan.	335	Ex his omnibus de condic. indebi.	1358	Fructuario si vsusfruct. petat. 947. C. §.	
Et qui vxores de adop.	110	Ex hoc edicto de eo per quem fac. e. 219	74	Fructuario.	
Et quod soluerit de contra. emp.	1732	Ex hoc edicto de ali. tu mu. cau. fa.	622	Fugitiui de ser. fugi.	1212
Et seruorum de sta. ho.	88	Ex hoc iure de iusti. & iure.	58	Fundus dotalis de fun. dot.	2173
Et si condemnatus de noxa. act.	1115	Exigere de iudi.	707	Fundus ille de contra. emp.	1750
Et si consensus de contrah. emp.	1731	Existimo posse de contrah. emp.	1749	Fundus mihi de ser. rust. præd.	1009
Et si consularis de procura.	393	Ex mandato manda. vel contra.	1647	Fundus mihi fami. ercif.	1143
Et si dispares de in diem addic.	1764	Ex meo aqueductu de ser. rusti. præ.	1006	Fundus qui dotis fami. ercif.	1156
Et si duo sunt de peculio. 1523. nunc inci-		Ex mille de euit.	2027	Fundus qui Lucij de rescin. ven.	1787
pit. Sed si.		Ex omnibus causis de offi. præsi.	146	Fundus si vsusfruct. petat.	946
Et si fideiussor de pactis. 281. nunc inci-		Ex ordine occurrit de fideicō. her. poss.	818	Fundi nihil de act. empr.	1824
pit. Sed si.		Ex parte heres. fam. ercif.	1148	Fundi partem de contrah. empr.	1717
Et si forte si ser. vin.	1028	Exportandus de ser. expor.	1798	Fundi vsusfruct. qui. mo. vsusfru.	933
Et si is qui de distra. pig.	1947	Ex quacunq. si quis in ius vo. non ier.	195	Fundi vsu. de vsu & habi.	955
Et si non omnes commu. diui.	1166	Ex quibus causis de condic. indeb.	1359	Fundo in diem de in diem addic.	1767
Et si pauciores si pars here.	813	Ex re fructuarij de vsusfruct. & quemad.	902	Fundum cuius de euit.	2012
Et si post tres si quis caut.	228	Ex sylua cædua de vsusfruct. & quemad.	885	Fundum dotalem de fun. do.	2177
Et si prætor de offi. eius cui man. est iu.	156	Extat enim de eo quod met. cau.	487	Fundum filiz nomine de iure dot.	2160
		Extra territorium de iurisd. om. iu.	175	Fundum meum de euit.	1005
Et si pubes de adop.	111			Fundum mihi de act. empr.	1809
Et si qua alia de recep. arb.	632			Funeris impensam de reli. & sum. fun.	1226
Et siue quid ex qui. cau. maio.	606			Funeris sumptus de reli. & sum. fu.	1219
Et si quid de here. vel act. ven.	1778			Funes de act. empr.	1824
Et si quis de relig. & sump. func.	1223			Furor quin de sponsa.	2104
Et si sine dolo de mino. 25. an. 542. A. §.				Furti accipe de his qui no. infa.	340
hodie.					
Et si tradideris de vsusfru. accre.	924				
Et si vno de act. empr.	1834				
Et si vsusfructus vsusfru. quemad. ca. 962					
Et si sum heredem de pact. 270. A. nunc					
est §. Marcellus.					

Digesti veteris.

Generalis enim, de adop.	200	Homo libe. de sta. ho.	93	Illud quoque, de peti. here.	798
Generali mandato, de ri. nup.	2113	Hominem certū. manda. vel cōtra.	1663	Illud quoque, de tribu. act.	1484
Generaliter, de offi. præf.	145	Huius edicti, de pac.	254	Illud sciendum est, si pars her. pe.	813
Generaliter, de in ius voc.	191	Huius edicti, ex qui. cau. ma.	590	Illud sciendum, de peri. & com. rei ven.	
Generatiter obseruari, de vsur.	2044	Huius enim pecunia, qui po. in pig. ha.	1932		1797
Genere inquit, de his qui no. infa.	347	Huius quoque, de tribu. act.	1479	Illud sciendum, de ædil. edic.	1975
Granaria, de act. emp. & ven.	1025	Huius enim, de iureiurando.	1285	Illud verū est, de eo quod in. cau.	485
Grege pignori, de pign.	1910	Huius scripturæ, ad leg. Aquil.	1064	Immo & socer, de vtu. & ha.	951
		Huius stipulationi, vsuti, que ad. ca.	961	Immo magna, de legi. senatusque con.	83
		Hunc titulum, de postulando.	328		
				Immo puto, si ser. vind. to 40. B. l. si qua.	8. immo.
H abeat quis, de insti. act.	1474	I Crus sustium, de his qui no. infa.	354	Immo tunc locus, ad se. con. Velle.	1582
H abere licere, de eue.	2024	Id est id quo, de act. empt.	1824	Impensa enim, de relig. & sum. fu.	1227
H abitationum, & de peri. & com. rei.		Id est vsque, de dolo ma.	516	Impeta funeris, de relig. & sum. fu.	1231
ven	1727	Id est vt, de pact. do.	2166	Imperator Antoninus, de pactis.	310
H abitator in aliena, de rei vindic.	856	Idem diuis, de condic. inde.	1327	Imperator Hadrianus, de sta. ho.	92
H abitatores, loca, & condu.	1865	Idem erit, de sta. ho.	92	Imperator Seuerus, de his qui no. infa.	355
H actenus tamen, de vsuf. & que ad.	883	Idem erit, de insti. act.	1475	Imperator Seuerus, de in diem addic.	1766
A B in verbo hactenus.		Idem est, ad senatuscon. Velle.	1587		
H actenus igitur, de constit. pe.	1397	Idem est, de vsufu. accre.	925	Imperator Titus, de sta. ho.	89
H ec actio, de edendo.	254	Idem est, vsufu. quem ad. ca.	962	Imperator Titus, de postulati.	336
H ec actio, de calum.	469	Idem est, fami. erci.	1136	Imperatores Antoninus, de trāsact.	112
H ec actio, 1. si quadra pau. fe. di.	2054	Idem est si & ego, de iureiur.	1279	Imperatores Antoninus, de serui. ru.	1003
H ec actio, 2. si quadra pau. fe. di. ibidē		Idem est & in colono, pro locio.	1697	Imperatores Antoninus, de contrahen.	1752
H ec actio, si regun.	1119	Idē est & in locatione, de ac. emp.	1826	emp.	1752
H ec actio, fami. erci.	1124	Idem est & si, si ager vct.	880	Imperatores Titus, de mino 25. an.	581
H ec actio, ad exhiben.	1176	Idem est & si, de rei vin.	845	A. l. etiam. §. Imperator.	
H ec actio, de ser. cor.	1209	Idē est & si solutus, de condic. inde.	1327	Imperii, de iur. di. omniū iudicū.	163
H ec actio perpetua, si men. fal. mo. di.	1217	Idem est & si, de consili. pe.	1397	Impubes, de iur. & fac.igno.	2103
H ec actio, de æsti. act.	1885	Idem est & si, de consili. pe.	ibidem	In actionibus, de in lit. iur.	1304
H ec autē iura, de serui. vrb. prædio.	979	Idem est & si, manda. vel contra.	1645	In adoptionibus, de adop.	102
H ec autem falsidatio, de adop.	107	Idem est & si, de noxa. act.	1111	In æstimationibus, de peti. her.	802
H ec conditio, de condic. indebi.	1366	Idem si ob stuprū, de cōdi. ob tur.	1323	In ambiguis, de legi. senatusque con.	78
H ec ita si, de sponsa.	2103	Idem in duobus, de pact.	282	In ambiguis, de iur. do.	2155
H ec ratio, de dona.	2178	Idem Iulianus, de pe. here.	794	In adrogatorem, de peculio.	1541
H ec, si res, de rei vin.	852	Idem iuris est, ad leg. Aquil.	1059	In bonæ fidei, de eo quod cer. lo.	1389
H ec venditio, de contrahen. emp.	1727	Idem iuris est, de compensa.	1599	In bonæ fidei, de peculio.	1536
H eractiones, ad senatuscon. Velle.	1582	Idem Neratius, de vsufu. accre.	923	In causæ. l. de mino.	552
H eres absens, de iudi.	683	Idem Osilius ait, de ædil. edi. 1962. nūc		In causæ. 2. de mino.	555
H eres furiosus, de peti. here.	804	incipit, item Osilii.		In causæ. procura.	364
H eres seruus, de eue.	2025	Idem Pomponius scribit, de recep. arbi.		Incesta nuptiæ, de ritu nup.	2119
H eres socij, pro socio.	1694	629 C. §. idem.		Inciusile est, de legi. senatusque con.	79
H eres viri defuncti, de neg. gesto.	452	Idem Pomponius, de rei vin.	824	In cōmodato, commo. vel cōtra.	1417
H eredem fideiussoris, mand. vel con.		Idem Pompo. scribit (aliās incipit, si fru		In cōmuni diuidendo, cōmuni di	1159
tra.	1645	mentum.)	824	In compensationem, de compensa.	1597
H eredes eius, fami. erci.	1137	Idemque & si, de vsufu. & quem ad.	896	In compromissis, de recep. arb.	659
H eredibus tamen, de dolo malo.	517	Idemque, & in fundo, mād. vel cōt.	1637	In condicione, de condic. fur.	1373
H ereditas, de peti. here.	747	Idemque & Iulianus, de act. empt.	1839	In consilium, de offi. adies.	160
H ereditas etiam, de peti. here.	803	Idemque est, de dona.	2181	In creditore, de eue.	2013
H ereditatis venditæ, de her. vel ac. vē.		Idemque est si, qui po. in pig.	1935	Indebitam pecuniam, de condic. inde.	1356
1783		Idemque erit discendū, pro locio.	1687		
H ereditatem Cornelij, de here. vel act.		Idemque esse, de serui. vrb. præd.	994	Indebiti soluti, de condic. inde.	1331
ven.	ibidem	Idemque iuris est, de pigne. act.	1423	In delictis, de noxa. act.	1099
H unc legem, de contrahen. emp.	1732	Ideo condemnatus, de compensa.	1600	Inde Neratius ad leg. Aquil.	1067
H arum actionum, si ser. vin.	1050	Ideo compensatio, de compen.	1596	In depositi actio, de depo. vel cōtra.	1616
H erennius, de sta. homi.	93	Ideo in arbitriū, de eo quod cer. lo.	1387	In diē additio, de in diem addic.	1759
H erennius, de eue.	2026	Ideo quia antiquiores, de legi. senatus		In eadem debitor, de condic. inde.	1329
H erennius Modest. 1. de vsur.	2064	que con.	79	In eadem causa ex qui. cau. maio.	593
H erennius Modest. 2. de vsur.	ibidem	Ideoque amissa, de vsufu. accre.	925	In emptionibus, de pac.	300
H i enim non erunt, de ædil. edi.	1986	Ideoque etiā, de relig. & sum. fu.	1227	In eo iure, de ritu nup.	2117
H inc queritur, de peculio.	1525	Ideoque potest, de rit. nup.	2107	In ead. que, de relig. & sum. fu.	1226
H i qui fisci, de postulan.	337	Ideoque si pater, de pecu.	1542	In eum diem, de vsur.	2063
H i qui in provincia, ex qui. cau. ma.	612	Ideoque si quis, de dolo ma.	506	In eum qui, de calumniatoribus.	466
H is consequenter, fa. erci.	1131	Idonei non, de testi.	2090	In eum qui, de in ius vo.	194
H is solis, de condic. indebi.	1357	Idēque & de act. & ven.	1839	In eum qui, de insti. act.	1477
H is verbis, de adop.	106	Id quod post emptionem, de peri. & cō		In exceptionibus, de proba.	2076
H oc apertius ad leg. Aquil.	1069	mo. rei ven.	1793	In fiducijs, de vsur.	2040
H oc autē sic, de here. vel act. ven.	1778	Id quod pupillorum, de cōpensa.	1602	In finibus, fini. regun.	1123
H oc colore, de inoffi. testa.	716	Id quod sub condicione, de consti. pe.		In fundo alieno, de rei vin.	848
H oc edictum, de mino. 25. an.	530		1401	In fundo alieno, de condic. fur.	1371
H oc edictum, quod quisque iur.	176	Id vestimentum, de peculio.	1529	Ingenium accipere, de sta. homi.	93
H oc edictū, ne quis eum qui in ius vo.		Ignorantia vel facti, de iu. & fac. ig.	2095	In hac actione, ad exhiben.	1177
198		Ignorantis domini, de procura.	392	In hac actione, de condic. triti.	1381
H oc edictum, de nego. gest.	411	Ignorante quoque, de neg. gest.	465	In heredem autem, de dolo malo.	525
H oc edictum, ex qui. cau. ma.	591	Illicitas exactiones, de officii. præsid.	143	In his que contra, de legi. senatusque	77
H oc edictum, de his qui deie. vel effu.		Illud aut illud, de consti. pe.	1404	con.	
1097		Illud dubitationis, de ritu nup.	2118		
H oc edicto, de dolo malo.	503	Illud eleganter, quisque iur.	180		
H oc edicto, de consti. pe.	1393	Illud notandum, quod cuiuscunque vni.			
H oc ita verū de peti. & cō. rei vē.	1791	407			
H oc iure vtimur, de eue.	2008	Illud nullam, de mino. 25. an.	565		
H oc quod dictum est, de ser. vrb. præ		Illud obseruandum, de offi. præsid.	148		
di.	989	Illud querendum, pro socio.	1723		
H oc senatusconsultum, de vsufu. ca.		Illud queritur, de eue.	1998		
re.	941	Illud quæ sitū est, ad legem. Aquil.	1079		
H odie enim, de capi. mē.	586				

Index legum

In hoc iudicium, de ser. cor.	1208	Interdum, de in rem verſ.	1565	Item & ad litem, de procu.	357
In hoc iudicio, communi diui.	1169	Inter eos, qui ex cau. ma.	610	Item ex diuerſo, fami. ercif.	1132
In hoc iudicio, fami. ercif.	1142	Inter eos q̄ matrimonio, de dona.	2196	Item exigit, de dolo malo.	518
In hominis vſufru. de ope. ſer.	949	Inter litigantes, de iudi.	706	Item hi qui, ex qui. cau. maio.	522
In huiusmodi, de cōtrahen. emp.	1730	Inter minores, de in integ. reſti.	476	Item illa verba, de conſti. pe.	1400
In iſtrumentis, de in lit. iuran.	1306	Inter officium, de rei vin.	854	Item in poteſtate, de his qui ſunt ſui &c.	97
In integrū reſtitutione, de minori.	251	Inter omnes, qui ſatiſda. cog.	210	Item Labeo ſcribit, fami. erci.	1136
an.	561	Inter patrem & filium, de cōtrah. emp.	1725	Item lapilli, de rerum diui.	116
Iniquiſſimum, de iur. & fac. igno.	2098	Inter ſeruitutes, de ſerui. vrb. præd.	983	Itē liberatur, qui, mo. pig. vel hyp.	1951
In iudicium, communi diui.	1169	Inter ſocerum, de pac. dota.	2168	Item magiſtri, de pac.	274
In iudicio fami. erci. fami. er.	1153	Inter virum & vxorem, 1. de dona. 2. 210		Item Melaad legem Aquil.	1061
In ius vocare, de in ius vo.	183	Inter virū & vxorem, 2. de dona.	2211	Item Ofilius, de ædil. edicto.	1962
In ius vocari, de in ius vo.	184	Interdum ex iuſtis, de iudi.	693	Item prædia, fami. ercif.	1129
In lege Aquilia, 1. ad leg. Aquil.	1083	Interdum lex, de fun. do.	2173	Itē pro patrōna, in ius voca. vt eāt.	197
In l. Aquilia, 2. ad legem Aquil.	1086	Interdum pars, de vſufru. accre.	926	Item quamuis, communi diui.	1168
In lege fundi, de contrahen. emp.	1756	Interdum perſona, de cōdic. inde.	1344	Item quæritur, loca. & condu.	1850
In lege locationis, loc. & condu.	1866	Interdum poſterior, qui pot. in pig. ha.	1932	Item q̄; ſi, de vſufru. & quead.	896
In legibus, de teſti.	2090	Interdū p̄prietari⁹, qui, mo. vſufru.	935	A. §. Idemque, l. ſed ſicuti.	
In liberæ mulieris, de ritu nup.	2111	Interdum tamen, de mino. 25. an.	558	Item quia conuentiones, de pac.	257
In modicis, de contrahen. emp.	1732	In teſtibus autem, de teſti.	2085	Item quibus, de poſtulan.	335
In multis, de ſta. homi.	89	In teſtimonium, de teſti.	2093	Item quod dictum eſt, de in diem ad-	1762
In naue Saufeij, loca. & condu.	1868	Intra vrile, de mino. 25. an.	576	Item ſic poſſunt, de ſerui. ruſti. præd.	297
In nautica pecunia, de naut. fœ.	2066	In tradendis, communia præd. tam vrb.	1018	Item ſi cum putau. de neg. geſt.	416
In noxalibus, de noxa. act.	1115	In traditionibus, de pac.	304	Itē ſi filius, de ſenatuſcō. Mace.	1497
In officioſum, de inoffi. teſta.	716	In tribus iſtis, de iudi.	680	Item ſi fundi, de vſufru. & quemad.	883
In omni fere de adopt.	103	In vendendo, de contrahen. emp.	1750	Item ſi non venierit, de pac. do.	2165
In omni parte, de iur. & fac. igno.	2097	In venditione, de act. empti.	1836	Item ſi obſtetrici, ad legē Aquiliā.	1060
In omnibus bonæ fidei, de iudi.	697	In venditionibus, de cōtrah. emp.	1728	Item ſi pretio, loca. & condu.	1860
In omnibus noxalibus, de noxa. act.	1099	Inuitam libertam, de ritu nup.	2112	Item ſi res, de alie. iudi. mu. cau. fa.	619
In omnibus ſeruitutib. de ſeruit.	976	Inuiti filij, de his qui ſunt ſai &c.	99	Item ſi ſerui, de ædil. edic.	1976
In operis, loca. & condu.	1865	Inuiti teſtimonium, 1. de teſti.	2090	Item ſi ſeruum, de Pub. in rem ac.	868
In orbe Rom. de ſta. homi.	92	Inuiti teſtimonium, 2. de teſti.	2093	Item ſi ſuſpectus, de procura.	362
In patrem cuius, de reli. & ſump. ſue.	1227	Inuitū autem, de ſerui. vrb. prædi.	978	Item ſi verberatum, de rei vin.	831
In pecudum fru. & de vſu.	2056	In vrbe Ro. de ſta. homi. alijs, orbe.	92	Item ſi vnus, de recep. arbi.	632
In pecuniarijs, de ſerij.	240	Ipsi quoque, de rei vin.	835	Item veniunt, de peti. hære.	769
In peremptorio, de iudi.	709	Is à quo ſeruus, de rei vin.	855	Item videndum, de peti.	765
In perſona, de pac.	242	Is à quo ſeruus, de rei vin. 856. nūc eſt.		Item nihil prohibet, cōmunia prædi. tā	1022
In poteſtate de ſponſa.	2104	l. A. quo.		Item ſepulchro, quemad. ſer. amit.	1041
In prædijs ruſticis, in qui. cau. pig.	1925	Is autem qui, ex qui. cau. maio.	593	Item ſi ſilius, de ſenatuſcō. Mace.	1497
In priuatis, de iudi.	714	Is cui hereditas, de condic. inde.	1348	Item ſi non venierit, de pac. do.	2165
In propoſita autem, pro ſocio.	1721	Is cuius nomine, de procura.	397	Item ſi obſtetrici, ad legē Aquiliā.	1060
In publicum, de ſer. fu. 1212. B. §. in pu-		Is cuius, ſi ſerui, vin.	1038	Item ſi pretio, loca. & condu.	1860
blicum.		Is cum quo, de peculio.	1549	Item ſi res, de alie. iudi. mu. cau. fa.	619
In quam neceſſe eſt, de præſcript. verb.	1838	Is cui amicitia, de nego. geſt.	461	Item ſi ſerui, de ædil. edic.	1976
Inque eo, de vſu. & habit.	952	Is q̄ certo loco, de eo quod cer. loc.	1391	Item ſi ſeruum, de Pub. in rem ac.	868
In quibusdam, de nauti. fœno.	2068	Is qui debitorum, ne quis eum qui in	200	Item ſi ſuſpectus, de procura.	362
In quo ierit, loca. & condu.	1857	ius.	200	Item ſi verberatum, de rei vin.	831
In quorum finibus, de pigno.	1918	Is qui deſcepit, de dolo malo.	529	Item ſi vnus, de recep. arbi.	632
In rem actio, de rei vin.	836	Is qui deſtinauit, de rei vin.	840	Item veniunt, de peti. hære.	769
In rem actionem, de rei vin.	866	Is qui dolo, de rei vin.	862	Item videndum, de peti.	765
In rem ſuam, de compenſa.	1601	Is qui duo, de ſerui. ruſti. prædi.	1008	Item nihil prohibet, cōmunia prædi. tā	1022
In re communi, de ſerui. vrb. præd.	989	Is qui fugitiuum, de ſer. fug.	1211	Item ſepulchro, quemad. ſer. amit.	1041
In re furtiua, de condic. fur.	1373	Is qui in aliena, de noxa. act.	1115	Item ſi ſilius, de ſenatuſcō. Mace.	1497
In re hypotheçæ, de ſi. inſtru.	2084	Is qui intulit, de relig. & ſump.	1220	Item ſi non venierit, de pac. do.	2165
In rebus commodatis, commo. vel cō-		Is qui pluſquam, de condic. iude.	1345	Item ſi obſtetrici, ad legē Aquiliā.	1060
tra.	1419	Is qui promiſit, de pigno.	1923	Item ſi pretio, loca. & condu.	1860
In rebus dotalibus, de iure do.	2133	Is qui reipub. cauſa, ex qui. cau. maio.	613	Item ſi res, de alie. iudi. mu. cau. fa.	619
In reb⁹ dotalibus, de iure do. 2155. B. C.		Is qui reipub. ex qui. cau. maio.	615	Item ſi ſerui, de ædil. edic.	1976
§. Paulus.		Is qui rē conduxit, loca. & cōdu.	1846	Item ſi ſeruum, de Pub. in rem ac.	868
In rebus nouis, de conſti. prin.	85	Is qui ſe obtulit, de rei vin.	841	Item ſi ſuſpectus, de procura.	362
In ſeruitute, de adop.	114	Is qui vſum ſi. mod. vſufru. amit.	937	Item ſi verberatum, de rei vin.	831
In ſpeciali, de rei vin.	863	Is qui vſum fru. de noxa act.	1107	Item ſi vnus, de recep. arbi.	632
In ſponſalibus, 1. de ſponſa.	2104	Is quoque, de in ius vo.	187	Item veniunt, de peti. hære.	769
In ſponſalibus, 2. de ſponſa.	2105	Iſti quidem, de eo quod me. cau.	479	Item videndum, de peti.	765
In ſponſalibus, 3. de ſponſa.	2106	Ita conſtante matrimonio, de iure do-	2135	Item nihil prohibet, cōmunia prædi. tā	1022
In ſtipulatione, de vſufru. ea. re.	943	tium.	2135	Item ſepulchro, quemad. ſer. amit.	1041
Inſtitor appellatus, de inſti. act.	1468	Ita demum autem, de recep. arb.	646	Item ſi ſilius, de ſenatuſcō. Mace.	1497
Inſtitor eſt, de inſti. act.	1477	Is tamen, ſi ager veſti.	880	Item ſi non venierit, de pac. do.	2165
Inſtrumentorum nomine, de fide in-		Ita vt omnes, manda. vel contra.	1662	Item ſi obſtetrici, ad legē Aquiliā.	1060
ſtru.	2083	Ita vt & ſi fur. commo. vel contra.	1417	Item ſi pretio, loca. & condu.	1860
Inſulæ Italiæ, de iudi.	678	Ita vulneratus, ad legem Aquil.	1088	Item ſi res, de alie. iudi. mu. cau. fa.	619
Inſulam vno pretio, loca. & cond.	1880	Itaque cum ſeparatim, pro ſocio.	1712	Item ſi ſerui, de ædil. edic.	1976
Inſulam hoc modo, de præſcript. verb.	1892	Itaque ſicut, de ædil. edic.	1981	Item ſi ſeruum, ad legem Aquil.	1056
Inſulam tibi, qui pot. in pig.	1939	Itaque ſi hoc, de procura.	392	Item ſi accepto, de dolo malo.	525
In ſummā communi diui.	1168	Itaque ſi ſeruum, ad legem Aquil.	1056	Itaque tunc, de re. cre.	1264
In ſumma, de condic. inde.	1365	Item ait prætor, ex qui. cau. maio.	199	Item cum teſtamento, de peculio.	1523
In tantum vt & ſoli, de rerum diui.	117	Item claudus, de ædil. edic.	1964	Item ei ſuccurritur, ex qui. cau. maio.	594
Inter actum, de ſerui. ruſti. præ.	1001	Item cum teſtamento, de peculio.	1523	Item eorū, quod cuiuſcūq; vniuer.	407
Inter cauſas manda. vel contra.	1652	Itē ei ſuccurritur, ex qui. cau. maio.	594		
Inter Caſtellianum, de recep. arb.	658	Item eorū, quod cuiuſcūq; vniuer.	407		
Inter coheredes, fami. ercif.	1151				
Inter debitorum, de pac.	300				

Index legum

Nam sicut ad legem Aquil.	1081	1159	Non solum id. de pecu.	1544	
Nam si hoc verum. de in rem ver.	1560	Nihil interest. de inof. test.	713	Non solum viuo. de ritu nup.	2124
Nam socij pro socio.	1689	Nihil interest. de senatusconsult. Macedo.	1503	Non solum usufruct. quib. mod. usufructus.	928
Nam sufficit. de dolo malo.	523	Nihil interest. de nauti. sceno.	2066	Non solum. de in integ. resti.	474
Nam ut ait. de legi. senatusque.	76	Nihil refert. de condi. sine cau.	1370	Non solum. de alic. iudic. mu. cau. fa. §. Pedius.	620. B
Natura enim. de præscrip. ver.	1888	Nisi alius. qui. mo. usufru.	934	Non solum. fami. ercif.	1158
Naturalis meus. de præscrip. verb.	1889	Nisi de substantia. de her. vel ac. vendi.	1779	Non solum. de iure do.	2144
Naturaliter. de condic. indeb.	1330	Nisi dominus. de procu.	364	Non statim. de peculio.	1514
Nauis aduersa. de leg. Rho.	1465	Nisi ex magna. de mino. 25. an.	148	Non sunt liberi. de sta. ho.	90
Nauis onustæ. de leg. Rho.	1462	Nisi ex re heredis. de petit. hæc.	793	Non tamen eo. de procura.	375
Naue aut domo. de euic.	2012	Nisi hoc actum. de pactis.	280	Non tamen ei. de euict.	2007
Nauta & caupo. nau. caup. stabu.	666	Nisi per quam. de usufruc. & quemadmo.	893	Non videtur defendere. de procu.	394
Ne corpora. de relig. & sump. fu.	1230	Nisi si malit. de rei vin.	829	Non videtur. de iudi.	676
Ne ex dolo. de dolo malo.	517	Nisi si venalem. de rei vin.	844	Non videtur. de iudi.	692
Ne in plures. de exer. act.	1455	Nisi sublato. qui. mo. usufru.	933	Non vitur. de usufruc. & quemad.	908
Ne in potestate. de recep. arb.	643	Nomen præfidis. de offi. præsi.	142	Nos videamus. loca. & condu.	1847
Nec adiecit. pro socio.	1686	Nomina eorum. de hære. vel ac. vendi.	1779	Notatur. de his qui not. inf. a.	353
Nec adoptare. de offi. procon.	134	Non à iudice. de iudi.	707	Novissime. de insti. act.	1475
Nec aduersus deposi. vel contra.	1616	Non alia autem. de his qui no. inf. a.	353	Noxalis autem. de noxa. acti.	1102
Nec arre. de relig. & sum. fu.	1228	Non alienum. de interro. act.	1196	Noxali iudicio. de noxa. act.	1115
Nec ciuitatis. de procu.	402	Non aliter. de adop. ionibus.	106	Noxales actiones. de noxa. acti.	1098
Nec ei permittitur. de adop.	105	Non aliter. de vsu & habi.	951	Nuda & imaginaria. de cōtrahen. empt.	1746
Nec emptio. de contrahen. emp.	1728	Non aliàs de iudi.	687	Nullus idoneus. de testi.	2091
Nec enim quod crescit. de constit. pec.	1402	Non ambigitur. de legib. senatusque.	75	Nulli perimittitur. quod cuius. vni.	406
Nec enim amplius. de pigne. act.	1435	Non autem interest. de recep. arbi.	645	Nulli procuratorum. de transact.	325
Nec esset eis. de dona.	2178	Non cogendum. de procu.	388	Nulla iuris ratio. de legib. senatusque con.	79
Nec in furiosum commo. vel con.	1407	Non cogitur. de ritu nup.	2111	Nulla societatis. pro socio.	1718
Nec interest. de fideicommiss. here. pet.	819	Non debet dari. de dolo malo.	516	Nullum diuortium. de diuor.	2220
Nec interest. ad senatus. Velleia.	1577	Non distinguemus. de recep. arb.	647	Nummis depositis. de in lit. iur.	1308
Nec non. ex quib. cau.	606	Non dubito. de seruitu.	574	Numismatum. de usufruct. & quemadmodum.	901
Nec nouum est. de condic. inde.	1327	Non enim aliter. de adop.	106	Nunc videndum. de vsu & ha.	949
Nec per liberos. de min. xxv. annis.	531	Non enim hæc actio. de tribu. act.	1484	Nunc videndum. de condic. inde.	1326
Nec precijs. de relig. & sump. fu.	1228	Non enim negligentibus. ex quib. cau.	597	Nuper ex indulgentia. de dona.	2209
Nec prætermittendum. pro socio.	1704	Non enim. de iure dotium.	2138	Nuptæ prius. de sena.	123
Nec quasi. de rei vin.	862	Non erit ratum. de iure iur.	1274	Nuptiæ sunt. de ritu nup.	2106
Nec quicquam. de offi. proconsu.	138	Non est enim. de inoff. testa.	716	Nuptiæ consistere. j. de rit. nup.	2106
Nec quicquam. de exer. act.	1456	Non est ferendus. de transac.	324	Nuptiæ consistere. i. de rit. nup.	2119
Nec quicquam. pro socio.	1704	Non est matrimonium. de rit. nup.	2123	Nuptiæ inter easdem. de ritu nup.	2110
Nec seruus quicquam. de pecu.	1541	Non est mirum. de pig. act.	1429	Nuptura filiosa. de iure do.	2146
Nec supina. de iur. & fac. igno.	2098	Non est necesse. de proba.	2072		
Nec timorem. de eo quod met. cau.	478	Non est nouum. de legib. senatusque con.	79		
Nec vllam aliam. de peti. here.	755	Non est nouum. de act. emp.	1810		
Nec vtilem. ex quib. cau. maio.	599	Non est verisimile. de eo quod me. cau.	501		
Necnon & si. ex quib. cau. maio.	606	Non exigimus. si quis cautio.	221		
Necessariò sciendum. de pet. & com. rei ven.	1794	Non ex omnibus. de recep. arb.	656		
Necessarium itaque. de orig. iur.	63	Non habet. de dolo malo.	506		
Necessse autem. de in diem addic.	1762	Non idcirco. de iudi.	697		
Negat lex. de mor. infer. 1233. nunc incipit. Vetat lex.	1233	Non ideo. de rei vin.	860		
Nemo enim proprijs. de seru. vrb. præ. 095		Non impossibile. de pac.	304		
Nemo enim commo. vel contra.	1415	Non in dimidiam. de euict.	2002		
Nemo ex socijs. pro socio.	1718	Non licet ex officio. de contrahē. emp.	1744		
Nemo igitur. de rerum diui.	116	Non magis quam. de act. emp.	1824		
Nemo paciscendo. de pac.	313	Nonnunquam. de iusti. & iure.	61		
Nemo potest pro socio.	169	Nonnunquam autem. de adop.	111		
Nemo videtur. de integ. restit.	474	Nonnunquam autem. de iudi.	75		
Nepotes ex filio. de his qui sunt sui & c.	97	Nonnunquam. de iudi.	709		
Neque absens. de adop.	109	Nonnunquam euenit. de præscrip. verb.	1887		
Neque causa. de dolo malo.	526	Non ob eam rem. pro socio.	1690		
Neque eorum. de vsur.	2050	Non omnis numeratio. de re. cre.	1253		
Neque scemina. de procur.	394	Non omnia quæ. de mino. 25. an.	580		
Neque impuberes. de in ius vo.	193	Non omnium. de legi. senatusque.	78		
Neque leges. de legi. senatusque.	75	Non penes quem. de peculio.	1536		
Neque societatem. quod cuiuscunque vniuersi.	404	Non potest filius. de adop.	110		
Neque turorē. de cōdic. indeb. l. vj. C. 5. Iulianus.	1328.	Non potest videri. de iudi.	686		
Neque usufructus. quib. mo. usufru. amittitur.	937	Non possumus. si pars her. pe.	815		
Ne quis mensium. de ferijs.	235	Non possunt. de legi. senatusque consult.	76		
Ne quisquam. de edendo. 245. nunc incipit. Senatus.		Non quemadmodum. de iudi.	693		
Neratius lib. vij. de peti. here. 757. A. nunc est. §. Nera.		Non quicquid. de iudi.	696		
Neratius ait. de vsu & habi.	958	Non solet. loca. & condu.	1873		
Neratius ait. de ser. cor.	1208	Non solum aduersus. de noxa. act.	1104		
Neratius casum. de condic. inde.	1364	Non solum ad æs. de peti. here.	805		
Neratius quarit. de relig. & sumpt. fune.	1227	Non solum autem. de procu.	376		
Nesennius. de neg. gest.	453	Non solum autem. de rei vin.	830		
Nihil autem interest. communi diuid.		Non solum autem. de noxa. act.	1114		
		Non solum autem. de vsu & habita.	951		

Index legum.

Quacunque ratione, de procura.	392	Qui certam pecuniam, de cond. tri.	1380	Qui per salutem, de iureiur.	1294
Quæ acta de of. procur. Ca. sa.	151	Qui clauum habet, de ædil. edi.	1963	Qui petitorio, de rei vin.	847
Quæ actio de fideicommiss. here. pe.	818	Qui coheredes, communi diui.	1171	Qui pignori res, de pig.	1917
Quæ bis in mense, de ædil. edic.	1965	Qui cum tutoribus, de transa.	323	Qui prior appella, de iud.	690
Quæ de tota, de rei vin.	864	Qui de officio, de inoff. test.	737	Qui procuratorem, de procu.	395
Quæ fundum, de iure dot.	2144	Qui de reddenda, de pact. do.	2168	Qui promisit, de condic. inde.	1356
Quæ iam nuptæ, de dona.	2211	Qui de usufru. si usufruct. pet.	948	Qui proprio nomine, de procu.	389
Quæ omnia, de procura.	363	Qui domum, ad l. Aquil.	1084	Qui propter, de relig. & iump.	1218
Quæ pater, fa. ercif.	1145	Qui domum habebat, loca. & cond.	1879	Qui ratiario, de pig. act.	1440
Quæ pater, fa. ercif.	1156	Qui dotem, qui poti. in pig. ha.	1929	Qui reipub. ex qui. cau. ma.	616
Quæ religio, de rei vin.	850	Qui duo prædia, de ferui rusti præ.	1008	Qui rem suam, depo. vel contra.	1619
Quæ tamen sub ipso, de dona.	2191	Qui duos homines, in ius voc. vt eant.	197	Qui repudiantis, de inoffi. test.	734
Quæ utiliter, de nego. gest.	461	Qui duos, de procu.	392	Qui restituere, de rei vin.	861
Quæcunque per exceptionem, de com- pen. sa.	1599	Qui erat heres, fami. ercisc.	1154	Qui scit fundum, de usufr.	2054
Quæcunque specialiter, de offi. eius cui man. est iurisd.	153	Qui exceptionem, de condic. inde.	1354	Qui se debere, de condictio. cau. da.	1315
Quæcunque sunt, de Pub. in rem act.	877	Qui ex parte, de inter. act.	1202	Qui se dicit, de iudi.	708
Quædam mulier, de rei vin.	864	Qui ex pluribus, de noxa. act.	1108	Qui sella, de ferui. præ.	990
Quædam mulier, fami. erciscundæ.	1150	Qui falso, de testi.	2092	Qui se liti, de peri. here.	801
Quædam naturali, de rerum diui.	116	Qui familiæ, fami. ercisc.	1147	Qui semisses, de usufr.	2048
Quædam sunt personæ, de eden.	251	Qui fide alterius, man. vel contra.	1673	Qui seruandarum, de præscrip. ver.	1895
Quærebatur, qui po. in pig.	1942	Qui fidem, de transact.	326	Qui seruum alienum, de inter. act.	1202
Quæris si pacta, de pact. do.	2169	Qui fideiussor, loca. & condu.	1877	Qui seruum, de nego. gest.	460
Quæritur de ea, de ædil. edic.	1964	Qui filiif. nomina, de here. vel ac. ven.	1779	Qui sine causa, de condic. sine cau.	1369
Quæritur heremaphroditum, de sta.	89	Qui foueas, ad leg. Aquil.	1075	Qui sine vfuris, de nego. gest.	458
Quæro an fideiussor, loca. & condu.	1877	Qui fundum, quemad. ser. amit.	1046	Qui tabernas, de contrah. empr.	1734
Quæro an si seruus, de ædil. edict.	1993	Qui fundum, de contrahen. emp.	1714	Qui tabulas testamenti, ad legem Aquil.	1085
Quæro quantæ pecuniæ, de iu. do.	2148	Qui fundum, de contrahen. emp.	1714	Qui tertia, de ædil. edict.	1992
Quæro si quis, de act. emp.	1835	Qui fundum, vendidit, de contrah. emp.	1755	Qui testamentum, de proba.	2081
Quæsitum est, de in ius voc.	192	Qui fundum, loca. & condu.	1870	Qui transit, de transact.	312
Quæsitum est, de adopt.	1111	Qui fundum, de euict.	2018	Qui vsumfruc. de usufru. & quemad.	906
Quæsitum est, de usufru. & quemad.	907	Qui furere, de sta. ho.	92	Qui vsumfruc. si vsumfruc. peta.	945
Quæsitum est, de pecu.	1532	Qui furtum admittit, de condic. fur.	1378	Quia actionum, de præscrip. ver.	1894
Quæsitum est, quando de pecu. ac. an. est.	1552. D. §. quæsitum est.	Qui generaliter, qui po. in pign. ha.	1930	Quia arbiter, de recep. arb.	636
Quæsitum est, de ser. expor.	1801	Qui gregem, de rei vind. 822. B. nunc in- cipit. Mar.	1779	Quia dicitur, de euic.	2010
Quæsitum est, de pig.	1912	Qui heredis nomine, de cond. inde.	1356	Quia difficile, de contra. emp.	1726
Quæsitum est, de distrac. pig.	1947	Qui in adoptionem, de adop.	108	Quia & solui, de pact.	274
Quæsitum est, de sponsa.	2104	Qui in carcerem, de eo quod met. cau.	501	Qui etiam, de alie. iudi. mu. cau. fa.	617
Quæsitum scio, de testi.	2091	Qui indignus, de senato.	120	Quia hoc casu, de peculio.	1522
Quæstionis habendæ, ad exhiben.	1190	Qui in futurum, de pactis.	308	Quia in eam, ad leg. Aquil.	1065
Quæstus enim, pro socio.	1486	Qui iniuriarum, de consti. pecu.	1405	Quia in hoc tempus, de dona.	2182
Qualem autem sententia, de recep. arb.	635.	Qui in prouincia, de ritu. nup.	2120	Quia licet, pro socio.	1684
Quam Tuberonis, de peculio.	1513	Qui insulam, loca. & cond.	1867	Quia magis, finium regun.	1122
Quamuis ad eum, de iudi.	701	Qui interrogatur, de inter. ac.	1193	Quia maer, de ser. cor.	1209
Quamuis alienum, ad legem Aquil. 1082. C D. in verbo, quamuis.		Qui interrogatus, de pet. her.	755	Quia naturalis, ad senatusconsultu Mac.	1502
Quamuis arbiter, de recep. arb.	655	Qui in vtero. 1. de statu. ho.	89	Quia non debet, de iureiur.	1277
Quamuis conuenit, de pigne. act.	1424	Qui in vtero. 2. de statu. ho.	94	Quia non de dolo, de tribu. ac.	1486
Quamuis in bonis, de iure do.	2156	Qui inuicem, de condic. inde.	1345	Quia nullum pignus, de rei vindi.	849
Quamuis in eam, de in rem ver.	1568	Qui iter, quemadmodum, ser. amit.	1040	Quia pertinet, de alie. iud. mu. cau. fa.	622
Quamuis melius, de usufru. & quemad.	883	Qui iurasse, de iureiur.	1286	Quia plerunque, de inter. act.	1193
Quamuis non adiciat, de in ius vo.	190	Qui iurato, qui satisd. cog.	214	Quia qui pretio, de usufru. & quemad.	908
Quamuis pignoris, ad senatusconf. Vel. 1578.		Qui iurisdictioni, de iuris. om. iu.	170	Quia quod vulgo, de senatusconf. Mace.	1496
Quamquam igitur, ad senatusconsultum Velleianum.	1577	Qui iussu, de his qui not. infa.	349	Quia quod ex nõ concessa, de dona.	2185
Quamquam in arbitrio, de ritu. nup.	2122	Qui laqueos, ad leg. Aquil. 1076. nunc incipit, Quemadmodum si laqueos.	1076	Quia retro, ad legem Aquilianam.	1082
Quamquam usufruct. quando dies usufr. le. ce.	927	Qui leuanda, de leg. Rho.	1465	Quia redhibito, de alie. iud. mu. cau. fa.	622
Quantum autem, de eo quod metus cau. 499		Qui liberos, de ritu nup.	2111	Quia semper, de in ius voc.	186
Quanto magis, de iureiur.	1285	Qui liberatus, de adopt.	103	Quia tantumdem, de neg. gest.	424
Quare & si socio, de peculio.	1532	Qui libertatis, de euict.	2032	Quibus casibus, pro socio.	1693
Quemadmodum, de inoffi. testa.	719	Qui loco certo, de condic. inde.	1344	Quibus rebus, de alea.	1214
Quemadmodum si laqueos, ad legem A- quil.	1076	Qui luminibus, de ferui. vrb. præd.	981	Quidquid enim, de in diem addic.	1762
Quemadmodum si, de noxa. actio.	1116	Qui mandatum, manda. vel contra.	1666	Quidquid venditor, comunia prædi. tam vrb.	1019
Quemadmodum inuito, de iur. do.	2142	Qui mercedem, loca. & condu.	1873	Quidquid venditor, de act. emp.	1830
Quem filius, de adop.	109	Qui mittuntur, ex qui. cau. ma.	611	Quicunque à fisco, de fide instru.	2083
Qui absentem, de procura.	402	Qui mutuam, manda. vel contra.	1674	Quidam ad creditorem, de consti. pecu.	1404
Qui ad certum, loca. & condu.	1853	Qui negotia, manda. vel contra.	1660	Quidam debitor, de dolo malo.	520
Qui à debitor, qui po. in pig. 1941. nunc incipit, Eum qui		Qui neque, de iudi.	715	Quidam & de peculio, de iureiur.	1285
Qui admittitur pro socio.	1689	Qui non cogitur, de iud.	686	Quidam existimauerunt, de re. cre.	1256
Qui ædificium, de ser. vrb. præ.	988	Qui non tam idoneum, commo. vel con- tra.	1415	Quidam ex parte, de euic.	2002
Qui aliena negotia, de nego. gest.	618	Qui nummis, de in rem ver.	1555	Quidam fundum, de in rem ver.	1566
Qui alienam rem, de euict.	2021	Qui ob rem, de condic. inde.	1348	Quidam fundum, de pac. do.	2167
Qui à pupillo, de euict.	1999	Qui occidit adulterum, ad legem Aquil.	1078	Quidam Hiberus, de ser. vrb. præ.	982
Qui à quolibet, de contrahen. emp.	1733	Qui operas, loca. & condu.	1873	Quidam quasi, de proba.	2075
Qui autem nouo, si quis cauti.	233	Qui officij causa, de contrahen. emp.	1749	Quidam voluit, ad senatusconsult. Velle. 1593	
Qui autem, de his qui no. infa.	341	Qui patitur, manda. vel contra.	1648	Quid enim prohibet, de iudi.	688
Qui autem constituit, de consti. pe.	1398	Qui peculij, de pecu.	1542	Quid enim si impetraverit, de do. ma. 517	
Qui balineum, qui po. in pign.	1934	Qui pecuniam, de re. cte.	1259	Quid enim si Nerua, pro socio.	1721
		Qui pendente, de act. emp.	1829	Quid ergo, de his qui not. infa.	350
		Qui per certum, communia prædi. tam vrb.	1022	Quid ergo, de usufru. & quemadmo.	1919
		Qui per collusionem, de act. empr.	1841	Quid	

Digesti veteris.

Quid ergo. depo. vel contra.	1613	Quod si Ephesi. de eo quod cer. lo.	1388	Refectio. communia prædi. tam vrb.	
Quid ergo. de dona.	2192	Quod si ex stipulatu. pro socio.	1395	1020	
Quid tamen si de pluribus. de recep. arbi.		Quod si filij. de consti. pe.	1394	Regula est iuris. de iur. & fac. igno.	2100
636		Quod si fundus. de fun. do.	2175	Regulariter. de peti. here.	754
Quid tamen. quibus mo. v. usufruct.	933	Quod si fuerit. de iure do.	2135	Remittit. de iureiur.	1274
Quid tamen dicimus. de cōtrahen. emp.		Quod si heres. de v. usufr. & quemadmo.		Repeti potest. quibus mo. v. usufr.	932
1730		910		Repetitio. de condic. inde.	1355
Quicquid enim. de in diem addict.	1762	Quod si in diem. de peti. here.	762	Repetita quidem. de si. instru.	2083
Quinetiam nefas. de rit. nupt.	2119	Quod si in venditione. de her. vel act. v. e.		Repetundarum. de testi.	2092
Quinetiam. de calum.	467	1778		Rescriptum autem. de pactis.	272
Quinetiam. de recep. arbi.	626	Quod si iuravi. de iureiur.	1290	Rescriptum est. de distrac. pig.	1947
Quingenta testamento. de proba.	2073	Quod si locus. de relig. & sump.	1221	Respicendum. de re. cre.	1264
Quintus Cæcilius. depo. vel contra.	1624	Quod si marit. de rei vin.	830	Respondit Paulus. de v. usufr.	2049
Quintus Mucius. de serui. ru. præ.	1003	Quod si maritus. de consti. pec.	1394	Res bona fide. de contrah. em.	1746
Quintus Mucius. ad l. Aquil.	1082	Quod si minor. de mino. 25. an.	562	Res hypothecæ. de pigno.	1907
Quintus Mucius. man. vel contra.	1669	Quod si neque. de peri. & com. rei ven.		Res in dotem. de iur. do.	2139
Quintus Mucius. de ac. emp.	1836	1796		Res quæ ex dotali. de iur. do.	2144
Quintus Mucius. de dona.	2212	Quod si nolit. de ædil. edict.	1976	Rei commodata. com. vel contra.	1415
Quippe iudicare. de iudi.	714	Quod si non diuortium. de iu. dot.	2136	Rei communis nomine. pro socio.	1696
Quique litigandi. de in ius vo.	185	Quod si non soluere. de pigne. act.	1427	Reipublicæ. ex quib. cau. ma.	612
Quis ergo. de peculio.	1523	Quod si nulla. de relig. & sump. fu.	1228	Reipublicæ interest. de iu. do.	2125
Quis sit fugitiuus. de ædil. edicto.	1965	Quod si nulla. de here. vel act. ven.	1778	Rei quam. de dolo ma.	527
Quo casu. de recep. arbi.	629	Quod si nuptura. de iur. do.	2141	Rem alienam. de contrah. emp.	1733
Quo casu. finium regun.	1120	Quod si oues. de peti. here.	789	Rem alienam. de pig. act.	1446
Quod ab alio. de condic. fur.	1377	Quod si per eam. de iure do.	2133	Rem hereditariam. de euict.	2029
Quod adipiscenda. de dona.	2209	Quod si possessor. de peti. he.	764	Rem in iudicium. de in lit. iuran.	1300
Quod ad seruitutes. de euict.	2036	Quod si possessor. de rei vin.	862	Rem mihi commodasti. commo. vel contra.	1420
Quod ait lex. de diuor.	2221	Quod si seruus. de in rem ver.	1555	Rem pignori. fami. ercif.	1142
Quod ait prætor. de his qui not. infra.	339	Quod si seruum quis. ne quis eum qui in ius.	198	Ripatum quoque. de rerum di.	116
Quod ait prætor. de noxa act.	1115	Quod si sit hereditas. de here. vel act. v. e.		Rogatus vt fideiuberet. mand. vel cōtra.	
Quod autem. de serui. vr. præ.	979	1778		1659	
Quod autem ex furto. pro socio.	1703	Quod si sumptum. de peti. here.	797	Rogasti me. de præscrip. vrb.	1899
Quod autem spectetur. de do.	2185	Quod si vir vxori. de dona.	2192	Rogasti me. de re. cre.	1247
Quod autem in heredē. de eo quod met. cau.	499	Quod si vno pretio. de in diē addi.	1764	Rulticorum etiam prædiorum. de ser. ru. præ.	997
Quod autem Sabinus. de in diem addic.	2134	Quod te mihi. de re. cre.	1240	Rutilia Polla. de contrah. emp.	1752
1763		Quod tumultus. depo. vel contra.	1620	S.	
Quod debetur. de peculio.	1547	Quod vendidi. de contrahen. emp.	1732	Sabinus ait. de procua. 388. A. l. non.	
Quod edictum est. de pactis.	293	Quod veror. de do. ma.	528	Sabinus ait. communi diui.	1175
Quod diximus. de eo quod metus cau.		Quod vero. de legi. senatusque consul.		Sabinus putat. de dolo malo.	525
497		77		Sabinus respondit. de contra. empt.	1732
Quod enim ex maleficio. pro socio.	1703	Quod vir. ei. de dona.	2217	Sabinus scribit. de in diem addic.	1763
Quod & Ateius. de ritu nup.	2112	Quod vt. de adop.	102	Sacra loca. de rerum diui.	118
Quod si filiosa. manda. vel contra.	1683	Quoniam furtum. de condic. fur.	1378	Sæpe audiui. de offi. præsidis.	145
Quod in conuiuio. de alea.	1214	Quoniam intelligitur. de his qui no. inf.		Sæpe etiam. commo. vel contra.	1408
Quod in debitu. de condic. inde.	1329	344		Sæpe iustæ. de sponsa.	2106
Quod in diem. de compen.	1597	Quoniam pecuniæ. de v. usufr. ea. re.	943	Salarium procuratori. man. vel contra.	
Quod infans. de rei vin.	856	Quoniam post interitum. de in diem ad. dic.	1760	1633	
Quod in fructus. de v. usufr.	2065	Quoniam pro locuplete. in ius voc. vt cant.	197	Sanctum est. de rerum diui.	118
Quod in herede. de tribu. act.	1486	Quo quidem casu. de rei vin.	823	Sane diui. de pig.	1431
Quod in stipulatione. de v. usufr.	2057	Quos prohibet. de postulan.	335	Sane & deteriore. de iu. do.	2131
Quod ita sanatum. de ædil. edi.	1965	Quotiens. qui satisfida. cog.	204	Sane si valetudinis. manda. vel contra.	
Quod Labeo ait. de compen.	1599	Quotiens. i. de seruitu.	1975	1652	
Quod legatur. de iudi.	695	Quotiens. i. de seruitu.	976	Sane videndum. de iur. do.	2138
Quod ne cūratōr is. de adop.	102	Quotiens deficit. de præscrip. vrb.	1900	Satisfatio. qui satisfida. cogan.	201
Quod Nerva. depo. vel contra.	1627	Quotiens de seruitute. de ædil. edic.	1994	Satisfique pœnæ. de in ius vo.	193
Quod nomine. de condic. inde.	1329	Quotiens dominus. de noxa. act.	1109	Scapham. de euict.	2017
Quod non ratione. de legi. senatusque cons. ful.	84	Quotiens duobus. de v. usufr. & quemadmo.	904	Scientiam hic. ad legem Aquil.	1086
Quod nostrum non est. de v. usufr. & quemadmo.	917	Quotiens enim. de noxa act.	1115	Sciendum est. qui satisfida. cog.	212
Quod principi. de consti. prin.	84	Quotiens fundus. de in diem addic.	1759	Sciendum est. quib. cau. ma.	598
Quod priuilegium. depo. vel contra.		Quotiens in taberna. de pecu.	1542	Sciendum est. de in offic. testa.	715
1616		Quotiens iusu. pro socio.	1723	Sciendum est. de in vendi. de ædil. edi.	1995
Quod procurator. de procur.	399	Quotiens opera. de proba.	2076	Sciendum est. de euict.	2021
Quod pupillus. de condic. inde.	1355	Quotiens patre. de pac. do.	2163	Sciendum est. non omne. de v. usufr.	2053
Quod quis sciens. de condic. inde.	1357	Quotiens propter. de iureiur.	1282	Sciendum est. de ritu. nup.	2111
Quod quidem. ex qui cau. ma.	602	Quotiens propter. de iureiur.	2069	Sciendum est. libertinum. de ri. nup.	2112
Quod sæpe arra. de contra. emp.	1737	Quotiens res æstimata. de iure do.	2133	Sciendum tamen est. de ædil. edic.	1968
Quod Seruius. de condic. cau. da.	1316	Quotiens seruus. si quis cauti.	233	Scilicet pro ea. ad l. Aquil.	1065
Quod seruus meus. de peculio.	1549	Quotiens seruus. de contrah. emp.	1733	Scio illud. de in integ. resti.	473
Quod seruus. de in rem ver.	1565	Quotiens seruos. qui satisfida. cog.	204	Scio quidem. de testi.	2092
Quod seruus. depo. vel contra.	1616	Quotiens usufructus. de v. usufr. accre.		Scire leges. de legi. senatusque con.	77
Quod si ab initio. de re. cre.	1246	926		Scriptus heres. de relig. & sum.	1219
Quod si artificem. de rei vin.	844	R.		Secundum Iulianum. pro socio.	1707
Quod si cum scires. de dolo ma.	523	Ratio possessionis. de act. emp. & v. e.		Sed actio. si quis cau.	224
Quod si deferente. de do. ma.	523	1807. aliās. Datio.		Sed actione. pro socio.	1697
Quod si de speciali. de min. 25. an.	565	Reas adulterij. de ritu nuptia.	2112	Sed ad des. loca. & condu.	1857
Quod si dolo. de rei vin.	836	Receptum est. communia prædi. tam vrb.		Sed ad exhibendum. de contrahen. emp.	
Quod si domus. loca. & condu.	1866	1023		1734	
Quod si donauero. de v. usufr. & quemadmo.	908	Recte defendi. de iudi.	706	Sed alio iure. si ex noxa.	215
Quod si ea. de offi. procu. Cæsa.	151	Recte Labeo ait. ex qui. cau. ma.	594	Sed an hic. quod cum eo qui.	1490
Quod si ea. de condic. inde.	1332	Redemptores. de rei vin.	849	Sed an vtro. de neg. gest.	429
Quod si eo tempore. pro socio.	1716	Redhibere est. de ædil. edict.	1970	Sed an via. de pigno.	1909
		Redhibitoria. de ædil. edict.	1989	Sed Celsus & Otilius. de contra. empt.	

Index legum.

Sed commodius. de ser. cor.	1210	Sed interim. de dona.	2188	Septimo mense. de fl. ho.	90
Sed cum ambo. de iudi.	680	Sed ipse seruus. de noxa. act.	1101	Seruitus aquæ ducendæ. de seruitu. rustic. præ.	1000
Sed cum fructuarius. de usufruct. & quemadmo.	918	Sed ipsi seruo. de vsu. & ha.	954	Seruitus. quemadmo. ser. amit.	1041
Sed de damno. loca. & condu.	1873	Sed Iulianus adiicit. de senatusc. Mace.	1497. B. l. Item. §. Sed Iulianus.	Seruitute vsus. quemad. ser. amit.	1050
Sed de pecunia. de usufruct. ea. re.	940	Sed licet. de offi. præsi.	146	Seruitutes. 1. de seruitutibus.	969
Sed diui. de rerum diui.	118	Sed mihi videtur. commo. vel con.	1407	Seruitutes. 2.	970
Sed dicendum. de in rem ver.	1558	Sed nec æs alienum. pro socio.	1686	Seruitutes. 3.	Ibidem
Sed ea quæ. de sponsa.	2105	Sed nec legatarius. de condict. fur.	1374	Seruitutes. 4.	974
Sed etiam nepos. de adop.	103	Sed nec libertas. de fun. do.	2173	Seruitutes. de serui. vrb. præ.	986
Sed etiam ex. de procu.	360	Sed neque. de vsu. & ha.	951	Seruitus. de serui. rust. præ.	996
Sed etiam. de in ius voc.	193	Sed nihilominus. pro socio.	1697	Seruitutes. quemad. ser. amit.	1040
Sed etiam ipsum. de offic. præto.	130	Sed nisi hoc. de iur. do.	2128	Seruius ait. de nau. fœ.	2068
Sed & ad eos. ex qui. cau. ma.	602	Sed Proculus. manda. vel contra.	1630	Seruus cuius. de his qui no. infra.	352
Sed & clientes. de vsu & ha. 950. nunc incipit. Et clientes.		Sed postquam socius. communi diuid.	1167	Seruus cuius. de vsu. & ha.	957
Sed & cum aliquis. de nego. gest.	435	Sed quæ loca. de serui. ru. præ.	1005	Seruus cuiusdam. de condic. inde.	1348
Sed & ea quæ. de legi. senatusque con.	83	Sed si compromissum. de recep. arb.	631	Seruus ea lege. de seruis expor.	1800
Sed & eius rei. fami. erci.	1136	Sed si liciti. de usufruct. & quemad.	895	Seruus in causa. de fl. ho.	90
Sed & ei qui. de condict. triti.	1381	Sed si communis. de contrah. emp.	1731	Seruus meus. manda. vel contra.	1647
Sed & eo. qui. mo. usufruct.	933	Sed si communem. ad l. Aquiliam.	1065	Seruus quem à me. de act. emp.	1832
Sed & eo nomine. de noxa. act.	1103	Sed si damnum. de peculio.	1514	Seruus quod detulit. de iureiur.	1285
Sed & ex dolo. de dolo malo.	517	Sed si de fructu. de vsu. & ha. 955. B. l. per seruum. §. Sed si.		Seruus si in rem. de in rem ver.	1567
Sed & filius. fa. de recep. arb.	626	Sed si duo. de pecul.	1523	Seruus tuus. de dolo ma.	522
Sed & hæ personæ. de procu.	371	Sed si ego. ad se. con. Velle.	1576	Seruus tuus. depo. vel contra.	1627
Sed & heres. de ser. cor.	1208	Sed si eum. ad se. con. Velle.	Ibidem	Serui corrupti. de ser. corru.	1211
Sed & id quoque. de procur.	396	Sed si ex causa. pro socio.	1697	Serui emptor. de peri. & com. rei ven.	1797
Sed & in ipsum. de insti. act.	1470	Sed si ex parte. quod cum eo qui.	1490	Serui quorum. de noxa. act.	1118
Sed & interdictum. quib. mod. usufruct.	933	Sed si ex vtriusque. de euct.	1008	Serui responso. de testi.	2090
Sed & interpellatur. de recep. arb.	659	Sed si fideiussor. de pactis.	281	Serui venditor. de enic.	1999
Sed & ipsi naturæ. nau. cau. sta.	666	Sed si grandes. de usufruct. & quemadmo.	885	Seruo manumisso. de condic. inde.	1360
Sed & ipsum. de offi. præto.	130	Sed si hac. de in ius voc.	188	Seruum meum. de condic. inde.	1349
Sed & loci. finium. regun.	1120	Sed si in seruum. de recep. arb.	627	Seruum quoque. de procur.	369
Sed & partus. de eo quod met. cau.	486	Sed si inter te. de serui. vrb. præ.	990	Seruum quem quis. de pigno.	1920
Sed & posteriores. de leg. senatusque cõ.	80	Sed si ipse. ad legem Aquil.	1064	Seruum Titij. manda. vel contra.	1670
Sed & quod ad eas. de pign.	1908	Sed si ipse. de peculio.	1534	Seruos inter. fa. erciscun.	1145
Sed & si adiciatur. pro socio.	1686	Sed si ita compromissum. de recep. arb.	627	Seu ob aliam iustam causam. manda. vel contra.	1652
Sed & si alia. de consti. pe.	1400	Sed si mors. de donatio.	1191	Seu ob immanes. manda. vel contra.	1652
Sed & si citeriore. de consti. pe.	1395	Sed si nondum. de relig. & sump. fu.	1226	Si ab arbitro. qui satisfac. cog.	209
Sed & si constante. de dona.	2195	Sed si paterfami. de senatusconsult. Mace.	1501	Si ab empore. de euic.	2019
Sed & si decem. de consti. pe.	1398	Sed si par. de rei vin.	822	Si à bonæ fidei. de rei vindi.	835
Sed & si exceptio. de euct.	2004	Sed si possessori. de iureiuran.	1278	Si ab eo. de calumniatoribus.	471
Sed & si vtriusque. de euct.	2008	Sed si postea. de recep. arb.	641	Si ab eo qui. de pigno.	1917
Sed & si falsum. de condic. cau. da.	1306	Sed si priore. ad legem Aquil.	1078	Si ab herede. si usufruct. peta.	945
Sed & si filios. de consti. pe.	1397	Sed si pro alieno. ad se. con. Velle.	1582	Si absente. de usufruct. & quemad.	910
Sed & si hereditas. ad exhibend.	1186	Sed si proponatur. de in diem addict.	1763	Si actor. de procura.	366
Sed & si is. ad legem Aquil.	1065	Sed si quis seruum. de peculio.	1536	Si actor deferat. de iureiur.	1297
Sed & si legi. de peti. here.	781	Sed si quis. de consti. pe.	1398	Si actoris seruus. de eo per quem. fa. erit.	219
Sed & si me putem. de condic. inde.	1334	Sed si quid. de euct.	2002	Si actum sit. pro socio.	1695
Sed & si non. depo. vel contra.	1613	Sed si quid. de usufruct.	891	Si adrogator. de adop.	107
Sed & si partem. si ser. vin.	1026	Sed si res. communi diui.	1161	Si ad exhibendum. ad exhiben.	1184
Sed & si per prætozem. ex qui. cau. ma.	603	Sed si riuus. finium regun.	3122	Si ad libertatem. de noxa. act.	1118
Sed & si plures. qui satisfac. cogan.	211	Sed si sciens. de pignera. actio. 1431. C. l. tutor. §. sed si.		Si à domino. de peti. here.	795
Sed & si post mortem. de euct.	2007	Sed si seruo. de contrahen. emp.	1730	Si ædes meæ. 1. de serui. vrb. præ.	992
Sed & si postea. de noxa. act.	1111	Sed si seruus. de trib. act.	1480	Si ædes meæ. 2. de serui. vrb.	994
Sed & si proprietatis. ad l. Aquiliam.	1063	Sed si statuliberum. si ex noxa. cau.	217	Si ædes communes. com. di.	1168
Sed & si pupillus. de insti. act.	1471	Sed si tantum. de pactis.	274	Si à furioso. de re cre.	1248
Sed & si quemcunque. ad legem Aquiliã.	1056	Sed si vir ex lana. de dona.	2197	Si ager ab hostibus. quib. mo. usufruct. amit.	938
Sed & si. de in ius voc.	193	Sed vbi restitutio. de mino. 25. an.	554	Si ager. qui. mo. usufruct. amit.	937
Sed & si quilibet. loca. & condu.	1850	Sed videamus. de nego. gest.	416	Si ager ex emptionis. de rei vin.	853
Sed & si quis. si quis cauti.	224	Sed vtrum. de petitione heredita.	761	Si alienam rem. de euic.	2037
Sed & si quis. de usufruct. & quemad.	896	Seius à Lucio. de rescin. ven.	1788	Si alienus seruus. de noxa. act.	1116
Sed & si quis. de insti. act.	1471	Seia fundos de euct.	2035	Si alius pro muliere. quæ res pig. ob. non pos.	1927
Sed & si quid. 1. de usufruct. & quemad.	891.	Seia mancipia. ad senatuscon. Velle.	1592	Si alij vsus. de usufruct. & quemadmod.	908
Sed & si quid. 2. de usufruct. & quemad.	895.	Seia mutuum. de vsur.	2047	Si ambo socij. de compensa.	1598
Sed & si quid. de contrahen. emp.	1734	Seia Sempronio. de dona.	2217	Si à me fuerit. de iudi.	679
Sed & si restituatur. de iudi.	689	Senatoris filia. de ritu nup.	2118	Si ancilla. de proba.	2083
Sed & si res. de Pub. in rem act.	868	Senatoris filium. de senatoribus. Ibidem	121	Si ante aditam. de inter. act.	1201
Sed & si reipub. de vsur.	2054	Senatore remotum. de senato.	120	Si antequam. qui satisfac. cog. 210. A. l. Iulia nus.	
Sed & si seruus. de iureiur.	1286	Senatores. de sena.	123	Si antequam seruus. de dona.	2187
Sed & si stipulatio. de euct.	2004	Senatus censuit. de usufruct. earum re.	940	Si apud filium. fa. depo. vel contra.	1610
Sed & si suscepit. de iudiciis.	702	Senatus censuit. de contrah. emp.	1746	Si apud te. de præscrip. ver.	1899
Sed & si vscapio. fami. erci.	1130	Senatus censuit. de edendo.	245	Si aqueductus. de contrahen. emp.	1745
Sed & si socius. pro socio.	1688	Senatusconsulto. de offi. præsi.	148	Si arbiter. de proba.	2082
Sed eximendi. ne quis eum qui in ius.	199	Senatusconsulto. in quibus cau. pign.	1924	Si arborem. de serui. vrb. præ.	983
Sed hæc neque. de procu.	360	Senatusconsulto. de ritu nup.	2120	Si areæ usufruct. de usufruct. & quemad.	920
Sed hoc nomine. de euic.	2008	Semper in cõiunctionibus. de ritu nup.	2114	Si à seruo meo. de condic. ob tur. cau.	1324
Sed in emptore. de peculio.	1522			Si à te emero. si ser. vin.	1037

Digesti veteris.

Si à Titio, de rei via.	863	Si debeas decem, de compenfa.	1601	ven.	1783
Si à Titio, de excep. rei ven.	2038	Si debitor, de pactis.	307	Si ex duobus, de noxa, act.	1106
Si autem is fuit, de nego, gest.	425	Si debitor, de peti. here.	800	Si ex duobus, de peculio.	1535
Si autem intra, de inoffi. testa.	728	Si debitor, de pigne, act.	1423	Si ex duobus, de in diem addic. 1760. C.	
Si autem tardius, de pig. act.	1424	Si debitor, de contrahen. emp.	1740	§. Iulianus, l. 4.	
Si bene collataz, de viur.	2059	Si debitor, de pigno.	1908	Si ex æquis, de rei vin. l. Pomp.	827
Si bonz fidei, de peti. here.	803	Si debitor, qui poti. in pig. ha.	1931	Si ex heredatus, de inoffi. test.	746
Si binarum, de ferui, vrb. præ.	994	Si debitor cuius, quibus mo. pig. vel hypo. fol.	1950	Si ex lapidicinis, de iur. do.	2136
Si bona fide possessor, de noxa, act.	1103	Si debitor mulieris, 1. de iur. do.	2159	Si ex plagis, ad legem Aquil.	1089
Si boues alienos, ad le. Aquil.	1091	Si debitor mulieris, 2. de iur. do.	2160	Si ex pluribus, si pars hæ. pe.	811
Si chiographum, de proba.	2078	Si debitor rem, de contrahen. emp.	1740	Si ex pluribus, de hæ. vel act. ven.	1779
Si coita, pro locio.	170	Si debitori, de iudi.	686	Si extraneus, de condi. cau. da.	1314
Si commodauero, commo. vel contra.		Si decem, loca. & condu.	1876	Si extraneus, de iur. do.	2136
1421		Si decesserit, qui satisfda.	203	Si extraneus, de dona.	2210
Si communis familia, de noxa, ac.	1103	Si decipiendi, ad senatuscon. Velle.	1594	Si extraneo, de vsufruct. & quemadmod.	
Si communes, de nego, gest.	460	Si communi, si fer. vin.	1039	910	
Si communem fundū, quemad, ser. amit.		Si de dote, de iur. do.	2160	Si familia, de iurisd. omn. iud.	169
145		Si defensor, de inter. act. 1195. A. l. si sine.		Si fami. ercisc. fa. erc.	1154
Si communi fundo, de ferui, rusti. præ.		§. Celsus.		Si fami. erci. fami. erci.	1158
1007		Si deferente, qui mo. pig. vel hypo.	1958	Si feriatis, de feris.	138
Si compromissum, de recep. arb.	559	Si defunctus, de procura.	361	Si feriatis, de recep. arb.	655
Si condicatur, de condic. fur.	1371	Si de interpretatione, de legi. senatusque con.	83	Si fideicommissum, de iudi.	700
Si confensit, qui. mod. pigno. vel hypo.		Si de re sua, de recep. arb.	660	Si fideiussor, qui satisfda. cog.	204
1952		Si de tabulis, de si. instru.	2084	Si fideiussor, de dolo malo.	522
Si consul, de adop.	101	Si de vi, de iudi.	694	Si fideiussor, de condic. inde.	1361
Si conuenit, de rescin. ven.	1786	Si dictum fuerit, de euict.	2023	Si fideiussor, depo. vel contra.	1625
Si conuenerit, de iurisd. om. iud.	173	Si dolo acciderit, de dolo ma.	524	Si fideiussor, 1. manda. vel contra.	1655
Si conuenerit, de pactis.	308	Si dominus in seruos, de his qui sunt sui, & c.	96	Si fideiussor, 2. manda. vel contra. 1672.	
Si conuenerit, pro socio.	1685	Si dominus nudæ, de vsufruct. & quemadmo.	920	nunc incipit, Fideiussor.	
Si conuenerit, communi diui.	1174	Si dominus feruum, ad legem Aquil.	1065	Si fideiussores ad sena. Velle.	1577
Si conuenerit, de pig. act.	1432	Si dominus feruum, de præscri. ver.	1893	Si filius, de inter. act.	1199
Si conuenerit, de pig. act.	1423	Si dominus vel pater, quod influ.	1574	Si filius contulerit, de eod. cau. da.	1319
Si conuenerit, 1. de pact. dot.	2161	Si domina seruo, ad senatuscon. Velle.	3591	Si filius qui cum pro patre, de interrog. act.	1202
Si conuenerit, 2. de pac. dot.	Ibidem	Si domus tua de ferui, vrb. præ.	988	Si filius eius, de ritu nup.	2108
Si creditor, de pig. act.	1439	Si domus vsus, de vsu & ha.	956	Si filius emancipatus, de minor. 25. ann.	569
Si creditor, de peculio.	1537	Si donatæ res, de dona.	2206	Si filius, de neg. gest.	433
Si creditor, de diffrac. pig.	1945	Si donaturus, de condic. cau. da.	1317	Si filius, legatū, de dolo malo. 526. nunc incipit, Filius.	
Si creditor, quib. mo. pigno. vel hyp. fol.		Si duo dolo, de dolo. ma.	528	Si filius, de iud. 680. nunc incipit, Filius.	
1950		Si duo heredes, depo. vel contra.	1621	Si filius, de relig. & sump. fu.	1229
Si cuius rei, de vsufu. & quemad.	888	Si duo patroni, de iure iur.	1280	Si filius, de re. cre.	1250
Si cuius rei, vsufu. quemad, ca.	958	Si duo quali, de consti. pe.	1399	Si filius, quod cum eo qui in alie.	1491
Si cui balinei, qui mo. vsufu.	934	Si duo rei, si quis cau.	227	Si filius, 1. de senatuscon. Maced. 1504.	
Si cui in prouincia, ex qui. cau. ma.	612	Si duo rei, de recep. arb.	654	C. l. si quis.	
Si cui in sulæ, de vsufu. & quemadmod.		Si duorum fundorum, de acti. emp.	1837	Si filius, 2. de senatuscon. Maced. Ibidem	
912		Si duobus, de vsufu. & accre. 923. A. l. 1.		Si filius, 3. de sen. Maced.	1504
Si cui lingua, de ædil. edict.	1962	§. Idem Iulianus.		Si filius, de in rem ver.	1566
Si cui locauerim, loca. & condu.	1875	Si duobus, qui. mo. vsufu. & c.	929	Si filius, in potestate, de proba.	2071
Si cui simpliciter, de feruitu.	972	Si duobus, si men. fal. mo. di.	1216	Si filius vel seruus, de peculio.	1550
Si culpa, de rei vin.	858	Si duos, quis seruos, de contrahen. emp.		Si filia emancipata, de duor.	2220
Si cum dies, de recep. arb. 638. B. l. quid tamen. §. Papinianus.		1744		Si filia nupta, fami. erci.	1133
Si cum duas, communia præd. tam vrb.		Si duos seruos, de euict.	2019	Si filia nuptura, de iure do.	2134
1019		Si dupla, de euict.	1997	Si fistulæ, de ferui, vrb. præd.	985
Si cum emptore, de pactis.	275	Si ea res, de act. empt.	1833	Si forte præses, de offic. præsid.	149
Si cum exceptione, de eo quod me cau.		Si eadem prouincia, de offi. adsef.	158	Si fratres, pro socio. 1700. C. l. cum duobus.	
489		Si ego decem, de re. cre.	1270	Si fructuarius, vsufu. & quemadmod. ca.	
Si cum filiofa, de compenfa.	1597	Si ego hac mente, de nego, gest.	443	961	
Si cum fundum, de pactis.	296	Si ego emi, de Pub. in rem ac.	873	Si fructum, de rei vin. 824. aliàs incipit, Idem Pompo. scribit.	
Si cum fundum, de contrahen. emp.	1751	Si ego pecuniam, de re. cre.	1252	Si fuerit distractus, de ser. expor.	1798
Si cum meus, si fer. vin.	1036	Si ego Seizæ, de iure do.	2128	Si fullo, de condic. sine cau.	1369
Si cum mihi, de dolo ma.	527	Si eius fundi, de rei vin.	865	Si fundus hypothecæ, de pig.	1915
Si cum militi, de compenfa.	1600	Si ei cuius, communia prædi. tam vrb.		Si fundus lege, de le. commiss.	1768
Si cum mulier, de dona.	2212	1019		Si fundus mihi, pro socio.	1694
Si cum seruitus, quemad, ser. amit.	1047	Si ei cui, manda. vel contra.	1640	Si fundus venierit, de euict.	1999
Si cum te, de pactis.	305	Si ei cui vendidi, de euict.	2016	Si fundus, de le. commif.	1768
Si cum venderet, de pig. act.	1430	Si ei nuptura, de iure do.	2134	Si fundus, loca. & condu.	1670
Si cum venditor, de euict.	2030	Si eo loco, si fer. vin.	1034	Si fundi possessor, de rei vin.	854
Si cum villico, de insti. act.	1475	Si eo tempore, ad leg. Aquil.	1082	Si fundi mei, de condic. inde.	1330
Si cum vno, si ex noxa, causa.	216	Si eum iudicio, si quis caut.	231	Si fundo, si vsufu. & peta.	944
Si cum vsufructuario, si ex noxa, ca. Ibidem.		Si eum qui, de exer. act.	2457	Si fundo, de act. emp.	1834
109		Si eum qui mihi, de dona.	2195	Si fundo, de euict.	2021
Si cum rata, de relig. & sump. fu.	1228	Si eum seruum, de re. cre.	1257	Si fundum, de in rem ver.	1565
Si cum aliud est, de re, permu.	1886	Si eum seruum, de dona.	2188	Si fundum, manda. vel contra.	1662
Si cum emptio, loca. & condu.	1859	Si emptio, de rescin. vend.	1785	Si fundum, de fundo do.	2176
Si cum æquum est, de acti. empt.	1834	Si emptori, de euict.	2009	Si fur decerpserit, de vsufu. & quemad.	
Si cum & caupo, nau. cau. sta.	663	Si & iure, qui po. in pig. ha.	1935	887. C. §. Iulianus, l. arboribus.	
Si cum impendia, de vsufu. & quemadmo.		Si & me & Titium, de re. cre.	1261	Si furtum domino, de ædil. edi.	1991
909		Si & per emptorem, de act. emp.	1842	Si gratuitam, de præscript. verb.	1897
Si cum in annos, quib. mo. vsufu. & c.	930	Si & rem, de peti. here.	777	Si gratuitam, in qui. cau. pigo.	1925
Si cum municipum, quod cuiuscūque vni.		Si ex affe. fami. erci.	1150	ex. l. Pomponius.	
409		Si ex causa, de mino. 25. an.	545	Si habitatio, de vsu & ha.	251
Si cum re corporali, qui. mo. pignus vel hypo.	1952	Si excepto fundo, de hereditate, vel act.			
Si cum autem, si fer. vin.	1031				
Si cum tribus, de recep. arb.	634				
Si damni, de peculio.	1528				

Index legum.

Si hereditas venierit, de heredi, vel act. ven.	1771	Si is qui, de rei vin.	827	Si mulier, 4. ad se. con. Velle.	1590
Si hereditatem, de peti. here.	748	Si is qui binas, de usufru. & quemadmo.	902	Si mulier, 5. ad senatuscon. Velle.	1591
Si hereditatem, manda. vel contra.	1659	Si is qui bona, de pigno.	1908	Si mulier, 6. ad se. con. Velle.	1594
Si hereditatem, de her. vel ac. ven.	1780	Si is qui commodatum, commo. vel contra.	1416	Si mulier, 7. ad se. con. Velle.	Ibidem
Si heres à testatore, de eo quod cer. lo.	1388	Si is qui fideiuf. si quis caut.	228	Si mulier, de condic. cau. da.	1318
Si heres dolo, de noxa. act.	1105	Si is qui filium, de adop.	103	Si mulier, de pac. do.	1267
Si heres vnus, fa. ercif.	1128	Si is qui hereditatem, de condic. indeb.	1355	Si mulier contra, de eo quod me. causa.	499
Si heres, de condic. cau. da.	1318	Si is qui lapides, de actio. emp.	1810	Si mulier debitori, de iur. do.	2157
Si heres, de eo quod cer. lo.	1388	Si is qui negotia, manda. vel contra.	1771	Si mulier ita, de iur. do.	2147
Si heres testamentum, de ac. emp.	1807	Si is qui nepotem, de adop.	113	Si mulier dolo, de dona.	2208
Si hi qui in potestate, de in rem ver.	1554	Si is qui obtulit, de rei vin.	82	Si mulier, ex pecunia, de dona.	2197
Si hoc factum, pro socio.	1697	Si is qui perpetua, de condic. inde.	1337	Si mulier post diuor, de iur. dot.	2132
Si homo fit, de rei vin.	851	Si is qui Romæ, de iudi.	692	Si mulier, de mino, 25. an.	569
Si hominem, de rei vin.	865	Si is qui satis, de euic.	2016	Si mulieri, de usufru. accre.	925
Si hominem, depo. vel contra.	1615	Si is qui Stichum, de iud. do.	2145	Si mulieri, qui mo. usufru. amit.	937
Si hominem, manda. vel contra.	1658	Si is qui iter, de feruitu.	973	Si mulieri, 1. ad senatuscon. Velle.	1584
Si hominem emptum, de ædil. edic.	1989	Si ita coita fit, pro socio.	1720	Si mulieri, 2. ad senatuscon. Velle.	1590
Si horreum, in qui. cau. pig.	1924	Si ita conueniat, de pact. dot.	2164	Si municipes, quod cuiuscunque vni.	406
Si iactum retis, de act. emp.	1816	Si ita distrahatur, de contra. emp.	1733	Si nauis à malæ fidei, de rei vin.	857
Si idem, de iurif. om. iudi.	170	Si ita legatus, de vfu. & ha.	956	Si autem dominicam, de pact.	291
Si ideo contra, de euict.	2022	Si ita legatum, fami. ercif.	1150	Si autem apud, de nego. gest.	440
Si id quod à te, de euict. 2025. nunc incipit, Si quod à te.		Si ita pater, de ritu nup.	1108	Si autem cum à Titio, de rei vin.	841
Si id quod contendis, fa. ercif. 1152. nunc incipit, Si quid.		Si itaque, de iure iur.	1285	Si autem quis ita, de ædil. edic.	1962
Si id quod dominus, de condic. inde.	1364	Si ita quis stipulanti, de euic.	2009	Si necessarias, de pig. act.	1425
Si id quod donatum, de dona.	2196	Si iter, de feruitu.	973	Si negotia, de nego. gest.	431
Si id quod pure, de rescin. ven.	1786	Si iudex, de his qui sunt sui, &c.	99	Si negotia mea, manda. vel contra.	1658
Si id quod quis, pro socio.	1704	Si iudex, de iudi.	691	Singularia, de re. cre.	1251
Si igitur, ex hoc, pro socio.	Ibidem	Si iudex circumuento, de mino, 25. ann.	579	Si nepos vxoran, de ritu nup.	2107
Si ignorans, loca. & condu.	1875	Si iusu, eius, quod iusu.	1573	Si neptem, de ritu nup.	2106
Si in aliena, de rei vindicatione. 847. B. C. I. Iulianus.		Si laborante, de l. Rho.	1459	Si nomen fit, de hered. vel act. ven.	1777
Si in aliquem, de off. proconsul.	138	Si lanæ, de usufru. ea. re.	944	Si non dominus, qui po. in pig.	1940
Si in area, de rei vin. 847. B. C. I. Iulianus.		Si legationis, de iudi.	688	Si non fuerit, de iure iur.	1297
Si in area, de usufruct. & quemadmod.	920	Si legatarius, de dolo ma.	523	Si non fuerit, pro socio.	1691
Si in area, de condic. inde.	1347	Si legati, de pigno.	1921	Si non mortis, de inoffi. testa.	741
Si in arenam, de fer. fug.	1213	Si legato, de iure do.	2150	Si non secundum legitimam, de dona.	2207
Si in A. fia. depo. vel contra.	1617	Si legatum, de edendo.	245	Si non sortem, de condic. inde.	1338
Si in emptionem, de mino, 25. an.	572	Si legatum, qui, mo. usufru.	931	Si noxale, de noxa. act.	1113
Si in emptione, de contrah. empr.	1735	Si liber homo, de nego. gest.	457	Si noxali, de peculio.	1518
Si in emptione, de act. empr.	1804	Si liber homo, ad exhiben.	1189	Si nuptura, de fun. do.	2176
Si in eo, de mor. infe.	1234	Si liberis, de pac. do.	2169	Si obligatio, de condic. ex le.	1379
Si infantis, de usufruct. & quemadmod.	913	Si libertus, de in ius vo.	191	Si ob rem, de condic. cau. da.	1306
Si in iudicis, de iudi.	714	Si locatus, loca. & condu.	1874	Si ob turpem, de condic. ob tur. cau.	1325
Si in lege, locat. & condu.	1861	Si locus, de iudi.	705	Si oleum, de dolo malo. 515. A. §. Labeo. la. si quis.	
Si in patrem, quemad. fer. amit.	1045	Si locus, quemad. fer. amit.	1046	Si opinione, ad exhiben.	1186
Si in qualitate, de act. empr.	1827	Si locus, de relig. & fump. fu.	1229	Si operas fabriles, de præscri. ver.	1902
Si in rem, de rei vin.	826	Si longius, de iudi.	681	Si operas suas, de usufru. & quemadmo.	900
Si in rem actum fit, de rei vin.	853	Si mancipium, de euict.	2011	Si pactus, de pactis.	307
Si in rem actum, de rei vin.	950	Si mancipia, de iure do.	2133	Si pactum, de proba.	2072
Si in rem alterius, de in rem ver.	1565	Si mandasset, manda. vel contra.	1646	Si pars iudicantium, de inoffi. testa.	729
Si in re communi, de noxa. ac.	1107	Si mandatu, manda. vel contra.	1678	Si partem fundi, de ferui. rusti. præ. 1006	
Si institorem, de re. cre.	1259	Si mandatu, manda. vel contra.	1666	Si partem fundi, quemadmod. fer. amit.	1049
Si instituta, de inoffi. testa.	742	Si mandauero, 1. manda. vel contra.	1647	Si pater dotem, de pac. dot.	2165
Si insula quam, de pign.	1924	Si mandauero, 2. manda. vel contra.	1648	Si paterfa. ad optatus, de adop.	104
Si intercedat, de feruitu.	977	Si mandauero, 3. manda. vel contra.	1665	Si pater familias, fa. ercif.	1145
Si inter colonum, de pigno.	1917	Si margarita, pro socio.	1696	Si pater filiar. de iur. do.	2140
Si inter extraneos, de dona.	2196	Si maritus, r. de fun. do.	2173	Si pater filium, de adop.	113
Si inter plures, de qui. re. ad eun. iud. eatur.	1204	Si maritus, 2. de fundo.	Ibidem	Si pater mulieris, de iur. do.	2156
Si inter virum, de pac. do.	2172	Si marito, de fun. do.	2174	Si pater naturalis, de adop.	110
Si inter virum, de pact. do.	2168	Si mei causa, commo. vel contra.	1415	Si pater cogente, de ritu. nup.	2111
Si intra, de pactis.	297	Si meo & vicini, communi diui.	1173	Si patronus, de iure iur.	1583
Si in tres, de recep. arb. 634. nunc est. §. Celsus quoque.		Si menfor si men. fal. mo. di.	1217	Si patrona, de ritu. nup.	2109
Si in venditione, comm. prædio, tam vrb. 1017. B. §. si in.		Si merx aliqua, de condic. triti.	1383	Si pecuniam, de re. cre.	1258
Si in venditione, de peri. & com. rei ven.	1795	Si merces, loca. & condu.	1862	Si pecuniam, de condic. cau. data.	1311
Si in venditione, de euict.	2025	Si mercedem, de act. emp.	1844	Si pecuniam, de pigne. act.	1441
Si ipsa res, de eo quod me. cau.	498	Si mihi bibliotecam, de contrahen. emptione. 1745. B. l. Labeo.		Si pendentes, de usufru. & quemadmod.	900
Si irruptione, finium regun.	1122	Si mihi concesseris, de fer. ru. præ.	1005	Si per alium, ne quis eum qui in ius.	199
Si is apud quem, depo. vel contra.	1619	Si mihi eodem, de ferui. ru. præ.	1004	Si per emptorem, de peric. & com. rei ven.	1793
Si is cuius, ex qui. cau. ma.	609	Si mihi & tibi, de usufru. & quemadmo.	911	Si per errorem, de iurifdi. om. iudi.	172
Si is cuius nomine, de inter. ac.	1200	Si minor, 20. an. de fer. expor.	1798	Si per imprudentiam, de euict.	2020
Si is cui, quemad. fer. amit.	1045	Si minor, 25. an. 1. de mi. 25. an.	561	Si petitor, de iudi.	691
Si is cui, de senatuscon. Mac.	1504	Si minor, 25. an. 2. de mino. 25. ann.	572	Si pignus, de pig. act.	1443
Si is cum quo communi diui.	1173	Si modo idipsum, de vfu.	2053	Si pignus specialiter, qui po. in pign. ha.	1933
Si is cum quo, de condic. inde.	1329	Si simulata, nuptiar. de ritu. nup.	2112	Si pignori, fa. ercif.	1142
Si is qui, de inoffi. testa.	745	Si mulier acceptam, de donat. 2185. B. §. Marcellus.	2185	Si pignore subrepto, de pig. act.	1433
		Si mulier, 1. ad sena. con. Velle.	1582	Si pignora, de euic.	2020
		Si mulier, 2. ad senatuscon. Velle.	1583		
		Si mulier, 3. ad sen. conf. Velle.	1584		

Digesti veteris.

Si plura mancipia. de ædil. edic.	1983	Si quis cum. de condic. inde.	1354	Si quis vxori. de dona.	2216
Si plura prædia. de relig. & sum. fu.	1231	Si quis cum existimaret. communi diui.	1175	Si quo tempore. de peti. here.	799
Si plures sint. de pactis.	271	Si quis cum filiofami. de pecu.	1542	Si quod alij. de senatuscon. Mace.	1503
Si plures sint. de religio. & sum. fu.	1230	Si quis cum fundum. de act. empti.	1830	Si quod à te. de euict.	2025
Si plures. de dolo ma.	518	Si quis cum procuratorio. de procu.	367	Si quod mihi. de dona.	2214
Si plures. depo. vel contra.	1618	Si quis diurno. si ser. vin.	1035	Si remunerandi. manda. vel contra.	1631
Si plurium. de noxa. ac.	1101	Si quis domum. loca. & condu.	1847	Si res aliqua. de condic. tritic. 1383. nunc incipit. si merx.	
Si plurium seruus. de noxa. act.	1117	Si quis donationis. de contrahen. empr.	1740	Si res distraçt. quib. mod. pign. vel hypo.	1950
Si plus vel minus. de euic.	2036	Si quis donaturus. de vsufu. & quemad.	896	Si res domino. de in rem ver.	1559
Si pœna causa. de condic. inde.	1333	Si quis duas. communiæ prædi. tam vrb.	1015	Si res æstimata. de iure. do.	2131
Si pœnituit. de diuor.	2120	Si quis duobus. de consti. pe.	1405	Si res gesta. de fi. instru.	2084
Si possessor. de peti. here.	805	Si quis ædes. de serui. vrb. præ.	991	Si res in diem. de in diem addic. 1760. B. §. Idem Iulianus.	
Si possessor. de peti. here. 774. C. §. Papi- nianus.		Si quis enim animo. de reli. & sumpt. fu.	1230	Si res ita distraçta. de contrah. empr.	1725
Si possessor. de rei vin.	855	Si quis eum. si ex noxa.	214	Si res mobilis. de rei vin.	829
Si possessor. de relig. & sum. fu.	1229	Si quis ex aliena. de iudi.	677	Si res pupillaris. de mino. 25. anais.	583
Si post acceptum. de rei vin.	834	Si quis ex argentariis. de edendo.	247	Si res quam. de euic.	2025
Si post constitutam. de consti. pe.	1403	Si quis ex fundo. quemad. ser. amit.	1046	Si res quas filia. de iure do.	2144
Si post datum. de procura.	360	Si quis fumo. ad leg. Aquil.	1087	Si res vendita. de act. empr.	1802
Si postea quam. de peculio.	1541	Si quis fuit. de relig. & sum. fu.	1229	Sua rei emptio. de contrahen. empr.	1731
Si post inspectum. de peri. & com. rei vrb. 1795.		Si quis fundum. de contrahen. empr.	1739	Si rem alienam. 1. de pig. act.	1426
Si post moram. de eo quod cer. lo.	1392	Si quis fundum. de act. empr.	1834	Si rem æstimatam. de iure do.	1440
Si præcedente. manda. vel contra.	1676	Si quis fundum. loca. & condu. 1848. C. §. Iulianus. in l. Si quis domum.	1848	Si rem quam mihi. de euict.	2008
Si prædia & mancipia. de dona.	2115	Si quis hac lege. de rei vin.	849	Si rem quam seruus. de nego. gest.	465
Si prædio in diem. de in diem addic.	1766	Si quis hac lege. de ser. expor.	1798	Si rem quæ apud te. de euic.	2025
Si prægnans. de euict.	2017	Si quis hominem. ad exhiben.	1190	Si rem tibi. de præscrip. ver. 1898. A. §. Pa- pinianus. in l. Si grauitam.	
Si prætor iusserit. de iudi.	712	Si quis id. de iurisd. om. iudi.	167	Si reus & fideiussor. de condic. inde.	1334
Si precario communiæ præd. tã vrb. 1022		Si quis inficiatus. depo. vel contra.	1618	Si reus paratus. de procura.	401
Si prior. qui po. in pig. 1938. B. §. Papinia- niana. l. creditor.		Si quis iniquum. quod quisque iur.	178	Si reus postquam. de pactis.	311
Si priusquam. loca. & condu.	1873	Si quis in ius. si quis in ius vo. non ierit.	194	Si rium. loca. & condu.	1884
Si pro aliquo. de senatusconsul. Velle. 1590		Si quis in iure. 1. de inter. act.	1194	Si sacculum. depo. vel contra.	1625
Si procurator. si quis caut.	234	Si quis in iure. 2. de inter. act.	Ibidem	Si sciens eman. de contrahen. empr.	1733
Si procurator. de procura.	366	Si quis in legatione. de iudi.	678	Si semel. de peculio.	1530
Si procuratorem. de procura.	398	Si quis in pignore. de pig. act.	1442	Si senatori. de ritu nup.	2112
Si procurator tuus. de condic. inde.	1328	Si quis in rem. de procur.	871	Si seruus. de serui. vrb. præd.	988
Si procuratori. de condic. cau.	1319	Si quis in fenatorio. de ritu nup.	2112	Si seruus ab hostibus. de inter. act.	1201
Si procuratorem. manda. vel contra.	1634	Si quis intentione. de iudi.	708	Si seruus ante. ad legem Aquilam.	1087
Si pro fure. de condic. fur.	1372	Si quis ita. de vsufu. & quemad.	895	Si seruus communis. de noxa. act.	1102
Si pro patre. de in rem ver.	1562	Si quis iudicij. de alie. iu. mu. cau. fa.	623	Si seruus communis. de dona.	2208
Si proprius. de mor. infe.	1233	Si qui iurasset. de condic. ind.	1355	Si seruus. de condic. fur.	1371
Si proponas. de inoffi. testa.	740	Si quis iustus. de recep. arb.	661	Si seruus depositus. de noxa. act.	1110
Si proprietates. de vsufu. accre.	926	Si quis liberum. de proba.	2077	Si seruus furuius. de condic. fur.	1376
Si proprietati. de iure do.	2126	Si quis libertatem. de peti. here.	750	Si seruus in quo. qui. mo. vsufu.	938
Si pro re pupilli. de euict.	2006	Si quis mancipiis. de insti. act.	1476	Si seruus in quo. de acti. empr.	1828
Si pro re præsenté. manda. vel cõtra.	1665	Si quis mandatu. de nego. gest.	445	Si seruus iudicio. si quis cauti.	229
Si pro vno. ad senatuscon. Velleia.	1590	Si quis mihi. manda. vel contra.	1646	Si seruus iurauerit. de iure iur.	1285
Si puella. de sponsa.	2103	Si quis nec causam. si cer. pe.	1767	Si seruus legatus. de noxa. act.	1117
Si pupillus. de recep. arb.	654	Si quis negotia. 1. de nego. gest.	442	Si seruus mancipium. de ædil. edic.	1992
Si pupillus. de tribu. act.	1481	Si quis negotia. 2. de nego. gest.	443	Si seruus meus. de Pub. in rem act.	878
Si pupilli tui. de nego. gest.	417	Si quis nepotem. de ado.	102	Si seruus meus. 1. commo. vel cõtra.	1417
Si putator. ad leg. Aquil.	1079	Si quis officium. de ritu nup.	2114	Si seruus meus. 2. commo. vel cõtra.	1421
Si qua aqua. si ser. vin.	1040	Si quis patremfami. de senatuscon. Mace. 1495		Si seruus meus. de peculio.	1524
Si quadrupes. si quadru. pau. fe. di.	1051	Si quis per fundum. de euic.	2000	Si seruus non sit. de inter. act.	1201
Si qua mihi vxor. de ritu nup.	1108	Si quis postea. de iudi.	677	Si seruus non. de exer. act.	1457
Si qua militi. ex qui. cau. ma.	613	Si quis pro eo. manda. vel contra.	1668	Si seruus pignori. fami. erci.	1144
Si qua pœna. de his qui sunt. & c.	98	Si quis pro vxore. de dona.	2193	Si seruus pignori. de pig. act.	1440
Si quam rem. de rescin. vin.	1784	Si quis putans. communi diui.	1161	Si seruus quib. mo. vsufu. & amit.	938
Si quando inter ædes. si ser. vindi.	1037	Si quis quemdam. si quis cau.	232	Si seruus qui emeretur. de act. empr.	1845
Si quasi heres. de here. vel act. ven.	1779	Si quis rem. de recep. arbi.	645	Si seruus sciente. de noxa. act.	1098
Si quasi receptorus. de pig. act.	1423	Si quis sepulchrum. de relig. & sum. fu. 1222		Si seruus seruauit. ad legem Aquil.	1056
Si quæ sunt cautiones. familiar. erci.	1127	Si quis seruum. si quis cauti.	228	Si seruus seruam. ad legem Aquil.	1070
Si quid à fideiussore. de compensa.	1596	Si quis seruum. de noxa. act.	1116	Si seruus societatem. pro socio.	1688
Si quid contendis. fami. erci.	1152	Si quis seruum. de ser. cor.	1208	Si seruus tuus. de act. empr.	1844
Si quid erit. de offi. proconsul.	141	Si quis seruum. de peculio.	1532	Si seruus venditus. de euict.	2005
Si quid igitur. de serui. vrb. prædio.	991	Si quis seruum. de act. empr.	1828	Si serua seruo. de iur. do.	2138
Si quid possessor. de peti. hered.	790	Si quis seruum. de condic. inde.	1326	Si serui mei. de neg. gest.	461
Si quid venditor. de ædil. edic.	1968	Si quis societatem. pro soci.	1720	Si serui vsufu. de vsufu. & quemadmo. 895	
Si quis ab alio. de calum.	471	Si quis solutioni. de vsur.	2054	Si serui vsufu. quemad. ca.	964
Si quis absentis. de nego. gest.	412	Si quis stipulatus. ex qui. cau. ma.	615	Si seruo. de vsufu. & quemadmo. 898. C. §. Idem Iulianus. in l. sed & si quis.	
Si quis accepto. de condic. cau. da.	1310	Si quis sub hoc. de contrahen. empr.	1747	Si seruo hereditario. qui. mo. vsufu. & amit.	936
Si quis adfirmauerit. de dolo malo.	514	Si quis tabulas. de dolo malo.	528	Si seruo in dotem. de iur. do.	2143
Si quis alia. quemad. ser. amit.	1048	Si quis testamentum. ad leg. Aquil.	1084	Si seruum. si ex noxa. causa.	217
Si quis alicui. manda. vel contra.	1654	Si quis Titio. ex qui. cau. ma.	614	Si seruum cuius. de euic.	2007
Si quis alienam. de act. empr.	1840	Si quis Titio. de vsufu. accre.	925	Si seruum emero. de euic.	2010
Si quis alius. de eo quod metus cau.	486	Si quis tutor. de ritu nup.	2121	Si seruum meum ad legem Aquil.	1080
Si quis à me. de act. empt.	1834	Si quis vina. de peri. & com. rei ven.	179	Si seruum mihi. de act. empr.	1806
Si quis à multis. de noxa. act.	1104	Si quis violauerit. de rerum diui.	119	Si seruos pigneratos. de pig. act.	1438
Si quis à socio. pro socio.	1695			Si se subiciant. de iudi.	672
Si quis vvas. de vsufu. & quemad.	902			Si sic constituta. quemad. ser. ami.	1044
Si quis certum. de re. ere.	1257				
Si quis conduxerit. loca. & condu.	1874				
Si quis crediderit. de pactis.	304				
Si quis cum debitore. de iure iuran.	1298				

Index legum.

Si sine dolo ma. de poi vel contra.	1810	Si venditor. de fer. expor.	1799	Stuprum intelligitur. de ritu nup.	2114
Si sine interrogatione. de inter. act.	1194	Si venditor hominis. de act. emp.	1835	Sua rei. de contrahenda emptio.	1731
Si sine venia. de in ius vo.	194	Si venditor. de adil. edic.	1975	Sub conditione. de v. usufr. & quemadmo-	912
Si societatem. 1. pro socio.	1685	Si vero adhu. de peculio.	1518	Summa itaque. de statu ho.	87
Si societatem. 2. pro socio.	1720	Si vero ante. de adil. edic.	1970	Summa rerum. de rerum diui.	114
Si socius. de reb. cre.	1152	Si vero custodiendus. de rei vind. §. 36. B.		Sumptus in prædium. de rei vindic.	852
Si socius pro filia pro socio.	1722	§. si vero.		Sumptus quidem. de pactis.	307
Si socius serui. communi diui.	1171	Si vero malæ fidei. de rei vin.	829	Superficiario. de rei vin.	863
Si socij sumus. pro socio.	1690	Si vero mihi. de consti. pe.	1397	Sunt & alia. de Pub. in rem. act.	867
Si sponfus sponse. de dona.	2182	Si vero non remuneradi. manda. vel con-		Sunt personæ. de relig. & sum. fu.	1231
Si sponla dotem. de iur. do.	2156	tra.	1641		
Si sponfalibus. de iur. do.	2146	Si vero pater. de in rem verso.	1562		
Si sferilis. de act. emp.	1826	Si vero plures. de his qui deie. vel effu.			
Si Stichus. communi diui.	1174	1094			
Si Stichus feruus. de v. usufr. & quemadmo-	920	Si vero pro. qui satis. cog.	203		
		Si vestimenta. de cõditione ob tur. cau.			
Si Stichus. de peculio.	1549	1325			
Si stillicidij. quemad. ferui. amit.	1044	Si vestimenta. de contrah. emp. 1744. A.			
Si stipulatus sis. de v. usufr.	2043	in l. Labeo.			
Si stipulata fuerit. de dona.	2206	Si via. de serui. ru. præ.	1007		
Si sub conditione. qui. mo. v. usufr.	936	Si vinum. de peri. & com. rei vendi.	1789		
Si sub hac conditione. de inoffic. testa.	742	Si vini. olei. de v. usufr. earum rerum.	942		
		Si vina emerim. de peri. & com. rei. vend.			
Si superatus. de pign.	1905	1793			
Si suspecta. de inoffic. testa.	744	Si vina. de peri. & com. rei vendi.	1796		
Si actio. de dolo malo.	506	Si vir nummos. ad exhiben.	1189		
Si tam angusti. de feruitu.	974	Si vir vxoris. de dona.	2192		
Si tamen. de procu.	360	Si vir vxori. de præscrip. ver.	1894		
Si tamen de sena. com. Mace.	1503	Si vir vxori. de dona.	2212		
Si tamen plures. de exer. act.	1456	Si vnus ex argentariis. de pactis.	283		
Si tamen is seruus. de mino. 25. an.	538	Si vnus ex sociis. de serui. ru. præ.	1004		
Si tamen sine culpa. de adil. edic.	1989	Si vnus ex sociis. pro socio.	1717		
Si testamentum. de peti. here.	750	Si vnus. fami. eriscun. 1136. A. in l. Item			
Si testamento. de serui. vrb. præ.	992	Labeo.			
Si te Titio. de dolo ma.	529	Si vni ex heredibus. fami. eriscun. 1134.			
Si tibi alienam. loca. & condu.	1847	C. §. Papinianus in l. si filia.			
Si tibi area. de præscrip. ver. 1895. A. §. Lu-		Si vno anno. loca. & condu. 1855. A. §. Pa-			
lianus. in l. Si tibi rem.		pinianus. in Lex conducto.			
Si tibi scyphos. de præscrip. ver.	1902	Si vrbana. de condic. inde.	1359		
Si tibi cum municip. quod cuiuscunq.	410	Si v. usufructuarius. quib. mo. v. usufr.	935		
Si tibi decem millia. de pactis.	276	Si v. usufruct. de v. usufr. & quemad.	905		
Si tibi decem. de v. usufr. ea re.	941	Si v. usufructus. qui. mo. v. usufr. amit.	937		
Si tibi decem. de præscrip. ver.	1893	Si v. usufructus. quib. mod. v. usufruc. amit.	938		
Si tibi domum. loca. & condu. 1874. nunc		Si v. usufructus. 1. v. usufr. quemad. ca. 962.			
incipit. Si domum tibi.		nunc incipit. Et si.			
Si tibi filius. de adop. 111. nunc incipit.		Si v. usufructus. 2. v. usufr. quemad. ca. 963.			
Quasitum est.		Si v. usufr. fundi. de iur. do.	1151		
Si tibi fundi. qui. mo. v. usufr.	936	Si vt certo loco. commo. vel cõtra. 1409			
Si tibi habitationem. loca. & condu. 1846		Si vulnerato. ad leg. Aquil.	1087		
Si tibi liberum. de act. emp.	1809	Si vulneraueris. loca. & condu.	1874		
Si tibi pecuniam. de re. ere.	1255	Si vxor à legato. de iudi.	697		
Si tibi poliendia. de præscrip. verb.	1900	Si vxor filio. de dona.	2192		
Si tibi proprietas. de v. usufruc. acre.	924	Si vxor nummis. de dona.	2218		
Si tibi rem. de præscrip. verb.	1894	Societas coiri potest. pro socio.	1684		
Si tibi vini. de v. usufr. ea re.	442	Societas contrahitur. pro socio.	1685		
Si tibi v. usufruc. v. usufruc. quemad. ca. 962		Societatem coire. pro socio.	1720		
Si Titius cum quo pro socio.	1708	Societatem. pro socio.	1719		
Si Titio. de v. usufruc. & quemad.	903	Socius socio. pro socio.	1706		
Si Titio de pign.	1918	Socium qui in eo. pro socio.	1706		
Si traiecitia. de nau. fce.	2068	Soler à principe. de his qui no. infa.	348		
Si tutor rem. de in lit. iur.	1305	Soler etiam. de feriis.	237		
Si tutor. si quis cauti.	234	Soler prætor. de iurisd. om. iudic.	173		
Si tutoris iussu. quod iussu.	1573	Solemus quidem. de iudi.	706		
Siue ad fundum. quemad. fer. amit. 1050		Soler etiam. de offi. procon.	136		
Siue autem. de Pub. in rem act.	872	Soler enim. de alea.	1214		
Siue de eo. de pactis.	278	Soler qui nouerit. de præscr. verb. 1896			
Siue de itineris. si men. fal. mo. di.	1217	Solutione chirographo. ad exhiben. 1190			
Siue generalis. de iure do.	2149	Soluendo. de nego. gest.	459		
Siue hereditaria. de nego. gest.	442	Soluitur hypotheca. qui. mo. pig. vel hy-			
Siue in duplum. qui satisda. eo.	202	põ. sol.	1951		
Siue manifestus fur. de condic. fur.	1374	Solum partem. de rei vin.	853		
Siue nostrum. de in lit. iuran.	1300	Solutum non videtur. de pigne. act. 1427			
Siue peculiari. de Pub. in rem act.	873	Sororis pronepotem. de ritu. nup.	2114		
Siue per status. de in integrum restit.	473	Sorori quàm. si pars here. pe.	814		
Siue suo nomine. de peti. here.	747	Spatiumque. de edendo.	247		
Siue tota res. de euc.	1997	Sponsalia autem. de sponfa.	2103		
Si vaforum. v. usufr. quemadmo. ca. 964		Sponsalia sicut. de sponfa.	2105		
Si vehenda. de lege Rhodia.	1466	Sponsalia sunt. de sponfa.	2103		
Siue vxor marito. de dona.	2207	Statux & imaginis. de v. usufruct. & quem-			
Si vendideris. de euc.	2000	admodum.	908		
Si vendita de peri. & com. rei ven.	1796	Stichus testamento. de condic. inde. 1366			
Si venditor. de relig. & sum.	1221	Stichum aut Pamphilum. ad legem Aquil-			
Si venditor simulauerit. de in diem addi-		liam.	1091		
ti.	1764	Stipulatio de dote. de iur. do.	2150		
Si venditor. de heredi. vel act. vend. 1777		Stipulationem. de iure do.	2134		

T

Tale pactum. de pactis. 297

Tali facta stipulatione. de iure do. 2143

Tamen si non. de sena. cõsul. Mace. 1502

Tamen ex contractibus. de iudi. 704

Tenetur ex empto. de act. emp. 1807

Testatrix. si ser. vin. 1039

Testimoniorum. de testib. 2084

Testis idoneus. de testi. 2091

Testium fides. de testi. 2085

Testes eos. de testi. 2095

Thesaurus meus. ad exhiben. 1189

Tigoi appellatio. ad exhiben. 1182

Titia cum esset. de iur. do. 2149

Titia filiam. de inoffic. testa. 731

Titianus primus. quod cū eo qui in alie. 1492

Titius. de pig. act. 1441

Titius cum absentem. de procura. 403

Titius cum decederet. de act. emp. 1838

Titius cum mutuum. quæ res pig. ob. non po. 1928

Titius cum mutuos. de contrahen. empr. 1758

Titius heres. de act. emp. 1841

Titius Mæuius. de v. usufr. & quemad. 911

Titius Seij procurator. de rescin. vend. 1787

Titius Seiz. qui po. in pig. 1943

Titius Seio. de consti. pe. 1403

Titius Sempro. de præscrip. verb. 1901

Titius Sempronio. qui. mo. pig. vel hypo. 1956

Titius seruū vendidit. de fer. expor. 1801

Titius tamen. de consti. pe. 1397

Titio cum moritur. de v. usufruc. & quemadmodum. 911

Titio & Seio. ad leg. Aquil. 1081

Tō γὰρ. de legib. senatusque con. 74

Totiens heres. de inter. act. 1191

Totum autem ius. de legi. senatusque cõ. 84

Traditionem autem. de Publicia. in rem act. 871. B. §. Iulianus in l. sed & si. 2066

Traiecitia de nau. fce. 2066

Transactum. de transac. 312

Tres fratres. de pactis. 295

Tria prædiã. de serui. ru. præ. 1009

Tribus heredibus. de v. usufr. ea re. 942

Tutela tamen. loca. & condu. 1857

Tutelas etiam. de capi. mi. 587

Tutor condemnatus. de v. usufr. 2063

Tutor factam. de sponfa. 2105

Tutor lege. de pig. act. 1431

Tutor pupilli. de iure iur. 1296

Tutor pupilli. ad sena. con. Velleia. 1587

Tutor vel curator. de ritu nup. 2113

Tutor vrgentibus. de mino. 25. ann. 581

Tutoris heres. in qui. cau. pig. 1926

Tutoris quoque. de pactis. 274

Tutores pupilli. de condic. inde. 1363

V

Vaccæ emptor. de eucit. 2017

Varicosus. de adil. edic. 1990

Vbi acceptum. de iudi. 691

Vbi autem. de condic. ob tur. cau. 1323

Vbi autem. de in diem addic. 1760

Vbicunque

Digesti veteris.

<p>Vbi cunq; iudicem. de inter. act. 1204 Vbi exigitur. de eden. 250 Vbi numerus. de testi. 2091 Vbi quis constituit. de consti. pec. 1405 Vel à debitoribus. de relig. & sump. 1223 Vel ad alium. de recep. arbi. 628 Vel aliquam. de peti. here. 762 Vel cuius. si men. fal. mo. di. 1217 Vel de in rem. de pactis. 278 Vel ex causa. de Publi. in rem act. 868 Vel ex filio. de procura. 362 Vel filiorum. de iureiur. 1274 Vel fratres. de edil. edic. 1986 Vel hereditas. de procura. 360 Vel in operis. de procura. 374 Vel inuitilium. de vsufu. & quemad. 918 Vel iudicio. de procura. 362 Velleiano. ad sena. conf. Velleia. 1574 Vel luxuriosum. de ser. cor. 1206 Vel melancholici. de edil. edic. 1961 Vel mortis. de Pub. in rem act. 867 Vel per literas. si men. fal. mo. di. 1215 Vel post annum. de alie. iud. mu. cau. fa. 621 Vel propter senectutem. de dona. 2216 Vel proterui. de edil. edic. 1961 Vel quæ in vsu. de pigno. 1908 Vel quæ paterfa. de relig. & sump. 1220 Vel qui cadauer. de in ius voc. 185 Vel quod ea re. pro socio. 1687 Vel si ab eo. de dolo. malo. 506 Vel si longinquo. de procura. 388 Vel similem. de alie. iudi. mu. cau. fac. 621 Vel si seruo. familæ. erciscun. 1130 Vel soluendi. de Publi. in rem act. 868 Vel vniuersorum. de pig. act. 1430 Veluti cum lege. pro socio. 1721 Veluti arga. de iusti. & iure. 56 Veluti si eam. de peti. here. 747 Veluti si figulinas. de serui. rust. prædi. 999 Veluti. de eden. 249 Veluti si in dotem. de relig. & sump. 1226 Venationem fructus. de vsur. 2056 Venditor ab emptore. de iudi. 700 Venditor actionis. de her. vel act. v. 1783 Venditor domus. de act. emp. 1834 Venditor ex hereditate. de hered. vel act. vend. 1781 Venditor fundi. com. præd. tam vrb. 1021 Venditor hereditatis. de transac. 327 Venditor hereditatis. de hered. vel act. vend. 1771 Venditor hominis. de euct. 2000 Venditori. de peri. & com. rei ven. 1798 Veniunt in hoc. fami. erciscun. 1129</p>	<p>Verba senatusconsulti. de senat. consult. Maced. 1493 Verius esse. de proba. 2077 Verum est. de compensa. 1596 Verum est quod Sabino. pro socio. 1708 Verum est si ipse. de inst. act. 1471 Verum est de dolo. de mino. 25. an. 548 Verat lex. de mortuo infer. 1233 Vetus fuit questio. de vsufu. & que ad. 918 Veteres in emptione. de act. emp. 1826 Veteribus de pactis. 297 Via constitui. de serui. rust. præd. 1005 Via. iter. actus. de seruitu. 971 Vix itineris. de seruitu. 976 Vix latitudo. de seruitu. ru. præd. 1000 Vicena milia. si quis cauti. 221 Videamus. de in lit. iur. 1301 Videamus an. loca. & condu. 1849 Videamus an. in omnibus. de vsur. 2052 Videamus ergo. de eo quod mer. cau. 498 Videamus generatim. de vsur. 2061 Videamus tamen. de edil. edic. 1975 Videlicet. de pactis. 282 Videlicet. ex qui. cau. ma. 609 Vindicantem. de euct. 2004 Vindicatio. de rei vin. 855 Vinum quod mutuum. de re. cred. 1256 Vir ab eo. de iur. do. 2143 Vir in fundo. de fun. do. 2177 Vir in fundo. de fun. do. 2174 Vir mulieri. de dona. 2217 Vir vsuras. de dona. 2213 Vir vxori. ad sen. con. Velleia. 1585 Vir vxori. de dona. 2209 Vis autem est. de eo quod met. cau. 477 Vitricus. de dona. 2216 Vix certis. de iudi. 703 Vna est via. de ser. rust. præd. 1004 Vnus ex dominis. de serui. 969 Vnus ex sociis. de ser. rust. præ. 1010 Vnusquisque. de compen. 1596 Vni ex heredibus. de pecu. 1550 Vnde & sponu. de sponsa. 2103 Vnde queritur. commo. vel contra. 1414 Vnde si Nerua. pro socio. 1721 Voluit prætor. de inter. act. 1193 Voluntate creditoris. quib. mod. pig. vel hypothe. 1956 Vrbanorum. de serui. vrb. præd. 977 Vsque ad quantitatem. ad senatuscon. Macedo. 1493 Vsfructuarius nouum. de vsufruct. & quemadmo. 909 Vsfructuarius nouum. de vsufruct. & quemadmo. 916 Vsfructuarium venari. de vsufruct. & quemadmo. 917</p>	<p>Vsfructus & ab initio. de vsufruct. & quemadmo. 881 Vsfructus est ius. de vsufruct. & quemadmodum. 880 Vsfructus in multis. de vsufu. & quemadmodum. 881 Vsfructus pluribus. de vsufu. & quemadmodum. 882 Vsfructu legato. de vsufructu. & quemadmodum. 882 Vsfructu relicto. de vsufruct. & quemadmodum. 912 Vsu quoque. vsufu. quemadmo. ca. 1049 964 Vsuræ vicem. de vsur. 2060 Vsuras illicitas. de vsur. 2053 Vsu retinetur. quemad. serui. amit. 1049 Vsus aquæ. de vsu & ha. 957 Vsus pars. de vsu & ha. 957 Vt autem longiore. de pac. dot. 2166 Vt fundus. communi diui. 1171 Vt in conditionibus. pro socio. 1693 Vt pomum. de seruitu. 972 Vt puta. de condic. ob tur. cau. 1322 Vt quandoque. de capite minu. 589 Vt res emptoris. de contrah. empt. 1746 Vt sit pro socio. pro socio. 1692 Vt sunt. ex qui. cau. ma. 592 Vt tamen merx. de tribu. act. 1480 Vt tantum veniat. de ser. cor. 1209 Vt vin. de iust. & iure. 56 Vti frui. si vsufu. peta. 946 Vtilem tamen. de dona. 2197 Vtiles autem. de peti. here. 798 Vtilitas. de in integrum resti. 472 Vtilitatem. de exer. act. 1449 Vtique autem. de rei vin. 832 Vtique nisi. de recep. arb. 640 Vt puta dedi. de condic. ob. tur. cau. 1322 Vtrum autem. de peti. here. 778 Vtrum negotium. de dona. 2211 Vtrum præsentem. de consti. pecu. 1405 Vulgo concepti. de statu. ho. 93 Vulgo præsumitur. de in lit. iur. 1305 Vulgo receptum est. de vsur. 2040 Vxor marito. de dona. 2214 Vxor viro. de pact. dot. 2172 Vxori suæ. de dona. 2194 Vxorem quondam. de ritu nup. 2110 Vxores eorum. de diuor. 2220 Vxores viri. de his qui not. inf. 348</p>
---	--	--

FINIS TABULAE LEGVM
Digesti veteris.

Index materiarum

**INDEX SENTENTIA-
rum & verborum memorabilium,
quæ in his viginti quatuor
Pandectarum libris
continentur.**

Abbas quomodo petit monachum, prælat⁹ clericum, potestas ciuem. 821. A
Abdicare se magistratu quis non potest. 67. A. gl. 2. §. & cum.

l. 2. de orig. iur.
Abdicare se magistratu quis non potest, nisi in manu principis. 150. B. C. l. legatus. cum glof.
Abdicere vindicias. 67. C. D
Abesse dicitur dos, eo quod maritus one ra matrimonij sustinet. 1669. A. l. Iulianus.
Abesse dicitur, qui ex prouincia ad principem, vel papam profecturus, domum suam exiuit: licet adhuc sit in vrbe. 611. C. gloss profectus.
Abesse pecunia dicitur, quæ soluta est, vel soluta fingitur. 1652. D. §. abesse.
Abesse reipub. causa dicitur is solus, qui non sui commodi causa, scilicet coactus abest. 612. A. l. reipub.
Abesse cui dicitur id, in quo obligatus est. 412. B. & l. si quis absentis. in fi. de neg. gest.
litis gratia Abest, qui recedit vt litem cui tet. 592. B. l. & qui. ex qui cau. maio.
Abest reipub. causa omnis qui extra vr- bem dignitatis gratia est: sed si in vrbe est, non: nisi sit miles. 611. A. B. gl. mili- tibus.
Abhinc centum annis, id est (quod di- citur) de post centum annos. 713. B. §. nam &.
Abhorre, id est, differre. 1895. A
Abigei qui. 1847. D
Abire alicui in creditu. 1484. B. in text. & 1496. B. §. nam pecuniar.
Ablatio Leui⁹ fit, quam datio. 1514. D. gl. 2. l. non statim. de pecu.
Abnoctare. 148. C
Abnoctare extra prouinciam non debet præses. ibidem. l. illud.
Absconditum nihil esse debet scholasti- cis in ea arte qui student. 50. A. §. dua- bus. versic. discipuli. in proemio.
Absens dicitur multis modis. 358. A
Absens quis tripliciter dicitur. 603. D
Absens certiorari debet. 1688. B. glo. 3. l. sed & socius. pro socio,
Absens, litis scilicet vitanda gratia, habe- tur pro præsentem. 592. B. l. & qui.
Absens metus causa quis. 591. C. l. metus. miles qui Romæ militat, habetur pro Absente, quo ad restitutionem. 592. C. l. milites. ex qui. cau. ma.
Absens procurator vt constituatur, duo requiruntur. 357. C
Absens per contu. habetur pro præsentem. 553. B. l. in causæ. 1. §. causa. & in margi. de mino.
Absens pro dissentiente habetur. 1677. D. glo. præsens. l. si præceden. mandati.
Absens restituitur. 475. A. B. l. diuus. & l. sequen.
Absens videtur, qui habet declinatoriam fori. 607. B. §. si cum.
Absentis bonis datur curator. 432. A. in margine.
Absentis loco curator dari potest. 411. D. in margine.
Absentis rei causas procurator reddere potest. 400. B. l. absens.
Absentis ex necessitate, non voluntate, subuenitur. 605. D. l. sed & si. in fine. ex qui. cau. ma.

Absentij quando datur curator. 594. D. in margine.
Absentem à quibuscunque defendi pu- blic. interest. 369. B. C. l. seruus. §. publi- cè. de procurato.
Absente te fieri potest, quod te inuito. 634. D. glo. 2. l. sicuti tribus. de arbi.
Absententes dicuntur furiosus, demens, pu- pillus, & adolescens: ita quod senten- tia coram illis ferri nõ videtur, quam- uis corpore præsentibus. 645. A. §. co- ram. l. diem. de arbit.
magna utilitas Absentiu est, ne indefensi maneant. 411. B. l. 1. de nego. gest.
Absentia dat restitutionem in integrum. 473. A
Absentia plus facit, quam ætas. 535. C. gl. & non puto. §. sed vtrum. l. 3. de mi- no.
Absentia quandoque plus facit, quam præsentia cum conditione. 634. D. in fine. gl. 2. §. Celsus. litem. de arb.
Absentia sua nemini nocere debet. 216. B. §. sed si.
Absentia genera quinque. 476. C
Absolueri non potest, nisi qui potest dæ- nare. 152. C. gloss. fin. l. si. de offic. procu. Cæsa.
Absolueri creditorem. 2060. C
Absolutoria ab obseruatione iudicij, est interlocutoria. 1031. A. in marg.
Absolutus dolo suo, actione prima con- ueniri potest. 524. B. l. cum à te, de do- ma.
Absentus hereditate. 234. C. l. si tutor.
Abstineri non sufficit à malo, nisi fiat quod bonum est. 60. C. gloss. cuique. l. iustitia. de instit. & iure.
Abundans cautela non nocet. 639. C. gl. exprimere. §. plenum. l. si cum. de arb.
Abundantia quandoque vitium sonat, quandoque pro cautela ponitur. 418. C
Aburnus valens. 72. C
Abusus, propriè malum vsum significat: quandoque tamen pro consumptione vel deminutione per vsum facta sumi- tur. 941. B. in mar. & §. si pecuniar. & ibidem. C. §. que. in. sic capi potest j. de verb. sig. in l. alienationis §. eum quo- que. secundum eos qui ibi legunt, a- butendo. & dic id est, cõsumendo; seu deminuendo.
Abutimur quandoque verbis. 1541. B. l. nec seruus.
Abuti an liceat cui ea re, quam suam pu- tabat. 836. C. l. si à bonæ. gloss. damna- ri. de rei vind.
Abutens permissis punitur. 459. C. gloss. pen. l. qui sine. de neg. gest.
Accedere.) Quod accedit pignori pign⁹ est. 1432. B. §. si nuda. l. si conuenit. de pig. act. Tunica fundum accedere, ri- diculum. 1988. B. l. iustissimè. de ædil. edic.
Acceptam pecuniã legatis referre. 2143. C. in textu.
Acceptatio, est imaginaria solutio. 289. C. gl. fin. §. sed si. l. si vnus. de pac.
Acceptatio quandoque stipulatio dicitur. 285. D
Acceptatio valet vt pactum. 1786. A
Accepto liberatus, id est, per acceptila- tionem. 1893. B
Accerere heredem, id est, cõstituere. 113. A. B. vbi tamen quidam legunt, adsci- scere.
Accessio, id est lucrum. 1162. B. C. §. si quid.
Accessio naturalis, & ciuilis, differunt. 857. D. gl. Fœneretur. l. si nauis. plerasque res propter Accessiones emi- mus. 1735. B. §. plerasque.
Accessorium perdit, qui perdit princi- pale. 1408. B. l. Labeo. quemad. ser. a- mit.
Accessorium quãdoque plus est, quam

principale. 1988. B. §. ceterum. l. iustissi- mè. de ædil. edic.
Accessorium quandoque maioris est va- loris, quam principale. 1735. B. in mar. l. si in emptione. de cont. empt.
Accessorium vnũ aliud ad se trahit. 1741. C. §. in lege. l. qui fundum. de contrah. empt.
licet mutetur forma in Accessorio, non extinguitur in principali. 933. B. l. fun- di. quib. mod. v. usufru. amit.
dilatio data super principali, censetur da- ta super Accessorio. 1945. B. in mar. l. 4. de distrac. pigno.
ea præstantur in Accessorio, quæ in prin- cipali. 1981. A. glo. 2. l. itaque. de ædil. edic.
Accidere, id est, miraculosè venire. 74. D
Accidens origine quandoque præualet, & econtra. 64. D. glo. ex accidenti. §. exactis. l. 2. de ori. iur.
Accidens contra naturã quandoque ma- gis inspicitur. 331. C. gloss. 3. §. item. l. 1. de postula.
Accidentalem causam quandoque specta- mus potius quam originale. 158. C
Accipere à nemine inhumanum, pãsim vilissimum & c. 137. C. in text.
Accipere per se videtur, qui per alium ac- cipit. 2181. A. l. hæc ratio. ad fin. de do- na. inter vir. & vxor.
Accipere iudicium quandoque, id est sta- tim se defendere. 216. A. in text.
Accipere iudicium. 359. B. §. procurato- rem.
Accipere iudicium, id est, cõueniri. 1297. A. §. Qui non. l. Tutor.
Accipi iudicium dicitur, id est sententia: & quandoque id est litem contestari. 207. A. & 214. D
Accipere turpiter quis dicitur, in verbo, Turpiter.
Accipit non turpiter meretrix. 1323. C. §. sed quod. l. 4. de condic. ob turp. caus.
Accipiens aliquid, vt faciat quod gratis facere tenetur, turpiter accipit. 1325. B. l. si vestimenta. de condic. ob tur. cau.
Accursus vocat se dominum. 1742. B
Accursij error. 735. C. D. in margine.
Accusare alium socius eiusdem criminis non potest. 2083. C. l. repetita. de fide instrui.
Acoris & mucoris vini periculum quis præstare debet. 1791. D. & §. ex hoc. 1792. C
Acquirere & recuperare quis tenetur? 1773. C
aliud est non Acquirere, aliud perdere. 1718. B. §. illud.
Acquirere non dicitur, cui citò auferri potest. 474. A. gloss. 2. l. nemo. de resti- tut. in integ.
pauperior non fit, qui non Acquirit, sed qui de patrimonio suo deponit. 2184. C. in text. in verbo, pauperior.
ex quibus causis ignorantibus nobis Ac- quiritur, ex eisdem & furioso. 1248. C. & 1249. A. §. nam ex. l. si furioso. si cer- tum petatur.
ad Acquirendum & recuperandum quis tenetur. 1773. C
Acquirendi species est, liberare quem ab obligatione. 308. A. gloss. 3. l. si debitor. de pactis.
Actio, id est actus. 111. C. & 2180. D
Actio, id est obligatio. 1711. D
Actio & causa differunt. 242. C
Actio tripliciter capitur. 241. C
Actio ab initio male instituta quãdoque fundatur per ius superueniens. 1427. B. in marg. l. si rem de pign. act.
Actio aquæ pluui. arc. & interdictum, quod vi aut clam, differunt. 617. D
Actio ciuilis, prætorica dici potest. 1413. D
Actio datur pro nummo. 516. C
cui datur

Digesti veteris.

cui datur Actio, multo magis & exceptio. 608. C. gl. fin. §. pe. nec non. ex qui. cau. ma.
 Actio de dolo minori non competit. 556. D
 Actio de dolo non infamat. 517. A. gl. i. l. heredibus. de do.
 Actio de pauperie dativa. 1051. D
 Actio est ex epto quāto minoris. 2198. C
 Actio exempta. 604. B. §. actio.
 Actio extincta quandoque reuiuiscit. 1777. B. gl. fi. l. 2. de here. vel ac. ven.
 Actio semel extincta quandoque refuscitatur. 216. C. gl. fi. l. 2. si ex noxa.
 Actio furti datur pro ouo. 516. B. gl. fi. l. id est. de do. ma.
 pro qualitate personarum Actio formatur, & condemnatio moderatur. 435. A. l. Pomponius. §. hic enim. de nego. gest.
 inanis est Actio, quam debitoris inopia excludit. 506. C. l. nam is. de do. ma.
 Actio in factū, dicitur actio præscriptis. verbis. 1888. D
 Actio in factum, ex qua sententia oritur. 61. D
 Actio iniuriarum anno utili tollitur. 491. B
 Actio legis Aquiliæ non est famosa. 1075. A
 Actio legis Aquiliæ an deuoluatur in petitionem hereditatis. 796. A
 Actio negotiorum gestorū utilis & di recta, differunt. 464. D
 Actio non perpetuatur per simplicem actoris denuntiationem: sicut nec olim perpetuabatur per executores, sed per solam contestā. 220. B. C
 Actio olim non exponebatur in libello. 242. D. & 243. A
 Actio ordinaria vbi dari potest ex contractu vel quasi, ad edendum, cessat officium iudicis. 251. A. B. l. quædam.
 Actio per liberum hominem quæri potest. 1468. A
 Actio popularis est, quæ ius populi tuetur. 383. B
 Actio prætorica quæ fit. 1977. C
 Actio quod metus causa quandoque contra possessorem datur. 496. C
 Actio quando ex transactione oritur. 1357. D
 Actio quandoque in contractibus & in delictis deficit. 1900. A. gl. quotiens.
 Actio quandoque per procuratorē quæritur. 399. D
 quod Actio acquiratur per liberam, speciale est. 365. C
 Actio semel quæsta contra hereditatem, non mutatur postea ob conditionem heredis. 441. A. in mar.
 Actio quod iussu, an cum alia concurrat. 1571. C. glo. qui iuber.
 Actio redhibitoria & ex stipulatu, arbitrarie sunt. 1989. A
 Actio sequestraria quid. 515. B. in margine.
 Actio si primo fuit incompetens, iterum agitur. 1987. D. glo. iterum.
 Actio substituta an habeat vim eius cui substituitur. 1291. A
 Actio surrogata, sapit naturam eius in cuius locum surrogatur. 770. B. in margine.
 Actio quæ loco alterius surrogatur, sumit naturam eius cui surrogatur: primordiale scilicet, non accidentale. 232. B. & in margine.
 Actio vna an tollatur per aliam. 1074. D. & 1486. B. & 1696. C
 Actionis propositio quomodo faciēda. 242. B
 Actionis cuiuslibet natura est ponderanda. 487. A. in marg. l. sed & partus. quod me. cau.

Actionis futuræ fideiussor accipi potest. 1545. B. §. nec ad rem. Leo tempore. de pec.
 Actionis nomine quodlibet auxilium continetur. 507. D. gl. i. l. & eleganter. de do.
 Actionis verbo an contineatur exceptio. 2076. D
 Actionem non tollit tempus ipso iure, licet elidat. 232. B. gloss. danda. §. fina. l. si eum. si quis cauit.
 Actionem non excludit doli exceptio. 504. D
 Actionem parit, quod ad exceptionē fit. 1278. D
 Actionem person. competentem ad vsuras, tollit taciturnitas longi temporis. 2051. A. §. diuus.
 sine Actione experitur nemo. 424. C. gl. 5. §. fin. l. si pupilli. nego. gest.
 Actione inepta succumbens, recurrit ad aptam. 1472. D. §. item si. l. sed & si. de institor.
 Actione vna electa an cæteræ tollantur. 1486. B
 Actiones bo. pos. cōpetentes, an sint prætoricæ, an ciuiles. 818. D
 Actiones ex delictis cedi possunt. 763. B
 Actiones ex maleficiis descendentes tollantur pacto. 276. A. B. §. quædam. l. si tibi. de pactis.
 Actiones person. in rem scriptæ, plures suat. 1178. B
 Actiones plures concurrunt, vbi concurrunt plura delicta. 1070. B. l. si seruus. in sum. ad leg. Aquiliam.
 Actiones plures eodem libello cumulari possunt. 1137. B. C. l. heredes. §. i. familiaris. erciscundæ.
 Actiones qualiter fieri debent. 243. C
 Actiones quinque contra malæ fidei possessorem competunt. 839. D. gl. descendit.
 Actiones turpes. 1703. D
 Actionum nō plenus est numerus. 1894. B. l. quia.
 Actor est, qui ad iudicium procurauit. 680. B. l. in tribus.
 Actor ex perfide gesto nihil cōsequi debet. 529. D
 Actor, id est heres. 1788. C
 Actor, id est procurator. 878. D
 Actor in ciuili tot habet dilationes, quot reus. 214. C. l. fin. de fer.
 Actor quandoque defendit, & reus agit. 388. D. gloss. defendant. l. non cogendum. de procurat.
 Actor rerum, id est Castaldus. 150. D
 Actor, syndicus, œconomus, differunt. 405. B
 Actoris deterior est conditio, quàm rei, in pari delicto vtriusque. 198. D. l. nam cum. ne quis cum qui in ius voc.
 Actor fauetur potius, quàm reo, in his quæ litis ordinationem concernunt. 206. A. l. de die. qui satis. cog.
 Actor plerunque iuramentum defertur. 1294. A
 Acta & gesta differunt. 151. A
 Actus quid. 996. B. C. §. actus. & 968. B
 Actus prius feriat die etiam ad honorē Dei exerceri potest. 336. B. in margine. l. 2. de feriis.
 Actus viuientium sunt in pendentī. 136. A. gl. fin. l. obseruare. de offic. procon.
 Actus viuorum suspendi possunt. 1024. C. l. receptum. in fi. commu. prædio.
 Actum esse nil dicitur, cū quid superest addendum. 197. D. gloss. fina. l. fin. in ius voc. vt eant.
 Actum quod est, potius quàm quod dictum, sequēdum. 1726. C. l. sed Celsus. §. 1. de contrahen. empt.
 cogitur quis implere, quod apud Acta promissit. 192. C. l. eum. de in ius voc. Vi de j. agere in suo ordine.

Ad, id est propter. 462. B
 Addictio in diem, est cum quis rem ita emit, vt alius intra certum diem meliorem conditionem non offerat, emptor habebit eam. 572. B. C
 Ademptum quod non est, videtur concessum. 1549. A. l. si Stichus. de pecul.
 Ademptum legatum dicitur, &c. in verbo, sepultura.
 Adiectio inutilis non vitiat, sed vitiat. 944. D. gl. hoc adiectum. l. 1. si vsusfru. pe. & 2053. A. B. glo. in l. vsuras. de vsur.
 Adiectus, dicitur adiunctus: vt si promissisti mihi vel Titio dare centum, Titio dicitur adiectus. 274. B. iuncta. l. si quis. de solutione.
 Adicere iudicem, id est dare. 696. B. C. l. cum furiosus. & in margi.
 Adire, extraneorum est. 543. A
 Aditio hereditatis ad quem pertinet. 211. A. in margine.
 Adiudicare verbum, pertinet ad iudicia diuisoria. 1136. B. in marg.
 Adjudicatio, id est condemnatio. 384. C
 Adjudicationes prætor tuerur. 1151. B. §. si fami. ercisc. l. inter. fami. ercisc.
 Adiuncti ratione permittitur, quod alias negaretur. 92. B
 Adimere mandatam iurisdictionem proconsuli, non licet inconsulto principe. 137. A
 Adiniculum, id est probatio. 753. C
 Adinistratori ciuitatis factio mutuo, tenetur ciuitas. 1258. B. l. ciuitas.
 Administratoris dolo tenetur quis, in quantum est locupletior. 1528. B. §. si dolo.
 Administrator reipublicæ nō potest quē liberare pacto grauito. 296. B. l. imperatores.
 fideiubens pro Adolescente luxurioso. q. perdituro pecuniam credit. 1644. B. §. si adolescens.
 Adolescens & pupillus equiparantur furioso: quia non intelligunt. 645. A. §. coram. l. diem. de arbi.
 Adoptare minus vtile est, quàm generare. 105. A. gl. 2. §. fi. l. si pater. de adop.
 Adoptare fœmina non potest sine principis iussu. 744. C. l. si suspecta. §. quoniam.
 Adoptionis nomen generale est. 100. B. l. filios familias.
 Adoptio quid. ibidem
 Adoptatus semel, readoptari non potest. 103. B. l. qui liberatus. de adop.
 Adrianus, vide infra Hadrianus.
 Adrogatio quid. 100. B. l. filios familias.
 Adrogatio vnde. 100. C. l. generalis.
 Adsciscere heredē, id est constituere. 113. A. B. secundum puriorem lecturam.
 Aduena Romæ nemo est. 688. B. gloss. 2. l. si legationis. de iudi.
 Aduersam hominis fortunam expectare, neque ciuile est, neque naturale. 1735. D. gloss. expectare.
 Aduersariū sume, an aduersaria, ad album produci dicendū sit: & quid sit aduersaria ad album producere. 243. A. §. eū quoque. & in margine. ibidem. B.
 Aduersaria, sunt tabulæ rationum tumultuarie confectæ, ne memoria excidat. 243. B. in margine.
 Aduersarius meus non debet præesse negotio quod mecum habet facere. 170. D
 Aduersarius meus non debet præesse negotio quod ad me spectat. 170. D. glo. ne in potestate. §. l. si idē. de iurisdic. omn. iudic.
 Aduersarij dicuntur aduocati & procuratores partis aduersæ. 467. gloss. 2. §. sed & l. 1. de column.
 Aduersarios plures habere non debet contrahens cum vno. 1532. A. in textu.

Index materiaram

- A** adulterum omnem occidere marito nō licet. 479. B. patri verò licet. l. nec timorem. §. timuit. quod met. cau. cum glo.
- A** adulterare, id est, falsare. 1206. D
- A** adulterium. nulla deprecatio Adulterij pœna est, si minor annis adulterium faciat. 574. A. §. sed vt. l. auxilium. de mino.
- S**eparatio ob Adulterium, & diuortium, differunt. 454. D
- D**iuortium non fit ob Adulterium, quia aliam ducere non licet. ibidem
- A**dultus non definit esse sub cura maioris, licet liberos habeat. 531. A. in margine.
- A**dulteris peius est lenocinium. 343. A
- A**dulteris pœna gladij olim non dabatur. 341. B
- A**duocationis officium, & rei suæ defensiono, differunt. 854. C. l. inter.
- A**duocationem postulare, est petere dilationem ad habendum aduocatum. 602. D. in foro ecclesiæ dicitur, de prætextu.
- A**duocatus an in causa appell. patrocinari teneatur. 391. A
- A**duocat' an teneatur patrocinari si causa mutetur. 372. D
- A**duocatus apud se esse prohibitus, apud alium postulare potest. 335. B. C. l. puto.
- A**duocatus debet contradicere aduersario, nō probris, sed legibus & rationibus. 329. A. glo. fin. §. 2. l. 1. de postu.
- A**duocatus debet habere salarium totius causæ, si per eum non stetit. 1873. B. l. qui operas. loca.
- A**duocatus, & medicus differunt: quia hic mortale vulnus sanare non potest, ille malam causam facere videri bonā potest. 1979. A. gloss. adhibuerit. in verbo, medicus.
- A**duocatus, & procurator, dicuntur aduersarij. 467. C. glo. 10. l. 1. de calum.
- A**duocatus & procurator differunt: quia ille non obligatur ex processu causæ, nec eum eo fundatur iudicium: procurator sic. 329. C
- A**duocatus si scilicet an possit postulare contra fiscum. 337. A. B. l. hi qui.
- A**duocat' nimis verbosus repelli potest. 336. C. glo. 1. l. ex ea. de postu.
- A**duocatus non perdit dominium rei, quā pro alio (ignorans suum esse) defendit. 854. C. l. inter.
- A**duocatus non potest esse infamis. 627. A. & 157. D. glo. 2. l. 1. de offi. adf.
- A**duocatus patienter est audiendus. 139. A. B. in text. l. nec quicquam. §. circa de offic. procur.
- A**duocatus, patronus causæ, togatus, postulator, idem sunt. 328. D
- A**duocatus pro alio postulare, an & quando cogatur. 330. B
- A**duocatus pro herede, videtur approbare testamentum. 746. B. l. si exheredatus.
- A**duocatus prohibitus postulare coram vno iudice, potest postulare corā alio. 336. C. & 337. A. l. ex ea.
- P**rohibitus esse Aduocatus à iudice, etiā aduersario. volente aduocare non potest. 335. C. l. Quos.
- A**duocatus pro me in causa principali, potest esse aduocatus cōtra me in causa appel. etiam si dederit mihi fidem quod esse pro me in illa causa: quia causa appel. non est eadem cum prima. 337. C
- A**duocatus qui fuit pro vno, & postea cōtra eum in eadem causa, puniendus est vt præuicator. 337. C. D
- A**duocatus qui esse potest contra eum, qui ei secreta causæ detexit. 337. C. gl. 1. l. fin. de postu. etiam in eadem causa:
- modestius tamen faciunt aduocati parlatij Paris. qui ex quo alicui dederunt consilium, nunquam sunt contra eum in eadem causa.
- A**duocatus scire literas non tenetur. 329. A. in fine. glo. exponere. l. 1. de postu.
- A**duocati officium est honorarium. 1215. B. gl. 2. l. 1. si men. fal. mo.
- A**duocato ab initio salarium dandū. 1021. D. glo. antepen. l. venditor fundi. cōmu. prædio.
- A**duocato salarium debet dari pro facundia eius, & fori consuetudine. 330. A. glo. 1. §. ait. prætor. l. 1. de postu.
- A**duocatum aduersarij corrumpens, licet perdere debet. 467. A. §. sed & l. 1. de calum.
- A**duocatum dare debet iudex ei, qui habere non potest. 329. B. C. §. ait. prætor.
- A**duocatum esse honor est: ideo infamis non potest esse aduocatus. 333. B. glo. certis. §. ait. prætor. l. 1. de postu.
- A**duocatum malum habenti imputatur. 1979. A
- A**duocati an possit esse monachi, canonici regulares, & clerici. 330. C. D. in marg.
- A**duocati honestè salaria petunt. 307. A. B. l. sumptus. de pact.
- A**duocati mediocres ac què sunt suo ordine audiendi, ac maiores. 139. C. §. obseruare. l. nec quicquā. de offic. procon.
- A**duocati omnes ambiunt honorem. 330. B. glo. fin. §. ait. prætor. l. 1. de postu.
- A**duocati multa habent priuilegia. 333. B. C.
- A**duocati postulatio est iusta causa dilationis dandæ: in foro ecclesiastico hæc dilatio dicitur de prætextu. 602. D
- A**duocati salariū quatuor modis petitur. 1633. C
- A**duocati rectè legibus vtentes, iustius viuunt quàm religiosi. 54. B. in margine glo. sacerdotes. l. 1. de iusti. & iure.
- A**duocati sunt athletæ iudiciorum. 50. A. §. discipuli. in fin. in procon.
- A**duocatorum honori deferendum est. 139. C. §. obseruare. l. nec quicquam. de offic. procon.
- A**duocatorū improbitati quandoque creditur. ibidem. §. obseruare. l. nec quicquam. de offic. procon.
- A**duocatorum opera non locatur, sed benesicij loco habetur. 1215. B. glo. 2. l. 1. si menfor fal. mo. dixit.
- I**udex ordinem seruare debet circa Aduocatos audiendos. 139. C. §. obseruare.
- A**duocatos non habentibus etiam vltro dare debet iudex. 140. A. §. obseruare. l. nec quicquam. de offic. procon.
- A**duocatos patienter audire debet iudex. 139. A. B. §. circa. l. nec quicquam. de offic. procon.
- P**artes debent litigare per Aduocatos, non per se: quandoq; tamen per se possunt. 242. D. gl. 3. in fin. l. 1. de eden.
- T**estamentum quandoque debet deponi in Aedem sacram. 1127. B. C. §. sed & l. sequenti.
- A**ede sacra quandoque deponēda res est. 1610. B. C. §. si pecunia.
- A**edificat & qui nouum opus facit, & qui vetus reficit. 1233. A. B. §. edificare autem.
- A**edificare prohibere quis dicitur. 1232. D. §. edificare.
- A**edificium inchoatū perficere vsufructu non potest. 916. B. §. edificium.
- A**edificium sequitur solū. 1433. B. in fin. l. domo. de pign.
- A**edificia vt reficiantur curare debet præses. 145. B. l. Præses.
- A**ediles.
67. A
- A**ediles cereales. 68. D. §. deinde
- A**ediles curules. 68. B
- A**ediles curules qui, & vnde. 1958. A
- A**ediles mensurarum & annonæ curam habebant. 1600. C. in margine.
- A**ediles qui, & vnde. 132. C
- A**edilium edictum vetus. 1958. D. in marg. l. 1. de ædil. edict.
- A**edilitia actio. id est redhibitoria. 1983. A
- A**elianum ius. 65. B. §. augetcente.
- A**emulor. 47. D
- A**equales sunt omnes homines quoad Deum. 328. D. glo. 2. l. 1. de postu.
- A**equalitas seruatur in iudicijs. 640. B. glo. absurdum. secus in contractib.
- A**equitas personarum & dignitatis cū reperitur, humanior sententia à pretore est eligenda. 271. A. B. l. maiorem. de pac.
- A**equitas si est in numero personarum, digniorum opinio præferitur. ibidem monachus, & seruus Aequiparantur. 369. B. in marg.
- D**e Aequipollentibus quid fiat, nil interest. 1464. D
- A**eque pondera, id est, iusta. 521. A. in fine textus.
- A**equitas summa. 1625. C. l. bona.
- A**equitas, & bonum, differunt. 54. B
- A**equitas est attendere potius sensus, quàm verba. 1309. B. in margine. §. si quis. l. 3. de condic. cau. da.
- A**equitas facit ne quis locupletetur alterius detrimento. 1330. B. C. in margine. l. nam hoc. de condic. inde.
- A**equitas naturalis inspicitur penes effectum & causam finali. 1309. B. in margine.
- A**equitas naturalis mutari non potest. 242. A. B. in marg. l. 1. de eden.
- A**equitas præfertur iuris rigori. 1355. B. C. §. sed & si. l. si ex. de pec.
- A**equitas quando præfertur rigori. 1467. D. in margine. l. 1. de instit.
- A**equitas quid. ibidem, in margine. l. 1. de instito.
- A**equitas si poscat, subueniendū est. 475. B. l. diuus. in prin. de resti. in integ.
- Q**uotiens Aequitas suadet, totiens quis restituendus est. 605. B. C. §. multi. l. sed & si. ex qui. cau. ma.
- A**equitatem ante oculos habere debet iudex. 1388. C. l. quod si. de eo quod cerlo.
- Q**uod quisque in alterius persona Aequū esse credit, id quoque in sua persona valere patiatur. 176. B. l. 1. §. 3. in fin. quod quisque iur.
- A**estimatur res domini arbitrio. 1305. A. gl. 2. l. si tutor. de in litem iur.
- A**estimanda est res prout valet vnita, nō diuisa. 1158. A. §. cum familia. in sum. l. Mauius. famil. erciscun.
- R**ei non Aestimata traditio non fit. 2152. D. glo. 3. l. dotis promissio. de iur. do.
- A**estimatio facit transire periculum in accipientem. 1885. B. §. æstimatio.
- A**estimatio litis vera. 681. A. §. dolo.
- A**estimatio rei nunquam crescit post interitum. 1381. B. in marg. l. sed ei. de condic. triticia.
- A**estimatio, venditor est. 1131. A. B. §. & hoc.
- A**estimatio voluptatis non habetur. 949. B. C. l. cum de serui. de oper. se.
- A**estimationem non recipit liberum corpus. 1054. C. l. ex hac. si qua pau. fec. dica. & 1064. C.
- A**estimatorium iudicium, id est, actio quanti mino. 1968. B. l. si quid.
- A**etas ex aspectu iudicis iudicatur. 570. B. l. minor. in prin. de minor.
- A**etas moderata dicitur. 17. annorum. in verbo moderata.
- A**etas nuptiis vt cognatio impedimento est.

Digesti veteris.

- est. 2107. A. gl. duodecim.
 Aetas senilis ad quid prodest. 236. D
 Aetatis excusatio non est aduersus præcepta legum. 574. B. §. sed vt. l. auxilium. de mi.
 Aetatis infirmitate captus non semper restituitur. 557. C. §. si autem. l. minor autem. de mino.
 Aetatis lubrico parcitur. 245. A. §. eis. l. r. de eden.
 Aetatis miseratione pœnam minuit iudex. 573. C. §. in delictis. l. auxilium. de mino.
 Aetatis ratio habenda est. 631. B. l. licet. de arbo.
 Aetatis cum venia nihil habet commune delictum. 559. B. §. quid enim. in princ. tex.
 Aetatis æstimantur singulorum. 319. B. gl. cum iuvene. §. modus. l. 8. de transactioni.
 Aetatis hominum diuersum habent terminum. 329. C. D
 Aeternum. 993. D
 Affectare non debet quis id, in quo vel intelligit, vel intelligere debet, iudicium infirmitatem aliis periculosa. 1059. D. 1060. A. §. mulionem. l. idem iuris. ad l. Aquil.
 Affectata nocent, non ambitiosè vero quaesita profunt. 224. A. gl. 2. §. si. 2. si quis cautio.
 Affectio excusat. 414. B. C. §. interdum. ibi, nam si. l. 3. de nego. gest.
 Affectiois par causa suspicionem tollit. 105. B. gloss. coniunctam. §. si. si paterfa. de adopt. & 2123. D. §. de vno. l. non solum. de ritu nupt.
 Affectiois ratio habetur in iudiciis bonæ fidei. 281. A. B. gl. 3. l. fidei iussoris. de pac.
 Affectiois ratio habenda. 1800. C. D. in textu. l. seruus. de ser. exper. & 1801. B. in gloss.
 Affectus) Conamen punitur, licet non sequatur effectus. 119. C. D. gloss. 3. l. si quis. de redi.
 Affectus animi cuiusq; estimandus. 1965. C. ad princ. l. quis sit. §. illud. de ædil. edict.
 Affectus considerandus est 887. B. §. sufficere. in princ. text. l. arboribus. in fin. de usufruct.
 Affectus nullus vincit paternum. 379. D. gl. pen. l. non solum. de procurato.
 Affectus operis tuo nomen imponit. 2198. B. gloss. donandi. l. sed si. de donat. inter virum & vxorem.
 Affectus punitur licet non sequatur effectus. 331. D. in fi. gl. 3. §. bestias. l. 1. de posthu.
 Affectus punitur licet non sequatur effectus, quando lex solum affectum siue effectum considerat. 468. B. l. & generaliter. §. 1. de calum.
 Affectus ratio in bonæ fid. iud. habenda. 1673. C. l. cum seruus.
 Affici quandoque in bonam partem accipitur. 1801. B. gloss. affici.
 Affinitas cessat, causa cessante. 371. B. in mar.
 Affinitas dicitur inter sponfos & coniuges, sed improprie. 1317. A. gl. affinitas.
 Affinitas præsens quandoque inspicitur: unde licet quis non possit esse testis vxoris fratris viuentis, tamen testis si vidua est: quia affinitas est soluta. 334. C. in marg.
 Affinitas renūtiata. 2061. C. gl. renūtiata.
 Affirmans aliquid debet illud probare. 437. C. gloss. si. l. eum actū. de neg. gest.
 Affirmans probare tenetur. 2069. C. gl. 1. l. 2. de proba.
 Affirmans se sapientem, sibi præiudicat. 177. C. glo. 1. l. hoc edicto. quod quisque iuris. & cetera.
 Affirmantibus duobus magis creditur, quam decem negantibus. 644. C. gl. si. §. si plures. l. diem. de arb.
 Affirmationi suæ quandoque creditur. 594. C. gloss. 2. l. item ei. ex qui. cau. ma.
 Afflictus in vno, releuatur in alio. 2127. D. l. iure. de iur. do.
 Afflicto datur afflictio. 2006. B. glo. si. l. si seruus. de euctio.
 Afflicto non est danda afflictio. 147. D. gl. 1. l. diuus. de offi. præsi.
 Afflictiones duas habere quis potest. 2006. A. B. sic afflictio datur afflictio. gl. si. l. si seruus. de euctio.
 Agere cum aliquo, est eum facere reum, & eum conuenire. 1272. B. l. ait prætor. in prin.
 Agere, id est actu vti. 1152. B
 Agere, id est tractare. 1985. C. gloss. agitur.
 Agere iudicati tribus casibus potest procurator. 365. D
 Agere non potest, qui est in potestate aliena. 279. D
 Agere non videtur, qui fecit, ne vincere possit. 2022. B. glo. 1. l. si idco.
 Agere quandoque, id est defendere. 242. D. & 448. D
 Agere non potest fraudis cōscius. 447. A
 Agere quod potest quis, & per procuratorem facere potest. 356. D. gloss. fin. 1. de procurat.
 vbi Agit quis, ibi defendere tenetur. 686. B. l. qui non. de iud.
 Agi dicitur quid in iudicio, fieri verò extrà. 405. C
 Agi, id est peragi. 795. C
 non Agit qui paterna amicitia gerit. 461. D. gloss. 2. l. is qui. de nego. gest.
 Agitur in subsidiū, quòd aliàs non ageretur. 367. B. l. actoris. de procur. in gl. 1. semper necessitas probandi incumbit ei qui Agit. 2077. C. l. verius. de proba.
 Agi aliud non debet, & aliud agi simulari. 267. A. §. dolo. l. iurigen. de pact.
 Agitur iterum, si prima actio fuit incompetens. 1987. D. glo. iterum.
 Ago vt agas. 1882. C. §. messem.
 Agens ante diem, male agit. 928. C. §. denique. l. 1. quādo dies vsusfru. leg. ced. Vide supra, Actio, actor, actus.
 Agēs, id est creditor. 2078. A. gl. agentē.
 Agens probare debet, non possidens. 2075. A. l. quidam. in sum.
 Agentis interesse habetur in confesso, & negator. 1027. A. §. in confessoria.
 Agnationis ius pacto dirimi non potest. 294. B. l. ius.
 Agnationis ius sententia tollitur, & iuramento. 294. D
 Agri vestigales. 879. C. in margi. *ἀγροὶ τῆς ἐκκλῆσιᾶς*. i. mun' cōstituendi, designādi que certaminis. 1135. B. §. Neratius.
 Album prætoris in verbo, aduersarium.
 Album prætoris corumpens punitur. 167. A. B. l. si quis.
 Alea, i. dubius euentus. 1728. B. §. aliquando.
 Alea non emitur. 1777. D. l. cum hereditatem. de here. vel act. vend.
 Alere vxorem tenetur maritus, non contra. 2107. C. D. in mar. l. si stipulatu. de dona. inter virum & vxorem.
 Alfenus Varus. 70. D
 Alia dictio, improprie ponitur quandoque. 555. B
 pactum de non Alienando rem propriā, non valet. 311. A. l. nemo.
 Alienans hodie periculum functionum in se recipere tenetur, si ille in quem transfertur non sit idoneus. 300. C
 Alienare in dubio non præsumitur quis ea que possidet. 1953. D. l. sicut. qui. mo. pign. vel hypo. sol.
 Alienare potest minor & ecclesia, si conditionem suam facit meliorem. 318. D
 Alienare rem Cæsaris eius procuratori non permittitur, sed diligēter gerere. 151. B
 Alienare rem domini procurator tribus casibus potest. 151. C. D
 Alienare rem domini an possit procurator. 151. B. & 397. C
 Alienari quid prohibetur, & præscribi. 2176. C. l. si fundum. de fun. do.
 Alienatio necessaria tenet. 1129. D
 Alienationem confirmat dominium superueniens. 863. B
 Alieno nomine potest libertus patronū conuenire sine venia. 192. B. l. quæ sitū.
 Aliena capita in restitutionem non veniunt. 822. C
 Alienationis prohibitio facta à lege, non habet locum in alienatione necessaria. 2173. A. l. 1. de fun. do.
 Alieno facto liberatur quis. 426. B. gloss. alieno. l. si ex. de nego. gest.
 Alienos adhibens, explorare debet cuius fidei, aut innocentia sint. 670. B. §. seruorum. l. fin. nau. cau. sta.
 Aliena res sub cōditione potest obligari. 1916. A. §. aliena. l. si fundus. de pign.
 Aliena res vendi potest. 1733. C. l. rem alienam. de contrahen. empt.
 facere debet quisque in re Aliena, quod faceret in sua. 1082. D. gloss. 6. l. Quintus. ad legem Aquilianam.
 Alienas res quam nostras exactius custodire debemus. 1791. C. l. custodiam. de de peric. & com. rei ven.
 Alienum non verificatur in persona veri domini. 1205. C. §. qui bona. l. r. de ser. vrb.
 as Alienum totum patrimonium respicit. 700. C. §. tractatum.
 Alimenta pro modo facultatum sunt præstanda, & c. 743. B. §. sed quia. l. si instituta. de inoffi. testa.
 Alimenta cum vita finiri constat. 319. C. §. modus autem. l. 8. de transact.
 Alimentarius transigendo potest facere conditionem suam meliorem, non deterioriorem. 318. C. in marg.
 Alimentarius meliorem conditionem suam facere potest sine prætoris auctoritate ibidem. in text.
 super Alimētis relictis non potest transigi, nisi prætoris auctore. 317. A. B. l. cum hi. transactio super Alimētis testamento relictis, non valet sine decreto iudicis. 317. A. in margi.
 Alimentorum appellatio, non continetur vestiarius, nec habitatio, nec calcæarium in odiosis: in fauorabilibus sic. 320. A
 Alimentorum transactio, non porrigitur ad habitationem & vestiarius. 320. A. §. quis transigit.
 Aliis non præiudicat res inter alios acta. 312. B. & 313. A. l. imperatores. de transac. quandoque facit quis aliquid non tanquam ipse, sed tanquam Alius. 104. D. glo. 3. l. si paterfa. de adopt. & in sum. mario. §. qui duos. ibidem. B. & 156. C. gl. 1. l. & si prætor. de offi. eius cui man. est iur.
 per Alium non possum, quæ possum per me. 109. D
 per Alium possum quædam, quæ per me non. 1928. D. gloss. fin. l. 3. quæ res pigda. oblib. non poss.
 per Alium qui facit, per se facere videtur. 2181. A. §. nam & si. in verbo, accipere per se.
 facit quis per Alium, & c. 91. D
 habet quis per Alium, quod per se habere non potest. 92. B. gl. 2. l. imperator. de sta. homin.
 potest quis pro Alio, quod pro se non potest. 329. D. gloss. compluit. §. initium. l. 1. de post. vide in verbo, potest quis. cum Alio non permittitur, quod inter se non permittitur. 320. B
 Aliorum

Index materiarum

- Aliorum in persona quod facio**, multo magis in mea. 1353. A. gl. i. §. porro. l. frater à fratre. de condic. indeb.
Aliis prodest res inter alios acta. 1138. D. res inter Alios acta, aliis prodest. 718. D. gloss. profic. §. si quis ex l. posthumus. de inoffic. testam.
res inter Alios iudicata, nec aliis prodesse nec obesse solet. 1941. C. §. igitur. l. Claudius. qui po. in pig. ha.
Aliud inspiciatur, & aliud fit. 146. D. gl. in l. sed licet. de offic. præsid.
Allegare ignorantiam quandoque licet. 347. B. l. genero. de his qui no. infa.
Alluio ius fundi sequitur. 903. D.
Alluione multa crescunt. 1913. D.
Alter, id est, duo. 709. B.
Alterius factū nocet alteri. 179. D. gloss. pen. §. si is. l. 3. quod quisque iuris.
Alterius in persona quod æquum quisque putat, id in sua valere pari debet. 177. A. in text. l. i. §. 3. in fi. quod quisque iur. & c.
Alterius in persona quod quis seruat, in sua persona seruare debet. 301. A. l. cū in eo. in gl. fin. de pact.
Alternatiua, & generis obligatio, equiparantur. 1347. A. §. qui hominem. in sum. ma.
in obligatione Alternatiua pactum de altero non petendo, totam obligationem elidit. 288. C. §. sed si.
Alternatiua inter genus & speciem posita, ponitur pro id est. 1055. B. l. lege. Bal. rei est electio in Alternatiuis. 2131. A.
Alternatiua utrunque habet in obligatione. 1404. A. gl. l. illud.
Alternatiue cum duo promittuntur, utrunque est in obligatione. 1614. B. gl. quod si.
Alteris annis cū quid duobus conceditur, in dubio (si non concordant) se impediunt. 904. A. l. quotiens.
Alutarij. 1742. B.
Amant se socij vt fratres. 1709. D. gloss. 2. l. verum. pro soc.
Amator, id est, meretricius. 1206. C. §. is quoque
Ambiguitas & obscuritas differunt: quia hæc circa dictionem, illa vero circa orationem est. 297. B.
Ambiguitatis ratione quandoque neutrum valet. 297. D.
Ambiunt honorem omnes aduocati. 330. B. C.
Ambitiosum presumitur rescriptum contra leges factum. 532. C. gl. l. 3. de mino.
Ambigua conuentione interpretatur contra eum pro quo profertur. 297. A. l. veteribus. de pact.
Ambigua oratio nocet venditori. 1734. C. l. cum in. de contrahend. emp.
Ambigua peritio interpretatur secundum mentem proferentis. 708. A. l. si quis. de iudic.
Ambigua voce legis ea est accipiendā significatio, quæ vitio caret. 78. A. l. in ambigua. de legi.
Ambulatoria est emptio, vltima vo. legis potestas. 554. A. glo. si. l. sed vbi. de mino.
Ambulatoria est voluntas vsque ad mortem. 2201. C. §. pœnitentiam. in verbo, mors.
Ambulatoria legis potestas. 2174. D. l. erit. de fund. dot.
Ambulatoria est stipulatio. 898. A. B. §. proinde.
Amicabilis compositor non est arbiter, sed arbitrator. 630. B. §. recepisse.
Amicitia paterna gerēs non agit. 461. D. gloss. in l. is qui. de neg. gest.
Amittit rem suam nemo errans. 151. A. gl. 4. l. i. de offic. procu. Cæsa.
Amisisse dicimur, quod aut cōsequi potuimus, aut erogare cogimur. 1080. D. §. in lege. l. si seruum. in fi. ad l. Aquil.
Amor honestus ex anitio, nō lucro, pendet. 2178. C. gl. l. hæc ratio. de do. inter. virum & vxo.
Amplius, id est, melius. 43. B.
Anceps peritium non subeendum. 1302. A. §. graue. l. videamus. de in lit. iurando.
Ancilla vsuaria. 954. B. in text.
Ancillæ non emuntur, vt pariant. 1826. B. gl. l. si sterilis. de act. emp.
Ancillæ non ideo comparantur, vt pariant. 789. B. de petit. hered. l. ancillarū. facit contra ancillas parientes, quæ se faciunt sepius imprægnari.
Angustia temporis, non negligentia, releuat. 597. B. §. totūmque. l. non enim. ex quibus cau. ma. vide in verbo, Temporis angustia.
Angustanda non est facultas alicui concessa. 958. A. §. licet. l. pen. de vsu & habi.
Animi vitium quando præstat venditor. 1961. D. §. idem Pompo.
Animi vitium pœnitentia non purgat. 1965. B. l. quis sit. de ædil. edic.
Animum penetrat quandoque vitium corporis. 1961. C. l. ob quæ. in prin. de ædil. edicto.
Annulus quis. 877. B.
Anni sine solui debet pensio. 1934. B. in mar. l. qui balineum. qui po. in pig. ha.
Annonæ curam habebant ædiles. 1600. C. in margine.
Anulorum aureorum ius habere, erat antiquis, quod hodie dicimus equitem facere. 189. A. marg.
Annum. 2197. B. §. illud. per totum.
Annum est, quo quis se alit per annum. 2206. D. l. si stipulata.
Ansa quid. 837. D.
ἀνταπόδοσις. i. motio reciproca. 984. B. l. si arborem. de ser. vrb. præd.
in Anteaetum veniam dare: id est, de præterito. 1211. C. l. is qui.
Antecedenti concessio, conceditur accessorium. 998. A. in marg.
Ante diem qui agit, male agit. 928. C. §. denique. l. 1. quando di. vsusfru. legac. ced.
Ante dicitur id fieri, etiam quod post incontinenti fit. 381. D. gloss. l. §. penult. l. Pomponius. de procu.
Ante diem soluens, debitum nō repetit. 1329. C. l. in diem.
ἀντίαις est tumor durus tonsillarum, seu inueteratus faucium tumor, qui dissecti facile non queat. 1964. D. in textu.
ἀντίχρησις quid. 1441. C. in gloss. & 1908. D. §. si antichresis.
ἀντίδωρα id est remunerationes. 784. C. §. planē.
Antidota. 1737. C.
Antiquiora præferuntur. 1123. B. in sualibus. fin. regund.
Antiquitas probatur per famam. 439. D. in margi. gloss. committat. §. cum. l. at qui. de neg. gest.
Antiquorum mos seruandus. 166. A. l. more. de iuris. omn. iudi.
Antistius Labeo. 70. D. & 71. C.
Apertè qui non loquitur, sibi imputat. 1732. C. l. Labeo. de contrahend. emp.
Apices iuris non curādos. 1657. B. §. quædam. l. si fideiussor. mandati.
Apocha & antapocha quid. 1367. C.
Apparere. De his quæ non sunt, & quæ non apparent, idem est iudicium. 1472. D. gloss. appareret. §. i. l. sed & si pupil. de in stitor.
paria sunt non esse, & nō Apparere. 1756. B. l. in lege. de contrah. emp.
Aparitor, id est, cliens. 1212. C. l. diuus.

- Apparitor bonus vix reperitur. in verbo, venia dignus.**
Appellant multi frustratorie, causa morandi. 2063. C. l. tutor.
Appellare an, & quando debeat emptor euitus. 2026. D. glo. l. l. Herennius.
Appellare debet procurator. 1636. C.
Appellare debet quandoque quis. 449. B.
Appellare non debet dominus, si falsus procurator egit: aliter ratum haberet eius factum. 236. C.
Appellare non est necesse, vbi sententia non tenet ipso iure. 235. D. in verbo, sententia si non.
Appellare non potest verus contumax. 710. B. C. §. sciendum. l. & post. de iudi.
Appellare potest fictus cōtumax. 475. C. & 476. A.
Appellari an possit à sententia arbitri. 208. D.
Appellari non potest ab eodem ad seipsum. 131. D. glo. 2. l. si. de offic. præto. tradunt tamen historici, matronam quandam à Philippo Macedone, ad eundem, sed sobrium appellasse. ibidem. in mar.
Appellandum non est si sententia non tenet ipso iure. in verbo, Sententia si non.
Appellatione ab interlocutoria pendente, iudicis officium conuiescit super principali. 576. C. l. intra.
Appellatione pendente damnatus potest testari. 345. A.
Appellat. pendente omnia non remanent in eodem statu. 743. B. gl. pe. l. si instituta. de inoffic. testa.
Appellatio minorum, est restitutio minorum. 579. B. l. præses. de mino.
Appellatione pendente an quid nouari queat. 1680. D. gloss. posse. in additione.
Appellationis causa, & principalis sunt diuersæ. 337. D. gloss. pe. l. si. de postu.
Appellationis iudex sententiam confirmare ex noua causa potest. 1492. D. l. Titianus.
Appij Claudius. 69. B. C.
Appij Claudij impium facinus. 67. C. §. Iulium.
Approbo. Quod approbo, non reprobo. 427. C. glo. l. l. Pomp. de neg. gest.
Approbare non videor, quod vt testis sub signo. 1444. A. l. Gaius. de pigne. act.
Approbat quod eo ipso, quod non reprobat. 209. C. gloss. l. l. si ab arbitro. qui fatidat. cogan.
Approbandæ sunt literæ prius, quàm eis fides adhibeatur. 398. C. glo. penult. l. si procuratorem. de procu.
Approbars alique non potest amplius eum reprobare. 730. B. in margine. l. ni hil. de inoffic. testa.
Approbat medicus potest reprobari. 428. D. gloss. semel. l. Pomponius. de neg. gest.
Approbatio quæ non tenet, non officit approbanti. 730. B. in margine. §. si cū. l. nihil. de inoffic. testa.
Aqua fluminis est communis. 116. C.
Aqua ductus quid. 968. B.
Aquæ vsus personalis est. 957. B. l. vsus.
Aquam de suo non potest quis in alienū mittere. 1036. B. l. fistulas.
Aquam & ignem accipere. 2218. B. §. virgine.
Aquam in cœnaculo quilibet habere debet. 133. B. in textu.
non possum concedere Aquam ex meo aqueductu, quæ ex alieno habeo. 1006. C. l. ex meo.
Aquarium, siue aquagium, est riuus vnde aqua ducitur. 1003. B. l. Quintus.

Digesti veteris.

Aquiliana stipulatio qualiter concipitur.
 312.
Aquiliana stipulatio dicitur liberalitas :
 quia liberat à primis, & speratur accep-
 titatio. 315. A.
Aquiliana stipulatio non porrigitur ad
 ea de quibus non est cogitatum. Ibidem.
 in margi.
Aquiliana stipulatione omnes obligatio-
 nes tolluntur, si hoc est actum. 314. B. l.
 Aquiliana.
Aquilie legis tria capita. 1055. B.
Aquilie legis actio an deuoluatur in pe-
 titionem hereditatis. 796. A.
Aquilie legis actio oculos à tergo ha-
 bet: quia et si non interfuit, interfuit tam-
 en hominem sanum fuisse. 842. C. gl.
 pen. ad fin. §. si homo. l. si autem. de rei
 vin.
Aratum euertendis vrbibus olim duce-
 batur. 937. B. in margine. & l. si vlti-
 fru.
Arbiter, id est, iudex. 209. A.
Arbiter, & Arbitrator, differunt. 629. C.
 D. & 630. B. §. recepisse.
Arbiter, qui paratur iudici non habenti
 merum imperium. 650. B. in margine.
Arbiter habet aliquam coercionem. 656.
 C. D. in margine.
Arbiter non excedit fines, nec iudex.
 652. C.
Arbiter non potest pronuntiare extra lo-
 cum compromissi. 639. D. in margine.
Arbiter potest infamis. 350. D. & 625. A.
 & 626. D. l. Pedius.
Arbiter potest stipulari pœnã à partib⁹:
 Patri obseruanti, si altera nō obseruet,
 applicandam. 628. D. in margine.
Arbiter potest mutare & reuocare senten-
 tiam suam interlocutoriam pretextu
 erroris, sed non definitiuam. 635. C.
 in mar.
Arbiter quis esse non potest in causa, in
 qua est iudex ordinarius. 627. C. §. si
 quis. & in margi. secus de iure ca. 628. B.
Arbiter vnus sine alio sententiam ferre
 non potest. 632. C. §. item si.
Arbitri duo electi si dissentiant, eligunt
 tertium. 633. C. in margine.
A sententia arbitri super incidenti, vel e-
 mergenti, potest appellari. 208. C. in
 textu.
An possit appellari à sententia arbitri. I-
 bidem.
Arbitri sententia non infamat: ergo nec
 confessio coram eo facta, etiam in cau-
 sa famosa. 450. D. in margine.
Arbitri sententiæ vt stetur, tria requirun-
 tur. 644. A.
Arbitri sententiæ (etiam iniquæ) paren-
 dum metu pœnæ. 643. B. l. diem profer-
 re. §. stari de arbi.
Arbitrari non debet iudex in determina-
 ti à lege. 375. A. B. in margi.
Arbitrator & arbiter differunt. 629. C. D.
Arbitrium habens in pœnalibus, debet
 sequi pœnam consuetam. 375. A. B. in
 mar.
Arbitrium quandoque, id est sententia.
 520. B.
Arbitrium soluitur sacerdotio obueniē-
 te. 639. A. B. §. sacerdotio. l. diē de arbi.
Arbor mala non potest bonum fructum
 facere. 1980. C. D. gl. 2. §. qui mancipia.
 de ædil. edict.
Arbores amœnæ non debent ab vsufrui-
 ctuario deici vt hortos olitorios faci-
 at, vel aliud quod spectet ad redditum.
 890. B. §. et si facit contra eos qui arbo-
 res ex viridario sancti Iohannis Latera-
 nenſis Parisien. deiecerunt.
Arca, id est societas. 1723. B. glo. arcam.
Arca camerata aliàs crata. 1858. D. §. si in-
 quilius.
Arcula quid. 1230. C.
Archidiaconi an possint exigere procu-

rationem. 135. B. §. antequam. l. obserua-
 re. de offic. procon.
Archidiaconi visitaturi debent mittere
 schedulas ad parœcias visitandas. argu-
 men. 135. B. §. antequam. in margine.
 l. 4. de offic. procon.
Arctandus nimis quis non est. 223. C. §. si
 quis. l. 2. si quis cau.
Arca ædificij pars est. 987. A. §. si. subla-
 tum.
Arethusane, an Arethusa sit legendū in l.
 Arethusa. 91. B. C. in margine.
Argentariam exercere. 982. B. in margi-
 ne.
Argentariæ mensuræ exercitores qui. 246.
 A. in margine.
Argentarij sunt qui singulorum rationes
 conficiunt. 246. A. §. huius.
Argentario nō eduntur sue rationes, nisi
 casu eas amiserit. 249. A. B. §. prætor.
Argentariorum officium publicā habet
 causam: & principalis eorum opera est,
 vt actus sui rationes conficiant. 252. C.
 & 253. A. l. argentarius.
Argentum postulatum. 1869. A. §. quæsi-
 tum. & in margiæ.
Arguere. 668. C.
Arguere licet ab his que fieri solēt, 896.
 B. l. si quis.
Argumentum à contrario sensu valet in
 iure. 154. D. & 1636. C. in margine.
Argumentum sumptum à verbis rubri-
 cæ, valet. 698. B. in margine.
Arma portantem potest iudex punire.
 1122. D. in margine.
Armentum, boum: grex, ouium: equi-
 tium, equorum. 821. D. §. per hanc. &
 953. C.
Arra non est necessaria ad contractum
 emptionis. 1737. A. l. quod sæpe.
Arre qua actione peti possunt. 1737
 ἀρρωτία ας, i. ægrotatio, imbecillitas.
 1962. B. in textu.
Ars, est de infinitis finita doctrina. 54. B.
Ars imitatur naturam. 105. B. l. nec ei. ibi,
 si minor. de adop.
Artis velamētum est operæ pretiū. 1699.
 A. l. cum duobus. §. 2. pro socio.
Articulādi modus circa valorem rerum.
 1387. C. in margine.
Articuli non possunt legibus compre-
 hendi. 76. A. l. non possunt. de legi.
 ἀσφῶς. id est, obscura & obtusa voce.
 1972. D. l. murum.
 ἀσινως. id est sine vlla significatione vo-
 cis. Ibidem.
Aspectus multum operatur. 193. D. gl.
 si. l. satis. de in ius vocan.
ex Aspectu iudicis probatur ætas. 570. B.
 l. minor. 25. in princ. de mi. hodie sec⁹.
 vt ibi not. gl. 7.
Aspectu solo citari potest quis. 193. B.
in Assem vendere quid. 1956. A. in mar. l.
 Titius. quib. mo. pig.
Assessor dicitur consiliarius. 159. B.
Assessor dicitur comes iudicis. 158. D.
Assessor in provincia esse quare nemo
 potest. 612. A. B. gl. constitutionibus. l.
 his.
Assessor non potest illic postulare, vbi
 est assessor. 159. A. l. consiliarius.
Assessor solet eligi propter peritiam.
 177. C.
Assessorem non excusat imperitia. 177.
 C. & 178. A. l. hoc edicto. quod quisq;
 iur. & c.
Asserere facile quis non debet, quæ
 ignorat. 1817. C. §. sed nō. l. Iulia. de act.
 empr.
Astringi non debet quis ad id, quod non
 potest. 424. C. gl. §. §. fina. l. si pupilli.
 de nego. gest.
Asylum 1966. D. gl. in asylum.
Athletæ qui. 342. A. B. l. athletas.
Athletæ iudiciorum sunt aduocati. 50. A.
 B. §. discipuli. in fin. in proæmio.

Atque, id est, sicut. 1043. D. & 2156. D.
Atriarj. 662. D.
Atrox debet esse metus. 481. A. in margi-
 ne.
Atrox quid. 574. A.
Ateius Capito. 71. C.
Attentare non debet quis id, ad quod est
 insufficientis. 1059. D. §. mulionem. l. idē
 iuris ad l. Aquiliam.
Attinere quid. 2217. D. & seq.
Atypus quis. 1963. A.
Auarissimū est per omnia accipere. 137.
 C. in textu.
Auaritia exactorum illicita reprehendi-
 tur. 144. C. & 145. A. §. præses. l. illicitas.
 de offic. præsid.
inhumanum est, accipere à nemine: pas-
 sim, vilissimum: omnia, Auarissimum.
 137. C. §. nam valde. l. solent. de offic.
 procon.
Auria vitanda. 137. C. §. non vero. l. so-
 lent. de offic. procon.
Auctor secundus. 1997. B. l. illud.
Auctor, id est venditor. 2008. B. l. sed si.
 & 2019. D. & 2021. B. in textu. & 2026.
 C. l. Herennius.
Auctoris dolus non debet ei nocere qui
 causam lucratiuam non habet. 371. C.
 gl. 1. l. si quis. de procurato.
Aucupari non licet per agros alienos in-
 iuris doninis. 1003. C. l. diuus. de ser.
 rustic. prædio.
Audiri.) Quandoque non auditur quis.
 69. C. gloss. turpe. §. Seruius. l. 2. de orie-
 ne iuris.
Audiendum non est petens, quod intus ha-
 bet. in verbo, petens quod.
Audientia quando negatur contumaci.
 604. D. in margine.
Auditorium. 657. C.
per Auditum memoriam extare proba-
 tur. 2082. B. si arbiter. de proba.
testimonium de Auditu valet. in verbo,
 testimonium de auditu.
Auersio. 1453. A. & 1467. C. §. Paulus.
Auersionis, pactum quid comprehendat.
 1872. D.
Auersione aliquid locare. 1871. C. l. &
 hæc. & 1872. D. l. opus.
Auersum onus. 1869. A. gloss. oneris.
Auersi oneris actio. in verbo, onus auer-
 sum.
Auferre, id est accipere. 1465. C. in textu.
 & 1782. D. gloss. abstulero.
Auferre, i. ferre. 2209. A. l. Vir vxori.
Auferre legatum ex testamento, id est ac-
 cipere. 800. D. sic pecu. auferre, id est,
 accipere. 815. C. l. cum multi.
Auidius Namusa. 70. D.
Auidius Tuca. Ibidem.
Aufugiens à fundo ante vim illatam, nō
 dicitur vi pulsus. 481. A. l. metum.
Augusta legibus soluta non est, sed gau-
 det priuilegio principis. 80. B. l. prin-
 cept. de leg.
Augustinum pro consilio nō querat, qui
 deum vult instituire, & filium ex here-
 dare. 722. A. B. gl. sæpissime. §. si im-
 perator. l. Papi. de inoffic. testa.
Aulus Cascellius. 71. B.
Aulus Otilius. 70. D.
Aureus & solidus idem. 194. C.
Aurei. 72. libram faciunt. 516. B.
Aut, quandoque ponitur pro &. 58. D. &
 329. B.
Autheticæ rationes sunt necessariae actō-
 ri. 1128. D. §. nos videbimus.
Authenticum 1128. D. gloss. indice.
Authenticis indicatur, non ex ep̄lis. 2083.
 C. l. 2. de fide instrum.
Authorari in re sua quis potest. 1757. B.
 gl. 4. l. fistulas. de contrahen. empr.
Authoritas in iure quid significet. 2027.
 A. in margine.
Author delicti tenetur. 1208. B. gloss. 1. l.
 in hoc. de ser. corrupt.

Index materialiarum

Author doli de dolo tenetur. 1487. B. §. ipse. l. quod in. de tribu.
 Author mali, laudatur. 1206. B. §. non enim. l. i. de fer. corrup.
 Autoritas iudicis non contemnenda. 677. B. §. prætoris. l. si quis ex. de iudi.
 Autoritas principis requiritur in muris reficiendis. in verbo, muros.
 Autoritate propria ingrediendi bona facultatem dat hypotheca. 1931. B. C. in mar.
 Autoritate quæ maiori nituntur, validiora sunt. 248. A. gl. 3. §. i. l. si quis. de eden.
 Auunculus nemo fit adoptione. 2108. D. §. adoptiva. de ritu. nuptiarum.
 Auis & auia non continentur appell. patris & matris. 2116. D. §. hoc capite. in verbo, patris.
 Auxilium legis frustra implorat, qui in legem committit. 2118. C. §. i. l. filio. de ritu. nuptiarum.
 Auxilio nouo egent, quæ de nouo emergunt. 209. C. gl. fina. l. si ab arbitro. qui satisfare cogan. & 238. D. gl. pen. l. oratione. de fer. & 631. D. gl. 4. l. licet. de arb. & 1198. B. §. ex causal. de ætate. de inter. acti.
 Auxilia tria contra contumacem locum habent. 1701. D

B

B Accalareus iuris ciui. olim λέγεται dicebantur. 49. B. in margi. & tex.
 Bacchatus, id est, lymphaticus. 1961. A. in margine.
 Baldus Lucilius. 70. C.
 Balneariam facere. 982. B. in margine
 Balnearior. 1867. D. glo. balneariore.
 Barataria est, quando datur pecunia iudici, ne fiat iustitia. 468. B. in margi.
 Beatius est dare quam accipere. 1406. A. in rubrica. conuino. vel contra.
 Bene agentis creditor inter alios male agentis, fauet lex. 335. D. glo. excepta. §. sed utrum. l. 3. de mino.
 Benefaciendo etiam quis iniuriam quandoque facit. 1074. B. §. & si. l. si seruus. ad legem Aquiliam.
 Benefaciendum beneficentibus omnis creatura mouetur. 784. C. gl. obligauerunt. §. consuluit. l. sed & si. de petitione hereditatis.
 Beneficium, officium, &c. differunt. 716. C.
 Beneficium amittit quis per suum delictum. 574. C. glo. fin. l. auxilium. de minoribus.
 Beneficium dat, qui depositum accipit. 1622. B. §. sed contra. l. Lucius depo.
 Beneficium omne perpetuum est. 311. D. gl. fina. l. fin. de pact.
 Beneficium perditur ratione mendacij. 1053. B. §. & cum. l. si qua. pau. fe. di.
 Beneficium principis plenissime interpretandum est. 86. A. l. beneficium. de constit. princip.
 Beneficium quandoque pro maleficio sumitur. 80. D.
 Beneficium venditoris prodest emptori. 1778. A. l. emptori.
 Beneficium vnius non extenuat maleficium alterius. 1106. A. l. si ex duobus. de noxa.
 Beneficio ecclesiastico renuntias minor, ad restituatur. 539. D.
 Beneficio adiuuari nos, non decipi oportet. 1418. B. §. idemque. l. in commo. commo.
 Beneficio affici hominem, interest hominis. 1801. A. l. seruus. de ser. expor.
 Beneficio ecclesiastico renuntians magis videtur exoneratus, quam damnus passus. 539. D. gl. 2. l. ait prætor. de mino.
 Beneficio mihi competenti ex persona tua non vtor te inuito. 579. A. l. si iu-

dex. de minoribus.
 Beneficium iuuari, non decipi, nos oportet. 1667. B. glo. 4. l. si mandatu. mandati.
 Bene gerere) Administratio rerum non datur minoribus etiam rem suam benegerentibus. 530. C. §. apparet. l. i. de mino.
 Bene gestum non debet ex alio euentu resciscari. 131. A. gl. reprobari. l. 3. de off. si. prætor.
 Benigna interpretatio sequenda. 2164. A. l. si ita de pact. do.
 Benigne quod datum est, fraude reuocari non debet. 1995. B. l. ad res. de. edil. edict.
 Benignius II. sunt interpretanda. 177. B. l. benignus. de legi.
 Benignus quod est sequimur. 1255. C. l. si tibi. in. si. fi. cert. pet.
 plus faciunt Benigni mores, quam facultates. 106. B. gl. sobrietas. l. nec ei. in. fin. de adopt.
 Benignior sententia sequenda. 1630. B. l. sed Proc. man.
 Benignitas præfertur rigori. 1315. B. glo. humanis. l. 3. de offic. prætor.
 Beroarij. 135. A.
 Berones. 1869. B. §. idem. & in margine.
 Bestia dicitur magis à feritate, quam ex animali genere. 331. B. C. §. bestias.
 iumenta vendens ita promittit: esse. Bibe re, vt oportet. 1811. A. §. animalium.
 Bibens consumit pecuniam in bonos usus. 572. A. gl. 2. l. si minor. 25. de mino.
 Biffextus vnde dictus 534. C.
 Biffextus natus, quoto die natus dicitur. 534. A. §. proinde.
 Bona intelliguntur deducto ære alieno. 2155. C. gl. 3. l. mulier. de iur. do.
 in Bonis non sunt liberti. 1142. C.
 Bona fides exigit, vt quod conuenit, fiat. 1860. B. l. cum venderem. loca.
 Bona fides in contractibus requiritur 1625. C. l. bona fi. & 1678. C. §. Paulus. l. si mandatu. mandati.
 Bonæ fidei conuenit ne de alieno lucrū quis sentiat. 1638. A. B. §. si procurator. l. idemque. manda.
 Bonæ fidei conuenit, vt quisque præcipuū habeat, quod ex re eius qua situm est. 1174. C. l. communis. com. diui.
 Bonæ fidei non congruit de apicibus iuris disputare. 1657. B. §. quædam. l. si fideius for. manda.
 Bonæ fidei non conuenit abnegare, quod quisque accepit. 1616. C. l. quod seruus. depositi.
 nihil Bonæ fidei imager congruit, quam id præstari, quod inter contrahentes actum sit. 1810. D. §. cum enim. l. ex empto. de actio. empt. & ven.
 Bonæ fidei iudicium non recipit præstationem, quæ contra bonos mores sit. 2044. B. l. generaliter. de vsur.
 Bonæ fidei possessor an faciat fructus naturales suos perceptione sola. 2065. A. gl. bonæ fidei.
 Bonæ fidei possessor, & fructuarius differunt. 2055. C. gl. separati sunt.
 Bonæ fidei possessor sit dominus fructuum, cum primū à solo separati sunt. 865. C.
 Bonæ fidei possessor in id tantum quod ad se peruenit tenetur. 772. B. C. glo. facti.
 Bonæ fidei possessor non tenetur de casu. 832. D.
 Bonæ fidei possessor quando facit fructus suos. 935. B. C. l. si vsu fructua.
 Bonæ fidei possessor quandoque non lucratur fructus. 860. C. gl. eos. l. emptor. de rei vin.
 omnia quæ contra bonam fidem sunt, veniunt in empti actionem. 1803. B. §. omnia. l. i. de actio. emp.

Bonam fidem prestare debet, qui procurat. 1637. C. l. idemque.
 Bona fide facti, bene fieri videtur. 1291. D. gl. 3. §. in populationibus. l. eum qui. de iure iur.
 æquè Bonum dandum, ac recipiendum. 642. D. gl. fin. l. labeo. de arbi.
 Bonum est bibere. in verbo, Consumere.
 Bonum & æquum considerare debet iudex. 224. B. §. si quis. in. si. l. 2. si quis cautio.
 Bonum, & æquum differunt. 54. B.
 Boni non metu pœnæ, sed spe præmij. inuitandi 54. D.
 Boni viri arbitrato quid continetur. 959. B. in fine.
 Bono viro non conuenit credere alicuius interesse, quod animo fauientis non sit satisfactum. 1800. B. §. si quid.
 Bono abstinere, est malum facere. in verbo, malum facit.
 Bono melius inuenitur. 138. D. gl. 1. l. nec quicquam. de offi. procon.
 non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod Bonum est. 60. C. in verbo, Abstinerere.
 Bonorum possessiones tres sunt, quæ ius non tribuunt. 721. D.
 Bonis parentibus natus bonus præsumitur. & contra. 1980. D. in margine. l. quod si. de adil. edict.
 Bonos fructus producit arbor bona. 1980. C. D. gl. 2. §. qui municipia. l. quod si. de adil. edict.
 Bononiam extruxit Theodosius imperator. 50. B.
 Bononienses sunt magni dissimulatores. 150. B.
 Bos an sit iumentum. 1984. C. §. vnde.
 Brabeuta gymniciis agonibus præerat. 342. B. in margine.
 Breui manu. 2140. B. §. quotiens.
 Breuitas termini non vitiat contractum. 1880. B. §. in operis. l. infulam. loca.
 Breuitate gaudent moderni. 477. C. gl. 1. l. i. quod metus causa.
 Brigator. 379. B. in margine.
 Brutus. 70. B.
 Bulgarus.) Ordine turbato succedis Bulgare nato. 732. D. gl. 2. l. nam & de inoffi. testamen.
 Bursæ commodum.) Numerus personarum præualet dignitati, cum agitur de commodo bursæ. in verbo, Numerus.

C

C Adens de equo, si occidat, æquè puniatur, ac si occidisset gladio. 1052. B. in margine.
 leuius Cadit quod ex alto cadit. 987. B. §. stillicidium. l. seruitutes. de serui. vrb. præd.
 Caduca dos. 2114. B. §. veterem.
 Cæcus post cæcitatem iudex esse non potest. 677. D.
 Cæcus adeptam retinet dignitatem, nouam non accepit. 330. B. C. §. quamuis. l. i. de postu.
 Cælius Antipater. 70. B.
 Cælius Sabinus. 72. C.
 Cæsa. 1825. B. §. si ruta.
 Cæteri. 378. B.
 Cæterum, id est alioquin. 1966. A.
 Cæterū, id est certe. quandoque vt. 252. B.
 Calamitas vnde. 88. D.
 Calamitas matris, non debet ei nocere qui in vtero est. Ibidem B. l. & seruatorum. §. ingenui. de statu hominum.
 Calamitosum precibus illachrymari iudex non debet. 150. A. l. obseruandum. de offi. præsid.
 Calcere vnam lectam. 1829. C. §. cæterum.
 Calculus, id est computatio. 347. C.
 Calculus quid. 516. A.
 Caligatus

Digesti veteris.

Caligatus miles. 339.D
 Calliditas, & fallacia differunt, quia hæc in mentiendo, illa in tacendo est. 267.A
 Calliditas fit tacendo, fallacia mentiendo, machinatio arte verborum. 504.B
 Calliditas seruis cognata. 1558.B. l. quod si. §. fed si. de in rem verso.
 Calliditas sua nemini prodest. 1187.C. §. proinde. l. fed & si. ad exhib.
 Calore iracundiæ quod fit, non prius ratum est, quam & cætera. in verbo, Iracundia.
 Calumnia non præsumitur (in dubio) in eo qui deputatus est ad aliquid agendum. 343. C. in mar.
 Calumniæ iuramentum tacite omittitur. 376.C
 de Calum. iurare debet, qui petit editio nem sibi fieri. 247. C. §. exigitur.
 de Calum. iurare debet iuramentum deferens. 1295. C. §. qui iusiurandum.
 Calumniarum alia euidens, alia non. 800.D
 Calumniari non debet ius ciuile. 1190. C. l. penu. ad exhibendum.
 Calumniari non sufficit, nisi sit pronunciatum. 353. C. glo. 2. l. non alia. de infra.
 Calumniari videtur quis eo ipso quod non probat. 2087. D. gl. fin. §. idem diuus. l. 3. de testi.
 Calumniator quis. 343.C
 Calumniatoribus succurri non debet. 574. B. l. auxilium. de mi.
 Calumniosus quinque modis accipitur. 466.D
 Calumniosam scripturam in iudicio producens, punitur vt falsarius. 2083. D. gl. fin. l. 2. de fide instru.
 Camera arca, aliàs arata. 1858. D. §. si inquilini.
 Campanæ pulsus quod fit, ab omnibus fieri videtur. 518. A. gl. facere. §. j. l. 15. de. do. ma.
 Campanas veteres Ro. non habebant, sed voce & cornu utebantur. 132. C. glo. si. l. 1. de offi. præ. vigi.
 Cancellare. 752.B
 Cancellatum si reperiatur instrumentum apud debitorem, an præsumatur soluisse. 1367. C. in marg.
 Cæcellus, si reperiatur chirographus, non probat solutionem. 2078. A. l. si chirographum.
 Canonici regulares an & quando possint esse aduocari. 330. C. in marg.
 Canonici esse possunt literati æquè, ac nobiles. 1685. C. D. gloss. 2. l. societas pro socio.
 non Capiens, id est, incapax. 802. A. l. prædonis. sed malim illum legere, incapaci: quam, non capienti.
 Capitelem fraudem admittere, quid. 1971. D. §. capitelem.
 Capitalis inimicitia duplex. 631. C
 Capitalis rei cõdemnatus quis dicatur. 224. D. in tex.
 Capitaliter condemnatus quis. Ibidem. & 225. A. in textu.
 Caput, id est, status. 584.A
 à Capite debet editio. 253. B. §. edi. l. argentarius. de edendo.
 à Capite edi rationem, id est cum die & consule, quæ sunt in capite. Ibidem. in glo.
 Capsarius est, qui libros portat. 133. B
 capsarius est, qui vestes in balneis seruandas suscipit. 133. B. in tex.
 Captari non debet verba iuris. 1190. C. l. pe. ad exhibendum.
 Captio iuris vitanda. 2074. C. l. circa. in si. de proba.
 Captio vitanda. 2160. D. l. fin. de iure doctum.
 Captiositas reprobat. 315. A. l. cum A.

quiliana. de transact.
 Carcerem non debet quis exire sua auctoritate, quamvis possit. 593. B. gl. si. l. succurritur. ex quibus cau. ma.
 Carcere detentus habet iustam causam non sistendi in iudicio. 225. B. & 226. A. §. illud. l. 4. si quis cautio.
 Carcere factum testamentum valet. 101. A
 in Carcere confessio facta non valet, nisi perseveret. 501. A. gl. 1. l. qui in carcere. quod metus cau.
 Carceratus excusatur. 245. A
 Carceratus pro debito: non potest exire nisi soluat, etiam si velit dare fideiussores. 1271. D. in mar.
 Cardinales & episcopi æquiparantur præfectis prætorio. 125. D
 non improbat qui maluit re Carere, quam ob eam sapius litigare. 1620. A. in textu.
 Carina quid, & vnde. 857. C
 Carius res vt vendantur, aliquid accipiens, grauius est puniendus. 237. B. l. solet.
 Caritiæ tempore omnia in commune sunt conferenda. 1461. B. C. §. itidem. l. 2. de lege Rhodia.
 Carminare. 2197. D. gl. lanipendia.
 Carmine famoso damnatus instabilis. 2093. C. l. ob carmen.
 Carnem suam odio habuit nemo. 197. C. gl. 1. l. item. in ius voca. vt eant.
 Carrucha, aliàs carrum. 2196. D. in textu.
 Carrucharius. 1850. C. D. l. item.
 Carthago aratrum passa est. 937. B. l. si vsusfr.
 Casaria taberna. 1032. C. §. Aristo.
 Casitare, id est, frequenter cadere. 987. B
 Casiani. 72. B
 Casius Longius. Ibidem
 Castaldi. 135. A
 Castellum quid. 985. C. in mar.
 Castellum est, ex quo fistulis aqua ducitur. 1835. D. & 1756. D
 Castigatio leuis, siue modica, concessa est magistro. 1057. B. C. §. si magister. l. 5. ad legem Aquil. & 1851. B. §. quæuis. l. item locati.
 Castigatio modica datur minoribus magistratibus. 171. B. l. Magistratibus.
 Castigatio modica permittitur magistro & aliis. 893. C. & 896. C
 Castigatio quibus, & quæ concessa est. 1057. C. §. si magister. & in mar.
 Castitas commendatur. 67. D
 Castitas maior feminæ quam maris existitur. 2116. A. gl. quæ in adul. l. palam. de ritu. nup.
 Castitas sola possibilis est animas deo præsentare. 67. D. gloss. castitatem. §. initium. l. 2. de origine iuris.
 Castratus, id est, caste natus. 1984. D. & 2138. D. gl. castratum.
 Castratus, & spado differunt. 2138. D
 Castrati nec adoptare, nec matrimonium contrahere possunt. 101. A. B. §. illud.
 Castratione mulus nõ fit deterior. 1984. C. §. sed enim. l. ædiles aiunt. de ædili. edic.
 Castrorum vel ciuitatis muri nõ habent refici sine licentia principis. 138. D
 Casus contingens in fructibus nondum collectis, facit remissionem mercedis, si damnum est incurabile: seculus in collectis. 1853. C. & 1854. A. §. si vis.
 minor non restituitur cõtra Casum fortuitum. 550. B. C. in mar.
 pacto potest quis se obligare ad Casum fortuitum. 1664. D. l. & Aristoni.
 socius non tenetur de Casu for. 1699. A
 B. §. damna.
 procurator tribus Casibus defendere

tenetur. 370. B C
 gestor non tenetur de Casu, nisi præcedat culpa. 432. A. l. debitor. de nego. gest. Bart. in sum.
 Casu non purgatur dolus. 1105. B. C. l. si heres. de noxa.
 cum quis non tenetur de Casu, si culpa præcedat casum, tenetur. 1410. B. C. gl. 1. §. fed interdum. l. si vt. cõmmo.
 valet pactum quo quis tenetur de Casu fortuito. 1848. C. §. Iulianus. l. si quis domum. locati & con.
 Casum fortuitorum renũtiatio specialis valet, generalis non. 226. A. §. questum. l. 4. si quis cau.
 Casus fortuiti sunt, quibus resisti non potest. 1419. A. l. in rebus.
 Casus aduentitij spectantur. 455. D. glo. fed & si. l. diuortio. de nego. gest.
 à Casu excusatur aliquando metum inferens. 495. D
 κατάδραμον γέροντος id est, decursus gruis. 1844. D. l. si seruus. de act. emp. & ven.
 Cataplos, est portus, ad quem proconsules plerunque applicare solcat. 135. C. in tex. & in mar.
 Cauere, id est promittere. 106. D
 Cauere, improprie pro satisfidare ponitur. 940. B. C. l. fed de. & l. ergo.
 Cauere, id est caueri postulare. 1203. D. gl. caucamus.
 Caueri debet iterum ex causa. 207. C. glo. si. §. 4. l. de die. qui satisfid. cogan.
 Cauendum est de eo, quod est faciendū. 1388. D. gl. 2. §. 2. l. quod si. de eo quod cer. loc.
 Caupo, nauta, stabularius, differunt. 666. C. l. nauta.
 Caupones fraudibus non abstinēt. 661. B. C. §. & nisi. l. j. nau. cau. sta.
 Caupona. 2115. A. gl. taber.
 Causa addenda est quotiens aliquid fit. 340. D. gl. 3. §. ignominia. l. 2. de infra.
 Causa appella. & principalis sūt diuersæ. 337. D
 Causa & lis differunt. 2085. A. glo. litibus.
 Causa, & actio differunt. 242. C
 Causa, id est datio vel factum, quo vestitur contractus innominatus. 261. A. & 262. B. item est vestimentum contractus innominati. eodem. 262. B
 Causa, id est, estimatio. 1993. A. gl. causa.
 Causa, id est, fauor. 1354. B
 Causa, id est, instantia, capitulum, &c. 240. D
 Causa, id est, ius. 2097. C
 Causa, id est, vilitas. 861. C
 Causa debet inferi in sententia. 340. B. & 2014. D. glo. ex stipulatu. de euict. §. Ignominia.
 Causa ex noua sententiam confirmare potest iudex appell. 1492. D. l. Titianus.
 Causa finalis restringit legatum. 952. A. §. fed si Bald. l. si habitatio. de vsu. & habi.
 Causa inspicere debet. 1634. B. §. & Labeo. l. si procuratorem. manda.
 Causa quandoque, id est, factum. 1090. A
 Causa iusta, id est, titulus. 877. D
 Causa superueniente mutatur quod factum est. 325. A. l. non est. de transact.
 suspicionis Causa an debeat sepe probari. 362. D
 Causa rei restituitur, quando omne habet peritor, quod habiturus esset, &c. 835. B. §. nec enim. & 861. C. gl. causæ.
 Causam restituere quid. 1259. C. l. cum fundus.
 Causa turpis, si est dantis & accipientis, cessat repetitio. 1370. C. l. auunculo.
 in eadem Causa sistere quis dicatur. 214. B. in textu.
 Causa cessante cessat effectus. 103. C. gl.

Index materiarum

- In** in omni. de adop. & 688. D. glo. si. l. quid enim. de iudi.
- Causa** finali cessante, cessat effectus: secus de impulsiva. 330. D. gl. i. §. origo. l. i. de posthu.
- Causæ** cognitio cum requiritur, quid agendum: in verbo, cognitio.
- Causæ** cognitionem quæ desiderant, per libellum expediri non possunt. 139. A. in fi. tex. l. nec quicquam. §. i. de offi. procon.
- Causam** apud prætorem agens, in ius vocari non debet. 184. B. §. præterea.
- Causam** sui testimonij dicere debet testis. 319. A.
- in** Causa est ius positum. 1090. A. in tex. & ibi. glo.
- Causarum** genera tria. 369. D.
- Cautela** abundans non nocet. 639. C. gl. exprimere. §. plenum. l. si cum. de arbi.
- quædam** ad maiorem Cautelam fiunt, quæ aliis fieri necesse non est. 181. A. B. gloss. l. i. si. quod quisque.
- Cautio** de damno infecto, qualiter & quando committitur. 982. C.
- Cautio** de dando apposita, potest per alium adimpleri. 91. B. C. l. Arethusa. Bar.
- Cautio** erronea quædoque committitur. 1155. B.
- Cautio** est instrumentum obligatorium. 256. B. l. Labeo. & ibi no. in mar.
- Cautio**, his rebus recte præstari. 835. A.
- Cautio** idonea dicitur, dato fideiussore vel pignoris. 1680. B. C. §. Paulus.
- Cautio** idonea, est cum fideiussore vel pignore: cautio simpliciter dicta, est nuda. 1424. C.
- Cautioni** iuratoriæ statur, cum quis fideiussorem dare non potest. 201. C. D. gl. si. l. i. qui satis cog.
- Cedo** duos dativos regit: vt, cedo tibi rebus, actionibus, & huiusmodi. 1168. C. D. in tex.
- Cedendo** actionem liberatur quandoque quis. 565. D. glo. cedere.
- Cedit** dies legari, quando incipit deberi: incipit autem deberi à die aditæ hereditatis. 927. D. gloss. cedit dies. & §. dies autem.
- Cedere** cogitur quis quod sine damno suo est. 2013. C. gloss. quod sine. l. in creditore. de euis.
- Celeres** olim milites dicebantur. 66. A.
- Celsus** filius. 72. C.
- Celsus** pater. Ibi em.
- Cenotaphium**. 118. A. in tex. & 1220. A. B. & in glo.
- κενὸς τάφου** est inane sepulchrum. 1231. A. l. monumentum.
- Censores**. 66. D. §. post deinde.
- Censuales** libri potiores sunt testibus. 2072. B. l. census. de proba.
- Census**, id est tributum. 703. D.
- Centesimæ** duplum. 2067. B. l. nihil.
- hastâ** Centumuiralis. 68. C. §. deinde.
- Centumuirale** iudicium. 731. C.
- Centumviri**. 68. C.
- Cerdones** tingunt corium suum ex myrto. in verbo, myrtus.
- Certa** semper est mater. 186. A. l. quia. de in ius vo.
- Certamen**. Vbi pro virtute certamen non fit, certare nõ licet. 1214. C. l. quibus de aleatori.
- Certiorare**. 537. B. §. & fi.
- Certiorari** non debet, qui scit: siue certus. 760. D. glo. ex dolo. §. non solum. l. etiam. de peti. here. & 1431. C. gloss. pe. l. tutor. de pign. act. & an. & quando debeat. 1804. A. in textu. & in gl. l. i. de act. emp.
- fideiussorem** Certum dare qui tenetur, si non potest, liberatur dando aliud. 485. C. D. in mar.
- Certum** est, quod apparet, quid, quale & quantum sit. 1241. B. l. certum. si cer. pe. Celsio vero domino fieri debet. 1942. D.
- Cefsionem** instantia non impedit vitij litigioli. 365. C. in mar.
- Cefsionarius** non dicitur proprie creditor. 1226. B. l. plane. in sum.
- Chasma**: id est, ruina versus abyssum. 550. D.
- χεῖρ ἰμβολοῦ**: id est immissio manû. 662. B. §. si quis. nam iniectio manus apud Paulum de fer. exportand. aliud est.
- Chirographum** quid. 1084. D.
- Chirographus** repertus cancellatus (etiã apud debitorem) non probat solutionem. 2078. A. l. si chirograph.
- Chorus**. 1981. D. gl. chorus.
- Χρηστὸς** quid. 952. A. §. sed si.
- Christiani** non fuerunt legislatores. 53. A.
- Christus** non inuocatur à Iustiniano in exordij iuris tit. in vetustis exemplaribus (sed hæc verba, (In nomine domini Iesu Christi) addita sunt à pio aliquo scriptore. 41. A. in mar.
- Cibaria**. Permittuntur quædam propter cibaria, quæ aliis non. 743. B. C. gl. si. l. si instituta. de offi. test.
- Cibi** verbo quid continetur. 319. D. & 320. A.
- Cicatricibus** seruum deformare non licet. 893. C. §. & Aristo.
- Cingere**, id est deglabrare. 1866. D.
- Cinerem** furantur serui, si nil aliud possunt. 1817. D. glo. 4. l. Iulianus. de acti. emp.
- Cinna**. 70. D.
- Circenses** Iudi. 953. D. in mar.
- Circuitores**. 1469. B. in tex.
- Circuitus** vitandus. 1358. D.
- Circûducere** edictum, id est delere. 710. B.
- Circunducere**. 752. B.
- Circumscribere**, est decipere. 267. A. §. dolo. & 1860. C. §. quemadmo.
- Circumscriptus**, & lapsus, differunt. 472. D. & 473. A.
- Cisarius**, id est carrucharius. 1850. C. D. litem.
- Cisum**, id est carrucha. l. ibidem. l. item.
- Citare** aliquem indebite, iniuria est. in verbo iniuria.
- Citari** ibi debet quis, vbi deliquit. 1118. D. l. si. de noxa.
- Citari** non debet sacerdos sacra faciens, vxorem ducens, femina nubens, funus ducens, & c. 184. A. l. in ius. de in ius voc.
- Citari** non potest filius. 193. C. in text. olim quandoque Citabatur quis per simplicem actoris denuntiationem, cui reus satisfabat iudicio sisti: & talis citatio non perpetuabat actionem. 220. B. C.
- Citari** non potest monachus. in verbo, monachus.
- Citari** potest debitor vagus, vbicunque reperitur. 685. B. gl. debeat. §. proinde. l. heres. de iudi.
- Citari** potest quis solo aspectu. 193. B. l. satisque. ibi. aut ex. de in ius vo.
- Citatio** debet esse certa respectu personæ quæ citatur. 714. C. in mar.
- Citatio** facta ad locum inhonestum, non arctat citatum. 640. B. §. sed si. & §. vnde. l. si cum. de arbi.
- Citatio** & libelli datio dicuntur quædam præparatoria litis, seu iudicij. 719. B. l. quemadmodum per totum.
- Citatio** potest incipere à procuratore. 600. B. in mar.
- Citatio** perpetua iurisdictionem. 678. A. in marg. gloss. pe. l. si quis postea. de iudi.
- Citatio** sola facit rem litigiosam. 748. B. in mar. l. diuus. de peti. har.
- à** Citationem incipit iudicium. in verbo, iudicium.
- Citatus** coram alieno iudice, venire de-
- bet** allegaturus priuilegium. 677. B. l. si quis ex. de iudi.
- Citatus** debet comparere in dubio, etiã exemptus allegaturus priuilegium. 195. B. l. ex quacunque. & in mar.
- Citatus** in loco vbi contraxit, non habet ius reuo. domum. 674. A. B. l. 2. §. legitis. versi. omnes autem. de iudic. fallit. si contractum est tanquam cum advena, qui de proximo erat recessurus. 684. A. B. §. nunquid. l. heres. de iudi.
- Citatus** mutans forum debet respondere coram priore iudice. 678. A. B. gloss. pen. l. si quis postea. de iudi.
- Citatus** venire dicitur, qui venit iudice adhuc sedente. 475. C. D. in mar. glo. existimari. l. diuus. de in integ. resti.
- Citati** est non contemnere auctoritatem iudicis. 677. B. §. prætoris. l. si quis ex. de iud.
- Citatum** se esse negans non potest probare. 2070. B. gl. i. in fin. l. 2. de proba.
- Cito**. Acquiri non dicitur res, quæ cito auferri potest. 474. A. gloss. 2. l. nemo. de resti. in inte.
- Citra** id est, præter. 472. D.
- Ciues** Romani, sunt omnes qui sunt sub ditione Ro. 92. B. l. in orbe. & 97. A.
- Ciuilis** ratio naturalia iura tollere nõ potest. 589. A. B. l. eas. de ca. de.
- Ciuilis** per criminalem non tollitur. 1068. C.
- Ciuitas** deformatur ædificiorum ruinis. 145. B. l. præses. de offi. præsi.
- Ciuitatis**. consuetudo seruatur in castris inferioribus. 336. D.
- Ciuitas** quælibet cum Romana, iure vitur eodem. 772. D.
- Clam** peccans plus delinquit, quam palam. 2125. B. l. si. de ri. nup.
- Clarissimæ** femine quæ. 122. D. l. femina.
- Clarissimus** largè, id est, nobilis. l. ibidem. D.
- Claustra**. 1824. C. l. fundi.
- Clauus**, id est, apostema. 1963. C. l. qui clauum.
- Clauibus** traditis, videtur tradi possessio. 1755. B. l. clauibus. de contra. emp.
- Clausula** generalis in fi. posita quandoque non comprehendit omnia præcedentia. 333. C. glo. 2. §. eum qui. l. i. de postu.
- Clausula** in fin. posita refertur ad proxima. 171. B. C. gl. si. l. si idem. de iur. om. iud.
- Clausula** generalis refertur solum ad prius dicta. 191. D. l. generaliter. de in ius vo.
- Clementer** cum reo agi debet. 491. A. l. si cum ex. §. i. quod me. cau.
- Clericus** an possit esse defensor. 394. D.
- Clericus** non potest esse procurator. 359. D. & 394. D.
- Clericus** quare non accipitur fideiussor. 201. D.
- Clericum** laici more incedentem punire licet. 1875. C. glo. 2. l. si ignorans. loca.
- Clerici** possunt esse aduocati solum in foro suo. 330. C. D. in mar.
- Clieus** bonus vix reperitur. in verbo, venia dignus.
- Coacta** voluntas excusatur. 540. C. gl. 3. §. permittitur. l. ait prætor. de mino.
- Codicilli** trahuntur ad testameta. 368. A.
- Cælum** id est, ær. 977. B. l. si intercedat. Cælum. Cuius est solum. eius debet esse vsque ad Cælum. l. ibidem. gloss. quia cælum. l. si. de ferui.
- Cænaculariâ** exercere. 1095. A. §. nam &.
- Cæptum** non dicitur negotium lite nõ conte. 167. C.
- Cæptum** vbi iudicium est, ibi finiendû. 174. B. & 175. A. l. cum quædam. de iur. om. iud.

Digesti veteris.

Cæptum vtiliter non sufficit, nisi sequatur euentus. 431. B. C.
Cæptum vtiliter sufficit. 1557. D. & 1558. A. gl. videri. §. pen. l. quod si. & 1567. A. l. seruus. in sum. de in rem ver.
Coerrare. 133. A.
Cogere, id est, cogi facere. 235. B.
Cogere, id est, fulcimenta præstare ad sustinendum. 1031. D.
Cogendi sumus ad iudiciū venire, quoticus res vrget. 236. B. §. sed.
Cogitur quis vendere & emere. 1821. A. gl. l. §. idem. l. l. de act. empr. & 1222. C. gl. compellere.
Cogitare.) Iniquum est actionem perimipacto, de quo cogitatum non doctetur, id est doctetur non esse cogitatum. 324. A. §. ei qui. l. qui cum. de transf. act.
Cognitionis pœnā nemo meretur. 342. A. & l. cognitionis. de pœ.
iuramentum non extenditur ad non Cogitatum in verbo, iuramentum. non videtur id pacto perimi, de quo non est cogitatum. 295. C. gl. fin. in prin. l. tres fratres. de pact.
Aquiliana stipulatio non porrigitur ad ea de quibus non est Cogitatum in verbo, Aquiliana.
Cognati proprii qui. 715. C.
Cognationis ius id est, cognatio. 2096. C. §. quis.
Cognationem quandam inter homines natura instituit. 56. B. l. vt vim.
Cognitio causæ vbi requiritur, quærendum est de modo, causa, & persona. 318. C. §. vlt. igitur.
Cognitio causæ quæ requiritur. 579. D. gl. Probandum.
Cognitio, id est, iudicis officium. 564. D. gl. cognitione.
Cognitio suscepta, id est, litis contestatio. 174. B. l. cum quædam.
Cognitio summaria in multis locum habet. 1179. A.
Cognitionem causæ plenam requirunt, quæ magnum parium præiudicium. 580. A. l. de ætate. in sum. de mino.
Cognitionem causæ quæ desiderant, per libellum expediri nō possunt. 139. A. l. nec quicquam. §. 1. de offic. pro.
Cognitionum genera quatuor. 379. C.
Cohors & legio differunt. 340. A.
Coitus non facit matrimonium. 2203. B. §. si mulier. in verbo, matrimonium nō facit.
Collatæ nuptiæ, id est, dilatæ, reiectæ, 2104. D. in mar.
tantum habet vnus nominatus, quantum plures nominati coniuncti per nomen Collectiuum: vt, Titio & heredibus eius lego vsumfructu. 925. B. C. l. si quis.
Collegium vnde dicitur. 404. D.
Collegium an soluatur si nullus remanet, & cuius sint tunc res eius. 410. A.
Collegium in vno solo remanet. 410. A. in mar. gl. si. l. sicut. quod cuiusque vni. no.
Collegium omne est illicitum nisi probetur licitum. 128. B. & 404. B. l. neque. in prin. quod cuiusque vniuersi. no.
testimonium potest ferre vnus de Collegio. 117. C.
Collegium totum videtur facere, quod campanæ pulsus. 518. A. in fine.
Collocare se nuptum, non nuptiis, dicitur scēmia. 349. B. §. si qua.
Colluctatio, & paucratium, differunt. 1058. B.
Collusio vt vitetur, adesse causæ potest is cuius interest. 744. A. l. si suspecta. de inoff. testa.
Colonus domini agrum, quem colit, sibi dicere potest. 63. D.
Colonus modicum damnum æquo ani-

mo ferre debet, cui immodicum lucrū non auferatur. 1864. B. §. vis maior. l. si merces. locati.
Colonus non possidet. 1443. B.
Colonus sterilitatem vnus anni cōpensat cum fertilitate alterius. 1855. A. §. Papinianus.
Coloni sunt damna consueti, non consueti domini, in verbo, damna.
Calumnæ struētilis. 1031. C. in mar.
Comeditur plus tempore famis, quàm alio 16001. D. gl. r. l. ideo. de compensa.
Comes. 158. D.
Comes iudicis. ibidem
Commendare licet emptori mercem, modo non decipiat. 528. B. C. l. quod. de do. ma.
Commendare se quisque potest. 135. B. in tex. §. antequam. l. obseruare. de off. procon.
Commendari iuste potest vir doctus. 45. B. in marg.
Commendandi serui causa aliquid dicere, & promittere se præstaturum, differunt. 1969. l. A. sciendum.
Commendatum, & depositum, idem sunt. 1621. C. l. Lucius. & 1623. A. in margine.
Commendatio generalis non obligat commendantem. 1743. B. l. ea quæ. de contrah. emp.
Commēdatitia verba non obligat. 1644. B. §. cum quidam. l. si vero non re. manda.
Commentariensis, est custos commentarij. 610. C. gl. commentarium.
Commentarium principis, est locus vbi captiui retinentur. ibidem
Commentarij verbosi sunt vitandi. 62. B. in prin. de orig. iur.
res, cuius non est commercium, obligari non potest. 1927. A. B. §. eam rem. l. 1. quæ res pig. oblig. non pos.
Comminatur interdum iudex. 127. D. §. cum patronus. l. 1. de offi. præ. vrb.
Commissa pœna, id est incurfa. 191. B.
Commissa semel pœna amplius non committitur, nisi sit actum. 654. B. C. §. semel. l. si duo. de arbi.
Commissio tollere. 1834. B. §. nauem.
Commissoria lex quæ. 574. C. D. in casu Viuiani.
Cui me committo, & mea. 101. C.
Committere dicuntur boues & arietes. 1052. C. §. cum arietes.
Committere pœnam. 191. B. C.
Committere pœnam, id est incurrere. 639. C. §. plenum. 640. C. §. vnde. 641. B. §. idem ait.
Committere rem & stipulationem. 439. C. §. cum me.
Committere stipulationem. 640. C. §. intra.
Commotare voluntatis est & officij magis, quàm necessitatis. 1417. D. §. sicut. l. in commodato. commoda.
Commodari non potest quod vsu consumitur, nisi ad pompam. 1408. C.
Comode quod non fit, fieri non videtur. 1117. A. gl. seruus. l. si seruus. de noxa.
Commodando rem, nemo facit eius cui commodatur. 1415. A. l. nemo. commo.
Commodans tenetur de vitio rei, si sciuit. 1420. A. §. item.
Commodato aliter vtens quàm commodatum est, furti tenetur. 1411. A. in textu.
Commodatum, & precarium, differunt. 1897. B. gl. tucius. l. si gratuitam.
Commodatum, & vtendum datum, differunt. 1406. C. §. inter.
Commodatum non dicitur, nisi habeat certum vsum tacitum vel expressum. 1417. D. in mar.
Commodatæ res non veniunt in iud. 1151. D.

Commodatarius de omni culpa tenetur. 1378. B.
Commodatarius equi, non tenetur si ab alio laesus est sine culpa sua. 1092. B. l. equum.
Commodatarius vtens re ad eum vsum ad quem est commodata, si pereat, non tenetur. 1421. C. l. si commod. in sum.
Commoditatem omnem continet vsufructus. 952. A. in mar.
numerus personarum prætalet dignitati, cum agitur de Commodo bursa. 271. A. in marg. vide in verbo, numerus.
Commodum quis reportare non debet, vnde puniendus est. 1855. C. gl. §. 3. l. ex conducto. loca.
Commodum sentit quandoque quis sine onere. 2128. A. in argu. gl. l. dotis fructus. de iure dot.
Commoda propria quærere quis nō debet falso prætextu. 144. B. §. ne quid. l. illicitas. de offi. præfi.
Communis error excusat. 1495. C. gl. l. 3. ad senatusc. Ma.
Communis opinio tenenda. 342. A. in mar. l. athletas. de his qui nō. in fa.
Communis res dicitur cuiuslibet. 194. B. in fine.
Communis vtilitas præfertur priuatæ. 86. C. gl. fin. l. pen. de consti. princ.
Commune auxilium habens, non debet petere extraordinarium. 555. C. glo. 4. l. in causa. de mino.
Commune detrimentum.) Aequissimum est commune detrimentum communibus impensis refarciri. 1460. A. l. 2. §. 1. de lege Rhodia.
Commune pluribus vt singulis si aliquid est, maior pars in eo præiudicat minori, fauore liberationis. 270. A. l. iurifgentium. §. Marcellus.
Commune quod est, meum est. 217. A. & 2118. A. glo. si. l. si cum. de eo per quem fac.
qui obtinuit in causa Communi, repetit impensas pro rata. 1148. B. l. ex parte.
Communi diuidendo iudicium aliud vti le, aliud directum. 1159. C.
Communia quæ. 116. C. in textu. & gl. l. Item.
Communia difficili? quàm specialia tolluntur. 1949. D. glo. §. 1. l. qui. mod. pig. vel hypo. col.
Communia pluribus vt singulis, requirunt consensum omnium qui possunt separatim adhiberi. 1001. A. l. per fundum. de ser. rusti. prædi.
Communia sunt omnia tempore necessitatis. 1461. B. C. §. item. l. 2. de lege Rhod.
Communio, & societas, differunt. 1692. C. l. vt sit. & l. seq.
Communio delictorum turpis. 1703. D. l. quod autem.
nemo inuitus compellitur ad Communione. 1339. B. §. si centum. l. si non fortem. de condic. in de. & 2145. D. glo. 4. l. si is. de iur. do.
inuitus quis in Communione quadoque detinetur. 1124. D.
Comœdi qui. 1981. D. gl. comœdi.
Comparare debet citatus, etiam exemptus, allegaturus priuilegium. 195. B. in mar. si quis in ius vo. non ierit.
Comparens in iudicio post tres, vel quinque dies quàm sistere promisit, an purget moram. 228. C. l. Et si post.
Compascuus ager. 1400. B. §. ite quæro.
Compendium, quæstus, lucrum, idem. 1719. C. §. duo.
Compedium id est lucrum. 952. D. §. nec enim. & 2099. A. l. error. & 2130. C. §. si prædiis.

Index materiaram

- Compendium cum negligentia non compensatur. 1690. C. l. & ideo. pro socio.
- Compenlare id est retinere. 1911. A
- Compensatio, id est computatio. 2047. D. glo. compensationem.
- Compensatio sit doli ad dolum, culpe ad culpam, delicti ad delictum, pœnæ ad pœnam, negligentia ad negligentiam: non autem pudicitia ad pudicitiam. 220. D. glo. i. §. pe. l. fi. de eo. per quem fa. erit.
- debitum naturale venit in Compensationem. 807. C. glo. penul. l. fi. de peti. h. hered.
- Compensatione mutua tolluntur paria delicta. 198. B. l. nam cum. ne quis cum qui in ius voc.
- Compilare, id est, rumpere. 1878. D. l. dominus.
- Componere, & promulgare, differunt. 42. D
- Componere. 1985. C. in mar.
- Compromissum iudicia imitatur. 624. B
- Compromissum non potest fieri de iudicio damnoso. 649. C. in mar.
- Compromissum plenum. 637. D & 647. B. §. hoc autem. lita domum. in fine. de recep. arbi.
- Compromitti tripliciter potest. 647. B
- Compromitti non potest in causa criminali. 649. D. glo. l. §. Julia. l. non distincti guemus. de arbi.
- Compromitti potest de causa famosa, si civiliter agatur. 350. D. gl. non facit. l. quid ergo. de his qui nos. in fa.
- Conatus non obest, si nullum habuerit effectum. 177. B. in text. §. quid enim. l. 1. quod quisque iur. & c. & ibi glo.
- Concedere. 886. C
- Concedere non possum aquam ex meo aqueductu, quem ab alieno habeo. 1006. C. l. ex meo.
- Conceditur quid ne res pereat, quod alias non permitteretur. 803. C. glo. l. l. si bona. de peti. here.
- Conceditur in vno quod prohibetur in alio. 155. A. & 679. C. glo. 3. l. cum prætor. de iudi.
- Concessio determinata operatur, vt nō possit quis ea vti nisi secundum limitationem. 1008. A. B. in mar.
- Concessio generalis continet ea que specialiter concedi possunt. 155. A. glo. l. §. non aliter. de offi. eius cui manda. est iuri.
- Concessio generalis non continet donationem. 291. A. §. si filius. l. contra. de pac.
- in generali Concessione quæ veniant. in verbo generale.
- Concessio specialis præualet generali. 380. C
- Concessio antecedente, conceditur accessorium ad illud. 998. A. in margi. §. qui habet. l. 3. de ser. rusti. prædior.
- Concesso vno, cōceduntur ea sine quibus id esse non potest. ibidem. §. qui habet. l. 3. de serui. rusti. prædior.
- Concesso vno, conceduntur quæ inde sequuntur. 1470. C. glo. antep. l. §. de insti.
- Concesso vno expresse, ea tacite cōcessa videntur sine quibus cōcessio expressa esset inutilis. 163. A. in sum. legis. 2. de iuris. om. iudi.
- Concessum semel sufficit. 118. A. gl. antep. de re. di. l. tantum.
- Concessum videtur, quod non est ademptum. 1549. A. l. si Stichus de pec.
- Conceptionis tempus inspicitur. 122. A. glo. l. §. si quis. l. emancipatum. de senatus. con.
- Conciliari quid. 2178. C. D. gl. conciliari. de dona. inter vir. & vxor.
- Concinnatores causarum iudex deprehendere debet. 139. B. in prin. tex.
- Concinnatores causarum sunt, qui volunt facere de vna mala causa bonam. ibidem. in prin. tex.
- Conclauē quid. 991. A
- Concordare nequeuntibus feudatariis in regimen feudi, rex facit vt alternis regant. 904. A. in marg.
- Concordia pretio nō concilianda. 2178. C. l. hæc ratio. de dona. inter virum & vxorem.
- testium dicta ad Concordiam sunt reducenda. 765. B. in mar. l. item videndum. de peti. hered.
- Concubina domicilium nō mutat, vxor sic. 174. D. gl. l. cum quædam. de iuris. om. iudic.
- Concubina nō dicitur honesta materfa. 2114. C. l. stuprum.
- Concubina non sequitur forum concubinarij. 707. D
- Concubina facta donatio valet. 2179. A. §. videamus.
- valet donatio inter Concubinam & amicum. 2115. A. l. si prædia.
- Concubinam vocando vxorem, legitimantur filij ex ea geniti. 78. A. in margine.
- Concubinatus est permissus iure ciui. 2114. C. l. stuprum.
- Concessio fordida damnatur. 467. B. §. sed & l. de calum.
- Condemnare, id est, condemnari facere. 2136. D. glo. l. condemnauerat.
- procurator etiam post litis cōtest. interueniens. Condemnatur. 384. D
- Condemnauero, id est, condemnari fecero. 346. D
- Condemnatio, id est, æstimatio. 1300. C
- Condemnatio euittatur ratione incertitudinis. 825. D
- Condemnatio moderatur pro qualitate personarum. 435. A. l. Pompon. §. hic enim. de neg. gest.
- Condemnatus ex delicto civiliter, habet quadrimestre ad soluendum. 494. B. C. in margine.
- Contra condemnatum nihil habentem fiet executio cū aliquid habebit. 563. D. §. sed si. gl. si. §. si seruus. l. quod si. de min.
- Condicere rem suam nemo nisi à fure potest. 965. A. & 966. §. videntur.
- Condictio, id est, repetitio per condict. inde. 1360. B. gl. condictionem.
- Condictio certi, stricti iuris est. 2050. B
- Condictio furtiua an re alienata domino competat. 1374. B
- Conditio adiecta in præcedenti pacto, censetur repetita in sequenti, si alias pactum redderetur inutile. 2164. B. l. cum pater. in sum. de pac. do.
- Conditio cuiusque & status considerandus. 892. A. & seq. l. sed si.
- Conditio de præsentij, vel præterito, nō suspendit: sed de fu. uro. 1263. C. l. cum ad.
- Conditio eorum qui deliquerunt, non debet fieri melior. 2178. D. & seq. §. ergo. l. hæc ratio. de dona. inter virum & vxorem.
- Conditio an semper sit expectanda. 1583. D. gloss. quō.
- Conditio sceminæ & maris quan lo est par. 89. D. in marg.
- Conditio frustra expectatur, cuius euentus nihil operatur. 1583. C. §. si sub. l. ali quando. ad Velle.
- Conditio habetur pro impleta, si nō stat per eum qui debet implere. 1310. B. gl. pen. l. 3. de condic. cau. da.
- Conditio impletur in persona heredis. 1766. A
- Conditio impossibilis an vitiet legatū. 1360. C. l. seruos.
- Conditio prohibentis, in re pari nō semper melior est. 1175. C
- Conditio tacita non facit rem conditionalem. 646. D
- Conditionem nomen multis modis capatur. 1720. D. glo. conditione.
- ratio suadet alienam Conditionem & ignorantis & inuiti facere meliorem nos posse, deteriorem non posse. 459. C. 460. A. l. soluendo. de neg. gest.
- Conditionem suam meliorem facere potest alimentarius, non deteriorem, sine prætoris auctoritate. 318. B. C. in tex. l. §. eam transactionem. de transactione.
- Conduxisse taciturnitate vtriusque partis colonus videtur recōduxisse. 1852. C. D. §. eadem.
- Conductio & locatio promiscue sumuntur. 1826. B. l. idem.
- Conductio & venditio differunt. 1750. B. C. l. conuenit. §. totiens.
- Conductor & locator differunt. 1853. C. & 1854. A. §. si vis.
- Conductum, id est, locatum. 1879. B. §. qui contra.
- Conestabilis apud Gallos is dicitur, qui regib. Ro. tribunus celerum: dictatoribus, magister equitum; & imperatoribus, præfectus prætorio. 66. D. §. populo.
- Conferre quandoque. i. transferre. 85. A
- Conferenda in commune omnia sunt tēpore caristia. 1461. B. §. itidem. l. 2. de l. R. hod.
- Cōfessio aduersario absente facta, valet. 1204. A. gl. si. l. fin. de inter. act.
- Confessio an semper præiudicat. 2080. D
- Confessio erronea vt potest reuocari, ita facta. 344. B. in mar. glo. l. l. quoniam. de his qui nos. in fa.
- Confessio erronea post litis cōtest. potest reuocari. 1198. C. §. qui iusto. in sum. l. de ætate. de inter. act.
- Confessio extra iudicium facta, an præiudicet. 1193. A. glo. pen. l. l. de inter. act.
- Confessio facta extra iudicium, licet nō disponat, sed solum probet: si tamen sit sine causa, non valet, nec probat & c. 1198. C. in marg.
- Confessio facta coram arbitro, etiam in causa famosa, non infamat, cum nec eius sententia infamet. 350. D. in margine.
- Confessio sine causa extra iudicium, disponit ad liberandum. 297. B. l. tale.
- Confessio facta in carcere, nō valet. 507. A. glo. l. l. qui in carcerem. quod met. cau.
- Confessio facta in iudicio non præiudicat contenti, nisi respectu aduersarij. 1204. A. l. si. de inter. act.
- Confessio facta in iudicio, præsumitur sponte facta, & non per vim. 1193. A. B. in marg. gl. pen. l. l. de inter. act.
- Confessio indefinita in omnibus præiudicat. 1225. A
- Confessio falsa procuratoris super crimine, non afficit dominum. 1069. B. §. proc.
- Confessio procuratoris an noceat domino. 377. A
- inter quos non valet iudicium, nec Confessio. 1202. C. l. si filius. de inter. act.
- Confessio non mutat veritatem, nec nocet quō minus possit contrarium probari. 2075. A. l. quidam. in sum. de proba.
- Confessio propria, quandoque sibi ipsi prodest. 1200. A. glo. si. l. si filius de inter. act.
- Confessionei alicuius statur, licet non vere, contra te. 1196. C. §. l. l. de ætate. de inter. act.
- Confessionei vnus licet stetur in præiudicium alterius, tamē ille alter potest probare contrarium. 216. A. in mar. gl. 2. l. 2. si ex

Digesti veteris.

Ex noxa cau.
 Confessionem reuocare licet, re integra. 1198. D. §. si. l. de re. de inter. act.
 Confessionem suā quis reuocare potest ex causa iusti erroris. 1198. A. §. ex cau. fa. l. de re. de inter. act.
 Confessionibus quibus ius vel natura non repugnat, standum. 1199. C. l. confessionibus.
 Confessoria actio, id est actus confessionales confessi. 1068. D. gl. Confessoriam.
 Confessus non potest exceptionem inepitandis libelli opponere. 540. A. B. in margine.
 Confessus perperā damno afficitur. 1194. A. B. l. qui inter. in fi. de inter. act.
 Confesso dantur exceptiones legitimæ. 1199. B. §. exceptionibus.
 Confitentis sponte parcuritur. 618. D. in verbo spote. gl. si. l. 3. de alie. iudic. mutan. cau. fac.
 Confitentem lex benigne tractat. 1068. C. §. hæc actio. l. inde Neratius. ad l. Aquil. negantem vero punit: vt ibi.
 in Confitentem nullæ sunt partes iudicis. 1070. A. §. notandum. l. proinde. ad legem Aquil.
 Confine, & vicinum, differunt: hoc domibus, illud agris conuenit. 1122. A. §. finium.
 Confines dicuntur immediati. 1122. B. l. quia.
 Confirmare dicitur quis eo ipso, quod non infirmat. 167. A. glo. 3. l. & quia. de iurisd. omnia iudic.
 Confirmatur quandoque quod est ipso iure nullum. ibidem. B. in mar. glo. l. & quia. de iurisd. omnia iudic.
 in Confirmanda adoptione citandi sunt hi qui ex illa confirmatione læduntur. 112. B. in sum. l. adoptio.
 Confirmator electionis potest ex officio inquirere de modo electionis & moribus electi, licet nil obiciatur electo. 336. A. in margine.
 Confundere. 1868. D. l. in nauem.
 Confusio, & mixtio, differunt. 825. B. gl. vtraque.
 Congruo tempore aliquid fieri. in verbo, tempore congruo.
 Coniectura vnde sumitur. 2211. A. l. vtrum.
 Coniecturis vtendum. 1458. A. gl. 2. l. Lucius. de exerc. act.
 Coniuges mutuo amore se spoliarent, si eis donatio permitteretur. 2178. B. l. moribus.
 Coniugium, nuptiæ, consortium, matrimonium, & connubium, idem. 2106. C. l. nuptiæ.
 Coniunctus re & verbis, præfertur coniuncto re tantum. 921. C. §. idem.
 Coniuncti multipliciter dicuntur. 922. D.
 Coniunctæ personæ quæ 371. B. in marg.
 Coniuncta persona debitum alienum sine creditoris voluntate exigere non potest. 459. B. in mar.
 Coniuncta persona & extraneus, si deputantur ad aliquid, & discordant, præfertur opinio coniunctæ. 311. A. B.
 Coniunctæ personæ admittuntur ad fideiubendum, licet non sint idoneæ factibus. 201. C. §. prætor.
 Coniunctæ personæ admittuntur sine mandato. 382. A. §. in his.
 Coniunctæ personæ sunt idoneæ ad fideiubendum. 197. A. l. dicto.
 Consanguineorum voces præferuntur, vbi est paritas debiti, & numeri personarum. 310. C. l. imperator.
 Consanguinitatis ratio habetur in iudicio bonæ fidei. 281. B. gloss. 3. l. fideiussoris. de pact.
 Conscientia mala se occidens non lugeatur, secus si tædio vitæ. 349. A. B. §. nõ

solent.
 secundum Conscientiam iudex quâdoque iudicat. 570. D.
 Conscientiam suam ratione officij grauarere nemo debet. 1302. A. in mar. l. videamus. de in litem iur.
 iurare de Conscientia aliena nemo debet. ibidem. in marg. l. videamus. de in litem iur.
 Conscius fraudis agere non potest. 447. A. l. ex facto. in fi. de neg. gest. & 1472. D. gl. h. §. j. l. sed & si pupil. de instito.
 Consensus non nocet, si actus circa quæ adhibetur consensus, non valet. 1950. C. D. in marg.
 Consensus partium non potest de iure aliquid relaxare. 359. C. gl. 1. §. veterani. l. filius. fa. de procu.
 Consensus præstitus per patrem filio agenti in causa principali, durat etiam in causa executionis. 535. A. in marg.
 Consensus solus sufficit, vbi verbis opus non est. 110. D. gl. 2. l. si pater. de adop.
 Consensu nil tam contrarium, quàm error. 172. C. & 173. A. l. si per. de iurif. om. iud.
 præsentia pro Consensu habetur. 1072. A. B. gl. 1. §. si furnum. l. si seruus. ad l. Aquil.
 Consensu partium plura sunt quæ relaxari non possunt: & contra. 336. A. gl. 2. l. quos. de posthu.
 Consensu partium aliquid de iure relaxatur. 235. D.
 Consensu vt contrahitur emptio & venditio, ita contrario consensu resoluitur. 1785. B. l. emptio.
 Consensio saluo iure meo. 1950. D. glo. salua.
 Consentit etiam tacens. 1233. B. C.
 Consentit non semper præsens. 1176. A. gl. 4. l. Sabinus. com. diui.
 qui non Consentit, contradicere videtur. 978. C. l. inuitum. de seruit. vrb. præd.
 non Consentunt qui errant. 172. C. l. si per. de iurisd. om. iud.
 Consentunt difficile plures. 65. C. & 131. C.
 Consentire plures facile non possunt. 517. C. l. sed & §. sed an. cum gl. de do. ma. & 65. B. gl. 1. §. deinde quia. de orig. iur.
 delinquens videtur Consentire pœnæ pro eo delicto impostæ. 331. C. in marg. gl. honorari. §. bestias. l. r. de postu.
 Consentire an videatur, qui subscribit. 1572. C. gloss. tenetur. l. merito. quod iussu.
 Consentire videtur sciens, qui non contradicit. 2104. C. gloss. 4. l. in sponsalibus. de sponsa.
 Consiliarius, & assessor, secundū Accur. idem sunt. 159. B.
 Consiliarij nunc dicuntur, qui olim decuriones. 518. B.
 Consilium, id est autoritas. 224. B.
 Consilium dare potest maior iudex minoribus iudicibus. 714. B. §. iudicibus.
 Consilium minorum fragile. 530. B. l. 1. §. nam cum. de min.
 Consilium mutare sapientis. 1739. A. glo. si. §. pen. l. quod sæpe. de contrah. emp.
 Consilium neminem obligat. 1607. C. gl. 2. §. idem Pompo. l. i. depo. & 1629. C. §. tua. quæ regula fallit quandoque, vt ibi, in gl. 2. mandati.
 Consilium non punitur. 342. A. l. qui autem.
 liberum cuique apud se explorare, an expediat sibi Consilium. 1629. C. §. tua. l. 2. manda.
 Consilium si est vnum, non sunt plura facta. 170. A. l. si familia. de iurisd. om. iud.
 Consilio fraudulento tenetur quis. 521. B. arbitrio. §. dolo. de do. ma. & 1529. D.

Constantini donatio non valet. 150. B. l. legatus. in sum.
 Constituire. 1398. D. §. constituere.
 Constituire, id est statuere, ordinare. 848. C. l. in fundo.
 Constituire aliquem, seu in aliquem, est ius in eum statuere. 148. B. l. diuus. §. si. de offi. præsi.
 Constituire partes societatis. 1720. D.
 Constituire quandoque est contrahere, vt constituimus sponsalia, nuptias verò facimus. 350. B. §. si quis. & C. §. cū autem.
 Constitutio noua cum sit, euidentis vtilitas esse debet. 85. B. l. in rebus. de constit. prin.
 Constitutio nulla iuris quæ facti sunt mutare potest. 589. C. l. legatum. in mar. de ca. de.
 Constitutio principis præsumitur sciri post duos menses: & tunc ligat. 84. C. in mar. l. r. de constit. prin.
 Constitutio principis est, vt lex populi. ibidem. in tex.
 Cōsuefcere quod debet, inspicitur. 1500. D. glo. fin. §. proinde. l. item si. de senat. Ma.
 Consuetudo ciuitatis seruat in castris interioribus. 336. D. glo. si. l. ex ea. de posthu.
 Consuetudo dātis inspicitur. 1410. B. gl. 3. §. custodiam. l. si vt certo. commo.
 Consuetudo dat iurisdictionem & fidē scriptoribus. 252. B. in mar. §. fin. l. quædam. de eden.
 Consuetudo dat iurisdictionem. 407. A. glo. 2. l. nulli. quod cuiusque vni. no.
 Consuetudo erronea non seruat pro lege in similibus aliis casibus. 34. A. l. quod non. de legi.
 Consuetudo est optima legum iaterpres. 83. C. l. si de.
 Consuetudo (etiam specialis) quandoque vincit legem. 408. A. gl. 4. l. item eorū. quod cuiusque vni. no.
 Consuetudo habet tria specialia. 81. C.
 Consuetudo inducitur per duas sententias intra decennium, & aliis modis. 83. A.
 Consuetudo introducta contra solennitatem alienationis rei ecclesiasticæ, non valet. 81. B. in mar.
 Consuetudo inueterata pro lege est. 81. B. l. quibus. §. i. de legi.
 Consuetudo loci inspicitur in his quæ spectant ad litem ordinationem, nõ de cisionem. 2089. B. §. testes. in sum.
 Consuetudo loci contractus inspicitur. 1999. C. l. si fundus. de eue.
 Consuetudo particularis alicuius loci derogat legi in illo loco. 81. D. glo. si. l. de quib. in fi. de legi.
 Consuetudo peccandi mala. 1208. D. §. si seruo. l. Neratius. de ser. cor.
 Consuetudo peccandi, est habitus qui auell non potest. 1248. D. in mar. l. Neratius. de ser. cor.
 Consuetudo prouinciarum seruanda est. 135. C. §. magni. l. obseruare. de offic. procon.
 Consuetudo qualiter inducitur decenio. 82. A.
 Consuetudo quàm natura potius inspici debet. 331. B. C. in mar. §. bestias. l. r. de postu.
 Consuetudo quandoque interpretatur legem. 83. D.
 Consuetudo quando vincit legem, & quando vincitur ab ea. 82. C. D.
 Consuetudo regionis seruanda. 1752. C. l. Imperatores. de contrah. emp.
 Consuetudo valet, cū lex nõ aduersatur. 1466. B. l. deprecatio. de lege Rhod.
 Consuetudinis magna est autoritas. 135. D. glo. con. suetudinem. l. obseruare. de offi. procon.
 Consuetudini renūtiari potest. 1752. D. in

Index materiarum

- mar. l. imperatores. de contrahen. emp. Consuetudinem scripto redigi, non est opus. 83. B. C. l. Imo.
- Consuetudine quid fieri, & extra consuetudinem, differunt. 1854. B. §. si vero.
- Consuetudine utimur, ubi ius scriptum. non est. 81. B. l. de quib. in prin. de legi.
- Consuetam poenam sequi debet arbiter in poenalibus. 375. A. B. in mar. l. omnium. de procur.
- Consueti damna, coloni sunt: non consueti, domini. 1854. B. §. sed & si in verbo, damna consueti.
- Consuetum quod est, tacite videtur conuenire. 1769. B. glo. pe. l. si fundum. de leg. commisso.
- Consularis femina est consularis vxor, non mater. 119. C. & 120. A. in tex.
- Consularis quis. 626. C.
- Consules. 66. C. §. exactis.
- Consules, à consulendo dicti. 124. B. C. l. officium.
- Consules erant quatuor, inquit Acc. duo constituti, & duo in futurum designati. 771. C.
- Consulis officium. 124. B. C. l. officium.
- Consulibus non licebat animaduertere in caput cuius Ro. iniussu populi. 66. C. D. §. qui tamen.
- Consulit quandoque lex. 326. C. gl. 2. l. pacto. de transac. & 1954. C. gl. tutius. l. si consensit.
- Consulere iudici potest, qui parti in eadem causa consulit. 652. B. fed modestius aduocati Parisien. qui ubi alteri consuluerunt, ab altero recedunt.
- Consulere peritos nequeuntibus, iuris error prodest. 783. A. glo. & non puto. §. scire. l. sed & si de peti. here.
- Consulitur princeps quandoque. 148. A.
- Consulendi potestas post Augu. Cæsa. p. beneficio dabatur. 72. A. §. primus.
- Consulendum est suum petenti. 1383. C. in verbo. petenti suum.
- Consultare debet iudex in lite dubia. 143. A. l. diuus. & in glo. consules. eadem. l. de offi. præsi.
- Consulto, id est studiose. 1871. D.
- Consultationum origo. 72. A. §. & vt obiter.
- Consumentis causa melior est. 551. A. B. & 572. A. l. si minor. de mino.
- Consumere in bonos vsus dicitur, qui bibendo consumpsit. ibidem. l. si minor. in glo. 3. de mino.
- Corruptur animus serui, cum persuadetur dominum contemnere. 1210. D. l. corruptur. de ser. cor.
- non Contemnit disciplinam, qui ignorat militem. 1875. D. & seq. l. si ignorans. loca.
- Contempta iudicis maiestas, est vindicanda. 169. B. l. si familia. de iur. om. iudi.
- Contemptibilis esse ne videatur iudex, ingenio vti debet. 139. A. B. in textu.
- Contemptio nascitur ex conuersatione æquali. 149. C. l. obseruandum. de offi. præsi.
- Contemplatione tui si gero negotium, tenet. 420. B. l. si pupilli. §. sed si. de neg. gest. & 422. A. §. item.
- Contenti presenti modico multi sunt. 317. A. l. cum hi. de transac.
- propter immensas Contentiones diuisio fit. 989. C. l. in re. de serui. vrb. prædi.
- Contentum pro continente quandoque ponitur. 268. B. gl. 1. §. quod fere. l. iuregen. de pac.
- Contestatione sola olim fiebat interruptio, hodie sufficit executoris conuentione. 236. D. glo. pe. l. j. de feriis.
- Contentio pro contento. 136. C. D. l. solent. cum gl. de offi. procos.
- Continenter, id est, continue. 975. A. §. nemo.
- Contingere humanū id est mori. 1623. A. l. publica.
- Contingi crimine. 1212. A. in textu.
- Contra, dictio, quandoque significat præter. 293. B.
- Contra aliquem iudicatum est: id est, amisit processum. 728. A. B. §. si exsic contra testamentum, vel secundum testamentum iudicatur. 729. B. l. si pars.
- Contractus ab initio si non tenet ratione inhabilitatis personæ, nunquā confirmatur. 1406. D. in marg.
- Contractus bonæ fidei, metu initus, nullus est. 500. B.
- Contractus qui solo consensu perficitur, solo consensu soluitur. 302. A. B. in mar. l. emptor. de pac. & 309. A. l. ab emptio ne. de pactis.
- Contractus cuiusque initium & causa spectanda. 1634. B. §. & Labeo. l. si procuratorem. manda.
- Contractus dubij recipiunt modum & formam à consuetudine. 1980. A. in marg.
- Contractus est facti, obligatio iuris 58. A.
- Contractus ex conventionem legem capiunt. 1409. B. glo. deponitur. §. 2. l. si vt certo. commo. 1605. C. §. si conueniet. l. 1. depo.
- Contractus ex natura quod venit, præsumitur tacite agi. 1238. B. C. in mar. l. cū quid. si cert. pet.
- quæ dubitationis tollendæ causa Contractibus inferuntur, ius commune non lædunt. 1675. A. §. etenim. l. qui mutuā. manda.
- Contractus fidem impleri æquum est. 1859. C. l. sed addes. §. cum quidam. locati.
- Contractus fides authenticus ostēditur, non exemplis. 2083. l. 2. de fide instru.
- Contractus in dubio præsumitur licite factus. 259. B. in marg. gl. si. l. 6. de pac.
- Contractus obligationem, obligatio actionem præcedit. 255. D.
- Contractus quādoque est nullus in præiudicium vnus partis, non alterius. 1826. C. D.
- Contractus pars potest tolli ex causa, alia remanente. 308. A. B. l. si conuenierit.
- Contractus productio quod ubi est bonæ fidei, ita est eius dissolutio seu destructio. 309. C. in marg.
- quando dolus dat causam Contractui, an possit purgari. 1615. B. in marg.
- Contractus tempus inspicitur. 1401. B. gloss. exierit. l. item. de consti. pec. & 1772. D. gl. 3. l. 2. de here. vel ac. ven. & 2189. C.
- Contractus tempus non inspicitur in his quæ non retrahuntur, sed existentis conditionis. 2187. C. §. manumissio nis. in sum.
- Contractus verba referuntur ad tempus contractus. 1752. A. l. Rutilia.
- verba debent accipi secundum naturam Contractus. 1855. A. in sumario. §. Papinianus.
- Contractus verba debent ciuilitel ligi. 972. B. l. si cui. Bart. de serui.
- Contractum impedit dissensus. 1252. C. in margine. l. si ego. si cert. pet.
- recedere non potest à Contractu, iniuito altero, qui dolum commisit. 265. D. glo. dolo. §. ait prætor. l. iuregen. de pac.
- ex inutili Contractu transfertur dominium. 509. C. D. in marg.
- Contractus nominati, sunt omnes qui consensu fiunt. 1322. B.
- hodie in Contractibus non est locus remissioni. 684. A. gl. libi debet. in mar
- gine.
- quæ solita sunt fieri, an apponi in Contractibus præsumantur. 1769. B. in addi. ad gloss. exigat.
- Contradicere, & non consentire, sunt duo extrema: tacere vero est medium. 102. C.
- Contradicere videtur, qui non cōsentit. 978. C. l. inuitum. de ser. vrb. præd.
- non Contradicens videtur consentire. 2104. C. l. in sponfalibus. de sponfa.
- Contrahendi & delinquēdi diuersa causa. 1450. C. §. magistrum.
- Contrahens cum vno, non debet distringi in plures aduersarios. 1532. A. l. & ancillarum. §. si quis. de pecu.
- Contrahentes decipi non debent. 1450. C. §. omnia. l. 1. de exercitoria act. & 1473. A. B. §. neque.
- Contrahentes tenentur ad naturalia contractus, nisi aliud sit actum. 300. B. l. in emptionibus. de pact.
- Contrahentium mens inspici debet. 1017. D. gl. pen. l. in venditione. com. præd.
- nihil bonæ fidei magis Congruit, quam id præstari quod inter contrahentes actū est. 1810. D. §. cum enim. l. exempto. de act. emp.
- Contrariæ actiones oriuntur ex eodem facto. 1417. A. l. si seruus. commo.
- Contrarij testes non puniuntur. 1290. A. B. in mar. gl. pen. l. duobus. de iure iur.
- postulare aliquid potest quis, cuius Contrarium non postularet. 1875. D. & seq. per actum Contrarium videtur quis ius suum deserere. 1044. C. in mar. l. si stitlicidij. quemad. ser. amit.
- Contrariorum eadem est disciplina. 214. A. gl. si. l. pen. qui satisd. cog.
- Contrarium non est eadem ratio. 391. C. gloss. 1. §. item contra. l. qui proprio. de procu. & 848. B. C. gl. plus pretio. §. 1. l. in fundo. de rei vind. & 442. D. l. si quis neg. in gl. si. de neg. gest.
- eligens vnum Contrarium, videtur alteri renuntiare. 730. C. gl. summoebetur. l. nihil. de inoffic. testa.
- ex duobus Contrariis eligitur quoddam temperamentum. 137. D.
- ex duobus Contrariis optimum fit temperamentum. 223. D. gl. 3. l. 2. §. si quis tamen. si quis caut. & 360. D. glo. 1. l. sed hæc. de procu.
- Contributio, id est, compensatio. 1867. D.
- Controversia est ante litem contestationem. 748. D. glo. controversia.
- Contumacia est delictū. 1200. A. in mar. gl. 2. l. si filius. de inter. act.
- Contumacia facit de possessore petitorum. 1038. D. gl. si. l. is cuius. si ser. vind.
- Contumacia pena non est principalis. 1300. C. D. in marg.
- ob solam Contumaciam quis excommunicari potest. 1364. A. gloss. non etiam. l. in actionibus. de in litem iuran.
- Contumax citò veniens, restituitur. 475. A. B. in sumario. l. diuus. de restitut. in inte.
- Contumax est, qui omnino non respondet. 1197. B. §. qui tacuit. l. de ætate. de inter. act.
- Contumax, minore esse non potest. 545. D.
- Contumax non est citatus, si locus iudicij non est idoneus vtriq; parti. 640. B. in marg. §. sed si in. l. si cum. de arb.
- Contumax non habetur pro confessio inter eos inter quos nullum est iudicium, vt inter patrem & filium. 1202. B. C. l. si filius.
- Contumax verus non appellat. 710. B. C. §. sciendum. l. & post. de iud.
- Cōtumax fictus appellare potest. 475. D.
- Contumacis domus potest à iudice dirimi. 1173. C. l. si is. & in marg.
- Cōtumaci in vna causa, potest iudex negare

Digesti veteris.

- gare audientiam in alia. 604. D. glo. fi. in mar. §. ait prator. l. sed & ex qui. cau. maio.
- contra Contumacem dantur auxilia tria. 1701. D.
- Conuenit inter omnes: id est, nullus dissentit. 210. B.
- bona fides exigit, vt quod Conuenit fiat. 1860. B. l. cum venderem. loca.
- Conuenitur actione prima dolo suo absolutus. 524. B. l. cum a te. de do. ma.
- Conuenitur vbiq; certo loco dare promittens, si ibi non reperiatur. 1383. B. in princ. l. 1. de eo quod cer. lo.
- Conuenire, est vel ex diuersis locis in vnum, vel ex diuersis animi motibus in vnum consensum, id est sententiam venire. 255. B. §. conuentionis.
- Conueniri, & reconueniri, differunt. 366. D.
- Conueniri eum iniquum est, qui soluere vult. 401. D. glo. oportet. l. si reus. de procu.
- Conueniri non posse dicitur, habes exceptionem declinatoriam iudicij. 607. B. in margine.
- Conueniri potest quis partim nomine suo, partim procuratorio. 1126. C. in margi.
- seruus an possit Conueniri. 228. C. D.
- Conuentio facit cessare actionem legis Aquiliae, sicut actio ex contractu. 1074. D. in princ.
- Conuentio iurifigentium nominata, parit actionem: inno minata non, nisi implemento iustae causae, vel coherencia contractus vestiatur. 260. A. l. iurif gen.
- Conuentio legitima est, quae lege aliqua confirmatur. 258. B. l. legitima.
- Conuentionis nomen est generale ad omnia facta, contractus, & distractus. 255. A. l. huius.
- Conuentio nulla non parit actio. nisi vestiatur traditione, vel stipulatione. 301. A. l. diuisionis.
- Conuentio publica est quae fit per principem, quotiens inter se duces belli quaedam paciscuntur. 258. A. B. l. conuentionum.
- Conuentione remittitur, quod nullo tempore acquiritur. 1043. A.
- Conuentionum quaedam expressae, quaedam tacitae. 256. B. l. Labeo.
- Conuentionum quaedam sunt nominatae, quaedam innominatae. Ibidem. A. §. sed.
- Conuersatio. Ex conuersatione aequali contemptio dignitatis nascitur. 149. C. l. obseruandum. de offi. praesid.
- Conuersus aliquid retinens, conuersus non est. 955. C.
- Copiam instrumenti sufficit edere ad originalem collationem. 245. C.
- Copula si cadit inter diuersas orationes, facit conuentionem verbalem. 930. C. in margine.
- Coram aliquo fieri qui dicitur, si est presens, & intelligit. 645. A. §. coram. l. die. de arbi.
- Corium cerdonum tingitur ex myrto, in verbo & voce.
- Cornu in uoce Romani vocabantur ad incendium extinguendum. 132. C. nos vice eorum hodie campanas habemus.
- scire in suum Corpus etiam seruo licet. 1117. C. §. si ipse.
- Corporis vitium quandoque ad animum penetrat. 1961. C. l. ob quae. in princip. de edil. edic.
- error in nomine non vitiat, si constet de Corpore. 825. B. §. cum in rem. l. idem Pompo. de rei vii. & 1729. B. §. nihil. l. in venditionibus. de contra. emp.
- Corpore luit non habens in aere. 194. B.
- C. l. si sine. de in ius vocan. & 168. A. l. si quis id. §. in seruos. & l. fina. in fine. de in ius vocan. & 563. D. gl. aut noxae. §. si seruus. l. quod si. de mi.
- nihil in Corporibus, sed omnia in nominibus sunt. 1137. B. l. heredes. fami. er. cif.
- Corporales tres. 115. B. in tex.
- Corporales qui sint Barto. 1208. B. in mar.
- Correctio esse debet pro modo culpae. 127. D. l. 1. j. §. cum patronus. de offi. praes. vrb.
- Correctioni modus adhibendus. 893. D. gl. plenissimam.
- Correctores, & praesides differunt. 146. B. C.
- Corrigere errorem quando potest quis. 636. D. gl. 1. l. quia. de arbi.
- Corrigi interlocutoria potest, non definitiua. 635. B. §. dicere. de arbi.
- Corrumperie iudicem videtur, qui ei dat vt pro se iudicet. 1323. A. §. sed si. l. 2. de condic. ob tur. cau.
- Corrumperie tabulas dicitur, qui cas interleuit. 1085. B.
- interest nostra liberorum nostrorum animos non Corrumperie. 1209. C. l. vt tantum. de ser. cor.
- Corrumperie seruum dicitur, qui persuadet ei domum contemnere. 1210. D. l. corrumpitur. de ser. cor.
- Corrumperie iudicem, vel aduocatum aut procuratorem partis aduersae, litem perdere debet. 467. A. §. sed &.
- Corrumperie segetes, tenetur. 1072. D. §. inquit lex.
- Corruptor libri magis delinquit, quam serui. 1207. C. l. doli. de ser. cor.
- Corruptum quid dicitur. 1073. B. §. cu. co.
- Creatura omnis ad benefaciendum mouetur. 784. C.
- Credentiae literae. 1470. A. in mar.
- Creditor cui satisfactum est potest petere instrumentum debiti, & facere compleri chartam a notario. 1190. B. C. l. solutione. ad exhib.
- Creditor debet esse curiosus, quo vertatur res quam seruo credit. 1558. B. §. sed si sic. l. quod si. de in rem verso.
- Creditor dicitur vim facere, cum non per iudicem debitum repetit. 487. B. l. extat. quod me. cau.
- Creditor inuitus vendere cogi non debet. 1424. B. §. melius.
- Creditor iura tenetur cedere, & possessionem tradere. 1948. C. l. creditor. in sum.
- Creditor non debet esse acerbus exactor, nec contumeliosus, sed moderatus. 2059. B. l. si bene. de vsur.
- Creditor non renuntiat personali actioni, si accepit pignus non idoneum. 1258. C. l. creditor.
- Creditor onerosus esse non debet. 1438. C. §. sicut. l. si seruos. in fi. de pigne. act.
- Creditor possessionem naturalem non habet. 1181. D. glo. ius autem. §. 1. l. Cel sus. ad exhiben.
- Creditor possessor non est rei pignorat. 213. A. §. possessor.
- Creditor possidere dicitur, quoad quaedam, & quoad quaedam non. 212. B. C. in mar.
- Creditor possidet. 1442. C.
- Creditor potest agere furti. 1433. D.
- Creditor potest eligere vnum ex pignoribus, quod vendat. 1946. D. l. creditoris. de distract. pign.
- Creditor potest esse tutor. 400. A. in mar.
- Creditor potest habere pignus pro iusto pretio, debito non soluto. 1916. C. §. potest.
- Creditor priuatus praetor praefertur fisco. 1933. C. l. si pignus.
- Creditor qui pignus accepit, possessor non est. 212. B. §. creditor. l. sciendum. qui sati. cog.
- Creditor reddens debitori cautionem, id est instrumentum crediti, videtur tacite pactus esse de non petendo, si probet redditum: secus in eo qui reddit pignus. 256. B. C. l. Labeo. & l. seq.
- Creditor secundus, vt in locum primi succedat, plura requiruntur. 1928. B.
- Creditor tempore prior praefertur. 1930. B. l. qui generaliter. qui poti. in pign. hab. quandoque contra: vt 1932. B. l. interdum. eod. titu.
- Creditor tenetur partem debiti confessam recipere, de dubia vero litigare. 1256. A. l. quidam. si cert. pet.
- Creditoris credulitas, & serui calliditas domino obesse non debet. 1558. B. §. sed si.
- sine Creditoris voluntate nemo alienum debitum exigere potest. 459. C.
- Creditori bene agenti fauet lex inter alios male agentes. 535. D. glo. excepta. §. sed vtrum. l. 3. de mino.
- Creditori vigilare licet ad suum consequendum. 1528. A. l. summa. de peculio.
- Creditores duo commuui diuidendo agere possunt. 1165. A. gl. dari.
- Creditoribus datur conditio indebiti. 1364. B.
- Creditoribus minus subuenitur quam legatariis. 318. A.
- Crediti appellatio generalis. 1235. A. §. na vt.
- Creditum & mutuum differunt. 1237. B. §. creditum.
- abire in Creditum alicui. 1484. B. in fin. & 1496. A. B. §. nam pecuniae.
- per verbum. Credo, potest ferri sententia. 644. C. D. in margine.
- Creditor cuique contra se loquenti. 1196. C. §. 1. l. de aetate. de inter. act.
- Creditor magis duobus affirmantibus, quam decem negantibus. 644. C. glo. fin. §. si plures. l. diem. de arbi.
- Creditor quandoque alicui de se loquenti. 594. C. gl. 2. l. item ei. ex qui. cau. ma.
- Credulitas falsa non confirmat quod agitur. 305. D. gl. si. l. si cum. de pact.
- Credulitas nimia reprobat. 218. D. glo. quamuis. l. 1. de eo per quem fac. erit.
- Credulitas nocet. 1558. B. §. sed si. l. quod si. de in rem verso.
- Credulitas reprobat. 1416. B. glo. in l. si mei. commo.
- Credulus qui fuit, sibi imputare debet. 218. B. §. dolum. l. 1. de eo per quem fac. erit.
- Crescunt multa alluione. 1913. D. glo. obligatur.
- Crimen fateri censetur qui paciscitur. 344. B. l. quoniam. de his qui no. infa.
- Crimen patris quaesitam filii dignitatem non aufert. 1113. C. §. filiam. l. generali. de ritu. nup.
- Criminis eiusdem socius socium accusare non potest. 2083. C. l. repetita. de fide. instru.
- Crimine contingi. 1212. A. in tex.
- Criminali vndeunque, & per quoscunque commissa, iudex in sua provincia inquirat. 142. C. l. 3. de off. praes.
- in Criminali causa iudex potest incipere a captura, & trahere delinquentem de domo. 193. D. in mar.
- Criminali in causa plures datur dilationes, quam in ciuili. 240. B. in fi. l. fi. de fer. Cucuma quid. 1037. B. C. in marg.
- Cucumella. ibid. D. gl. cucumellas.
- Culleus quid. 1447. C. D.
- Culpa. 1978. D. §. culpam.
- Culpa committitur tribus temporibus. 1059. C. D. l. idem.
- Culpa culpam abolet. 1061. A. glo. si. l. i. l. i. ad legem Aquilianam.
- Culpa cum culpa competatur. 218. D. gl. quamuis. l. 1. de eo per quem fac. erit.

Index materiaram

- Culpa est, cum quod à diligente prouideri potuit non est prouisum.** 1079. C. l. si putator. §. culpam. ad l. Aquilian.
- Culpa est malefacere.** 442. C. in margi. l. si. §. sed ita. de neg. gest.
- Culpa est vitium.** ibidem.
- Culpa lata est ius ignorare.** 349. C.
- Culpa lata dolo comparatur.** 1215. C. §. lata l. 1. si menfor fal. mo. 1304. B. gl. non etiam. l. in actionibus. de in litem iur. & 1727. A. l. quod Nerua. depo.
- Culpa dolo malo proxima, est culpa lata.** 250. C. gl. 2. l. vbi. de eden.
- Culpa non est ab eo exigenda, qui diuinare non potuit, &c.** 1079. D. §. nam culpa. l. si putator. ad l. Aquil.
- Culpa non est in percusso retrocedente, secus in percussore.** 1090. C. in margi. l. si ex ad l. Aquil.
- Culpa nō præstat, nisi dolo malo proxima.** 250. B. C. l. vbi. de eden.
- Culpa si præcedat casum, tenetur quis, etiam si de casu non tenetur.** 1410. B. C. gl. 1. §. sed interdum. l. si vt. commo.
- Culpa si non præcedit, gestor nō tenetur de casu.** 432. A. l. debitor. de nego. gest. Bar. in sum.
- quæ in eo Culpa sit, qui suæ mentis non est.** 1057. A. B. §. quæ enim. l. sed & si. ad legem Aquilian.
- sine Culpa sua tenetur quis.** 664. C. §. at hoc. l. 3. nau. cau. sta.
- qui non præuidet quod præuidere debuit, est in Culpa.** 1079. A. §. hac. l. qui occidit. ad legem Aquil.
- Culpæ ad dolum non est compensatio.** 218. D. gl. quamuis. l. 1. de eo per quem fac.
- Culpæ ratione qui tenetur, nō liberatur cedendo actio.** 1889. C. l. de illo. in sum. pro socio.
- Culpæ præponderat dolus.** 1992. C. in verbo. dolus.
- Culpæ reus possessor est, qui per insidiosa loca seruum misit.** 847. A. B. l. qui per titorio. §. 1. de rei vind.
- pro modo Culpæ correctio esse debet.** 127. D. l. 1. §. cum patronus. de offi. præ. vrb.
- Culpam committit quis vt fraudem repellat.** 440. A. glo. committat. ver. primo. §. si cum. lat. qui. de neg. gest.
- iuratur in litem ob dolum, non Culpam.** 1304. B. in textu.
- Culpam negare difficile.** 1689. C. D. §. & puto.
- Culpam non committit inanimata res.** 1410. C. gl. machina. §. plane. l. si vt cer to. commo.
- Culpam non potest imputare ex ea lucrum sentiens.** 2157. C. gloss. ex quo. l. cum in fundo. de iur. do.
- Culpam tollit diligentia.** 1864. D. gloss. 1. §. pen. l. si merces. loca.
- Culpa facere non videtur, qui facit quod fieri solet.** 1699. B. C. in margine. l. cum duobus. pro soc.
- Cultura intempestiua deterio rem fundū facit.** 1863. B. C. §. conductor. l. si merces. loca.
- Cultura meliorat prædia.** 1918. D. gloss. 1. l. creditor. de pigno.
- Culturam omittere non debet vsufu.** 884. A. in margine.
- Cum, dictio est coniunctiua.** 925. C. l. si quis. & in margine.
- Cum, & si, non differunt.** 1356. D. l. qui promisit.
- Cum, id est, quamuis.** 793. D. gloss. in hē. re. & gloss. cum. & 806. D.
- Cum, quandoque capitur causatiue, quādoque pro quamuis.** 378. D.
- Cum, quandoque capitur pro, &c.** 1411. D.
- Cumulari possunt plures actus eodem li bello.** 1137. C. §. de pluribus.
- Cupitum nocet, quod secus prodest.** 224.
- A. gl. 2. §. si. l. 2. si quis cautio.**
- Curare quod debet quis, donare nō debet.** 320. D. gl. 2. §. si prætor. l. 8. de tranf. act.
- Curator Cæsaris, id est procurator.** 152. C.
- Curator datur bonis absentis.** 432. B. in margine.
- Curator datur hereditati iacenti.** Ibidem.
- Curator datus ad lites minori potest reuocari ante litis contestata. vt procurator.** 368. A. B. in margine.
- Curator quomodo absentis dari debeat.** 594. D. in margine.
- Curator de leui culpa tenetur.** 414. D.
- Curator potest constitui loco absentis.** 411. D. in margine.
- Curator Reipu. quis.** 160. A.
- Curator habere potest pupillus.** 568. D.
- Curator leges.** 63. B. in textu.
- Curator.** 63. B. in textu.
- Curiosissimus esse quis non requiritur.** 2107. B. §. quid enim. l. regula. de iur. & fac. ign.
- Custodia quæ.** 593. A. §. custodiam.
- Custodia sumitur actiue & passiue.** 239. D.
- Custodia, id est, exactissima diligentia.** 1898. B. gloss. custodiam.
- Custodia, id est, custodia persona.** 136. D. & 239. D.
- Custodia aduersus vim parum proficit.** 1833. C. l. si ea. de actio. empr.
- Custodia nulla fieri potest, ne damnum iniuria ab alio dari queat.** 1873. C. l. sed de damno. loca.
- Custodia gratia iusta causa est possiden di.** 1165. A. §. sed & si. l. communi. com. di.
- Custodiam mercede promittens tenetur de periculo.** 1873. C. l. qui mercedem. loca.
- Custodiam debet venditor ante traditionem rei.** 1834. D. l. venditor.
- Custodiam non promittentes horreorū domini, nō tenetur de fractura.** 1878. C. l. dominus.
- Custodiam quare præstare debet venditor in re vendita.** 1791. B. C. §. custodiā. & l. seq.
- Custodit diligenter qui vincit.** 1212. B. §. in publicum. de ser. fugi.
- D**
- Damnare quis non potest, nec absolueri potest.** 152. C. gl. fin. l. fin. de offi. pro. Cæsa.
- Damnatur quis quandoque in alio quàm actum est.** 351. C.
- Damnatus crimine capitali, pendente ap pel. potest facere testamentum.** 345. A.
- Damnatum alij facere possum, ne res mea pereat.** 1895. C. l. qui seruandarum.
- Damnatum, & furtum, differunt.** 1074. B. §. si oliuam.
- Damnatum fati inuitabile.** 1791. B. C. §. & puto. l. hoc ita. de peri. & com. rei ven.
- Damnatum & lucrum in vna re contingere possunt.** 431. D. gl. lucrum. l. si negotia. de nego. gest.
- Damnatum cum lucro compensatur.** 1837. D. in fine. l. si duorum. de actio. empr.
- Damnatum dicitur lucro deducto.** 1692. A. B. §. neque. l. Mucius. pro socio.
- Damnatum magnum non est in mora modici temporis.** 686. B. l. si debitori. de iudi.
- Damnatum modicum æquo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non aufertur.** 1864. B. §. vis maior. l. si merces. loca.
- Damnatum eius participare quis debet, cuius participauit & lucrum.** 1704. A. B. in fi. l. si igitur. pro so.
- Damnatum pati nemo debet pro alterius lucro.** 2127. D. & seq. liure. de iure do.
- Damnatum pro communi utilitate acceptum, cōmuniter rescari debet.** 1460. D. gl. 1. §. 1. l. 2. de lege Rhodi.
- Damnatum vitare nulla cura possumus.** 1420. C. l. ad eos. commo.
- nulla custodia fieri potest, ne Damnum ab alio dari alicui possit.** 1873. C. in principio. l. sed de damno. loca.
- Damni euentus restitutionem non indulget, sed in consulta facilitas.** 550. C. §. nec enim. l. verum. de mino.
- Damnatum alieno locuples fieri quis non debet.** 321. D. §. sane. l. cum hi. de tranf. act.
- Damnatum alterius restitui non potest quis ad lucrum: sine damno, potest.** 598. B. l. sciendum. ex qui. cau. ma.
- Damna consueta coloni sunt: non consueta, domini.** 1854. B. §. sed & si vredo. l. ex conducto. loca.
- Damna fatalia locij non tenentur præstare.** 1699. A. B. l. cum duobus. §. damna. pro socio.
- Damna quandoque attenduntur, non lucra.** 1826. D. gloss. 1. §. 1. l. si sterilis. de actio. empr.
- Dare, verbum denotat translationem domini.** 1321. B. in margine. sed quandoque contra.
- Dare beatius est, quàm accipere.** 1406. A. in rubrica. commodati vel con.
- Dare quandoque, id est, comodare.** 1411. B. glo. rem. & dars.
- Dare quandoque, id est, datum confirmare.** 138. C. D.
- Dare & confirmare, non sunt paria.** 167. A. gl. 3. l. & quia. de iur. om. iudi.
- Dare quandoque, deferre est.** 140. B.
- Dare iudicem, id est, delegare.** 146. A. B.
- Dare ius anulorum aureorum.** 189. A. in margine.
- Dare nequeunt multi quod promittunt.** 2160. B. l. penultima. de iure dotium.
- Dare pignori, id est, obligare.** 1929. C.
- Dare prohibitus, prohibetur accipere.** 467. C. in gl. dare. §. sed & l. 1. de calum. & in margine.
- Dare & recipere qui debet, semper debet prius offerre: sic fit in retractibus. nam retrahens debet offerre.** 1975. A. gloss. fin. l. ædiles etiam. de ædificio edicto.
- Dare, id est, restituere.** 1993. A.
- Dare de suo, & reddere, differunt.** 1610. A. §. aliud. l. 1. depo.
- Dandum est æquè bonum, ac recipiendum.** 642. D. glo. si. l. Labeo. de arbi.
- Dans est persona alterius, si poterat vitare ne daret, dare videtur: aliàs secus.** 2127. C. §. si quis. in sum.
- Dantis & accipientis si est turpis causa, cessat repetitio.** 1370. C. l. auunculo.
- Datio licet non teneat, sufficit tamen non reuocare.** 135. D. gloss. fin. l. obseruare. de offi. procon.
- Datio non tam leuiter fit, quàm ablatio.** 1514. D. gloss. contra.
- Datiuus quandoque pro ablatiue ponitur.** 1381. A. gloss. sed & ei.
- Datus, id est, dandus quandoque, & est tempus pro tempore.** 197. A. & 491. D.
- Datus procurator, id est, constitutus.** 361. D.
- Datum benigne quod est, fraude reuocari non debet. in textu. in verbo, Benigne.**
- Datum non videtur, quod accipientis nō fit.** 2137. A. gloss. placuit. l. mater. de iure dotium.
- Datum pietatis causa, quandoque repetitur.** 471. A. l. si quis. in gloss. repetere. de calum.
- Datum simoniace repeti nō potest.** 462. D.
- De, præpositio, auget.** 1603. A.
- Debeo,**

Digesti veteris.

Debeo, id est, possum 135. D. glof. **debet.**
& 1193. D. glof. **debet.**
Debeo quandoque, id est, **neceffe habeo.**
1178. A. glof. **ostendere.**
imbaldos multos suspendere facit glof.
Debebit. 685. C. & in marg.
Debere. Nil refert an aliquid non fiat,
an eo modo quo non debuit, fiat. 405.
D. glo. **inhabilis. §. proconsul. quod cu**
iufque vni. no.
vis est, quotiens quis quod ei Debetur
non per iudicem reposcit. 488. A. l. **ex**
tat.
iustus possessor de hereditate deducere
potest, quod sibi Debetur. 792. B. §. **iuf**
stus.
quantum petatur querendum est, non
quantum Debeat. 175. A. §. **quotiens.**
l. cum quædam. de iur. om. iudi.
quod alicui Debetur, alius sine volunta
te eius iure non exigit. 459. C. l. **solu**
do. de neg. gest.
Debitor an presumatur soluisse, licet in
strumentum reperiat apud eum can
cellatum. 1367. C. in margine.
Debitor debet habere instrumentum so
lutionis. ibidem in marg.
Debitor nomine constitui habet decem
dies ad soluendum. 1402. C. §. **si sine.**
& in margine. l. **promissor. de const.**
pecu.
Debitor in dubio non presumitur fugi
tivus. 1410. B. in margine. l. **si vt certo.**
commo.
Debitor liberatur paupertate. 793. A. §. **il**
lud. l. si quid. de pet. her.
Debitor non excusatur mora semel com
missa. 2052. C. §. **post. l. cuius. de v**
fur.
Debitor non restituens pignus à se con
ductum, si condemnatur, fit infamis.
1434. C. §. **si post.**
neque onerosus creditor audiendus, ne
que delicatus Debitor. 1438. C. §. **sicut**
si seruos. in si. de pign. act.
Debitor speciei, licet liberetur per in
teritum ante moram, tamen secus si lo
co illius peremptæ subrogetur alia fa
cto debitoris, & illa pereat. 498. C. in
marg.
ad Debitorem speciei post moram spe
ctat periculū interitus. 1240. B. l. **quod**
te.
Debitor vagus vbi que conueniri potest.
685. A. glo. **debebit. §. proinde. l. heres.**
de iud. vide in verbo, vagus.
Debitoris electio est in re incerta. 1748.
D. l. **comprehensum. in sum. de contra**
hen. emptio.
Debitoris mora non inspicitur, cum etiā
creditor est in mora. 1842. B. C. l. **si & de**
actio. empt.
Debitoris nomen delegare. 1893. C. l. **ob**
eam.
Debitori contenti dilatio est danda ad
soluendum. 686. A. l. **si debitori. de iud.**
idem in condemnato.
Debitori facta interpellatio, non consti
tuit eum statim in mora: sed cū inter
uallo, vt possit prouidere solutioni.
575. B. C. glof. 4. & in margine. l. **Aemi**
lius. de mi.
Debitori loci vtilitas auferri non potest.
1384. B. in margi. l. 2. **de eo quod cer.**
loc.
Debitorem retinere sine iudicis auctori
tate, quandoque quis potest. 488. A. gl.
sine vllol. extat. quod metus cau.
quilibet extraneus potest soluere pro
Debitori inuito, potest & creditori
inuito. 299. A. B. in mar. §. 1. **l. tale. de**
pac.
Debita sunt in triplici genere. 1240. C
Debitorum nomina si sunt deteriora,
periculum est administratorum ne
gligenter exigentium. 1262. B. l. **peri**

culum.
Debitum alienum sine creditoris volun
te exigere etiam coniuncta persona
non potest. 459. B
Debitum aliunde quàm per iudicem re
petens, vim facit. in verbo, creditor.
Debitum alteri in compensam non ven
niet. 1600. D. glof. 1. l. **si cum militi. de**
compensat.
Debitum ex causa victuali non compen
satur. 1601. B. l. **ob negotium. de com**
penfa.
Debitum naturale venit in compensatio
nem. 807. C
Debitum onerosum liberatur per solam
patientiam. 2048. C. l. **qui semisses. de**
vsur.
Debitum videtur, quod iure honorario
debetur. 1394. B. in prin. §. **debitum.**
Debiti ad debitum non fit compensatio.
1601. C. D. glof. 1. l. **ob negotiū. de com**
penfat.
Debiti instrumentum petere creditor
potest, etiam postquam est ei satisfac
ctum. 1190. B. C. l. **solutione. ad exhi**
bendum.
Debili episcopo datur curator. 340. C
Decedere potest quis duobus testamen
tis relictis. 107. D
Decem dies dantur ad soluendum debi
tori, etiam si non sit dictum. 1402. C. in
margine. l. **promissor. de consti. pecu.**
Decemviri. 67. B. §. & cum.
Decennium dicitur longum tempus. 2044.
C. glo. 2. l. **cum de in rem. de vsur.**
Deceptis, & non decipientibus, opitu
landum. 1775. D. §. **hoc enim. l. 2. ad Vel**
leianum.
Deceptis sine culpa, subueniendum est.
476. A. §. **nee intra. l. diuus. de resti. in**
int.
Decessio, id est, damnū. 1162. C. §. **si quid.**
expensæ an debeant deduci in Deci
mis. 797. C
Decipere licet sine dolo in emp. vendi
loca. & con. 1860. C. l. **item si. loca. &**
556. B. §. idem Pompo. l. in causæ. 2. de
mino.
Decipi non debet contrahentes. 1450.
C. §. **omnia. l. 1. de exer. act. & 1473. A**
B. §. neque. l. sed & si. de in fito.
Decipi semper se credunt nouitij. 51. C.
gl. in eos. §. **illud verò. in proæ.**
Decipiens aliquem sub specie commen
dationis, de dolo tenetur. 529. A. l.
quod. de dol. ma.
Decipiens mulier non iuuatur Velleia.
1594. A. l. **si decipiendi. ad Velleia.**
Declinatoriam fori habens, non dicitur
posse conueniri. 607. B. in marg.
Decretalis bono. posses. & edictalis. 818.
C. gl. **data.**
Decretum vbi necessarium est, causa per
libellum expediri non potest. 139. B.
in textu.
Decreta, id est, sententiæ. 712. C
Decurionum loco hodie sunt cõsiliarij.
518. B
Dedicabant olim reges. 118. C. D
pañum de non Dedican. locum suum,
non valet. 311. A. l. **nemo.**
Deducere de hereditate, quod sibi debe
tur, iustus possessor potest. 792. B. §. **iuf**
stus.
Deducere in publicum quid. 1212. B. §. **in**
publicum.
Deducere rem in iudicium. 691. B. l. **si pe**
titor.
Deductis impensis fructus intelliguntur.
797. B. §. **fructus. l. si à domino. de pe**
titio. heredit.
Deest plerunque alteri, quod alteri su
perest. 1724. B. l. 1. **de contrahen. emp.**
Defendere est id facere quod dominus
in litem faceret. 372. B. §. **defendere.**
Defendere est iudicium suscipere. 373.

D. & gl. 1. §. fin. l. sed & hæ. de procur.
agere quandoque, id est, Defedere. 242. D
Defendere videtur, qui iudicatum solui
promittit. 613. D
Defedere precise an quis teneatur. 373. C
Defendere debens, tenetur defendere
suis impensis. 402. D. in marg.
Defendere ibi cogitur quis, vbi agit: li
cet priuilegium fori habeat. 686. B. l.
qui non. de iudic.
Defendere non videtur aliquem, qui eū
duci patitur. 216. B. glo. **defendit. l. 2. si**
ex noxa cau.
Defendere se aduersus periculum, natu
ralis ratio permittit. 1056. B. l. **itaque. ad**
leg. Aquiliam.
Defendere se videtur, qui immediatè
percutit percussorem. 1089. B. C. §. **ta**
bernarius. l. si ex. ad leg. Aquil.
non videtur boni viri arbitrio Defende
re is, qui actorem frustrando facit ne
ad exitum causa deducatur. 403. C. l.
fin. de procur.
Defendere tenetur procurator in tribus
casibus. 371. C
Defendi absentem à quibuscunque, pu
blicè interest. 396. B. l. **seruum. §. publi**
cè. de procura.
Defendi ibi quis debet vbi deliquit. 1118.
D. l. **fin. de noxa.**
vbi absens quis damnari potest, ibi que
uis verba pro eo facientem, & innocē
tiam Defendentem, audiri equum est.
369. C. in text. l. **seruum. §. publicè. de**
procurat.
Defendi quandoque actor, & reus agit.
388. D. glof. **defendat. l. non cogendū.**
de procur.
fatis pœnæ subit, qui non Defenditur.
193. B. l. **fatis. de in ius voc.**
reip. interest seruum in causa Defendendū
admitti. 369. C. D. glof. 1. §. **publicè. l. ser**
uum. de procur.
Defendens alium ex necessitate, videtur
suo nomine esse in iudicio. 216. C. l. **si**
cum.
Defendens alium non vtitur priuilegio
sui iudicis. 700. B. l. **si fideicom.**
non Defendenti seruum in causa noxali,
denegatur persecutio vsusfructus. 216.
B. C. in margine.
quod fit ad Defensam, pœnam non mere
tur. 1086. C. §. **qui cum. l. scientiā. ad legem**
Aquiliam.
Defensio, id est, excusatio. 2053. C. glof.
defensionem.
Defensio est de iure naturali. 1056. B. l.
itaque. ad leg. Aquil.
Defensio plena. 600. C. §. **plena.**
Defensio sui, vel rerum suarum, vel alteri
us, quo casu est permessa. 56. C. D
Defensor dicitur sine mandato, procura
tor cum mandato. 1277. A
nemo alieni litis idoneus Defensor sine
satisfatione intelligitur. 390. A. §. **quā**
alium. l. qui proprio. de procur.
Defensor quandoque tenetur compare
re, & quandoque non. 600. C. in marg.
Defensor rei dicitur, procurator actoris.
356. B
Defensor sine satisfatione non admitti
tur. 390. A
Defensori non competit quod alicui inu
tile est. 279. B. §. **nos.**
Deferre ad iudicem, id est, significare,
vel nuntiare magistratui. 1212. C
Deficit si lex suppletur. 2105. D. gl. 1. l. **ora**
tio. de sponfa.
Deficere qui dicitur. 586. B. §. **qui de**
fic.
Deflorans virginē non tenetur de adulr.
per eam postea perpetratis. 1208. D. l.
Neratius in argu.
Deformitatis æstimatio nulla fit. 1098.
A. in prin. l. **fin. in fin. de his qui deiec.**
& 1054. C. l. **ex hac. si qua. pau. se. die.**
Defunctus

Index materiarum

- Defunctus potuit quod non potest heres. 1498. D. & e contra. 2167. D
- Defuncti dolus an noceat successor. 1954. B. C. glo. potior. l. sicut.
- Defuncti vitiorum heres est successor. glo. l. etiam. de peti. here.
- Defuncti iure vitur heres. 2052. B. glof. 4. §. fin. l. cum quidam. de vsu.
- saepe credimus aliquid defunctum voluisse, non tamen rogasse. 2184. D. §. saepe. l. si sponsus. de don. inter vir. & vxor.
- Defunctorum actus an possint suspendi. 1024. B. l. receptum. in fin. com. prxd.
- Defunctorum voluntates strictè interpretari non debent. 953. C. §. sed si. l. plenum. de vsu & habi.
- Degradat episcopus clericum. 340. D
- Deiectum dicitur, quod suspensum dicit vel effunditur, vel dum suspeditur. 1093. B. in textu.
- Deiciens nocte è domo, nò punitur: die sic. 1097. C. §. Labeo.
- Delegare creditorem. 2126. D. §. si filius. fa.
- Delegare iurisdictionem, & mandare, differunt. 155. C
- Delegare potest iudex qui iurisdictione suo nomine, non alieno habet. 166. A. l. more.
- Delegari non possunt causæ meri & mixti imperij, nisi iudex absit, aliæ sic. 153. A. l. in sum.
- Delegari non possunt, quæ plenam causæ cognitionem, & decreti interpositionem requirunt. 139. A. in sum. text.
- Delegari possunt, quæ semiplenam causæ cognitionem requirunt. 157. A. §. vt possit.
- Delegans soluit. 1580. A. §. interdum. l. quamuis. ad Velleianum.
- Delegantis morte extinguitur delegatio. 167. A. l. & quia. de iuri. omn. iud.
- Delegatio pro iusta præstatiõe est. 1547. B. l. quod debetur. de pecul.
- Delegatio vicem solutionis habet. 1547. B. gl. fin. l. quod debetur. de pecu.
- Delegatiõe nõ queritur hereditas. 2148. B. glof. debet. l. si malier.
- Delegatus ab inferiori, quandoque subdelegat. 679. C. in margi.
- Delegatus, an & quãdo potest delegare. 157. C
- Delegatus, licet aliàs sit ordinarius, vice tamen fungitur delegatis in causa delegata. 156. B. l. & si.
- Delegatus vice mandantis fungitur, non sua. 173. A. in text. l. solet. de iur. om. iudi.
- Delegatam iurisdictionem qui dare possunt. 167. B
- Delens testamentum, vel aliud instrumentum, qualiter tenetur. 1084. B. & sequen.
- ad deliberandum datur tempus interrogato. 1193. C. in fin. l. qui interrogatur. de inter. act.
- Deliberatè quæ sunt, magnum sortiuntur effectum. 351. A. glo. sint elocuta. §. quantum. l. quid ergo. de his qui no. inf.
- Delicatus debitor non est audiendus. 1438. C. §. igitur. l. si seruos. in fin. de pign. act.
- per Delictum suum, quis beneficiũ amittit. 574. C
- Delictum familie exercitoris esse fingitur, quia familia mala vitur. 664. C. gl. 2. l. 3. nau. cau. stab.
- Delictum frequens auget pœnam. 96. C. glo. 2. l. 2. de his qui sunt sui vel alie. iuris.
- Delictum humana fragilitas nõ excusat. 144. C. §. sicubi. cum gl. l. illicitas. de off. sic. præsi.
- Delictum maius est liberum corruppe-
- re, quàm seruum. 1207. C. l. doli. de ser. cor.
- Delictum nil habet commune cum venia ætatis. 559. B. §. quid enim.
- Delictum non debet esse impunitum. 1203. A. §. at is. l. qui seruum. de inter. acti.
- Delictum parentum non est immediata causa corporalis pœnæ filiorum. 88. D
- Delictũ quandoque, id est stultitia. 1991. D. glo. delictum. l. cum mancipium. de ædil. edict.
- Delicti ad delictum fit compensatiõ. 220. D. glof. 1. §. penult. l. fin. de eo per quẽ fact. erit.
- Delicti auctor tenetur. 1208. B. glof. 1. l. in hoc. de ser. cor.
- Delicti causa durior est, quàm cõtractus. 1417. C. gl. fin. l. ita vt. commo.
- Delicti ratione, extraneus dicitur suus, quo ad iurisdictionem. 142. D. glo. pẽ. l. 3. de offic. præsi.
- iustus est eum teneri qui princeps fuit Delicti, quàm qui res recepit. 1200. D. l. in hoc. de ser. cor.
- propter Delictum priuatur quis iure suo. 60. B. glo. 1. in fin. l. iustitia. de iusti. & iur.
- ob Delictum priuatur quis honore, sed non releuatur onere. 333. C. glof. certis. §. ait prætor. l. 1. de postu.
- Delictõ impostæ pœnæ sponte consentire videtur delinquens. 332. A. in margine. in verbo, delinquens.
- pœnam quam quis ex Delictõ suo præstitit, recuperare non debet. 391. B. §. itẽ. l. qui proprio. de procura.
- ex Delictõ suo damnus pati quis debet. 1106. B. l. si ex duobus. de noxa.
- in pari delictõ potior est qui possidet. 1370. C. l. auunculo. de condic. sine cau.
- non debet quis ex Delictõ pœnã & præmium mereri. 594. B. glof. 2. l. item ei. ex qui. cau. ma.
- in simili Delictõ actoris & rei, deterior est conditio actoris. 198. C. l. nam cum. ne quis eum qui in ius voca. & c.
- Delictõ ex vno, tota familia dominus carere non debet. 1080. A. l. illud.
- pro Delictõ quãdoque venia datur. 560. D. gl. cum venia. l. Papi. de min.
- Delicta non debent remanere impunita. 1088. D. in margine. l. ita vulneratus. ad leg. Aquiliam.
- Delicta paria mutua compensatione tolluntur. 198. D. gl. 1. l. nam cum. ne quis eum qui in ius voc. est.
- Delicta plura diuersis temporibus si facta sint, de quolibet est pœna imponenda: secus si in eodẽ tempore. 1080. B. §. si idem. l. illud. ad legem Aquilianam.
- Delicta sunt multiplicia. 75. D. glof. 3. l. neque. de legibus.
- Delictorum communio turpis, 1703. D. l. quod autem.
- minoribus in Delictis non subuenitur. 546. B. §. nunc.
- in Delictis prætor non succurrit. 573. B. l. auxilium. de min.
- licet in Delictis præsumatur dolus, tamẽ fallit in minore & scemina. 250. C. in margine. gl. 2. l. vbi. de eden.
- nemo Delictis exiuit, quãuis capite sit minutus. 585. B. §. nemo. l. 2. de cap. min.
- Delinquere.) Puniri non debet quis in quo non deliquit. 1714. A. glo. quia. §. dignius. l. actione. pro socio.
- pactum contra ius, & inducens ad Delinquendum, non valet. 2162. C. l. conueniri. in summa. de pact. do.
- Delinquendi siue peccandi occasio tollenda. 1383. C. glo. fin. l. 1. de eo quod cert. loco. & 662. A. glo. daretur. l. 1. nau. cau. stabu.
- Delinquendi, & cõtrahendi diuersa causa. 1449. C. §. magistrum.
- Delinquens videtur consentire pœnæ pro eo delictõ impostæ. 332. A. gl. 2. §. denique. in marg. l. 1. de postu.
- Delinquens persona exhibenda est, vt cognoscatur. 214. D. in marg. l. 1. si ex noxa. cau.
- Delinquentium conditio melior fieri nõ debet. 2178. D. & seq. §. ergo. l. hæc ratio. de do. inter vir. & vxorem.
- aliud est auctorem esse Delinquenti, aliud delinquere pati. 1099. C. l. in omnibus.
- Dementia quandoque fingitur ob crimina. 147. C
- Dementiæ color parentibus adscribitur, dum querela inofficiosi proponitur. 715. C. l. sciendum. de inoff. testa.
- Deminutum refertur ad actum ciuilem: vt in vsucap. 777. B. C. l. de perditum.
- Demonstratio falsa non præiudicat veritati. 89. C. glof. in l. imperator. de statu homin.
- Demonstratio falsa non viciat iudicium. 714. C. l. si in iudicis. de iudi.
- Demonstratio nominis vice fungitur. 826. C. 827. A. si in rem. vers. sed si. in glof. de rei vind. & 1244. A. in principio text. l. certi. si cert. pet.
- Demonstratione fundi vend. facta, fines nominare opus non est. 1749. D. §. demonstratione.
- Demonstratione vtimur, cum nomen ignoramus. 826. C. 827. A. §. sed si. l. si in rem. de rei vindica.
- Deni dicuntur decem, vt ait Accur. sed male. 50. C
- Denuntiare quis tenetur. 1851. D
- Denuntiare testimoniu. 2090. A. & 2093. B. l. inuiti.
- Denuntiare.) Non valet iuramentum, cũ iurat quis se non denuntiatum maleficium. 287. C. in addi. glof. 2. §. illud. l. si vnus. de pactis.
- Denuntiatio, id est, summatio. si capitur in verb. denuntiatio non debet.
- Denuntiatio facit quem esse in dolo. 251. D
- Denuntiatio illius qui deputatus est ad nuntiandum maleficia, in dubio non præsumitur calumniosa. 343. C. in margine.
- Denuntiatio non debet fieri venditori, qui simul cum emptore conuentus est. 2024. C. in margine.
- Denuntiatio nis forma. 1910. D. in addi. glof. solutorum.
- Deo præfertur filius in bonis paternis. 722. A. glof. sepius. §. Papi. l. Papianus. de inoff. testa.
- Depectus dicitur, qui turpiter pactus est. 468. B. §. si igitur.
- Dependere, id est, expendere, cõsumere. 1776. C. §. & si.
- Deperditum, refertur ad actum naturalem: deminutum, ad ciuilem. 777. B. l. deperditum.
- Deplorata persona minus fidei habere præsumitur, quàm diues. 247. B. §. cogentur.
- Deportato potest iudex reseruare aliquã partem bonorum suorum. 614. C. in margine.
- Depositarius quandoque de casu fortunato tenetur. 1620. B
- Depositari⁹ de solo dolo tenetur. 1620. C
- Depositæ & commodatæ res non veniunt in iudicium famil. erciscoun. 1151. D. gl. communes.
- Depositiõe, vt solutiõe, liberatur quis. 1675. C
- Depositum accipiens, beneficium dat. 1622. B. §. sed contra. l. Lucius. dep.
- Depositum, & commendatum, idẽ. 1621. C. l. Lucius. & 1623. A. B. in marg.
- Depo-

Digesti veteris.

Depositum est, est nulla merces pro custodia datur. 1605. D. §. si vestimenta.
Depositum actio & mandati quando concurrunt. 1607. A.
Deprecata negotia venia parcendi. 574. A.
precibus actionem famosam Deprecari, & pacto, differunt: quia hoc infamiam irrogat, illud non. 345. B. §. pactus.
Deprecatio, est libellus supplicatorius, id est requesta. 1466. A. B. l. deprecatio.
Depreciari, id est deprisare. 1066. C. in textu.
Deprehendi. Quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, reuocari solet. 1366. B. C. l. hæc conditio. de condict. inde.
Derelicta negotia gerens solum de dolo tenetur. 414. C. §. interdum.
Deridenda publice loquens fatuus præsumitur. 1961. C. in marg. l. 4. de ædil. edict.
Derogare iure non oportet prætoris factum. 236. A. B. §. sed exci. l. 1. de feriis. & 335. C. in l. 1. vers. si vero. de fer.
Deserere promissio dicitur, quando non seruatur promissum. 225. D.
Desertio appellationis non facit perdere possessionem. 213. D. in marg.
Deserere promissum officium liceat. 1654. C. §. qui mandatum. l. si quis. mandati.
Designare, id est ostendere. 1178. D.
Designatur tenetur quis quod petit, in qualibet actione reali & personali. 518. D.
Designatores qui. 342. B. §. designatores.
Designari pertinere, quod non cœpit. 960. B. l. omnes. in princ. ibi, desinere. vsu fruct. quemad. ca.
Desistere quid. 678. B.
Destitisse dicitur, si quis distulit, sed qui liti renuntiauit. 560. B. & 678. B. l. destitisse.
Despoliare, id est, spoliare. 2198. D. §. Proculus.
Destinare, id est, proponere. 2222. D.
Destruere alienum potest quis, ne destruat suum. 1087. C. §. quod dicitur. l. si quis. ad legem Aquil.
Desuetudine tollitur lex. 82. B. in fine text.
Desultor quis. 1899. D. l. apud. & in mar. & 1900. B. §. puto.
Desultoria leuitas. 1900. A. in marg.
Deterior si redditur res, non dicitur red dita. 1407. B. l. 3. §. 1. Com.
Detriorem causam facit proprietarius, etiam in meliorem statum re mutata. 958. B. in fin. de vsu & habi.
Detentus mea opera quod factum est, reficere debeo. 917. D. cum. l. de vsu fructu.
Detentus non dicitur fieri ius actoris, licet fecerit expensas: & de illis agi separatim potest. 229. B.
Detrimentum.) Aequum est commune detrimentum communibus impensis refarciri. 1460. A. l. 2. de. l. Rhodia. §. Aequissimum.
Detrimenti non lucri sit præstatio, quando amissa re sit contributio. 1461. D. §. portio. l. 2. de. l. Rho.
Detrimento alterius non debet quis fieri locupletior. 1330. C. l. nam hoc. de cond. inde.
Diuitiæ, id est, secundum. 250. A. §. hæc vxor.
Diaboli seruitores qui plura faciunt, quâ eis sit mādaturum. notatur in argu. 1630. B. C. l. diligenter. in princ. & 1665. B. l. potest.
Diaeta, 2218. A. B. §. virginii.
Dixarij qui. 662. C.
Diuina, id est conceptus, seu agitatio mentis, seu sententia. 80. B. l. fraus.
Dixarij verbo quid continetur. 320. A.
Dixarius calix, id est, tornatilis. 1074. D.

§. si calicem. & in margi.
Dicam impiagere. 532. C. in margine.
Dicere secundum aliquem, est ei quod petit adiudicare: vt, iudex dixit secundum me. 67. C. §. Et cum.
Dicere non potest quis quod mente nõ agitavit. 636. D. gl. l. quia. de arbi.
Dicit gratia. 1408. C. in textu.
Dictare actionem, est eam intentare. 532. B. in margine.
Dictare iudicium, est actionem intendere. Ibidem.
Dictatores. 66. D. §. populo.
Dista lege, id est, pacto conuento. 1882. C. §. lege. l. cum in plures.
Dictum in vno ca. legis, non censetur repetitum in alio quotiens nõ est eadem ratio. 347. B. in margi. l. in actionibus. de his qui nõ. infra.
Dictum prius, intelligitur tacite repetitum. 692. C. glo. 2. in fin. l. si iudex. de iudi.
Dictum, & promissum differunt. 1969. A. l. sciendum.
Dictum, pactum, & stipulatio differunt. 1969. A. B. glo. pollicitationem.
Dictum præcedens, ad tempus retroactum quandoque trahitur. 1970. D. gl. quæ. l. si vero.
Dictum quod est, minus quàm quod actum spectandum. 1726. C. l. sed Celsus. §. 1. de contrahenda emptione.
Disturum, id est dicendum. 1895. A. gl. disturum. l. si tibi.
Dies diuersimodè incipit apud diuersas gentes. 239. A.
Dies, & consul, id est data. 243. B. in textu.
Dies & consul in quibusdam adhibetur, & quibusdam non. Ibidem. §. editiones.
Dies expectatur (licet conditio euenierit) vbi dies est, & conditio. 231. B. §. homo.
Dies ille non debet numerari, quo quis promisit sistere iudicio: nec etiam ille, quo sistere iudicio: nec etiam ille, quo sistere debet. 221. A. B. l. vicena.
Dies naturalis, & artificialis differunt. 239. A.
Dies positus in prin. libri vel instrumenti, refertur ad sequentia quæ non habent diem. 248. C. §. si initium.
Diei vltimi aliqua hora quædam cõplentur. in verbo, vltimi diei.
Die quædam fieri debent, non nocte. 239. C.
Differre, & tollere contraria sunt. 655. C.
Differri non debent lites, sed tolli. 655. B. l. quantus. de arbi.
Difficile quandoque, id est impossibile. 271. D. & 785. A. & 1689. B. gloss. difficile. & 2057. D. gl. Difficilis.
Difficilis ratione discretionis sit, quod aliàs non fieret. 917. C. gl. pe. l. vsu fructuarium. de vsu. & habitatione.
Diffusumne, an diffusum legendum sit. 223. A. B. §. si quis. in margi.
Digitus aquæ, id est fistula digitaria. 1012. C. l. 20. §. 109. aliàs, Lucius.
Digito monstrari quem, perinde est ac proprio nomine vocari. 1241. B. l. certum. si certum petat.
Digito demonstratur res, an proprio nomine vocetur non refert. ibidem. §. nõ & l. certum. si cert. per.
Dignitas, id est officium. 953. A.
Dignitas quandoque sumitur pro statu. 892. A. in margine.
Dignitas contemnitur ex conuersatione æquali. 149. C. l. obseruand. de offi. præsi.
Dignitas filij magis prodest, quàm obfit casus patris. 123. A. B. l. filiam. de sena.
Dignitas liberat à patria potestate. 101. D.
Dignitas maior est in sexu virili. 129. A.

l. de senato.
Dignitas non tollit originem domicilij, 123. C. l. penul. in sum. de sena.
Dignitas non minuitur adoptione. 111. C. & D. in gl. l. per adoptio. de adop.
Dignitas non mutat domicilium. 123. C. l. senatores. de senato.
Dignitas non transit de inferiori ad superiorem. 119. B. in sum. Bart. in l. 1. de senato.
Dignitas personæ non attenditur, vbi agitur de vili officio. 333. B. in margi. gl. certis. §. ait prætor. l. 1. de postu.
Dignitas seruata est quo ad mundum, sed quoad Deum omnes sunt pares. 328. C.
Dignitas testis fidem auget. 2087. B. glo. dignitas. l. 3. de testi.
Dignitatis suæ rationem habere debet iudex. 149. C. l. obseruandum. de offi. præ.
sub nomine Dignitatis aliquid committitur aliud est quàm sub proprio nomine. 167. D.
Dignitate mores præferendi. 2085. C. gl. 2. l. 2. de testi.
Dignitate præualet numerus personarum cum agitur de commodo buræ, & secus si de fide, de probatione veritatis. 271. A. in margine. l. & tuum. in fin. de pact.
Dignitate mariti per priuilegium retinere potest vidua consularis, nubens plebeio. 123. C. l. nuptæ.
furor superueniens non mutat Dignitatem seu dominium. 902. C. l. qui iurere.
Dignitate paterna non fruatur filius ante eius dignitatem conceptus. 121. A.
aliquando largius cum vluario agendum est, pro Dignitate. 953. B.
Dignitate pendente quæ fuit, valet. 1397. C. glo. 2. l. hæctenus. de consti. pecu.
Dignitatum ordo quadruplex. 120. D.
Dignosci liberum a seruo, haud facile est. 1726. A. l. quia. de contrahenda emptione.
Dilatio aliter in criminali, aliter in civili causa datur. 240. B. l. finali. de fer.
Dilatio an vna, vel plures sit danda. Ibidem. per tot. gloss.
Dilatio data super principali, censetur cessata super accessotio. 1945. B. in mar. l. 4. de distrac. pig.
Dilatio danda est ad soluendum. 686. A. l. si debitori. de iudi.
Dilatio non datur ægro, si potuit mittere procuratorem. 693. D. gl. 4. l. interdum. de iudi.
Dilatio post primam toriens danda est, quoties opus erit, causa cognita. 238. B.
Dilatio secunda instrumentorum causa dari non debet, sine causa cognitione. 238. B. l. oratione. & in margi. de fer.
Dilatio secunda non debet concedi sine causa cognitione. 221. D. in margine. h. l. si quis caut.
Dilationem ex causa dare potest iudex. 693. B. l. interdum. de iudi.
humanum est ob fortuitos casus Dilationem accipi. 693. B. §. humanum. l. interdum. de iudic.
Dilatione pendente cessat officium iudicis, nisi dilatio reuocetur, vel mutetur. 636. C. glo. diem. l. qualem. de arbi.
Dilationes minuire potest iudex. 709. B. C. glo. vel temporis. l. nonnunquam. de iudi.
Dilationes plures dantur reo, quàm actori. 240. C. gl. 1. l. fina. de fer.
in Dilationibus actor & reus sunt pares in ciuilibus. 680. C.
exceptio Dilatoria ante litem contestat. proponi debet. 359. D.
Diligens esse debet quilibet in officio suo. 148. B. l. diuus. de offi. præsi. & 151. B. l. 1. ibi, sed diligenter. de offi. procu. Casa.
Diligentem

Index materiaram

- Diligentem errare non est verisimile.** 2079. A. gloss. diligens. l. cum de. de proba.
- Diligentem parum qui sibi querit socium,** de se queri debet. 1720. A. l. socius. pro socio.
- Diligentem, requirit exercitoria: diligentior, institoria: diligentissimum,** de in rem verso. 1458. C. gl. eadem.
- Diligentior debet esse melioris conditionis, quam negligens.** 1597. B. C. l. in compensatione. de compensa.
- fatum vitare ne Diligentissimus quidem potest.** 551. A. B. §. neque. l. verum. de minor.
- Diligentia multiplex.** 1627. A. in casu.
- Diligentia exculat à culpa.** 1864. D. gl. 1. §. penultimo. l. si merces. loca.
- Diligentia non ambitiosa, & curiosa insolentia multum differunt.** 2059. B. C. l. si bene.
- Diligentia nulla damnum vitare possumus.** 1420. C. l. ad eos. comm.
- Diligentiam in alienis rebus quam in nostris exactiorem adhibere debemus.** 1791. C. l. custodiani. de periculo & commodo rei venditæ.
- Diligenter custodit qui vincit.** 1212. B. §. in publicum. de ser. fugi.
- Directa datur, quando verba & sententia locum habent.** 168. C
- Directa & utilis, hodie non differunt.** 464. C
- Directa est ordinarium auxilium: utilis, extraordinarium.** 387. A
- Directa, est solennis: utilis, sine solennitate.** 464. C
- Directa prævalet utili.** 387. A. §. si procurator. in margine. l. mutus. de procura.
- Directæ quandoque prævalet utilis.** 365. D. glo. fina. l. in causæ. de procura.
- Directo quid fiat, an per obliquum, nihil interest.** 1557. A. gl. prius. §. 1. l. quod si. de in rem ver.
- Directo quid negatur, quod obliquè conceditur.** 747. D. gl. 2. l. 3. de petitio. hereditatis.
- Discedere à lite.** 635. B. §. dicere.
- Disceptor, id est caufidicus.** 633. D
- Discipuli debent excusare magistrum.** 636. A. §. Celsus. l. qualem. de arbi.
- Discordes si sint coniuncta persona & extraneus ad aliquid simul deputati, præfertur opinio coniunctæ.** 311. A. B. in marg.
- Discussum, id est finitum.** 2067. A. gloss. discussio.
- Discutere matrimonium, id est, separare.** 2178. C
- Dispendiū, est damnū.** 1833. C. §. actiões. Dispendator. 1473. D
- Dispensator bonorum.** 543. D. in margi.
- Disputandi stricta ratio improbat.** 1089. A. §. multa. l. ita ad legem Aquiliam.
- Disputationis causa dictū, nõ probat opinionem loquentis.** 776. A. B. in mar. §. ait senatus. l. item. de peti. hered.
- Dissensus impedit contractum.** 1252. C. in margine.
- Dissentire.** Naturalis est hominum ad dissentiendum facilitas. 634. A. §. principaliter. l. item si de arbi.
- Disimulare docent leges. vide in verbo, Malitia.**
- Disimulare iniuriam bonum est.** 504. A. gl. seruant. §. 1. l. 1. de don.
- Disimulare licet.** 1558. B. glo. quo vertatur. §. penultimo. l. quod si. de in rem ver.
- Disimulatio in fidiōsa in dolo est.** 1743. C. in fine. l. ea quæ. de contrahen. empirio.
- Disimulatione tollitur iniuria.** 285. A. §. sed si. l. si vnus. de pactis.
- Disimulatores magni sunt Bononienses.** 150. B
- Distinguiamus aliquando, etiam vbi lex non distinguit.** 158. B. gl. 3. l. 2. de offic. assesso. & 190. D. & 631. D. gl. 4. l. licet. de arbi. & 595. C. gl. 2. §. sed quod. l. ab hostibus. ex quib. cau. ma.
- Distinguere non debemus quando lex non distinguit.** 871. C. l. de pretio. de Publicia. & 173. C. glo. à quo. §. à quo. l. item veniunt. de petitione hære. & 139. A. glo. fin. §. si liber. l. 3. de condic. cau. da.
- Distinguere an, & quando debeamus, vbi lex non distinguit.** 190. D
- Distingui quando debeat lex, & quando non.** 141. D
- Distrahi quasdam res expedit, quæ magis onerant quam fructui sin.** 774. B. §. ceterum. versi. atquin. l. item veniunt. de petitione hereditatis.
- Distributiua verificatur in quolibet particulari distributorum.** 1425. C. §. si annua. in summa.
- Diu dicitur decennium.** 82. A. gl. in ueterata. l. de quibus. de legibus.
- Diuerfa res est, licet sit eadem materia, sed forma diuerfa.** 1184. D. in mar. §. si quis. l. Iulianus. ad exhiben.
- Diuerfa si sunt sententiæ, valet quæ pro reo lata est. in verbo, Reus.**
- Diuerfitas factorū exigit diuerfitatē pœnarū.** 1087. B. l. si feruus. ad l. Aquiliã.
- Diuerforium.** 1924. C. D
- Diuertisse non dicitur mulier, quæ breui reuerfa est.** 213. A. l. plerique. de ritu. nupt.
- Diui fratres an fuerint Antoninus, & Seuerus.** 735. C. D. in mar.
- Diuidere fundum regionibus. in verbo, Regionibus.**
- pañum ne perpetuo Diuidatur, non valet.** 1170. C. §. si conueniat. in summa. l. in hoc. commun. diui.
- Diuidi res si nequeat, vni ea datur & prærium alteri.** 1158. D. l. si fami. familiæ eriscun.
- Diuinare potest nemo.** 1070. D. l. si putator. in fine. ad legem Aquiliam.
- Diuinare si quis non potuit, ei ignoscendum est.** 1656. B. C. §. si cum. l. si fideiussor. manda.
- Diuini iuris quæ sunt.** 114. B. in tex.
- Diuisa quæ non sunt in vita, diuiduntur post mortem.** 1145. A. l. quæ pater. familiæ exciscuudæ.
- Diuisio fieri debet propter cõtenõiones.** 989. C. l. in re. de serui. vrb. præd.
- Diuisionis instrumento res contrahentium dolo non contentæ, sub generali quietatione non comprehenduntur.** 295. A. l. tres fratres. in sum.
- Diuiti contumeliosus est sumptus modicus.** 1225. B. l. atqui. §. iudicem. de religio.
- Diuiti minus prouidetur quam pauperi.** 322. A. glo. 1. §. si in annos. l. 8. de transfact.
- Diuitiis æquiparatur opera & industria.** 1685. C. l. si societatem. pro socio.
- Diuortium quid, & vade.** 2218. D. in glo. & l. diuortium.
- Diuortium, & repudium differunt. Ibidem Diuortium, & separatio ob adulterium differunt.** 454. D
- Diuortium culpa commissum, delictum est immodicum.** 547. A. §. si mulier.
- Diuortium raro permittitur.** 547. B. gl. 1. §. si mulier. l. si ex. de minori.
- Diuortium quando fieri potest iure canonico.** 454. D
- Diuturna consuetudo, id est decem, vel viginti annorum.** 83. A
- Diuturnitas temporis, iuris ignorantia, & numerus, inducunt principem ad legitimationem liberorum.** 2120. B. l. qui in. §. 1.
- Docere quandoque, id est, probare.** 200. B. & 272. B
- expensæ, quæ fiunt in Docendo, restituntur in duobus casibus.** 843. D. glo. pe. §. sed si. l. sin autem. de rei vind.
- Doctor esse quis potest anno ætatis decimo septimo.** 329. A. in margine. l. 1. de postu.
- Doctor non debet petere consilium à scholari.** 249. B. in margine. §. prætor. l. si quis. de eden.
- Doctores adulterinam doctrinam tradentes sunt puniendi.** 50. C. in præc. §. hæc autem tria.
- Doctores debent aliquid scire vltra ea quæ dicunt scholaribus.** 45. B
- Doctores non debent dare pecuniam scholaribus, vt eos audiant.** 471. D. in margi.
- Doctores nouitij non debent incontinèti procurare sedem ordinariam.** 462. C. in margine.
- Doctores quales esse debeant.** 45. D. in mar.
- Doctus vir commendari debet.** 45. B. in margine. §. & antea. in procemio.
- Docti viri memoria perpetua esse debet.** 49. A. §. ne autem. in procemio.
- Doctrinæ causa quædam fiunt, quæ aliàs non.** 423. C. in margi. gl. §. quid ergo. l. si pupilli. de nego. gest.
- Dolia signare, id est marquare.** 1790. B. §. si dolium.
- Doliare vinum, aliàs doliarium.** 1739. A. §. sed et si.
- Doliare vinum.** 1791. A. & in margine.
- Dolon est flagellum, intra cuius virgam latee pugio.** 1089. C. in margine.
- Dolus aduersarij si dedit causam cõtractui, quotiens pœnitere potest.** 1882. B. §. mandauit.
- Dolus agentis dans causam transactioni, reddit eam nullam.** 1365. B. in margi.
- Dolus alterius alteri nocere non debet.** 1112. D. §. si abfen. l. electio. de noxa.
- Dolus auctoris non debet ei nocere qui causam lucratiuam non habet.** 371. C. glo. 1. l. si quis. de procurator.
- Dolus bonus pro solertia est.** 504. B. §. non fuit. l. 1. de do.
- Dolus, bonus & malus est.** 504. C
- Dolus commissus in perdendo, nocet: si quis in non acquirendo.** 1718. B. §. illud.
- Dolus cuique suus nocet, non alienus.** 224. C. l. 2. §. fina. si quis cautio. & 2030. B. l. si cum. de euic.
- Dolus culpam continet, sed non ecõtra.** 767. C. gloss. prædone. §. veniunt. l. & non. de peti. her.
- Dolus cum dolo compensatur.** 218. D. §. 2. glo. quamuis. l. 1. de eo per quem fac. erit. & 220. D. & 528. B. l. si duo. de do. ma.
- Dolus defuncti an noceat successori.** 1954. B. C. glo. potior. l. sicut.
- Dolus & fraus, differunt multipliciter.** 267. B. per totam glossam.
- Dolus est bonus contra hostes.** 504. B. in textu. & C. in gloss. §. non fuit. l. 1. de do.
- Dolus est machinatio alterius decipiendi causa: cum aliud agit, & aliud simul datur.** 503. B. §. dolum. l. 1. de do.
- Dolus ex conspicuis indicij probari debet.** 513. A. B. glo. si. l. & eleganter. de do. ma.
- Dolus futurus ideo remitti non debet, quia inuitarentur mali ad delinquendum.** 287. C. in additio. ad gloss. 2. §. illud. l. si vnus. de pact.
- Dolus futurus pacto remitti non potest, sed præteritus sic.** 287. B. §. illud. l. si vnus. de pac. & 1417. B. l. in commodato. commoda.
- Dolus generali remissione non continetur.** 5428. D
- Dolus malus fit caliditate & fallacia.** 267. A. §. dolo.

Digesti veteris.

Dolus malus multis modis committitur.
Ibidem §. dolo.

Dolus potest defendi à quocunque postestore. 117. C. §. si quis.

Dolus præponderat culpæ. 192. C. glo. 2. l. cum lex. de ædific.

Dolus præsumitur. 202. D. glo. pen. l. si fundo. de eue.

Dolus præsumitur paruitate pretij. 319. B. in marg. §. modus. l. cum hi. de transf. ac.

Dolus non præsumitur in minore aut femina. 250. C. D. in marg. gloss. 2. l. vbi. de eden.

Dolus non purgatur casu. 1105. B. l. si heredes. de noxa.

Dolus quando dat causam contractui, non potest purgari per actionem ex contractu descendente. 1615. B. in margi.

Dolus remitti potest tacite. 269. B. gl. ne depositi. §. si paciscar. l. iurisgen. de pactis.

Dolus siue initio contractus committatur, siue post, parit exceptionem. 268. A. §. siue.

Dolus si est in transactione, non tam pacificetur quam decipitur. 323. B. §. qui per.

Dolus si est, nullus metus est. 392. B. l. & qui. ex qui. cau. ma.

Dolus volenti non fit. 841. D. gl. l. nam. si. de rei vin.

Dolus venditoris non prodest emptori. 1834. D. l. fecit.

Doli actio minori non competit, quia restitui potest. 556. C. gloss. penul. §. I. dem Pomponius. l. in causæ. 2. de minorib.

Doli actio non datur, nisi pro magna & evidenti calliditate. 513. A. B. l. & eleganter. §. si. de do. ma.

Doli actione non conuenitur vniuersitas. 517. C. l. sed. & de do. ma.

Doli actio quando finitur. 525. B. C.

Doli ad culpam non est compensatio bona. 218. D. glo. quamuis. l. 1. de eo per quem fac. erit.

Doli auctor de dolo tenetur. 1487. B. §. ipse. l. quod in. de tributo.

Doli capacitas attribuitur in pupillo. 1480. D. §. sed. & l. 3. de tributoria.

Doli & fraudis differentia. 1685. A.

Doli exceptio est in personam ex parte proponentis. 1498. D. gloss. summouebitur. l. item.

Doli exceptio & realis est, & personalis. 518. D.

Doli exceptio non excludit actionem. 504. D.

Doli exceptio quadruplex. 1315. D.

Doli sui præmiū fere nemo debet. 646. B. l. ita. de arbi.

Dolum allegans probare debet. 249. C. D. gl. antep. in si. l. si quis ex. de eden.

Dolum committit, qui vocatus non venit. 545. D.

Dolum non facile committit vniuersitas. 517. C. l. sed. & §. sed an.

iratur in litem ob Dolum, non culpam. 1374. in tex.

Dolum in deposito allegans probare debet. 665. B.

Dolum fingit lex quan loque. 1666. C. gl. si. l. dolus. manda.

Dolum licet contra hostes committere. 504. C. gl. 3. §. 2. de do. ma.

Dolum malum facit, qui ex aliena iactura lucrum querit. 1476. D. §. nam.

Dolum malum abesse à se præstare debet venditor. 1743. C. l. ea quæ de contrahen. empr.

Dolum non facit, qui suo iure vitur. 1318. B. glo. dolo. l. si donaturus. de condic. cau. da.

Dolum qui dicit, probare debet. 2077. D.

glo. l. l. patronus. de proba.

Dolum suum quæquam releuare æquum non est. 1710. B. C. §. tempus. l. verum. pro soc.

de Dolo suo absolutus, actione prima conueniri potest. 524. C. l. cum a. te. de do. ma.

de Dolo actio minori non competit. 556. C.

Dolo administratoris tenetur quis, in quantum est locupletior. 1528. B. §. si dolo.

Dolo alterius quis lucrari non debet. 219. B. l. si actoris. & 210. A. l. §. 1. de eo per quem fact. erit.

Dolo facit, qui quod restitutus est petit. 1994. B. gloss. l. cum in ea. de ædific. edict.

Dolo facit qui reposcenti rem non reddit. 1608. D. §. est autem. l. 1. depo.

Dolo facit quis, ex eo tempore quo incipit habere iniustam causam litigandi. 1618. B. l. si quis.

Dolo inest fraus. 267. D. in marg. glo. 3. §. sed si. l. iurisgen. de pact.

Dolo malo iudicare quando dicitur iudex. 681. A. §. dolo.

Dolo malo verbum post duo verba positum, refertur ad vtrunque. 1207. B. l. doli. in summa.

Dolo malo sit pactum, cum alterius circumscribendi causa aliud agitur, aliud agi simulatur. 267. A. §. dolo. l. iurisgentium. de pactis.

Dolo malo inritum pactum non seruat. 266. B. C. §. pactum. l. iurisgen. de pact. si inritus est contractus, qui Dolum dedit, inuito altero non recedit à contractu.

265. D. gloss. dolo. §. ait prætor. l. iurisgentium. de pactis.

Dolo possidere desinens, & dolo possidere nolens, æquiparantur. 783. C. §. perinde. l. sed & si. de peti. her.

statuta poenalia semper censentur habere causam, si delicta Dolo sunt commissa in verbo, dolum.

ex Dolo suo consequitur quis præmiū. 65. A. gloss. l. §. postea cum Appius. l. 2. de origine iuris.

conuentio ne quis de Dolo teneatur, non valet. 1605. D. §. illud. l. 1. depo.

dominus tenetur de Dolo procuratoris, de eo quod ad eum peruenit. 518. A. §. item §.

de Dolo solum tenetur deserta negotia gerens. 414. B. §. interdum.

de Dolo in seruitute commissio an teneatur seruus liber factus. 508. A.

quatenus tenetur de Dolo pupillus. 1607. D. §. an in.

Dolo venditoris non tenetur emptor. 1528. B. §. emptor.

Dolosa actio non datur humili contractum in dignitate. 716. B. l. non debet. de don.

parui refert, an initio quis Dolo se versatus sit, an postea hoc facere cœperit. 782. B. §. de eo. l. sed & si. de peti. her.

Dolosus est, qui se splendide vestit, ut melior videatur. 513. D. in marg. gl. 3. l. si quis affir. de dolo malo.

Dolo nihil dolosus. 528. B. l. si duo. eū glo. de do. ma.

Domesticus non potest esse testis. 225. D. in marg. gl. si. illud. l. sed & si. si quis cau.

Domestico funere impeditus non tenetur sistere in iudicio. 225. B. §. illud.

Domicilium senatoris duplex. 123. C. l. senatores.

Dominium & iurisdictione, æquiparantur. 92. D. in marg.

Dominium quandoque, id est, effectus dominij. 854. D.

Dominium alicui princeps auferre non potest sine causa. 1021. B. C. in marg. l. veditor. commune. prædio.

Dominium tu habeat, qui seruitutem ha-

bet. 1027. A. in marg.

Dominium an sit seruitus. Ibidem.

Dominium an solo pacto transferatur. 1761. A. glo. de finere.

Dominium duorum in solidum esse non potest. 1412. D. §. & an. l. si vt. commo.

Dominium eodem tempore quaritur & amittitur. 2187. A. gloss. in p. o. l. quod autem. de don. inter vir. & vxor.

Dominium habet, qui auctore iudice comparauit. 1223. C. §. sed si. l. Et si. de reli.

Dominium per sententiam non mutatur. 854. D. gl. si. l. inter officium. de rei vin.

Dominium probatur per famam. 439. D. glo. committat. in margi. §. si cum. l. at qui. de nego. gest.

Dominium in legatis sine possessione quaritur. 1049. C.

Dominium quandoque sine possessione quaritur. 2177. A. gloss. periculi. l. si fundum. de fund. do.

Dominium transfertur ex inutili contractu. 509. C. D. in margine.

Dominium quandoque sine possessione transfertur. 1702. B.

Dominium sine poss. transfertur multis modis. 853. C. glo. si. l. si ager. de rei vindi.

Dominium sine pretio non transit ex venditione. 1732. A. l. quod vendidi. de contra. emp.

Dominium non transfertur, si quod meū est, tibi trado tanquam tuum. 1309. C. §. subtilius.

Dominium quandoque ex causa locationis quaritur. 849. D.

Dominium quandoque sine traditione quaritur. 850. A. gloss. 2. l. redemptores, de rei vindic. & 867. C. gloss. l. l. sunt & alia. de Publicia.

Dominium superueniens alienationem confirmat. 863. B.

Dominus dans pecunias famulo pro emenda annona, non tenetur de in rem verso, licet ille famulus non soluat creditibus. 1563. D. §. versum.

Dominij arbitrio res æstimatur. 1305. A. glo. 2. l. si tutor. de in litem iu.

Dominij causam quandoque deteriorem facit seruus. 215. D. gloss. 2. l. 2. si ex noxa cau. aga.

Dominus ex facto serui sciens tenetur in solidum, aliis non valiter. 219. B. l. si actoris. de eo per quem fac. erit.

Dominus ex serui facto etiam de peculio non semper tenetur. 1674. B. gl. auferunt. l. cum seruus. manda.

Dominus iniuriam pati non debet. 1485. A. l. illud. de tribu.

Dominus non debet lucrari ex dolo serui. 219. B. l. 2. & l. 3. §. 1. de eo per quem fact. erit.

Dominus quis ex duabus causis esse non potest. 1671. C. glo. antep. l. seruunt. manda.

Dominus rogans præcipit. 1572. B. gl. §. l. 1. quod iussu.

Dominus verus furtum non committit. 1420. D. in marg. l. rem mihi. commo.

nullus habet iustiorum petitionem, quam Dominus. 1626. B. §. exempli loco. l. bona. depof.

conuentus rei vindicatione non tenetur dicere pro qua parte Dominus est. 863. B. l. in speci. l.

Dominus habet plenam coercitionem in seruum. 893. C. §. & Aristo.

Dominus in actione de peculio non cauet. 1710. B.

Dominus potest auferre fundum vasallo ineunti amicitiam cum inimico suo. 127. C.

Dominus quando debet nominari. 829. A. in margine.

Index materiaram

- Dominus tenetur de dolo procuratoris, de eo quod ad eum peruenit.** 518. B. §. item si.
- Domini loco succedens, potest petere fidelitatem sibi fieri per sacramentum.** 961. A. B.
- Domini priuilegio gaudet familia.** 1283. in marg.
- Domino inuito princeps eius seruum quandoque manumittit: sed tenetur ei ad pretium.** 131. C.
- Domino nocet iniuria, eius procuratori facta.** 389. B. gl. si. l. non cogendum. de proc.
- Domino obesse non debet serui calliditas, vel creditoris credulitas.** 1558. B. §. sed si. l. quod si. de in rem ver.
- Domino quod non licet nec familiarum.** 952. B. C. l. si habitat io. §. fin. in marg.
- litigare cum Domino, vel eius subiecto, graue est.** 149. B. gl. restituantur. l. senatusconsultus. de offi. præsi.
- Dominum impune locupletari ex furto serui, iniquum est.** 1520. B. §. ex furtiua. l. 3. de pecul.
- Dominum se negans dominio uti non potest.** 1196. B. l. non alienum.
- Domus est habitatio, & domicilium.** 1213. D. §. domum.
- Domus ex quibus constat.** 853. A.
- Domus vicini destructa, ne ignis ultra procedat, est communiter reparanda.** 1460. A. B. in marg.
- nuntiari ad Domum solemniter sufficit.** 709. D.
- Domum reuocandi ius quis habet.** 607. B. §. si cum.
- domo debet inuitus de Domo sua extrahi, nisi sit criminalis causa.** 193. A. l. ple rique. de in ius voc.
- Domo vendita quid veniat.** 1824. C. gl. ædibus.
- Donare iniucem nequeunt, qui sunt in eiusdem potestate.** 2179. A. §. qui in. l. hæc ratio. de don. inter vir. & vxor.
- Donare non debet iudex, quæ ei sunt commissa.** 320. C. §. si prætor.
- Donare possunt coniuges ad obligationem Dei.** 2184. B. §. sed &
- Donare sibi quandoque permittitur coniugibus.** 2104. A. B.
- Donare præsumitur nemo.** 1576. D. in mar. l. 4. ad Velleia. & 1678. D. glo. 3. l. si mandatu. mandati.
- Donare non debet quis, quod curare debet.** 320. D. glo. 2. §. si prætor. l. 8. de trans.
- Donare non præsumitur mulier.** 453. C. glo. ex contrario. l. Nefennius. de neg. gest. & 786. A. gl. fin. §. adeo. l. sed & si. de pet. her.
- Donare non videtur, qui necessariis oneribus succurrit.** 2193. D. & seq. §. non enim. l. si quis. de don. inter vir. & vxor.
- Donare quis in dubio non præsumitur.** 2211. C. glo. in l. vtrum. de do. inter vi. & vxor.
- Donat raro mulier.** 2207. B. glo. solenne. in verbo, mulier viro.
- Donata remissio pensionis ob sterilitatem, annis sequentibus peti potest.** 1855. A. §. Papinianus. l. ex conducto.
- Donatio in multis casibus præsumitur.** 1643. B.
- Donatio causa mortis, inter coniuges valet.** 2188. B.
- Donatio concessa sepulturæ causa, valet.** 2183. C. §. concessa.
- Donatio causa mortis tribus modis reuocatur.** 1254. A. B.
- Donatio facta Syluestro an valet.** 41. C. in margine.
- Donatio facta à Constantino non valet.** 150. B. in sum. l. legatus.
- Donatio facta à spõso sponsæ, valet.** 2181.
- C. in sum l. si sponsus.**
- Donatio facta concubinæ, valet.** 2178. C. D. §. videamus.
- Donatio facta vxori diuertenti, vt reuertatur, valet.** 2117. B. l. vir mulieri.
- Donatio inter concubinam & amatum, valet.** 2215. C. l. si prædia.
- Donatio inter coniuges quandoque permittitur.** 2182. C.
- Donatio inter coniuges hætenus reuocatur, quatenus locupletior est qui accipit.** 2196. C.
- Donatio inter coniuges morte donatoris confirmatur.** 2200. A. l. cum hic. in sum.
- Donatio inter coniuges prohibetur, ne mutuo amore se spolient.** 2178. A. B. l. moribus.
- si non tenet matrimonium, tenet Donatio de rigore, secus de æquitate.** 2178. C. §. videamus.
- Donatio valet inter coniuges, quotiens facultates non minuit qui donauit: vel minuit, sed qui accepit non est factus ditior.** 2185. A. B. §. cum igitur.
- Donatio inter virum & vxorem non valet.** 2131. C. D. l. si res.
- Donatio causa mortis non requirit additionem hereditatis.** 729. C. in marg.
- Donatio mixta venditioni, valet.** 1739. C. l. si quis.
- Donatio non continetur sub libera administratione.** 1926. D. in marg.
- Donatio gratis facta non inducit obligationem in futurum.** 137. D. in marg. gl. fin. l. solent. de offic. procon.
- Donatio non continetur in generali & libera concessione.** 291. A. §. si filius. l. contra. de pactis.
- Donatio valet, cum nil de bonis erogatur, hoc inter virum & vxorem.** 2185. A. l. si sponsus. in fin. de don. inter vir. & vxor.
- Donatio valet pro oleo ponendo in æde sacra.** 2184. B. in textu.
- Donator de dolo se obligare debet.** 1995. B. l. ad res. de ædil. edict.
- Donum, & munus differunt.** 149. D.
- Dona seu munera, nec olim, nec hodie iudici capere licet: xenia olim sic, sic hodie non nisi defectu salarij.** 149. B.
- Domire, Qui dormit, humanam rem patitur.** 1072. A. §. nec quisquam. l. si seruus. ad legem Aquiliam.
- Dos caduca.** 2114. B. §. veterem.
- Dos data in primo matrimonio inualido, videtur tacite repetita, si postea validetur.** 2138. C. l. si serua.
- Dos dicitur in bonis viri quo ad dominium rerum dotalium, sed quo ad sustentationem vxoris, dicitur ipsius vxoris.** 2156. A. B.
- Dos ibi esse debet, vbi sunt onera matrimonij.** 2145. B. si is. de iur. do. §. ibi.
- Dos non est sine matrimonio.** 2125. D. l. 3. de iur. do.
- Dos non est titulus lucratiuus.** 1318. A.
- Dos non potest solui fœminæ, nisi in eius utilitatem vertatur.** 2160. C. l. fundum. in sumario.
- Dos quandoque applicatur fisco.** 1370. D.
- Dos reconciliatur vsucap. & consumptione.** 2159. C. gl. 2. l. pater.
- libellus quo petitur Dos restitui, debet concludere ad totam dotem: licet maritus condemnatur in quantum facere potest.** 1394. C. in marg.
- Dos si desit mulieri, à viro ali debet.** 1228. B. in marg. l. quod si. de relig.
- Dotis alienum æs, funeris impensa est.** 1227. A. l. impensa. de religio.
- Dotis causa datum.** 2129. B. C. §. dotis.
- Dotis collatio quando cessat.** 1148. C. §. intestato.
- Dotis contractus est de iure gentium.** 589.
- A. in margine.**
- Dotis fauor.** 2129. B. in si. tex.
- Dotis fructus ad virum pertinent.** 2197. A.
- Dotis fructus, vt maritus lucretur, tria requiruntur.** 2128. B. glo. 1. l. dotis. de iure do.
- Dotis promissio ultra vires patrimonij an valet.** 2149. A. gl. non valet.
- Dorem dare filia præsumitur mater, nisi contradicit.** 1639. A. glo. dotem.
- Dorem habere debet matrimonij onera sustinens.** 1133. A. l. si filia. & 1153. B. l. si maritus.
- Dotis suas mulieres habere saluas, reipublicæ interest.** 2125. C. l. 2. de iur. do.
- Dotale prædium.** 2175. B. l. dotale.
- Dotalis fundus certis casibus alienatur.** 2160. D. & 2173. A.
- Dotalis rei an sit domina mulier.** 736. D.
- Dotale serui fructus viri est.** 1526. C.
- Dotalem fundum maritus non potest alienare, nec vxor ei consentire, nisi pro eius utilitate.** 2160. C. l. fundum. in sum.
- Dotare filiam Iudæam, vel hæreticam, non tenetur pater.** 1561. C. D. l. si vero. in glo.
- Dotare filias patris est officium.** 2111. A. gl. 1. l. qui liberos. de ri. nup.
- Dotatam habere filiam, interest patris.** 2034. C. l. pater. de euic.
- Dubitans pro ignorante habetur.** 428. B. in mar. gl. 2. l. Pomponius. de neg. gest.
- Dubitare rationabiliter quis debet.** 812. D. gl. 2. l. antiqui. si pars here. pet.
- Dubitationis ratione aliquid permittitur, quod aliàs negaretur.** 675. D. glo. possit. §. sed & si. l. 2. de iudi.
- Dubitationis ratione fit, quod aliàs non fieret.** 231. A. l. si eum. si quis cautio.
- Dubitationis tollendæ causa quæ contrariis inferuntur, ius commune non lædunt.** 1575. A. §. etenim. l. qui mutuam. mandati.
- Dubitatione in iudicio emergente, quæ consulendus.** 76. D.
- Dubitatiuis verbis quandoque opponitur exceptio.** 1295. A. B. in mar.
- Dubius euentus potest vendi.** 1728. B. l. nec emptio. de contra. empti.
- Dubius litis euentus.** 1547. A. l. quod debetur. de pecu.
- Dubia pactio interpretatur contra proferentem.** 984. C. §. hæc lex. l. si arborem. de fer. vrb. præd.
- Dubia responsio admittitur.** 800. A. gl. 1. l. Si debitor. de peti. hære.
- Dubia res fit per negationem probabilẽ.** 312. C.
- Dubium si est de mensura, recurritur ad arbitrium.** 981. B. §. si inter.
- Dubij contractus recipiunt modum à consuetudine.** 1980. A. in mar.
- Dubia in re nuptiis abstinendum.** 2109. D. §. sed in re. l. adoptiuus. de ritu nup.
- in Dubio furtum præsumitur fieri culpa eius cui res sublata est.** 1699. A. l. cum duobus. §. adamna. pro socio.
- in Dubio iudex in benigniorem partem procliuis esse debet.** 2201. C. §. sed vbi. vide in verbo, iudex in dubio.
- solent iudices in Dubio secundum eum iudicare, qui iurauit.** 1293. B. l. admonedi. de iure iur.
- in Dubio pœnæ sunt molliendæ.** 347. B. gl. 1. §. fin. l. furti. de his qui no. infra.
- in Dubio statum verbum legis.** 1454. B. gl. edicti. §. si is. l. 1. de ac.
- Ducitur funus, corpus infertur.** 1223. C. §. si cui. & 1232. B. C. l. prætor.
- Duci in rationem.** 1867. C. l. qui insulam.
- Duci aliquem qui patitur, eum defendere non videtur.** 216. B. gl. defendit. l. 2. si ex noxa. cau.
- Ducens vxorem non debet citari. in verbo, vxorem.**

Digesti veteris.

Duellū iure Rom. est permiffum. 1019. C.
Dilectis amor patriæ. 56. B. C. in mar. glof.
 2. l. veluti. de iust. & iure.
Duo vbi requiruntur, vnum nō sufficit.
 222. A. gl. Auctoritas.
Duz actiones contrariæ ortiri possunt
ex eodem factō. 1417. A. l. si feruus. in
 fumario commo.
Duz rationes vincunt vnam. 921. C. in
 ipar. §. idem est. l. i. de usufruc. accresc.
Duorum officio fungi quis potest. 670.
 B. glo. debeat. §. item si. l. si. nau. cau.
 sta.
Duorum dominium vel possessio in soli
dum non esse potest. 1412. D. §. fin. l. si
 vt certo. commo.
Duorum vicem an agere quis possit. 101.
 D. gl. in l. 3. de adop.
Duorum vicē obtinere quis potest præ
sertim in volūtaria iurisdictione. 142.
 C. glo. in l. 2. de offi. præsid.
Duorum vicem sustinere potest quis,
cū officia non sunt contraria. 101. B.
 l. si. consil. de adop.
Duorum vicem vnum sustinere diffici
le est. 272. A. §. nec non. l. si plures. de
 pact.
Dupla non promittitur nisi pro rebus
pretiosis. 2012. B. §. quod autem.
 Dupondij. 46. C. in tex.
Durare.) Factum quid non dicitur, nisi
duret. 408. D. glof. i. §. quod si. l. item
 eorum. quod cuiuscunque vni. no.
Duritia.) Penæ non irrogatæ indigna
tionem solam duritiam continet. 1801. A.
 l. feruus. de fer. expor.
Dumhari sunt defensores municipio
rum, & ciuitatum. 181. C.

E

Ecclesia vel minor vendere potest, si
facit conditionem suam meliorē.
 318. D.
in Ecclesia potest index laicus acta iudi
cij expedire, quæ strepitum non requi
runt. 1296. A. in marg.
Edere, est copiam describendi facere,
vel in libello complecti, &c. 242. A. §.
 edere.
Edere, est dare præscriptum, vel per de
clarationem. 241. A. in mar.
Edere actionem, id est demonstrare: o
lim quoquomodo, nunc per libellum.
 241. C.
Edere non videtur, qui stipulationem to
tam non edit. 245. A. §. edere. l. i. de
 eden.
Edere nomen, est curare nomen inscribē
dum in actis, &c. 124. C. in mar.
Edere patrimonium. 117. A. B.
Edere rationes, est dictare, vel tradere li
bellam vel codicem. 249. A. §. si initiū.
 verfic. edere.
Edere tenetur quis instrumenta faciētia
contra se pro fisco. 245. B. l. Senatus.
Edere non tenetur quis instrumenta qui
bus vsurus non est. 244. B. §. edenda.
Edi debet ratio à capite. 253. B. §. edi. l. ar
 gentarius. de eden.
Edi totus liber non debet, sed tota ratio
prout pertinet ad petentem. Ibidem. §.
 edi.
Edenda est pars tantum necessaria instru
menti. 253. B.
Edictio instrumentorum quando facien
da. 244. D. per totam. glo.
Editiones sine die & consule fieri debēt.
 245. A. §. editiones.
Edicere, id est, edictum & pœnam pone
re. 169. B. C.
Edicere. 409. D.
Edictalis bonorum possessio & decreta
lis. 818. C. gl. l. ordinarium.
Edicta Citatoria quot, & quæ. 708. D. gl.
 priuam.
Edicta prætorum. 56. D. §. eodem.
Edicta quædam erant generalia, quædā

specialia. 168. B.
late patēt verba Edicti. 1402. C. §. si sine.
Edictum, ex quibus causis maiores, tres
habet partes. 590. C. gl. verba.
Edictum perpetuum non dicitur genera
le, vt Aetursius somniauit. 44. C. in
 mar. & 54. A. & 87. A. in mar.
Edictum perpetuum quid. 44. C. in mar.
 & 87. A. in mar.
Edictum, quod metus causa. tria habet
auxilia. 489. A.
Edictum vnum pro omnibus quando da
tur. 709. B. & sequen. l. nonnunquam.
Effectus.) Verba cum effectu accipi de
bent. 200. B. §. docere. l. penul. ne quis
 eum qui in ius voc. est. infra, in litera
 V. Verba cum effectu.
Effectus plus, quam verba attenditur
 1492. B. gl. pen. l. si filiusfa: quod cum
 eo, &c.
Efferuescere. 1966. A. gloss. efferuescere.
 l. quis fit.
Egestate laborare debent mali, vt aliis
sint exemplo. 1625. D. §. nam malē. l. bo
 na. depo.
Egestate societas soluitur. 1685. A. B. l. so
 cietatem. pro socio.
Egregia personæ quæ. 1283. A. l. ad per
 sonas.
Egregia personæ, & morbo impeditæ,
coram iudice ad iurandum venire non
coguntur. ibidem.
Ei, id est, ab eo. 1381. A. l. sed &.
Eicere verbum, est accomodū ad par
tum immaturum. 1073. C. §. si mulier. &
 in mar. & 1082. C. l. Quintus.
Electus partus. 1073. C. D. in mar.
Electio erronea non præiudicat. 753. C.
 in marg. l. legitimum. de peti. here.
Electio cuius est, hominē in genere le
gato. 1140. C. D.
Electio facta per procuratorem, valet.
 398. C. l. si is.
Electio mala in culpa est. 1216. B. glo. 2. l.
 secunda. si mentor falsum modum di
 xerit. & 1416. A. glof. l. l. qui non. com
 modati. & 1470. A. glof. relicti. l. 5.
 de instito. & 1690. B. gl. si. l. non ob. pro
 soc.
Electio malē facta, nō nocet. 360. D. gl. si.
 l. cum indebitum. de condic. indeb.
vocatus ad Electionem, si dicit se nolle
interesse electioni, & postea venit ante
electionem, debet admitti ad scruti
nium. 563. C. in margine.
superior potest inquirere de moribus E
lecti confirmandi, licet nihil obiicia
tur electo. 336. A. in mar.
Electi consules in futurum, possunt cum
præsidibus qui administrant facere re
formationes. 771. B. C. in mar.
Eligere viam leuiorem potest, qui plures
habet. 1701. C. D. §. idem. in lum. l. cum
 duobus. pro socio.
Eligens scienter malum, probat. 1765. B.
 gl. 4. l. si venditor. de in diem addic.
Eligens vnum contrarium, videtur re
nunciare alteri. 730. D. gl. submouebitur.
 l. nihil. de offic. testa.
Eligens inter contraria, variare non po
test. 1769. B. §. eleganter. in summa.
licet non dicat capitulum, Eligimus te:
sed, illum: tamen valet electio. 2134. D.
 gl. quod autem.
Elogium. 1984. D. gl. elogium.
Elusoria minæ non timenda. 753. B. in
 mar. l. legitimum. de pet. hered.
Emanipare non cogitur pater. 100. A. B.
 cogitur aliquando. 110. D.
Emanipari filium, & patrem mori, æqui
parantur. 214. C. gl. manebunt. in ver
 bo. patrem mori.
Embanna. 1729. C.
Emblema quid. 1183. A. in mar.
Emissa manus, id est, cautio propria ma
nu facta. 2075. A.

Emissarium. 985. C. in marg.
Emimus plerisque res propter accessio
nes. 1735. B. §. plerisque.
Emere non potest quis re in loco in quo
gerit officium. 1749. B. l. qui officij. &
 1744. C. l. non licet.
Emere & vendere cogitur quis. 1821. A.
 gl. 1. §. idem. l. Iulianus. de act. emp.
Emens à furioso, quandoque vsucapit.
 755. D.
Emens rem pluris, quam sit ei mandatū,
non potest repetere. 450. A. glo. 1. §. li
 bertos. l. libero. de neg. gest.
alea non Emitur. 1777. D. l. cum heredi
 tatem. de here. vel act. ven.
Emptio est ambulatoria. 554. A. gl. Idem.
Emptio & venditio vt consensu contra
hitur, ita contrario consensu soluitur.
 1785. B. l. emptio.
Emptio & venditio promiscue ponun
tur. 1826. A. l. veteres.
Emptio quandoque, id est, instrumentū
emptonis. 1406. C. D.
Emptio nuda conuentione soluitur, si
res secuta non sit. 1786. A. §. emptio.
Emptio non est rei flagitiosa. 1737. B. §.
 vesteni. l. quod sepe. de contrah. emp.
Emptio spei est. 1728. C. l. nec emptio. de
 contrah. emp.
Emptionis & venditionis pretio, licet
contrahentibus se circumuenire, mo
do absit dolus. 556. B. §. idem.
solutum. pretium ex causa Emptionis
inualidæ repetitur. 1349. B. l. feruum.
Emptio quod accedit, & venditionis pars
est. 1980. D.
Emptio vicina est permutatio. 1887. B.
 l. Aristo. de re. per.
potest in parte vel in toto recedi ab Em
ptione re nondum secuta. 265. C.
 versi. vnde illud. §. adeo. l. iurifgent. de
 pac.
Emptor dicitur, qui pretio emit. 1970.
 A. §. emptorem. l. sciendum. de ædil. e
 dic.
bonæ fidei contractus non patitur, vt
Emptor rem amittat, venditor pretiū
retineat. 1815. C. §. neque. l. ex empto.
 de actio. emp.
Emptor legem dicere videtur. 1939. D.
Emptor non tenetur de dolo vëditoris.
 2528. B.
Emptor quandoque de euictione agit.
 1670. glo. pudori.
Emptor quandoq; id est, vëditor. 508. B.
Emptor quare tenetur ad dandum, ven
ditor non. 1811. A. in mar.
Emptor tenetur ad culpam. 1973. A. glo.
 culpa. l. cum autem.
Emptoris conditio non debet esse me
lior, quam venditoris. 1595. A. §. sed si.
Emptoris non interest, ignorantia ven
ditoris an calliditate fallatur. 1959. C.
 §. causa.
quanti minoris, est actio ex Empto.
 2198. C.
Emptori prodest ius venditoris superue
niens. 1840. C. l. si quis. in summa.
Emptoribus & vendi. decipere se licet.
 556. B. §. idem.
Emphyteusis. 879. C. in marg.
Emphyteuta modicum præstat in signū
honoris. 831. B. in marg.
Emphyteuta potest donare rem emphy
teuticam sine consensu domini. 1922.
 B. in margine.
Emphyteuticus. 879. C. in marg.
Emphyteuticus ager quis. 212. B. in
 margine. 879. C. in mar.
Euq; pætra quid. 1452. B. in marg.
Emphratæ. ibidem in marg.
Emungere.) Qui nimis emungit, elicit
sanguinem. 1970. A. gl. 1. §. illud. l. scien
 dum. de ædil. edic.
Encaustum imperiale. 1883. D. 1884. A.
 glof. tolleretur.

Index materiaram

- Enumerari sigillatim omnia non est opus.** 605. B. C. §. multi. l. fed & ex qui. cau. ma.
- Enuntiatiua an habeant vim cōfessionis & cate. in verbo, verba enuntiatiua.**
- Enuntiatiua verba, in verbo, verba enuntiatiua.**
- Enuntiatiua verba an inducant obligationem.** 1623. D. §. Titius.
- Enuntiatiua verba, à testatore prolata, creditoribus non præiudicant.** 1592. C. l. Seia. in summ.
- Ephesus metropolis erat.** 136. A
- Ἐπιβρυχίοι naues.** 1452. C. in text.
- Epidemia, id est accessus ad ciuitatem aliquam obseruari solitus, vt Gallorum reges facere solent, qui urbem Paris. primo ingrediuntur per portam beati Dionysij.** 135. B. C. in text. & in marg.
- Episcopus potest ex causa augere, vel minuere pœnitentiam à papa iniunctam.** 1658. B. in marg.
- Episcopatum de uideras bonus opus desiderat.** 408. A. glof. 3. l. item eorum. quod cuiuscunque vni. no.
- Episcopus an possit constituere actore.** 408. D
- Episcopus est maior prætor, & dicitur præses ciuitatis.** 336. C. D. in mar.
- Episcopus non potest renuntiare episcopatui, nisi in manu papæ.** 150. C
- Episcopi debili datur curator.** 340. C
- Episcopi cogunt heredes ad obsequium supremæ voluntatis.** 804. A. B. §. quantum.
- Episcopi & Cardinales æquiparantur præfectis prætorio.** 125. D
- Epistolæ vicē nuntius gerit.** 1991. C. glof. l. cum mancipium. de ædil. edic.
- Epistomia.** 1825. C. D. §. Castella.
- Equitare non debent rustici.** 1639. D. gl. 1. §. idem. l. idemque. mandati.
- Equitare qui nescit, equum ascendere nõ debet.** 1060. B. in marg. l. idem iuris. ad l. Aquiliam.
- Equitem facere, est ius aureorum anulorum dare.** 189. A. in marg.
- Equitium.** 821. D. §. per hanc.
- Equitium, est equorum armentum.** 953. C. D. & 2063. A. B. l. equis. in mar.
- Equus pro equa ponitur, & sic mas pro femina.** Ibidem.
- Equus si non ascendit pontem, fallacia est dicere eum non ascendere arborẽ.** 1743. D. glof. fallendi.
- Equus non sit deterior castratus.** 1984. D. §. fed enim. l. ædiles. de ædil. edic.
- Eremodicium dicitur iudicium desertũ.** 545. A
- Eremodicium est, quod Græcè dicitur eremedia: id est vadimonium desertum, seu causa deserta, cum altera pars cedens tradit causam aduersario.** 544. C. in mar.
- Eremodicium.** 710. B
- Eripere, & eximere, differunt: nan eripere est de manibus auferre per raptum: eximere verò quoquo modo auferre.** 199. B. l. fed eximendi.
- Errare in proprio facto non licet.** 1577. D. gl. 2. l. quanquam ad Velle. & 1956. C. D. glo. fi. l. Titius. qui. mo. pig. vel hyp. sol.
- Errans nemo rem suam amittit.** 151. A. gl. 4. l. 1. de offi. procu. Cæsa.
- Errans non consentit.** 172. B. l. si per. de iur. omn. iudic. & ibi glof. penultima.
- Errantibus, nõ stultis, succurritur.** 2102. C. §. quod si.
- Erro, & fugitiuus differunt.** 1211. A. quandoque idem sunt: vt 1212. A. §. vnusquisque.
- Erro.** 1967. B. in fine.
- Erronea electio non præiudicat.** 753. C. in mar.
- Erronea subscriptio non nocet.** 1444. B. glof. fin. l. Gaius. de pign. ac. & 1787. B. glof. 4. l. Titius. de rescind. vend.
- Erronea consuetudo quid prodest.** 84. A. l. quod non.
- Error, ignorantia, nescientia, & titubatio differunt.** 2095. D. in gl.
- Error calculi.** 2185. A. l. si sponsus. de do. inter vir. & vxor.
- Error communis excusat.** 1495. C. gl. 1. 3. ad senat. Maced.
- Error an, & quando corrigitur post desincenten.** 1552. D. §. quæsitum. in summa.
- Error circa rem debitam. repetitionem inducit.** 1333. C. §. si putem.
- Error excusat.** 168. C. gl. per imperitiam. l. si quis. de iuris. omn. iudi.
- factum factum per errorem, & actionem non perimit.** 305. B. l. si cum. de pact.
- Error facti improbabili æquiparatur errori iuris.** 132. B. in margi. glof. l. 1. de condic. indebiti.
- Error factum non nocet.** 227. A. §. item. l. 4. si quis cautio.
- Error in alieno facto toleratur.** 2097. C. glo. l. j. 3. de iur. & fact. igno. & 1657. C
- Error in facto proprio quãdo toleratur.** 1334. C. l. fed & si. in sum. de condi. inde.
- Error imperitiam detegit.** 173. A. l. si per. de iur. l. om. iud.
- Error quando facit ius.** 130. B. in summario. & 131. A. & 172. D. glof. 2. l. si per. de iur. l. omn. iud.
- Error iuris, & error facti differunt.** 172. D
- Error iuris non inducit malam fidẽ.** 782. C. §. scire. l. fed & si. de pe. hered.
- Error iuris prodest in acquirendo.** 783. A. gl. & non puto. §. scire. l. fed & si. de peti. he.
- Error iuris prodest, cum quis nequiuisset consulere peritos.** 783. B. glo. & non puto. §. scire. l. fed & si. de peti. hered.
- Error litigantium nõ habet consensum.** 673. B. §. error. l. consensisse. de iudi.
- Error nocet.** 937. B. gl. fi. l. is qui. qui. mo. vsusfru. amit.
- Error nominis nil facit, cum de corpore constat.** 1729. B. §. nihil. l. in venditionibus. de contra. emp.
- Error in nomine contractus non vitiat.** 1892. C. l. infulam. de præscr. ver.
- Error in specie contractus, impedit contractũ.** 1252. B. C. l. si ego. in summario.
- Error in nomine non vitiat, si conueniat de corpore.** 825. B. §. cum in rem. l. idem Pomponius. de rei vindi.
- quando à pietate causatur Error, cessat repetitio indebiti soluti.** 1346. B. in text. l. cum is. de condic. indeb.
- consensui nihil tam contrarium quã Error.** 173. A. l. si per. de iur. omn. iud.
- Erroris causa confessionem reuocare licet.** 1198. A. §. ex causa. l. de atate. de inter. act.
- Errore etiam facta quædam non valent.** 226. D. quædam verò valent. 227. A. gl. 3. §. item. l. 4. si quis cau.
- Error soluens, quando repetit.** 1339. D. §. adeo.
- Errores sex venditionem & emptionem impediunt.** 1729. B
- veritas rerum Erroribus gestarum (aliàs gestorum) non vitiat.** 143. B. §. veritas. l. illicitas. de offi. præsi.
- Esculenta olim capere licebat iudici, hodie non, nisi in defectum salarij.** 149. B
- Eruditus.) Oportet prius animas de in linguas fieri eruditas.** 51. C. §. illud verò. in proem.
- Esse.) Sufficit semel fuisse, licet desinat.** 498. B. gl. 2. l. videamus. quod met. cau. paria sunt non Esse, & nõ apparere. 1756. B. l. in lege. de contrah. emp.
- quod modo nõ Est, potest obligari.** 1912. C. l. & quæ. de pigno.
- quod non Est, perire non potest.** 929. B. §. vsque. l. 1. quib. mod. vsusfru. amit.
- Et, quandoque capitur pro, id est.** 312. C. & 513. A. & 1888. D. & 2125. C. gl. & cum.
- Et, id est, vel.** 723. D
- Euenire quod potest inspicitur.** 171. A. gl. penult. l. si idem. & 175. A. B. gl. fin. in l. cum quædam. de iurisd. om. iud. & 690. C. gl. nasci. l. fed & si. in fi. de iudi. & 551. A. gl. si. §. si locuplet. de minor. & 1848. B. §. & ait. l. si quis loca.
- Euenire quod potest, quandoque non inspicitur.** 175. A. B. & 213. D. glo. 1. §. pen. l. sciendum. qui fatisd. cog. & 1655. A. gl. antepen. l. si quis. mandati. 1300. B. C. in summa. l. 1. de in litem iur.
- Euenire quod potest si lex considerat, non debemus inquirere quid actualiter euenierit.** 1096. B. §. prætor. in sum. l. si verò. de his qui deiec.
- Euentus damni restitutionem non induget, sed inconsulta facilitas.** 550. C. §. nec enim. l. verum. de mino.
- Euentus litis dubius.** 1547. A. l. quod debetur. de pecul.
- Euentus nisi sequatur, non sufficit vtiliter coeptum.** 431. B. l. si negotia. de nego. gest.
- Euentus non inspicitur.** 430. A. glof. nõ habuit. §. t. l. fed an. & §. ego. eadem l. de nego. gest.
- Euentus quandoque sequendus.** 725. B. §. ego. l. Papin. de in offi. testam.
- Euentus si nihil operatur, frustra conditio expectatur.** 1583. C. §. si sub. l. aliquando. ad Velleia.
- Euitio procedens ex plenitudine potestatis principis, non nocet venditori.** 2005. C
- venditor de Euitione tenetur.** 277. D licet pactum sit positum ne teneatur de Euitione vendens, re tamen cuius tenetur ad pretium, quando pactum est factum in genere: scilicet si in specie. 2032. B. C. in mar.
- Eurematica, id est, inuentoria.** 398. A. in titulo l. si procuratorem. & 2150. C
- Exactiones illicitæ sunt prohibendæ.** 144. A. l. illicitas. §. illicita. de offi. præsi.
- Exactum tempus. i. transactum.** 2121. B. in glo.
- Exactorum illicita avaritia reprehenditur.** 145. A. §. præses. l. illicitas. de offi. præsi.
- Exarmare nauem.** 1460. D. in marg.
- Exauthoratio & degradatio parificantur.** 340. B. §. ignominia. & D. per totã glo.
- Exauthorare, est insignia militaria detrahere.** 340. C. in text. & 341. A. in gl. qui Excessit mandatum, aliquid facere videtur. 1630. B. C. l. diligenter. in prin. mandati. & 1665. B. l. potest mandati.
- Excedere fines non debent arbiter, iudex, procurator.** 652. C. gl. cautum.
- Excedit, id est excedere potest.** 2050. D. gl. excedit.
- Exceptio multiplex.** 1362. C. in fine glof. natura.
- Exceptio dilatoria ante litis cōtest. proponi debet.** 359. D cui datur actio, multo magis Exceptio. 608. C
- Exceptio doli quadruplex.** 1315. D
- Exceptio doli realis & personalis.** 518. D
- Exceptio excusationis est de apicibus iuris, quæ non oppo. quando agitur de bono & fauore publico.** 2011. D in marg.
- Exceptio fauorabilis, & odiosa.** 1354. B. in mar.
- Exceptio potest poni per verba dubitativa: vt puto me non teneri.** 1295. B. in marg.

Digesti veteris.

- Exceptio** quandoque plus operatur quā actio. 413.D
Exceptio pacti quatenus porrigitur ad fideiussores. 283.B. §. si cum.
Exceptio non numeratæ pecuniæ fauorabilis est. 1394.D. in margine.
Exceptio preemptoria opponitur post sententiam. 1503.A
Exceptio procuratoria duplex. 395.D
Exceptio non est de regula. 77.B. glo. 2. l. in his. de legi.
Exceptio quæ requirit altiore indaginem, (summarie nō expeditur: aliis sic. 1189.A. §. ibidem. l. 3. ad exhiben. cui competit Exceptio, non cōpetit remedium extraordinariū. 555.C. in margine.
Exceptio superueniens reo, prodest fideiussori. 228.A. l. si is. si quis cau.
Exceptio transactionis & rei iudicatæ impediunt litis ingressum. 1336.D. in marg. §. si quis. l. eleganter. de condic. inde.
Exceptio de euictione cum repellit, quæ actio de ea tenet. 2004.A
Exceptionis nouatio fieri potest. in verbo, Nouatio.
Exceptio præiudicialis quæ fit. 820.D
Exceptionem declinatoriam iudicij habens, nō dicitur posse cōueniri. 607.B. in mar.
Exceptionem habens agere potest. 483.A. B. in margine.
Exceptionem perpetuam tutus, per errorem soluens repetit. 1339.D. §. ideo.
Exceptionem qui contra obligationem tutus est, interesse non habet. 218.B. §. si reus.
Exceptiones debitoris principalis, licet competant fideiussori: fallit tamē hoc in fideiussore spontaneo. 1584.C. in marg.
Exceptiones duæ contrariæ possunt opponi in eodem iudicio. 2078.B. l. cum de. in sum. de proba.
Exceptiones pacti bo. fidei iudicio insunt. 1785.B. l. emptio.
Exceptiones Velleiani possunt opponi per iudicē, etiam sine petitione ipsius partis. 1575.C. in marg. l. 2. ad fen. Velleia.
Exceptor quis. 1859.A. glo. cum quidam.
Excessus, id est mors. 2201.A. gl. excessū.
Excipere quandoq; id est accipere. 189.B. §. liberos.
Excipere non potest quis de iure tertij, quod non est exclusiuum iuris agētis. 1028.B. §. competit.
non agit, qui non Excipit. 1976.D
Excipiendū multa potest emptor, quæ nō potest agendo. 1753.B. C. glo. agente. l. pacta. de contra. emp.
Excipiuntur quædam in generali sermone. 120.B. glo. si. l. de sena.
Excogitare possumus noua vocabula causa doctrinæ. 423. C. in mar.
Excolere ædificiū, id est, ædificare. 909.D. glo. excolendo.
Excommunicari potest quis propter solam contumaciam. 1304.A. glo. non etiam. l. in actionibus. de in litem iur.
Excommunicatus an possit esse arbiter. 627.A. glo. ignominiosus.
Excommunicatus est seruus diaboli. 627.A. B. glo. 2. l. Pedius. de arbi.
Excubiæ, id est, nocturnæ vigiliæ. 132.C
Excurrens summa. 1624.B. in mar.
Excusat imperitia, error, rusticitas. 168.B. & D. in gloss. 1. & 2. §. fin. l. si quis id. de iur. om. iudi.
Excusat iustus iudicis. 540.C
Excusare se proprie dicuntur, qui inuiti non coguntur ad aliquid, & volentes admittuntur: improprie vero, qui ne volentes quidem admittuntur. 329.C. in marg.
non Excusatur delictum prætextu fragilitatis humanæ. 1444.C. glo. 2. §. securi. l. illicitas. de offic. præsi.
Excusatur aliquando à casu metum inferens. 495.D
Excusatur coacta voluntas. 540.C
Excusatio atatis non est aduersus præcepta legum. 574.B. §. sed vt. l. auxilium. de mino.
Excursionis exceptio est de apicibus iuris, quæ nō temere opponitur. 2011.D. in marg.
Executio, id est, solutio. 1391.A
Executio contra nihil habentem, tū fiet, cum aliquid habebit. 563.D. glo. si. §. si feruus. l. quod si. de mi.
Executio quando fieri potest. 503.A. in marg. l. fin. quod me. cau.
Executio non fit in administratorē finito eius officio. 235.A
Executio licet sit facta præpostere, nō tamen vitatur. 503.A. l. fin. quod met. cau.
Executionis instar habet inopia. 403.C. in mar. l. Titius. de procur.
sententia alibi data, alibi datur Executio. ni. 698.D.
Executor olim non perpetuabat actionem, sed sola contestatio. 220.B. C. hodie contra. 236.D
Executor vltimæ volunt. plus expendens quàm debeat, repetere nō potest. 449.B. in marg.
Executores, id est, apparitores negotiorum. 2095.D
Executoris conuentione hodie fit interruptio, olim requirebatur contestatio. in verbo, Contestatio.
Exemplar. 2083.B
Exemplum. Ibidem.
Exemplum quandoque, id est, duplū leu copia. 1127.C. §. sed &.
Exemplū instrumenti ad originale collationatū id potest sine originali. 245.C. gl. in l. si legatum. de eden. & in margine. Ibidem.
Exempli iniqui quod est, in vitio est. 699.A. l. obseruandum. de iudi.
Exemplo agunt pessimo qui scenerant. 1493.D. l. i. de sena. Mace.
Exemplo opus est grassantibus multis. 352.A. glo. onerasset. §. pœna. l. quid ergo. de his qui no. infra.
Exempla mala iure humano reprobanda. 1494.D. glo. pessimo. l. i. de sena. Mace.
Exemplis an, & quando iudicetur. 84.A
Exemplis an, & quando iudicandum. 146.D.
Exemplis quædoque iudicatur. 84.A. gl. 2. l. nam imperator. de legi.
Exemptus citatus debet comparere allegaturus priuilegium. 195. B. l. 2. si quis in ius vocatus non ierit.
Exempta actio. 604.B. §. actio.
Exercere, & instituere differunt. 890.C
Exercere publici iudicij, id est, cognitio, Executio. 154.C
Exercitor nauis quis. 661.C. §. qui sunt.
Exercitor. 1453.A. §. exercitorem.
Exercitus quis dicitur. 340.A. §. exercitum.
Exercitus transiens alendus rusticis an sit 901.A. §. si quid.
Exercitui præesse quis dicitur. 340.A. §. exercitum.
Exheredationis iustam causam heredes probare debent. 502.A
Exhedra quid. 1095.C. in mar.
Exhibere quid. 1177.A. l. exhibere.
Exhibere, id est nutrire. 126.D. in mar.
Exhibere. 1185.C. §. quantum.
Exhibere sufficit eadem forma, licet mutata qualitate. 1190.B. l. si quis. ad exhi.
Exhibenda est persona delinquentis, vt cognosci possit. 214.D. in margine. l. i. si ex noxali causa agatur.
actio ad Exhibendum datur mihi quando cunq; in rebus aliis, si mea intersit eas exhiberi. 251.B. C
agit ad Exhibendum etiam nō dominus: 1177.A. B
Exhumari mortuorum cadauera non debent. 1177.A. B. l. diui. de religio.
Exigere quid. 782.B
Exigere, id est, expellere. 66.A
Exigere est ab inuito pecuniā extorqueri. 459.D
Exigere à se debet negotiorum gestor. 455.D & 1658.D. & 1659.A
Exigenda amarè nō sunt ea, quæ quis de alio affirmavit: vt si constantem dixerit, non exacta grauitas quasi à philosopho petatur. 1968.C. in text. l. si quid de ædili. edic.
Exire dies magistratus dicitur, cum ipse magistratu functus est. 699.C. in text. ubi. ac.
Exiturus actionis dies. 237.B. l. solet.
Exiturus est tuus annus. 1872.A. B. §. cū fundum.
Exilium, id est, deportatio. 225.A
Eximere cretam. 999.A. l. ergo.
Eximere & eripere, differunt. 199.B
Exolere, id est, desinere esse in vsu. 64.A
Expeditum nō est, id est, non semper verum est. 291.C
promissio de nō Expellendo, habet locū si colonus non esset à solutione per biennium. 1877.D. §. inter.
plus expendens, quàm sit ei mandatum, repetere non potest. 449.B. in margine.
Expensam in rationes referre. in verbo, Referre.
Expensam ferre pecuniam. 1938.B. §. Papiianus.
Expensæ à fructuario quæ fieri possunt. 890.A
Expensæ an debeant in decimis deduci. 797.C
Expensæ pro parte socij repetuntur. 460.D
Expensæ quæ fiunt in docendo, restituuntur in duobus casibus. 843.D. glo. obseruandum.
Expensæ restituendæ sunt misso in possessionem. 208.A
Expensæ pietatis causa factæ non repetuntur. 445.A. §. Titium. l. ex duobus. de nego. gest.
Expensæ volupt. non repetuntur. 445.A
lex duobus. de nego. gest.
Expensæ vitiles, & necessariæ. 798.B. l. vitiles.
Expesum ferre hereditati. 785.C. §. quod autem.
Experiri, id est, defendere. 623.C. glo. cū miles.
Experitur nemo sine actione. 424.C. gl. 5. §. final. l. si pupilli. de nego. gest.
Experiri dum aliquid dare. 1090.C. §. quidam.
Expilatis horreis, non compilatis, legendum. 1878.C. in l. dominus. loca.
Exponere dicitur tam in iure, quàm in factis. 329.A
Expresse quædam fieri non licet, quæ tacite fieri possunt. 359.D
Expresio verborum in quibusdā non requiritur, sed sufficit cōsensus. 110.B. l. si pater. de adop.
Expresum habetur, quod tacite intelligitur. 1238.B. l. cum quid. in sum. si cer. pe.
Expresio vitiatum non vitatur tacitū, nisi sit eadem ratio. 1949.B. §. l. i. quibus modis pignus vel hypo. fol.
Expromissor potest obligari pro eo qui non est obligatus, secus in fideiussore. 511.C. D. in margine.

Index materiarum

- Exquæstore, exconsule, & huiusmodi nomina, indeclinabilia. 46. B. in margine.
- Ex re, & propter rem, differunt. 1546. C. in margine.
- Extat, id est, certum est. 882. A
- Extensio legis fit ad casum non expressum, habentẽ similem rationẽ. 2091. B. l. quæsitum. de testi.
- Extinguere, id est, facere ne nascatur quis. 2105. A. glo. extinguet.
- Extra consuetudinem aliquid fieri, & ex consuetudine, late differunt. 1854. B. §. si vero.
- Extraordinariũ quãdoque, id est, speciale. 136. D
- Extraneus quis. 1314. D
- coniuncta persona & Extraneus si deputantur ad aliquid faciendum, & discordent, præfertur opinio coniunctæ. 311. A. B. in margine.
- Extraneo quãdo præfertur cõiuncta persona. Ibidem.
- Extraneus dicitur suus, quo ad iurisdictionem, ratione delicti. 142. D. glo. pe. 1.3. de offi. præsi.
- sæpe quod quis ex sua persona nõ habet, per Extraneum consequitur. 1928. C. in fin. l. 2. quæ res pig. da. obli. non possunt.
- Extraneos punit iudex in sua provincia delinquentes. 142. C. l. 3. de offi. præ.
- Extraria vis. 1868. A. B. glo. extrariam.
- Extremum in iurisdictione quid. 181. D. quando vnum habet duo Extrema, antiquiori in dubio attribuitur. 1123. B. in margi. l. in finalibus. si. regun.
- Extricata margarita. 1075. A. in margine.
- Extrioseca solennitas præsumi nõ solet, nisi probetur. 877. C. §. interdũ. l. quæcunque. de Publicia.
- Exulimproprie dicitur relegatus. 560. A. gloss. exuli.
- F**
- F**acio multo magis in mea persona quod aliorum persona facio. 1353. A. glo. l. §. porro. l. frater à fratre. de condi. inde.
- Facit quis quandoque nõ tanquam ipse, sed tanquam alius. 104. D. glo. l. §. i. l. si paterfa. de adop. & 156. C. glo. l. l. et si. de offi. eius cui man. est iur.
- Facit quisque in suo quod vult, modo alij non doceat. 1033. A. l. sicur. §. Aristo. si ser. vin.
- Facit quis per alium, &c. 91. D
- Facimus nuptias, cũ eas celebramus: spõsalia vero constituimus, cũ eas contrahimus. 350. B. C. §. cum autem.
- Facit quod faciendum est, qui plus facit quã facere debet. 1046. A. gl. plusquã. l. si is eui. quem ad. ser. amit. non imputatur alicui, si non Facit quod etiam si facere vellet, non posset. 2051. C. gloss. finali. §. j. l. cum quidam. de vsur.
- quod tibi fieri nõ vis, alij ne Feceris. 175. D. gloss. 2. l. 1. quod quisque iur.
- Facere iudicatum, est furnire ad sententiam, id est, parere sententiæ. 238. D
- Facere negotium, id est, alium per calumniam accersare. 466. C
- Facere quandoque, id est, pati. 1465. D
- Facere debet quis in re aliena, quod in sua faceret. 1082. D. gloss. 6. l. Quintus. ad legem Aquiliam.
- Facere quid promittens, ita facere debet vt valeat. 1581. A. in margine. l. quãuis. ad Velleianum.
- Facere quod potest, qui non facit, nolle facere videtur. 1966. B. glo. 2. §. idem ait. l. quis sit. de ædific. edictio.
- Facere quod quis non potest, nec aliis cõcedere. 1503. D. glo. fin. l. filium. de senatusconsulto. Mace.
- conuentus ex liberalitate sua, condemnatur in id quod Facere potest. 2136. C. D. §. hoc enim. l. si extraneus. de iur. do.
- Facere videtur, qui non facit. 602. A. glo. 1. §. si. l. ait prætor. ex qui. cau. ma.
- Facere videtur quis, quod per alium facit. 218. C. glo. 3. l. 1. de eo per quẽ fac. erit quo mi. in iudi. & 1216. A. gloss. si. l. 1. si men. fal. mo. dix. & 1450. D. glo. 3. §. Magistrum. l. 1. de exerc. act.
- Facere videtur quis, si patitur quod prohibere potest. 350. D. gl. 3. l. quid ergo. de his qui no. infra.
- Facere videtur omnes quod facit maior pars. 271. A
- non solum quod est consideratur, sed & quod Faciendum. 889. A. §. cum igitur.
- Facienda impediunt multa, quæ iam facta nõ impediunt. 973. C. glo. corrumpit. l. pro parte. de seruitu.
- Faciens quod publice facere licere putat, nõ est in vitio. 1967. A. ad si. §. apud Labeonem. l. quis sit. de ædific. edictio.
- Factum bene retractari non debet. in verbo, bene gestum.
- Factum comprehendit rei verbum. 1889. D. gloss. 4. l. naturalis. de præscrip. ver.
- Factum nõ videtur quod legitime factũ non est. 198. D. gloss. 1. in fin. l. nam cum. ne quis eum qui in ius voc.
- Factum pro dato, & contra constitutum non potest. 1394. A. glo. l. §. pen. l. 1. de cõsili. pe.
- Factum pro infecto haberi potest. 599. D. gloss. fin. l. denique. ex qui. cau. ma.
- Factum proprium ignorare licet. 1346. C. gloss. 2. l. cum is. de condic. inde.
- Factum quod est, mutatur ex superueniente causa. 325. A. gloss. 1. l. nõ est. de transactio.
- Factum quid nõ dicitur, nisi duret. 408. D. gloss. 1. §. quid si. litem eorũ. quod cuiuscunque vni. no. & 1564. A. glo. 2. §. versum. l. Si pro patre. de in rem verso.
- Factum recte nõ debet reuocari. 570. C. glo. fin. l. si mulier. de micio.
- Factum cum lex punit, non curatur de iuris effectu. 350. B. C. §. cum autem.
- Factum vbi promittitur, interesse venit in obligationem. 196. C
- tenetur quãdoque quis præcise ad Factũ, 373. B. gl. accipere. §. penultimo. in margine. l. sed & hæ. de procur. licet regulariter quis nõ teneatur præcise ad Factũ, sed soluẽdo interesse liberatur: tamen vbi per sententiã tenetur tradere, ad id potest præcise cogi. 861. A. in margine.
- non potest quis venire contra Factũ proprium ad sui commodum. 1304. B. §. si filiusfa. l. si nõ sortem. de condic. inde. & 109. C. l. post mortem. glo. 1. de adop.
- Facti proprii non potest ignoratio prætendi. 1578. A. l. quanquam ad Velleianum.
- Facti quæ sunt, nulla iuris constitutione mutari possunt. 589. C. l. legatũ. in margine. de ca. mi.
- Facti scientia prudẽtissimos fallit. 2097. A. l. in omni. de iur. & fac. igno.
- Facto alieno liberatur quis. 426. B. glo. alieno. l. si ex. de nego. gest.
- error in Facto alieno toleratur. 2097. C. gloss. 1. l. 3. iur. & fac. igno.
- Facto aliquid & verbis declarare, paria sunt. 340. D. in margine. glo. 4. §. ignominia. l. 2. de his qui no. infra.
- Facto aliquid fieri tantum valet, quãtum si verbis exprimitur. Ibidem. glo. 4. §. ignominia. l. 2. de his qui no. infra.
- ex eodem Facto cõsequitur penam quæ & præmium. 341. C. glo. 1. §. si. de his qui no. infra.
- Facto in proprio errare nõ licet. 1956. D. gl. finali. l. Titius. quibus mod. pig. vel hypo. sol.
- error in Facto proprio quando toleratur. 1334. C. l. sed & si. in sum. de condic. inde.
- Facto suo contravenire an quando quis possit. 109. C
- ex Facto suo damnatus an sit infamis. 552. B. l. seruus.
- Facta alterius omnia præstare debet, qui eum præposuit. 1450. C. §. omnia.
- Facta incontinenti an valeant. 1266. A
- Facta materia. in verbo, Mareria.
- Facta plura vnius familia: quãdoque puniuntur vt plura, quandoque vt vnum. 169. B. l. si familia.
- Facta per errorẽ quandoque valent. 127. A. §. item. l. 4. si quis cau.
- Facta posteriora prioribus derogant. 1753. C. gloss. noua emptio.
- Facta quædam vitiant, quæ nõ impediunt faciendam. 649. C. D. glo. 1. §. sacerdotio. l. diem. de arbi.
- Factorum diuersitas, diuersitatem exigit pœnarum. 1070. B. l. si seruus. ad legem Aquilianam.
- Facilis esse quis non debet ad temerariã indicationẽ. 1817. C. §. inter. l. lud. de act. emp.
- non Facile, id est, nullo modo. 364. C
- Facilitas inconsulta restitutionem indulget, non damni euẽtus. 550. B. C. §. nec enim. l. verum. de mino.
- Facultas (dictio) facultatem donat. 304. B
- Facultas alicui concessa non est angustanda. 977. C. §. licet. l. penul. de vsu & habi.
- Facultas & propositum hominis inspiciuntur. 319. D. gloss. 1. §. in persona. l. 8. de transact.
- plus Facit grauitas & benigni mores, quã Facultates. 106. B. glo. sobrietas. l. nec ei. in fin. de adop.
- pro modo Facultatum præstanda sunt alimmenta. 743. B. §. de inofficioso. l. si instituta. de inoffi. testa.
- Facultatibus labi, id est, incidere in paupertatem. 513. B. l. quod si.
- Fallacia & calliditas, differunt. 267. A
- Fallere iudicem nõ licet. 353. C. in verbo, iudicem.
- Fallere sciens debet nemo. 1286. B. l. qui iurasse. de iureiur.
- interest nostra Fallamur in modi renuntiatione. 1215. A. l. 1. si men. fal. mo. dix.
- Fallendi animo obscure loquens in dolo est. 1743. C. l. ea quæ. de contrahen. emp.
- Falsarius cõsetur calumniosam scripturã producens. 2083. D. glo. fin. l. 2. de fide instrum.
- Falsum instrumentum faciens notarius, qualiter tenetur. 681. B. in marg.
- rati habitio confirmat iudicium per Falsum procuratorem. 704. C. l. licet. de iudiciis.
- qui perdit in actione Falsi, non prohibetur dicere nullum. 802. A. B. l. Lucius.
- Falsa credulitas nõ confirmat quod agitur. 305. D. glo. fin. l. si cum. de pact.
- Falsa demonstratio non mutat veritatem. 89. C. glo. l. imperator. de statu. ho.
- Falsa demonstratio nõ vitiat, si constet de corpore. 825. B. §. cum in rem. l. idem Pompo. de rei vin.
- Falsa verba testatoris, veritati non præiudicant. 1592. D. l. Scia. ad Velleianum.
- Falsitas

Digesti veteris.

- Falsitas non probatur, nisi de necessitate probetur, & necessario concludatur.** 268. C. D. glo. finali. §. quod fere. l. iuris gē. & in margine. de pact.
- Fama.) Liber debitoris mala fama non facit fidem, idem in tabellione. l. n. de edendo.**
- Fama restitutionem difficile est impetrate his qui sunt condemnati de publico.** 333. B. C. in margine. §. ceterum. l. i. de postu.
- in factis de antiquo probatur per Famā, & maxime dominū rerum nostrarum.** 439. D. glo. committat. §. si cum. l. at qui. in margine. de nego. gest.
- Famis tempore homines plus edunt, quā alio.** 1600. D. glo. l. i. l. ideo. de compen.
- Familia gaudet privilegio domini.** 1283. A. in margine. gloss. l. i. ad personas. de iureiur.
- Familia mala vrentis delictum esse fingitur.** 664. C. glo. 2. l. 3. nau. cau. sta.
- Familia, id est, agnatio cognatio.** 109. A
- Familia, id est, ius agnationis inter agnatos.** 589. D. glo. l. Familiam.
- Familia appell. omnes veniunt qui in seruitio sunt, etiam liberi bo. si. seruietes, & qui in potestate sunt.** 1973. D. & seq. §. familia.
- Familia appel. quid cōtinetur.** 1979. B. §. item Pedius.
- Familia est collectio seruorum alicuius.** 169. B
- Familia eriscunda iudicio venit, quod à neutro possidetur.** 1230. A
- Familia eriscunda actio non datur cōtra titu. possidentem.** 1138. D
- Familia vnus plura facta puniuntur vt plura, vbi agitur de pub. vindicta. l. i. v. vnū.** 269. B. in l. si familia.
- Familia non licet, quod domino non licet.** 952. B. l. si habitatio. §. fin. in margine.
- Familia tota carere non debet dominus, ex vno delicto.** 1080. A. B. l. illud.
- Familia.** 184. B
- Familiaritas nimia contemptū parit.** 149. C. l. obseruandum. de offi. præs.
- Famofam actionem precibus deprecari, & pacto, differunt.** 345. B. §. pactus ve. de Famofa causa potest cōpromitti si cui liter agatur. 350. D. glo. nō facit. l. quid ergo. de his qui not. infam.
- Famulus tempore infirmitatis salarium habere debet.** 826. D. glo. l. 4. §. de illo. l. arboribus. do. vstruēt.
- Fanatici qui.** 1960. C. in margine.
- Fatale damnum excusat.** 665. A. §. at hoc. l. 3. nau. cau. sta.
- Fatalia damna, id est casus for.** 1699. A. B. in textu.
- Fateri crimē cēsetur qui paciscitur.** 344. B. l. quoniam. de his qui not. infam.
- Fatum, id est, casus.** 550. B. C. in margine.
- Fati damnum inuitabile.** 1791. C. §. & puto. l. hoc ita. de peri. & com. rei ven.
- Fato quod cōtingit, cuius patrifra. quam uis diligentissimo, contingere possit.** 551. A. B. §. neque. l. verum de mino.
- Fatus præsmitur qui derisoria palam profert.** 1961. C. in margine. l. 4. de edil. edic.
- Fauetur actori magis quā reo quādoque in verbo, actori fauetur.**
- Fauore alicuius dicitur quid induci, cum sit contra ius commune.** 79. D. glo. l. in si. l. nulla. de legi.
- Fauore alicuius quod est introducū, nō est in eius odium retorquendum.** 79. A. B. l. nulla. de legi.
- Fauores ampliandi.** 534. B. & 1502. C. glo. habebit. & D. glo. liberantur.
- Fauorabilis exceptio, & odiosa.** 1354. B. in margine.
- Fauorabilior est reus quā actor.** 240. D. l. fina. de fer.
- Fauorabilior est soluens quā credēs. in verbo, Soluens.**
- Fabricanti non datur dilatio, si potuit mittere procuratorē.** 693. D. glo. Et in similibus.
- Felonia remissa, vasallus habet feudū ex veteri concessione.** 1511. D
- Fenestella.** 129. B. de offi. quaest. l. 1.
- Feriae olim varie fuerunt.** 235. A. in marg.
- Feriae Dei, & hominum, differunt.** 238. C
- Feriae multis casibus nō obstant, quo minus in iudicium eatur.** 236. A. §. sed excipiuntur.
- Feriae natalis domini, & Paschae, sunt septem praecedentes & septem sequētes.** 238. B
- Feris potest renūtiari expresse & tacite.** 235. B. C. in marg. l. de fer.
- Feriatio die citatus an debeat comparere allegaturus privilegium.** 236. A
- Feriatio die executio fieri potest.** 503. B. in margine. l. finali. quod metus cau.
- Feriatio die, etiam ad honorem dei, actus pius fieri potest: vt dare tutorem, & huiusmodi.** 236. B. C. in margine. l. 2. de fer.
- Feriatio die potest militari. in verbo, militari.** 240. A. l. diuus.
- Feriatio die scholaris scribere legē, & studere potest.** 239. D. glo. p. l. Diuus de feriis.
- Feriatio die venire ad iudicē quis nō cōpellitur.** 196. C. gl. si. 2. si quis in ius vo. non ie.
- Ferre expēsum hereditati.** 785. C. §. quod autem.
- Ferre expensum.** 1938. B. §. Papinianus.
- Ferraminatio, & plumbatura, differunt.** 838. D
- Festa obseruantes male sciunt codicem, & Digestum.** 240. A. in marg. gloss. p. l. p. de fer.
- Fidatarij si nō concordant in regimen feudi, rex debet facere vt alternis regant.** 904. in margine.
- Feudum amissum ob patris delictū, reddit ad filium.** 187. B
- Feudum an possit dari pignori.** 1912. D. glo. v. l. lex. de ping. & hypo.
- Feudum aufertur vasallo ineuntiam amicitiam cum inimico domini sui.** 127. C
- Feudum diuidi nō debet.** 1164. B. gl. confunditur. l. communi diuidundo. mancus & leua non succedunt in Feudo, quia seruire nō possunt. 81. D. in marg.
- Fictio plus non potest operari, quā veritas.** 1250. B. in margine.
- Fictus contumax appellare potest.** 475. D
- Fideicommissum speciale & generale differunt.** 2041. D. glo. non lucrum.
- Fideiubere non potest qui in iudicio esse nequit.** 201. B. §. si quis. ad Fideiubendum admittuntur coniunctae personae, licet nō sint idoneae facultatibus. 201. C. §. prator.
- Fideiubens sine mādato potest agere antequam soluat, vt principalis debitor eximat eū ab obligatione.** 415. C. D. in margine.
- Fideiussio est intercessio, iussus nō.** 1591. B. l. si domina.
- Fideiussio fit interdum animo donandi.** 280. A. & 293. B. l. quod dictum.
- Fideiussor quis.** 1497. B. l. quod dictum.
- Fideiussor debet esse idoneus facultatibus, & facilitate conueniendi, nisi sit persona coniuncta.** 201. B. l. 2. in principio. & §. prator. qui satis cog.
- Fideiussor idoneus nō est habēs praescriptionem fori, nisi in subsidium.** 204. B. l. si fideiussor. in princip. qui satis cog.
- Fideiussor idoneus dicitur ab arbitro probatus, vel à patre exceptus, nisi lites opta superueniat.** 209. A. l. si ab arbitro.
- Fideiussor improprie dicitur, qui animo nouandi obligationem in se suscipit.** 292. D
- Fideiussor in rem suam dicitur is, qui fideiubet pro suo procuratore.** 281. A. B. l. sed si. in text. & gloss.
- Fideiussor iudicio liti liberatur, si reus decedat ante moram.** 203. A. l. decesserit.
- Fideiussor iudicio liti tenetur ad verum interesse, nisi de certa quantitate sit actum.** 202. B. §. in fideiussorem.
- Fideiussor non obligatur, si rei obligatio nulla est.** 229. A. l. si seruus. in princip. si quis cautio.
- Fideiussor licet nō obligetur, nisi principalis debitor sit obligatus: tamen expromissor potest obligari pro eo qui non est obligatus.** 511. C. D. in margine.
- Fideiussor minoris nō restituitur.** 552. B. C. l. in causa.
- pro locuplete accipitur Fideiussor in necessariis personis.** 197. B. l. quoniam.
- Fideiussor pro vxore potest esse maritus in omni casu.** 201. C. D. in margine.
- Fideiussor quandoque autem solutionem agere potest.** 1664. D
- Fideiussor quandoque non repetit, quod pro alio soluit.** 2126. D. in margine.
- Fideiussor quantitatis nō liberatur mortuo reo.** 203. B. C. in princip. tex.
- Fideiussor quare nō debet esse scholaris vel clericus.** 201. D
- Fideiussor rei est eius procurator, & potest eum defendere.** 385. B. in margine.
- Fideiussor si non detur, & reus sit suspectus, res mobilis de qua agitur, sequestrari debet.** 205. B. §. si satisfatum.
- Fideiussor spontaneus durius tractatur quam rogatus.** 1584. C. in margine. l. si mulier. ad Velleia.
- Fideiussor, sumptus quos fecit in lite repetit.** 1668. A. in marg.
- Fideiussor vti non potest beneficio personali, quo reus: vt quia minor.** 293. D
- Fideiussoris conuentio quando prodest reo.** 280. D
- Fideiussoris datio si euanescit, de nouo cauendum est.** 207. B. §. si fideiuss.
- Fideiussoris pactum de non petendo, reo non prodest, nec confideiussori.** 280. C. l. fideiussoris. & 282. A. B. §. sed quāuis.
- principalis impetratio nocet Fideiussori.** 179. B. §. si is. l. 3. quod quisq; iuris in al. statu.
- Fideiussori pacisci potest principalis.** 283. B. §. si cum.
- Fideiussori prodesse debet, quod reo prodest.** 228. C. glo. l. 1. si is qui. si quis cau.
- Fideiussori prodest exceptio superueniens reo.** 228. A. l. si is qui. si quis cautio.
- Fideiussori quandoque similatur pater.** 535. C
- Fideiussori quaestitae defensionis nō praesudicat pactum principalis.** 311. B. l. si reus.
- Fideiussori condēnato prodest tractatio cum principali.** 315. C. §. si fideiuss.
- Fideiussorem certum qui tenetur dare, si non potest, liberatur dando aliū.** 485. C. in margine.
- Fideiussorem, vel pignora, dare nō tenetur promittens facere aliquē securum.** 1680. A. B. in margine.
- Fideiussorem dare qui nō potest, remittitur iuratoriae cautioni.** 201. C. gl. si. l. 1. qui satis cog.
- Fideiussorem idoneū recusans, iniuriarū tenetur.** 203. C. §. qui pro rei. l. si. vero. qui satisfacere cog.

Index materiarum

- Fideiussores idonei esse nō possunt mulier, miles, minor, clericus & seruus, nisi in rem suam.** 206. B. l. de die. §. i. qui satisfidare cog.
- Fideiussores idonei sunt omnes coniunctæ personæ.** 197. A. B. l. edito.
- Fideiussores se splendide vestientes, vt magis idonei appareat, sunt dolosi.** 513. D. in margine.
- Fidelitas est species seruitutis.** 889. A. in margine.
- Fidelitatis sacramentū singulis hæredibus præstandum est,** 889. A.
- Fidelitatis sacramentū potest exigi à successore domini.** 961. A. B.
- Fides.** 205. §. C. glo. Fides. l. in testib.
- Fides adhibetur registris mummulariorum.** 252. §. penult. l. quædam de eden.
- Fides alienorū exploranda est.** 670. B. §. seruorum. l. si. nau. cau. sta.
- Fidem contractus impleri æquū est.** 1859. C. l. sed addes in si. loca.
- Fides contractus authenticis ostenditur non exemplis.** 2083. C. l. quicumque de fide instrui.
- Fides cuique contra se habetur.** 1196. C. §. i. l. de ætate. de inter actio.
- Fides habita de pretio quando dicatur.** 1484. B. in mar.
- Fides magna adhibetur vltimis volū.** 315. D. glo. fina. l. de his. de transact.
- Fides maior requiritur in bonæ fil. contractu.** 878. B. C.
- Fides minor adhibetur pauperi, quam diuiti.** 247. B. §. cogentur. l. si quis ex. de eden.
- Fides non prius literis adhibetur, quam sint approbatæ in verbo, approbandæ.**
- Fides recta amplectenda in verbo, princeps.**
- Fides seruanda.** 1393. A. B. in margine. l. i. de consti. pe.
- nihil est quod lumine clariore fulgeat, quam recta Fides & obseruatiā in principe.** 254. C. & seq. in marg. l. i. de pact.
- Fidei explendæ causa promissum debetur.** 1364. A. l. si deicom. de condic. inde.
- Fidei humanæ nihil æquē cōgruit, ac ea quæ inter ipsos homines placuerunt seruare.** 254. C. & seq. l. i. de pactis.
- Fidem dat scriptoribus cōsuetudo.** 252. B. C. in margine. §. penult. l. quædam de eden.
- Fidem fallere graue.** 1393. A. in prin. l. i. de consti. pe.
- Fidem fragenti, &c.** 1393. A. B. in marg. l. i. de consti. pecu.
- Fidem frangere, inutile est.** 1605. B. §. merito. l. i. de positi.
- plus facit grauitas & benigni mores ad Fidem, quam facultates.** 106. B. glo. sobrietas. l. nec ei. in si. de adop.
- præsumit malam fidem ius.** 783. D. glo. cœpit. §. si ante. l. sed & si. de peti. hæred.
- Fit aliud quandoque, & aliud inspicitur.** 146. D. glo. in l. sed licet. de offi. præsi. quod ex re nostra fit, nostrum esse verius est. 1188. B. §. sepius. l. de eō. ad exhiben.
- non refert an aliquid non fiat, vel male fiat.** 204. B. l. quotiens. qui satisf. cog.
- nihil refert an aliquid non fiat: an eō modo quo nō debuit, fiat.** 405. D. glo. in habilibis. §. quod si. l. i. quod cuiuscūque vni. no.
- non refert an aliquid fiat, an id quo ad id peruenitur.** 479. C. l. nec timorem. cum glo. si. quod me. cau.
- per se quædam non fiunt, quæ cum alio sic.** 1732. D. glo. 3. l. in modicis. de contra. emp.
- Fiunt quædam ad maiorem cautelā, quæ aliās nō fierēt.** 181. A. B. glo. l. si. quod quisque iur.
- Feri quandoque, id est, manere.** 118. A. non tā spectandum est quid Romæ fiat, quā quid Romæ fieri debeat. 146. C. l. sed licet.
- Fieri dicitur quid extra iudicium: agi vero, in iudicio.** 405. B.
- Fieri aliquid congruo tempore, & in illud tempus conferri, idem est.** 280. A. in margine. §. penult. l. & heredi. de pact.
- Fieri dicitur eodem tempore, quod successiue fit.** 813. A. glo. eodem. l. antiqui. si pars here. per.
- Fieri non dicitur quid nisi factum duret.** 1564. A. glo. duret. l. si pro. de in rem ver.
- Fieri non dicitur quod illegitime fit.** 93. D. glo. si. l. vulgo. de sta. ho.
- Fieri non videtur, quod commode non fit.** 1111. A. glo. seruum. l. si seruus. de noxa.
- Fieri non videtur quod vitiose fit.** 648. D. gloss. 4. l. non distinguemus. de arbi.
- Fieri quod non debet. fit tamen si timeatur fieri non posse cursu siue tractu temporis.** 360. C. glo. si. l. sed & ex. de procu.
- Fieri quod nō debet: factum tenet.** 235. D.
- Fieri quædā tacite possunt, quæ expresse nō licet.** 359. D. gloss. 2. §. veterani. l. si filius. de procur.
- multa remanent facta, quæ fieri prohibentur.** 331. B. glo. exemplis. §. quamuis autem. l. i. de postu.
- bene fieri videtur bona fide factū.** 1291. D. §. in popul. l. eum qui. de iureiur.
- Figulina est fornax figuli.** 999. A.
- Figlinum opus.** 986. A. §. iuxta.
- Filius dicitur qui ex viro & vxore, ad matrimonium cōtrahendum & generandum habilibis, simul habitantibus, cōstante matrimonio natus est.** 97. D. l. filium.
- Filius actionē iniuriarum sibi cōpetentem inuito patre remittere nō potest, in præiudicium eius.** 292. C. pater tamē eam actionem inuito filio remittere potest. Ibidem B. C. in margine.
- Filius & seruus nō semper tenentur parere patri & domino.** 1082. A. gl. 1. l. liber homo. ad legem Aqu.
- Filius & seruus quandoque nō habent peculium.** 2142. D. glo. repetituram.
- Filius & seruus sunt heredes necessarii.** 541. C.
- Filius ex mendacio punitur non taciturnitate.** 1199. A. l. si filius.
- Filius corrigat patrem.** 1303. A. gl. 2. §. si quis. l. 3. de condic. i. cau. da.
- Filius debet obedire patri.** 56. C. glo. 2. l. veluti. de iusti. & iure.
- Filius dum est in potestate, in solidum tenetur.** 1489. D.
- Filius dari potest procurator, etiam inuito patre.** 358. C. §. ipse quoque. & in marg.
- Filius debet habere feudum, patris delicto amissum.** 187. B.
- Filius à patre illegitimè præteritus, æquè suus heres est, ac si nullum factū esset testamentum.** 462. B. in margine.
- Filius habet obedire, licet nō præcisè cogatur.** 349. D. gloss. si. l. liberorum. de his qui nō. in fa.
- Filius in bonis paternis deo præfertur.** 722. B. glo. sepius. §. Papi. l. Papi. nianus. de inofficio. testa.
- Filius nō portat iniquitatem patris.** 2113. C. glo. si. l. generali. de ri. sup. & 123. B.
- Filius pacificè dō patri præiudicat.** 291. A. §. si filius. l. contra. de pactis.
- Filius pauper qui queritur patrum testamentū, post sententiā debet alii, ante non.** 743. A. B. §. de inofficio. so.
- Filius per dignitatem fit sui iuris.** 129. D.
- Filius per ingressum religionis exit patri potestatem.** 547. C. glo. in. §. Papi. nianus. in margine. l. si ex. de mino.
- Filio permittitur agere ob patris absentiam, vbi aliās nō posset sine patris cōsensu.** 682. B. §. si filius. fami.
- Filius potest agere pro sua iniuria patre absente.** 191. A. l. si liberus.
- Filius potest esse arbiter in causa patris.** 626. C. l. quinetiam. & in margine.
- Filius senatoris quis dicitur.** 121. B. l. senatoris filius. & l. seq.
- Filius sequitur originem matris, ratione nobilitatis.** 685. D. in margine.
- sæpe solet similibus Filius esse patri.** 1980. C. D. glo. 2. §. qui mancipia. de edit. edit.
- Filij appell. cōtinentur nepotes.** 1503. B. l. filium. in sum.
- Filij iniquitatem pater non portabit.** 123. B. glo. fina. l. aliam. de senato.
- Filij funus, æs alienum est patris.** 1569. C. §. atquin. l. filius. fa. de in rem ver.
- Filij dignitas magis prodest quàm obstit casus patris.** 123. A. l. filiam.
- Filij offensam pater remittere potest.** 292. B. in margine. l. in persona. de pactis.
- Filij scientia, est patris gloria.** 1500. D. gl. finali. §. proinde. l. item si. ad senatus. c. sul. Mace.
- Filio innocētī patri delictum pœnæ esse nō debet.** 187. B. l. adoptiuum. in fine. cum glo. si. de in ius voc.
- Filio nocere nō debet casus patris.** 122. B.
- Filio per patrem quandoque quaritur.** 2164. D. glo. stipulationem.
- Filium liberari obligatione, natura æquū est.** 1519. B. §. est autem. l. si noxali de pecu.
- Filium emancipari, & patrem mori æquiparantur.** 2141. C. glo. manebunt. l. si pater.
- Filium male versantem à patre oblatum terrere debet iudex, etique comminari.** 139. B. §. de plano. l. nec quicquam. de offi. procon.
- Filium nuptiæ probant.** 98. B. glo. si. l. filium. de his qui sunt sui vel alie. iur.
- Filium scire impossibile est.** 98. A. glo. 2. l. filii. de his qui sunt sui vel alie. iur. & 186. A.
- Filium temporale habere nō conuenit.** 111. B. C. l. si tibi. de adop.
- Filij sunt duplices.** 114. C. in fine.
- Filiorum causa in successione cōtra testamentum, est potior causa parentum.** 731. C. l. pater de inoffi. testa.
- Filius quæsitā dignitas patris crimine nō aufertur.** 2113. C. §. filiam. l. generali. de ritu nup.
- Filius non habere quem non interest, &c.** 732. C. glo. fina. l. pater. de inoffi. testa.
- Filios quædam sequuntur etiam antequam fiant heredes.** 1153. B. l. si maritus.
- Filia potest cogere patrem officio iudi. vt eam maritet.** 2111. A. l. qui liberos. de ritu nup.
- Filia & patris actio licet sit cōmunis, pater tamen solus agit.** 279. D.
- Filiam esse dotatā, patris interest.** 2034. C. §. interest. l. pater. de euid. i. onib.
- Filium hereticam dotare pater non tenetur.** 1561. C. D. in margine.
- Filium præsentē patre dare procuratorē superuacuum est.** 358. C. §. sed & in Filia quæ ratio est, eadem & in nuru. 951. B. glo. 2. limmo. de vsu & ha.
- Filias dotare, paternū est officium.** 2111. A. glo. 1. l. qui liberos. de ritu nup.
- Filiis fami citari nō potest.** 193. C. in prin. textus.
- Filius fami in peculio gerit vicem patris fami.** 186. C.
- Filius fa.

Digesti veteris.

- Filiusfa. in publi. causis loco patrisfami.** est. 99. B. l. filiusfa.
- Filiusfam. non iuuatur Macedo. si pecunia versa est in rem patris.** 1500. A. 9. proinde.
- Filiusfami. potest agere iniuriarum absente patre.** 358. A. l. filiusfa.
- Filiusfami. potest constituitur procuratorem ad omnia quae sine patre gerere potest.** 357. C. l. filiusfa.
- Filiusfa. potest pacisci de eo, quod sperat sibi adquiri cum erit sui iuris.** 279. C. §. filia.
- Filiusfami. procuratorem dare potest.** 358. A. §. sed &.
- Filiusfami. quando conuenitur sine consensu patris.** 683. B. l. ibi. Item nunquid. quod nota pro scholarib. filiisfami.
- Filiusfami. quandoque agit: velut iniuriarum.** 292. A. l. in persona.
- Filiusfamil. quinque modis pecuniam habere potest.** 1350. B.
- Filiusfami. scholaris non iuuatur Macedo. in eo quod studiorum causa accepit.** 1500. B. §. proinde.
- Filiusfami. si pecunias accepit mutuo, vt se aleret & vestiret, pater tenetur.** 1557. B. in margine.
- Filij & filiae familias.** 97. B. l. nam ciuium.
- Final causa est, quae regulat dispositionem.** 1357. C. in marg.
- Finalis causa restringit legatum.** 952. A. §. sed si. l. si habitatio. de vsu & habita.
- Fingit lex quandoque impossibile.** 98. A.
- Fingitur non factum, quod fit de iure.** 637. B. gloss. l. quid tamen. de arbi.
- Fictio non fit circa facta, circa ius sic** 599. D. gl. si. l. denique. ex quibus cau. ma.
- Finium regum. actio est stricti iuris.** 1119. B. gloss. l. l. finium regum.
- Finis verbum, proprie & impropie cadit.** 484. D.
- Finire ibi iudicium debet, vbi ceptum est.** 175. A. gloss. penultima. l. cum quadam. de iur. om. iud.
- Finendum est iudicium coram eo iudice, coram quo ceptum est.** 174. B. l. cum quadam. de iurisd. om. iudi.
- Finis corrigit totam legem.** 1255. C. gloss. si. l. si tibi. si cer. per.
- Fines antiqui non praesumuntur mutati, nisi probetur.** 1123. B. l. in. si. regum.
- Finita adop. finiuntur omnia ex ea prouentientia.** 103. B. l. in omni. de adop.
- Finium, id est adiectum.** 1190. C. gloss. siue.
- Finito officio administratoris, executio non fit in eum.** 235. A.
- Fiscus, & respublica, differunt.** 106. A. in margine.
- Fiscus ex suis contractibus vsuras non dat.** 2051. D. §. fiscus.
- Fiscus, respublicae & patria, aequiparantur.** 337. A. in margine.
- Fisci aduocatus potest contra fiscum aduocare in multis causis.** 337. A. l. hi qui. & ibidem. C.
- Fisci ius tolli non potest pacto priuatorum.** 300. A. l. inter. debitorum. de pactis.
- Fisci praedia conducere non potest tutor ante rationem redditam.** 1875. D. l. di. in pro. p. o. t. e. i.
- Fisco applicatur, indigno quod aufertur.** 726. C. §. meminisse. l. Pap. de inof. testa.
- Fisco que obtinent in Fisco, & in priuato, & econtra.** 773. A.
- Fisco obligatur quis maleficio, quo casu non praefertur aliis.** 272. D. glo. 6. l. rescriptum. de pact.
- tenetur quis edere instrumenta facientia contra se pro Fisco.** 245. B. l. Senatus.
- Fisco praefertur quandoque priuatus.** 1865. D. glo. l. in operis. Locati.
- Fistula est instrumentum per quod aqua ducitur.** 985. D.
- Fistula fistilis.** 1003. B. Quintus.
- Fistulae sunt, quibus aqua ducitur.** 1036. B. l. fistulas.
- Flagellare aliquem iniuria est maxima.** 190. B. in mar. l. sed & si. §. praetor ait. de in ius vo.
- Flagellis caedere non licet modice castigantibus.** 896. A. B. l. itemque.
- Flagitiosa rei emptio nulla est.** 1737. B. l. quod se. pe. de contrahen. emptio.
- Flauianum ius.** 65. B.
- Flauius Priscus.** 70. D.
- Florentini duces habebant tempore Odofredi.** 1064. B. in margine.
- Flumen est lignum cauum ad recipiendam aquam.** 991. B.
- Fluminis aqua est communis.** 116. C.
- Fluminis vi impeditus excusatur.** 22. B. §. 2. l. 2. si quis cautio.
- Foedera.** 258. D.
- Foemina adoptare non potest sine iussu principis.** 744. C. §. quoniam.
- Foemina argentariam agere non potest.** 254. B. l. foeminae.
- Foemina non concipit post quinquagesimum annum.** 101. A.
- Foemina nubens non debet citari.** 184. B. l. in ius. de in ius vo.
- Foemina non praesumitur donare.** 786. A. gloss. fin. §. adeo. l. sed & si. de petitione he.
- Foemina an hospitem apud se recipere, & quem possit.** 951. C. l. non aliter. de vsu & habi.
- Foemina praegnans non est danda extremo supplicio.** 92. B. l. imperator.
- Foemina praegnans in dubio praesumitur habere tres in utero.** 690. A. B. §. si patrefamil. l. sed & si.
- Foemina non potest esse procuratrix ad iudicia, sed ad negotia sic.** 330. C. in marg.
- Foemina tutrix esse non potest.** 254. A.
- Foeminam superceterare posse tradit iurecon.** 813. A. §. sed &.
- Foemina habet septem receptacula.** 690. C. gloss. nasci. & si. in fin. de iudi.
- Foemina septenos vno partu edere potest.** 812. C. l. antiqui. §. vbi. si pars here. pe.
- Foeminae conditio deterior est, quam maris in multis casibus.** 89. B. in tex. & glo. & 119. D.
- Foeminam virilibus officiis fungi non conuenit.** 330. A. §. sexum. l. 1. de postu.
- in Foemina non praesumitur dolus.** 250. C. D. in margine. gloss. 2. l. vbi de eden.
- Foeminae clarissimae quae.** 122. C. l. foeminae.
- Foeminae consulares quae.** 120. A.
- Foeminae & maris quandoque est par conditio.** 89. A. in marg.
- Foeminae coruscant radiis maritorum.** 122. D.
- Foeminae iuris errorem habent excusabilem.** 349. C.
- Foeminae reouentur ab omnibus his, in quibus earum conditio deterior est, quam virorum.** 330. C.
- Foeminarum maximum munus est concipere, & conceptum tueri.** 1964. B. l. quaeritur. de ar. dil. edi. §. Si mulier.
- Foeminis pro parentibus agere permittitur.** 382. B. l. foeminis. de procura.
- propter bonas Foeminas non debet fieri lex quia sunt rarae.** 74. D. gl. in l. ex his. circa medium. de legi.
- Foeminae kalenda, id est Martiae.** 2199. A. in marg.
- Foemininum coeipit masculinum.** 1848. D. in marg. l. si quis. loca.
- Foenerari est peccatum.** 440. B.
- Foenerari non oportet.** 2038. D. in margine. Plutarch.
- Foenerates pessimo exemplo agunt.** 1493. D. l. 1. de senatusconsulto Macedonia.
- Foetus cedit ei, cuius mater est.** 825. A. §. idem. l. idem Pompo. de rei vind.
- Foetus pecorum dicitur, partus ancillarum.** 1550. C. §. at si. & 1554. A. in textu.
- Folia alia ad vermes, alia ad alios vsus seruantur.** 953. A.
- Fons. Ex turbido fonte liquidum corriatur stagnum.** 46. A. B. §. & primo. in proce.
- Forma est, quae dat esse rei.** 1184. C. D. §. si quis. l. Iulia. ad exhiben.
- Forma mutata prope interimi substantiam rei Mar. ait.** 1185. A. §. si quis. l. Iulia. ad exhiben.
- Forma rei mutata nocere potest.** 91. A.
- Forma substantiali mutata, res non dicitur eadem, sed diueria.** 1184. D. §. si quis. l. Iulia. ad exhibendum.
- Fornacarius seruus, id est pistor.** 1071. D. in margine.
- Fornicarius quis.** 2051. D. in margine.
- Fortasse quid definit.** 654. A. in margine.
- Fortitudinis experienda causa ludere licet.** 1214. B. l. solent. de aleatoribus.
- Fortuitum casum suscipiens, tenetur de casibus communiter contingentibus.** 1757. C. §. frumenta.
- Fortuitus casus intelligitur inopinatus, non ex consuetudine cueniens.** l. ibidem §. frumenta.
- Fortuitus casus non semper excusat.** 418. A. gloss. 4. l. si pupilli. de nego. gest.
- Fortuito casu si quid perit de gestis, est periculo gerentis.** 418. A.
- Fortuito casu occurrentia damna procuratori, non emendat dominus.** 1653. B. §. non omnia.
- Fortunam hominis aduersam expectare inciuile, contraque naturam est.** 1735. D. gloss. finali. §. omnium. l. si in emptione. de contrahenda emptione.
- Forum boarium.** 127. C.
- Forum suarium.** l. ibidem.
- Fori mutatio non tollit iurisdictionem prius ceptam per citationem.** 678. A. B. gloss. penulti. l. si quis postea. de iudi.
- Fori mutatio post litisco. prioris iudicis iurisdictionem non impedit.** 174. B. l. cum quadam. de iur. om. iudi.
- Fori priuilegium superueniens, non eximit quem a iurisdictione. in verbo, priuilegium fori.**
- Fori priuilegium, in verbo, ius reuocandi domum.**
- Foro cedere.** 1615. C. §. quotiens. & in marg.
- Foro parendum est.** 169. C. glo. vindicatur. l. si familia. de iur. om. iudi.
- occupati circa rem rusticam, in Forum venire compellendi non sunt.** 235. B. l. de fer.
- Forum sortitur quis multis modis.** 685. C.
- Frangenti fidem, & c.** 1393. A. B. in margine. l. 1. de consti. pe.
- Fragile minorum consilium.** 530. B. l. 1. §. nam cum. de mino.
- Fragilitas humana non excusat delictum.** 144. C. l. illicitas. §. penul. de offi. praes. in textu. & in glo. Praetextu.
- Fragilitatis humanae casus medico non imputatur, sed imperitia.** 144. B. §. sicuti. l. illicitas. de offi. praes. l.
- Fratri appellatione continetur soror.** 295. B. gloss. l. l. tres fratres. de pact.
- Fraternitatis ius quodammodo in se habet societas.** 1709. A. l. verum. pro so.
- Fraus, id est damnum.** 610. D.
- Fraus, id est poena.** 604. A.
- Fraus pro poena quandoque ponitur.** 1972. A. §. capitalem.
- Fraus, id est poena, vel damnum.** 682. D.
- Fraus est duplex.** 627. C.
- Fraus, & dolus, differunt multipliciter.** 267. B. C. per tot. glo.

Index materiaram

- Fraus** inest dolo, id est species doli. 267. C. §. sed si.
- Fraus legi** quando fit. 80. A. B. l. contra. & l. sequen.
- Fraus** conscius agere non potest. 447. A. l. ex facto. in fine. nego. gest. & 1472. D. gloss. si. §. r. l. sed & si pupil. de iustituro.
- Fraus** nihil cogitandum. 243. A. §. editiones. de eden.
- Fraus** hominum obuiandum. 243. C. in margine. §. editiones. l. i. de eden.
- Fraudem** capitalem admittere. 1971. D. §. Capitalem.
- Fraudem** ut quis repellat, culpam committere potest. 440. A. gloss. committat. ad fin. §. cum. l. at qui. nego. gest.
- Fraudibus** non abstinere caupones. 661. B. §. & nisi.
- Fraudulento** consilio tenetur quis. 521. B. in marg. l. arbitrio. §. dolo. de do. ma.
- Frequens** delictum poenam auget. 96. C. gloss. 2. l. 2. de his qui sunt sui vel alii. iur.
- Propter** frequentiam aliquid fit. 1246. C. glo. fina. §. si nummos. l. certi. si cer. pet.
- Fructuarius**, & bo. fid. possessor differunt. 2055. C.
- Fructuarius** non potest omittere culturam. 884. A. in margine.
- Fructuarius** possidet naturaliter & civiliter. 601. D. & seq. in margine.
- Fructus** intelliguntur deductis impensis. 797. B. §. fructus. l. si a domino. de petitione. heredi.
- Fructus** appell. venit palea. 935. B. in margine.
- Fructus** appella. quæ continentur. 1742. B. §. cum fundum.
- Fructus** censetur tacite obligatus pro pensione. 1742. B. l. in prædis.
- Fructus** dotis ad virum pertinet. 2197. A.
- Fructus** serui dotalis, viri est. 1526. C.
- Fructus** sine usu esse non potest, usus sine fructu potest. 951. B. §. usus fru.
- Fructui** inest usus, usui fructus deest. Ibidem.
- In** pecudum fructu etiam factus est. 2056. B. l. in pecudum. de vsur.
- homo** in fructu non est. 2056. C. l. in pecudum. de vsur.
- Fructus** sunt varij. 2041. B.
- Fructus** alij honesti, alij inhonesti. 845. A. gloss. potuerunt.
- Fructus** ante mortem quandoque debentur. 258. A. B.
- Fructus** debentur iure foli, non seminis. 2054. D. l. qui seic.
- Fructus** sunt fructuarij, cum positi sunt in horreo, bo. si. posses. cum sunt a solo leparati. 935. B. l. si vsufu.
- Fructus** multasiam dicuntur. 845. C.
- Fructus** naturales an perceptione bonæ fil. possessoris fiant. 2065. A. glo. bonæ fidei l. fructus.
- Fructus** omnes rerum natura hominis causa parauit. 2056. C. l. in pecudum. de vsur.
- Fructus** pendentes pars fundi esse videntur. 851. B. l. fructus. de rei vin.
- Fructus** quando dicuntur percepti. 865. B. l. si eius.
- Fructus** quis prestare debet. 2062. B. §. ex causa.
- Fructuum** exiguitas non dat remissionem. 1355. B. §. cum quidam. l. Ex conducto. locati.
- Fructuum** vsuræ non debentur. 2050. A. l. neque.
- Fructibus** collectis, si decedat fructuarius ante diem quo pensio debetur, heredi eius solui debet, non proprietario. 914. B. l. defuncta.
- Fruj** prestare. 1848. A. §. hic subiungi.
- Frustra** expectatur conditio, cuius eventus nil operatur. 1583. C. §. si sub. l. aliquando. ad Velleianum.
- Frustrari**. 602. D. l. quod quidam.
- Frustratio**. 604. B. §. actio.
- Frustratio** sua nemini prodesse debet. 1664. A. §. etenim. l. hominem. manda.
- Frustrator** est, qui per frustrationem abest. 448. D.
- Frustratores** defensores puniendi. 403. D. l. & ideo.
- Fugit** iuvenes facilius, quam senes. 1401. B. gl. 3. §. custodia. l. si vt certo. C. mo.
- Fugere** licet ad statuum Cæsaris. 1967. A. §. ne eum.
- Fugere** species est libertatis. 1966. D. §. idem ait. in verbo. libertatis.
- Fugæ** nomen non solum consilij, sed & facti est. 1986. C. l. bouem. de ædilitio edicto.
- durius** tenetur quis propter fugam, quam propter mortem. 495. A. glo. omnimodo. §. quid si homo. l. si cum. quod metus causa.
- Fugam** persuadens tenetur de dolo. 526. B. l. cum quis.
- Fuga** seruus fit vilior. 1313. C. §. plane. l. §. de condic. cau. da.
- Fugitiuius** quis. 1899. A. l. si apud.
- Fugitiuus**. 873. A. glo. fugituo.
- Fugitiuus** quis. 1965. B. l. quis fit.
- Fugitiuus** in dubio non presumitur debitor. 1410. B. in margine. l. si vt certo. C. mo.
- Fugitiuus** non est, qui ad amicum deprecaturus fugit. 1986. C. l. boue. de ædilitio edicto.
- Fugitiuus** seruus, & erro, differunt. 1211. A.
- Fugitiuum** facit animus. 1966. D. §. Idem Cælius.
- Fuisse** semel sufficit, &c. 525. D. l. itaque. in gloss. 4. de do. ma.
- nihil** est quod lumine clariore Fulgear, quam recta fides in principe. 254. C. D. in marg. l. de pact.
- Fullonica** qua, & vnde. 891. C.
- Fumus** immittere in alium quis non potest. 1033. B. in textu. §. Arist.
- Fundus**. 1824. C. l. fundi.
- Fundi** pars sunt fructus pendentes. 851. B. l. fructus. de rei vin.
- Fundum** diuidere regionibus. in verbo, regionibus.
- Fundus** scyphi, id est quod mensæ pes. 837. A. in text.
- Funere**. Sine pietatis intentione alienum cadaver funerat nemo. 1224. D. §. quis enim. l. & si quis. de religio.
- Funas** ducentes non debet citari. l. in ius. de in ius vo. 184. B.
- Funus** filij, æs alienum est patris. 569. C. §. atquin. l. filius fami. de in rem ver.
- Funeris** immodicus sumptus reprobatur. 1224. B. §. sciendum est. & §. æquum. l. atqui. de relig.
- Funeris** impensa est dotis alienum æs. 1227. A. l. impensa. de religio.
- Funeris** impensa omne creditum præcedit. Ibidem.
- Funeris** sumptus pro facultatibus, & dignitate defuncti fieri debet. 1222. D. l. si quis. §. penultimo. de religio.
- Funeris** causa factus sumptus quis. 1223. C. D. §. funeris.
- Funere** domestico impeditus non tenetur sistere in iudicio. 225. B. §. illud.
- Fur** manifestus quis. 1374. A. in marg.
- Fur**, id est, seruus: vt audent si talia fures, id est serui. 1817. D. gloss. quanto.
- Furem** nocturnum occidere licet, & diurnum si celo se defendat. 1056. B. l. itaque. ad legem Aquil.
- Furem** occidere non licet, nisi telo se defendat. 479. A. l. nec timorem. §. timuit. quod metus cau.
- condicere** rem suam nisi a Pure nemo potest. 966. A. §. videndum.
- Fures** modice, non capitaliter sunt puniendi. 132. D. gloss. l. 3. l. 3. de offic. præfecti. vigi.
- Fures** noctu furantur. 147. B.
- Furatus** panem tempore caristie, an sit culpandus de furto. 1461. C. in marg.
- Furiolus** dicitur iuuitus. 978. C. l. iuuitu. de ser. vrba. prædi.
- Furiolus** in culpa non est. 1057. B. §. quæ enim. l. §. ad. legem Aquilianam.
- Furiolus** beneficium retinere potest, non obtinere. 98. D. in margine.
- Furiolus** habens dilucida interualla non potest esse arbiter, sed bene iudex. 696. D. in margine.
- Furiolus** matrimonium retinere, non contrahere potest. 98. D. l. patre.
- Furiolus** monasterium ingredi non potest, sed ingressus non repellitur. ibidem. in marg.
- Furiolus** dicitur habere quasi voluntatem. 99. B.
- Furioli** consensus in adeunda hereditate non requiritur. 2107. D.
- Furioli** delictum, an & quando puniendum. 147. B. §. furiolis.
- Furiolo** acquiritur qualiter. 1248. C. §. nam ex.
- Furiolus** tuetur in infelicitate fati. 857. A. in gloss. l. quod infans. de rei vin.
- Furioli** qualiter coercendi sunt. 147. §. furiolis.
- Furiolos** custodire qui debent. 147. C. l. diuius.
- Furnire** ad sententiam, est parere iudicatore. 238. D. in margine.
- Furor** impedimentum est iustum. 123. B. §. si non. l. 2. si quis cau.
- Furor** quandoque fingitur ob crimina. 147. C. gloss. fina. l. congruit. de offic. præsi.
- Furor** superueniens non mutat dignitatem. 92. D. l. qui furere.
- Furor** superueniens non tollit filiationem. 98. C. l. patre.
- Furtium** non est quod domino sciente fit. 2217. A. l. de eo. de don. inter virum & uxorem.
- Furtum** committitur quandoque volente domino. 77. C. gloss. 2. in fil. in his. de legi.
- Furtum** facile committitur in re mobili. 1733. D. glo. l. 1. rem alienam. de contra. empt.
- Furtum** contrestatione non committitur. 1674. B. l. procurator.
- Furtum**, & damnum differunt. 1074. B. §. si oliuam.
- Furtum** facere, & rapere, differunt. 1289. B. §. si quis.
- Furtum** facit scienter accipiens indebitum. 1378. C. l. quoniam. de condic. fur.
- Furtum** in dubio presumitur factum culpa eius cui res sublata. 1699. B. l. cum duobus. §. damna. pro socio.
- Furtum** non committit verus dominus. 1420. D. in margine. l. rem mihi. C. mo.
- Furtum** rei suæ fit. 1423. B. gl. 3. l. 3. de pigne. act.
- Furtum** sæpe culpa fit, quandoque contra. 1699. D. gloss. 5. §. damna. l. cum duobus. pro socio.
- Furtum** non est casus fortuitus, sed latrocinium. 667. B. gloss. fin. l. nauta. cau. sta. & 665. A. gloss. l. §. ad hoc. l. 3. nau. cau. sta.
- Furtum** & latrocinium differunt. 1699. D. gloss. surreptum.
- Furti** actio datur pro ouo. 516. B. glo. l. l. id est. de do.
- Furti** actio, & edictio furtiua, differunt. 1372. B. §. furti.
- Furti** actione teneri rei suæ nomine an possit quis. 1289. D.

Digesti veteris.

Furti agere potest creditor. 1433.D
 Furti condic. an re alienata domino com
 petat. 1374.C
 Furti tenetur, qui re aliter vititur quam
 commodata est. 1411.A.§.Idem.
 Furto serui dominum locupletari iniquū
 est. 1510.B.§. ex furtiuo. l. 3. de pecul.
 Furta frequentius fiunt in vilibus, quam
 dolus 516.B.glossa. r. l. id est. de do.
 Futurum considerandum, nō solum pre
 teritum. 839.A.§. Cum igitur.
 Futurū indicatiui modi quid notat. 1207.
 C.§. hęc actio. in sum.
 Futurum, Cum lex quid in preteritū in
 dulget, in Futurum vetat. 78.B. l. cum
 lex. de leg.
 cauendum est de eo, quod est faciendum
 in futurum. 1388.D. gl. 2. §. 2. l. quod si.
 de eo, quod cer. lo.
 Futurorum cautela ad iudicem spectat.
 1694. B. l. pro socio. in sum. pro so.
 Futurorū nō potest esse iudiciū. 693. A B

G

Gaius Caius Longinus. 72.B
 Gaius Iuuentius. 70.C
 Gaius. Ibidem. D
 Gaius Atteius Pacuius. Ibidem.
 Galli peculium quid vocat. 2129. C. §.
 dotis.
 Gallus Aquilius. 70.B
 Ganeas non potest ducere scholaris so
 cius. in verbo. Scholaris.
 Gaudet nemo inuitus. 459. D. gl. 2. l. sol
 uendo. de nego. gest.
 Geminatio verborum an semper sensum
 auget. 2164. D. glo. 3. l. cum pater. de
 pac. do.
 Gemmę sunt lucidę materię lapilli vero
 obscurioris. 116.C
 Gemelli sunt iumeta biijuga, id est gemi
 na & bina coniungi solita. 1066. B. C.
 in text.
 Generi appel. sponsus continetur. 2090.
 B. l. in leg. b.
 Gener & locus pari passu ambulat. 2180.
 B. gloss. non est. l. hęc ratio. de do. inter
 virum & vxorem.
 Generalis clausula refertur ad prius di
 cta, non ad subaudita. 191. B. l. genera
 liter. cum gloss. de in ius voc.
 Generalis clausula non porrigitur ad ea
 de quibus specialiter comprehenditur.
 604. C. gl. finali. §. hęc clausula. l. sed
 & ex quib. causis.
 Generalis clausula nō egemus, vbi specia
 lis est. 1967. D. gl. cauerit. §. idem Cę
 lius. l. quis sit. de edilitio edicto.
 Generalis commendatio, & promissio an
 obliget. 1743. B. l. ea quę.
 Generalis concessio non continet dona
 tionem. 291. A. §. si filius. l. contra. de
 pact.
 Generalem concessionem habens dona
 re potest ex iusta causa. 291. C. gl. nō
 habere. l. contra. in fi. de pact.
 Generali cōcessione facta transeunt quę
 specialiter concedi possunt. 155. A. glo.
 1. §. non aliter. l. r. de offic. eius cui man
 est iur.
 Generalis liberatio restringitur ad ea, de
 quibus est actum. 303. A. §. Lucius. l. em
 ptor. de pact.
 Generalis opinio facit censerī aliquid li
 citum. 342. A. in margine. l. athletas. de
 his qui no. infra.
 Generalis renuntiatio non valet. 195. C.
 glo. 2. in princ. l. si quis in ius voc.
 Generalis sermo loquentis personam cō
 tinet. 1922. A. glo. si. l. Paulus. de pigno.
 in Generali sermone quedam excipiuntur.
 120. B. glo. si. l. r. de sena.
 Generalis quietatio, vide in verbo, Quie
 tatio.
 Generalis si est præfatio legis, licet lex
 sit specialis, generaliter intelligitur.
 2101. D. §. si quis. in sum. l. regula. de

iur. & fa.igno.
 Generali in mandato non venit illicitū.
 1328. C. in marg. l. 6. de condic. inde.
 in Generali obligatione non veniunt ea,
 quę quis non esset in specie verissimi
 ter concessurus. 1907. C. l. obligatione.
 de pigno.
 Generali remissione nō cōtinetur dolus.
 428. D. in gloss. ablit. l. Pomponius. de
 nego. gest.
 Generale verbum poni post specialia, nō
 est nouum. 2038. B. gloss. 2. in rubri. de
 vsur.
 à Generali verbo aliquid excipitur.
 1001. D
 non est nouum vt lex specialiter quibus
 dam numeratis Generale subiiciat ver
 bum, quo specialitas complectatur.
 1073. B. §. cum eo. l. si seruus. ad l. Aquil.
 Generalia quędam erant edicta, & quę
 dam specialia. 168. B
 Generalitas, & vniuersitas, differunt. 155. B
 Generare liberos vtilius est, quàm adop
 tare. 105. A. gloss. 2. §. si. l. si paterfa. de
 adop.
 Generare non potest vir maior. lx annis.
 105. A. glo. 1. §. si. l. si paterfa. de adop.
 Generare potest habens vnum testem.
 1962. C. l. Pomponius. de ædil. edic.
 Genitius regitur ex vi proprietatis, &
 sic semper notat dominium. 1218. B. in
 marg.
 Genius principis. 1182. C. §. si quis.
 Gentem faciūt homines quatuor. 2068.
 B. in mar. l. de proba.
 Genus, & species, quomodo differunt.
 1236. D
 Genus pro specie ponitur quādoq;. 692.
 D. glo. 1. l. non videtur de iudi.
 Generis appellatio circa speciem restrin
 gitur. 1496. D. glo. 2. l. quia quod. de fe
 na. Mace.
 Generis cognitio debet præcedere cog
 nitionem speciei. 1233. C. l. E re est. in
 sum.
 Generis obligatio, & alternatiua æquipa
 rantur. 1347. A. B. 3. qui hominem. in
 sum.
 Generis obligatio nihil videtur contine
 re. 1347. D. in mar. glo. si. l. cum is. de cō
 dic. inde.
 Gerere negotia, id est, librum rationum
 facere. 251. B
 Gestā, & acta differunt. 151. A
 Gestor à se exigere debet. 455. A
 Gestor de gerendis an teneatur. 424. A
 Gestor negotiorum de quibus tenetur.
 414. D. & 458. B
 Gestor negotiorum expēsas voluptarias
 non repetit. 445. A
 Gestum bene non debet ex alio euentu
 refuscitari. 131. A
 Gestum continet omnem contractū, vel
 quāsi. 539. B. l. air prator.
 Glossas inducere in defectū legū. 146. D
 Gneus Flavius scriba, librū legis actio
 num pontificibus surreptum populo
 tradidit. 65. A. in textu.
 Gradatim debent superiores iudices con
 sulī, non per saltum. 137. B. §. legatos. l.
 solent. de offi. pro.
 Gradatim exercēda iurisdicō est. 137. C.
 gl. principem. l. solent. de offi. procon.
 Grammatica mala vitur iurecon. 747. C.
 sed dic quod male loquitur ibi Accur
 sus. vide in verbo, Pronomina.
 Grassantibus multis opus est exemplo, &
 tunc iudex potest pœnam augere. 352.
 A. glo. onerasset. §. pœna. l. quod ergo.
 de his qui not. infra.
 Grassator. 1899. D
 Gratificationi quādoque locus est. 1870.
 A. glo. antepenul. l. in naue. loca.
 Gratio sitas nocet. 2051. A. B. §. diuus. l. cū
 quidam. de vsur.
 Gratis data obligationem in futurum nō

inducunt, etiam si pluries fiant. 137. D.
 gl. si. l. solent. de offi. procon.
 Gratis facere aliquid qui debet, si quid vt
 id faciant accipit, turpiter accipit. 262.
 A. §. si ob. l. iurisgen. de pact.
 Gratis quędam licent, quę aliis non lic
 ent. 346. A. gl. pen. §. si quis. l. furti. de
 infra. & 331. D. §. de ique. l. r. de postu. &
 glo. virtutis. §. bestias. l. eadem.
 pecuniam captiens, vt faciat quod Gratis
 facere tenetur, turpiter accipit. 1125.
 B. l. si vestimenta. de condic. ob turp.
 cau.
 Gratuita mandata esse debent. 1895. A. §.
 Iulianus. l. si tibi. de præscrip. verb.
 Grauari aliquem factō, & per misericor
 diam, paria sunt. 340. C. in marg.
 Grauatius in vno, reuelatur in alio. 494.
 C. D.
 Grauida mulier censetur impedita, si se
 non arctauit ad hoc. 223. B. §. si non. cū
 gl. 1. 2. si quis cabrio.
 Grauitas & benigni mores plus faciunt,
 quàm facultates. 106. B. glo. sobrietas.
 l. nec ei. in fi. de adop.
 Grauius puniuntur quę ignorantur, si fa
 cile sciri poterāt. 1857. C. gl. 3. l. sed ad
 des. loca.
 Grex olim cōducebatur stercoreandi cau
 sa. 1848. D. gl. quem quis.
 Grex, ouium dicitur: armentum bovm;
 equitium, equorum. 821. D. §. per
 hanc.
 Gruis decursus. 1844. B. C. in mar.
 Gurus machina. ibidem in marg.
 Gutturosus. 1963. D. §. si quis.

H

Abere quādoque, id est habere pos
 se. 330. A
 Habere quandoque, id est, retinere.
 1018. C
 Habere quisq; potest, quod ē re sua que
 situm est. 1174. B. C. l. communis. com.
 diui.
 Habet quis per alium, quod per se habere
 non potest. 92. B. glo. 2. l. imperator. de
 sta. hom.
 Habens pretium, rem habere videtur.
 620. C. gloss. vul. l. item si. de alie. iud.
 mutan. cau.
 Habitare quid. 1024. §. habitare.
 Habitando fructus percipio. 1909. A
 Habitatio. 950. B. & 969. A
 Habitatio, & vsus, idem pene sunt. 951.
 D. l. si habitatio.
 Habitatio quandoque, id est, domus gra
 tia habitandi. 1406. C
 sine Habitatione viuere quis non potest.
 589. D. glo. 2. l. legatum. de ca. de.
 Habitator suam suorumque culpā præ
 stare debet. 1097. C. §. labeo.
 Hadrianus princeps optimus. 72. A
 Heres causam exheredationis probare
 debet. 502. A
 Heres debet ponere in inuentario nō sō
 lum res testatoris, sed etiam res per eū
 detentas ex quacunque causa. 766. A.
 in margine.
 Heres est successor vitiorum defuncti.
 870. B
 Heres fit lege, attestatiōe, vel sententia,
 non epistolis. 306. D
 transactio facta cū Herede putatiō, non
 porrigitur ad verum Heredem. 313. B.
 debitor.
 Heres non potest aliqua quę defunctus
 potuit. 1498. D
 soluens pro Herede, repetit. 1152. B. §. vsu
 fruct.
 pactum eius, qui putabatur Heres, porri
 gitur ad verum heredē. 310. C. l. impe
 rator.
 Heres quādoque plus potest, quàm de
 functus. 2167. D. gloss. fina. l. pater. de
 pact. do.

† d iiii Heres

Index materiarum

- Heres repellitur, qui nō adhibuit medicum defuncto, vel malum adhibuit.** 1979. A. glo. adhibuerit.
- Heres Scij esse possum ab intestato, licet fecerit testamentum.** 747. D
- Heres Scij esse possum ex testamento, licet nullum fecerit testamentum. ibid.**
- Heres semel, an sit semper heres.** 544. D
- Heres soler habere exemplum testamenti.** 245. B. l. si legatum.
- Heres sequitur forum defuncti.** 683. A. l. heres. de iudi.
- Heres vitiōrum defuncti successore est.** 757. D. gl. in verb. hereditate. l. nec illam. de pet. here.
- Heres vitur iure defuncti.** 683. D. glo. 4. l. heres. de iudiciis. & 2052. B. glo. dare. l. cum quidam.
- Heredis bona non obligantur per generalem obligationem defuncti.** 1921. B. l. Paulus.
- Heredis bona quādo obligantur per obligationem generalem defuncti.** 1921. B. in margine.
- Heredis nomen & ius tribuit sententia super petitione hereditatis.** 306. C. in marg.
- Heredi suo, vt sibi prouidere quisque præsумitur.** 2072. B. si pactum. de proba.
- totiens in Heredem datur actio de eo quod ad eum peruenit, quotiens ex defuncti dolo conuenitur, nō suo.** 1487. B. §. totiens. l. quod in. de tributo.
- possessio an cōtinuetur a testatore in Heredem.** 609. A. gl. quasi coniunctim.
- Heredem se dicens, in dubio intelligitur infolidum.** 1195. B. in summario.
- Heredes coguntur pontificum auctoritate ad obsequium supremæ volūtatis.** 804. A. B. §. quamuis.
- Heredes necessarii.** 541. C
- Heredes pro fructibus præteritis agere possunt.** 914. D
- Heredum vni potest quis prouidere per pactum liberatorium, ceteris omisisis.** 294. A. l. auus.
- Hereditas iusta.** 1684. C. §. de illo.
- Hereditas non dicitur viuētis.** 1771. A. gl. qui viuūt.
- Hereditas non est eius, qui est nullus de iure ciui.** 1771. B
- Hereditas per delegationem non quaritur.** 2148. B. gloss. debet.
- Hereditas vice domini est.** 1201. A. l. si ante. de inter. act.
- aditio Hereditatis ad quem pertinet.** 211. A. in margine.
- in Hereditate inspicitur tempus aditionis: in legato, tēpus quo cedit.** 1365. D
- Hereditatis petitio mixta est.** 78. D
- Hereditati acquiritur ex re hereditaria, sicut nobis ex re nostra.** 1269. C. & 1270. A. l. eius qui. §. quod si. si cer. pe.
- Hereditati se immiscere, est suorum heredum, adire vero extraneorum est.** 543. A
- Hereditati iacenti datur curator.** 432. A. B. in margine.
- Hereditatem inuadens pendente conditione, ea adueniente non perdit ius suum, licet propria auctoritate occupauerit.** 210. B. in mar.
- Hereditate iacente non potest melior conditio afferri.** 1766. A. glo. non existat.
- Herentia religiosi, religiosa sunt.** 850. C. l. quæ relig. de rei vin.
- Hæreticus testis esse potest.** 2091. B
- Hauriendi ius non hominis, sed prædij est.** 1005. B. §. si fundo.
- Heliocaminus.** 984. D. l. si arborem. & in margine. C
- Hermaphroditus.** 89. B. l. quæritur.
- Hermaphroditus an possit esse testis,** 2092. §. Hermaphroditus.
- Hermaphroditus cuius sit sexus.** 89. B. in textu.
- Hermodorus fuit auctor legū duodecim tabularum.** 64. B. in tex.
- Hircosus.** 1964. A. §. is cui.
- si statuto caueatur quod Homicida sit priuatus omni officio, an habeat locum in occidente exequendo iustitiam.** 1056. A. in margine.
- vbi Homicidium commissum est ab vno de tribus, si dubitetur a quo, ratione dubij omnes absoluuntur.** 1861. D. & seq. in margine. si tamen omnes percusserint, omnes tenentur. 1061. C. in textu.
- vulnerans aliquem lethaliter, non debet puniri ante quā ille sit mortuus.** 1064. A. B. in margine.
- Homicidium licet sit punitum in vno, alium tamen verum homicidam non releuat.** 1202. D. in margine.
- Homo est dignissima creaturarum.** 1988. C. glo. 3. l. iustissime. de ædi. edic.
- Homo homini officium debet.** 1417. D. gloss. non officium. §. 3. l. in commo. Commo.
- Homo in fructu non est.** 2056. B. l. in pecudum. de vsur. & 918. C. l. vetus. de vsufruc.
- Homo sumptibus sit pretiosior.** 1342. A. §. libertus. l. si non sortem. de condi. inde.
- Hominis longæui vita, centum annorum est.** 913. B. l. an vsufruct. de vsufruc.
- Hominis robur, & ætas, naturalem causam operam plerumque mutat.** 1341. B. §. nam plerumque. l. si non sortem. de condic. inde.
- Hominis venditi pretium non ex re percipitur, & c.** 1782. A. §. pretium.
- Homine in genere legato, cuius est electio.** 1140. C
- Hominem beneficio affici, hominis interest.** 1801. A. l. feruus. de fer. expor.
- Homines naturaliter dissentiant.** 634. A. §. principaliter. l. item si. de arbi.
- Hominum causa parantur fructus omnes.** 2056. C. l. in pecudum. de vsur.
- Honestæ interpretatio non honesto quæstu lucrum possessori facere non debet.** 805. A. l. si possessor. de peti. here.
- Honestas est circa matrimonium.** 60. C. gl. 3. l. iustitia. de iusti. & iur.
- Honestè qui nō potest, posse nō dicitur.** 93. D
- Honestum consideratur in matrimoniis, non id quod licet.** 2114. D. l. semper. de ri. nup.
- Honesti fructus alij, alij in honesti.** 845. C
- Honestioris loci homo, id est, diues.** 322. A. §. si in.
- Honor amplior præfertur seniori.** 2084. C. l. si de. de fide instr.
- Honor est magistri, bonos habere scholares.** 52. B. in si. gloss. maximum. §. illud vero. in procmio.
- Honor est in salutatio & assurgendo.** 189. B. gloss. honorem. §. liberos. l. sed si. de in ius vo.
- Honor non seruatur illi, qui se in sceleratam vitam deducit.** 2118. B. l. senatoris in sum. de ri. nup.
- Honorem ambiunt omnes aduocati.** 330. B. C. glo. 1. §. ait prætor. l. 1. de postu.
- Honorem excludit reatus.** 339. C. l. 2. §. hoc amplius. in marg. de his qui no. infa.
- Honore priuatur quis ob delictum, sed non releuatur onere.** 333. C. glo. certis. §. ait prætor. l. 1. de postu.
- Honoraria.** 1873. B. l. qui operas.
- Honorarius successor, & heres, differūt.**
- 870. A. §. hæc actio.**
- Hora aliqua vltimi dici quædā cōplentur.** 239. C
- Horrearius id est horrei dominus.** 1181. B. glo. cum horreatio.
- Horrearius.** 1833. B. C. glo. horrearius.
- Horreorum domini non tenentur de fractura, nisi custodiā promiserint.** 1878. C. in summa.
- Hortari, mandare nō est.** 354. A. l. ob hæc. de his qui no. infa.
- Hortensia lex.** 65. C. in tex.
- Hospes, est peregrinus habitator qui domum suam habet.** 1904. B. §. multum.
- Hospitale franchisiam habet vt ecclesia.** 1966. D. in margine.
- Hospitale habere.** 1695. A. §. sed &.
- Hospitiis præbendis onerari prouincia non debet.** 134. C. l. obseruare. in prin. licet dolum contra Hostes committere. 54. C
- Hostiū potitus quid.** 594. C. in margine. sua plerisque nocet Humanitas. 2051. A. B. §. diuus. ibi, vt gratior. l. cum quidā. de vsur.
- Humani ingenij magna est exiguitas.** 75. D. gloss. 3. in prin. l. neque leges. de legib.
- Humanior interpretatio præfertur.** 1404. A. §. quæro. l. Titius. de constitu. pe.
- Humanior sententia quando est eligenda.** 271. B. l. maiorem. de pac.
- Humanior sententia sequenda est.** 897. A. §. Iulianus. l. sed & si.
- Humanus quod sit, præualet.** 729. A. B. l. si pars. de inoffi. testa.
- Humanum contingere, id est, mori.** 1623. A. B. l. Publica.
- Humani iuris quæ sunt.** 114. C. in tex.
- Humilis.** 144. A
- Hydropicus non est sanus.** 1963. A. in glos.
- Hyperbolicæ locutio.** 255. A
- Hyperocha quid.** 1942. C. in margine. l. quærebatur.
- Hypocaustum.** 1646. D. in margine.
- Hypotheca dat facultatem ingrediendi bona, auctoritate propria.** 1931. B. C. in margine.
- Hypothecaria cessā, an cedatur personalis.** 1143. D
- I
- Iuolenus Priscus.** 72. C
- Iactare suum nemo præsумitur.** 2079. A. §. qui enim soluit. l. cum de. de proba.
- Iactata in dubio non habentur pro delicto.** 1465. C. l. qui leuandæ in sum. de l. Rhod.
- Iactæ res non fiunt accipientis in naufragio.** 1462. B. in fine. l. 2. de legi. Rhod.
- Iactura aliena lucrum quæri non debet.** 1476. D. §. nam. l. si quis de infito.
- Iactura alterius non quærendum lucrum.** 1948. B. in verbo. lucrum.
- Iacturæ summa qualiter sarcieda est.** 1461. B. §. iacturæ.
- Idem, dictio, significat eandem censuram in pluribus casibus.** 320. C
- Idem factum producit duas actiones contrarias.** 1417. A. l. si feruus. commo. non ideo, id est, non cōtinuo. 1271. C. in margine.
- præsумitur quis non idoneus, nisi probetur idoneus.** 2072. C
- Idoneus fideiussor dicitur ab arbitro probatus, vel à parte exceptus, nisi inopia superueniat.** 209. A. l. si ab arbitro.
- Idoneum fideiussorem recusans, iniuriarum tenetur.** 203. C. §. qui pro rei. l. si vero. qui fati. cog.
- Idoneum esse affirmans eū, cui pecunia mutuo datur: cum tamen non sit, non tenetur de dolo, nisi luci causa hoc fecerit.**

Digesti veteris.

erit. 113. A. §. idem. & l. sequen.
Igitur quandoque ponitur illatiue, quan-
doque inceptiue. 58. D.
Ignem & aquam accipere. 2218. B. §. vir-
gini.
Ignem negligenter seruantes in suis do-
mibus, puniuntur. 132. B. C. l. nam salu-
tem. §. 1.
Ignobilis punitur acrius, quam nobilis
in delictis. 217. B. in text. & in marg. l.
pen. si ex noxa. cau. aga.
Ignorare ius quibus permissum. 2101. A.
l. regula.
Ignorare ius, est lata culpa. 349. C. in ver-
bo, ius ignorare.
Ignorare licet factum proprium. 1346. C.
in margine.
Ignorare se dicens quæ tractauit, nõ au-
ditur. 69. C. glo. turpe. §. Seruius. l. 2. de
orig. iuris.
Ignorare semper præsumitur quis, nisi
probetur scire. 2078. A. gloss. penult. l.
verius. de proba.
turpe est patricio & nobili viro, ius in
quo versatur, ignorare. 70. C. D. §. Ser-
uius. l. 2. de orig. iuris.
non debet quis facile quæ Ignorat, asse-
uerare. 1817. C. §. sed non. l. Iulianus. de
act. empt.
Ignoratur quid acturæ sint fœmine. 1582.
D. l. si mulier.
Ignoratur si ea, quæ facile sciri possunt,
grauius coercentur. 1857. C. gloss. 3. l.
sed addes. loca.
Ignoratur supine quod omnes sciunt.
2101. B. §. quid enim. l. regula. de iuris
& facti ignorantia.
Ignoras dicitur stultus. 2102. C. gloss. si. §.
si quis. l. regula. de iur. & fac. igno.
Ignorans & dubitans æquiparantur. 428.
B. C. in margine. gloss. 2. l. Pomponi. de
nego. gest.
Ignorans, & sciens, quandoque paria
sunt. 149. D. gloss. 2. l. si forte. de offic.
præf.
Ignorans militem, non contemnit disci-
plinam. 1876. A. l. si ignorans. loca.
Ignorans nemo punitur. 866. B. gl. si. l. si.
de rei vind. ver. sed nonne.
Ignorans non dicitur posse emere rem
suam. 1731. C. gl. l. si. de contrab.
emp.
Ignorans potest quandoque quod sciens
non potest. 149. D. gloss. 2. l. si forte. de
offic. præf.
Ignorans pro herede, vel pro possessore
possidere non potest. 755. D.
Ignorans qualitatem personæ, non puni-
tur si cum eo cõtrahat. 1875. D. l. si ig-
norans. in sum. loca.
Ignorans quandoque præsumitur scire.
874. D. gloss. causis. l. si ego. de Public.
in rem actio.
Ignorans rei vitium nõ tenetur. 1817. D.
gl. 4. l. Iul. de act. emp.
Ignorantis loco habetur furiosus. 2219.
C. l. Iulianus. de diuor.
Ignoranti quandoque non scienti par-
citur. 1577. C. gl. pen. l. si fideius. ad Vel-
leia.
Ignorati tempus cedit, pro & cõtra. 347.
D. l. genero. §. sed cum. de his qui no.
infa.
Ignoranter soluens indebitum repetit:
scienter non. 1326. B. l. nunc.
Ignorantia & scientia in multis attendi-
tur. 1441. A.
Ignorantia multiplex. 2100. B. gl. l. regula.
la. de iur. & fac. igno.
Ignorantia. 2097. B. §. sed Caspius.
Ignorantia, nescientia, error, & titubatio
differunt. 2095. D.
Ignorantiam eius quod publice propo-
situm est, allegare non licet. 1471. D. in
marg. l. sed & si pupi. de insti.
Ignorantia emptori prodest, quæ non in

supinum hominem cadit. 1731. A. l. sed
& si. de contra. empr.
Ignorantia, & calliditas quandoque æqui-
pollent. 1959. C. §. causa. l. i. de ædil.
edict.
Ignorantia excusatur, non iuris, sed facti.
349. B. §. si qua. l. librorum. de his qui
not. infa.
Ignorantia excusatur. 1636. D. §. igitur. l. si
procuratorem. mandati. & 878. B. §. po-
test. l. Papinianus. de Publicia.
Ignorantia nõ excusat. 1857. D. §. si quis.
l. sed addes. loca.
Ignorantia iuris est lata culpa. 349. C.
gloss. non iure. §. non solet. l. liberorũ.
de infa.
Ignorantia iuris, non facti nocet. 2100. A.
& sequi. l. regula. in prin. de iuris & fa-
cti igno.
Ignorantia non punitur: pro & contra.
347. B. in princ. text. l. genero. de his
qui not. infa.
Ignorantia præsumitur in pupillo, & mi-
nore. 1495. A. l. si quis. in sum. de sena.
Mace.
Ignorantia prodest. 327. C. gloss. si. l. fin. de
transac. 1499. D. glo. i. §. item. l. item si.
de senatuscon. Maced.
Ignorantia quandoque dicitur scientia.
874. D. gloss. causis. §. partus. l. si ego. de
Publi.
Ignorantia supina. 2098. B. l. nec supina.
de iur. & fac. igno.
Ignorantia vnus alteri nõ prodest. 2098.
A. l. iniquissimum. de iur. & fac. ig-
no.
Ignorantiam allegare ad commodum al-
legantis, licitum est. 347. B. l. genero.
de his qui not. infa.
Ignorantiam allegare licet. in verbo, al-
legare.
Ignorantiam nostram inspicere magis de
bemus, quam diuinam sapientiã. 689.
C. l. sed & si. & 690. C. D. §. sed Sabi-
nus. in fin. & iudi.
Ignorantiam probat quis. 2079. A. glo. i.
§. & ideo. l. cum de. de proba.
Ignoratio facti proprii non potest præ-
tendi. 1578. A. l. quanquam. ad Vel-
leia.
Ignoscendum est ei, qui diuinare non po-
tuit. 1656. B. C. §. si cum.
Illachrymari non debet iudex precibus
calamitosorum. 150. A. l. obseruandũ.
de offi. præf.
Illata pensio, id est soluta. 1877. B.
Illegitimè quod fit, fieri nõ dicitur. 93. D.
glo. fin. l. vulgo. de sta. hom.
Illegitimus matrẽ sequitur. 93. C. l. lex na-
tura.
Illicitè adiectum, habetur pro non adie-
cto. 2056. C. l. placuit. de vsur.
Illicitè permissis vtens, punitur. 459. C.
Illicitum committi non debet, prætextu
liciti. 144. A. B. gl. 2. §. illicita. l. illicitas:
de offic. præf.
Illicitum non omne punitur. 355. D. gl. si.
l. pen. de infa. & 1226. A.
Illicitum nõ venit in generali mandato.
1328. B. C. in margine. l. si procur. de cõ
dic. indeb.
Illiteratus potest habere peritiam aduo-
candi & iudicandi. 329. A. glo. expone-
re. §. 2. l. i. de postu.
Imbecilles à potentioribus opprimi non
debent. 139. C. §. obseruare. l. nec quic
quam. de offic. pro.
Imbecillitas mulieris ferenda. 1575. C. §.
verba. l. 2. ad senatus. Velleia.
Imbrigare. 379. B. in margine.
Immatura oliua plus affert fructus, quã
matura. 911. B. gloss. fina. l. si absente. de
vsufruct.
Immiscere, est suorum: adire, extraneorũ
543. A.
Immissum. 986. C. D. in marg.

Immobilia possidens satisfare nõ debet.
226. D. glo. satisfare. §. quæ situm. l. sed
& si. si quis cau.
Impar numerus perfectior est pari. 634.
A. §. principaliter. l. item. de arbi.
Impar sumptui dicitur, qui sumptui su-
peresse nõ potest. 430. A. §. quid enim.
l. sed an. de negotiis gestis.
Impediunt multa facienda, quæ iã facta
non impediunt. 973. C. glo. corrumpit.
l. pro parte. de serui.
Impedire potest prior secundum ne ven-
dat, licet ipse vendere non possit. 1939.
B. §. si priori.
Impedientes ne ad exitum lis deducatur,
puniri debent. 403. C. l. & ideo.
Impedimentum naturale maius, quã acci-
dentale. 2138. D. l. si serua. §. i. de iur.
do.
Impedimento sublato, ob quod aliquid
non fiebat, id fieri potest. 2222. B.
Impeditus funere domestico nõ tenetur
sistere in iudicio. 225. B. §. illud. l. 4. §.
quis cautio.
Impeditus publico vel alijs iusto impe-
dimento, excusatur. 222. B. l. 2. §. i. si quis
cautio.
Impedito facere quod facere vellet, nihil
imputatur. 2051. C. in verbo, non impu-
tatur.
Impeditis subuenitur, non negligentibus.
597. A. l. non enim. ex qui. cau.
ma.
Impendia parua parui pendenda. 1859. A.
in verbo, parua impendia.
Impensæ à patre factæ pro filio in stu-
dio, an debent computari tempore
diuisionis. 1156. B. l. quæ pa-
ter.
Impensæ an debeant restitui. 849. D.
Impensæ an deduci debeant in decimis.
797. C.
Impensæ sunt in multiplici differentia.
849. A.
Impensæ vtiles, & necessariæ. 798. B. l.
vtiles.
Impensas repetit pro rata qui obtinuit in
causa communi. 1148. B. l. ex parte.
Impensas superuacuas in alienam rem
facere quis non debet. 798. C. l. vtiles.
de peti. her.
Impensis deductis æstimatio fit. 949. C.
§. ceterum. l. cum de serui. in si. de ope.
fer.
Imperare, & vetare, differunt. 74. D.
Imperare sibi nemo, aut prohibere po-
test. 660. C. l. si de re. de arbi.
Imperator est dominus mundi. 1466. B.
in margine, & text. l. de precatio. de le-
ge Rhod.
Imperator est lanimata. 78. B. l. cum lex.
& in glo. D. de legi.
Imperator non dicitur ante triplicem co-
ronationem. 41. A.
Imperatores olim erant sacerdotes. 118. C.
Imperitia, id est, ignorantia. 168. D.
Imperitia quandoque id est error. Ibi-
dem.
Imperitia assessoris excusat magistra-
tum, non ipsum assessorem. 177.
B. l. hoc edicto. quod quisque iuris.
& c.
Imperitia culpæ annumeratur. 1849. A. §.
Celsus. l. si quis domum. loca.
Imperitia non debet ascribi iudici. 177.
C. D. glo. i. l. hoc edicto. quod quisque
iuris.
Imperitia, etiam iuris, quandoque pro-
dest. 207. A. glo. fin. §. si seruus. l. de die.
qui satisf. cogan.
Imperitia excusat. 168. B. §. doli. l. si quis.
de iurif. om. iudi. & glo. per imperitiã.
Ibidem. C.
Imperitia medici, & infirmi negligentia,
non imputantur percussori. 1089. B. l. si
ex. ad l. Aquil.
Imperitia

Index materiæ

- Imperitia nocet, casus non.** 144. B. C. in
 tex.
Imperitia nocet. 177. C. gl. 1. l. hoc edito.
 quod quisque iur.
Imperitia paritur. 168. B. §. doli. l. si quis.
 de iurisd. om. iud. & 245. A. §. eis. & in
 mar. l. 1. de eden.
Imperitiam detegit error. 173. A. l. si per.
 de iurisd. om. iudi.
**Imperiti literarum, sed negotiorum gna-
 ri, plerumque eliguntur iudices.** 177. C.
 D. glo. 1. l. hoc edito. quod quisque iu-
 ris, & c.
Imperium quid. 160. C.
Imperium unde dicitur. Ibidem
Imperium duplex. 163. A. l. imperium.
Imperium, id est, auctoritas. 100. D.
Imperium, id est, coercitio. 155. D.
Imperium i. iurisdictionis. 150. C. D. & 156. C.
Imperium merum. 160. C. & 163. A. l. Im-
 perium.
Imperium merum magnum. 161. B.
Imperium merum maius quid. 161. A. B.
Imperium merum maximū quid. 161. A.
Imperium merum paruum. 161. B.
Imperium merum minus. Ibidem
Imperium merum minimum. 161. B. C.
Imperium mixtum quid, & unde. 161. C.
Imperium mixtum magnum. 161. D.
Imperium mixtum maius. Ibidem. C. D.
Imperium mixtum maximum. 161. C.
Imperium mixtum. 163. A. l. imperium.
Imperium mixtum paruum. 162. A.
Imperium mixtum minus. Ibidem
Imperium mixtum minimum. Ibidem
Imperpetuum. 880. A.
Imperiginosus. 1962. C. in textu.
**Impetrare precibus à principe, & motu
 proprio obtinere, differunt.** 178. B. l. 3.
 in prin. quod quisque iur. in ali. stat.
Impetratio principalis nocet fideiussori.
 179. B. l. 3. §. si is. quod quisque iur. in
 ali. sta.
Impingere dicam. 532. C. in marg.
Implere quod quis intendat. 2088. A. §.
 nosti.
Impossibile, id est, difficile. 1094. B. C. &
 1882. C.
Impossibile quandoque fingitur. 98. A.
**Impossibilis conditio, quam testator pu-
 tabat possibilem, vitiat legatum.** 1360.
 C. l. seruo.
Imprudens, id est, ignorans. 1259. D. gl. 2.
 §. seruum.
**Improbare.) Non improbens probare vi-
 detur.** 1504. A. glo. 1. l. si filius fa. de sen.
 Maced.
Improbis nemini debet opitulari. 1179.
 C. glo. f. na. §. si mecum. l. 3. ad exhib.
**Improbis reprimendæ curam gerere
 debet iudex.** 664. B. §. miratur. l. 3. nau.
 cau. stab.
**Improbis aduocatorum quandoque ce-
 ditur.** 139. C. §. obseruare. l. nec quic-
 quam. de offi. præsi.
Impropriari debent verba quandoque.
 1130. D. in mar. glo. 4. l. & puto. fami. er-
 cise.
Impropriantur quandoque verba. 1278. C.
 §. item. l. sed & si. de iureiuran.
Imprudens. 1699. C.
Imprudencia quandoque, id est, imperitia.
 178. A. l. hoc edito.
**Impubes & furiosus capitale fraudem
 non admittunt.** 1972. A. l. cum autem. §.
 capitale. de ædilitio edito.
**Impubes proximus pubertati, est capax
 iniuriæ.** 1057. B. l. sed & si. §. quod si.
**Impubes qui est in potestate patris, non
 potest vocari in ius.** 193. C. l. neque.
**Impunitum est quod infans perdit, vel
 corrumpit: id est in furioso.** 856. C. l. quod
 infans. de rei vin.
Impunitum non debent esse delictū. 1203. A.
 §. at is. l. qui seruum de inter. act.
Impunita non debent esse maleficia. 1088.

- D. in mar. l. ita vulneratus. ad l. Aquil.
Impunita non debent esse maleficia. 682.
 B. §. si filiusfamil. l. si longius. de iudi.
**Imputare est computare: quasi dicat ce-
 dere.** 316. B. in fine text. & 321. C. §. si ei-
 dem. & §. sequen.
Imputare, id est, deducere. 797. C. D.
 plane.
**Imputare quandoque, id est, computare, an-
 numerare, deducere summam alicui,
 vel alteri summæ.** 424. A. §. certe. ibi,
 hoc ei imputabitur, id est, deducetur
 ei super gestione. & 425. A. l. si autē. &
 449. A. §. ceterum. & 455. A. §. hæc ita.
 & 457. A. in princ. tex.
**Imputare sibi debet, qui minori commisit
 sua negotia.** 562. B. l. cum mandatu. §. er-
 go. de min.
Imputat sibi quisque multis modis. 1719.
 D. glo. fin. l. socius. pro soc.
imputet sibi qui, & c. 1450. B. §. cuius. &
 1451. D. §. unde. & 1452. D. §. si plures.
**Imputandum est qui imperito se commit-
 tit.** 1471. A. gloss. fin. l. sed & si quis. de
 insti.
**Imputanda cuique sua est credulitas. in
 verbo, credulus.**
Inanimata res culpam non committit. 1410.
 C. D. glo. machina. §. planē. l. si vt certo.
 commo.
Incapax dicitur non capiens. 802. A. l. præ-
 donis.
Incendium est vis. 1868. A.
Incendium est casus. 1699. B. damna.
**Incendium repentinum remissionem co-
 lono dat.** 1854. C. §. cum quidam. l. ex
 conducto. loca. & con.
**Incendij tēpore impune possum alienas
 domos euertere, ne meæ pereāt.** 1087.
 C. in textu.
Incendium siue culpa fieri non potest.
 1796. A. l. si vendita. de peric. & com.
 rei vend.
**Incendiis arcēdis olim præerant triuui-
 ri, ædiles, familia publica, & quædam
 priuata.** 131. B. in prin. tex.
**Incertaines vindicari potest, non posside-
 ri.** 864. B. glo. 2. l. quæ de tota. de rei
 vindic.
**Incerta sententia non valet. in verbo, sen-
 tentia incerta.**
Incerti actio, id est, præceptis verbis.
 1892. D. & 1897. A.
Incerti cōdictio, id est sine causa. 1369. D.
**Incertum non videtur, quod ab alio potest
 certificari.** 1727. C. l. hæc venditio. §. hu-
 iusmodi. de contrah. empt.
**Incertitudinis causa veritas inquiri de-
 bet.** 231. D. gloss. 3. l. si eum. si quis caut.
**Incertitudinis ratione condēnatio euita-
 tur.** 825. D. glo. nullam
Incesta nuptiæ. 2119. B. l. incestæ.
Incestus. 2114. B. l. sororis.
**Inchoatum ædificium vfructuua. perfic-
 cere non potest.** 916. B. §. ædificium.
**sententia lata super principali, non præ-
 iudicat Incidenti de quo summariè est
 cognitū.** 99. B. C. l. si iudex. Bar. & 1597.
 B. §. si rationē. in summa. l. quod in diē.
 de compensat.
**super Incidenti non est pronuntiandum:
 si tamen pronuntiatur, valet.** 577. C. in
 mar.
Incipere non sat est, ni perseueres. 1564. A.
 glo. duret. l. si pro. de in rem verso.
**Incipisse vititer non sufficit, nisi sequatur
 euentus.** 431. B. C. glo. 3. l. si negotia. de
 nego. gest.
**vitiat quid cum res ad eum casum per-
 uenit, à quo incipere non potest, & c.**
 649. B. glo. fin. §. sacerdotio. de arb. &
 1065. A. l. quia. ad leg. Aquil.
**non vitiat quid, licet in eum statum ve-
 nerit, à quo non potuit incipere.** 1401.
 A. B. gloss. exierit. l. item illa. de consti.
 pecu.

- Incogitatum.) Iuramentum non exten-
 ditur ad in cogitata.** 315. A. B. in margi-
 ne. l. cum Aquiliana. de tranfact.
Incognitum nihil esse debet. 44. A. §. ita-
 que. vers. & vos. in proæ mio.
**Incoloratē restitui petit quis, post senten-
 tiam.** 557. C. in tex. l. minor autem. §. de-
 nique. de min.
Incongrue loquitur Scæuola. 1478. B. l.
 Lucius. dicit enim, Habes denarios mil-
 le, quos vobis numerare debebo.
**Inconstans dicitur is, cuius animi motū
 vultus detegit.** 150. A. l. obseruandum.
 de offic. præsid.
Inconstantia damnatur. 364. D. l. in causa.
 in. glo. 1. de proc.
Inconstantia quandoque permittitur.
 1827. C. gloss. 1. §. fin. l. si sterilis. de act.
 empr.
**Inconsulta facilitas restitutionem indul-
 get, non euentus damni.** 550. C. §. nec
 enim. l. verum. de mino.
**Incontinenti venire dicitur, qui iudice se-
 dente venit.** 475. C. D. in margine. vi-
 de in verbo, citatus venire.
**Incontinenti, id est antequam ad alia di-
 uertatur negotia.** 263. D.
Incontinenti quæ sunt, insunt. 1266. A. l.
 lecta. §. quæ situm. si cer. pet. glo. stipula-
 tionis.
Incorporales res. 115. B. in textu.
Incorporales res an præscribantur. 1233.
 C. l. longa.
Incorporalia an vsucapiantur. 974. A.
Incorporalia non possidentur. 1029. B.
 gl. 2. §. 1. l. & si forte. si ser. vind.
Incorporalia traditionem non recipiunt.
 1805. D. glo. 4. l. 3. de act. empr.
**Incurrere pœnam, olim committere dice-
 batur.** 191. B.
**Indebite solutum in multis casibus non
 repetitur.** 37. A.
Indebite solutum. 2339. A. §. indebitum.
Indebitum quid. ibidem. §. indebitum.
Indebitum triplex est. 1326. A.
**Indebitum est non solum quod omnino
 non debetur, sed & quod alij debetur,
 si alij soluatur.** 1366. B. §. inde-
 bitum.
**Indebitum scienter accipiens furtum fa-
 cit.** 1378. C. l. quoniam. de condic. fur.
**Indebitum scienter promissum, non re-
 petitur.** 1364. A. l. fideicom.
Indebitum scienter soluens non repetit.
 738. B. §. item.
**Indebitum scienter soluens non repetit,
 ignoranter sic.** 1326. B. l. nunc.
**Indebitum qui soluit, debet probare in-
 debitum, & errore solutum.** 2078. B. l.
 cum de. in summa.
**Indebitum tãquam debitum promissum,
 non semper repetitur.** 1346. B. in
 marg.
Indefensi manere non debent absentes
 411. B. in tex. l. r. de neg. gest.
Indefinita æquipollet vniuersali. 1425. C.
 §. si annua. in summa.
**Indefinita permisso restringitur ad loca
 minus damnoza.** 1005. C. in marg.
Index. 2083. B. gl. indice.
Indicare, & indicium. 1896. C. l. solent.
**Indicium solum non sufficiens ad semi-
 plenam probationem, sufficit ad tortu-
 ram dandam.** 2072. A. in marg.
**Indignus minori ordine, indignior maio-
 ri.** 120. C. l. qui indignus. de fena.
Indigno quod aufertur, fisco applicatur.
 726. C. §. meminisse. de inoffi. testa.
Indiscrete. 2080. A.
Indistincte loquens reprehenditur. 1467.
 C. gl. si. l. si. de l. Rhod.
Inducere quid. 751. A. in margine. & 752.
 B. in gloss.
Inducæ dantur in breue tempus. 258. D.
**Inducæ quinquennales, in verbo, quin-
 quennal.**

Digesti veteris.

Indulget si quid in præteritum lex, in futurum vetat. 78. B. l. cum lex. de legi.
Indulgendum non est malitiam hominum. 84. 8. C. l. in fundo. §. si sibi, neque. de rei vindic.
Industria plerumque plus confert, quam pecunia. 1691. B. C. l. si non. pro socio.
Inesse, est incōtinenti appositum esse: ut pacta insunt cōtractui. 263. A. §. quini-mo. & 254. A. §. idem.
Inesse videntur, quæ incontinenti fiunt. 1266. A. l. lecta. si ce. pet.
Inevitabile fati damnum. 1791. C. §. & puto. l. hoc ita. de pericu. & com. rei vend.
crimen stellationatus an Infamet. 352. C. D in glossa.
Infamæ executio pœnæ corporalis ex causa famosa, licet sententia non præcesserit. 354. C. l. iustus.
Infamare non potest arbitri sententia, nec confessio facta ab aliquo corā arbitro. 350. D. in margine.
Infamatur quis quandoque per sententiam, quandoque ipso iure. 355. C.
Infamia alia iuris, alia facti. 338. A. B. in marg.
Infamia facti non aboletur etiam per sententiam absolutoriam. 2115. C. l. palam. §. quæ in. de rit. nup.
Infamia contracta in servitute, aboletur per libertatem. 355. B. l. imperator.
Infamia eximitur, si quis famoso iudicio condemnatus, per in integrum resti fuerit absolutus. 334. A. §. pro qua.
Infamia notatur quis multipliciter. 338. B. l. prætoris.
Infamia irrogatur ratione calumnie, non erroris. 353. B. l. ea quæ. de his qui no. infra.
Infamiam non irrogat sententia lata secundum iuramentum. 351. D.
Infamiam non irrogat arbitri sententia. 350. D. in margine.
Infamix metus quādo non curandus. 478. C. l. nec.
Infamia maiores æquè ac minores sugillat. 339. C. in marg. l. 2. de his qui no. infra.
Infamia non durat post pœnā. 336. B. glo. 2. l. imperator. de postu.
Infamiam incursum ob condemnationem, si soluat ante condemnationem evitat infamiā. 401. B. in mar. l. si reus. de procu.
Infamiam non irrogat fustium ictus. 354. C. l. iustus. de his qui no. infra.
Infamis sic sponsalia vel nuptias contrahens cum ea, quam ducere non potest. 350. B. C. §. cum autem.
Infamis non fit nomine suo damnatus, & ex facto suo ex instantia cum alio cœpta. 352. B. l. servus.
Infamis iudex esse non potest. 120. B. l. Casius. cum seq. de sena.
Infamis potest esse arbiter. 350. D. & 625. A. & 626. C. l. Pedius. secus in iudice, & in aduocato: ut ibi.
Infamis non potest postulare. 157. D. glo. 4. l. 2. de offi. adfess.
Infamis potest esse procurator, non aduocatus. 333. B.
Infamis potest esse tutor. 332. B. in marg.
Infamis potest quis esse ipso facto. 332. A.
Infamis & furiosus dicuntur iniuri. 978. C. l. iniuriam. de ser. vrb. prædi.
Infantis opera nulla est. 886. D. gloss. §. de illo. l. arboribus. de usufructu.
Infantem tuetur innocentia consilij, furiosum infelicitas fati. 857. A. glo. in l. quod infans. de rei vind.
Infante nato in naui, pensio non debetur. 1859. B. §. si quis.
Infesta, signata, & facta differunt, in verbo, materiam quæda.

Inferre iudicium malignè in sanguinem suum. 716. C. l. non est.
Inferre propriam litem. 698. A. §. cum potest.
Inferitur corpus, funus ducitur. 1223. D. §. si cui. & 1232. B. l. prætor.
Inficiator puniatur. 2078. D.
Infinitas amplectenda. 1302. D. glo. in §. iurare. l. videamus. de in litem iur.
Infinitas vitanda est. 652. D. glo. non sit. l. non distinguemus. de arbi. & 1756. D.
Infirmatur quid, licet perueniat eod vnde incipere potest. 2191. B. glo. pen. l. sed interim. de do. inter vir. & vxor.
Infirmatur sententia quādoque, id est, infirma esse ostenditur. 236. C.
Infirmetas culpæ annumeratur. 1050. A. §. mulionem. l. idem iuris. ad leg. Aquil.
Infirmetas procuratoris non impedit quominus fiat missio in possess. 405. B. C. in margine.
Infirmetas tempore salarium habere debet famulus. 886. D. gl. 4. §. de illo. l. arboribus. de usufructu.
Infra, quid. 1055. D.
Ingenij humani magna est exiguitas. 75. D. glo. 3. in prin. l. neque leges. de legi.
Ingenius dicitur, de quo lata est sententia, licet sit libertius. 93. C. l. ingenium.
Ingenui qui. 88. B. in §. ingenui.
suspectus est, qui se Ingerit. 363. D. gloss. l. suspectus. §. nec ferendus. l. quæ omnia. de procur.
Inhabili si detuli iuramentum, non possum opponere de eius inhabilitate. 1286. B. in marg. l. qui iurasse. de iure iur.
Inhonestarū rerū nulla est societas. 1704. C. l. nec prætermittendum. pro soc.
Inhonestum dicitur impossibile. 639. C. gl. non honestum. §. plenum. l. quid tamē. de arbi.
citatio facta ad locum Inhonestum, non arctat citatum. 640. B. §. sed si.
Inhumanum à nemine accipere xenia, passim vilissimum, per omnia avarissimi. 137. C. in text.
Inimicitia capitales procuratorem eximunt à iudicio accipiendo. 359. B. C. §. procuratorem.
vasallus faciens amicitiam cum Inimico domini, amittit feudum. 127. C.
Inire æstimationem. i. inuenire aliquem modum æstimationis rei. 1084. B. in marg.
quod ab Initio non valuit, tractu temporis non conualescit. 277. C.
Iniquitas quandoque sustinetur. 301. A. gl. si cum in eo. de pact. & 1336. D. gl. 1. §. si quis l. eleganter. de condic. inde.
Initium quandoque non inspicitur. 1509. D. glo. originem. §. idem. l. 3. de pecu.
Initium an sit spectandū. 532. A. §. si quis. l. 3. de mino.
Initium legis spectandū. 2102. C. gl. pen. l. regula. de iur. & fact. igno.
Initium spectandū est. 350. C. gl. 1. l. quid ergo. de his qui nor. infra. & 1705. C. §. si filius fa. & 1503. C. glo. si l. si tamē. de fenatuse. Maced.
Initium quandoque inspicitur, quandoque tempus. 1921. A. gl. 1. l. si legati. de pign.
Initium quādoque non spectatur. 1928. C. l. Titius in summa. quæ res pig. da. olb. non poss.
Initium contractus spectandū. 1609. C. §. si servus. l. 1. de po.
Initium cuiusque contractus spectandū. 1634. B. §. & Labeo. l. si procuratorem. manda.
Initio cuiusque temporis conditio spectanda. 434. B. l. Pomponius. in prin. de nego. gest.
quando contractus ab Initio non tenet ra

tionem inhabilitate personæ, nunquam confirmatur. 1406. D. in margine.
non refert ab Initio, vel post aliquid fiat. 1369. A. gl. siue. l. r. de condic. sine cau.
Initio aliquid esse tale, & post fieri tale, paria sunt. 1370. B. l. nihil. de condic. sine cau.
tractu temporis valet, quod ab Initio non. 2112. C. l. si quis. de rit. nup.
Iniuria quandoque, id est damnū. 179. D. quandoque calumnia, quandoque id quod non iure factum est, quandoque damnum culpa datum, quādoque ipsa culpa. 1056. C. §. iniuriarum. l. 3. & §. iur. tur. 1052. A. & 1071. B.
Iniuria. 411. B. & seq. D.
Iniuria est aliquem indebite trahi ad ius. 204. C. gl. si l. si vero. qui satis. co.
Iniuria non fit volenti. 191. A. l. quamuis. de in ius voc.
Iniuria procuratori facta, nocet domino. 389. B. glo. pen. l. non cogendum. de proc.
Iniuria socio facta, socium tangit. 1703. B. glo. si l. cum duob. pro socio.
Iniuria tollitur dissimulatione. in verbo. dissimulatione.
Iniuria affici nemo debet. 411. B. l. 1. de nego. gest.
Iniuria maxima est flagellari. 190. B. §. prætor. l. sed & si. de in ius vocando.
Iniuria nobili facta magis punitur, quàm ignobili. 2123. C. l. non est. in summa.
ex Iniuria quæ quis facit sibi, nemo agit. 1091. A. B. l. legis. ad l. Aquil.
Iniuriam dissimulare bonū est. 504. A. gl. feruent. §. 1. l. 1. de do.
Iniuriam filij, pater remittere potest. 292. A. l. in personam. de pac.
Iniuriam non facit animal sensu carens. 1051. B. §. ait prætor. l. 1. si qua. pau. fe. di.
Iniuriam inducere in liberos dicitur pater, cum eos exhereditat, vel præterit. 716. C. l. non est.
Iniuriam pati non debet dominus. 1484. D. l. illud. de tributo. ac.
Iniuriam quandoque facit quis etiam bene faciundo. 1074. C. §. & si in sum. l. si feruus. ad l. Aquil.
Iniuriam vitare nulla diligētia possumus. 1420. C. l. ad eos. commo.
Iniuriarum actio, an sit in bonis. 1777. C.
Iniuriarum actio anno uti tollitur. 491. B.
Iniuriarum actio datur filiofamilij. 292. C.
Iniuriarum agere potest filius fa. absente patre. 358. A. filius fa.
Iniuriarum actio ex pacto non nascitur, sed ex contumelia. 286. A. §. sed si l. si vnus. de pact.
Iniuriarum actio pacto & dissimulatione tollitur. ibidem. C.
Iniuriarum tenetur fideiussorem idoneū recusans. 203. C. §. qui pro l. si vero. qui satisfacere cogantur.
Iniuriis affici non debent innocētes. 143. D. §. 2. l. illicitas. de offi. præsidis.
Iniuriæ capax est impubes proximus perturbati. 1057. B. l. sed & si. ad l. Aquil.
Iniustæ causæ implementum non vestit cōtractum innominatum. 262. A. §. si ob. l. iurisgen. de pact.
Innocētis viri officio fugi debet iudex. 1127. B. l. 4. fa. ercisc.
Innocenti filio delictum patris pœnæ esse non debet. in verbo, patris delictum.
Innocētibus pœnā non est irrogāda. 144. A. §. 3. l. illicitas. de offi. præsi.
Innocentia consilij infantem tuetur. 857. A. gl. in l. quod infans. de rei vind.
Innocentiam suā quandoque probat quis iuramento. 345. B. §. qui iussu. l. furti. de his qui nor. infra.
Inofficio

Index materiaram

- Inofficiosi querela est odiosa. 746.D
 Inofficiosi querela multis modis corrigitur. 717.A
 Inofficiosi querela quid sit. 719.B
 Inofficiosi querela non est actio. 721.D
 Inofficiosum testamentum dicere quid. 716.B.l. inofficiosum.
 Inopia, & paupertas, differunt. 209.B. in mar.
 Inopia excusat. 1636.D. §. igitur. l. si procuratorem. mandati.
 Inopia quandoque transfert actionem in alium. 553.A
 Inopia executionis vice est. 403.C. in mar. l. Titius. de procur.
 Inquilinus. 950. C. l. ceterum. & D. in glo. qui cum.
 Inquilinus potest reperere, quod expendit meliorando domum. 1879.A. §. in conducto.
 Inquirere potest superior de moribus electi confirmandi, licet nihil in eum obiciatur. 336.A. B. in marg.
 Inquirenda veritas est ratione incertitudinis. 231.D. gl. 3. l. si eum. si quis cautio.
 In rem sua fideiussor quis dicitur. in verbo, fideiussor in rem suam.
 Inficitiam nostram, non rerum naturam inspiciendam. 690. B. l. fed & si. in fi.
 Insepulta corpora iacere non debent. 1222. C. §. prator. ait. l. si quis. de reli. & sum. fu.
 Infidiosa per loca mittens seruum culpae reus possessor est. 847. B. l. qui petitorio. §. j. de rei vind.
 Insignis, id est, magnus. 209. C. si de insolito teneor, non teneor de solito casu. 431. C. gloss. 3. l. si negotia. de negot. gest.
 Inspicere. i. custodire. 1882. C. §. messlem.
 Inspicitur aliud quandoque, & aliud fit. 146. D. gl. in l. sed licet. de offi. praefi.
 Inspicitur quod debet consuescere. 1500. C. D.
 Inspicitur quod euenire potest: pro, & contra. 171. A. & 175. A. B. gl. pen. l. si idem. gl. si. l. cum quaedam. de iur. om. iud. non inspicitur quandoque quod euenire potest. 213. D. gl. posit. §. pen. l. sciendum. qui satisd. cog.
 Instantia iudicij lite nondum contestata non transit ad heredes. 705. A
 Instantia iudicij transit in successore singulari necessarii. 1153. B. l. in iudicio.
 Instantiae cessionem non impedit vitium litigiosum. 365. C. in marg.
 Institor quis. 1268. C. l. institor. & 2. ll. seq.
 Instituire, id est, incipere de nouo. 890. B. exercere vero est, quod institutum est ad exercitium perducere: vt ibid. §. proinde.
 Instituire vineas. 1883. D. l. colonus. per to.
 Instrui non debet, qui alios instruere debet. 249. B. in mar. §. prator. l. si quis. de eden.
 Instrumentum edere vbi tenetur quis, non cogitur edere originale, sed copiam collationatam: sic saepe fit in parlamento & castelletto Parisien. 245. C. in marg. in gloss. l. 2. de eden.
 contra non exhibentem Instrumentum iuratur in litem. 1306. A. l. in instru.
 Instrumentum male conceptum non praedjudicat veritati. 89. A. B. l. imperator. de sta. hom.
 Instrumentum male conceptum, non nocet natalibus, ibid. l. imperator. de sta. hom.
 Instrumentum productum probat contra producentem, etiam si protestetur quod non producit nisi in quantum facit pro se. 244. B. in marg. l. l. in fi. de eden.
 si rei gestae veritas sine literis apparet, non ideo minus valet quod Instrumentum. de ea factum non est. 2084. B. l. si res. de fide instrum.
 Instrumentum solutionis debet esse apud debitorem. 1367. C. in marg.
 Instrumenti pars tantum necessaria danda est. 253. B
 Instrumentum non creditur, si testes dicant contrarium. 143. D
 Instrumenta duo habens, si petat vnum exequi: ex alio, ex quo non se fundauit, non potest in eadem instantia obtinere. 2171. C
 Instrumenta facientia contra se, tenetur quis edere pro fisco. 245. B. l. senatus. de eden.
 Instrumenta litis. 693. B. in text.
 Instrumenta noua. in verbo, noua instrumenta.
 Instrumenta quando sunt procedenda. 244. D. per tot. gloss.
 Instrumenta sunt ostendenda, non tradenda. 1841. C. gl. Et fines. l. Titius. & 1843. B. l. creditor.
 Instrumenta quibus nolo vti, edere non teneor. 244. B. §. edenda. l. 1. de eden.
 Instrumentorum appell. quid contineatur. 2083. B. l. instrumentorum.
 Instrumentorum causa dilatio secunda non datur sine causae cognitione. in verbo, dilatio.
 an dies & consul debet poni in Instrumentis. 243. A. B
 Instrumentis nouis & testibus, quibus vti prius quis non potuit, probare intentionem suam de nouo potest. 254. A. §. cum autem. in fin.
 Insula quid. 132. D. in gl. & marg.
 Insularius dicitur, qui custodit domum absente domino: licet Accur. dicat esse dominum domus. 133. C. & in marg.
 Insularius, insulae custos. 956. D. l. si ita. in margine.
 Insularius, id est praepositus insulae reficiendae: vt vult Accur. 1469. A. in fine.
 Integrum, id est sanum. 1808. D
 Intellectu magis quaedam percipi possunt, quam dici. 575. B. C. gloss. 4. l. Aemilius. de minor.
 coram aliquo quid fieri non dicitur si non intelligit. 644. C. §. coram.
 Intelligere, quandoque, id est praesumere in dubio. 1299. C
 Intelligere quis dicitur, duodecimo vel decimoquarto anno. 2105. C. gl. vnica. l. in sponsalibus.
 Intempestiua cultura deteriorum fundum facit. 1863. B. C. §. conductor. l. si merc. loca.
 Intercalare. 534. A. in text.
 Intercedendi modi quinque sunt. 292. C. D
 Intercedens mulier. 849. B. id text.
 Intercedit qui fideiubet, non qui iubet. 1591. C. l. si domina.
 Interdictio olim, nunc deportatio dicitur. 586. D
 Interdictis maioribus minora videntur. inesse. 1799. B. gl. maioribus. l. cui.
 Interesse, id est differre. 2011. D. gloss. non.
 Interesse dicitur quaelibet utilitas. 1120. B. in marg. l. 4. fin. regund.
 Interesse affectionis. 572. B. l. si in Bar.
 Interesse affectionis, & interesse commune differunt. 1080. C. l. si seruum. in sum.
 Interesse agentis habetur in confessoria & negatoria. 1027. A. §. in confessoria.
 Interesse contra dolosum aestimatur secundum iuramentum in litem. 707. A. l. non.
 Interesse est multiplex. 1804. A. in marg.
 Interesse intrinsecum. 1210. A. §. his. in sum.
 Interesse mea, cum morte desinit, tunc fideiussor non tenetur. 233. D
 Interesse non causatum ex causa rationabili, non dicitur interesse. 1179. B. §. si mecum. in sum.
 Interesse non videtur eius, qui contra obligationem tutus est exceptione. 218. B. §. si reus.
 Interesse potest excedere duplum. 1838. B. in margine.
 Interesse non potest peti ab altero duorum reorum, & ab altero parua. 227. B. §. item. l. §. si quis cautio.
 Interesse probatur in summaris causis per iuramentum. 1189. B. C. l. thesaurus.
 Interesse quandoque, id est differentiam esse. 226. D
 Interesse quantitatis, est interesse singulare, & continet quantitatem quam aestimaret iudex: sed interesse verum & commune continet veritatem. 202. C
 quati ea res est, & id quod Interest, differunt. 183. A. in text. & 200. A
 quando tenetur venditor ad interesse. 1803. D. in margine.
 Interesse semel sufficit. 1401. B. glo. exierit. l. item. de consti. pecu.
 Interesse singulare, & commune. 183. C. in margine.
 Interesse singulare, & quantitatis, idem. 202. C
 Interesse soluendo quandoque non liberatur quis. 861. A. in marg
 Interesse sufficit ab initio licet postea desinat. 233. B. §. illud. l. qui autem. si quis cau.
 Interesse venit quoties factum stipulamur. 697. D. glo. fin. l. cum qui. de iudi.
 Interesse venit in obligationem vbi factum permittitur. 196. C
 Interesse verum, & commune idem. 202. C
 Is cuius interest, adesse causa potest, ne colludatur. 744. A. l. si suspensa. de inoff. test.
 Interit quis ciuilitate. 1712. A. gl. intereunt.
 aestimatio rei non crescit post Interitum. 1381. B. in marg. l. in hac. de codic. triti.
 Interitu speciei an, & quando liberetur debitor. 498. C. in marg.
 Interlocutoria absente parte ferri potest. 660. A
 Interlocutoria an, & quando ius constituat. 483. C
 Interlocutoria dari potest per alium, non definitiua. 643. D
 Interlocutoria mutari potest, & error in ea corrigi: definitiua non potest. 635. B. §. dicere. l. qualem.
 pendente appellatione ab Interlocutoria, iudicis officium coequiscit super principali. 576. B. C. l. intra.
 Interlocutoria principis, an & quando obseruatur pro lege. 85. A
 Intermittere, est inchoata dimittere. 441. C
 Interpellari quandoque censetur quis per solam protestationem. 2066. B. l. Labeo.
 Interpellatio facta debitori, non constituit eum statim in mora, sed cum aliquo interuallo, vt possit prouidere solutioni. 575. B. C. in margine.
 Interponere. 1177. B. in text.
 Interpretatur quandoque strictius. 987. A. §. si sublatum.
 Interpretatur legem consuetudo, magister, princeps. 83. D
 Interpretari, id est apertius exponere. 64. D
 Interpretari dubium legis verbum quis potest. 76. A. B. glo. Et ideo.
 Interpretari ei permittitur, qui dicit in iudicio. 708. A. glo. in l. si quis. de iudi.
 Interpretandum est plenissime principis beneficium. 86. A. l. penult. de consti. princ.
 Interpretatio quid. 62. B
 Interpretatio, id est scientia. 2097. B. gl. interpretatio.
 Interpretatio benignior tenenda. 2144. A. l. si ita. de pact. do.
 Interpretatio an debeat fieri secundum proferentem,

Digesti veteris.

ferentem vel contra. 297.C
Interpretatio fieri debet secundum conditionem eius ad quem confertur dispositio. 953.C. §. equitij. l. plenum. de vsu & habi.
Interpretatio libelli obsecari non transit ad heredem. 825.D. in marg.
Interpretatio plena fit in contractibus, plenior in testamentis, in rescriptis autem plenissima. 86.A.B
Interpretationem certam quæ semper habuerunt, mutari non debent. 78.B. l. minime de legi.
Interpretatione congrua uti debemus. 772.B. §. aptanda.
Interrogare partes totiens potest iudex quoties monet æquitas. 1204.A. l. vbi-
cunque. de inter. acti.
Interrogari potest quis non solum à iudice, sed etiam à parte. 1194.C. l. si sine. de inter. actio.
Interrogatio fit officio iudicis. 1191.A. B. de inter. acti.
Interrogatio fit secundum quod necessitas actionis exigit. 1192.A. l. i. de inter. acti.
Interrogatio fieri debet ante litem cõtestatam in vndecim casibus. 1192.B
Interrogatione non precedente valet responso. 1194.C. l. si sine. de inter. acti.
Interrogatoria. 1203.D
Interrogatus an, & quando possit pœnitere. 1199.A
Interrogatus de albo, si respondeat de nigro, non respondere dicitur in verbo, 608. v.
Interrogato datur tempus ad deliberandum. 1193.C
Intertrimentum quid. 1447.D. in mar.
Intertritura quid. 1448.B. in tex. & 1447.D. in margine.
Internalliam paruum non inducit diversitatem actuum. 2113.A. l. plerique. de rit. nup.
Interusurium. 1518.A
Intestabilis. 2093.C. l. ob carmen.
Intestatus pro parte quis esse potest. 732.B. C. l. nam & §. filius. & 741.A. l. circa. de offic. testam.
Inuadi, & rapi differunt. 1380.D. glo. mobili.
Inuadum ab initio, cõfirmatur. 1433.A. glo. 2. l. aliena. de pign. acti.
Inuicta, & illata differunt. 1925.D. gloss. inuicta.
Inuicta & illata tacite obligantur pro pœsione. 1924.B. l. 2. in quib. cau. ping. vel hypot. tu. obli.
Inuicta quandoque non obligantur. 1925.A. l. Pompo.
tempus ad faciendum Inuictarium currit minoribus. 573.D. in margine.
hæres quæ debet ponere in Inuentario. 766.A. B. in margine.
Inueteratum dicitur, cuius non erat memoria. 81.D. glo. inueterata. l. de quibus. de legib.
Inuidia inter pares. 496.C. gl. 1. §. eum qui. l. si cum. quod met. cau.
Inuidiosus dicitur cui inuidetur. 950.D. gl. inuidendum.
Inuitus dicitur non tantum qui cõtradicit, sed & qui non cõsentit. 359.A. §. inuitus. l. filius. de procu. & 978.C. de ser. vrb. prædij. l. inuitum. sic infans & furiosus dicitur inuitus.
Inuitus, id est ignorans. 2117.D. §. deinde.
Inuitus quis in communiõne quandoque detinetur. 1124.D
nemo inuitus cogitur manere in communiõne. 1339.B. §. si centum. l. si non for. rem. de condic. indeb. & 2145.D
Inuitus creditor vendere cogi non debet. 1424.C. §. melius.
Inuitus nemo gaudet. 459.D. glo. 2. l. sol-

uendo. de neg. gest.
Inuitus procurator dari non solet. 358.C. §. inuitus. l. filius. de procur.
Inuitus quis de domo sua extrahi non debet. 193.A. l. plerique. de in ius voc.
Inuitus quis testimonium reddere cogitur. 212.D. glo. fin. §. 1. l. 2. si quis cautio.
Inuiti alterius conditionem facere possunt in meliorem, non deteriorem. 455.C. & seq. l. soluendo. de neg. gest.
Inuitum liberare possunt. 459.B. C. l. soluendo. de neg. gest.
Iudicium datur in inuitum. 1287.C. gl. fil. qui iurasti. de iureiur.
Inuito te non vtor beneficio mihi competente ex persona tua. 579.A. l. si iudex. de min.
Inuocare leges non debet, qui in leges committit. 574.B. §. sed vt. l. auxilium. de min.
Inuocationem Christi non fecit Iustinianus in Rubr. præemij Digestorum. in verbo, Christus.
Inuitus adiectio vitatur, non vitatur. 944.D. gloss. hoc adiectio. l. si vsu. fru. pet.
Inutile, id est inefficax. 291.A
Inutile in iure nihil est. 47.B. glo. 1. §. aliter uti. in proæ.
Inutile quod est alicui, nec defensori eius competit. 279.B. §. nos. aliquando cõtra. vt ibi. in glo.
Inutile quod est, vitatur, non vitale. 2056.C. l. placuit. de vsu. fru.
Iracundia excusat à culpa. 2219.C. gl. 1. l. diuortium. de diuor.
quicquid colore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est quam apparuerit iudicium animi fuisse. 2219.B. l. diuortium. de diuor.
rotum habetur pro irrito, cum aliquid de faciendis omittitur. 321.A. gl. irrita. §. si prætor. l. cum hi. de transact.
Irrita non sunt omnia quæ gerunt minores. 580.B. l. non omnia. de mino.
Italia est prouincia. 610.C
Iter quid. 996.B. §. iter. & 966.A
Itroris seruitus pro parte deberi non potest. 2183.C
Publicè vitale est sine periculo & metu per trauerare. 1093.B. §. summa. l. i. de iis qui deie. vel effu.
Iterum duo significat. 250.A. §. hæc vox.
Iubere, & fideiubere differunt. 1572.B. §. sed &.
Iubet dum rogat princeps. ibidem gl. 5. l. i. quod iussu.
Iudex à parte vna petitus dandus non est sine causa. 899.A. l. obseruandum.
Iudex æquus esse debet. 1636.D. §. si hi. l. si procuratorem. mandati.
Iudex equitatem ante oculos habere debet. 1388.C. in fi. l. quod si. de eo quod cer. lo.
Iudex appellententiam ex noua causa potest confirmare. 1492.D. l. Titianus.
Iudex arbitrari non debet in determinatis à lege. 375.A. B. in marg.
Iudex ad arma & rixam procedere pati non debet, quos iurisdictione sua componere potest. 889.C. in text.
Iudex auctoritatem dignitatis augere debet ingenio suo. 150.A. l. obseruandum. de offic. præsid.
Iudex boni & innocenti viri officio fungi debet. 1127.B. l. 4. fam. ercise.
Iudex bonum & æquum considerare debet. 224.B. §. si quis. in fin. l. 2. si quis cautio.
Iudex curare debet vt adificia reficiantur. 145.B. l. præses. e. de offic. præsid.
Iudex cognoscit an enis sit de sua iurisdictione. 195.B. in fi. l. 2. ibi. vt hoc ipsum sciatur. cum glo. si quis in ius. vo.
Iudex cognoscit de omnibus criminibus

in sua prouincia per quascunque personas commissis. 142.C. l. 3. de offic. præsi.
Iudex confirmat motum animi sui ex arg. & testimonio. 2094.B. §. si testes. l. ob carmen. de testi.
Iudex corrigere debet redemptores caularum. 139.B. in prin. text.
Iudex curare debet ne imbecilles à potentioribus opprimantur. 139.C. §. obseruare. l. nec quicquam. de offic. procon.
Iudex debet agere clementer cum reo. 491.A. l. si cum ex. §. i. quod meus cau.
Iudex debet cõsultare in re dubia. 148.A. l. diuus. de offic. præ. & ibi glo. cõsules.
Iudex debet esse facilis in aduendo, ita tamen ne se cõtemni patiatur. 149.C. l. obseruandum. de offic. præ.
Iudex debet examinare negotium in loco consueto, vbi requiritur plena causa cognitio: vbi verò semiplena, etiam in itinere potest. 1193.D. gloss. fi. l. voluit. de inter. acti.
Iudex debet facere quod non sit partibus onerosum. 227.D. gl. fi. l. si quis cautio.
Iudex debet gerere curam improbitatis reprimendæ. 664.B. §. miratur. l. 3. nau. cau. sta.
Iudex debet iudicare secundum allegata & probata, non secundum conscientiam. 143.C. §. veritas. l. illicitas. de offic. præsi.
Iudex debet iudicare cum cõsilio sapientum. 137.C. gloss. respondere. §. legatos. l. solent. de offic. procon.
Iudex debet iudicare secundum cõscientiam. 691.A. in mar. l. vbi acceptum. de iud.
Iudex debet patienter audire aduocatos. 139.A. l. nec quicquam. §. circa. de offic. procon.
Iudex debet personaliter accedere ad locum quando est pedit, & oculis videre. 1122.D. §. ad officium. l. si irruptione.
Iudex debet purgare prouinciã malis hominibus. 142.C. l. præses. 2. de offic. præsi.
Iudex debet ratum habere quod vtiliter gestum est. 429.A. §. sed eo. l. Pomp. de nego. gest.
Iudex debet sequi pœnam consuetam in pœnalibus. 375.A. B. in marg. l. omnium. de procur.
Iudex debet ter causam audire ad minus, antequam iudicet. 140.A. glo. 2. ad fi. l. nec quicquam. de offic. procon.
Iudex debet tueri sententiam suam. 1151.B. §. si familiaris erciscund. l. inter fam. erciscundj.
Iudex dilationes minuire potest. 709.B. gl. pen. l. nonnunquam. de iudi.
Iudex ea mente dicere sententiam debet, vt secundum id à tota lite discedatur: id est vt partes extra processum ponantur. 635.B. §. dicere. l. qual. m.
Iudex esse potest furiosus habens dilucida interualla. 696.C. in marg. gl. 1. l. cõ furiosus. de iudi. secus in arbitrio.
Iudex esse quæ ætate quis potest. 657.B. l. cum lege.
Iudex esse monachus non potest. 680.B
Iudex est vir bonus. 403.D. glo. fi. l. pen. de procur.
Iudex etiã cum inique decernit, ius reddere dicitur: relatione facta non ad id quod facit, sed quod eum facere conuenit. 61.B. l. pen. de iusti. & iura.
Iudex ex bono & æquo arbitrari omnia debet. 1643.D. in fin. §. sed & fi. l. si vero non re. manditi.
Iudex ex candescere non debet aduersus eos quos malos putat. 149.C. l. obseruandum. de offic. præsi.
Iudex ex causa potest prorogare dilationem. 693.B. l. interdum. de iudi.
Iudex existens extra prouinciã, habet in iurisdictionem

Index materiaram

- ditionem voluntariam, non con-
 tentiosam. 142. C. D. glof. in prin. l. 3. de
 offic. præfid.
Iudex extra provinciam priuatur exerci-
 tio iurisdictionis. 142. A
Iudex g. affatibus multis ad exemplum
 pœnam agere potest. 351. D. gl. oneraf-
 set. §. pœna. l. quid ergo. de his qui no-
 infia.
Iudex habet dignitatem. 92. D. gl. 2. l. qui
 furere. de stat. hom.
Iudex hortari potest, vt partes transigat,
 non iubere. 346. B. glof. l. §. qui iussu. l.
 furti. de his qui no. infra.
Iudex humaniorem sententiam eligit in
 personarum & dignitatis æqualitate.
 271. B. l. maiorem. de pact.
Iudex ingenio vti debet erga aduocatos,
 ne contempnibilis esse videatur. 139. A.
 & seq. §. circa. l. nec quicquam. de offic.
 procon.
Iudex in dubio debet esse procliuus in
 benigniorem partem. 2201. C. §. sed
 vbi. l. cum hic. de do. inter virum &
 vxo.
Iudex in determinatis à lege arbitrari nõ
 debet. 375. A. B. in marg.
Iudex in sententia debet habere animum
 definiendi: nec debet fatue loqui. 635.
 D. glo. mente. l. qualem. de arbit.
Iudex in sua, vel suorum sua esse quis
 non potest. 170. A. l. qui iuris. de iurisd.
 omn. iudi.
Iudex is constans nõ est, cuius animi mo-
 tum vultus detegit. 150. A. Lobseruan-
 dum. de offic. præsid.
Iudex is est, de quo litigatores consen-
 serunt. 715. A. §. Seruius. l. si in iud. de
 iudi.
Iudex ita proximum & magni iudicare
 debet, vt extraneum. 119. C. glof. 2. in l.
 si quis. de re. diui.
Iudex iudicem dare se non potest. 131. D.
 gl. 2. l. si. de offic. præto.
Iudex litigantes ad pacem cogere potest.
 889. A
Iudex magis potest scire quanta fides sit
 habenda testibus. 2086. B
Iudex maior potest se submittere mino-
 ri. 172. B. l. est receptum. de iurisd. om.
 iudi.
Iudex maleficiorum potest cognoscere
 ciuilitate. 1121. A. B. in marg.
Iudex maleficiorum an possit cognosce-
 re de causa ciuili. 706. B. in marg.
Iudex miferatione a tatis quãdoque pœ-
 nam minuit. 573. C. §. in delictis. l. au-
 xilium. de mino. vide supra, in verbo,
 Aetatis.
Iudex non aliter iudicare debet pro sa-
 pientia ac luce dignitatis suæ, quã
 princeps esset iudicaturus. 126. A. l. in
 si. de offic. præf. præto.
Iudex non debet admittere impertinen-
 tes articulos. 1281. B. §. idem. l. si duo.
 de iureiuran.
Iudex non debet esse familiaris subdi-
 tis. 149. C. l. obseruandum. de offic.
 præto.
Iudex non debet succurrere in delictis.
 573. B. l. auxilium. de mino.
Iudex non intromittit se de his quæ ex
 natura actionis non veniunt. 1171. C. l.
 vt fundus. com. diui.
Iudex non omne quod potest facere co-
 gitur. 696. B. l. non quicquid. de
 iudi.
Iudex nõ statuit pœnam in ciuili causa,
 sed in criminali sic. 227. B. glo. plusquã
 §. item. l. 4. si quis cauti.
Iudex ordi. nõ potest esse arbiter in cau-
 sa suæ iurisdictionis. 627. C. §. si quis. se-
 cus de iure ca.
Iudex ordi. solus absoluit reum ab obser-
 uatione iudicij. 401. C. in marg.
Iudex ordinem seruare debet circa ad-
 uatos audiendos. 139. C. §. obser-
 uare.
Iudex potest augere pœnam, & minue-
 re. 351. D. glo. onerasset. §. pœna. l. quid
 ergo. de his qui no. infra.
Iudex potest ex officio suo repellere in-
 famem ab officio aduocati. 157. D. in
 marg. glof. 4. l. 1. de offic. asses.
Iudex potest remittere & moderari mul-
 ctam, ob paupertatē. 144. C. §. præfes.
 Lillicitas. de offic. præsi.
Iudex proprio motu testem vacillantem
 punire potest. 2092. B. C. l. qui falso. in
 gl. de testi.
Iudex quando dicitur iudicare dolo ma-
 lo. 681. A. §. dolo.
Iudex quandoque interpretatur legem.
 83. D.
Iudex quandoque comminatur. 217. D. §.
 cum patronus. l. 1. de offi. præ. vrb.
Iudex quandoque durante magistratu cõ-
 ueniendus est: quandoque nõ, nisi eo
 finito. 56. D. glof. l. 1. vt vim. de iustitia
 & iure.
Iudex quandoque iudicat secundum cõ-
 scientiam. 570. D. glof. l. 1. minor. 25. de
 minori.
Iudex quilibet facit legem. 176. A. gl. 5. l.
 1. quod quisque iur.
Iudex qui non facit quod debet, puni-
 tur. 696. B. §. iudex. l. non quicquid.
 de iudi.
Iudex quolibet loco suæ iurisdictionis,
 salua maiestate imperij sui, moręque
 maiorum ius dicere potest. 61. B. C. de
 inflit & iur. l. pen. in fin.
Iudex recipiens pecuniam vt bararet, pu-
 nitur. 468. B. in marg. l. & generaliter.
 §. si igitur. de calum.
Iudex salarij defectu xenia capere potest.
 149. B
Iudex, si res requirit semiplenã cogniti-
 onem, potest dicere ius quolibet loco: si
 plenã, consueto tantum. 61. D. §. &
 seq. in marg. glof. fin. l. pen. de iusti. &
 iur.
Iudex sibi esse nemo potest. 660. C. l. p. e.
 in glo. de arbi.
Iudex si solennia iuris omittit, vitatur
 quod agitur. 320. C. §. si prætor. l. 8. de
 transact.
Iudex sordibus & gratia carere debet.
 640. A. §. item. l. sed & si. quib. cau.
 ma.
Iudex subtilitatem nõ admittit. 1955. C.
 §. si debitori.
Iudex in eo quod legi deest,
 1894. B. l. quia. de præscrip. vrb.
Iudex totiens interrogare partes potest,
 quotiens monet æquitas. 1204. A. l. v-
 bicunque. de interro. act.
Iudex videns aliquem arma portare, po-
 test eũ punire sine alia delatione. 1122.
 D. in marg.
Iudicis arbitrium desiderant omnia quæ
 post litis contest. cõtinentur. 1979. A. B.
 §. vt enim.
Iudicis arbitrio datur modicum tempus.
 597. A. B. glof. 2. l. non enim. ex quibus
 cau. ma.
Iudicis aspectu probatur ætas. 570. B. l.
 minor. 25. de mino.
Iudicis auctoritas nõ cõtendenda. 877.
 B. §. prætoris. l. si quis. de iudi.
Iudicis boni est potius restituere litem,
 quã actionem famosam constituere.
 476. A. §. & boni. l. diuus. de in integ.
 resti.
Iudicis contempta maiestas vindicanda
 est. 169. P. l. si familia. de iur. om.
 iudi.
Iudicis dicto statur: ex quo motus est ad
 sententiam. 712. D. in marg.
Iudicis dignitas tuenda est. 328. A. de poss.
 l. 1. in prin.
Iudicis est assignare partibus diem, si nõ
 consentiant, ad procedendum. 221. D.
Iudicis est æstimare an sit sua iurisdictiono.
 677. B. §. prætoris. l. si quis ex. de
 iudi.
Iudicis factum iuri derogare nõ oportet.
 236. B. §. sed excipiuntur. l. 1. de feri.
Iudicis insignia reuereri decet. 330. B. §.
 casum. l. 1. de postu.
Iudicis merum imperiũ habentis, officium
 latissimum est. 163. B
Iudicis non omnis vox iudicati cõtinet
 auctoritatem. 425. D. glof. 2. §. si. l. si au-
 tem. de nego. gest.
Iudicis negligentia, & dolus damnatur.
 603. C. l. sed & si. ait prætor. ex quibus
 caus. ma.
Iudicis iussus excusat. 168. D. glo. pe. l. si
 quis de iurisd. om. iud. & 540. C.
Iudicis iussus facit licitum, quod aliàs es-
 set illicitum. 346. B. glo. 1. §. qui iussu. l.
 furti. de his qui no. infra.
Iudicis officium cessat pendente dilatione
 in verbo, dilatione pendente.
Iudicis officium cessat, vbi datur actio
 ordinaria. 251. A. l. quædam.
Iudicis officium est lites minuere. 2256.
 B. l. quidam. si cer. per.
Iudicis officium euanescit, si iudicio pen-
 dente partes cõtendant. 1139. A. l. si fa-
 mil. ercisc.
Iudicis officium quiescit super principa-
 li, pendente appel. ab interlocutoria.
 576. C. l. intra. de minoribus.
Iudicis potestati quicquid permittitur,
 non subiicitur iuris necessitati. 145. D
 vltra id quod in Iudicium deductum est,
 iudicis potestas excedere non debet.
 1171. C. l. vt fundus. communi diui.
Iudicis prioris iurisdictiono nõ impeditur
 mutatione fori. 174. B. l. cum quædã. de
 iurisd. om. iud.
Iudicis sententia præsumptionẽ qualem-
 qualem inducit. 751. D. & seq. glof. 2. l.
 si quis. de peti. here.
Iudicis sordibus an stultitia res perierit,
 nihil refert. 2200. B. si per imprudentiam.
Iudicis subtilitas probatur. 437. A.
 glof. 3. in princ. eum actum. de nego.
 gest.
Iudicis religioẽ pertinet, & c. 945. C.
 l. si ab. si vfufru. per.
Iudicis verba vituperosa prolata causa
 non cognita, nõ infamant. 354. A. l. ob
 hæc. de his qui no. infra.
Iudici bono congruit vt pacata sit pro-
 uincia. 147. A. l. congruit. de offic.
 præsi.
Iudici dãs aliquid vt secundũ se iudicet,
 crimen cõtrahit. 1323. A. §. sed si. l. 2. de
 condict. ob turp. cau.
Iudici imperitia non debet ascribi. 1772.
 C. glo. l. 1. hoc edicto. quod quisque
 iur. & c.
Iudici fit iniuria dum ab eo recedunt par-
 tes, postquẽ reuertuntur. 628. A. B. l. li-
 tigatores. in prin. de arbi.
Iudici nõ aduersario faciẽda fides. 2073.
 B. C. glo. 4. l. quingenta. de proba.
Iudici ob gratiosã sententiã dari nihil
 debet. 469. B. l. in heredem.
Iudici quæ commissa sunt negligere nõ
 debet, nec donare. 320. C. §. si prætor.
Iudici datum pignus vt malẽ iudicet, an
 possim repetere. 1323. C
Iudici potest consulere, qui parti consu-
 luit. 652. B. hoc fit in Flandria, secus in
 parlamento Paris.
Iudici statim atque iudex factus est, om-
 nium rerum officium incumbit, quæ
 in iudicio versantur. 1974. D. l. xdi-
 les.
Iudicem contemnere videtur, qui respon-
 dere nõ vult. 1197. B. C. §. qui tacuit. l.
 de æta. de inter. assi.
Iudicem corrumpens, litem perdere de-
 bet.

Digesti veteris.

bet. 467. A. §. sed & l. 1. de calum.
Iudicem corrumpere videtur, qui ei dat
vt secundum se iudicet. 1323. A. §. sed si
l. 2. de condit. ob turp. cau.
Iudicem fallere non licet. 353. C. glo. x. l. de
bit. de his qui no. infra.
Iudicē oportet reuereri. 330. B. §. casum.
l. 1. de postu.
ad iudicē spectat futurorū cautela. 1694.
B. in fi. l. pro focio. in sum. pro fo.
iniquum est aliquem suæ rei iudicē fieri.
681. B. l. Julia. ait de iudi.
Iudicem excusat assessoris imperitia. 177.
B. C. l. hoc edicto. quod quisque iu-
ris.
Iudicem fallere impunè non licet. 353. C.
l. debuit. de his qui no. infra.
venire ad iudicem iuraturū quidam non
coguntur. 1283. A. l. ad personas.
quoties res virget cogendi sumus ad iu-
dicem venire. 236. B. §. sed. l. 1. de
ferri.
Iudice auctore qui emit, dominium ha-
bet. 1223. B. C. §. sed si. l. & si. de reli-
gio.
Iudice sedente veniens, incontinenti ve-
nire dicitur. 475. C. in mar. in verbo, ci-
tatus venire.
Iudice sub suspecto graue est litigare.
195. D. glo. 2. in fi. l. 2. si quis in ius voc.
non ierit.
vim iniuste illatā à iudice pati debemus.
56. D. glo. 1. ibi, sed quid. l. 3. de iusti-
tia, & iure.
sine iudice potest quis debitorem vi re-
tinere in certis casibus. 488. A. glof.
sine vilo. l. extat. de eo quod met.
cau.
pacto delitigando coram nō suo iudice,
stare quis nō cogitur. 173. B. l. si coque-
nerit. de iurif. omni. iudi.
coram vno iudice postulare prohibitus,
potest coram alio postulare. 336. C. &
seq. l. ex ea causā prohibitus. de postu-
lando.
potest pars laesa de iudice queri. 253. C. §.
cum autem. l. argentarius. de eden.
Iudices esse qui non possunt. 679. C. &
seq. §. quidam.
Iudices eliguntur plerunque imperiti li-
terarum, sed alioqui negotiorum gna-
rifice practica sine literis iuuat. 177. C.
D. glo. x. l. hoc edicto. quod quisque
iur.
Iudices & aduocati rectè legibus vtētes,
rectius viuunt, quā religiofi. 54. B. C. in
margi. l. 1. §. secundum, glossa. de iustitia.
& iure.
solent saepe iudices in dubiis exacto iu-
ramento secundum eum iudicare, qui
iuravit. 1293. B. l. admonendi.
Iudices sunt gubernatores iudiciorū. 50.
A. B. §. discipuli. in fi. in procem.
parum est in ciuitate ius esse, nisi sint qui
iura reddere possint. 66. B. §. post origi-
nalem. verfi. parum. de orig. iur. l. 2.
per eos qui iuri dicēdo præsunt, effectus
rei accipitur. 66. B. §. post originem. l.
2. de orig. iuris.
non differendarū litium, sed tollendarū
causa ad iudices iur. 655. B. l. quamuis.
de arbit.
Iudicē religione nō omittatur, quod le-
gibus omissum est. 2091. C. per iura ibi
citata.
Iudicat quandoque iudex secundum cō-
scientiā. 570. D. in verbo, iudex quan-
doque.
secundum aliquem iudicatur, cum iuratur
processum. 726. C. §. sed ei. & 728.
A. §. si ex causa. sic secundū testamentū
vel contra testamentū iudicatur. 729.
A. B. l. si pars.
cum quid iudicatur secundum minus po-
tens & magis potens, attenditur magis
potens. 89. B. l. queritur. Barto.

Iudicare publicum munus est. 714. B. l.
quippe. de iudi.
Iudicandi peritiam potest habere illite-
ratus. in verbo, illiteratus.
Iudicata res inter alios, aliis prodesse aut
obesse nō solet. 1941. C. §. igitur. l. Clau-
dus. qui po. in pig. hab.
Iudicata res pro veritate habetur. 93. C. l.
ingenuum.
Iudicatus, id est condemnatus. 233. A. &
234. D.
Iudicatus, & conuictus differunt. 2039. C.
gl. iudicatur. & gl. conuictus.
Iudicatum facere debitorem, id est, con-
demnatum. 1911. B. C. §. etiam.
Iudicatum facere, est furnire ad senten-
tiam: id est, parere iudicato. 238. C. in
margine.
Iudicaturū solui stipulatio, habet tres clau-
sulas. 211. C. & 361. A.
Iudicati agere tribus casibus potest pro-
curator. 366. A. B.
de iudicato cognoscere dicitur iudex,
qui sententiā ab alio latam executio-
ni mandat. 712. A. l. si prator.
Iudicium, id est actio. 711. C. glo. iudicij.
& 1888. D. glo. iudicij. & 1959. A. glo.
iudicium. & 2197. B. §. illud re-
tēt.
Iudicium, id est discretio. 680. A. glossa.
iudicio.
Iudicium quandoque, id est non mera li-
beralitas. 108. C.
Iudicium, id est sententia. 449. B.
Iudicium datur in inuitum. 1287. C. glo.
fi. l. qui iurasse. de iureiuran.
Iudicium ibi suūdem est, vbi ceptum.
175. A. gl. penul. cum quædam. de iurif.
omni. iudic.
Iudicium incipit à citatione. 184. A. B. in
marg. Rubr. de in ius voc.
Iudicium non est de futuris. 693. A. l.
non quemadmodum. cum glossa. &
1084. B.
Iudicium est partim cōdemnatorium, &
partim absolutorium. 1187. C. in mar-
gine.
Iudicium familiæ erciscundæ, id est actio
famil. erciscundæ. 1137. B.
Iudicium pœnale, id est multa. 181. D.
Iudicium potest esse inter patrem & fi-
lium de iure canonico, de ciuili non.
677. A. l. l. in text. & marg. de iudi.
Iudicium quandoque, id est, contractus.
264. D.
Iudicium soluitur multis modis. 705. C.
l. iudicium.
Iudicij locus debet esse idoneus vtrique
parti, alias non valet citatio, nec ci-
tatus est contumax. 640. B. in
marg.
Iudicio non sistendi causa, condem-
natio, vel relegatio. 224. D. l. sed
& si.
Iudicio sistere non tenetur domestico su-
nere impeditus. 225. B. §. illud.
in iudicio quasi contrahitur. 1510. A. §.
idem.
Iudicium accipere. in verbo, accipere iu-
dicium.
Iudicium accipere. 359. B. §. procuratorē.
& 360. B. l. sed. & l. sequen. & 361. A. l. si
defunctus. & l. sequen.
Iudicium accipere, id est, litem cōtestari.
267. A. & 1383. A. l. si merx.
Iudicium accipere quandoque, id est sta-
tim se defendere. 216. A. in text.
Iudicium accipi, id est sententiam. 214. B.
perseuerare in iudicio. 227. A. §.
sed ei.
Iudicium distare, est ad iudicem intēdere.
532. B. C. in marg.
confessio extra iudicium quid operetur.
297. B. l. tale.
confessio facta in iudicio, præsuntur
sponte facta, non per vim. in verbo, cō-

fectio.
Iudicium suscipere paratus, moram non
facit, si aduersarius cessat. 2065. B. l. pa-
ratum. de vsur.
venire in iudicium. 686. C. l. non po-
test.
venit in iudicium quandoque, etiā quod
post litis contest. accidit. 748. C.
quotiens res virget, cogendi sumus ad
iudicium venire. 236. B. §. sed. l. 1. de
ferri.
Iudicij acta quæ non requirunt strepi-
tum iudiciorum, possunt fieri per iu-
dicem secularem in ecclesia. 1296. A.
in marg.
Iudicio maioris partis nō semper statur.
1001. D.
Iudiciorum euentus incertus est. 503. D.
gl. dicentur. l. 1. de do. ma.
Iudiciorum secreta non sunt publicanda.
1085. A. §. sed & si. l. si quis testamentū.
ad legem Aquilianam.
quædam permittuntur extra iudicia, quæ
in iudiciis nō. 385. D. glof. 2. l. mutus.
de procura.
quandoque seruatur inæqualitas in iudi-
ciis. in verbo, inæqualitas. secus in con-
tractibus.
interpretatio in iudiciis debet fieri secū-
dum proferentem. 297. C.
Iumentum, & pecus, quid differat. 1984.
B. §. iumentorum. & in glossa, appella-
tione.
Iumenta, & pecudes, differunt. 1055. D.
gl. iumentorum.
Iuramentum calumniæ tacite omittitur.
376. C. & 1295. C.
Iuramentum calumniæ remitti non po-
test. 236. A. in mar.
Iuramentum remitti potest testibus de
partium cōsensu. 236. A. in marg. glof.
sententia. l. 1. de ferri.
Iuramentum æquipollet litis contesta-
tioni. 689. B. §. ex quibus. l. sed & si.
de iudi.
Iuramentum æquipollet sententiæ. 94. B.
Iuramentum conuentionale non potest
referri. 1283. B. l. iurandum.
Iuramentum habet vim probationis, &
sententiæ inter easdem partes, non
alias. 1279. A. §. si cum. l. sed si. de iu-
re iur.
Iuramentū vim habet litis contest. 1276.
A. §. si is. l. nam postea. de iure iur.
Iuramentū vim patij obligatorij habet.
1281. D. glof. fina. §. si quis. l. si duo. de
iure iur.
Iuramentum non habet vim transactio-
nis quod ad infamiā. 345. B. §. qui iussu.
Iuramentum maiorem habet authorita-
tem quā res iudicata. 1272. B. in l. 2. de
iure iuran.
Iuramentum necessarium in causa crimi-
nali non desertur. 1273. B. in marg.
Iuramentum non continetur in generali
mandato. 1110. B. §. si tutor. in summa.
de noxa.
Iuramentum nō debet esse vinculum in i-
quitatis. 278. C. in addi. glof. 2. §. illud. l.
si vnus. de pact.
Iuramentum non extenditur ad nō cogi-
tata. 315. A. B. in margine. l. cum Aquil-
iana. de transact.
Iuramentum non valet, cum quis iurat se
nō deontiatuorem maleficium: quia
aperiretur via iniquitati. 287. C.
Iuramentum pro veritate capitur. 1291.
D. & 1292. C. D. gl. 2. §. si mulier. l. eum
qui. & §. si libertus. eadem l. de iure
iur.
Iuramentū si detuli inhabili, nō possum
opponere de inhabilitate. 1286. B. in
margine.
Iuramentum deferens debet iurare de
calum. 1295. C. §. qui iurandum.
Iuramentū deferens suscipere debet re-
larum

Index materiaram

- latum. 1296. A. §. æquislime
 Iuramentum defertur in litem, vbi quis non parat iudici. 121. A. §. sed & si.
 Iuramentum in multis defertur auctori. 1294. A.
 Iuramentum non defertur habenti præsumptionem iuris contra se. 501. D. in marg.
 Iuramenti dilatio intelligitur, vt incon- tinēti iuret, vel remittatur. 1274. C. §. si neque.
 Iuramentum de veritate præstitum non sufficit, si iurans dicit se credere: nā debet continere sic esse vel nō esse. 1295. A. in margine.
 Iuramentum ex parte iurantis est perso- nale, ex parte vero eius cui iuratur, rea- le. 308. B. C. in margine.
 Iuramentum in litem non retractatur. 1306. B. l. de periurio.
 Iuramentum præstitum super principali extenditur ad accessoria. 1298. B. in marg.
 Iuramentum procuratoris, vel defen- soris, prodest domino. 1277. B. §. iusiurandum.
 Iuramentum referens modestius facit, quā si ipse iuret. 1404. B. l. illud §. 1. de constitu. pecu.
 Iuramentum veritatis non remittitur pa- renti vel patrono. 1282. C. l. quotiens. sententia lata secundum Iuramentum nō infamat. 351. D. in fine.
 Sententia lata per falsum Iuramentū quādo retractatur per instrumenta de no- uo reperta. 1293. A. l. admonendi.
 Iuramentū vni? alteri prodest. 1282. B. C. gl. pen. §. Marcellus. l. si duo de iureiur. per Iuramentum non potest deberi res, quæ nō est. 1291. B. §. si iurauero. l. cum qui de iureiur.
 Iuramenti verba si nō possunt stare prop- riè, intelliguntur improprie. 1278. C. §. item.
 Iuramento in litem non id continetur, quod in veritate est: sed quanti ea res est ab auctore æstimata. 200. A. in textu.
 Iuramento innocentiam suā quandoque probat quis. 346. A. §. qui iussu. l. furti. de his qui no. infa.
 Iuramento intelligitur excepta auctori- tas legis, vel superioris. 214. A. l. qui iu- rato. in margine.
 Iuramento probatur interesse in summa- riis causis. 1189. C. l. thesaurus.
 Iuramento quasi contrahitur, sicut sen- tentia. 1512. C. in marg. l. 5. de pecul.
 Iuramento suo cogitur quis se purgare. 1109. C. §. prator. l. quotiens de noxa.
 Iuramento suo, & pro se quandoque sta- tur. 246. D.
 Iuramento tollitur naturalis obligatio. 1292. A. gl. tollitur. l. creditor.
 solent iudices in dubiis pro eo iudicare, qui iurauit. 1293. B. l. admonendi. de iu- reiur.
 Iurare non cogitur habens declinatoriū fori. 689. B. l. sed & si. §. ex quibus. de iud.
 Iurare debet in litē dominus litis. 1305. b. l. vulgo.
 Iurare debet minor de veritate dicenda. 1302. D.
 Iurare quis non cogitur, vbi non potest conueniri. 1297. A. §. qui non Iurare de facto alterius, & aliena cōscien- tia, nemo debet. 1302. A. in margine. l. videamus. de in litem iur.
 si Iuratur super facto, tollitur omnis ac- tio. si super actione, tollitur tantū illa super qua iuratur. 1281. B. in marg.
 Iuratur in litem quandoque in actione stricti iuris. 200. B. & 1304. C.
 Iuratur in litem cōtra nō exhibentēs in- strumentum. 1306. A. l. in instrumentis.
 Iuratur in litem ob dolum, non culpam.
1304. B. l. in actionibus.
 Iuratur in litem vbi non paratur iudici. 1121. A. §. sed & si.
 non Iurans nec referens is cui defertur iuramentum, tenetur soluere. 1295. C. D. §. ait prator.
 Iuranti in dubio succurritur. 1611. C. §. si quis. arg. l. i. depo.
 Iuranti pro se quandoque creditur. 246. D. Ouidius contra, cum ait: de se si cre- ditur vlli. q. d. non creditur. gl. iurare. l. prator. de eden.
 Iurisconsulti dicuntur sacerdotes. 53. A. in textu.
 Iuricon. non respōdet ad quæst. facti. 92. A. B. l. idem.
 Iurisdicctio in genere quid. 159. C. ibidem.
 Iurisdicctio vnde dicitur.
 Iurisdicctio. 165. l. imperium.
 Iurisdicctio & notio, differunt. in verbo, Notio.
 Iurisdicctio & dominium æquiparantur. 92. D. in marg.
 Iurisdicctio ex causa denegatur. 1296. B. gl. non dabit.
 Iurisdicctio sine aliqua coercionē nulla est. 157. B. l. mandatam.
 Iurisdicctio sine coercionē esse non potest. 171. C. gl. fina. l. magistratibus. de iurisdicct. omn. iud.
 Iurisdicctio sine consensu nō prorogatur. 172. B. l. si per. de iurisd. omn. iud.
 Iurisdicctio cōtentiosa, & voluntaria dif- ferunt. 129. D. & 134. A. in tex. & gl.
 Iurisdicctio magna, maior, maxima: parua, minor minima. 162. B. C.
 Iurisdicctio non impeditur ex coacerua- tione plurim summarum. 170. B. l. si idem.
 Iurisdicctio plenissima est: cui adhæret merum imperium: plena, cui mixtum: semiplena vero, cui modica coercionē. 138. D.
 Iurisdicctio simplex. 162. B.
 Iurisdicctio voluntaria, & cōtentiosa quæ sunt, & quomodo differunt. 134. A.
 Iurisdicctio voluntaria exercetur extra territorium. 175. C. gl. 2. l. si. de iurisd. om. iud.
 Iurisdicctio voluntaria, potest vbique ex- erceri: contentiosa non. 112. A. gl. fina. l. emancipari. de adop.
 Iurisdicctionem voluntariam, non cōten- tiosam, habet iudex extra prouinciam suam. 142. C. D. gl. 1. in prin. l. 3. de offi. prasi.
 in voluntaria Iurisdicctione obtinere quis potest duorum vicem. 142. C.
 Iurisdicctionis extremum, in verbo, Ex- tremum.
 Iurisdicctionis prorogatio potest fieri in iudicē ignorantē, & c. 673. B. C. in mar.
 Iurisdicctionem dat consuetudo. 252. B. in marg. §. si. l. vbi eden.
 Iurisdicctionem mandatam habens, prop- riū nihil habet, sed vice fungitur de- legantis: habet tamē modicam coercionē. 155. A. §. qui mandatam.
 Iurisdicctionem à se mandatam adimere an possit proconsul. 137. A.
 Iurisdicctionem delegatam qui dare pos- sunt. 167. B.
 Iurisdicctionem omnes vidētur retinere, si vnus ea utatur. 1041. B. l. seruitus.
 Iurisdicctionem perpetuat citatio. 678. A.
 Iurisdicctione alicui data, ea videntur cō- cessa, sine quibus iurisdicctio esse non potest. 163. A. in textu.
 non eximitur quis à Iurisdicctione per fo- ri priuilegium superueniens. 677. B. C. l. si quis.
 Ius, Iustitia, & Iurisprudencia differunt. 60. D.
 Ius est ars boni & æqui. 53. A. in tex.
 Ius pluribus modis dicitur. 61. A. in tex.
 Ius quid. 1193. C. §. quod ait.
- Ius triplex. 570. B.
 Ius quandoque, id est licētia. 674. A. B. §. legatis. ibi, reuocandi dom. ius datur. & §. nam Celsus huic licentiam.
 Ius, id est locus vbi ius dicitur. 328. D.
 Ius auctoris nō dicitur fieri deterius, licet fecerit expensas. 229. B.
 anulorum aureorum Ius. 189. A. in marg.
 Ius civile est pars scientiæ moralis, & sic supponitur Ethicæ, quia tractat de mo- ribus. 53. B.
 Ius civile. 64. C. in textu.
 Ius ciui. calumniari non oportet, neque verba captari. 1190. C. l. pe. ad exhiben- dum.
 in causa Ius est positum. 1090. A. in text.
 Ius consistere non potest, nisi iurisconsultus ipsum melius producat. 66. C. §. post originem. versi. post hæc.
 Ius dici habet in loco cōsueto, vbi requi- ritur plena causæ cognitio: vbi verō se- miplena, etiam in itinere dici potest. 1193. D. glo. fin. l. voluit. de inter. acti.
 Ius dicere, id est, sententiam. 172. D.
 Ius dicens & iudex differunt. 163. B.
 Ius dicentis officii lauisimum est. 163. A. in textu.
 Ius enucleatum, id est Pandectarum. 53. A.
 Ius gaudij est merum imperium. 144. D.
 Ius esse in ciuitate parum est, nisi sint qui iura reddere possint. 66. B. §. post ori- ginem. versi. parum. l. 2. de orig. iur.
 Ius ex facto oritur. 1089. D. §. in cluio. l. si ex. ad leg. Aquil.
 Ius moribus constitutū, id est consuetu- do. 82. A. §. & hoc.
 Ius naturale sumitur quatuor modis. 55. D.
 Ius nescire quibus permissum. 2101. A. l. regula.
 Ius ignorare, est lata culpa. 349. C. glo. nō iuris. l. liberorū. de his qui no. infa.
 Ius Pajryanum. 63. B. in textu.
 Ius idem est in parte quo ad partem, & in toto quo ad totū: & e contra. 127. A. in verbo, Totum.
 Ius mutari potest ex varietate persona- rum. 1296. D. gloss. antepenul. l. iusiura- dum de iureiur.
 pati quisque debet idē ius sibi dici quod ipse aliis dixit. 176. A. B. l. 1. quod quisq; iur. in princip.
 Ius præsumit malam fidem. 783. D. gl. cepit. §. si ante. l. sed & si. de peti. he- red.
 Ius pascendi, pecoris appulsus, calcis cō- quendæ, arenæ fodendæ, cretæ fodiē- dæ. 968. B. C.
 Ius publicum in quibus consistat. 55. C.
 Ius quandoque dicitur iniquum. 51. D.
 Ius quoddam est publicum auctoritate, & vtilitate priuatum. 296. D.
 Ius recipit comparisonem, quia dicitur bonum ius, melius, & optimum. 1919. D.
 Ius reuocandi domum, id est, licentia de- clinandi fori, & reuocandi scilicet iu- dicio, domum, id est, ad locum vbi quis habet domicilium. 674. B. & 6. le- gatis. ibi. reuocandi, & c. Et ibi, Nam Celsus huic licentiam do. reuo. dandā ait, hoc ius dicitur priuilegium fori: vt 677. B. C. l. si quis. Bar.
 Ius singulare quid. 77. B. l. ius sin.
 Ius idem st atui debet, vbi est eadem ra- tio. 1479. D. l. illud. & in margine. ad le- gem Aquilianam.
 Ius superueniens auctori in re de qua li- tigtat, fundat actionem ab initio ma- le institutam. 1427. B. in marg.
 Ius suum amittit quis per actum contra- rium. 1044. C. in margine. l. Si. stillici- dij. quemadmo. ser.
 Ius vnum trahitur ad aliud, de similibus ad similia, diuersis modis. 81. D. glo. 1. l. de quibus. de legi.

Digesti veteris.

in ius vocari qui non debent. in verbo, citari.
 in ius vocare. in verbo, vocare.
 Ius totum consistit in acquirendo, conseruando, vel minuendo. 84. B. l. totū.
 in ius vocare parentes naturales nemo potest. 186. l. parentes. de in ius vocando.
 Iuris effectus accipitur per eos qui iuri dicendo præsumunt. 66. B. §. post orig. l. 2. de orig. iur.
 Iuris effectus non curatur, cum lex puni factum. 350. B. §. cū autem. l. quid ergo. de his qui not. infra.
 Iuris error quandoque prodest. 783. B. glo. & non puto. §. iure. l. sed etū. de petit. hered.
 Iuris & rei successores non sunt pares. 251. D. gloss. 3. §. nihil. l. quādā. de edē.
 Iuris executio non habet iniuriā. 478. A. gloss. 3. l. 3. de in integ. resti.
 Iuris prætorij multiplex effectus. 59. C. Iuris scientia est thesaurus in æstimabilis. 45. D. gloss. thesaurus. §. nos vero. in proce.
 Iuris scientia optimos facit. 43. B. §. sed cum vos. in procmio.
 Iuris nomen vnde. 53. A. in text. bonæ fidei non congruit de apicibus Iuris disputare. 1657. B. l. si fideiussor. manda.
 Iuris cuius professores. 69. A. §. iuris.
 Iuris cuius scientia habet caput & finem. Instituti. & 44. C.
 Iuris cuius scripti sex partes. 59. A.
 Iuris humani & diuini quādā sunt. 114. C. in textu.
 Iuris scilicet quotidie ius in melius producent. 66. C. §. post originem. versic. post hæc. l. 2. de orig. iur.
 theologiam legere non tenetur Iurisprudens: quia in iure satis tractatur de diuinis. 60. D. glo. pe. Iustitia; de iust. & iur.
 Iuris studio si sunt satellites iustitiæ. in verbo, satellites.
 Iuri derogare non oportet prætoris factum. 235. C. l. 1. de feri.
 Iuri suo renuntiare multis casibus per pactum quis non potest. 301. D. gloss. fin. l. pactum. de pact.
 Iure agere, & lege agere, differunt. 130. D. de iure, id est, in confessoria actione. 1026. B. §. Pom.
 partium consensus non potest quid de iure relaxare. 359. C.
 in iure, id est, in iudicio coram iudice. 328. D. & 61. B. l. penult. de iusti. & iu. & 333. A. in textu.
 nō iure factum testamentū dicitur ruptum, irritum, & nō solenne. 747. B.
 in iure, id est, coram iudice. 1193. C. §. quod ait.
 Iure meo saluo consentio. 1950. D. glo. salua.
 ipso iure, multæ dictiones important. 1610. C. D. in margine.
 Iure naturali ad peccatū mouemur. 56. B. gloss. coniugatio. §. ius naturale. l. 7. de iust. & iure.
 relaxatur aliquid de iure, partium consensu. 235. D. gl. sententia. l. 1. de fer.
 Iura nullas partes discretas habet. 1952. C. D.
 Iura quæ obtinet in fisco, & in priuato. 773. A. gloss. in publica.
 Iura varia ex tempore & loco statuuntur. 1450. A. gl. 3. l. 1. de exer. act.
 Iusurandum speciem transactionis obtinet. 1272. B. l. iusurandum.
 Iusurandū alterius alteri prodest. 1282. C. glo. nam &.
 Iusurandum soli nocet qui detulit. 869. B. l. sed & si. §. si petenti. de Publicia.
 Iusurandi conditio non debet ei displicere qui detulit. 1296. A. ad prin.

Iusurandum. §. datur autē. de iure iu.
 Iusta mortuo facere. 184. B. l. in ius. in fi.
 Iustiniani, non Iustinianistæ, aut Iustiniani dicendi sunt iuris cādidi. 46. C. in te.
 Iustinianus Iustini filius fuit non naturalis, sed adop. 53. B.
 Iustinianus nō inuocat nomen Christi in exordijs iuris ciui. 41. A. in marg.
 Iustitia & iuris prudētia differunt. 60. D. Iustitia positua.) In his quæ sunt iuris positui nō redditur ratio, sed est pro ratione voluntas. 329. D. & seq. in marg. l. 1. de postu.
 Iustitiæ satellites dicuntur iuris studiosi. 50. A. §. discipuli. in proce.
 Iustus, id est, verus. 88. D.
 Iustus, id est, non iniustus. 772. B.
 Iustus filius. 90. A. l. Paulus, & l. sequen. & 100. C. in textu.
 Iustus metus qui. 591. C. l. metus.
 Iusta hereditas. 1684. C. §. de illo. & in margine.
 Iustæ nuptiæ. 92. C. l. imperator. & 97. A. l. item. & 106. B. §. petere.
 Iussum quid. 1571. C. §. iussum.
 Iussum pro nomine accipimus, id est, id operatur iussum quid nominis expressio. 899. B. si duos.
 Iustus iudicis excusat. 540. C. glo. pen. l. si quis. de iur. om. iud.
 Iustus maioris excusat. 2123. C. gl. desti natam. in verbo, maioris iussum.
 Iustus prætoris excusat. 345. B. §. qui ius su. l. furti. de his qui no. infra.
 actio quod Iussum, an cum alia cōcurrat. 1571. D.
 quæ nō profunt singula, multa Iuuant. 272. B. gl. pen. l. si plures. de pact.
 Iuari beneficio non oportet, non decipi. 1418. B. §. idemque. l. in commo dato. Com.
 Iuuenes facilius fugiunt quàm senes. 1410. B. glo. 3. §. custodiam. l. si vt certo. Com.
 Iuuenili leuitate deceptus, restituitur. in verbo, Minor restituitur.
 Iuuenili leuitate ductus, si decipiatur, restituitur: aliās non. 63. B. l. quod si. §. Scæuola. de min.
 K
 K ακοιδεία, id est vitiositas. 1962. B. in te.
 Κατάπλοος, est portus ad quem procon sules plerumque applicare solent. 135. C. §. ingressum.
 Kalendæ martiæ sceminis solennes erāt. 2199. A. B. in margine.
 Kalendarium quid. 1268. B. l. eius. & 1081. C.
 Κυρίκια, id est, caducea. 118. B. in textu & in margine.
 L
 L Abi facultatibus. 513. B. l. quod si. Labra. 1037. C. §. cum in. & in gloss. & 1824. B. l. funes.
 Lacus quid. 991. D.
 Lacus est genus vasis. 1075.
 Lacus ius non habet, sed flumen: 1752. A. l. Rutilia.
 Lanipendia, aliās lanæ impendia. 2197. D. l. sed si.
 Lanionis taberna. 67. D. §. & cum.
 Lapidicina dicitur, vbi lapis ceditur, nō vbi cædi potest. 1756. B. l. in lege.
 Lapilli, & gemmæ, differunt. 116. C.
 Lapilli iactu possessio retinetur. 1029. C.
 Lapis quadratus. 1030. C. in marg.
 Lapsus & circumscriptus differunt: quia lapsus dicitur facilitate sui, circumscriptus aduersarij dolo. 472. D. & seq.
 Lasciui milites. 1854. B. §. si vero.
 Lata culpa est dolo malo proxima. 250. C. gloss. 2. l. vbi. de eden.
 Latina feræ. 69. A. §. capta.
 stercoreandis Latrinis præpositus. 892. A.

Latrocinium, & furtum, differunt. 1699. D. gloss. surreptum.
 Latrones de die furantur. 147. B.
 Latrunculator quis. 706. D.
 Latrunculator de re pecuniaria non cognoscit, nisi absente iudice ciuili. 706. B. §. latrunculator.
 Latumia, quid. 1214. A.
 Latumia sunt lapidicina & cætera. 593. A. in margine.
 Lauaturam super vestes tuas projiciēs, tenetur. 1092. C. l. prætor.
 Laudare vulgo summare dicitur. 1808. C. D. in margine.
 Laudando malitiam augeri nō oportet. 1206. B. §. non enim. l. 1. de ser. cor.
 Laudandus falsò quis non est. 513. B. l. quod si. de do.
 Laudator mali, auctor est. 1206. B. §. sed vtrum. l. 1. de ser. cor.
 Laudes suas non grauate audire quis debet. 138. A. l. si in aliquam. in princ. de offi. pro.
 Laurus re sua vti quis non debet contē platione dilata hereditatis. 784. C. §. si quis. l. sed & si de peti. here.
 Lazarus suscitatus, an potuerit testamētum rumpere. 74. C.
 Lectus.) Vitiosam vesicam habere dicitur, qui mingit in lecto. 1964. B. C. §. item de eo.
 negligentia omnia Lædit. 148. A. glo. si. l. diuus. de offi. præsi.
 Legatarius repudians onus adiectum legato, censetur repudiare legatum. 1242. C. in margine.
 Legatario tres actiones dantur. 695. B.
 Legatarijs non nocet transcriptio inter scriptum hæredem, & venientem ab intestato. 313. A. l. imperatores.
 Legatarijs quando prouidetur non adita hereditate. 211. A. in margi.
 Legatarijs quàm creditoribus plus subuenitur. 318. A.
 Legatū annuū an sit vsusfructus. 895. A.
 Legatum vbi solui debeat. 695. D.
 in Legato inspicitur tempus quo cedit, in hereditate tempus aditionis. 1365. D. gl. secuta.
 Legato homine in genere, cuius est electio. 1140. C. D.
 Legatorum ius ab herede pēdet. 728. B.
 Legatis rationibus, an videantur in eis contenta legati. 1129. A.
 Legatus Cæsaris, & præses, idem. 150. B. l. legatus.
 Legatus Cæsaris, id est, præses prouinciar. 158. D.
 Legatus municipij quis. 593. A.
 Legatus proconsulis de omni crimine cognoscit, & suspectum tutorem remouet. 137. A. B.
 Legatos oportet proconsulem consulere, non principem. 137. B. §. legatos.
 Legio, & cohors, differunt. 340. A.
 Legitima. 753. C.
 Legitimantur filij ex concubina nati, si pater eam vocet vxorem. 78. A. in margine.
 ad Liberorum legitimationē quæ principem inducitur. 2120. C. l. diuus.
 Leguli qui. 890. D.
 Lena. 2115. C. §. lenas.
 Lenociniū facere, est quaestuaria mancipia habere. 342. B. §. air. prætor.
 Lenociniū facere, nō est minus peccatū quàm corpore quaestum facere. 2115. C. §. lenocinium. l. palam. de ri. nupt.
 Lenocinium peius est, quàm adulteriū. 343. A. glo. cum. l. athletas. de his qui no. infra.
 Leonina societas. 1691. C. in text.
 Leuiorem viam eligere potest, qui plures habet. 1701. C. in princ. §. idem. l. cum duobus. pro fo.
 Leuitate iuuenili ductus, si decipiatur, restituitur.
 † e

Index materiaram

- restituitur.** 163. B. l. quod si. §. Sequola. de mi.
Lex, id est, consuetudo. 166. D. & 406. D. glo. lex.
Lex quandoque, id est, imperator, qui est lex animata. 73. D.
Lex animata est princeps. 166. C. glo. si. l. more. de iurif. om. iudi.
Lex, id est, pactum, quandoque. 93. C. & 297. C. & 1008. A. l. is qui. & 1043. B. §. nec video. & 1572. A. & 1893. A. gl. lege. & 2063. D. glo. lege.
Lex, id est, rogatio populi. 65. D.
Lex corrigitur duobus modis. 82. C.
Lex deficit, deficiente ratione. 491. D. l. si cum. §. post annum. in glo. pe. quod me. cau.
Lex si deficit, suppletur. 2105. D. glo. 1. l. oratio. de sponsa.
Lex ubi deficit, alij supplet. 1894. C. gloss. pen. l. quia. de praescrip. ver.
Lex de frequenter accidentibus fit. 74. B. l. nam ad ea. de legi.
Lex est inuentum deorum. 73. B. l. 2. de legi.
quod Lex negat, natura non audet. 940. C. §. nec enim. l. 2. de usufr. ea. re. quae usu consu.
Lex extenditur ad casum non expressum habentem similem rationem. 2091. B. l. quae situm. in sum. de testi.
Lex non habet effectum nisi ex persona condentis. 166. C. in margi. glot. si. l. more. de iurif. om. iudi.
Lex non potest argui mendacii. 715. D. in marg. glo. 1. l. 1. de inof. testa.
Lex posterior derogat priori. 1055. A. l. 1. ad l. Aquil.
Lex praecedens determinatur per sequentem. 79. B. l. non est. de legi.
Lex quod in praeteritum indulget, in futurum vetat. 8. B. l. cum lex. de legi.
Lex si considerat quod potest euenire, non debemus require quod actualiter euenit. 1096. B. §. praetor in sum. l. si verò. de his qui deie.
Lex si non distinguit, nec nos distinguemus. 871. C. l. de pretio. de Pub.
Lex scripta qua muis dura, est seruanda. 344. A. glo. vlt. l. qui autem. de his qui no. infā.
contra id quod Lex iubet, aut prohibet, pacisci non licet: sed contra legis beneficium, licet. 293. B. C. vt quod non agatur de animali, licet sit morbosum.
Lex tota generalis, si initium sit generale. 2102. D. glo. pe. l. regula. de iur. & fac. ign.
Lex quandoq; fingit impossibile. 98. A.
Lex quandoque consult. 1954. C.
Lex si continet priuata utilitatem, contra eam pacisci potest. 293. B. l. pacisci.
Lex tollitur de consuetudine. 82. B. in tex.
Legis actio. 101. C. l. magistratum.
Legis actio, id est legitimum actus. 152. D.
Legis actiones. 64. C. §. deinde.
Legis actiones erant, quae formam agendi continebant. 66. A. in text.
Legis Aquiliae tria capita. 1055. B.
Legis auxilium frustra implorat, qui in legem committit. 2118. C. §. si ign. l. filio. de rit. nup.
in fraudem Legis facit, qui saluis eius verbis sententiam circumuenit. 80. A. B. l. contra. de legi.
Legis Licinia effectus. 623. D.
Legis mens potius, quam verba seruanda est. 1226. A. glo. 1. §. & generaliter. l. at si. de religio.
Legis potestas ambulatoria. 555. A. glo. idem. & 2174. D. l. erit. de fundo. do.
Legis ratione cessante, cessat lex. 293. C. l. quod dictum. de pac. & 491. D.
Legis verba offendere licet. 191. C. glo. si. l. quamuis. de in ius vo.
Legis virtus multiplex. 74. D.
Legi omnes obedire debent. 73. B. l. 2. de legi.
Legi quod deest, supplet praetor. 1894. B. l. quia. de praescrip. verb.
Legem facit quilibet magistratus. 176. A. glo. 5. l. 1. quod quisque iur.
Legem interpretatur consuetudo, iudex, magister, princeps. 83. D. glo. 1. l. si de. de legi.
Legem quam quisque tulit pati debet. 175. C. l. 1. quod quisque iur. cum glo. contra Legem facere, est facere quod lex prohibet. 80. A. B. l. contra. de legi.
Legem suae rei dicere quisque potest. 2166. D. l. ob res. de pac. do.
Legem agere, id est, iudicio ordinario. 130. D.
Legem dicta, id est, pacto conuenito. 1882. C. gloss. lege.
Legem prohibente quod fit, non valet. 2122. D. l. praefectus. de rit. nup.
Leges benignius sunt interpretandae. 77. B. l. benignius. de legi.
Leges docent malitiam, & dissimulare. in verbo, Malitia.
Leges duodecim tabularum. 64. B. in text.
Leges inuocare non debet, qui in leges committit. 174. B. sed vt. lauxilium. de min.
Leges ius diuinum imitatur. 223. C. glo. 1. §. si non. l. 2. si quis cautio.
Leges non debent esse ludibrio. 112. A. glo. si. l. ad optare. de adop.
Leges non docet, qui in illas committit. 50. C. in proce. §. haec autem tria. in fi.
Leges scire, non est verba earum tenere & c. 77. B. l. scire de legi.
Leges vicesime partis quae. 71. A.
Legibus omisit quod est, non omitatur religione iudicatum. 191. A. gl. iurisdictionem. per iura ibi citata. non possunt omnes articuli Legibus comprehendi. 76. A. l. non possunt. de leg.
Libellus, id est requestra, sic sumitur. 1859. C. §. cum quidam.
Libellus quid. 1947. C. in marg.
Libellus admittitur, in quo quis agit partim suo, partim procuratorio nomine. 1126. C. in margine.
Libellus est frustratorius, quando actio est inepte concepta, & sententia absoluta debet inde sequi. 451. AB. in marg.
Libellus qualiter formatur super obsequiis & reuerentia exhibenda. 1280. C. in marg.
Libellus male conceptus debet à iudice reici & lacerari. 1215. C. in marg. gl. 4. l. 1. si men. fal mo dixit.
Libellus non debet esse confusus. 714. C.
Libelli obsecuti interpretatio non tranfit ad heredem. 825. D. in marg.
Libellus quo petitur dos restitui, debet concludere ad totam dotem, licet maritus condemnatur in quantum facere potest. 2194. C. in margine.
Libellus vim citationis non habet. 192. A. l. libertus. 2. de in ius voc.
per Libellum causa expediri non potest, ubi decretum est necessarium. 139. A. l. nec quicquam. 5. l. de offi. procon.
quaestio iurisdictionis expeditur secundum Libelli formam, non secundum id quod debetur. 175. A. §. quotiens. l. cum quadam de iurif. om. iudi.
Libello debet esse conformis sententia. 1171. C. l. vt fundus. com. diui.
Libellum do, vt soluas vni tertio, quando mea interest. 1132. B. §. Celsus.
res quomodo debet designari in Libello. 241. B. C. per totam glo.
olim non proponebatur actio in Libello. 242. D.
Libello vno plures actiones cumulari possunt. 1137. B. C. l. heredes. §. 1. fami. ercisc.
Libello vno actiones duae poni possunt. 1810. A. B. in margine.
petes speciem argenteam, debet in Libello inferere speciem, & pondus. 1611. C. §. si quis arg.
Libellos agere. 1947. D. l. rescriptum.
Liberalis ex necessitate fit nemo. 2151. C. gl. 2. l. si usufructus. de iur. dor.
Liberalis fit nemo in necessitatibus. 2118. D. l. proxime. de rit. nup.
Liberalitas captiosa damnatur. 315. A. l. cum Aquiliana. de transact.
Liberalitatis suae poenam pati nemo debet. 1995. A. l. ad res. de aedilitio edicto.
Liberalitate sua conuentus, in id quod facere potest condemnatur. 2136. C. D. §. hoc enim. l. si extraneus. de iur. do.
Libertate me alius, pro me soluendo. 1949. A. l. 1. in fi. de exer. act.
Liberare alium in poenis non dicitur vnus solutus. 169. A. l. adeo. de iurif. om. iud.
Liberare possumus inuitum, & ignoran-tem. 459. B. l. soluendo. de neg. gest.
Liberare prioriores sumus, quam condennare. 285. A. gl. 3. §. pactus. l. si vnus. de pact.
Liberare quem ab obligatione, est species adquirendi. 308. A. glo. 3. si debitor. de pac.
Libertur dādo alium fideiussorem, qui teneatur certū dare, si non potest. 485. C. D. in margine.
Libertur quis inuitus. 459. D. l. soluendo. cum gl. 2. de neg. gest.
Libertur quis plus faciendū, quam debet, etiam me inuito. 217. D. glo. si. l. pen. si ex noxa. cau.
ex pacto de Libertando, impleta conditione non competit actio, sed exceptio. 299. C. l. si intra.
pactum de Libertando in futurum, producit exceptionem de presenti. ibidē. in marg. l. si intra. de pact.
Libertatio contingit depositione vt solutione. 1675. C.
Libertatio semel competens perpetua est. 311. D. glo. si. l. si de pact.
Libertatio generalis restringitur ad ea, de quibus est actum. 303. A. §. Lucius. l. emptor. de pact.
Libertato principali, libertatur fideiussor. ibidem.
Liber factus, an teneatur de dolo facto in seruitute. 508. A.
Liber homo actionem nobis querere potest. 1468. A. gl. non potest.
Liber seruus vt fiat, quatuor requiruntur. 88. B.
Liber singulari numero pro filio. 294. B. C. in princ. textus.
Liberi qui. 189. C. & seq. §. liberos.
Liberi apud parentes spem obsequio parere debent. 106. B. §. praeterea. l. nec ci. de adop.
Liberi dicuntur in infinitum. 288. B.
Liberorum appellatione continentur omnes descendentes per lineam masculinam. 123. B. in tex.
Liberorum loco non sunt partus monstrofi. 90. C. l. non sunt.
Liberorum numerus, cum alijs, inducit principē ad eos legitimādos. 2120. B. l. qui in provincia.
Liberorum procreatio cessat anno 60. 105. A.
Liberorum nostrorum animum non corrumpi, nostra interest. 1209. D. l. vt tantum. de ser. cor.
Libera non datur procuratori sine expresso mandato. 1513. C. in marg.
speciale est, vt per Liberam personam adquiratur actio. 365. C.
Liberam administrationem habens, donare non potest. 1926. D. in marg.
Libera

Digesti veteris.

Liber homo non æstimatur. 1093. C. §. sed cum. l. 1. de his qui deie. & 1989. D. glo. penul. si hominem. de ædil. edic. & 1064. C.

Liberum corpus æstimatione non recipit. 1054. C. l. ex hac. si qua. pau. fe. di. & 1064. C. 1098. C. l. si. in fi. de his qui deie. & 1461. B. §. iacturæ. l. 2. del. Rho.

Liberum hominem corrumpens, magis delinquit quam seruū. 1207. C. l. do. li. de ser. cor.

Liberum à seruo dignosci haud facile. 1726. A. l. quia. de contrahen. emp.

Libertas quid. 87. B. in libertas.

Libertas dicitur seruitus. 285. B. gl. 3. §. pactus. l. si vult. de pac.

Libertas libero homini relinquere potest. 1735. D. glo. fin. §. omnium. l. si in emptione. de contrahen. emp.

Libertas sine apto titulo præscribitur. 993. A.

Libertatis fauor magnus. 649. C. §. Iulianus. l. non disting. de arbi.

Libertatis species, est fugere. 1966. D. §. idem ait. l. quis sit. de ædilitio edicto.

Libertati & testamento fauetur magis, quam reo. 729. A. B. in margi. vide in verbo, Reus.

Libertati prætor semper fauet. 617. B. §. sed & l. quia. de alie. iudi. mu. cau. fac. contra Libertatem nõ datur restitutio. 508. A.

sententia semel pro Libertate data, retractari nõ debet. 524. B. in princip. tex.

Libertus alieno nomine potest in ius vocare patronum sine venia. 192. B. l. quaesitum.

Libertus natus a patrono operas debet. 1341. A. §. v. tura. l. si non sortem. de condic. ind. 1.

Liberti in bonis non sunt. 1142. C.

Libertini qui 88. C. l. libertini.

Libitina. 1469. C.

Libri magici sunt improbatæ lectionis. 1227. B. in l. 4. fa. circif.

semetres Libri. 71. A.

Libra auri constat. 72. aureis. 194. C.

Librarij libros corruptos & male impressos vendentes tenentur redhibitoria. 1958. A. B. in margine.

commendare se Licet. 135. B. & seq. §. antequam l. obseruare. de offi. procon. nõ quid Licet in matrimonij consideratione, sed quid sit honestum. 2114. D. l. temper. de ri. nupt.

Licent omnia, nisi contra agatur. 1413. C. gl. 2. l. 4. de pigne. ac.

Licet que dā gratis, que alijs nõ. 346. A.

Licentia in iure ciuili olim *ἡγοράται* dicebantur. 49. D. in marg. & textu.

Licentia legis effectus. 622. D.

Licium facit iudicis iussus, quod alijs esset illicitum. 346. C. gl. 1. §. qui iussu. l. furri. de his qui no. in fa.

Liciti prætextu nõ debent illicitum committere. 144. A. B. glo. 2. §. illicita. l. illicitas. de offi. præsi.

Ligare qui potest, & soluere. 2103. D. l. si puella. de sponsa.

Lignum. 885. D. glo. materia.

Ligni vsum habens potest in oppidum deferre. 953. B.

Limen. 144. A. in marg.

Limenarcha. 1212. D.

Limitata dispositio limitatum producit effectum. 1798. C. l. 2. de ser. expor.

Lintrarij. 662. D.

Liquere de causa. 631. A. fina.

Liquidum stagnum corruatur ex turbido fonte. 46. B. §. nos verò. in proœ.

Lis, id est instantia totius causæ. 710. C. gloss. l. is.

Lis, & causa differunt. 2085. A.

Lis improba, id est, mala causa. 726. C. & seq. §. sed ei.

Lis perire alicui dicitur, cum amittit processum. 467. B. §. sed &.

Lis perire dicitur, cum instantia perit: quod fit, quando non finitur triennio in criminali, vel biennio in causa ciuili: quia causæ non debent extendi vltra triennium. Codi. de iudi. l. propter adum. sic capitur. 467. B. §. sed & 521. A. B. §. dolo.

Litis æstimatio vera, quādo præstatur a iudice. 681. A. §. dolo.

Litis æstimatio, id est rei per litem petitæ. 1409. A. §. si quis.

Litis æstimatio similis est emptioni. ibidem.

Litis contestationis tempus inspicitur. 499. B. l. quantum.

Litis euētus dubius. 1547. A. l. quod debetur. de pecu.

Litis impendia bona fide facta, ab actore, vel rei procur. ei restitui æquitas suadet. 391. B. §. liti. l. qui proprio. de procur.

Litis instrumenta. 693. B. in tex. pactum de quota Litis nõ valet. 307. A. l. sumptus. de pac.

Liti se offerre. vide in verbo, Offerre.

Litem amittit qui triginta annis tacens litē non intentat. 1978. B. C. in tex.

Litem in iudicium deducere, est litem contestari. 448. C. D.

Litem propriam inferre. 698. A. §. cum postea.

Litē restituere. in verbo, Restituere litē.

Litem suā facere iudex quādo dicatur. 681. A. §. iudex.

Litem contestatur procurator. 360. C.

Lite cōtestata an liceat penitere. 326. D.

Lite cōtestata an sit quis in mora. 2054. B. glo. prouocauit. l. si quis. de vltur.

Lite cōtestata a aliquo quādoque venit in iudicium. 748. C. glo. cœpit.

Lite cōtestata nec procurator, nec curator ad lites reuocari potest. 368. A. in margi.

Lite cōtestata quæ cōtingunt iudicis arbitrium desiderat. 1979. A. §. vt enim.

Lite nõ cōtestata potest quis cedere liti, alias non. 1102. B. l. si seruus.

Lite nõ cōtestata iudicium non dicitur cœptum. 167. C. glo. pe. in princ. l. & quia. de iurif. om. iudi.

Lite non cōtestata mendacium reuocari potest. 114. C. §. neque. in sum. l. electio. de noxa.

Lite nõ cōtestata. penitere licet. 841. D. gloss. si. l. is qui. de rei vin.

Lites execrās verecūda cogitatio, nõ est vituperāda. 620. A. §. nõ tamen. l. item si. de alie. iudic. mutan. cau. fa.

Lites minuenda sunt. 1256. A. gloss. si. l. quidam. si cer. per.

Lites sine suspitione procedere debent. 174. A. gl. 3. l. prætor. de iurif. om. iudi.

Litium nõ differendarum causa, sed tollendarum, ad iudices itur. 655. B. l. quamuis. de arbi.

Litium finiendarum remedium triplex. 1272. A. B.

Literæ approbāda sunt prius, quā eis fides adhibeat. 398. C. glo. pen. l. si procuratorem. de pro. vide in verbo, Approbāda.

Literis statur. 398. C.

Literas scire non tenetur aduocatus. in verbo, Aduocatus.

Literati nobilibus æquiparātur. 1685. C. D. glo. 2. l. societas pro socio.

Litigare cum domino, vel eius subiectis graue est. 149. B. glo. restituatur. l. senatus con. de offi. præsi.

Litigare per se quādoq; pars potest sine aduocato. 242. D. glo. 3. in fi. l. 1. de edē. hunc nõ improbat prætor, qui maluit recare, quā propter eam sapius Litigare. 620. A. item si. §. non tamen. de

alie. iudi. mutan. cau.

Litigandi iniustam causam habere incipiens, ex eo tēpore est in dolo. 1618. B. l. si quis.

pacto de Litigando coram non suo iudice, stare quis non cogitur. 173. B. l. si conuenerit. de iurif. om. iud.

Litigati sumptus prærogare honestum est. 307. A. l. sumptus. de pact.

Litigantium error consequum non habet. 673. B. §. error. l. cōfensisse. de iud. Liula. 1964. A. glo. si vna.

Locare, id est, conducere. 1857. D. gl. ex locato. & 1867. B. l. qui insulam.

Locare operas suas in perpetuum nemo potest. 881. C. gl. pen. l. 3. de vltur.

Locare opus faciendum dicitur ille, qui curat opus ab alio faciendum. 1876. B. C. §. locati.

Locare potest habens simplicem possessionem. 950. B. in marg.

quædam non Locantur, sed in his operis beneficij loco præbetur. 1215. B. §. ideo.

Locatio non est, nisi merces in pecuniæ quantitate consistat. 1890. C. gloss. si res. l. naturalis. de præscript. verb.

Locatio quandoque naturam suam mutat. 1892. B. gl. præstes.

Locatio sine mercede esse non potest. 1606. A. B. glo. non dabatur.

Locationis genus triplex. 1855. C.

Locator, id est, conductor. 1880. A. glo. locatoris.

Locator bona in domum locatam inuecta tacite sibi pignorata habet. 257. A. l. item.

Locator dicitur, qui facit fieri ædificiū: conductor vero est redemptor, id est, structor ædificij. 1882. A. §. lege dicta.

Locator fundi dominus est, conductor vero colonus. 1853. C. & seq. §. si vis.

Locatori nocet obscura pactio. 297. A. l. veteribus. de pact.

Locuples habetur fideiussor in cōiunctis personis. 197. B. l. quoniam.

Locuples fieri nemo debet alterius dāno. 321. D. §. si eidem. vers. sane. l. cum hi. de tranfact. & 1330. C. l. nam hoc. de condic. indeb.

Locupletior non dicitur qui tantundē de suo erogauit, quāntū accepit. 2185. D. l. quod autē. §. si maritus. in sum. de do. inter virum & vxorē. & 1555. C. l. qui nummis. in sum. de in rem. ver.

Locupletior fit, qui ere alieno liberatur. 2112. B. §. facta. l. si cum. de do. inter vj & vxor.

Locupletior non fit, qui libertate data nummos accipit. 1555. C. in text. l. qui nummis. de in rem. ver.

Locupletari nemo debet cum aliena iactura. 1476. D. in marg. l. si quis. de inuito. & 1330. B. C. in margine.

Locus, id est, officium. 342. D. in fi.

Locus opportunus quis. 2057. C.

Locus purus quis. 1218. C. §. purus autē.

Loci utilitas debitori nõ tollenda. 1384. B. C. in marg. l. 2. de eo quod cer. lo.

certo Loco dare promittens, nec ibi repletus, vbi que conueniri potest. 1383. B. l. 1. de eo quod cer. loc.

Loco eodem, id est, effectu. 2097. B. gl. eodem.

Loca diuersa, pretia diuersa constituunt. 1383. B. gl. 1. l. ideo. de eo quod cer. lo.

Longæuum tempus, id est, centum annorum. 82. A.

Longinus. 72. B.

Longum tempus dicitur arbitrio iudicis. 232. D. gl. pe. l. si eū. si quis cautio.

Longum tempus dicitur decēnium. 82. A. glo. inueterata. l. de quibus. de leg. & 2044. C.

Loquēs indistincte reprehēditur. 1467. C. glo. fin. l. si. de lege Rhodia.

Index materiaram

- Loquentis personā cōtinet sermo generalis. 1922. A. gl. fi. l. Paulus. de pign.
- Loquentis personā in generali sermone continetur. 1844. B. glo. 1. §. fi. l. ereditor. de actio. empt.
- Lorum. 1075. B. gl. loro.
- Lubrico ætatis lapsus solum restituitur. 551. A. §. neque. l. verum. de mino.
- Lucius Crassus. 70. B.
- Lucrari ex dāno alieno quis nō debet. 525. B. C. l. itaque. §. 1. de do. ma.
- Lucrari nō debet prædo. 797. A. §. prædo. l. si a domino. de pet. here.
- Lucrari nō debet quis ex dolo suo, vel quasi. 219. D. gl. 1. l. 2. de eo per quem fac. erit.
- Lucrari nō debet quis ex dolo suo. 517. A. l. ne ex. de do.
- Lucrari nō debet quis alieno dolo. 219. B. l. si actoris. ibi. ne ex dolo. & l. seq. §. 1. in fi. de eo per quem fac. erit. & c.
- Lucrari quis ex dāno alterius nō debet. 2133. B. §. que sententia. l. quotiens. de iur. do. & 1948. B. l. rescriptum. de dist. frac. pig. & 1476. D. §. nā. l. si quis. de instit. & 798. A. l. plane. de pet. her. melius quem non Lucrari, quā alium damno affici. 1223. C. §. quod si. lat. fi. de religio.
- Lucrum, & quæstus, differunt. 1686. A. B. gl. lucrum. l. sed & pro socio.
- Lucrum ex culpa sentiens, eam non potest imputare. 2157. D. gl. ex quo. l. cum in fundo. de iur. do.
- Lucrum amplectitur quis quandoque, non damnum. 1689. D. gl. fi. de illo. pro socio.
- Lucrum cum damno compescatur. 1837. D. l. si duorum. de act. empt.
- Lucrum de alieno non sentire bonæ fidei convenit. 1638. A. B. §. si procurator. l. idemque. manda.
- Lucrum æstimatur dāno deducto. 1556. D. gl. 2. l. quod si. de in re. ver. & 1692. B. §. Seruius. l. Mucius. pro socio.
- Lucrum & damnum in vna re contingere possunt. 431. D. gl. lucrum. l. si negotia. de neg. gest.
- Lucrū facere quis nō debet ex honesta interpretatione nō honesti quæstus. 805. A. B. l. si possessor. de peti. hered.
- Lucrum eius esse debet, cuius est periculum. 1821. C. gloss. 2. §. si quid. l. iulia. de act. empt.
- Lucrum ibi est, ubi onus. 1416. D. gl. §. l. si is. commo.
- Lucrum industria veniens nō compensatur cum damno veniente ex culpa. 1689. C. l. de illo. in sum. pro socio.
- Lucrum qui sentit, & damnum. 1774. D. §. sicuti. l. 2. de here. vel act. vend.
- Lucrum si alter, & damnum alter tantū sentiat, societas leonina est: quæ non valet. 1691. C. l. si non. §. 1. pro socio.
- Lucrum sine onere esse nō debet. 1620. B. l. si sine. depo. & 1833. C. §. actiones. l. si ea. de act. empt.
- Lucrum socij vt cōmune est, ita & damnum. 1699. B. l. cum duobus. §. damna. pro socio.
- Lucri ratio an in act. arbitrarijs habenda. 1388. A.
- æquū est, vt cuius quis participavit Lucrum, participet & damnum. 1704. B. l. si igitur. pro so.
- ad Lucrum nō debet quis restitui cum alterius damno: sine dāno potest. 598. B. l. sciendum. ex quibus cau. ma.
- Lucri causa affirmans idoneum qui non est, de dolo tenetur. 513. B. l. quod si. de do. ma.
- Lucri non fit præstatio, sed damni, cum re amissa fit contributio. 1461. C. D. §. portio. l. 2. ad l. R. hod.
- Lucro studere in societate, necesse est. 431. D. gl. lucrum. l. si negotia. de negot. gest.
- Lucro tuo studens animo prædādi cum aliena negotia gerit, nō releuatur impensis. 419. A. B. §. qui enim. l. si pupilli. de nego. gest.
- nō Lucro pendet honestus amor. 2178. C. l. hæc ratio. gl. animis. in verbo, amor honestus.
- certans de Lucro, non auditur. 1584. B. in tex. l. si mulieri. ad Velle. & in gl. de lucro.
- Lucra quandoque non attenduntur, sed damna. 1826. D. glo. 1. §. 3. l. si sterilis. de act. empt.
- Lucra turpia ab heredibus debet extorqueri. 469. B. l. in heredem. de calum.
- Lucrosa nemini debet esse sua malitia. 603. B. l. 1. de do. ma.
- intra tēpus Luctus potest desponsari mulier, nō duci. 2121. C. gl. plerumque.
- Ludere in pecuniam. 1214. B. C. l. solent.
- Ludus noxius in culpa est. 1061. A. l. nā lus. ad l. Aquil.
- Ludo abstinere debet scholares, saltem noxio. 51. B. §. illud vero. in proce.
- perdens in Ludo, potest repetere vsque ad quinquaginta annos, vel vi auferre, aut furari, quantum perdidit. 1215. A. in margine.
- Ludos assidue spectantes, vitiosi sunt. 1996. A. l. animi. de ædili. edic.
- Ludos quis appellet eos, ex quibus crimina oriuntur. 51. C. §. illud vero. in proce.
- Luat in corpore, nō habes in cre. 168. A. l. si quis. §. in seruos. de iurisd. om. iudic. & 194. B. C. l. si sine. de in ius. voc.
- Luere pignus, est sortem principalem soluere. 1438. D. glo. vix.
- Lugeri non debet hostes perduellionis damnati, suspensiosi, qui tibi manus intulerint. 349. A. §. non solent.
- Lugeri non debent, qui ad patriam, parentes, & liberos occidendos veniunt. 1229. C. l. minime. de relig.
- Lugubria eodem die sumere & deponere potest vxor, puta vltima die luctus, si ignoravit maritum mortuum. 348. A. §. sed cum.
- Lugubria sumere, id est, accipere vestes lugubres. 348. A. §. sed cum.
- Lumen, & prospectus, differunt. 983. A. B. l. inter. & l. lumen.
- Lumine ne, an limine sit legēdum. 144. A. l. illicitas §. ne tenuis. de offi. præ.
- Luminibus obstruere. 902. A. l. si is. & in margine.
- Lupanar.) in honestorū virorum prædijs lupanaria exercentur. 789. C. §. sed & l. ancillarum. de peti. here.
- Luscitio. 1963. A. glo. luscitionem.
- Luxuria, cuiusq; rei abusus dicitur. 1961. A. glo. per luxuriam. l. 1. de ædili. edic.
- Luxuriosus non agit de dolo cōtra probatæ vitæ hominem. 516. C. l. nō debet. de do. malo.
- fideiubens pro adolescente Luxurioso, quasi perdituro pecuniā credit. 1644. B. §. si adulescens.
- Lytra, id est solutores, qui iam legum ænigmata per se soluere possunt. 49. D. in mar. sic dicebantur qui quatuor annis iuri civi. operam dederant: vt ibidem in tex. baccalaureos forte eos hodie dicere potes.
- M
- Macedoniani senatuscō. auetor fuit Vespasianus imp. 1493. B. in mar.
- Maceria quid. 1022. D.
- Machinatio. in verbo, Calliditas.
- Magici libri lectionis sunt improbatæ. 1127. B. l. 4. fa. ercisc.
- Magis, gidis, quid. 1348. D. in marg.
- Magis quādoque comparatiue, quādoque electiue ponitur. 166. A.
- Magister nauis. 662. C. glo. vel. & 1450.
- C. §. magistrum.
- Magister quandoque interpretatur legem. 83. D.
- Magistri honor est, bonos habere scholares. 52. B. glo. maximum. §. illud vero. in proce.
- Magistro donare potest habens liberā administrationem. 291. C. glo. non habere. l. contra. in fi. de pac.
- Magistrum excusare debet discipulus. 636. A. §. Celsius. l. qualem. de arbi.
- Magistri equitum. 66. D. §. magistri.
- Magister equitum qualiter differt à tribuno celerum, præfecto pratorio, & contestabili. in verbo, tribunus celerum. 66. D.
- Magistri dicuntur doctores. 45. B.
- Magistri societatum pactum prodest, & nocet. 274. B. l. item.
- Magistris debet esse aliquid amplius discipulorum pericia. 45. D. §. his igitur. in proce.
- Magistris pro dignitate natalium merces præstanda. 2148. D. glo. 1. l. quæro. de iur. do.
- Magistra voce nō per se discēdum est. 44. B. §. & antea. in proce.
- Magistrat⁹, & potestas differūt. 177. C. D.
- Magistratus iure quæ competunt. 153. D. & seq.
- Magistratus minores modicam castigationem habet. 171. B. l. magistratibus.
- Magistratus primi Romanorum. 66. C. §. quod ad.
- Magistratus vesperi in publicū nō ibat. 68. C. in tex. §. deinde. l. 2. de ori. iur.
- Magistratu se abdicare quis nō potest. 67. A. gl. 2. §. & cum. l. 2. de ori. iur.
- Magistratū ordines quatuor sūt. 153. C.
- Maiores dignitas minori præfertur. 2084. C. l. si de. de fide. instru.
- Maiores iudex cogit minorem, nō maiorem, vel parem. 625. C. §. tractemus.
- Maiores iudex, minoribus de iure cōsultentibus respōdet. 714. B. §. iudicibus.
- Maiores iudex potest se submittere minori, vel æquali. 172. B. l. est receptū. de iur. om. iudi.
- Maiores pars quæ dicatur esse. 271. A. l. maiorem.
- Maiores pars quod facit, omnes facere dicuntur. 271. A. glo. penul. l. iur. gentium. de pac.
- Maiores pars personarum, quando præqualer dignitati: vide in verbo, Numerus personarum.
- Maiores pars præiudicat minori fauore liberationis, in his quæ sunt communia pluribus vt singulis. 270. A. §. Marcellus. l. iur. gentium.
- Maiores questio, minoræ causam ad se trahit. 704. B. l. per minorem. de iudi.
- Maiores trahit ad se minorem. 822. B. gl. 3. l. 2. de rei. vin.
- Maiores iustus excusat. 2123. C. gloss. 2. l. non est. de rit. nupt.
- Maiores partis iudicio non semper statur. 1001. D. glo. fi. verfic. item aliud. l. per fundum. de ser. rust. præd.
- Maiores parti quando statur. 644. A. si plures.
- Maiores summæ minor inest. 1659. D. gl. fi. l. rogatus. manda.
- Maiores quæ nituntur auctoritate, validiores sunt. 248. 2.
- Maiores seu superiores dicuntur à tripartito in infinitum. 185. B.
- Maiores interdicitis & minora videntur interdicitis, sed non eōtra. 1799. B. in fi. l. cui pactio. de ser. expor.
- μαζωρ, id est, magis, aduerbi, plerumque subauditur: vt cum dicimus, Bonum est confi. in do. quā confi. in prin. 1237. A. B. in margine.
- Mali laudando augentur. 1206. B. §. non enim. l. 1. de ser. cor.

Digesti veteris.

Mali, quam boni conditio melior esse non debet. 1104. B. glof. fin. l. nō solū. de nox. ac.

Malorum opera videntes quidam nō tenentur. 135. B. gl. 4. l. 4. de offi. procōs.

Malos homines producit natio mala. 1980. B. §. qui mancipia. l. quod si. de ædil. edic.

Malis hominibus peccandi materia nō est danda. 1493. D. in prin. l. 1. de sena. Maced.

Malis hominibus prouincia purganda. 1324. C.

Malis hominibus, vnde cumq; sint prouinciam purgare debet iudex. 147. A. l. congruit. & l. 3. de offi. præsi.

Malus seruus. 1972. A. B. §. malus.

Malum medicum dans testatori, heres repellitur. 1979. A. gl. adhibuerit.

Mala si. superueniens non nocet vsuca. 834. A. gl. pen. l. lul. de rei vind.

Malam fidem non inducit error iuris. 782. C. §. si scire. de pet. her.

Malum facit, qui abstinere a bono. 2111. A. gl. 2. l. qui liberos. de rit. nupt.

Malum sciēter eligēs, cōprobat. 1765. B. gl. 4. l. si venditor. de in diem addic. non sufficit abstinere a Malo, nisi fiat quod bonum est. 60. C. glo. cuique. l. iustitia. de iusti. & iur.

Mali auctor est laudator. 1206. B. §. sed vtrum. l. 1. de ser. cor.

Mala bonis mixta nocēdi naturam deponunt. 1737. B. l. quod sape. §. 2. de contrah. emp.

Mala cuiquam dolo haud sunt nuntanda. in verbo. triste.

Male facere vitium est. 442. B. l. siue. §. sed ita. in marg. de neg. gest.

Malefactor non potest extrahi de hospitali sicut nec de ecclesia. 1966. D. & seq. gl. in asylum. Bal.

Maleficium perpetrare videtur qui non impedit, si ad eum prohibere spectet. 1098. C. in marg. l. 2. de noxa.

Maleficiū se non denūtiaturum si iurat quis, nō valet iuramentum. 287. C. in addi. gl. 2. §. illud. l. si vnus. de pac.

Maleficio quis obligatur fisco, quo casu fisco non præfertur alijs. 272. D. & seq. gl. 6. l. rescriptum. de pact.

Maleficia non debēt esse impunita. 682. B. §. si filius. l. si longius. de iudic. & 1088. D. l. ita vulneratus. §. quōd si quis. ad leg. Aquilianam.

Maleficia noxam sequuntur. 1775. A.

Maleficiorū iudex potest ciuilitate cognoscere. 1121. A. B. in marg.

Maleficia puniri publice interest. 383. D. gl. 2. §. 1. l. licet. de procur. & 1088. D. in margine.

non præsumitur calumnia illius, qui deputatus est ad Maleficia denuntiāda. 343. C. gl. ex vtraque. §. item præuari. l. 4. de his qui no. infra. in marg.

actiones descendentes ex Maleficijs pacto tolluntur. 276. A. B. §. quædam. l. si tibi. de pact.

Male meritis publice etiam egestate laborare debet, vt exemplo alijs sit ad deterrenda maleficia. 1625. D. §. nam male. l. bona fides. de po.

Maligne quis faciens punitur. 658. B. l. de rebus. de arbi.

Malitia laudādo augeri nō debet. 1206. B. §. non enim. l. 1. de ser. cor.

Malitia sua nemini debet esse lucrosa. 503. B. l. 1. de do. ma.

Malitiam docent leges: quia docent dissimulare: puta, vt aliud gerat quis in corde clausum, & aliud in ore promptum. 150. B. glo. antep. l. obseruandū. de offi. præ.

Malitijs hominum non est indulgendum. 848. C. l. in fundo. §. si tibi. neque malitijs. de rei vin.

Malitijs hominum an indulgeatur. 2158. B. gl. ciuile. cum in fundo. de iur. do.

Malitijs via non est aperienda. 321. A. B. gl. 1. §. si cum. l. 8. de tranfac.

Manceps. 1877. A. l. qui fideius. & in margine.

Mancipia quæ, & vnde. 87. C. §. serui.

Mancipia rudia, simpliciora, & ad ministeriū habilitiora. 1983. B. C. §. præsumptum. l. præcipiunt. de ædil. edic.

Mancus & scrua, nō succedit in feudo, quia non potest seruire domino. 81. C.

Mancus. 1963. D. §. item sciendum.

Mando, & præcipio, verba hæc à principio prolata, & ad iudicem directā, differunt: quia hoc necessitatem importat, illud, non. 145. D. & seq.

Mandare, est iubere. 1572. A. B. §. sed ego.

Mandans iurisdictionem, vel non mandare, sicut est in arbitrio procōsulis: ita adimere mandatam ei nō licet iucōsulato principe. 137. A. in text.

Mandare iurisdictionem, & delegare, differunt. 155. C.

Mandare nō videtur, qui monet. 354. A. gl. pe. & si. l. ob hæc. de his qui no. infra.

Mandans tenetur ex delicto, licet mandatarius non. 168. D. l. si quis. in gl. si. de iur. om. iud.

Mandantis morte extinguitur mandatum. 167. A. l. & quia. de iur. om. iud.

Mandatarius de omnibus præterquā de casu tenetur. 1629. B. gl. 2. l. 2. manda.

Mandatoris opera nō fungitur, qui exhortatur. 354. A. in text. l. ob hæc. de his qui no. infra. & C. in gl.

Mandatum quid. 1628. C.

Mandatum, id est, delegatio. 136. D.

Mandatum habens, vt se obliget, videtur habere mandatum, vt soluat: quia obligatio ordinatur ad solutionem. 1356. B. in marg. l. indebitam. de condic. indeb.

Mandatum morte mandantis expirat. 1677. A. l. si præcedente. mandati.

Mandatum soluitur morte. 1652. C. l. inter. mandati.

Mandatum nisi gratuitum, nullum est. 1628. B. §. mandatum. l. 1. mandati.

Mandatum non semper finitur morte. 1645. D. gl. 1. idem. de manda.

rei turpis nullum est Mandatum. 1631. C. §. si passus. l. si remu. mada. & 1650. A. B. §. qui eden. l. si mandauero. mandati.

Mandatum speciale quandoque requiritur. 565. B.

Mandatum suscipere vt liberum est, ita susceptum cōsummari oportet. 1651. D. §. si. l. si mandauero. Mandati.

Mandatum suscipiens, explere si potest, deserere promissum officium nō debet. 1654. C. §. qui suscepit.

Mandatum vniuersale, æquiparatur cōfessionem ordinariæ iurisdictionis. 167. C. in margine.

Mandati actio & depositi, quandoque concurrunt. 1607. A.

Mandati fines custodiēdi. 1630. B. l. diligenter. manda.

Mandato aliquo, & ea quæ sequuntur ex illo videntur mandata. 1356. C. gl. 4. l. indebitam. de condic. indeb.

fideiubens sine Mandato, potest agere antequā soluat, & c. 415. C. D. in marg. sine Mandato admittuntur coniunctæ personæ. 382. A. §. in his. l. Pomponius. de proc.

Mandata gratuita esse debent. 189. 5. A. l. si tibi. de præscrip. verb. §. Iulianus.

Manifesta non egent commendatione. 1449. A. in margine.

Manifesta probatione nō egent. 204. B. gl. 2. l. si vero. qui satisd. cog.

Manilius. 70. B.

Manumissio, est de manu datio. 57. A.

in te.

Manumissio propriè seruos tantū respicit. 110. C.

Manumittere quādoq; id est auctoritatem manumitteri præstare. 149. D.

Manus quādoque, id est, arbitrium. 63. B.

Manus emissa. in verbo. Emissa.

Manu breui. 2140. B. §. quotiens. in Manum conuenire. 2110. C. l. vxorē. & in margine.

Marcus Cato. 70. A.

Maritimæ vsuræ. 2068. A. gl. maritimis. l. scenerator.

Maritus an possit alienare fundum dotalem. 2160. C. D. in marg.

Maritus dotē habere debet, quia onerā matrimonij sustinet. 1153. B. l. si marit.

Maritus fideiubere potest pro vxore in omni casu. 201. C. D. in marg.

Maritus per quadriennium debet expectari. 2220. B. C. glo. migrare. l. vxores.

Maritus potest cogere vxorem operari. 896. A. in margine.

Maritus priuatur lucro æque si malum medicum adhibuit vxori, ac si nō adhibuisset. 1979. A. in marg.

Maritus quandoque lucratur fructus, nec sustinet onera matrimonij. 2128. A. glof. 1. l. dotis.

Maritus non debet lucrari ex dāno mulieris. 2133. B. §. quæ sententia. l. quotiens. de iur. do.

Maritus vt dotis fructus lucratur, tria requiruntur. 2128. B. gl. 1. l. dotis fructum. de iur. do.

Martia kalen. sceminis solennes. 2199. A. in margine.

Maritus per vxorem pos. retinet, & cōtra. 937. C. l. si mulieri. quib. mo. vsuf. amit.

pactum quōd Maritus non teneatur de culpa, sed de casu, non valet. 2162. D. l. Pomponius.

Maritus tenetur alere vxorem, non cōtra. 2207. C. D. in marg. & in glo. penult. l. si stipulata. de do. inter virum & vxorem.

Marito nō licet omnem adulterum occidere. 479. B. l. nec timorem. §. timuit. quod me. caus.

Maritorum radijs coruscant sceminæ. 122. D. l. sceminæ. de sena.

Martij kalendis olim pensiones debebantur. 914. B. l. defuncta.

Mas sceminæ præfertur. 2084. C. l. si de. de fide instrui.

Maris conditio melior est quā sceminæ, in multis casibus. 89. B. in text. & glof. & 119. D.

Masculus præfertur in multis casibus sceminæ. ibidem.

Masculus præsumitur prius nasci quā sceminæ. 119. D. glo. 2. l. idē erit. de sta. ho.

Masculinum cōcipit scemininum. 1393. A. l. 1. §. 1. de consti. pe.

Massurius Sabinus. 71. D.

Mater an sit legitima respōsalis pro filio. 383. B. in margine.

Mater semper certa est, etiā si vulgo cōceperit. 186. A. l. quia. de in ius vocan.

Matris calamitas non debet ei nocere qui in vtero est. 88. B. l. & seruorum. §. ingenui. de sta. ho.

Matris factum filio non nocet. 1274. A. non nocebit. l. 3. de iurē iur.

Mater profitens apud acta filium esse spurium, ei an præiudicet. 2082. C. §. mulier.

Mater semper præsumitur dotem dare, nisi contradicat. 1638. A. glo. dotem. statutum in Matre, habet locū in auia: quia amba procedunt ex eadem ratione, vbi ponderatur naturalis affectio. 454. B. in marg.

Materfa. 97. B. l. nam ciuium. Materfa.

Index materiarum

- Materfamilias** dicitur multis modis. 97. B.
- Materia** quid. 885. D. glo. materia.
- Materia** quædam est infecta, vt pōdere. quædam signata, vt pecunia, quæ numero, quædam facta, quæ specie consistit, vt scyphi, lances. 826. A. B. §. Ostaenus.
- Materia peccādi malis hominib⁹** nō est danda. 1493. C. l. i. de senatufcō. Mac.
- Materia** si est eadem, sed forma diuersa, res dicitur esse diuersa. 1184. D. in marg. §. si quis. l. Julia. ad exhib.
- verba debēt intelligi secundū subiectā
- Materia**. 1854. C. §. Papinia. in sum. loc.
- Matrimonium**, nuptiæ, coniugium, cōfortium. 2106. B. in rubrica.
- Matrimonium** ab initio illicitū, an validetur. 90. A. l. Paulus.
- Matrimonium** declaratur nullum, ratione consanguinitatis. 454. D.
- Matrimonium** in vita quandoque finitur. 2203. D. gl. an neutram. de do. inter vir. & vxō.
- Matrimonium** non facit coitus, sed maritalis affectio. 2203. B. §. si mulier. l. cum hic. de do. inter virum & vxō.
- Matrimonium** potest contrahi per procuratorem. 2105. D. & seq. gloss. constat. in additione.
- Matrimonium** sine consensu patris contractum, an valeat. 90. A. B.
- Matrimonium** impedit generis disparitatis. 2109. A. l. si patrona.
- Matrimonium** ob sacerdotium, retineri commodè non potest. 2216. C. §. diuortij.
- Matrimonium** si non est, nec dos. 2125. D. de iur. do.
- Matrimonium** non soluitur, licet ad eū casum perueniat à quo incipere non potest. 2108. C. l. si qua. de ri. nup.
- Matrimonium** quandoque bona gratia dissoluitur. 2216. C. l. & ideo.
- Matrimonij** onera sustinens, debet habere dotem. 1133. A. l. si filia. & C. §. si filiusfamilias. & 1153. B. l. si maritus.
- tabulæ quandoque post Matrimonium fiunt. 2218. A. glo. attinuisse. l. Seia. circa Matrimonium est honestas. 60. C. gl. 3. i. iustitia. de iusti. & iure.
- Matrimonio** abstinendum in dubio. 2109. D. §. sed in re. l. adoptiuus. de ri. nupt.
- iureiurando** adigi quis non debet de nō contracto Matrimonij. 187. A. in tex.
- Matrimonia** venialia esse non debent. 2178. B. l. 2. de do. inter vi. & vxō.
- Matrimonijs** in contrahendis, naturale ius & pudor inspicitur. 2109. C. §. vnde. l. adoptiuus. de ri. nup.
- in Matrimonijs contrahendis, nō rigor inspicitur, sed æquitas. 2114. D. l. semper. de ri. nupt.
- Maxime** dictio, quid significet. 464. D.
- Mecū**, id est, cōtra me. 667. D. gl. mecū.
- Mediastini**. 662. D.
- Medicamenta**, dicuntur venena. 1127. A.
- Medicus** curam promittens, an perpetuo teneatur. 1881. A.
- Media** via eligitur. 813. A. glo. 1. §. quid est. l. antiqui. si pars here. petatur.
- Medium** quandoque duo extrema trahit. 1000. A. gl. fin. ad fi. l. qui sella. de fer. rusti. prædio.
- Mediū** tenendū. 137. D. gl. auarissimū. §. si. l. solent. de offi. pro. & 2098. D. glo. si. l. nec supina. de iur. & fac. igno.
- Medium** tenere beati. 137. D. glo. auarissimum. l. solent. in fi. de offi. pro. & 785. D. glo. fin. §. adeo. l. sed & si. de pe. ti. here.
- Mediocris** scientia sufficit. 1969. C. in marg. l. sciendum. de ædil. edic.
- Medicus**, & aduocatus, differunt: quia hic mortale vulnus sanare nō potest,
- ille deploratam causam potest facere videri meliorem: 1979. A. gloss. adhiberit. §. propter. l. quod si. de ædili. edict.
- Medicus** semel approbatus reprobari potest. 428. D. gl. semel. l. Pomponius scribit. de neg. gest.
- Medici** imperitia non imputatur percussori. 1089. B. l. si ex plagis. ad leg. Aquiliam.
- Medico** imputari non debet casus humana fragilitatis, sed imperitia. 144. B. C. §. sicuti. l. illicitas. de offic. præsi. non est in Medico semper releuetur vt æger. 144. C. §. sicuti. l. illicitas. de offic. præsi.
- Medicum** non dans, vel malum dans defuncto heres repellitur. 1978. D. & seq.
- Medicum** nōn dans vxori maritus, priuatur lucro. 1979. A. B. in margine.
- Meliorat** prædia cultura. 1918. B. gl. 1. l. creditor. de pigno.
- Melior** quisque vt doctior literarū studio fit. 1190. D. l. penult. ad exhibendum.
- Melior** alterius conditionem facere possum, nō deteriorem. 459. C. & seq. l. soluendo. de nego. gest.
- Melior** rē faciendo quis quandoque deteriorat. 958. B. l. si. de vsu & habi.
- Melius** dare non tenetur, qui in genere vel incerto tenetur. 1968. B. gloss. 3. l. si quid. de ædil. edic.
- Membrorum** suorum dominus nemo est. 1063. C. l. liber. ad l. Aqui. & 1540. B. gloss. debet.
- Memoria** viri docti perpetua esse debet. 49. A. §. ne autem tertij. in præc.
- Memoria** extare probat quis per auditum. 2081. D. l. si arbiter. in sum. de proba. & qualiter quis probet eam non extare. 2082. A.
- veritas rei gestæ literis non eget, nisi ad Memoria. 2084. B. l. pe. de fide instr.
- Mendacij** definitio. 1197. A.
- Mendacium** ante litem contestatā reuocatum non nocet. 1112. B. C. §. neque. in summa. l. electio. de noxali.
- Mendacium** arguitur. 1446. B. §. sed si. l. rem alienam. de pig. ac.
- Mendacium** nocet. 1492. B. l. eum qui. in sum. quod cum eo, & c.
- Mendacium** non semper punitur. 2019. B. glo. si. l. fundum. de euictionibus.
- Mendacium** punitur. 866. A. gloss. fin. l. fin. de rei vindi. & 1068. D. gloss. 1. §. hæc actio. l. inde Neratius. ad legem Aqui. & 1201. C. D. l. si seruus. de inter. actio. & 1491. A. §. interdum. & in glo. l. sed si ex. quod cum eo.
- Mendacium** simplex non præsumitur dolose dictum. 513. A. l. & eleganter. §. fina. de do.
- Mendacij** non potest argui lex. 715. D. in mar. glo. 1. l. de inoffi. testa.
- Mendacij** ratione perditur beneficium. 1053. A. B. §. & cum. l. i. si qua. pau. fe. dicitur.
- Mendacio** punitur quis, nō taciturnitate. 1199. A. l. si filius. de inter. actio.
- Mendax** punitur. 1197. A. §. si cum. l. de ætate. de inter. actio.
- Mens** legis potius, quàm verba seruanda est. 1226. A. glo. 1. §. & generaliter. l. & si. de relig.
- Mente** retetum propositū, parti nō expressum, nil releuat. 1882. C. §. locator.
- Mentiri** nō licet. 1197. A. B. §. si cū. l. de ætate. de inter. act.
- Mentis** lucri causa de dolo tenetur. 513. A. l. & eleganter. §. fin. de do.
- Mentis** vt vilis emat, non tenetur de dolo. 514. A. l. si quis affir. de do. ma.
- Mense** bis purgata mulier, non est sana. 1965. A. l. quæ bis.
- Mense** septimo natus, est legitimus. 90. B. l. septimo.
- Menstrua** non patiens mulier, non est sana. 1965. A. l. quæ bis.
- Mensura** falsa vtens, quando punitur. 520. B. in tex. & in glo.
- Mercator** an dicatur habes vnicā mercem, vel qui semel est mercatus. 1479. D. in marg.
- Merces**, & pretium, differunt. in verbo, Pretium.
- Merces**, id est, pensio. 1931. D.
- contrarium officio Mercis. 1628. B. C. §. mandatum. l. i. mandati.
- Mercedem** pro custodia accipiens tenetur de periculo. 1873. C. l. qui mercedem. loca.
- Meretrix** habitans in loco honesto potest à vicinis expelli, ne alias inficiat. 60. C. gloss. 3. in additione. l. iustitia. de iustitia & iure.
- Meretrix** turpiter facit, quod sit meretrix. nō turpiter accipit, cum sit meretrix. 1323. C. §. sed quod. l. idem. de condi. ob tur. cau.
- Meretricio** more incedēs matrona, iniuria affici impune potest. 1875. C. D. glo. 2. l. si ignorans. loca.
- Metropolis** quid. 136. A. B. in marg.
- Merx**, & pretiū, differunt. 1724. B. l. 1. de contrahen. emp. & 1886. A. l. 1. de rerū permu.
- Mercis** appellatio. 1479. B. §. licet. & §. merx.
- Merces** alienas mergere possum, vt meas saluem. 1895. C. l. qui seruandatum. de præscript. verb.
- Mercis** conductæ, pretium rei emptæ dicitur. 1221. C. l. liberum. de reli. & sum. fu.
- Meritoria**, sunt diuersoria, vel fullonica. 891. C. §. quod autem.
- Merere** verbum est militare, id est stipēdia facere & accipere. 2178. D. in additione. gl. maneret. de do.
- Mesonauta** dicitur qui in media naui ad omnium imperium ac nutus præsto est. 662. A. in marg.
- Misop** verbū, id est, medium: vt venenū valetudo, persuadeo. 1205. D. in marg.
- Meticulosus** est qui frustra aliquid timet. 478. C. §. proinde.
- Metus** causa abest, qui timore mortis, vel cruciatus corporis abest. 591. C. l. metus. ex qui. cau. ma.
- edictum quod Metus causa. tria habet auxilia. 489. A.
- Metus** causa actio quandoque datur cōtra bonæ fidei possessorem. 496. C. D.
- Metus** debet esse atrox, & talis qui cadat in cōstantē virū. 481. A. B. in mar.
- Metus** est non quilibet timor, sed maioris mali. 478. B. l. metum.
- Metus** infamiæ quando non curandus. 478. C. l. nec.
- Metus** iustus quis est. 592. A. B. l. metus. fugiens à fundo ante vim illatam, non dicitur vi pulsus. 481. A. l. Metum.
- Metus** est nullus, si dolus est. 592. B. l. & qui. ex qui. cau. ma.
- Metus** presentis periculi attenditur nō suspicati. 481. A. l. metū. quod me. cau.
- Met⁹** stupri viro bono maior est, q̄ mortis. 480. B. §. q̄ si. l. isti. quod me. cau.
- Metui** voluntas inest. 477. D. glo. 4. l. 1. quod me. cau.
- Metum** inferens aliquando à casu excusatur. 495. D.
- Metum** iustum faciūt minæ sufficētes. 592. A. glo. si. l. metus. ex qui. cau. ma.
- Metum** quandoque quis infert. 499. C. & seq. l. si mulier. quod me. cau.
- Metu** init⁹ bonæ fidei contract⁹ null⁹ est. 500. B. gl. vllā. l. si mulier. qd me. cau.
- Metum** dicere agrū possum, quæ tāquam colonus colo. 63. D.

Digesti veteris.

cum iudicatur rem esse Meam, simul iudicatur non esse alterius. 381. B. l. Pomponius. §. i. in fi. de pro. commune quod est. Meum est. 217. A. gloss. fi. l. si cum vno. si ex noxa. cau. & 218. A. gl. vlti. l. illud. de ritu nup. Meum si traditur tibi tanquam tuum, non transfertur dominium. 1309. C. §. subtilius. Meum est quod ex re mea superest. 853. A. B. l. solum. de rei vind. Meum est, quod pro parte meū est. 681. D. gl. in l. Iulianus. de iudic. Meū id dicere possum in quo mea virtus consistit. 246. A. gl. 3. l. prator. de c. ten. Migrare. 1851. D. glo. migravit. l. item quaritur. & 1867. C. l. qui in sulam. Miles est, qui actu militat. 359. C. gl. 1. §. veterani. l. filius familias. de pro. Miles caelestis procurator esse non potest. 359. D. & 394. D Miles nō potest esse procurator, nisi in duobus casibus. 359. A. §. veterani. Miles vt quis sit, lex requiritur. 615. D Militem ignorans, nō contemnit disciplinam. 1875. D. l. si ignorans. loca. Milites hospitio suscipere non tenentur pauperes. 144. A. in marg. & §. ne tenuis. l. illicitas. de of. praef. illiciti ministri, multos concutiētes homines. sub praetextu adiunandi Milites. prohibendi. 143. C. §. illicita. Milites insolentes. 1851. D. §. exercitu. Milites lasciuī. 1854. B. §. si vero. sub praetextu Militum, non debet quis propria commoda quarere. 144. B. §. ne quid. Militum aduentus praetextu, pauperes vexari non debent. 144. A. §. ne tenuis. l. illicitas. de offi. praef. Militibus quādoque agri assignantur, modico honoris gratia possessori relicto. 831. B. §. Item si. Milites transcentes rustici an alere debeant. 901. A. §. si quid. Militari potest quolibet tempore, etiā die feriatō. 240. A. l. diuus. Minae elusoriae non sunt timendae. 753. B. gloss. modicum. §. plane. l. si quis. de pet. hered. Minae sufficientes faciunt iustum metum. 592. A. gloss. fi. l. metus. ex quibus cau. ma. vesicam vitiosam habet, qui Mingit in lecto. in verbo, Vesica. Minister dicitur quis, in verbo, Nudus minister. Ministerium, id est seruitium. 1976. D. gl. in ministerio. Ministeria, id est, ministri. 138. D. l. si in. 144. A. & 593. C Ministeria, id est ministri: quandoque aliter capitur. 342. B. in tex. & ibi, quia ministerium. Ministeria militaria, id est, ministri militares. 138. D Minor aetas inspicitur de momento ad momentum. 533. C. §. minorem. Minor potest alienare, si conditionem suam facit meliorem. 318. D Minor annis si adulterium fateatur, nulla deprecatio poenae est. 574. A. §. sed vt. l. auxilium. de min. Minor an possit esse contumax. 545. D Minor habens curatorem, potest sine eo se obligare fideiubendo pro suo procuratore. 206. B. in marg. Minor ad honores non admittitur. 579. C. l. de aetate. de minor. Minor vintiquinque annis, an possit esse procurator. 393. C Minor viginti annis, nō potest esse iudex. 657. C. gl. cogatur. & l. cum lege. Minor censetur maior in beneficiabus. 539. D. gloss. 2. l. ait prator. de

miro. Minor conuentus habebit curatorem ad lites. 683. B. C. Minor delinquens an restituatur semper. 546. D Minor mutuū cōsumens in bonos vsus, vt vinum bibendo & huiusmodi, non restituitur. 572. A. glo. 2. l. minor. 25. de mino. Minor de veritate dicēda iurare debet. 1302. D Minor an restituatur contra minorem. 548. C. in casu Viuiani. Minor in delictis non restituatur, nisi quatenus interdum miseratio aetatis ad mediocrem poenam iudicem perducit. 573. C. §. in delictis. l. auxilium. de mi. Minor nō semper restituatur. 557. C. §. Sin autem. Minor non restituatur cōtra casum fortuitum. 550. C. in marg. l. verum. de mino. Minor, qui se & sua monasterio dedit, restituitur. 536. B. in margine. Minor renuntians beneficio ecclesiastico, an restituatur. 539. D Minor restituatur aduersus patriam, nō parentes. 476. C. in margine. Minor restituatur iuuenili leuitate deceptus, alias nō, in verbo, Restituatur minor. Minores restituuntur, maiores appellant. 579. B. l. praefes. de mino. Minor summa inest maiori. 288. B. §. si cum. l. si vnus. de pact. Minoris collegae negligentia nocet maiori in eodem officio existēti: & maioris factum nocet minori. 446. B. C. in margine. Minori non datur doli actio. 556. C. gl. penult. §. Idem Pompo. l. in causae. 2. de mino. in Minore non praesumitur dolus. 250. C. gl. 2. l. vbi. de eden. licet dolus praesumatur in delictis, hoc tamen fallit in Minore: & sic oportet probare dolum in illo. 250. C. D. in marg. gloss. 2. l. vbi. de eden. non omnia quae Minores gerunt irrita sunt. 580. B. l. non omnia. de mino. Minorum bona mole aëris alieni grauatorū, tutores auctoritate iudicis vendere possunt. 156. A. B. inter omnes constat, fragile esse & infirmum Minorum consilium, & multis captionibus suppositum. 530. B. l. 1. §. de mino. Minoribus, etiam bene gerentibus rem suam, administratio rerum non datur. 530. C. §. apparet. Minoribus carens, maioribus frui non debet. 1799. B. in fine. l. cui pacto. de ser. expor. Minoribus currit tempus ad faciendū inuentarium. 573. D. in marg. Minoribus in delictis non subuenitur. 546. B. §. nunc. l. si ex. de mino. Minoribus licet quod non maioribus, & contra. 2118. D. l. obseruandum. de ritu nupt. Minima quandoque curantur, quādoque non. 473. D. gl. 2. in addi. l. scio. de restitutione in integrum. non Minus, id est, magis. 266. C. D. non Minus, quandoque sumitur pro, non tantum. 266. C. §. pactorum. in marg. Minus tribuit, qui nihil tribuit. 1485. B. l. illud. §. 1. de tibu. Minus validum ius non plus durat, quā magis validum. 945. D. l. qui vsum fruct. si vsus fruct. petatur. Miseratio & in sene locum habet. 574. A. gloss. fina. §. sed vt. l. auxilium. de mino.

Miseratio aetatis quandoque poenam minuit. 573. C. §. in delictis. l. auxilium. de mino. vide in verbo, aetas. Misericordia intempestua reprobatur. 1615. A. l. si hominem. depo. Misericordiae & pietatis motus differunt. 461. D Misilia. 1728. D. gl. misilium. Misio causaria, est quae datur ob valeditudinem. 340. B. §. ignominia. Misio honesta, quae datur emeritis suspendiis. 340. B. §. ignominia. Misio ignominiosa, est quae nominatum datur ob ignominiam. 340. C. §. ignominia. Misio militum triplex, honesta, causaria, ignominiosa. 340. B. §. ignominie. Mitius agitur cum tutore, quam cum procuratore. 562. A Mitius agitur cum lege, quam cum ministro legis. 641. A. glossa. l. l. Celsus. de arbi. Mixtio, & confusio, differunt. 825. B Mobilis rei furtum facile fit. 1733. D. glo. l. rem alienam. de contrahenda emptione. Mobilia capiuntur, immobilia inuaduntur. 1380. D Mobilium rerū possessio vilis est. 834. D. gloss. l. in fine. l. si post. de rei vind. Moderamen inculpatæ tutelæ, quando quis dicitur obseruare in se defendēdo. 56. C. D. in margi. Moderata aetas dicitur decem & septem annorum. 329. A. §. initium. Modica incommoditas non curatur. 1865. B. l. habitatores. loca. Modica summa est vsque ad duos aureos. 516. B. l. id est. de do. ma. Modica summa non curatur. 516. A. B. §. merito. l. si quis. de do. Modicum damnum æquo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum nō auferunt. 1864. B. §. vis maior. l. si merces. loca. Modicum id quod praestant emphyteuta, intelligitur in signum honoris & dignitatis. 831. B. in marg. Modicum tempus. 686. B. Modicum tempus. 880. C Modicum tempus arbitrio iudicis datur. 597. A. B. gloss. 2. l. non enim. ex quibus cau. ma. Modicū tempus dicitur decem dierum. 1402. D. §. si sine. l. promissor. de consti pecu. Modicum temporis interuallum non inducit diuersitatem actuum. 2113. A. l. plerique. de ri. nup. Modici temporis mora non magnum fert damnum. 686. B. l. si debitori. de iudi. Modico praesenti contentos vidimus multos. 317. A. l. cum hi. de tranfact. Modica dicuntur auri pondera duo. 703. A. gloss. modica. Modica ea dicuntur respectu principis, quae magna sunt respectu priuati. 303. A Modica quaedam praestatur ratione rei. 883. D. glo. ab eo. Modica impendia, id est impensa, nō curanda. 1419. D. §. possunt. & in gl. in rebus commo. Modus, id est mensura. 1122. C. l. de modo. Modus aliquando spatium significat. 1215. B. in margine. Modus saepe non qualitas consideratur. 885. A. l. item. si fundi. in fi. de vsu fructu. Modus vbique seruandus. 892. B. §. & generaliter. nota de Molédino cuius aqua facit restagnare dominus superior, ne currat. 248. D. & seq. Mœnium quid. 986. B tempus in quibusdam quaritur de Momento ad momentum. 239. C. D. † e iij de Mo-

Index materiarum

- de Momento ad momentum, inspicitur minor aetas.** 533. C. minorem.
- Monachus citari non potest, sed eius prælati.** 184. D.
- Monachus est alendus de bonis monasterij in causa quam habet contra abbatem accusando eum.** 743. B. gloss. pe. l. si in futura. de inoff. testa.
- Monachus scholaris habens licentiam abbatis ut studeat, potest in studio conueniri sine eius permisso.** 683. C. gl. si. in fin. l. si longius de iudi.
- Monachus an possit habere administrationem.** 369. B. in margine.
- Monachus & seruus æquiparantur.** 369. B. in margine.
- Monachus, iudex esse non potest.** 680. B.
- Monachi & canonici regulares, non possunt esse aduocati in foro seculari, nec ecclesiastico, nisi in causa sui monasterij: sed clerici bene possunt in foro suo.** 330. C. D. in marg.
- Monasterium.) Minor qui se & sua dedit monasterio, restituitur læsus.** 536. B. in margine. §. si quis minor. l. 3. de mino.
- pater filium de Monasterio trahere non potest.** 547. C. D. in marg.
- Moneta si variata est, an sufficiat tantumdem restitui.** 2139. D. l. res. in sum.
- Monetales triumuiui.** 68. C. §. deinde.
- Movoyuēpēs, id est vnus partis, vni membrum.** 1281. B. C. §. idem.
- Monimenta extrui & exornari religionis interest.** 1232. D. §. interdictum. l. 1. de mor. in fe.
- Monitio dicitur sententia.** 2040. D. gl. sententiam. l. 3. de vsur.
- Monumentum, id est, terminus.** 1123. C.
- Monumentum, id est, documentum.** 45. B.
- Monumentum quid.** 1218. D. §. monumentum. & 1231. A. l. monumentum.
- Monumentum, & monimentum differunt.** 1230. B.
- Monumentum, & sepulchrum, differunt.** 1015. A.
- Monumentum facere defuncto, heredes stricto iure non tenentur.** 804. A. §. quamuis.
- Monstratur digito res, an proprio nomine vocetur, nihil interest.** 1241. B. l. si cer. pet.
- Monstruosi partus non sunt legitimi.** 90. C. l. non sunt.
- Mora quid.** 2057. D.
- Mora fit ipsa re, id est, sine interpellatione.** 2052. A. gl. 3. §. final. cum quidam. de vsur.
- Mora debitoris non inspicitur, cum etiam creditor est in mora.** 1842. C. l. si & per. de act. emp.
- Mora an committatur post litem contestatam.** 2054. B.
- Mora semel commissa non excusatur debitor ob impedimentum superueniens creditoris.** 2052. C. §. post traditam. l. euictis. de vsur.
- Mora in rem, & in personam, differunt.** 2061. C. gl. in re.
- Mora magis perpetuat actionem, quam culpa.** 1112. B. §. si is. in summa. l. electio. de noxa.
- Mora modici temporis magnam non affert damnum.** 686. B. l. si debitori. de iudi.
- Mora nocet.** 905. B. l. si vsusfru. de vsusfru.
- Mora nulla est, vbi nulla est petitio.** 494. D. gloss. quia tripli. §. quid si homo. l. si cum. de eo quod metus cau.
- Mora parua non æstimanda.** 1862. B. §. colonus. l. si in lege. loca.
- Mora posterior nocet.** 641. D. gl. quod non das. l. Celsus. §. Idem ait. de recept. arbitris. & 1664. A. glo. si. l. hominem. mandati.
- Mora purgatur variè.** 2058. D. gloss. diff.
- facilis.**
- Mora purgatur post modicum tempus, & c. vide in verbo, purgatio moræ.**
- Mora purgari potest.** 640. D. gl. 1. l. vti que. de arbi.
- Mora rei nocet fideiussori.** 2054. C. gl. 2. l. si quis. de vsur.
- Mora quinque principales effectus habet.** 2057. D.
- Mora regulariter non contrahitur re ipsa, sed per interpellationem.** 2057. B. l. mora.
- Mora vltima nocet.** 1797. B. l. illud. de peri. & com. rei vend. & 1842. C. l. si & per. de act. empt.
- non est in Mora, qui potest exceptione legitima se tueri.** 307. B. l. si pactus. de pact.
- Moram purgandi potestas non facit, vt indebitum videatur esse solutum.** 1348. B. C. l. qui ob.
- qui promisit quid certo loco, post Moram vbi que conueniri potest.** 697. B. l. eum qui. de iudi.
- Moram non facit paratus suscipere iudicium, si aduersarius cessauit.** 2065. B. l. paratum. de vsur.
- Moram non facit qui in vinculis est.** 2054. A. l. sed & de vsur.
- ob Moram præstantur vsuræ, non ob lucrum.** 2051. B. §. si pupillo.
- tria accessoria sunt ob rei Moram.** 1389. D.
- Morandi causa frustratoriæ appell. multi interponunt.** 2063. C. l. tutor.
- Morosus, id est, is qui est in mora, semper de periculo tenetur.** 2058. C.
- Morositas vitanda.** 137. B. §. non vero. l. solent. de offic. procon.
- Morbus est temporalis, valetudo perpetua.** 105. B.
- Morbus quid.** 1959. D. & se. §. sed sciendum.
- Morbus est corporis, vitium animi.** 293. B. C. gl. 1. l. pacisci. de pact.
- Morbus, & vitium ad corpus tantum pertinent.** 1961. D. §. idem Pompo. l. 4. de ædil. edict.
- Morbi & vitij differentia.** 1960. B. gloss. dixisse.
- Morbo venia non semper danda.** 147. D. §. si vero. l. diuus. de offi. præsid.
- Mors ciuilis, est amissio ciuitatis.** 203. D.
- Mors minus timenda est viro bono, quam stuprum.** 480. B. §. quod si. l. isti. de eo quod metus cau.
- Mors naturalis, & ciuilis, æquiparantur.** 203. B. in marg. l. 4. qui satisd. cog.
- Mortis causa donatio, tribus modis reuocatur.** 1254. A. B.
- Morti similis est seruitus.** 479. C. l. isti. cum gl. 4. de eo quod me. cau.
- ambulatoria est voluntas vsque ad Mortem.** 2201. C. §. penitentiam. l. cum hic. de dona. inter virum & vxorem.
- Morte delegantis re integra extinguitur delegatio.** 167. A. l. & quia. de iur. om. iu.
- Morte finitur quicquid personæ coheret.** 931. B. §. morte. l. 3. qui. mod. vsusfru. amit.
- Mortalitatem præstare, an debeat possessor.** 799. A. B. §. nec enim.
- Mos & consuetudo idem.** 81. B. in text. ibi. moribus & consuetudine. vbi (&) pro (id est)
- Mos, id est consuetudo.** 679. D.
- Mos seruandus.** 2039. A. l. 1. de vsur.
- Mos antiquus seruandus.** 166. C. gl. more.
- More, id est solenniter.** 475. C.
- Morem gerere.** 2074. A. in marg.
- Mores.** 2178. B. gl. moribus.
- Mores boni.) Præstatio quæ contra bonos fit, bonæ fidei iudicio non probatur.** 2044. B. l. generaliter. de vsur.
- Mores dignitati præferendi.** 2085. C. D. gl. 2. l. 2. de testi.
- Moribus constitutum ius, est consuetudo.** 81. B. & seq. §. & si qua.
- Moralis scientiæ pars est ius ciuile.** 53. B. gl. fin. rubrica. de iusti. & iur.
- Motus ad coitum primus est impunitus: sequens autem oblectamentum est veniale: & factum quod inde procedit, mortale.** 56. A. B. glo. coniugatio. §. ius naturale. l. 1. de iusti. & iur.
- Motum animi cum vultus detegit, signum est incostantiæ.** 150. A. §. sed &.
- Motu proprio aliquid obtinere, & ad suas preces impetrare, differunt.** 178. B. in text.
- Mox, id est, intra biduum, vel triduum.** 315. D.
- Mox dicitur decem dierum.** 708. D.
- Mucoris vini periculum cuius est.** 1792. A. in text. & C. §. ex hoc.
- Mulcta quandoque, id est, pœna.** 1211. C.
- Mulcta est pœnale iudicium. in verbo, iudicium pœnale.** 181. D.
- Mulcta prius irrogata, ob paupertatem remitti à iudice potest.** 145. A. de offi. præsi. l. illicitas. §. præfes. & sic paupertas prodest.
- Mulcta semel remissa ob paupertatem amplius exigi à reo non debet, etiam si postea soluendo fiat.** 144. C. l. illicitas. §. fin. de offic. præsid.
- Mulier an sit domina rei dotalis.** 536. D.
- Mulier bis in mense purgata, non est sancta.** 1965. A. l. quæ bis.
- Mulier cum qua seruus pecuniam dominum consumpsit, tenetur.** 1211. A. B. l. dominus.
- Mulier decipiens non iuuatur Velleiano.** 1594. A. l. si decipiendi.
- Mulier dicitur corrupta, quandoque etiam virgo.** 1964. A. B. gl. muliericæ. & 1730. B. in marg.
- Mulier donans, contra sexum naturam facit.** 2207. B. §. si vxor. in verbo, sexus naturam.
- Mulier, & virgo differunt.** 1730. A. & 1811. B. §. si quis.
- Mulier grauida impeditur, ne veniat ad iudicium.** 223. B. §. si non. l. 2. si quis cautio.
- Mulier maritum qui in expeditione est, expectare quadrienniū debet.** 2220. B. C. in margine.
- Mulier meretricio more incedens iniuria impune affici potest.** 1875. C. D. glo. contemnit. l. si ignorans. loca.
- Mulier nimis arcta, non est sancta.** 1964. D. §. mulierem. l. quæritur. de ædil. edict.
- Mulier non præsumitur donare. in verbo, donare.**
- Mulier non præsumitur donare.** 453. C. gl. e contrario. l. Nescennius. de negot. gest. & 1576. D. l. sed si. in si. ad Velle.
- Mulier per omnia non habenda est loco minoris circumscripti.** 1594. C. l. si mulier. ad Velleia.
- Mulier potest esse executrix testamenti.** 1471. A. B. in marg.
- Mulier potest renuntiare Velleia.** 1595. D. §. si mulier.
- Mulier quandoque potest esse testis.** 3093. A. l. ex eo.
- Mulier si nihil habet in dote, à viro alii debet.** 1228. B. in margi.
- Mulier Velleia. in multis casibus non iuuatur.** 1574. D. glo. ne pro.
- Mulier viro rarissime donat.** 2207. B. gl. solenne. l. si stipulata. de do. inter virum & vxorem.
- Mulieris imbecillitate parcendum.** 1575. C. §. verba. l. 2. ad Velleia.
- Mulieris naturale vitium ferendum.** 223. B. gl. grauida. §. 2. l. 2. Si quis cautio.
- Mulieris oportet accelerare nuptias, ne quid tunc committat.** 2109. D. gl. pen. l. oratione. de ritu nupt.

Digesti veteris.

Mulieris quàm viri maior castitas exigitur. 2116. A. glo. quæ in l. palam. de rit. nupt.
 Mulieris receptacula sunt septē. 690. C.
 Mulieris viscerū portio partus dicitur esse. 2017. D. in verbo, part⁹ mulieris.
 Mulieri cōuenit pudicitia. 330. A. §. sexum. l. i. de postu.
 Mulieri succurritur ob imperitiā. 207. A. §. si seruus. l. de die. qui fatid. cog.
 Mulieri succurritur in multis casibus. 2101. A. gloss. quibusdam. l. regula. in princ. de iur. & fac. igno.
 dolus non præsumitur in Muliere, sed probari debet etiam in delictis, licet aliās secus. 250. C. D. in mar. gl. 2. vbi. de eden.
 Mulieres quid acturæ sint ignoratur. 1582. D. l. si mulier. ad Velle.
 Mulieres quasi de patrimonijs suis, ita de dotibus funerari debent. 1226. D. l. in eum.
 Mulierum genus auarissimū. 453. C. gl. ecōtrario. l. Nefennius. de nego. gest. & 1576. D. in mar. l. 2. ad Velleia.
 Mulierum infirmitas, nō calliditas, auxilium sumit. 1576. A. in fin. §. hoc enim. l. 2. ad Velleia.
 Mulieribus decipientibus nō subuenitur. 1575. D. hoc enim. l. 2. ad Velleia.
 Mulsi fit ex vino & melle. 824. B. §. idē.
 Multitudo aliquid operatur. 2120. B. l. qui in prouincia.
 Multitudo. Difficile probantur quæ sunt in multitudine. 492. A. in mar. gloss. 3. §. in hac. l. si cum. de eo quod met. cau.
 Multum tempus quod. 632. D. & seq.
 Mulus non fit deterior castratus. 1984. C. §. sed enim. l. ædiles. de ædili. edict.
 Mulus non generat. ibidem. §. sed enim. l. ædiles autem. de ædili. edict.
 Municipales muri, id est ciuitatum. sic municipia est, id est ciuitates. 118. D. Municipes. Nihil dolo facere possunt municipes. 517. C. §. sed an. l. sed & de don.
 Municipium, id est ciuitas. 207. D.
 Munus, & donum differunt. 149. D.
 Muri sunt sancti. 115. A. in princip.
 Muros reficere non licet sine principis auctoritate. 118. D. §. muros. l. sacra. de rer. diui. & 138. D.
 Muros violare non licet. 119. B. l. si quis. de rer. diui.
 Mutare rem vsuariam proprietarius nō potest. 958. B. l. Neratius.
 Mutare velle suum quando licet. 1613. A. glo. l. §. si sic. l. i. depo.
 Mutatur quod factum est ex superuenienti causa, vel postea apparenti. 325. A. gl. l. non est. de transact.
 Mutari non debet aliquid, propter paruum rem. 473. D. l. scio. cum glo. 2. de rest. in int.
 Mutari non debent, quæ certam semper interpretationem habuerunt. 78. B. l. minimē. de legi.
 Mutari non debent vetera sine euidenti necessitate. 85. B. l. in rebus.
 Mutari potest ius varietate personarū. 1296. D.
 Mutandū facile ex solēnibus nihil est. 475. B. in prin. l. diuus. de rest. in inte.
 Mutarum quod est, in pristinum statum redire non potest. 103. A. gl. l. qui liberatus. de adop.
 Mutatum quod non est, seruari debet. 251. D. glo. 2. §. nummularios. l. quædā. de eden.
 Mutata res an possit redire ad pristinū statum. 93. B. C. & 103. A.
 Mutatæ rei forma nocet. 91. A.
 Mutatio multipliciter fit. 589. D.
 Mutatio fori post sententiā, vel litiscōr, non impedit iurisdictionem prioris

iudicis. 174. B. l. cum quædam. de iur. om. iud.
 Mutatione iudicis nō mutatur iudiciū. 713. A. l. proponebatur. de iudi.
 Mutatione rei interit vsusfru. 932. B. l. repeti. quib. mod. vsusfru. amit.
 Mutabilitas negotiorum magna. 75. D. 3. in prin. l. neque. de legi.
 Mutans ad refectiōem, habet priuilegium. 1257. B. C. l. creditor.
 Mutatæ petitiones, sunt reconuentiōnes. 170. B. in textu.
 Mutuo factio administratori ciuitatis, tenetur ciuitas, si est versum in rem eius. 1258. B. l. ciuitas. idem in mutuo factio abbati.
 affirmās idoneū eum cui datur pecunia Mutuo, cum non sit, an & quando teneatur. 513. A. §. idem. & l. seq.
 Mutuum accipientem qui dicit idoneū, non tenetur, nisi lucri causa hoc dixerit. 513. A. §. idem. & l. quod si.
 Mutuum damus non idem recepturi. 1236. A. l. mutuum.
 Mutuum dicitur, quasi de meo tuum. 1237. A. §. appellata.
 Mutuum filijfa. valet pro vestimentis, alimentis, & rebus necessarijs: & pater eius tenetur. 1557. B. §. proinde. & in marg.
 Mutuum, in quibus consistit. 1238. A. §. in mutui.
 Myrtus herba est, vnde fit cerdonum tinctura. 953. A. glo. folijs.
 Μύρωπος, ou, id est lusciosus, qui plus versperi q̄ meridie videt. 1963. B. in marg.
 Natalis domini, ferix quot sunt. 238. B.
 Natalib⁹ restituere, est nobilitare. 189. B. in margine.
 Natio bona bonos facit seruos, mala malos. 1980. B. §. qui mancipia. l. quod si. de ædili. edict.
 Natio serui plerūq; aut prouocat emētem, aut deterret. ibidem. §. qui mancipia. l. quod si. de ædili. edict.
 Nationem cuiusque seire nostra interest. 1980. B. §. qui mancipia. l. quod si. de ædili. edict.
 Natione mores perpenduntur. ibidē. §. qui mancipia. l. quod si. de ædili. edict.
 Nationes alix alijs seruituti aptiores sunt. 1980. B. in marg.
 Natura, id est consuetudo. 1494. A.
 Natura quandoque, id est ius ciuile cooperante natura. 100. D.
 Natura non audet quod lex negat. 940. C. §. nec enim. l. 2. de vsu. ea. re. quæ vsufr. consu.
 Natura quandoque minus inspicitur q̄ accidens. 331. C. D. gloss. 3. §. item. l. i. de postu.
 Natura rerū, id est diuina sciētia. 690. D.
 Naturam imitatur ars. in verbo, ars imitatur.
 Naturam rerum non intuendam, in qua omnia certa sunt. 690. B. §. sed Sabinius. l. sed & si. de iudi.
 Naturalis æquitas, id est à naturali ingenio, vel industria hominum introducta. 254. D.
 Naturalis obligatio non tollitur per legem, nec per statutū. 1333. A. in mar.
 Naturalis ratio. i. ius gentiū. 1056. A. B.
 Naturalis ratio auctoritate senatus non mutatur. 940. C. §. nec enim. l. 2. de vsu. ea. re. quæ vsufr. consu.
 Naturale improprie dicitur debitum. 1394. B. gloss. natura.
 Naturale scēdas nihil sc̄ui criminis æstimari permittit. 951. C. gl. l. nō aliter. de vsu & habi.
 Naturale impedimētū magis est, quàm accidentale. 2138. D. l. si serua. §. i. de iure dotium.

Naturale vitium nō imputandum cuiquam. 223. B. gl. grauida. §. 2. l. 2. si quis cautio.
 Naturali vitio quandoque nō parcitur. 1072. A. in glossa prima. §. nec quinquā. l. si seruus. ad leg. Aquil.
 Naturalia contractus trāseunt sine pacto nisi aliud sit actum. 300. B. l. in emptionibus. de pactis.
 Naturalia iura ciuili ratione tolli non possunt. 589. A. l. ea. de ca. mi.
 Naturaliter quod fit, ferēdū est. 1005. A.
 Natus in mense septimo, est legitimus. 90. B. l. septimo.
 pro Nato habetur, qui in vtero est, quo ad sui commodum. 89. A. in summa. l. qui in vtero est. & 94. A. l. qui in vtero sunt. de statu hominum.
 res iactæ in Naufragio non sunt accipientis. 1462. B. in fine.
 Nauicularius. 662. B. & D. l. i. nautæ, caupones, stabulatij.
 Nauigandū nō est aduerso tēpore. 847. B. l. qui petitorio. in fi. de rei vind.
 Nauigationis tēpus. 832. B. in margine.
 Nauigationi aduersum tempus est ab Octobri, vsque ad Aprilē. 847. C. glo. finali. qui petitorio. de rei vin.
 Nautis quid. 1451. A. §. nauem.
 Nautis est marina, ratis fluuiatica. 237. D.
 Nautis armatur. 1451. C. §. quid si.
 Nautis ad hoc paratur vt nauigetur. 885. C. §. nautis. l. arboribus. de vsufr.
 Nautis magister. 662. A.
 Nautis proprietates carinæ causam sequitur, id est cuius est carina, eius & tabulæ. 857. A. B. l. Minicius. de rei vin.
 infante Nato in navi, pensio non debetur. 1859. B. §. si quis.
 Nauium exercitium ad summam reip. pertinet. 1454. B. §. licet.
 Nauiū habet priuilegiū. 1932. C. l. huius: Νεωφύλακες, id est nauium custodes. 662. A. §. qui sunt.
 Nauta, caupo, stabularius, differūt. 666. C. l. nauta.
 Nauta est magister nauis. 1461. B. §. ex conducto. & 1465. B.
 Nauta est qui nauim exercet, id est exercitor. 661. C. §. qui sunt. Itē est magister nauis. 663. C. & seq. glo. nautarum.
 Nauta, est omnis q̄ nauigādē nauis causa in navi est. 661. C. & seq. §. qui sunt.
 Nauta in suis seruis venia dign⁹ est, qui qualescunque ad instruendum nauim adhibuerit. 670. B. §. in suis. l. fin. nau. cau. stab.
 Nautæ sunt fraudulentis. 661. B. §. & nisi. l. i. nau. cau. stab.
 Ναυπηγῆς vocat Vlpianus eos, qui remum pro nauo, & vecturæ pretio ducunt. 670. A. §. Ecquod.
 Ne, id est, an. 2180. C. gloss. ne.
 Ne verbum, & néve, quid importat. 1866. C. l. in lege.
 alienatio Necessaria tenet. 1129. D.
 Necessarium fit quod ab initio fuit voluntarium. 371. A. glo. fin. l. seruum. de procur.
 Necessarij sūt affines & cognati. 147. C.
 Necessarij sunt heredes filij & seruus. 541. C.
 Necessariæ personæ appellantur filij. 311. B.
 Necessarijs onerib⁹ succurrēs, nō videtur donare. 2193. D. & seq. §. nō enim. l. si quis. de do. inter virum & vxor.
 Necessitas, id est ius gentium, vel constitutio principis. 84. C. D.
 Necessitas, id est paupertas. 145. A.
 Necessitas facit, vt aliās prohibita cōcedantur. 155. A. gloss. l. §. non aliter. l. i. de offi. eius cui man. est iur.
 Necessitas nō habet legē. 124. D. glo. 2. §. sane. l. vnica. de offi. consu. & 1168. C. glo.

Index materiarum

- C.glof. penult. l. item. com. diuidun.
 Non succurritur ei, qui se in necessitate
 posuit. 223. C. glo. 1. §. quis tamen.
 l. 2. si quis cautio. & in verbo, succur-
 ri non debet. & 500. A. glo. 1. l. si mu-
 lier. de eo quod metus cau. & 205.
 B. §. si necess. l. si fideiussor. qui fati-
 cog.
 Necessitatem iuris non importat, quic-
 quid iudicis potestati committitur.
 145. D. gl. 1. l. saepe. de offi. præsi.
 Necessitatem iudici non imponit ver-
 ba necessitativa à principe prolata, &
 ad impetrandem directa. 145. B. l.
 saepe.
 Necessitate, non voluntate, absenti sub-
 uenitur. 606. A. l. sed & si. in fin. ex
 quibus cau. ma.
 Necessitate reisa. rem suã abijcere mul-
 ti coguntur. 1662. C. §. quid enim. l.
 ira manda.
 fauetur ei qui in Necessitate est sine
 sua culpa. 205. A. §. si necessaria. l. si fi-
 deiussor. qui fati. da. cog.
 Necessitate permittitur quid, quod nõ
 voluntate. 2173. A. glof. 3. l. 1. de fun-
 do.
 prohibitum aliquando ex Necessitate
 toleratur. 236. C. glof. vrget. l. 1. de
 fer.
 in Necessitatibus nemo fit liberalis.
 2118. D. l. proxime. de ri. nupt.
 Necessitudo. i. cõsanguinitas. 2042. D.
 glo. Necessitudini.
 Negare culpam difficile. 1689. D. §. &
 puto.
 Negare quod quisque accepit, bonæ fi-
 dei non conuenit. 1616. C. l. quod ser-
 uus. de positi.
 Negans non tenetur probare. 2069. D.
 glof. 1. l. 2. de proba.
 Negans se citatum probare nõ potest.
 2070. B. glof. 1. l. 2. de proba.
 Negantibus decem minus creditur, quã
 duobus affirm. 644. C. glof. finali. §. si
 plures. l. diem. de arbi.
 Negatione fit res dubia. 377. D. glo. 2. §.
 l. l. non solum. de procu.
 Negationes duæ æquivalent affirmati-
 oni. 269. B. C. gl. nec quasi. §. si paci-
 scar. l. iurisgen. de pact.
 Negatiua triplex. 2069. D. glo. 1. l. 2. de
 proba.
 Negatiua coarctata loco & tempore, po-
 test probari. 2070. C. in margine. gl.
 1. l. 2. de proba.
 Negatiua facti nunquã probatur. 2070.
 B. glof. in fi. l. 2. de proba.
 Negatiua quandoque resoluitur in af-
 firmatiuam. 729. D. & 727. B. glof. pe.
 §. vnde non. l. Papinia. de inoffic. vbi
 dicitur non obtinuit, id est succu-
 buit. & 734. C. glof. 1. l. qui repudian-
 tis. eo. ti.
 Negatiua quandoque includit affirmati-
 uam. 812. A. glof. 2. l. si ex pluribus.
 si pars hære. pe.
 Negatiua quælibet tacitam habet af-
 firmatiuam. 2069. D. glof. 1. l. 2. de
 proba.
 Negligere non debet iudex quæ ei sunt
 commissa. 320. C. §. si prætor.
 Negligere potest quis rem, quam tenet
 vt suam. 793. A. gl. 2. §. sicut. l. si quid.
 de peti. here.
 Negligens in officio suo punitur. 148.
 B. l. diuus. in fi. de offi. præsi.
 Negligens rem suam nulli querelæ sub-
 iectus est. 792. B. §. sicut. l. si quid. de
 peti. here.
 Negligentibus non subuenitur, sed ne-
 cessitate rerum impeditis. 597. A. l.
 non enim. ex qui. cau. ma.
 Negligenter versari damnosum. 1690.
 B. l. non ob. pro socio.
 Negligentia dissoluta prope dolum est.
 1656. A. l. si fideiussor. mandati.
 Negligentia hæredis nõ debet esse al-
 teri damnosa. 2030. A. B. l. rem here-
 ditariam. de euct.
 Negligentia infirmi nõ imputatur per-
 cussori. 1089. B. si ex plagis. ad legem
 Aquil.
 Negligentia in iudice damnatur. 603.
 C. §. ait prætor. l. sed & si. ex quib. cau.
 ma.
 Negligentia iudicis damnatur. 320. C.
 §. si prætor. l. 8. de transact.
 Negligentia minoris officialis nocet
 maiori eius college. 446. B. C. in mar-
 g. l. ex facto. de nego. gest.
 Negligentia nocet. 2046. A. gl. fin. l. pe-
 cunia. de vsur.
 Negligentia nocere potest reipub. non
 pacto. 296. A. B. in marg. l. imperato-
 res. de pa.
 Negligentia possessorum prædia non
 debent deteriorari. 805. D. §. c. præ-
 dia. l. ei qui. de peti. here.
 Negligentia omnia lædit. 148. A. B. glo.
 fi. l. diuus. de offi. præsi.
 Negligentia reprobat. 2101. B. l. regu-
 la. §. quid enim. de iur. & fact. igno.
 Negligentia vnus alteri nocere non
 debet. 426. D. gl. fin. l. si ex. de negot.
 gest. & 1112. D. gl. noceat. l. electio. de
 noxali.
 Negligentia vnus quandoque alij pro-
 deest. 441. C. §. mandatu. l. nam & de
 neg. gestis.
 Negligentia ad negligentiam fit com-
 pensatio. 1598. B. l. si ambo. in sum. de
 compensa. 220. D.
 Negligentiam suam non debet quis ad
 alterius iniuriã referre. 313. A. B. l. im-
 peratores. de transactio.
 qui non Negligentia amisit seruitutem,
 restituitur. 1011. C. l. & Attilicinus.
 Negligentia nocere quis reip. non pa-
 cto potest. in verbo, Nocere potest.
 Negotium, id est necessitas. 408. C.
 Negotium alienum quatuor modis di-
 citur. 423. A.
 Negotium facere, id est alium per ca-
 lumniam accusare. 466. C.
 Negotium filij si gero contemplatione
 patris, tenetur pater. 420. B. §. sed si. &
 421. C. §. item.
 non debet quis à Negotio auocari. 135.
 C. glo. occurrant. l. obseruare. de offi.
 pro.
 Negotia plura sunt, quàm vocabula.
 1888. B. l. natura. de præscript. verb.
 Negotia sæpe mutantur. 75. D. glo. 3. in
 prin. l. neque. de legi.
 improbè ad aliena negotia accedit, qui
 suo lucro non alterius commodo stu-
 det. 419. A. B. §. qui enim. l. si pupilli.
 de nego. gest.
 Negotia deserta gerens solum de dolo
 tenetur. 414. B. §. interdum.
 Negotiorum gestorum actio vtilis &
 directa differunt. 464. D.
 Negotiorum genera tria. 431. A.
 Negotiorum gestor agere potest quæ
 vtiliter gessit. 430. B. §. is enim.
 Negotiorum gestor de periculo tene-
 tur. 458. B.
 Negotiorum gestor de quibus tenetur.
 414. D.
 Negotiorum gestor exigere à se debet.
 1508. D.
 Negotiorum gestor expensas volupta-
 rias non reperit. 445. A.
 Negotiorum gestor sex casibus tene-
 tur de casu. 431. A.
 Negotiorum gestorum actio vnde ori-
 tur. 422. D.
 Neratius Priscus. 72. C.
 Nerua. 71. D.
 Nerua derisus fuit. 1926. B. l. est diffe-
 rentia.
 Nerua publicè de iure respondit anno
 gratis decimoseptimo. 329. B. §. Nerua.
 Nerua filius. 72. B.
 Nescientia, ignorantia, error, & tituba-
 tio differunt. 2095. D.
 qui Nescit, experiundi potestatem non
 habet. 470. B. in tex.
 Nihil, & minus æquipollent. 1485. B. l. il-
 lud. §. 1. de tribu.
 Nihilo magis, id est non ideo magis.
 1539. C.
 Nisi dictio, ponit si præcedat negatiua:
 negat verò si præcedat affirmatiua.
 232. D. in margine.
 Nisi) & (si non) idem significant: quãdo-
 que ponunt, scilicet quando præcedit
 dictio negatiua: sed quando præcedit
 affirmatiua, negant. 232. D.
 Nisi quandoque, id est, sed & sic nõ po-
 nit. 749. A. B. dic quòd semper ponit,
 quando præcedit oratio negatiua: vt
 ibi, in additione.
 Nobilis dicitur homo honestioris loci.
 321. A. si in annos. l. 8. de transact.
 Nobilis in delictis leuius punitur, quã
 ignobilis. 217. B. in margine. l. pen. Si
 ex noxa. cau.
 Nobili facta iniuria magis punitur, quã
 ignobili. 2123. C. l. non est. in summa.
 de ritu nupt.
 Nobiles mulieres egent maiori dote.
 2148. D. quod verum si nubant pari.
 Nobilior rustico est vrbanus. 979. A. in
 margine.
 Nobilitate olim dicebatur natalib⁹ re-
 stituere. 189. A. B. in margine.
 quæ nobis nõ Nocent, & alijs profunt,
 sustinere debemus. 632. C. gl. futurũ.
 §. arbiter. de arbi.
 Nocet alteri quandoque factũ alterius.
 179. D. glossa penult. §. si is. l. 3. quod
 quisque iuris.
 negligentia potest quis Nocere reipu.
 296. A. in marg. l. imperatores. de pac.
 quilibet debet esse intẽtus ne Noceat.
 1791. A. glo. quam minimo. l. 1. de pe-
 ri. & com. rei vend.
 mora vltima Nocet. 1842. C. l. si & de
 actio. empt.
 paupertas Nocet. 168. A. §. in seruos. l. si
 quis. de iuris. om. iud.
 cupitũ aliquid Nocet, quod secus pro-
 deest. 224. A. glo. 2. §. fin. l. 2. si quis cau-
 tio.
 Nocere. 1996. A. §. quotiens.
 Nocere, id est posse nocere. 1986. B. gl.
 noceret.
 Nocere alijs non debet res inter alios
 acta. 1277. D. l. quia. de iureiuran.
 Nocere non debet vnus negligentia
 alteri. 426. D. glo. fi. l. si autem. de ne-
 got. gestis.
 Nocere potest curator reip. sua negli-
 gentia, non pacto. 296. A. B. in marg.
 Nocendi naturam ponunt mala bonis
 permixta. 1737. B. l. quod sæpe. §. 2. de
 contra. empt.
 Nocens esse nemo desinit pœnitentia.
 1965. B. l. quis fit. de ædil. edic.
 Nocius cuique suus dolus. 2030. B. l.
 si cum. de euct.
 Nolle facere videtur, qui quod potest
 facere non facit. 1966. B. glo. noluit.
 Nolle inter, & velle, medium est. 1479.
 D. & seq. glof. velle. §. 2. l. 1. de pecu.
 Nomen bonum fieri. 1494. A. in textu.
 Nomen cõsecutus. 2139. C. §. nec enim.
 Nomen debet esse consonans rei. 66.
 A. glo. consulerent.
 Nomen facere bonũ. 1653. A. §. abeffe.
 Nomen incertum. 1493. C. in textu.
 Nomen cum ignoramus, demonstratio-
 ne vtimur. 826. C. & 827. A. l. si in rẽ.
 ad fi. ibi, sed si. de rei vin.
 Nominis error nõ vitiat, si cõueniat de
 corpore. 825. B. §. cũ in rẽ. l. idẽ Pom-
 ponius.

Digesti veteris.

- ponius de rei vindi.
Nominis error nil facit, cum de corpore constat. 172. B. nihil. l. in venditionibus. de contrahen. emptio.
Nominis vice fungitur demonstratio. 1241. B. l. certum est. si cert. per.
Nomine proprio expresso alicui quid committi, aliud est quam expresso nomine dignitatis. 167. D
Nomine proprio res vocetur, an digito monstratur, non refert. 1241. B. l. certum est. si cert. per.
Nomine suo damnatus, & ex facto suo, ex infantia cum alio cepta, non fit infamis. 352. B. l. seruus.
Nomina, id est actiones. 1262. D. gloss. nominum.
Nomina, id est debitorum. 1523. D
Nomina debent esse consequentia rebus. 46. D. glo. fulgere. §. cuius auditores. in proemio.
Nominum periculum ad eum, cuius culpa deteriora facta sunt, pertinet. 1262. B. C. l. periculum.
Nominum originem sciendam. 53. A. l. l. in princ. de iustit. & iure.
nihil in corporibus, sed omnia in Nominibus sunt. 1137. B. l. heredes. fam. ercisc.
Nominatio an valeat eius, qui postea vxorē duxit, ea mortua. 584. D. in mar.
Nominatum, id est in specie: non nominatum, in genere. 2025. B. glo. nominatum.
Non adire, id est repudiare. sic negatiua includit affirm. 812. A. gloss. non aduentibus.
Non minus. vide in verbo, minus.
Nōtus, id est morbus. 1966. in tex.
Nostrium esse verius est, quod è re nostra fit. 1188. B. §. si quis. l. de eo. ad exhiben.
Nostrium quod non est, trāserimus ad alium. 917. C. l. quod nostrum. de vsu fruct.
Notare, probare quandoque est. 169. D
Notare quandoque, id est reprehendere: quandoque approbare. 211. B. C.
Notari ipso iure qd est. 338. D. & 349. D
Notarius per dolum vel imperitiam falsum instrumentum faciens, tenetur. 681. B. in margine.
Notarius potest vendere suam abbreviationem, seu protocolon. 251. C. in marg. §. nihil. l. quaedam. de eden.
Notarij cogēdi sunt edere sua registra. 253. A. glo. 3. l. argentarius. de eden.
Notæ hominis sunt, neui & signa quæ habet in corpore, vel etiā cicatrices. 1212. B. C. §. notæ.
Notis scribere, est compendio scribendi genere excipiendo vti. 610. B. ex qui. cau. ma. in marg.
Notio, & iurisdicō differunt. 328. D
Notio vacua quid. 45. B
Notoriū. 1814. B. glo. quia manifestum.
Notorium est quod maior pars populi scit. 403. C. D. in marg. l. Titius. de procura.
Notorium si est delictum, statutum potest fieri contra certā personam. 586. D. in margine.
Notoria probatione non egent. 204. B. gl. 2. l. si verō. qui satis. cog.
Nona constitutio cum sit, debet esse euidentis vtilitas. 85. B. l. in rebus. de cōstit. prin.
iudex appell. sententiā cōfirmare potest ex Noua causa. 1492. D. l. Titianus.
Nona pulchritudine decorantur omnia. 47. A. §. in secundo autem anno. in procc.
Nona instrumēta, id est de nouo reperia. 1293. A. glo. noua.
Nouo auxilio egēt, quæ de nouo emergunt. 209. C. gl. si. l. si ab arbitro. qui satisfid. cog.
Noua placent. 47. A. glo. noua. §. in secundo atem. in procc. mio.
Noua vocabula possumus inuenire. 423. C. in marg. glo. ipso gestu. §. quid ergo. l. si pupili. de neg. gest.
Nouale, est terra de nouo culta. 798. C
Nouare non possunt, qui sunt in potestate: sed eis rectè soluitur, quod crederunt. 283. B. §. sic enim.
Nouatio actionis vt fieri potest, ita & exceptionis. 273. B. in marg.
Nouatio non fit ea stipulatione, quæ non committitur, nisi adueniente conditione. 293. A
Nouationem non facit sententia. 1911. C. glo. tenet.
Nouatione dominus liberatur. 1474. C. §. memisse. in sum.
Nouatione focius credendi socio præiudicare non potest. 282. B. & 283. A. l. si vnus.
Nouerca. 2110. A. §. nunc videamus.
Nouercalia delinimenta plerosque parentes inducunt vt indignè in sanguinem suum inferant iudicium. 716. C. l. non est. de inoffi. testa.
Nouitius. 431. C
Nouitius non tyrociniō animi, sed conditione seruitutis intelligitur. 1996. B. l. fin. in si. de ædil. edict.
Nouitij serui dociliores. 1983. B. C. §. presumptum. l. præcipiunt. de ædil. edict.
Nouitij semper credunt se decipi. 51. B. C. glo. in eos. §. illud. in procc.
Nouum opus nuntiare an possit quis in seruitute. 983. C. D
Nocte quædam agi possunt: vt pignora dari, comparitio fieri, & huiusmodi. quædam verò non, vt solutio fieri, sententia ferri, & alia. 239. C. glo. si. l. antepen. de fer.
Nocte quæ sūt, difficile probatur. 491. D. & seq. in marg. §. in hac. l. si cum. de eo quod met. causa.
Noxa caput sequitur. 215. B. l. 2. si ex noxa. causa. & 1053. B. §. & cum. l. si quadr. pau. fec. dicitur. & 1098. D. §. is qui. & 1118. D. l. serui. & 1421. A. B. §. sed & l. rem mihi: Commod. & 1608. A. B. §. si apud. l. l. depositi.
Noxa serui, id est corpus serui. 1068. A. §. sed & si fer.
Noxa quandoque, id est noxalis actio: vt cum dicitur, noxa caput sequitur, id est noxalis actio. 1108. C. l. qui ex. ibi, cum noxalis actio caput sequatur.
Noxæ appellatio omne delictum continet. 2001. B. glo. penult. l. Lucius. de euictio.
Noxæ dedere quid. 1053. B. §. & cum. & l. l. Si quadr. pau. fec. dic.
Noxam maleficia sequuntur. 1775. A. gl. 4. §. apud Iulianū. l. 2. de hered. vel act. vend.
Noxia est delictum. 1051. B. §. noxia. l. l. si quadr. pau. fec. dia.
Noxia, & noxa differunt. 1051. A. B. & D. gl. ipsum. & 1053. A. §. cum arietes.
Noxam committere, noxiam nocere, idem. 1099. A & B. in tex.
Nubere si vis, nube pari. 2148. D. Bald. in gl. l. quæro. de iure do.
Nubens scēmina non debet citari, in verbo, scēmina.
Nudus minister dicitur, qui nullum cōmodum habet. 2211. B. l. Sulpitius. in sum. de don. inter vir. & vxor.
Nuda pactio actionem nō parit, sed exceptionem. 262. B. in text.
rei quæ Nulla est, societas esse non potest. 1712. B. §. societas. l. verum. pro socio.
Nullius quod est, occupanti cōceditur. 115. A. gl. 4. l. l. de rerum diui.
Nullius in bonis res dicitur tripliciter

115. A. B.

- Nullius quædam sunt. 116. A. B. l. quædam.
Numerus personarum præualeat dignitati, cum agitur de commodo bursa; secus si de fide & probatione veritatis. 271. A. B. in margine. l. iurifgentiū. in fine. de pact.
Numerus testium supplet, quod in fide deficit. 2087. B. gl. numer. l. 3. de testi.
Numerus testium quādoque non attenditur. 2094. B. §. non enim. l. ob carmen.
Numismata vetera. 901. C. l. numismatum. his veteres pro gemmis utebantur, & tāquam monilia ad pectus gerebant.
Nummularij cogūtur edere suas rationes, vt argentarij. 252. B. §. 2.
Nummularij sunt qui vt argentarij rationes conficiunt: quia & accipiunt, & erogant pecuniam per partes: quarum probatio, scriptura codicibusq; eorum continetur, & frequenter ad eorum fidem recurritur. 252. B. §. 2.
pro Numo datur actio. 516. C. gl. l. l. id est. de do.
Numo vno facta locatio non valet. 1874. C. l. si quis. loca.
Nundinarum nomine contra communem vtilitatem aliquis accipere is dicitur, qui quid accipit, vt res carius vendatur. 237. B. C. l. soliet. in Nundinis contrahens, an ibi conueniri possit. 685. B
Nūdinariæ epulæ. 1718. C. l. cū societates.
Nuntiare, id est prohibere. 1153. C
Nuntiarum ad domum solenniter sufficit. 709. D. gl. 3. in si. l. & post. de iudi.
Nuntianda non sunt cuiquam tristitia. in verbo, Triste.
Nuntiatio tribus modis fit, per prætorē, iactum lapilli, & simplicem nuntiationem. 268. D
Nuntius & procurator differunt. 356. D
Nuntius acquirit domino obligationē directē. 1399. A. B. in margine.
Nuntius gerit vicem epistolæ. 1991. C. in verbo epistolæ vicem.
Nuntium mittere, est diuortium facere. 2205. A. §. si socer. & §. Proinde.
Nuptiæ quid. 2106. C. l. nuptiæ.
Nuptiæ collatæ, id est, dilatæ. 2104. D. in margine.
Nuptiæ, matrimonium, coniugium, consortium, idem. 2106. B. in gloss. rubricæ.
Nuptiæ filium probant. 98. B. gloss. si. l. filium. de his qui sunt sui vel alie. iur.
Nuptiæ mulieris debent accelerari, ne quid turpe committat. 2109. D. gloss. penult. l. oratione. de ri. nup.
Nuptijs impedimento est ætas. 2107. A
Nuptias binas contrahens, infamis est. 339. B. §. qui ve.
Nuptias faciens cum ea, quam ducere non licet, fit infamis. 350. B. C. §. cum autem.
Nuptum collocari, non nuptijs, dicitur scēmina. 349. B. in tex. §. si qua.
Nurus. 2110. A. §. nunc videamus.
Nurus.) Ratio eadem in nuru est, quæ in filia. 951. B. gloss. 2. l. immo. de vsu & habi.
Nuxta. id est lusciosus. 1963. B. l. item Ofi.
O Bedire habet filius patri, licet non præcisè cogatur. 349. D. glossa finali. l. liberorum. de his qui notantur. in fa.
Obedienti parcitur. 349. C. glossa penultima. l. liberorum. de his qui notantur. in fa.
Obedientia debita excusat à delicto. 1082. A. l. liber homo. ad leg. Aquil. Obiecta.

Index materiaram

- Obiecta p̄dia, id est coniuncta.** 1009. A. l. tria.
- Oblatio quādo est necessaria.** 1975. A. glo. præf. ter.
- Oblatio sola in cōtractibus innominatis, non habet vim implementi, ita vt possit agi perinde ac si fuisset impletum: immo hæc oblatio non impedit, quin sit locus p̄nitentiæ.** 261. D. in additio.
- Oblatio p̄nam impedit.** 2068. D. glo. 3. l. Seruius. de nauri fœ.
- Oblatio sola facit cessare p̄nam.** 459. C. glo. penultima. l. qui sine. de neg. gest.
- ad Oblationem Dei coniuges donare possunt.** 2184. B.
- Obligare vnus alium an possit.** 1396. D. gloss. 2. §. Iulianus. l. cum qui. de confti. pe.
- Obligat quis prius specialiter quasdam res, deinde generaliter omnia bona.** 1913. A. gloss. cautionibus.
- Obligare.** Cui mandatur vt se obliget, videtur mandatum vt soluat. 1356. B. C. in marg. l. indebitam. de condic. indeb.
- Obligari non potest res, cuius non est commercium.** 1927. A. B. §. eam rem. l. 1. quæ res pignori obliga. non pos.
- Obligari potest quod non est, sed esse speratur.** 1912. C. l. & quæ. de pign.
- Obligat sibi sua res.** 1819. C. gl. 2. §. offerri. l. Iulia. de acti. empt.
- Obligantur tacite fructus pro p̄sione.** 1925. D. l. in prædijs.
- Obligatur quod accedit fundo obligato.** 1913. C. l. si fundus. in sum.
- Obligantur tacite inuecta, pro p̄sione.** 1924. C. l. 2. in quibus cau. pig. vel hypo. taci. contra.
- Obligatus in genere, vel incerto, non tenetur ad melius.** 1968. B. gloss. 3. l. si quid. de ædil. edic.
- Obligatus quis non est ad id quod non habet, nec habuit, nec promisit, nec ex suo delicto tenetur.** 808. D. gloss. vindicabit. §. 1. l. si pars here. pe.
- Obligatus simpliciter ad promittendū, non tenetur ad satisfandū.** 2023. A. B. l. dictum.
- Obligatus fisco constituitur in mora sine interpellatione re ipsa.** 2052. B. in margi.
- Obligatio eodē tēpore oritur & moritur.** 2187. A. gloss. imponi. l. quod autem. de do. inter vitum & vxorem.
- Obligatio generis nihil videtur continere, & æquiparatur alternatiuæ.** 1347. A. B. §. fina. l. cum is. de codic. indeb.
- Obligatio generalis facta à defuncto, nō porrigitur ad heredis bona.** 1921. B. l. Paulus.
- Obligatio licet sit iuris, contractus tamen sunt facti.** 58. A.
- Obligatio naturalis non tollitur per legē, nec per statutum.** 1333. A. in marg. l. si p̄næ. de condic. indeb.
- Obligatio naturalis tollitur per pactum ipso iure.** 276. B.
- Obligatio naturalis tantum inter fratres consistit.** 1352. A. B.
- Obligatio naturalis tollitur iuramento.** 1299. A.
- Obligatio quandoque nascitur extra id quod agitur.** 414. A. gl. 1. §. & si. l. 3. de neg. gest.
- Obligatio quæ fit per legem, potest fieri per pactum.** 304. B. l. non impos. de pact.
- Obligatio ordinatur ad solutionem.** 1356. B. C. in margine. l. indebitam. de condic. indeb.
- Obligatio prior non resuscitatur ex nouo pacto.** 286. A. §. idem.
- Obligationem reddens debitori creditor, videtur pactus de non petendo.** 256. B. l. Labeo.
- Obligatio re contracta non potest trahi vltra quàm peruenit: vt si tibi decem dem, & paciscar vt viginti debeantur, non obligaris nisi in decem.** 276. A. l. si tibi.
- Obligatio rei alienæ, domini voluntate reconciliatur, id est ratificatur.** 1914. A. §. si nesciente.
- Obligatio si inuenta sit apud debitore cancellata, vel integra: non præsumitur ei reddita, nisi probet vel constet redditā.** 256. D. quod nota bene, quia vidi hunc casum de facto cōtingere de quodam mercatore, qui debebit 100. aureos vni monacho: cui quidā tertius dedit cautionem suā seu obligationem furto ipsi monacho surreptam, aut aliter inuentam, & accepit pecunias à dicto mercatore: quas tamen idem mercator fuit condemnatus restituere eidem monacho, saluo suo recurſu: & hoc quia confessus est se non recepisse dictam cautionem à prædicto monacho creditore.
- Obligatio tacita sæpe nascitur ex eo quod agitur.** 1416. C. D. l. si is. in fine. commo.
- Obligationis suæ contractum scribens, videtur consentire obligationi. facit contra eos qui signant instrumenta resignationis beneficiorum suorum.** 1919. B. §. pater.
- Obligationem domino acquirit nuntius.** 1399. A. in margine.
- Obligatione filium liberari natura æquum est.** 1519. B. §. est autem. l. si noxali. de pecu.
- Obligatione generali non comprehenditur vestis, nec ea quæ ad vsum quotidianum seruiunt.** 1907. C. l. obligatione.
- Obligationes multæ tolluntur per pactum.** 276. B. per tot. glo.
- Oblique plura conceduntur quæ non directe.** 747. D. glo. 2. in fi. l. 3. de peti. hered.
- directo quid fiat, an per Obliquum, nihil interest.** 1557. C. gloss. prius. §. 1. l. quod si. de in rem ver.
- Obscuræ.** 902. A. B. in marg.
- Obscura pactio nocet venditori & locatori.** 297. A. l. veteribus. de pact.
- Obscurum esse, & non esse, idem sunt.** 1472. D. gloss. appareret. §. 1. l. sed & si pupil. de insti. to.
- Obscurum verbum positum in vno capite declaratur per verba posita in sequētibus.** 779. A. in margine. l. vtrum. de peti. hered.
- Obscurè loquens fallendi animo, in dolo est.** 1743. C. §. dolum. l. ea quæ. de contrah. empt.
- Obscurè respondere, & non respondere, idem.** 1197. D. §. nihil. l. de ætate. de inter. actio.
- Obscuritas, & ambiguitas, differunt: quia dictio dicitur obscura, oratio verò ambigua: sed quandoque confunduntur.** 297. B.
- Obscuritas pacti debet nocere venditori potius quàm emptori, qui potuit re integra apertius loqui.** 1732. B. C. l. Labeo. de contrah. empt.
- Obsequium, pietas, &c. differunt. in verbo, officium.**
- Obsequium parentibus & liberis præstari debet.** 139. B. §. de plano. l. nec quicquam. de offic. proc.
- Obsequio apud parentes spem liberi parere debent.** 106. B. §. præterea. l. nec ei. de adopt.
- Obstaculum si est in medio, prius debet agi ad remotionem obstaculi, quàm**
- vlterius procedatur.** 1181. C. l. gemina. ad exhibendum.
- Obstetrix, id est baila.** 1060. D. gl. item.
- non Obtinere, id est succumbere, amittere processum, accipere sententiam, contra se.** 726. D.
- Obrinendi spem nō habens, sumptibus inanibus vexare se non debet.** 715. C. l. sciendum. de inoffi. testa.
- Obtingere, id est peruenire.** 462. B.
- Occasio delinquendi tollenda.** 662. A. glo. daretur. l. 1. §. 1. nau. caup. stab. & 1383. C. glo. fina. l. 1. de eo quod cer. loc.
- Occasionem damni qui dat, damnum dedisse videtur.** 1079. B. §. in hac. l. qui occidit. ad leg. Aquil.
- Occasione acquirendi non vti, & perdere, differunt.** 1718. B. §. illud.
- Occidere vnde dicitur.** 1088. B. §. occidisse.
- Occidere.** Cadens de equo si occidat, punitur ac si occidisset gladio. 1052. B. in margi. §. siue autem. l. 1. si quad. paup. fec. dica.
- furem Occidere non licet, nisi telo se defendentem.** 479. A. l. nec timorem. §. si timuit. quod met. causa.
- Occidisse vulgo dicitur, qui quolibet modo mortis causam præbuit.** 1088. A. B. l. ita. ad leg. Aquil.
- si plures Occidunt aliquem, quis tenetur. si non constat cuius ictu perijt?** 1088. B. §. curſus. & 1061. C. §. sed si.
- Occupare quid.** 1518. C. D. §. occupare.
- Occupatis melior est cōditio.** 1518. B. l. sed an. quod cum eo. & c. & 1490. B. l. si verò. de pec. & 1548. B. §. merito. l. ex facto. de pecu. & 1558. D. l. sed dicendum. de in rem verso. & 1104. D. in text.
- Occupationum ratio habenda est.** 631. B. l. licet. de arbi.
- Occupati circa rem rusticam, in forum venire non sunt compellendi.** 235. B. l. 1. de ferijs.
- Oculorum inspectio multum facit.** 193. D. gloss. fina. l. satisque. de in ius vocan.
- Odius quandoque ampliatur.** 340. C.
- Odia restringi, &c.** 348. C. glo. si. l. solet. de his qui not. infā. & 534. B. glo. momentum. l. 3. de mino.
- Odosredus fuit potestas Florentiæ.** 1064. B. in margine.
- Odosredus malè morte mulctauit vulnerantem, antequam vulneratus esset mortuus.** ibidem. in marg.
- Odorum vsus an possit legari.** 944. A. l. si lanæ.
- Oeconomus, actor, syndicus differunt.** 405. B. C.
- Offensa remissa non potest peti p̄na pacis ruptæ.** 1511. D. in marg.
- Offerre se liti, seu defensionem, est iūgere se processui contra alium.** 529. C. l. si te. sic capitur in l. is qui se. de rei vind. & l. qui se liti. de peti. here.
- Offerre se liti.** 801. C. in marg.
- Offerre semper prius debet, qui dare & recipere tenetur.** 1975. A. gloss. præf. ter.
- Officialis nō potest emere rem in loco, in quo gerit officium.** 1749. B. l. qui officij. & 1744. C. l. non licet.
- Officialis potest acquirere actionem reip. sine cessione.** 2046. C. in marg.
- Officiales opere, id est obsequiales.** 1341. B. §. sed si. & 1342. B. in text.
- Officiales non possunt cōtrahere cum subditis suis, nisi sint perpetui.** 1262. A. l. principalibus.
- Officina quid.** 343. A.
- ibi citari quis potest, vbi habet Officinam.** 685. A. §. at si.
- Officium, pietas, obsequium, beneficiū, religio,**

Digesti veteris.

religio. 716. C. glo. pietatis.
 Officium, id est officialis. 144. B. & 192. C. & 205. B.
 Officium debet homo homini. 1417. D. gloss. non officium. §. 3. l. in com. commo.
 Officium nemini debet esse dānosum. 745. C. gl. 2. l. aduersus. de inoff. test.
 Officium non dicitur finitum, donec successor adueniat. 141. D. & seq.
 Officium publicum nemini debet esse vel dānosum, vel lucrosum. 606. D. & 603. C. l. videlicet. ex qui. cau. ma.
 Officij ratione quædam permittuntur, quæ aliàs non permittentur. 332. A. B.
 Officio contrarium merces. 1628. B. C. §. mandatum. l. i. mandati.
 Officio cuiusque animæ salutē præferre debemus. 1302. A. in marg. l. videamus. de in litem iur.
 Officio duorū quis fungi potest. 670. B. negligēs in officio suo punitur. 148. B. glo. si. l. diuis. de offi. præsi.
 si statuto caueatur quod homicida sit priuatus omni Officio, an habeat locum in torture. 1056. A. in marg.
 Officio iudi. mercena. quæ veniūt, principaliter peti non possunt. 1841. D. §. pretij.
 Officia, id est, officiales. 236. D.
 Officia ubi nō sunt repugnantia, vnus potest vicem duorū sustinere. 101. B. valet donatio inter coniuges pro Oleo ponendo in æde sacra. 2184. B. l. si spōsus. §. proinde. de do. inter virum & vxorem.
 Olidum os habens, non est vitiosus. 1963. D. §. is cui. l. qui clauum. de ædili. edic.
 Oliua immatura maiorem fructum affert. 911. B. in margine. glo. si. l. si absente. de vsufruct.
 cum quid de solēnibus faciēdum Omit titur, totum corrui. 321. A. glo. irritam. §. si prætor. l. cum hi. de transf. act.
 Omisus casus remanet in dispositione iuris communis. 1314. C. l. si extraneus. de condi. cau. data.
 Omisssa actio, id est remissa. 232. C.
 Omissum quod est legibus, non omit tatur religione iudicantis. 2091. C. l. quæ situm. de testi.
 Omnis, id est, totus. 1610. D. gl. omnes. & 1907. B. gl. omnis.
 Omnis, est dictio collectiua, id est distribuit actum in quemlibet coniunctum. 651. B. §. cum in.
 Omnes articuli non possunt legibus comprehendi. 76. A. l. non possunt. de leg.
 Omnes de cōcilio vidētur facere quod campana pulsata sit. 513. A. gl. facere. §. 1. de do. ma.
 Omnes facere videntur quod facit maior pars. 271. A. & 518. A.
 Omnes res, id est, omnis generis res. 1514. C. gl. omnes.
 Omnia licet nisi contra agatur. 1423. C. gl. 2. l. 4. de pigno. act.
 Omnibus annis, id est, singulis. 1646. C. D. l. si quis.
 Omnino verbum, id est, ipso iure. 1610. C. D. in margine.
 Operat quedā res magis heredes, quam fructui sint. 774. B. §. ceterum. l. item veniunt. de peti. her.
 Onerandi a proconsule non sunt prouinciales. 134. C. l. obseruare.
 Oneratus in vno, in alio releuāus est. 280. B. gl. in pactis. §. pactus. l. si vaus. de pactis.
 Onus auersum. 1869. A. gl. oneris.
 Onus libenter subiens, priuilegium inde non habet. 592. C. gl. 2. l. item hi.

ex qui. cau. manumit.
 Onus non sentit quandoque quis, & tamen sentit commodum. 2192. B. glof. dotis. in verbo. commodum sentit.
 Onus ubi est, ibi lucrum. 1416. D. glo. §. l. si is, commod.
 Onera realia recusare quis non potest. 1116. A. l. si quis.
 Onerosus creditor non est audiendus. 1438. C. l. si seruos. in fi. de pigne. act.
 Opem dans (etiam mediātē) punitur. 1073. D. §. si quis. in summa. l. si seruos. ad l. Aquiliam.
 Opera quid. 640. B. & 1685. D. glo. ex opera. l. quæstus.
 Opera & industria pecuniæ æquiparantur. 1685. C. in fi. l. si societate. & 1691. B. l. si non fuerint. pro socio.
 Opera infantis nulla. 886. D. gl. infante. §. de illo. l. arboribus. de vsufruct.
 Operæ quædam fabriles, quædam artificiales, quædam vero officiales. 1902. B. l. Si operas. & glo. fabriles. & gloss. operæ.
 Operæ quædam sunt in faciendo, quædam in non faciendo. 602. A. glo. faciat.
 Operæ officiales. 1341. B. sed si. & 1342. B. in tex.
 Operarum triplex genus. 1342. C. gloss. natura.
 plerunque robur hominis, ætas, temporisque opportunitas naturale causam Operarum mutat. 1341. B. §. nam plerūque. l. si non fortem. de condict. indeb.
 Operarū locator debet habere mercedē totius temporis, si per eum nō stertit. 1873. B. l. qui operas. locati. inter vsufructum & Operas est quædam vnitas. 949. B.
 Operas suas in perpetuum locare quis non potest. 881. C. glo. pen. l. 3. de vsufruct.
 Operari cogitur serui, vxores, & c. 896. B. in marg. §. idem que. de vsufu.
 Operari cogendi sunt serui. 896. B. §. idem que.
 Opium. 1699. D.
 Oportet verbum, propriè necessitatem importat: impropriè sumitur pro decet. 54. A.
 Opportunus locus quis. 2057. C.
 Opinio cōmunis est sequēda. 342. A. in marg. l. athletas. de his qui no. infa.
 Opinio cōmunis excusat. 1495. B. l. si quis. in sum. ad sena. Maced.
 Opinio generalis facit ceteri aliquid licitum. 342. A. B. l. athletas. de his qui no. infa. & in margine.
 Opinio quædoque plus valet quàm veritas, & ecōtra. 416. A. B. in verbo. veritas plus.
 Opinioni præferenda veritas. 1444. C. gl. fin. l. Gains. de pigne. act.
 Opinionis malæ si notarius aut mercator est, eius liber non facit fidem. l. i. prin. de eden.
 Opimum artificem promittens, optimus præstare debet: secus si simpliciter promittatur artifex: nam sufficit mediocrem præstare. 1968. D. §. veditor. l. si quid. de ædili. edict.
 Optimos facit iuris sciētia. 43. B. §. sed cum. in præcem.
 ad Opus. 2102. A. §. si quis.
 Operi tuo nomē imponit affectus. 2198. B. gl. donandi. in verbo. affectus.
 Oratio, id est, lex. 43. D.
 Orator non semper persuader. 144. C.
 Orbis Romanus. 99. B. in marg.
 Ordinaria iurisdicō. 679. B. in marg.
 Ordinariā iurisdicōnem qui dare possunt. 167. A.
 Ordinarium auxiliū non cōcurrit cum extraordinario. 555. A. l. in causæ. 2. &

6. in gl. 4. de mino.
 Ordinarium auxilium si est, non debet recurri ad extraordinarium. 821. D. gloss. fin. ad fin. §. si quis. l. i. de rei vind.
 malè Ordinata verba vitiant. 955. D. in his quæ spectant ad litem Ordinationē, inspicitur loci consuetudo, non in his quæ pertinent ad litem decisionem. 2089. B. §. testes.
 Ordo omisus circa decisoria vitiat processum: secus circa preparatoria. 2011. D. glof. 3. l. si mancipium. de enict.
 Ordo iuris, id est, antiqua solemnitas. 464. C.
 Ordo scripturæ, an & quando seruandus est. 43. A.
 Ordo scripturæ attenditur. 904. A. l. quortiens. de vsufu.
 Ordo seruandus est. 140. B. gl. 1. §. obseruare. l. nec quicquam. de offic. pro.
 Origo cuiusque rei alius repetēda. 62. A. B. l. 1. de orig. iur.
 Origo nominum scienda est. 53. A. l. i. in prin. de iusti. & iur.
 Origo rei non potest cōferri in tēpore, quo debet extingui. 2134. A. l. Iulia. in summa. de iur. do.
 Origo quandoque nō inspicitur. 1509. D. in l. 3. de pecul.
 Origo spectanda est. 1499. A. glof. 1. §. non solum. l. sed Iulianus. de senatu. Maced.
 Origo verborum imprimis cognosci debet. 1234. C. in marg. l. i. si cer. per.
 Originem domicilij nō tollit dignitas. 123. C. l. pen. de sena. in sum.
 Originale. 2083. B. glo. indice.
 Originale instrumentum non cogitur edere quis, sed copiam collationarū. 245. C. glo. in l. 2. de eden. & in marg. l. 3.
 Originalia nomina tria. 2083. B.
 Ornantes se vt magis appareant, taxantur. 513. D. in marg. glo. 3. l. si quis. de do. ma.
 Ornamenta non debent sepeliri cum corporibus suis. 1224. A. l. & si. §. non autem. de religio.
 Ornamenta iumentorum venditorum an sint emptoris. 1983. D. l. ædiles.
 Os olidum habens, an sit vitiosus. 1963. D. §. is cui. l. qui clauum. de ædili. edic.
 Ouum. Furti actio datur pro ouo. 516. B. gl. 1. l. id est. de do. ma.
 Ostendere, id est, probare. 1480. D.
 O'vδi'v' v'p'os' v'nos de ineptè respondentibus dicitur, id est, nihil ad verbum, sine ad propositum, ad quæ situm, vel interrogatum: quod faciunt aliqui, qui cum interrogantur de albo, respondent de nigro. 1197. C. in marg. & tales pro non respondentibus habentur.
 O'v'cia, id est, essentia. 1729. C. §. ego. p.
Pacifici an; & quando, liceat de quora litis. 307. B.
 Pacifici est crimen fateri. 344. B. l. quoniam. de his qui no. infa.
 Pacifici non licet contra id quod lex iubet, vel prohibet: sed contra eius beneficium licet: vt quod non agatur rehdhibitoria. 293. C.
 Pacifici licet contra tenorem legis, priuatam vtilitatem continentis. 293. B. l. pacifici.
 Pacifico prodesse non possumus his, qui sunt in potestate nostra. 279. B. §. nos autem.
 παχυς γίγες πορ, id est, crassius, indistinctius. 1513. C. §. scire. & in margine.
 Pactio est duorum, pluriumve in idem placitum & consensus. 255. A. l. huius.
 Pactio dubia interpretatur contra proferentem.

Index materiaram

- ferentem. 984. C. §. hęc lex. l. si arborum. de ser. vrb. prad.
- Privatis pactioibus non lœditur ius ceterorum. 212. B. & sequē. l. imperatores. de transact.
- Pactū à pactioe dicitur. 255. A. l. huius.
- Pactum & transactio differunt. 312. A. l. 1. de transact.
- Pactum aduersionis quid comprehendit. 1872. D. gl. cōductoris. l. opus. locati & conducti.
- Pactum contra ius, & quod inducit ad delinquendum, non valet. 2162. C. l. ueniri. in sum.
- Pactum de non petendo tria operatur. 285. B.
- Pactū de nō petēdo, eius qui petere nō potest, non valet. 291. A. §. si filius.
- Pactū de futura successione an valeat. 1828. A. B. glo. restitutum.
- Pactum de quota litis facere non licet. 1633. A. glo. certam. l. 6. mandati.
- Pactum dolo inītū nō seruatur. 267. A. §. pactorum. l. iurigen. de pact.
- Pactū eius cui cōpetūt vitiles, nocet ei cui cōpetūt directæ. 275. A. l. si cū.
- Pactum est loco pretij. 1757. D. l. fundi. de contrahen. empt.
- Pactum factum per errorem causæ, actionem non perimit. 305. B. l. si cum. de pact.
- Pactum factū vni, qui solus successurus sperabatur, prodest alijs præter ipsum succedentibus. 299. A. §. pater.
- Pactum factio inītitur, stipulatio iuri. 285. A. §. pactus.
- Pactum fit per verba de præsentī: stipulatio per verba de futuro. 298. C.
- Pactū genus est, trāsactio species. 326. C.
- Pactum in rem prodest omnibus quorum interest. 280. B. §. in his.
- Pactum inter aliquos, quod tertius det alteri in tertio non valet. 255. B. C. in margi.
- Pactum iuri communi contrarium, seruandum non est. 269. B. §. & generaliter. l. iurigen. ad fin. de pact.
- Pactum ne quis ultra cōueniat, quàm facere possit, valet. 304. B. l. si quis. de pact.
- Pactum nouum non resuscitat priorem obligationem. 286. A. §. idem.
- Pactum nudum dicitur vestitum legis auxilio, cūm parit actionem. 258. D.
- Pactum nudum nō parit actionem, hæc regula fallit in multis casibus. 262. C.
- Pactum nudum parit quandoque actionem. 259. A. & 1970. C. D.
- Pactum personale duplex. 266. D.
- Pactum personale non porrigitur ad heredem. 277. A. §. si quis.
- Pactum personale serui non porrigitur ad dominū, nisi exceptione doli. 279. A. §. quod si.
- Pactum potest esse non spontaneus cōsensus. 255. C.
- Pactum procuratoris quādo nocet domino. in verbo, procurator.
- Pactum quandoque est instrumentum, quo pacta continentur. 268. B.
- Pactum quo tollitur ius privatū, valet: secus si publicū. 268. B. §. si paci' car.
- Pactum quo nō teneatur maritus de culpa, sed de casu, non valet. 2162. D. l. Pompo.
- Pactum quōd vnus debet cōsequi omne commodum, alijs omne damnum, non valet. 255. B. C. in marg. glo. §. l. 1. de pact.
- Pactum valet, vt creditor habeat pignus debito non soluto. 1916. C. §. potest.
- Pactum vestitur sex modis. 263. B.
- Pacti beneficium reale est, non personale. 293. D.
- Pacti exceptio eatenus cōpetit fideiussoribus, quatenus principali. 283.
- B. §. si cum.
- Pacti exceptiones bonæ fid. iudicio insunt. 1785. B. l. emptio.
- Pacti gratuiti, & non gratuiti differentia. 312. A. B.
- Pactio an, & quibus legibus derogari potest. 82. D.
- Pactio fieri potest, quod fit per legem. 304. B. l. non. de pact.
- Pactio nō remittitur dolus futurus. 287. B. §. illud. l. si vnus. de pact.
- Pactio perimi non videtur, de quo non est cogitatum. 295. C. gl. fin. in principi. l. tres fratres. de pact.
- iniquum est actiones perimi Pactio, de quo cogitatum non docetur. 324. A. §. ei qui. l. qui cum. de transact.
- Pactio priuatorum forma iuris fiscalis tolli non potest. 300. A. l. inter debit. de pac.
- Pactio quandoque remittitur, quod repudiari non potest. 284. D.
- Pacta circa substantialia contractus apposita, re integra, & ex interuallo valent. 265. B. §. adeo.
- Pacta cōuenta inesse bonæ fid. iudicij dicere solemus. 263. A. §. quinimo.
- Pacta contra iuris regulas non valent. 290. A. l. contra de pact.
- Pacta contra publicam vtilitatem non sunt seruanda. 287. C. & seq. §. item. versic. in summa. l. si vnus. de pact.
- Pacta ea dicuntur inesse, quæ legem dāt contractui: id est, quæ in ingressu cōtractus facta sunt. 263. A. §. solemus enim. & 264. A. §. idem.
- Pacta ea dicuntur dare legem cōtractui, quæ incontinenti apposita sunt. 264. A. §. idem. l. iurigen. de pac.
- Pacta incontinenti apposita nouam pariunt actionem, & veterem informant. 263. A. §. quinimmo.
- Pacta sunt seruanda, nisi ratio suadeat contrarium. 266. B. §. ait prætor.
- Pacta turpem causam continentia non sunt seruanda: vt ne furti agam. 287. C. §. pacta. l. si vnus. de pact.
- Pacta vltima sunt seruanda. 302. D. glo. l. emptor. de pact.
- Pætorum genus multiplex. 1753. D. gl. noua emptio.
- Pætorum quædam in rem, quædam in personam sunt. 266. B. §. pætorum.
- Pactis eorū nobis acquiri potest, quorū stipulatione nobis acquiritur. 310. A. B. l. per quos.
- Pagani dicuntur veterani non milites. 359. C.
- Pagani fuerunt legum cōpilatores. 53. A. Palam. 2115. A. B. §. palam.
- Pala venit appel. fructus. 925. B. in marg. l. si vsufructuarius. quib. mo. vsufri. amit.
- πάλη, id est rursus. 250. A. B. §. hæc vox.
- Pancratium quid. 1058. C. in margine.
- Pandecta vnde. 43. A.
- Panem furatus tempore caristia, an teneatur de futo. 1461. C. in margine.
- Papa generali mandato non concedit ea, quæ sunt ei reseruata in signū priuilegij. 142. A. B. in margine.
- Papinianus libellos agebat imperatoris. 272. B. C. l. rescriptum.
- Papinianus subtilissimus. 43. A. §. in tertio.
- Papinianista. 49. A. in tex.
- Papyrianum ius. 65. B.
- παράφραση quæ. 2129. C.
- Parcere alijs non creditur is, qui sibi nō pepercit. 1972. C. gl. 2. §. malus. l. cum autem. de ædil. edict.
- Parcitur quandoque ignoranti. 1577. C. gl. pen. l. si fideiussores.
- Parcitur verecundia. 364. A. glo. §. 4. l. quæ omnia. de procur.
- conscienti sponte Parcitur. 618. D. gl. fi.
- in fi. l. 3. de alie. iudi. inuta. cau.
- Parcitur obediendi. 349. C.
- Par affectionis causa suspicionem tollit. 1005. B. glo. coniunctam. §. fi. l. si paterfa. de adop.
- Par in parem nō habet imperium. 626. C. gl. l. nam magis ratur. de arbit.
- Pari in causa potior est conditio rei, quæ actoris. 198. D. glo. §. l. nam cum. ne quis eum qui in ius voc. est.
- Pari in delicto potior est possessor. 1370. C. l. auiculo. de cōdic. sine cau.
- Pari in re nō semper potior est conditio prohibentis. 1175. C. l. Sabinus. cō. di.
- Pares esse non possumus potioribus. 250. B. glo. potiori. l. 1. si ex noxa. cau. aga.
- Paria delicta mutua compensatione tolluntur. 198. D. glo. l. nam. ne quis eū qui in ius vo.
- Paria sunt non esse, & non apparere. 1756. B. l. in lege. de contrah. emptio.
- Paries dicuntur in infinitum. 185. B. l. quique.
- Parentes & liberos occidere volens, lugeri non debet. 1229. C. l. minime. de religio.
- Parentes magis in liberis timent, quàm in se. 480. B. l. isti. §. si. quod met. cau.
- Parentes multi nouercalibus delinimentis corrupti, maligne in sanguinē suū inferunt iudicium. 716. C. l. non est. de inoffic. testa.
- Parentes naturales in ius vocare nemo potest. 186. A. l. parentes. de in ius vo.
- Parentes propriè dicuntur vsque ad tritauum. 185. C.
- Parentes quādoque finguntur à filijs dementes. 716. A. l. hoc. de inoffic. testa.
- Parentum appellatione etiam naturales continentur. 185. D. glo. l. parentes. de in ius vo.
- Parētum votū est, vt eis liberi succedāt. 732. A. B. l. nam & de inoffic. test.
- Parentibus bonis natus, præsumitur bonus: & e contra. 1980. D. in marg. in verbo, bonis parentibus.
- Parētibus consentaneum non est iniuriam in liberos suos testamento inducere. 716. C. l. non est. de inoffic. testa.
- Parentibus non debetur filiorum hereditas, propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem. 732. A. B. l. nam & de inoffic. testa.
- Parentibus non minus, quàm liberis (turbato tamen ordine mortalitatis) pie relinqui debet. 732. B. l. nam & de inoffic. test.
- Parētibus omnibus vna est seruāda reuerētia. 186. A. l. parētes. de in ius vo.
- Parētibus, patronis & eorū liberis obsequiū præstari debet. 139. B. §. de plano. l. nec quicumq. de offi. proc.
- Parere.) Extra territorij ius dicenti impune non paretur. 175. B. l. extra.
- Parere.) impune non paretur iudici vltra quàm possit iubenti. 660. B. C. in fi. l. arbit. ex. de arbi.
- Parere potest sexmina septenos vno parru. 812. C. l. antiqui. §. vbi. in fin. si pars hæ. pe.
- contra Parentes non restituitur minor. 476. C. in margine.
- Pariare in ludo, latine dicitur sponsionem facere. 1214. C. l. quibus.
- Pariatio, id est, solutio. 1367. D. glo. In pariatiobus.
- Paries quando facit ventrem. in verbo, Venter.
- procubēs Paries quis. in verbo, Venter.
- Pariter, id est, eodem momento. 1916. B. glo. si duo.
- Pars continetur in toto. 288. C. gl. 1. §. si cum. l. si vnus. de pact.
- Pars appellata dimidia cōtinetur. 909. B. l. etiā. de vsufruc. & 1197. D. §. si interrogatus,

Digesti veteris.

rogatus. l. de etate. de inter. ac.
Partus vsu retinetur seruitus tota. 1034. C. §. qui latiore.
Partem perere non potest, qui totū petere non promisit. 239. B. §. item. l. si vnus. de pac.
licet in Parte quoad partem, quod in toto quoad totum. 265. B. §. adeo. l. iurifgen. de pac.
idem ius est in Parte quoad partem. in verbo. Totum.
Partes possunt quedam mutuo cōsensu relaxare, quædam non. 336. A. glo. si. l. quos. de postu.
Partimonia magnus prouetus. 1540. C. l. peculium & ex. de pecu.
Partus ancillarum dicitur fœtus pecudum. 1550. C. §. at si.
Partus eiectus. 1073. C. D. in marg.
Partus mōstrōsi non dicuntur legitimi. 90. C. l. non sunt.
Partus mulieris portio viscerum esse dicitur. 2017. D. in fi. glo. 2. l. si prægnans de euit.
Partus sequitur patrem quoad fami. dignitatem, honores, originē, & curiam conditionem. 92. D.
Parua impendia parui pendenda. 1859. A. glo. 2. §. si quis. l. sed ad des. loca.
Parua mora non æstimanda. 1862. B. §. colonus. l. si in lege. loca.
ob Paruam rem mutari non debet aliquid. 473. D. l. scio. cum glo. 2. de resti. in iore.
Paruitas pretij dolum facit præsumere. 319. B. in mar. §. modus. l. 8. de tranfac.
Parum, id est, non. 475. D.
Passagium quod datur pro vehiculo, dominus vehiculi soluit: sed pro rebus ibi positis soluit dominus earū. 1883. B. C. §. vehiculum.
Passum quinque pedes faciunt. 221. B. in margine.
Pater agit solus, licet eius & filia actio sit communis. 279. D.
Pater amissa filia dotem recipit profectitiam. 2127. D. l. iure. de iur. do.
Pater an obligetur pro filio naturaliter. 1351. D.
Pater an pierate debita ductus videatur fecisse impensas pro filio studente. 1156. B. l. quæ pater.
Pater an teneatur ex persona filij debitoris. 1351. B. in glo.
Pater cogitur filium emancipare multis modis. 110. D.
Pater debet habere etiã in nominibus filij vsu fructum. 940. C. D. in marg.
Pater est quum nuptiæ monstrant. 1864. A. l. quia. de in ius vo.
Pater filij, & econtra, iudex esse potest. 714. A. l. in priuatis. de iud.
Pater filium de religione extrahere nō potest. 547. C. glo. in §. Papi. in mar. l. si ex. de mino.
Pater iniuriã filij remittere potest. 292. A. l. in persona. de pac.
Pater iniuriã inducere in liberos quando dicitur. 716. C. l. non est.
Pater inuitus non emancipat. 100. B.
Pater iure na. mouetur ad liberos alendos: iure autem ciuili ad id cogitur, si non habeant artem. 56. B. C. glo. educatio. §. si. l. de iusti. & iur.
Pater licet feudum amittat, tamen reddit ad filium. 187. B.
Pater non querit filio ea, quæ non sunt in faciendo. 294. D.
Pater paciscendo pro filio vt extraneo, ei non prodest: secus si pro filio vt filio. 279. B. l. & heredi. §. nos autem. de pac.
Pater nō portat iniquitatem filij. 123. B.
Pater potest videri filium. 77. A. in gl. l. quod verò. de legi.
Pater plus diligit liberos q̄ se. 480. A.

l. isti. in fi. quod met. cau.
Pater pro inuito filio restitutionem petit. 566. C.
Pater quandoque fideiussori simulatur. 535. C.
Pater tenetur de mutuo factō filiofam. pro vestimentis, alimentis, & alijs rebus necessarijs: item si studeat ipse filius, & accipiat pecu. mutuat ad victū, vestitum, & libros emēdos. 1557. B. C. in marg.
Pater tenetur de factō filij, si inde sentiat commodum. 246. A. l. prætor ait. §. sed & filius. de eden. & in marg.
Patris æs alienum est, funus filij. 1569. C. §. atquin.
Patris casus nō nocet filio, nec prodest. 121. B. l. emancipatum. de senato.
Patris concordia sufficit, si offensus est filius eius. 292. C. in mar. l. in persona. de pact.
Patris cōtemplatione si gero negotium filij, tenetur pater. 420. B. l. si pupilli. §. sed si. & §. item. de nego. gest.
Patris delictum innocenti filio prænae esse non debet. 187. B. l. adoptiuum in fi. cum glo. si. de in ius voc.
Patris & matris nomine, cōtinetur avus & atia in odiosis. 2116. D. §. hoc capite. l. lege. de rit. nupt.
Patris est filiam dotare. 2111. A.
Patris suffragium prodest filio honorē petenti. 408. A.
Patris gloria, filius sapiens. 1500. D. gl. fin. §. proinde. l. sed Iulia. de senat. ulc. Maced.
Patris interest dotatam habere filiam. 2034. C. l. pater filij. de euit.
Patris transactio filio nō nocet. 324. B. l. de re. de tranfac.
Patri omnem adulterum occidere licet. 479. A. B. l. nec timorem. §. timuit. cū gloss. quod met. cau.
Patrem corrigi filius. 1309. A. gl. 2. §. si quis. l. 3. de condic. cau. da.
inter Patrem & filium an possit esse iudicium. 677. A. l. lis. & in marg. & in glo. ibidem.
Patrem inter & filium, iudicium, de iure ciuili esse non potest, de canonico, sic. in verbo, iudicium potest.
Patrem mori, & filium emancipari, æquiparantur. 2141. C. gloss. l. l. si pater. de iur. do.
per Patrem quandoque queritur filio. 2164. C. D. glo. stipulationem.
Patre absente, vel suspectæ vitæ, filius dare procuratorē potest. 358. C. in tex.
Promissio à patre facta filio in potestate, confirmatur morte. 2045. B. gloss. Athenagoræ.
quo Patre quis nat⁹ sit inspicitur. 1980. C. §. qui mancipia. l. quod si. de ædil. edict.
Paterfamilias. 97. B. l. nam ciuium.
Paternā amicitia gerēs non agit. 461. D. gl. in l. is qui. de nego. gest.
Paternum affectū vincit nullus. 379. D. gl. penult. l. nō solum de pro. & 480. B. §. hæc quæ. l. isti. quod met. cau.
nōdos, id est perturbatio. 1962. B.
Patitur sponte delinquens. 331. D. & seq. in marg. gloss. 2. §. denique. l. l. de pōstulan.
Pœnam & premium patitur quis ex eodē facto. 341. C. glo. in vrbe. §. miles. l. 2. de his qui nō. infra.
Patere legem quam tuleris. 1296. B. gl. derulit. l. insurandum. de iure iur.
Patens quod potest prohibere, ipse facere videtur. 350. D. gloss. 5. l. quid ergo. de his qui nō. infra.
Patientia pro cōsensu habetur. 1450. D. gloss. 3. §. magistrum. l. l. de exer. ac. & 1492. D. l. Titianus. in summa. quod cum eo. & c. & 1647. B. gloss. in l. qui

patitur. mandati. & 1883. A. glo. 1. §. locator. l. cum in. loca.
Patientia habetur pro præcepto. 353. C. gl. 3. l. non alia. de his qui not. in fam.
Patientia pro traditione est. 767. D. gl. restitui. §. fin. l. Et non. de peti. here.
Patientia pro traditione est, in incorporalibus. 1805. B. l. iter. l. 3. de acti. empt.
sera est Patientia fruendi, quæ offertur eo tempore quo frui non licet. 1862. A. §. colonus. l. si in lege. loca.
Patientia sola operatur liberationē debiti odiosi. 2048. B. C. in sum. l. qui semisses. in verbo, debiti onerosum.
Patria, fisci, & resp. pub. æquiparantur. 337. A. B. in margine.
Patria amor dulcis. 56. B. C. in mar. glo. 2. l. veluti. de iusti. & iure.
contra Patriam restituitur minor. 476. C. in margine.
Patriam delere volens, lugeri non debet. 1229. C. l. minimē. de relig.
Patria potestas quatuor modis cōstituitur. 97. A.
Patria potestate liberatus honeste in eā redire non potest. 103. B. l. qui liberatus. de adop.
Patricius, auctore Suida, dicitur pater communis reipubl. 124. A. in marg.
Patricij olim dicebantur nobiles Romani à primis senatorib⁹ oriūdi. 124. A. in margine.
Patronus quis. 186. C. l. adoptiuum.
Patronis quis honor debetur. 189. C.
Patrono reuerentia debetur, etiam alieno nomine agenti. 190. B. C. §. semper. l. sed & si. de in ius voc.
Paulus Verginius. 70. B.
Pauper facile corrumpitur. 2086. A. l. 3. in prin. de resti.
Pauper quandoque plus habet q̄ diues. 983. C. gl. 2. l. inter. de ser. vrba. præd.
Pauper Sabinus fuit à discipulis sustentatus. 72. B. l. 2. ad fin. §. primus diues. verbi. huic nec. de orig. iur.
Pauperi contra eum qui est in dignitate, actio de dolo non datur. 516. B. l. non debet. de dol. ma.
Pauperi quàm diuiti magis prouidetur. 322. A. glo. 1. §. si non in annos. l. 8. de tranfac.
Pauperi quàm diuiti minor fides adhibetur. 247. B. cogentur. l. si quis ex. de eden.
Pauperes citius torquentur, quàm diuites. 168. A. §. in seruos. l. si quis. de iurisdic. omn. iudic.
Pauperes & mediocres in iudicio audiēdi sunt, æquē ac diuites. 139. C. §. obseruare. l. nec quicquam. de offic. pro.
Pauperes nō debent affici iniurijs à potentioribus. 143. C. l. illicitas. §. de offic. præ.
Pauperes non tenentur recipere milites. in verbo, milites.
Pauperes sub prætextu aduentus militum capta suppellectil, vexari nō debent. 144. A. B. §. de tenuis. l. illicitas. de offic. præ.
Pauperum opera tantum supplere debet, quantum eis patrimonij deest. 1685. B. l. societas pro. sec.
Pauperior non fit, qui non acquirit: sed qui de patrimonio suo deponit. 2184. C. l. si spōsus. §. si maritus. de do. inter vir. & vxor.
Pauperior q̄ fit, liberetur à debito. 793. A. §. sicut. in fi. l. si quid. de peti. here.
Pauperies quid. 1001. B. §. pauperies. inopia & Paupertas, differunt. 209. B. in marg.
Paupertas est periculosa. 786. C. §. sed cum. l. quod si de peti. here.
Paupertas malum non excusat. 2125. C. gl. elegit. l. egit. de rit. nup.

Index materiaram

- Paupertas** docet. 168. A. §. in seruos. l. si quis. de iur. omn. iudi.
Paupertas prodest. 145. B. C. in mar. ibi, propter inopiam. in glo. fin. l. illicitas. de offi. præsi. & 1636. D. glo. 4. §. igitu. l. si procur. mandati.
Paupertatis causa remittuntur multa, satisfactio, & appellatio. 145. A. gl. pen. l. illicitas. de offi. præsidis.
Paupertatis exceptio prodest. 506. C. gloss in l. nam is. de don.
Paupertatis intuitu potest remitti multa prius irrogata per iudicem. 144. C. & seq. §. preses. l. illicitas. de off. præsi.
Paupertatis obrentu turpiter viuentibus ignoscendum non est. 215. C. §. non est. l. palam. de rit. nup.
Paupertati fauetur. 743. A. B. §. de inoff. ficio. l. si instituta. de inoff. testam.
Paupertatis liberator debitor. 793. A. §. illud. l. si quid. de peti. here.
Pax. iudex ad pacem litigantes cogere potest. 889. D
Pacis appella. non venit treuga, nec inducia. 258. C. in margine.
Pacis nomen vnde. 255. A. l. huius.
Pacis ruptæ pœna peti non potest ab eo qui offensam remisit. 1511. D. in marg.
Peccare clam, quàm palam grauius. 2125. B. l. fin. de rit. nupt.
Peccandi consuetudo mala. 1208. D. §. si seruo. l. Neratius. de ser. corru.
Peccandi materia malis est hominibus auferenda. 1493. C. l. i. de senatuf. Macedo.
Peculium. 1479. C. §. licet.
Peculium quid apud Gallos. 2129. C. §. dotis.
Peculium quid, & vnde. 1512. C. §. peculium.
Peculium constituitur sola voluntate domini. 1510. C. D. l. peculium. in summa.
Peculium ex eo consistit, quod parsimonia sua quisque parauerit. 1540. C. l. peculium & ex. de pecul.
Peculium qualiter nascitur, crescit, decrescit, & moritur, ibidem. D. l. peculium.
Peculium quandoque nõ habent filius & seruus. 2142. D. glo. repetituram.
Peculium re augendo, non verbis. 1511. B. in fine. §. si vero.
Peculium serui intelligitur quasi patrimonium liberi hominis. 1544. A. in textu.
Peculium simile est homini. 1540. D. l. peculium.
quod in rem domini vertitur, in Peculio computatur. 1570. A. §. atquin.
nemo est in Peculio suiipius. 460. D. glo. fin. l. qui seruum. de neg. gest. & 1539. D. §. Stichus. l. deposui. de pecu. de Peculio non oritur actio. 1508. D
quod penes se est, in debitum computat de Peculio agens. 1527. A
Pecunia, & res differunt. 2135. A. l. ita.
Pecunia inuenta in re empta, est venditoris. 360. B. l. à tutore. de rei vind. secus si est thesaurus.
Pecunia reprobata non liberat soluentem. 1437. A. l. eleganter. §. i. de pigne. act.
Pecunia strictè, numerata dicitur. 1380. B.
Pecuniæ verbu capitur strictè, nisi fraus interueniat. 1498. §. mutui. in sum.
Pecuniæ verbum largè sumitur. 468. C
Pecuniæ verbum tripliciter capitur. 1498. D. glo. mutuam.
Pecuniæ eadem vbique potestas. 1387. C. §. pecuniarum. l. ideo. de eo quod certo loco.
Pecuniæ præsentis vrgente aliqua causa, multa fiunt quæ aliàs non fierent. 318. C. & sequen. §. vult igitur. l. 8. de transactionibus.
Pecuniam accipere dicitur etiam, qui pro pecunia aliquid accipit. 467. B. §. pecuniam. l. i. de calum.
Pecuniam capiens, vt faciat quod gratis facere tenetur, turpiter accipit. 1325. B. l. si vestimenta. de condi. ob tur. cau.
per Pecun. lata sententia non valet, per gratiam valet. 628. B
Pecunia carens, soluendi facultatem nõ habet, licet habeat multas possessiones. 1110. C. l. si seruus. de noxalib.
Pecunia deficiente, suppletur in corpore. 563. D. glo. aut noxæ. §. si seruus. l. quod si. de mino.
Pecudes & iumenta differunt. 1055. D. & 1984. B. §. iumentorum.
Pedamenta. 999. D
Pegasus. 72. C
πεθανωσιν à Paulo περιουματωσιν liber, id est probabiliu à Paulo abbreviatorum, seu in compendium vel epitomen contractorum & redactorum. 865. A
Pendete dignitate quæ sunt valet. 1397 C. glo. 2. l. haætenus. de consti. pecu.
Pendere, id est præstare. 1901. C
Pendente causa, pendet causatum. 896. C. §. interdum.
Pensare, id est compensare. 1872. A. glo. pensarentur.
Pensio debet solui in fine anni. 1934. B. in margine. l. qui balineum. qui po. in pignor. ha.
Pentio. Eiectus ob pensionem non soluta, repetit expensas vitales. 1883. D. l. colonus.
Pensionem præstare domus conductæ, id est locagium soluere. 1848. A. §. sed an.
Pensiones in fine anni sunt soluendæ. 914. D
Pensiones olim soluebantur kalè. Martij. 914. C. l. defuncta.
Penus quid. 666. D
Penuria reprobatur. 45. C. gl. i. §. nos ve ro. in proæmio.
Peragere, est ad effectum ducere. 395. C. gl. i. l. qui procuratorem. de procur.
Percutere. Si plures percusserunt aliquem, & constet cuius ictu perijt, ille tenetur: si non cõstet, omnes tenentur. 1061. C. & sequè. §. sed si secus si vnus percussit, & non cõstet quis: vt ibi in marg. & 1088. B. §. rursus.
Percutens immediate percussorem, videtur se defendere. 1089. B. §. tabernarius. l. si ex. ad l. Aquil.
Percussori non imputatur medici imperitia, aut infirmii negligentia. 1089. B. l. si ex. ad leg. Aquil.
Percussus retrocedens non est in culpa. 1090. C. in margine.
Perdit vnus propter alium. 227. D. gl. 4. l. si duo. si quis. caut.
Perdere aliud est, aliud non acquirere. 1718. D. §. illud.
Perditur, quod nõ habetur. 960. D. glo. 3. in medio. l. 3. v. usufruc. quemad. ca.
Perdendus, id est perditus. 1371. D
Perduellionis damnantur, qui quid in principem, vel rempubli. moliti sunt. 349. B
Peremptorium quid, & vnde. 709. A. l. & tertium.
Peremptorio comminatur iudex. 709. B. l. in peremptorio.
Perempto principali, perimitur accessorium. 1149. C. §. duos. lex parte. fa. ercisc.
Perfecta venditio quando dicitur. 1794. A
Perfectum est, quod omnibus suis partibus constat. 62. B. l. i. ad prin. de ori. iur.
Perferre. 2081. B. in margine.
Perfunctorie. 2033. D. gl. perfunctorie.
Pergula quid. 685. A. & 1097. A. in margine.
Periculum cuius est, & lucrum esse debet. 1821. C. glo. 2. §. si quid. l. Iulianus. de act. empt.
Periculum est fortuitus casus. 1872. C. glo. cõduktoris. & in margine. l. opus. loca.
Periculum emptoris est perfecto contractu. 1794. B. l. necessario.
Periculum functionum, id est, census soluendi, an teneatur in se recipere alienans. vide in verbo, Alienans.
Periculum gerentis est, si quid de eius gestis fortuito pereat. 418. A
Periculum instans attèditur, non suspicatum. 481. A. l. metu. quod met. cau.
Periculū interitus post moram, spectat ad debitorem speciei. 1240. B. l. quod te. si cer. pet.
Periculum rei venditæ emptoris ne sit, an venditoris. 1738. B. §. in his.
Periculū suscipiens casus fortuiti, quomodo tenetur. 226. D
Periculum venditi vini cuius debet esse. 1789. D. glo. & vsque.
Periculū appell. continentur casus fortuiti. 1749. B. C. §. res in. qui se exponit Periculo, peribit in illo. 1061. B. §. & sane. l. item Mela. ad leg. Aquil.
negotiorum gestor de Periculo tenetur. 458. B
Perit quandoque quod non fuit. 1401. D. glo. 2. l. id quod. de consti. pecu.
ne Pereat res conceditur quid: quod alias non. 803. B. C. gloss. l. si bonæ. de perit. hered.
Perire non potest, quod non est. 929. B. §. vsque. l. i. quibus mod. v. usufruct. amit.
Perire lis quando dicitur, in verbo, Lis perire.
Periurium anceps sub alieni compendij emolumento, non est subeundum. 1302. A. §. graue. l. videamus. de in litem iur.
Periurus quando fit infamis, & quando non. 354. C. D. in marg.
Periurus non est, contra sacramentum legis licentia veniens. 1803. C. D. glo. 2. l. i. de acti. emp.
Periurus quandoque diuinam quandoque humanam patitur vltionem. 523. D. l. nam. cum glo. de do. ma.
Periurus repellitur à testimonio. 354. D. gl. pe. l. Lucius. de his qui no. inf.
Periurij pœna, id est vltio diuina. 523. D
Periuro sufficere debet pœna periurij. 523. B. C. l. nam. de do. ma.
Permittere, commodare quandoque significat. 1664. B. l. Lucius.
Permittere in vno, & in alio prohibere quis potest. 2042. D
Permittitur quid ex necessitate, non ex voluntate. 2173. A. gl. 3. l. i. de fun. do.
Permittitur quid ratione dubitationis, quæ aliàs negaretur. 675. D. glo. pos. sit. §. sed & si. l. 2. de iudi.
Permittitur ratione adiuncti, quod aliàs negatur. 92. B. C. glo. 2. l. imperator. de sta. ho.
Permittitur vni, quod alij prohibetur. 679. B. l. cum prætor. in prin. de iudi. quod non Permittitur inter se, nec cum alio, si est eadem ratio in vtroque casu. 320. B.
Permittuntur quædã extra iudicia, quæ in iudicio non. 385. D
Permittuntur quædam gratia virtutis, quæ aliàs prohibentur. 1214. A. & 331. D. glo. i. §. denique. l. i. de postu.
Permittuntur quædam propter cibaria quæ aliàs non. 743. B. C. glo. decerni. l. si instituta.
Permiss.

Digesti veteris.

Permissus vno modo, alio prohibetur. 1955. A. gloss. onera.
 Permissum videtur, quod non est prohibitum. 117. C. gl. si. l. intantum. de re. di. ui.
 Permissa omnia per legem sunt, que prohibita non inveniuntur. 607. A. pro & contra. gloss. fina. §. quod eis. l. necnon. ex quib. cau. ma.
 Permissis illicite vtens punitur. 459. C. gl. pen. l. qui sine. de nego. gest.
 Permissio indefinita restringitur ad loca minus damosa. 1005. C. in mar.
 Permissio generalis continentur ea, que concedens specialiter permissurus esset. 1542. B. l. qui peculij.
 Permutando si non dedi, sed paratus sum dare, pro non dato habetur: & sic licet pœnitere. 261. C.
 Permutatio quare est contractus innominatus. 261. B. per to. glo.
 Permutatio vicina est emptioni. 1887. B. l. Aristo. de re. permuta.
 Perpetrare videtur maleficium, qui non impedit, si ad eum prohibere spectet. 1098. C. in margine. de noxa.
 Perpetuum dicitur multis modis. 1686. D. in margine. & l. societas.
 Perpetuum, id est generale. 1724. C.
 Perpetuum causam non habet quod manu factum est. 991. A. §. neque. l. foramen. de seru. vrb. præd.
 Perpetuum in mundo nihil esse potest, nisi per surrogationem. 993. B. l. eum. de ser. vrb. præd.
 Perpetuo, id est decennio. 84. A.
 Perscribere, id est in publicam scripturam redigere. 1719. A.
 Perseuerare. Incipere non sat est, nisi perseuerare. 1564. A. gloss. duret. l. si pro. de in rem ver.
 Persona ad personam prorogatur. 673. D.
 Persona coniuncta debitorum alienum siue creditoris voluntate exigere non potest. 459. B. C.
 Persona coniuncta & extraneus, si deputantur ad aliquid, & discordant, præferatur opinio coniunctæ. 311. A. B.
 Persona vna an possit gerere vicem duarum. 101. D.
 Personarum loquentis in generali sermone continetur. 1844. B. gl. 1. §. si. l. creditor. de actio. empr.
 Personæ qualitas inspicitur. 435. C.
 Præstare quis debet in sua persona quod in aliena. 1658. C. l. si negotia. mandati.
 magis quandoque ad personam, quandoque ad rem habetur respectus. 1483. C.
 Personæ. 1825. C. §. item constar.
 Personæ coniunctæ que. 371. B. C. in margine.
 Personæ coniunctæ sunt idoneæ ad fideiubendum. 197. A. l. edicto.
 Personæ coniunctæ admittuntur ad fideiubendum, licet non sint idoneæ facultatibus. 201. C. §. prætor. admittuntur etiam sine mandato. 382. B. §. in his.
 Personæ necessariæ, sunt filij & serui. 311. B.
 Personarum delectus habendus. 319. C. gl. 1. §. sed & personarum. l. §. de transf. act.
 ex Personarum qualitate sumptibus factis præsumitur, vel non præsumitur pietas. 445. A. B. in margine.
 Personæ mutat quandoque iureconf. trāsque de prima ad tertiam. 1508. D. gl. si pro. & 1630. B. gl. anque.
 Personalis constitutio personam non egreditur. 85. B. de constitu. princ. l. 1. §. si.
 pactum Personale duplex. 266. B.
 Personale pactum. vide in verbo. pactum personale.

Personales constitutiones sunt quæ non clauduntur in corpus iuris. 85. B.
 Perstillato humore, non prestito, legendum. 1879. D. l. qui domum. loca.
 Persuadere plus est, quam compellere. 1205. D. §. persuadere.
 Persuadere verbum, est meson: vt valere. 1205. D. §. sed persuadere. & in margine.
 Pertinere quid. 743. C. glo. pertinere.
 Pertinere. 2078. A. B.
 Pertinere desinit, quod nec cepit. 960. B. §. desinere. l. omnes. in princ. ibi, desinere. vsufr. quemad. ca.
 Pertundere, id est perforare. 1075. D.
 Peruenire ad alium quid dicitur, cum ex eo sit locupletior. 525. A. l. in heredem.
 Peruenire. 778. C. §. & verbum & 1773. A. §. peruenisse. & in glo. bis.
 Pes id dicitur mensuræ, quod scypho fundus, & candelabro sigillum. 837. A. in tex.
 Pedem, sex decim digiti faciunt. 221. B. in mar.
 Petit quis quandoque quod habet. 510. C. gloss. de dolo. l. & eleganter. de do. ma.
 retinemus quædam, quæ non Petimus. 1278. B. gl. non habebit.
 Petere, id est peti debere. 1383. A.
 Petere ab alio quis non debet, quod ipse habet, & aliis dare debet. 249. B. gl. 3. §. prætor. ait. l. si quis ex. de eden.
 Petere non debet quis, cuius contrariū non peteret. 778. A. gloss. desideret. l. si & rem. de peti. here.
 Petere quis non dicitur, nisi in iudicio petat. 326. D. gl. 2. l. penul. de transf. act.
 Petitur quandoque aliud, & aliud in condemnatione deducitur. 1987. A. gl. officio. in verbo. sententia.
 semper quantum Petatur quærendum est, non quantum debeatur. 175. A. §. quotiens. l. cum quædam. de iuris. om. iud.
 Peti quædam honestè non solent, quæ tamen honestè præstantur. 72. A. §. primus. l. 2. ad fin. de orig. iur.
 Peti possunt res nonnunquam diuersè. 827. A. B.
 Peti quod non potest, seruari potest. 1598. A. gl. 1. l. cum. de compensa.
 non Petitum prodest, quod desideratum nocet. 224. A. glo. 2. §. fin. l. 2. si quis. caur.
 Petens, quod est restitutus, dolo facit. 1994. B. in verbo. dolo facit.
 Petens quod intus habet, non auditur: vt si heres petat testamentum sibi edi à legatario. 245. B. l. si legatum. de eden. & 249. B. gloss. 4. §. prætor ait. l. si quis ex. eod. titulo.
 Petenti suum, consulendum. 1383. C. D. gl. fin. l. 1. de eo quod cer. lo.
 Petitio ambigua interpretatur secundum mentem proferentis. 708. A. l. si quis. de iudic.
 Petitio debet edi reo. 241. A. l. qua quisque.
 Petitio in multis casibus negatur, in quibus retentio habetur. 461. D. gloss. fina. l. cum pecunia. de nego. gest.
 Petitio si nulla fuit, nulla mora est. 494. D. gl. quia tripli. §. quid si homo. l. si cū. quod met. cau.
 Petitioni quandoque sententia est difformis. 1987. A. B. gloss. officio. in verbo. sententia.
 Petitionem quam dominus iustiore habet nemo. 1626. A. B. §. exempli loco. l. bona. depo.
 Petitorem de possessore facit contumacia. 1038. D. gl. fin. l. is cuius. si ser. vindi.
 Philosophiam veram, non simulatam affectant iurif. consulti. 53. A. l. 1. §. 2. de

iusti. & iure.
 Phreneticus, id est furiosus. 1960. D. §. Interdum.
 Phobus, id est tabes. 1960. A. §. sed sciendum.
 Picturas spectantes assidue, sunt vitiosæ. 1996. A. l. animi. de ædilit. edic.
 Pietas est mater boni operis. 445. A. glo. fin. l. ex duobus. de nego. gest.
 Pietas, officium, obsequium & c. differunt. in verbo. officium.
 Pietas præsumitur ex personarum qualitate. 445. A. in margi. gloss. si. l. ex duobus. de nego. gest.
 Pietas quandoque præsumitur. 453. B. gl. pietate. l. Nefennius. de nego. gest.
 sua cuique Pietas quædoque nocet. 1225. A. gl. oportet. §. plerique. l. & si. de religio. & 1347. A. in textu.
 Pietatis causa datum, quandoque repetitur. 471. A. l. si quis. in glo. repetere. de calum.
 Pietas causa factæ expensæ non repetitur. 445. A. §. Titium. l. ex duobus. de nego. gest.
 Pietatis & misericordiæ motus differunt. 461. D.
 quando à Pietate causatur error, cessat repetitio indebiti soluti. 1346. B. l. cum is. de condic. inde.
 Pignus antequam vendatur debet esse trina denuntiatio: & inter quamlibet tridum. 1423. C.
 Pignus dare potest pro omni obligatione. 1426. C. §. non tantum.
 Pignus & alia multa alluione crescunt. 1913. D. gl. obligatur.
 Pignus, & hypotheca, differunt. 1946. C. & 1426. C. §. proprie.
 Pignus & hypotheca non differunt quantum ad actionem hypo. aliis sic. 1907. B. C. gl. differt.
 Pignus extinguitur extincta re obligata. 1952. D. l. licet. in princ.
 Pignus luere, est fortem principalem soluere. 1438. D. gl. Vix.
 Pignus luere, rem pignoratam, debitum offerendo accipere. 1165. C. §. inter eos.
 Pignus improprie ponitur, quando non traditur creditori. 1421. D.
 Pignus iudici datum, vt male iudicet, an possim repetere. 1323. C. & sequen.
 Pignus nocte dari potest. in verbo. nocte quædam.
 Pignus non idoneum recipiens, non videtur renuntiare ob id personali actioni. 1258. C. l. creditor.
 Pignus prætorium, & conuentionale, in multis differunt. 1422. A.
 Pignus reddens debitori, si pecunia non est soluta, debitum petere potest. 256. C. l. postquam.
 Pignus solo consensu contrahitur. 276. B. §. de pignore. l. si tibi. de pactis.
 Pignus vendat debitor, an obliget, nihil interest. 1944. B. & seq. l. cum prior.
 Pignus vendi potest trina denuntiatione præmissa, etiam si conuentum est de non vendendo eo. 1423. C. in marg.
 Pignus vendi quando potest. 1423. C. l. si conuenerit.
 repetitur Pignus datum vt fiat maleficium, per rei vin. aliis fisco repetit. 262. A. facit pro illis, qui dant pignora vt assentantur dignitates.
 si debitor Pignus quod conduxit non restituit, condemnatus fit infamis. 1434. C. & seq. l. si pignore. §. si post. de pig. act.
 valet Pactum vt debito non soluto creditor habeat pignus pro iusto pretio. 1916. C. §. potest.
 Pignori dare, id est obligare. 1929. C. l. qui dotem. & in gloss.
 Pignore à principe in solutum impetrato, & postea euictio, non agitur primitiua. 1436. B. l. eleganter.

Index materiæ

- Pignori præfertur privilegium personale.** 1932. D. gloss. final. interdum qui po. in pign. hab.
- Pignori quod accedit, pignus est.** 1432. B. §. si nuda. l. si conuenerit. de pigne. 28.
- creditor Potest eligere vnum ex pignoribus quod vendat.** 1946. D. l. creditoris. de distract. pigno.
- Pignorari an possit feudum.** 1922. D. gl. vt. l. lex. de pignorib.
- Placere cuique debet in sua persona, & placuit in aliena.** 177. A. gloss. si. §. si quis. l. i. quod quisque iur.
- Placitum est custodiendum.** 2036. A. l. si plus. de euisti.
- Placite vsure, id est que placuerunt.** 2064. B. in fine. l. tutor.
- Plagiarij sunt, qui filios vel seruos furantur.** 147. B.
- Planum.) De plano.** 85. A. l. quod principi. de Plano expediri que causa possit. 139. B. in text.
- ex Plano ire, id est per viam planam.** 986. D.
- de Plano, id est sine causæ cognitione, vt eundo, ambulando, & huiusmodi.** 139. B. §. de plano.
- Plaustrarius.** 1705. B. §. si ex.
- Plebis à patribus secessus.** 65. B. C. in textu.
- Plebiseita.** 65. C. §. deinde cum.
- Plenum compromissum est, quando compromittitur de omnibus controuersis.** 639. B. §. plenum. aliter sumitur in lita demum. de arbi.
- Plenum, id est validum.** 628. D. aliter capitur. 639. B. §. plenum. & aliter in lita demum. in fine. de arbi.
- Plenissimè interpretandum est principis beneficium.** 86. A. de consti. princ. l. pen.
- Plenitudine potestatis vtitur quâdoque princeps.** 2000. C. l. Lucius.
- Plerumque, id est pluries.** 211. C.
- Plumbatura, & ferruminatio, differunt.** 838. D.
- Pluralis locutio, duorum numero contenta est.** 2091. B. l. vbi. de testi.
- Plurale pro singulari plerumque ponitur.** 64. A. glo. exactis. §. exactis. l. 2. de origine iuris. 332. B. C. & 333. C. & 820. C.
- Plurale quando resoluitur in singulare.** 750. A. in margine. facit ad statutum puniens falsos testes producentem, vt etiam locum habeat in producente vnum.
- Pluralitas quandoque non conuertitur in plures singularitates, quâdoque sic.** 230. C.
- Plus faciendo quàm debet quis, liberatur.** 217. D. glo. si. l. pen. si ex nota. cau.
- Plus qui facit quàm facere debet, videtur etiam facere id quod faciendū est.** 3046. A. gl. plusquam. l. si is cui. quemadmo. ser. amir.
- Pluris emens rem quàm sit mandatum, repetere potest.** 450. A. glo. r. §. liberos. l. libero. de neg. gest.
- Plures non facile consentiunt.** 65. B. gloss. r. §. deinde quia. de origine iuris. & 517. C. l. sed & §. sed an. cum glossa. de dolo ma.
- Plures difficilius cōsentiunt, quàm vnus.** 131. C.
- hæc adiectio Plurē(ve) ad paucos pertinet, vt quandoque ad duos, quâdoque ad quartam totius, quandoque ad arbitrium iudicis.** 228. D.
- Plures, vt tres, sustinent vicem vnus.** 272. A.
- Plura facta non sunt, vbi est consilium vnum.** 169. B. l. si familia. de iur. omn.
- iudi.**
- Plura sūt negotia, quàm vocabula.** 1888. B. l. natura. de præscri. verb.
- quod non valet in Pluribus, valet quandoque in vno.** 265. C. D. gl. pen. §. adeo. l. iurisgentium. de pactis.
- cum quid à Pluribus fieri debet, omnes facere debent: nec sufficit vnum alteri vices suas committere.** 634. A. 635. D. gloss. fin. l. scuti. de arbi.
- Plurimū quod accidit, præsumitur.** 2078. D. gl. §. l. cum de. de proba.
- Pœna ab altero duorum reorum peti nō potest, & ab altero interesse.** 227. B. §. item. l. 4. si quis cautio.
- Pœna extraordinaria ob iniuriam alteri factam imponenda, moderatur pro qualitate iniuriæ passæ.** 2123. C. l. non est. in sum. de rit. nupt.
- Pœna gladij adultero non infligebatur tempore iurisconsultorum.** 341. A. B.
- Pœna non commissa, id est incurra, quâdoque remittitur.** 191. B.
- Pœna incurra ratione alicuius impetrationis iniuræ, non euitatur, licet ei renuntietur.** 178. B. C. in margine.
- Pœna legalis, & conuentionalis, differunt.** 1392. D. in margine.
- Pœna quandoque improprie sumitur.** 329. D.
- Pœna semel commissa amplius non committitur.** 654. B. l. si duo. §. semel. de arbi. hoc verum, nisi sit actum.
- Pœna quandoque committitur tota, licet per vna parte sit satisfactum.** 1841. A. gl. possit.
- Pœna soluta infra tempus purgandi moram, non potest repeti per soluentem.** 1348. C. in margine.
- Pœna stipulationi apposita quando committitur.** 229. C.
- consilium est quod Pœna in transactione ponatur.** 326. A. l. pacto.
- Pœna vnus, metus multorum.** 198. B.
- Pœnæ ad pœnam fit compensatio.** 220. D. glossa. r. §. penult. l. fina. de eo per quem fact.
- cum tempus est de substantia Pœnæ, alio tempore factum non punitur.** 350. B. in margine.
- Pœnæ deprecatio nulla est, si minor annis adulterium fateatur.** 574. A. §. sed vt. l. auxilium. de min.
- Pœnæ metu quis bonus efficitur.** 54. C. gl. metu. l. 1. §. 2. de iusti. & iure.
- Pœnæ non irrogatæ indignatio, solam duritiam continet.** 1801. A. l. seruus. de seru. expor.
- delinquens videtur consentire Pœnæ, pro eo delicto impositæ.** 332. A. in margine. gl. 2. §. denique. de postu.
- Pœnam auget delictum frequens.** 96. C. de his qui sui vel alie. iur.
- Pœnam committere, id est incurrere.** 191. B.
- Pœnam consuetam debet sequi iudex habens arbitrium in pœnalibus.** 375. A. B. in margine.
- veniens contra pactum, & Pœnam soluens, si iterum contra veniat, an soluere debeat.** 327. B.
- Pœnam diuersam exigit diuersitas factorum.** 1087. B. l. si seruus. ad leg. Aquil.
- Pœnam & præmium consequitur quis ex eodem facto.** 341. C. gl. r. §. fin. l. 2. de his qui not. infa.
- Pœnam & præmium ex delicto non debet quis mereri.** 594. B. gloss. 2. l. item. ex quibus caus. man.
- Pœnam furti vel iniuriarum timere expedit.** 277. C. vers. expedit. §. pacta. l. si vnus. de pact.
- Pœnam inquit quandoque iudex ætatis miseratione.** 573. C. §. in delictis. l. auxilium. de mino. & 351. D.
- Pœnam promissam non debet quis trans actio negotio.** 222. A. l. 2. §. 1. si quis cautio.
- Pœnam quam quis ex delicto suo præstitit, recuperare non debet.** 391. B. §. ite. l. qui proprio. de pro.
- sufficit aliquid factum ad Pœnam, vt si de iure non teneatur.** 350. D.
- statutum in Pœnam, non debet in præmium conuerti.** 585. D. glo. r. §. nemo. l. 2. de capit. demin. vide in verbo, statutum.
- Pœnæ in dubio sunt molliendæ.** 347. B. gl. non erit. §. fina. l. furti. de his qui notan. infamia.
- Pœnas diuersas exigunt diuersa facta. in verbo, factorum.**
- in Pœnis vnus soluens nō liberat alium.** 169. A. l. adeo. de iur. omn. iud.
- Pœnale iudicium, id est multa. in verbo, iudicium pœnale.**
- Pœnitere an liceat lite contest.** 326. D.
- Pœnitere potest contrahens, si dolus aduersarij dedit causam contractui.** 1882. B. §. mandauit.
- Pœnitere licet ante litis contest.** 841. D. gl. fin. l. is qui. de rei vind.
- Pœnitere licet.** 1311. A. B. §. sed cum. & per tot. l. si pecuniam. de condic. caudata.
- Pœnitere quando liceat.** 1417. D. in mar. l. in commodato. commo.
- Pœnitere quandoque quis, etiam si vult, non potest.** 178. D. gl. licet. l. 3. in princ. quod quisque iur.
- Pœnitentia.** 2201. B. §. pœnitentiam.
- Pœnitentia sua nocens nemo esse desinit.** 1965. B. l. §. quis sit. de ædil. edict.
- Pœnitentiam à papa iniunctam episcopus ex causa augere vel minuere potest.** 1658. A. B. in margine.
- Pœnitenti ante consummatum delictum parcuritur.** 727. A. gl. r. §. sed ei. l. Papinia. de offi. testa.
- Pœnitenti & actionem remittenti venia datur.** 190. C. l. quauis. de in ius voc.
- Pœtarum auctoritates sunt allegandæ.** 118. gloss. fin. de rer. diui. l. intantum.
- Polia, id est equitium.** 1986. A. in margine.
- Politor quis.** 1699. A. glo. pollicitorum. in additione.
- Pollidor.** 1469. C. §. idem ait.
- Polypofus.** 1963. C. gl. & polypofus.
- Polypus.** ibidem.
- Pomœria.** 1799. A. glo. pomœria.
- Pondere falso vtens quâdo punitur.** 520. B. §. de eo. cum gl. pen. in fin. l. arbitrio. de do. ma.
- Pono, & depono differunt.** 1604. D. glossa auget.
- Positum habere quid.** 1096. C. D. in textu.
- Pontifices explorare multa debent.** 1234. B. l. fin. de mor. infer.
- Pontifices olim iura interpretabatur.** 65. A. in textu. §. omnium tamen. l. 2. de orig. iuris.
- Pontificum iussus in quibusdam requiritur.** 1220. D. l. offa.
- Pontones qui.** 1013. C. in margine.
- Populare iudicium, est cuius executio cui libet populo datur.** 168. C.
- Popularis actio qua.** 383. B.
- Porta egredi licet, non alia verbis parte.** 119. B. l. si quis.
- Porticus ambulatoria.** 1031. C. in textu.
- Portorium quis tenetur soluere, an dominus vehiculi, an rerum in eo positarum.** 1883. B. C. §. vehiculum.
- Possidere commodius est, quàm petere.** 840. C. l. is qui. de rei vin.
- Possidere dolo desinēs, & possidere dolo nolens.**

Digesti veteris.

- nolens, æquiparantur. 783. B. C. §. perin
 de. l. sed & si. de peti. here.
 Possideri nequeat incorporalia. 1029. B
 Possidere ius & rem, differunt. 754. B C
 Possidere pro herede dicitur quis tribus
 modis. 754. C
 pro herede Possidere. 754. C. l. pro here-
 de. & dicitur tribus modis. ibidem. D
 Possidendi iusta causa est custodia gra-
 tia. 1165. A. §. sed & si. l. communi. com.
 diui.
 Possidens immobilia satisfare nō debet.
 226. D. §. item. l. 4. si quis cau.
 Possidentis causa melior, quā petētis.
 872. C. §. si duobus. l. siue autem. de Pu-
 blicia.
 Possidentis conditio potior est in pari
 causa. 198. D
 Possessio an continetur à testatore in
 heredem. 609. A. gl. quasi.
 Possessio an à duobus in solidum haberi
 possit. 1412. D. gl. dominium.
 Possessio debet defendi ab eo qui eam
 habet. 1030. C. D. in margine. l. harum.
 si ser. vindi.
 Possessio habet plurimum facti. 599. A. l.
 denique. ex qui. cau. ma.
 Possessio multiplex. 599. C
 Possessio non perditur per desertionem
 appellationis. 213. D. in marg.
 Possessio quandoque, id est, detentatio.
 1234. C
 Possessio quandoque, id est dominium.
 694. B
 Possessio rei quæ est in controuersia, an
 & quando releuat possessorem ab onere
 satisfaciendi. 213. B. §. si fun-
 dum.
 Possessio rerum mobilium vilis est. 834.
 D. gl. 1. in fin. l. si post. de rei vind.
 Possessio videtur tradi clauibus tradi-
 tis. 1755. B. l. clauibus. de contrahen-
 emp.
 Possessio violenta. 694. B
 Possessio, id est vsucapio ex possessione
 proueniens. 598. D. gl. pœna.
 Possessio lapilli iacta retinetur. 1029. C
 Possessionis causa, prius quā proprie-
 tatis agenda est. 694. B. l. si de vi. de iu-
 di.
 Possessionis effectus est vsucapio. 599.
 D. glo. causa.
 Possessionem cuiuslibet quis habere dicatur.
 1413. A
 Possessionem habere, non est habere re-
 tentionem. 1358. A. glo. l. ex quibus. de
 condi. & inde.
 expente restituendæ sunt missi in Posses-
 sionem. 208. A
 Possessionem tradere, & causam vacuā,
 paria sunt. 1116. D. §. Iulianus.
 Possessionem simplicem rei habens, lo-
 care potest. 950. B. in margi.
 dominium in legatis sine Possessione que-
 ritur. 1049. C
 dominium quandoque sine Possessione
 quaritur. 2177. A. gl. pericult. l. si fun-
 dum. de fund. dot.
 dominium quandoque transfertur sine
 Possessione. 1702. B
 Possessor quis dicatur. 212. A B. §. posses-
 sor.
 Possessor bonæ fidei nō tenetur de casu.
 832. D
 Possessor cum titulo de quibus tenetur.
 486. C
 Possessor hered. soluens, an repetere pos-
 sit, & qua actione. 791. D
 Possessor malæ fidei an sit melioris con-
 ditionis, &c. 840. A. B. gl. ædificium.
 Possessor in turpi causa potior est. 1325.
 C. gl. fina. l. si ob turpem. de cond.
 ob turpem causam.
 Possessor non dicitur vsufruct. & credi-
 tor. 212. B. §. possessor.
 Possessoris causa potior in pari delicto.
1370. C. l. auunculo. de condic. sine
 cau.
 Possessores sunt potiores. 946. D. l. vi. si
 vsufruct. pet.
 Possessorio agere, quā peritorio meli-
 est. 840. B. iis qui.
 Possum per alium, quod per me nō. 1045.
 C. gl. 2. l. si communem. quemad. vsufr.
 amit. & 1928. D
 Possum quædam per me, quæ per alium
 non possum. 109. D. glo. si. l. post mor-
 tem.
 si non Possum per me, nec per alium po-
 tero. 450. D. gloss. 3. §. penulti. l. liberto.
 de neg. gest.
 Possum vt alius, quod non vt ego. 1678.
 C. §. Paulus. l. si mandato. mandati.
 Potest, aliquando pro debet. 709. C. &
 1205. A. glo. potest.
 qui tenetur dare certum fideiussorem, si
 non Potest, liberatur dando alium. 485.
 C. D. in margine.
 Potest quis pro alio, quod pro se non po-
 test. 329. D
 astringi non debet quis ad id quod non
 Potest. 424. C. gl. 5. §. fina. l. si pupilli. de
 negot. gest.
 non imputatur ei, qui non Potest facere
 quod facere vellet. 2051. C. gl. non
 potuit. in verbo, non imputatur.
 Potero verbum, proprie & improprie
 ponitur. 1244. C
 Possesse non intelligitur, qui honestè non
 potest. 93. D
 Possesse aliquid, est commodè possesse: cum
 potero, id est cum commodè potero.
 208. A. gl. 3. §. iubetur. l. de die. qui satis-
 dare cogantur.
 Potens.) Cum quid potest iudicari secun-
 dum minus potens & magis potens, at-
 tenditur magis potens. 89. B. in summa.
 l. queritur.
 Posterior creditor quādoque præfertur.
 1932. B. l. interdum. & l. seq. qui po. in
 pigno. ha.
 Posterior lex derogat priori. 1055. A. l. 1.
 ad leg. Aquiliam.
 Posterior mora nocet. 641. D. glo. quod
 non. l. Celsus. de arbi.
 Posteriora facta prioribus derogant. 1753.
 C. gl. noua. l. pacta. de contrah. emp.
 Postulare quid. 328. B. §. postulare.
 Postulare nemo potest ante annum deci-
 mum septimum. 329. A. l. 1. §. initium. de
 postul.
 non Postulantium ordines tres. 329. B
 Postulare à iudice prohibitus, etiam ad-
 uersario patiente postulare nō potest.
 335. C. & seq. l. quos.
 Postulare apud se qui prohibetur, apud
 alium postulare potest. 335. B. l. puto.
 Postulare, id est accusare. 452. C
 Postulare prohibitus ex causa, quæ in-
 famiam non irrogat, in alia prouin-
 cia postulare potest. 335. B. l. ex ea. &
 336. B. C
 Postulator, id est aduocatus. 329. B
 Potentiores ne imbecilles opprimant,
 curare debet iudex. 139. C. §. obserua-
 re. l. ne quicquam. de offi. procon.
 Potentiores non debent iniuriis affice-
 re humiliores. 143. C. §. 2. l. illicitas. de
 offi. præsi.
 Potentioribus pares esse non possumus.
 215. B. gl. potentiori. l. 1. si ex noxa.
 causa. 221. & 617. A. l. quia. de alien. mu-
 tan. iudi. cau. fac.
 Potestas quandoque, id est iurisdictio.
 85. A
 Potestas, id est, iurisdictio contentiosa.
 133. D
 Potestas, id est merum imperium. 136. D
 Potestas, id est subiectio. 97. B
 Potestas & magistratus, differunt. 176. A
 Potestas patria quadrupliciter constitui-
 tur. 97. A
- Potestas tutoris differt à patria po. 2104.
 B. glo. 1. l. si puella.
 Potestatis nomine quid significetur.
 1454. C. D. §. in potestate. & 1479. D. §.
 potestatis. l. 1. de tributo.
 Potestate patris liberatus, in eam hone-
 stè non redit. 1003. B. l. qui liberatus.
 de ado.
 existens in patria Potestate, potest de eo
 quod potest acquirere, quando erit sui
 iuris. 279. C. §. Filiafa.
 existens in potestate aliena, agere non
 potest. 279. D
 iis, qui in nostra Potestate sunt, rectè sol-
 uitur, quod credere: licet non pos-
 sint nouare. 283. B. §. sic enim.
 qui sunt in eiusdem Potestate donare in-
 uicem non possunt. 2179. A. §. qui in.
 per Potestatem quis aliquem contingit
 tribus modis. 2179. C. gl. qui in eius-
 dem.
 Potio cui opium sit mixtum. 1699. D. gl.
 subprepum.
 Præctica sine literis inuat. 177. C. D. in
 marg. glo. l. hoc edicto. quod quisque
 iur.
 Potius hostium quid. 594. C. in margi.
 Præbere, id est commodare. 1412. A
 Præcedens dictum ad tempus retroactū
 quandoque trahitur. 1970. D. gl. vi. l.
 si verò.
 Præcedens. l. determinatur per sequen-
 tem. 79. B. l. non est de legi.
 Præcipio, & mando, à principe prolata
 differunt. 146. A
 Præceptoris nimia sæuitia culpa as-
 signatur. 1058. A. l. præceptoris. ad l. A-
 quil.
 Præceptorem pauperem sustentare de-
 bent auditores. 72. B. l. 2. ad si. §. prim.
 versi. hinc nec. de orig. iuris.
 sine Præceptore ius percipi non potest.
 44. B. §. & antea. in proo.
 Præcepto æquiparatur patientia. 353. C. D.
 gl. pe. l. non alia. de his qui not. in fa. Vi-
 de in verbo, patientia.
 Præcipuum, id est speciale. 152. A
 Præcipi.) Defendere præcipi an quis te-
 neatur. 373. B
 Prædandi animo qui lucro suo, non alte-
 rius commodò studet, impensis non
 releuatur. 419. A. §. sed & si. l. si pupilli.
 de nego. gest.
 Prædictio prodest. 1476. D. gloss. dan-
 dam.
 Prædij appel. quid continetur. 2175. B. §.
 prædij.
 Prædia per culturam meliorantur. 1918.
 D. gl. 1. l. creditor. de pign.
 Prædia rustica, & vrbana differunt. 1924.
 D. l. eo. iure.
 Prædia vrbana. 114. A. l. ædificia.
 Prædo dicitur qui nullam causam possi-
 dendam habet. 782. A. §. quod autem. l.
 sed & si. de peti. here.
 nemo Prædo est, qui pretium numerauit.
 759. B. §. si quis. l. nec vllam. de pet. he-
 re.
 Prædo lucrari non debet. 797. A. §. si præ-
 do. l. si à domino. de peti. here.
 Prædo non debet esse melioris cōditio-
 nis quā bonæ fid. possess. Ibidem.
 Prædo potest agere pigneratitia. 1434. B.
 §. si prædo.
 Prædo tenetur de fatalitate, & aliis. 799.
 A. glossa relinquere. l. illud quoque. de
 peti. here.
 Prædonem esse non puto, qui dolo ca-
 ret, quamuis in iure errauerit. 783. A. §.
 scire autem. in si. l. sed & si. de peti. he-
 re.
 Præesse.) Qui multis præest, præfertur
 his qui paucioribus. 1714. D. glossa. 4.
 §. item si. l. actione. pro soc.
 Præfatio legis si est generalis, lex genera-
 liter debet intelligi. 2101. D. §. si quis. l.
 † f ij regulā,

Index materiarum

- regula. de iur. & fac. igno.
 Praefationibus utendum est. 62. C. l. 1. de orig. iur.
 dicta in Praefationibus, censentur repetita in sequentibus. 257. B. §. idem. l. item. de pact.
 Praefectus. 340. A
 Praefectus annonae. 69. A. §. sane.
 Praefectus ariarij quis. 321. B
 Praefecti praetorio habent duo privilegia. 125. C
 Praefectus praetorio, id est, Conestabilis. in verbo, Tribunus celerum.
 Praefectus praetorio imperatori dicebatur, qui dictatori magister militum: regibus vero Roma. tribunus celerum: nostrates Conestabilem vocant. 125. B. in text. & in margine.
 Praefectus vrbi. 68. D. §. quotiens.
 Praefectus vigilum. 69. A. §. sane.
 Praefertuntur qui multis profunt, his qui paucioribus. 1714. D. gloss. 3. §. Labeo. l. actione. pro so.
 Praegnantis foemina non datur extremo supplicio. 92. B. l. imperator.
 Praegnantis mulier in dubio praesumitur habere tres in utero. 690. A. B. §. si patet. fa.
 Praegnantem se fingens, in possessionem mittatur, infamis fit. 353. A. l. notatur.
 Praejudicium. 186. D
 Praejudicia. 820. B. §. petuntur. & D. in glo.
 Praejudiciales actiones, & exceptiones. 820. D
 Praelato factio mutuo, pro vtilitate ecclesiae, tenetur successor, vel ecclesia. 1258. B. ar. l. ciuitas. si certum petatur.
 Praelati an possint exigere procuracionem a clericis, & pagis ad quos veniunt. 135. B. in margine. §. antequam. l. obseruare. de offic. procur.
 Praelati non debent requirere procuracionem a clericis, in ciuitatibus ad quas veniunt. 135. B
 Praemature renuntians societati, socium a se liberat, non contra. 1714. C. §. Item.
 Praemium consequitur quis ex dolo suo. 65. A. gloss. l. §. postea cum Appius. l. 2. de orig. iur.
 Praemium & poenam consequitur quis ex eodem facto. 341. C. gloss. in vrbe. §. miles. l. 2. de his qui no. infra.
 Praemium & poenam ex eodem facto quis consequi non debet. 612. D. gl. 4. l. si cui. ex qui. cau. ma.
 Praemium & poenam ex delicto mereri non debet quis. 594. B. gloss. 2. l. item. ex qui. cau. ma.
 Praemium sui doli ferre nemo debet. 646. B. l. ita. de arbi.
 Praemij exhortatione afficiendi sunt boni. 53. A. in textu. l. 1. de iustitia & iure.
 Statutum in poenam, non debet in praemium conuerti. 585. D. gloss. l. §. nemo. l. 2. de cap. de.
 Praerogare, est prius rogare: id est, rogando petere salaria a litigantibus. 307. A. B.
 Praerogatiuae sunt seruandae. 135. C. §. mag.
 Praescribens an sit similis soluenti. 1401. A. in margine.
 Praescriptio fori, id est, declinatio. 204. B. in textu.
 Praescriptio, id est, exceptio. 730. B
 Praescriptionum genera tria. 573. D
 Praescriptum, & conuentum, differunt: illud scripto fit, hoc sine scriptura. 1606. C
 Praescriptus verbis actio, dicitur actio in factum. 1888. D. glo. in factum.
 Praescriptis verbis actio, quare dicitur actio incerti. 1892. D. glossa incerti. & 1893. B. gloss. eadem.
 Praescriptis verbis actio, & in factum, idem. 1901. A. l. si tibi. in fin.
 Praesens est, qui in hortis est. 357. B. l. praesens. de procur.
 Praesens habetur, qui abest per contumaciam. 553. B. §. causa. l. in causa. l. de min.
 Praesens non esse potest pupillus. 659. B. l. si compromiss. de arbi.
 Praesens non semper consentit. 1176. A. l. Sabinus. com. diui.
 ad Praesens oua cras pullis sunt meliora. 317. D. gl. l. cum hi.
 Praesens videtur, qui est in loco vbi potest conueniri: nisi habeat exceptionem fori. 607. B. §. si cum. l. nec non. ex qui. causis manum.
 Praesens tempus pro praeterito quandoque ponitur. 866. C. gloss. 2. l. 1. de Publicia. & 2163. A. glo. l. l. cum dos. de pact. do.
 Praesens videtur qui Romae est: quia est communis patria. 607. B. §. si cu. l. nec non. ex quibus caus. man.
 Praesenti periculi metus solum attenditur, non suspicati. 481. A. l. metum. de eo quod metus causa.
 Praesentes quandoque nocent absentibus. 272. B. C. l. rescriptum. de pact.
 Praesentia an pro consensu habeatur. 1444. C. glo. fin. l. Gaius. de pigne. act.
 Praesentia pro consensu habetur. 1072. B. gloss. §. si furnum. l. si feruus. ad legem Aquiliam.
 Praesentia an, & quando noceat. 1920. B. gl. manifestum.
 Praesentia & patientia, an noceat. 1955. B
 Praesentia non pendet. 2205. C. glossa non ipsam. l. cum hic. de dona. inter virum & uxorem.
 Praeses, & legatus Caesaris: idem. 150. B. l. legatus.
 Praeses, & proconsul differunt. 142. B
 Praesidis appellatio generalis est: & continet proconsules & rectores prouinciarum. 142. B. l. nomen. & quandoque etiam delegatum. 156. D
 Praestare frui. 1848. A. §. hic subiungi.
 Praestare omnia facta alterius debet is, qui eum praeposuit. 1450. C. §. omnia.
 Praestare quis debet in sua persona, quod in aliena praestat. 1658. C. l. si negotia. mandat.
 Praestare, his rebus recte Praestari. 835. A. l. ipsi.
 Praestatio quae contra bonos mores fit, bonae fidei iudicio non probatur. 2044. B. l. generaliter. de vsur.
 delegatio pro iusta Praestatione est. 1547. B. l. quod debetur. de pecul.
 Praesumptio triplex. 2069. A
 Praesumptionem iuris habenti contra se, non defertur iuramentum in defectu probationum. 501. D. in mar.
 Praesumptionum multa genera. ibidem. gl. 3. l. non est. quod met. cau.
 Praesumitur ex eo quod plurimum accidit. 2078. D. gl. §. l. cum de. de proba.
 Praesumitur non idoneus quis, nisi probetur idoneus. 2073. A. gloss. 2. l. non est. de proba.
 Praesumitur quilibet esse soluendo. 204. B. C. gloss. penulti. l. si vero. qui satisfadere cogantur.
 Praesumitur tacite agi, quod ex natura contractus venit. 1238. B. C. in margi. l. cum quid. si cer. pet.
 quae tacite fieri solent, an apponi in contractibus Praesumantur. 1769. B. gl. 4. l. si fundus. de l. commiss.
 in dubio non Praesumitur quis alienare,
 quae repertus est possidere. 1955. D. §. superuacuum. in verbo, alienare.
 Praesumptio contra praesumptionem admittitur. 475. C. gl. existimari. l. diuus. de in integr.
 Praesumptio inducitur ex consuetudine patrisfam. 1430. C. gl. in l. vel vniuersorum. de pign. actio.
 Praesumptio in genere, tollitur per praesumptionem in specie. 2078. B. l. cum de. in sum. de proba.
 Praesumptio trahitur ab vno tempore ad aliud. 2073. A. gl. 2. l. non est. de proba.
 Praesumptioni leui non est standum. 533. C. glo. leuior. §. 1. de mino.
 Praesumptioni standum, nisi contrarium probetur. 2146. D. glo. 3. l. nuptura. de iure dotium.
 Praesumptioni statuitur, donec contrarium probetur. 501. D
 argumentum sumptum a praesumptione, valet. 1980. C. D. in margine. l. quod si. de aedili. edict.
 Praesumptione inducit testis vnus. 1293. D. gloss. penultima. l. admonendi. de iur. iur.
 Praeter, dictio quid significat. 1422. D
 Praeterire, est neque instituire, & c. 717. A
 Praeteritum quandoque ad praesens trahitur. 1023. D
 Praeteritum. Cum lex quid in praeteritum indulget, in futurum vetat. 78. B. l. cum lex. de legi.
 Praetor peregrinus. 68. C
 Praetor quis. 1411. C. in margine.
 Praetor vrbanus. 68. C
 Praetorem fallere non licet. 353. C
 Praetores prouinciales. 68. D. §. capta.
 Praetorium quid. 952. D
 Praetextus. Dilatio, quae dicitur praetextu, in foro ecclesiastico, est ea quae datur ad postulandum aduocatum. 602. D
 Prauaricator. 343. C
 Prauaricator est quasi varicator, qui diuersam partem iuuat prodita causa sua. 343. B. §. item.
 Prauaricator proprie quis. 343. C
 Praualet quod plus est. 90. A
 Prouidere quod debuit qui non prauidet, in culpa est. 1079. A. §. in hac l. qui occidit. ad leg. Aquil.
 Pretium & merx differunt. 1724. B. l. 1. de contrahen. empt. & 1886. A. l. 1. de rerum permut.
 Pretium & merces differunt: haec ex locatione, illud ex venditione procedit. 1845. D. & seq. l. locatio.
 Pretium hominis venditi non ex re percipitur, sed propter negotiationem. 1782. A. §. pretium.
 Pretium in petitione hereditatis succedit loco rei. 778. B. in fin. gloss. penulti. l. si rem. de peti. here.
 Pretium, rei emptae dicitur: merces, conduxtae. 1221. C. l. liberum. de relig. & sumpt. fune.
 Pretium rei loco est. 787. C. gl. persona. & puto posse. l. sed & si. de pet. her. & 1257. D. glo. fin. l. si eum. si cer. pet.
 Pretium si non soluat, res vendita retineri potest. 1783. A. l. hereditatis. de her. vel act. ven.
 Pretium verum & conuentum, differunt. 1559. A. B. l. si res.
 Pretium verum in rebus non necessariis, in necessariis conuentum pretium inspicitur. 1559. A. l. si res. in sum.
 Pretij loco pactum est. 1757. D. l. fundi. de contrahen. empt.
 Pretij paruitas dolum facit praesumere. 319. B. in marg. §. modus. l. 8. de transf. act.
 Pretij perceptio ex certa scientia facit pra-

Digesti veteris.

- præsum. venditionem. 2001. B. l. quidam.
 Pretium habens, rē habere videtur. 620. C. glossa fina. §. 1. l. item si. de alien. audi. mutan. cau.
 nemo prædo est, qui Pretium numeravit. 759. B. §. si quis. de peti. here.
 contra bonam fidem est, vt emptor rem amittat, & venditor Pretium retineat. 1815. C. §. neque. l. exempto. de action. empr.
 Pretio cessante venditio nulla est. 1725. C. l. 2. de contrah. empt.
 quando dicatur habita fides de Pretio. 1484. B. in marg.
 Pretio & seruo carere æquum non est. 1313. D. l. 5. §. tunc enim. de condi. cau. da.
 Pretio non conciliandus amor. 1178. C. l. hæc ratio. de do. inter vir. & vxor.
 sine Pretio venditio non est. 1753. C. glo. ex pretio. l. pacta. de contrah. emp.
 Pretia non sunt res hereditaria. 754. A. gl. petitione. in fine.
 Pretia diuersa constituunt loca diuersa. 1388. B. glo. 1. l. ideo. de eo quod cer. lo.
 Pretia rerum non ex singulari affectione, sed estimatione communi metimur. 1080. C. in tex. l. si seruum. ad leg. Aquil.
 Pretiosior fit sumptibus homo. 1342. A. in fine. §. liberus. l. si non. de cōdictione in debiti.
 Primus quod est, aliud ante se habere non potest. 46. B. in tex.
 Princeps. 66. A
 Princeps an, & quomodo dicatur dominus rerum particularium. 42. C
 Princeps & senatus parificantur. 75. C. l. non ambigitur in gl. de legib.
 Princeps ex iusta causa seruum alienum manumittit domino inuito: sed tenetur ei ad pretium. 131. C. in margine.
 Princeps ex plenitudine potestatis priuatorū bona distrahere potest. 2000. C. l. Lucius.
 Princeps facilius consentit quàm populus. 131. C.
 Princeps quandoque interpretatur leges. 83. D
 Princeps legibus solutus est. 80. B. l. princeps. de legi.
 Princeps non potest alicui auferre dominium sine causa. 1021. B. C. in mar. l. venditor. commu. prædi.
 Princeps solus legem generalem facit. 176. A. gl. 5. l. 1. quod quisque iur.
 Principis aduentus præsignificari debet. facit pro archidiaconis, qui mittunt schedulas per parochias visitaturi. 135. B. in textu.
 Principis auctoritas requiritur in resciscendis muris. in verbo, Muros.
 Principis constitutio quare facta est. 66. A
 Principis sunt omnia, quoad protectionem. 131. D. gloss. penulti. in si. l. Barbarius. de offi. præto.
 Principis sunt omnia, quoad iurisdictionem & protectionem, non proprietatem. 42. C. glo. 1. in proce.
 Principis procurator transigere non potest eo inconsulto. 325. A. l. nulli.
 Principi quod placuit, legis habet vigorem. 84. C. l. 1. de consti. prin.
 Principi in quibusdam parificatur senatus. 75. C. & 333. D
 creditor debitoris pignus in solutum à Principe impetrare potest. 1436. B. l. eleganter.
 nil est quod lumine clariori fulgeat, quàm recta fides in Principe. 254. CD. in mar. l. 1. de pact.
 Principale quod est, inspicitur: licet accessorium sit maioris valoris. 1735. B. in margine. l. si in emptione. de cōtrah. emptione.
 Principali liberato, liberatur fideiussor. 311. D
 Principali perempto facto testatoris, perimitur accessorium. 1149. C. §. duos. l. ex parte. famil. ercis.
 Principali rescisso, rescinditur accessorium. 493. C. §. Labeo. l. si cum quod metus causa.
 Principaliter, id est à principe. 166. D
 Principaliter non conceditur aliquid, quod secundario conceditur. 2072. A. gl. fina. l. cum probatio. de proba.
 Principaliter prohibuitur, per consequens admittitur. 944. D. gl. 1. in fio. l. 1. si vsus fruct. per.
 Principium est potissima pars cuiusque rei. 62. B. C. l. 1. de orig. iur.
 Principium inspicitur, si finis habeat necessariam consequentiam ad ipsum: aliàs finis inspicitur. 531. B. & seq. §. si quis. l. 3. de mino. Barto.
 Principium. Dies positus in principio libri, vel instrumenti, refertur ad sequentia. 248. C. §. si initium.
 Principis obstan. 1208. D. in margine. l. Neratius. de fer. cor.
 Prior tempore præfertur creditor. 1930. B. l. qui generaliter. qui po. in pig. ha. quandoque contra: vt l. interdum. e. o. titu.
 Prior potest impedire secundum ne vendat, licet ipse non possit vendere. 1939. B
 Prior tempore, potior iure. 1936. A. glo. si. l. si & iure. qui po. in pig. ha. & 1940. D. l. si non. e. o. titu.
 Prior tempore in pari causa, potior est iure. 1943. A. l. Titius. qui potior, in pig. no. habe.
 Prior tempore in sorte, censetur prior in vsura. 1941. D. l. Lucius.
 Priscus Neratius. 72. C
 Priuata scriptura fidem facit contra producentem, non pro eo, nisi aduersarius probarit. 1623. D. §. Titius.
 Priuata res. 115. B. in textu.
 Priuatum ius quid. 55. A. in textu.
 Priuatorum consensus non facit eum iudicem, qui aliàs non est. 715. A. l. qui ne que. de iudi.
 Priuatorum pacto publicum ius non tollitur. 1227. B. §. si verò. l. Neratius. de reli.
 Priuigna. 2110. A. §. & quidem.
 Priuilegiarius præfertur occupati. 1490. B. l. sed an.
 Priuilegiatus contra priuilegiatum an, & quando vitur priuilegio. 551. B. §. item. in sum.
 Priuilegiatus contra priuilegiatum restituitur. 616. A. l. fin. ex qui. cau. ma.
 Priuilegium fori non obstat quo minus respondeat quis vbi gessit negotium. 694. A. §. senator. in sum. l. interdum. de iud.
 Priuilegium non consequitur quis, ex onere quod libenter subiit. 592. C. glo. 2. l. item hi. ex quibus cau. ma.
 Priuilegium non tollit legem communem nisi dicatur, non obstante lege tali. 86. C. glo. fina. l. beneficium. de consti. prin.
 Priuilegium personale pignori præfertur. 1932. D. gloss. fina. l. interdum. qui pot. in piguo. hab.
 Priuilegio domini gaudet familia. 1283. A. in margine. glossa 1. l. ad personas. de iureiuran.
 Priuilegio fori renuntiat, qui soluere cepit. 701. B. l. si fideicommiss. §. finali. de iudic.
 Priuilegio feriato die, an debeat venire Priuilegium allegaturus. 236. B
 Priuilegium fori superueniens iudicio pendente, non eximit quem à iurisdictione. 677. C. & seq. l. si quis. & 684. A. §. nunquid.
 Priuilegium fori. in verbo, Ius reuocandi domum.
 Prius dicta postea cęsentur repetita. 258. B. & 692. C
 Pro præpositio, ab, & ad, an differant. 335. A
 Probare. Eo ipso quo quis non probat, calumniari videtur. 2087. D. glo. re-legaretur.
 Probare debet agens, non possidens. 2075. A. quidam. in sum. de probationib.
 Probare debet, qui affirmat aliquid. 437. C. glo. finali. l. eum actum. de neg. gest.
 Probare debet qui excipit. 2072. B. l. si pactum. de proba.
 ætas ex aspectu iudicis Probatur. 570. B. l. minor. 25. de mino.
 Probare tenetur affirmans, non negans. 2069. C. glo. 1. l. 2. de proba.
 Probare videtur qui nõ improbat. 1504. A. gl. 1. l. si filius fami. de senatusconsulto Macedonia.
 Probares, id est, probati faceres. 1884. B. gl. probares.
 Probari potest contrarium eius, quod quis confessus est. 2075. A. l. quidam. in sum.
 semper necessitas Probandi incumbit ei qui agit. 2077. C. l. verius. de probat.
 Probatio difficilis est, eorum quæ sunt in multitudine. 492. A. in margine.
 Probatio est difficilis circa ea quæ sunt de nocte. 492. A. in mar. glo. 3. §. in hac. l. si cum. de eo quod metus causa.
 Probatio de antiquo potest fieri per famam. 439. D
 Probatio exigitur in scriptis. 2080. D. gl. in scriptis.
 Probatio incumbit ei qui dicit, non qui negat. 2069. B. l. 2. de proba.
 Probatio legitima quando requiritur, nõ sufficit iuratoria. 2078. D. in margine. l. cum de. de probatio.
 Probatio tanto est validior, quanto maiori ninitur auctoritate. 248. A. gl. 3. §. 1. l. si quis ex. de eden.
 Probatione nõ indiget manifesta. 204. B
 Probationis onus assumere potest reus. 2074. A. l. circa. in sum. de proba.
 Probationum species multæ. 2087. C. gl. speciem.
 Probrum, aliàs suprum. 2114. C. l. suprum.
 Probris non debet contradicere aduocatus, sed rationibus. in verbo, Aduocatus debet.
 Procedere, id est, verum esse: vt, an hoc procedat, id est, verum sit. 253. C
 Procedendum de similibus ad similia. 446. D
 Processum vitiat ordo omissus circa deciforia, secus circa præparatoria. 2011. D. gl. 3. l. si mancipium. de euict. in verbo, Ordo omissus.
 Proconsul dicitur Accursio, quasi proculmissus. 133. D
 Proconsul, & præses, differunt. 142. B
 Proconsul, id est, prætor. 525. D
 Proconsul debet mittere literas ad provinciales de aduentu suo. 135. §. antequam.
 Proconsulis appellatio specialis, præfidis autem generalis. 142. B. l. nomen.
 Proconsulis legatus quid potest. 137. A B
 omnia Procōsul agit, id est, iudex, id est, sine iudicis auctoritate nihil quicquid agi debet. 1489. A. l. omnia.
 adimere mandatam à se iurisdictionem si-
 † f iij ac

Index materiæ

- ne Principe non licet proconsuli. 137.
A. in textu.
- Procreatio liberorū in viro cessat post.
60. annū, in scemina vero post 50. 105. A.
- Proculiani. 72. B.
- Proculus. 72. C.
- Procuratio vrbica, in verbo, Vrbica.
- Procuracionem exigere non debent pre-
lati à clericis suis. 134. D.
- Procurator quis. 356. B. l. procurator.
- Procurator. 1974. A. §. procuratoris.
- Procurator ad agendum, debet defende-
re. 571. A. in textu.
- Procurator ad lites simpliciter datus, in-
telligitur ad præsentis, non futuras.
408. A. B. in margine. quod nota, & i-
deo cautela est quò detur ad lites mo-
tas & mouendas.
- Procurator an admittatur in causis cri-
minalibus. 369. D. in margi.
- Procurator an, & quando alienare rem
domini possit. 151. B. glo. dominium.
- Procurator ad negotia, & ad iudicia dif-
ferunt: quia hic in 17. anno esse potest,
ille ante 25. non potest. 329. C.
- Procurator an possit esse minor 25. annis.
393. C.
- Procurator an possit rem domini sui a-
lienare. 151. B. & 397. C.
- Procurator ante litē contest. potest à do-
mino reuocari, post non: nisi causa co-
gnita. 361. C. l. ante litem. & 365. A.
- Procurator bonam fidē præstare debet.
1637. C. l. idēque.
- Procurator Cæsaris, est iudex. 1204. B.
- Procurator Cæsaris habet liberam admi-
nistrationem. 151. D.
- Procurator, clericus esse non pōt. 394. D.
- Procurator contestatur litem. 360. C.
- Procurator cum generali, potest facere
quæ solet dominus. 2049. B. in margi.
- Procurator dari non potest in his quæ fa-
cere quis non potest. 369. A. l. seruum.
- Procurator dari potest in actionibus quæ
competunt ex vindicta. 383. B. §. ad a-
ctionem.
- Procurator datus in iudiciis duplicibus,
fungitur vice actoris & rei. 361. B. §.
qui ad. communi.
- Procurator debet appellare pro domino
suo. 1636. C. D.
- Procurator debet recuperare impensas
bona fide factas. 391. B. §. litem. l. qui
proprio. de procu.
- Procurator in tribus casibus defendere
tenetur. 371. C.
- Procurator de dolo suo tenetur. 518. A.
in prin. tex.
- Procurator dicitur ex parte actoris, de-
fensor ex parte rei. 356. B.
- Procurator eius cum quo litigo, licet di-
catur aduersarius meus, non tamen
proprie dicitur conueniri: sed reus est,
qui dicitur conueniri. 1272. B. C. in
mar.
- Procurator esse non potest miles cæle-
stis in verbo, Miles cælestis.
- Procurator esse potest filius, etiā inuito
patre. 358. C. §. ipse quoque. & in mar.
- Procurator esse potest veteranus, non mi-
les, nisi in duobus casibus. 359. A. §. ve-
terani.
- Procurator & aduocatus, differunt. in ver-
bo, Aduocatus.
- Procurator, & aduocatus, dicuntur aduer-
sarij partis aduersæ. 467. C. gloss. 10. l.
1. de calum. vide in verbo, Aduocatus.
- Procurator, & defensor, differunt: quia
ille actoris, hic rei dicitur. 356. B. sed
hæc plerunque confunduntur: vt 258.
B. §. ad defendendum. & 361. B. §. qui ad.
communi. & 358. C. §. ipse quoque.
- Procurator etiam post litē contest. inter-
ueniens, debet condemnari. 384. D.
- Procurator etiam post mortem domini
cogitur iudicium accipere, si pro eo
præsentē dominus satisfecit. 361. A. l.
si defunctus. de procur.
- Procurator & nuntius differunt. 356. D.
& 1606. D. glo. mandati.
- Procurator factus à pupillo auctoritate
tutoris durat finita tutela. 1476. B. in
mar.
- Procurator falsus si egit iudicium, & suc-
cubuit, dominus non debet appellare:
alias ratum haberet procuratoris fa-
ctum. 236. C.
- Procurator fisci præest ærario. 610. C.
- stipulatio iudicatum solui, quam præstat
Procurator, habet tres clausulas. 361. C.
- Procurator habens causam communem
cū alio, non potest agere nomine pro-
curatorio. 383. C. D. in mar.
- Procurator in rem suam ex parte rei &
actoris quis. 396. D. gl. nisi. l. Plautius.
de procura.
- Procurator in rem suā ex parte rei quis
dicitur. 396. D. & 1367. C.
- Procurator in rem suam non acquirit a-
ctionem nec exceptionem. 1277. B. C.
in marg.
- Procurator in rem suam, non proprie di-
citur procurator. 356. B. & in mar.
- Procurator mandatum habens generale,
potest illa facere quæ solitus est domi-
nus. 2049. B. in mar.
- Procurator non datur inuitus. 358. C. &
seq. §. inuitus. l. filiusfam. de procur.
- Procurator nō potest agere iudicati, nisi
in tribus. 365. D. & 367. A. B. l. actoris.
- Procurator obligatur ex processu per eū
agitato. 396. B. C. in mar.
- Procurator omnia reddere debet, & ni-
hil lucrari. 1647. C. gloss. 1. l. ex mada-
to: mandati.
- Procurator Pœnam quam ex delicto suo
præstitit, recuperare non debet. 391. B.
in textu.
- Procurator non potest contrahere matri-
monium. 2104. A.
- Procurator potest eligere vice domini.
398. B. C. l. si is.
- Procurator post litis contest. an, & quā-
do potest reuocari. 365. A. in mar.
- Procurator post litem contestat. reuoca-
ri non potest. 368. A. B. in mar.
- Procurator post litem contest. substituere
potest. 1634. C. §. si quis.
- Procurator præsentē domino non cogi-
tur iudicium accipere. 360. A. l. vel he-
reditas.
- Procurator primus reuocatur constitu-
tione secundi. 368. A. B. §. Julia.
- Procurator principis transigere non po-
test eo inconsulto. 325. A. l. nulli.
- Procurator procuratorem facere potest.
1010. C.
- Procurator quando tenetur. 179. A.
- Procurator quandoque actionem domi-
no quærit. 399. D.
- Procurator rei, est eius fideiussor. 385. A.
in margine.
- Procurator rei quādoque canet de rato.
380. D.
- Procurator rei semper satisfat, nō actoris.
377. C.
- Procurator rem domini obligare potest.
397. C.
- Procurator retentione vti potest. 364. A.
l. quæ omnia. §. fin. de procur.
- Procurator se ingerēs suspectus est. 363.
B. & D. in gloss. suspectus. §. nec feren-
dus. l. quæ omnia. de procura.
- Procurator totorum, & vniuersorum dif-
ferunt. 397. B. C.
- Procurator tribus casibus defendere te-
netur. 371. C.
- Procurator vt constituatur absens, duo
requiruntur. 357. C.
- Procurator vt habeat liberam, oportet
dominum expressē id concedere. 1513.
C. in margine.
- Procuratoris confessio an nocet domi-
no. 377. A.
- dominus tenetur de dolo Procuratoris,
de eo quod ad eum peruenit. 518. A. §.
item si.
- Procuratoris factum ad vtilitatem domi-
ni refertur, si tanquam procurator fa-
ciat. 234. C. glo. fin. l. pen. si quis caut.
- Procuratoris falsa confessio non afficit
dominum. 1069. B. §. si procurator.
- Procuratoris infirmitas nō impedit, quo-
minus fiat missio in possess. 405. B. C.
in margine.
- Procuratoris nō defendentis pœna. 386.
B. in textu.
- Procuratoris officium est priuatum au-
thoritate, & vtilitate. 358. D. & sequ.
- Procuratoris officium est vile. 333. B. in
margine. glo. certis. §. ait prætor. l. 1. de
postul.
- Procuratoris pactum prodest domino,
& nocet: si habet speciale mandatum,
vel generale cum libera. 273. B. §. ple-
runque. & 274. A. l. nam &.
- Procuratoris secundi constitutione re-
uocatur primus. 368. A. §. lul.
- Procuratoris stipulatio super re domini,
in dubio censetur facta nomine pro-
curatorio. 234. A. l. si procurator.
- Procuratoris vsus necessarius. 356. C. §.
vsus. l. 1. de procu.
- Procuratori facta iniuria nocet domino.
389. B. glossa finali. l. non cogendum.
de procura.
- Procuratori non emendantur damna for-
tuito casu concurrentia. 1653. B. §. non
omnia.
- Procuratorem causa legitima excusat à
iudicio accipiendo. 359. B. §. procurato-
rem. & l. seq.
- Procuratorem constituere potest seruus.
356. C. D.
- Procuratorem eximunt à iudicio accipi-
endo, tria: scilicet inimicitia capitales,
dignitas accedens, & absentia reipu-
causa. 359. B. C. §. procuratorem.
- Procuratorem dare potest filiusfam. 358.
B. §. sed &.
- Procuratorem dare filiam præsentē pa-
tre, superuacuum est. 358. B. §. sed &.
- Procuratorem dare possunt seruus & mo-
nachus in his quæ facere possunt. 369.
A. l. seruum.
- Procuratorem dare potest filiusfam. ad
omnia quæ sine patre gerere potest.
358. A. l. filiusfam.
- Procuratorem esse est onus, & sic potest
esse infamis: quia honore ob delictum
priuatur, sed non releuatur onere. 333.
C. gl. certis. §. ait prætor. l. 1. de postu.
quod quis agere potest, & per Procurato-
rem. 356. D. & sequent. glossa fina. l. 1.
de procura.
- Procuratorem in rem suam facere. 1637.
B. §. & si cautum.
- mitius agitur cum tutore, quàm cum
Procuratore. 562. A.
- cautio potest incipere à Procuratore.
600. B. in margine.
- si iudicium agitur contra aliquem, falso
Procuratore proficiente, absolui de-
bet reus. 698. C. D. in margine.
- Procuratoris tria genera. 376. B.
- Procuratrix ad iudicia esse nō potest scæ-
mina, sed ad negotia sic. 330. C. in mar.
- Prodesse alteri curare quisq; debet. 1801.
A. glo. finali. l. seruus. de ser. expor.
- Prodesse nemini debet sua frustratio.
1664. A. §. etenim. l. hominem. mandati.
nō Prodesse, id est, nocere. 2102. A. gloss.
non prodesse.
- Prodest aliis res inter alios acta. 718. D.
glo. proficit. §. si quis ex. l. posthumus.
de inoffici. testa. & 1138. D. gloss. ve-
niet. §. quod pro. l. heredes. fami. erci.
- Prodest non petitum, quod quandoque
desi-

Digesti veteris.

desideratum nocet. 224. A. gloss. 2. §. si. l. 2. si quis cau.
 quæ non Profunt singula, multa iuuant. 272. B. glo. pen. l. si plures. de pact.
 quæ nobis non nocent & aliis profunt, ferre debemus. 632. C. glo. futurum. l. & quia. de arbit.
 Productum instrumentum facit contra producentem, etiam si potestetur quod non producit, nisi in quatum facit prof. 244. B. C. in margine.
 Pro eo, id est, ideo. 291. C.
 Profectitia dos. 2126. A. l. profectitia, Proferte diem compromissi, est differre, & in alium diem prorogare: sic capitur. 629. B. l. quo casu, & 632. A. §. arbit. & 642. B. §. hæc autem.
 Profiteri in actis, est apud acta vltro publice aliquid deuntiare. 2082. C. §. mulier.
 Professio. 2075. B. glossa professio. Professio est denuntiatio facta publice apud acta. 2082. C. §. mulier.
 Professiones. 2073. C. D. glossa professiones.
 Progenies.) Quæ quisque sit progenie consideratur. 1980. C. glo. 1. §. qui mancipia. l. quod si. de ædili. edic.
 Prohibere qui potest maleficium, si non prohibet, perpetrare videtur. 1098. C. in mar. l. 2. de noxalibus.
 Prohibere quod potest quis, si ipse paria tur, idem facere videtur. 350. D. gloss. 3. l. quid ergo. de his qui not. infra.
 Prohibere videtur nuptias filiarum, qui conditionem non querit. 211. B. l. qui liberos. de ri. nup.
 Prohibetur in vno, quod conceditur in alio. 155. A. glo. 1. §. non aliter. l. 1. de off. eius cui man. est iur.
 quotiens quod Prohibetur, id prohibitum est quo peruenitur ad illud. 1413. A. glo. 3. §. si. l. si vt certo. commo.
 Prohibetur vni, quod alij permittitur. 679. B. l. cum prator. in prin. de iudi.
 Prohibetur accipere, qui prohibitus est dare. 467. C. glo. dare. §. sed & l. 1. de calum.
 Prohibentur multa fieri quæ facta tenent. 331. B. glo. exemplis. §. quamuis. l. 1. de postu.
 Prohibentis conditio in re pari non semper est potior. 1175. C. gloss. 2. l. Sabinius. commu. diui.
 Prohibente lege quod fit, nõ valet. 2122. D. l. præfectus. de ri. nup.
 Prohibitum aliquando ex necessitate tolleratur. 236. C. glo. antepe. l. 1. de feri.
 Prohibitum ad tempus, post tempus videtur esse permittum. 336. A. l. imperator. de postu.
 Prohibitum cum quid est ob multas rationes, sufficit quod vna ratio prohibens vigeat, licet alia cessent. 348. B. §. & si. l. liberorum.
 Prohibitum principaliter, per consequens admittitur. 944. D. glo. 1. in si. l. 1. si vsus fruct. pe.
 Prohibitum vno modo, permittitur alio. 1955. A. glo. onera. l. sicut.
 Permissum videtur, quod non est Prohibitum. 117. C. l. in tantum. in glo. 5. vide in verbo, permittum.
 Prohibito aliquo, eius simile prohibetur. 690. A. gloss. succedit. §. ex quib. l. sed & si. de iudi.
 Prohibito tempore aliquid fieri, vel permittum, & conferri ad tempus prohibitum, paria sunt. 2131. C. l. si res. de iure do.
 Prohibito vno, prohibetur omne quo peruenitur ad illud. 2105. D. glo. 1. l. oratio. de sponsa.
 Prohibita, ex necessitate conceduntur. 155. A. gloss. 1. §. non aliter. l. 1. de offic. eius cui man. est iur.

Prohibita sunt omnia, nisi permilla inueniantur. 607. A. gl. si. in fin. §. quod eis. l. nec non, ex qui. cau. ma.
 Prohibito alienationis facta à lege, non habet locum in alienatione necessaria. 2173. A. l. 1. de fun. do.
 Prohibitio domini erga gestorem, facit ne gestor habeat actionem. 1665. B. in mar.
 Proiectum. 986. C. in marg.
 Proiectus paries. in verbo, Venter.
 Proiciens lauaturam super vestes tuas, tenetur. 1092. C. l. prator.
 προλύται in iure olim dicebantur, qui annis quinque iuri civili incubuerant: sic dicti, quod λύται, id est, solutoribus seu baccalaureis eruditione præstaret. Quos hodie Licentiatos vulgo appellamus. 49. D. in marg. & tex.
 cum quis duo alternatiue Promittit, vtrumque in obligatione est. 1614. B. gl. quod si.
 Promittunt multi quod dare nequeunt. 2160. B. l. si de. in sum. l. pen. de iur. do.
 Promittere is proprie dicitur, qui aliàs non tenebatur, quandoque contra. 294. B.
 Promittere.) Cogitur quis adimplere quod apud acta promissum. 192. C. l. cum, de in ius voc.
 Promittens aliquid facere, debet ita facere vt valeat. 1588. A. in margine. l. quatuor. ad Velle.
 Promittens aliquid tanquam debitum cum non sit debitum, licet habeat conditionem indebiti, tamen quandoque fallit. 1346. B. in margine.
 Promittens dare certo loco, nec ibi receptus, vbique potest conueniri. 1383. B. l. de eo quod cert. loc.
 Promittens facere aliquid securum, nõ tenetur dare fideiussores, vel pignora. 1680. A. B. in margine.
 Promittens soluere in defectum, quando liberatur. 1270. B. C. l. si ego. obligatus ad Promittendum, non tenetur ad satisfandam. 2022. C.
 Promissum. 528. D.
 Promissum & dictum, differunt. 1969. A. B. l. sciendum.
 Promissum officium deserui non debet. 1654. C. §. qui mandatum. l. si quis alicui manda.
 Promissum scienter indebitum, non repetitur. 1364. A. l. si deicom.
 Promissa vt seruaret Alexander, Aristotelè monuisse legimus. 254. C. in marg. l. 1. de pact.
 Promissio à patre facta filio, in potestate, confirmatur morte. 2045. B. gloss. Athenagoræ.
 Promissio de non expellendo, intelligitur si colonus biennio à solutione non cessauerit. 1877. D. & seq. §. inter.
 Promissio deserta. 225. D.
 Promissio facta inter virum & vxorem sine traditione, non firmatur morte. 2045. B. C. glo. Athenagoræ.
 Promissio generalis nõ refertur ad quod emptor sciebat. 1743. B. l. ea quæ.
 Procuratores causarum officij curiæ ecclesiasticæ, non præsumuntur calumniosi: quia deputati sunt ad denuntianda maleficia. 343. C. glo. ex vtraque. §. item. l. 4. de his qui not. infra.
 Promotores non præsumuntur calumniosi. l. ibid. in marg. in arg. in glo. magna. l. athletas. de his qui not. infra.
 Pronomina tertiæ personæ cõstruuntur cum prima persona pluralis numeri, & sic est mala grammatica (inquit Accur sius.) 747. C. Quod non probro, sed aliter atque Accur. ibi textum lego, sic: siue nostro nomine hered. siue per aliũ effecti sumus.
 Pronuntiatu agrum modus. i. raportus de

mensura eius factus. 2034. A. §. in fundo.
 Pronuntiatum nisi sit, non sufficit calumniari. 353. C. gloss. 1. l. non alia. de his qui not. infra.
 Pronurus. 2110. B. §. nurus.
 Propagationes. 1862. A. gl. propagatides.
 Prope, id est, fere. 2006. A. gl. prop.
 Propheta nemo in patria. 612. B. gloss. 1. l. hi qui. ex qui. cau. ma.
 Proponere, id est, concedere. 808. C.
 Propositum aliquid facientis seruandum est. 887. D. glo. aliquid. in si. l. arboribus. de usufruct.
 Propria res an seruire potest communi. 1017. A.
 Proprie & improprie ponitur verbum semel positum. 134. A. & 396. C. gloss. 2. l. Plautius. de procur.
 errare in proprio factum nõ licet. 1959. D. gl. cum. l. Titius. in verbo, Errare,
 Proprio motu aliquid à principe obtinere, & precibus impetrare, differunt. 178. B. in textu.
 Proprio nomine expresso quid alicui committi, aliud est quam sub nomine dignitatis. 167. D.
 nomine Proprio res appelletur, an digito ostendatur, an vocabulis demonstratur, non refert. 1241. B. §. nam & l. certum. si cer. pe.
 Proprietas continetur appell. vsus fruct. 944. A. glo. proprietatem.
 Proprietatis questio nõ debet agi antequam possessionis. 694. B. in sum. Barr.
 Proprij cognati qui. 716. A.
 Propter rem, & ex re, differunt. 1546. C. in margine.
 Prorogatio fit de tempore ad tempus, & de persona ad personam. 673. D.
 Prorogatio iurisdictionis facere potest iudicem etiam ignorantem, qui credebatur suam esse iurisdictionem. 673. B. C. l. consensisse. §. conuenire. in mar. de iudiciis.
 Proscribere. 1472. A. §. de quo.
 Prospectus, & lumen, differunt. 983. B. l. lumen. & 983. A. B. l. inter.
 προῦτα, id est, primaria ac velut principia. 44. C. in textu.
 Protecta. 997. D. in marg.
 Proiectum quid. 1096. C. in mar. & 1097. B. §. hanc enim.
 Protestatio ad aliquid valet. 454. A.
 Potesstatio, cui aduersarius consentit, valet. 669. B. §. item si.
 Protestatio quod quis non potest interpellari, pro interpellatione habetur. 2066. B. l. Labeo.
 Protocolum vedere potest notarius. 251. C. in margine.
 pacata vt fit Provincia, congruit bono & graui præfidi. 147. A. l. congruit. de off. si. præf.
 Prout quisque, hæc verba quid important. 1858. D. & seq. glo. prout.
 Prudentissimos fallit facta sciencia. 2097. A. l. in omni. de iuris. & fac. igno.
 Pruriginosus, id est, scabiosus. 1961. B. gloss. pruriginosus.
 Pubertas triplex: plena, plenior, plenissima. 112. D.
 Pubertatis proximus est capax iniuriæ. 1057. B. C. in text. & glo. capax.
 Pubertati proximus de dolo tenetur. 517. B. §. si. l. heredibus. de dolo ma.
 Publicanus est, qui publico fruatur: id est, qui tributa, vel pedagia colligit. 471. D.
 Publicanus, conductor dicitur. 1843. A. glo. conductore.
 Publicani. 2093. B. gl. publicani.
 Publicus locus quomodo fiat sacer. 118. B. in textu.
 Publicæ personæ pacto ius publicum mutari non potest. 296. B. in marg. l. ius publicum. de pact.
 ¶ f iiii. Publi-

Index materiarum

Publicam causam habere, & publicum habere officium, differunt. 253. A. B. gl. publicam.
 Pacta contra pub. vtilitatem, nō sunt seruanda. 288. A. §. Et in summa.
 Publica vtilitas præfertur priuatæ. 1714. D. gl. verum esse. l. actione. pro soc. & 117. A.
 Publicum ius quid. 55. A. in tex.
 Publicum ius non tollitur pacto priuato rum. 268. B. §. si pacificat. l. iurigen. de pact. & 296. B. C. l. ius publicū. & 300. A. l. inter. de pact. & 1227. B. §. si vero. l. Neratius de relig.
 magistratus vesperi in Publicum ire inconueniens erat. 68. C. in tex.
 Publicum quādoque impropiè dicitur, quod est vniuersitatis. 115. C.
 Publicum officium nemini damno esse debet, vel compendio. 606. D. l. videlicet. ex qui. cau. ma.
 in Publico, id est, apud magistratum. 1177. A.
 Publico præiudicatur, si non fiat collusio. 1291. D. gl. per collusionem.
 condemnati de Publico, famē restitutionem non facile impetrant. 333. B. C. in marg.
 Publica res. 115. A. B. in tex.
 Publica quæ. 116. C. & 118. C.
 non potest allegari ignorātia eius quod Publice propositum est. 1471. D. & seq. in marg. l. sed & si pup. de instit.
 Publice facere licere quod putat faciēs, non est in vitio. 1967. A. §. apud Labe. l. quis sit. de ædil. edict.
 Publice interest absentem ab omnibus defendi. 369. B. C. l. seruum. §. publice. de proc.
 Publice interest maleficia puniri. 383. D. gl. 2. §. 1. l. licet. de procur.
 Publice permittitur quod non priuatim. 117. D. gl. priuate. l. in tantum. de re. di.
 Publice respondendi ortus. 72. A. §. ante.
 Publiciana cessat, vbi & vsucap. & cōtra. 870. D. de publi.
 Publiciana quandoque contra dominū datur. 863. C. & 867. D.
 Publiciana quādoque rei vin. præfertur. 872. C.
 Publiciana quandoque sine poss. quæritur. 373. C. D. & 879. A.
 P. Attilius. 70. A.
 P. seu Gaius, Scipio Nasica. 69. D.
 P. Cæcilius. 70. D.
 Publius Mutius. 70. B.
 P. Papyrius. 69. B.
 P. Rutilius. 70. B.
 Pudicitia sexui conuenit muliebri. 330. A. §. sexum. l. 1. de postu.
 Pudicitia ad pudicitiam non fit compensatio. 220. D. gl. 1. §. pen. l. fin. de eo per quem fac. erit.
 Pudor, id est, opinio. 189. D.
 Pudor inspicitur in matrimoniis. 2109. C. l. adoptiuus. de rit. nup.
 Pudori suo parcendum, id est, bonæ famæ studendum. 1670. A. B. §. sed si. l. Quintus. mandati.
 Pudorem suum purgans est ferendus. 363. B. l. quæ omnia. §. nec ferendus. de procur.
 Puella veteres præponebant tabernis, vt contrahentes prouocarent. 1471. B. l. nam &.
 Puer dicitur vsque ad decimum septimum annum. 329. A. §. initium. l. 1. de postu.
 Puer, id est, seruus. 843. C. D. glo. sed & si. & 1089. D. §. in cliuo. ibi, dominus pueri. & 2196. B. §. si quid. & 2208. C. l. si seruus.
 Pulsus vi non dicitur, qui ante illatam vim aufugit. 431. A. l. metum. quod met. cau.
 cum l. Punit factum, non curatur iuris ef-

fectus. 350. B. C. §. cum autem. l. quid et go. de his qui no. infra.
 Punitur conamen sine effectu. 119. C. D. gloss. 3. l. si quis.
 Punitur quis ob mendacium. 1068. D.
 Punitur ignorans nemo. 866. A. gloss. si. l. si. de rei vind.
 Punitur abutens permisis. 459. C. gl. si. l. qui sine. de neg. gest.
 illicitū non omne Punitur. 355. D. gl. si. l. pen. de his qui no. infra.
 illicitum quandoque non punitur. 1226. A. gl. in eum. l. & si. de relig.
 Puniaturne sola voluntas sine actu. 119. C. D.
 Plura facta vnius familie, quandoque puniuntur vt plura, quandoque vt vnum. 169. B. l. si familia.
 Puniuntur grauius, quæ ignorantur si facile sciri possunt. 1857. C. gl. 3. l. sed ad des. loca.
 Punitur grauius seruus in delictis, quàm liber. 217. B. l. pen. si ex noxa. cau. aga. gl. 2. §. 1. l. licet. de procur.
 Puniri maleficia publice interest. 383. D. gl. 2. §. 1. l. licet. de procur.
 Puniri quis debet pro modo culpæ suæ, & aduersarij querelæ. 227. D. §. cum par tronus. l. 1. de offic. præfect. vrb.
 Puniri quis non debet in quo non deliquit. 1714. A. gl. quia. §. diximus. l. actio ne. pro soc.
 Commodum non debet quis inde conse qui, vnde puniendus est. 1855. C. gl. 2. §. cum quidam. l. ex conducto. loca.
 Pupillus, adolefcens, & furiosus, æquiparantur: quia non intelligunt. 644. C. & seq. §. coram. l. diem. de arbi.
 Pupillus an, & quando possit esse testis. 2093. C. gloss. sed nec.
 Pupillus ad librum & seruum refertur. 1514. B. gloss. pupillum.
 Pupillus an teneatur ex dolo tutoris. 1480. B.
 Pupillus conditionem suam meliorem facere, non deteriorem potest, sine tutoris auctoritate. 290. A. l. contra de pact.
 Pupillus cum iudicis decreto potest socium prouocare ad diuisionem bonorum. 1686. D. in marg.
 Pupillus curatore habere potest. 568. D.
 Pupillus, id est, adolefcens. 582. C.
 Pupillus & minor præsumuntur ignorare. 1495. B. l. si quis. in sum. de sena. Maced.
 Pupillus præsens esse proprie nō potest. 659. B. l. si compromissum. de arb.
 Pupillus pubertati proximis de dolo tenetur. 517. B. §. si. l. heredibus. de do.
 Pupillus sine tutore contrahens, etiam naturaliter non tenetur. 1355. A. l. quod pupillus.
 Pupillus tenetur de dolo quatenus factus est locupletior. 1607. D. §. an in.
 Pupillus testis esse non potest. 2093. C. glo. sed nec. l. inuiti.
 Pupilla.) Tutor non tenetur restituere nummos quos accepit pro pupilla locanda. 459. C.
 Procurator factus à pupillo auctoritate tutoris, finita tutela durat. 1476. B. in marg.
 Purgare se cogitur quis per suum iuramentum. 1109. C. §. prætor. l. quotiens. de noxa.
 Purgare moram.) Pœna soluta infra tempus purgandi moram, non potest repeti per soluentem. 1348. C. in marg.
 Purgandi moram.) Potestas non facit, vt indebitum videatur esse solutū. 1348. C. l. qui ob rem.
 Purganda est provincia malis hominibus. 1324. C. gl. repeti. l. 4. de condi. ob tur. cau.
 Purgans se ferendus est. 363. B. §. nec ferendus. l. quæ omnia. de procu.

Purgatio moræ admittitur in iudicialibus post modicum tempus, si actoris ius non est factum deterius. 228. C. l. & si. si quis cau.
 Purus locus. 1162. B. §. si quis. & 1212. C. in tex.
 Postulatum argentum. 1869. C. §. quæsitū.
 Q Vadriga. 1705. A. gl. coitam.
 Q Quadruplo simpliciter inest. 494. C. §. quatenus. l. si cum. de eo quod me. cau.
 fultè quærenti, humiliter respondendū. 183. D. glo. 4. l. Iunius. de mino.
 Quæsitū ex re sua quod est, habere quisque debet. 1174. C. l. communis. cōmu. diui.
 Quæstio subbatina. 1163. D. gloss. confunderetur.
 Quæstio variè sumitur. 1526. C. gl. quæstio.
 Quæstioni facti non respondet iurecon. 92. A. B. l. idem.
 Quæstor quis, & quando institutus fuit. 128. D. & seq. in textu.
 Quæstor triplex. 129. C.
 Quæstores. 67. A. §. deinde.
 Quæstores parricidij, id est, criminales iudices. 67. B. §. & quia.
 Quæstuaria mancipia, id est, quæstum afferentia. 342. D.
 Quæstus, id est, lucrum. 1685. D. gl. quæstus. l. quæstus.
 Quæstus non honestus. in verbo, Lucrū facere.
 Quæstus non præsumitur turpis in fœmina matrimonio iuncta. 2212. D. l.
 Quintus. de do. inter virum & vxorem.
 Quæstus turpis mulieri vidandus. 2212. D. in verbo, turpis quæstus.
 Quæstum facere palam. 2115. A. l. palam.
 Qualitas, id est, necessitas. 137. D.
 Qualitas personæ inspicitur. 435. C. gl. si. l. Pomponius. de nego. gest.
 Qualitas sine subiecto esse non potest. 1807. A. in marg. l. si seruum. de act. emp.
 Quanti ea res est, & id quod interest, differunt. 183. A. in tex.
 Quanti res est: id est, quæti aduersarij interfuit. 861. B. §. si vero.
 Quantitas. 1701. A. glo. cum certa.
 Quantitatis ad quantitatem fit compensatio. 1431. D. glo. 3. l. si conuenerit. de pign. act.
 semper Quantum petatur quærendum est, non quantum debeat. 175. A. §. quotiens. l. cum quædam. de iur. om. iudi.
 Quamuis, quandoque correctiue, quandoque aduersatiue ponitur. 218. D.
 Quamuis quandoque. id est, quia. 962. B. C.
 Quasi dictio, vitium importat. 292. D.
 Quasi, est dictio similitudinaria inter possessorem actiuum, & passiuum. 761. C.
 Quasi, impropriè notat. 1353. D.
 Quatuor viri. 68. C. §. eodem.
 Querela inofficiosa est odiosa. 746. D.
 Querela inofficiosa nō est actio. 719. A. & 721. D.
 Querela inofficiosa quid. 719. B.
 Querela inofficiosa testamenti adhuc pendente, durat heres scriptus in testamento. secundum Bald. 793. C. in margine.
 Quietatio generalis non portigitur ad species de nouo repertas, dolo contrahentium subtractas. 295. A. l. tres fratres.
 Quilibet, seu omnis, pro totus, & eouerso quandoque sumitur. 44. A.
 Quilibet quandoque. id est, vilis. 204. C.
 Quilibet, est dictio distributiva: id est, distribuit separatim. Omnis, collectiua. i. distribuit coniunctim. 651. B. §. cum in.
 Quin,

Digesti veteris.

- Quin, id est, quod, 292. B
 Quinque annales induciæ. 273. B C
 Quinquaginta. 68. C. §. eodem.
 Quinquaginta. 69. D
 Q. Fabius. 70. B. & 71. B
 Q. Mucius. 70. B. & 71. B
 Q. Tubero. 70. B
 Quis, continet vtrunque sexum. 413. A.
 Lait prætor. sic Plautus: quæ ea est quæ
 vis ducere vxorem?
 Quisque, signum est vniuersale. 1425. D.
 glo. His verbis.
 Quo, id est, quantum. 1907. D. gloss. l. l.
 sed & quo. de pigno.
 Quocunque modo, est verbum valde
 prægnans. 655. D. in marg.
 Quo in rem domini vertitur, in peculio
 computatur. 1569. D
 Quoque, id est, etiam. 326. C
 Quota litis. Pactum de quota litis factum,
 non valet. 1633. A. gloss. certam. l. si re-
 munerandi. manda.
 Quum, id est, quia. 234. D
- R**
 Apere & furtum facere, differunt.
 1289. B. §. Si quis.
 Rapi & inuadi, differunt. 1380. D. gl. mo-
 bili.
 Raro quæ fiunt, non curat iuriconsul-
 tus. 813. B. gloss. l. §. quid est. l. antiqui. si
 pars here. peta.
 Ratiarius quis. 1440. D. l. qui ratiatio.
 Ratiatio an retrotrahatur. 209. D
 Ratiatio confirmat iudicium à falso
 procuratore factum. 704. C. l. licet.
 Ratiatio in ius æquiparatur. 1261. D.
 gl. præstaret. l. cum fundus. si cer. pe.
 Ratiatio non reconciliat alieno no-
 mine gestum. 420. D
 Ratiatio non retrotrahitur. 136. A. gl.
 fin. l. obseruare. de offic. pro consu.
 Ratiatio non trahitur retro: pro &
 contra. 350. C. gl. l. l. quid ergo. de his
 qui no. inf.
 Ratiatio retrotrahitur. 1914. A. glo.
 conue.
 Ratio actum nostrorum reddenda est.
 412. B. l. si quis. de neg. gest.
 Ratio dicitur ad aliquem pertinere, quæ-
 do eo mandante vel eius procuratore,
 confecta est. 248. B. §. ex hoc.
 Ratio à capite edi debet. 253. B. §. edi. l. ar-
 gentarius. de edendo.
 Ratio eadem vbi est, ibi idem ius esse de-
 bet. 251. D. gloss. l. §. pe. l. vbi. de eden. &
 1079. D. & 1080. A. in mar.
 Ratio est optima, quæ pro religione fa-
 cit. 1231. C. §. nam propter. l. sunt personæ.
 de re.
 Ratio est vitro citroque dandi, accipien-
 di, credendi, obligandi, soluendi, sui
 gratia negotiatio. 248. A. §. rationem.
 Ratio habenda est ætatis, valetudinis, &
 occupationum. 631. B. C. l. licet. de arbi.
 Ratio, id est, ius. 1364. D
 Ratio, id est, liber rationum. 248. C
 Ratio in specie, vincit rationem in gene-
 re. 810. C. in margine. gl. si. §. si ego. l. l.
 si pars here. pe.
 Ratio non potest reddi in his quæ sunt
 de iustitia positiua, nisi quod sic visum
 fuit legislatori. 329. D. & se. in mar. & l.
 1. de post.
 Ratio nuda neminem facit debitorem.
 1544. D. in fine. l. nō solum. §. 1. de pecu.
 Ratio omnium quæ maiores statuerunt,
 reddi non potest. 78. A. l. non omnium.
 de legi.
 Ratio vna vincit duas. 732. D. gl. 2. l. nam
 & de inoffi. test. & contra. 921. C. in
 mar.
 casus quos necit paritas æquitatis, & idē
 ritas Rationis, nō sunt separandi. 1079.
 D. l. illud. & margine.
 quod contra Rationem est receptum, nō
 est producendum ad consequentiam.
 77. A. l. quod vero. de legi.
- in Rationē deducere aliās ducere. 1867.
 C. l. qui insulam.
 Ratione legis cessante, cessat lex. 293. B.
 l. quod dictum. de pac. & 491. D. gl. pē.
 §. post. annum. l. si cum ex. quod met.
 cau.
 Rationes cum die & consule edi debent.
 244. A. §. rationes.
 Referre expensas in rationes. in verbo,
 referre.
 cum quid prohibetur ob multas Ratio-
 nes, sufficit quod vna vigeat, licet alię
 cessent. 348. B. §. & si. l. liberorum. de
 his qui no. inf.
 Rationibus contradicere debet aduoca-
 tus, non probris. in verbo, Aduocatus
 debet.
 Rationibus legatis, an videantur in eis le-
 gata contineri. 1129. A. gl. ab eo.
 procurator rei quādoque cauet de Rato.
 380. D
 Ratis, est fluuialis: nauis, marina. 237. D
 Reatus omnem honorem excludit. 339.
 C. l. 2. §. hoc amplius. in mar. de his qui
 no. inf.
 Recedere, id est, differre. 56. C
 Recensere, id est, nominare. hinc recen-
 sio, onis: id est, nominatio. 1178. A. §. si
 quis noxa. & in glo.
 Recensitio. ibidem. D. gl. recensitio.
 Receptores, aliās receptores, dicuntur
 recelatores: sine quibus latro diu late-
 re non potest. 147. A. B. in text.
 Receptio pretij scienter facta, facit præ-
 sumi venditionem. 2001. B. l. quidam.
 Recipere, id est, excipere. 1894. D. l. si tibi.
 Recipere quādoque, id est, excipere, seu
 retinere. 1015. C. l. proprium. & in mar.
 & 1018. A. §. hæc ita: & 1019. D. l. quic-
 quid.
 Recipere seruum alienum, est ei refugium
 abscondendi causa præstare. 1025. C. §.
 quod autem.
 Recipiens, turpitudine repetiti obicere
 non potest. 1898. D. glo. si inhonesta.
 Reconciliatur, id est, ratificatur obliga-
 tio rei alienæ per voluntatem domini.
 1913. D. & seq. in sum. §. si nesciente.
 Reconciliatio bona. 1681. B. §. ad eum. &
 gl. si vbi veller.
 Reconuentio corā eodem iudice debet
 expediri. 170. B. §. sed & si. l. idem. de
 iur. om. iud.
 Reconuentio non habet locum, quando
 agit quis officio iudicis, nō iure actio-
 nis. 689. C. D. in marg.
 Recte & rite, differunt. 716. B
 Recte factum reuocari nō debet. 570. C.
 gl. si. l. si mulier. de mino.
 Rectores de dolo suo tenentur. 518. A. §.
 de dolo.
 Recuperare quis tenetur. 1773. C
 Redactum dicitur, quod non est exactum,
 sed exigi potest. 775. A. §. redactæ.
 Reddere, id est, dare. 707. D
 Reddere, id est, reddere velle. 1989. A. B
 Reddere aliud est, & aliud de suo dare.
 1610. A. §. aliud. l. r. de po.
 Reddere non tenetur, qui suum recepit,
 licet ab alio quā vno debito. 1355.
 C. l. repetitio. de condic. inde.
 dolo facit qui repetenti rem nō Reddit.
 1608. D. §. est autem. l. r. de po.
 res nō reddita dicitur, quæ deterior Red-
 ditur. 1407. B. & 3. §. r. commo.
 Redemptor dicitur conductor pedagij,
 seu portorij. 1883. B
 Redemptor dicitur structor. 1876. B. §. lo-
 cau.
 Redemptor. 1882. A. §. lege dicta.
 Redemptor. i. conductor, qui dicitur syl-
 uanus. 1866. D. glo. redemptor.
 Redemptor quis. 1924. C
 Redemptores causarū deprehendere de-
 bet iudex. 139. B. in prin. tex. & in mar.
 Redemptores sunt, qui suis cæmentis æ-
 dificant. 849. A. l. redemptores.
 Redempturæ, id est conductiones resi-
 ciendarum domorum. 1469. B
 Redhibitio, id est, æstimatio rei redhi-
 benda. 1993. A. glo. redhibitionis.
 Redhibere quid. 1970. C. l. redhibere.
 Redhibitio quinque de causis fit. 1958. C
 Redhibitionis tempus sex mensibus vtilis
 habet. 1970. A. §. tempus.
 Redhibitionis tempus currit ex die vē-
 ditionis. Ibid. B. §. tempus.
 Redimere, id est, conducere. 954. A
 Redire, id est, ire. 707. D
 Reficere aliquid, ædificare est. 1233. A. §.
 ædificare autem.
 Reficere teneor, quod mea opera dete-
 rius factum est. 918. A. l. sed cum. de v-
 usufruct.
 Refectio in seruitutibus pertinet ad eū
 qui sibi seruitutem asserit. 1029. C. §.
 etiam.
 Refectionis causa mutans, habet priui-
 legium. 1257. B. l. creditor.
 Referre acceptam pecu. legatis. 2143. C.
 Socer.
 Referre expensam in rationem. i. scribere
 in libro expensarum. 454. B. in text.
 Referre rationibus tutelæ. 1788. A. l. Sei.
 Refundere impensas. 1892. A. §. si autem.
 l. naturalis.
 Regis procurator an admittatur in cau-
 sis criminalibus. 369. D. in mar.
 Reges. 63. A. in tex. & 66. C. §. quod ad.
 Reges olim erant sacerdotes: & ideo tē-
 pla dedicabāt, vt hodie episcopi. 118. C
 Regio: id est, contrata. 128. A
 Regionis consuetudo seruanda. 1752. C.
 Imperatores. de contrah. emp.
 Regionis cuiusque mos seruandus. 2039.
 A. l. 1. de vsur.
 Regionibus agrum diuidere. 1041. C. §.
 Celsus. & 1016. B. l. si quis. §. si quis par-
 tem. com. prædi.
 Registris nummulariorum fides habe-
 tur. 252. B. §. 2. quod verum est hodie
 contra se, non pro se, vt ibid. A. in gl.
 decurritur.
 Regula quid. 74. A
 Regula, id est, tabula. 1857. D. gl. regulis.
 Regula est compendiosa doctrina, vel v-
 nius casus, vel plurium in quibus eadē
 ratio est. 74. A. gl. regula. l. 2. de legi.
 Regula si vinco vicentem, &c. quando-
 que fallit. 1942. A. gloss. si l. Claudius.
 qui po. in pig. hab.
 Relaxatur aliquid de iure, partium con-
 sensu. 235. D. gl. sententia. l. 1. de feriis.
 Religio, officium, obsequium, differunt.
 716. C
 Religionis interest sepulchra exornari.
 1232. D. §. interdictum. l. 1. de mor. inferi.
 Religioni stari debet, id est, iuramento.
 523. B. l. quod si. de do. ma.
 summa est ratio quæ pro Religione facit.
 1231. C. §. nam propter. l. sunt personæ.
 de rel.
 Religiosum quid. 117. C. in text.
 Religiosa sunt, quæ religionis hærent.
 850. C. l. quæ relig. de rei vin.
 Relinquere. 2033. C. gl. in reliquis. l. qui
 libertatis. de euit.
 Reliqua. 2033. C
 Reliquari quid ex Bud. 2033. C. in marg.
 Remedium omne continetur nomine a-
 ctionis. 5007. D. gl. 1. l. eleganter. de do.
 Remedium vnum extraordinarium. nō tollit
 aliud extraordinarium. 613. D. in add.
 gl. finalis. qui. ex qui. cau. ma.
 Remittere, est dare. 1511. B. in margine. l.
 4. de pecul.
 Remittere iuramentum. 1274. C. §. si neque.
 Remittens offensam cui, nō potest pet-
 re pœnam pacis ruptæ. 1511. D. in mar.
 Remittens vnum ex duobus iuribus, vi-
 detur retinere aliud. 1004. C. l. si mihi.
 de seruitu. rustic. prædi.

Index materiaram

- Remittitur tacite. 2081. A. gl. tacite. in verbo, Tacite.
- Remittitur conuentione, quod nullo tempore acquiritur. 1043. A
- Remittitur pacto aliquid, quod repudiari non potest. 280. A. gloss. 2. §. filiafamilias. l. & heredi. de pact.
- Remittitur quadoque poena non incurfa. 191. B
- Remitti potest multa alicui intuitu paupertatis. 144. C. & seq. §. præfes. l. illicitas. de offic. præfid.
- Remissa felonnia, vasallus habet feudum ex veteri concessione. 1511. D
- Remissa pensio colono ob sterilitatem, annis sequentibus repeti potest, etiam si sit donata. 1855. A. §. Papinia. l. ex conducto.
- Remissa semel multa pauperi, amplius ab eo exigi non potest. 145. B. C. in margine. gl. §. præfes. l. illicitas. de offic. præfi.
- Remissio mercedis quando datur colono, ob causam in fructibus contingentem. in verbo, Casus contingens.
- Remissionem facit sterilitas, non fructuum exiguitas. 1855. B. §. cum quidam. l. ex conducto. loca.
- Remoto à iure, id est contrarium iuri. 269. C
- Remuneratio est quoddam genus permutationis. 784. C. §. plane.
- Remus à fratre occisus. 119. B. l. si quis.
- Renouare contractum, id est, reformare. 287. A
- Renuntiare debet quis quandoque. 1751. A. gl. ob dolum.
- Renuntiare de modo agri, est facere reportum de eius mensura. sic. 1741. A. l. qui fundum.
- Renuntiare iuri suo quilibet potest. 293. C. gl. 1. l. pacifici. de pact. & 301. D
- Renuntiare iuri suo quis potest. 579. B. in marg. gl. 2. l. si iudex. de min.
- Renuntiare iuri suo dicitur quis per actum contrarium. 1044. C. in mar. l. si stillicidij. quemad. v. susfruct. amit.
- Renuntiare potest quis iuri in fauorem suum introducto. 1798. B. l. 1. de ser. expor.
- Renuntiare possunt testator & contractes iuribus suis. 301. B. l. pactum.
- Renuntiare societati. 1715. A
- Renuntiare iuri suo, an & quando liceat. 301. D
- Renuntiat tacite quis iuri suo. 730. C
- Renuntians beneficio ecclesiastico, magis videtur exoneratus quam damnus passus. 539. D. gl. 2. l. ait prætor. de mino.
- Renuntians impetrationi iniquæ, non euitat ob id poenam ratione illius incurfam. 178. B. C. in mar. l. 3. quod quisque iur.
- Renuntians iuri suo, amplius illud repetere non potest. 1964. D. l. quæritur. §. si venditor. de ædil. edict.
- Renuntians societati ante tempus, socium à se, non se à socio liberat. 1714. C. §. Item qui.
- Renuntiatio facta ab ignorante, vt non valet, ita nec à dubitante. 428. A. in marg.
- Renuntiatio generalis casuum fortuitarum in iudiciis non valet, specialis sic. 226. A. §. quæsitum. l. 4. si quis cau.
- Renuntiatio generalis non valet. 195. C. gl. fi. l. 1. si quis in ius vo. non ierit. intemptiua societatis Renuntiatio non valet. 1687. A. l. si conuenerit.
- Repeti quis quandoque rem quam habet. 510. C
- non repetit soluens scienter indebitum. 1357. B. l. quod quis.
- Repetit tutus exceptione perpetua, per errorem soluens. 1359. D. §. adeo.
- Repetere est retrorsus petere. 2083. C. D. in margine.
- Repetere an possim pignus iudici datum, vt male iudicet. 1323. C
- Repetere licet possit, qui promissit indebitum tanquam debitum: tamen quandoque fallit. 1346. B. C. in marg.
- Repetere non potest plus exponens quam sit ei mandatum. 449. B. in marg. §. libertos. l. qui aliena. de neg. gest.
- Repeti non potest simonia pro aliquo datum. 462. D
- Repetitur quandoque pietatis causa datum. 471. A. l. si quis. in gl. repetere. de calum.
- Repetitur solutum ex causa emptionis inualidæ. 1349. B. l. seruum.
- Repetenti, turpitudinem obicere non potest recipiens: in verbo, Turpitudinem.
- Repetitum tacite intelligitur, quod prius dictum est. 692. C. gl. 2. in fi. l. si iudex. de iu.
- dictum in vno. c. legis, non censetur Repetitum in alio, quotiens non est eadẽ ratio. 347. B. in marg. l. in actionibus. de his qui no. iusa.
- Repetita cautio die interponi quid. 2083. C. D. in margine.
- Repetita censentur in sequentibus, quæ in præfationibus dicta sunt. 257. B. §. idem. l. item. de pact.
- Repetita censentur verba prius dicta. 258. B
- Repetita intelliguntur in alio capite legis, dicta in vno. 1078. A. B. l. quemadmodum. §. si. ad l. Aquiliam.
- Repetitio cessat multis modis. 454. C
- Repetitio indebiti soluti cessat, quando à pietate causatur error. 1346. B
- Repetitio nulla est ab eo qui suum recepit, licet alius quam verus debitor soluerit. 1355. C. l. repetitio. de cõdic. inde.
- Replicatio est actionis iuuamen. 523. D. gl. fi. in fi. l. seruus. de do. ma.
- Reprimendæ improbitatis curam gerere debet iudex. 664. B. §. miratur. l. 3. nau. cau. stabu.
- Reproba pecunia non liberat soluẽtem. 1437. A. l. eleganter. de pig. act. §. qui.
- Reprobo.) Quod approbo, non reprobo. 427. C. & 428. A. §. sed eo.
- Repudiari quod non potest, pacto quandoque remittitur. 280. A. gl. 2. §. filiafamilias. l. & heredi. de pact.
- Repudium & diuortium, differunt. 2218. D
- Repulsam pati verecundum. 699. B. in mar. glo. fin. l. obseruandum. de iudi.
- Reputare. 578. D
- Reputare, id est, computare. 453. A. in text. ibi enim heredes auzæ reputabant nepoti alimenta, ei ab alia præstita, id est, deducebant ei in partem eius.
- Reputare quadoque, id est imputare, seu computare. sic sumitur. 791. A. l. si quid Res, & pecunia differunt. 2135. A. l. ita.
- Res, id est, actio in rem. 237. D
- Res, id est, causa. 475. B. & 2094. A. glo. rei.
- Res, id est, quæstio. 629. D
- Res, id est, veritas. 1282. D
- Res in duplici sunt differentia. 1997. D
- Res inter alios acta aliis prodest. 312. B. l. imperatores. de transact. & 1138. D. gl. veniet. §. quod pro. l. heredes. fa. ercisc. & 1277. D. l. quia.
- Res inter alios iudicata, nec aliis prodest se, nec obesse solet. 1941. C. §. igitur. l. Claudius. qui po. in pign. habe.
- Res pro re an solui potest. 1393. D. in fi. §. pen. l. 1. de consti. pec. & 2134. D. l. si ei. pristino statui an transfatui queat res mutata. 93. C.
- Res quam verba magis intuenta. 2139. B. §. magis. l. promittendo.
- Res soli, id est, res immobilis. 212. B. §. possessor.
- Res sua sibi obligatur. 1819. C. D. gloss. 2. §. offerri. l. Iulianus. de actio. emp.
- Rei appellatione non genus, sed species significatur. 826. A. in text.
- Rei donatæ, qui dedit non tenetur. 1994. D. l. ad res. de ædil. edict.
- Rei electio est in alternatiuis. 2131. A
- suæ quisque Rei legem dicit. 2166. D. l. ob res. de pac. do.
- Rei prior est conditio quam actoris, in pari causa. 198. D. glo. 1. nam cum. in prin. ne quis eum qui in ius vo. est.
- Rei successor & iuris non sunt pares. 521. D. gl. 3. §. nihil. l. quædam. de eden.
- Rei vind. lit. cõtest. non perpetuat. 834. D
- Rei vindicatio duplex. 770. B
- Rei verbum facta comprehendit. 1889. D. glossa 4. l. 5. de præscript. ver.
- quandoque magis ad Rem, quandoque ad personam habetur respectus. 1483. C
- minima pro Re non datur restitutio. 583. A
- Re non verbis peculium augendum. 1511. B
- Re obligatio non contrahitur, nisi quantenus datum est. 276. A. l. si tibi.
- Reipsa, id est, veritate. 423. A
- Res diuersæ peti possunt. 827. A
- Res multipliciter in nullius bonis dicuntur. 115. A. gl. nullius.
- Res suas non est cogendus quis, vt soluat pecuniam debitam. 1111. A. §. nam non debet. l. si seruus. de noxa.
- Rescissoria quando datur. 608. A
- si papa Rescribit episcopo, qui iam mortuus erat, successor debet obedire. 299. C
- Rescriptum contra leges factum, præsumitur ambrosiosum. 532. C
- Rescriptum principis, an & quando egritur personam. 85. B. & seq.
- Rescripta large sunt interpretanda. 142. D. & seq. & 146. A
- Rescriptis impetrandis debent interuenire, qui per ea læderentur. 112. D
- Resignare, id est, aperire. 1610. G
- Resignationis beneficiorum instrumentum subsignans, videtur consentire ipsi resignationi. 1919. B. §. pater. in argu.
- Respondere ante iudicium de iure suo nemo cogitur. 1192. A. B. §. interrogatoriis.
- Respondere, id est venire. 475. B. C
- Respondere nolens, videtur contempnere iudicem. 1197. B. C. §. qui tacuit. l. de ætate. de inter. acti.
- Respondere non videtur, qui ad petita non respondet. 1197. C. §. quod autem. l. de ætate. de inter. acti.
- Respondere obscure, & nil respondere, idem. 1197. D. §. nihil.
- Respondere pro alio, alius non debet. 1195. A. l. si sine. de inter. acti.
- Respondere quandoque, id est, docere, vel aduocare. 329. D
- Respondere qui non vult, contumax est. 1197. B. §. qui tacuit. l. de ætate. de inter. acti.
- Respondendi publice origo. 72. A. §. ante.
- Responsio dubia quandoque admittitur. 800. A. glo. 1. l. si debitor. de peti. here.
- Responsio in iudicio facta, non præiudicat respondententi, nisi respectu interrogantis. 1204. B. l. fina. de inter. acti.
- Responsio sine interrogatione, valet. 1194. C. l. si sine. de inter. acti.
- Res publica, & fiscus, differunt. 1933. C. l. si pignus. nonnunquam æquiparantur. 337. A. in margine.
- Res publica multis modis sumitur. 42. D
- Res publica dicitur tantum vrbis Romæ. 605. D
- Res publica quandoque, id est, ciuitas. 189. A
- Reipubli. administrator, licet negligentiã possit

Digesti veteris.

possit nocere reipub. tamē non potest per pactum remittere aliquid debitori reipub. 296. A. B. in margine.
 Restituo te, & restituo in integrum, differunt. 333. B. C.
 natalibus Restituere, id est, nobilitare. 189. B. in margine.
 Restituere, id est, reficere. 1031. D.
 Restituere litem. 476. A. l. diuus. §. & boni. de resti. in integ.
 Restituere verbum, plenam habet significacionem. 2062. A. §. item. l. videamus.
 Restituitur minor iuuenili leuitate deceptus, aliās nō. 563. B. §. Scæuola. l. quod si. de mino.
 Restituitur negligentia seruitutem amittens. 7011. C. l. & Attilicinus.
 Restituitur priuilegiatus aduersus priuilegiatum. 516. A.
 Restitui non debet quis ad lucrum, cum damno alterius: sine dāno potest. 598. B. l. sciendum. ex qui. cau. ma.
 Restitutoria actio datur contra impeditum ventre ad iudicium, si impediens non sit soluendo. 219. C. l. ex hoc.
 Restitutio. i. resectio. 1257. B. C. l. creditor
 Restitutio non datur contra libertatem. 508. A.
 Restitutio verbalis tantum facit, quantum hereditatis aditio. 818. D.
 Restitui non potest minor renuncians beneficio ecclesiastico. 539. D.
 Restitui non potest minor aduersus casum fortuitum. 550. B. C. in marg.
 Restitui ne possit semper minor delinquens. 546. D.
 Restitutio in integrum reducit quem in pristinum statum. 334. A. gl. eximi. l. 1. ad si. de postu.
 Restitutio pro minimo non datur. 583. A. gl. l. l. si res. de mino.
 Restitutionis tempus qualiter absenti computatur. 607. C.
 Restitutionem pro filio (etiam inuito) pater petit. 566. C. D.
 Restitutionem non indulget euentus dāni, sed inconsulta facilitas. 550. C. §. nec enim. l. verum. de mino.
 Restitutionem in integrum dat absentia. 473. A. aliena capita in restitutione nō veniunt. 821. C.
 Resurrectionis domini ferix quot sunt. 238. B.
 Retioemus quædam quæ non petimus. 1278. B. gl. 2. l. sed si. de iureiur.
 Retinere potest res vendita, donec pretium soluat. 1783. A. l. hereditatis. de hered. vel ac. ven.
 Retentio in multis casibus habetur, in quibus petitio negatur. 461. D. gl. si. l. cum pecuniam. de neg. gest.
 Retentionem non habet, qui habet possessionem. 1358. A. in verbo, Possessionem.
 Retentione quandoque vti licet. 561. D. gl. prætor. l. cum mandatu. de mino. sic procurator vti potest retentione vti ei soluat. 364. A. l. quæ omnia. in si. de procur. sed in contrarium dicunt quidam esse arrestum curiæ parlamenti: & ita practicatur.
 Retentum in mēte an, & quādo releuat. 1882. C. §. locator.
 Reticuli. 1825. A. §. quæ tabulæ.
 Reticulum. 1097. B. §. hanc enim.
 Retractari non debet bene gestum, in verbo, bene gestum.
 Retrocedens percussus non est in culpa, secus in percussore. 1090. C. in marg. l. si ex plagis. ad legem Aquiliam.
 Retro. Tempus contractus nō inspicitur in his quæ retrahuntur. 2187. C. §. manumissionis.
 Reuocare domum, id est, declinare forū.

in verbo, Ius reuocandi.
 Reuocare. Sufficit non reuocare, licet datio non tenuerit. 135. D. gl. si. l. obseruare. de offi. procon.
 Reuocari non debet recte factum. 570. C. gl. si. l. si mulier. de mi.
 Reuocari solet quod alterius apud alterum deprehenditur. 1366. B. C. l. hæc condic.
 Reuocatur primus procurator, constitutione secundi. 368. A. §. Iulianus.
 Reuocandi domum an habeat ius, citatus in loco contractus. 674. C. §. omnes autem.
 Reuocandi domum ius habens, debet caue re iudicio fisti, statuente prætor in quem diem listere se promittat. 676. A. §. sed &.
 Reuocandi domum ius habent, aduena, viator, & qui sic contraxit quasi citō recessurus. 684. A. B. §. nunquid. & hi iurare non coguntur. 689. B. §. ex quibus.
 Reuocandi domum ius quandoque quis habet. 607. B. §. si cum.
 Reuocandi domum ius. in verbo, Citat⁹ in loco contractus. & in verbo, Ius reuocandi do.
 Reus dicitur is, cum quo agitur. 1272. B. l. ait prætor. in princ.
 Reus id est, accusatus. 2112. B. C. gl. reus.
 Reus fauorabilior est, quàm actor. 240. C. D. l. si. de fer.
 Reus potest assumere onus probationis in se. 2074. A. l. circa. in sum.
 Reus principalis quis. 1497. B. §. sed Iulianus. in sum.
 Reus pro modo querelæ actoris, & culpæ suæ, est puniendus. 127. D. §. cum patronus. l. 1. de of. præfe. vrb.
 Reus quandoque agit, actor defendit. 388. D.
 Reus tenetur litem contestari. 1109. A. l. quotiens. in sum.
 tria accessoria sunt ob Rei mortē. 1389. D.
 Rei obligatio si nulla est, & fideiussoris erit nulla. 229. A. in tex.
 Reo plures dantur dilationes, quàm actori. 240. B. l. si. de fer. Vide in verbo, Dilationes.
 Reum delegare, soluere est. 1580. A. §. interdum. l. quamuis. ad Vell.
 Reo principali liberato, liberatur fideiusor. 311. D. gl. penult. fin. de pac.
 clementer cum Reo agere debet iudex. 491. A. l. si cum ex. §. 1. de eo quod me. cau.
 sententiæ si sunt diuersæ, valet ea quæ pro Reo lata est: fallit in libertate, & testamento. 729. A. B. in margine. l. si pars. de inof. testa.
 in Reo sufficit quod sit in causa condēnationis tempore sententiæ, sed in actore requiritur tēpus litis con. & sententiæ. 1183. B. §. si quis.
 Reuereri oportet iudicem. 330. B. §. casum. l. 1. de postu.
 Reuerentia vna omnibus est parentibus seruanda. in verbo, Parentibus.
 Rheda, id est, vehiculum. 1883. B. gl. rheda.
 Rhōv, id est, verbis expressum, manifestum. 80. B. l. fraus. hinc Rhōv, id est, palam, manifeste.
 Rigor iuris non debet seruari. 2089. A. §. multa. lita. ad l. Aquil.
 Rigor stillicidij. 995. D.
 Rigori præfertur benignitas. 131. B. in verbo, Benignitas.
 Rite, & recte, differunt. 716. B.
 Rogare, id est, interrogare. 66. A. & 100. D. R. & 268. C.
 Roma tantum dicitur respublica. 605. D. gl. non abist. l. sed & si. in fin. l. ex qui. cau. ma.
 Roma caput est Italiæ. 696. C. gl. fin. l.

cum furiosus. de iudi.
 Roma est communis patria. 141. D. gl. si. l. si. de of. pro. & 608. A. §. si cum. l. nec non. ex qui. cau. ma.
 Roma papæ subest. 127. A.
 Romæ quid fiat, non tam spectandū est, quàm quid fieri debeat. 146. B. C. l. sed licet. de offi. præsi.
 Rogatus testis, & adhibitus, idem. 221. A. gl. l. nullum. in additione.
 Rubrica. Valet argumentum sumptum à verbis rubricæ. 698. B. in margi. gl. si. l. non idcirco. de iudi.
 Rudes parietes, id est, noui. 909. B. C. l. usufruct.
 Rudes serui simpliciores. 1983. B. §. præsumptum. l. præcipiunt. de ædil. edic.
 Ruinis deformatur ciuitas. 145. C. gl. fin. l. præses. §. de offi. præsi.
 Rumpere quid. 1073. B. §. rumpisse.
 Rusticitas excusat. 168. D. gl. vel rusticitatem. l. si quis. de iur. om. iudi.
 Rusticitati parcitur simpliciter, non sagaci, & in casibus à iure expressis. 168. B. §. doli. & in gloss. l. si quis id. de iur. om. iudi. & 195. B. l. 2. §. 2. si quis in ius. voc. non ier.
 Rusticati parcitur. 245. A. §. eis. l. 1. de eden.
 Rusticis sagax non excusatur. 168. D. in marg. glo. antepe. l. si quis. de iur. om. iudi.
 Rustici quæstiones per medium diuidunt. 454. C. gl. si. l. Nefennius. de nego. gest.
 Rustici an tenentur alere milites transeuntes. 901. A. §. si quid. l. pendentes. de usufruct.
 Rustici venientes ad testimonium, non debent equitare. 1639. D. gl. 2. §. idem. l. idemque. mandati.
 Rustica opera tempore suo fieri debent, in verbo, Cultura intempestiua.
 Rustica prædia quæ. 968. A.
 occupati circa rem Rusticam, in forum venire non sunt compellendi. 235. B. l. 1. de fer.
 Rusticorum vulgare. 454. C.
 Ruta cæsa. 1181. C. in margine. & 1825. B. §. si ruta.
 Ruta cæsa, quæ sunt. Ibidem.
 Sabbatina quæstio. 1163. D. gl. cōfun- deretur.
 Sabinus iure con. à suis auditoribus sustinatus. 72. B. §. huic nec.
 Saccarij, id est, alutarij, qui saccos ferūt. 1742. B.
 Sacerdos dum sacra facit, citari non debet. 184. A. B. l. 2. de in ius vo.
 Sacerdos sacris vacare debet. 649. B. §. sacerdotio. l. non distinguemus. de arbi.
 Sacerdotes dicuntur iureconsulti. 53. A. l. 1. §. 2. de iusti. & iur.
 Sacerdotes olim erant reges. 118. C.
 Sacerdotium. Ob sacerdotium matrimonium commodè retinere non potest. 2216. B. §. diuortij.
 Sacerdotio veniente soluitur compromissum. 649. B. §. sacerdotio. l. non distinguemus. de arbi.
 Sacer locus, & sacrarium, differunt. 118. C. in textu.
 Sacra euocare. Ibidem. in text. & marg.
 Sacra loca quæ. 118. B. in tex.
 Sacra res an aliquando destinata esse sacra. 1755. A. gl. l. 1. de.
 Sacra res estimationem non recipit. 119. A. §. sacra iantum. de re. di.
 Sacramentum quandoque pro veritate habetur. 1292. C.
 Sacramentū vim pacti obligatorij habet. 1281. D.
 Sacrarium. 118. C. in text.
 Sacra res quæ. 117. C. in text.
 SACRARIUM

Index materiaram

- Sacrorum euocatio quid, & qualiter fit.** 118. C. D. in margine.
- Sauire in seruos an liceat.** 96. A. gloss. sine causa. l. in si. de his qui sunt sui vel alii iuris.
- Sauire in suum corpus etiam seruo licet.** 157. C. l. fed si. si ipse. de pecu. bono viri non conuenit, credere alicuius interesse, quod animo sauientis non fit satisfactum. 1800. B. §. si quid. l. si uēditor. de ser. expor.
- Sauitia nimix culpæ assignatur.** 1058. A. l. præceptoris. ad l. Aquil.
- Sagaria negotiatio.** 1699. B. §. quidam.
- Sagmina quæ sunt.** 118. B. in text.
- Salarium ab initio aduocato dādum est.** 1021. D. gl. antepenul. l. venditor. fundi. com. prædio.
- Salariū aduocati quale esse debet.** 330. A
- Salarium aduocato debet dari de publico.** Ibidem. gloss. l. §. ait prætor. l. l. de postu.
- Salarium debet habere famulus tempore infirmitatis.** 886. D. gloss. quarta. §. de illo. l. arboribus. de usufructu.
- Salarium debetur assessori pro toto anno, mortuo præside ante finem, si operas alteri non locauit.** 158. C. l. diem.
- Salarium nudo pacto promissum, officio iudicis petitur.** 1633. B. l. salarium.
- Salarium est pensio quæ datur pro solo, seu superfluo.** 1940. C. l. etiam.
- Salarium totius anni non debetur assessori culpa sua ante tempus remoto.** 158. C. l. diem.
- Salarij defectu etiam hodie esculenta iudici capere licet.** 150. A
- Salaria, & stipendia, differunt.** 1701. B. gl. stipendia & Salaria.
- Salaria honestè petunt aduocati.** 307. A. B. l. sumptus. de pact.
- Salientes.** 985. C. in margine. & 1097. A. B. in margine. & 1324. B. l. funes.
- Saluarius, est saltuum custos.** 956. C. D. l. si ita. in margine.
- Saltus.** Per saltum non est exercenda iurisdicatio. 137. C. gloss. principem. l. solent. de officio proconf.
- Saluius Iulianus.** 72. D. in text.
- Salutare, est honorem exhibere.** 189. B
- Sanctio multis modis capitur.** 41. C. in proæ.
- Sanctione quod subnixum est, sanctum est.** 118. C. §. propriè.
- Sancta propriè sunt, quæ nec sacra sunt, nec profana.** 118. C. in text.
- Sanctum vnde.** Ibidem. D. in text.
- Sanctum est quod sanctione quadam subnixum est.** Ibidem. §. propriè.
- Sanguis, id est, cognatio.** 108. D
- Sapientem se affirmans sibi præiudicat.** 177. C. gloss. l. l. hoc edicto. quod quisque iuris.
- Sapientum cōsilio debet iudicare iudex.** 137. C. glossa. respondere. §. legatos. l. solent. de offic. procon.
- Sapientia à deo est.** 73. C. glo. l. 2. de legibus.
- Sarcophagus.** 1230. A. l. fune-ris.
- Sarta recta ædificia dicuntur.** 138. B. in textu, & margine.
- Satellites iustitiæ, dicuntur iuris studio.** 50. A. §. discipuli. in proæ.
- Satisfare, est aduersario pro eo quod petit ita cauere, vt is hoc nomine securus fiat, datis fideiussoribus.** 201. A. in text.
- Satisfare non tenetur, obligatus ad promittendum.** 2023. A. l. si dictum.
- Satisfare non tenetur possidens immobilia.** 212. A. l. sciendum. qui satisf. co.
- Satisfare non debet possidens immobi-**
- lia.** 226. D. gloss. satisfare. §. quæsitum. l. sed & si. si quis cautio.
- Satisfactio vice solutionis est.** 1952. A. qui paratus. l. ite. qui mo. pig. vel hyp. fol.
- Satisfidandi necessitas multis remittitur.** 201. C. in mar. l. satisfidatio. qui satisfare cogan.
- Satisfidatio necessaria est, ad quam lege quis astringitur.** 207. B. §. tutor.
- Satisfidatio, & cautio, differunt.** 749. C. gloss. satisfidatio, & cautio.
- Satisfacere dicimur ei, cui desiderium adimplemus.** 201. A. l. satisfidatio. satisfacere, & soluere, differunt. 1952. A. §. qui paratus.
- Satisfactio quandoque. i. satisfidatio.** 1952. A. gl. satisfacere.
- Satisfactionem non admittens, sed solutionem desiderans, non est culpandus.** 1952. A. §. qui paratus.
- Satisfactum creditori quando dicitur.** 1426. C. D. §. omnis.
- Scæna quid.** 341. B. §. scæna.
- Scæua.** 1963. D. §. Item sciendum.
- Scapha quid.** 2018. A. l. scapham.
- Schedia quid.** 1451. A. B. in mar.
- Scholaris quandiu est in studio, dicitur esse in via.** 1252. B. in margine. l. cum filius. si cer. pe.
- Scholaris causam inagister delegare potest potestati vel episcopo.** 156. C
- Scholaris non minus tenetur de equo, quanuis nuntius vadat cum eo.** 964. D
- Scholaris si mutuetur pecuniam ad victum & libros emendos, eius pater tenetur.** 1557. B. C. in margine.
- Scholaris filius. conueniri potest sine consensu patris.** 683. B. C. glo. si in fil. si longius. de iudi.
- Scholaris non potest conueniri in loco studij pro contractibus antea initis.** 684. D. in margine. glo. domicilium. & proinde. l. heres. de iud. ergo pro cōtractib. postea initis potest conueniri.
- Scholaris potest studere & scribere die feriato.** 239. D. & seq. gl. penul. l. pe. de fer.
- Scholaris priuilegio vti non debet magister: quia actu non studet.** 359. C. in argu.
- Scholaris socius non potest ducere ganeas.** 951. C. glossa prima. l. non aliter. de vsu & habi.
- Scholaris in studio existenti subuenitur vt agere possit, licet patri actio competat.** 1252. B. l. cum filius fami.
- Scholares habent tres iudices.** 51. C
- Scholares habent plures iudices.** 174. C
- Scholares non iuuantur Macedonio.** 150. B. §. proinde.
- Scholares in criminalibus non habent tres iudices.** 51. A. gloss. professores. §. illud verò. in proæmio.
- Scholares habere bonos, magistri est honor.** 52. B. gl. maximum. §. illud verò. in proæ.
- Scholasticus quare non accipitur fideiussor.** 201. D
- Scholasticis nihil debet esse absconditum in ea arte cui student.** 50. A. §. discipuli. in proæmio.
- Scire leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.** 77. B. l. scire. de legibus.
- Scire literas non tenetur aduocatus. in verbo, Aduocatus.**
- Scire nemo præsumitur.** 2078. A. glossa penulti. l. verius. de proba.
- Scire quandoque nocet.** 772. C. gloss. scierit. §. petitam. l. item veniunt. de petit. here.
- Scire quandoque præsumitur ignorans.** 874. D. in verbo, ignorans.
- Scire facile quæ possunt, si ignorentur grauius coercentur.** 1857. C. glossa tertia. l. fed addes. loca.
- Sciens & ignorans quādoque paria sunt.** 149. D. gl. 2. l. si fortè. de offi. præfi.
- Sciens fallere nemo debet.** 1286. B. l. qui iurasse. de iureiur.
- Sciens non potest quandoque, quod potest ignorans.** 149. D. glossa. 2. l. si fortè. de offic. præfi.
- Sciens non videtur celatus.** 1804. A. in si. l. 1. de actione emp.
- Sciens tenetur, qui aliàs non teneretur.** 1778. D. glo. in l. hoc autem. de hered. vel act. vendi.
- Scienter accipiens indebitum, furtum facit.** 1378. C. l. quoniam. de condic. fur.
- Scienter eligens malum, probat.** 1765. B. gloss. 4. l. si venditor. de in diem addict.
- Scienter soluens indebitum, nō repetit.** 1357. B. l. quod quis.
- Scienter promissum indebitum, non repetitur.** 1364. A. l. fideicommiss.
- Scientia, & ignorantia, in multis attenditur.** 1441. A. in mar. l. si seruus pignori. de pigneratitia act.
- Scientia filij, patris est lætitia.** 1500. D. gl. finali. §. proinde. l. sed Iulia. de senatusconsulto Macedo.
- Scientia inæstimabilis est.** 1190. C. gl. final. l. penult. ad exhiben.
- Scientia qualiter æstimanda.** 2098. B. l. nec supina.
- Scientia mediocri sufficit.** 1969. C. in mar. l. sciendum. de ædilitio edicto.
- Scientia neque curiosissimi neque negligentissimi hominis esse debet.** 2101. B. C. §. quid enim. l. regula. de iur. & fac. ignoran.
- Scientia nocet.** 1990. B. C. gl. 5. l. si tamen. de ædil. edict.
- Scientia præiudicat.** 1503. B. glo. 1. l. si tamen. de senatusconsulto Macedonia.
- Scientia præsumitur.** 2079. A. glo. 1. & ideo. l. cum de. de proba.
- Scientia quandoque præiudicat, quādoque non.** 2208. D. gl. tertia. l. si seruus. de dona. inter virum & vxorem.
- Scientia quandoque pro patientia capitur.** 1479. C. §. scientia. l. 1. de tributo. & 1086. B. l. scientiam. ad l. Aquilianam.
- Scientia quandoque tantum operatur, quantum iustus. 1106. C. in gl. patiatur. l. si ex. de noxa.**
- Scientia simplex idem operatur, quod denuntiatio.** 773. B. §. petitam.
- Scientia vnus alteri nocet.** 1499. A. glo. vtrique. §. non solum. l. fed Iulia. de senatusconsulto Macedoniano.
- quædam valent ex certa scientia, quæ errore facta non valent.** 226. D. gloss. 3. §. item. l. 4. si quis cau.
- Sciolum se fingere quis non debet.** 583. D. gl. 4. l. Iunius. de mino.
- Scipio Nasica.** 69. D
- Scita, id est, statuta. gl. scita. l. necessarium. de origine iuris.** 67. A
- Scribere totam scripturam, & subscribere, idem.** 247. C. in margine. in verbo, subscribere.
- Scribens contractum obligationis suæ, videtur consentire obligationi. facit contra signantes instrumenta resignationis suorum beneficiorum.** 1919. B. §. pater.
- Scriptoribus fidem dat consuetudo.** 252. B. in margine. §. penultimo. l. quædam. de eden.
- Scriptura exigitur in quibusdam casibus.** 2087. A. glossa, non semper. l. testium fides. de testibus.
- Scriptura interdum plus valet, quàm id quod agitur.** 942. A. gl. tertia. l. si tibi. de usufruct. ea. re.

Digesti veteris.

Scriptura videtur adhiberi loco probationis. 1906.C.D. in margiae.l.4. de pinu.
Scriptura magna fides adhibetur in ultimis voluntatibus. 315.D
Scripturae quandoque magis creditur, quam testibus. 2072.B. l. census. de proba.
tantum valet quod fit sine Scriptura, quā quod cum ea. 2104.A. l. in sponsal. de sponsa.
Secessus, id est, locus amoenus. 640.A
Secundario aliquid conceditur, quod non principaliter. 2072.A. gloss. videtur.
Secretarius tenetur ad interesse, si secretum reuelet. 1084.B. §. sed & si. l. si quis. ad legem Aquiliam.
Secretum peccatum grauius, quam manifestum. 2125.B. l. fina. de ritu nup.
Secreta alterius scire nemo potest, nisi verbis exprimat. 266.D. glossa. l. §. patrum. l. iuris gentium. de pactis.
Secreta testamenti non sunt inuulganda. 1611.B. §. si quis tabu. l. i. depo.
Secundum, id est iuxta. 1005.A. & 1020.C. & 1037.D. & 1901.A. gloss. l. duo.
Secundum me iudicatum est: id est, obtinui sententiam. 213.B. §. si fundum. & 1906.A. B. §. atquin. & 67.C.
Securus homo. 2097.B. l. plurimum. §. sed Casius. & D. in mar. per Bud.
Securitati suae prospicere licet. 1804.A. l. i. §. i. de actio. empt.
Sedet mihi, id est placet. 205.B
Segetes corruptens tenetur. 1072.D. §. inquit.
Sella curulis. 1000.A. in margine.
Semel haeres, an sit semper haeres. 544.D
Semel interesse sufficit. 1401.B. gl. exierit. l. item. de consti. pecu.
Semel mercatus an sit mercator. 1479.D. in margine.
Semestres libri. 71.A
Seminarium quid. 884.C. §. seminarij. & in margine. per Budzum.
Sempiternum copromissum est, quando copromittitur de vna re tantum. 637.D
Sempiternum quid. 993.D
Sempronius. 69.D
Semuncia id est, media vncia. 723.C
Senatores sunt, qui à patricijs & consularibus descendunt. 124.A. l. nuptae.
Senatoris filius dicitur tamen naturalis, quā legitimus, etiam ante dignitatem conceptus. 121.B. l. senatoris filius. & l. seq.
Senatus consulta. 65.D. §. deinde quia.
Senatus in quibusdam principi parificatur. 75.C. & 333.D
Senex dicitur maior. 70. annis. 109.A
glossa prima §. finali. l. si paterfam. de adop.
Senis miseratio habenda est. 574.A.
glossa finali. §. sed vt. l. auxilium. de mino.
Senes egrè ferre debent, si reprehenduntur à iuuenibus. 249.B. C. in margine.
§. praetor. l. si quis de eden.
Senes sunt maiores septuaginta annis. 2090.D. gloss. l. i. inuiti. de testi.
Senilis aetas ad multa prodest. 236.D. gl. quinta. l. i. de fer.
Seniores iunioribus praeferendi. 2084.C. l. fin. de fide instru.
Senus magis, quam verba spectandus. 298.C. gloss. l. i. tale. de pact. & 1726.D
Sensum potius, quā verba attendere exquiris est. 1309.B. in margine. §. si quis. l. 3. de condic. cau. da.
Sensu quod caret, iniuriam non facit. 1011.B. §. ait praetor. l. i. si qua. pau. fe. de ap.
Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij, est interlocutoria. 1031.A. in margine.
Sententia absolutoria debet sequi ex li-

bello non rite concepto. 451.B. in marg.
Sententia alibi data, alibi datur executio. ni. 698.D. glossa finali. l. argentarium. de iudi.
Sententia absolutoria super vero debito, non tollit obligationem naturalem. 524.B. C. in margine. l. cum à te. de do.
Sententia contra ius lata, an valeat. 61.C
Sententia debet esse conformis libello. 1171.C. l. vt fundus. com. diui.
Sententia quando facit ius, & quando non. 94.A
Sententia die ferri debet, non nocte. 239.C
Sententia potest ferri per verbum, credo. 644.D. in margine.
Sententia de tota controuersia ferri debet. 636.A
Sententia incerta (vt quantum ei debes, redde) non valet. 638.A. §. Pomponius. l. quid tamen. de arbi.
Sententia intelligitur saluo iure tertij. 1129.D. in textu. l. & post. §. i. familiae eriscundae.
Sententia inter alios dicta, alijs nocet. 1906.C. glossa. quinta. l. 3. de pigno.
Sententia iudicis non debet ob mercedem esse gratiosa. 469.B. l. in heredem. de calumnia.
Sententia iudicis aequo animo ferri debet, quamuis iniqua. 643.B. C. §. stari. cū glo. l. diem. de arbi.
Sententia iudicis quae deminutionem status non continet, extra territorium iudicis suum effectum non porrigit. 336.C. l. ex ea.
Sententia lata errore quandoque corrigitur. 1552.D. §. quaesitum. quando de pecu. ac. est anna.
Sententia lata super principali, non prauidat in incidenti. 1597.B. §. i. summa. l. quod in diem. de compensa.
Sententia lata secundum iuramentum non infamat. 351.D. in fine.
Sententia lata cum producente falsos testes eos non infamat. 354.B. l. Lucius.
Sententia lata super rei vindicatione non parit praedictum in Publiciana. nec contra. 2014.D. §. Si seruus. l. minor. de euict.
Sententia pro alio lata alium non praegrat. 354.C. l. Lucius. de his qui not. infra.
Sententia lata praetextu falsi iuramenti, quando retractatur per instrumenta de nouo reperta. 1293.A. l. admonendi.
Sententia lata super principali, non praedictat incidenti, de quo summarie est cognitum. 99.C. l. si iudex. Barto.
Sententia non debet esse delusoria. 543.B. glossa secunda. §. restitutus. l. ait praetor. de mino.
Sententia non facit ius. 1362.C. gloss. l. l. Iulianus. de condic. inde.
Sententia non facit nouationem. 1911.C. glossa tenet.
Sententia non potest pro parte valere, & pro parte non. 1142.A. & l. in hoc. fami. eriscun.
Sententia per falsa instrumenta lata, retractatur per in integrum restitutio. 188.D
Sententia per pecuniam & gratiam lata, differunt. 628.B
Sententia per pecuniam lata non valet ipso iure. ibidem. B. C. gloss. turpitudine. l. sed & si. de arbi.
Sententia potest facere de non ente aliquid, & de ente nihil. 1304.D. in marg. §. haeredi. l. si non. de condic. inde.
Sententia pro veritate accipitur, ex quo appellatum non est. 93.C. & 344.A. l. ingenuum. de sta. ho.

Sententia pro veritate accipitur. 1362.A. §. gl. l. l. iul. de condi. inde.
Sententia quandoque est difformis petitioni. 1987.B. glo. l. §. aliquando. l. bouem. de adili. edict.
Sententia quandoque facit ius. 187.A
Sententia quandoque pro parte est valida, pro parte non. 568.D. gloss. fi. §. i. l. etiam. de mino.
Sententia quali contrahitur. 1512.C. in mar. l. §. de pecul.
Sententia semel pro libertate data, retractari non debet. 524.A. B. in prin. text.
Sententia si non tenet ipso iure, non est necesse appellare. 236.C. glossa infirma bitur. l. i. de fer.
Sententia tenet, licet nullum sit iudicium. 711.D. glo. repetere. l. de qua re. de iudi.
Sententia id est, voluntas. vt, conuenire in eandem sententiam. 255.D
Sententiae causa inferenda est. 2014.D. glo. ex stipulatu. §. si seruus. l. minor. de euict.
Sententiae stare, id est parere. 641.C. §. idem ait.
Sententiae stare qui promissit, non potest postea appellare ab ea. 298.C. glo. 4. l. tale. de pact.
qui usque ad Sententiam in iudicium lite improba perseverauit, condemnandus est. 726.C. §. sed ei.
condemnatus per Sententiam, non liberatur dando interesse: sed tenetur praecise ad factum. 861.A. in margine.
Sententiam legis quandoque sequitur, cessantibus verbis legis. 1068.A. §. quod si dum. l. si quis id. de iur. omni. iudi.
contra sententiam suam iudex dat restitutionem. 557.B. gl. fin. l. in causa. 2. de mi.
post Sententiam si potest esse dubium, potest transigi. 324.B. l. post rem.
in Sententia debet inferri causa. 340.B. §. ignominiae. l. 2. de his qui no. infra.
ex Sententia obligatur quis ex quasi contractu. 1509.C. D. glo. iudicio.
Super sententia non potest transigi, nisi de viribus eius dubitetur. 315.B. l. & post.
Sententiae duae super eadem re ferri non possunt. 492.A
Sententiae si sunt diuersae, valet ea quae pro reo lata est, saluis in libertate, & testamento. 729.A. B. in margine. l. si pars. de inof. testa. Vide in verbo. reus.
Sententiae si sunt diuersae, humanior praevalet. 729.A. B. l. si pars. de inof. testa. tot sunt Sententiae, quot capitula. 568.D. gl. fi. §. i. l. etiam. de mino.
Sentior, sentiris, sensus sum: id est quod, sentio sentiris. 333.B. §. de qua.
Separatorum separata debet esse ratio. 437.A. l. eum actum. §. denique. in marg. de nego. gest. & 472.A. B. l. de seruo. in sum. de calum.
Separatio ob adulterium, & diuortium, differunt. 454.D
Sepeliri non debent ornamenta cum corporibus. 1224.A. l. at qui. §. non autem. de reli. & sump. fu.
Sepulchra familiaria quae. 1219.D. l. familiaria.
Sepulchra haereditaria. Ibidem.
Sepulchrum & monumentum differunt. 1015.A
Sepulchrum qui. 1218.D. §. sepulchrum.
Sepulchrum. Si testator legat aliquid ecclesiae, in qua elegit sepulchrum, postea aliam elegit sepulchrum, videtur ademisse legatum. 1535.B. C. §. idem in sum.
Sepulchra causa concessa donatio, valet. 2183.C. §. concessa.
Sequentia. Cui committuntur sequentia, & praecedentia committi videntur. 395.A.

Index materiarum

- ad rem. & 397. A. ad lega. de procu-
rato.
- opinio communis est Sequenda. 342.
A. in marg. l. athleticas. de his qui not.
infra.
- Sequester. 515. B. in margine.
Sequester, in tertia declinatione. 1899. A.
l. si apud.
- Sequestraria actio. 515. B. in margine.
Sequestratio olim fiebat apud iudices.
205. B. §. si satisfatum.
- Sequioris vitæ homo quis dicitur. 319. C
Sericum faciunt vermes. 953. A
Sermo generalis loquentis personam cõ
tinet. 1922. A. gloss. si. l. Paulus. de
pign.
- Sermo simpliciter prolatus, intelligitur
pro prima vice. 2152. B. l. dotis. de iu.
do.
- Sermone opus si non est, sufficit consen-
sus. 110. B. l. si pater. de adoptio.
- Serraculum. 1076. C. D. in margine.
Seruari potest, quod iure peti non potest.
1598. C. glossa prima. l. si cum. de com-
pensatio.
- Seruandum de iure, id est, licet nõ sit sta-
tutum, quod verisimile est statutum
fuisse si quæsitum fuisset. 299. D
Serui nemini sua res 909. C. gl. deducto.
l. si alij. de usufruct. & 946. C. l. vi. si v-
susfruct. & 989. C. l. in re. de ser. vrb.
prædio.
- Seruire sibi nullum prædij potest. 1010.
C. §. per plurium. l. cum essent. de ser.
rusti. præ.
- Seruitores diaboli. in verbo, diaboli.
Seruitus quid. 87. B. l. libertas.
Seruitus vnde procesfit. 95. B
Seruitus an sit domini. 1027. A. in mar-
gine. si serui. vin.
- Seruitus denominatur à prædio cui debe-
tur. 978. A. de ser. vrb. pr.
- Seruitus affirmatiua. 967. B
Seruitus altius tollendi. 967. B. & eõn-
tra. Ibidem.
- Seruitus ex iure diuino quæ. 965. B
Seruitus honesta. 965. C
Seruitus itineris. 967. B
Seruitus itineris pro parte deberi potest.
2183. C. gloss. impediri.
- Seruitus dicitur libertas. 285. B. gloss. 3. §.
pactus. l. si vnus. de pact.
- Seruitus mixta. 968. D
Seruitus est similis morti. 479. C. l. isti. cõ
gloss. 4. quod me. cau.
- Seruitus morti comparatur. 2202. E. §. si
donator. l. cum hic. de do. inter virũ &
vxo.
- Seruitus luminum. 967. D
Seruitus, ne luminibus officiat. 967. D
Seruitus ne luminibus officiat, & prof-
pectus offendatur, differunt. 983. A. l.
inter.
- Seruitus oneris ferendi. 967. B
Seruitus personalis. 966. B
Seruitus prædialis an semper transeat ad
hæredem. 958. C
Seruitus proiciendi. 967. C
Seruitus prospectus. Ibidem.
Seruitus protegendis. Ibidem.
Seruitus quando amittitur non vtendo.
1044. A. B. l. si sic.
- Seruitus realis. 966. C
Seruitus tota retinetur per vsum partis.
1034. C. §. qui latiore.
- Seruitus retinetur per quemlibet retinen-
tem nomine fundi. 1041. B. l. seruitus.
Seruitus retinetur per quencunoue nõ-
mine fundi vtentem. 1049. C. l. vfu.
- Seruitus rustica nominata. 968. A. inno-
minata. 968. B
Seruitus rustica quandoque per prædij
vrbânũ debetur. 1018. D
Seruitus vrbana. 967. B
Seruitus vrbana est nobilior rustica. 979.
A. B. in margine.
- Seruitus; fillicidium nõ auertendi.
968. A
Seruitus turpis. 965. C
Seruitus tignum immittendi. 967. C
Seruitutis ratione an possit fieri nuntia-
tio. 1153. D
Seruitutem nemo acquirere, potest nisi
qui prædij habet. 1014. B. §. nemo. l. i.
com. prædio.
- Seruitutem debens non semper patitur.
975. D. de serui.
- Seruitutem habens, an habeat dominiũ.
1027. A. in marg.
- Seruitutem negligentiã amittens, resti-
tuitur. 1011. C. l. & Atilicinus.
- Seruitutem vindicare nemo potest, nisi
qui habet dominiũ in prædio, & c.
1025. B. §. seruitutem. l. 2. si ser. vin.
- Seruitutes an, & quæ vsucapiant. 974. C
Seruitutes continuæ. 969. B
Seruitutes discontinuæ. Ibidem. C
Seruitutes sunt diuiduæ, vel indiuiduæ.
968. D
Seruitutes prædiorum perpetuam causam
habent. 991. B. §. omnes.
- Seruitutum genera tria. 665. B
Seruitutum natura est vt possideri non
possint. 993. C. §. natura.
- Seruius Sulpitius. 70. C
Seruus accusare dominiũ non potest,
sed verecundè expostulare. 127.
C. §. quod autem. l. i. de offic. præfect.
vrb.
- Seruus an possit conueniri. 228. C
Seruus an possit in iudicio stare. 703. C
Seruus dominiũ, quàm se seruare plus
debet. 1410. A. glo. saluas. §. quod vero.
l. f. vt certo. commoda.
- Seruus est, ergo fur. 1817. D. glo. 4. l. Iul.
de act. emp.
- Seruus & monachus æquiparantur. 369.
B. in margine.
- Seruus ex opera tribus modis quærit.
954. D
Seruus factus liber, an teneatur de dolo
facto in seruitute. 508. A
Seruus fisci sequitur conditionem patris.
88. C.
- Seruus fit vilior fuga. 1313. C. §. plane. l. 5.
de condic. cau. da.
- Seruus in delictis acrius punitur, quàm
liber. 217. B. l. pe. fi. ex nox. cau. aga. in
tex. & in margine.
- Seruus liber factus quandoque cõueniri
potest. 436. D
Seruus malus quis. 1972. B. gloss. ex alto.
l. cum autem.
- Seruus manumissus ex antecessis nõ te-
netur. 1509. C. glo. distare.
- Seruus nec conuenire, nec conueniri po-
test. 233. C. l. quotiens.
- Seruus nec debere quicquam potest, nec
ei deberi. 1541. A. B. l. nec seruus.
- Seruus nolens operari castigandus est.
896. B. in margine.
- Seruus non semper tenetur parere domi-
no. 1082. A. glossa 1. l. liber homo. ad
legem Aquiliam.
- Seruus procuratorem constituit. 356. D
Seruus quando acquirit domino, & quan-
do non. 95. C
Seruus publi. à seruiendo dictus. 87. D
Seruus quandoque causam domini facit
deteriorem. 215. D. gloss. 2. l. 2. si ex no-
xa. cau.
- Seruus reipu. causa abesse nõ potest. 228.
B. l. si quis. si quis cautio.
- Seruus sine domino esse potest. 87. D
Seruus tabellio esse non potest. 106. D
Serui calliditas domino nõ debet obef-
se. 1558. B. §. sed si. l. quod si. de in rem
ver.
- Serui natio plerũque aut prouocat emen-
tem, aut deterret. 1980. B. §. qui manci-
pia. l. quo si. de ædil. edic.
- Serui pactum personale non portigitur
- ad dominiũ. vide in verbo, pactum
personale.
- Seruo licet in suum corpus sequi. 1517. C
§. si ipse.
- Seruo dans pecuniam dominus pro an-
nona emenda, non tenetur de in rem
verbo: licet ille famulus non soluat cre-
ditoribus. 1563. D. §. ver sum.
- Seruum cicatricibus deformare nõ licet.
893. C. §. & Aristo.
- Seruum corrumpens, minus delinquit
quàm si liberum. 1207. C. l. doli. de
ser. cor.
- Seruum liberari obligatione natura æ-
quum est. 1519. B. §. est autem. l. si nox
li. de pec.
- Serui qualiter sint nostri iuris. 88. A. inte.
Serui ad lucrum, vel potius turpiter fa-
ciendum, sunt prou. 1988. C. §.
æquum. l. iustissimè. de æditio edi-
fio.
- Serui cogedi sunt operari. 896. B. in mar-
gine. l. item que. de usufructu.
- Serui ex delicto tenetur dominus, non
ille qui iam possidet. 1071. B. §. ser-
ui. in sum. l. si seruus. ad legem Aqui-
liam.
- Serui fures esse solent. 1991. C. l. si furtũ.
in arg. de ædil. ædific.
- Serui ratione mala dominis se auferunt.
1074. A. l. cum seruus. man.
- Seruorum genera duo. 1996. D. glo. non
spatio.
- Seruorum status ratio à dominis habenda
est. 892. A. l. sed si.
- Seruis exquantur quadrupedes. 1055. C
§. vt igitur.
- venia dignus est, qui quales quales Ser-
uos ad vile ministerium adhibuit. 770.
B. §. in suis.
- Seruos nouitios facilius ad mores no-
stros formamus. 1983. §. C. præsum-
ptum. l. præcipiunt. de ædili. æ-
dificio.
- Seruos veteres occidere poterant. 796. A
§. si possessor.
- Seseuncia, id est, vnica cum dimidia.
723. C
- Sextus Aelius. 69. D
S. Papyrius. 70. C
S. Pompeius. Ibidem. B
Sextus naturam excedit mulier donans.
2207. B. §. si vxor. l. si stipulata. de do-
natio. inter virum & vxorem.
- Sextus fragilitati parcurit. 245. A. §. eis. l. i.
de eden.
- Si, id est, quauis. 594. D. 739. B. & D. 765.
B. 865. B. 1361. C. 1967. B. 2047. D
- Si, quandoque pro quia, quandoque pro
quauis sumitur. 154. C. D
Si, & cum, non differunt. 1656. C
Sic, id est, saltem. 785. A
Sicuti, ponitur similitudinariè, vel exem-
platiuè. 562. B. glossa Idem
- Sigillatim omnia non sunt numeranda.
605. B. §. multi. l. sed & si. ex qui. cau.
ma.
- Sigillum candelabri est, quod mensæ pes,
& schyphi fundus. 837. A. in textu.
- Sigillum est, quo signantur dolia. 1850. B.
§. qui vinum.
- Signare dolia, id est, marquare: vulgo di-
citur roinare. 1790. A. §. si dolium. di-
citur & de aliis rebus: vt 1796. C. §.
materia.
- Signata materia, in verbo, materia quæ-
dam.
- Signatio & designatio pro traditione hæ-
betur. 1796. D. glossa. fina. l. quod si. de
pericul. & commo. rei ven.
- Significatio verborum prius narranda
est, quàm ad interpretationem ve-
niatur. 1235. A. l. j. si certum pe-
tatur.
- Significatiõni verborum an, & quando
standum. 76. D
verba

Digesti veteris.

verba quandoque capiuntur cōtra propriam Significationem. 1855. B. glo. sed tranfactio.

Silentium, id est, negligentia. 1128. D. Silice sternere. in verbo sternere.

Simile. Statutum in aliquo, in sibi simili statuendum est. 1024. A. glo. nō celsit. l. receptum. com. pradio.

Simile. De similibus ad similia procedere debet iudex. 76. A. l. non possunt. & l. & ideo. de legi.

de Similibus ad similia trahitur ius vñ ad aliud. 81. D. glossa. l. de qui. de legi.

procedendum est de Similibus ad similia. 446. D. glo. pe. l. ex facto. de nego. gest.

Similitudo quandoque fit per contrariū. 119. A.

Simoniacē dans pro aliqua re, non repetit. 462. C.

Simoniacē ordinatus, nec ordinem perdit, nec dignitatem. 130. B. C. glossa. l. Barbarius. de offic. prator.

Similitudine vditiones. 1990. C. D. gl. simpliarum.

Simplicitas sua nemini debet esse dāno. 503. B. l. de dolo ma.

Simplicitate gaudendum. 2079. B. §. qui soluit. l. cum de. de proba.

Simplicitate vana deceptus non excusatur, aliā contra. 1495. B. l. si quis. de fenatufconsulto Macedo.

Simpliciter prolatus sermo intelligitur pro prima vice. 2152. B. l. dotis. de iur. do.

Simplicius, id est, manifestus. 1872. A.

Similari aliud non debet, & aliud agi. 267. A. §. dolo l. iurisgen. de pac. & 503. B. §. dolum. l. de dolo.

Sine, dictio, quid significat. 1422. D.

Sinere. 1867. A. l. in lege.

Singulare ius quid. 77. B. l. ius sing.

Singulares libri qui. 47. A.

Singularia inter se specie non differunt. 808. C.

Singularis numerus pro plurali quandoque ponitur. 322. A.

Si non, & nisi (quod idem est) ponit. 232. D. in princ. & facit ad q. si quis promisit se non venditurum alij, nisi mihi.

Sinus. In sinu, id est, occulto. 2081. C. in margine.

Sistere iudicio aliquem in eadem causa quid. 232. B. l. si quis.

Societas, & communio, differunt: illa cū tractatu fit, hæc sine cōtractu. 1692. C. l. ut sit. pro socio. & l. seq. pro soc.

Societas intempestiuē non potest renuntiare. 1687. A. l. si conuenerit.

Societas leonina est vbi alter lucrum, alter damnum sentit. 1691. C. l. si non. §. 1. pro socio.

Societas nulla est inhonestarum rerum. 1704. C. l. nec prater. pro so.

Societas vt ad hæredem transeat, tria requiruntur. 1706. B. glo. ascripta.

Societas veltigalium trāsit ad hæredem. 1718. C.

Societatis genus iniquum, ex qua quis damnum, non etiam lucrum expectet. 1691. C. l. si non fuerit. §. fina. pro socio.

Societati renuntians ante tempus, sociū a se, non se a socio liberat. 1714. C. §. item.

nemo contrahendo Societate suæ rei do minus esse desinit. 1895. A. §. Iulianus. l. si tibi. de præscriptis verbis.

in Societate lucro studere necesse est. 431. D. glossa. lucrū. l. si negotia. de nego. gest.

Societatum magistri pactum prodest, & nocet. 274. B. l. item.

possit. 989. D.

Socius eiusdē criminis an possit esse testis contra socium. 2083. C. l. repetita. in sum. de fide instru.

Socius fratris instar habet. 1709. A. l. verum. pro socio.

Socius quisquam nō est eius rei quæ nulla est. 1712. B. §. societas. l. verum. pro socio.

Socius. Vnus ex sociis credendi, alij per pactum vel nouationem præiudicare non potest: secus per receptionem solutionis. 283. A. l. si vnus.

Socius, & ego, aduersarij esse non possumus. 1121. C. §. si comunem.

Socius non tenetur de casu for. 1699. A. §. damna.

Socius re communi inuito socio vti potest. 886. A.

Socius tenetur pro socio, qui non est soluendo. 1717. B. in margine.

Socij adiectio stipulationē vitiat. 1015. D.

Socij lucrum, vt cōmune est, ita & damnum. 1700. B. l. cum duobus. §. damna. pro socio.

Socij mei socius, socius meus non est. 1689. A. B. l. nam socij pro socio.

Socio facta iniuria socium tangit. 1703. B. glo. v. l. cum duobus. pro socio.

Socium parum diligentē qui sibi acquirit: de se queri debet. 1720. A. l. socius.

Socij inuicem se amant vt fratres. 1709. A. glossa. l. verum. pro so.

Socordia, id est, contemptus iuris. 235. D.

Socrus. 2110. B. §. itaque.

Solarium quid. 984. B. l. si arborem. & in margine.

Solarium, aliās salarium. in verbo, salarium.

Solatij loco succedit pater, vt amissa filia dotem recipiat profectitiam. 2127. D. l. iure. de iur. do.

Solenne. 2207. B.

Solennitas extrinseca non præsumitur, nisi probetur. 877. C. §. interdū. l. quæcunque. de Publicia.

et si nihil facile mutandum est ex Solennibus: tamen vbi æquitas possit, subueniendum est. 475. B. l. diuus. in princ. de resti. in iute.

Solidus, & aureus, idem. 194. C.

Solidum fieri qui facit, culpa facere non videtur. 1699. B. C. in margine. l. cum duobus. pro socio.

argumentum a Solitis, valer. 1246. A. B. in margine. l. certi. si cer. per.

Soluere est eius, cuius ligare. 2103. D. l. Si puella.

agere possum, vt soluas tertio. 1132. B. §. Celsus.

Soluere condēnato dāda est dilatio. 686. A. l. si debitori.

condēnatus ciuilitate ex delicto, habet quadrimestre ad soluendum. 494. B. C. in margine.

Soluere incipiens renuntiat exceptioni. 707. B. §. quociens. l. si fideicom. de iudi.

Soluere malunt aliqui, licet indebite, quā existimationem suam lædere. 1670. A. §. sed si. Quintus. manda.

Soluere paratus conueniri nō debet. 401. D. glo. oportet. l. si reus. de procur.

Soluere pro debitore inuito quislibet extraneus & creditore inuito potest. 299. A. B. in margine.

Soluere sibi ipsi quis potest. 432. D. glossa. mihi. l. debitor. de nego. gest.

interest nostra potius nō Soluere, quā solutum repetere. 1596. B. l. ideo. de copen.

interest minoris potius non Soluere, quā solutum repetere. 536. A. glossa. poterit. §. sed vtrum. l. 3. de mino.

Soluere etiam si vellet, non valenti nihil imputari debet. 2091. C. §. si pupillo.

Soluere, & satisfacere, differunt. 1952. A. §. qui paratus. l. item. quib. mod. pign. vel hypo.

Soluere operas, id est exhibere. 1859. B. glo. l. sed addes. loca. & cond.

Soluere promittēs in defectum alterius, petitione contra primum facta non liberatur, sed ex actione. 1270. B. C. l. si ego.

non debet bis compelli quis ad Soluendum pro eodem dolo. 1530. A. l. si semel. de pecul.

qui soluit non est ita resupinus, vt facile suas pecunias recitet. 2079. A. §. qui soluit. l. cum de. de probatio.

Solui pensio debet in fine anni. 1934. B. in margine. l. qui balineum. qui po. in pign. ha.

Solui nō dicitur quod deterius soluitur. 1437. A. glossa. l. 3. l. eleganter. de pigne. act.

Solui potest res pro re. 1393. D. §. pen. l. i. de consli. pe.

Solui qui delegat. 1580. A. §. interdum. l. quauis. ad Velleia.

Soluitur recte, quod credidit ei qui est in potestate, licet nouare non possit. 283. B. §. sic enim.

Soluitur res pro re. 2134. D. l. si ei.

Soluendi facultatem non habet qui præsentis pecunia caret. 1110. C. l. si seruus. de noxali. & hoc etiam si habeat multas possessiones.

Soluendo esse quislibet præsumitur. 204. B. C. glossa. penultima. l. si vero. qui satisf. cog.

Soluendo pro me alius me liberat. 1455. B. C. l. i. in fine. de exer. act.

Soluitur qui occasione acquirendi non vitur, nō tenetur pro socio. 1717. B. C. in margine. l. si vnus. pro socio.

Soluens ante diē an repetere possit. 1672. C. in additione ad glossa.

Soluens creditori creditoris sui, liberatur. 457. B. l. & in margine.

Soluens est fauorabilior, quā credens, quo ad probationes, & presumptiones. 564. A. glossa. in venditione. §. penultima. l. quod si. de mi.

Soluens ob suum delictum, alij non prodest. 200. D. glossa. l. si. ne quis eum qui in ius vo. est.

Soluens pro hærede, repetit. 1152. B. §. v. infra.

Soluens repetit partem ab alio, si plures tenentur ex quau delicto. 1094. D. l. perceptiones. de his qui deie. vel effu.

Soluens vnus in pœnis nō liberat alium. A. 169. l. adeo. de iur. omn. iudi.

Soluens vnus reorum, an cessionem in totum habeat contra conuersos. 1533. D. glossa. redimere. l. quæsitum est. de pecc.

Soluens indebitum ignoranter, repetit. scienter non. 1326. B. l. nunc. in sum.

Soluens scienter indebitum, non repetit. 738. B. §. item. & 1326. B. l. nunc. & 1357. B. l. quod quis.

Soluens debitum ante diem, non repetit. 1329. C. l. in diem.

Soluenti similis an sit præscribens. 1401. A. in margine.

Soluentem non liberat reproba pecunia. 1437. A. l. eleganter. §. i. de pigne. act.

Solutio æquipollet absolutioni per sententiam. 669. A.

Solutio nocte fieri an possit. 239. C.

Solutio particularis an sit admittenda. 1255. D.

Solutio quādoque iuste & sine mora differtur. 2053. C. l. sciendum. de vsur.

Solutio vna non parit cōtrarios effectus. 1488. D. glossa. seruum.

Solutio facta per vnum, in pœnis non liberat alium. 165. D. & 169. A. l. adeo. de iur.

Index materiæ

- Ad rem. & 397. A. l. ad lega. de proeu-
rato.
- opinio communis est Sequenda. 342.
A. in margi. l. athletas. de his qui not.
insa.
- Sequester. 515. B. in margine.
Sequester, in tertia declinatione. 1899. A.
l. si apud.
- Sequestraria actio. 515. B. in margine.
Sequestratio olim fiebat apud iudices.
205. B. §. si satisfatum.
- Sequioris vitæ homo quis dicitur. 319. C
Sericum faciunt vermes. 953. A
Sermo generalis loquentis personam cõ-
tinet. 1922. A. gloss. fi. l. Paulus. de
pign.
- Sermo simpliciter prolatus, intelligitur
pro prima vice. 2152. B. l. dotis. de iu.
do.
- Sermone opus si non est, sufficit consen-
sus. 110. B. l. si pater. de adoptio.
- Serraculum. 1076. C. D. in margine.
Seruari potest, quod iure peti non potest.
1528. C. glossa prima. l. si cum. de com-
pensatio.
- Seruandum de iure, id est, licet nõ sit sta-
tutum, quod verisimile est statutum
fuisse si quæsitum fuisset. 299. D
Serui nemini suæ res. 909. C. gl. deducto.
l. si alij. de usufruct. & 946. C. l. vi. si v-
susfruct. & 989. C. l. in re. de ser. vrb.
prædio.
- Seruire sibi nullum prædij potest. 1010.
C. §. per plurimum. l. cum essent. de ser.
rusti. præ.
- Seruitores diaboli. in verbo, diaboli.
Seruitus quid. 87. B. l. libertas.
Seruitus vnde procesfit. 95. B
Seruitus an sit dominiũ. 1027. A. in mar-
gine. si serui. vin.
- Seruitus denominatur à prædio cui debe-
tur. 978. A. de ser. vrb. pr.
Seruitus affirmatiua. 967. B
Seruitus altius tollendi. 967. B. & eccõ-
tra. Ibidem.
- Seruitus ex iure diuino quæ. 965. B
Seruitus honesta. 965. C
Seruitus itineris. 967. B
Seruitus itineris pro parte deberi potest.
2183. C. gloss. impediri.
Seruitus dicitur libertas. 285. B. gloss. 3. §.
pactus. l. si vnus. de pact.
- Seruitus mixta. 968. D
Seruitus est similis morti. 479. C. l. isti. cõ
gloss. 4. quod me. cau.
- Seruitus mortis comparatur. 2202. B. §. si
donator. l. cum hic. de do. inter viũ &
vxõ.
- Seruitus luminum. 967. D
Seruitus, ne luminibus officiat. 967. D
Seruitus ne luminibus officiat. & prof-
pectus offendatur, differunt. 983. A. l.
inter.
- Seruitus oneris ferendi. 967. B
Seruitus personæ. 966. B
Seruitus prædialis an semper transeat ad
hæredem. 998. C
Seruitus proiciendi. 967. C
Seruitus prospectus. Ibidem.
Seruitus protegendi. Ibidem.
Seruitus quando amittitur non vtendo.
1044. A. B. l. si sic.
- Seruitus realis. 966. C
Seruitus tota retinetur per vsum partis.
1034. C. §. qui latiore.
- Seruitus retinetur per quemlibet retinen-
tem nomine fundi. 1041. B. l. seruitus.
Seruitus retinetur per quencunoue no-
mine fundi vtentem. 1049. C. l. vsu.
- Seruitus rustica nominata. 968. A. inno-
minata. 968. B
Seruitus rustica quandoque per prædij
vrbânũ debetur. 1018. D
Seruitus vrbana. 967. B
Seruitus vrbana est nobilior rustica. 979.
A. B. in margine.
- Seruitus, stillicidium nõ auertendi.
968. A
Seruitus turpis. 965. C
Seruitus tignum immittendi. 967. C
Seruitutis ratione an possit fieri nuntia-
tio. 1153. D
Seruitutem nemo acquirere, potest nisi
qui prædium habet. 1014. B. §. nemo. l. r.
com. prædio.
- Seruitutem debens non semper patitur.
975. D. de serui.
Seruitutem habens, an habeat dominiũ.
1027. A. in marg.
- Seruitutem negligentia amittens, resti-
tuitur. 1011. C. l. & Atilianus.
Seruitutem vindicare nemo potest, nisi
qui habet dominiũ in prædio, & c.
1025. B. §. seruitutem. l. 2. si ser. vin.
- Seruitutes an, & quæ vsucapiant. 974. C
Seruitutes continuæ. 969. B
Seruitutes discontinuæ. Ibidem. C
Seruitutes sunt diuiduæ, vel indiuiduæ.
968. D
Seruitutes prædiorum perpetuum causam
habent. 991. B. §. omnes.
Seruitutum genera tria. 665. B
Seruitutum natura est vt possideri non
possint. 993. C. §. natura.
- Seruius Sulpitius. 70. C
Seruus accusare dominiũ non potest,
sed verecundè expostulare. 127.
C. §. quod autem. l. r. de offic. præfect.
vrb.
- Seruus an possit conueniri. 228. C
Seruus an possit in iudicio stare. 703. C
Seruus dominiũ, quàm se seruare plus
debet. 1410. A. glo. saluas. §. quod vero.
l. f. vt certo. commoda.
- Seruus est, ergo fur. 1817. D. glo. 4. l. Iul.
de act. emp.
- Seruus & monachus æquiparantur. 369.
B. in margine.
- Seruus ex opera tribus modis quærit.
954. D
Seruus factus liber, an teneatur de dolo
facto in seruitute. 508. A
Seruus fisci sequitur conditionem patris.
88. C.
- Seruus fit vilior fuga. 1313. C. §. plane. l. 5.
de condic. cau. da.
- Seruus in delictis acrius punitur, quàm
liber. 217. B. l. pe. fi. ex nox. cau. aga. in
tex. & in margine.
- Seruus liber factus quandoque cõueniri
potest. 436. D
Seruus malus quis. 1972. B. gloss. ex alto.
l. cum autem.
- Seruus manumissus ex antecessis nõ te-
netur. 1509. C. glo. distare.
- Seruus nec conuenire, nec conueniri po-
test. 233. C. l. quotiens.
- Seruus nec debere quicquam potest, nec
ei deberi. 1541. A. B. l. nec seruus.
- Seruus nolens operari castigandus est.
896. B. in margine.
- Seruus non semper tenetur parere domi-
nõ. 1082. A. glossa l. l. liber homo. ad
legem Aquilianam.
- Seruus procuratorem constituit. 356. D
Seruus quando acquirit domino, & quan-
do non. 95. C
Seruus publi. à seruiendo dictus. 87. D
Seruus quandoque causam domini facit
deteriorem. 215. D. gloss. 2. l. 2. si ex no-
xa cau.
- Seruus reipu. causa abesse nõ potest. 228.
B. l. si quis. si quis cautio.
- Seruus sine domino esse potest. 87. D
Seruus tabellio esse non potest. 106. D
Serui calliditas domino nõ debet obel-
se. 1558. B. §. sed si. l. quod si. de in rem
ver.
- Serui natio plerũque aut pronocat emen-
tem, aut deterret. 1980. B. §. qui manci-
pia. l. quo si. de ædil. edic.
- Serui pactum personale non porrigitur
- ad dominiũ. vide in verbo, pactum
personale.
Seruo licet in suum corpus sequere. 1517. C.
§. si ipse.
Seruo dans pecuniam dominus pro an-
nona emenda, non tenetur de in rem
verfo. licet ille famulus non soluat cre-
ditoribus. 1563. D. §. verum.
- Seruum cicatricibus deformare nõ licet.
893. C. §. & Aristõ.
Seruum corrupens, minus delinquit
quàm si liberum. 1207. C. l. doli. de
ser. cor.
- Seruum liberari obligatione natura æ-
quum est. 1519. B. §. est autem. l. si noxa
li. de pec.
- Serui qualiter sint nostri iuris. 88. A. in te.
Serui ad lucrum, vel potius turpiter fa-
ciendum, sunt proni. 1988. C. §.
æquum. l. iustissimè. de ædilitio edic-
tio.
- Serui cogedi sunt operari. 896. B. in mar-
gine. l. item que. de usufructu.
- Serui ex delicto tenentur dominiũ, non
ille qui iam possidet. 1071. B. §. ser-
ui. in sum. l. si seruus. ad legem Aqui-
liam.
- Serui fures esse solent. 1991. C. l. si furtũ.
in arg. de ædil. edic.
- Serui ratione mala domini se auferunt.
1674. A. l. cum seruus. man.
- Seruorum genera duo. 1996. D. glo. non
spatio.
- Seruorum status ratio à domini habenda
est. 892. A. l. sed si.
- Sernis ex æquantur quadrupedes. 1055. C.
§. vt igitur.
- Senia dignus est, qui quales quales Ser-
uos ad vile ministerium adhibuit. 770.
B. §. in suis.
- Seruos nouitios facilius ad mores no-
stros formamus. 1983. §. C. præsum-
ptum. l. præcipiunt. de ædili. æ-
dictio.
- Seruos veteres occidere poterant. 796. A.
§. si possessor.
- Seseuncia, id est, vnica cum dimidia.
723. C
Sextus Aelius. 69. D
S. Papyrius. 70. C
S. Pompeius. Ibidem. B
Sexus naturam excedit mulier donans.
2207. B. §. si vxor. l. si stipulata. de do-
natio. inter virum & vxorem.
- Sexus fragilitati parcitur. 245. A. §. eis. l. r.
de eden.
- Si, id est, quanuis. 594. D. 739. B. & D. 765.
B. 865. B. 1361. C. 1967. B. 2047. D
Si, quandoque pro quia, quandoque pro
quanuis sumitur. 154. C. D
Si, & cum, non differunt. 1656. C
Sic, id est, saltem. 785. A
Sicuri, ponitur similitudinariè, vel exem-
platiuè. 562. B. glossa Idem
- Sigillatim omnia non sunt numeranda.
605. B. §. multi. l. sed & si. ex qui. cau.
ma.
- Sigillum candelabri est, quod mensæ pes,
& schyphi fundus. 837. A. in textu.
- Sigillum est, quo signantur dolia. 1850. B.
§. qui vinum.
- Signare dolia, id est, marquare: vulgo di-
citur roinare. 1790. A. §. si dolium di-
citur & de aliis rebus: vt 1796. C. §.
materia.
- Signata materia. in verbo, materia quæ-
dam.
- Signatio & designatio pro traditione ha-
betur. 1796. D. glossa. fina. l. quod si. de
pericul. & commo. rei ven.
- Significatio verborum prius narranda
est, quàm ad interpretationem ve-
niatur. 1235. A. l. j. si certum pe-
tatur.
- Significatiõni verborum an, & quando
standum. 76. D. verba

Digesti veteris.

verba quandoque capiuntur cōtra propriam Significationem. 1855. B. glo. sed transactio.
 Silentium, id est, negligentia. 1128. D
 Silice sternere. in verbo sternere.
 Simile. Statutum in aliquo, in sibi simili itacodum est. 1024. A. glo. nō celsit. l. receptum. com. prædio.
 Simile. De similibus ad familia procedere debet index. 76. A. l. non possunt. & l. & ideo. de legi.
 de Similibus ad familia trahitur ius vñ ad aliud. 81. D. glossa. l. l. de qui. de legi.
 procedendum est de Similibus ad similia. 446. D. glo. pe. l. ex facto. de nego. gest.
 Similitudo quandoque fit per contrariū. 119. A
 Simoniacè dans pro aliquare, non repetit. 462. C
 Simoniacè ordinatus, nec ordinem perdit, nec dignitatem. 130. B. C. glossa. l. l. Barbarius. de offic. præro.
 Simpliarū veditioes. 1990. C. D. gl. simpliarum.
 Simplicitas sua nemini debet esse dāno. 503. B. l. l. de dolo ma.
 Simplicitate gaudendum. 2079. B. §. qui soluit. l. cum de de proba.
 Simpliciter vana deceptus non excusatur, aliās contra. 1495. B. l. si quis. de senatusconsulto Macedo.
 Simpliciter prolatus sermo intelligitur pro prima vice. 2152. B. l. dotis. de iur. do.
 Simplicius, id est, manifestus. 1872. A
 Simulari aliud non debet, & aliud agi. 267. A. §. dolo l. iurisgen. de pac. & 503. B. §. dolum. l. l. de dolo.
 Sine, dictio, quid significat. 1422. D
 Sinere. 1867. A. l. in lege.
 Singularis ius quid. 77. B. l. ius iug.
 Singulares libri qui. 47. A
 Singularia inter se specie non differunt. 808. C
 Singularis numerus pro plurali quandoque ponitur. 322. A
 Si non, & nisi (quod idem est) ponit. 232. D. in princ. & facit ad q. si quis promissit se non venditurum alij, nisi mihi.
 Sinus. In sinu, id est, occulto. 2081. C. in margine.
 Sistere iudicio aliquem in eadem causa quid. 232. B. l. si quis.
 Societas, & communio, differunt: illa cū tractatu fit, hæc sine cōtractu. 1692. C. l. vt fit. pro socio. & l. seq. pro soc.
 Societas intempestiue non potest renuntari. 1687. A. l. si conuenerit.
 Societas leonina est vbi alter lucrum, alter damnum sentit. 1691. C. l. si non. §. 1. pro socio.
 Societas nulla est inhonestatum rerum. 1704. C. l. nec præter. pro so.
 Societas vt ad heredem transeat, tria requiruntur. 1706. B. glo. asseripra.
 Societas vestigialium trāsīt ad heredem. 1718. C
 Societatis genus iniquum, ex qua quis damnus, non etiam lucrum expectet. 1691. C. l. si non fuerit. §. fina. pro socio.
 Societati renuntians ante tempus, sociū à se, non se à socio liberat. 1714. C. §. item.
 nemo contrahendo Societatē suæ rei domini esse desinit. 1895. A. §. Iulianus. l. si tibi. de præscriptis verbis.
 in Societate lucro studere necesse est. 431. D. glossa. lucrū. l. si negotia. de nego. gest.
 Societatum magistri pactum prodest, & nocet. 274. B. l. item.
 Socius an aliquid inuito socio facere

possit. 939. D
 Socius eiusdē criminis an possit esse testis contra locum. 2083. C. l. repetita. in sum. de fide instru.
 Socius fratris instar habet. 1709. A. l. verum. pro socio.
 Socius quisquam nō est eius rei quæ nulla est. 1712. B. §. societas. l. verum. pro socio.
 Socius. Vnus ex sociis credendi, alij per pactum vel nouationem præiudicare non potest: secus per receptionem solutionis. 283. A. l. si vnus.
 Socius, & ego, aduersarij esse non possunt. 1121. C. §. si communem.
 Socius non tenetur de casu for. 1699. A. §. damna.
 Socius re communi inuito socio vti potest. 886. A
 Socius tenetur pro socio, qui non est soluendo. 1717. B. in margine.
 Socij adiectio stipulatione vitiat. 1015. D
 Socij lucrum, vt cōmune est, ita & damnus. 1700. B. l. cum duobus. §. damna. pro socio.
 Socij mei socius, socius meus non est. 1689. A. B. l. nam socij pro socio.
 Socio facta iniuria socium tangit. 1703. B. glo. v. l. cum duobus: pro socio.
 Socium parum diligentē qui sibi acquirit: de se queri debet. 1720. A. l. socius.
 Socij inticem se amant vt fratres. 1709. A. glossa. l. verum. pro so.
 Socordia, id est, contemptus iuris. 235. D.
 Socrus. 2110. B. §. itaque.
 Solarium quid. 984. B. l. si arborem. & in margine.
 Solarium, aliās salarium. in verbo, salarium.
 Solatij loco succedit pater, vt amissa filia dotem recipiat profectitiam. 2127. D. l. iure. de iur. do.
 Solenne. 2207. B
 Solennitas extrinseca non præsumitur, nisi probetur. 877. C. §. interdū. l. quæcunque. de Publicia.
 etsi nihil facile mutandum est ex Solennibus: tamen vbi æquitas possit, subueniendum est. 475. B. l. diuus. in princ. de resti. in inte.
 Solidus, & aureus, idem. 194. C
 Solidum fieri qui facit, culpa facere non videtur. 1699. B. C. in margine. l. cum duobus. pro socio.
 argumentum à Solitis, valet. 1246. A. B. in margine. l. certi. si cer. pet.
 Soluere est eius, cuius ligare. 2103. D. l. Si puella.
 agere possunt, vt soluas tertio. 1132. B. §. Celsus.
 Soluere condēnato dāda est dilatio. 686. A. l. si debitori.
 condemnatus civiliter ex delicto, habet quadrimestre ad soluendum. 494. B. C. in margine.
 Soluere incipiens renuntiat exceptioni. 707. B. §. quotiens. l. si fideicom. de iudi.
 Soluere malunt aliqui, licet indebite, quā existimationem suam ledere. 1670. A. §. sed si. l. Qui inus. manda.
 Soluere paratus conueniri nō debet. 401. D. glo. oportet. l. si reus. de procur.
 Soluere pro debitore inuito quilibet extraneus & creditore inuito potest. 299. A. B. in margine.
 Soluere sibi ipsi quis potest. 432. D. glossa. mihi. l. debitor. de nego. gest.
 interest nostra potius nō Soluere, quā solutum repetere. 1596. B. l. ideo. de copen.
 interest minoris potius non Soluere, quā solutum repetere. 536. A. glossa. poterit. §. sed vtrum. l. 3. de mino.
 Soluere etiam si vellet, non valenti nihil imputari debet. 2051. C. §. si pupillo.

Soluere, & satisfacere, differunt. 1952. A. §. qui paratus. litem. quib. mod. pign. vel hypo.
 Soluere operas, id est, exhibere. 1859. B. glo. l. sed addes. loca. & cond.
 Soluere promittēs in defectum alterius, petitione contra primum facta non liberatur, sed ex actione. 1270. B. C. l. si ego.
 non debet bis compelli quis ad Soluendum pro eodem dolo. 1530. A. l. si semel. de pecul.
 qui soluit non est ita resipiscens, vt facile suas pecunias inctet. 2079. A. §. qui soluit. l. cum de de probatio.
 Solui pensio debet in fine anni. 1934. B. in margine. l. qui balneum. qui po. in pign. ha.
 Solui nō dicitur quod deterius soluitur. 1437. A. glossa. l. §. r. l. eleganter. de pign. act.
 Solui potest res pro re. 1393. D. §. pen. l. i. de consti. pe.
 Soluit qui delegat. 1580. A. §. interdum. l. quantum. ad Velleia.
 Soluitur recte, quod creditur ei qui est in potestate, licet nouare non possit. 283. B. §. sic enim.
 Soluitur res pro re. 2134. D. l. si ei.
 Soluendi facultatem non habet qui præsentis pecunia caret. 1110. C. l. si seruus. de noxali. & hoc etiam si habeat multas possessiones.
 Soluendo esse quilibet præsumitur. 204. B. C. glossa. penultima. l. si vero. qui satisf. cog.
 Soluendo pro me alius me liberat. 1455. B. C. l. i. in fine. de exer. act.
 Soluendo qui occasione acquirendi non vtitur, nō tenetur pro socio. 1717. B. C. in margine. l. si vnus. pro socio.
 Soluens ante diē an repetere possit. 1672. C. in additione ad glossa.
 Soluens creditori creditoris sui, liberatur. 457. B. l. & in margine.
 Soluens est fauorabilior, quā credens, quoad probationes, & præsumptiones. 564. A. glossa. in venditione. §. penultimo. l. quod si. de mi.
 Soluens ob suum delictum, alij non prodest. 200. D. glossa. l. siua. ne quis cum qui in ius vo. est.
 Soluens pro heredem, repetit. 1152. B. §. v. supra.
 Soluens repetit partem ab alio, si plures tenentur ex quatuor delicto. 1094. D. l. perceptiones. de his qui deie. vel effu.
 Soluens vnus in pœnis nō liberat alium. A. 1691. l. adeo. de iur. omn. iudi.
 Soluens vnus reorum, an cessionem in totum habeat contra conreos. 1533. D. glossa. redimere. l. quæsitum est. de pecc.
 Soluens indebitum ignoranter, repetit, scienter non. 1326. B. l. nunc. in sum.
 Soluens scienter indebitum, non repetit. 738. B. §. item. & 1326. B. l. nunc. & 1357. B. l. quod quis.
 Soluens debitum ante diem, non repetit. 1329. C. l. in diem.
 Soluenti similis an sit præscribens. 1401. A. in margine.
 Soluentem non liberat reproba pecunia. 1437. A. l. eleganter. §. r. de pign. act.
 Solutio æquipollet absolutioni per sententiam. 669. A
 Solutio nocte fieri an possit. 239. C
 Solutio particularis an sit admittenda. 1255. D
 Solutio quādoque iuste & sine mora differtur. 2053. C. l. sciendum. de vsur.
 Solutio vna non parit cōtrarios effectus. 1488. D. glossa. seruum.
 Solutio facta per vnum, in pœnis non liberat alium. 165. D. & 169. A. l. adeo. de iur.

Index materiaram

- iur. om. iudi.*
Solutio vnus, an liberet alium in pœna-
 libus. 200. B
Solutio vnus, an liberet alios. 130. D. in
 gl. 1. & 1062. C
Solutio vnus liberat alium, quando plu-
 res tenentur ad interesse. 218. C. §. si
 plures. l. 1. de eo per quem fac. erit.
Solutio vnus quandoque liberat alium,
 quandoque non. 219. A. gloss. pœ-
 nam. §. si plures. l. 1. de eo per quem fa-
 ctum erit. & 221. A. gloss. finali. l. si
 cum mulier. de don. inter virum &
 vxor.
Solutionis instrumentũ debet esse apud
 debitorem. 1367. C. in margine.
Solutionis vice est satisfactio. 1952. A. §.
 qui paratus. l. item. quib. mod. pign. vel
 hypo. fol.
Solutionis vicem habet delegatio. 1547.
 B. C. glossa finali. l. quod debetur. de
 pecu.
Solutionem non satisfactionem deside-
 rans, non est culpandus. 1952. A. §. qui
 paratus. l. item. quibus modis pign. vel
 hypo. folu.
Solutionem non probat chirographus re-
 pertus cancellatus. 2078. A. l. si chiro-
 gra. de proba.
Soluta pecunia quando dicitur. 1429. A.
 §. solutam.
Solutum ex causa transactionis inualide,
 in debiti solutionem conuertitur. 315.
 C. & seq. §. si fideiusor.
Solutum ex causa emptionis inualide, re-
 petitur. 1349. B. l. seruum.
Solutum indebitè non repetitur, quando
 à pietate causatur error. 1346. B. & seq.
 in textu. l. cum is. §. 2. de condic. inde.
Solutum indebitè per errorem circa rem
 repetitur. 1333. C. §. si putem.
Solutum indebitè in multis casibus non
 repetitur. 1337. B
Solus quandoquè, id est, vnicus: quando-
 que sine alio. 869. D. glossa duntaxat.
Solum, id est, terra. 938. B. glossa id so-
 lum.
Solum.) Cuius est solum, eius debet esse
 vsque ad cœlũ. 977. B. gloss. quia cœlũ.
 l. finali. de serui.
Solum sequitur ædificium. 1433. B. l. do-
 mo.
Somnus non excusat, quamuis sit natura-
 lis. 1072. A. B. §. nec quicquam. l. si ser-
 uus. ad legem Aquiliam.
Sones. 1996. B. §. quotiens.
Sonticus morbus. 123. A. & 1996. A. §.
 quotiens.
Sorri accedit vsura. 2059. D. gloss. obti-
 nent.
Soror continetur appellatione fratris.
 295. A. B. glo. l. tres fratres. de pact.
Sorte quandoque res dimititur. 680. B. l.
 sed cum. de iudi. & 1127. D. l. si quæ. fa-
 milia eriscun.
Sortem recipiendo videtur remitti pœ-
 na. 1392. D. glo. fina. l. fin. de eo quod
 cer. lo.
Spado. 1962. C. §. spadonem.
Spadonum alij castrati, alij nõ. 2138. D. gl.
 si spadoni.
Specialis concessio præualet generali.
 380. C. glo. 2. l. Pompo. de procura.
Specialis ratio vincit generalem. 810. C.
 in margine. gl. finali. §. si ego. l. 1. si pars
 hære. pe.
Specialia duo non possunt concurrere.
 2153. D. glo. placuit. l. cum post. de iur.
 dot.
Specialia facilius tolluntur, quàm cõmun-
 ia. 1949. D. in verbo, communia.
 post Specialia generale verbum subdere
 non est nouum. 2038. B
Specialiter valent quædam, quæ genera-
 liter non valerent. 226. A. glo. speciali-
 ter. §. quæ situm. l. 4. si quis cau.
Specialiter valent quædam, quæ valent
 etiam generaliter. 226. B. glo. speciali-
 ter. §. quæ situm. l. 4. si quis cau.
Species agendi, distinguitur ex medio cõ-
 cludendi. 516. C. in margine.
Species aliter accipitur apud iuristas, quã
 artistas. 55. A
Species, id est, causa. 558. A
Speciei interitu quando liberatur debi-
 tor. 498. C. in margine.
Species rei, id est, forma. 713. D
Specularia quæ. 892. D. & in margi.
Spei emptio est. 1728. B. C. l. nec. §. empt.
 de contrahen. emp.
Sphæristerium quid. 1646. D. in margi-
 ne.
Spoliarent se amore mutuo coniuges, si
 donatio eis permitteretur. 2178. B. l. mo-
 iibus.
Sponsa non vitur iure vxoris. 248. B.
 gl. si l. vxores. de his qui no. in fa.
Sponsa vnus, si alteri nubat, fit infamis.
 350. B. §. item.
Sponsalia ante septennium non possunt
 contrahi. 2105. C. in prin.
Sponsalia bina eodem tempore contra-
 hens, infamis est. 339. B. §. qui ve.
Sponsalia contrahens cum ea quam duce-
 re fas non est, fit infamis. 350. B. C. §. cõ
 autem.
Sponsalia contrahi possunt vbi matrimo-
 nium non potest. 348. C
Sponsalia contrahuntur inter absentes
 per nuntium & epistolam. 2106. B. l. in
 spons.
Sponsalia constituimus, nuptias vero fac-
 imus. 350. B. §. si quis. & §. cum au-
 tem.
Sponsalia quæ. 2103. B. l. sponsalia.
Sponsalia vnde. Ibidem. l. sponsalia.
Sponsus debet expectare sponsam per
 quadriennium. 2106. B. l. sæpe.
Sponsus debet primo iurare in matrimo-
 nio contrahendo. 100. D. in margi-
 ne.
Sponsus mutuans ornamenta sponsæ, in
 dubio videtur commodare, non dare.
 1411. B. C. in margine.
Sponsio. 72. D. in textu.
Sponsio quid. 1898. C. §. si quis. & ibidè.
 B. in margine.
Sponsio, id est, stipulatio. 1969. B
Sponsionem facere in ludo promisso li-
 cet: id est quod dicitur, parifare. 1214. C
 l. quibus de ale.
Sponste confitenti parcitur. 618. D. glo. fi.
 l. 3. de alie. iudi. mu. cau.
Sponste facta præsumitur confessio in iu-
 dicio, non per vim. in verbo, con-
 fessio.
Sponste fideiubens durius tractatur, quã
 rogatus. 1584. C. D. in margine. l. si mu-
 lier. de senat. Mace.
Sponste onus subiens, priuilegium inde
 non habet. 592. C. glo. 2. l. item hi. ex
 qui. cau. in a.
Σωπά, φᾶς, id est, satio. 93. B. l. vulgo.
Sportulæ. 2185. B. in margine.
Spurca quid. 1073. A
Spurcum vinum, est aqua mixtum. Ibidè.
 in margine.
Spurius quando de inofficioso testamen-
 to matris dicere potest. 744. B. §. de in-
 officioso.
Spurium dicens filium mater, an ei præ-
 iudicet. 2082. C. §. mulier.
Spurij. 93. B. l. vulgo.
Stabularius, nauta, caupo, differunt. 666.
 C. l. nauta.
Stabularij sunt hospitatores hominum
 æquitantium. 661. D
Stabularij, id est, hospitari & in stabulo
 manere. 667. A
Stabulum. 2115. A. glo. taberna.
Stadium à stando dicitur. 117. B
Stagnum quid. 992. A. glo. stagno.
Stagnum, vide in verbo, Fons.
Stare.) Si non stat per eum, qui debet im-
 plere conditionem, habetur pro imple-
 ta. 1310. B. gloss. pen. l. 3. de condic.
 cau. da.
Stare sententiæ, est illi parere. 641. C. §. i-
 dem ait.
Statores. 135. A. in margine.
Statua.) Fugere licet ad Cæsaris statuam.
 1967. A. §. ne eum.
Statua olim vt viderentur, numi dari so-
 lebant, 908. C. l. statua.
Statulibet est seruus, cui relicta est sub
 conditione libertas. 217. D
Statuit verbum, rem perfectam significat
 177. B. in textu.
Statutum in aliquo, in sibi simili statuen-
 dum est. 1024. B. glo. non cesserit. l. re-
 scriptum. com. prædio.
Statutum in matre, habet locum in auia.
 454. B. in margine.
Statutum in pœnam, non debet in præ-
 mium conuerti. 585. D. glossa, in §. ne-
 mo. l. 2. de ca. mi.
Statutum potest fieri contra certam per-
 sonam delinquentem, quando delictũ
 est notorium. 586. D. in margine.
Statuta pœnalia semper censentur habe-
 re clausulam, si delicta dolo commissa
 sunt. 181. B. in margine. glossa prima. l.
 si quod quisque iur.
Statutorum verba verè & propriè, nõ fi-
 ctè & impropriè sunt sumenda. 413. C.
 in mar. l. 3. §. hæc verba. de nego. gest.
Stellionatus crimen an infamet. 352. C
Stercorandi causa olim grex conduceba-
 tur. 1848. D. glo. quem quis.
Steriles res vèdi possunt post motam cõ-
 trouersiam. 775. B. §. quod si. l. item. de
 peti. hæc.
Sterilitas dat remissionem, nõ fructuum
 exiguitas. 1855. B. §. cum quidam. l. Ex
 conducto. loca.
Sterilitas vnus anni, compensatur cum
 vbertate alterius. 1855. A. §. Papinia-
 nus.
Sternere viam silice, id est, pauire. 207. D.
 2. si quis.
Sternere. 1411. D
Stillicidij rigor. 995. C. §. Lucius.
Stipula quæ. 1742. B
Stipendia, & salaria, differunt. 1701. B. gl.
 stipendia.
Stipulatio consensum habere debet ver-
 bis expressum. 255. D
Stipulatio de rato quando committitur.
 1285. D. in fi.
Stipulatio fit per verba de futuro, pactũ
 de præsentia. 298. C
Stipulatio ius, pactum continet factum.
 285. A. §. pactus.
Stipulatio pœnalis est, qua pœnam com-
 mitti placet. 1012. A. B. l. cum fundo.
Stipulatio quandoque dicitur acceptilato-
 tio. 285. C. D
Stipulatio quãdoque intelligitur vbi nõ
 est. 107. A
Stipulatio quæ non committitur, nisi ad-
 ueniente conditione, nouationem non
 parit. 293. A
Stipulatio tripliciter fieri potest. 269. D
Strabo. 1963. D. glo. strabonem.
Stratores erãt, qui castra præbiant, vt lo-
 ca accommodatiora ad exercitum tra-
 ducendum facerent. 135. A. & 593. C.
 in mar.
Strepitum non requirentia iudicij acta,
 potest iudex laicus in ecclesia expedi-
 re. 1296. A. in margine.
Stricte interpretari nõ debent defuncto-
 rum volun. 953. C. §. sed si. l. plenum. de
 vsu & habita.
Strictius interpretatur quandoque. 987.
 A. §. si sublatum.
Structiles columnæ. 1031. C. in margine.
Studere potest scholaris, & scribere die
 feriato.

Digesti veteris.

feriato. 239 D. & seq. glo. pen. l. pe. de fer.
 Studentes debent continuare materiam. 44. C. glo. 2. §. & primi. in proce. Studium.) Impense à patre factæ pro filio in studio, an debent computari in diuisione. 1156. B. l. quæ pater.
 filio existent in studio, conceditur vt agere possit. 1252. B. l. cum filiis. f. a. Studio quisque doctior & melior fieri debet. 1190. D. l. penulti. ad exhibendum.
 Stulticia quâdoque dicitur delictum. 1991. D. glo. delictum.
 Stulticia, id est imprudètia, error. 2019. D. Stultus dicitur ignorans. 2102. C. glo. si §. si quis. l. regula. de iur. & fac. igno.
 Stultis non succurritur, sed errantibus. ibi. §. quod si. l. regula. de iur. & fac. igno.
 Stuprum, aliàs probrum. 2114. C. l. stuprum.
 Stupri metus viris bonis maior est, quàm mortis. 480. B. §. quod si. l. isti. quod met.
 Sublato impedimento, ob quod aliquid non fiebat, id fieri potest. 2222. B. glo. an & oritas. l. fina. de diuor.
 Subscribere quandoque, id est consentire. 106. D.
 Subscribere, & totam scripturam facere, idem. 247. C. in margine. l. si quis. in prin. de eden.
 Subscribens an consentiat. 1572. C.
 Subscriptio erronea non nocet. 1444. B. glo. non obesse. l. Gaius. de pigne. act. & 1787. B. glo. subscriperit.
 Subsidium.) Agitur in subsidium, quod aliàs non ageretur. 367. B. glo. l. actoris. de procur.
 Subsisto, id est dubito. 1262. B.
 Substituta actio an habeat vim eius cui substituitur. 1291. A.
 Substituta in iure reprobat. 464. B. l. actio. de nego. gest.
 Subtilitas iudicis probatur. 437. A. glo. ff. 3. l. cum actum. de nego. gest.
 Subtilitas nimia est iuris impossibilitas. 2148. C. glo. subtilitatem. l. si mulier. de iur. do.
 Subtilitas probatur. 1464. A. l. 2. §. adhuc. de lege Rhodia.
 Subtilitas reprobat. 1255. C. l. sit ibi pec. si cert. pet.
 Subtilitates à iudicibus pellende. 1955. C. §. si debitori.
 Subuenire.) Non subuenitur si non impetrauit quod facile obtinisset. 604. B. glo. permittere. §. hæc clausula. l. sed et si. ex quib. cau. ma.
 Subueniendum est vbi æquitas possit. 475. B. l. diuus. in princip. de in inte. resti.
 Subuenitur magis legatariis quàm creditoribus. 318. A.
 Succedere potest quis in suū locū. 1938. B. §. Papinianus in sum. qui po. in pigno. habe.
 Succedens in locū alterius, partibus eius fungi debet. 251. C. §. nihil. l. quædam. de eden.
 Successor.) Pactū de futura successione, an valeat. 1828. A. B. glo. testiturum.
 Successiue quod fit, eodem tempore fieri dicitur. 813. A. glo. eodem. l. antiqui. si pars her. pe.
 Successor an possit vsucapere quod defunctus non potuit. 870. C.
 Successor debet gaudere iure antecessoris. 209. C. D. glo. fin. l. tale. de pact.
 Successor debet obedire mandato papæ, antec. effori eius facto. 299. C.
 Successor rei & iuris, non sunt pares. 251. D. glo. 3. §. nihil. l. vbi. de eden.
 Successor si non veniat, durat officium antecessoris: vel si venerit & nesciat an-

tecessor. 140. D.
 pactum factum vni, qui solus Successor sperabatur, prodest alius præter eū succedentibus. 299. A. §. pater.
 instantia iudicij transfertur in Successorem singularem ex necessitate. 1153. B. in sum.
 Succumbens actione inepta, recurrit ad aptam. 1472. D. §. item si. l. sed & si. de instir.
 Succurri non debet ei, qui seipsum in necessitate posuit. 205. A. §. si necessaria. l. si fideiussor. qui latifida. cog. & glo. 1. §. si quis tamen. l. 2. si quis cau. & 500. A.
 Succurri non debet vni damno alterius. 552. D. glo. 2. l. in causæ. 1. de mino.
 Succurritur errantibus non stultis. 2102. C. §. quod si. l. regula. de iur. & fac. igno.
 Sucula, id est tortuar. 1857. D. & seq.
 Sufficere magistratibus, est alium loco sui constituere. 67. B. §. & cum.
 Suffragium quid. 407. D.
 Suffragium est cōsensus in scriptis redactus. 82. C. & 1127. D.
 Suffragium id est consensus. 129. A.
 Suggunda quid. 1096. B. in margi. & 1097. B. §. hanc enim.
 Summa, id est, breuis, prima, digna. 87. A.
 Summa, id est quantitas. 244. B. C.
 ad Summam reip. nauium exercitium pertinet. 1454. B. §. licet.
 in Summa, id est breuiter. 1458. C. §. & in.
 Summarum plurium ex diuersis actionibus debarum coaceruatio fieri non debet ad impediendam iurisdictionē. 170. B. l. si idem.
 Summare. 1808. D. in margine.
 Summaria cognitio in multis habet locum. 1179. A. & in margine.
 Summarie non expediuntur, quæ altiorē requirunt indaginem. 1180. A. §. ibidem. l. 3. ad exhiben.
 Summariis in causis probatur interesse per iuramentum. 1189. C. l. thelaurus. ad exhib. Summatim cognoscit iudex, an petitio sit pertinens vel non. 1195. C. §. illud.
 Summoueri quem ab actione sua, est eū repelli. 730. A. l. nihil. §. si cum.
 Summus fundus. i. superior. 1009. A. l. tria.
 Sumptus modicus diuiti contumeliosus. 1225. B. l. & si. §. iudicem. de religi.
 Sumptus funeris causa factus quis. 1223. D. §. funeris. l. & si. de religio.
 Sumptus funeris debet fieri pro facultate defuncti. 1222. D. l. si quis. §. pen. de relig.
 Sumptum. 2083. B. glo. indice.
 Sumptibus sit pretiosior homo. 1342. B. §. libertus. l. si non. de condit. indeb.
 Sumptibus inanibus vexare se stultū est, cum obtinendi spes abest. 715. C. l. scitē dum. de inoffi. testa.
 Sumptibus modus adhibendus. 804. A. glo. 3. l. hæreditas. de peti. heredi.
 Supellectilem tenendum habentes, milites suscipere cogendi non sunt. 144. A. in marg.
 Superesse.) Meum est, quod ex re mea superest: vt corium ex boue. 853. A. B. §. meum. de rei vin.
 plerunque euenit, vt quod alteri Superest, alteri desit. 1724. B. l. 1. de contra. empt.
 Superficies cadit in obligationē soli obligati. 1921. D. §. domus. l. Paulus. de pigno.
 Superficies sequitur ius soli. 1921. D. §. domus. l. Paulus. de pigno.
 Superficiarius quis. 863. C. l. superficiarius.
 Superioris legē tollere nemo potest. 238. C. glo. 1. l. si feriat. de fer.
 Superstitio damnatur. 1274. B. §. diuus. l.

non erit. de iureiur.
 Superfœtatio in fœmina à iureconsul. fieri posse conceditur. 813. A. §. sed & Supina ignorantia. 298. B. l. nec supina. de iur. & fac. igno.
 Supine ignoratur quod omnes sciunt. 2101. B. C. l. regula. §. quid enim. de iur. & fac. igno.
 Supplere ad legem quâdoque debemus. 871. C. D. glo. ff. in l. de pretio. in fi. de Publ.
 Supplet prætor quod legi deest. 1894. B. l. quia. de præscript. verb.
 Suppletur vbi deficit lex. 2105. D. glo. 1. l. oratio. de sponsa.
 Surrogata actio loco alterius non vitur eadem natura. 1401. C.
 Surrogatum accipit naturam eius cui surrogatur. 232. B. C. glo. 1. §. iniuriarum. l. si cum. si quis caut. & 770. B. in marg.
 Suscepta cognitio, id est litis contestata. iā ver. cognitio.
 Suscipere cognitionem, est litem cōtestari. 174. B. l. cum quædam.
 Suscipere iudicium, est defendere. 373. D. glo. defendere. §. si. l. sed & hæ. de pro. cur.
 Suspecta si sit patris vita, filius procuratorē dare & agere potest. 358. C. in tex.
 Suspectus est qui se ingerit. 363. D. glo. 3. l. que omnia. de pro. cur.
 Suspectus si est reus, res inobilis (de qua agitur) sequestratur, donec latifidet. 205. B. l. si fideiussor. §. si. qui latifid. cog.
 nil tam graue est, quàm eoram Suspecto iudice litigare. 195. D. glo. 2. in fi. l. 2. si quis in ius voc. non tenit.
 Suspectio debet auferri administratio rei in qua suspectus est. 205. B. glo. 1. §. si. l. si fideiussor. qui latifid. cog.
 Suspectum aliquem faciunt, nō possidere immobilia, vel pauca possidere, vel mali mores. 205. B. C. glo. 1. §. si. l. si fideiussor. qui latifid. cog.
 Suspensiosus. 329. A. §. non solent.
 Suspicio nihil operatur. 481. A. l. iunctum. cum glo. 2. quod me. cau.
 Suspitionis causam non cognoscit iudex eius personam tangentis. 195. D. in marg.
 Suspitionis causa an semper debeat probari. 362. D.
 Suspitionem remouet par affectionis causa. 2124. B. §. de vno.
 Suspitionem tollit par affectionis causa. 105. B. glo. conit. et am. §. si. l. si patris. de adop.
 sine Suspitione procedere debent litæ. 174. A. glo. 2. l. prætor. de iur. om. iud.
 Sustineri, id est, differre, prorogare. 1845. C. l. si seruus. in fi.
 Suus heres est, quæ nemo præcedit. 1027. D. Suus.) In suo facit quilibet quod vult, modo alij non noceat. 1845. C. in text.
 Sua res nemini seruit. 989. C. l. in re. de ser. vr. præd.
 Suum petenti consulendū. 1383. C. D. glo. vtilem. in verbo. petenti suum.
 Suum recipiens licet ab alio quàm vero debitore, nō reddat. 1355. C. l. repetitio. de condit. inde.
 Symphoniaci. 1066. B. C. §. si quis.
 Συμφωνία, id est, contractus, permutatio. 262. A. in margine.
 Syndicum, an sex scholares faciāt. 405. C.
 Syndicus œconomus, actor disseiunt. 405. B.
 Syndicus si non est, ciuitatis potestas vice eius citari potest. 407. A. in margi.
 Synedria quid. 1451. A. §. autem.

TAbellio, est seruus publicus. 87. D.
 Tabellio, seruus esse non potest. 106. D.
 † iij g Tabellio

Index materiarum

- Tabellio delinquens in officio, an possit iterum gerere.** 247. D
Tabelliones cogendi sunt rationes exhibere, licet non nisi data pecunia edere velint. 253. A
Taberna casearia & rasoria. 1032. C. §. Ari flo, & in margine.
Taberna argentaria. 1734. B. l. qui tab.
Taberna. 2115. A. glo. taberna.
Tabernæ appell. venit omnis mercantia ibi existens. 1923. A. l. cum tabernam.
Tabernis veteres præponebant puellas, vt contrahentes allicerent. 1471. B. l. nam &
Tabernarij falsis mensuris vtentes, sunt deportandi. 520. B. §. de eo. cum gloss. penul. in fi. & in mar. l. arbitrio. de do. ma.
Tabularius, id est, tabellio. 1217. D
Tabulæ quandoque post matrimonium contractum sunt. 2218. A
qui Tacet, affirmat. 102. B
Tacere est medium inter contradicere, & non consentire. 102. C. in addi. glo. fi. l. in adoptionibus. de adop.
Tacere non est consentire quandoque. 359. A. glo. fi. §. ipse. l. filiusfam. de procur.
Tacere quandoque nocet. 1685. D. glo. l. coiri. pro socio. & 2076. C. gloss. pe. l. quotiens. de proba.
Tacens quoad sui commodum habetur pro negante, & insoludum conuenitur. 1197. B. §. qui tacuit. l. de ætate. de inter. acti.
Tacens videtur consentire. 1233. C. gloss. fi. l. si proprius. de mor. in ser. & 1852. C. D. glo. pe. l. item loca.
Tacita conditio non facit rem conditionalem. 646. D
Tacita voluntas valet. 99. B. glo. penul. l. patre. de his qui sunt sui vel alie. iur.
Tacitum an vitietur, vitiato expresso. 1949. B. §. cum venditor. in verbo, expresso.
Tacita quædam valent, quæ non expressa. 2162. D. gl. fin. l. Pomponius. de pacto.
Tacite obligantur inuecta & illata pro pensione. 1924. C. l. Pomponius.
Tacite obligantur fructus pro pensione. 1925. D. l. in prædiis.
Tacite quædam sunt, quæ expresse fieri non possunt. 359. D. glo. 2. §. veterani. l. filiusfam. de pro.
Tacite quædam subintelliguntur quæ non expresse. 1878. D. gloss. fin. §. 2. l. quæro. loca.
Tacite quod agitur, pro expresso habetur. 1238. B. l. cum quid. in sum. si cer. pe.
Tacite remittitur. 2081. A. glo. 2. l. Proculla. de proba.
Tacite repetitū dicitur prius dictū. 692. C. glo. 2. in fine. l. si iudex. de iudi.
Tacite videtur conuenire quod est consuetum. 1769. B. glo. penul. l. si fundus. de l. commissio.
Taciturnitas consensui non comparatur. 359. A. glo. non probatur. l. filiusfam. de procur.
Taciturnitas longi temporis tollit actū personalem competentem ad vsuram. 2051. A. §. diuus.
Taciturnitate non punitur quis. 1199. B. l. si filius. de inter. acti.
Taciturnitate vtriusque partis colonus videtur reconduxisse. 1852. C. §. eadem.
Tædio vitæ olim se occidere licebat. 349. A. B. §. non solent.
Tamen dictio, denotat in hærentiã. 1093. C. D. §. hæc autem. in sum.
Tanquam. 739. D
Tanquam dictio, est nota proprietatis. 1263. A. B. in margine.
Temperamentum bonum fit ex duobus contrariis. 223. D. glo. 3. §. si quis tamē. l. 2. si quis cau. & 360. D. glossa. l. l. sed hæc de procu. 387. D. l. mutus. §. Labeo in margine. de procur.
Temperamentum optima res. 1968. C. l. si quid. de ædil. edic.
Temperamentum quoddam eligitur ex duobus contrariis. 137. C. per tex. quem allegat. & 387. D. in mar.
Temperandum est. 494. A. sed si.
Tempestatas quid. 223. B. §. si non.
Tempestate impeditus excusatur. 222. B. §. 2. l. 2. si quis cautio.
Temporarius filium habere non conuenit. 111. B. C. l. quæsitum est. de adop.
Tempus in iure diuersis modis sumitur. 533. D
Tempus breue. 633. B
Tempus credit ignorantibus. 347. D. glo. 2. §. fi. l. genero. de his qui not. in fa. conceptionis Tempus spectandum. 122. B. l. emancipatum. §. 1. de sena.
Tempus contractus inspicitur. 1401. B. gl. exierit. l. item. de consti. pecu. & 1772. D. glossa. 3. l. 2. de hære. vel act. ven.
Tempus contractus non inspicitur in his, quæ retro non trahuntur, sed conditionis existentis. 2187. C. §. manumissionis.
Tempus contractus inspicitur, valet vel non. 2189. C
Tempus longum dicitur arbitrio iudicis. 232. D. glo. penul. l. si eum. si quis cautio.
Tempus longum dicitur decennium. 2044. C. in verbo, decennium.
Tempus longum, id est, triennij vel quinquennij. 2051. A. glo. 4. l. cum quidam. de vsur.
Tempus longum in act. in rem non datur. 2040. D. gloss. l. l. in fideicommissi.
Tempus modicum in arbitrio iudicis est. 597. A. B.
Tempus non modicum. 880. D
Tempus multum. 633. A
Tempus præsens pro præterito quandoque ponitur. 866. C. glo. 2. l. 1. de Publicia.
Tempus præteritum pro futuro quandoque ponitur. 204. A. gl. si vero.
Tempus ad tempus, & persona ad personam prorogatur. 673. D
Tempus quandoque inspicitur, quandoque initium. 1921. A. glo. l. l. si legati. de pigno.
Tempus quandoque quæritur de momento ad momentum. 239. C. D. gloss. vlt. l. Moræ.
Tempus si est de substantia pœnæ, alio tempore factum non punitur. 350. B. in marg.
ante Tempus renuntians societati, socii à se liberat, non contra. 1714. C. §. item.
Tempus non est modus tollendæ obligationis. 1679. D. glo. perpetuam.
Tempus ipso iure non tollit actionem, licet elidat. 232. B. glo. danda. §. fi. l. si eum. si quis cau.
Temporis angustia nimia non solum dat exceptionem, sed quandoque stipulationem reddit inutilem. 223. D. glo. penul. §. si quis tamen. l. 2. si quis cau. quod fieri non debet, fit tamē si timetur fieri non posse tractu Temporis. 360. D. glossa. final. sed etiam ex. de prob.
Temporis cuiusque initio conditio spectanda est. 434. B. l. Pomponius. in princ. de nego. gest.
Tempore cõgruo aliquid fieri, idem est, & in illud tempus conferri. 280. A. in margine. §. penul. & hæredi. de pacto.
de Tempore ad locum, idem est iudiciū. 1383. A. l. si merx.
Tempore suo fieri debent rustica opera. in verbo, cultura intempestrua.
Tempora in hæred. & in legatario sunt

- diuersa.** 1365. D
Teneor. §. si de insolito teneor, ergo de solito non teneor de casu. 431. C. gl. 3. l. si negotia. de neg. gest.
Tenetur actor designare quod petit, qualibet actione reali & personali. 518. D. cum glo. 2. de do. ma.
Tenetur quis quandoque præcise ad factum. 373. B. gloss. accipere. §. pen. l. sed & hæ. de procur.
bo. si. po. in id tantum Tenetur quod ad se peruenit. 772. B. C
Teneri non debet promittens eum sistere, qui non potest esse in iudicio. 233. B. l. quotiens.
Tepidarum quid. 985. D
Termini breuitas non vitiat contractum. 1880. B. §. in operis. l. in sulam. loca.
Territorium.) Extra territorium ius dicenti, impune non paretur. 175. B. l. extra. de iur. om. indi.
Tessera quid. 702. D
Tessera est bellicum symbolum, quod in aciem prodeuntibus dabatur. 69. D. in tex.
Tessera frumentaria. 702. B. §. si libertis.
Testamentum.) Lazarus suscitatus an potuerit rumpere testamentum. 74. C
Testamentum in carcere factum valet. 501. A
Testamentum non iure factum. 747. B
Testamentū potest facere damnatus pendente appellatione. 345. A
hæres Seij esse possum ab intestato, licet fecerit testamentum. 747. D
hæres Seij esse possum ex testamento, licet nullum fecerit Testamentum. 747. D
Testamentum quando debet deponi in ædem sacram. 1127. C. §. sed & l. seq.
Testamenti exemplū solet habere heres. ideo non debet petere illud sibi editi. 245. B. l. si legatum.
Testamēti executrix potest esse mulier. 1471. A. B. in margi.
Testamenti secreta non sunt inuulganda. 1611. B. §. si quis tab. l. j. depo.
Testamento & libertati magis fauetur quàm reo. 729. A. B. in marg. in verbo, reus.
si in Testamento aliquid valet, & inter viuos. 301. D. gloss. 4. l. pactum inter. de pacto.
de controuersis ex Testamento dependentibus, non potest transigi, nisi inspectis verbis testamenti. 315. B. l. de his.
Transactio facta super Testamento, referatur ad quamlibet partem testamēti, non ad codicillos postea repertos. 324. C. l. non est.
Testamento se subscribens vt testis, non videtur approbare quæ in eo sunt. 1444. A. l. Gaius.
Testamentis duobus relictis decedere quis potest. 107. D
maior fides habetur scripturæ in Testamentis. 315. D. glo. in l. de his. de transac.
Testatio est scriptura continens dicta testium: vulgo inuestita dicitur. 354. B
Testatio, est denuntiatio coram testibus facta. 601. A
Testatio. 2104. B. glo. l. l. in sponsalibus.
Testator.) An possessio continetur à testatore in hæredem. 609. A
Testator si legat aliquid ecclesie, in qua elegit sepulturam, & postea eligit sepulchrum alibi, videtur ademisse legatum. 1135. B. §. idem. in sum.
Testatoris non omnis vox vim legis habet. 1444. B. glo. non obesse. l. Gaius. de pigno. act.
Testatoris verba debent interpretari secundum conditionem personæ ad quæ dispositio confertur. 953. C. §. equitij. l. plenum. de vsu & habi.
Testatoris

Digesti veteris.

- Testatoris verba enuntiatiua creditoribus non praeiudicant.** 1792. C. l. Scia.
- Testatoris voluntas non est sequenda, si iustam sumptuum rationem egrediantur.** 1224. B. §. sciendum. l. & si. de religio.
- Testiculum vnum habens potest generare.** 1962. C. §. spadonem. l. Pomponius. de edil. edict.
- Testatum.) Redigere in testatū, id est in testationem scripto confectam.** 959. B. §. recte. & in glo.
- Testimonium vnde auditu valet.** arg. l. si arbiter. in sum. de proba. 2081. D. & 2082. A. B. in gloss.
- Testimonium potest ferre vnus de colle** 117. C.
- Testimonio repelluntur domestici.** 225. D. gloss. fin. §. illud. l. sed & si. si quis cautio.
- Testimonia, id est charta.** 2083. A. glo. testimonia.
- Testimonia quaer.** 2087. D. gloss. non testimonis.
- Testimoniorum & testium auctoritas diuersa.** 2088. B. §. Gabinio.
- Testis causam sui testimonij dicere debet.** 319. A. gloss. audiet. §. vult igitur. l. 8. de transactio.
- Testis esse cogitur quis inuitus.** 222. D. glo. fin. §. l. l. si quis caut.
- Testis esse non potest domesticus.** 225. D. in margine.
- Testis fidem auget dignitas.** 2087. B. glo. dignitas. l. 3. de testi.
- Testis esse possum pro vxore fratris vidua, secus si frater viuat.** 334. C. in margine.
- Testis sententia lata cum producente falsos Testes, eos non infamat.** 354. B. l. Lucius.
- Testis in testamento non videtur probare quae in eo sunt.** 1444. A. l. Gaius.
- Testis esse an possit eiusdem criminis socius.** 2083. C. l. repetita. in sum.
- Testis qualis esse debet.** 2085. C. l. in test. & l. restium.
- Testis in re sua secundario esse quis potest, non principaliter.** 2091. C. glo. l. l. nullus.
- Testis quandoque rogandus, quandoque non.** 2091. B. l. ad fidem.
- Testis esse potest quandoque; mulier.** 2093. A. l. ex eo.
- Testis an possit esse pupillus.** 2093. C. glo. sed nec. l. inuiti.
- Testis potest deponere coram testibus.** 2094. D. glo. seipos.
- Testis vacillans non repellitur, sed minus ei creditur.** 2085. A. glo. vacillat.
- Testis vacillans puniendus, cuiuscunque sit fori.** 2092. C. glo. perpendere. & l. qui falso. & gloss. fin. l. quaesitum. de testi.
- Testis vnus praesumpt. inducit.** 1293. D. glo. pen. l. admonendi. de iureiur.
- Testes contrarij non puniuntur ratione incertitudinis.** 1290. A. B. in mar. gloss. pen. l. duobus. de iureiur.
- Testi quanta fides sit habenda, iudex magis potest scire.** 2086. B. §. ideoque.
- Testes praesente parte debent recipi, id est iurare, & ea absente examinari.** 78. D. & sequent.
- Testes an, & quando praesente parte possint examinari.** 79. A.
- Testes non sunt interrogandi, nisi super quo producti sunt.** 1281. D. glo. fin. §. id est l. l. si duo. de iureiur.
- Testes non producuntur post publicationem.** 244. D.
- Testes falsos producere si statuto puniatur, licet vnicum producat, puniuntur.** 750. A. in margine.
- Testes induci super vno articulo, non debent super alio interrogari.** 753. C.
- Testes rustici an debeant habere salariū equitum.** 1639. D. in additio. ad gloss. est oportere.
- Testes vnum eundem sermonem profertentes, praemeditati videtur.** 2086. C. §. ideoque: secus si ex tempore ad interrogata verisimilia responderint. vt ibidem.
- Testes esse qui non possunt.** 2088. B. & seq. §. lege.
- Testes esse qui non cogantur.** 2090. C. & sequen. l. inuiti.
- Testes reprobati locorum varietas.** 2094. C. glo. assisit. l. carmen.
- Testium dicta ad concordiam sunt reducenda.** 765. B. in marg. l. item videndū. de peti. hared.
- Testium numerus non attenditur, sed hi quibus potius lux veritatis assisit.** 2094. B. in fin. l. ob carmen. de testi.
- Testium numerus refranandus.** 2085. B. l. l. de testi.
- Testium numerus supplet, quod in fide deficit.** 2087. B. glo. numerus.
- Testibus iuramentum remitti potest.** 237. D. glo. sententia. l. 1. de fer.
- Testibus plus creditur quam in instrumento.** 143. D. glo. i. §. veritas. l. illicitas. de of. pra:
- Testibus potiores sunt libri censuales.** 2072. B. l. census. de proba.
- Testibus, quibus prius vti quis non potuit, intentionem suam probare potest.** 254. A. §. cum autem. in fine.
- Testibus an fides sit adhibenda diuersa dicentibus.** 644. C.
- Testibus quandoque minus creditur quam scripturae.** 2072. B. l. census.
- Thesaurus inuentus in re empti, est emptoris.** 860. B. l. a tutore.
- Thunnus piscis.** 1021. B. in marg.
- Thymelici sunt citharista, lyrista, tibicines.** 342. C. D. in margine.
- Thynnaria piscatio.** 1021. B. in margine.
- Thynnus piscis.** ibidem.
- Tigum quid.** 1182. D. l. signi.
- Timent magis parentes in liberis, quam in se.** 480. B. §. haec quae. l. isti. de eo quod mer. cau.
- Titius Caelus.** 70. D.
- Titubatio, error, ignorantia, nescientia, differunt.** 2095. D.
- Titulus, id est tractatus, vel rubrica.** 1235. C. in margine.
- T. seu. Tiberius Coruncanus.** 69. B. §. Et quidem. & D.
- Togatus, i. aduocatus. in verbo, aduocatus.**
- Tollere & differre contraria sunt.** 655. C.
- Tollerens possum mea auctoritate, quod supra meum pendet.** 1076. B. §. si protestum.
- Torquetur pauper potius quam diues.** 168. A. §. in seruis. l. si quis. de iur. omn. iud.
- Tortura.) Solum iudicium etiam non sufficiens ad semiplenam probationem sufficit, vt quis subeat torturam.** 2072. A. in margine.
- Totus pro omnis quandoque capitur.** 44. A.
- Totus quandoque, id est omnis.** 284. D. & 286. D. glo. rotam.
- Totum non petere promittens, remouetur a petitione cuiuslibet partis.** 1289. B. §. item.
- Totius ad partē ratio eadem non est.** 785. C. l. sed & si §. adeo. & in glo. fin. de peti. hared. & 2028. B. glo. 2. l. ex mille. de evict.
- quod iuris est in Toto, quoad totū idem in parte quoad partem.** 227. A. glo. nam & §. item. l. 4. si quis cau.
- quod licet in Toto quoad rotum, licet in parte quoad partem.** 265. B. §. adeo. l. iurigen. de pact. & 864. A. l. quae de tota. de rei vindi. & 2054. D. & sequen. glo.
- 3. l. qui sit. de vsur.**
- quandoque non est idem iuris de parte quoad partem: quod de Toto quoad totum.** 1001. C. glo. si. ad si. l. per fundū. de ser. praedi. rusti.
- Tractatus id est questio.** 817. D.
- Traditum non dicitur quod auocari potest.** 1805. C. glo. 1. l. 3. de act. emp.
- Traditio non fit rerum inaequitarum.** 2152. D. glo. 3. l. dotis promissio. de iur. do.
- Traditio.) Pactum in rei traditione positum valet, & vestitur coherentia traditionis.** 304. A. l. in traditionibus.
- Traditionis instar habet patientia in incorporalibus.** 1805. B. §. si iter. l. 3. de ac. emp.
- Traditionem non recipiunt incorporalia.** 1805. D. glossa. 4. l. 3. de acti. emp.
- Traiecticia pecunia quaer.** 2066. A. l. l. de nau. fec.
- Traperum.** 1858. A. §. illud.
- Transactio fit per simplex pactum.** 312. D. l. transactum.
- Transactio fit de re dubia, & lite incerta nec finita.** 312. B. glo. qui transigit. pactū. vero super re certa.
- Transactio quandoque fit super re non dubia.** 312. B.
- Transactio facta cum haerede priuatiuo, non porrigitur ad haeredem verum.** 312. B. l. imperatores.
- Transactio fit dupliciter.** 312. D.
- Transactio facta cum principali prodest fideiussori etiam condemnato.** 315. C. & seq. §. si fideiussor.
- Transactio super alimentis testamento relicti non valet sine decreto iudicis.** 317. A. in margine.
- Transactio (quantumcunque generalis) non obstat agenti ex alia re, quam illa super qua est transactum.** 323. A. in margine.
- Transactio generalis porrigitur ad ea de quibus actum esse per excipientē probatur.** 323. B. C. §. ei qui.
- Transactio non porrigitur ad codicillos postea repertos.** 313. B. §. cum transactio.
- Transactio non porrigitur ad ea de quibus non est cogitatum.** 323. B. §. transactio.
- Transactio non porrigitur ad ea quae de lo alterius partis celantur.** 323. B. §. qui per.
- Transactio omnis pactum est, non e contra.** 326. C.
- Transactio licet sit contractus stricti iuris, tamen dolus agentis dans causam contractui, reddit eam nullam.** 1365. B. in margine.
- Transactio super sententia non valet, nisi sententia renouetur in dubium.** 268. C. D. gloss. 1. §. si paciscar. l. iurigen. de pac.
- Transactionis exceptio impedit litis ingressum.** 1336. D. in margine. §. si quis. l. eleganter. de condic. inde.
- dolo facit, qui contra Transactionem expertus plus petit.** 1336. B. §. si quis. l. eleganter. de condic. inde.
- poena in Transactione de consilio ponitur.** 226. A. l. pacto.
- Transactum accipere, id est, concedere.** 312. B.
- Transactio negotio, poena promissa laborare quis non debet.** 222. A. in tex. l. 2. ibi, quis enim. si quis cau.
- Transferimus ad alium, quod nostrum non est.** 917. C. l. quod nostrum. de vsu. fru.
- Transfuga est, qui ad hostē fugit.** 594. B.
- Transigere, est obligationem tollere: id est, distrahere.** 255. D.
- Transigere non potest principis procurator eo inconsulto.** 325. A. l. nulli.
- Transigere, id est, recedere a lite.** 850. A.

Index materiarum

Transigi potest post sententiam, si potest esse dubium. 324. B. l. post rem.
 Transcribere quid. 1583. B. in margi. & 1984. D. in mar.
 Trebatius. 71. B.
 Treuga est in longum tempus. 258. D.
 Tribuni plebis. 67. A.
 Tribuni militum. 68. B.
 Tribunus celerum. 66. C. §. quod ad.
 Tribunus celerum is regibus dicebatur, qui dictatoribus magister equitum, & imperatoribus praefect. pratorio. 66. C. D. §. populo. hunc Conestabilem vocant.
 Tribunus militum. 340. A.
 Tributiones, id est, tributa. 306. B. §. pactum.
 Tributaria actio de peculio dicitur. 1482. C.
 Tributaria actione quando agitur. 1488. B. l. alius.
 Tributum.) Pacto priuatorum fieri non potest vt creditor tributum praedij pignorati fisco non pendat. 300. A. l. inter. quod verum est quantum ad fiscum, sed quantum ad pacificos seruari debet. Ibidem. C. in glo.
 pactum circa solutionem Tributorum valet inter priuatos quo ad ipsos tantum. 306. B. §. pactum.
 Tributum capitibus, vectigal praedio imponitur. 1776. D. glo. tributorum.
 Tributorum specie, exactiones non sunt faciendae. 143. C. & seq. l. illicitas. §. 3. de off. praefi.
 Triga. 1705. A.
 Tripertita. 70. A.
 Triste aliquid alteri dolo nuntians, tenetur. 218. B. §. dolum. l. i. de eo per quem fac. erit.
 Triumviri monetales. 68. C. §. eodem.
 Triumviri capitales. Ibidem.
 Triumviri olim praerant incendiis arcedis. 131. B. in print. tex.
 Tubero. 71. C.
 Turphiua quid. 1624. A. in margi.
 Tucri quod acceperis aliud est, aliud nouum facere. 909. C. l. vsu fr. de vsu fructu.
 Turbido ex fonte liquidum corruatur stagni. 46. A. B. §. nos vero. in procmio.
 Turpis causa si est dantis & accipientis, cessat peritio. 1370. C. l. auunculo.
 Turpis quaestus non praesumitur in scemina matrimonio iuncta. 2212. C. D. l. Quintus. de do. inter vir. & vxo.
 Turpis rei nullum mandatum est. 1631. C. §. si passus. l. si remunerandi. manda. & 1650. A. B. §. qui adem. l. si mandauero. manda.
 turpior est qui possidet, in Turpi causa. 1325. C. glo. si. l. si ob turpem. de condi. ob tur. cau.
 Turpes actiones. 1903. D. glo. turpibus.
 Turpiter accipere dicitur, qui quid capit vt faciat quod gratis facere tenetur. 262. A. §. si ob l. iurif. de pac. & 1325. B. l. si vestimenta de condic. ob tu. cau.
 Turpiter meretrix facit, quod sit meretrix: sed non turpiter accipit, cum sit meretrix. 1323. C. §. sed quod. l. 4. de co. dic. ob tur. cau.
 Turpiter viuentibus pauperatis obtentu ignoscendum non est. 2115. C. §. non est. l. palam. de ri. nup.
 Turpitude adest, si abest dignitas. 2159. B. glo. si. l. auus. de iur. do.
 Turpitude intermissione non aboletur. 2115. B. §. neque. l. palam. de ri. nup.
 Turpitudinem repetenti recipiens obuiocere non potest. 1898. D. gl. si. l. si rem. de praescrip. verb.
 Tuscanus. 72. C. in si.
 Tuscanus inrecon. 72. D. in fine.
 Tutelam ceptam non possit quis dimittere. 549. C.

Tutela.) Quod quisque ob tutelam sui corporis facit, iure fecisse dicitur. 56. B. l. vt vim. de iusti. & iur.
 Tutor an possit adoptare pupillum. 105. D.
 Tutor dicitur habere officium. 236. D.
 Tutor olim pupilli creditor esse poterat, hodie non. 300. D.
 Tutor esse potest in famis. 332. B. in marg.
 Tutor potest esse creditor. 400. A. in marg.
 Tutor non tenetur restituere nummos quos accepit pro pupilla locata. 459. C.
 Tutor & curator ante redditam rationem Caesaris patrimonio conducens, puniuntur. 1875. B. l. si iuris. 201.
 Tutoris datio an sit meri imperij. 163. C.
 Tutoris potestas differt a patria potestate. 2104. B.
 Tutorem habenti quare tutor dari non potest. 708. C.
 Tutius agitur cum Tutore, quam cum procuratore. 562. A.

V

Vacillans testis punitur, cuiuscunque sit fori. 2092. C. glo. perpendere. l. quae falso. & glo. fin. l. quaesitum. de testi.
 Vacua causam dimittere, & possessionem tradere, paria sunt. 1116. D. §. Iulianus.
 Vacuum ministerium, id est vile, quaque nullum. 900. D. glo. vacuo.
 Vadum quid. 1013. A. l. flumine. & in glo.
 Vagus debitor vbique conueniri potest. 685. B. glo. debet. l. haeres. de iudi.
 Valet.) Si non valet quod ago, vt ago: valet vt valere potest. 316. A. glo. si. l. & post. de transact. & 974. A. l. si tam. de seruitu. & 1393. C. §. est qui. de co. si. pe.
 Valet tanti res, quanti potest vendi. 1377. A. glo. inuenerit. l. si seruus. de condi. fur.
 renuntiatio generalis non valet. 195. C. glo. fin. l. i. si quis in ius vo. non ierit.
 Valet tractu temporis, quod ab initio non valuit. 2112. C. l. si quis. in verbo, tractu temporis.
 Valere.) Quod ab initio non valuit, non confirmatur. 277. B. C.
 Valetudo est perpetua, morbus autem temporalis. 105. B.
 Valetudinis ratio est habenda. 631. B. l. licet. de arbi.
 Valetudine impeditur excusatur. 222. B. §. 2. si quis cautio.
 Validiora sunt quae maiori nituntur auctoritate. 2048. A. glo. §. 1. l. si quis. de eden.
 Validum minus non plus durat, quam magis validum. 945. D. l. qui vsu fructu. si vsu fructu. pet.
 articulandi modus circa Valorem rerum. 1387. C. in margine.
 Vapores, id est flammae. 1034. B.
 Variare non licet. 1769. A. §. eleganter.
 Variare quandoque licet. 362. C. glo. si. l. ante litem. de procur.
 Variare non licet. C. glo. direptum. l. fin. de diuort. & 428. D. glo. semel. l. Pompo. de neg. gest.
 Variare non potest qui semel locum elegit. 972. B. l. si cui. Bar. de serui.
 Variatio admittitur quandoque. 722. C. glo. impuberis. §. sed nec. de inoffic. testi.
 Variatio improbatu. 1473. A. gl. 2. §. item si. l. sed & si pupil. de infitio.
 Varia iura ex tempore & loco statuuntur. 1450. A. glo. 3. l. i. de exer. act.
 Variatio permittitur. 1827. C. §. qui domum in sum. l. si steril. de acti. empt.
 Varicosus quis. 1990. C. D. l. varicosus.
 Varietas personarum mutari potest ius. 1296. D. glo. antepenult. l. ius iurandū. de iureiuran.
 Varus. 963. A. glo. varus.
 Vascones dicebant se non teneri sub re-

ge Angelorum, nisi ipse esset in Vasconia. 142. D.
 Vascularius. 1900. B. §. si cum.
 Vassallus si est infidatus domino, amittit feudum, non eius filius. 187. B.
 Vassallus potest seruire per substitutionem. 881. C. in marg. glo. pe. l. 3. de vsu fr.
 Vassallus si facit amicitiam cum inimico meo auferitur ei feudum. 127. C. glo. cum inimicis. §. cum patroni. l. 1. de off. praef. vrb.
 Vassallus vniuersitatis non est singulorum. 406. B.
 Vassallus cui remissa est feloniam, dicitur habere feudum ex veteri concessione. 1511. D.
 Vatiis quid. 1963. B. glo. Vatiis.
 Vbertas vnius anni cum sterilitate alterius compensatur. 1855. A. §. Papinianus.
 Vbi, & ibi, quandoque temporaliter, non localiter sumuntur. 678. C. glo. ibi.
 Va, id est &. 627. D.
 Vectigal, id est pensio fundi. 1922. C. glo. 2. l. lex. de pig. & hypo.
 Vectigalis ager quis. 212. B. in mar.
 Vectigalis ager est qui in perpetuum locatur. 879. C. l. agri.
 Vectigalia praedia an possint vsucapi. 876. D.
 Vector quis. 1460. C. gl. cum vect.
 Vectores qui. 1450. C.
 Vectura priuilegium habet in rebus vectis. vt praefertur prioribus creditoribus. 1932. C.
 Vel quandoque significat, id est. 45. A. & 879. D. & 1055. B. l. lege. in sum.
 Vel inter, & nolle, est mediū. 1479. D. gl. antep. l. 1. de tributo. & 1514. D. gl. voluit. §. 2. l. quam Tuberonis. de pecu.
 Velle potest, qui prius nolle se dixit. 563. C. §. Scuola. in mar. l. quod si. de min. facit quisque quod vult in suo, modo ne cui noceat. 1033. A. l. sicuti. §. Aristot. si ser. vin. vide in verbo, voluntas.
 Velleiani exceptiones possunt opponi per iudicem, etiam sine petitione ipsius partis. 1575. C. D. in mar. l. 2. ad sena. co. Vel.
 Velleiano non iuuatur mulier. 1574. D. gl. ne pro.
 Velleiano renuntiare potest mulier in iudicio. 1595. B. C. §. si mulier.
 Venalitiarius, 1479. C. §. licet. & in marg.
 Venalitiarius est emptor seruorum. 1676. C.
 Venalitarij. 1983. C. §. praesumptum.
 Venalitiū quid. 1996. D. gl. ex venalitiū. si quis vendit rem pro pretio quod inueniatur, & quidam nobilis minus offert cuius timore nemo audeat plus offerre, hoc non debet attendi. 2165. A. l. si pater. in sum.
 Vendere, id est vendere velle. 1898. A. gl. venderes.
 Vendere compellitur quis inuitus. 96. D. gl. iube. l. 2. de his qui sunt sui vel alie. iu.
 Vendere quandoque compellitur quis. 1222. C. glo. 4. l. si quis. de relig. & sum. fune. & 1424. C. glo. antepenult. l. quanuis. de pigne. act.
 Vendere & emere cogitur quis. 1821. A. gl. 1. §. idem. l. Iulianus. de act. emp.
 Vendere res suas non debet cogi quis, vt soluat pecuniam. 1111. A. §. nam non. l. si seruus. de noxa.
 accipiens aliquid vt carius res vendatur, puniendus est. 237. B. C. l. solet. de feri.
 Vendi potest dubius euentus. 1728. A. B. l. nec emptio. de contra empt.
 Vendi potest res aliena. 1733. C. l. rem. de contra emp.
 Vendendo seruo promittens eum optimū artificem, & simpliciter artificem, disse runt. 1968. D. §. venditor.
 Vendens iumenta solet ita promittere, bene esse, bibere, vt oportet. 1811. B. §. animalium.

Digesti veteris.

Vendens rem, videtur vendere ius quod habet in re. 1734. B.l. qui tabernas. de contrahen. empt.

Vendentes & ementes, locatores & condud. decipere se possunt sine dolo. 1860. §. quemadmodum. l. item si. loca.

Vendita res non fit accipientis, nisi pretio soluto, aut habita fide de pretio. 1732. A.l. quod vendidi. de contra. empt.

Vendita res retineri potest donec solvatur pretium. 1783. A.l. hereditatis. de hered. vel act. vend.

Venditio & conductio differunt. 1750. B. C. §. totiens.

Venditio quando dicitur perfecta. 1794. A. §. si ita.

Venditio continet omnem contractum. 1927. B. glo. f. non potest.

Venditionis appel. continetur omnis actus, quo dominium transfertur. 1954. C. §. venditionis.

Venditio nulla est sine pretio. 1725. C. l. 2. de contrah. emp. & 1753. C. glo. ex pretio. l. pacta. de contrah. emp. & 1886. D. glo. pretium. l. r. de rerum permut.

Venditio presumitur ex perceptione pretij. 2001. C. & seq. l. quidam.

Venditiones simpliarum. 1990. D. glo. simpliarum.

Venditionis & emptionis pretio licet cōtrahentibus se circumvenire, modo absit dolus. 556. B. §. idem.

paritate pretij presumitur dolus in Venditione. 319. B. in margi. §. modus. l. cū hi. de transact.

Venditor, id est emptor. 579. B.

Venditor hereditatis an teneatur ad pretium vero heredi. 787. D.

Venditor hereditatis ad quid teneatur. 802. B. glo. in aestimationibus.

dolum malum abesse à se, præstare debet Venditor. 1743. C. §. dolum. l. ea quæ. de contra. empt.

Venditor commendans mercem, de dolo non teneatur, si decipiendi causa nō faciat. 522. B. l. quod. de do. ma.

Venditor quando teneatur ad interesse. 1803. D. in margine.

Venditor teneatur ad custodiam ante traditionem. 1834. D. l. venditor.

Venditor de evictioe teneatur. 277. D.

Venditor teneatur de sumptibus litis emptori de evict. agentis. 402. D.

Venditor falso pondere vtens, quando puniatur. 520. B. in tex. & in gloss. tradetur.

Venditor teneatur ostendere emptori instrumenta ius fundi continentia. 1841. B. l. Titius. & 1843. A. l. creditor.

Venditor quando præstat vitium animi. 1961. D. §. idem Pompo.

Venditoris beneficium prodest emptori. 1777. D. l. emptori.

Venditoris dolus non prodest emptori. 1834. D. l. sicut.

Venditoris est electio in sermone generali. 1748. D. l. comprehensum. in sum. de contrah. empt.

Venditori nocet obscura pactio, & locatori. 297. A. l. veteribus. de pact.

Venditori nocet obscuritas potius, quam emptori. 1732. B. C. l. Labeo. de contrah. emp.

Venditoribus & emptoribus decipere se licet. 556. B. §. idem.

Venditum, id est, emptum. 1718. C. gloss. ex vendito. & 2008. A. gloss. ex vendito.

Venenam malum vendi non posse quidā putant. 1737. B. §. illud.

Venena dicuntur medicamenta. 1127. A. B.

Venena aliis materiis mixta, sunt antiodia. 1737. B. C. §. veneni. l. quod sepe. iudex non debet se interponere de Venenis inter heredes partiundis. 1127. B.

in text.

Venia datur penitenti. 190. C. l. quantis. de in ius voc.

Venia pro delicto quādoque datur. 560. D. glo. cum venia. l. Pap. de min.

Venie si non sit villa ratio, inhumanū est. 345. B. §. pactū sue. l. fuiti. de his qui nor. infam.

Venia, sine venia potest libertus patronum in ius vocare. 192. B. l. qua situm.

Venia dignus est qui obtemperat. 349. B. §. nam & l. liberorum. in fin. de his qui no. infam.

Venia dignus est, qui qualescunque servos ad vile ministerium adhibet: ideo excusatur princeps qui malos adhibet clientes, quia ne boni quidem viri hoc munus subire vellent. 670. B. §. in suis. l. sua. nau. caup. stab.

Venire in iudicium. 686. C. l. non potest. & 706. B. l. solemus.

Venire in iudicium non dicitur, quod post litiscon. accidit. 686. C. & seq. l. nō potest.

Ventrem facere dicitur paries, cūm procumbit, & proiectus est, seu inclinatus in vicinam domum. 1037. B. l. si quando.

Vento vivit nemo. 786. B. C. glo. erogasset. §. quod autem. l. sed & si. de pe. her.

Verbosus advocatus repelli potest. 336. D. glo. ex ea. de postu.

Verbosi commentarij sunt vitandi. 62. B. l. r. in prin. de orig. iur.

Verbum obscurum positum in vno capite, quomodo declaratur. 779. A. in mar. l. vtrum. de peti. her.

Verbum semel positum, proprie & improprie capitur. 134. A. & 396. C. glo. 2. l. Plautius de procur.

Verba contractus referuntur ad tempus eius. 1752. A. l. Rutilia.

Verba contractus debent civiliter intelligi. 972. B. l. si cui. Bart. de feruit.

Verba cum effectu accipienda sunt. 177. B. l. r. §. hæc autem. in prin. quod quisque iur. in alium & c. & 200. C. §. docere. l. pen. ne quis eum qui in ius voc.

Verba debent accipi secundum naturam contractus. 1854. C. §. Papinianus. in sum.

Verba debent intelligi secundum substantiam materiam. ibidem.

effectus plus, quam Verba attenditur. 1492. B. glo. pen. l. si filius. quod cum eo.

sensum quam Verba potius attendere æquitas est. 1309. B. in margine. §. si quis. l. 3. de condic. cau. da. & 1726. D. gloss. 5. l. sed Celsus. de contra. empt.

Verba enuntiatiua propter aliud emissa, dispositionem non inducunt: vt si puto Titium esse meum coheredem: & scribo in epistola, Titio coheredi meo salutem. 306. A. l. epistola.

re non Verbis peculium augendum. 1511. B. §. si verò.

Verba enuntiatiua propter aliud emissa, vim irrevocabilis confessionis nō habent. 1147. B. l. qui familia.

Verba enuntiatiua non inducunt obligationem in contractibus, sed probationem. 1623. D. §. Titius. in sum.

Verba geminata an semper sensum augent. 2164. D. glo. 3. l. cum pater. de pac. do.

Verba iuris captari non debent. 1190. C. l. penul. ad exhibendum.

Verba legis offendere licet. 191. C. glo. si. l. quantis. de in ius voc.

Verba malè ordinata vitiant. 954. D.

Verba minus quam res intuenda. 2139. B. §. magis. l. promittendo. de iur. do.

Verba quæ proprie non possunt cum sententia saluari, debent impropriari. 1130. D. in marg. glo. 4. l. & puto. fami.

erici.

Verba quandoque contra propriam significationem capiuntur. 1855. B. Vide in verbo, significatio propria.

Verba testatoris falsa, veritati non prejudicant. 1592. C. l. Sera. ad Velleianum.

Verborum expressio in quibusdam non requiritur. 110. D. gloss. l. si pater. de adop.

Verborum geminatio an semper sensum augeat. 2164. D.

Verborum origo imprimis cognosci debet. 1234. C. in marg. l. si cer. pe.

Verborum significationi an, & quando standum est. 76. D. glo. pen. l. nō possunt.

Verbis quandoque abutimur. 1542. B. l. nec seruus.

Verbis & factis quid declarari, paria sunt. 340. D. in mar. in verbo, factis.

Verbis legis quādoque cessantibus, eius sententiam sequimur. 168. A. §. quod si dum. l. si quis id. de iur. om. iudi.

Verbis legis statim in dubio. 1454. B. gloss. editi. §. si is. l. r. de exer. ac.

Verbis non eget veritas. 2084. C. glo. si. l. si res. de fide instru.

Verbis si non exprimat, secreta mentis sciri nō possunt. 266. D. gloss. l. 1. §. pactorum. l. iurifgen. de pactis.

Verecundia hominis dandum est aliquid. 699. B. gloss. si. l. obseruandum. de iudi.

Verecundia alicuius parcitur. 364. A. gl. conuitium. §. nec ferendus. l. qua omnia. de procur.

Verecundum est repulsam pati. 699. B. in mar. glo. si. l. obseruandum. de iudi.

Veritas inquiritur causa incertitudinis. 231. D. glo. 3. l. si eum. si quis cautio.

Veritas plus valet quam opinio. 416. A. & quandoque opinio quam veritas. glo. 2. & 3. l. item si. & 421. C. gl. 2. §. si Titij. l. si pupil. de neg. gest.

plus Valet quod est in veritate, quam in opinione. 1444. C. glo. si. l. Gaius. de pægne. ac.

Veritas quam opinio magis inspicit debet. 1207. B. glo. l. l. doli. de fer. cor.

Veritas rei gestæ literis non eget, nisi ad memoriam. 2084. B. l. si res. de fide instru.

Veritas rerum, erroribus gestorum non vitiat. 143. B. §. veritas. l. illicitas. de offi. præsi.

Veritatis fides verborum adminicula nō desiderat. 2084. D. glo. fin. l. si res. de fide instru.

Veritati locus est. 2082. D. §. mulier. l. pe. de proba.

Veritati non prejudicat falsa demonstratio. 89. C. glo. l. imperator. de sta. ho.

Veritati non præiudicat instrumentum male conceptum. 89. B. l. imperator. de sta. ho.

sententia pro Veritate accipitur. 1362. A. in verbo, sententia pro veritate.

Vermes sericum faciunt. 953. A.

Versum in rem domini dicitur, si duret versum, id est, si non sit à domino solutu seruo id quod mutuo accepit. 1563. D. §. versum. facit contra famulos qui pecunias pro annona emenda accipiunt à dominis suis, nec ramen solvunt, singentes dominos esse soluturos.

Versum in vtilitatem alicuius, quando dicitur alicui. 1457. D. in marg.

Verum pretium. i. iustum. 1559. C. gloss. verum.

Vescan vitiosam habet, qui vrinam facit in lecto. 1964. B. §. item de co.

Vesperis magistratus in publicum ire, inconueniens erat. 68. C. in text.

Vespertinum tempus dicitur vsque ad nonam. 68. A.

Vespertilio. 2009. C. l. si ita.

Vespillo. Ibidem. l. si ita. in margine, Vestiarium,

Index materiaram

- Vestiarium, id est, quod vulgo dicitur vestitus. 317. B. l. cum hi.
- Vestiarium an, & quando, continetur alimentorum appellatione. in verbo, Alimentorum.
- Vestibulum quid. 1172. D
- Vestimenta sufficientia quæ dicantur. 892. B. in margine.
- Vestimenta ad vsum data seruo, sunt in peculio: secus si ad pōpam. 1529. B. l. id vestimentum.
- Vestis non comprehenditur in generali obligatione. 1907. C. D. l. obligatione.
- Vestiti splendide, vt meliores videantur, sunt dolosi. 513. D. in margine. glo. 3. l. si quis affir. de dolo ma.
- Vetat in futurum lex, quod in præteritū indulget. 78. B. l. cum lex. de legi.
- Vetare, & imperare, differunt. 75. A
- Veteranus potest esse procurator, nō miles. 359. A. §. veterani.
- Veterani pagani dicuntur, non milites. 359. C
- Veterani serui haud facile formantur. 1983. C. §. præsumptum. l. præcipiunt. de ædil. edic.
- Veterator quid. 1983. C
- Veterator nō tempore seruitij, sed genere æstimatur. 1996. B. §. seruus. in verbo, nouitius.
- Veterator pro nouitio vendi non debet. 1983. B. l. præcipiunt. de ædil. edic.
- Vetus vinum præualeat nouo. 1238. B. C. l. cum quid. si cer. pe.
- Vetera monimenta sequenda sunt, nisi probetur contrarium. 1123. B. l. in fina. fin. regun.
- Verera iura sine euidenti vtilitate nō sunt mutanda. 85. B. l. in rebus. de consti. prin.
- Via. 996. C. §. via & 968. B
- Via multifariam deberi potest. 1041. C
- Vix debent esse securæ. 1093. A. §. summa. l. i. de his qui deie.
- Vias plures habens, potest eligere leuio-rem. 1701. C. in sum. §. idem. cum duobus, pro soc.
- Vias curabant quatuor viri. 68. C. in text.
- Viator habet declinatoriam fori. 684. B. §. at si.
- Viator quis. 715. B. C
- Viaticum quid. 1252. D
- Vicem duorū an gerere quis possit. 101. D. & 129. D. & seq. l. 2. de offi. præto. glo. in. l. 3. de adopt.
- Vicem duorum obtinere quis potest in voluntaria iurisdictione. 142. C. gl. in l. 2. de offi. præsi.
- Vicinum, & confine, differunt. 1122. A. §. finium.
- Vicinum malum exprimere debet veditor fundi. 1739. C. glo. pe. l. quod sæpe. de contra. empt.
- Vicini mali incōmoda. 1739. C. D. in margine. glo. penult. l. quod sæpe. de contra. empt.
- Victualis causa.) Debitum ex causa viduali non compensatur. 1601. B. l. ob negotium.
- Victualia iusto pretio vendi debent. 128. A. §. cura. l. i. de officio præf. vrb.
- Victus verbo continentur cibaria, habitatio, vestiarius, & calcearius. 319. D. glo. i. §. qui transigit. l. 8. de transac.
- Videlicet dictio, est huius naturæ quod non solum est declaratiua, sed etiā restrictiua. 282. B. in mar.
- Vidua consularis nubens plebeio, pristinam dignitatem per principis priuilegium retinere potest. 123. C. l. nuptæ.
- Victor est, qui vasa vinaria religat, id est, cupparius. 1075. C. in mar.
- Vigilare licet creditori ad suum consequendum 1528. A. l. summa. de peculio.
- Vigilū præfectus duplex olim fuit. 132. B
- Vile officium nō respicit personæ dignita-
- tem. 333. B. in marg. gl. certis. §. ait prætor. l. i. de postu.
- Vilior fuga fit seruus. 1313. C. §. plane. l. 5. de condic. cau. da.
- Vilis persona contra grauem non agit de dolo. 516. B. l. non debet. de dol.
- Vilissimæ rei deditio non releuat. 1106. B. l. si ex duobus. de noxa.
- Villa, est domuncula ad reponendos fructus. 953. A
- Villicus, id est Castaldio. 1211. C
- Villicus quis. 1475. C
- Villa fundi accessio est. 933. B. l. fundi. quib. mod. v. usufruct. amit.
- paternum affectum vincit nullus. 379. D. gl. penult. non solum. de procur.
- Vincere ne possit qui fecit, agere nō videtur. 2022. B
- diligenter custodit qui vincit. 1212. B. §. in publicum. de ser. fugi. l. i.
- si vinco Vincentem te, & c. hæc regula quandoque fallit. 1942. A. glo. fil. Claudius. qui po. in pigno. ha.
- Vinctus esse quis dicitur. 593. B. §. vinculorum.
- Vincula.) In vinculis esse qui dicuntur. 593. B. l. in eadem.
- Vinculorum appellatio latè patet. 593. B. §. vinculorum.
- Vindicatio rei duplex. 770. B
- Vindicat, id est recredentia. 67. C. §. initium.
- Vindicat alicuius rei cni abdicere, est per sententiam eum ad perdendam recredentiam condemnare. 67. C. §. & cum.
- Vindicta.) In actionibus quæ competūt ex vindicta, dari potest procurator. 383. B. §. ad actionem.
- Vindicta manumittere. 526. B. C.
- Vinea quid. 1002. C
- Vinum dolare. 1739. A. §. sed & si.
- Vinum effundere quandoque potest venditor. 1790. A. B. §. licet.
- Vinum spurcare, est aqua infusa vitiare. 1073. A. B. in margine.
- Vinum vetus præualeat nouo. 1238. B. C. l. cum quid. si cert. pet.
- Vino vendito cuius d. beat esse periculum. 1789. D
- Violenta possessio. 694. A. B
- Vir & scemina quousque generēt. 105. A
- Vir bonus. id est iudex. 403. B
- Viri causa videtur iter fieri, cum vxor ad maritum venit. 2193. D. §. iter autem.
- Viri maior dignitas quam scemina. 119. C. l. i. de sena.
- promissio facta inter Virum & vxorem, sine traditione, non firmatur morte. 2045. B. C. Athenagoræ.
- Virilis vigor completur post vicefimum quintum annum. 530. C. §. apparet. l. i. de minor.
- Virgilius falsus testis. 118. B
- Virginus. 67. C
- Virgo, & mulier differūt. 1730. B. in mar. & 1811. B. §. si quis.
- Virginem deflorans nō tenetur de adult. postea per eā perpetratis. 1208. D. arg. l. Neratius. de ser. cor.
- Virtus, id est potestas. 74. D
- Virtus, id est fortitudo. 1214. A
- Virtutis gratia permittitur, quod alias nō permetteretur. 331. D. §. denique. l. i. de postu. & 1214. A. gloss. l. i. solent. de aleatoribus. vide in verbo, permittuntur.
- Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest. 477. B. l. vis.
- Vis multis modis punitur. 488. C
- Vis est, non solum cum quis vulneratur, sed quotiens quod sibi debetur nō per iudicem quis reposcit. 488. A. l. extat. de eo quod met. cau.
- Vis duplex. 477. C. §. sed vim
- Vis fluminis quid. 223. C. §. si non.
- Vis cui resisti non potest. 1854. A. §. Seruius.
- Vis est incendium. 1868. A. gl. eam.
- Vis maior. 1864. A. §. vis.
- Vis maior excusat. 665. A. §. idem. l. 3. nau. caup. stabu.
- Vim facit creditor, cum non per iudicem debitum repetit. in verbo, creditor.
- Vim passus non dicitur, qui ante fugit quam inferatur. 481. B. l. metum. de eo quod met. cau. vide in verbo, pulsus vi.
- Vim vi repellere licet. 486. C. §. quærid. sed & de eo. quod met. cau.
- Vim vi repellere licet. 1086. C. §. qui cū. l. scientiam. ad leg. Aquil.
- aduersus Vim custodia parum proficit. 1833. C. l. si ea. de act. empt.
- Vi facta non præsumitur confessio in iudicio. vide in verbo, confessio.
- prius cognoscendum est de Vi, quam de proprietate rei. 694. B. l. si de vi. de iudi.
- Vita longa in homine centum annorum est. 913. B. l. an v. usufructus. de usufruct.
- Vita tædio olim se occidere licebat. 349. A. B. §. non solent.
- quæ non sunt diuisa in Vita, diuiduntur post mortem. 1145. A. l. quæ pater. fami. ercise.
- Vitare iniuriam aut damnum, nulla arte possumus. 1420. C. l. ad eos. commod.
- Vitari fatum non potest. 551. A. §. neque. l. verum. de mino.
- Vitilia. 1075. C. D. in mar.
- Vitiant quædam iam facta, quæ non impediuntur faciendâ. 649. C. D. glo. i. §. sacerdotio. l. non distinguemus. de arbi. non Vitiatur aliquid, licet in eum statum veniat à quo nō potuit incipere. 1401. A. gloss. exierit. l. item illa. de consti. pecu.
- Vitiatur aliquid, licet perueniat in eum casum à quo incipere potest. 649. B. glo. fin. §. sacerdotio. l. non distinguemus. de arbi.
- Vitiose quod fit, non videtur fieri. 648. D. glo. 4. l. non distinguemus. de arbi.
- Vitium litigiosi non impedit cessionem instantiæ. 365. C. in mar.
- Vitium facere. 1867. B. l. qui insulam.
- Vitium & morbus differunt. 1960. A. B. §. vitium quæ.
- Vitium animi quando præstat venditor. 1961. D. §. idem Pompo.
- Vitium animi, morbus est corporis. 292. B. C. glo. l. i. pacisci. de pact.
- Vitium animi pœnitentia non purgatur. 1965. C. glo. pœnitentia. l. quis sit. de ædil. edict.
- Vitium corporis quandoque ad animum penetrat. 1961. C. l. ob quæ. in princ.
- Vitium naturale non imputatur mulieri. 223. B. glo. grauida. §. 2. l. 2. si quis cautio.
- Vitium rei ignorans non tenetur quandoque, quandoque sic. 1817. D. glo. 4. l. Iulianus. de acti. empt.
- Vitij & morbi differentia. 1960. B. glo. dixisse.
- Vitij morbi quæ appellatio ad corpus tantum pertinet. 1961. D. §. idem Pomponius. l. 4. de ædil. edict.
- Vitio naturali non parcitur quandoque. 1072. A. glo. i. §. nec quisquam. l. si seruus. ad leg. Aquil.
- Vitiorum defuncti successor est heres. 757. D. glo. l. nec vllam. de pet. hære.
- Vitricus potest esse tutor priuigni sui. 111. B
- Vitulum tollit, qui vaccam tollit. 114. A. B. l. onera. de adop.
- Viuit vento nemo. 786. B. C. glo. erogasset. §. quod autem. l. sed & si. de pet. hæ.
- Viueret non potest quis sine habitatione 589. D. glo. 2. l. legatum. de ca. mi.

Viventis non est hereditas. 1771. A. gl. i. l. si hereditas.
 Viuentium actus suspendi possunt. 1024. C. glo. viuentium. l. receptum. comm. pradi.
 Viuentium interest ne precipitur. 445. C. glo. si non protinus. l. diuortio. de nego. gest. & 1194. A. B. l. & quia. de inter. ac.
 Vix, id est, non. 578. A
 Vix quod est, est. 703. C. l. vix certis. de iur.
 Vicius & vitulos differunt. 1962. A. B
 Vltima voluntas est ambulatoria. 554. A
 Vltima voluntas.) Maior fides habetur scripturae in vltimis voluntatibus. 315. D. glo. 2. in fi. l. de his. de transact.
 Vltimum supplicium quid. 171. C
 Vltimi diei aliqua hora quaedam complentur. 239. C
 Vltima pacta seruanda. 302. B. l. emptor. de pact.
 Vltro citroque, id est hinc inde. 248. C
 Vltro, id est, sine dilatione. 523. D
 Vnitas quaedam est inter vsum fructus & operas. 949. B
 Vniuersalis in vno falsa, in toto est falsa. 1425. C. §. si annua. in sum. l. si necessarias. de pign. ac.
 Vniuersalis negatiua quando dicitur falsa. Ibidem.
 Vniuersale ius licet minuatur, corpora tamen non minuuntur. 1511. D. §. si her. in sum.
 Vniuersitas quid. 409. D. & seq.
 Vniuersitas & generalitas, differunt. 155. B
 Vniuersitas non conuenitur actione doli. 517. C. l. sed & §. Sed.
 Vniuersitas non facile dolum committit. 517. C. l. sed & de do. ma. §. Sed.
 Vniuersitas similis est pupillo. 405. D. glo. pro consul. §. qui si. l. i. quod cuius. vni. no.
 Vniuersitas an fecisse iniuriam dicatur, si quilibet de ea fecerit. 409. D
 Vniuersitas si delinquat, an singuli vel primores puniantur. 482. B
 Vniuersitas tota videtur facere, quod capana pulsus sit. 518. A
 Vniuersitas omnis nomen a iure habet. 823. A. in margine.
 Vniuersitatis nomen retinet vnus. 410. A. l. si cur. in fin. quod cuius. vni. no.
 Vniuersitas quaedam sunt. 116. A. l. quaedam. & 117. B. in textu.
 Vniuersitatis potestas citari potest, si non habet syndicum. 407. A. in margine.
 quilibet de Vniuersitate potest esse iudex in causa eius. 406. A
 cum Vniuersitate quaedam transeunt, quae per se non. 1732. D. glo. 3. l. in modicis. de contrah. emp.
 Vnico numero facta locati non valet. 1874. C. D. l. si quis. loca.
 prout vnita valet res, ea estimanda est: non prout diuisa. 1158. A. B. §. cum fa. in sum. l. Marcius. fa. er.
 Vnus commodius, quam plures, rem expedit. 65. C. glo. 1. §. deinde quia difficile. l. 2. de orig. iur.
 Vnus facere non potest, quod a pluribus fieri debet. 635. A. glo. fin. l. si cui. de arbi.
 Vnus homo duorum vicem ut sustineat, difficile est. 272. A. §. nec non.
 Vna ratio vincit duas. 732. D. glo. 2. l. na & de inoff. testa.
 Vnum pro omnibus edictum, quando datur. 709. B. l. non nunquam.
 Vnum, id est, principium. 1406. B. in glo.
 Vnum interuenire non sufficit, vbi duo requiruntur. 2222. A
 Vnus solutio, an liberet alium. 200. C. & 2212. A. in margine.
 Vnum ex duobus faciens, nil fecisse videtur. 197. C. l. qui duos. in ius vo. vt cant.

contrahens cum vno, non debet distinguere in plures aduersarios. 1532. A. in tex. l. & ancillarum. §. fin. de pecu.
 valet quandoque in vno, quod non in pluribus. 265. C. D. glo. pe. §. ideo. l. iurigen. de pact.
 Vocabula noua possumus inuenire. 423. C. in margine.
 plura sunt negotia quam vocabula. 1888. B. l. natura. de praescrip. verb.
 Vocare in ius. 183. B. in prin. tex.
 Vocario in ius duplex: verbo, & re. 193. D
 Vocatus qui non venit, dolum committit. 545. D. gl. in l. minor etiam. de mino.
 Volenti non fit iniuria. 191. A. in margine. l. quauis. de in ius voc.
 Voluntas coacta excusatur. 540. C
 Voluntas coacta, voluntas est. 500. D. gl. volui. l. si mulier. quod met. cau.
 Voluntas datur intelligi ex facto. 340. D. gl. efficit. in margi. l. 2. §. ignominia. de his qui not. infam.
 Voluntas metui inest. 477. D. glo. 4. l. i. quod met. cau.
 Voluntas morte finitur. 1846. C. l. locatio. locati & conduct.
 Voluntas pro ratione, in verbo ratio.
 Voluntas ratio refert suffragio, an rebus factis declaratur. 82. A. §. nam quid.
 Voluntas sola sine actu an puniatur. 119. C. D
 Voluntas tacita valet. 99. B
 Voluntas varie declaratur: quandoque verbis, rebus & factis, quandoque vno illorum. 82. C. glo. pen. l. de quibus. de legi.
 inter officium suspicientis, & voluntatem distrahentis multum interest. 1155. B. §. nam inter. id est inter volentem & coactum.
 Voluntas.) Quasi voluntatem habet furiosus. 99. B
 Voluntatem mutare quandoque licet. 1613. A. glo. 1. §. si sic. l. i. depo.
 praesumitur quis remanere in eadem voluntate. 2070. C. gl. 3. l. cum tacitum. de proba.
 Voluntates defunctorum strictae non sunt interpretandae. 953. C. §. sed si. l. plenius. de vfu & habi.
 scriptura magna fides adhibetur in vltimis voluntatibus. 315. D.
 Voluntarium ab initio, ex post facto incipit esse necessarium. 371. A. glo. fin. l. seruum. de procur.
 Voluptatis & affectionis aestimatio non habetur. 949. B. l. cum de serui. de ope. seruo.
 Voluptati meror comes. 224. A. §. si quis. ibi. voluptatis. l. 2. si quis cau.
 Voluptariae expensae non repetuntur. 445. A. l. ex duobus. & in glo. non habere.
 Voti ratione conceditur, quod aliis non concederetur. 148. B. glo. 1. l. illud. de offi. praesid.
 Vrbani praedium. 977. C
 Urbana seruitus est nobilior rustica. 979. A. B. in margine.
 Urbana praedia, & rustica differunt. 1925. A. glo. non multum.
 Vrbibus euertendis aratrum ducebatur. 937. B. in margine.
 Vrbicam procuracionem habet, qui reipublica in controuersia procurator est: vel aliud negotium publicum suscipit. 549. C. in margine.
 Vredo. 1854. B. §. sed & fi.
 Vrinatores qui, & vnde. 1462. D. in marg.
 Vsqe eo, quo, id est eatenus, quatenus. 772. B. §. eos autem.
 Vscupit quoadque; emes a furioso. 755. D
 Vscupere possum pro emptore, licet nulla fuerit obligatio. 1473. D. gl. possit.
 Vscupari an possint incorporalia. 974. A
 Vscupienti non nocet mala fides superueniens. 834. A. glo. pe. l. Iulianus. de

rei vin.
 Vscupio cepta contra maiorem, pericitur contra pupillum. 580. D. in marg.
 Vscupio est effectus possessionis. 599. B
 Vscupio non incipit contra pupillum. 580. D. in marg. gl. l. etiam ei. de mino.
 Vscupitarius possidet ciuilitate & naturaliter ius vscupit. 601. D. in marg.
 Vscupitarius non potest pericere edificium inchoatum. 916. B. C. l. vscupitarius. §. edificium. contra videtur. 909. B. C. l. vscupitarius.
 Vscupitarius non possidet. 212. B. §. possessor. l. sciendum. qui satisd. cog.
 Vscupitarius vsum fructum relinquens, domum reficere non tenetur. 917. D. l. cum fructuarius.
 Vscupitarius quando facit fructus suos. 935. B. C. l. vscupit.
 Vscura vscura non debetur. 1265. D. glo. ex omni. l. lecta. si cer. pe.
 Vscura.) Tempore quo vscura soluitur, tacitum pactum de non petendo inducitur. 308. B. l. qui.
 Vscura eatenus rescindenda est, quatenus instrumentum excedit veram sortem. 496. B. in margine.
 Vscura accedit sorti. 2059. D. glo. obtinet.
 Vscura quicunq, & centesima quid. 2050. B. C. in margine.
 Vscurae modus esse debet, ne legem offendant. 2039. A. l. i. de vscuris.
 Vscurae constituuntur ex more regionis, vbi contractum est. 2039. A. l. i. de vscuris.
 Vscurae fructuum, & vscurarum non debentur. 2050. A. l. neque.
 Vscurae in stricti iuris iudiciis, sine stipulatione non veniunt. 1389. D
 Vscurae petuntur vt interesse. 1707. B. glo. non quasi.
 Vscurae illicitae sorti mixtae non debentur, quauis sortem non viciant. 2053. B. l. vscuras.
 Vscurae an peti possint iuris causa. ibidem.
 Vscurae praestantur ob moram, non lucrum. 2051. C. §. si pupillo.
 Vscurae semisses. 1901. C. l. Titius.
 Vscurae veniunt a tempore litis contestatae in actione stricti iuris. 2040. A. l. vulgo.
 Vscurarum perceptio non perimit actionem contra alios competentem. 298. B. §. post.
 Vscuris centesimis nulla sunt maiores. 458. D.
 Vscuarum ancilla, id est cuius vscus habetur. 954. B. in tex.
 Vscuarum res, id est in qua vscum habemus. 958. B. l. Neratius.
 Vscus. 969. A
 Vscus, id est vscupio. 599. D
 Vscus & fructus differunt. 859. A. l. cum in rem. & 955. B. §. vscus frui.
 Vscus & habitatio idem pes sunt. 951. D. l. si habitatio.
 Vscus appellatione quandoque fructus continetur. 943. C. l. quoniam.
 Vscus nudus quid, & in quo consistat. 950. B
 Vscum ligni habens, potest deferre in oppidum. 953. B. in textu.
 quae ad vscum quotidianum habentur, non continentur generali obligatione. 1908. A. l. vel quae.
 Vscus fructus quid. 880. C. l. vscus fructus.
 Vscus fructus appellatio, quandoque continetur proprietatis. 944. A
 Vscus fructus. 968. D
 Vscus fructus casualis. 881. B. C. gl. reuertit.
 Vscus fructus continet omnem commoditatem. 952. A. in margine.
 Vscus fructus qua actione peti potest. 916. A
 Vscus fructus facilius, quam proprietatis quaeritur. 922. D. gl. quotidie. & l. interdum. de vscu. accresc.

Index materiaram Digesti veteris.

Vfus fructus quandoque dominio assimilatur, quandoque ab eo differt. 881. D
Vfus fructus proprie & improprie ponitur. 910. D
Vfus fructus formalis ad heredem non transit. 908. B
Vfus fructus ciuitati relictus durat centum annis. 913. A. l. an vsus fru.
Vfus fructus interit rei mutatione. 932. B. l. repeti. §. rei.
Vsum fructum in nominibus filij pater habet. 940. C. D. in margine.
Vsum fructum, inter & operas est quaedam vnitas. 949. B
Vsum fructum potest fructuarius obligare. 1936. D. gl. vtendi fruendi.
Vt, non omnimodam similitudinem notat, sic in euang. dicitur, Estote perfecti, vt pater vester. 1791. B. C. in marg.
Vtendum datum, & commodatum differunt. 1406. C. §. inter.
Vterus. Qui in vtero est, quando alius prodest, & quando no. 89. A. & 94. A. l. qui in vtero.
Vtile actio datur, quando sententia tantum locum habet. 168. C
Vtilis, id est, efficax. 1050. B. & 1383. C. & 1908. C. gl. vtilem.
Vtilis quandoque praeualet directae. 365. D. glo. fin. l. in causae. de procur. & 394. B. l. procura. de procura.
Vtile, id est, efficax. 2030. A. gl. vtile.
Vtile an vitietur per inutile. 1245. C
Vtile non vitietur per inutile. 2149. D. glo. infirmari. l. siue. de iure do. & 175. C. gloss. fin. l. fin. de iurisd. omn. iud.
Vtile per inutile vitietur. 627. B. glo. pen. l. Pedius. de arbi.
Vtilitas, id est, vsus tantum. 952. A. in mar.
Vtilitas publica praefertur priuatae. 86. C. & 117. A. gloss. 2. l. riparum. de re. diui. 1714. D. gloss. 3. §. Labeo. l. actione. pro soc.
Vtilitas quaelibet dicitur interesse. 1120. B. in marg. l. 4. fin. regun.
quando quid dicitur verum in Vtilitate alterius. 1457. D. in marg.

multa in iure contra strictam rationem disputandi pro Vtilitate communi recepta sunt. 1089. A. §. multa. l. ita vul. ad legem Aquiliam.
Vtiliter conceptus (sufficit. in verbo, conceptus).
Vtiliter qui gessit, negotiorum gestio. agere potest. 430. B. §. is enim.
Vtiliter gestus ratum habendus est. 428. A. & 429. A. §. sed eo. l. Pöpo. de neg. gest.
Vuam lectam calcare. 1829. C. §. ceterum.
Vuola. 1964. A. glo. si vua.
Vulgo concepti sunt qui patre monstrare non possunt. 93. B. l. vulgo. de sta. homi.
Vulgo quaesitus matrem sequitur. 92. C. l. cum legitimae.
Vulneratus quando perit sua culpa. 1079. B. C. in margine.
Vulneratus, si sua negligentia perit, non erit actio de occiso. 1079. B
Vultus detegens motum animi, ostendit inconstantiam. 150. A. l. obseruandum. de offi. praesi.
Vxor breui reuersa, non dicitur diuertisse. 2219. B. l. diuortium. de diuor. & 2113. A. l. Plerique.
Vxor consularis retinere potest mariti dignitatem per priuilegium, cum nubit plebeo. 123. C. & seq. l. nuptiae.
Vxor domicilium cum viro mutat, concubina non. 174. D. glo. 1. l. cum quaedam. de iurisd. omn. iud.
Vxor retinet possess. per maritum, & contra. 937. C. l. si mulieri. quib. mo. vsus fr. amit.
Vxor (tanquam domestica) repellitur a testimonio. 225. D. in mar.
Vxor viri causa ad maritum venire creditur. 2193. D. §. iter autem.
Vxor tenetur viro de nummis ab eo datis, in quantum hic est pauperior, & illa ditior. 2196. D. glo. facta esset.
Vxor quod quaerit, ex bonis viri quaerere praesumitur, gratia turpis quaestus vitandi. 2212. C. l. Quintus.
Vxor maritum in expeditione existentem per quadriennium expectare tenetur. 2220. B. glo. migrare.

Vxor, nomen dignitatis, non voluptatis. 2203. B. in margine.
Vxor est socia diuinae & humanae domus. 452. C. glo. 1. l. haeres. de neg. gest.
Vxor is non trahitur ad sponfam. 348. C. glo. fin. l. solet. de his qui no. infra.
Vxor is iure non vitur sponsa. 348. B. gl. si. l. vxores. de his qui no. infra.
Vxor malum medicum adhibens maritus vel non adhibens, priuatur lucro. 1979. A. B. in margine.
Vxorem ducens non debet citari. 184. B. l. in ius. de in ius vo.
Vxorem secum in prouinciam ducere non debet proconsul. 135. A. in text.
Vxorem operari cogere potest maritus. 896. A. B. in mar. in verbo, serui cogendi.
Vxores bannitorum, si per statutum non possunt morari in ciuitate, non porrigitur hoc statutum ad sponfas. 348. C. in mar.
Vxores coruscant radiis maritorum. 122. C. & D. glo. 1. l. feminae. de sena.

X

Xenia à nemine accipere, inhumanum; passim, vilissimum: per omnia, avarissimum. 137. C. in textu.
Xenia, & munera seu dona, differunt: quia illa in esculentis poculentisque, haec vero in iis quae edulium potumque; excedunt vsum, consistunt. 137. C. in fin. text. & 149. D
Xenia non continentur appellatione doni vel muneris. 137. B
Xenia, id est, esculenta & poculenta, olim capere iudici licebat: hodie non licet, nisi in defectum salariorum. 149. D. & seq.
Xenias an sit abstinentium. 137. B. §. non vero.
Xystici, athletae sunt à porticu vbi per hyemem exercebantur. 342. C. D. in mar.
Xystici infames non sunt. 342. B

Z

Zugma Latine dici potest conexio. 752. D. in margine.
Zizaniam seminans tenetur. 1072. D. §. inquit.

FINIS.

TITVLI TOTIVS OMNIVM DIGESTORVM

SEV PANDECTARVM IVRIS ENVCLEATI

ex omni iure veteri collecti, auctoritate Domini nostri
sacratissimi IVSTINIANI Augusti.

PARS PRIMĀ.

*τὸν ἀρχαῖον.**Feliciter incipit liber PRIMVS.*

- I. De iustitia & iure.
- II. De origine iuris, & omnium magistratum, & successione prudentium.
- III. De legibus, senatūque consultis, & longa consuetudine.
- IIII. De constitutionibus principum.
- V. De statu hominum.
- VI. De his qui sui vel alieni iuris sunt.
- VII. De adoptionibus, & emancipationibus; & aliis modis quibus potestas soluitur.
- VIII. De diuisione rerum, & qualitate.
- IX. De senatoribus.
- X. De officio consulis.
- XI. De officio præfecti prætorio.
- XII. De officio præfecti vrbis.
- XIII. De officio quaestoris.
- XIIII. De officio prætorum.
- XV. De officio præfecti vigilum.
- XVI. De officio proconsulis & legati.
- XVII. De officio præfecti Augustalis.
- XVIII. De officio præsidis.
- XIX. De officio procuratoris Cæsaris, vel rationalis.
- XX. De officio iuridici.
- XXI. De officio eius cui mandata est iurisdictio.
- XXII. De officio adfessorum.

*Explicitus est liber primus.**Incipit liber SECUNDVS.*

- I. De iurisdictione.
- II. Quod quisque iuris in alterum statuerit, ut ipse eodem iure utatur.
- III. Si quis ius dicenti non obtemperauerit.
- IIII. De in ius vocando.
- V. Si quis in ius vocatus non ierit, siue quis eum vocauerit, quem ex edicto non debuerit.
- VI. In ius vocati ut eant, aut satis vel cautum dent.
- VII. Ne quis eum qui in ius vocabitur, vi eximat.
- VIII. Qui satisfacere cogantur, vel iurato promittant, vel iuræ promissioni committantur.
- IX. Si ex noxali causa agatur, quemadmodū caueatur.
- X. De eo per quem factum erit quo minus quis in iudicio sistat.
- XI. Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis non obtemperabit.
- XII. De feriis, & dilationibus, & diuersis temporibus.
- XIII. De edendo.
- XIIII. De pactis.
- XV. De transactionibus.

*Explicitus est liber secundus.**Incipit liber TERTIVS.*

- I. De postulando.
- II. De his qui notantur infamia.
- III. De procuratoribus & defensoribus.
- IIII. Quod cuiuscunque vniuersitatis nomine vel contrā eam agatur.
- V. De negotiis gestis.
- VI. De calumniatoribus.

*Explicitus est liber tertius.**Incipit liber QVARTVS.*

- I. De in integrum restitutionibus.
- II. Quod metus causa gestum erit.
- III. De dolo malo.
- IIII. De minoribus 25 annis.
- V. De capite minutis.
- VI. De quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituantur.
- VII. De alienatione iudicij mutandi causa facta.
- VIII. De rebus, qui arbitrium receperint, ut sententiam dicant.

- IX. Nautæ, caupones, stabularij ut recepta restituant.

*Explicit liber quartus feliciter.**PARS SECVNDĀ.**Incipit liber QVINTVS.*

- I. De iudiciis, vbi quisque agere vel conueniri debeat.
- II. De inofficioso testamento.
- III. De hereditatis petitione.
- IIII. Si pars hereditatis petatur.
- V. De possessoria hereditatis petitione.
- VI. De fideicommissaria hereditatis petitione.

*Explicit ex ordine Digestorum liber quintus: de iudiciis liber primus.**Incipit ex ordine SEXTVS: de iudiciis secundus.*

- I. De rei vindicatione.
- II. De Publiciana in remractione.
- III. Si ager vectigalis, id est emphyteuticarius petatur.

*Explicit ex ordine liber sextus: de iudiciis liber secundus.**Incipit ex ordine liber SEPTIMVS: de iudiciis liber tertius.*

- I. De usufructu, & quemadmodum quis utatur fruatur.
- II. De usufructu ad crescendo.
- III. Quando dies legari usufructus cedat.
- IIII. Quibus modis usufructus vel usus amittitur.
- V. De usufructu earum rerum quæ usu consumuntur, vel minuuntur.
- VI. Si usufructus petetur, vel ad alium pertinere negetur.
- VII. De operis seruorum.
- VIII. De usu & habitatione.
- IX. Usufructuarius quemadmodum caueat.

*Explicit ex ordine Digestorum liber septimus: de iudiciis liber tertius.**Incipit ex ordine liber OCTAVVS: de iudiciis liber quartus.*

- I. De seruitutibus.
- II. De seruitutibus prædiorum vrbianorum.
- III. De seruitutibus prædiorum rusticorum.
- IIII. Communia prædiorum tam vrbianorum quam rusticorum.
- V. Si seruitus vindicetur, vel ad alium pertinere negetur.
- VI. Quemadmodum seruitutes amittantur.

*Explicit ex ordine Digestorum liber octauus: de iudiciis liber quartus.**Incipit ex ordine liber NONVS: de iudiciis liber quintus.*

- I. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.
- II. Ad legem Aquilianam.
- III. De his qui effuderint vel deiecerint.
- IIII. De noxalibus actionibus.

*Explicit ex ordine Digestorum liber nonus: de iudiciis liber quintus.**Incipit ex ordine liber DECIMVS: de iudiciis liber sextus.*

- I. Finium regundorum.
- II. Familiæ erciscundæ.
- III. Comuni diuidendo.
- IIII. Ad exhibendum.

*Explicit ex ordine Digestorum liber decimus: de iudiciis liber sextus.**Incipit ex ordine liber VNDICIMVS: de iudiciis liber septimus.*

- I. De interrogationibus in iure faciendis, & de interrogatoriis actionibus.
- II. De quibus rebus ad eundem iudicem eatur.
- III. De seruo corrupto.
- IIII. De fugitiuis.
- V. De aleatoribus.

- VI. Si mehor falsum modum dixerit.
- VII. De religiosis & sumptibus funerum, & vt funus ducere liceat.
- VIII. De mortuo inferendo, & sepulchro inaedificando.
Explicitus est ex ordine Digestorum liber undecimus: de Iudicis liber septimus feliciter.
P A R S T E R T I A.
De rebus creditis.
Incipit de rebus creditis si certum petetur, liber primus: ex ordine Digestorum seu Pandectarum, D V O D E C I M V S.
- I. De rebus creditis si certum petetur, & de conditione.
- II. De iurciurando, siue voluntario, siue necessario, siue iudiciali.
- III. De in litem iurando.
- IIII. De conditione causa data, causa non secuta.
- V. De conditione ob turpem vel iniustam causam.
- VI. De conditione indebiti.
- VII. De conditione sine causa.
Explicitus est ex ordine Digestorum liber duodecimus: de Rebus liber primus.
Incipit ex ordine T E R T I V S D E C I M V S: de Rebus secundus feliciter.
- I. De conditione furtiua.
- II. De conditione ex lege.
- III. De conditione triticiana.
- IIII. De eo quod certo loco dari oportet.
- V. De pecuni constituta.
- VI. Commodati vel contra.
- VII. De pigneraticia actione vel contra.
Explicitus est liber ex ordine tertiusdecimus: de Rebus liber secundus.
Incipit liber ex ordine Q V A R T V S D E C I M V S: de Rebus tertius.
- I. De exercitoria actione.
- II. De lege Rhodia de iactu.
- III. De iustitoria actione.
- IIII. De tributoria actione.
- V. Quod cum eo qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur.
- VI. De senatusconsulto Macedoniano.
Explicitus est liber ex ordine quartusdecimus.
Incipit liber ex ordine Q V I N T V S D E C I M V S: de Rebus quartus.
- I. De peculio.
- II. Quando de peculio actio annalis est.
- III. De in rem verso.
- IIII. Quod iussu.
Explicitus est liber ex ordine quintusdecimus.
Incipit liber ex ordine S E X T V S D E C I M V S: de Rebus liber quintus.
- I. Ad senatusconsultum Velleianum.
- II. De compensationibus.
- III. Depositi, vel contra.
Explicitus est liber ex ordine sextusdecimus.
Incipit liber ex ordine S E P T I M V S D E C I M V S: de Rebus liber sextus.
- I. Mandati, vel contra.
- II. Pro socio.
Explicitus est liber ex ordine septimusdecimus.
Incipit liber ex ordine Digestorum O C T A V V S D E C I M V S: de Rebus liber septimus.
- I. De contrahenda emptione, & de pactis inter emptorem & venditorem compositis, & quae res venire non possunt.
- II. De in diem addictione.
- III. De lege commissoria.
- IIII. De hereditate vel actione vendita.
- V. De rescindenda venditione, & quando licet ab emptione discedere.
- VI. De periculo & commodo rei venditae.
- VII. De seruis exportandis, vel si ita mancipium veneat, vt manumittatur, vel contra.
Explicitus est ex ordine Digestorum liber octauusdecimus.
Incipit ex ordine Digestorum liber N O N V S D E C I M V S: de Rebus octauus.
- I. De actionibus empti & venditi.
- II. Locati conducti.

- III. De aestimatoria actione.
- IIII. De rerum permutatione.
- V. De praescriptis verbis & in factum actionibus.
Explicitus est ex ordine Digestorum liber nonusdecimus feliciter.
P A R S Q V A R T A.
Libri singulares.
Incipit ex ordine Digestorum liber V I C E N S I M V S: singularium primus.
- I. De pignoribus & hypothecis, & qualiter ea contrahantur, & de pactis eorum.
- II. In quibus causis tacite contrahitur pignus vel hypotheca.
- III. Quae res pignori vel hypothecae datae obligari non possunt.
- IIII. Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his qui in priorum creditorum locum succedunt.
- V. De distractione pignorum vel hypothecarum.
- VI. Quibus modis pignus vel hypotheca soluitur, vel non.
Explicitus est ex ordine liber vicensimus: singularium liber primus.
Incipit ex ordine liber V I C E N S I M V S P R I M V S: singularium secundus.
- I. De aedilicio edicto & redhibitione, & quanti minoris.
- II. De euictionibus, & duplae stipulatione.
- III. De exceptione rei venditae & traditae.
Explicitus est ex ordine liber vicensimusprimus: singularium secundus.
Incipit ex ordine Digestorum liber V I C E N S I M V S S E C V N D V S: singularium tertius.
- I. De vsuris & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus, & mora.
- II. De nautico fenore.
- III. De probationibus & praesumptionibus.
- IIII. De fide instrumentorum.
- V. De testibus.
- VI. De iuris & facti ignorantia.
Incipit ex ordine liber V I C E N S I M V S T E R T I V S: singularium liber quartus.
- I. De sponsalibus.
- II. De ritu nuptiarum.
- III. De iure dotium.
- IIII. De pactis dotalibus.
- V. De fundo dotali.
Explicitus est ex ordine liber vicensimus tertius.
Incipit ex ordine liber V I C E N S I M V S Q V A R T V S: singularium liber quintus.
- I. De donationibus inter virum & uxorem.
- II. De diuoritiis & repudiis.
- III. Solutio matrimonio quemadmodum dos petatur.
Explicitus est liber ex ordine vicensimus quartus: singularium liber quintus.
Incipit ex ordine liber V I C E N S I M V S Q V I N T V S: singularium liber sextus.
- I. De impensis in res dotalis factis.
- II. De rerum amotarum actione.
- III. De agnoscendis & alienis liberis, vel parentibus, vel patronis, vel libertis.
- IIII. De inspiciendo ventre, custodiendoque partu.
- V. Si ventris nomine muliere in possessionem missa, eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.
- VI. Si mulier ventris nomine in possessionem calumniis causa fuisse dicatur.
- VII. De concubinibus.
Explicitus est liber ex ordine vicensimus quintus: singularium liber sextus.
Incipit ex ordine liber V I C E N S I M V S S E X T V S: singularium liber septimus.
- I. De tutelis.
- II. De testamentaria tutela.
- III. De confirmando tutore vel curatore.
- IIII. De legitimis tutoribus.
- V. De tutoribus & curatoribus datis ab his qui ius dandi habent: & qui, & in quibus causis specialiter dari possunt.

V I. Qui petant tutores vel curatores, & vbi petantur.
 V I I. De administratione & periculo tutorum & curatorum, qui gesserunt, vel non: & de agentibus vel conueniendis vno vel pluribus.

V I I I. De auctoritate & consensu tutorum & curatorum.
 I X. Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possunt.

X. De suspectis tutoribus & curatoribus.
Explicitus est ex ordine liber vicensimus sextus: singularium liber septimus.
Incipit ex ordine liber vicensimus septimus: singularium liber octauus.

I. De excusationibus.
 I I. Vbi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis.

I I I. De tutelæ, & rationibus distrahendis, & vtili curationis causa actione.
 I I I I. De contraria tutelæ & vtili actione.

V. De eo qui pro tutore proue curatore negotia gestit.
 V I. Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.

V I I. De fideiusoribus, & nominatoribus, & heredibus tutorum & curatorum.

V I I I. De magistratibus conueniendis, & heredibus eorum.
 I X. De rebus eorum qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienandis, vel supponendis.

X. De curatoribus furioso & aliis extra minores dandis.
Explicitus est ex ordine liber vicensimus septimus: singularium octauus, feliciter.
P A R S Q V I N T A,
De testamentis.

Incipit ex ordine liber vicensimus octauus: singularium liber nonus.

I. Qui testamenta facere possunt, & quemadmodum testamenta fiant.

I I. De liberis & postumis heredibus instituendis, vel exheredandis, vel præteritis.

I I I. De iniusto, rupto, irrito facto testamento.
 I I I I. De his quæ in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur.

V. De heredibus instituendis.
 V I. De vulgari & pupillari substitutione.
 V I I. De conditionibus institutionum.
 V I I I. De iure deliberandi.

Explicitus est ex ordine vicensimus octauus: singularium liber nonus.
Incipit ex ordine liber vicensimus nonus: singularium decimus.

I. De testamento militis.
 I I. De acquirenda velmittenda hereditate.

I I I. Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur, & describantur.

I I I I. Si quis omnia causa testamenti, ab intestato, vel alio modo possideat hereditatem.

V. De senatusconsulto Silianiano & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur.

V I. Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit.
 V I I. De iure codicillorum.

Incipit liber primus de legatis & fideicommissis: ex ordine liber trigensimus.

De legatis & fideicommissis.
Incipit liber secundus de legatis & fideicommissis: ex ordine trigensimus primus.

De legatis & fideicommissis.
Incipit liber tertius de legatis & fideicommissis: ex ordine liber trigensimus secundus.

De legatis & fideicommissis.
Incipit liber quartus de legatis & fideicommissis: ex ordine trigensimus tertius.

I. De annuis & mensuris legatis.
 I I. De usu, & usufructu, & habitatione, & operis per legatum vel fideicommissum datis.

I I I. De seruitute legata.
 I I I I. De dotè prælegata.
 V. De optione vel electione legata.
 V I. De tritico, vino, vel oleo legato.

V I I. De instructo vel instrumento legato.

V I I I. De peculio legato.

I X. De penu legata.

X. De supellectile legata.

Incipit ex ordine Digestorum liber trigensimus

quartus.

I. De alimentis vel cibarijs legatis.
 I I. De auro, argento, mundo, ornamentis, vnguentis, veste, vel vestimentis, & statuis legatis.

I I I. De liberatione legata.

I I I I. De adimendis vel transfetendis legatis.

V. De rebus dubiis.

V I. De his quæ pœnæ causa relinquuntur.

V I I. De regula Catoniana.

V I I I. De his quæ pro non scripto habentur.

I X. De his quæ vt indignis auferuntur.

Incipit ex ordine liber trigensimus

quintus.

I. De conditionibus & demonstrationibus, & causis, & modis eorum quæ in testamento scribuntur.
 I I. Ad legem Falcidiam.

I I I. Si cui plus quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicitur.
Incipit ex ordine liber trigensimus

sextus.

I. Ad senatusconsultum Trebellianum & Pegasianum.
 I I. Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat.

I I I. Vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur.

I I I I. Vt in possessionem legatorum vel fideicommissorum causa esse liceat.
Explicitus est de legatis & fideicommissis liber septimus: ex ordine Digestorum liber trigensimus sextus.

P A R S S E X T A,

Incipit de bonorum possessionibus liber primus: ex ordine liber trigensimus

septimus.

I. De bonorum possessionibus.
 I I. Si tabulæ testamenti extabunt.

I I I. De bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco, competente.

I I I I. De bonorum possessione contra tabulas.
 V. De legatis præstandis contra tabulas bonorum possessione petita.

V I. De collatione bonorum.
 V I I. De collatione dotis.

V I I I. De coniungendis cum emancipato liberis eius.
 I X. De ventre in possessionem mittendo, & curatore eius.

X. De Carboniano edicto.
 X I. De bonorum possessione secundum tabulas.

X I I. Si à parente quis manumissus sit.
 X I I I. De bonorum possessione ex testamento militis.

X I I I I. De iure patronatus.
 X V. De obsequiis parentibus & patris præstandis.

Explicit liber ex ordine Digestorum trigensimus septimus.

Incipit liber trigensimus octauus de bonorum possessionibus secundus.

I. De operis libertorum.
 I I. De bonis liberti

I I I. De libertis [municipum & aliarum] vniuersitatum.
 I I I I. De assignandis libertis.

V. Si quid in fraudem patroni factum sit.
 V I. Si tabulæ testamenti nullæ extabunt, vnde liberi.

V I I. Vnde legitimi.
 V I I I. Vnde cognati.

I X. De successori edicto.
 X. De gradibus, & adfinibus, & nominibus eorum.

X I. Vnde vir & vxor.
 X I I. De veteranorum & militum successione.

X I I I. Quibus non competit bonorum possessio.
 X I I I I. Vt ex legibus senatusve consultis bonorum possessio detur.

X V. Quis ordo in bonorum possessionibus detur.
 X V I. De suis & legitimis heredibus.
 X V I I. Ad senatusconsultum Tertullianum & Orphitianum.
Explicitus est liber ex ordine Digestorum trigensimus octauus: de bonorum possessionibus secundus.

*Incipit ex ordine liber TRIGENSIMVS-
NONVS.*

- I. De operis noui nuntiatione.
- II. De damno infecto, & proiectionibus & suggrundis.
- III. De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ.
- IIII. De publicanis, & vectigalibus, & commissis.
- V. De donationibus.
- VI. De mortis causâ donationibus.

*Explicit liber ex ordine Digestorum trigensimus
nonus.*

*Incipit ex ordine liber QVADRAGEN-
SIMVS.*

- I. De manumissionibus.
- II. De manumissis vindicta.
- III. De manumissionibus quæ seruis ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur.
- IIII. De manumissis testamento.
- V. De fideicommissariis libertatibus.
- VI. De ademptione libertatis.
- VII. De statu liberis.
- VIII. Qui sine manumissione ad libertatem perueniunt.
- IX. Qui & à quibus manumissi liberi non fiunt, ad legem AELIAM SENTIAM.
- X. De iure aureorum annulorum.
- XI. De natalibus restituendis.
- XII. De liberali causâ.
- XIII. Quibus ad libertatem proclamare non liceat.
- XIIII. Si ingenuus esse dicetur.
- XV. Ne de statu defunctorum post quinquenniū queratur.
- XVI. De collusione detegenda.

Explicit liber ex ordine Digestorum quadragensimus.

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS PRIMVS.*

- I. De acquirendo rerum dominio.
- II. De acquirenda vel amittenda possessione.
- III. De usurpationibus & vscapionibus.
- IIII. Pro emptore.
- V. Pro herede & pro possessore.
- VI. Pro donato.
- VII. Pro derelicto.
- VIII. Pro legato.
- IX. Pro dote.
- X. Pro suo.

*Explicit liber ex ordine Digestorum quadrages-
simus primus.*

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS SECUNDVS.*

- I. De re iudicata, & de effectu sententiarum, & de interlocutionibus.
- II. De confessis.
- III. De cessione bonorum.
- IIII. Quibus ex causis in possessionem eatur.
- V. De rebus auctoritate iudicis possidendis seu vendendis.
- VI. De separationibus.
- VII. De curatore bonis dando.
- VIII. Quæ in fraudem creditorum facta sunt, vt restituantur.

*Explicit liber ex ordine Digestorum quadrages-
simus secundus.*

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS TERTIVS.*

- I. De interdictis*.
- II. Quorum bonorum.
- III. Quod legatorum.
- IIII. Ne vis fiat ei qui in possessionem missus erit.
- V. De tabulis exhibendis.
- VI. Ne quid in loco sacro (vel itinere) fiat.
- VII. De locis & itineribus publicis.
- VIII. Ne quid in loco publico vel itinere fiat.
- IX. De loco publico fruendo.
- X. De via publica, & si quid in ea factum esse dicatur.
- XI. De via publica & itinere publico reficiendo.
- XII. De fluminibus, ne quid in flumine publico ripæve eius fiat, quò peius nauigetur.
- XIII. Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque vt priore æstate fluxit.
- XIIII. Vt in flumine publico nauigare liceat.

- XV. Deripa munijenda.
- XVI. De vi & vi armata.
- XVII. Vti possidetis.
- XVIII. De superficies.*
- XIX. De itinere actuque priuato.
- XX. De aqua cotidiana & æstiuâ.
- XXI. De riuis.
- XXII. De fonte.
- XXIII. De cloacis.
- XXIIII. Quod vi aut clam.
- XXV. De remissionibus.
- XXVI. De precario.
- XXVII. De arboribus cædendis.
- XXVIII. De glande legenda.
- XXIX. De homine libero exhibendo.
- XXX. De liberis exhibendis, item ducendis.
- XXXI. Vtrubi.
- XXXII. De migrando.
- XXXIII. De Saluiano interdicto.

*Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadra-
gensimustertius.*

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS QVARTVS.*

- I. De exceptionibus, præscriptionibus, & præiudiciis.
- II. De exceptione rei iudicatæ.
- III. De diuersis temporibus, * præscriptionibus, & de accessionibus possessionum.
- IIII. De dolo malo, & metus exceptione.
- V. Quarum rerum actio non datur.
- VI. De litigiosis.
- VII. De obligationibus & actionibus.

*Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadra-
gensimus quartus.*

PARS SEPTIMA.

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS QVINTVS.*

- I. De verborum obligationibus.
- II. De duobus reis constituendis.
- III. De stipulatione seruorum.

*Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadra-
gensimus quintus.*

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS SEXTVS.*

- I. De fideiussoribus & mandatoribus.
- II. De nouationibus & delegationibus.
- III. De solutionibus & liberationibus.
- IIII. De acceptilatione.
- V. De stipulationibus prætoriiis.
- VI. Rem pupilli vel adulescentis saluam fore.
- VII. Iudicatum solui.
- VIII. Ratam rem haberi, & de ratihabitione.

*Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadra-
gensimus sextus.*

*Incipit ex ordine liber QVADRAGENSI-
MVS SEPTIMVS.*

- I. De priuatis delictis.
- II. De furtis.
- III. De tigno iuncto.
- IIII. Si qui testamentum liber esse iustus fuerit, post mortem domini ante aditam hereditatem subripuisse aut corripuisse dicetur.
- V. Furti aduersus nautas, caupones, stabularios.
- VI. Si familia furtum fecisse dicetur.
- VII. Arborum furtim cæsarum.
- VIII. Vi bonorum raptorum.
- IX. De incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata.
- X. De iniuriis & famosis libellis.
- XI. De extraordinariis criminibus.
- XII. De sepulchro violato.
- XIII. De concussionem.
- XIIII. De abigeis.
- XV. De præuaricatione.*
- XVI. De receptoribus.
- XVII. De furtibus balneariis.
- XVIII. De effractoribus & expilatoribus.
- XIX. De expilatæ hæreditatis.
- XX. De stellionatus.
- XXI. De termino motæ.

* seu emporiorum
dinariis actio-
nibus que pro
his compe-
tunt.

* de priuatis
actio-
nibus

- XXII. De collegiis & corporibus
 XXIII. De popularibus actionibus.
Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadragensimusseptimus.
Incipit ex ordine liber QVADRAGENSIMVS OCTAVVS.
- I. De publicis iudiciis.
 II. De accusationibus & inscriptionibus.
 III. De custodia & exhibitione reorum.
 IIII. Ad legem Iuliam maiestatis.
 V. Ad legem Iuliam de adulteriis coercendis.
 VI. Ad legem Iuliam de vi publica.
 VII. Ad legem Iuliam de vi priuata.
 VIII. Ad legem Corneliam de sicariis & veneficis.
 IX. Ad legem Pompeiam de parricidiis.
 X. De lege Cornelia de falsis, & de senatusconsulto Liboniano.
 XI. Ad legem Iuliam repetundarum
 XII. De lege Iulia de annonæ.
 XIII. Ad legem Iuliam pecularis, & de sacrilegiis, & re-fiduis.
 XIII. Ad legem Iuliam ambitus.
 XV. De lege Favia de plagiaris.
 XVI. Ad senatusconsultum Turpillianum, & de abolitionibus criminum.
 XVII. De requirendis vel absentibus damnandis.
 XVIII. De quaestionibus.
 XIX. De pœnis.
 XX. De bonis damnatorum.
 XXI. De bonis eorum qui ante sententiam vel mortem sibi confecerunt, vel accusatorem corruerunt.
 XXI. De interdicitis & de relegatis & deportatis.
 XXIII. De sententiam passis & restitutis.
 XXIII. De cadaveribus punitorum.
Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadragensimus octauus.
Incipit ex ordine liber QVADRAGENSIMVS NONVS.
- I. De appellationibus & relationibus.
 II. A quibus appellari non licet.
 III. Quis à quo appelletur.
 IIII. Quando appellandum sit, & intra quæ tempora.

- V. De appellationibus recipiendis, vel non.
 VI. De libellis dimissoriis, qui apostoli dicuntur.
 VII. Nihil nouari appellatione interposita.
 VIII. Quæ sententia sine appellatione rescindantur.
 IX. An per alium causa appellationum reddi possunt.
 X. Si tutor, vel curator, vel magistratus creatus appellauerit.
 XI. Eum qui appellauerit, in prouincia defendi.
 XII. Apud eum à quo appellatur, aliam causam agere compellendum.
 XIII. Si pendente appellatione mors interuenerit.
 XIII. De iure fisci.
 XV. De captiuis, & postliminio, & redemptis ab hostibus.
 XVI. De re militari.
 XVII. De castrensi peculio.
 XVIII. De veteranis.
Explicitus est liber ex ordine Digestorum quadragensimus nonus.
Incipit ex ordine liber QVINQVAGENSIMVS.
- I. Ad municipalem, & de incolis.
 II. De decurionibus & filiis eorum.
 III. De albo scribendo.
 IIII. De muneribus & honoribus.
 V. De vacatione & excusatione munerum.
 VI. De iure immunitatis.
 VII. De legationibus.
 VIII. De administratione rerum ad ciuitates pertinentium.
 IX. De decretis ab ordine faciendis.
 X. De operibus publicis.
 XI. De nundinis.
 XII. De pollicitationibus.
 XIII. De variis & extraordinariis cognitionibus, & si iudex litem suam fecisse dicitur.
 XIII. De proxeneticis.
 XV. De censibus.
 XVI. De verborum significatione.
 XVII. De diuersis regulis iuris antiqui.
Explicitus est ex ordine Digestorum liber quinquagesimus, feliciter.

* operis.

EPIGRAMMA HOC LOCO IN
 Pandectis Florentinis appositum.

Βίβλον Ιουστινιανὸς ἀναξ τεχνήσατο τῶδε,
 Ἦν ῥα Τειβωνιανὸς μεγάλῳ κάμῳ παμβασιλῆι,
 Οἷά τις Ἡρακλῆος παναίολον ἀσπίδα τόξας,
 Ἦς ἐπι μέρμαίρουσιν ἀγάλματα πάντα θεμίτων.
 Ἄνθρωποι δ' Ἀσίης τε, δουρικτήτου τε Λιεύσσης,
 Εὐρώπης τε πείθον ὀλοῦ σημάντορι κόσμου.

ITA VERTIT ALCIATVS
 lib.ij.Prætermissorum, circa principium.

Justinianus opus hoc princeps edidit, omnis
 Quod Tribonianus rectori condidit orbis,
 Tanquam aliquis varium componens aspida magno
 Alcide: nam quæ hic fulgent mira omnia legum.
 Ast Europæ Asiæque homines, Libycique subacti
 Cuncta gubernantis domini præcepta sequuntur.

a ij

De conceptione Digestorum.

IMPERATOR CÆSAR FLAVIUS IVSTINIANVS, PIVS, FELIX, INCLYTVS, VICTOR AC TRIUMPHATOR
semper Augustus Triboniano Quæstori suo Salutem.

Hæc constitutio repetitur in Codice, tit. de vete. iur. enucle. prima in ordine.

Deo auctore nostrum gubernante Imperium, quod nobis à celesti maiestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus, & statum reipublice sustentamus: & ita nostros animos ad Dei omnipotentis erigimus adiutorium, ut neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio: sed omnem spem ad sola referamus summa providentia Trinitatis, unde & mundi totius elementa processerunt, & eorum dispositio in orbem terrarum producta est. Cum itaque nihil tam studiosum in omnibus rebus inuenitur, quam legum auctoritas, quæ & divinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem legum tramitem, qui ab urbe Roma condita & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, ut in infinitum extendatur, & nullius humane nature capacitate concludatur: primum nobis fuit studium à sacratissimis retro principibus initium sumere, & eorum constitutiones emendare, & via dilucida tradere: quatenus in unum codicem congregata, & omni superuacua similitudine & iniquissima discordia absoluta, uniuersis hominibus promptum sue sinceritatis praebeat presidium. Hoc quoque opere consummato, & in uno volumine, nostro nomine presulgate, coadunato: cum ex paucis & tenuioribus relectuati, ad summam & plenissimam iuris emendationem peruenire properarem, & omnem Romanam sanctionem & colligere, & emendare, & tot auctorum dispersa volumina unum codicem indita ostendere, quod nemo neque sperare neque optare ausus est: res quidem nobis difficillima, immo magis impossibilis videbatur. Sed manibus ad calum erectis: aeterno auxilio inuocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti, qui & res penitus desperatas donare & consummare sua virtutis magnitudine potest: & ad tua sinceritatis optimum respeximus ministerium, tibi quoque primo & hoc opus commisimus, ingenij tui documentis ex nostri Codicis ordinatione acceptis, & iussimus, quos probaueris, tam ex facundissimis antecessoribus, quam ex viris disertissimis togatis fori amplissimæ sedis ad sociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in nostrum palatium introductis, nobis quoque tuo testimonio placitis, tota rem faciendam permisimus: ita tamen, ut tui vigilantissimi animi gubernatione res omnis celebretur. Jubemus igitur vobis, antiquorum prudentium, quibus auctoritatem conscribendarum interpretandarumque legum sacratissimi principes praeuenerunt, libros ad ius Romanum pertinentes & legere, & elimare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla, secundum quod possibile est, neque similitudine neque discordia derelicta, sed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus sufficiat. Quia autem & alij libros ad ius pertinentes scripserunt, quorum scriptura nullis auctoribus recepta nec visitata sunt: neque eorum volumina nostra inquietare dignamur sanctionem. Cumque hæc materia summa nostri numinis liberalitate collecta fuerit: oportet eam pulcherrimo opere extruere, &

A quasi proprium & sanctissimum templum iustitiae consecrare, & in libros quinquaginta & certos titulos totum ius diggerere, tam secundum nostri constitutionem Codicis, quam edicti perpetui imitationem, prout hoc vobis commodius esse patuerit: ut nihil extra memoratam consummationem possit esse derelictum, sed his quinquaginta libris totum ius antiquum per millesimum & quadringentesimum penes annum confusum, & a nobis purgatum, quasi quoddam muro vallatum, nihil extra se habeat: omnibus auctoribus iuris aqua dignitate pollentibus, & nemini quoddam prerogativa seruanda: quia non omnes in omnia, sed certi per certa vel meliores vel deteriores inueniuntur. Sed neque ex multitudine auctorum quod melius & æquius est, iudicatore: cum possit forsitan & deterioris sententia & multas & maiores in aliqua parte superare. Et ideo ea quæ antea in notis Emilij Papiniani ex Ulpiano & Paulo necnon Marciano adscripta sunt, quæ antea nullam vim obtinebant propter honorem splendidissimi Papiniani, non statim respuere: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenij Papiniani laborum vel interpretationem necessarium esse perspexeritis, & hoc ponere legis vicem obtinens non moremini: ut omnes qui relati fuerint in hunc codicem prudentissimi viri, habeant auctoritatem, tanquam si eorum studia ex principalibus constitutionibus profecta, & nostro dinno fuerant ore profusa. Omnia enim merito nostra facimus: quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas. nam qui subtiliter factum emendat, laudabilior est eo qui primus inuenit. Sed & hoc studiosum vobis esse volumus, ut si quid in veteribus non bene positum libris inueniatis, vel aliquod superfluum, vel minus perfectum: superuacua longitudine semota, & quod imperfectum est repleatis: & omne opus moderatum & quam pulcherrimum ostendatis. hoc etiam nihilominus obseruando, ut si aliquid in veteribus legibus vel constitutionibus, quas antiqui in suis libris imposuerunt, non recte scriptum inueniatis: & hoc reformetis, & ordini moderato tradatis: ut hoc videatur esse verum & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod à vobis electum, & ibi positum fuerit: & nemo ex comparatione veteris voluminis quasi vitiosam scripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne ius omni quoque potestas populi Romani in imperatoriam translata sunt potestatem: nos vero sanctionem omnem non diuidimus in alias & alias conditorum partes, sed totam nostram esse volumus: quid possit antiquitas nostris legibus abrogare? Et intantum volumus eadem omnia, cum reposita sunt, obtinere: ut & si aliter fuerint apud veteres conscripta, in contrarium autem in compositionem nostram inueniantur: nullum crimen scripturae imputetur, sed nostra electioni hoc adscribatur. Nulla itaque in omnibus predicti codicis mæbris avropula (sic enim a vetustate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem sibi vindicet locum: sed sit vna concordia, vna consequentia, aduersario nemine constituto. Sed & similitudinem (secundum quod dictum est) ab huiusmodi consummatione

* coru d'io.
Vide Anto.
Aug. lib. 2.
emend. cap. 1.

* erectis.

† Vide Alciat. lib. Disp. 4. cap. 12.

* Hæc
ex tit.
spis p
tium in
Theod.

* sum
* qui
Paul.
duobus.

* int
plum
qua m
addit
antiqu
tio.

* posit
† id est
contrat
sen pug

summatione volumus exulare: & ea quæ sacratissimis A
 constitutionibus quas in Codicem nostrum redegitur, cau-
 ta sunt, iterum poni ex veteri iure non concedimus: cum
 Dimalium constitutionum sanctio sufficit ad eorum aucto-
 ritatem: nisi forte vel propter disensionem, vel propter re-
 plationem, vel propter pleniorē indaginem hoc contige-
 rit: & hoc tamen pererrare, ne ex continuatione huiusmodi
 lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. Sed & si
 quæ leges in veteribus libris posita, iam in desuetudinem
 abierunt, nullo modo vobis easdem ponere permittimus:
 cum hæc tantummodo obtinere volumus quæ vel iudicio-
 rum frequentissimus ordo exercuit, vel longa consuetudo
 huius alicuius vrbis comprobavit: secundum Saluij Iuliani
 scripturam, quæ indicat debere omnes civitates consuetu-
 dinem Romæ sequi, quæ caput est orbis terrarum, * non
 ipsam alias civitates. Romam autem intelligendum est
 non solum veterem, sed etiam regiam nostram, quæ Deo
 propitio cum melioribus condita est auguriis. Ideo inbe-
 mus duobus istis Codicibus omnia gubernari: vno Consti-
 tutionum, altero iuris enucleati, & in futurum Codicem
 compositi: * vel si quid aliud à nobis fuerit promulgatum
 Institutionum vicem obtinens, ut raris animus studiosi
 simplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redi-
 gatur scientiâ. Nostram autem consummationem, quæ vobis
 Deo adveniente componetur, Digestorum vel Pande-

ctarum nomen habere sancimus: nullis irrisperitis in po-
 sterum audentibus commetarios illi applicare, & verbo-
 sitate sua supradicti Codicis compendium confundere:
 quemadmodum in antiquioribus factum est, cum per con-
 trarias interpretantiu sententias totum ius penè contur-
 batum est. sed sufficiat per indices tantummodo & titulo-
 rum subtilitatem, quæ *ἄγρια* nuncupantur, quæ
 dam admonitoria eius facere, nullo ex interpretatione
 eorum vitio oriundo. Ne autem per scripturam aliqua fiat
 in posterum dubitatio: iubemus non per signorum * captio-
 nes & compendiosa enigmata, quæ multas per se & per
 suum vitium ambiguitas induxerunt, eiusdem Codicis te-
 xtum conscribi: etiam si numerus librorum significatur,
 aut aliud quidquam. Nec etenim per specialia sigla * nu-
 merorum manifestari, sed per literarum consequentiam
 explanari concedimus. Hæc igitur omnia Deo placido
 B facere tua prudentia vnâ cum aliis facundissimis viris
 studeat, & tam subtili, quam celerrimo fini tradere: ut
 Codex consummatus, & in quinquaginta libros dige-
 stus, nobis offeratur in maximam & æternam rei memo-
 riam, Deiq; omnipotentis providentiæ * argumentum,
 nostriq; imperij, vestriq; ministerij gloriam.

Data octauodecimo Kalend. Ianuar. Lampadio &
 Oreste viris clarissimis Consulibus.

FELICITER.

† id est titu-
 lorum argu-
 menta.
 * Flo. sin-
 plorū. al. sin-
 gularum. for-
 tasse siglorum
 scriptum erat
 signorum: ut
 & mox j. si-
 gla pro signa.
 * Signa. Sunt
 autem nota
 quibus librarij
 libros & no-
 tarij dictata
 scribebant: de
 quibus vide
 Probum &
 Diaconum.
 * Flo. pru-
 dentiæ.

De confirmatione Digestorum.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI.

IMPERATOR CÆSAR FLAVIUS IVSTINIA-
 NVS, ALAMANNICVS, GOTTHICVS FRANCICVS,
 Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius,
 Felix, Inclytus, Victor ac triumphator semper Augu-
 stus, ad Senatum & omnes populos.

ANTA circa nos diuina huma- C
 nitatis est providentiæ, ut sem-
 per æternis liberalitatibus nos
 sustentare dignetur. Post bella
 enim Parthica æterna pace sopi-
 ta, postq; Vandalicam gentem
 ereptam, & Carthaginem, immo
 magis omnem Libyam Romano
 imperio iterum sociatam: & leges antiquas iam senio
 prægrauatas, per nostram vigilantiam præbuit in nouam
 pulchritudinem, & moderatum peruenire compendium:
 quod nemo ante nostrum imperium vnquam speravit,
 neque humano ingenio possibile esse penitus existima-
 uit. erat enim mirabile, Romanam sanctionem ab vrbe
 condita vsque ad nostri imperij tempora, quæ penè in
 mille & quadringentos annos concurrunt, intestinis præ-
 liis vacillantem, hocq; & in Imperiales constitutiones
 extendentem, in vnâ reducere consonantiam: ut nihil
 neque contrarium, neque idem, neque simile in ea inue-
 niatur, & ne geminae leges pro rebus singulis posita vs-
 quam appareant. nanque hoc celestis quidem providen-
 tiæ peculiare fuit: humane vero imbecillitati nullo modo
 possibile. Nos itaq; more solito ad immortalitatis respec-
 tum præsidium, & summo numine innocato Deū au-
 ctore & totius operis præfulem fieri optauimus: & omne
 studium Triboniano viro excelso, magistro officiorum, &
 ex quaestore sacri nostri palatij & ex consule credidimus,

eiq; omne ministerium huiusmodi ordinationis impo-
 suimus, ut ipse vnâ cum aliis illustribus & prudentissimis
 viris nostrum desiderium adimpleret. nostra quoq; ma-
 iestas semper inuestigando & perscrutando ea quæ ab his
 componebantur, quidquid dubium & incertum inuenie-
 batur, hoc numine celesti erecta emendabat, & in compe-
 tentem formam redigebat. Omnia igitur confecta sunt,
 Domino & Deo nostro Iesu Christo possibilitatem tam
 nobis, quam nostris in hoc satellitibus præstante. Et prin-
 cipales quidem constitutiones duodecim libris digestas
 iam ante in Codicem nostro nomine præfulgentē contuli-
 mus, postea verò maximum opus adgredientes, ipsa vetu-
 statis studiosissima opera iam penè confusa & dissoluta,
 eidem viro excelso permisimus tam colligere, quam certo
 moderamine tradere. Sed cum omnia percontabamur, à
 præfato viro excelso suggestum est, duo penè milia libro-
 rum esse conscripta, & plus quam trecentiens decem mi-
 lia versuum à veteribus effusa, quæ necesse esset omnia
 & legere, & perscrutari, & ex his si quid optimum fuis-
 set, eligere. Quod celesti fulgore & summa Trinitatis
 favore confectum est secundum nostra mandata, quæ ab
 initio ad memoratū virū excelsum fecimus: & in quin-
 quaginta libros omne quod utilissimū erat, collectū est:
 & omnes ambiguitates decise, nullo seditioso relicto. no-
 menq; libris imposuimus, Digestorum seu Pandectarum:
 quibus omnes disputationes & decisiones in se habet legiti-
 mas, & quod vndiq; fuit collectū, hoc in sinu receperunt,

in centum quinquaginta penè milia versus totum opus consummantes: & in septem partes eos digessimus, non perperam, neque sine ratione: sed in numerorum naturam & artem respicientes, & consentaneam eis diuisionem partium conscientes.

Prima pars ff.

Secunda.

Tertia.

* et.

Quarta.

Igitur PRIMA quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo *ἑξήκοντα* nuncupatur, in quatuor libros seposita est. SECUNDA autem articulus septem libros habet, qui de iudiciis appellatur. In TERTIA vero congregatione omnia quæ de rebus nominantur, contulimus, octo libris eis* deputatis.

QUARTUS autem locus, qui & totius compositionis quasi quoddam inuenitur umbilicum, octo libros suscepit: in quibus omnia quæ ad hypothecam pertinent, reposita sunt, ut non pignoratitia actione in libris de Rebus posita multum distaret. Alio libro eodem inserto volumine, qui ad iudicium edictum, & rehibitoriam actionem, & dupla stipulationem, quæ de emptionibus proposita est, continet: quia hæc omnia titulis emptionum & venditionum consentanea sunt: & prædictæ actiones quasi pedisseque illarum ab initio processerunt: in vetustioris quidem edicti ordinatione in loca deuia & multo distantia deuagantes, per nostram autem prouidentiam his congregatæ: cum oportuerat ea quæ de eodem penè loquuntur, in consinio ponere. Alius itaque liber post duo*

* duo, pro duos, more Græco, quibus & duo nunquam indelinabile ponunt.

primos nobis excogitatus est de usuris, & traiectionis pecuniis, & de instrumentis, & testibus, & probationibus, necnon præsumptionibus. & memorati tres singulares libri iuxta compositionem de rebus positi sunt. Post hos si qua de sponsalibus, vel nuptiis, vel dotibus, legibus dicta sunt, reposuimus, tribus librorum voluminibus ea cõcludentes. De tutelis autem & curationibus, geminos libros conscripsimus. Et memoratam ordinationem octo librorum, mediam totius operis reposuimus, omnia vndique tam vtilissima, quam pulcherrima iura continentem.

Quinta.

QUINTUS autem exoritur nobis Digestorum articulus, in quem de testamentis & codicillis tam priuatorum quam militum, omne quicquid antiquis dictum, inueniat quis depositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem & fideicommissis quinque librorum numerus adgregatus est. Cumque nihil tam peculiare fuerat, quam legatis quidem legis Falcidia narratio, fideicommissis autem senatusconsulti Trebelliani: singulis libris utriusque eorum applicatis, tota pars quinta in nouem libros coadunata est. Solum autem senatusconsultum Trebellianum ponendum esse existimauimus. captiosas etenim & ipsis veteribus odiosas Pegasiani senatusconsulti ambages, & utriusque senatusconsulti ad se tam superuacuas quam scrupulosas diuersitates respicientes, totum ius super his positum Trebelliano senatusconsulto adiudicauimus. Sed in his nihil de caducis à nobis memoratum est: ne causa quæ in rebus non prosperè gestis & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalesces civili, nostris maneat temporibus, quæ fauor celestis & pacis vigore firmavit, & super omnes gentes in bellicis victori* periculis superposuit*: ne luctuosum monumentum lata secula inumbrare concedatur.

* forte legendum, victoria. * posuit. Sexta. * in qua.

SEXTA deinde pars Digestorum exoritur, in quibus omnes bonorum possessiones posite sunt, quæ ad ingenuos, quæ ad libertinos respiciunt: ut & ius omne quod de gradibus & adfinitatibus descendit, legitimaque hereditates, & omnis ab intestato successio, & Tertullianum, & Orphitianum senatusconsultum: ex quibus mater & filij inuicem sibi heredes existunt, in geminos libros contulimus, bonorum possessionum multitudinem in compendiosum & manifestissimum or-

dinem concludentes. Post hæc ea quæ de operis nuntiationibus, damnique infecti, & pro adificiis dirutis, & eorum insidiis,* & quæ de aqua pluuiæ arcenda veteribus auctoribus placita sunt: necnon de publicanis, & donationibus, tam inter viuos quam mortis causa conficiendis, tanta legibus inuenimus, in librum singularem deduximus. De manumissionibus autem, & de liberali causa, alius liber respondet: quemadmodum & de acquisitione tam dominij quam possessionis, & titulis, qui eam inducunt, multa & variæ lectiones viui sunt insertæ volumini: alio libro deputato his qui iudicari, vel in iure confessi sunt, & de bonorum detentionibus & venditionibus, & ut ne quid in fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdictiones glomerata sunt: & deinceps exceptiones, & de temporum prolixitatibus, & de obligationibus & actionibus liber iterum singularis extenditur: ut præfata sexta pars totius Digestorum voluminis octo libris definiatur.

SEPTIMUS autem & nouissimus articulus Digestorum, sex libris formatus est: quos de stipulationibus, seu verborum obligationibus, & fideiussoribus & mandatoribus, necnon nouationibus, & solutionibus, & acceptilationibus, & de pratoriis stipulationibus, omne quod ius inuenitur, gemino volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile fuit. Et post hoc duo terribiles libri positi sunt pro delictis priuatis & extraordinariis, necnon publicis criminibus, qui omnem continent seueritatem, poenarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt & ea quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se celare conantur, & contumaces existunt: & de poenis quæ condemnatis infliguntur vel conceduntur, necnon de eorum substantiis. Liber autem singularis pro appellationibus nobis excogitatus est contra sententias tam ciuiles quam criminales causas finientes. Cætera autem omnia quæ ad municipales, vel de decurionibus, & muneribus, vel publicis operibus, vel de nudinis, & pollicitationibus, & diuersis cognitionibus, & censibus, vel significatione verborum veteribus inuenta sunt, quæque regulariter definita, in sese recepit quinquagesimus, totius consummationis perfectus. Quæ omnia confecta sunt per virum excelsum nec non prudentissimum magistrum exquestorem & exconsulem Tribonianum, qui similiter eloquentia & legitima scientia artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit, nihilque maius nec charius nostris vnquam in sessionibus duxit: necnon per alios viros magnificos & studiosissimos perfecta sunt, id est Constantinum virum illustrem, comitem sacrarum largitionum, & magistrum scrinij libellorum, sacrarumque cognitionum, qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese commendauit, nec non Theophilum virum illustrem magistrum iurisque peritum in hac splendidissima ciuitate laudabiliter optimam legum gubernationem extendentem: & Dorotheum virum illustrem & facundissimum quaestorium, quem in Berytiensium splendidissima ciuitate leges discipulis tradentem, propter eius optimam opinionem & gloriam ad nos deduximus, participemque huius operis fecimus. sed & Anatolium virum illustrem magistrum, qui & ipse apud Berytienses iuris interpretes constitutus ad hoc opus electus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens: cum & pater eius Leontius, & auus Eudocius, qui post Patricium inclyte recordationis quaestorium & anticensorum, & Leontium virum gloriosissimum præfectorem,*

consularem, atque Patricium filium eius, optimam suam memoriâ in legibus reliquerunt, necnon & Cratinum virum illustrem.

rum illustrem.

rum illustrem, & comitem sacrarū largitionum, & optimū antecessorem huius almae vr̄bis constitutum. qui omnes ad praedictum opus electi sunt una cum Stephano Mena, Prosdocio, Eutolmio, Timotheo, Leonide, Leontio, Platone, Iacobo, Constantino, Johanne, viris prudentissimis, qui patroni quidē sunt causarū apud maximam sedem praefecturae qua orientabilibus praetoris praesidet. Omne autem sua virtutis testimoniū vndique accipientes, & a nobis ad tanti operis consummationem electi sunt: & cum omnes in vnum conuenerunt gubernatione Triboniani viri excelsi, vt tantum opus nobis auctoribus possent conficere, deo propitio in praedictos quinquaginta libros opus consummatum est. Tanta autem a nobis antiquitati habita est reuerentia, vt nomina prudentium taciturnitati tradere nullo patiamur modo: sed vnusquisque eorum qui auctor legis fuit, nostris Digestis inscriptus est: hoc tantummodo a nobis effecto, vt si quid in legibus eorum vel supernuacuum, vel imperfectū, vel minus idoneum visum est: vel adiectionem, vel deminutionem necessariā accipiat, & rectissimis tradatur regulis. & in multis similibus vel contrariis quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnibus positum est: vnaque omnibus auctoritate indulta: vt quidquid ibi scriptū est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate compositum: nemine audente comparare ea qua antiquitas habebat, & qua nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, qua propter vtilitatem rerum transformata sunt: adeo vt & si principalis constitutio fuerat in veteribus libris velata, neque ei pepercimus, sed & hanc corrigendam esse putauimus, & in melius restaurandā. * nominibus etenim veteribus relictis, quidquid legum veritati decorum & necessariū fuerat, hoc nostris emendationibus seruauius: & propter hanc causam, & si quid inter eos dubitabatur, hoc iam in tutissimam peruenit quietem, nullo titubante relicto. Sed cum prospeximus, quod ad portandam tanta sapientia molem non sint idonei homines rudes, & qui in primis legum vestibulis stantes intrare ad arcana eorum properant: & aliam mediocrem eruditionem * preparandam esse censuimus, vt sub ea colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum intrare, & firmam legum pulcherrimam non conuenientibus oculis accipere. Et ideo Triboniano viro excelsō, qui ad totius operis gubernationem electus est, necnon Theophilo & Dorotheo viris illustribus & facundissimis antecessoribus accersitis, mandauimus, quatenus libris, quos veteres coposuerunt, qui prima legum argumenta continebant: & Institutiones vocabantur, [vndique] separatim collectis: quicquid ex his utile, & aptissimū, & vndique sit elimatū, & rebus, qua in praesenti aeo in vsu vertuntur, consentaneum inuenitur: hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, & totius eruditionis prima fundamenta atque elementa ponere, quibus iuuenes suffulti, possint grauiora & perfectiora legum scita sustentare. Admonuimus autem eos, vt memores etiam nostrarū fiat constitutionū, quas pro emendatione iuris promulgauimus: & in confectioe Institutionum etiā eandem emendationē * ponere non morentur: vt sit manifestū & quid antea vacillabat, & quid postea in stabilitatem redactū est. Quod opus ab his perfectum, vt nobis oblatum & relectū est: & prono suscepimus animo, & nostris sensibus non indignū esse iudicauimus, & praedictos libros constitutionum vicem habere iussimus: quod & in oratione nostra, quam ei dem libris praeposui-mus, apertius declaratur. **Omni igitur Romani iuris dis-**

A positione composita, & in tribus voluminibus, id est Institutionū, & Digestorū seu Pandectarū, necnon Constitutionū, perfecta, & in tribus annis consummata, qua vt primum separari cepit, neque in totū decennium compleri sperabatur: omnipotenti Deo & hanc operam ad hominū sustentationem piis obtulimus animis, vberesque gratias maxime deitati reddidimus: qua nobis praestitit & bella feliciter agere, & honesta pace perpotiri, & non tantum nostro, sed etiā omni aeo, tam instanti, quam posteriori leges optimas ponere. Omnibus itaque hominibus eandem sanctionē manifestā facere, necessariū esse perspeximus: vt sit eis cognitum, quanta confusione & infinitate absoluti, in quantam * moderationē & legitimam veritatem peruenierunt: legesque in posterum habeant, tam directas, quam cōpendiosas, omnibusque in promptu positas, & ad possidendi libros earum facilitatem idoneas: vt non mole diuitiarum expensa possint homines superuacuae legum multitudinis adipisci volumina, sed vilissima pecunia facilis eorum cōparatio pateat tum ditioribus, quam tenuioribus, minimo pretio magna prudentia reparanda. Si quid autem in tanta legum cōpositione, qua ab immenso librorum numero collecta est, simile forsitan raro inueniatur: nemo hoc vituperandū existimet, sed primū quidem imbecillitati humanae, qua naturaliter inest, hoc inscribat: quia omnium habere memoriā, & penitus in nullo pec-care, diuinitatis magis, quam mortalitatis est. quod & a maioribus dictū est, deinde sciat, quod similitudo in quibusdam & his breuissimis adsumpta non inutilis est, & nec citra nostrum propositum hoc subsecutū, aut enim ita lex necessaria erat, vt diuersis titulis propter rerū cognitionem applicari eam oportuerit: aut cum fuerat aliis diuersis permixta, impossibile erat eam per partes detrahi, ne totum cōfunderetur, & in his partibus, in quibus perfectissima visiones * veterum exposita fuerant, quod particulatim in ea fuerat sparsum, hoc diuidere ac separare penitus erat inciuile: ne tam sensus, quam aures legentium ex hoc perturbarentur. Similiq; modo si quid principalibus constitutionibus cautum est: hoc in digestorum volumine poni nullo concessimus modo, quasi constitutionum recitatione sufficiente. nisi & hoc raro ex hisdem causis, [ex] quibus similitudo adsumpta est. Contrarium autem aliquid in hoc Codice positum nullum sibi locum vindicabit, nec inuenitur, si quis subtili animo diuersitatis rationes excutiet, sed est aliquid nouum inuentum, vel occulte positū, quod dissonantia querelam dissoluit. & aliā naturā inducit discordiae fines effugietem. Sed & si quid forsitan praetermissum est, quod in tantis milibus quasi in profundo positum latitabat, & cum idoneum fuerat poni, obscuritate inuolutum necessario derelictum est: quis hoc reprehendere * recto animo possit? primo quidē propter ingenij mortalis exiguitatē, deinde propter ipsius rei vilitatem, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum praebuit copiam, dein quod multo vtilius est, pauca idonea effugere, quam multis inutilibus homines praegravare. Mirabile autem aliquid ex his libris emer-sit, quod multitudo antiqua praesente breuitate paucior inuenitur. homines etenim, qui antea lites agebant, licet multa leges fuerant posita, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam inscientiam: & voluntate iudicum magis quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In praesenti autem consummatione nostrarū Digestorum ē tatis leges collectae sunt voluminibus: quorum & nomina antiquiores homines, non dicimus nescie-

* Flor. quam

* Huic vocē Graecē hic respondet Dorotheus de quo vide Ant. Aug. lib. 2. cap. 2.

* adprehendere Flor.

* hoc corrigendum Flor. * restaurandum Flor.

* emendationem Flor.

* eade emendatione Flor.

bant, sed nec unquam audiebant: quae omnia collecta sunt substantia amplissima congregata: ut egea quidem antiqua multitudo inueniatur, opulentissima autem breuitas nostra efficiatur. Antiqua autem sapientia Librorum copia maxime Tribonianus vir excellentissimus praeiit, in quibus multi fuerant & ipsis eruditissimis hominibus incogniti: quibus omnibus perlectis, quidquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem peruenit. Sed huius operis conditores non solum ea volumina perlegerunt, ex quibus leges posita sunt: sed etiam alia multa, quae nihil vel utile vel nouum in eis inuenientes, quod excerptum nostris Digestis applicaret, optimo animo respuerunt. Sed quia diuina quidem res perfectissima sunt, humani vero iuris conditio semper infinitum decurrit, & nihil est in ea quod stare perpetuo possit, (multas etenim formas edere natura nouas deproperat) non desperamus, quadam postea emergi negotia, quae adhuc legum laqueis non sunt innodata. * Si quid igitur tale imperialem fortunam rebus humanis Deus praeposuit, id possit omnia quae nouiter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere. & hoc non primum a nobis dictum est, sed ab antiqua descendit profapia: cum & ipse Iulianus legum & edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis libris hoc retulit: ut si quid imperfectum inueniatur, ab imperiali sanctione hoc repleatur. & non ipse solus: sed & diuus Hadrianus in compositione edicti, & senatusconsulto quod eam secutum est, hoc apertissime definiuit: ut si quid in edicto positum non inuenitur, hoc ad eius regulas, eiusque coniecturas, & imitationes possit noua instruere auctoritas. Hac igitur omnia scientes patres conscripti, & omnes orbis terrarum homines, gratias quidem amplissimas agite summae diuinitati, quae vestris temporibus tam saluberrimum opus seruaui. quo enim antiquitas digna diuino non est visa iudicio: hoc vestris temporibus indultum est. Hasce itaque leges & adorate, & obseruate, omnibus antiquioribus quiescentibus: nemoque vestrum audeat vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, requirere: quia omne, quod hic positum est, hoc vnicuique & solum obseruari censemus. Nec in iudicio, nec in alio certamine, ubi leges necessariae sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem Institutionibus nostrisque Digestis, & constitutionibus a nobis compositis, vel promulgatis, aliquid vel recitare vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis crimini subiectus, vna cum iudice, qui eis * audientiam accommodauerit, poenis grauissimis laborare. Ne autem incognitum vobis fiat, ex quibus veterum libris hac consummatio ordinata est: iussimus & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus legislatoribus, quibusque libris eorum, & quot milibus hoc iustitia Romana templum aedificatum est. Legislatores autem vel commentatores eos elegimus, qui digni tanto opere fuerant, & quos & anteriores piissimi principes admittere non sunt indignati: omnibus vno dignitatis apice impertito, nec sibi quoquam aliquam prerogatiuam vindicante. cum enim constitutionum vicem & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur, cum vna dignitas, vna potestas omnibus est indulta? Hoc autem, quod & ab initio nobis visum est, cum hoc opus fieri deo aduente mandabamus: tempestiuum nobis videtur & in presenti sancire: ut nemo neque eorum, qui in presenti iuris peritiam habent, neque qui postea fierent, audeat commentarios

A hisdem legibus adnectere: nisi tantum si velit eas in Graecam vocem transformare, sub eodem ordine, eaque consequentia, sub qua & voce Romana posita sunt, hoc quod Graeci τὰ βιβλία dicunt, & si qui forsitan per titulum subtilitatem adnotare maluerint, & ea quae & ἄλλα nuncupantur, componere. alias autem legum interpretationes, imò magis peruersiones eos iactare non concedimus: ne verbositas eorum aliquod legibus nostris adferat ex confusione dedecus, quod & in antiquis edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum hic atque illic in diuersas sententias producentes, in infinitum detraxerunt, ut penè omnem Romanam sanctionem esse confusam * [cerneres.] Quos si passi non sumus, quemadmodum posteritatis admittatur vana discordia?

B Si quid autem tale facere ausi fuerint: ipsi quidem falsitatis rei constituentur, volumina autem eorum omnino corrumpantur. Si quid verò (ut supra dictum est) ambiguum fuerit visum: hoc ad imperiale culmen per indices referatur, & ex auctoritate Augusta manifestetur, cui soli concessum est leges & condere, & interpretari. Eandem autem poenam falsitatis constitutum & aduersus eos, qui in posterum leges nostras per signorum * obsecritates ausi fuerint conscribere. omnia enim, id est & nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros, per consequentias literarum volumus, non per signa * manifestari: ita, ut qui talem librum sibi parauerit, in quo signa * posita sunt in qualemcunque locum libri vel voluminis, sciat inutilis se esse codicis dominum, neque enim licentiam aperimus ex tali codice in iudicium aliquid recitare, qui in quacunque sua parte signorum * habet malitias. Ipse autem librarius, qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali poena (secundum quod dictum est) plebetur, sed etiam libri estimationem in duplum domino reddet, si & ipse dominus ignorans talem librum vel comparauerit, vel confici curauerit. quod & antea a nobis dispositum est in Latina constitutione, & in Graeca, quam ad legum professores dimisimus. Leges autem nostras, quas in his codicibus, id est Institutionum seu elementorum, & Digestorum vel Pandectarum posuimus: suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus consulatione praesentis duodecime indictionis, tertio Kalendas Ianuarias, in omne eorum valituras, & vna cum nostris constitutionibus pollentes, & suam vigorem in iudiciis ostendentes in omnibus causis, sine quae postea emerferint, siue quae in iudiciis adhuc pendent, nec eas iudicialis vel amicalis forma compefcuit. quae enim iam vel iudiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita: haec resuscitari nullo volumus modo. Bene autem propeperauimus in tertium nostrum Consulatam & has leges edere: quia maximi Dei & domini nostri Iesu Christi auxilium, felicissimum eum nostra reipublica donauit: cum in huc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetua tradita, & tertia pars mundi nobis adcreuit. post Europam enim & Asiam & tota Libya nostro imperio adiuncta est, & tanto operi legum caput impositum est, omnia caelestia dona nostro tertio consulationi indulta.

C Omnes itaque iudices nostri pro sua iurisdictione easdem leges suscipiant: & tam in suis iudiciis, quam in hac regia vrbe habeant, & proponant, & praecipue vir excelsus huius almae vrbe praefectus, cura autem erit tribus excelsis praefectis praetoriis, tam orientalibus, quam Illyricis, necnon Libycis per suas auctoritates omnibus qui sua iurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. Data septimodecimo Kalendas Ianua. Iustiniano domino nostro ter Consule.

* Excerptum Flo.

* innouata Flo.

* Flo. eorum audientiam patiatur.

* euidā Flo.

† id est, in pedem, quod vero hoc significet, Alc. Parry lib. I. c.

* Vide August. cap. I.

* Flo. sig. in cost. ca. legere. * sigla.

* sigla.

* siglorum.

* sigla.

* sigla.

EN ONOMATI^A IN NOMINE DO-
 ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ
 ἡμεῖς Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 MINI ET DEI NO-
 STRI IESV CHRISTI.

Αὐτὸ κράτος Καίσαρ, Φλάβιος, Ἰουστινιανός, Αλεμαννίκος, Γοτθικός, Φραγκικός, Γερμανικός, Αντικός, Αλανικός, Βανδαλικός, Αφρικανός, Δυστικός, Διτυχής, ἑνδοξός, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀφείδωτος Αὐγούστος, τῆ μεγάλης βουλῆς, καὶ τῆ δόξης, καὶ πάσαις ταῖς τῆς εὐχουμένης ἡμῶν πόλεσι.

Imperator Cæsar, Flavius, Iustinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, semper Augustus, magno Senatui, & populo, & vniuersis nostræ ditionis urbibus.

Εἰ δὲ ὄκνη ἡμῖν ὁ θεὸς μετὰ τῶν πορὸς Πέρσας εἰρηνίω, καὶ τὸ κατὰ Βανδίων τρώων, καὶ τῶν ὅλων Διεύς κτήσιν, καὶ τῶν τῆς ὀνομαστοτάτης Καρχηδωνίων ἐπανάλυσιν, καὶ τὸ τῆς ἐπαγαγεώσεως

DRIBUIT nobis Dominus pax cum Persis inita & trophæo de Vandalis erecto, atque in ditionem nostram redacta tota Libya, ipsaque inclyta Carthagine recepta, ut ab his, qui ante nos imperarunt, latarum legum instaurationem ad eum finem perduceremus, ad quem perducere aut vlllo modo perfici posse, ne cogitare quidem vllus, nedum sperare potuisset.

ἀγαγεῖν
 πῶς ἀνὸς ἡμεῖς βεβασιλεύοντων
 ἐπεὶ οὐδὲ εἰς τὸν βασιλεύον ἡλ-
 πσον ἀν, οὐτὸ δωματὸν ὄλας
 αὐτὸ ἀν ἐνομι-
 ἄδη νομοδοσίαν
 οὗ τῆς παρ-
 σβυτέρας
 μέγχι ἡμεῖς
 ὡν, οἵτινες
 ἀμφὶ τὰ κρίματα
 οὐκ ἐν τοῖς ἀλλοῖς
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι πορὸς ἀπασαν
 αἰεὶν συμφορὰν ἴε καὶ διαφορὰν, καὶ τὸ μὲν μαχόμετον, αὐτῆς
 ἐξελείν, τὸ δὲ ταυτὸν τε καὶ ὅμοιον ἐξωθῆσαι, μίαν ἢ ἀν-
 τὴν κάλλους εἰδέαν ὄφρα καὶ, ὡς ἐνα, τὸν κείμενον ἐφ' ἐκά-
 στῳ καθεστάναι παρὰ ματὶ νόμον τῆς ἀνωθεν ῥοπῆς, καὶ τῆς
 ἐκείθεν φιλανθρωπίας ἰδίον καὶ, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης πνός
 διατοίας, ἢ ἐγχειρήσεως, ἢ δυναμείως ὄλας. ἡμεῖς οὖν, τῶ-
 πο δὴ τὸ σωτηριζόμενον ἡμῖν, τὰς χεῖρας εἰς θεὸν ἀναλεί-
 ψαυτες, καὶ ἀτήσαντες ἡμῖν αὐτὸν συλλαβεῖν, ἐνεχειρή-
 σαμέν τε καὶ τὸ πᾶν ἐξεργασάμεθα. Τελωνιαῖοι πορὸς ἐν-
 ἰδοτάτω μαγίστρο καὶ ἀπο κυραὶ ὄρων πορὸς θεοῦ ἡμεῖς πα-
 λατίου, καὶ ἑσάτων πορὸς τῶν ὅλων ἑσουργείαν χησα-
 μμοῖ, καὶ πῶν ἄλλοις ἐνδοξοῖς τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσι, ἑρω-
 ὄντες μὲν αἰεὶ τὸ γινόμενον, τὸ δὲ ἀμφοτεροπῆσι μαν-
 δάνοντες, πᾶσιν δὲ ἐκ τῆς ἐνδοξομένης ἡμῖν ὄφρα πορὸς θε-
 οῦ πορὸς καὶ σωτήρος ἡμεῖς Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώσεως τε καὶ
 δόξης ὄφρα ἐπιπύθεντες ὄλας παρὰ τῶν. τὰς μὲν ἐν ὄσπερ
 διατάξεις ἦδη πορὸς τὸν δώδεκα βιβλίους ὄσπερ ἐλάσαντες, τὸ
 τῆς ἡμετέρας ὄσπερ ἐπὶ ὄντων σωτηριζόμενον βιβλίον
 νῦν δὲ τὰς ἀπάντων ἡμεῖς παρὰ τῶν νομοδοτήσαντων, σωσα-
 γαγόντες γνώμας, ἐκ πορὸς πᾶσι ἀπεράτων βιβλίων, ἀπὸ
 καὶ μὲν ἀμφὶ τὰ κρίματα, ἀεὶ μὲν δὲ εἶχον εἰχὼν κα-
 εἰδῶν τριακοσίων, ὄφρα ἡμεῖς τὸν ἀμα καὶ ὄσπερ ὄφρα
 σωτηριζόμενον ὄφρα. πενήτηντα οὖν τὰ πάντα πε-
 ποίμεθα βιβλία τὰ νῦν, ἀνωθεν σωσαγόντες τὸ χη-
 σιμον, καὶ ἀπᾶσας τὰς ζητήσεις τεμόντες, καὶ μὴδ ἐν κα-
 ταλιπόντες ἐπὶ ὄσπερ ὄφρα, ὄφρα βιβλίων DIGESTA,
 ὄφρα πανδέκτω παρὰ τῶν ὄφρα, ἐκ τε πορὸς ἡμῶν νόμων ἐχόν
 διαρῆσεις τε καὶ διατυπώσεις, ἐκ τε πορὸς τὸ πᾶν εἰς ἐν ὄφρα
 ὄφρα ὄφρα ἐξ ὄφρα, ταυτὶ αὐτῶν ὄφρα τῶν παρὰ τῶν ὄφρα. οὐ
 παρὰ τῶν τε ὄφρα καὶ δὲ καὶ καὶ μὲν ὄφρα ἐκ τῶν ὄφρα
 ὄφρα, καὶ εἰς ἐπὶ τὸ πορὸς διατῶν παρὰ τῶν καὶ τῶν
 οὐ παρὰ τῶν, ἀλλὰ τῆς ὄφρα ἀεὶ μὲν ὄφρα τε καὶ ἀρμονίας
 ὄφρα ὄφρα. τὰ τε γὰρ καλούμενα ὄφρα πᾶσι ΠΡΩΤΑ,
 ὄφρα ὄφρα ἀπὸ τῶν βιβλίων. ὄφρα τῶν τε τὰ DE IVDI-
 CIIS, ἐν ὄφρα ὄφρα. καὶ τὰ DE REBUS, οὐκ
 ἐν πᾶσι ὄφρα ὄφρα. Τὸ δὲ ὄφρα πορὸς συγγραμμάτων
 ὄφρα, ὄφρα δὲ ὄφρα τῶν τε ἀμα καὶ μέσον ὄφρα πορὸς παντῶν,
 ὄφρα

antiquæ
 quæ penè in mille
 modò, sed in Imperialibus quoque constitutionibus in
 omnem spirare concordiam, & discordiam, & exempto
 si quid in eis pugnas fuit: similibusque omnibus remo-
 tis, vnam illi pulcherrimam quandam formam ita com-
 parare, ut vna tantum de singulis controuersis lex posi-
 ta haberetur: cælesti prouidentia & in homines bene-
 uolentia peculiare perfici nullo modo potuit. Nos igitur
 pro consuetudine nostra, manibus ad Deum sublatis, &
 eius implorato auxilio, opus ipsum adgressi sumus,
 quod & postea absoluiimus, Tribonianus illustrissimi
 magistri & exquæstoris sacri nostri Palatii & exconsulis
 subsidio præcipue freti, aliquot etiam aliis illustribus
 & prudentibus hominibus adhibitis, à quibus res sin-
 gulas ita ut opus procedebat sciscitanti, & eorum quæ
 ipsis dubia videbantur, certiores facti, omnibus demum
 pro ea intelligentia quæ nobis à Domino & seruatore no-
 stro Iesu Christo concessa est, perpensis & digestis, con-
 sentaneum tandem finem imposuimus. Pii igitur Con-
 stitutionibus iam ante in duodecim libros digestis, li-
 brum nostro nomine inscriptum composuimus: nunc
 autem coactis antiquorum legislatorum sententiis, ex
 multitudine librorum, plus minus duorum millium,
 ut numerum versuum tricies centenorum milium ad
 minimum continerent, in dimensum & compositum
 acerum redigimus. Omnes igitur superiores libros
 ad numerum quinquaginta coëgimus, omnia quæ uti-
 lia erant (quæstionibus omnibus amputatis, nullaque
 repugnantia relicta) coaceruantes: eique libro Dige-
 storum seu Pandectarum nomen imposuimus: pro-
 pterea quòd legum definitiones & constitutiones in se
 contineret, omniaque vno quodam complexu coërce-
 ret, versusque illi non plures quàm centum quinquaginta
 mille relinquentes. Porro autem opus ipsum in
 septem tractatus distinximus, neque tamen id teme-
 re aut fortuitum, atque inconsultum, sed ad ipsam nume-
 rorum naturam & harmoniam spectantes, nam quæ vul-
 gò τὰ ὄφρα nominantur, ea quatuor libris conclusimus:
 quæ verò DE IVDICIIS, septem aliis libris: quæ
 DE REBUS, non pluribus quàm octo: reliquam au-
 tem operis partem, quæ quarta est, & totius dimidia,
 a vj octo

Flo. 470
 77.

Codex Iustini-
 nianus.

Digesta.

Pandectarum
 nomen.

Ad huc locum
 vide Alciati,
 li. Pareg. II.
 cap. I I.

οκτώ libris aliis complexi sumus: inter quos est & HYPOTHECARIA, non longè à PIGNERATICA. Est autè & EDILICIVM EDICTVM & DE EVICTIIONIBVS stipulatio: quæ duo cum essent velut appendices venditionum, procul tamen inter leges reposita, propter eam quam inter se habent adfinitatem, ea in proximo collocauimus, vt ne quæ de iisdem differunt, procul inter se disiuncta ac separata essent. His porrò ea quæ ad vsuras terrestres ac maritimas pertinent, & item quæ ad instrumenta, testes, probationes, præsumptiones, vnum in locum collecta subiunximus: Hæc quidem omnia in tres, eosque singulares libros post tractatum DE REBUS, inter se coniuncta reponentes: ac tum quidem ea quæ de sponsalibus, nuptiis, & dote, constituta sunt, coaceruantes: huic quoque compositioni tres libros assignauimus. Duos præterea de tutoribus minoris ætatis qui vulgò DETUTELIS appellantur, eosque ipso loco quæ octo hisce libris tractantur, in summam redegimus: & hanc, vt diximus, mediàm partem totius libri fecimus: & quæ pulcherrima & vtilissima videbantur, ea legibus in his incertis descripsimus. Quæ verò ad Testamenta, Legata, & Fideicommissa pertinent, ea omnia in nouem librorum contulimus: inter quos duo priorem locum obtinent, qui de Testamentis & Codicillis, siue qui vulgariter siue qui militum arbitrio fiunt, commemorant: suntque DE TESTAMENTIS inscripti. Quinque autem qui sequuntur, de Legatis & fideicommissis tractat: & omnibus quæstionibus quæ in his versantur. Et quoniam legis Falcidiæ narratio, naturæ legatorum & fideicommissorum finitima cognataque est, ideo nos eam proximo loco reposuimus: eique post tractatum de Legatis, librum integrum & cum breui quadam accessione assignauimus. Præterea cum Falcidianam legem id Senatusconsultum in fideicommissis imitaretur, quod Trebellianum vocant, huic etiã attribuimus vltimum huius compositionis locum, vniuersa hac sanctione sub Trebelliano senatusconsulto redacta: posteaquam antiquâ Pegasiani constitutione inutile esse, & absurdas horum Senatusconsultorum tum differèntias, tum similitudines cõperissemus: quas etiam antiqui odio habentes, captiosas & damnosas appellarunt: & simpliciori quadam ratione vniuersum hunc tractatũ coaceruantes, & in Trebellianum locum adaptantes, hanc quintã partem totius compositionis nouem libris absoluiimus: in quibus sanè nullam de his quæ veteres caduca nominabant, mentione fecimus, quoniã hæc quæ infelici quodam fato in Romanorum republica euenerat, & grauis ciuiliū bellorum recordatio fuerant: his temporibus, quibus Deus in hac pace viuere nobis concessit, vsurpari in republica nõ oportebat: neque inter eos qui nobis subiecti sunt, neque qui extra nostrũ sunt imperiũ: cum que oporteat bellũ nostris viribus gerere, & hostes superare. Sequitur autem & sexta quædam pars huius totius operis, octo libris conclusa. Præclare autem incipit à bonorum possessionibus, quas nos ita vt reliqua expendentes, siue quæ ad ingenuos, siue quæ ad libertinos pertinebãt, ex immensa illa vetere colluie & obscuritate in purum compendium redegimus: duorum librorũ numerũ ipsis satis esse arbitrati. Quinetiã omnes successiones ab intestato, cum his coniunximus: omnes cognitionũ ordines, & earum gradus in eo libro inferentes. In postrema autem ipsorum parte, ea quæ ad senatusconsultum Tertullianum & Orphitianum pertinent, inferenda puta-

Α οκτώ βιβλίοις ἄλλοις ἐναπεδέξαμεθα· ἐν οἷς ὄσι μὲν ἢ Γ' ΠΟ-
 ΘΗΚΑΡΙΑ, ἢ πῶρον πού τῆς ΠΙΓΝΕΡΑΤΙΚΙΑΣ
 ἀφεσῶσα. Ἐστὶ δὲ καὶ ἡ ΕΔΙΛΙΚΙΟΝ ἔδικτον, καὶ ἡ περὶ τῆς
 ἐκνικησίων ἐπερώτησις. ἄφερ ἄμφο, ἄφρολογικὴ μὲν
 καθεσῶτα τῆς περὶ πῶρον, πῶρον δὲ πού τῆς νομοθεσίας ἀπο-
 κισμένη*, σιωπῆ ἀρμεν ἐγγύθεν, διὰ τὴν περὶ ἀλλήλων
 συγγένειαν, ἵνα τὰ περὶ τῆς ἀποτῆς διαλεγόμενα μὴ πῶρον
 διεσκήκοιεν ἀλλήλων. εἴτα ἐπιγράμμεν τούτοις τὰ τε περὶ το-
 κῶν ἐγγύων καὶ δικασίων, καὶ τὰ περὶ συμβολαίων τε καὶ
 παρόδου μέρτυρων, καὶ ἀποδείξεων τε καὶ περιλήψεων, εἰς βι-
 βλίον ἓν. πρῶτα δὲ τὰ τὰ μορὸβιβλα μὲν τῶν DE RE-
 BVS παραγματικῶν συναγωγῶν ἀλλήλων καταθέμενοι· καὶ
 αὐτῶν τὰ περὶ μνηστῶν* καὶ γάμων, καὶ περιπέδων νομοθετημένα
 συναγαγόντες, πρῶτα δεδῶκεμεν ἔχειν καὶ ταύτη τῇ σιωτῆσει
 βιβλία, καὶ μὴ καὶ περὶ τῆς κηδεμόνων τῆς νέας ἡλικίας δύο ταύ-
 τα δὴ τὰ DE TUTELEIS ἄφερ πᾶσιν ὀνομαζόμενα, κἀν-
 ταύτα σιωεκαφαλαιωσάμεθα τῶν δὲ οκτῶ τούτων βιβλίων
 παραγματικῶν, καὶ μεσαίτητον, ὡς εἶρη, τὸτο μέρθ· τὸ πᾶ-
 σις σιωτῆσεως τῶ βιβλίω πεπιπύμεθα, τὰ κάλιστα δὴ καὶ
 χρῆσιμώτατα τῶ νόμων ἐν τούτοις ἀναγραφάμενοι. τὰ δὲ δὴ
 περὶ διαθηκῶν, καὶ περὶ γαληγάτων, καὶ φιδεικομίσσων ἀπαν-
 τα σιωπῆ ἀρμεν εἰς ἑνέα βιβλίων ἀειδῶν, ὡν ἡγεῖ μὲν
 τὰ περὶ διαθηκῶν καὶ καθήκων τῶν τε καθόλου γαμῶν, τῶ
 τε ἀς ποιοθῶν ὡς βούλονται εραπῶται, δύο καθεσῶτα,
 καὶ DE TESTAMENTIS ὀπηραραμμένα. πάντε δὲ
 ἐρεξῆς τὰ περὶ ληγάτων, καὶ φιδεικομίσσων, καὶ πᾶ-
 σις τῆς ἐν αὐτοῖς ζητήσεως διαλεγόμενα· καὶ ἐπειδή τὸ
 τοῦ FALCIDIOY λόγθ· σερσεχίς τε καὶ ἀρμῶθ·
 τῶ τῶ ληγάτων καὶ φιδεικομίσσων ἰδιότητι, διὰ τοῦτο δὴ
 καὶ αὐτὸν διδῶν τῆ τῶ ληγάτων ἀπεθῆκαμεν παραγματικῶν,
 βιβλίον ὅλον ἀναθέντες αὐτῶ μετὰ τὸν βερχῆσις σερσε-
 θῆκῆς. καὶ αὐτῶν ἐπειδὴ περὶ τῶ τοῦ FALCIDIOY
 μίμησον ὅπῃ τῶ φιδεικομίσσων ἡ τὸ καλούμενον TRE-
 BELLIANON δόγμα, καὶ τούτῃ τῶ τελευταίαν τῆς
 σιωτῆσεως ταύτης ἀπενέμαμαν χάραξ, τὸ πᾶν τῆς νομο-
 θεσίας ταύτης εἰς τὸ TREBELLIANON σιωαγαγόν-
 τες, καὶ περὶ τῶ τῶ τῶ τῶ πάλαι Πηγασανοῦ νομοθεσίας
 ἀρόντες, καὶ τὰς ἀλόγους τῶ δογμάτων τούτων διαφορὰς τε
 καὶ κοινότητας, ἀς δὴ καὶ οἱ πάλαι μισήσαντες, ἀπενοκημέ-
 νας τε καὶ ὀπζημίους ἐμάλοισ. καὶ ἀπλουερω πνὶ λόγθ τὸ
 πᾶν τοῦτο γῆμα σιωαροῖσαντες, καὶ εἰς τὸ τῶ TREBEL-
 LIANIOY μεθαρμωσάμενοι τῶξιν, καὶ τοῦτο δὴ τὸ πέμ-
 πον μέρθ· τῆς ὅλης σιωτῆσεως τοῖς ἑνέα τούτοις ἀντῶ*
 βιβλίοις, ἐν οἷς οὐδὲν ὑπὲρ τῶ πάλαι Καθούκων ἡμῶν εἶ-
 ρηθ, διότι καὶ ταύτα κατὰ πᾶνα χρεῖαν οὐκ ἀτύχη τῆ Ρω-
 μαίων ὀππολάσαντα πολιτεῖα, καὶ ὑπόμνημα δεινὸν τῶ
 ἐμφυλίων καθεσῶτα πολέμων, οὐκ ἐχρῆν ἐν καροῖς πολι-
 τειασθ, καθ' οὗσ ὁ θεὸς εἰρήλυ τε δέδωκεν ἡμῶν ἀρεν, ἐκ
 τε τῶ ἐνδον, ἐκ τε τῶ ἐξωθεν. καὶ ὅταν δέοι πολεμεῖν, ῥῶ-
 σα μετὰ τῆς αὐτῶ ῥωπῆς τῶ ἐναντίων κρατεῖν. Ἐπειτα δὲ
 ἡμῶν καὶ ἐκ τῆς μοῖρα τούτου δὴ τὸ παντὸς συσῆματθ·
 οκτῶ ἀπεκαλεισμένη βιβλίοις. ἀρχεται δὲ καλῶς ἐκ τῶ ὀνο-
 μαζόμενον διακατοχῶν, ἀς ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς ἄλλοις κατα-
 σκεφάμενοι τὰς τε εἰς πύς ἀγρονότας, τὰς τε εἰς πύς
 ἀπὸ ἀδέρους φερομένας, ἀ πολλῆς τῆς ἐμπροσθεν συγχύ-
 σῶς τε καὶ ἀσφείας εἰς καθαρὰν ἡγῶμεν σιωτομῶν, δύο
 βιβλίων αὐταῖς ἀειδῶν ἀρκεῖν νομοκῶτες. ἀρσυναπέ-
 ξαμεν δὲ αὐτοῖς καὶ τὰς ἀξ ἀδιαδέτου καλουμένας ἀπάσας
 διαδοχὰς, καὶ αὐτὰς τὰς τῶν γῆων τάξεις, καὶ πύς ὅπῃ τού-
 τοις βαδμοῦς ἐγγράφαντες τῶ βιβλίω, καὶ ὅπῃ τῆς ἐρατίας
 αὐτῶ τὰ περὶ τοῦ ΤΕΡΤΟΥΛΙΑΝΙΟΥ ἴε καὶ
 ΟΡΦΙΤΙΑΝΙΟΥ σιωαθήκαμεν δόγματθ·, εἰξ ὡν
 μῆρες

stro, qui que leges in hac regia vrbe, magna veneratio-
 ne & diligentia, atque adeo vt professoria dignitati
 conuenit, interpretatur: cum Dorotheo magnificentis-
 simo quaestore, & interprete designato in legum ci-
 uitate (dicimus autem celebrem & splendidam Bery-
 tiensium metropolim) quem ad nos perducere, & partici-
 pem huius laboris facere volumus, bona de eo existi-
 matione ducti: tum etiam Anatolio magnificentissimo
 magistro, qui & ipse apud Berytienses leges profiteretur,
 viro ex illustri legum professorum apud Phoenices ter-
 tia generatione descendente: vt pote qui genus referat
 ad Leontium & Eudoxium viros legum peritia cele-
 bres, post Patricium insignis memoriae quaestorium an-
 ticensorem, & Leontium celeberrimum ex praefectum,
 ex consulem, & Patricium ipsius filium, & Cratinum
 virum illustrem, & magnificentissimum simul & sapientissimum
 comitem sacrarum largitionum. Est autem & ipse legum
 optimus interpres in hac regia vrbe: & praeter hos Stephano,
 Menae, Prosdocio, Eutolmio, Timotheo, Leonidae,
 Leontio, Platoni, Iacobo, Constantino, Ioanni, prudentis-
 simis viris: qui omnes oratores sunt illustrissimorum
 Praefectorum sacrorum nostrorum praetoriorum, opinio-
 nem autem apud omnes sapientiae merito quam obtinerent,
 iure a nobis digni sunt iudicati, qui tanti huius laboris
 participes essent. Haec igitur a nobis circa Digestorum
 conscriptionem elaborata sunt per eos quos paulo ante
 nominauimus illustres & prudentes homines. Tanta
 autem nobis reuerentia antiquitatis fuit, vt immutari
 nomina veterum iurisprudentium nullo modo permiserimus:
 sed vniuscuiusque nomen legibus inscripserimus,
 ea quidem immutantes, quae nobis non recte se
 habere visa sunt, quibusdam videlicet amputatis,
 quibusdam vero additis: eoque ex multis excerpto & se-
 lecto, quod optimum fuit, & aequali robore auctori-
 tatis omnibus adcommodato, vt quidquid libro
 inscriptum est, hoc videatur nostra sententia factum:
 nemoque iam audeat ea quae nunc sunt, cum antiquis
 comparare: quippe cum multa & quae ne numerari
 quidem facile poterant, a nobis in melius mutata sint:
 etiam si quid aliqua priorum imperatorum constitu-
 tione diuersimode sancitum extabat. Nomina enim
 antiqua integra seruauius, legum autem auctoritatem
 nostram fecimus: quemadmodum etiam si quid dissi-
 dens in his extabat (multa autem extabant huiusmo-
 di) id omne distinctum est, & suis limitibus determi-
 natum: denique vt in clarum finem redigeretur lex
 quaeque, perfecimus. Et quoniam operae pretium erat
 commodam quandam introductionem facere eorum
 causa qui nuper ad legum studium adgressi sunt,
 neque dum vllam altiore doctrinam attigerunt,
 nos eius quoque rei curam & cogitationem suscepimus.
 Quocirca Triboniano viro illustrissimo, & cui totius
 legum sanctionis negotium commissum fuit, & item
 Theophilo ac Dorotheo magnificentissimis & sapientis-
 simis anticensoribus mandauimus, vt ex his quae
 apud veteres inter introductiones iacebant, ea
 seligerent quae maxime commoda & vsitata, ac
 praesenti reip. statui vtilia essent: eaque con-
 gesta & coagmentata nobis offerrent: meminissent
 autem & nostrarum constitutionum quas in
 superiorum emendationem fecimus. Itaque libros
 quatuor qui prima essent elementa introdu-
 ctionis compararent, quae INSTITUTA vocari solent.
 Hanc igitur sanctionem a se compositam nobis
 cum obtulissent, nos ea perpensa & considerata,
 recte se illam habere, & voluntati nostrae
 respondere iudicauimus:

A γίσρου, και νόμοις ὅτι τῆς βασιλίδ^Θ ταύτης πόλεως σι-
 μωνῶς τε και ἀρξενῶς, και τῆς διδασκαλικῆς ὀπτιμῶς
 ἀξίως διδάσκοντ^Θ, και Δωροθέου τοῦ μεγαλοπρεπέστατου
 κωσταντίνου, και διδασκαλοῦ ἐν τῇ τ^ῃ νόμων ἀναθετεγμένῳ
 πόλει, φασὲν δὲ τὴν αἰδιμόν^{*} τε καὶ φασαίη[†] τ^ῃ Βηρυτιῶν αἰδιμόν[†]
 μητροπόλιν, ὅν ἡ πόλις αὐτῶν ῥησιῶν δόξα, καὶ εἰς ἡμᾶς ἡγα-
 γῆ, και τ^ῃ παρόντων μεταχρῆν φερεται ἐλατο πόρων, και
 Ανατολίου τε τοῦ μεγαλοπρεπέστατου μαγίσρου, ὅς δὴ καὶ
 αὐτὸς φασὲν Βηρυτιῶσι τὰ ἐκ νόμων παιδάσει καλῶς, αἰνῆς
 ἐκ περιουσίας σιμωνῆς τὸς φασὲν Φοίνιξιν τ^ῃ νόμων διδασκαλικῆς
 καταβαίνων[†] ἀναφέρει ῥοδὸν εἰς Λεόντιον τε και Εὐδῶξιον,
 αἰδρας ὅτι νόμοις μετα Πατρικίαν τὸν τῆς δὴκευδὸς μη-
 μος κωσταντίνου και ἀντικλυσορα, και Λεόντιον τὸν πανδύση-
 μον ἀπὸ ὑπάρχων ὑπάρτων, και Πατρικίαν τὸν αὐτῶν πα-
 δας^{*} ὥστε δαυμασμεν. τὴν τοῦ μεγαλοπρεπέστατου καὶ σφω-
 φωτάτου κόμιστ^Θ τ^ῃ θεῶν λαμπρόνων, νόμων τε καὶ αὐ-
 τὸς ἀγαθὸς ἐξηγητῆς ὅτι τῆς βασιλίδ^Θ ταύτης ὅτιν πό-
 λεως, καὶ πρὸς τούτοις Στεφάνου, Μιλῶ, Προσδοκίου, Εὐ-
 πολμίου, Τιμοθέου, Λεωνίδου, Λεοντίου, Πλάτων^Θ, Γα-
 κάβου, Κωνσταντίνου, Γωάννου, τ^ῃ σφωτάτων. οἱ σφωτῆρες
 ῥήτορες μὲν εἰσὶν τ^ῃ ἐκδοξοτάτων ὑπάρχων τ^ῃ ἱερῶν ἡμῶν
 περιουσιῶν, δόξαν δὲ φασὲν πᾶσιν τὴν ὅτι σοφία δικήως
 ἔχοντες, εἰκότως παρ^ῃ ἡμῶν ἐκρίθησαν ἀξιοι καθεσταῖαι,
 τοῦ ποσούτου μεταχρῆν ἀγῶν^Θ. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν φασὲν
 τὴν τ^ῃ ΔΙΓΕΣΤΩΝ ἐκπεπῶνται συγγρασεύ διὰ τ^ῃ
 ἀρτίως ἡμῖν εἰρημέναν, ἐκδοξῶν τε και σφῶν ἀνδρῶν. το-
 σούτη δὲ ἡμῖν αἰδῶς τῆς ἀρχαιότητ^Θ γέρονον, ὥστε εἰδὲ
 αἰμείψαι τὰς φερεσιγρίας τῆς ἐμπροσθεν νομοθετῆς ὑπε-
 μέναιμεν, ἀλλὰ τὴν ἐκάστου τούτων τοῖς νόμοις ἐπερ-
 φασμεν φερεσιγρίαν, αἰμείψαντες μὲν εἶπ^ῃ φῶν ἔχον ἡμῖν ἐκ
 ἐρῶς ἐδόκει, μέρη δὲ τὰ μὲν ἀρελοῦντες, τὰ δὲ φερε-
 θέντες, ἐκ πολλῶν τε τὸ κάλλιον ἐλόμηναι, και τὴν ἴστω
 ἀπασιν φασαχόντες τῆς ἐξουσίας ἰσῶν, ὥτε πᾶν ὅπερ
 ἐγγέγραπται τῷ βιβλίῳ, τούτο ἡμετέρα γλυῶται γνάμη,
 μηδένα τε φασὲν φασαχόντες τὰ γλυῶται νομῶ τοῖς ἐμ-
 προσθεν, ἐπειδὴ πολλὰ και οὐδὲ ἀειδμῶν ῥάδια με-
 τατεθείκαμεν εἰς τὸ κρείπτον, και εἰ π^ῃ βασιλικῆ πνε τῆς
 παλαιωτέρων αυτοκρατόρων διατάξει, πρὸς ἄλλοιον εἰρη-
 ται^{*} γῆμα. τὰ μὲν γδ ὀνόματα τοῖς ἐμπροσθεν ἐφυλά-
 ξαμεν, τὴν δὲ τῆς νόμων ἀλήθειαν ἡμετέραν ἐπισημά-
 μεθα, ὥστε και εἰ π^ῃ φασαχόμενον ἐκείνοις ῥῶ^{*} πολλὰ
 δὲ τὰ τοιαῦτα ἐπέκειτο^{*} τούτο δὴ ῥηται τε και πεπῶ-
 ται, και εἰς σφῆ^{*} φερέσκει τέλ^Θ ἔχοντα νόμον. Ἐπειδὴ
 δὲ ἐχρῆν και πναμετρίαν εἰσαγωγῆν πεῖσαισθ[†] πρὸς τοὺς
 ἀρτ^ῃ νόμων ἀπῶμῆνοις και τὴν μίζω διδασκαλίαν ὡς
 ὀρῶντας, οὐδὲ τούτο τῆς ἡμετέρας ἐξῶς καταλίπμεν φερε-
 νοίας, ἀλλὰ τριβωνιανῶν τῷ ἐκδοξοτάτῳ, τῷ και τὴν τῆς
 ὄλης νομοθεσίας ὑπουργίαν ὀπτιμῶς φασαχόμενῳ, και Θεοφίλῳ
 γα μιλῶ και Δωροθέῳ, τοῖς μεγαλοπρεπέστατοις, και σφω-
 τῆτοις, ἀντικλυσορα ἐγκλειδοσάμηναι διατεξάμεθα φρο-
 σῆκειν ἐκ τῆς τοῖς ἀρχαίοις ἐν εἰσαγωγῆς συγκεκριμένων
 τὰ κλειώτατα τε και κραιώτα, και ὁποῦ τοῖς νῦν
 πολιτοδομῆνοις συμφέρε[†] φασαχόμενῳ, ταῦτα ἐξελείν, και
 ἀρῶσαι, και εἰς ἡμᾶς ἀγαγεῖν^{*} μαμῶσαι δὲ και τῆς
 ἡμετέρας διατάξεων, ὥς εἰς ἐπανόρθωσιν τῆς ἐμπρο-
 σθεν πεπῶμεθα, και οὕτω σιμῶναι βιβλοῖς τέσσαρας.
 φῶτα σιμῶτα τῆς εἰσαγωγῆς ἐσμένας, ὥς δὴ καλῶν
 INSTITUTA νομῶται. και δὴ και ταῦτω τὴν νο-
 μοθεσίαν σιμῶντες φροσῆγαρον ἡμῖν, και ἡμεῖς ἀπασιν
 κατασεφάμενοι, και διακρίναντες καλῶς τε ἔχον, και
 κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐκρίναμεν νομῶ, και ἡμέτερον εἶναι καὶ

Quid in dige-
 storū compo-
 sitione factum
 sit.

Instituta.

* παλι-
 τῶσαι
 ρου καὶ
 πῆται.

* ἱερῶ
 Flo.

* ἐπιση-
 Flo.
 * σφῆ
 ῥῶσαι,
 ἔχοντα

iudicauimus:

ποδο το βιβλίον ἀπεφηνάμεθα, καὶ τότε τὴν ἡμέ-
 τέρων διατάξασιν ἰχὺν ἔχον ἀπὸ αὐτῆς, ὣν ἐν
 περιουσίαις τοῦ βιβλίου διελέχθημεν, ἀπασιν ἐδηλώσα-
 μεν. Οὕτω τοίνυν τὴν ῥωμαίων νομοθεσίαν τάξαντες,
 καὶ ἐν τρισὶν τοῖς ὅλοις βιβλίοις τε καὶ ἐνιαυτοῖς περὶ
 γμα τοσούτων ἐπιπεπονηκότες, (ὅσῳ μὲν τὴν ἀρχὴν
 ἡμεῖς βατὸν εἶναι τὸ πρῶτον ἐδείξαμεν, οὐδὲ εἰς δέ-
 κτην ἔτ' ὅλον σωτηριώδη περὶ διοικητῶν) εἰς μόνων
 τριῶν ἐνιαυτῶν ἀποτελέσαντες τάχῃ, καὶ τῷ δευτέρῳ
 δεῦρ καὶ τοῦτον ἀναθέντες τὸν ἄλλον, τῷ καὶ εἰρήνῃ
 ἀγειν, καὶ πολέμοις καταρτοῦν, καὶ νομοθετῆσαι παντὶ
 πᾶσι τε περὶ ἡμῶν, πᾶσι τε ἐφ' ἡμῶν, πᾶσι τε μὴ ἡμῶν
 χροῖον διοικητέων, δίκασιν ἀφ' ἡμῶν ἀπασιν ἀνθρώποις
 ποιῆσαι φανεράν τὴν ἡμετέραν ἕσπερ αὐτῶν σπουδὴν
 τε καὶ φρόνησιν, ὅπως ἀν τῆς ἐμπροσθεν ἀπαλλαγῆ-
 τες ταρχῆς τε καὶ συγχύσεως, καὶ πέρας ἐχούσης οὐ-
 δὲν νομοθεσίας, χηρῶνται νόμοις ὁμοῖς τε καὶ σωτή-
 μοις, καὶ πᾶσιν περὶ ἡμῶν, καὶ τὴν τ' δικῶν σωτο-
 μίαν ἀπαρξομένοις, καὶ περὶ ἡμῶν γε ἀπασιν τοῖς βου-
 λομένοις ῥαδίως εἰς κλήσιν, οὐκ ἐπὶ πολλῶν δεομένων
 χημάτων, ἵνα τὸ τ' ἀρχῆων ἐκείνων βιβλίον ἀρρί-
 σαιεν πᾶσι, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγω πημάτων τοῖς τε πλου-
 τοῦσιν ὁμοῖως, τοῖς τε ἐξ ἐλαττοῦ ὁρμημένοις οὐ-
 σίας, ἀδελφῶν τῆς ἐαυτῶν παρεχόμενης κτήσεως. εἰ δὲ
 π, πᾶσι δὲ οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἡρωισμῶν καὶ ἐκ τοσού-
 των μισθῶν συλλεγῆσθαι, δόξαιεν ἔχειν ὁμοῖως (τοῦ-
 το δὲ οἰόμεθα σπάνιον ἔσσεσθαι) πᾶσι ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀν-
 θρωπίνης ἐσχημαμένοις φύσεως οὐκ ἔξω δικαίας ἀπολο-
 γίας οὐδὲ τοῦτο δόξαιεν εἶναι. τὸ γὰρ διὰ πάντων ἀνδ-
 ρων δίκαια ἀν εἶναι μόνως, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης ἰσχύος,
 κατὰ καὶ τοῖς περὶ ἡμῶν εἴρηται. πᾶσι δὲ ὅτι καὶ τὴν
 ἡμῶν ὁμοῖων παρεδέξαμεθα δέσιν, ἢ ἡμῶν ὑποκειμένων
 περὶ ἡμῶν τοῦτο ἀπαρξομένων τὸ δὲ τὸ πλείονος
 ἐφαρμοσθῆναι τόποις, ἢ τοῦ* σωμαναμετρίως πνίξ-
 νον* τὸ δευτέρῳ ὁμοῖον τῷ πρώτῳ καὶ δύσκειτον αὐτῶν τὴν
 διαίρεσιν εἶναι, ἢ καὶ τῷ πολλῶν φυλαχθῆναι τὸ τῆς
 ὅλης θεωρίας σιωπῆς, καὶ μὴ διασπαρῆναι τὸν νοῦν τῆ
 ἡμῶν ἢ διὰ γεγραμμένων ἀρραρέτερον ἡμῶν. πᾶσι καὶ τοῦ-
 το, εἴπου καὶ ἀφελῆσθαι διὰ τὴν τοῦ πρῶτου ἀνάγ-
 κην, ἀλλ' ἔστιν βραχὺ, καὶ οὐδεμίαν ἐαυτῶν χερδὸν πε-
 ρεχόμενον αἰδέσθαι, ταυτοῦ δὲ τοῦτο καὶ ὅτι τ' ἢ διὰ νεο-
 κωθετημένων ἐν ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσιν ἐφυλάξασ-
 μεν. τὰ γὰρ ἐκείναις εἰρημένα, κατὰ τοῦτο τεθῆναι
 τὸ βιβλίον οὐ σιωπηρῶσιν, πᾶσι ὅσον ἐκ τοῦ
 σε τῆς οἰοῦσιν αἰπῶν. Ἐναντίας δὲ τοῖς
 ἄλλοις ἔχοντά πᾶσι νόμον ἡμῶν ὅτι τοῦ βιβλίου τοῦτου
 κειμένων, οὐκ ἀν τις εὖροι ῥαδίως, εἴγε διὰ πάντων
 ἡμῶν τῆς ἐναγνότητος ὅρων διεξελθεῖν σπουδῆσιν. ἀλλ'
 ὅτι π τὸ διάφορον, ὃ περὶ ἡμῶν, ἀλλοιοτέρων ἴσως
 ὅτι ἀ δάτερον ποιῆσιν τὴν τοῦ νόμου δέσιν. Εἰ δὲ καὶ
 π τυχὸν παρῆται ἡμῶν τεθεῖναι* δέοντων (εἰδὸς γὰρ
 καί τι πῶδο συμβῆναι, διὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδελ-
 φείας φύσεως) ἀλλὰ τῷ παντὶ κάλλιον ἀν εἶναι, τοῖς
 ἡμῶν ὑποκρίσει πολλῶν ἀπικλάσθαι κακῶν, τοῦ κα-
 ταλιπεῖν ἴσως ὀλίγα πᾶσι ἡμῶν δοκούτων ὅππῃδε ἡμῶν
 εἰσὶν χερδὸν ἀναειρημένους ἐγκαταρρυμένα τε* καὶ
 ἀποκείμενα καὶ οὐδενὶ χερδὸν ἡμῶν πάντων γνώσεια, πύ-
 του τὸ ἐνεκεν διαλαθόντα ῥαδίως. Τοσούτων δὲ ὄν-
 των ἡμῶν ἐμπροσθεν γεγραμμένων βιβλίων, ἐξ ἐλαττοῦ
 νομοθετῆσιν τε καὶ βιβλίων ἐκρίνετο τὰ ἡμῶν ἐν δικαση-
 ρίαις ἀγῶνων. ἡμῶν μὲν ἐπειδὴ βιβλίων ἡπόρουσιν, ἡμῶν

A dicaimus : nostrumque hunc esse librum , & no-
 strarum constitutionum robur obtinere , ex his quæ in
 proæmio libri differuimus , omnibus notum ac testa-
 tum reliquimus . Sic igitur Romanorum sanctionibus
 in tres libros digestis , nos tanto ac tam difficili opere
 perfecto (quod primo quidem omnem spem atque ex-
 pectationem superabat , & quamvis aliquantò post
 ostendimus rem esse factu haud ita difficilem , minimè
 tamen sperauimus vel decennio toto perfici posse) ab-
 solutoque trium duntaxat annorum celeritate , & hoc
 præmio dicato Domino & Deo nostro qui & tranquillè
 viuere & hostes superare , & leges sancire omni tam
 superiori quàm nostræ & posteriorum ætati dedit , vi-
 sum est faciendum esse , vt nostrum erga omnes stu-
 dium & beneuolentiam ostenderemus : vt posthac ab
 antiquis illis disidiis , colluue , ac legibus infinitis li-
 berati , rectis breuibus & expeditis legibus fruerentur ,
 & quæ litium & controuersiarum compendium præ-
 berent , facileque comparari possent : vt iam ingenti
 pecunia ad inutilium librorum multitudinem compa-
 randam non opus esset , quoniam perexiguò pretio
 tum diuitibus tum pauperibus sui coëmendi copiam
 præberent. Quòd si ne nunc quidem cum hæc ita di-
 gesta sunt & coagmentata , atque ex tot milibus colle-
 cta , deesse aliqua videantur , quæ sint inter se similia (quæ
 tamen perrara fore arbitramur) hi tamen qui rectè om-
 nia & ratione perpendunt , profecto humanam natu-
 ram excusatione ea in re carere non existimabunt. Quod
 enim omni ex parte vitio vacat , id certè solius fuerit
 diuinæ potentia , non autem humanarum virium effi-
 cere : quemadmodum à maioribus etiam nostris dictum
 est. quanquam etiam vbi similia quædam admisimus :
 siue quòd res de quibus agebatur , ita postularent , ac
 necesse esset rem eandem pluribus commemorare lo-
 cis : aut quòd cum aliqua re ita coniuncta essent , quæ
 similia superiori videbantur , neque ideo facilis eorum
 esset separatio : siue quòd ita obseruari totius disputa-
 tionis continuationem oportebat , ne mens legisla-
 toris verborum quorundam amputatione confunderetur ,
 (nisi hoc necessitate exigente alicubi prætermisum est)
 verum ita exigua itaque breuia sunt , vt non facile quis-
 quam possit animaduertere. Quod ipsum in his etiam
 quæ iam olim imperialibus cõstitutionibus sancita fue-
 rant , obseruauimus. Nam quæ his libris adscripta fue-
 rant , ea non permisimus hoc in libro collocari , præter
 ea quæ propter causarum similitudinem quem habent
 inter se , sunt ad finia & cognata. Ceterum leges inter se
 contrarias in his quidem quæ hoc in libro insertæ sunt ,
 nemo facile inuenerit , si modò vniuersas contrariorum
 definitiones percurrat. Quanquam est quidem ali-
 quid diuersum , quod per se sumptum diuersam for-
 tassis in altero facit legis sententiam. Quod si fortasse
 aliquid eorum quæ adscribi oportebat , prætermisum
 est (neque enim alienum id fuerit humanæ naturæ im-
 becillitate) attamen subiectis nostris vtilius fuerit à
 multis incommodis liberari , quàm quædam fortassis
 eaque perpauca relinquere , quæ vtilia quidem vide-
 bantur , sed in infinitis penè milibus librorum defossa
 & congesta , neque cuiquam fortasse nota erāt , ob eam-
 que causam facile latere possent : & quamuis antea
 tam multi extarent scripti libri , tamen ex paucissimis le-
 gislatoribus & libris controuersia disceptabantur , par-
 tim quòd plerique libris carebant , partim quòd labo-
 rem

γνώμην me-
morabilis.

τῶν
ξένων

πδύλων.

τῶν
Flo.

rem tam multa vtilia quidem illa, sed tamen vsum non obtinentia, inueniendi ferre non poterant: nunc autem in hanc compositionem & multæ leges, & hæ ratæ & validæ congestæ sunt ex libris raris & inuentu difficilibus, & quorum ne nomina quidem multi celeberrimi iurisconsulti sciebant: quorum copiam immensissimam is quem diximus illustrissimus Tribonianus nobis præbuit, ingentem librorum numerum nobis exhibens, quos ne numerare quidem facile est, ex quibus omnibus quantum satis fuit perlectis, hi nostri libri desumpti sunt. Porro autem qui à nobis ad hoc opus componendum conuocati sunt, in multos etiam libros inciderunt; in quibus cum nihil vel nouum vel vtile reperissent præter ea quæ iam ante coaceruauerant, meritò recusarunt, ne leges vllas ex ipsis in hoc opus infererent. Ceterum si qua de re deinceps controuersia orta fuerit, de qua nihil his legibus definitum esse appareat, (permulta enim noua natura ferre consuevit) attamen ob eam causam diuinitus imperium ad homines perlatum est, vt si quando aliquid deesse videretur, de eo semper legem statuens, id quod humanæ naturæ deesset, suppleret: & raris legibus ac limitibus circumscriberet: neque verò hoc primum à nobis dictum est, sed iam pridem Iulianum virum doctissimum, & iurisconsultum celeberrimum, hoc ipsum palam vsurpasse constat: & Imperatoris auxilium implorasse, vt controuersis quæ exoriebantur satisfaceret. Præterea felicis memoriæ Hadrianus cum breui quodam scripto ea complexus esset, quæ annuo imperio Prætores edixerant, conuocato ad id Iuliano viro fortissimo in ea oratione quam in senatu Romæ veteris habuisse traditur, hoc ipsum dixit: nempe si quid aliquando præterquam quod legibus definitum est acciderit, æquum est eos qui Imperium tenuerint, hoc definire, & vestigijs antiquarum constitutionum inhaerentes his malis remedium inuenire. Hæc igitur vos omnes (vos autem appello patres conscripti, & reliqui nostri imperij homines) cum sciatis, Deo gratias agite, qui rem tam bonam & salutarem in hæc nostra tempora referuauit: nostris autem legibus fruimini, his quæ in antiquis libris scriptæ sunt, nullâ ad rem vten-tes: neque ea comparantes cum his quæ nunc constituta sunt, ne quædam inter se minus conuenire videantur, & id quod nobis inutile est repudietur. Hæc verò nunc obtineant. illis enim in posterum vt prohibemus, hæc verò sola in republica vsurpari & obtinere volumus. Ob eamque causam si quis ex antiquis, non autem ex istis solis duobus libris & constitutionibus à nobis siue compositis siue editis vt non dubitauerit, easque in iudicijs allegare, is falsi criminis obnoxius erit: & publici delicti iudicatus, pœnam alia nulla cognitione adhibita, eo ipso loco certò ac sine vlla dubitatione subibit. Cum autem & hoc optimum fore iudicarem, si initio Pandectarum tum antiquos Iurisconsultos, tum ipsorum libros recensere-remus, ex quibus hæc legum coagmentatio à nobis facta est, hoc etiam vt fieret præcipimus (vt & continuo factum est) idque subiici nostræ huic constitutioni iussimus: vt omnibus appareret qualis incertitudo & inscitia superiorum fuerit, & quid à nobis sit inuentum. Iurisprudentes autem, seu legum interpretes elegimus, qui apud omnes maximè probati ef-

A δὲ ἐπεὶ οὐκ ἦρχον πόνους πλείους εἶναι τὰ πολλὰ τῶν χρησίμων οὐκ ἐχόντων. νῦν δὲ κατὰ τὴν σωτηρίαν ἡγοῦνται ταύτῃ πολὺς νόμος κρατούμενος ἀειδίμως, ἐκ βιβλίων σπανίων καὶ μόλις ἐξεδρημένον, καὶ ὧν οὐδὲ τὰς περισηγορίας οἱ πολλοὶ, καὶ τῶν σφόδρα δεδωκμένων ἐπὶ νόμοις, ἐγίνωσκον· ὧν δὴ τὴν ὕλην ἡμῖν ἀφρονωτάτῃ οὐ βήθεις ἐνδοξότατ' Ἐλευσινίαν παρέχεται, πολλῶν τε βιβλίων καὶ οὐδὲ ἀειδιμηδῶν βιβλίων παρεχόμενον· πηδῶν· ὧν ἀπάντων διαρκῶς ἀναγνωσθέντων ἡγοῦνται τὰ παρόντα βιβλία, καὶ τοῖς γε οἱ παρ' ἡμῶν ἑκαστοῦ τοῦ σωματοῦσι δέντες πολλοῖς δὴ καὶ ἑτέροις ἐνεύχον βιβλίους, ἐν οἷς οὐδὲν ἄφροντες ἀποσπῶν, οὐδὲ κενὸν ἔχει τὰ φρόδην ἡγοῦσμένα, τὴν ἐξ ἀπῶν εἰκότως ἀπεδοκίμασαν ἐν τῷδε τῷ συγγράμματι τῶν νόμων εἰσφορᾶν. Εἰ δὲ καὶ πὸ τοῖσιν ἀμφοισυνηθείῃ, καὶ μὴ τοῖς νόμοις τούτοις ἐγγεγραμμένον φανεῖν, (πολλὰ γὰρ δὴ πέφυκεν κενουργεῖν ἢ φύσις) ἀλλὰ βασιλείαν ὁ δεῦρο διὰ τὸ τοῦ κατὰ ἐν ἀνθρώποις, ὅπως ἐν τοῖς δεομένοις αἰεὶ πὸ διατάσσουσι, τὴν ἴσιν ἀνθρωπίνης φύσεως ἀοσιαν ἀναπνεῖν τε καὶ ῥητοῖς ἀσκελεῖοι νόμοις τε καὶ ὅροις. καὶ οὐχ ἡμέτερον γε τοῦτο λέγεμεν μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ ὁ πάντων τῶν ἐν νομοθέταις ἡδωκίματων σοφώτατ' Ἰουλιανὸς αὐτὸ τοῦτο φαίνεται λέγων, καὶ τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἐπὶ ταῖς ἀνασφουμέναις ζητήσεσιν ἐπιχειροῦμεν ἀναπνεῖν, καὶ ἑκαστοῦ γε ἄδριανὸς ὁ τῆς ἀσθεῖς λήξεως, ὅτε τὰ ἑκαστῶν περὶ τῶν κριτῶν κατ' ἐτ' ἕκαστον νομοθετούμενα ἐν βραχέϊ πνεύματι βιβλίῳ, τὸν κράτιστον Ἰουλιανὸν ἑκαστοῦ τοῦτο παραλαβὼν κατὰ τὸν λόγον, ὃν ἐν κοινῷ διεξῆλθεν ἐπὶ τῆς περισηγορίας ῥώμης, αὐτὸ δὴ τοῦτο φησὶν, ὡς εἶπ' ἑκαστὸν τὸ διατεταγμένον ἀνακύβειν, περισηγοῖν ὅτι τοῦ ἐν ἀρχαῖς τοῦτο περὶ αὐτῶν διαρῆν καὶ δεσποῦν κατὰ τὴν ἐκ τῶν ἦδη διατεταγμένων ἀκολουθείαν. Ταῦτα πῶν ἀπαντες (φαμέν δὲ ὑμᾶς τε, ὃ μεγάλη βουλή, καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀνθρωπῶν) γνωσόντες, χάειν μὲν ἐμολογεῖτε δεῦρ' ἑκαστοῖς ὑμετέροις χρόνοις ἀμὰ δὸν ποσὸν φυλάττειν· χεῖρ' δὲ τοῖς ἡμετέροις νόμοις, τῶν τῶν πάλαι βιβλίοις ἐγγεγραμμένων περισηγοῦντες οὐδὲν, οὐδὲ ἀντιζητάζοντες αὐτὰ πρὸς τὰ νῦν κείμενα, διὰ τὸ, καὶ εἰ δοκοῖ, πᾶσι πῶς ἀλλήλοισι μὴ συμφέρηται· ἀλλ' οὐκ τὸ μὲν φρότερον ἢ τῶν ὡς ἀλυσιτελεῖ ἀπαρῆται, νῦν δὲ τοῦτο διόξει κρατεῖν, καὶ γὰρ ἀπαρῆται ἐκείνοις τὸ λοιπὸν χεῖρ', ταῦτα δὲ δὴ καὶ μόνον πολιτεύεσθαι τε καὶ κρατεῖν συγχαροῦμεν ἡ, καὶ δεσποῦμεν. ὡς ὅρα ἐπιχειρῶν ἐκ τῶν ἐμπερῶν βιβλίων, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτων δὴ τῶν δύο βιβλίων μόνων καὶ τῶν διατάξεων τῶν παρ' ἡμῶν συμπαιμένων ἢ ἡγομένων χεῖρ' πᾶν νόμοις, ἢ τούτοις ἐν διωρητοῖς ἀναρνώσκων, ἢ εἴγε δικάζουσι τούτων ἑκαστῶν ἀπὸ δεικνυμένων ἀνέχεσθαι, ὡς ἀπομύσσει ἐνοχῶ ἔσται, καὶ δημοσίων ἀδικημάτων κειδὲς τὰ τῆς ποιητῆς, εἰ καὶ μὴ λέγειν, ἀλλ' αὐτὸν φρόδην ὡς ἑκαστῶν. καὶ τὸ τοῦτο δὲ αἰεὶ εἶναι κρίνοντες, τὸ περισηγοῦναι* τὸ τῶν διγέσων βιβλίου καὶ τοῦ ἐμπερῶν νομοθέτας* καὶ τὰ τούτων βιβλία, καὶ ὅταν ἢ συλλογῇ τῶν νῦν ἡμῖν ἀφρονωθέντων ἐχέτω νόμον, τοῦτο τε γινώσκω περισηγοῦμεν, καὶ δὴ καὶ γέροντες, καὶ ἄμα γε τὰ περὶ τούτων ἑκαστῶν τῆδε τῆς δεῖα ἢ τῶν διατάξεων παρεκδιδάμεθα, ὅπως ἐν ἅπασιν ἢ φανερόν, τί μὲν τὸ τῆς περισηγορίας ἀπειρίας τε καὶ ἀοσιαν ἴσῃ, τί δὲ τὸ παρ' ἡμῶν ἐξεδρημένον νομοθέτας ὅ, ἢ τοῖς νόμοις ἐμῶν ἀτάξαι, ἐκείνους ἡγοῦσασιν, οἱ ἑκαστῶν δεδωκίμαται κατέλασαν* καὶ τοῦς

Flo.
* Flo.
* Flo.

καὶ τοὺς ἐπιπέθετον ἀρέσαντες αυτοκράτορας, καὶ τῆς παρ' αὐτῶν τοῦτον μνήμης. εἰ γὰρ τις τῆς οὐχὶ τοῖς παλαιοῖς νομοθέταις γνωρίζομένων ὄσιν, τούτῳ δὲ τῆς πρὸς τοῦτο τὸ βιβλίον μετουσίας ἀπηγορεύσαμεν. πᾶσιν γὰρ μὴ τοῖς ἐν ταῦτα κειμένοις μίαν τάξιν τε καὶ ἀξίαν δεδώκαμεν, οὐδενὶ μείζονα ἀυθεντίας ἄρα τὸν ἕτερον φιλοτιμηθείσης. εἰ γὰρ τοῖς παρ' αὐτῶν γεγραμμένοις ἀπασιν βασιλικῶν διατάξεων δεδώκαμεν ἰσχυρῶς, τί ἂν ἐν τούτοις μείζον τις ἢ ἑλαπίον ἔχεν δικαίῳ; Ἐκείνῳ γὰρ μὴ δ' αὖτε τῶν νομοθετῶν ἀτροιδυνῶν ταύτῳ ἐγκλησόμενοι, νῦν δὲ αὖθις αὐτῶν βεβασιωῦτες, ἀπασιν ὁμοίως ἀπαγορεύομεν, τὸ μηδένα διαρρήσαι μήτε τῶν νῦν ὄντων, μήτε τῆς ἕστερον ἐσομένων, τούτων δὲ τῆς νόμων ὑπομνήματα γράσειν, πλὴν εἰ μὴ βουληθεῖεν εἰς μὲν τῶν ἑλλήνων γλώτῃν αὐτὰ μεταβάλλειν, μόνῃ δὲ τῇ κατὰ πόδα καλουμένην χρῆσασθαι τῆς νόμων ἐρμηνείας, καὶ εἴη κατὰ τῶν τῆς ὀνομαζομένων ἄρα τῶν τίτλων, ὡς εἰκός, περὶ βουληθεῖν χρεῖαν. ἕτερον δὲ παντάπασιν μηδὲ ποῦ ἄρα αὐτὰ περὶ αὐτῶν, μηδὲ αὖθις δοῦναι γάστρας τε καὶ ἀμφισβητήσεως καὶ πᾶσι τοῖς νόμοις ἀφορμῶν. Τοῦτο, ὅσαρ καὶ πρὸθεν ὄσιν τῆς τοῦ ἡδύκτου γέροντος νομοθεσίας. ὡς καὶ τοῖς οὕτω βραχυτάτων αὐτῶν καθεστῶς, ἐν τῆς τῆς ποικίλων ὑπομνημάτων διαφορᾶς εἰς ἀναρτίδμητον ἐκταθῶναι πᾶσι. εἰ γὰρ πᾶσι φαίνεται τυχὸν ἀμφισβητούμενον ἢ τοῖς τῆς δικῶν ἀγωνισαῖς, ἢ τοῖς τοῦ κρίνειν περὶ αὐτῶν κειμένοις, τοῦτο βασιλῆος ἐρμηνεύσει καλῶς. ὅσαρ αὐτῶν μόνῳ ἄρα τῆς νόμων ἐφέται. ὡς ὅτε διερχῶν ἄρα ταύτῳ ἢ μὴ τῶν νομοθετῶν ὑπομνήματα πᾶσι κατὰ πόδα, καὶ τῆς ἡμετέρας κελύσεως ἀλλοιότερον, οὗτ' ἴστω τοῖς τῆς ἀποποίησης ἐνεχόμενον νόμοις, τοῦ παρ' αὐτῶν σωτηριᾶν ἀπαρτιζομένου, καὶ πᾶσιν διαφθερομένου τῶν νόμων, αὐτοῖς ταύτης ὀπτικῆς τῆς ποινῆς, καὶ κατὰ τῆς σημειῶσις πᾶσιν ἐν τῇ περὶ χρωμένων, ἄρα σγῶν καλοῦσιν, καὶ δι' αὐτῶν σωτηριᾶν τῶν γραφῶν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλὰ μὴ δι' ὅλου τοῦς τε ἀειδιούσας, τὰ τε ὀνόματα τῶν πάλαι σφῶν, τῶν τε ὅλων νομοθετῶν γραφῶντων. ἴσωςιν δὲ καὶ οἱ βιβλίον οὕτω γεγραμμένον κτάμενοι, ὡς ἀνόμητον ἔξουσιν τῶν τούτου κτήσων. οὐδὲ γὰρ δίδωμεν ἀδελφῶν τοῖς τοιούτοις βιβλίους ἐν τοῖς δικαστηρίοις πολιτεύεσθαι καὶ κρατεῖν, καὶ εἰ συμβαίη τὸ βιβλίον ἐπ' αὐτῶν τοῦ μέρους, οὗτ' ἀσυνώσκαται, μηδὲν ἔχεν τοιοῦτο σημεῖον, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ οἴῳ δὴ ποτε ἑαυτοῦ μέρει, καὶ εἰ πρὸς ἀπαξ εἴη τοῦτο γινόμενον, ὡς αὐτὸς μὲν τὸ βιβλίον ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένου παντελῶς ἔξει· ὁ δὲ τοῦτο γεγραφῶς, καὶ ἀνοῦν πρὸς κτησόμενον δὲ, διπλάσιον καταθήσει τῆς τούτου διαπραγμάτευσεως τῶν βεβλαμμένων τῶν ποσότητα, οὐδὲν ἢ πῶν ἀρμοζούσης καὶ τῆς ἐγκληματικῆς κατ' αὐτῶν ποινῆς. τοῦτο γὰρ δὲ καὶ ταῖς ἀλλαις διατάξεσιν ταῖς περὶ τούτων τεθείσας ἐνεγράψαμεν, ταῖς τε τῆς Ῥωμαίων περὶ αὐτῶν δούσας φωνῆ, τῆς τε τῆς ἑλλήνων γλώτῃ, καὶ πρὸς τοῖς τῶν νόμων καταθητῶν ἀντεγράψαμεν. ταῦτα δὲ διὰ τὰ βιβλία, τὰ τε τῆς Γ' Ν Σ Τ Ι Τ Ο Τ Τ Ω Ν, τὰ τε τῆς Δ' Ι Γ Ε' Σ Τ Ω Ν φασίν, ἐν τῶν πέρασθαι τῆς τρίτης ἀτυχῆς ἢ μὴ ὑπατίας κρατεῖν δεσπίζομεν, τοῦ ἔστιν ἀπὸ τῆς πρὸς τῶν καλανδῶν ἰανουαρίων τῆς παρούσης δωδεκάτης ὀπτικῆς, εἰς τὸν λοιπὸν ἀπαντα κρατοῦντα χρόνον, καὶ ταῖς βασιλικαῖς συμπληρωμένα διατάξεσιν, καὶ ἄρα ἔχοντα ὅτι τε τῆς ἕστερον συμπληρωμένων, ὅτι τε τῶν ἐν δικαστηρίοις ἠρτημένων, ὅτι καὶ φιλικῶς μὴ παραδιδόμενων ἀπαλλαγῶς. τὸ γὰρ

A sent, & qui lampridem gratia apud principes valuissent, ac celebritatem per eos consecuti essent. Quod si quis apud veteres legumatores celebris non fuisset, huic ne quicquam cum hoc libro commu- ne haberet interdiximus. Omnibus autem qui hic descripti & enumerati sunt, vnum locum vnamque dignitatem adsignauimus: neque cuiquam maiorem quam alij auctoritatem tribuimus. Cum enim omnibus eorum scriptis robur Imperatoriarum constitutionum dederimus, quorsum eorum aliquis maiores vel minores partes habere videretur? Quod autem ut primum hæ functiones coactæ & congestæ sunt, præcepimus: idem nunc quoque confirmantes denuò vetamus, ne quis vel eorum qui nunc sunt, vel eorum qui sunt futuri, commentarios in eas functiones conscribere audeat: nisi si eas in Græcam linguam conuertere velit: eaque sola vti interpretatione quæ καὶ πόδα nominatur: aut verò quicquam eorum adii- cere (quod certè non incommodum fuerit) quæ ἄρα πτα appellant: neque aliud præterea quicquam in eas conscribere: ne videlicet rursus dissidij & contentionum, ac multitudinis legum occasionem præbeant: quemadmodum in edictis Prætorum vsuuenit. Quo- rum volumen etsi erat perexiguum, tamen propter variorum commentariorum copiam in infinitam magnitudinem excreuit. Si quid enim aut inter litigato- res, aut inter iudices controuersæ inciderit, hoc Imperator ipse rectè & commodè interpretabitur. Id enim ei foli concessum & permissum est. Quocirca si quis contra quàm hac nostra constitutione sancitum est, commentarium aliquod conscribere, alia quàm qua permissimus forma, non dubitauerit, is se legibus falsi obnoxii esse certò sibi persuadeat: & fore vt quod conscripserit, excindatur, & modis omnibus corrumpatur: eadem etiam pœna his imminente, qui certis notis, quas σήγλας vocant, in scribendo vtuntur: quibus scripturas corrumpere audeant, nec integrè ac perfectè numeros & nomina antiquorum Iurisconsultorum, & omnes denique functiones describunt. Cæterum quicumque libros ad hunc descriptos modum habuerint, hi se inutiles libros habere intelligant: quoniam quidem eiusmodi libris nullam prorsus in iudiciis auctoritatem tribuimus, ne si ea quidem libri pars quæ recitabitur, nullas huiusmodi notas habuerit, dummodo alia quadam parte vel semel hoc admis- sum sit. Ex quo eueniet, vt ipse quidem librum habeat: verum haud aliter ac si omnino scriptus non esset. Qui verò librum scripserit, etiam ignoranti pos- fessori dato duplo ipsius pretij quantitatem ei qui damno affectus fuerit, persoluet: pœna nihilominus criminali aduersus ipsum competente. Hoc enim aliis quoque de hisce rebus editis Constitutionibus adscripsimus, tam his quæ Latinè scriptæ sunt, quam illi quæ Græca est, & quam nosmet ipsi legum studiosis inscripsimus. Eos verò libros, tam Institutionum scilicet, quam Digestorum, iam inde ab exitu felicitis nostri tertij Consulatus valere sancimus: hoc est à tertio Calendas Ianuarij præsentis huius indictionis duodecimæ: vt in omne reliquum tempus valeant, auctorita- temque in republica cum Imperialibus constitutionibus obtineant tam in negotiis quæ posthac orientur, quàm in his quæ adhuc pendunt, neque dum bona cum gratia & amabili pactione decisa sunt. Nam quod prius

Edicta Prætorum.

prius vel iudicatum vel tranfactum est: id vt retractetur non permittimus. Hunc autem tertium Consulatium nobis sanè insignem atque illustrem dedit Dominus, utpote in quo pax cum Persis firma & stabilis facta est: & hoc legum opus compositum, quod nemo vnquam maiorum nostrorum adsequi potuerat. Præterea pars totius orbis tertia (totam dico Libyam) nostro imperio adiecta est. Hæc inquam omnia Dei optimi maximi & seruatoris nostri Iesu Christi munere tertio nostro consulatui data sunt. Quocirca omnes nobilissimi imperij nostri magistratus nostram hanc sacram constitutionem suscipientes, in sua quisque iurisdictione eas quas diximus leges nostras diligenter & studiose obseruent: & præcipuè vir illustrissimus huius maximæ & regix vrbis præfectus. Curæ autem erit excellentissimo & illustrissimo magistro nostro, & item nobilissimis præfectis sacrorum Prætoriorum nostrorum Orientalibus, Illyricis, & Libycis, auctoritate sua omnibus suæ iurisdictioni obnoxiiis, horum omnes nostro imperio subiectos certiores facere. Data x vii. Calendas Ianuarias, Domino nostro Iustiniano perpetuo Augusto i i i. Consule.

A ἔμπεροθεν ἀπαντὴ δεδικασμένον ἢ συμβιβασμένον, ἀνακινεῖν ἐκ ἀνεχώμεθα. Τὴν δὲ τρίτην ὑπατείαν ἡμῖν ὀνομαστοτάτῳ δέδωκεν ὁ θεὸς, εἴ γε ἐπ' αὐτῆς ἢ τε πρὸς Πέρσας εἰρήνῃ τὸ βέβαιον ἔσται, τὸ, τε τοιοῦτο ἔσθ' νόμων ἀνατίθεται βιβλίον, ὅσῳ οὐδενὶ ἔσθ' ἔμπεροθεν ἐξέρη. Καὶ πρὸς γε ἢ τρίτη τῆς οἰκουμένης ὑἴεσθαι, ἢ τὸν ὅλῳ Λιβύῳ φαμέν, τοῖς ἡμετέροις πρὸς ἐξέει. Σκήπτροις: ἀπαντα ταῦτα ἐκ τῆς μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δώσθαι. Ἰησῦ βίτης ὑπατείας ἡμῖν δεδωμένα, ἀπαντες πόλιες οἱ δικλεύεσται τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀρχοντες ἢ δέσπαι ἡμῶν ταύτῳ δεχόμενοι διάταξιν, χρῆσθαι τοῖς πεποιημένοις ἡμῶν νόμοις ἕκαστος ἐν τῷ κατ' ἑαυτὸν ὁρισσασίας διασφύρει. περὶ δὲ αὐτῶν ἐν τῇ μεγίστῃ καὶ βασιλείῃ ταύτῃ πόλει καὶ ὁ ταύτης ἐνδοξότατος ὑπαρχος. μελήσει δὲ τῶν τε ὑπερφυσάτων καὶ δικλεύεσάτων ἡμῶν μαγίστρῳ, τοῖς τε ἐνδοξοτάτοις καὶ πανδημοῖς ὑπαρχοῖς ἔσθ' ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων, τοῖς τε πρὸς ἡλίον ἀνίσχοντα, τοῖς τε ὅπῃ τῆς Ἰλλυριδῶν, τοῖς τε ὅπῃ Λιβύης διαπρὸς ἀξίων οἰκείων ἀπασιν τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ τεταγμένοις ταῦτα ποιῆσαι καταφανῆ, πρὸς τὴν ἀπάντων τῶν ἡμετέρων ὑποκόνων ἀποβελόγισιν γνώσιν.

ΕΞ ΟΣΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠ' ΑΥΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ

Βιβλίων σύγκρισις τὸ παρὸν ὑπὸ Διγέτων ἦτοι τῆ Παιδετικῆ τῆ ὑπερβουλάτου βασιλέως Ἰουστινιανῆ συντάγμα.

NOMINA PRUDENTIVM, EORVMQVE LIBRI, ex quibus Digestorum opus compositum est & concinnatum.

SALVII IULIANI.

Digestorum lib. nonagintanovem. *
Ad Minicium Natalem lib. sex.
Ad Urfcium Feroem lib. quatuor.

AEMILII PAPINIANI

† Quaestionum libri triginta septem.
Responsorum lib. decem & novem.
Definitionum lib. duo.
De adulteris lib. duo.
Lib. singulares.
De adulteris.

Q. MUCII SCAEVOLE.

† Liber vnus.

SABINI.

Iuris ciuillis lib. tres.

ALFENI VARII

Digestorum lib. quadraginta.

PROCVLI.

† Liber octo.

ANTISTII LABEONIS.

† Liber octo.
Posteriorum lib. decem.

NERATII PRISCI

Regularum lib. quindecim.
Membranarum lib. septem.
Responsorum lib. tres.

IAVOLENI.

Ex Cassio lib. quindecim.
† Liber quatuordecim.
Ad Piautium lib. quinque.

P. IUVENTII GELSI.

Digestorum lib. triginta novem.

SEXTI POMPONII.

Ad Qu. Mutium lectionum lib. trigintanovem.
Ad Sabinum lib. trigintaquinque.
† Liber viginti.

† Variarum lectionum lib. quindecim.

Ad Plautium lib. septem.
Fideicommissorum lib. quinque.
Senatusconsultorum lib. quinque.
† Liber duo.

ABVRNII VALENTIS.

Fideicommissorum lib. septem.

VOLSII MAECIANI.

† Fideicommissorum lib. sedecim.
Publicorum lib. quatuordecim.
[Ad L. Rhodiam lib. vnus.]

IVLII MAVRICIANI.

Ad leges lib. sex.

TERENTII CLEMENTIS.

Ad leges lib. viginti.

† AFRICANI.

Quaestionum lib. nouem.

† VLPII MARCELLI.

Digestorum libri trigintavnus.
Ad leges lib. sex.
Responsorum lib. vnus.

CERBIDII SCAEVOLE.

Digestorum lib. quadraginta.
† Quaestionum lib. viginti.
Responsorum lib. sex.
Regularum lib. quatuor.
Lib. singulares.

De quaestione familiae.

Quaestio publicè tractatarum;

FLORENTINI.

Institutionum lib. duodecim.

T. GAI.

Ad edictum provinciale lib. triginta duo.
Ad leges lib. quindecim.
Ad edictum vrbicum, qui haberi potuerunt, lib. duodecim.
Aureorum, † [siue rerum cotidianarum] lib. septem.

† [δωδεκάβιβλος] lib. sex.

Institutionum lib. tres. *

De manumissionibus lib. tres.

Fideicommissorum lib. duo.

De verborum obligationibus lib. tres.

[Ad edictum aedilium curulium lib. duo.]

Lib. singulares.

De casibus.

Regularum.

Doraliorum.

De formula hypothecaria. †

VENULEII SATVRNINI.

Stipulationum libri decem & nouem.

Actionum lib. decem.

De officio proconsulis lib. quatuor.

Publicorum lib. tres.

De interdictis lib. sex.

De poenis paganorum lib. vnus.

TERTYLLIANI.

Quaestionum lib. octo.

Decastrensi peculio lib. vnus.

PAPIRII IVSTI.

Constitutionum lib. viginti.

DOMITII VLPIANI.

Ad edictum lib. octoginta tres.

Ad Sabinum lib. quinquaginta vnus.

Ad leges lib. viginti.

† Disputationum lib. decem.

Omnium tribunalium lib. decem. †

De officio proconsulis lib. decem.

† Παιδικῶν lib. decem.

Regularum lib. septem.

Fideicommissorum lib. sex.

Opinionum lib. sex.

De adulteris lib. quinque.

De appellationibus lib. quatuor.

De officio consulis lib. tres.

Institutionum lib. duo.

De censibus lib. sex.

Responsorum lib. duo.

[Ad edictum aedilium curulium lib. duo.]

Lib. singulares.

De sponsalibus.

De officio praefecti vrbis.

De officio praefecti vigillum.

De officio curatoris reipublicae.

De officio praetoris tutelaris.

De officio quaestoris.

[De officio consularium.]

De excoicationibus tutelaram.

Regularum rursum.

IVLII PAVLI.

Ad edictum lib. octoginta.

Quaestionum lib. viginti sex.

Responsorum lib. viginti tres.

Breuis edicti † lib. viginti tres.

† Ad Plautium lib. decem & octo.

In Pand. Flo. hic ut. Graecis habentur. Ceterum in catalogo inscriptionum nomina, & librorum numerus Graecis vocibus, reliqua vero Latinis expressa sunt. quod cum inscriptionum habentur reponimus. † Flo. τὰ μόνα ἐπεὶ ἐπιτολὰς βιβλίου δεῖται ἰδ. est, qui soli tu reperit fuerat decem. Politianus in episto. ad Iacob. Modestus habet quindecim. * βιβλία τέσσαρες. † Gaj liber singularis ad legem Cilianam citatur lib. 6. tit. 2. l. 4.

† Hi libri aetatis quoque adducuntur, quaestio item publicarum disceptionum. † Flo. Pro tribunalium βιβλία δεκά.

† Flo. Breuion. † Alias adducuntur, quaestio ad Plautium.

Ad Sabinum lib. sedecim.
 Ad leges lib. decem.
 Regularum lib. septem.
 Sententiarum siue factorum lib. sex.
 Sententiarum [receptorum] lib. quinque.
 Ad Vitellium Sabinum lib. quatuor.
 Ad Neratium lib. quatuor.
 Fideicommissorum lib. tres.
 † Decretorum lib. tres.
 De adulteriis lib. tres.
 Manualium lib. tres.
 Institutionum lib. duo.
 De officio proconsulis lib. duo.
 Ad legem Aeliam Sentiam lib. tres.
 Ad legem Iuliam † lib. duo.
 De iure fisci lib. duo.
 De censibus lib. duo.
 [Ad edictum aedilium curulium lib. duo.]
 Lib. singulares.
 Regularum iterum lib. vnus.
 Regularum tertio lib. vnus.
 De pœnis paganorum.
 De pœnis militum.
 De pœnis omnium legum.
 De vfuris.
 De gradibus & adfinibus.
 De iure codicillorum.
 De excusationibus tutelarum.
 Ad regulam Catonianam.
 Ad senatusconsultum Orphitianum.
 Ad senatusconsultum Tertullianum.
 Ad senatusconsultum Sillanianum.
 Ad senatusconsultum Velleianum.
 Ad senatusconf. Libonianum, seu Claudianum.
 De officio præfecti vigilum.
 De officio præfecti vrbi.
 De officio prætoris tutelarum.
 [De officio adfessorum.]
 De extraordinariis criminibus.
 Ad hypothecariam formulam.*
 Ad municipalem.
 De publicis iudiciis.
 De inofficioso testamento.
 De septemviralibus iudiciis. †
 De iure singulari.
 De secundis tabulis.
 Ad orationem diui Seueri.
 Ad orationem diui Marci [& Commodi.]
 Ad legem Velleiam.
 Ad legem Cinciam.
 Ad legem Falcidiam.
 De tacito fideicommissio.
 De portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur.
 De iuris & facti ignorantia.
 De adulteriis.
 De instructo & instrumento.
 De appellationibus.
 [De assignatione libertorum.]
 De iure libellorum.
 De testamentis.
 De iure patronatus.
 De iure patronatus, quod ex lege Iulia & Papia venit.
 De actionibus.
 De concurrentibus actionibus.
 De intercessionibus fœminarum.
 [De operis libertorum.
 De variis lectionibus.]

† Aliubi sic
 adhuc, impe-
 ratorum senten-
 tiarum in co-
 gnitionibus
 prolatarum ex
 libris sex pri-
 mo, Decreto-
 rum lib. 2.
 † Flo. Iuniam.

* Flor. Y. no.
 Inq. 14.

† Septemvi-
 ralis iudicij
 meminit Li-
 vii. lib. 1.
 De. 3.

De donationibus inter virum & uxorem.
 De legibus.
 De legitimis hereditatibus.
 De libertatibus dandis.
 De senatusconsultis. †

CLAVDII TRYPHONINI,
 Disputationum lib. viginti vnus.
 CALLISTRATI.

De cognitionibus libri sex.
 Edicti monitorij libri sex.
 De iure fisci libri quatuor.
 Institutionum lib. tres.
 Quæstionum lib. tres.*

ARRII MENANDRI,
 De re militari lib. quatuor.
 AELII MARCIANI.

Institutionum lib. sedecim.
 Regularum lib. quinque.
 De appellationibus lib. duo.
 De publicis iudiciis † lib. duo.
 Lib. singulares.
 De delatoribus.
 Ad senatusconsultum Turpillianum.
 Ad hypothecariam formulam.*

IULIUS AQUIA. †
 Responsorum lib. vnus.
 HERENNII MODESTI

Responsorum lib. vnde viginti.
 In dextrâ lib. duodecim.
 Regularum lib. decem.
 Differentiarum lib. nouem.
 Excusationum lib. sex.
 De pœnis lib. quatuor.
 Lib. singulares.
 De præscriptionibus.
 De inofficioso testamento.
 De manumissionibus.
 De legatis & fideicommissis.
 De testamentis.
 Περὶ ἀνεπιτηδίων.
 De enucleatis casibus.
 De differentia dotis.
 De ritu nuptiarum.

TARVNTENI PATERNI
 De re militari lib. quatuor.
 AEMILII MACRI.

De re militari lib. duo.
 De publicis iudiciis* lib. duo.
 De officio præfidis lib. duo.
 De appellationibus lib. duo.
 Εἰς τὴν βιβλίαν δ' ἑ.

AVRELIII ARCADII CHARISII.
 Lib. singulares.
 De testibus.

De officio præfecti prætorio.
 De muneribus civilibus.

LICINNII RVFINI,
 Regularum lib. duodecim.
 P. FVRRI ANTHIANI.

Partis edicti lib. quinque.
 MAXIMI.

Ad legem Falcidiam lib. vnus.
 HERMOGENIANI,
 Ε'πιτομὴν iuris lib. sex.

[AELII GALLI.
 De verborum, quæ ad ius pertinent, significatione.]

† Scripsi
 hac, quæ
 sunt in
 Florentina
 articulo
 formula
 metri. De
 ceptione
 mulatum
 dotes re
 rione.
 * Flo. de
 quaque
 litiarum
 tres.

† Flo. de
 sum.

* Flo. de
 Inq. 14.
 * Flo. de
 Inq. 14.

* Flo. de
 Inq. 14.

Nomine domini &c.) Hæc sub simul cum constitu- tione est quadam epistola. & dividitur in tres partes. Primò ponit nomen mutentis eam cum nominibus & cognominibus : & durat vsque ad ver. Theophilo. ibi est secunda pars, in qua ponuntur nomina quibus instituitur

ista epistola. & durat vs- que ad verb. salutem. ibi est tertia pars, in qua ponitur salutaris, secundum Bar.

a Imperator. sic dicitur quia imperat subditis. ADDITIO. Soter hic queri, quâdo quis dicatur imperator. & dicitur quòd ante corona- tionem non est imperator: sed rex Ro manorum: vt est text. in cap. venerabilè. ex tra. de electione. sed post triplicem corona- tionem proprie dicitur imperator, per glo. in cle. j. de iur. iuran. & Panor. in d. ca. vene-

† Iuris pro- fessores sunt: quod ex §. que omnia. & §. sed cū professio- nis. cõstit. 2. d. præce- dente. Ta- ra. colligere est, quia an- tececerunt & præterit disceptis. tamen si in- certus Al- cia. in hac re fluctuet. lib. dispunc. 3. ca. 12. & prætermis. 2.

a Vel me- lius à Iulio Casare eius amiculo se- cundum Bald. b Vraque expositio po- test esse vo- ni secundum Ioan. Fab. c Ange. in proœ. insti. ubi gl. simi- lis.

e Doff. hic ponit de donatione facta silue pro pape, an valere. ad quòd adde. gl. fin. secundum Bal. in l. 1. §. cum vr- bẽ infra de offic. traf. vr. qua- nult impe- ra. post do- nare pape de rebus in perii.

IN NOMINE DOMINI IESU CHRISTI.

IMPERATOR^a CAESAR^b FLAVIUS^c IVSTINIANVS^d ALAMANNICVS, GOTHICVS, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclutus, victor^e ac triumphator^f i semper Augustus^g Theophilo, Dorotheo, Theodoro, Isidoro, & Anatolio, & Thalleleo, & Cratino viris illustribus antecessoribus, ^h & Salaminio viro disertissimo antecessori salutem.ⁱ

M N E M reipublicæ nostræ sanctionemⁿ iam esse purgatam^o & compositam^p tam in qua- tuor libris Institutionum^q seu elementorum,

A nuncupantur, primam videlicet Digestorum vsque ad librũ de iudiciis: & tum non amplius Dupondios, sed Iustinianeos auditores vocandos decernit. Secundo verò anno librum de iudiciis vsque ad librum De rebus creditis, si certum petetur. vel à libro De rebus creditis, vsque ad librum de pigno-

ribus legendum cen- set vnã cum quatuor libris singularibus. Et tum auditores Edicta- les vocari vult. Ter- tio anno legetur titu- lus, si certum pet. vel titulus de iudi. si vnus lectus est, alter verò non. & cum eis legen- tur tres libri singula- res: & alii dimittuntur in illo tertio anno vs- que ad titu. de bono. possess. & isti quatuor libri sunt: scilicet de sponsalibus, de tutelis, de testamentis, & de legatis. Item legentur in illo anno responsa Papiniani: quæ sunt

B in vltimistibus libris singularib⁹. Et vocabũtur in isto tertio anno Papinianistæ; & fiet festum vt olim fiebat. In quarto anno non legentur responsa Pauli, vt olim: sed alij libri singula- res. x. legentur, & vocabuntur in isto quarto anno Hirci, id est subtiliter videntes. In quinto anno legetur Codex: & extunc postunt recedere pro sapientibus. & hoc vsque ad §. hæc autè. Exinde dicit quod hæc tria volumina. s. Digesta, Codex, & Institutiones, in regijs vrbibus legantur: puta in ciuitate Ro- mana, vel Constantinopolitana, vel in ciuitate Berytensium lege possunt, alibi enim legi non debent. sed alibi legentes non habent priuilegia quæ habent qui in prædictis vrbibus legunt: quia non leges docent, immo committunt in leges. Secundo dicit quod libri legales nõ debent scribi per signa, vt vna litera representet partem: sed debent scribi per conse- quentiam literarum. nam ita iusit alibi Iustinianus, vt per cõ- sequentiam scriberentur. & hoc iusit bis. Et hic iubet tertid⁹ vt per consequentiam scribantur. Si autem per signa scriban- tur, non valent tales libri: nec illæ leges poterit allegari: imò scriptor criminaliter punietur, etiam in duplo. Tertio dicit q⁹ scholares non debent inter se ludos nociuos exercere: nec contra doctores. & est ratio, quia ex ludo crimen oritur. In. §. & hæc omnia. dicit quot iudices habet scholaris in causa sua. Nam dicit quod habet præfectum vel præsidem loci, item ha- bet episcopum loci, item habet doctorem legum. & sic habet scholaris tres iudices in causa sua. Vltimo alloquitur docto- res Iustinianus, vt incipiant amodo docere & regere. Nam di- cit Iustinianus, quòd de inutili fecit vtile: & ad hoc proban- dum inducit quoddam simile de permutatione quam fecit Diomedes cum Glauco.

n Sanctionem. Dicitur quandoque sanctio qualibet imperia- lis constitutio: vt C. de no. Codic. compo. ibi, colligentes ve- rò in vnam sanctionem &c. Quandoque illa tantum quæ pre- nam imponit: vt insti. de rerum diui. §. sanctæ. Tertio dicitur totius iuris compositio: vt hic. & quod hic dicit, omnem toti⁹ reipublicæ nostræ, id est totius imperij, quod est suum, & res in eo cõtentæ, ratione iurisdictionis, vel protectionis, vt hic: non proprietatis, secundum Bul. sed M. etiam proprietatis, ar- gu. infra de nat. restitu. l. queris. sed fauore ingenuitatis est il- lud: imò est ideo, quia patrono consentiente princeps eum re- stituit: alijs princeps non possit: vt eo. tit. l. pe. & vlti. Item ius anulorum aureorum non datur à principe inuito p atrono: vt infra de iur. aur. an. l. diuus. Item pro eo. f. Mar. est C. de qua- dri. præferi. l. si in prin. sed expone vt ibi. Item pro eo infra de eunt. l. Lucius. & de rei vind. l. item si verberatum. §. item si fortè, sed illud fauore militia: sed & aliquid datur possessori. sic & in libro Regum: Hoc ius regis erit, prædia ves- tra dabit militibus suis: filias vestras faciet panificas. vel ratione delicti possessoris sunt hæc. Item pro eo. C. de vendi. re. fisc. l. j. libr. x. sed illud ratione partis. * sed ibi diuidit pretium cum socio. Item not. quòd respubli. mul- tas habet significationes: vt no. in authen. de hered. & Fal. in prin.

Sanctio quot modis capitur.

*Hactenus procedit gl. Accursu. Aegi. Per.

*Vide que scripsi illic. Aegi. Per.

o Purgatam. contrarietatibus, similibus, & inutilibus: vt C. de no. Codic. facien. §. quibus. & Co. de iusti. Codic. confir. §. tol- lendis. & C. de vete. iure enucle. l. j. circa principium. p Compositam. id est sub compendio positam: sed ab aliis adin- uentam, licet sparim positam. at promulgare. est de nouo con- stituere: vt institui. in proœmio. §. omnes verò. q Institutionum. quare hæc nomina habeat, dic vt instituit. in proœmio. §. igitur.

Mnem. CASVS. Docet in hac constitutione Imperator scripta primò Instituta, secundo verò loco Digestorum seu Pandectarum quinquaginta libros, postremò Imperialium Constitu- tionum libros duodecim composuisse, Code- cem nempe Iustinianum ex Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano Codicib. constatum. Dein expulso inutili, ac præpostera professorum iuris in prælegendis auctoribus re- cepta consuetudine, nunc tandem veram ac breuem docendi methodum tradit. Ac prima quidem anni primi parte Insti- tutiones legends esse, reliqua verò parte, quæ rã pãrã ff. Vetus.

lum: vt in aut. de tabel. in rub. & §. illud. col. iiii.

a Et ipsi. l. libris, vel titulis, non præbentibus &c.

b Olibo libris semotis, sed si octo excipiuntur, nulli remanet, sed respon. plures erant olim. Alij habent hic, sex vel septem.

c Legentibus. datui casus est.

d Vt. pro id est. Accurcius.

e Vtissimum. nunc hos, nunc illos primo. Accurcius.

f Que. l. consummatio respon. Papi niani: vt j. eo. §. terti. ibi, vobis autem pulcherrimas &c. j.

g Accipiebant ex prædictis respon. s.

h Tradit. primo, secundo, & tertio anno. Accurcius.

i Recitabant. l. scholares in quarto anno.

k Vacua notio. hic dicitur vacua notio sciencia quam à magistris accipiebant: eo quod tunc vacabant in scholis.

l Magistri legum. no. doctores dici magistris. sic. de arbi. qualem. & subaudi, vos ipi &c.

m Peritia. not. aliqua debere habere doctorem vltra ea quæ dicit scholaribus. Accur.

n Monumenta. id est documenta, à moneo, non à memoria, vt monucentum: vt infra de relig. l. monumentum.

o Testimonio. i. assertionem. sic dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

p Nos vero tantam penuriam. nam copia facit inopiam. superfluitas enim potius erat. * vt erat penuria quantum ad utilitatem per paucam quam continebat tãta legum multitudo: & sic penuria reprobatur. sic. j. de test. l. iij. in prin. in glo. egens. aliquando prodect: vt infra de offic. præf. l. illicitas. in fi. & instit. de suspect. tuto. in fi.

q Thesauros. inestimabiles, vt infra de var. & extra. co. l. j. §. proinde. & §. seq. & per similitudinem dicit.

r Quibus. thesauris.

s Ergatis. ergo quod habeo vt scienciam, & per hoc mihi non abest: vt hic, & infra de leg. iij. l. legatis seruis. §. ornatricibus. ergo quod habeo: vt librum: & per hoc mihi abest: vt infra de acquir. re. do. l. traditio. Ergo etiam quod non habeo: vt insti. qui. alie. licet. §. j.

t Et hinc. i. hinc dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

u Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

v Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

w Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

x Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

y Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

z Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

aa Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ab Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ac Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ad Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ae Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

af Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ag Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ah Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ai Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

aj Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ak Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

al Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

am Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

an Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ao Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ap Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

aq Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ar Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

as Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

at Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

au Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

av Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

aw Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ax Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ay Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

az Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

ba Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bb Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bc Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bd Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

be Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bf Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bg Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bh Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bi Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bj Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bk Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bl Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bm Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bn Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bo Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bp Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bq Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

br Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

bs Quia. i. quia dicitur in aut. de mona. §. cogitandum. col. j.

A t Diuisi. Dat Galienus opes, & sanctio Iustiniana: Ex alijs paleas, ex istis collige grana.

u Penè. philosophicū temperamentum. simile j. de arbi. l. si duo. §. j. ibi, & fortasse. vel ideo quia non potest esse quin aliquid remanserit quod ex veteri institutione non est positum in noua. vel quia quedam sunt in nostra institutione, quæ in veteribus non erant.

x Stagnum. per similitudinem. vt enim stagnum in se stabile continet aquam: vt j. vt in flu. pu. l. j. §. stagnum. sic liber iste instituit, continet scienciam iuris ciuili.

y Ex quaestore. nomē est dignitatis, sicut quaestor, & sicut consul: vt C. de aduoca. diuer. iudicio. l. petitionem. §. egredientem. quidam tamē dicunt ex consulem esse eum qui fuit consul, & desit: sicut ex quaestor, qui desit esse quaestor: vel dicitur tertio quod hoc nomen ex quaestor & ex consul ponuntur pro suo simplici: vt no. instit. in proœmio. in §. cumque.

z Antecessores. id est doctores. etiam habes hoc insti. in proœmio. §. cumque.

a Anni. scilicet primi.

b Primam partem. à titu. de iust. & iu. vsq; ad titu. de iudi. Accur.

c Græco vocabulo prota. i. prima. inde protocolon, & protoplasma, & protomartyr. Accur.

d Quia quod primum. no. sic j. de verb. sig. l. proximus. Accur.

e Iustinianos. dicuntur ergo Iustiniani, vel Iustinianistæ: à Iustiniano: quia Iustiniani institutiones legunt, sic artista qui artes legunt. & sic nomina sunt consequentia rebus: vt instit. de dona. §. est & aliud olim dupondij vocabantur: vt hic dicit.

f Legitima. i. ad legalem scienciam addiscendam.

g Prioris. id est instit. quæ dantur primo anno legentibus.

h Volumina. scilicet institutionum.

i Fulgere. no. nomina consequentia rebus: vt dixi.

k Postum. dicebatur enim editales. & hodie dicitur. Accur.

l De iudiciis. à tit. de iudi. vsq; ad ti. si cerpe. qui sunt septem libri: vel ab inde vsque ad librum de pign. qui sunt octo.

m Vicissitudo. id est oportunitas hos vel illos legendi primo vel postea. Accurcius.

n Quam. vicissitudinem.

o Quam. vicissitudinem.

p Quam. vicissitudinem.

q Quam. vicissitudinem.

r Quam. vicissitudinem.

s Quam. vicissitudinem.

t Quam. vicissitudinem.

u Quam. vicissitudinem.

v Quam. vicissitudinem.

w Quam. vicissitudinem.

x Quam. vicissitudinem.

y Quam. vicissitudinem.

z Quam. vicissitudinem.

aa Quam. vicissitudinem.

ab Quam. vicissitudinem.

ac Quam. vicissitudinem.

ad Quam. vicissitudinem.

ae Quam. vicissitudinem.

af Quam. vicissitudinem.

ag Quam. vicissitudinem.

ah Quam. vicissitudinem.

ai Quam. vicissitudinem.

aj Quam. vicissitudinem.

ak Quam. vicissitudinem.

al Quam. vicissitudinem.

o. no.

† Hic Insti. laudat Papi. sic & in l. generaliter. §. cū autem. & de insti. et sub. sub cōs. fa. C. & ubique. Bol. hinc infero, virum doctum licite commendari posse.

* hoc reser. dū non est Accur. Per. * u.

* eos va. cue.

† Adde Papi. no. c. i. de loca. ad. de tex. in l. quibus præcipua. ff. de verb. re. signi. tex. in proz. sexti lib. & ibi gl. in superscriptione. que egregie loquitur de doctribus quales esse debeant.

* hec scripturavitata fuit tēpore Iustimani, vt apparet ex loco Domini in Eumelico, The sauros Latini veteres secundum græcos sine u litera proferebant.

† id est, qui amplius quaestor aut consul non est. Est forma ei seculo sarmataris, pro quaestorio & consulari viro.

Sic veteres Latini pro consule, & Salustius promiste, & Tullius pro quaestore, vno verbo per omnes casus enumeros dixerunt. Aegi. Per. Vide Angelu. Poli. Misce. c. 93. Alc. lib. 4. de verb. sig. & Eras. Chil. l. ceter. 8. Proverb. 11. & Chil. 4. cent. 5. Prover. 545

† Vetus.

b ij Noua.

a *Nova*, omnia noua placent, sic in auth. de consul. §. quantū-
cunque, in fia. col. iij. Vel dic quod sunt decorata omnia om-
ni pulchritudine noua, cum Iustinianus compilando quāsi re-
nouauerit, & nouiter bene posuerit.

b *Singulares*, libri singulares sunt hodie x. & vij. f. à tit. de pig.
vsque ad ti. de bo. pos.

sic dicti, quia p se stāt,
& sub illo titu. de iu-
dic. vel illo de rebus,
non continentur: ex
quibus x. & vij. man-
dat hic quatuor legi
in secundo anno. f. pri-
mum de tribus qui tra-
ctat de dotibus, s. illum
de spon. omīsis duobus,
scilicet de donat.
inter virum & vxo. &
illo de impensis. Item
primum de duobus
qui de tutel. dicuntur.
nam duo sunt scilicet
de tutel. & de excu-
sa, tu. Item primum de
duobus qui de testa-
mentis dicuntur. duo
enim sunt, de testamē-
tis, & de testamento
militis. Item primum
de septem, qui de lega-
tis tractant scilicet de
leg. j. nam septem sunt
à tit. de leg. j. vsque ad
tit. de bo. poss. sed se-
cundum hoc ergo le-
gitur per saltum, quod
supra prohibuit pro-
ximè. sed utilis erat
saltus, vt de omni ma-
teria sentirent, cum
nulla sit inutilis quod
olim erat.

c *Quatuordecim*. Omī-
sis primis tribus singu-
laribus de pig. de ædil.
edict. & de vsuris: qui
occasione vicinītatē
præcedentiū legeren-
tur in tertio anno, &
cum præcedentibus.
Accursius.

d *Tripertiti*. i. trium li-
brorū. alij dicunt olim
fuisse vnum volumen
in quo illi soli tres li-
bri continebantur.

e *Excerpto*, id est acce-
pto vel assumpto ad le-
gendum.

f *Sors tulerit*, quia alte-
rum tantum sit lectum
in præcedenti anno ad
electionem doctorū:
vt supra proxi. §.

g *Tripertita legum*, id
est tres libri singula-
res. f. de pig. & de ædi-
licio edict. & de vsu-
ris: vt hic subiicit. Ac-
cursius.

h *Hypothecariam*, que
est de pignoribus.

i *Posuimus*, scilicet oc-
currat.

k *Æmula*, æmulor tibi,
id est inuideo tibi. a & sic æmula, id est inuida pigneraticia
directa debitori contra creditorem datur: vt insti. qui. mo. re
con. ob. §. fi. & sic directa scilicet hypothecaria competit cre-
ditori: vt §. de pigno. per totum. Item æmulor te. i. imitor te,
inde dicitur, Æmulor vos dei æmulatione. & sic hic tractatus
illum imitatur, & circa idem tractat: & sic ad contrariam hy-
pothecariam se refert. Accursius.

l *Quæ*, directæ & contrariæ.

m *Easdem res*, scilicet obligatas. nam circa eas ambæ, scilicet
hypothecaria & pigneraticia directæ tractat diuersimode: &
propter hoc dicit pene. Item sicut hypothecaria proponitur

In isre de
nulla inuti-
li materia
nunc tra-
ctatur.

Alia prima
expositio
est vera se-
cundum
Bar. hic.

rebus totos, & per suam con-
sequentiam accipiant, nullo
penitus ex his derelicto, quia
omnia noua pulchritudine
sunt decorata, nullo inutili,
nullo defueto in his penitus
inueniendo. Alterutri au-
tem eorundem volumini, id
est de iudiciis vel de rebus,
adiungi in secundi anni au-
dientiam volumus quatuor
libros singulares, b quos ex
omni compositione qua-
tuordecim c librorum excer-
psimus: ex collectione qui-
dem tripertiti d voluminis
quod pro dotibus composui-
mus, vno libro excerpto: e ex
duobus autem de tutel. &
curationibus, vno: & ex ge-
mino volumine de testamen-
tis, vno: & ex septem libris
de legatis & fideicommissis,
& quæ circa ea sunt, simi-
li modo vno tantum libro.
Hos igitur quatuor libros,
qui in primordiis singula-
rum memoratarum composi-
tionum positi sunt, tatum-
modo à vobis eis tradi san-
cimus, cæteris decem oportuno
tempori conseruandis:
quia neque possibile est, ne-
que anni secundi tempus
sufficit ad istorum quatuor-
decim librorum à magistra
voce eis tradendorum reci-
tationem. Tertij insuper
anni doctrina talem ordi-
nem fortiaur, vt siue li-
bros de iudiciis, siue de re-
bus secundum vices legere
eis fors tulerit, f concurrat
eis tripertita g legum singu-
larium dispositio: & in pri-
mis liber singularis ad hy-
pothecariam h formulam:
quem oportuno loco, in
quo de hypothecis loqui-
mur, posuimus, i vt cum æ-
mula k sit pigneraticia actio-
nibus quæ l in libris de re-
bus positæ sunt, non abhor-
reat eorum vicinītatē, cum

vt saluum sit creditori debitum, ita & in pigneraticia, scilicet
eōtraria, vt saluum sit creditori quod in re obligatam impen-
dit, infra de pign. actio. l. tutor. §. contrariam. & in l. si seruos,
& insti. qui. mo. re con. ob. §. fina. differuat tamen in multis:
quia altera est in rem, scilicet hypothecaria: vt C. de pig. l. pi-
gnoris. alia personali, scilicet pigneraticia: vt C. de distr. pig.
l. fina. item pigneraticia alia directā, alia cō-
traria. item hypothecaria alia in xxx. ann. alia in xl. ann. porrigi-
tur: vt C. de præscript. xxx. ann. l. sicut. & l. cū
notissimi. in princ. quandoque etiam minus xxx. ann. durat
hypothecaria: vt C. si aduer. cre. l. j. & ij. & ideo dicit pene. Ac-
cursius.

circum eandem res m ambabus
penè idem studium sit. Et
post eundem librum singu-
larem alius liber similiter eis
aperiatur, quem [de vsuris:
Item alius quem ad edictum
ædiliū, & de redhibitoria
actione, & de euictioni-
bus, necnon duplæ stipula-
tione composuimus. Cum
enim quæ pro emptionibus
& venditionibus legibus cau-
ta sunt, in libris de rebus præ-
fulgent, hæ autem omnes
quas diximus definitiones n
in vltima parte o prioris
edicti fuerant positæ: neces-
sario eas in anteriorem lo-
cum transtulimus: ne à ven-
ditionibus quarum quasi mi-
nistra p sunt, vicinītatē vl-
terius deuagentur. Et hos
tres q libros cum acutissimi
Papiniani r lectione traden-
dos posuimus, quorum vo-
lumina s in tertio anno stu-
diosi recitabant: non ex om-
ni eorum corpore, t sed spar-
sim pauca ex multis & in hac
parte accipientes. Vobis au-
tem pulcherrimus Papinia-
nus non solum u ex respon-
sis quæ in decem & nouem
libros composita fuerant,
sed etiam ex libris septem &
triginta quæstionum, & ge-
mino volumine definitio-
num, necnon x de adulteriis,
& penè omni eius exposi-
tione in omni nostrorum
Digestorū ordinatione præ-
fulgēs propriis partibus, præ-
clarus * sui recitationem y
præbebit. Ne autem tertij
anni auditores, quos Papi-
nianistas vocant, nomen &
festiuitatem z eius amittere
videantur: ipse iterum in ter-
tium annum per bellissi-
mam machinationem intro-
ductus est. librum enim hy-
pothecariæ ex primordiis a
plenum eiusdem maximi
Papiniani fecimus lectione:

n *Definitiones*. id est
tractatus de pigno. &
de ædil. edicto, & de
vsuris.

o *In vltima parte*, quia
omnia edicta in sine
librorum legendorum
per omnes annos erāt
posita: sed melius stāt
iuxta eos quos imi-
tantur.

p *Ministra*, id est pæ-
dissequa: vt C. de ver.
iu. enuclean. l. ij. §. in
tertia.

q *Hos tres*, scilicet ad-
dito libro de vsuris,
de quo hic non aper-
rit, vt de aliis duobus:
sed ex eo quod dicit
tres, vt & supra in prin-
cip. dixi, satis colligi-
tur.

r *Papiniani*, quia scri-
pta Papiniani in his
tribus libris continen-
tur.

s *Quorum volumina*, id
est volumina ex qui-
bus dicti tres libri sunt
extracti.

t *Corpora*, id est ex to-
to per consequentiam.

u *Non solum*, id est
non solum ex colle-
ctione responsorum,
ex qua sola antiqui le-
gerent: sed ex omni
expositione Papinia-
ni præfulgente penè
per totum corpus Di-
gestorum, præbebit
recitationem &c. non
quod hæc omnia in
tertio anno legantur,
sed ea sola quæ in di-
ctis tribus libris con-
tinentur cum alio vo-
lumine de rebus, vel
de iudiciis.

x *Necnon*, subaudi ex
libris.

y *Recitationem*, q. d. le-
ges Papin. præclare sunt positæ per corpus iuris in locis com-
petentibus: quæ omnes leguntur, licet non in tertio anno: sed
olim legebantur tantum octo libri ex responsis Papiniani: vt
supra §. in tertio.

z *Festiuitatem*, festum enim Papiniani faciebant eo anno quo
responsa eius legebantur. Sed quia hodie non vt olim legun-
tur: crederetur non fieri eius festum: sed licet non vt olim, ite-
rum tamen leguntur, licet alio modo: ideoq; & hodie festum
eius fiat.

a *Ex primordiis*, quia per totum librum de pigno. primordia
titulorum Papiniani sunt.

Et nomē.

- a Et nomen dicimus subaudi &c.
- b Peragant. Interpone tuis interdum gaudia curis.
- c Memoria. sic C. de epi. & cle. l. quoniam venerabilis.
- d Græco vocabulo hircos. quod idem est quod iubiliter vidēs.

ADDITION. Non hircos legendum, vt somniat Acc. sed lyras habet germana lectio, quæ vox solutores significat, nempe eos qui in ciuili sapientia tantum promouerunt, vt legum ænigmata possint subtiliter & acutè dissoluere. quos autem sequenti respōso πρὸς λύτας appellat, ποίσις interpretari eos qui τῶν λύτῶν antecessores sunt: quasi eos eruditione longe antecedant: & quibus (vt inquit Iustin.) nihil ad legitimæ scientiæ cognitionem delit.

e Recitabant. in quarto anno auditores per seipos: vt supra eo. §. his igitur licet ibi istorum librorum numerus non esset. f Lecturæ. id est frequenter legere.

g Habebant responsis. derogat Paulo, sed Papinianum honorauit. h Partibus. à titu. de pign. vsque ad titu. de bo. posf.

i Partibus. Prima vsque ad titu. de testa. alia vsque ad titu. de bo. posf.

k Distributionem. nam in septem partes distribuit: vt s. eo. §. in secundo.

l Posuimus. vt s. eo. §. ex libris.

m Partibus. scilicet de bon. posf. vsque ad titulum de verborum obligationibus. Item exiade vsq; ad finem. Accursius.

n Et legere. scilicet per se. & no. quod non legitur auditoribus: sed hodie hic ordo non seruatur, secundum lo. hic loquitur quando vni legebatur, non autem vbi pluribus legitur hoc vel hoc, prout vtilis eis sit legatur, secundum Ioan. item de facto secus seruamus.

o Quinti anni. Quo anno vocabantur lytae, vel prolytae: & sic caute transit ad lect. quinti anni, sed olim in quatuor se expediebant: vt supra eodem. §. his igitur. quia Codicem non legebant.

p Sed omnem legitumā scientiam.

q Finem. no. hanc esse artem, quia implicat alias: vt & infra de

vt & nomen^a ex eo habeant, & Papinianistæ vocentur, & eius reminiscentes & lætificentur, & festum diem, quem cum primum leges eius accipiebant, celebrare solebant, peragant: ^b & maneat viri sublimissimi præfectori Papiniani & per hoc in æternum memoria: ^c hocque termino tertij anni doctrina concludatur. Sed quia solitum est anni quarti studiosos Græco & consueto quodam vocabulo *λύτας* ^d appellari: habeant quidem, si maluerint, hoc cognomen. Pro responsis autem prudentissimi Pauli, quæ antea ex libris viginti tribus vix in decem & octo recitabant, ^e per iam expositam confusionem eos legentes, decem libros singulares, qui ex quatuordecim, quos antea enumerauimus supersunt, studeat lætitare: ^f multo maioris & amplioris prudentiæ ex eis thesaurum consecuturi, quàm quem ex Paulianis habebant responsis. ^g Et ita omnis ordo librorum singularium à nobis compositus, & in decem & septem libros partitus, ^h eorū animis imponetur: quem in duabus Digestorū partibus ⁱ posuimus, id est quarta & quinta: secundum septem partium distributionē: ^k & quod iam primis verbis orationis nostræ posuimus, verum inueniatur, vt ex triginta sex librorum recitatione fiant iuuenes perfecti, & ad omne opus legitimum instructi, & nostro tempore nō indigni: duabus alijs partibus, ^m id est sexta & septima nostrorum Digestorum, qui in quatuordecim libros cōpositæ sunt, eisdem positus, ⁿ vt possint postea eos & legere, & in iudicijs ostendere. Quibus si bene sese imbuerint, & in quinti^o anni (quo prolytae nuncupantur) metas constitutionū Codicē tā legere, quā subtiliter intelligere studeat: nihil eis legitimæ scientiæ decrit, sed omnem ab initio vsq; ad finem ^q suis animis amplectantur: & quod penè in alia nulla euenit arte, cū et si vilissimæ sint, omnes tamen insupitæ sunt: hæc sola

A iustitia & iure. l. j. in prin. Item not. eam habere caput & finem caput habet, scilicet Institutiones: vt supra eodem. §. itaque. & finem, scilicet Codicem: vt hic, & Institutio. in proe. §. cumque. & infra de iur. & fac. i. gao. l. in omni parte.

scientia habeat finem mirabilem, in præsentī tempore à nobis sortita. Discipuli igitur omnibus eis legitimis arcanis referatis, nihil habeant absconditum: sed omnibus perlectis quæ nobis per Triboniani viri excelsi ministerium, cæterorūque composita sunt, & oratores maximi, & iustitiæ satellites inueniantur, & iudiciorum optimam athletæ^r quàm gubernatores in omni loco a- uo^{que} felices. ^s

B *Supra dictum est qualiter infra tradi debent: hic autem in quibus locis tradi debeant ista iura, videlicet in ciuitate Romana: in ciuitate Berytensi, & in ciuitate Constantinopolitana: prohibens in alijs locis legi: & contrafacientes punit. h. d. vsque ad §. illud autem.*

Hæc autem tria^t volumina à nobis composita tradi eis tā in regijs vrbibus, ^u quàm in Berytensium pulcherrima ciuitate (quam & legū nutricem bene quis appellet) tantummodo volumus, quod iā & à retro principibus constitutum est: & nō in alijs locis quæ à maioribus tale nō meruerint priuilegium: quia au diuimus etiam in Alexandrina splendidissima ciuitate, & in Casariensium, & in alijs quosdam imperitos homines deuagare, & doctrinam discipulis adulterinā tradere. Quos sub hac interminatione ab hoc conamine repellimus, vt si ausi fuerint in posterū hoc perpetrare, & extra vrbes regias & Berytensium metropolim hoc facere, denarū^x librarum auri pœna plectantur, & reiciantur ab ea ciuitate in qua non leges docēt, sed in leges cōmittunt. ^y

D *Hic ponitur quomodo scribentes libros per signa, debent puniri ciuilitet & criminaliter: & hoc vsque ad versj. Illud vero. Bar.*

Illud autem quod iam tum ab initio hoc opus mandantes, ^z in nostra oratione, & post completum in alia nostri numinis constitutione scripsimus, & nunc vtiliter ponimus, vt nemo audeat eorum qui libros conscribunt, sigla^a in his ponere, & per compendium^b ipsi legum interpretationi vel cōpositioni maximum adferre discrimen: scituris omnibus librarijs^c qui hoc in posterum commiserint, quod

r Athletæ. scilicet in aduocando: gubernatores, scilicet in iudicando. s Felices. scilicet inueniantur. t Hæc autem tria, scilicet Instituta, Pædectas, & Codicem. u Regijs vrbibus. scilicet Roma veteri, quā Romulus & Remus fratres reges fecerunt: vt infra de orig. iur. l. ij. circa princip. Et Constantinopolim, quam Imperator Constantinus fecit: vt C. de vete. iur. enuclean. l. j. §. penult. ergo idem & in Bononien. Notabilis glos. quod Theodosius iussu beati Ambrosij, adificauerit cum per prodicionem Bononiam eam destruxerat: vt iussu beati dicitur in legenda Ambrosij: beati Ambrosij & Bol. hi habent excusationem ab omnibus muneribus: vt C. de professio. & me. l. medicos. libro decimo. & infra de excusa. tuto. l. sed & reprobari. §. fina.

x Denarum. id est decem & decem. secus si decem dixisset: vt infra de lega. j. l. si quis testamento in princip. & infra de verborum obligationibus. l. stipulatio ista. §. eum qui ita.

y Committunt. sic infra de mino. l. auxiliis. in fine. nec priuilegium doctorum habent, qui alibi legunt: vt infra de excusa. tuto. l. sed & reprobari. §. fina.

z Hoc opus mandantes. id est quando mandauimus fieri Digesta & Codicem, diximus hoc quod nunc dicimus: vt C. de vete. iure. enucle. l. j. §. fina. & postquam fuit factū, in alia constitutione diximus idem: vt C. de vete. iure. enuc. l. ij. §. fina.

a Sigla. id est notas, quando vna litera, vel vnum signum, totam vnam orationem representabit: non autem omnino abbreviationes prohibet.

b Compendium. dum breuis esse laboro, obscurus fio. Accur.

c Librarijs. id est scriptoribus: vt & infra de regu. iur. l. si librarius.

* signa.

b iij Crimi

hoc nomen intelligitur dicitur qui in iur. pro fecerant, vt iuris nodos soluere possent. Vide Angel. Pol. li. Miscel. cap. 93.

ita dispo- sitione.

a Criminales pœnam. arbitrio iudicis imponendam, cum non definitur specialis per leges: vt j. de pœ. l. sanctio legum. & j. de effract. l. j. §. ex pilatores. & de custo. re. l. si quis. Vel dic criminales. i. capitalem: vt instit. de rerum di. §. sancta. Vel dic vt pœnam falsi: vt C. de no. Codi. compo. §. falsi.

b Nescienti, not. ergo

* termina-
le, cui respō
det græca
νοκτελευ-
τασιον.

quod si sciens accipiat, tibi præiudicat: vt ar. j. de eo quod ier. lo. l. si. in fin.

c Cum & ipse. q. d. nō solum dominus, sed & ipse &c. & ipse, quasi dicat, ideo damnatur dominus, quia patitur dominus damnū. est enim ei liber inutilis, & omni ementi ab eo.

d Recitationē fieri. aliās recitationem, & est plānā aliās actionem: & hoc ideo, quia olim actiones à iudicibus impetrabantur: quod hodie non est: vt C. de formul. l. j. & ij. & infra de origi. iur. l. ij. §. omnium.

e Ex his, scilicet scho- laribus: vel doctori- bus.

f Crimina. Nam ludus noxius est &c. vt j. ad l. Aquil. l. nam ludus. & nō. quod tollitur oc- casio delinquendi: vt C. de Lati. li. tol. §. sed ne furandi. & j. de spō. l. oratio.

g In eos, scilicet noui- tios, qui semper cre- dunt se decipi, & pro iniuria fieri. Accur- rit prius animas. id est naturalem sensum in bono faciendo, & ma- lo prætermittendo.

h Præsertim videntur: Nuda genu, nōdoque sinus collecta fluen- tes. Anto. Aug. lib. ij. cap. j.

i Professores. Sic not. quod scholares tres habent iudices, pote- statem, episcopum, & doctorem, & possunt eligere quem volunt: vt C. ne filius pro patre. l. si. & auth. habita. quæ est Friderici. & quia specialiter

Scholares
tres habent
iudices.

post criminales * pœnam, æstimationē libri in duplum domino eius, si nesciēt dēde rint, inferre cōpellentur: cum & ipse qui talem librum cō- parauerit, [pro] nihilo eū ha- bebit, nemine iudice ex tali libro fieri recitationem dē- cedente, sed pro non scripto eum haberi disponente.

Hic habes quod scholares non debent lu- dere, nec ipsi ludis se immiscere: maxime illi qui rudes veniunt ad hanc doctrinam. vltimo loquitur de doctoribus docentibus hanc ciuilem sapientiam. hoc dicit vsque ad finem, Bartolus.

Illud vero satis necessarium constitutum cum summa in- terminatione edicimus, vt nemo audeat neque in hac splēdidissima ciuitate, neque in Berytensium pulcherrimo oppido, ex his qui legiti- ma peragunt studia, indignos & pelsimos, imō magis ferules, & quorum effectus iniuria est, ludos exercere, & alia crimina vel in ipsos pro- fessores, vel in socios suos, & maxime in eos qui rudes ad recitationem legum perueniunt, perpetrare. Quis enim ludos appellet eos, ex quibus crimina oriuntur? Hoc ete- nim fieri nullo patimur mo- do: sed optimo ordini in no- stris temporibus & hanc par- tem tradimus, & toto poste- ro trāsmittimus seculo: cum oporteat prius animas, h & postea linguas fieri eruditos. Et hæc omnia in hac quidē florentissima ciuitate vir ex- cellus præfectus huius almæ

A per hanc l. doctoribus legū, quia maiores sunt aliis docenti- bus, demandantur, non videtur quod possunt delegare alijs: vt j. de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. sed hodie videtur com- petere iure magistratus: cum cuiuslibet magistro cuiuslibet fa- cultatis idem concedatur: vt d. l. fina. vnde potest delegari in ciuib: vt j. de offi. eius cui mand. est iurisd. l. j. §. j. in criminali autem, cuius & ipsi habent iurisdictionem, vt hic, & dicta l. Friderici. non potest delegari: vt infra de iurif. om. iudic. l. imperium. & dicta l. j. de offic. eius. in principio. In cri- minalibus non serua- tur quod magister co- gnoscat: sed potestas vel episcopus. Accur- sius.

urbis tam obseruare quam vindicare, prout delicti tam iuuenum quam scriptorum qualitas exegerit, curæ habe- bit: in Berytensium autem ciuitate tam vir clarissimus præses Phœniciaë maritimaë, quam beatissimus eisdē ciui- tatis episcopus, & legū pro- fessores. Incipite^l igitur le- gum doctrinā eis dei guber- natione tradere, & viam ape- rire quam nos inuenimus: quatenus fiant optimi iusti- tiæ & reipublicæ ministri: & vos maximum^m decus in omne seculum sequatur: quia vestris temporibus talis legū inuenta est permutatio, qualem & apud Homerum patrem omnis virtutis Glau- cus & Diomedes inter se faciunt dissimilia permutan- tes:†ⁿ

χρῆστα χαλκείων ἰκατόμβοι ἐν-
ναβόων.

Quæ omnia obtinere fan- cimus in omne æuum, ab om- nibus tam professoribus, quā legum auditoribus, & libra- rijs, & ipsis iudicibus obser- uanda. Data septimodeci- mo Kal. Ianuarias Constā- tinopoli domino nostro Iu- stiniano perpetuo Augusto ter consule.†^o

Rubrica sequens diuiditur in quinque partes. In prima ponit inuocationem diuini nominis. In secunda ponit descriptionem im- perialis culminis. In tertia enucleationem noui iuris. In quarta ponit nomen libri. In quinta ponit id de quo ad præsens tractare intendit. Secunda ibi, domini. Tertia ibi, iuris enucleati. Quarta ibi, digestorum. Quinta ibi, liber primus. B.

tus sibi assumebat vt quidam extraneus: vt in authen. de con- sulibus. §. fina. col. quarta.

Incipite. quia prædi- ctus modus legēdi est vtilis doctoribus & di- scipulis, igitur &c. Accur- sius.

l Incipite. quia prædi- ctus modus legēdi est vtilis doctoribus & di- scipulis, igitur &c. Accur- sius.

m Maximum decus. No- honor est magistro bo- nos habere scholares, sic in authen. vt iud. si- ne quoquo suffra. §. co- gitatio. collatione se- cunda.

n Permutantes. Dio- medes enim cum redi- ret per mare à Troia- na victoria, indigebat vino, & inuenit Glau- cum iuxta mare abun- dantem vino, & caren- tem equis: at ipse mul- tos habebat equos, quos in prælio habue- rat: & ita dedit eis de equis sibi inutilibus, pro vino necessario & vtili sibi: & Glaucus dedit ei vinum super- fluum, & accepit equos necessarios. Sic & nos fecimus permutatio- nem de inutili modo legēdi, ad vtilem. est tamen multum à re- motis hoc simile. & fac- it infra de contra- hen. empt. l. j. §. j. & in- stit. de contrah. empt. §. pretium.

o Consule. Ipse enim dignitatem consula- tus sibi assumebat vt quidam extraneus: vt in authen. de con- sulibus. §. fina. col. quarta.

† Idem
res
cetera
men
illa
Angu-
litina
scel.
des
des
annu-
iffi
trab
9. P
capit

In

A N nomine domini. Hoc in compilatione Digestorū fuit dictum, non quādo leges facte fuerūt: quia pagani erant: vt C. de vete. au. con. l. a. sic & aliās facit institu. in proēm. in princip. Perpetui, id est generalis.

b Augusti. Quia semp huius propoiti debet esse vt augeat imperiū, licet nō semper augeat. sic & matrimonii indiuidua coniunctio dicitur: tamen diuiditur quandoq; vt C. de repu. l. consensu, sed propositum consideratur: vt institu. de patri. po. in princ.

d Enucleati. per similitudinem vocat ius enucleatum, quod nobis est traditū in libris Pandectarum. Sicut enim antequam perueniatur ad nucleum interiorē nucis: vnum amarissimum, & aliud durum, & aliud amarum, & quarto ad nucleum dulce peruenitur: ita & in multitudine antiquorum librorum amaritudines inueniuntur. i. discordiē in finitā. item duritiā, id est iniquā sententiā, & aliē non sic iniquā: in quibusdam tamen locis quaedam latebant dulcedines, id est æquissimā sententiā, velut lilia inter spinas: & illas dulces sententias Iustinianus ex aliis excerpit, & nobis tradidit legendas: vnde ipse dicitur tradere ius enucleatum, secundum Ioan.

e Collecti. ex his, id est eo quod dixit in princ. potest colligi quis fuerit auctor siue compilator: quia Iustinianus filius Iustini: vt in isti. de dona. §. est & aliud. Item quæ materia. i. omnia vetera iura antiquorum prudentum, quæ intentio, id est vt colligas ius enucleatum in vnum volumen. Vtilitas per se patet quia minori pecunia poterit nunc emi liber iste: & quia citius adipisci potest quā olīum. Cui parti philosophiæ supponatur: & quidem æthicæ, quia de moribus tractat hoc volumen, sicut alia duo volumina.

DE IVSTITIA ET IVRE.

Vri. Hoc princ. vsque ad §. huius studij, diuiditur in quinque partes. In prima ponit, quid oportet facere volentem studere in iure. In secunda loquitur vnde ius dictum sit. In tertia definit ius auctoritate Celsi. In quarta ponit quid habeat quos consequi ex hoc studio. In quinta ponit vnde sequitur hic honor. Secunda ibi, est autem. Tertia ibi, nam vt eleganter. Quarta ibi, cuius merito. Quinta & vltima ibi, iustitiam nanque. **B. C. A. S. V.** vsque ad fin. l. sic figuratur. Aliqui leges, siue iura, audire volebant. inde quaestionem Vlpia. fecerunt quis esset modus quo oportet addiscere. ad quod dicit Vlpian, quod prius est necesse quod aliquis sciat vnde nomen iuris descendat. Secundo dicit, vnde appelletur ius. Tertio dicit, quid sit ius. Nam nos ministri iuris separamus æquum ab iniquo, licitum ab illicito. Item dicit quod ius pluribus modis facit aliquos bonos: vt aperte in litera dicit. Diuiditur quidem ius in duas species: quia aliud priuatum, aliud publicum. & hæc omnia plenē & aperte exemplificat. Item diuiditur ius priuatum in tres species. nam colligitur ex iure naturali, & ex iure gentium, & ex iure ciuili: & de his omnibus exempla ponit. Nam ius gentium commune tantum hominibus est. nam debet erga deum habere religionem, & obedire patri & patriæ: quæ bruta non faciunt. Item licet de iure naturali vim vi repellere: cum omnes ab Adam ortum habuerimus: & ideo vnus alteri infidari non debet. Ponit etiam quod manumissio ab hoc iure processit. nam iure naturali omnes nascebantur liberi: sed iure gentium sunt hodie tria genera hominum. Item ex iure gentium introducta sunt bella, & alia multa. **Viuianus.**

ff Vetus.

A f Iuri. scilicet addiscendo, vel pertractando. **g** Prius, quā noscat substantiam iuris per diuisiones, quæ dicuntur infra eod. §. huius studij, nec ob. quod dicitur, supra in proēm. §. primo quidem. & quod dicit oportet, a impropric dicit, id est decet. sic C. de bo. qua lib. l. cum oportet. in princip. & de rap. vir. l. j. §. oportet enim & c. sic econtra decet pro oportet: vt C. de ca. & postli. re. l. fin.

h Iustitia. est autem ius a iustitia, sicut a matre sua: ergo prius fuit iustitia quā ius. sed contra infra eodē. l. iustitia. ibi, ius suum & c. ex quo colligitur quod statim fuit ius postquam fuit iustitia. sed dic ibi, ius suum, id est hominis meritum. Vel dic, prout in actione & obligatione: bene dico ius a iustitia appellari. si enim ius est ars boni & æqui, vt subiicit: & iustitia nihil aliud est quā ipsa æquitas & bonitas: ergo iustitiam habet matrem: & hoc subiicit, nam & c. sic & obligatio dicitur materia actionis: vt infra de pro. cu. l. licet. §. ea obligatio.

i Ius est ars. hoc potest intelligi tribus modis. Primo, vt dicas definiti

C tum ius in genere. & sic est ars, id est scientia finita, quæ arctat infinita. nam ars est de infinitis finita doctrina, secundum Porphyrium. Secundo dic describi quālibet speciem iuris, vt prætorium, vel ciuile, vel naturale, vel gentium: & tunc ponitur pro præcepto coarctante. sed hoc non placet, cum istæ partes iuris non sint artes, sed artis partes. Vel tertio, ars, id est artificium, nam auctor iuris est homo, iustitiæ Deus. & quod subiicit, boni & æqui, id est eius quod est æquum & vtile. & no. quod aliud est bonum, & aliud est æquum: vt hic. est enim quoddam bonum, & æquum: vt infra si cer. pet. l. si & me. in fine. est bonum, & non æquum: vt vlucapio. vt infra de vlucap. l. j. & infra de regu. iur. l. iure nat. in fi. titu. est tertium æquum, & non bonum: vt C. de pact. con. l. hac lege. est etiam æquo æquius: vt infra de fur. l. si seruus communis. §. quod verò.

k Cuius, istud cuius, si referatur ad ius: hæc dictio merito in vim nominis ponitur. meruit enim ius appellari sacrum: & ideo iura reddentes sacerdotes vocantur. si ad artem, in vim adverbij, secundum Azo.

l Sacerdotes, quia vt sacerdotes sacra ministrant & consuecunt, ita & nos, cum leges sunt sacratissimæ: vt C. de leg. & conf. l. leges. & vt ius suum cuique tribuit sacerdos in danda pœnitentia, sic & nos in iudicando: vt infra eodem. l. iustitia.

m Cuius, id est eius voluntatem seruamus, quæ est vt ius suū cuique tribuatur: vt infra eo. l. iustitia. §. j.

n Prostemur, id est docemus.

o Ab iniquo, vt in contractibus, secundum Ioannem.

p Illicito, vt in matrimoniis: vt infra de ri. nup. l. semper.

q Metu pœnarum, metu sit quis bonus: vt in transactione iurata: vt C. de transactio. l. si quis maior. Item vbiq; pœna vnus, est metus multorum: vt C. ad l. lul. rep. l. j. præmio sit bonus: vt C. qui, ex cau. ser. pro præmio liber. acci. per totum. & de sta. & ma. l. & virtutum. & de fam. lib. l. j. infra ad Sill. l. antepenul. §. fin. & in authen. de non alien. §. fina. collatione secunda. vnde versus,

Oderunt peccare boni virtutis amore:

Oderunt peccare mali formidine pœna.

r Nisi fallor, nullo modo fallimur. nam ciuilis sapientia vera philosophia dicitur, id est amor sapientiæ: a philo quod est amor, & sophia, id est sapientiæ: vt infra de var. & extraor. eo. l. j. §. proinde. licet pecuniam non abiciamus: vt infra de vac. & excu. mul. in honoribus. §. philosophis. & facit C. de deli. li. tollen. §. j. & C. plus valere quod agitur. per totum.

a No. qd verbi oportet, non semper necessitate importat, sed aliquando ponitur pro decet; hoc improprie. perpetui, vel perpetuo id est semper Augusti, nō vt Accur. hic somniat generalis. In hęc loca pulchre Alciat. lib. Parer. l. c. 29. & 30.

Ars quid sit.

Quid his verbis signifi ficatur æquū & bonū, eleganter explicat Budæus in anno. ad hęc legem.

Adde ad hęc l. quod dicit Hosti. in proæ. sume sue in 4. col. quod re iudices & aduocati vtentes legib; prout debet, melio rem vitam viuunt quā fratres prædicatores vel alij religiosi. Metu pœna quis bonus efficitur. Versus.

b iij Huius.

a Huius studij, i. iuris studio quaerendi, duae sunt species, prout dialectici ponunt speciem: non prout legistae: qua posita ponitur & genus: sed non conuertitur secundum Ioan. & P. licet quidam dicant Pla. intellexisse quod species siue positiones dicerentur res super quibus ius tractat: & iam constaret species esse infinitas, cum super multis tractet hoc ius, & super feris & liberis, vnde reprehendunt eum. & facit ad hunc. §. institut. de iudi. & iure. §. huius.

b Positiones, id est diuisiones.

c Publicum, ad statum cōseruandū, ne pereat. sed cum publicum ius sit in sacris & similibus, & hoc etiam in qualibet villa fiat, qualiter pertinet ad statum rei Romanae tantum? dic quod villam quamlibet visuari, & ibi talia fieri, pertinet ad ciuitatem Romanam: cum nō esset perfecta nisi ex suis partibus cōstaret: vt j. titu. j. l. j. nec placet quod dicas publici appellacionem ad alia loca referri quam Romanae ciuitatis: vt j. de verborum significacione. l. eum qui vestigal.

d Ad singulorum, scilicet principaliter, secundario ad publicam vtilitatem. expedit enim reipub. ne quis re sua male vtatur: vt in i. de his qui sunt sui vel alien. iur. §. penul. & j. de procu. l. seruus. §. publico. sic & e contra quod est publicum principaliter, secundario pertinet ad vtilitatem singulorum: vt l. j. in fi. C. de cadu. tol.

e In sacris, consistit ius publicum in sacris: vt sunt ecclesiae, in quibus petimus veniam peccatorum: vt in authen. vt li. ma. & auia. §. quia verō. col. viij. ita & si lae fuerint, quilibet potest vti interdicitis: vt j. de interd. l. j. ij. & iij. & l. interdicatorū. §. interdicitā. Item in sacerdotibus: quia interest vt sint sacerdotes, a quibus veniam petamus peccatorum: vt C. de sum. tri. & fi. ca. l. inter claras. & propter iniuriam eis factam quilibet agit: vt C. de epi. & cle. l. si quis in hoc. Item in magistratibus: quia interest vt sint magistratus, parum enim prodesse iura esse in ciuitate, nisi sint homines qui iura reddere possint: vt j. titulo primo. l. ij. §. post originem. consistit & in aliis: vt j. ad l. Iul. ma. l. pe. & infra so. ma. l. j. & instit. de re. di. §. cum in suo. patet ergo quod titu. de sacro. sanc. eccle. vel de epi. & cle. vbicunque sunt, & similes, sunt de iure publico: & idem de iure fiscali, vbicunq; sit: & idem de officio magistratuū: vt C. de offi. per omnes titu. & de iur. om. iu. & in aliis similibus iuris. ff. & C.

f Tripartitum, specialius ideo ponit, quia plurima de eo tractaturus est. idem tamen dico de publico, quod est tripartitē collectum, secundum Io. & sunt eadem exempla: vt liceat reipublicae vim vi propulsare: & vt cum iniuria eius alter non lo cupletetur: item & circa vsucapiones.

g Naturalibus praecipis. A naturali iure habet ius priuatū hoc, vt nemo fiat locupletior cum aliena iactura: vt infra de condi. inde. l. nam hoc.

h Gentium. à iure gentium hoc, vt quod quisque ob tutelam & c. vt infra eodem. l. vt vim. à iure ciuili, vt praecipua de vsuca. vt instit. de vsucap. in princ. quid autem sit vnumquodque istorum, subiicit: sed alio modo ius naturale ibi accipitur quam hoc §.

b Aliter patet in priuatum accipit Cic. in Partis. Ora.

Not. glos. in quibus ipsum ius publicum consistat.

a Gl. ista in i. Quod natura. i. deus, & sic nominatiui: vel dic quod sit ab hoc reprehēlatiui casus. Item no. ius naturale quatuor modis dici. Primo, lex Moisaica: vt instit. de iu. na. gen. §. j. Secundo, instinctus naturae: vt hic. Tertio, ius gentium: vt instit. de re. di. §. singulorum. Quarto, ius praetorium: vt infra de mi. lege prima. & facit instit. de iure natura. in princ. Quinto, vt infra eodem. l. penul. in princip. & sic accipitur supra prox. §. & sic in idem nam & ipse recidit.

k Omnium animalium. fallit secundum quosdam in vermibus, qui non ex aliis, sed ex terra gignuntur: idem in cuculo, & di-

A cunt quod hic loquitur in generibus singulorum animalium, & non in singulis generū. sic instit. de suspect. tu. §. j. sed puto hoc quod sic fit, naturae esse instinctū: nec huc dicitur quod omnia animalia per coitum procreantur, sed iure naturali regi: quod regimen est in eo quod auis volat: quod piscis natat: & sic de aliis.

animalia, feras etiam istius iuris peritia censerit.

Ius gentium est, quo gentes humanae vtuntur. quod à naturali recedere facile intelligere licet: quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune sit:

I I. POMPONIUS libro singulari Enchiridij.

B Veluti erga deum religio, vt parentibus & patriae pareamus.

III. FLORENTINUS libro primo Institutionum.

V T vim atque iniuriam propulsemus. Nam iure hoc euenit, vt quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur. Et cum inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est hominem homini insidiari nefas esse.

test. & ea quae. §. vnum. col. iij.

C Educatio. eo enim quod mouetur parens ad educationem filij, est ius naturale: & ad hoc etiam adstringitur, nisi filius per se sit sufficiens: vt ff. de li. agno. l. si quis à liberis. §. sed si filius.

n Humanae. & sola. nam & iure natu. vtuntur, sed non sola.

o Recedere. id est differre.

p Illud. scilicet naturale.

q Hoc. scilicet ius gentium.

r Veluti religio. sed nonne hoc de iure publico est, cum sit sacrum: vt s. eodē. l. j. §. publicum. & hic ponitur inter priuata praecipua. Item hic due species, publicum & priuatum, inter se differunt: & nulla est altera? Respon. & hoc & illud consistit in tribus: sed de priuato ideo tantum dixit quod consistit in tribus, quia de eo plura erat dicturus. vel dic quod hic de religione tractat, ibi de sacris scilicet domibus: vt ibi diximus.

s Parentibus. no. filium debere patri obedire: vt in authen. de nup. §. si verō expectet. col. quarta.

t Et patriae. Pugna pro patria, vt dixit Cato: vt hic, & C. de aboli. l. fallaciter. & infra ad l. Iul. ma. l. pen.

u T vim. scilicet iniuste illatam ab aliquo priuato: nō illatam ab eo cui subditi sumus: vt j. de iniu. l. iniuriarum.

v j. & infra de rei vindicat. l. qui restituere. in princ. Item non illatam à priuato iuste: vt infra ad l. Aquilia. l. quarta. Sed quid si à potestate, & iniuste? Respon. pati debemus secundū Mar. vt infra de iniur. l. iniuriarum. §. si quis. sed magistratum conueniet vel durante officio, si est de minoribus: vel eo finito, si est de maioribus: vt j. de in ius vocan. lege. ij. & infra de iniur. l. nec magistratibus. & infra de iudic. l. pars literarum. & infra quod met. cau. l. iij. §. sed vim. Item & brutis hoc permittitur: vt infra si quadru. pau. fe. di. l. j. §. cum arietes. non tamen dicuntur iniuriam facere, vel pati: vt infra si quadru. pau. fe. di. l. j. in principio.

x Nam iure. scilicet fori, non cœli. Sed quid si ob tutelam rerum suarum? respon. idem, dummodo cum moderamine: vt C. vnde vi. l. j. & infra de vi & arma l. tertia. cum igitur. Item quid si ob tutelam alterius? Respon. affectionem considerari: vt infra quod met. cau. l. isti quidem. §. fina. & C. mandati. l. cum feruus. Et facit ad hoc quod liceat vim vi repellere, vt infra ad l. Aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. & infra de vi & vi ar. l. j. §. vim vi. & infra quod me. cau. l. sed & partus. §. penultimo.

y Cognationem. quia omnes ab Adam processimus.

l Coniunctio, aliàs con iugatio. i. coniunctio & consensus animorū, quae sola, sine concubitu facit matrimonium: vt subiicit: & j. de regu. iur. l. nuptias. & hoc est verum de licita coniunctione. quid de illicita, cum ad hanc eodem modo quo ad licitam inducamur: quidam dicunt quod nō idem: sed nos quod idem: nec ob. quod illicitum committitur: quia primus motus iuris natu. est impunitus: sed propter sequens oblectamentum contrahitur veniale peccatum, propter factum, si sequitur, contrahitur mortale peccatum. in brutis autem animalibus non habetur discretio: cum sine ratione ducantur. Item nunquid ergo ipse actus matrimonij, vel copulae carnalis, est ius naturale? Respon. non, sed ipse motus ad actum, item ad peccatum iure naturali mouemur: vt in authē. de

† Hic dicitur de natura car. C. de lib. di. C.

b Veluti

istius

med. na. ibi dicitur

l. qui

Non

Quam

autem

extra de

hoc, qd in

multum

* Hacten
est glo. Acc.
si que ad,
vel dic.

Manumissiones, in quibus ius non disponit precipue ut fiat: sed dispositum custodit & confirmat: & quia non ab ebrietate: ut infra de his qui sunt sui vel alie. iur. l. j. §. j. in glo. iij. vel dic, non disponit ut cogat aliquem manumittere.

Datio. sic ergo qui manumittit, dat libertatem: ergo suam, vel alienam, si suam, ergo ipse, postea non erit liber. si alienam quam non erit inuenire: ergo quam non habet.

III. VLP IANVS libro primo Institutionum.

Manumissiones a quoque iuris gentium sunt. Est autem manumissio, id est datio libertatis, nam quandiu quis in seruitute est, manui & potestati suppositus est: manumissus liberatur potestate. Quae res a iure gentium originem sumpsit: ut potestatem iure naturali omnes liberi nascerentur, nec esset nota manumissio, cum seruitus esset incognita. Sed postea quam iure gentium seruitus inuasit, secutum est beneficium manumissionis: & cum vno naturali nomine homines appellarentur, iure gentium tria genera esse ceperunt: liberi: & his contrarium, serui: & tertium genus, liberti, id est hi qui

† De origine seruitutis Augusti lib. 19. de ciuitate di.

- c Quae res. scilicet manumissio.
- d Nascerentur. & hodie nascuntur: ut j. de regulis iur. l. quod attiner. sed ar. contra infra de nata. resti. l. interdū. & hoc secundum H. & I. sed verus est ut hodie nascuntur serui: cum in hac parte derogauerit iuri naturali: ut infra eodem l. ius civile est. licet ipsum ius naturale sit immutabile in genere: ut inquit. de iure natura l. §. penultimo.
- e Tria genera. si tria esse ceperunt, & erat vnum: ergo sunt quatuor. Respon. non sequitur, & habes instantiam: heri habebas tres liberos: hodie nascitur vnus: sic incipis habere quatuor: ergo septem, cum prius haberes tres. non sequitur: quia qui prius erant, in sequenti numero computantur. Item quomodo sunt tria genera: immo tantum duo, scilicet liberi & serui: quia liberti liberi sunt. sed dic ceperunt esse, id est ceperunt appellari. sed quid de restitutis natalibus? respon. sunt ingenui. cum nec videantur fuisse serui: ut infra de nata. re. l. ij.
- f Liberi. id est ingenui. & facit insti. de liber. in principio.
- g Ex hoc. Bella. ergo ius gentium iniquum est, cum iniquum inducat. sed dic quod dicit de bello licito, ut indictio a po. Rom. vel imperatore. nam hostes sunt quibus populus & c. vt j. de capti. l. hostes. item dicit de bello indicto ad iniuriam propulsandam: quod licet: vt §. eod. l. vt vim. non autem de alio, ne inde iniuriae nascatur occasio & c. vt C. vnde vi. l. meminerint.
- h Discrete. id est separate: puta Italia a Pronincia.
- i Conditia. a singulis gentibus, quae sibi res elegerunt.
- k Dominia distincta. immo & secundum ius na. sunt distincta: quia secundum ius diuinum aliquid erat proprium. dicitur enim. Furtū non facies. Item, non concupisces rem proximi tui. Item, non retinebis mercedem mercenarij tui vltq; ad mane. Itē, non appareas in conspectu dei tui vacuus. Et si dicatur, omnia sunt communia iure naturali. exponere. i. communicanda. sed respon. etiam tunc quando haec praecipua diuina dabatur Moysi a deo, erat ius gentium: & secundum illud dicebatur aliquid meū. nam cum essent gentes iam coniunctae, erat ius gentium: ut inquit. de re. diu. §. singulorū. vel dic, dominia distincta. f. directā ab vtilibus: & econtra. Itē nonne etiā iure civili dominia distinguuntur: vt per vfucapionē? Respon. sic: ut inquit. de vsu & habi. §. si. Itē per adrogationē. item per sententias. item per testamenta. A D O T T O. Tu dic melius, quod licet aliqui modi acquirendi dominij sint de iure civili quos enumerat glo. hic, & gl. in l. j. in prin. ff. de acqui. pos. tamē ipsam dominium semper est de iure gentium, secundum las. hic.
- l Terminij. & ideo inducitur actio finium regundorum.
- m Collata. id est coniuncta: qua collatione fit ciuitas, & castrum, & villa.

An commercium. generale nomen est omnium contractuum. sed hic ad permutationem restringitur: quia de aliis ita iam specificat.

Emptiones. licet isti contractus sint a iure inducti, tamen ipsi facti sunt: ut infra de cur. sur. l. consilio. in fin. quae est contra: sic hereditas est incorporalis: tamen in ea corporalia continentur: ut institut. de rebus cor. & incor. §. penulti.

V. HERMOGENIANVS libro primo iuris Epitomarum.

Ex hoc iure gentium introducta bella, & discreta gentes, regna condita, dominia distincta, agris termini positi, aedificia collocata, commercium, emptiones, venditiones, locationes, conductiones, obligationes instituta: exceptis quibusdam quae a iure civili introductae sunt.

VI. VLP IANVS libro primo Institutionum.

Ius civile est, quod neque in totū a naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei seruit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id est civile efficitur. Hoc igitur ius nostrum

vel aliud est naturale quo ad animalia omnia: aliud quo ad omnes homines, etiam seruos. & hoc etiam potest dici gentium: quod in idem recidit. cum ergo dico obligationem naturalem, non intelligo de iure naturali omnium animantium: quia alia animalia non obligantur: sed de iure gentium, potest tamen dici quandam esse obligationem quae instinctu naturae prouenit: ut in alendis liberis & procreandis: & obligatio ad antiodota, quae non impedit repetitionem soluti per errorem semper: vt j. de condit. inde. l. si non forem. §. libertus. Item quid differat obligatio a contractu: dic vt diximus inst. de obli. in fine.

Quibusdam. vt verbo oblig. vt instit. de actio. §. de constituta. Item literarum obligatio. vt insti. de literarum obli. Item contractus emphiteuticus: vt instit. loca. & conduc. §. adeo. Item contractus sponsalitia largitatis: vt in authen. vt sponsa. lar. in prin. col. ix.

Ius civile. iure communi. id est iuri naturali, quod semper est bonum & aequum: vel gentium, de quo modo dixerat: quae sunt communia, primum omnibus animalibus, secundum omnibus hominibus: vt supra eod. l. j. in fin. cum ergo addatur & detrahatur vtrique eorum: exigo quatuor exempla. Detrahatur ergo iuri naturali in vfucapione, quae est contra ius naturale: & est de iure civili: vt instit. de iur. nat. §. pe. quia illud quod ipsum sit immutabile: vt instit. de iur. nat. §. pe. quia illud verum in suo genere: in certis autē capitulis mutatur. vel dic, licet mutetur quo ad obseruantiam ipsam, tamen semper bonum & aequum est: additur autem iuri naturali in forma: vt in matrimonio, quod iure naturali inuentum fuit: tamen a civili iure formam accepit tam per sponsalia praecedentia, quam per consensum sequentem de praesenti: vt j. de spons. l. j. & de reg. iur. l. nuptias. & in authen. de nup. §. nuptias. coll. in j. praeterea iuri genere additur materia: quia cum iure gen. nihil esset de tutela cogitatum, inuenta est materia & forma a iure civili: vt instit. de tute. in princip. detrahatur iuri gen. in potestate dominorum restricta: vt instit. de his qui sunt sui vel alien. iur. §. penult. Sed nonne in totum seruit addendo, & in totum deseruit detrahendo in casibus supradictis? Respon. secundum Iren. non detrahatur iuri communi in sua corporis vniuersitate: sed in casibus specialibus: bene ergo dicit, aliquid vnde fere totum corpus iuris est ius civile, cum ibi vel in forma vel in materia iuri communi sit additum vel detractum.

Hoc igitur. istud igitur, non ponitur illatiue, sed inceptiue: vt ibi, igitur beatus Marinus. & haec dictio, ius, accipitur in genere, quasi dicat ius civile, siue lex duodecim tabularum, & sequens verbum, aut ponitur pro & vt C. de verbo. signifi. l. pen. ibi, melius itaque & c. nam ex scripto & non scripto est: vt insti.

Licet obli-
getto sit in-
vis, tamen
contractus
sunt facti.

a Istam gl.
sequitur P.
num. Item quare
de Ca. hic.

* Obliga-
tionē natu-
rale ad anti-
dora, impe-
dire repeti-
tionē inde-
biti solui
per errorem
iuris, putat
Zasius ad-
uerfus com-
mune inter-
pretiū sentē-
tiam, in in-
tellectib. ad
l. si nō ser-
uē. §. liber-
tus. ff. de cō-
dic. inde.
b Istud re-
probatur cō-
muniter
per docto.

vt instit. de iure natura. §. constat. vel dic, hoc ius, id est singule species iuris, id est leges quæ sunt sub l. duodecim tabul. & tunc aut proprie ponitur. prima verior & vtior est, scilicet quod pro l. duodecim tabu. accipiatur ius civile in tota ista. l. vt patet ex hac demonstratione, hoc igitur & c.

¶ Vs autem ciuile est.

Cum enim sint sex partes iuris ciuilis scripti, scilicet leges, plebiscita, senatusconsultul. principum placita, magistratum edicta, responsa prudentum: vt institut. de iure naturali. §. scriptum ius est. & hic quinque: ex his faciunt ius ciuile. sextum, scilicet magistratum edicta, facit ius prætorium, vt hic, & institut. de perpe. & temp. ac. in princip. & quid sit quodlibet istorum, dicitur in d. §. institut. de iure natu. & hoc secundum vnam significationem iuris ciuilis, quæ est ad differentiam prætorij. alias autem quandoque ponitur pro statutis ciuitatum: vt instit. de iure natu. in princip. quandoque pro l. duodecim tab. vt s. l. prox. §. hoc igitur. quandoque pro disputatione prudentium: vt infra titu. j. l. ij. §. ex his legibus.

b Adiuuandi. Adiuuat, cum suis institutis dat bonorum poss. secundum tabu. cum & prius habebant petitionem hereditas: vt institut. de bonorum poss. §. aliquando. & j. de bono. poss. l. sed cum patrono. §. pen. in si. ibi. legum quoque tuendarum & c. Supplet, vt in actione furti manifesti, quam prætor induxit: sed furti non manifesti est ciuilis: vt instit. de noxa. §. sunt autem, & de perpe. actio. §. aliquando. Item supplet, vt infra de noxa. l. si plurimum. in princip. Corrigit, vt in emancipatis qui iure ciuili non succedunt, licet iure prætorio sic: vt institut. de exhe. l. §. emancipatos. & de here. quæ ab intestato. §. emancipati. Item in posthumo alieno, qui iure ciuili non succedit: sed iure prætorio sit: vt institut. de bonorum possessione. in princip. Item in suis heredibus quandoque: vt C. de lib. præ. l. maximum. Item facit ad idem infra de iniust. rup. test. l. posthumus. & institut. de leg. ag. suc. §. media.

c Am & ipsum. bene dixit, adiuuandi. nam & ipsum & c.

d Vox. quia voluntatem iuris ciuilis eloquitur, secundum Ir. vt enim voce exprimitur cordis intentio, ita per prætorum iuris ciuilis scientia.

e Omnes. Legibus. id est iure scripto.

f Moribus. id est iure non scripto.

g Reguntur. sed qui sunt illi qui non reguntur? Respō. siluestres homines.

h Suo proprio. sed quomodo ius proprium, vel à gentibus statutum, potest habere locum, cum solus princeps possit facere leges: vt C. de legi. & con. lege fina. quæ est contra? Respon. hæc per illam corrigitur, secundum quosdam. vel verius hic loquitur de eo iure gentium quod quasi ipsa natura inter omnes tenet: & proprio, quod non sit generale: vnde non est contra.

i Ius gentium. quandoque naturale: vt institut. de rer. diuisio. §. singularorum.

k Iustitia. Hæc iustitiæ definitio potest intelligi de diuina iustitia, quasi dicat diuina iustitia est constans & c. & secundum hoc omnia verba in ea posita sunt plana: & quod sequitur, suum cuique & c. ideo dicit, quia ipsa retribuit cuique secundum opera sua. Sed nonne iniustum fuit, quod fuit mercenario in fero venienti datum tantum, quantum & illi qui mane venerat: quod tamen diuina iustitia laudat? respon. illud mysticè dicitur. vel dic secundo, quod de fragili hominis iustitia loquitur. q. d. iustitia humana, vel quæ est in homine, est voluntas & c. & secundum hoc illa duo verba, constans, & perpetua, extrahuntur: quia homini non possunt conuenire, cum scriptum sit, quod septies in die cadit iustus: & illud,

constat aut ex scripto, aut sine scripto: vt apud Græcos τὸν νόμον οἱ μὲν ἔγραφοι, οἱ δὲ ἀγραφοί.

VII. PAPIANVS libro secundo Definitionum.

Ius autem ciuile est, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, auctoritate prudentium venit.

Ius prætorium est, quod prætores introduxerunt adiuuandi, vel supplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia propter vtilitatem publicam: quod & honorarium dicitur, ad honorem prætorum sic nominatum.

VIII. MARCIANVS libro primo Institutionum.

Nam & ipsum ius honorarium, viua vox est iuris ciuilis.

Omni populo iurisdictionem habenti ius proprium statuere permittitur, quod ius ciuile vocatur: quod vero ab omni gente æqualiter custoditur ius gentium appellatur.

IX. GAIVS libro primo Institutionum.

nunquam in eodem statu permanet. Item quid erit ita stabile inter homines, & ita immobile, vt nullam patiantur mutationem, cum omnis status noster & c. vt in authent. de non alie. §. vt autem. col. ij. Item quod in fine dicit, ius suum cuique tribuens: intellige quantum ad affectionem: quia ad actum non potest. q. d. habens affectum tribuendi, sic supra dicitur in rubrica de Augusto. sic de matrimonio quod est indiuiduum: vt institut. de pa. po. in princip. licet interdum diuidatur: vt C. de repu. l. consensu. vel tertio exponit vt in summa huius tituli. sed Tullius sic definit: iustitia est habitus animi, communi vtilitate seruata, suam cuique tribuens dignitatem. sed Plato ita: iustitia est virtus quæ plurimum potest in his quæ minimum possunt. vel prout ego credo, iustitia est congrua dispositio in singulis rebus recte diuidens. Verba autem, ius suum: exponit vt dixi: vel hic id est hominis meritum. nam quandoque propter delictum priuatur quod iure suo: vt infra quod met. cau. l. extat. & C. de iure emphy. l. ij. & Agri. l. iij. Vel dic suum ius, vt honestè viuat, & alterum non lædat & c. Vel dic, suum ius, id

Omnes populi qui legibus & moribus reguntur: partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur. Nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium ciuitatis est: vocaturque ius ciuile, quasi ius proprium ipsius ciuitatis. Quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peræque custoditur: vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtuntur.

X. VLPIANVS libro primo Regularum.

Iustitia est constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Iuris præcepta sunt hæc: honestè viuere, alterum non lædere, suum cuique tribuere. Iuris prudentia est diuinarum Patque humanarum rerum notitia, quæ est iustitiæ. Accursius.

Iuris præcepta. i. iura præcepta, præcipiunt aliquod istorum trium, scilicet pertinens ad aliquod istorum. nam nõ omne ius præcipit, imò quoddam punit: quoddam permittit: quoddam vetat: vt infra de legi. & sena. l. legis quoddam consulit: vt infra de rei vin. l. is qui.

m Honestè. quantum ad se. quæ honestas circa matrimonia est: vt j. de ritu nup. l. semper. & circa mores seruatur: vt j. de tu. & curato. da. ab his. l. scire oportet. §. penul. **A** D I T I O. Adde hic, quod si sit meretrix quæ velit venire ad habitandum in aliquo vico: quod vicini possunt eam repellere, ne aliam faciat. facit l. mimæ. C. de episc. audi. secundum lasoneum hic.

n Lædere. & hoc ad proximum: vnde illud, Quod tibi nõ vis fieri, alij ne feceris. * c. placuit. extra de maio. & ob.

o Cuique. non solum non lædat, sed etiam adiuuet, nõ non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. Sed nonne hæc verba accipiuntur hic sicut supra in definitione iustitiæ? Respon. non, imò ibi hæc tria comprehendit: hic autem illud solum quod extra duo prima relinquuntur. i. vt aliam adiuuet, & not. quod hic reprobo opini. Py. & aliorum qui dixerunt quod instit. e. tit. §. iuris præcepta. non definitur ius. Ius autem est ars boni & æqui, cuius merito quis nos sacerdotes appellet. nam dico quod hæc verba tantum præstant quæ hic sunt, nam per hoc quod ibi dicit, præcepta iuris, dicit ars: cum ars sit collectio præceptorum. Item per hoc quod dicit, honestè viuere, alterum non lædere: valet tantum quantum boni & æqui. Item per hoc quod dicit, ius suum cuique tribuere: colligo cuius merito quis nos sacerdotes appellet, id est sacra vel sua iura cuiuslibet ministrantes: vt hic, & supra eo. l. j. in princip.

p Diuinarum. vt C. de summa trini. & fide catho. & de sacrosan. eccle. & ne quid in loco sac. & in authen. quomodo oportet epi. & reli. cleri. ad ord. perdu. & de san. epif. & in multis aliis titulis.

q Notitia. potest rectè legi: & ita illa dictio sciētia, est ablatiui casus. vel ecõtra sit nominatiui: & hæc dictio notitia, sit ablatiui. sic in isti. de iure natu. in prin. Sed nunquid secundum hoc oportet quod quicumque vult iuris prudens vel iuriscõsultus esse, debeat theologiam legere? Respon. non. nam omnia in corpore iuris inueniuntur: vt C. de summa trini. & si ca. de sacrosan. eccle. & de epif. & cle. & in authen. in multis, tit. vbi de diuinis tractatur. Item quæ est differentia inter iustitiam, & ius, & iuris prudentiam? Respon. iustitia est virtus: ius est eius virtutis executio: iuris prudentia est scientia illius iuris,

Iuris ciuilis scripti sex partes.

Iuris prætorij multiplex effectus.

ad diuinam iustitiam definitur Gaius, vt somniat Accursius, sed habitum quendam virtutis, qui animo hominis conceptus impellit eum ad id dumtaxat quod bonum et æquum est. Vide Ferr. Monta. de iusti. & iis. Insti. l. i. Et tu dic quod immo non

fuit in ista per l. i. deuenti. de positi. ci. iustitia & alios. c. Non in. bñes, sed bñendi. habent em. dationes coactas.

Hæc in fine definitionis iustitiæ. sus Rodol. de iure emphy. l. ij. & Agri. l. iij. Vel dic suum ius, vt honestè viuat, & alterum non lædat & c. Vel dic, suum ius, id

* hoc nõ est Accursius.

Ius, iustitia & iuris prudentia differunt.

iuris. Item iustitia est summū bonum: ius, mediū: & iuris prudentia, infimum. Item iustitia est, tribuere ius suum vnicuique; ius coadiuuat: iuris prudentia docet qualiter fiat illud.

a *Scientia*, per iustitiam habemus ne fallamus: per iuris prudentiam, ne fallamur. vnde scriptum est. Sapiens fallere non vult, falli autem non potest.

b *Vs. Aequū ac bonum.*
 Si semper est bonū quod est de iure nat. quomodo dici potest seruitutem vel vsucapionē de bono publico inducāi: vt j. de vsucap. l. j. cum hęc iuri naturali sint cōtraria, & dicātur non esse bona: si enim bonum est aliquid esse. ergo malū est ipsum nō esse? Respon. bonū est de iure natu. omnes esse liberos, & domino rem suā non auferri, nulla causā extrinsecus inspecta. sic dicimus, bonum est non amittere cappam. si autē intellexim referas ad causas superueniētes: melius est seruitutē esse, quā non esse. sic enim omnes capti ad hostibus perirent: & melius est reipublicā eos viuere seruos, quā mori ingenuos. Item si inspicias necessitates q̄ essent nisi vsucapiones essent, melius est eas tolerari. aliter enim non posset probari dominium fore: vt inquit. de vsuc. in prin. & lites essent infinitæ: vt j. pro suo. l. fina. & bonum est quidem te non perdere cappam: & bonum est perdere te, potius quā occidaris à latrone.

c *Ciuile*, vt statuta ciuitatum, ad differentiā iuris natu. & gentium: vt hic, & instit. de iure naturali, in prin.

d *Prætor*, id est iudex.

e *Cum inique decernit*, id est contra æquitatem, non cōtra ius scriptū expresso errore: quia tunc nō esset ius: vt quia pronūciat iudex minorem xiiij. an. posse testari. Sed videtur q̄ sententia non valet ipso iure cum iniquē decernit: vt j. ferri. l. j. quæ est contra. sed dic quod contra ius litigatoris fuit lata, non contra ius legis: vnde valet: vt j. quæ sen. sine app. rescin. l. j. in prin. si sic exponas, quod iudex non contra ius legis, sed contra ius litigatoris tulit sententiam: quare dicit, relatione facta & c. nam etiā nulla facta relatione ad id quod fieri debet, est tamen ius & datur actio? Respon. quod dicit relatione & c. refertur ad id quod dixerat, inique, nō ad dictionem illā: ius. Item no. ius iniquū. sic & insti. de vsuca. in prin. & ad Tertul. in prin. & j. quod quis. i. l. iij. sed nunquid hoc ius iniquum habet iustitiā matrem? Respon. non secundū Io. imō iniquitatem. ar. s. eo. l. j. in prin. ibi, ius est ars & c. & in decre. di. j. c. ius autem. vbi dicitur quod dicitur ius, quia iustum. Item quæritur ex qua sententia datur actio in factum, dic ex ea quæ fuit lata, non ex ea quæ ferri debuit.

f *Non ad id*, scilicet tantum.

g *Collata*, id est contracta, aliās tracta.

h *Vbi fit*, id est fieri solet, & facit ad hoc respon. Co. de sen. & inter. l. cum sententiam, sed contra infra de inter. ac. l. voluit.

i *Inter. l. cum ait prætor*, solue vt ibi. Item ar. contra infra de arbi. l. cum dies. vbi etiam in alio loco iudicatur, dummodo non inhonesto. solue vt ibi.

k *Omniūquam*, Pro necessitudine. id est iure sanguinis. vnde Iob dixit. Necessarii mei venerunt ad me.

iusti atque iniusti scientia.

Ius quandoq; ponitur pro eo quod est ars boni & æqui: quandoque pro loco: quandoque pro consanguinitate. Bartolus.

XI. PAVLVS libro quartodecimo ad Sabinum.

IVS pluribus modis dicitur. Vno modo cum id quod semper æquū ac bonum est, ius dicitur: vt est ius naturale. Altero modo, quod omnibus aut plurib; in quaque ciuitate vtile est: vt est ius ciuile. Nec minus ius recte appellatur in ciuitate nostra ius honorarium. Prætor quoq; ius reddere dicitur etiā cum inique decernit, relatione scilicet facta non ad id quod ita prætor fecit, sed ad illud quod prætorem facere conuenit. Alia significatione ius dicitur locus in quo ius redditur: appellatione collata ab eo quod fit, in eo vbi fit. Quem locum determinare hoc modo possumus, vbi cunq; prætor salua maiestate imperij sui, saluoque more maiorum ius dicere constituit, is locus recte ius appellatur.

XII. MARCIANVS libro primo Institutionum.

NONnunquam ius etiam pro necessitudine dicimus: veluti est mihi ius cognitionis vel adfinitatis.

Pomponij sit positum, p. Sed quod, id est quia.

q *Constaret*, Not. quæ sit res perfecta, facit infra de auro & argen. leg. l. cum aurum. §. infecti. verū. quid ergo. & C. ad Silanien. l. penultima. & fin. & in decret. vij. q. prima. can. nihil. argument. contra infra de verbor. signifi. adificia. §. perfecisse. & infra de di. & temp. præscript. l. in vsucapione. in princip.

r *Principium*, Nota. principium esse spectandum, nam dimidiū facti, qui bene cepit, habet. & facit infra mandati. l. si procuratorem. in prin. & C. quando liceat vnicuique. l. j. & C. quando in integ. rest. non est neces. l. si. argu. contra C. ad Sil. l. cum Silianum. in fi.

s *Deinde*, secunda ratio exempli, & hæc non videtur bona, cum non exemplis & c. vt C. de sen. & inter. l. nemo.

t *Interpretationem*, id est correctionem legum vetustarum, & arctationem: vt in principio diximus.

u *Tractare*, quasi diceret, inconueniens esset: namque & c. & sunt istæ causæ quæ sequuntur, primæ & secundæ rationes.

x *Evidentior*, imō sine his non esset evidens: sicut & si principium alicuius casus omiseris, postea casum plene intelligere non poteris: vt j. de eden. l. argentarius. §. edi. autem.

Necessarium, CAVS. Duo fuerunt fratres qui Romam fecerunt: Remus & Romulus. vnde vt prædicta ciuitas Roma suis legibus viueret, latæ sunt leges, qui etiā ciuitatem in triginta partes diuisit, vt ciues suis legibus vterentur: & sic multi alij reges post Romulum obseruant. deuentū est tādē quod postea populus illis legibus non vtebatur. vnde miserūt decem viros in Græciam: qui decē tabulas de Græcia apportauerunt, & Romæ pro rostris posuerunt: & quod ab illis non appellaretur statutum fuit à populo: dataq; est illis decem viris potestas, vt adderent duas tabulas: sicque appellata est lex duodecim

A expeditur infra eo. l. 2. vsque ad §. post originem. secunda pars expeditur uare. in eadē minando postea vsque ad §. iuris ciuilibus scientiam. tertia postea vsque in fi.

F Acturus, CAVS. Gaius iuriconsultus proponens de negotio: vt iure veteri tractare, & librum inde facere: vult ab ipsa origine inchoare. Et quod sit ab ipsa origine inchoandum ro semiple-ponit duas rationes. ne fit. et eodem Nam cum origo sit dem modo principium, & principium sit vnicuiusque contrarium que rei pars potissima in gl. Albē. ma: ergo est ab ipsa origine inchoandum. Item secunda ratione: quia cum aduocatus vult aliquid dicere vel postulare, præmittit suum exordium: quia alias nihil dicere videretur. multo ergo fortius idē hic dicendum est. Vltimo ponit duas causas quare prædictæ duæ rationes sunt bonæ.

DE ORIGINE IURIS, ET omnium magistratum, & successione prudentium.

TITVLVS II.

I. GAIVS libro primo ad legem duodecim tabularum.

Acturus legum vetustarum interpretationem, necessario prius ab vrbis initiis repetendum existimaui: non quia velim verbosus commentarios facere, sed quod in omnibus rebus animaduerto id perfectum esse, quod ex omnibus suis partibus constaret. Et certe cuiusque rei potissima pars principium est. Deinde si in foro causas dicentibus, nefas (vt ita dixerim) videtur esse nulla præfatione facta iudici rem exponere: quanto magis interpretationem promittentibus incontinentis erit, ommissis initiis, atque origine non repetita, atq; illotis manibus protinus materiam interpretationis tractare? namque (nisi fallor) istæ præfationes & libentius nos ad lectionem propositæ materiæ producunt: & cum ibi venerimus, euidentiorē præstant intellectum.

Acturus legum vetustarum interpretationem, necessario prius ab vrbis initiis repetendum existimaui: non quia velim verbosus commentarios facere, sed quod in omnibus rebus animaduerto id perfectum esse, quod ex omnibus suis partibus constaret. Et certe cuiusque rei potissima pars principium est. Deinde si in foro causas dicentibus, nefas (vt ita dixerim) videtur esse nulla præfatione facta iudici rem exponere: quanto magis interpretationem promittentibus incontinentis erit, ommissis initiis, atque origine non repetita, atq; illotis manibus protinus materiam interpretationis tractare? namque (nisi fallor) istæ præfationes & libentius nos ad lectionem propositæ materiæ producunt: & cum ibi venerimus, euidentiorē præstant intellectum.

Pomponij sit positum, p. Sed quod, id est quia.

q *Constaret*, Not. quæ sit res perfecta, facit infra de auro & argen. leg. l. cum aurum. §. infecti. verū. quid ergo. & C. ad Silanien. l. penultima. & fin. & in decret. vij. q. prima. can. nihil. argument. contra infra de verbor. signifi. adificia. §. perfecisse. & infra de di. & temp. præscript. l. in vsucapione. in princip.

r *Principium*, Nota. principium esse spectandum, nam dimidiū facti, qui bene cepit, habet. & facit infra mandati. l. si procuratorem. in prin. & C. quando liceat vnicuique. l. j. & C. quando in integ. rest. non est neces. l. si. argu. contra C. ad Sil. l. cum Silianum. in fi.

s *Deinde*, secunda ratio exempli, & hæc non videtur bona, cum non exemplis & c. vt C. de sen. & inter. l. nemo.

t *Interpretationem*, id est correctionem legum vetustarum, & arctationem: vt in principio diximus.

u *Tractare*, quasi diceret, inconueniens esset: namque & c. & sunt istæ causæ quæ sequuntur, primæ & secundæ rationes.

x *Evidentior*, imō sine his non esset evidens: sicut & si principium alicuius casus omiseris, postea casum plene intelligere non poteris: vt j. de eden. l. argentarius. §. edi. autem.

Necessarium, CAVS. Duo fuerunt fratres qui Romam fecerunt: Remus & Romulus. vnde vt prædicta ciuitas Roma suis legibus viueret, latæ sunt leges, qui etiā ciuitatem in triginta partes diuisit, vt ciues suis legibus vterentur: & sic multi alij reges post Romulum obseruant. deuentū est tādē quod postea populus illis legibus non vtebatur. vnde miserūt decem viros in Græciam: qui decē tabulas de Græcia apportauerunt, & Romæ pro rostris posuerunt: & quod ab illis non appellaretur statutum fuit à populo: dataq; est illis decem viris potestas, vt adderent duas tabulas: sicque appellata est lex duodecim

Sententia contra ius lata an valet.

Actio in factum ex qua sententia datur.

Tu dic qd iuris exigit plenam causæ cognitionem: locum consuetum index debet obser-

† Vide E. rasi. l. i. cent. 9.

o Existimari. scilicet pro-55.

ego Gaius, scilicet qualiter in iure inueniēdo fuerit processum. sed quomodo, cū sequens l. sit Pomponi vbi dicuntur hæc tria, fecit hoc Gaius? Respon. alibi dixit Gaius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

ius: licet hic dictum

duodecim tabul. post fuerunt disputationes prudentū. & hæc vsque ad §. deinde, postea in illo §. deinde, dicit quod inuentæ sunt actiones quæ coarctabantur à magistratibus: vt si caderetur à syllaba, caderetur à tota causa. In monte Auentino cum inter populum & nobiles guerra esset: concordia facta, constitutum fuit vt ista plebiscita pro legibus obseruarentur. Item facta sunt edita prætorum. postea deuentum est ad principem. & hoc vsque ad §. post originem. Exinde dicit de successione magistratū, & origine eorum. Itē dicit de consulibus, qui non habent merū imperium: & ab eis appellatur. Dicit etiam de professoribus legum, & multa alia de successoribus magistratuum: quæ longum esset enumerare, quale fuit initium secessio- nis in monte Auentino, dicit. Nam cum filia Verginij pronun- ciata esset ancilla, vt iu- dex eam haberet in suam concubinā. Ver- ges à curia- lis comitiis dictæ sunt, vt cetera- ta à centu- riatu. Bud. Porro curia- ta comitia dicebantur conuentus qui iurum causa fie- bant. † Tarqui- nius.

I. I. POMPONIUS libro singu- lari Enchiridij.

Necessarium^a itaq; no- bis videtur, ipsius iuris originem atque processum demonstrare. Et quidē in- itio ciuitatis nostræ^b populus sine lege certa, sine iure certo primum agere^c instituit: dom- niaq; manu^e à regibus guber- nabantur. Postea aucta ad ali- quem modū ciuitate, ipsum Romulum^f traditur populū in triginta partes diuississe: quas partes curias appellauit, propterea quod tunc Reipu- blicæ curam per sententias^g partium earum expediebat.^h Et ita leges quasdam & ipse curiatisⁱ ad populū tulit: tu- lerunt & sequentesⁱ reges: quæ omnes cōscriptæ existāt in libro Sexti Papirij, qui fuit illis temporibus quibus Superbusⁱ Demarati Corinthij filius,^k ex principalibus viris. Is liber (vt diximus) appella- tur ius ciuile Papirianum: nō quia Papirius^l de suo quic- quam ibi adiecit: sed quod le- ges sine ordine latas in vnum composuit. Exactis^m deinde regibus, legeⁿ tribunitia omnes leges hæc exoleuerūt. o iterumque cœpit populus Romanus incerto^p magis iure, & consuetudine aliqua vti, quàm per latam legem: * idque propè viginti annis passus est. Postea ne diutius hoc fieret, placuit publica auctoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus: quas in tabulas eboreas^r per- scriptas pro Rostris^s compo-

A Tarquinius, vt j. eodem §. quod ad magistratus. vbi dicit, regis eiiciendi: Respon. plurale pro singulari posuit: vt & aliàs in- fra de peti. here. l. diuus. §. fi. & j. de postu. l. j. §. vt initio. in gl. capitibus. vel dic quod plures: quia & ille fuit expulsus, & di- ctum fuit quod nullus deinceps esset.

fuerunt, * vt possint leges a- pertius percipi. datumq; est eis ius eo anno in ciuitate summum, vti^t leges & cor- rigerēt si opus esset, & inter- pretarentur: u neque prouo- catio ab eis^x sicut à reliquis magistratibus fieret. qui ipsi animaduertent aliquid de- esse istis primis legibus: ideo- que sequenti anno alias duas ad eandem tabulas adiecerūt: & ita ex accidentia^y appella- ta sunt leges duodecim ta- bularum. quarum ferendarū auctorem fuisse Decemuiris Hermodorum quendā Ephe- sum exulatem in Italia qui- dam retulerunt. His legibus- latis, cœpit (vt naturaliter e- uenire solet) vt interpretatio desideraret prudentium au- ctoritate, necessariam esse disputationem fori. Hæc di- sputatio, & hoc ius quod si- ne scripto venit, composi- tum à prudentibus, propria parte aliqua non appellatur, vt cætera partes iuris suis no- minibus designantur, datis propriis nominibus cæteris partibus: sed communē no- mine appellatur ius ciuile.

B Deinde ex his legibus eodē tempore feræ^z actiones com- positæ sunt, quibus inter se homines disceptarent. quas actiones ne populus prout vellet institueret, certas so- lemnesq; esse voluerunt. a & appellatur hæc pars iuris leges actiones, I id est legitimi- mæ actiones. Et ita eodem penè tempore tria hæc iu- ra nata sunt: leges duode- cim tabularum. ex his fluere cœpit ius ciuile. ex eisdem

C libet scientia: vt in sui tractatus principio Priscianus testatur. verum est tamen hanc dispositionem legum in Latino prius fuisse conscriptam; vt optime probatur C. de vet. iu. enuclean. l. ij. §. hoc autem. s. Pro rostris. id est ante oculos & ora hominum, alij dicunt pro rostris, id est eo loco vbi ponebantur rostra nauium piratarum, quas ceperant. t. Vti. ponitur pro vt. u. Interpretarentur. id est apertius exponerent. & facit ad hoc instit. de iur. natu. §. responsa prudentum. Accursius, x. Ab eis. id est ab eorum interpretatione, seu sententiis, quas ferrent eo animo vt esset ius. y. Ex accidentia. No. accidens origini præualere. sic j. de offi. ad sel. l. si eadem. in gl. fi. & j. de postu. l. j. §. bestias in gl. j. arg. contra C. de his qui ve. ata. impe. l. fi. & instit. de re. diui. §. pa- uonum. z. Feræ. id est crudeles. nam qui syllabam mutabat, ab actione cadebat. contra hodie: vt C. de formul. l. j. vel aduerbialiter. lege ferè. a. Voluerunt. prædicti sapientes.

† In hac le- gem multa Bud. & Al- cianus, tūve ro Vd alvric Za- rius to- tū interpre- tatus est. in illos videto: vt semel nos margi- nalibus an- notationib- que lecho- nū varieta- tē indicet, liberemus. Reges. Curia.

Curiaæ leges. † Ciuitate- ges à curia- lis comitiis dictæ sunt, vt cetera- ta à centu- riatu. Bud. Porro curia- ta comitia dicebantur conuentus qui iurum causa fie- bant. † Tarqui- nius.

* quàm per- lata lege.

* tabulis decem æneis.

a Necessarium. Hæc lex diuiditur in tres par- tes. prima tractat de origi. iur. vsque ad §. post originem. secun- da de magistratibus: vsq; ad §. iuris ciuilis. tertia de successione prudentium, vsque in finem. b Ciuitatis nostræ. scilicet Romana. c Agere. id est viuere. d Instituit. hic incipit. e Manu. id est arbitrio. f Romulum, regem scilicet Romanorum. g Per sententias. id est consilium. h Expediebat. scilicet Romulus. i Sequentes. scilicet reges. k Filius. Tarquinius Priscus. l Non quia Papirius. Not. argum. pro hoc quod dicunt rustici coloni, campus iste meus est: cum tamen domino colant ipsum. & facit C. de iure deli. l. cum aliquis, vbi dicitur seruus qui non est: & per hunc quæritur domino putatio hereditas. Item nor. pro compilatoribus rationum & glossarum, vt eius dicantur rationes, qui compilauit. & facit C. de vet. iur. enu. l. j. §. nam qui subtiliter, & c. & infra eo. §. postea cum Appius. in fi. §. m Exactis regibus. id est expulsis. sed quare dicit pluraliter exactis regibus, cum non fuerit nisi vnus rex expulsus: scilicet

* Propo- suerunt.

Leges tabularum.

Ius ci- uile.

Legis a- ctiones. † Legi- ctiones qui dicantur, pulchre J. l. a. de adop.

Ex quibus.

Præmiū cōsequitur qui ex do- lo suo.

* compo- sūssis

Flavianū ius.

Aelianū ius. Plures in vni actum diffinē cō- sentiant.

Plebi- scita.

Senatus- consulta.

T Nepē eo anno. C. e- nim Corne- lius legem in tribuna- tu tulit, vt prætores ex dicitis suis perpetuis ius dicerēt, vt Aſconius ait in Cor- neliana. que res, in- qua ambi- tosis præto- ribus gra- uiam sustu- lit: qui va- rē ius dice- re solebant.

a Ex quibus, scilicet pontificibus.

b Tribunus plebis fieret. Nota aliquem ex do- lo suo præmiū conse- qui, & facit, ad mu- nicip. l. Titio in fin. j. respon. in glo. indidil- set. & j. de su. & legi. l. intestato. §. is plane. Arg. contra C. de fur. & ter. cor. l. si quis ser- uo alieno. Vel dic qd hoc fecit populus ig- norans eius factum.

c Papirianum. vt s. ca. l. in fin. respon.

d Secederet. in montē Auentinū, qui est Ro- mæ: vt j. j. in iū. & ibi dicitur occasio discor- dia. Accursius.

e De plebiscitis. An ob- seruarentur, an non.

f Eſset. vnum à popu- lo toto, alterum à ple- beis tantum: sed po- testas est similis: quia vtrumque habet vigo- rem legis: vt hic, & in- ſtitur. de iure natur. §. plebiscitum.

g Difficilis. Nota v- nūteritatē vel plures difficiliter consentire. & facit j. de acquiren- do poss. l. j. §. fina. & j. de lib. vni. l. j. §. sed an om- nino. & j. de arbi. l. itē si vnus. §. fi. Argu. con- tra j. quod met. cau. l. metum. §. animaduert- endū. & facit ad hunc §. in st. de iur. nat. §. sena- tusconsultum. & in auct. de referen. §. pe. col. ij.

h Observabatur. à po- pulo.

i Magistratus. id est prætores.

k Quisque. scilicet a- ctor vel reus.

l Rebus dictatis. No- cōmodius re per vñ expediri. sic j. de ad- mi. tut. l. iij. §. apparet.

m Per partes. quia pri- mō de populo ad se- natum ventum est, & nūc de senatu ad prin- cipem.

n Lege. hic ponitur p- lege xij. tabularum.

o Sine lege. id est si- ne interrogatione po- puli. nec enim in sena- tuscon. interrogatur populus, vt fiebat in compositione legis: vt in st. de iure nat. §. lex. & facit ad hunc §. in d. ti. in st. §. sed quod princip.

p Exposuimus. in suis locis.

q Parum est. not. & fa- cit C. de Iudeis. l. null. que res, in- ter Reddere possint. scili- cet magistratus.

s Produci. not. & fa- cit j. de iure fil. l. non intelligitur. §. diui fra- tres.

t Quod ad magistratus. vt solebant. alias est hic §. & non

legis actiones cōpositæ sunt. Omniū tamen harum & in- terpretandi sciētia, & actio- nes, apud collegiū Pontificū erant: ex quibus cōstitueba- tur quis quoquo anno præ- esset priuatis. Et ferè popul' annis propè centum hac con- ſuetudine vsus est. Postea cū Appius Claudius proposuis- set, & ad formam redegisset has actiones, Gnæus Flavius scriba eius, Libertini fili', sub- reptum librū populo tradi- dit: & ad eò gratū fuit id mu- nus populo, vt tribunus ple- bis fieret, & senator, & edi- lis curulis. Hic liber q actio- nes cōtinet, appellatur ius ci- uile Flavianum: sicut ille, ius ciuile Papirianum. c nam nec Gnæus Flavius de suo quic- quā adiecit libro: Augescen- te ciuitate, quia deerant que- dā genera agendi, non post multum tēporis spacium Se- xtus Aelius alias actiones cō- posuit: & librum populo de- dit, qui appellatur ius Aelia- num. Deinde cum esset in ci- uitate lex duodecim tabula- rū, & ius ciuile, esset & legis actiones: euēnit vt plebs in discordiam cū patribus per- ueniret, & secederet, d sibiq; iura cōstitueret. quæ iura ple- biscita vocātur. Mox cū reuo- cata esset plebs: quia multæ discordiæ nascebantur de his plebiscitis, e pro legibus pla- cuit & ea obseruari, lege Hortensia: & ita factum est vt inter plebiscita, & legem, species constituendi interes- sent, potestas autem eadem esset. f Deinde quia difficilē plebs conuenire cōepit, po- pul' certē multo difficilior, g in tanta turba hominum: necessitas ipsa curam Reipu- blicæ ad senatum deduxit.

Ita cōepit senatus se inter- ponere: & quicquid consti- tuisset, obseruabatur: h idque ius appellabatur Senatuscon- sultum. Eodem tempore i & magistratus i iura reddebant. & vt scirent ciues quod ius de qua; re quisq; k diciturus esset, seque præmuniret: edi- cta proponebant. quæ edicta Prætorum ius honorarium cōstituerunt. Honorariū di- citur, quod ab honore præ- toris venerat. Nouissimē si- cut ad pauciores iuris consti- tuendi via transisse, ipsis re- bus l dicitantibus, videbatur: per partes m euēnit, vt necesse

A esset Reipublice per vñ cō- suli. Nam senatus non perin- de omnes prouincias probè gerere poterat. Igitur consti- tutō principe, datum est ei ius, vt quod constituisset, ra- tum esset. Ita in ciuitate no- stra aut iure, id est lege n con- stituitur: aut est proprium ius ciuile, quod sine scripto in sola prudentium interpreta- tione, consistit: aut sunt legis actiones, quæ formam agen- di continent: aut plebiscitū, quod sine auctoritate patru est constitutum: aut est ma- gistratum edictum, vnde ius honorarium nascitur: aut senatusconsultum, quod so- lum senatu constituente in- ducitur sine lege: o aut est principalis constitutio, id est vt quod ipse princeps consti- tuit, pro lege seruetur. Post originem iuris & processum cognitum, consequens est vt de magistratum nomi- nibus & origine cognosca- mus: quia, vt exposuimus, p per eos qui iuri dicendo præ- sunt, effectus rei accipitur. Quantum * est q enim ius in ciuitate esse, nisi sint qui iura regere * possint? r Post hoc dein de auctorum successio- ne dicemus: quod constare non potest ius, nisi sit aliquis iuris peritus per quem possit cottidie, in melius produci. s Quod ad magistratus attinet, initio ciuitatis huius constat Reges omnem po- testatem habuisse. Iisdem temporibus & tribunū Celerum u fuisse constat. is autem erat qui equi- tibus x præerat, & veluti secundum locum a re- gibus obtinebat: quo in numero fuit lunius Bru- tus, qui auctor fuit regis eiciendi. Exactis y de- inde regibus, Consules cōstituti sunt duo: penes Confu- los summum ius vti esset, lege rogatum z est. Dicitur ab eo, quod plurimum Reipublicæ consulerent. a qui tamen ne per omnia regiam po- testatem sibi vindicarent, lege lata factum est, vt ab eis prouocatio esset, neve possent in caput ci- uis Romani animaduertere iniussu b populi: solū relictum est illis, vt coercere possent, & in vin- cula publica duci iuberent. Post deinde cū cen- sus iam maiori tempore agendus esset, & consu- les non sufficerent huic quoq; officio, Censo- res constituti sunt. Populo deinde aucto, cū cre- bra orirentur bella, & quædam acriora à finiti- mis inferrentur: interdū re exigēte placuit maio- ris potestatis magistratū constitui. itaq; dictato- res proditi sunt. à quibus nec prouocadi ius fuit: res. & quibus etiā capitis animaduersio data est. Hūc magistratum, quoniam summā potestatem habe- bat, non erat fas vltra sextum mensem d retinere. Magistri equitum. e unge- bantur. f Galli Comest- bitem vo- cant. Aeg- Perri- tribunos

ibi, initio ciuitatis.

u Celerum. id est mili- tum qui celeres sunt.

x Equitibus. qui cele- res sunt.

y Exactus. id est ex- Princeps. pulsus.

z Rogatum. i. interro- gatum: quod in consti- tuenda lege fiebat.

a Consulerent. & facit vt nomen fit conue- niens rei: vt C. de de- fensio. ciuica. l. defen- sores nihil. & in st. de dona. §. est & aliud.

b Inussu. alias nisi ius- su i. sine iussu. & hoc in criminalibus causis.

c A finitimis. Id est ab- his qui positi erant in confinibus.

d Sextū mensem. Not. sic fit Bononiæ. & fa- cit j. de offic. procon. l. antepen. & facit ad §. istum j. de offi. præ- fec. præto. l. j. §. j.

e Magistratus. priores: qui scilicet prius erant constituti, nec erant tanta potestatis, quan- ta erat hic nouus: vt s. eo. §. populo deinde aucto.

f Exactos. hic signat- ur contra s. eo. §. exa- ctis. in fin. §. vbi dicit, prope xx. an. & hic di- citur xvij. sed dic qd bis fuerint expulsi: ibi de prima expulsionē ante

* Tamen.

* reddere.

Reges. Tribunus Celerum.

Confu- les.

Censo- res.

Dictato- res.

Magistri equitum.

* unge- bantur.

† Galli Comest- bitem vo- cant. Aeg- Perri- tribunos

Tribuni plebis.
 legem xij. tab. hic de alia post legem predictam. vel dic parum distare inter vtrunque numerum: maxime cum hic ponit fere, & ibi prope.
 a In monte. Auentino.
 b Scita. id est statuta.
 c Quod inquirenda. facit j. de offic. quaest. l. vlti.
 d Latum est. id est dictum est inter prudentes.

Aediles.
 e Abdicarent. immo videtur quod non possit abdicare: vt j. de offi. praes. l. pe. contra. sed hic fecit in manu populi: sed per se non posset, vt ibi.
 f Sufficere. id est alios magistratus loco sui constituere: id est vt nulli eis substituerentur.
 g Appium Claudium. in dtecm quendam.
 h Vindicias. id est sententias. ADDITIO. In hunc locum vide Liuium lib. 3. ab vrbe co. Alex. ab Ale. lib. 6. ca. 10. Caesium Rhodi. lib. 9. cap. 53.
 i Amore virginis. Not. sic forte euenit. infra de mino. l. Aemilius in fin. & C. de arbi. l. arbitratorum.

Quaestores parricidij.
 k Indignatus. dictus Virginius. Accur.
 l Observantia. quae erat vt si aliquis vellet aliquam sibi in vxore copulare, supponebatur aliquis qui eam peteret in seruitutem, quasi esset ferua: & iudex pronuntiabat illam liberam esse: & sic postea fiebat matrimonium. sed iste iudex captus amore virginis iudicauit eam esse ancillam.

Decemviri.
 m Vindicias. id est sententias vel sententiam, sic dictam a Vindicio Vitelliorum seruo: vel sunt verba solenia pro libertate danda.
 n Detexerat. haec est interpositio.
 o Et. repete, & cum.
 p Castitate. haec enim sola possibilis est hominum animas deo presentare: vt in auth. de leno. §. sancimus. & §. ij. collat. iij.
 q Necati. magistratus praedicti.
 r Recepit. quem ante legem xij. tabu. habebat.

Quaestores parricidij.
 s Deinde cum post aliquot annos. isti aliquot anni fuerant plures centum & xxvij. vt probatur s. eodem. §. omnium tamen. & §. eisdem temporibus cum plebs.
 t Qui hasta praesesset.

Vergini.
 † Vide An. August. lib. 3. emend. cap. 3.

magistratus.

Liuio lib. 2. Vindicia appellatur.

tribunos sibi in monte a Saero creauit: qui essent plebeij magistratus. dicti tribuni, quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur: vel quia tribuum suffragio creabantur. Itemq; vt essent qui aedibus praesent in quibus omnia scita^b sua plebs deferbat, duos ex plebe constituerunt: qui etia aediles appellati sunt. Deinde cum ararium populi auctius esse coepisset: vt essent qui illi praesent, constituti sunt quaestores qui pecuniae praesent, dicti ab eo quod inquirend^c & conseruandae pecuniae causa creati erant. Et quia (vt diximus) de capite cuius Romani iniussu populi non erat lege permissum consulibus ius dicere: propterea quaestores constituebantur a populo, qui capitalibus rebus praesent. hi appellabuntur quaestores parricidij: quorum etia meminit lex duodecim tabularu. Et cum placuisset leges quoq; ferri, latu est ad populu, vti omnes magistratu se abdicarent. e quo decemviri constituti anno vno, cum magistratu prorogarent sibi, & cum iniuriose tractarent, neq; vellat deinceps sufficere magistratibus*, vt ipsi & factio sua perpetuo Rempublica occupata retinerent: nimia atque aspera dominatione eo rem perduxerant, vt exercitus a Republica secederet. Initium fuisse secessionis dicitur Verginius quidam: qui cum animaduertisset Appium Claudiu contra ius, quod ipse ex vetere iure in duodecim tabulas transtulerat, vindicias^h filiae suae a se abduxisset, & secundum eum, qui in seruitutem suppositus ab eo petierat, dixisset: captuque amore virginisⁱ, omnes ac nefas miscuisse: indignatus^k quod vetustissima iuris obseruantia in persona filiae suae defecisset, utpote cum Brutus, qui primus Romae consul fuit, vindicias^m secundum libertate dixisset in persona Vindicis* Vitelliorum serui, qui prodicionis coniuratione indicio suo detexeratⁿ, & castitate^p filiae, vitae quoque eius praferendam putaret, arrepto cultro de taberna lanionis, filiam interfecit, in hoc scilicet, vt morte virginis contumeliam stupri ar-

ceret: ac protinus reces a caede, madenteque* adhuc filiae cruore, ad commilitones cofugit: qui vniuersi de Algidio, † vbi tunc belli gerendi causa legiones erant, relictis ducibus pristinis signa in Auentinum transtulerunt: omnibusq; plebs urbana mox eodem se contulit: populiq; consensu partim in carcere necati. ita rursus respublica suum statum recepit^r. Deinde cum post aliquot annos^s qua duodecim tabulae latae sunt, & plebs contenderet cum patribus, & vellet ex suo quoque corpore consules creare, & patres recusarent: factum est vt Tribuni militum crearentur partim ex plebe, partim ex patribus, consulari potestate. hiq; constituti sunt vario numero. interdum enim viginti* fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores. Deinde cum placuisset creati etiam ex plebe consules: coeperunt ex vtroque corpore constitui. Tunc vt aliquo plures patres haberent, placuit duos ex numero patrum constitui. ita facti sunt aediles curules. Cumq; consules auocarentur bellis finitimis, neq; esset qui in ciuitate ius reddere posset, factum est, vt praetor quoq; crearetur, qui urbanus appellatus est, quod in vrbe ius redderet.

C Post aliquot deinde annos non sufficiente eo praetore, quod multa turba etiam peregrinorum in ciuitatem veniret, creatus est & alius praetor, qui peregrinus appellatus est, ab eo quod plerumque inter peregrinos ius dicebat. Deinde cum esset necessarius magistratus qui hasta^t praesesset, decemviri in litibus iudicandis constituti sunt. eodem tempore & quatuorviri, qui curam viarum gererent: & triumviri monetales aëris, argenti, auri flatores: & triumviri capitales, qui carceris custodiam haberent: vt cum animaduerti oportet, interuentu eorum fieret. Et quia magistratibus vespertinis temporibus^u in publicum esse inconueniens erat, quinqueviri constituti sunt cis Tiberim, & vltis Tiberim, qui possent pro magistratibus fungi. Capta deinde Sardinia, mox Sicilia, item Hispania, deinde Narbonensi prouincia: totide praetores, quot prouinciae in ditionem^v venerat, creati sunt: partim qui vrbans rebus, partim qui prouincialibus praesent. Deinde Cornelius Sulla quaestiones publicas constituit: veluti de falso, de parricidio, de ficiariis: & praetores quatuor adiecit. Deinde Gaius Iulius Caesar duos praetores, & duos aediles, qui frumento praesent, & a Cerere^y Cereales constituit. Ita duodecim praetores, sex aediles sunt creati. Diuus deinde Augustus sedecim praetores constituit: post deinde diuus Claudius duos praetores adiecit, qui de fideicommissio^z ius dicerent: ex quibus vnus diuus Titius detraxit: & adiecit diuus Nerua qui inter fiscu & priuatos ius diceret. Ita decem & octo praetores in ciuitate ius dicunt. Et haec omnia quotiens in republica sunt magistratus, obseruantur. quotiens autem proficiuntur, vnus relinquitur qui ius dicat. is vocatur praefectus vrbis. qui praefectus olim constituebatur: postea ferè Latinarum

* madente
 que.
 † Subanti monte sicut paulo post cu de Antino monte.
 Sic Lini. 3. Consul in Algidio caesutus.
 * sen. Budens.
 Aediles curules.
 Praetor vrbans.
 Praetor peregrinus.
 Decemviri Quatuorviri. Triumviri monetales. Triumviri capitales. Quinquaviri.
 Aediles Cereales.
 Praefectus vrbis.

^a *Latinarum*, ad hunc locum vide Anto. Aug. lib. iij. cap. j.
^b *Magistratus*, inspecto initio: sed postea factus est magistratus: vt j. de offic. præ. vig. l. j. quæ est contra.
^c *Professum*, qui reget scholas.
^d *In primis*, post superiorem Tiberiū: aliā contra: vt s. proxi. §. Accursius.
^e *Generis*, aliā genus.
^f *De pyrro*, id est de rege Epitotarum.

Præfect⁹ annonæ.
 Præfect⁹ vigillum.

Iuris ciuili
 his profel
 sores.

* Titu⁹ Co
 runcianum.

Publius
 Papirius.
 * sextus.

Appius
 Claudius
 Cæcus.

* Centi
 malus.

* pro⁹ ale
 sius Valerij
 essent, &
 pro⁹ Valsis
 Furij, G. Sci
 pio Nafica.

Quintus
 Mucius.

* Titus Co
 runcianus.

Sextus
 Aelius.
 P. Aelius.

Latinarum ^a feriarum causa introductus est: & quotānis obseruatur. Nam præfectus annonæ, & vigillum, nō sunt magistratus, ^b sed extra ordinem utilitatis causa constituti sunt, & tamen hi quos Cives dixerunt, postea ædiles senatusconsulto creabantur. Ergo ex his omnibus decem tribuni plebis, consules duo, decem & octo prætores, sex ædiles in ciuitate iura reddebant. Iuris ciuili scientiam plurimi & maximi viri profelsi sunt: sed qui eorum maximæ dignationis apud populum Romanū fuerunt, eorū in præsentia mentio habenda est: vt appareat à quibus & qualibus hæc iura orta & tradita sunt. Et quidē ex omnibus qui scientiam nacti sunt, ante Tiberium ^{*} Coruncianum publicè professum ^c neminē traditur: cæteri autem ad hunc vel in latenti ius ciuile retinere cogitabant: solumq; consultatoribus vacare potius, quàm discere volentibus se præstabant. Fuit autem in primis ^d peritus Publius ^{*} Papir⁹, qui leges regias in vnum contulit. Ab hoc Appius Claudius, vnus ex decem iuris, cuius maximū consilium in duodecim tabulis scribendis fuit. Post hunc Appius Claudius eiusdem generis ^e maximam scientiam habuit. hic Centemānus ^{*} appellatus est: Appiā viam strauit, & aquā Claudiam induxit: & de Pyrro ^f in vrbe non recipiendo sententiam tulit. Hunc etiam actiones scripsisse traditum est, primum de vsurpationibus, qui liber non exstat. Idē

Appius Claudius, qui videtur ab hoc processisse, R literam inuenit⁹, vt pro ^{*} Valsij Valerij essent, & pro Valsis Furiis. Fuit post eos maximæ scientiæ Sempronius, quem populus Romanus ⁹ ^h appellauit: nec quisquam ante hunc aut post hunc hoc nomine cognominatus est. Gaius Scipio Nafica: qui optimus à senatu appellatus est: cui etiam publicè domus in Sacra via data est, quò facilius consuli posset. Deinde Quintus Mucius⁹, qui ad Carthaginenses missus legatus, cum essent duæ tesserae ^k positæ, vna pacis, altera belli: arbitrio sibi dato vtram vellet referret Romam, vtramque sustulit: & ait Carthaginenses petere debere, vtram mallent accipere. Post hos fuit Tiberius ^{*} Coruncianus (vt dixi) qui primus profiteri cœpit: cuius tamē scriptum nullum extat: sed responsa complura & memorabilia eius fuerunt. Deinde Sextus Aelius, & frater eius Publius Aelius, & Publius Atilius, maximam scientiam in profitendo ha-

^A buerunt: vt duo Aelij etiam consules fuerint. Atilius autem primus à populo sapiens appellatus est⁹. Sextum Aelium etiam Ennius laudauit: & exstat illius liber, qui inscribitur Triperitita: qui liber veluti cunabula iuris continet. Triperitita autem dicitur, quoniam lege duodecim tabularum præposita, iungitur interpretatio: dein subtextitur legis actio. Eiusdem esse tres alij libri referuntur, quos tamen quidam negant eiusdem esse. Hos sectatus ad aliquid est Cato. Deinde Marcus Cato, princeps Porciæ familiæ: cuius & libri exstant: sed plurimi filij eius, ex quibus cæteri oriuntur. Post hos fuerunt Publius Mucius, & Brutus, & Manilius, qui fundauerūt ius ciuile. Ex his Publius Mucius etiam decem libellos reliquit, Brutus septem, Manilius tres: & extant volumina scripta, Manilij monumenta. Illi duò consulares fuerunt, Brutus Prætorius: Publius autem Mucius etiam pontifex maximus. Ab his profecti sunt Publius Rutilius Rufus, qui Romæ consul, & Asiæ proconsul fuit: Paulus Verginius: & Quintus Tubero ille Stoicus, Panfæ⁹ auditor, qui & ipse consul. etiam Sextus Pompeius Gnæi Pompeij patruus fuit eodem tempore: & Coelius Antipater, qui historias conscripsit: sed plus eloquentiæ^m quam scientiæ iuris operam dedit. Etiam Lucius Crassus frater Publij Mucij, qui Mucianus dictus est. hunc Cicero ait iuriconsultorum desertissimum. Post hos Quintus Mucius, Publij filius, pontifex maximus, ius ciuile primum constituit, generatim in libros decem & octo redigendo. Mucij auditores fuerunt complures: sed præcipuæ auctoritatis Aquilius Gallus, Balbus Lucillus, Sextus Papirius, Gaius Iuuentius: ex quibus Gallum maximæ auctoritatis apud populum fuisse Seruius dicit. Omnes tamen hi à Seruio Sulpitio nominantur: alioquin per se eorum scripta non talia extant, vt ea omnes adpetant. denique nec versantur omnino scripta eorum inter manus hominum, sed Seruius libros suos compleuit: pro cuius scriptura ipsorū quoque memoria habetur. Seruius cum in causis orandis primum locum, aut pro certo post Marcum Tullium obtineret, traditur⁹ ad consulendum Quintum Mucium de re amici sui peruenisse: cumq; eum sibi respōdisse ^{*} de iure Seruius parum intellexisset⁹, iterum Quintum interrogasse: & à Quinto Mucio respōsum esse, nec tamen percepisse: & ita obiurgatum esse à Quinto Mucio: namque eum ^p dixisse, turpe esse patricio⁹ & nobili, & causas oranti, ius in quo versaretur, ignorare. Ea velut contumelia Seruius tractatus ^{*} operam dedit iuri ciuili: & plurimum eos de quibus locuti sumus, audiit: institutus à Balbo Lucillio; instructus autem maxime à Gallo Aquilio, qui fuit Cercinæ. Itaq; libri cōplures eius extant Cercinæ confecti. Hic cum in legatione perisset, statuat ei populus Romanus pro Rostris posuit, & hodieq; extat pro Rostris Augusti. Huius volumina complura extant. reliquit autē prope centū & octaginta libros. Ab hoc plurimi profecerunt. fere tamen hi libros cōscripserunt, Alfenus Varus, Gaius, Aulus Ofilius, Titus Cæsius, Aufidius Tucca, Aufidius Namusa, Flauius Priscus, Gaius Ateius Pacurnus, Labeo Antistius, Labeonis Antistij pater Cinna, Publius Gellius. ex his decē, libros octo conscripserunt⁹ quorū omnes qui fuerūt libri, digesti sunt⁹ ab Aufi-

Atilius.

Triperitita.

Marcus Cato.

P. Mucius.
 Brutus.
 Manilius.

P. Rutilius Rufus.

Paulus Verginius.

Quintus Tubero.

* Panfæ⁹ S. Popoij.

Coelius Antipater.

Lucius Crassius.

Quintus Mucius.

Gallus Aquilius.

Balbus Lucillus.

Sextus Papirius.

Gaius Iuuentius.

Seruius Sulpicius.

* respōdissent.

* cæcus.

Alfenus Varus.

Gaius Aulus Ofilius.

Titus Cæsius.

Aufidius Tucca.

Aufidius Namusa.

Flauius Priscus.

Gaius Ateius Pacurnus.

Labeo Antistius.

Cinna. Publius Gellius.

ab Aufi-

a *Vicensime*, scilicet partis dandæ sisco in testamento ab omnibus his hominibus scilicet

b *Sex mensibus*, inde libri semestres dicuntur: vt j. de excusa. tuto. l. item diuus.

c *Tradita fuerant*, vt circa textum.

d *Beneficium*, scilicet potestatem de iure respondendi. & facit j. de his qui no. infa. l. athletas. §. designatores.

e *Sed prestari*. Nota quædam sunt quæ honestè conceduntur: nō tamen honestè petuntur & facit infra de va. eogn. l. j. §. est enim. & in decret. xvij. dist. ca. de eulogiis. in fin. & j. qui & a qui. ma. l. l. fin. & C. de peti. bo. sub. l. j. & j. de offic. præto. l. Barbarius. & j. ad legem Iuliam de ambitu. l. j.

f *Vsq̄e conuerte*, vsque ad præfecturam. Accursius.

Trebatius.

Aulus Cascellius. Quintus Mucius

Tubero

versas.

Ateius Capito. Antistius Labeo.

*quadraginta.

* qui præceteris. Massurius Sabinus. Nerua.

ab Aufidio Namusa in centum quadraginta libros. Ex his auditoribus plurimum auctoritatis habuit Alfenus Varus, & Aulus Ofilius: ex quibus Varus & consul fuit: Ofilius in equestri ordine perseverauit. Is fuit Cæsari familiarissimus: & libros de iure ciuili plurimos, & qui omnem partem operis fundarent, reliquit. Nam de legibus vicensimæ a primus conscribit, de iurisdictione. idem edictum Prætoris primus diligenter composuit. Nam ante eum Seruius duos libros ad Brutum perquam breuissimos ad editum subscriptos reliquit. Fuit eodem tempore & Trebatius, qui idem Cornelij Maximi auditor: fuit Aulus Cascellius, & Quintus Mucius Volusij auditor. deniq; in illius honorem Publium Mucium nepotem eius testamento reliquit heredem. fuit autem quæstorius: nec ultra

proficere voluit, cum Augustus illi etiam consulatū offerret. Ex his Trebatius peritior Cascellio, Cascellius Trebatio eloquentior fuisse dicitur: Ofilius utroque doctior. Cascellij scripta non exstant, nisi vnus liber Beneficiorum, Trebatij complures: sed minus frequentantur. Post hos quoque Tubero fuit, qui Ofilio operā dedit. fuit autem patricius: & transit ad causas agendis ad ius ciuile: maximè postquam Quintum Ligarium accusauit, nec obtinuit apud Caium Cæsarem. Is est Quintus Ligarius, qui cum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem applicare non permisit, nec aquam haurire: quo nomine eum accusauit, & Cicero defendit, exstat eius oratio satis pulcherrima, quæ inscribitur, Pro Quinto Ligario. Tubero doctissimus quidem habitus est iuris publici & priuati: & complures vtriusque operis libros reliquit. sermone etiā anti quo vltus affectauit scribere: & ideo parum libri eius grati habentur. Post hunc maximæ auctoritatis fuerunt Ateius Capito, qui Ofilium secutus est: & Antistius Labeo, qui omnes hos audiuit. Institutus est autem à Trebatio. Ex his Ateius consul fuit. Labeo noluit, cum offerretur ei ab Augusto consulatus, quo suffectus fieret, honorem suscipere: sed plurimam studij operam dedit: & totum annum ita diuiserat, vt Romæ sex mensibus b cum studiosis esset, sex mensibus secederet, & conscribendis libris operam daret. Itaque reliquit quadringenta* volumina, ex quibus plurima inter manus versantur. Hi duo primū veluti diuersas sectas fecerunt. Nā Ateius Capito in iis quæ ei tradita c fuerat, perseverabat: Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui * & cæteris operis sapientiæ operā dederat, plurima innouare instituit. & ita Ateio Capito Massurius Sabinus successit: Labeoni Nerua: (qui) adhuc eas dissensionem auxerunt. Hic etiam Nerua familiarissimus Cæsari fuit. Massurius Sabinus in equestri ordine fuit: & pu

blicè primus respondit, posteaque hoc cœpit beneficium d dari à Tiberio Cæsare. Hoc tamen illi concessum erat. Et, vt obiter sciamus, ante tempora Augusti publicè respondendi ius non à principibus dabatur: sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respondebant: neque responsa vtique signata dabant: sed plerumque iudicibus ipsi scribebant, aut testabantur, qui illos consuliebant. Primus diuus Augustus, vt maior iuris auctoritas haberetur, constituit vt ex auctoritate eius responderent: & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit. & ideo optimus princeps Hadrianus, cum ab eo viri prætorij peterent vt sibi liceret respondere: rescriptis eis, hoc non peti, sed præstari e solere: & ideo si quis fiduciam sui haberet, delectari se: populo ad respondendum se præpararet. Ergo Sabino concessum est à Tiberio Cæsare, vt populo responderet: qui in equestri ordine iam grandis natu, & ferè annorum quinquaginta receptus est. Huic nec amplæ facultates fuerunt: sed plurimū à suis auditoribus sustentatus est. Huic successit Caius Cascius Longinus, natus ex filia Tuberonis: quæ fuit neptis Seruij Sulpicij: & ideo proauum suum Seruium Sulpicium appellat. hic cōsul fuit cum Quarto temporibus Tiberij. sed plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, eouq; donec eum C. Cæsar ciuitate expelleret. expulsus ab eo in Sardiniam, reuocatus à Vespasiano diem suum obiit. Neruæ successit Proculus. Fuit eo tempore & Nerua filius. Fuit & alius Longinus ex equestri quidem ordine, qui postea ad præturam vsque peruenit: sed Proculi auctoritas maior fuit. nam etiam ipse plurimum potuit. Appellatiq̄e sunt partim Cæsariani, partim Proculeiani: quæ origo à Capitone & La beone cœperat. Cascio Cælius Sabinus successit: qui plurimum temporibus Vespasiani potuit. Proculo Pegasus: qui temporibus Vespasiani præfectus vrbi fuit. Cælio Sabino Priscus Iauolenus: Pegaso Celsus: patri Celso Celsus filius, & Priscus Neratius: qui vtriusque consules fuerunt, Celsus quidem & iterum: Iauoleno Prisco Aburnus Valès, & Tuscianus item Saluius Iulianus.

DE LEGIBVS & senatusconsultis, & longa consuetudine.

Tres habet partes hæc rubri. De prima multa leges in hoc titu, dicuntur. De secunda, scilicet de senatusconsultis, specialiter dicitur infra eo. l. non ambigitur. & l. neque leges. & l. ex ideo. De tertia dicitur infra eod. l. de quibus, & in sequentibus. Sed cum in toto corpore iuris de legibus tractet: Cascio quare hic specialem titu. ponit? Respon. secundum Ioan. quia alie leges de negotijs hominum dicunt. Aburnus Valès hæc autem leges tractant de legibus condendis & interpretandis.

DE LEGIBVS, SENATUQUE CONSULTIS, & LONGA CONSUETUDINE.

TITVLVS III.

I. PAPINIANVS libro primo Definitionum.

Ex testis commune præceptum: viroꝝ prudentiū consultum: delictorum quæ

sponte vel ignorantia cōtrahuntur, coërcitio: communis Reipublicæ sponsio.

Ex est. Hæc de scriptio quatuor habet partes. Prima est: lex est commune præceptum, id est commune vtilitate statutum. Vel dic commune præceptum, id est communiter toti vniuersitati factum & ponitur hic præceptum largè, pro quatuor virtutibus legis, quæ sunt infra eo. l. legis virtus. Item subiicit, viroꝝ prudentium

prudens consultum, id est cum deliberatione prudentum constitutum. Item subicit, delictorum coercitio, coerecet eum delicta puniendo: vt s. de iusti. & iure. l. j. ibi, bonos non solum &c. & vt vnus pena sit metus multorum: vt C. ad legem lul. repetun. l. j. & C. de fur. l. si quis seruo. in fin. Item de delicto ignoranter commisso puniendo: da exemplum in eo qui proiecit lapidem, & praterente casu percussit: vt j. ad legem Aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. verfic. sed si. & l. si ex plagis. §. que item aliud exemplum est. j. de cust. reo. l. carceri. & l. milites. vt in l. vi bono. rapt. §. quia tamen. & j. de pœnis. l. respiciendum. §. delinquit. & quod vi aut. clam l. Seruius. & j. ad legem Cor. de fca. l. lege. §. cum quidam. Itē subicitur quarta pars, communi reipub. sponsio, scilicet interrogacione facta a consule: & communiter a populo facta respōsione, quod sic placeat esse statutum: vt hic, & in l. de iur. natu. §. lex. & nota quod hæc & illa descriptio eadem est quo ad sensum, licet quo ad verba discrepet. Ideo autem est descriptio, non definitio: quia aliqua lex est quæ tamen non est communi: vt j. titu. j. l. §. si. solum ergo vult designare qualiter olim fiebat lex. Definitur alio modo lex, vt statum subicit j. l. proxima. nam &c.

In oratio ne prore alio sub Aristogotem. N. l. a. Bud. hic.

id est lex tãdum nari quã humanari reã omniã regi na est: quo magis cõne mi, vt non solu rebus honestatur pitiõq; pra sident, sed etiã principiu ad ducatum te neã, & per hoc regulã prescribat iustis simul & in iustis, & ipse qua animãtib; natura ad colendã ciuitatẽ ido neã, faciẽ dãmbeã, & prohibeatq; non facien da. & sequẽtia non sunt Accusã.

II. MARCIANVS libro primo Institutionum.

NAM & Demosthenes orator sic definiuit: τὸ τ' ὄσι νόμος, ὃ πάντας ἀνδρῶν πρὸς ἑαυτὸν πείθει δὴ διὰ πολλὰ, καὶ μάλα ὄσι πᾶσι ὄσι νόμος ἔννομα μὲν καὶ δῶρον δὲ ὄσι, δόγμα δὲ ἀνδρῶν φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἐκείνων καὶ ἀκρίτων ἀμαρτιμάτων, πόλις δὲ οὐδὲν κοινὴ, καὶ ἄνθρωποι πᾶσι προσήκει ἢ τοῖς ἐν τῇ πόλει. [id est, Lex est, cui omnes obtemperare conuenit, cum ob alia multa, tum vel maximè eo, quod omnis lex inuentum ac munus deorum est, decretum vero prudentum hominum, coercitio eorum quæ sponte vel ignorantia delinquantur, communis sponsio ciuitatis, ad cuius præscriptum omnes qui in ea republica sunt, vitam instituere debent.] Sed & philosophus summæ Stoicæ sapientiæ Chrysipus sic incipit librum quem fecit περὶ νόμου. * Ὁ νόμος πάντων ὄσι βασιλεὺς δειῶν καὶ ἀνθρώπων πραγμάτων. δὲ δὲ αὐτῶν προσάτῃ τ' εἶναι ἢ καλῶν καὶ τῶν ἀσχετῶν καὶ ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα, κατὰ τὸ κανόνα τ' εἶναι δικαίω καὶ ἀδίκω καὶ ἢ φύσει πολιτικῶν (ζῶν, προσακτικῶν μὲν ὄν ποιητῶν, ἀπαγορευτικῶν δὲ, ὄν ποιητῶν. [id est, Lex est omnium diuinarum & humanarum rerum regina. oportet autem eam esse præsidem &

vt C. de præscrip. lon. temp. l. fin. ibi, ideo enim &c. cum propter hoc fecerit deus imperatores: vt in authen. de instru. caute. & si. §. quia igitur imperium. col. vj. omnis enim sapientia a domino deo est: & omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum &c. Iaco. j. * & ca. quàm pio. j. q. ij. item lex est sapietium dogma, & doctrina per os sapientum promulgata. b Vel ignorantia, vt cum non dolo, sed culpa delinquimus, vt ignoranter: vt exemplificauimus. s. eo. l. j. c In ea reipub. sunt. immo omnes omnino qui vbiq; reperiuntur: vt C. de Iudæi. l. Iudæi. j. in prin. & de legi. & con. l. leges sacratissimæ. & apostolus dicit, omnis anima sit subdita principi, & dicitur ab eo missis: vt C. de conduc. & procur. prædiorum fil. augu. domus. lib. xj. d Librum quem fecit. scilicet de lege: & incipit interpretatio Græci sic: lex est &c. & not. quod de diuinis tractat hæc lex: vt & C. de summa trin. & de sacro. sanc. eccle. & infra ne quid in loco sac. & in authentic. de mona. col. j. & quomodo oport. epi. col. j. & c. & de san. epi. col. ix. & in ti. vt priua. do. fa. my. coll. v. & in aliis titu. de humanis tractant ferè omnes leges. e Et malis. cuique secundum sua opera tribuendo, secundum Ioan. id est bonis meritum: vt C. de adf. & do. & cancel. l. j. & de sta. & im. l. & virtutum. malis pœnam, vt per totum tit. de pœnis.

f. Vetus.

f Duce. quia deducit homines ad bonum. g Regulam esse. id est compendiosa doctrina vel vnus casus, vel plurium, in quibus eadem ratio vertitur. & ita in hoc vltimo proprie ponitur: sed non in primo. sic enim definitur: Regula est plurium rerum compendiosa narracione facta traditio: vt colligitur. j. de regul. l. j. melius facit ad hoc in decre. distin. iij. ca. omnes. & c. regula.

Regule definitio.

bonis & malis, e & principem & ducem f esse: & secundum hoc regulam esse iustorum & iniustorum, h & eorum quæ natura ciuilia sunt i animantium: præcipitrix quidem faciendorum, prohibetrix autem non faciendorum k.]

III. POMPONIVS libro vicesimo quinto ad Sabinum.

IVra constitui oportet, vt dixit Theophrastus, in his quæ ἐπιτὸ πλῆθος accidunt, non quæ ἐκ παραλόγου.*

III. CELSVS libro quinto Digestorum.

EX his m quæ fortè vno aliquo casu accidere n possunt, iura non constituantur.

V. IDEM libro septimodecimo Digestorum.

NAM ad ea potius debet naptari ius, quæ & frequenter & facile, quam quæ perraro eueniunt: f

VI. PAVLVS libro septimodecimo ad Plautium.

TO' γὰρ ἀπαξ ἢ δὶς, vt ait Theophrastus, παραβαίνουσιν οἱ νομοδῖται. [id est quæ semel aut bis accidunt, prætereunt legislatores.]

VII. MODESTINVS libro primo Regularum.

Legis virtus o hæc est, imperare, vetare, permittere, punire.

suscitatus est: vt j. de diuor. l. iij. & de bo. poss. secundum tab. l. qui ex liberis. §. planè. vel tãquam alius, scilicet posthumus, qui rumpit testamentum: vt in l. de exher. l. §. j. vel pone exemplum in l. scripta in auth. vt sine prohi. ma. deb. & cre. col. vij. §. quia verò. vbi dicitur quod propter bonas fœminas non debet fieri lex, quia raræ sunt: sed propter malas, quia multæ sunt. item pone exemplum: vt j. de vfuca. l. in prin. in fi. j. respon. vbi dicit non acquiri nobis per filium non iustè adrogatum: sicut per liberum hominem emptum: quia rarius adrogantur filij quàm emantur serui. sed licet dicat hic quod non constituuntur iura pro talibus, subaudi sæpe, quandoque enim statuuntur, vt in his exemplis. j. de iudi. l. sed & si. j. §. si paterfa. & si pars here. pe. l. antiqui. & C. de leg. hered. l. si maior. & instit. de rerum diui. §. insula. & facit ad hanc regulam j. de reg. iur. l. ea quæ & j. ad Treb. l. postulante. & j. de postu. l. j. §. deinde. & de solu. si pater. & sequentem proxi. legem continuã cum ista. n Accidere. id est miraculose venire, o Legi virtus. id est potestas. imperat autem cum iubet lex lul. de adulte. accusantem & accusatum & aduocatos esse presentes quando serui torquentur in causã adulterij: & præcipit etiam seruos publicari, id est confiscari: vt infra ad l. lul. de adul. l. si postulauerit. §. quæstioni. & §. iubet. Vetat autem cum prohibet res immobiles minorum sine decreto alienari: vt infra de re. e. l. j. Item ne res ecclesiasticæ: vt C. de sacrosanct. eccle. iubemus. ij. sed nonne sufficiebat imperare

h iniustorum. f. lex.

i Natura ciuilia sunt. i. naturalis hominis ingenio, vt in restit. minorum: vt infra de minor. l. j. in princ. duo enim contraria ponere videtur. i. duas species & coæquiuales: quarum neutra est altera. f. ius naturale, & ciuile, secundum Ioan.

k Non faciendorum. ex hoc colligitur quædam magistralis definitio: lex est sanctio sancta, præcipiens honesta, prohibens contraria, & facit C. eo. l. leges. ij.

l Ira. In his quæ &c. sed verisimilia sunt, vel dic in his quæ scilicet multum accidunt: non quæ extra naturalem cursum. & secundum hoc erit casus huius Græci esse in l. Latina. j. l. proxima. Accur. AD DITIO. Tu dic quod ista lex interdũ fallit: quia lex

¶ Vide Accusatum lib. dist. 2. c. 8.

¶ Vide Al-

Lazarus suscitatus an poterit testamentũ rumpere.

hoc non est lex: dicere tamen quod possit vel tanquam ipse, quia non videtur mortuus, qui tam cito resuscitatus est.

Legis virtus multiplex.

c pro

pro utroque? Respon. non: quia imperat quod fieri vult: vetat quod fieri non vult. & commodius est singulas causas &c. ut instituitur. quibus mod. test. infir. §. alio. Permittit: ut militi etiam post sententiam uti except. suis: vt C. de iure. & fac. igno. l. j. Punit maleficia: vt in tit. de pœn. ff. & C. Est & quinta virtus, id est con-

solere: vt vbi extraneis consulit ne expendant agendo quærela: vt infra de inoffic. test. l. j. item consulit quod primo possessorium quàm petitorium, si competat, intentatur: vt j. de rei vin. l. is qui. & facit C. de transact. l. age. Vel dic quod continetur sub virtute permittendi. Sed nunquid legis appellatione non continetur quod aliquod istorum verborum non habeat? Respon. immo cõdicitur. alias nulla regula iuris sub legis appellatione caderet. vel verius nulla est lex quin ibi vnum de talibus vel æquipollēs subaudiatur. & facit ad hanc l. in decre. distin. iij. ca. omnis.

Iura generaliter. Poteft poni exemplum in qualibet fere lege Codicis, quæ certis personis dabatur, vt Vitali, vel alij: tamen sunt generales, quæ enim frequenti indigent & communibus, debent communiter se iurare, sicut vni fuerint data: vt in authen. de here. & Fal. §. j. colla. j. & facit C. de diuer. rescrip. l. j. & hoc si ita scribitur vt sit ius commune. secus si specialiter datur: vt j. ti. j. l. j. sed secundum hoc omnis lex est regula: quia loquitur in pluribus casibus in quibus est eadem æquitas, & de vniuersis hominibus. quod est falsum. sic ergo expone vt dicas, leges non sunt conditæ vt hæc locum habeat in persona huius, illa in persona alterius: & sic de singulis legibus & personis: sed generaliter in omnibus personis sit eiusdem casus responsio. sed excipitur C. de decurionibus. l. neque Dorotheum. lib. x. & C. de episc. & cle. l. quoniam venerabilis. regulæ autem per signa vniuersalia cognoscuntur, affirmatiua vel negatiua, vt patet per omnes regulas iuris: & maxime in l. j. vbi dicit, regula est, quæ rem quæ

Non ambigitur. pone exemplum in petitione hereditatis, quæ est inducta à senatoribus: vt j. de peti. here. l. item veniunt. §. pridie. item in Vell. item in Maced. senatuscon. vt j. ad Vell. l. ij. & j. ad Mace. l. j. item in alio parificatur principi senatus: quia non appellatur à sententia sua: vt j. à qui. ap. non licet. l. j. & intellige de senatu toto: qui senatores centum erant numero. vt C. de peti. hered. l. si. non de quolibet senatore separatim: habet tamen quilibet singulariter sua alia priuilegia: vt j. de sena. per totum. sed an hodie hoc opus possit facere senatus? Respon. secundum Ioan. non sic hodie, nisi princeps permiserit: vt C. eo. l. fin. quæ est contra. vbi dicit quod solus princeps facit legem. item facit ad idem, quia populus omne suum imperium in eum transtulit: vt C. de ve. iur. enu. l. j. §. sed hoc studiosum. Alij dicunt quod hodie potest populus Romanus & senatus eius facere legem: vt hic. nec ob. d. l. si. quia solus imperator potest, id est ipse solus, & nullus alius solus: & reuocare potest populus Romanus quod concessit, sicut & iudex qui delegat, cum sibi proprietates remanserit: vt infra de offic. eius qui man. est in l. j. §. fina. primam laudo, secundum Hug. Accursius.

Neque leges, nomen generale.

Senatusconsulta, nomen speciale.

Scribi possunt. propter humani ingenij exiguitatem. multas enim &c. vt C. de ve. iur. enuc. l. ij. §. sed quia. vel propter nimiam negotiorum mutabilitatem: vt infra de vsur. l. mora. in princip. vel propter hominum fidelitatem incognitam: vt infra de testa. l. iij. §. ideoque. ibi, tu magis &c. vel propter delictorum multipliciter: vt infra de extraor. cri. l. pen. §. sunt quædam. & ideo &c. & sic continua l. sequen. quæ ex superiori infertur: & exigit exempla pro se & pro ea. dic ergo ex his quæ constituuntur, id est accidit de nouo: vt ita hæc lex loquatur quado dubitatio euenit super nouo facto: & sequens l.

VIII. VLP IANVS libro tertio ad Sabinum.

Iura non in singulas personas, sed generaliter a constituantur.

IX. IDEM libro sexto decimo ad Edictum.

Non ambigitur b Senatium ius facere posse.

X. VLP IANVS libro quinquagesimo nono Digestorum.

Neque leges c neque senatusconsulta d ita scribi possunt, e vt omnes casus qui quandoque inciderint, comprehendantur: sed sufficit & ea quæ plerunque accidunt, contineri.

XI. IDEM libro nonagesimo Digestorum.

Et ideo de his quæ primò constituantur: aut interpretatione, aut constitutione

non possunt. quando dubitatio est in veteri facto, non tamen adhuc lege determinato, secundum Ioan. vel melius contra, constituitur. propriè sumitur, cum dubitatur in verbis legis, lex autem sequens. si non possunt. loquitur cum dubitatur de facto nouo quod non est in lege: & quod dicit, aut interpretatione. s. iudicis: vt ita iudex interpretetur legem. & facit. C. de episc. aud. l. si lenones. vel dic, interpretatione iuriconsulti, auctoritate aut constitutione. s. principis.

optimi principis certius statuendum est.

XII. IDEM libro decimo quinto Digestorum.

Non possunt omnes articuli singillatim aut legibus aut senatusconsultis comprehendi: sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui iurisdictioni præest, ad similia procedere, atque ita ius dicere debet.

XIII. VLP IANVS libro primo ad Edictum Aedilium Curulium.

Nam, vt ait Pedius, quousque aliquid vnum vel alterum introductum est, bona occasio est, cætera quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certè iurisdictione suppleri.

risconsultum auctoritate principis, vel per principem fieret interpretatio, vt esset lex necessaria & probabilis, & ab omnibus obseruanda: vt euenit in questionibus si sunt contrariæ opinioniones doctorum, quæ sunt super verbis legis: vt hic, dos à patre profec. &c. vt C. sol. ma. l. dos. & facit ad hanc l. C. noua. vec. l. non solent.

Non possunt. Pone exemplum in veteri iure statutum est enim, quod si familia seruorum alicuius fecerit furtum, liberetur dominus semel emendando furtum, ne tota familia careat. idem ius trahitur si dedit damnum: vt. infra ad legem Aquil. l. illud. Item pone exemplum: vt infra de negot. gest. l. ex facto. in fine. Item pone in iure nouo: vt C. de inoffic. don. l. precibus. ibi dicitur querelam inoffic. do. trahi. etiam ad intestatos. Item pone exemplum. C. de constitu. pecu. l. fin. & prout trahitur ad ius vetus, refertur ad id, quod dicitur sequen. l. interpretatione, s. iuriconsulti. Prout de nouo dixi, refertur ad iura Codicis: vt dicas iurisdictione, scilicet principis: vt princeps dicat ius ad hoc porrigendum, vel prorsus nouum statuendum: vt infra de ventre inspi. l. j. in principio. Ioan. tamen dicit interpretatione, scilicet iudicum in iudicio. hæc est vera, & sic prima exempla non valent. sed pone in patre, vt possit obligare filium pro fame: licet de venditione lex tantum dicat. hic eadem prorogatio quæ fit ex iure scripto, fit etiam ex iure non scripto ad non scriptum: vt C. quæ sit long. consue. l. j. Et vt hæc sint plana, distingue: cum dubitatio in iudicio contingit: aut super aliquo nouo negotio, aut super lege aliqua: si super negotio, dominus imperator est consulendus, si tamen præsens sit, & eius sit copia: vt C. eo. l. humanum. & de vete. iur. enu. l. j. §. sed quia diuinæ. & j. de fideicomms. liber. l. hoc itaque. & argu. C. de iud. l. fina. in princip. ibi, ne forsitan &c. si autem non sit eius copia, procedam de similibus ad similia: vt hic. si verò super lege, vt dos à patre profecta &c. si quidem ex consuetudine certo modo est intellecta, eius intellectui stabitur: vt infra eod. l. minimè. & l. si de interpretatione, quod si ex consuetudine expositio non est certificata: recurritur, vt dictum est, ad principem, si sit eius copia: vt C. eod. l. cum de nouo. & supra eodem. l. & ideo. & infra eo. l. nam. ibi, vel certè iurisdictione &c. alioquin interpretatorum benigniorem partem: vt infra eodem. l. benignius. & l. in ambigua. sed si dubitatur quæ sit benignior pars, verborum significationi stabo: vt infra de condi. & demonst. l. Publius. §. j. quanquam videtur primo standum significationi verborum: vt infra de legat. iij. l. non aliter. in principio. Tertio procedam de similibus ad similia: vt s. cod. l. neque leges. Accursius.

Eorum, id est legum vel senatusconsult. vel dic articulorum.

Nam vt ait. Suppleri. procedendo de similibus ad similia: vt infra de regu. iur. l. quod contra. & l. quæ propter. & de

Principes & senatus parificantur.

Dubitatio in iudicio emittitur, quæ non est in iudicio.

& de lega. l. si domus §. cum alicui.

Q uod vero. Hanc continua cum duabus superioribus legibus. bene dico statutum esse procedendum de similibus ad similia: veruntamen quod contra. & c. & pone exemplum in muliere, quæ habet privilegium vt omnibus præferatur: quod suo hereditatem non datur: nisi filio: vt C. qui po. in pign. ha. l. h. in hac. & C. de pri. do. l. j. Item pone exemplum vt infra titu. j. l. j. Item pone exemplum in patre qui vendidit filij causa necessitatis: non tamen trahitur vt filius possit vendere patrem: vt C. de pat. qui si. dif. l. j. Sed nonne quod dicitur Codice de fur. l. si quis seruo. licet sit contra regulas iuris communis, etiam ad filium trahitur: Respond. sic: quia lex dicit: vt infra de seruo cor. l. vt tantum. §. j.

Hic per- tinet vide- re. l. si sub. j. de reg. ur.

XIII. PAVLVS libro quarto ad Edictum.

Q uod vero contra rationem iuris receptum non est producendum ad consequentias.

XV. IULIANVS libro vicesimo-septimo Digestorum.

I n his quæ contra rationem iuris constituta sunt, non possumus sequi regulam iuris.

XVI. PAVLVS libro singulari de iure singulari.

I vs singulare est, quod contra tenorem rationis propter aliquam vtilitatem auctoritate constituentium introductum est.

XVII. CELSVS libro vicesimo-sexto Digestorum.

S cire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem.

XVIII. IDEM libro vicesimo nono Digestorum.

B enignius leges interpretandæ sunt, quò voluntas earum conseruetur.

XIX. IDEM libro trigesimo tertio Digestorum.

I n traditionem. fallit in minoribus: vt j. de reb. eo. l. j. Item regula est, non committi furtum, nisi invito domino. quandoque contra: vt C. de fur. l. si quis seruo. dicentur ergo esse specialia talia statuta.

I vs singulare. Pone exemplum. propter communem vtilitatem statutum est à senatoribus, qui habent auctoritatem (vt supra. e. l. non ambigitur) mulieres intercedentes non teneri, quod est contra ius commune: vt infra ad velle. l. j. Item possunt poni exempla superioris legis, & alterius. quòd verò. tamen ad aliud ibi inducuntur quàm hic. nam in l. quod verò. inducuntur quòd non trahantur talia statuta ad consimilia: in alia quia in talibus non possumus sequi regulam iuris communis: vnde sit speciale. hic autem vt denoter differentiam inter ius commune, & ius singulare.

S cire leges. hic pro vere scire ponitur, vt falli non possit: alias pro vehementi opinione, vt possit falli: vt infra de aqua plu. ar. l. ij. §. antepenult. & pone exemplum: cauerit in iure, quòd manu missio ad seruos, emancipatio ad filios pertineat: vt infra quando de pec. ac. an. est. l. j. §. merito. Ibi tria attendes. verba. item sensum proprium qui ibi est, qui dicitur vis. item potestatem, quæ est, vt quandoque aliter sumantur dicta verba: vt infra de officio proconsulis. l. ij. in fine. item pone exemplum vt infra ad Macedon. l. j. vbi dicit quòd mutua pecunia filiis familias non detur, & ibi tria attendes. verba, & vim, id est proprium sensum: & potestatem, quæ est vt verbum mutuum, etiam ad alios contractus in fraudem factos trahatur: item pecunia prorogetur etiam ad alia quæ mutantur, si in fraudem fiat: vt eodem titu. l. iij. §. is autem solus. & l. item si filiusfamil. §. mutui. & facit ad hanc l. Codice. de libe. præte. l. iij. & xxxviij. distinet. can. omnes. & canone. sedulo. in glo. sententias. & j. quæstio. j. ca. Marcion. Item no. quòd vis, siue potestas, aliter accipitur supra eodem. l. legis virtus.

B enignius. Duobus modis exponere. primò benignius, quàm verba patiuntur & tunc pone exemplum: Prohibetur alienatio: certè & etiam vltus fructus & pignoris constitutio prohiberi videtur, licet nõ sit alienatio: vt Cod. de rebus alienis. l. hinc. & de fun. do. l. j. Secundo impropiè, id est benignius.

A gne: & pone exemplum sicut ponitur C. de nat. libe. l. nuper. vbi interpretatur superiorem l. cum quis. in eo qui concubinam accipit in vxorem. nã filij prius geniti legitimi efficiuntur, si alij postea nascuntur: interpretor, vel etiam si non nascantur, vel nati moriantur.

a Bald. hic commendat glo. ad hoc.

I n ambigua & voce legis ea potius accipienda est significatio, quæ vitio caret: præsertim cum etiam voluntas legis ex hoc colligi potest.

XX. IULIANVS libro quinquagesimo quinto Digestorum.

N on omnium maioribus constituta sunt ratio reddi potest:

XXI. NERATIUS libro sexto Membranarum.

E t ideo rationes eorum quæ constituuntur, inquiri non oportet: alioquin multa ex his quæ certa sunt, subuertuntur.

XXII. VLPIANVS libro trigesimo quinto ad Edictum.

C um lex in præteritum quid indulget, in futurum vetat.

XXIII. PAVLVS libro quarto ad Plautium.

M inimè sunt mutanda quæ interpretatiorem certam semper habuerunt.

XXIII. CELSVS libro nono Digestorum.

nunt exemplum quare tutorem habenti tutor dari non potest, sed curatorem habenti sic: vt institut. de curato. §. interdum. sed certè hæc potest ratio reddi: quia tutoris potestas plenior est, & ideo superueniens tutor, cum & ipse vellet similem plenitudinem potestatis, inuenit occupatam: at curatoris potestas circa personam minoris non est tanta: vt patet infra de app. l. cum in vna. §. tutor. tu ergo da exemplum quare in vsucapione statuitur triennium, & non biennium, vel quadriennium: & non potest ratio reddi. nec ob, si dicas hanc esse rationem, quia visum est sufficere tantum tempus: quia idem de biennio dici potuisset. ratio enim debet esse talis, quæ sit generalis & necessaria: & vbiunque ratio locum habeat, & lex: vt Codice de interd. l. j. & infra ad leg. Aquil. l. illud. in principio & infra de fonte. l. j. §. hoc interdictum. & infra de bono. poss. ex testa. mili. l. j. & talis ratio non potest semper reddi, vt hic: quia quandoque habet locum ratio, & non lex, vbi excusatur filius qui sibi legatum adscripsit, quia ex voluntate testatoris fecit: hæc ratio & in extraneo haberet locum. lex tamen ad extraneum non extenditur: vt infra ad legem Corne. de fal. l. filius. & l. j. §. inter filium. contra lex habet locum, & non ratio: vt infra qui & quibus. lege. prospexit. & infra de postu. l. j. §. secundo loco. verficu. sexum. A D D I T O. Dic quòd ibi erat causa impulsiva: aliàs locum habet finalis ratio. l. simile. & lex: vt lege prima infra de fonte. & lege illud. ad legem Aquil. secundum Paul. hic.

E t ideo rationes. Subuertuntur. si dicas nil valere, quia non habent sufficientem rationem: vt in præmissis patent exemplis. Accurrit.

C um lex. Quidam dicunt huius legis exemplum non reperiri: tu dic conuerti literam, cum lex in futurum vetat, in præteritum indulget: vt C. eo. l. leges & constitutiones, & est exemplum. C. de nal. l. diui vel dic directò calum, & leges rectè: vt C. de ge. abo. l. ij. & secundum hunc casum dic, lex, id est imperator, qui est lex animata in terris. in authen. de consul. in fi. colla. iij.

M inimè. Pone casum, vt Cod. de epi. audien. l. si tenones. in glossa prima. item in testibus, qui præsentate parte debent recipi: vt Codice. de testibus. l. si quando. quod semper fuit

I n ambigua. id est obscura. Pone exemplum in verbo, peruenire, ambiguo: vt infra de petito. heredita. l. virum. Sed quid differt hæc à superiori l. benignius? Respond. superior intelligitur cum interpretatio est necessaria propter obscuritatem, non propter multipliciter: hæc autem quando propter multipliciter est ambiguitas: vt quia verbum multos habet sensus. vel ibi in toto: hic in verbo. Item potest poni in rescriptis benignè interpretandis: vt Codice de inoffic. testa. l. si quando. in principi. & facit infra de regulis iur. l. semper in dubiis. & l. quorrens. & Codice de fidei. commif. libert. l. cum inter veteres. Accurrit.

a Bald. hic commendat glo. ad hoc. b si quis inuinauerit concubinam vxoris: filij ante nati legitimumantur. & etiã generati, licet non nati. c si quis concubinam accipit vxoris: legittimantur filij etiã generati: non dum nati. d quibus alij non nascuntur, vel nati moriantur: non autem fundet in nominatione. prout Bald. hic voluit. Bol. In hanc sententiam Plato dialo. est: quia eorum quæ i. de legib. viua ratione statuuntur, ratio reddi potest. Alij, vt Io. postulat. cap. 6. & Pitarich. ex Apophtheg.

Furtum committitur quandoque volente domino.

per fuit obseruatum in iuramento, non in dicto, quod debent dicere in secreto. quidam tamen dicunt, quod etiam in aperto dicunt: sed non poterunt postea plures testes produci, cum didicerint testificata: vt in authenticis, de testi. §. quia vero. collat. vij. item pone exemplum vt infra de diuers. & tem. pra. l. in omnibus. in principio. sed nunquid nouum sensum licebit proponere? Respond. licet, secundum Ioannem. hic enim loquitur cum semper sic est intellecta, vt ex hoc intellectu induceretur consuetudo, id est vt de cetero sic super ea iudicaretur. Item potest poni exemplum in illa l. dos a patre. C. soluto matrimonio.

In ciuile potest poni exemplum in lege quae legitur, item in lege. id est conuentione scripta: quod vtrumque totum debet legi, si totum de eadem materia loquatur: vt infra de eden. l. argentarius. §. edi. nam plerumque principium per sine corrigitur: vt infra si certum petatur. l. si tibi. Item & si plures sint coniunctae leges, idem est, propter eandem rationem: vt infra si ex noxalibus causis agatur. l. j. in fine. & l. j.

Nulla iuris ratio, aut aequitatis benignitas patitur, vt quae salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum producimus ad seueritatem. Lex praecedens determinatur per sequentem. h. d. cum duabus sequentibus. Bar.

Ideo, quia antiquiores leges ad posteriores trahi videntur: & semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, vt ad eas quoque personas, & ad eas res pertineant, quae quandoque si-

In ciuile est, nisi tota lege perspecta, vna aliqua particula eius proposita iudicare vel respondere.

Illud quod est in fauorem, non retorquetur in odium.
 xxv. **M**ODESTINVS libro octauo Responsorum.

Nulla iuris ratio, aut aequitatis benignitas patitur, vt quae salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum producimus ad seueritatem.

Lex praecedens determinatur per sequentem. h. d. cum duabus sequentibus. Bar.

xxvi. **P**AVLVS libro quarto Quaestionum.

Non est nouum, vt priores leges ad posteriores trahantur.

xxvii. **T**ERTYLLIANVS libro primo Quaestionum.

Ideo, quia antiquiores leges ad posteriores trahi videntur: & semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, vt ad eas quoque personas, & ad eas res pertineant, quae quandoque si-

sic trahantur, non est nouum. **I** Deo. *Vsitum est.* locus est à communiter accidentibus, & quod subiicit, & semper quasi hoc &c. pertinet ad id quod modo dixit supplendo: & da duo exempla. Primum qualiter lex pertineat ad similes personas: vt Macedon. statutum in filiis, & ad nepotes trahatur: vt infra ad senatus. con. Mace. l. filium. & ad idem facit infra de donatio. inter virum & vxorem. l. iij. §. qui in eisdem. item qualiter ad similes res, vt Macedon. statutum in pecunia. trahatur etiam ad alia familia, si in fraudem dentur: vt infra ad Maced. l. item si §. mutui. quod autem dixi veteres ad nouas trahi, idem est econtra, vt nouae ad veteres trahantur, non tribus modis, sed vno modo, scilicet determinando, & da exemplum C. de lit. con. test. authen. offeratur. vbi simpliciter dicitur satisfdari iudicio nisi. sed infra qui satisfda. cog. l. sciendum. in princip. distinguitur, si non est possessio immobilium. & facit ad hoc in authen. de filiis ante do. in. stru. natus. in fin. colla. iij. vbi dicit, oportet ea quae per interpretationem adiecta sunt, in his valere in quibus est locus interpretatis legibus. Alij dicunt, vt lo. quod haec lex, sed & posteriores. idem dicit quod superior, non est nouum.

xxviii. **P**AVLVS libro quinto ad legem Iuliam & Papiam.

Sed & posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrariae sint: idque multis argumentis probatur.

xxix. **I**DEM libro singulari ad legem Cinciam.

Contra legem facit, qui id facit quod lex prohibet: & in fraudem vero, qui saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit.

xxx. **V**LPIANVS libro quarto ad Edictum.

Fraus enim legi fit, vbi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit: & quod distat h. *ἐν τὴν ἀπὸ διαφοράς*, hoc distat fraus ab eo quod contra legem fit.

xxxi. **I**DEM libro decimo tertio ad legem Iuliam & Papiam.

Priniceps legibus solutus est. Augusta autem licet legibus soluta non est, principes tamen eadem illi privilegia tribuunt, quae & ipsi habent.

sed adicit illud, quod multis argumentis & exemplis probatur. Accursius.

Ed & posteriores. quasi dicat non solum priores: sed econtra posteriores ad priores. Accursius.

Pertinent. scilicet vt per eas posteriores corrigantur & determinentur, & suppleantur.

Contra, Prohibet. scilicet expressim: vt si vendatur res minoris sine decreto: quod expresse prohibet lex: vt j. de re. eo. l. j. talis facit contra verba & contra sententiam legis: & est alius qui tantum sententiam offendit, & verba reseruat: vt hic, & infra l. proximi. de quo sumas exempla in hac distinctione. fit fraus legi quandoque de re ad rem: vt si quis det filiofam. aliud quam pecuniam mutuo: vt infra ad Macedo. litem si filiusfamilias §. mutui. quandoque de persona ad personam: vt si vir volens donare vxori, supponat alium qui donec: vt infra de dona. inter vi. & vxor. l. si sponsus. in princip. quandoque de vno contractu ad alium contractum: vt si vir volens vxori donare, commentus sit venditionem in fraudem legis: vt infra de dona. inter virum & vxorem. l. si sponsus. §. circa. quandoque de vno contractu ad eundem contractum: sed non eodem modo faciendum, vt si mulier volens intercedere, colorem quaesuit, & conuenit vt cum ipsa potius contraheretur: vt infra ad Vell. l. quamuis. §. si cum essem. Sed ad verba tantum offendere liceat? Respond. sic, vt arg. infra de iure pa. l. adigere. §. quamuis. & infra de in ius vo. l. quamuis. in fin. & infra de iure iuran. l. sed & si possessori. §. item si iurauero. item facit C. de inoffic. testa. l. fratres. vbi beneficium pro maleficio sumitur. item C. de adul. l. eum qui. vbi vxor dicitur etiam quae non est vxor. & dic vt not. C. de le. & con. l. non dubium. Accursius.

Fraus. Distat. id est verbum ab intellectu, vel sententia.

Priniceps legibus. ab alio constituitur: vt j. de arbi. l. nam & magistratus. vel a seipso. vt j. de arbi. l. pe. voluntate tamen sua seipsum subiicit vt C. e. l. digna & in l. quibus mod. test. in fin. & facit C. de testa. l. hac constitutissima. §. ex imperfecto. & C. de bo. qua. lib. l. cum multa. & infra de leg. iij. l. ex imperfecto

a Tu dic me luis secundum Dy. qd ibi prim legum non fuit in simibus concessio: sed vitra processit.

b Id est lincitur. Pan.

*clmno
supplic
no. ju
eo. l. q
vero i
gl. fca
la. Ba
† i. d. d.
senten
Buden
sue pr
a men
concep
† Hoc
clmno
pretat
Arifh
Pol. qd*

fecto. & in decret. distia. viij. c. quæ contra. sed quod dicit de Augusti, quod habet idem privilegium, est contra infra de leg. ij. l. quod princip. & l. seq. sed dic quod omnia illa quæ viris tantum conveniunt, sibi non dat, cum sic in aliis foeminiis præcipiat: vt C. de arbi. l. fin. non ergo sibi dat potestatem condendi leges. Item quæ sunt habitia mulieris, concedit: vt hic. sed non omnia secundum loaa. vt in l. contraria. vel dic quod legatam relictam principi, fuit ibi caducum, vel quali: relictum augustinus fuit pro non scripto. Sed quæ privilegia tribuit princeps augustus? Respond. quæ fito: vt infra de iure sit. l. f. f. i. c. j. in fine. & l. sequen. est ergo immunis à præstatione vefligalium, vt infra de publica. locatio. §. f. f. i. c. s. Item alia habet: vt cod. de præpo. fa. cubicu. l. cubicularios. libro duodecimo. & Codice. de quadrien. præscript. l. vltima. §. ij.

Consuetudo in casibus non decisus habet potestatem mutandi leges. in casibus decisus habet virtutem corrigendi & interpretandi: quia cum procedant à consensu, & sic à pari potentia descendant, debent esse æqualis effectus. hoc dicit cum lege. Si de interpretatione, & lege sequenti. Dividitur in duas partes principales. Primo ponit effectum consuetudinis circa casum lege non decisum: secundo effectum circa casum lege decisum: quia lex per contrariam consuetudinem tollitur. secunda ibi, quare. Item prima subdividitur in tres. Primo ponit dictum bmembre: vsque ibi, inueterata. ibi ponitur ratio dicti: vsque ibi, nam cum. ibi ratio rationis vsque ad versic. quare.

XXXII. IULIANVS libro nonagesimoquarto Digestorum.

DE quibus causis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet, quod moribus & consuetudine inductum est. Et si qua in re hoc deficeret, tunc quod proximum & consequens ei est. si nec id quidem appareat: tunc ius quo urbs Roma utitur, servari oportet. Inueterata consuetudo pro lege non im-

quodam: vt argumen. infra de aqua pluvia arcen. l. j. in fine. & infra de aqua quotidi. & æsti. l. hoc iure. §. ductus. & C. quæ sit longa consue. l. consuetudinis. ibi, longæ cum longæuum sit. annorum: vt C. de sac. san. eccle. l. v. sed lo. contra. dicit enim. x. an. b. quod patet ex rub. hic. & C. eod. vbi dicitur longa. longum autem dicitur decennium: vt institu. de vsucap. in principio. Item facit quod dicitur infra l. proxima, diuturna. cum du dicatur decennium: vt infra qui & à quib. l. si cum fideicommissa. §. Aristo. sed qualiter decennio consuetudo introducit? Respon. si bis fuerit iudicatum in illo tempore: vel libellum, vel querimoniam propositam contra talem consuetudinem spreuerit iudex: vt infra eod. l. cum de consuetudine. & C. de episc. audi. l. nemo. in fine. & infra eod. l. nam imperator. sed secundum hoc etiam exemplis iudicatur. Sed contra. Co. de sen. l. nemo. sed dic non exemplis, sed consuetudine quæ per exempla probatur, & etiam per decennium: vt si potestas bis iudicavit concilio conuocato eo animo, vt sit consuetudo deinceps. vel non exemplis male iudicatis: sed benefic. Vel dic, non exemplis vnus, sed multorum. Accur-

l. ista opinio communiter sequuntur doct.

c. Melius dicitur gl. m. dicitur. P.

Longa consuetudo habet vim legis, maxime si in contradictorio iudicio sit opposita. & sumit vigorem ex tacita populi conventionione. & non est necesse quod redigatur in scriptis. & legem interpretatur cum de legu. intel. l. dubitatur. & omnia prædicta obtinent, nisi consuetudo sit erronea. hoc dicit vsque ad legem ergo. Bartolus.

XXXIII. VLP IANVS libro primo de officio proconsulis.

Consuetudo, scilicet Romanorum. Suffragio. id est consensu in scriptis redacto. Ioannes. Factus. id est consuetudine. quati dicat, nihil interest. & no. duo bona similia: vt infra de ædil. edic. l. si tamen. §. ei. & infra de his qui nor. mfa. l. ij. §. ignominia. sed certè quandoque multum interest, quidam enim sunt qui declarant voluntatem suam rebus, & factis, & verbis: vt summi magistratus. quidam verbis tantum: vt municipales: vt infra de offic. eius cui man. est iurisdic. l. j. & de iurisdic. omni. iudi. l. magistratibus. quidam rebus & factis tantum, & non verbis: vt quilibet contra seipsum: vt infra de arbit. l. pe. & infra si quis cautio. l. ij. §. si quis tamen. Abrogentur. Not. per duo corrigi legem. Primò per aliam legem: & hoc planum est. Secundo per consuetudine: vt institut. du iure natu. §. pen. sed contra in hoc secundo. Cod. que sit longa consuetu. l. ij. Solu. distingue, aut est consuetudo generalis: & tunc generaliter vincit legem: vt hic. aut est specialis: & tunc vincit specialiter: vt infra communia præ. l. venditor. §. si constat. & infra quod cuiusque vni. l. item. j. respon. in gloss. vel perpetua non generaliter: vt C. e. l. ij. quæ est contra & hæc est vera, si consuetudo sequitur legem. nam si præcedat, vincitur à lege: vt infra de sepul. vio. l. ij. §. diuus. in glo. sepelin. & hoc quando contra legem est consuetudo ex certa scientia: secus si per errorem: vt infra eodem. titu. l. quod non ratione. & in authen. vt nulli. iudi. §. j. collat. ix. si tamen non est expresse à iure inhibita: vt Co. de vturis. l. eos. §. ceteros. in fine. & ibi gloss. Item si est secundum legem, vel saltem non contra, valet: vt in hac lege. & hoc secundum Ioan. Alij vt P. & Irne. dixerunt hanc ad illam trahi, cum huius legis tempore populus habebat potestatem condendi leges: vnde per eius contrariam consuetudinem abrogabantur. hodie per principem tantum fit vtrumque. item alij distinguunt: an sit talis lex cui possit derogari per pactum: & tunc consuetudo eam vincet: vt hic. aut non: & tunc non vincet, vt ibi. quæ autem sint leges quibus possit vel non possit per pactum derogari, dicitur C. de pactis. l. si quis in conscribenda. in gloss. Io. Alij etiam distinxerunt: aut est lex consuetudine approbata: & tunc ipsa lex vincet: vt ibi. aut non: & tunc consuetudo vincet: vt hic.

*d Tu dic hoc no dicitur in text. in si. sed dicitur, per desuetudine. secundum P. & la. e Hanc pri ma solu. communiter tenent doct. reiectis aliis que ponuntur circa si. gl. in ver. alij: vt P. vsq. ad si. P. & la. * id est in loco in quo est.*

Admate rite legu. ad de. q. licet conuenit si seruata, tamen si sit introducta contra solam matie alienationis, reiectis aliis, no valet ita affirmare lo. Haber & scribitis in autie hoc us porre dition. C. de sac. an ecclesis. & in an. Præte res conu. i. Consuetudo tra habet spoua. Ad hoc be ne facti ter. in c. in h. m. dt. g. ca. ge nerali. de eccl. m. 6. & in ca. ex t. ter. de casuo. a. i. iud. ex plan gloss. non est b. nu. quatu vtrq. est casu consue talim. q. nec mior. nec scera potest in feudo succedere in c. in lib. feudu an nu. vel ali. ter imperfe ctus. l. as.

u dicabimus secundum consuetudinem urbis Romæ. Secundo dicit, quod consuetudo urbis Romæ seruat pro lege. quod sic probat. Nam cum ipsæ leges Ro. seruentur ab omnibus: ergo & consuetudo. & est ratio, quia tantum valet consuetudo Romanorum non scripta, quantum lex scripta. Nam & consuetudo vincit legem, sicut vna lex vincit aliam. Viuianus. De quibus causis. vt de feudis. Et not. tria. Primò quod debet seruari consuetudo loci illius vbi agitur. Secundo, si hoc deficit, tunc debet seruari consuetudo quæ est similis in facto, vt hic, & Co. quæ sit longa consuetudo. l. j. Tertiò, consuetudo urbis Romæ: vt hic. & C. de veter. iur. enu. l. j. prope finem. & institut. de fidei. in fine. & potest poni exemplum statutum est in consuetudine feudi, vt si vassalli filius mancus fuerit, non succedat in feudum: quia domino seruire non potest. sic ergo erit si erit aliis debilitatus. Item si de consuetudine non admittitur monachus, idem erit in regulari canonico. Item si admittitur filius vt succedat patri in feudum, idem erat vt succedat matri. Item si non admittitur mulier, idem erit de hermaphrodito si sexus muliebris inualefeat: vt infra de stat. hominum. l. queritur. His modis trahitur non scriptum ius ad non scriptum, de similibus ad similia. trahitur etiam quandoque scriptum ad non scriptum: vt sic ut usufructuario cedit incrementum alluionis, sic cedat emphiteucario: vt infra de usufructu. l. item si fundi. §. sed si. versicu. huic. Item scriptum ad scriptum: vt diximus supra eodem. l. non possunt. Item non scriptum, ad scriptum ius: vt C. de episc. aud. l. si lenones. & not. hic ar. pro nobis. his enim temporibus tantam habebat potestatem populus Romanus secundum omnes, quantum hodie princeps: sed olim prius spectabatur consuetudo alicuius loci quam Roma: ergo & hodie: & sic magis quam lex scripta, ergo consuetudo particularis alicuius municipij derogat legi in eo municipio: vt infra com. præ. l. venditor. §. si constat. **V**temur. quia non habemus: & certè idem si habemus, sed non sunt in vsu: vt in fine legis. **F**r. pro id est. **T**uncus. id est consuetudo. **E** inueterata. scilicet cuius non extat memoria, secundum ff. Vetus.

D *Interna*. scilicet decem vel viginti annorum : ut diximus supra lege proxi. sed quæ est differentia inter hanc & eam? Respon. supra dixerat consuetudinem seruari: hic determinat de ea quæ est longa. vel aliter. Supra loquitur de his casibus de quibus nihil omnino in iure est: hic de his de quibus lex tractat: vt de locatione. casus tamen euenit lege non determinatus: vt est in hac ciuitate. nam secundum consuetudinem soluitur medietas pensionis in festo omnium sanctorum: in natali alia medietas: & inducitur consuetudo per duas sententias lata intra decem annos. Item quia perpetuo sic est obtentum sine contradictione: vt quia clerici vendunt res Ecclesie sine decreto episcopi: vt infra eodem. l. si de interpretatione. Item quia libelli querimoniarum de talibus non fuerunt recepti: vt in l. cum de consuetudine.

† Facit ad hanc l. c. cum in tua. cum glo. de consuet. lib. 6.

D *Interna* 1^a consuetudo pro iure & lege in his quæ non ex scripto descendunt, obseruari solet.

XXXIII. IDEM libro quarto de offi. Procon.

C *Um* de consuetudine ciuitatis vel prouinciæ confidere quis videtur: primum quidem illud explorandum arbitror, an etiam contradic^{to} aliquando iudicio consuetudo firmata sit.^c

XXXV. HERMOGENIANVS libro primo iuris Epitomarum.

S *Ed* & ea quæ longad consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos obseruata, velut tacita ciuili conuentio, non minus quam ea quæ scripta sunt iura seruantur.†

XXXVI. PAVLVS libro septimo ad Sabinum.

I *mmo* magnæ auctoritatis hoc ius habetur quod in tantum probatum est, vt nõ fuerit necesse scripto id comprehendere.

XXXVII. IDEM libro primo Questionum.

S *ide* interpretatione legis squærat, in primis inspiciendum est quo iure ciuitas retro in eiusmodi casibus vsa fuit.^e Optima enim est legum interpres consuetudo.

XXXVIII. CALLISTRATVS libro primo Questionum.

N *am* imperator noster Seuerus rescriptit, in ambiguitatibus quæ ex legibus^f proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuam.

^c Firmata sit. supple vel non sit firmata.

^d *Ed* ea quæ longa. videndum dixi an non sit firmata: tunc enim non tenebit. sed si longo tempore sit obtenta, firmata videtur, & pro iure seruat.

^e *l* de interpretatione. vsa sunt. vt ita deinceps vtatur: & ponit in hac & sequenti l. exempla quæ habuimus supra e. l. minimè. Et de hac interpretatione dicas: quia quandoque consuetudo interpretatur legem, vt hic, quandoque iudex: vt supra eo. l. & ideo. & l. nam vt ait, quandoque magister: vt C. de profess. qui in vrbe Con. l. j. & infra si certum pet. l. j. in principio. quæ omnia sunt contra. C. eo. l. j. & in authent. de rapt. mu. in princip. col. viij. Sed dic interpretatio consuetudinis est probabilis & necessaria, non in scriptis redigenda: vt s. eod. l. imò magistri verò probabilis, non necessaria, nec in scriptis redigenda, nisi ad memoriam. Iudicis autem interpretatio est in scriptis redigenda: quia siue scriptis sententia non valet: vt C. de senten. ex breui. re. l. ij. sed principis interpretatio est necessaria, & in scriptis redigenda, & generalis: vt C. eo. l. j. & ij.

^f *N* *am* imperator. Ex legibus. id est ex verbis. l. Perpetuo. i. est decenio sic. ergo exemplis iudicatur. Sed contra. C. de sen. l. nemo. So. vt supra ea. lege de quibus. diximus in illa gloss. cuius non extat memoria. h. *similiter*. id est in eundem modum prolatarum.

^g *similiter* h. iudicaturum auctoritatem, vim legis obtinere debere.

XXXIX. CELSVS libro vicenotertio Digestorum.

Q *uod* non ratione iⁱntroductum, sed errore primū, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet.

XI. MODESTINVS libro primo Regularum.

E *rgo* omne ius aut consensu fecit, aut necessitas^l constituit, aut firmavit consuetudo.

XLI. VLPIANVS libro secundo Institutionum.

T *otum* autem ius constitit aut in acquirendo,^m aut in conseruando,ⁿ aut in minuendo.^o Aut enim hoc agitur, quemadmodum quid cuiusque P fiat: aut quemadmodum quis rem vel ius suum conseruet,^q aut quomodo alienet^r aut amittat.^s

C DE CONSTITVTIONIBUS principum.*†
TITVLVS IIII.

Principum placita, animo ius condendi facta, habent vim legis generalis: nisi sint facta ad certas personas: quia tunc personas non egrediuntur. hoc dicit vsque ad finem. Bart.

I. VLPIANVS libro primo Institutionum.

Q *uod* Principi placuit, legis habet vigorem: utpote cū lege regia,^u quæ de

^D *con.* & plebisc. quæ sunt per consensum populi & necessitas, vt leges principum, quas necessario scire debemus: vt C. eo. l. penult. Item ao. quod hic de iure naturali non facit mentionem. Accursius.

^m *T* *otum*. Acquirendo. siue dominium, siue possessionem, siue ius aliquod.

ⁿ *In conseruando*, scilicet dominium, vel possessionem, vel ius quod in nobis est, id est nostrum est.

^o *In minuendo*, scilicet quod habemus.

^p *Cuiusque fiat*, quantum ad acquirendum.

^q *Conseruet*, scilicet retinendo.

^r *Alienet*, scilicet transferendo in alium.

^s *Amittat*, vt si habeat pro derelicto.

DE CONSTITVTIONIBVS principVM.

Generaliter de legibus dixerat, nunc specialiter de legibus tantum imperatorum.

Q *uod* principi placuit, vt esset ius generale & cōmune. nam si placeret ei concedere, non est lex. Regia. lata ab Hortensio mirabili oratore: vt s. de origine iur. l. ij. §. deinde cum esset. sed de populo & plebe ibi dicit, dic ergo hic regia. id est regali.

Imperio.

Exemplum quodam iudicium

* Quod

de iusti. & iu. d. i. de iure gentium & ciui. & in hoc titulo supra eod. l. de quibus. cum sequentibus legibus, dixerat de consuetudine: infero, ergo & c. & scietia quod dicit, consensus, scilicet ciuili, vt sit ius ciuile. l. Necessitas. id est ius gentium, quod per hominum necessitatem est inductum: vt in l. de iure natu. §. ius autem. Vel dic, consensus, vt lex & senatus: vel magis quædam cōstituta sunt in vrbe: in p. ma. super ho. dicitur mensura.

85

a Imperia. transferenda de populo ad principem.
b Et. id est ad eius honorem.
c In eum. id est ad eius onus, vt sustineat onus condendi iura.
d Imperium. merum & mixtum.
e Potestatem. id est iurisdictionem.
f Conferat. & transtulit: vt j. de offi. p. r. fec. p. r. l. j.
g Decretis. dando denotiuam sententiam: vt C. e. l. fi.
h Interlocutio est. quæ tamen interlocutio nõ est generalis, nisi hoc expresse dicatur: vt C. cod. l. iij. quæ est contra. ADDITIO. Pro solut. huius contra. distigat secundum Bartolum hic. Aut principis interlocutio est redacta in corpore iuris, aut non. primo casu obseruatur pro lege generali: vt in contrario. secundo casu, non: vt plene nota per Cy. in l. lege. C. eo.
i Edicto. apposito, ac edictali lege: vt C. eo. l. iij.
k Personales. quæ iuris corpore non clauduntur. alias semper est generalis: vt C. de not. co. faci. l. j. in fine.
l Indulgit. vt priuilegium.
m Irrogauit. non merenti tantum.
n Subuenit. vt quia peperit pœnam merenti.
o Non egreditur. imò videtur personam egredi: vt infra quod quisque iuris. l. j. §. si quis. quæ est contra. sed dic. ibi ad postulationem datum fuit rescriptum: hic non. Item contra. C. de fruct. & lit. ex. l. fina. vbi priuilegium vni datum de minoribus expensis, etiam aduersario prodest. sed dic. ibi speciale propter æqualitatem iudiciorum seruandam: vt arg. C. de postul. l. prouidendum. vel dic. in vtroq; contrario non egredi personam, scilicet prorsus extraneã: aduersario tamẽ eius prodest. vel hoc locum habet quando ad nullius lesionem cõceditur. & ex quo datur materia tractandi de rescriptis, dic breuiter, si legi dei vel euangeliorum contradicant, non valent: vt argumen. infra de arbit. l. nam & magistratus. distinguere tamen potest lex humana legem Dei, quæ est, vt in ore duorum vel triũ stet omne verbum. nam distinguitur testamentũ ab aliis: vt C. fideicommissi. l. finali. circa finem. Si autem est contra ius humanum, siue contra ius naturale, siue gentium, non valet: vt si petam quod res alterius mihi detur. nam dominia sunt de iure gentium, vt supra de iust. & iur. l. ex hoc. & tunc non valet, cum sint immutabilia talia iura: vt in sti. de iure naturali, gentium & ciuili. §. pe. fallit in casibus: vt C. de vendi. rer. fil. cum priua. com. l. j. libro decimo. & Cod. de quadri. p. r. script. l. fi. & fallit ratione delictorum: vt per totum titulum de bon. dam. item ratione publicæ utilitatis: vt infra de reli. & sumpt. fu. l. si quis sepulchrum. §. non tamen. si autem in ea lædatur quod est de iure ciuili, vt in actionibus quæ sunt à iure ciuili: vt supra de orig. iur. l. ij. §. omnium. si quidem vt prorsus tollatur, non valet sed vt differatur, valet: vt C. de preci. imper. offe. l. quotiens. si autem per mendacium, valet: sed secundum veritatem datus iudex debet procedere: vt C. si contra ius vel utilitatem public. l. p. r. scriptione. quidam tamen dicunt, vt Pla. quod etiam tunc cum effectu valet, si modicam læsionem contineat. si autem est contra publicam utilitatem: valet tunc demum si secunda iusio intercedat: vt in authenticiis. de man. princip. §. deinde competens. collatio. tertia. & in authenticiis, vt nulli iud. §. & hoc verò iubemus. colla. nona.
p In rebus. Pone exemplũ in leg. Fal. noua. quæ est contra legem duodecim tabul. inducã: vt instit. de lege Fal. in principio. Item pone exemplum infra de vulg. sub. l. ex facto. circa principium. ibi, etenim iniquum &c. Vel pone exemplum ff. Vetus.

† Prudens. Traiani cõsiliũ in priuilegiis concedendis refert Alex. ab Alex. li. 6. Gen. de. ca. 23.
 † An cõquãlo nõ ueres cõstituta legif que mutat de. Pla. dia. lo. 4. de leg. & in lib. ciuili, siue de re. gno. Ar. ff. li. 2. Polit. ca. 6. & 5. Et hic. c. 10.

imperio^a eius lata est, populus ei^b & in eum^c omne suum imperium^d & potestatem^e conferat. ^f Quodcunque igitur imperator per epistulam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, ^g vel de plano interlocutus est, ^h vel edictoⁱ præcepit, legem esse constat. Hæc sunt, quas vulgo constitutiones appellamus. Planè ex his quædam sunt ^b personales, ^k nec ad exemplum trahuntur. Nam quæ princeps^t alicui ob merita indulgit, ^l vel si quam pœnam irrogauit, ^m vel si cui sine exemplo subuenit: ⁿ personam non egreditur.^o

II. VLP IANVS libro quarto Fideicommissorum.

IN rebus P nouis t̄ constitutendis euidens esse utilitas debet, vt recedatur ab eo iure quod diu æquum visum est.

III. IAVOLENVS libro decimo tertio Epistularum.

In rebus P nouis t̄ constitutendis euidens esse utilitas debet, vt recedatur ab eo iure quod diu æquum visum est.

A in dilatoria exceptione: vt C. de preci. imper. offe. l. ij. & C. noua. vec. l. non solent.

g Beneficium. Vt si concessit domum, adiacentia concessisse videatur: argumen. infra de penu. leg. l. iij. §. fina. & lege sequent. vel melius pone exemplum: concessum est Ponticis vt filij matres sequantur, largè interpretaris vt etiam filij legitimi sequantur: vt infra ad muni. l. j. & facit infra de vulg. sub. l. ex facto. & Cod. quæ res pign. ob. poss. l. fina. & C. de bo. va. l. si quando. libro decimo. & vt plene videas, dic quòd in contractibus plenè interpretamur: vt C. vt ac. ab hered. & contra hered. l. j. & C. quæ res pign. ob. poss. l. fina. in vltimis voluntatibus plenius: vt infra de fun. instru. l. quæ situm. §. idem respond. & de tri. vino & oleo leg. l. penult. in rescriptis plenissime: vt hic, & in auth. de nup. §. si verò solum vsum fructũ. coll. quarta. & infra de iure iunitatis. l. iij. sed videtur quòd strictè: vt C. de inoffi. testa. l. si quando. sed ibi in litera ratio redditur. Item opponitur eodem modo infra ne quid in loco publico. l. ij. §. meritò. Respon. ibi non dicit quòd strictè interpretetur: sed quòd imperator sine iniuria cuiusquã

Beneficium Imperatoris, quòd à diuina scilicet eius indulgentia proficiscitur, quàm plenissimè interpretari^r debemus.

III. MODESTINVS libro secundo Exculationum.

A iuris iure perai diatãgas isõu potepai tãp pãd autãp eisip. [id est, Constitutiones tempore posteriores, potiores sunt his quæ ipsas præcesserunt.]

DE STATV HOMINVM. TITVLVS V.

I. GAIVS libro primo Institutionum.

Mne ius quo utimur: vel ad personas pertinet, ^s vel ad res, vel ad actiones.

II. HERMOGENIANVS libro primo iuris Epitomarum.

Cum igitur hominũ causa omne ius cõstitutum sit, ^t primò de personarum statu, ^u ac post de ceteris, ordinè

concedere debet. ^r Interpretari. legem communem tamen præualere oportet: Communis vt in authent. de non alie. §. quia verò verum simile, versic. oportet enim. colla. secundo. nisi dixerit, non obstante tali lege. valet priuata. & facit ad hanc legem infra de re iudicata. l. quidam conuolebant. in fine. & C. de nuptiis. l. si furiosi. & infra de reg. iuris. l. in testamentis. & infra de offi. p. r. fec. l. j. §. cum initio. versic. cum vrhem. & infra de verb. sign. l. verbis legis. Argumen. contra infra de offic. p. r. l. fa. pe. Accur. ADDITIO. Dic quòd hic loquitur in beneficio: ibi in rescripto. Bal.

DE STATV HOMINVM.

Tractaturus de iure prout aptatur variis negotiis, præmittit Iustinianus per compilatores suos in v̄s tripartitam diuisionem, singulas eius partes prosequens.

Mne. Pertinet. Hoc videtur esse falsum: quia quædam iura videtur esse data ad dilationem dandam: quæ dã ad causarum definitionem: quædam ad bonorum possessionem petendam. Sed respõdeo, omnia contineri rei appellatione. immò etiam actiones continentur: quare satis esset si dixisset ad personas, vel ad res. sed hoc dixit, vt plenius quod intendebat exprimeret. pertinet ergo ad personas, scilicet qualiter personæ, id est serui adquirentur, & alienentur, & amittantur, & conseruentur: & de conditionibus earum & ad res qualiter adquirentur, confueantur, amittantur, alienentur, & ad actiones pertinet qualiter nobis competant, & qualiter eas proponere debeamus.

Cum igitur. ^v C. A. s. Intendit iuricon. demonstrare ordinem quo sit processurus. nam primo dicitur est de personis qualiter circa statum obligentur & liberentur. Secundo, de rerum diuisione. postea actiones ostendet quæ & quales sunt, & qualiter in iudicio proponuntur. Quarto, quomodo seruitutes vindicantur. Viuiantus.

^t Constitutum sit. vt j. de vsu. l. in pecudum. §. j. sed contra f. l. proxi. sed^a dic quo ad utilitatem, est verum quod dicitur hic: ^a ista solut. ^b sequitur ^c Bar. hic. sed quo ad tractatum, superior lex locum habet. ^v Statu. primo de personis qualiter obligentur in statu, & liberentur: & postea rerũ diuisionem ponit: de actionibus quoq; ^c iij habemus: ^b annectit Hermo. in li. suo, quem non habemus, sed leges eius habemus:

habemus ostendendo quæ & quales sunt, & qualiter in iudicio proponuntur: & quid in eis veniat.

a Perpetui. id est generalis edicti. nam prætor secundum ordinem sua edicta proponebat. & de his forte sic, & nos prout res patitur: quia quandoque res non patitur quin quædam extranea interferamus.

b *S*emma. id est breuis. vel summa, id est prima: quia alia sequuntur in tutelis sequentibus. vel dic summa. i. digna. est enim digna in duobus. l. in ordine, & quia vnum habet membrum à iure naturali, aliud à iure gentium. & quod dicit, omnes homines, resoluere in singulare. i. omnis homo: vt j. de condit. & de l. falsa. §. si quis ita. vt non obstat oppositio quæ fit duobus demonstratis. s. libero & seruo. aut enim sunt liberi, aut serui: & neutrum est verum. sed quid de statuliberis? Respon. serui sunt: vt j. de statulib. l. statuliberi à cæteris. & l. statuliberorum. quod dicit vt ibi. Sed quid de adscriptitiis? Respon. liberi sunt Co. de epif. & cle. l. iubemus. & authen. adscriptitios. & Cod. de agri. & cen. l. cum scimus. in fin. lib. xj. nec ob. C. de agr. & cens. l. ne diutius. quia verum est quod non differunt à seruis in eo quod possunt vendi vt serui. cum gleba tamen: vt C. de agri. & cens. l. quemadmodum vel melius quo ad dominos serui sunt: quo ad extraneos liberi: vnde dominum in ius vocare non possunt, & à dominis vindicantur. sunt ergo dominorum: vt j. de auro & argen. lega. l. Quintus. §. argento. & Cod. de agri. & cen. l. quemadmodum. & Co. in qui. cau. col. & cen. l. ij. li. xj.

c Libertas. Definitur hic libertas: secundum ius quo est inuenta, id est secundum ius naturale, secundum Ir. vnde etiam libertas serui definitur. seruus enim potest facere quod vult, inspecto iure naturali, nisi vi. i. de facto aut iure quolibet prohibeatur. Alij dicunt addendum esse quod est Institui. de iure perso. ibi, ex quo liberi &c. & secundum hoc definitur libertas liberorum, non libertas seruorum. Tu dic quod libertas est facultas, id est possibilis à iure naturali, quod potest facere quidquid vult, nisi vi. i. iuregen. (quod propter necessitates hominum est inductum: vt Insti. de iure na. §. ius autem gentium) vel iure. s. ciuili prohibeatur: ac si diceret, quilibet liber est, nisi sit seruus iuregentium, vel ciuili: vt quia patitur vendi se ad pretium participandum: vt j. eod. l. proxima.

d Iuregentium, id est à iuregentium inducta: vt s. de insti. & iur. l. manumissiones.

e Subiicitur, quandoque etiam est seruus sine domino, vt hereditarius: vt j. de re. diui. l. j. §. i. Item habitus pro derelicto: vt j. pro derelic. l. fi. & j. de stip. ser. l. quod seruus. Item alius casus: vt j. de lib. cau. l. si vsum fructum. Accursius.

f Seruare. sed tabellio dicitur seruus publicus, à seruiendo: vt j. de adop. l. non enim aliter. tabellio enim seruus esse non potest C. de tabel. l. generali. lib. x. Accursius.

edicti perpetui a secuti, & his proximis atque coniunctos applicantes titulos, vt res patitur, dicemus.

Primo ponitur diuisio personarum. Secundo, definitio libertatis. Tertio, definitio seruitutis. Quarto ponitur etymologia huius vocabuli. secunda ibi, libertas. tertia ibi, seruitus. quarta ibi, serui. vbi etymologia ponitur: & durat vsque ad finem legis. Bartolus.

III. GAIVS libro primo Institutionum.

Semma itaque de iure personarum diuisio hæc est, quod omnes homines aut liberi sunt, aut serui.

IIII. FLORENTINVS libro nono Institutionum.

Libertas est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi quid vi aut iure prohibetur. Seruitus est constitutio iurifigentium, qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur. Serui ex eo appellati sunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent. Mancipia verò dicta sunt, quod ab hostibus manu capiuntur.

Diuiditur in quatuor partes. In prima ponitur alia diuisio personarum. In secunda dicitur qualiter fiant serui. In tertia ponitur qui sunt ingenui. In quarta ponitur qui sunt libertini. secunda ibi, serui autem. tertia ibi, ingenui. quarta ibi, libertini. In summa hoc dicit: Seruorum vna est conditio: liberorum procreatio duplex. hoc primo. Serui sunt dupliciter: aut de iure gentium, aut de iure ciuili, hoc secundo. & sine mater sit libera tempore conceptionis, sine tempore partus sine medio tempore inter conceptionem & partum: partus est liber. Bartolus.

ET seruorum. *§. CAVS.* In hac l. dicitur quod vna est conditio seruorum: liberorum autem quidam ingenui, quidam libertini sunt. postea dicit quod duobus modis quis seruus nosfer efficitur. Item dicit quod si maris tempore cōceptio nis est ancilla, & ante natiuitatem pueri est manumissa postea antequam pariat iterum redacta in seruitutem: partus suus est liber. Viuianus.

v. MARCIANVS libro primo Institutionum.

ET seruorum quidem vna est conditio: liberorum autem hominum quidam ingenui sunt, quidam libertini. Serui autem in dominio nostrum rediguntur aut iure ciuili, si quis se maior viginti annis ad precium participandum venire passus est. Iure gentium serui nostri sunt, qui ab hostibus capiuntur, aut qui ex ancillis nostris nascuntur.

Ingenui sunt, qui ex matre libera nati sunt. Sufficit enim liberam fuisse eo tempore quo nascitur, licet ancilla concepit. & e contrario si libera conceperit, deinde ancilla pariat: placuit eum qui nascitur, liberum nasci. nec interest, iustis nuptiis concepit, an volgo: quia non debet calamitas matris nocere ei qui in ventre est. Ex hoc quaeritur: si ancilla prægnas manumissa sit, deinde ancilla postea facta, aut expulsa ciuitate pepererit, liberum, an seruum pariat. Et tamen rectius probatum est liberum nasci: & sufficere ei qui in ventre est, liberam matrem vel medio tempore habuisse.

VI. GAIVS libro primo Institutionum.

Libertini sunt qui ex iusta seruitute manumissi sunt.

Qui est in utero, pro nato habetur quo ad sui commodum.

defun. l. pe. idem dicunt in murilegulo qui murices legebat: vt C. de murile. l. fi. sed lo. contra in primo casu. & sic quo ad honores.

D Calamitas, quasi cadamitas, siue casus: immo nocere videtur: vt j. de fideicom. l. l. si quis rogatus. & l. si mater. & l. sed si non data. & l. cum verò. §. apparet. quæ sunt contra. sed distinguere vt in summa. C. de fideic. lib. §. l. j. §. f. n. A D D I T O. Dicit hic Cy. quod delictum parentum nunquam est immediata causa pœnæ corporalis in filios. vnde banna quæ dantur nascituris, non procedunt secundum rationem: quia non sunt in reru natura: nec esse possunt ingrati: vt C. de inoffi. test. l. si quis in suo. §. legis autem veteris, secundum Bal.

m Postea facta, scilicet per ingratitudinem.

n Expulsa, per deportationem. sed tunc & ipsa libera est. vnde dic. in metallum.

o Vel, ponitur pro saltem.

Libertini. *§. CAVS.* Si seruus bene seruiat domino, vt manumitti mereatur, appellatur libertinus. Viuianus.

p Qui ex iusta. id est vera. sic contra vera, quod iusta: vt Insti. qui manu. non poss. §. semel. aliàs. i. si non fit seruitus, sed putatiua, non: vt Insti. de inge. §. fin. Vel dic iusta, quia adeo iuste seruiert domino suo, vt meruerint, ab eo manumitti.

g Conditio, quia nullus est plus seruus quã alius: sunt tamen quidam veterani, quidam nouitij: vt j. de ædil. edic. l. si. §. fina. quæ est contra. Item quidam vicarij, quidam ordinarij, quidam habent apud dominum maiorem dignitatem, quidam minorem: vt j. de vsufruct. l. sed & si quid. §. j. & sic quo ad officia est differentia in seruis.

h Venire. Nota, quatuor esse necessaria vt liber seruus fiat. Primo, quod sit maior xx. an. Secundo, quod gratia participandi pretij se vendi patiatur. Tertio, quod verè participet. Quarto, quod qui emit, credat eum seruum: vt C. de libe. cau. l. non ideo. & l. si munisterium. & infra de lib. cau. liberis. §. si quis sciens. & de his qui. ad li. procla. non lib. l. j. secundum Ioan. potest addi quintum, quod is qui venditur, non sit ignarus suæ conditionis: vt infra qui. ad li. procla. non li. l. pe. & quod hic dicitur quando patitur se vendi: idem si quolibet alio titulo patiatur se transferri: vt j. de li. cau. l. si vsum fruct. §. j.

i Matre libera, non inspecto cuius conditio nis sit pater: siue sit seruus, siue liber: vt Insti. de inge. §. j.

k Nati sunt, secus in seruo fisci, qui conditionem patris sequi videtur: vt C. ne de sta.

l Libertini sunt qui ex iusta seruitute manumissi sunt.

m Postea facta, scilicet per ingratitudinem.

n Expulsa, per deportationem. sed tunc & ipsa libera est. vnde dic. in metallum.

o Vel, ponitur pro saltem.

p Qui ex iusta. id est vera. sic contra vera, quod iusta: vt Insti. qui manu. non poss. §. semel. aliàs. i. si non fit seruitus, sed putatiua, non: vt Insti. de inge. §. fin. Vel dic iusta, quia adeo iuste seruiert domino suo, vt meruerint, ab eo manumitti.

q Qui est in utero, pro nato habetur quo ad sui commodum.

defun. l. pe. idem dicunt in murilegulo qui murices legebat: vt C. de murile. l. fi. sed lo. contra in primo casu. & sic quo ad honores.

r Calamitas, quasi cadamitas, siue casus: immo nocere videtur: vt j. de fideicom. l. l. si quis rogatus. & l. si mater. & l. sed si non data. & l. cum verò. §. apparet. quæ sunt contra. sed distinguere vt in summa. C. de fideic. lib. §. l. j. §. f. n. A D D I T O. Dicit hic Cy. quod delictum parentum nunquam est immediata causa pœnæ corporalis in filios. vnde banna quæ dantur nascituris, non procedunt secundum rationem: quia non sunt in reru natura: nec esse possunt ingrati: vt C. de inoffi. test. l. si quis in suo. §. legis autem veteris, secundum Bal.

s Postea facta, scilicet per ingratitudinem.

t Expulsa, per deportationem. sed tunc & ipsa libera est. vnde dic. in metallum.

u Vel, ponitur pro saltem.

v Libertini. *§. CAVS.* Si seruus bene seruiat domino, vt manumitti mereatur, appellatur libertinus. Viuianus.

w Qui ex iusta. id est vera. sic contra vera, quod iusta: vt Insti. qui manu. non poss. §. semel. aliàs. i. si non fit seruitus, sed putatiua, non: vt Insti. de inge. §. fin. Vel dic iusta, quia adeo iuste seruiert domino suo, vt meruerint, ab eo manumitti.

¶ Ista expositio est vera. Bald.

¶ Id est, precipua & principalis. & hæc est etiam vera. Bald.

¶ Quæ vera libertas, & quæ vera seruitus. Plato. dialog. 3. de legib. Cic. partido. §.

¶ Tabellio dicitur seruus publicus.

¶ Solutio dicitur sed & est non non secundum Bald.

¶ Nota, quatuor esse necessaria vt liber seruus fiat. Primo, quod sit maior xx. an. Secundo, quod gratia participandi pretij se vendi patiatur. Tertio, quod verè participet. Quarto, quod qui emit, credat eum seruum: vt C. de libe. cau. l. non ideo. & l. si munisterium. & infra de lib. cau. liberis. §. si quis sciens. & de his qui. ad li. procla. non lib. l. j. secundum Ioan. potest addi quintum, quod is qui venditur, non sit ignarus suæ conditionis: vt infra qui. ad li. procla. non li. l. pe. & quod hic dicitur quando patitur se vendi: idem si quolibet alio titulo patiatur se transferri: vt j. de li. cau. l. si vsum fruct. §. j.

¶ Libertini sunt qui ex iusta seruitute manumissi sunt.

¶ Postea facta, scilicet per ingratitudinem.

¶ Expulsa, per deportationem. sed tunc & ipsa libera est. vnde dic. in metallum.

¶ Vel, ponitur pro saltem.

¶ Libertini. §. CAVS. Si seruus bene seruiat domino, vt manumitti mereatur, appellatur libertinus. Viuianus.

¶ Qui ex iusta. id est vera. sic contra vera, quod iusta: vt Insti. qui manu. non poss. §. semel. aliàs. i. si non fit seruitus, sed putatiua, non: vt Insti. de inge. §. fin. Vel dic iusta, quia adeo iuste seruiert domino suo, vt meruerint, ab eo manumitti.

¶ Qui est in utero, pro nato habetur quo ad sui commodum.

¶ defun. l. pe. idem dicunt in murilegulo qui murices legebat: vt C. de murile. l. fi. sed lo. contra in primo casu. & sic quo ad honores.

¶ Calamitas, quasi cadamitas, siue casus: immo nocere videtur: vt j. de fideicom. l. l. si quis rogatus. & l. si mater. & l. sed si non data. & l. cum verò. §. apparet. quæ sunt contra. sed distinguere vt in summa. C. de fideic. lib. §. l. j. §. f. n. A D D I T O. Dicit hic Cy. quod delictum parentum nunquam est immediata causa pœnæ corporalis in filios. vnde banna quæ dantur nascituris, non procedunt secundum rationem: quia non sunt in reru natura: nec esse possunt ingrati: vt C. de inoffi. test. l. si quis in suo. §. legis autem veteris, secundum Bal.

¶ Postea facta, scilicet per ingratitudinem.

¶ Expulsa, per deportationem. sed tunc & ipsa libera est. vnde dic. in metallum.

¶ Vel, ponitur pro saltem.

¶ Libertini. §. CAVS. Si seruus bene seruiat domino, vt manumitti mereatur, appellatur libertinus. Viuianus.

¶ Qui ex iusta. id est vera. sic contra vera, quod iusta: vt Insti. qui manu. non poss. §. semel. aliàs. i. si non fit seruitus, sed putatiua, non: vt Insti. de inge. §. fin. Vel dic iusta, quia adeo iuste seruiert domino suo, vt meruerint, ab eo manumitti.

¶ Qui in utero.

Quia in utero custoditur, nisi in casu excogitato: ut si manumittatur, si nascatur intra triduum. nam quamvis sit in ventre filius, tamen non habetur pro nato: & sic conditio deficit. vel si nascantur tres, manumittitur mater: ut infra eod. l. Arethusa. & facit ad hanc l. Cod. de fideicommiss. lib. l. cum inter.

b Prose. vt alij adquiretur: quia antequam nascatur, animal non est: vt infra vnde cog. l. j. §. si cum proximior. quandoq; tamen prodest alij: vt infra eod. l. imperator. & infra de pœn. l. prægnantis. Item quo ad alimentum matris: vt infra de ven. in possess. mit. l. j. in princip. & facit ad hanc l. infra de decu. l. ij. §. in filiis. in fine. & infra ad Trebel. l. ex facto. & infra de acquirend. hered. l. cum quidam. §. j. & infra de verb. signific. l. quod dicimus. & infra si pars hered. pe. l. antiqui. & infra de minor. etiam. & Instit. de tute. §. cum autem. & infra de excu. tut. l. excusantur. §. remittit. versicul. qui autem in ventre. & Instit. de leg. §. posthumus. & infra ad legem Falcid. l. in lege Falcidia. j. & infra vnde cogna. l. antepen. argu. contra infra de col. bona. l. fina. **ADDITIONE.** Solutum secundum Bart. & dicit quod ideo ibi non fit collatio, quia ille qui est in ventre, non potest dici quod sit in potestate patris: vt ibi in textu. Accursius.

Imperator. **CASVS.** Consuetum erat olim cuiusque natiuitatem scribi: vnde si cum debuit dicere, liber: dixit, seruus vel dixit Titius, cum deberet dicere, Lucius: hoc non præiudicat veritati. Viuianus.

c Imperator. Mos erat olim scribi cuiuslibet natiuitatem. si ergo cum debuit dicere, Lucius liber, in Grammatica deliquit: vel etiam in sententia, vt quia dixit, seruus: cum debuit dicere, liber: vel dixit, Titius: cum Lucius dicere debuit: non præiudicat veritati: vt Cide iur. & fac. igno. l. cum falsa. & l. cum testamentum. & infra de verbo. obligati. l. si in nomine. & facit j. de offic. præsid. l. illicitas. §. veritas. & C. de erro. aduo. l. ij. & infra de hered. insti. l. quorrens. §. sed si non in corpore.

d **N** multis, vt in iurisdictione: vt infra de iudi. l. cum prætor. & non autem. Item in arbitrio: vt C. de arbi. l. fina. Item in potestate seu cura: susceptione: vt infra de tute. l. fin. Item in potestulatione: vt infra de postu. l. j. §. sexum. Item in procuratione C. de procu. l. alienam. Item in tabularum depositione: vt infra de si. instru. l. si de tabulis. Item in intercessione: vt infra ad Veil. l. j. Item in adproprione: vt in Instit. de adop. §. femina. Item in testamentaria testificatione: vt infra de testa. l. qui testamento. §. mulier. & Instit. de test. §. testes. Item in publica accusatione: vt infra de accu. l. qui accusare. Item in delatione infamum: vt infra de iure iur. l. deferre. in princip. secundum Ioh. Item in populari actione: vt infra de po. ac. l. mulieri. Item in materna potestate quam non habet etiam in suos filios: vt In-

VII. PAVLVS libro singulari de portionibus qua liberis damnatorum conceduntur.

Quia in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset custoditur, quoties de commodis ipsius partus queritur: quanquam alij antequam nascatur nequam proficit.

VIII. PAPINIANVS libro tertio Quaestionum.

Imperator Titus Antoninus rescriptit non ladi statum liberorum ob tenorem instrumenti male concepti.

IX. IDEM libro trigesimo Quaestionum.

In multis iuris nostri articulis deterior est conditio foeminarum quam masculorum.

Quando aliquid potest indicari secundum minus potens, & magis potens: attenditur magis potens, Bartolus.

X. VLPIANVS libro primo ad Sabinum.

Queritur, hermaphroditum cui comparamus: & magis puto eius sexus aestimandum, qui in eo praualeat.

Matrimonium à principio illicitum, non validatur per ius superueniens, quantum ad legitimatorem filiorum iam natorum. Bartolus.

Imperator. **CASVS.** Consuetum erat olim cuiusque natiuitatem scribi: vnde si cum debuit dicere, liber: dixit, seruus vel dixit Titius, cum deberet dicere, Lucius: hoc non præiudicat veritati. Viuianus.

N multis, vt in iurisdictione: vt infra de iudi. l. cum prætor. & non autem. Item in arbitrio: vt C. de arbi. l. fina. Item in potestate seu cura: susceptione: vt infra de tute. l. fin. Item in potestulatione: vt infra de postu. l. j. §. sexum. Item in procuratione C. de procu. l. alienam. Item in tabularum depositione: vt infra de si. instru. l. si de tabulis. Item in intercessione: vt infra ad Veil. l. j. Item in adproprione: vt in Instit. de adop. §. femina. Item in testamentaria testificatione: vt infra de testa. l. qui testamento. §. mulier. & Instit. de test. §. testes. Item in publica accusatione: vt infra de accu. l. qui accusare. Item in delatione infamum: vt infra de iure iur. l. deferre. in princip. secundum Ioh. Item in populari actione: vt infra de po. ac. l. mulieri. Item in materna potestate quam non habet etiam in suos filios: vt In-

Varitur. **CASVS.** Pro intellectu huius legis sciendum est quis sit hermaphroditus. Nam hermaphroditus est partim habet membra viri, partim habet membra mulieris: vna-

A de queritur in hac l. cui comparemus eum: & dicit quod ei in cuius sexu plus praualeat. nam si plus praualeat in sexu foemina, comparabimus foemina. Viuianus.

e Praualeat. Inquisitio ista est utilis, an possit ea facere quæ viris, non mulieribus permittuntur: vt supra l. proxima. & facit infra de testi. l. repetundarum. §. fina. & not. praualeat, quod plus est. facit Cod. de dona. l. sancimus. §. ne autem. & infra de acquirend. re. do. l. quidquid. §. cum partes. & infra de auro. & argen. leg. l. & si non sunt. §. fina.

XI. PAVLVS libro octauodecimo Responsorum.

Paulus respondit, cum qui viuento patre & ignorante de coniunctione filia conceptus est, licet post mortem aui natus sit, iustum filium ei ex quo conceptus est, esse non videri.

Natus in septimo mense, dicitur legitimus.

XII. IDEM libro nonodecimo Responsorum.

Septimo & t mensis nasci perfectum partu iam receptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis: & ideo credendum est cum qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum filium esse.

XIII. HERMOGENIANVS libro primo iuris Epitomarum.

Seruus in causa capitali fortunæ iudicio à domino commissus, etsi fuerit absolutus, non fit liber.

Partus monstri, id est contra naturam seu formam hominum, non decuntur esse legitimi. h. d. cum glof. Bartolus.

XIII. PAVLVS libro quarto Sententiarum.

Non sunt liberi, qui contra formam humani generis conuerso more pro-

nati. si autem auus expresse postea contentisset, vel tenuisset & non contradixisset, filij legitimi essent: vt C. de nupt. l. v. Hodie iure can. valet tale matrimonium etiam sine patris consensu, & filij sunt legitimi. & facit ad hanc l. infra de leg. iij. l. j. §. sed si filius. & infra de rit. nupt. qui in provincia. & l. eos qui. §. j. Argu. contra Instit. de nupt. §. fin. **ADDITIONE.** Dicit quod ille coitus fuit legitimus, non autem reprobatus: & ista legem intelligit quod loquitur de iure nostro: non autem de iure canonico: vt dicitur hic. & ita soluit Bart. istud contra. hic

g **S**eptimo, scilicet incepto, etiam non completo: ergo in sex mensibus & vno die potest nasci: vt infra de suis & le. he. l. intestato. §. fin. & vsque ad decimum mensem finitum: & non ultra: vt in auth. de testi. & ea quæ p. §. vnum siquidem. vers. mulier col. iij. & d. intestato. Accursius.

Seruus. **CASVS.** Si seruus criminaliter accusetur, ex quo non sit poena pecuniaria irroganda, licet absoluat, liber non fit: licet dominus cum non defenderit. Viuianus.

h **C**apitali, qua seruus accusari possit: vt quia non continet pecuniariam damnationem: vt infra de accu. l. hos accusare. §. omnibus. & tunc dominus allegare pro eo, & non eum defendere potest: vt C. de accu. l. ij. & infra de pu. l. pe. §. ad crimen. si tamen non allegauerit, non fit liber: vt hic, & infra de pœn. l. si non defendatur. & infra qui & à qui. l. ille seruus. §. si. & infra de pu. iudi. l. sciendum.

Non sunt liberi, i. filij quantum ad hoc vt pater teneatur eos instituere, vel ex heredate: vt C. de post. hu. here. institui. l. quod non ad successionem sunt tamen vt impleant conditionem legati matri relicti si pareret: vt infra de verbo. signific. l. quæret aliquis. quæ est contra. **c** Alij distinguunt an habuit rem cum bruto animal, vel cogitauit: vt tunc sit in culpa, vel non: vt tunc non sit. Accursius.

Pater ignorante filia nupit: vnde matrimonium non tenuit. Si ergo filij concipiatur viuo aui, id est patre mulieris: legitimi non habentur, licet post mortem patris mulieris nascantur. Viuianus.

Pater. **CASVS.** Pater ignorante filia nupit: vnde matrimonium non tenuit. Si ergo filij concipiatur viuo aui, id est patre mulieris, non sunt iusti: licet nascantur post mortem eius quando matrimonium erat. Sed quæ est ratio, cum etiam filij ex ea nati quæ loco concubine erat, legitimi fiant accipiendo eam uxorem: vt Co. de natu. lib. l. cum quis? Respond. hic non fecit legitime: sed habendo concubinam sic: vt infra de concu. l. in concubina. si autem auus expresse postea contentisset, vel tenuisset & non contradixisset, filij legitimi essent: vt C. de nupt. l. v. Hodie iure can. valet tale matrimonium etiam sine patris consensu, & filij sunt legitimi. & facit ad hanc l. infra de leg. iij. l. j. §. sed si filius. & infra de rit. nupt. qui in provincia. & l. eos qui. §. j. Argu. contra Instit. de nupt. §. fin. **ADDITIONE.** Dicit quod ille coitus fuit legitimus, non autem reprobatus: & ista legem intelligit quod loquitur de iure nostro: non autem de iure canonico: vt dicitur hic. & ita soluit Bart. istud contra. hic

De reponere partus. Cell. lib. 3. ca. 16. Plutar. ch. 5. de placit. philosophica. 18. Consonus in li. de Die natali. Macrobi. li. 1. ca. 6. in Somo Scipionis. Idq; ratio ne numerus Pythagoræ, vt anno 4. sen. 11. &

Paulus resson. Hic filia nupit patre ignorante, vnde matrimonium non valuit: vt C. de nupt. l. si vt proponis. j. filij ergo concepti viuo aui, id est patre illius mulieris, non sunt iusti: licet nascantur post mortem eius quando matrimonium erat. Sed quæ est ratio, cum etiam filij ex ea nati quæ loco concubine erat, legitimi fiant accipiendo eam uxorem: vt Co. de natu. lib. l. cum quis? Respond. hic non fecit legitime: sed habendo concubinam sic: vt infra de concu. l. in concubina. si autem auus expresse postea contentisset, vel tenuisset & non contradixisset, filij legitimi essent: vt C. de nupt. l. v. Hodie iure can. valet tale matrimonium etiam sine patris consensu, & filij sunt legitimi. & facit ad hanc l. infra de leg. iij. l. j. §. sed si filius. & infra de rit. nupt. qui in provincia. & l. eos qui. §. j. Argu. contra Instit. de nupt. §. fin. **ADDITIONE.** Dicit quod ille coitus fuit legitimus, non autem reprobatus: & ista legem intelligit quod loquitur de iure nostro: non autem de iure canonico: vt dicitur hic. & ita soluit Bart. istud contra. hic

g **S**eptimo, scilicet incepto, etiam non completo: ergo in sex mensibus & vno die potest nasci: vt infra de suis & le. he. l. intestato. §. fin. & vsque ad decimum mensem finitum: & non ultra: vt in auth. de testi. & ea quæ p. §. vnum siquidem. vers. mulier col. iij. & d. intestato. Accursius.

Seruus. **CASVS.** Si seruus criminaliter accusetur, ex quo non sit poena pecuniaria irroganda, licet absoluat, liber non fit: licet dominus cum non defenderit. Viuianus.

h **C**apitali, qua seruus accusari possit: vt quia non continet pecuniariam damnationem: vt infra de accu. l. hos accusare. §. omnibus. & tunc dominus allegare pro eo, & non eum defendere potest: vt C. de accu. l. ij. & infra de pu. l. pe. §. ad crimen. si tamen non allegauerit, non fit liber: vt hic, & infra de pœn. l. si non defendatur. & infra qui & à qui. l. ille seruus. §. si. & infra de pu. iudi. l. sciendum.

Non sunt liberi, i. filij quantum ad hoc vt pater teneatur eos instituere, vel ex heredate: vt C. de post. hu. here. institui. l. quod non ad successionem sunt tamen vt impleant conditionem legati matri relicti si pareret: vt infra de verbo. signific. l. quæret aliquis. quæ est contra. **c** Alij distinguunt an habuit rem cum bruto animal, vel cogitauit: vt tunc sit in culpa, vel non: vt tunc non sit. Accursius.

Prodigiosum.

Adde quandoque eden. l. pen. Item in bo. pos. contra ta. quæ contra testamentum fecimur non datur: vt infra de bon. poss. contra ta. l. est aduso: illud. §. ad testamentum e contra quandoque melior: vt Cod. de pro quo est his qui ve. ara. impe. l. omnes. Item in aliis: vt infra de re. dub. §. in emu. l. si fuerit. in fi. & facit ad hanc l. infra de iure immu. l. j. & infra de sena. l. j.

Varitur. **CASVS.** Pro intellectu huius legis sciendum est quis sit hermaphroditus. Nam hermaphroditus est partim habet membra viri, partim habet membra mulieris: vna-

a *Prodigiosum*. puta vitulum, vel aliquid habens duo capita. & quod tubiicit, ampliavit: vt quia sex digitos habuit in manu. vel etiam minuit: vt quia quatuor tantum: vt infra de lib. & posthu. l. quod dicitur & facit infra de verbo. signi. l. ostentum. Item no. formam rei mutat: nocere. sic C. de sen. & in-

† Mirabile prodigiosi partus exfert Ammianus Marcellinus Rerū gesta rum lib. 19. ¶ Hinc p. au. lib. 4. sen. te. et. de in. testa. suc. cess. scribit. Tanet sima ter ingenua triū liberorū ius habens ad suū bona admittatur, si mulier mōstro sum aliquid aut prodigiosum enixa sit, in eū numerum liberorum id non numeratur. * Vulg. Aretusa.

creantur: veluti si mulier mōstrosum aliquid aut prodigiosum tenixa sit. Partus autem qui membrorum humanorum officia ampliavit, aliquatenus videtur effectus: & ideo inter liberos connumerabitur. †

In prima parte ponitur thema. In secunda, duplex questio. In tertia, responsio ad primam. In quarta ponit determinationem secunde questionis. In quinta ponit determinationem suam per simile. In sexta ponitur quedam excusatio quam facit iurisconsultus, secunda ibi, questum. tertia ibi, hac conditio. quarta ibi, sed non dubitari. quinta ibi, veluti. sexta in princip. l. sequen. septima & vltima in fine: ibi, questio ergo facti & c. & in summa. h. d. Conditio ancilla apposta circa libertatem, si tres filios pepererit: impletur tres filios pariendo: adeo quod quartus partus dicitur esse liber, cum mater sit libera. Et conditio de dando apposta, potest impleri per alium. Bartolus.

xv. TRYPHONINVS libro decimo Disputationum.

A Rescusa * si tres pepererit, libera esse testamento iussa, primo partu vnum, secundo tres peperit. questum est, an & quis eorum liber esset. Hæc conditio libertati adposita, iam implenda mulieri est: sed non dubitari debet quin vltimus liber nascatur. Nec enim natura permisit simul vno impetu duos infantes de vtero matris excedere: vt ordine incerto nascentium non appareat vter in seruitute libertateve nascatur. Incipiente igitur partu existens conditio efficit, vt ex libera edatur quod postea nascitur: veluti d si quælibet alia conditio libertati mulieris adposita, parturiente ea existat: vel manumissa sub hac conditione, si decem milia heredi Titio ve dederit, eo momento quo pa-

Retusa § CASVS. Feci testamētum, & hac conditione ancillam meam manumisi, si tres pareret. peperit vnum, item tres alios secunda vice. quis istorū liber erit, quæritur. Et respon. qd ille liber erit qui vltimo natus est ex illis tribus, quasi dicat, qui natus est vltimo loco, liber erit: quia cum Aretusa peperit tres, impleta fuit conditio: & sic facta fuit libera: & sic qui quarto loco natus fuit, ex libera natus videtur: & dicitur nasci quarto loco respectu aliorum trium. nam duos simul parere non potuit. & si manumittam eam sub hac conditione, si decem heredi meo dederit. & tempore quo parit, decem here di meo dederit per se, vel per alii: adimpleta conditio videtur sub qua fuit ei libertas relicta. vnde si peperit post istā conditionem impletam, liberum peperit. Viuanus. b Partu. scilicet vltimo. c Implēda. i. digna impleri. aliās impleta, tci licet cum peperit tres ante quartum. Ac. d Veluti. id est sicut, scilicet muliere existente in partu, adimpletur conditio: ita & hic. Accursius. e Per alium. quod fieri non potest cum est in dando: vt infra de condit. insti. l. si. si autem in faciendo, quandoq; sic: vt facere domum: vt C. de contrahend. stip. l. veteres. quandoque non: vt ad aliquem locum ire, vel liberalibus studiis vel artibus imbui: vt Codice de cadu. toll. §. ne autem. & §. fina. Item not. quod quis per alium facit & c. sic & C. de episc. & clerici. l. ad similitudinem. & j. de vi & vi arma. l. j. de icicisse. f Dem. Geminos. id est alios duos. g Questio ergo. Quid ergo in dubio? Respo. si masculum & fœminam, primo masculum natum præsumo: vt infra de re. dub. l. si fuerit §. fina. si omnes mares vel fœminas, dic omnes liberos in dubio: vt C. de fidei commiss. l. l. cū inter. & l. si quis. & infra de re. du. l. qui duos. Alij dixerunt forte dirimi: quod non placet. & alij distinxerunt quis in possessione libertatis inueniatur, vt ipse sit liber: alius non, deficiente probatione: vt argum. C. de rei vind. l. res alienas. & infra de test. tu. l. duo sunt.

In orbe Roma. qui sunt. scilicet libertini domicilium habentes, secundum Ioan. vt infra de verbo. signific. l. prouinciales eos. Item ciues Romani, id est liberi perfecti, quorum olim erant varix conditiones: puta de dicitij, & Latini: vt institut. de liber. §. fina. sed secundum quosdam, etiam si serui

rit, per alium impleuerit conditionem, iam libera peperisse credenda est.

xvi. VLP IANVS libro septimo Disputationum.

Idem erit si eadem Arefcusa primò duo pariat, postea geminos ediderit. dicendum est enim non posse dici vtrumque ingenuum nasci: sed cum qui posterior nascitur. Questio ergo facti potius est, non iuris.

xvii. IDEM libro vicensimo secundo ad Edictum.

In orbe Romano t qui sunt, ex constitutione imperatoris Antonini ciues Romani effecti sunt. †

Mulier prægnans non debet dari vltimo supplicio, donec pariat. Bartolus.

xviii. IDEM libro vicensimo septimo ad Sabinum.

Imperator Hadrianus Publicio Marcello rescripsit, liberam i quæ prægnans vltimo supplicio damnata est, liberum parere: & solitum esse seruari k eam dum partum ederet. Sed si ei quæ ex iustis nuptiis concepit, aqua & igni interdicitum est: ciuem Romanum parit, & in potestate patris.

Legitimè natus, quo ad conditionem & originem patrem sequitur: matrem vero sequitur non legitimè natus. Bart.

xix. CELSUS libro vicensimonono Digestorum.

Cvm legitimæ nuptiæ factæ sunt, patrem liberi sequuntur. m volgo questus matrem sequitur. n

Superueniens furor non mutat dignitatem, siue dominum. Bart.

xx. VLP IANVS libro trigensimooctauo ad Sabinum.

Qui furere t o cepit, & statum & dignitatem p in qua fuit, & magistratum q

sed non ciuis: vt j. de pœ. l. quidam. & facit ad hanc l. infra de mor. infer. l. negat.

Cum legitima. sequuntur. quo ad familiam. i. agnationem: vt insti. de legi. agna. tu. §. j. Item quo ad curialem conditionem: vt C. de decu. l. eos. & l. nullus solius. lib. x. Item quo ad dignitatem, siue honores: vt j. de sena. l. filiam & l. liberos. & C. de decu. l. exemplo. lib. x. Item quo ad originem, vt inde dicitur oriundus filius, vnde est pater: nisi specialiter alicui genti privilegium sit concessum vt in hoc filij matres sequuntur, vt in Ponticis: vt infra ad mu. l. j.

Matrem sequitur. quo ad libertatem: vt C. de rei vin. l. partū. Item quo ad originem: vt infra ad municipi. l. j. in fi.

Qui furere. statū. vt remaneat liber. & ingenuitatē retineat. Dignitatem. vt iudex: vt infra de iudi. l. iudex.

Magistratum. vt tenator, vel similis: vt infra de postu. l. j. §. origo.

Romæ habitabant, fiebant liberi: vt in auten. vt liberti de cætero. §. fina. collat. vj. vnde quædam porta est Romæ, quæ libera porta vocatur. sed hodie sunt omnes ciues Romani: vt institut. de liber. §. fina. saluo iure patronatus.

Idem de ancilla: qd seruator propter generalia verba. infra de pe. l. prægnantis. sed ideo de libera dixit: quia ipsa damnata mutat conditionem suam: & ciuitatem & libertatem amittit: vt j. de pœ. l. in seruatorum. §. j. & l. quod ad statum. & l. qui vltimo. sed quod dicit liberum. parere, refert se tantum ad liberam.

Mulier prægnans non debet dari vltimo supplicio, donec pariat. Bartolus. Arg. contra. Co. quod met. causa. l. si per impressionem. Item ratio adiuucti permititur quod aliàs denegatur. sic infra de lib. leg. l. si is qui duos. & infra quæd. ser. amit. l. si communem. argu. contra. Co. si in communi eademque causa in integr. re. l. j. Ad d. t. i. o. Pro sol. huius contrarij distingue secundum Barto. hic: quia aut est adiunctum separabile: aut non. primo casu loquitur lex contraria: secundo casu loquitur lex ista.

Aqua & igni. id est deportata est: vt j. ad l. Iul. pec. l. ij. Ioan. ideo autem hic liberum peperit, quia ipsa retinuit libertatem, licet ciuitatem perdidit: vt instit. de capi. de. §. minor. sed quid si concepit & peperit post? Respon. erit liber, & non est in potestate patris: vt j. ad Treb. l. ex facto. §. ex facto.

Cum legitima. sequuntur. quo ad familiam. i. agnationem: vt insti. de legi. agna. tu. §. j. Item quo ad curialem conditionem: vt C. de decu. l. eos. & l. nullus solius. lib. x. Item quo ad dignitatem, siue honores: vt j. de sena. l. filiam & l. liberos. & C. de decu. l. exemplo. lib. x. Item quo ad originem, vt inde dicitur oriundus filius, vnde est pater: nisi specialiter alicui genti privilegium sit concessum vt in hoc filij matres sequuntur, vt in Ponticis: vt infra ad mu. l. j.

§. origo. ver. si. quamuis. & facit instit. qui. nō est permis. fa. test. A de na. li. l. iij. Alij ponunt ex emplū in nato ex seruo fiscalij, & libera muliere: vt C. de ser. fu. l. fin. & C. de ser. reip. ma. l. fin. quod non placet: vt no. s. eo. l. & seruatorum. in fi. Tertij dicunt, quod hæc diuisio nisi, referatur ad subauditū. q. d. bene dixi si ne legitimo matrimonio. aliud enim si ex legitimo: quia tunc sequitur patrem, nisi lex specialis. id est, priuilegium aliud indicat: vt in matre Pontica, & Ilienſi. vt j. ad munic. l. j.

Homo liber. id est ingenuus. **V**endit. ubi quatuor, immo quinque sunt necessaria: vt diximus s. ea. l. & seruatorum. s. j. **R**eseruitur. scilicet ingenuitatis. nec enim ad eam proclamare potest. vt j. de li. causa. l. cum pacto. nisi pretij sui reddiderit: vt j. si lib. ioge. esse. di. l. ij. & nisi natalibus restituitur per principem: vt infra de nata. resti. l. ij. Sed contra insti. de inge. in fin. Solu. ibi manumissio sit tantum de facto, non de iure. sed eū hodie quilibet qui manumittitur, videtur natalibus restitutus: vt in auhent. vt liberti de cetero. s. j. colla. vi. videtur quod hæc lex sit correcta. sed dic quod non per omnia restitutionem natalium continet manumissio: quia iura quedam patrono seruantur: vt in authen. prædicta. s. ij. colla. vj. Item not. rem mutatā in pristinum statum redire non posse. sic j. de verō. obli. l. inter stipulantem. s. facram. in fin. ibi. sed si vsque ad aream & c. & j. de solu. l. qui res. s. aream. Argu. contra infra de re. di. l. in tantum. in princ. Acc. ADDITIO. Dic quod ibi loquitur in ædificio: quo dilapso, locus quasi iure postliminij reuertitur in pristinam causam.

& potestatem a videtur retinere, sicut rei suæ dominium retinet.

Homo liber qui se vendidit, manumissus non ad suum statum, reuertitur, quo se abdicauit, sed efficitur libertinæ conditionis.

XXI. MODESTINVS libro seprimo Regularum.

Herennius Modestinus respondit, si eo tempore enixa est ancilla, quo secundum legem donationis manumissa esse debuit: cum ex constitutione libera fuerit, ingenuum ex ea natum.

XXIII. IDEM libro primo Pandectarum.

Vlgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt, vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet: qui & spurij appellantur, & non alio modo.

XXIII. VLP IANVS libro viceffimo septimo ad Sabinum.

Lex naturæ hæc est, vt quæ nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur: nisi lex specialis aliud inducat.

XXV. IDEM libro primo ad legem Iuliam & Papiam.

Ingenuum accipere debemus etiam eum de quo sententia lata est, quamuis fuerit libertinus, quia res iudicata pro veritate accipitur.

† Concor. cū h. l. l. cōsulit. cū glo. prima extra de ser. non ordinar. Res mutata an in pristinum statum redire possit. Id est à statione.

Herennius. j. CASVS. Donauit tibi ancillam, vt intra annum manumitteres. non manumissisti. postea id quod peperit, ingenuum erit. Viuanus. **L**egem. id est pactum. **C**onstitutione. diu. Marci & Commodi, missi ad Aufidium Victorinum, vt C. si man. ita fue. al. l. j. & ij. & facit ad hanc legem C. de fideicommiss. lib. j. & ij. & infra ad Tertul. l. j. s. j. & C. ad Orfil. fin.

Vlgo. Non possunt, propter incertitudinē: vt insti. de nup. s. si aduersus. secus si propter eius interitum: sed mater semper est certa: vt infra de in ius vo. l. quia. **N**on licet, vt monachum: vel quia ex incestu enim habuit: Et no. quod non intelligitur posse, qui non honeste potest. sic j. de condit. insti. l. filius. & de verb. signi. l. nepos. Itē aliud no. quia non intelligitur fieri, quod non legitime fit: sic j. de re iudi. l. si se. s. condennatum. & j. si quis in ius voc. non ierit l. j. in fi. Accursius.

Lex naturæ. Sequatur, quo ad originem: vt j. ad municip. l. i. eius qui. & l. j. & s. e. l. cum legitima. Alij exponunt quo ad libertatem & seruitutem quod est verum: sed non per hanc legem: quia iam sequeretur quod si esset ex legitimo matrimonio, non sequeretur matrem: quod est contra. s. eo. l. & seruatorum. s. ingenui. ADDITIO. Tu dic quod filius naturaliter est portio matris, id est, matrem naturaliter sequitur, secundum Bal. **S**pecialis. vt in filio mulileguli, & gynæciarij. C. de muri. l. ij. & l. qui aut patre. h. xj. & in filio naturali dato curiæ: vt C.

de na. li. l. iij. Alij ponunt ex emplū in nato ex seruo fiscalij, & libera muliere: vt C. de ser. fu. l. fin. & C. de ser. reip. ma. l. fin. quod non placet: vt no. s. eo. l. & seruatorum. in fi. Tertij dicunt, quod hæc diuisio nisi, referatur ad subauditū. q. d. bene dixi si ne legitimo matrimonio. aliud enim si ex legitimo: quia tunc sequitur patrem, nisi lex specialis. id est, priuilegium aliud indicat: vt in matre Pontica, & Ilienſi. vt j. ad munic. l. j.

XXVI. IULIANVS libro sexagesimo nono Digestorum.

Qui in utero sunt, in toto penè iure ciuili intelleguntur in rerum natura esse. nam & legitima hereditas his restituitur: & si prægnas mulier ab hostibus capta sit, id quod natum erit, postliminium habet. Item patris vel matris conditionem sequitur. Præterea si ancilla prægnas subrepta fuerit: quamuis apud bonæ fidei emptorem pepererit, id quod natum erit, tanquam furtiuum vsu non capitur. His consequens est, vt libertus quoque quandiu patroni filius nasci possit, eo iure sit quo sunt qui patronos habent.

XXVII. VLP IANVS libro quinto Opinionum.

Eum qui se libertinum esse fatetur, nec adoptando patronus ingenuum facere potuit.

C DE HIS QUI SVI VEL alieni iuris sunt.

TITVLVS VI.

Hæc lex vsque ad legem, item in potestate nostra. h. d. Personarum quædam sunt sui iuris: quædam alieni: vt seruus, & id quod per seruum acquiritur, domino acquiritur, & dominus inhumaniter contra seruum suos seruans, punitur: & seruum vendere iubetur. h. d. Et diuiditur in duas partes: quia primo continet se ad præcedentia: & ponit diuisionem personarum: quæ est bimembra. in secunda proseguitur secundum membrum diuisionis. secunda ibi, videmus ita que.

mittit. ibi, qui autem in ventre & c. **L**egitima. idem est de testamentariis: vt insti. de bo. pos. in princ. & infra de testa. l. filius. licet quidam contra. h. e. ad hoc facit infra vnde cog. l. j. s. si quis proximus. **P**ægnas. alias non: vt C. de cap. l. j. **P**atris vel matris. in quo quemlibet sequatur, dicit vs. e. cum legitima. **Q** sequitur. ille reuersus. **V**su non capitur. furtiua enim rei vsucapio non procedit: vt insti. de vsuc. s. furtiua. & de his plene inuenies in summa. C. de fur. l. ancille. & dicitur j. de publicia. l. si ego. s. partus ancille. **S** Patronos habet. quo iure cōtinetur vt ab extraneo hic libertus adrogari non possit: vt infra de adop. l. si pater. s. vltimo. **E**um. Potuit, quo ad cōsul. sed quo ad familiā patroni ingenui tatis iura cōsequitur: vt j. de re. nu. l. sciedū. quæ est cōtra.

DE HIS QUI SVI, VEL alieni iuris sunt.

Dicitur est. tit. proximo in summa de quadam diuisione. s. quod alij sunt & c. nunc dicit de alia, nam quidā sunt sui iuris: alij sunt alieni iuri subiecti: & quidam serui sunt in potestate alterius. Vnde olim poterat dominus seruū suum occidere sine causa: hodie non potest, nisi cū causa. nā si sine causa dominus seruum occidit, perinde ac si quemlibet alium occidisset, puniatur, sicut l. Cor. de sic. Viuanus.

Etiam no. dicitur, quod illegitime fit.

dominorum potestate: hic autem dicit, quod filij sunt in no-
stra potestate, qui ex iustis nuptiis procreantur: vt hoc ius est
proprium ciuium Rom. Viuianus.

A Item in potestate. Quatuor modis patria constituitur pote-
tas: per matrimonium: vt hic. Item per adoptionem: vt infra
principem legitima-
tione facta: vt in auth.
quibus modis natu.
effi. l. i. §. si quis igitur.
colla. vij. Item per da-
tionem curie: vt in liti-
rat. de nup. §. fina. Ac-
cursius.

B Cuius Romanorum.
Ciuem Romanos di-
co omnes subiectos
imperio: vt argumē.
infra ad muni. l. Ro-
ma. & facit institu. de
pa. pote. in princip.
Accursius.

C Am ciuium. Si-
mili modo matres-
famil. quandoque di-
citur materfamilias,
quæ honeste viuit: vt
infra de verbo. signifi-
ca. l. pronuntiatio. §. ma-
trem. quandoque quæ
est notæ auctoritatis
famula: vt infra de
libe. exhibi. l. iij. §. fi-
na. hic accipitur pro
ea quæ est sui iuris, &
sic accipitur infra
de verbor. signific.
l. pronuntiatio. §. fami-
lia.

D Potestate. id est subie-
ctione & reueren-
tia: vt j. de verb. signi-
f. potestatis. & dic si-
gnificationes quas ha-
bet nomen potestatis,
vt ibi.

E Ceteri, non tamen
nepos ex filia, qui se-
quitur suum patrem:
vt in l. de pa. potesta.
§. si. Accursius.

Nepotes. CA vs. s. Si
filium habeat,
& ex eo nepotem,
& decessi, erit nepos
meus in potestate fi-
lij mei. idem in alijs
descendentibus, &
hoc si filius fuit in
mea potestate. idem in
adoptiuis dicit. Viui-
anus.

F In familia, secus si
exiit, redierit postea
vel non: vt infra tit. j.
l. si pater filij. nisi per
dignitatem exisset: vt
in authen. constitutio
quæ dign. §. illud. col-
la. vij.

G Iuris est. vt loco ne-
potis adoptatus filio
consentiente, me mor-
tuo recidat in filij mei
potestatem: vt hic, &
infra titulo primo. l. si
quis nepotem. secus si
non consentit: vt in-
fra tit. l. si quis. Ac-
cursius.

Filius. CA vs. s. Filius est qui natus est ex viro & vxore. sed
pone quod steti in scholis per decem annos, & reuersus in-
ueni anniculum. non erit filius meus. sed si moratus fuisset
cui vxore mea, teneor agnoscere filium. ponit tamen casum in
quo si steti cum vxore mea, non tamen filius meus erit: vt si
non poteram generare, vel aliter impediri. Viuianus.

*deus ex eo sunt in potestate parentum. &
nepos ex filio, post mortem aut reuincit in
potestatem patris, si pater suus fuit in pote-
state aut quisque ante vixerit. Bart.*

III. GAIVS libro primo
Institutionum.

Item in potestate a I no-
stra sunt liberi nostri, quos
ex iustis nuptiis procreau-
rimus. quod ius proprium ci-
uium Romanorum est.

III. VLP IANVS libro primo
Institutionum.

Nam ciuium Romano-
rum quidam sunt patres-
familiarum, alij filij familia-
rum: quædam matres familia-
rum, quædam filia familia-
rum. Patres familiarum sunt,
qui sunt suæ potestatis, siue
puberes, siue impuberes. si-
mili modo matres familiarum,
filij familiarum & filia, quæ
sunt in aliena potestate. d
Nam qui ex me & vxore mea
nascitur, in mea potestate
est: Item qui ex filio meo &
vxore eius nascitur, id est,
nepos meus & neptis, æque
in mea sunt potestate: & pro-
nepos, & proneptis, & deinceps
ceteri. e

V. IDEM libro trigensimosexto
ad Sabinum.

Nepotes ex filio, mortuo
nauo recidere solent in
filij potestatem: hoc est pa-
tris sui. simili modo & pro-
nepotes & deinceps, vel in
filij potestate, si viuit, &
in familia mansit: vel in eius
parentis, qui ante eos in po-
testate est. Et hoc non tantum
in naturalibus, verum in ado-
ptiuis quoque iuris est. g

*Hæc est notabilis lex, & hoc intendit
ille doctor filius legitimus, qui ex viro &
vxore ad matrimonium contrahendum &
generandum habetibus simul cohabitanti-
bus constante matrimonio nascitur. Bar-
tolus.*

VI. IDEM libro nono
ad Sabinum.

Filius h eum definimus,
qui ex viro & vxore eius
nascitur. sed si fingamus ab-
fuisse maritum verbi gratia
per decennium, reuersum
anniculum inuenisse in do-
mo sua: placet nobis Iuliani

A h Filium. scilicet naturalem & legitimum. & not. quod hæc
lex fingit. nam hoc verè scire impossibile est: vt infra de con-
di. & demon. l. Lucius. & facit C. de dona. inter virum & vxo-
rem. l. etiam. Accursius.

i Mariti filium. contra infra de lib. ag. l. j. §. si quis longo tēpo-
re. Solu. ibi loquitur
cum vir est reuerius
ante partum: vnde si
non denūtiauerit mi-
lieri ex se pregnantē
eam non esse, ante par-
tum, cum possit, cogi-
tur agnoscere filium.
sed hic erat temper
absens, & nesciebat eā
esse pregnantem, vn-
de non habet necesse
facere quæ in sena-
tū consulto continen-
tur. Accursius.

sententia hunc non esse ma-
riti filium. Non tamē feren-
dum Iulianus ait eum, qui
cum vxore sua adsiue mora-
tus nolit filium agnoscere,
quasi non suum. sed mihi vi-
detur (quod & Scauola probat)
si constet maritum ali-
quandiu cum vxore non cō-
cubuisse, infirmitate interue-
niente, vel alia causa, vel si
ea valetudine paterfamilias
fuit, vt generare non possit:
hunc qui in domo natus est,
licet vicinis sciētibus, filium
non esse.

*Hanc legem perpetuo tenenti: quæ
dicit, quod respectu eo maxime quo filius,
sublato filio de medio, nepos succedat loco pa-
tris sui. Bartolus.*

VII. IDEM libro vicensimo-
quinto ad Sabinum.

Si qua pœna pater fuerit
adfectus, vt vel ciuita-
tem amittat, vel seruus pœ-
næ efficiatur: sine dubio ne-
pos filij loco succedit. m

*Furor superueniens non potest facere quo
minus filij ex legitimo matrimonio nati, an-
te vel post, dicantur esse in potestate patris.
Bartolus.*

VIII. IDEM libro vicensimo-
sexto ad Sabinum.

Patre furioso d liberi ni-
hilominus in patris sui
potestate sunt. Idem & in
omnibus est parentibus o qui
habent liberos in potestate.
Nam cum ius potestatis mo-
ribus sit receptum, nec pos-
sit desinere quis habere in
potestate, nisi exierint libe-
ri quibus casibus q solent:
nequaquam dubitandum est
remanere eos in potestate.
Quare nō solum eos liberos

D in potestate habebit, quos
ante furorem genuit: ve-
rum & si qui ante furorem
concepti, in furore editi
sunt. sed & si in furore agēte
eo vxor concipiat, videndū
an in potestate eius nascatur
filius. Nam furiosus licet v-
xorem ducere non possit, t
retinere tamen matrimo-
nium potest. quod cum
ita se habeat, in potestate
filium habebit. Proinde &

alijs similibus modis qui sunt in l. it. quibus modis ius patriæ
po. solui. per totum. & est similis allegatio j. de acti. & oblig.
Lobligationum fere. §. placet.

r Reimere. multa impediunt contrahendum, quæ non diri-
munt iam contractū. sic & infra de spō. l. furor. & infra de tu-
dil. iudex. & infra de cōcu. l. si patronus. & infra de postu. l. j.
§. origo.

k Non filium, quia nu-
ptiæ probant filium: Nuptiæ pro
vt infra de in ius voc. bant filij
l. quia semper. & nota
præsumptionem pro
filij. vt infra de lib.
agno. l. j. §. Iulianus. &
infra de Carbo. edic.
l. j. §. si quis non & in-
fra de proba. l. fin. Ac-
cursius.

Si qua. CA vs. s. Fi-
lium habebam, &
ex eo nepotem. filius
meus deportatus fuit:
vel aliter amisit ciui-
tatem. nepos meus est
in loco filij mei iam
mortui. Viuianus.
l. si qua pœna pater. fa-
milia, quia & ipse fi-
lius est & pater, diuer-
sis respectibus.

m Succedit, quia auus
necesse habet eum in-
stituere, vel exhere-
dare. Item habebit ille
contra tabul. bono-
rum poss. vt infra de
contra tabul. l. j. §. fi-
lium. & facit ad le-
gem istam infra de iu-
re patrona. l. diui fra-
tres. §. si.

Patre. CA vs. s.
Pater furiosus om-
nes liberos retinet in
potestate quos habuit
ante furorem, & quos
habuit post. idem in
alijs patribus. Item si
vxor furiosi concipiat
marito existente in fu-
rore: filius iste erit in
potestate furiosi. sed
si vxor furiosa sit par-
tus tempore furoris
conceptus in patris
potestate nascitur. vl-
tuno dicit quod talis
filius patri acquirit.
Viuianus.

n Pater furioso. scilicet
cet de nouo facto. q.
o Parentibus. puta a-
uo, & similibus. s.
p Receptum. scilicet iu-
re ciuili.
q Quibus casibus. vt e-
mancipationibus, vel
ingressu re-
ligionis, in
cap sicut
tenor. extra
de regu. &
transiunt.
ad reli-
§. origo.

t Concor-
tex. in c. di-
lectus filius
extra de
spon. 32. q.
2. neque su-
riofus. cum
sequē. idem
est in matri-
monio spū
tali. puta in-
gressu re-
ligionis, in
cap sicut
tenor. extra
de regu. &
transiunt.
ad reli-
§. origo.

Imo illa lex potius concordat secundum Ia. But. * Granus.

§. origo. verficu. casum in fin. & infra de rit. nup. l. oratione. §. fin. Arg. contra infra de relig. l. sunt personæ. * & infra de fideiul. l. Vranus. * & infra de arbi. l. non distinguemus. §. sacerdotio. A D D I T I O. Tu dic quandoque causa impediens respicit causam finalem. & tunc sicut impedit à principio faciendum, ita impedit iam factum: vt in d. §. sacerdotio. quandoque respicit causam efficientem: vt consensus, qui est causa efficiens matrimonium. & licet ab initio aliquid impediat faciendum. non tamen tollitur iam factum: vt hic secundum Butrigarium. & dic vt no. per Dymum in ca. actum legitime. de regulis iuris libro sexto.

a In furore eius. scilicet vxoris. Accursus.

b Voluntatis. Not. tacitam voluntatem valere. sic infra solu. ma. l. ij. §. voluntate. in gl. contradicat. Argumē. contra infra loca. l. qui ad certum. Accursus. A D D I T I O. Pro solutione huius contra. cum dicitur quod in furioso dicitur esse quasi voluntas: intellige verum vbi non requiritur expressus vel tacitus consensus: vt l. si à furioso. ff. de actio. & obligatio. & ibi Barto. secus vbi requiritur consensus expressus, vel tacitus: vt in lege contraria, secundum Iasonem.

c Adquisiuit. quia ex quibus causis nobis ignorantibus acquiruntur, eisdem & furioso: vt infra si cert. peta. l. si à furioso. Accursus.

d Magistratum. vt si iudex: vt infra ad Trebellianum. l. nam quod. & infra de iudi. l. cum prætor. in fine. & l. in priuatis. Itē tutor: vt in situ. qui datu. postunt. in principio.

e Si iudex nutrir. quod ex paruulorum.

f Ali. quod est maiorum.

g Querendum. in alia causa: quia alimentorum est finita.

h Alimentorum. licet ergo principaliter de alimentis agebatur: & quod non erat filius, incidēter excipiebatur: & in principali fuerit damnatus pater: non tamen in incidenti præiudicatur, id est in filiatione. Sed cōtra. C. de ordi. cog. l. ij. vbi sententia lata in principali, scilicet in hereditate, præiudicat in questione incidenti, scilicet status. sed dic quod potest esse quod non est filius: tamen sunt ei alimenta præstanda: vt quia pater contempnit Plautianum: vt infra de lib. agno. l. ij. §. si mulier. sed non potest esse heres quin sit liber: vt in l. contraria. Vel distingue, an de incidenti plene fuerit actum: sicut fit de falso, & de seruitute: & tunc si pronuntietur de principali, & de incidenti pronuntiatum videtur: vt C. de fal. l. vbi. & in l. contraria. si verò summam, non præiudicat incidenti: vt hic, & infra de lib. agno. l. si quis à liberis. §. si vel parens. & infra

si furiosa sit vxor: ex ea antè conceptus in potestate nascitur. sed & in furore eius conceptus ab eo qui nō furebat, sine dubio in potestate nascetur: quia retinetur matrimonium. Sed & si ambo in furore agant & vxor & maritus, & tunc concipiat: partus in potestate patris nascetur, quasi volūtatis reliquis in furiosis manentibus. nam cum consistat matrimonium altero furente, consistet & vtroque. Adeo autem retinet ius potestatis pater furiosus, vt & adquiratur illi cōmodum eius quod filius adquisiuit. c

Quantum ad ius publicum patria potestas non curatur.

IX. P O M P O N I V S libro sextodecimo ad Quintum Mucium.

Filius familias in publicis causis, t loco patris familias habetur: veluti vt magistratum gerat, vel tutor datur.

Sententia lata in principali, non præiudicat in incidenti de quo summarie est cognitum. Bartolus.

X. V L P I A N V S libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.

SI iudex nutrir e vel alif soportere pronunciauerit: dicendū est de veritate querendum, § filius sit, an non. neque enim alimentorum causa veritati facit præiudicium.

XI. M O D E S T I N V S libro primo Pandectarum.

I N uiti filij naturales vel emancipati non rediguntur in patriam potestatem.

A de re iudi. l. à diuo. §. si super rebus.

I N uiti. §. C A S V S. Si filius absoluitur à patria potestate alio modo quàm emancipatione, vel etiam emancipatione, non potest redire in patriam potestatem inuitus.

i Naturales. & legitimi absoluti à patria potestate alio modo quam emancipatione: quia de ea subicit. Vel dic, naturales ex concubina: & tunc ponitur in proprie, rediguntur. sic infra titulo primo. l. §. pater. primo respon. in fine. Accursus.

k Non rediguntur, nisi extiterint ingrati: vt C. de ingra. lib. l. j. Et not. quod inuiti non emancipant patres: vt instituit, quibus modis ius p. pote. solu. §. si. na. inuiti. non emancipantur filij: vt in authen. qui. mod. naturales efficiuntur sui. §. generaliter. collatio. sexta. Item inuiti non redeunt in potestatem: vt hic, & facit infra tit. j. l. qui liberatus est.

DE ADOPTIONIBVS ET emancipationibus, & aliis modis quibus potestas soluitur.

TITVLVS VII.

Per adoptionem quis transit in potestatem adoptantis. & adoptio in genere, continet sub se adoptionem in specie: ex adrogatio fit de eo qui est sui iuris, auctoritate principis: sed adoptio in specie fit de eo qui est alterius iuris, auctoritate magistratus. Bartolus.

B I. M O D E S T I N V S libro secundo Regularum.

Filius familias non solum natura, m verum & adoptiones facit. Quod adoptionis nomen est quidem generale: in duas autem species diuiditur: quarum altera adoptio similiter dicitur, altera adrogatio. adoptantur filij familias: adrogantur qui sui iuris sunt.

II. G A I V S libro primo Institutionum.

G E neralis enim adoptio duobus modis fit: aut principis auctoritate, aut magistratus imperio. P Principis auctoritate adoptamus eos qui sui iuris sunt. quæ species adoptionis dicitur adrogatio: quia & is qui adoptat, rogatur, id est interrogatur an velit eum quem adoptaturus sit, iustum sibi filium esse: & is qui adoptatur, rogatur an id fieri patiat. Imperio magistratus adoptamus eos qui in potestatis non est permissum.

l Filios familias. id est filios, & hoc de iure naturali: & familias, & hoc de iure ciuili.

m Natura. id est ius ciuile cooperante natura, quæ cooperatur procreationi liberorum, quæ est de iure naturali: vt supra de iustitia & iu. l. j. §. ius naturale. Ius autem quod in liberos habemus, est proprie ciuili Romanorum: vt instituit. de patr. pot. §. ius autem, sed hodie non semper adoptio facit mutari patriam potestatem: vt instituit. eo. §. sed hodie.

n Similiter. species nomen generis sibi assumit. sic j. si cert. peta. l. j. & ij. §. mutui. & facit inst. de iu. natu. §. sed quotiens nō adicimus.

o G E neralis. a Arg. quod sponsus primo, deinde spōsa interrogari & iurare debet. est enim ordo seruandus eorum quæ in lege ponuntur. arg. C. de offi. præfec. vr. l. finali. Item hæc vera sunt, quod debet interrogari cum dari potest: aliàs sine interrogatione adrogari potest: vt j. eo. l. etiam. Sed cōtra infra eodē. l. in adoptionibus. sed Io. concedit infantem posse adrogari, si coniuncti affirmauerint apud præsidem hoc infanti expedire: vt arg. C. de ado. l. ij. Vel dic legem illam etiam j. eo. loqui in adoptione tantum.

p Imperio. id est auctoritate.

q Rogatur. id est interrogatur.

r Magistratus. quare hoc secundū mēbrū apposuit, cū omnia princeps facere dicatur: vt C. de ve. iu. enu. l. ij. §. si quid igitur Solu.

In publicis causis patrum inter quoscumque scire ait Gel. lib. 2. ca. 2.

Valerius

Adoptio

Haec

Haec

Haec

Haec

Solut. aliquid dicitur facere, quia debet consentire: alioquin nullius erit momenti quod sit princeps verante: non tamen est eius presentia necessaria. Sed quare in adrogatione requiritur auctoritas maior, quam in adoptione? Respon. hoc ideo est, quia maius est aliquem sui iuris transire in alienam potestatem, quod fit per adrogationem (vnde non est mirum si maior auctoritas requiritur) quam cum quis de potestate vnius tranlit in potestatem alterius, quod fit per adoptionem. Item nūquid & principis auctoritate potest quis adoptari? Videtur quod sic: quia cum liceat minori, licet & maiori: cum sit ipse summus magistratus: vt C. de legi. & constit. l. si imperialis. alij non: quia tam vilibus interesse non debet: vt C. de peda. iudi. l. ij. & vltima argumen. Codice de app. l. in offerendis.

Magistratus ante non possunt. vnde ad locum huius intelligentiam. Ant. Aug. l. 3. Emendat. cap. 5.

Magistratus apud quem leges actio est, dicitur, qui plenam iurisdictionem habet & ordinariam: apud quem expelluntur omni alioquin aduersus vnumquodque possunt. ma. l. u.

Dignitas liberat à patria potestate.

testate parentis sunt: siue primum gradum liberorum obtineant, qualis est filius, filia: siue inferiorem, qualis est nepos, neptis, pronepos, proneptis. illud vtriusque adoptionis commune est, quod & hi qui generale non possunt, a quales sunt spadones, adoptare possunt. hoc verò proprium est eius adoptionis quæ per principem fit, quod is qui liberos in potestate habet, si se adrogandum dederit, non solum ipse potestati adrogatoris subicitur, sed & liberi eius in eiusdem sunt potestate, tanquam nepotes.

Vbi officia non sunt repugnantia, vnius potestatem vicem duorum sustinere. Bartolus.

III. PAVLVS libro quarto ad Sabinum.

SI consul vel præses filius familias fit, possit eum apud semetipsum vel emancipari, vel in adoptionem dari constat.

III. MODESTINVS libro secundo Regularum.

MAGistratum apud quem legis actio est, & emancipare filios suos, & in adoptionem dare apud se posse Neratij sententia est.

In adrogatione requiritur voluntas adrogatoris, & illius qui debet adrogari. Et in adoptione requiritur voluntas adoptantis, & eius qui adoptatur, & patris sui: & non aliorum consanguineorum. & si in loco nepotis quis adoptatur, requiritur filij voluntas qui loco patris esse debet: que si non adesset, non recideret in potestatem ipsius mortuo patre suo. h. d. cum lege sequenti, & lege si is qui. infra eodem. Bartolus.

VI. CELSVS libro vicensimo octavo Digestorum.

Filius familias. Hodie autem consularis dignitas liberat eum à patria potestate: vt C. de decu. lege fina. & in authenti. consti. quæ dignitas, collatione sexta, circa fin. de pretidali vero non inuenio. Item not. ex hac lege quam subire officium duorum, & emancipantis, & auctoritatem præstantis, sic infra de aucto. tu. l. accipientis. & infra de ritu nuptia. l. iij. & infra de contrahenda emptione. l. fistulas. l. j. & infra de fideiussoribus tuto. & infra de officio præsidis. l. j. & hoc in voluntaria iurisdictione. secus in contentiosa: vt infra ad Trebellianum. l. ille à quo. §. tempestiuum. Item argu. contra infra de pactis. l. si plures. & infra de tutoribus & curatoribus datis ab his. l. prætor. & infra de officio præsidis. l. finali. AD D I T I O. Pro solutione huius contrarij distingue, secundum Gulielmum de Cu. Aut consideratur persona vt persona: & tunc vna persona non potest sustinere vicem plurium personarum: vt infra de pactis. l. si plures. Aut consideratur persona respectu alicuius qualitatis, vel officij: & tunc aut officia inuicem se compatiuntur, aut non. primo casu potest sustinere vicem plurium, vt hic: aliàs non: vt dicto §. tempestiuum. Bartolus.

MAGistratum. CA S V S. Pater meus est potestas Bononien. Nunquid poterit emancipare me apud se ipsum? Et dici-

tur quod sic. e Legis actio. id est actus legitimi explicantur: vt ea quæ sunt de voluntaria iurisdictione, vt emancipatio, & manumissio, & similia, quæ sunt etiam apud defensorum ciuitatis: vt in authenticis de defensoribus ciuitatum. §. nulla. & §. audient. collat. iij. & etiam apud magistratum municipale: vt C. de magistratibus municipalibus. l. ij. & institui. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. §. nostra.

IN adoptionibus, f eorum Idumtaxat qui suæ potestatis sunt, voluntas exploratur. sin autem à patre datur in adoptionem: in his vtriusque arbitrium spectandum est, vel consentiendo, vel non contradicendo.

VI. PAVLVS libro trigensimo quinto ad Edictum.

CVm nepos adoptatur quasi ex filio natus, consensus filij exigitur. idque etiam Iulianus scribit.

VII. CELSVS libro trigensimo nono Digestorum.

CVm adoptio fit, non est necessaria in eam rem auctoritas eorum inter quos iura adgnationis consequuntur.

VIII. MODESTINVS libro secundo Regularum.

QVod ne curatoris auctoritas intercederet in adrogatione, antè tenuerat, sub diuo Claudio rectè mutatum est.

IX. VLPIANVS libro primo ad Sabinum.

ETiam cæcus adoptare vel adoptari potest.

Adoptatus in locum nepotis tanquam ex filio natus, non fit heres suus auctore vivente. Bartolus.

X. PAVLVS libro secundo ad Sabinum.

SI quis nepotem quasi ex filio natum, quem in potestate habet, consentiente filio adoptauerit: non adgnascitur auctore suus heres, quippe cum post mortem auctoris in patris sui recidit potestatem.

D I Cum nepos, id est aliquis extraneus loco nepotis.

Exigitur, ad hoc vt mortuo adoptante in filij recidat potestate: vt infra eodem. l. si quis. & l. sequen. secus in aliis: vt infra l. proximi. & facit institui. e. §. licet. & C. de nup. l. in coniunctione. §. si patris.

N Vm adoptio. Eorum, id est consanguineorum.

Clara, quod videbatur cum iste eis agnascitur: vt l. eo. l. qui in adoptione. & infra vnde cognata. l. j. §. cognatione. & quod omnes tangit & C. de auth. præstan. l. si in si. & in auth. de heredi. & Fal. §. si verò, collatione prima.

Q Vd Mutatum, vt C. de auct. præstan. l. si §. sed hæc omnia. & institui. quibus modis tu, finiatur §. ij.

SI quis nepotem. CA S V S. Si adopto aliquem extraneum loco nepotis quasi sit natus de filio meo, filio consentiente: non agnascitur mihi, id est non fit mihi suus heres: quia me mortuo erit in potestate filij mei. Viuianus.

Q Adoptauerit, scilicet extraneum loco nepotis.

R Agnascitur, id est non fit suus, nam suus heres est quem nepos præcedit: vt institui. de here. qua. & disse. §. sui.

S Quasi in patris, id est in potestatem eius qui est quasi pater: vt supra titulo primo. l. nepotes in fin. Accurcius.

IN adoptionibus. CA S V S. Dicitur in hac lege, quod qui adrogatur, exprelsime consentire debet: qui adoptatur, non debet consentire: sed sufficit si non contradicat. Viuianus.

IN adoptionibus id est in adrogationibus.

g Voluntas, scilicet, expressa.

h In his vtriusque, scilicet patris & filij.

i Consentiendo, scilicet expressim.

k Contradicendo, hoc non erat in superiori calu. Hic not. qui tacet, adimat. sic infra fol. ma. l. ij. §. voluntate. & in auth. quibus modis natu. effi. sui. §. generaliter. col. septima. argu. contra infra de procu. l. filius. §. inuitus. & facit ad legem istam infra eod. l. si pater naturalis. A D D I T I O. Pro solutione huius contrarij dic quod non consentire, est vnum extremum per se, contradicere, est aliud extremum, taciturnitas, est medium secundum Bartolum.

Qui tacet, consentire videtur.

CVm nepos. CA S V S. Si adopto aliquem loco nepotis, quasi ex filio meo natus esset, filius meus debet huic adoptioni consentire. Quod si quis curatorem habens dedit se in adrogationem, curatoris auctoritas intercedere debet: licet olim non intercederet. Viuianus.

Suus heres, qui sit.

Si is qui.

Sis qui. C A S V S. Si adopto aliquem loco nepotis quasi sit natus ex filio meo: si filius meus non consentit expressim, mortuo me, ipse quem adoptavi, non erit in potestate filij mei: sed erit mihi ius heres. Viuianus.

a Non esse. quia filius non consentit, facit instituit. eodem. §. licet.

Quilibet liberatus. C A S V S. Si filius meus liberatus & absolutus est à patria potestate, non potest honeste redire in potestate patris, nisi pater eum adoptet. Viuianus.

b Qui liberatus. Not. quòd aliquo mutato, in perpetuum in pristinum statum redire non potest: vt infra de solutionibus. l. qui res. §. aream. supra de statu hominum. l. homo liber.

c Honestè. inhonestè autem potest: vt per ingratitude: vt C. de ingra. lib. l. j. & facit infra eodem. l. si pater filium. & supra titulo primo. l. inuiti. & in authenticis, constituto quæ dignitas. §. illud quoque. ibi, quoniam omne bonum debet esse mansurum. in sexta collatione.

In omni ferè. C A S V S. Si filius adoptiuus liberatus sit à potestate patris adoptiui: dignitatem omnem quam habuerit ab illo patre adoptiuo, perdit. Viuianus.

d In omni ferè, bene dicit ferè: quia etiam post emancipationem non potest pater adoptiuus eam in vxorem accipere, quam loco filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

e Patria dignitas. vt senatoria, quia pater adoptiuus erat senator: vt infra de senato. l. senatoris filius.

f Depomitur. Argument. quòd cessante causa cessat effectus. sic infra de senatoribus. l. senatoris filius. & l. fœminæ. & infra de annuis legatis. l. Scio. §. finali. & infra de testa. tut. l. qui tutelam in principio. & infra titulo primo. l. instantum. Argumentum contra infra de postulando. l. j. §. sexum. A D D I T I O. Tu dic quòd ibi loquitur in causa impulsua, hic in finali: qua cessante cessat effectus. de hoc not. Cy. in l. generaliter. Codice de episcopis & clericis. & per Dynum in regula, decet esset concessum. de regulis iuris libro sexto.

Sed et nepos ex filio. C A S V S huius legis est talis: Adoptauit Titium qui procreauit filium cum maneret penes me. emancipauit eum filium Titij. certè per eam emancipationem iura omnia adoptiui nepotis perdit.

g Per emancipationem. scilicet filij. vt arg. infra de capi. deminutio. l. iij. de iniust. testa. l. verum est. §. fina. secundum quosdam sed lo. per emancipationem, scilicet sui ipsius. nec enim emancipato filio adoptiuo, exit de potestate nepos ex eo. sic enim est in naturali: vt infra eo. l. liberum. & adoptio naturam imitatur: vt insti. eo. §. minorem. & infra de cap. & postli. reuer. l. si me tibi.

h Iura omnia. id est dignitatem, & nomen filij vel nepotis. vt supra l. proxi.

Si paterfamilias. C A S V S. Aliquis qui sui iuris erat, in adoptionem se dedit Titio. ipse transit in potestatem Titij, & omnes qui sunt in sua potestate: etiam illi qui postliminio reuerli sunt: item qui in vtero sunt. & hoc dicit vsque ad §. qui duos. & est casus talis: Duos filios habebam Scium & Titium: & ex Titio nepotem habebam. possum ne eum

X I. I D E M libro quarto ad Sabinum.

Si is qui filium haberet, in nepotis locum adoptasset, perinde atque si ex eo filio natus esset, & is filius auctor factus non esset: mortuo auo non esse nepotem in potestate filij.

X I I. V L P I A N V S libro quattodecimo ad Sabinum.

Qui liberatus b est patris potestate, is postea in potestatem honestè c reuerti non potest, nisi adoptione.

Finita adoptione finiuntur omnia iura prouentientia ex ea. hoc dicit vsque ad finem.

X I I I. P A P I N I A N V S libro trigenimosexto Questionum.

In omni fere d iure, finita patris adoptiui potestate, nullum ex pristino retinetur vestigium. denique & patria dignitas e quaesita per adoptionem, finita ea deponitur. f

X I I I I. P O M P O N I V S libro quinto ad Sabinum.

Sed etiam nepos ex filio apud adoptatum patrem conceptus & natus, per emā-

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

ntionem filix vel neptis habuit: vt infra de rit. nup. l. quinctiam. in principio.

A nepotem adoptare quasi sit ex Scio natus? Bene possum, si emancipo nepotem: quia non quasi auus hoc facio, sed quasi quilibet extraneus. Tertio dicit, quòd causa cognita debet quis adrogare: & in quibus vertitur cognitio, dicit per exempla quæ subiicit. nam

ntionem § iura omnia b perdit.

Ad patrem adrogantem transeunt omnia iura seu bona adrogati, etiam filij sui: in cuius potestate efficiuntur.

X V. V L P I A N V S libro vicesimo sexto ad Sabinum.

Si paterfamilias adoptatus sit: omnia quæ k eius fuerunt, & acquiri possunt, tacito iure ad eum transeunt, qui adoptauit. Hoc amplius, liberi eius qui in potestate sunt eum sequuntur. sed & hi qui postliminio redeunt, vel qui in vtero fuerunt cum adrogaretur, simili modo in potestatem adrogatoris rediguntur.

Id quod quis non potest facere tanquam ipse, potest tanquam alius. h. d. & ad hoc quotidie allegatur.

Qui duos filios l, & ex altero eorum nepotem habet, si vult nepotem quasi ex altero natum sic adoptare, potest hoc efficere si eum emancipauerit, & sic adoptauerit quasi ex altero natum. facit enim hoc quasi quilibet, m non quasi auus. & qua ratione potest adoptare n, ita potest & quasi ex altero filio.

In adoptionibus considerantur cause infra scriptæ. & ars imitatur naturam in quantum potest. & tutor durante tute-

tenduntur. Viuianus.

i Si paterfamilias adoptatus, id est adrogatus.

k Omnia quæ. excepto iure agnationis, & obligatione operarum, etiam olim. hodie verò ad vsum fructum tantum quærantur: vt insti. de acquisi. per adrogationem. in prin. §. j. sed an possit aliqua excipere? Respond. non, sicut dicimus in monacho: vt in authen. de monachis. §. illud. collat. j. quia contraria voluit: sicut si vendo domum deducta superficie, vel solium deductis arboribus: vt insti. de re. diui. §. si Titius. & infra de superfl. l. si. & infra de actio. & obli. l. obligationum. ij. §. placet.

l Qui duos filios. Not. arg. quòd quandoque facit aliquis aliquid non tanquam ipse, sed tanquam alius. sic C. de admitt. l. cum quædam. & infra quòd cuiusque vniuer. l. item eorum. in prin. & infra ad Trebell. l. debitor sub pignore. §. si. & infra iudi. solui. l. iij. §. sed & si quidem. & infra pro soc. l. socium qui. in princ. & infra ad Sila. l. si sequens. in fin. arg. contra infra de inoffic. testa. l. si proponas. §. penulti. & C. de dolo. l. j. & infra de condic. indeb. l. si non fortem. §. si filius. & infra de dist. pign. l. ij. & infra de leg. ij. l. fina. §. quatuor. A D D I T I O. Pro declaratione istius glossæ. distingue secundum Barto. hic, quia aut est in hoc aliqua contrarietas, aut non. primo casu, quòd quis non potest tanquam ipse, non potest tanquam alius: vt d. l. si proponas. secundo casu, quòd quis potest tanquam ipse, potest tanquam alius: vt hic. & hoc est verum nisi veniat contra fidem debitam iure contractus: vel contra fidem iure coniunctionis personæ: in quibus casibus quòd quis non potest tanquam ipse, nec tanquam alius: vt d. §. quatuor. & in d. l. j. C. de dolo.

m Quasi quilibet. id est quasi extraneus, cum esse desierit nepos emancipatione.

n Potest adoptare, scilicet extraneum: vt supra eodem. l. si quis nepotem.

ntionem § iura omnia b perdit. nec potest quis plures adrogare nisi ex iusta causa. Item quis libertum alienum adoptare non potest, nec maiorem minor adoptare potest. idem dicit, quòd tutor eum cuius tutelam gerit, adoptare non potest. Item debet inquiri vtrum aliquis adoptet animo deprehendendi & fraudandi, vel libidinis causa. Item dicit quòd is tutor potest adoptare pupillum, qui bono animo hoc facit: alius esset damnum pupilli. Item requiritur cognitio, vt videatur quæ sint facultates pupilli, & eius qui adoptat: & cuius vitæ sit qui adoptat. Itè inspicitur cuius ætatis sit qui vult adoptare. Item dicit inspicere, si ille qui vult adoptare, habeat liberos, an possit adoptare: & si est bonus iste & pauper, vtrum ditiores adoptet. & dicit quòd sic, si vitæ & c. Vltimo dicit quòd in superioribus casibus adrogator satisfact quòd restituet omnia bona adrogati agnatis, si apud eum decesserit, & de hoc tabellioni cauere debet. Item dicit statim lex, his verbis, ad quos ea res pertinet: hæc verba & ad libertates, & ad legata ex-

Mutatum, in pristinum status redire non potest.

105

Senex quis... Ad hoc... Responsum... Leges... que elegit... ter differt... Cur pro do... no sua ad... potestates.

Sexaginta. aliàs dicitur senex maior septuaginta annis: vt in excusatione tutelæ: vt C. qui ætate. l. j. libro decimo. aliàs quinquagintaquinque, vt in excusatione nunerum personarum: vt C. qui ætate. l. j. §. si. libro decimo. sed mulier non dicitur studere procreationi liberorum à quinquaginta annis supra: vt C. de legi. heredit. l. si maior.

la, & curator durante cura nõ potest adoptare pupillum vel adultum. h. d. vsque ad §. eorum. in l. sequen. Bartoiss.

In adrogationibus cognitio vertitur, num forte minor sexaginta annis sit qui adrogat: quia magis liberorũ creationi studere debeat: nisi forte morbus aut valetudo in causa sit, aut alia iusta causa adrogandi: veluti si coniunctam libi personam velit adoptare. Item non debet quis plures adrogare, nisi ex iusta causa: sed nec libertum alienum, nec maiorem minor. §

XVI. LAVOLENVS libro sexto ex Cassio.

Adoptio enim in ijs per alionis locum habet, in quibus etiam natura potest habere.

Adultus vel pupillus non potest adoptari per tutorem vel curatorem.

XVII. VLP IANVS libro vicen- simo sexto ad Edictum.

Nec ei permittitur adrogare, qui tutelam vel curam alicuius administravit, si minor viginti quinque annis sit qui adrogatur: ne forte eum ideo adroget, ne rationes reddat. Item inquirendum est ne forte turpis causa adrogandi subsit.

Adrogatio pupilli debet fieri cum causa cognitione, que infra sequitur. & adrogans pupillum debet satisfacere se restitutum bona ipsa, adrogatione finita per mortem impuberis, illis ad quos bona pervenire debet: vt puta substitutus vel alicui hereditibus, que satisfactio si non fuerit apposita, datur ei dem vitis actio contra ipsum adrogantem. h. d. vsque ad l. si adrogator.

Eorum duntaxat pupillorũ adrogatio permittenda est his qui vel naturali cognatione, vel sanctissima affectione ducti adoptarent: cæterorum prohibenda est, ne esset in potestate tutorum & finire tutelam, & substitutionem à parente factam extinguere. Et primum

An Ne esset. si enim passim permetteretur adoptare cuilibet, eveniret vt tutor adoptaret pupillum, & sic finiretur tutela: cum omni ea. de pupilli tutela finitur: vt instit. quib. mod. tutel. fin. §. sed & pupilli. item extingueretur substitutio: cũ pupillaris substitutio à patre facta, testamentum filij esse dicitur: vt instit. de pupillari substitutione. §. igitur. & capitis deminatione etiam minima testamentum infirmetur: vt instit. quibus mod. testament. infr. §. alio.

quidem excutiendũ erit que facultates P pupilli sint, & que eius qui adoptare eum velit: vt æstimetur ex comparatione earum, an salubris adoptio possit pupillo intelligi: deinde, cuius vitæ sit is qui velit pupillũ redigere in familiam suam. tertio cuius idem ætatis sit: vt æstimetur an melius sit de liberis procreandis cogitare eum quam ex aliena familia quencquam redigere in potestatem suã. Præterea videndũ est an nõ debeat permitti ei qui vel vnu habebit vel plures liberos, adoptare alium: ne aut illorũ quos iustis nuptijs procreaverit, deminuat spes, quã vnusquisq; liberorũ obsequio pareret sibi: aut qui adoptatus fuit, minus percipiat quã dignum erit eum cõsequi. Interdum & ditiorẽ permittetur adoptare pauperiori, si vitæ eius sobrietas clara sit, vel affectio honesta, nec incognita.

Satisfactio autem in his casibus dari solet.

XVIII. MARCELLVS libro vicen- simo sexto Digestorum.

Non aliter enim voluntati eius qui adrogare pupillũ volet, si causam eius ob alia probabit, subscribendum erit, quã si cauerit seruo publico, se restitutum ea quæ ex bonis eius consecutus fuerit, illis ad quos res peruentura esset, si adrogatus permansisset in suo statu.

XIX. VLP IANVS libro viceas- simo sexto ad Sabinum.

His verbis satisfactio prestari debet, Ad quos ea res pertinet: & libertatibus prospectum esse, quæ secundis tabulis datæ sunt,

- consentiendum à principe, vel ab alio vice principis.
c Si cauerit id est promiserit.
d Seruo publico. id est tabulario: vt infra rem pupilli sal. fo. l. si pupillus. & instit. eod. §. cum autem. seruus autem non potest esse tabellio: vt Cod. de tabular. scrib. l. generali. libro decimo.
e In suo statu. id est si se in adrogationem non dedisset. Accursius.

His verbis ad quos ea res pertinet, vt j. proxime. Ad quos vel materialiter, vel casualiter. Profferum esse. improprie: vt infra de verborum significatione. l. sciendum. §. finali.

- o Et primum. id est post prædicta, vt appareat sancta affectio in tutore: & alijs.
p Que facultates. facit infra de priuil. credi. l. si creditores.
q Comparatione. facit infra de testamen. l. iij. in principio. & infra de tran. l. cum hi. §. in persona.
r Cum vitæ. scilicet prodigus, an parcus.
s Obsequio. vt C. de inoffenso testamen. l. si quando. §. illud.
t Sobrietas. plus enim facit grauitas & benigni mores ad fidem, facultates: vt infra de tut. & cura. da. ab his. l. scire oportet. §. penulti. & infra de verborum oblig. l. si quis stipulatus. io fin. & facit instit. de susce. tu. §. si.
u Satisfactio. i. cautio cum fideiussore.
x Casibus. scilicet im pubere adrogato.
y Dari solet. scilicet adgnatis adrogati, & alijs: vel seruo publico id est tabellioni stipulanti pro eis, quod restituat ipsis bona adrogati, si apud eum decesserit adhuc impubes: vt infra eodẽ. l. prox. & l. seq. Accursius.

Non aliter enim. Ob alia. quia probavit omnes casus qui superiuri lege continentur. quid si de his omnibus questum nõ fuerit? Respon. non valet adoptio: vt infra de tranfact. l. cum hi. §. si prætor. & C. eodem. l. cum enim licet sit argu. contra. infra de senato. l. senatoris filius. & infra de ven. insp. l. j. in fi.

- a Probabit. scilicet adrogator.
b Subscribendum. id est

Seruus tabellio esse non potest.

* aliis sig. nificatus.

Tutor an pupi adoptare pupillum.

Ad hoc... Responsum... Leges... que elegit... ter differt... Cur pro do... no sua ad... potestates.

fi. Vetus.

d Dubitat.

a *Dubitat*, aliàs enim actio substitutis, vel legatarijs non daretur, cum testamentum sit ruptum capitis deminutione: vt institui, quibus modis testa. in fir. §. non tamen. & facit j. de vulg. substi. l. causa.

b *Vtilis actio*. Not. intelligi stipulationem vbi non est. sic infra si cui plus quam per legem Falcid. l. nisi. §. item sciendum. & C. de rei vxo. actio. in princip. & in authen. vt nul. iudic. §. super hoc. coll. ix. & facit ad hoc infra de vsu fruct. earum reru. quæ vsu consu. l. hoc senatusconsultum. §. j. & de dam. in fact. si finita. in principio.

c *Hæc autem, Impubes*, ergo in adult non habet locum hæc stipulatio, etiã ab initio.

d *In pupillo*. Nam appellatione pupilli & pupilla continetur, sed non econtra: vt infra de leg. iij. l. seruis legatis. §. sed pueris.

e *Am & femina*. Adrogari, passiuè, non actiuè, nisi impetrent à princip. solatium liberorũ amissorũ: vt Cod. eodem. l. mulierem. & in sit. eodem §. femina.

f *Si adrogator*. C. A. S. v. s. Adrogator decessit filio adoptiuo relicto impubere. decessit tandem impubes iste. tenentur heredes adrogatoris bona restituere impuberis, his qui venissent ad successorem eius ab intestato, si adrogatus non fuisset: & dare etiam quartam partem, quantam reliquit ei adrogator, & in ista quarta potest ei substituere vsque ad pubertatem, & non vltra. Vltimo dicitur quod hoc locum habet etiam si quis adrogauerit in locum nepotis. Viuianus.

g *Si adrogator*. hæc lex loquitur cum adrogator prius in facta concessit, & bene. & sic postea pubere decedente substitutus ei in paterno testamento admittetur per bonorum possessoriam hereditatis petitionem. quia tempore mortis inueniebatur sui iuris: & sic reconfirmata est substitutio extincta per adrogationem: vt instit. quibus modis testa. in fir. §. non tamen. sed quid si prius decessisset impubes: videtur substitutus non admitti: sed illi qui succederent ab intestato, si adrogatus remansisset in suo statu: vt instit. quibus modis testa. in fir. §. non tamen. & supra eod. l. nec ei. §. eorum. sed dic substitutum admitti ex stipulatione tacita, vel expressa, quasi lex fingat testamentum non rumpi: vt supra eodem. l. his verbis. sed pone adrogatorem substituisse aliquem in quartam quam ei dat ex bonis proprijs, & impubere post adrogationem decessisse. nunquid dicam admitti substitutum in quarta ad ipsam quartam, & venientes ab intestato ad alia bona, si ponas nullum substitutum à patre naturali? non audeo hoc dicere, cum nemo pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere potest: vt infra de regul. iur. l. ius nostrum. sed nunquid dicam substitutum à patre naturali in cæteris bonis admitti in quartam: substitutum ab adrogatore quasi ex duobus testamentis successerit? dicam ergo substitutum in quarta, & quartam iure institutionis, & eius occasione etiam alia bona habiturum. & tenetur substitutus in testamento patris naturalis si habet: vel si nullus fuerit substitutus, tenetur venientibus ab intestato vtili actione ex stipulatu reddere bona adrogati. vel dic quod heredes adrogatoris teneantur vtili actione, scilicet petitione hereditatis substituto à patre naturali eo casu quando habuit substitutum. Et sic ex prædictis videbitur iste adrogatus decessisse duobus testamentis conditis pro se: vno à patre naturali, alio ab adrogatore: quod est mirabile, nec alibi inuenitur, nisi in milite: vt infra de milit. testamen. l. quærebatur. in princip. & instit. de heredi. instit. §. hereditas.

A verficu. non autem.

g *Adoptiuo*. non herede relicto, sed alijs extraneis institutis. Accursius.

h *Teneantur*. scilicet substitutis in testamento patris naturalis: vel etiam agnatis.

tem k. Sed an impuberi adrogator substituere possit quæritur: & puto non admitti substitutionem, nisi forte ad quartam solam quæ ex bonis eius cõsequitur, & hæctenus, vt ei vsque ad pubertatem substituat. Ceterum si fidei eius committat, vt quandoque restituat, nõ oportet admitti fideicommissum: quia hoc non iudicio eius ad eũ peruenit. sed principali prouidentia. Hæc omnia dicenda sunt siue in locum filij, siue in locum nepotis aliquis impubere adrogauerit.

xxiii. PAVLVS libro trigensimo quinto ad Edictum.

Q *Vi in adoptionem datur*: his quibus adgnatus fit: quibus verò non adgnatus fit, nec cognatus fit. adoptio enim non ius sanguinis, sed ius adgnationis affert. & ideo si filium

C inuenitur plus adoptiuus quàm legitimus habere: si forte sunt quatuor legitimi vel plures, & vnus adoptiuus. vnde dic quartam scilicet sibi debet portionis ab intestato: vt in naturali quem pater vult exheredare, vt C. de inofficioso testamento. l. parentibus. cum adoptio naturam imiteretur, vt supra eod. l. adoptio enim. Accursius.

l *Quartam solam*. subaudi, & ad cetera quæ beneficio adrogatoris ad eum peruenerint: vt j. de vulg. substi. l. sed si plures. §. in adrogato quoque. quæ est contra. vel dic quartam solam, id est tantum. & subaudi, & eam partem quam & c. & est similis lectura. C. de sacrosan. eccle. l. placet.

m *Oportet*. sed si aliud vltra quartam ei reliquit, poterit ei substituere in eo post pubertatem, vt infra subijcit.

n *Iudicio*. id est non mera liberalitate.

o *Prouidentia*. quæ istud statuit. scilicet constitutione diui Pij.

Q *Vi in adoptionem*. C. A. S. v. s. Filius meus quem in adoptionem tibi dedi, efficitur quidem iste filius post adoptionem cognatus illis quibus erat adgnatus ante adoptionem. Vel aliter dic, efficitur cognatus his quibus adgnatus fit, & de hoc ponit exempla, ita quod si filium adoptauero, vxor mea isti filio adoptiuo non fit mater. nec eius cognata fit, vel adgnata. Item mater mea non est illi auia. sed si habeo filium, efficitur frater filiarum mearum: dum tamen nec vxorem meam, nec matrem meam ducat in vxorem. Viuianus.

p *Adgnatus*. id est quibus erat adgnatus ante adoptionem, efficitur cognatus post adoptionem, secundum M. sed male. quid enim si prorsus ab extraneo adrogetur: non fiet adgnatio, vel cognatio, secundum eum: quod est falsum: vt infra vnde cog. l. j. §. cognationem. sed ipse de primis agnatis forte intellexit, qui per caput demi. desunt esse adgnati, sed remanent cognati. dic ergo, adgnatus fit his tantum quibus est adrogator adgnatus. sed in quo apparebit hæc adgnatio, vel cognatio? Respond. in iure quod habet adgnati inter se, & consequenter in eo quod habent cognati in succedendo, & alijs: vt infra de su. & legi. l. ij. §. hereditas. sed hodie hoc habet locum tantum in adrogatione, non in adoptione, nisi detur non extraneo: vt C. de adopt. l. cum in adoptiuus. §. sed si quidem. & instit. eodem. §. sed hodie.

q *Sanguinis*. id est cognationis.

r *Adgnationis*. quod est ius ciuile. & sic ciuile ciuili se appli-

Decedere quis potest duobus testamentis conditis.

eat non non naturali.

a *Matri loco non est.* sed noueræ: vt j. de ri. nup. l. adopti- uis. primo respon.

b *Familiam.* hic ponitur familia pro adgnaticia cognatione. infra de verb. signi. l. pronuaciatio. §. communi.

c *Nuptijs.* hoc tamen aduerfatur ei quod de matre & vxore adoptantis dicitur: & hoc per petuo. sorore autē foluta adoptione accipere possumus: vt infra de ri. nup. l. adopti- uis in princip. & l. quinciam. in princip. & §. item patris. Accurfius.

N *Equæ.* §. CASVS. Si uolo aliquem adrogare debet exprefsim is qui adrogatur, confentire. vnde si est abfens, vel diffen- tiar: adrogare eum nō possum. Viuianus.

d *Neque.* facit fupra eodem. l. in adoptio- nibus. Accurfius.

P *ost mortem.* §. CASVS. s. s. filiam habe- bam quæ a me emancipata ita vixit, quafi fui iuris effer, tādē decessit, & herede- dem sibi inftituit. v- trum possum mouere quæftionem non iure eam emancipatam fu- iffe. Respond. quod non. fecundō dicit per alium quis abfens ad- rogare non potest. Vi- uianus.

e *Factum suum.* Not. quem non possit uenire contra factū suum. sic infra de fer. rust. præd. l. per fundum. in glo. fin. & C. de fer- uo. pi. da. l. si creditoribus & C. de reuo. do. l. cum profitearis: & C. de remif. pig. l. j. Sed arg. contra. C. de agri. & cenf. l. quem admo- dū. lib. xi. & C. de lib. cau. l. i. & C. de murile. l. murileguli. l. xj. Sol. refert an aliquis faciat quod est prohibitum a lege, an quod nō est prohibitum: vt eman- cipare non solenniter:

sed tamen est eius contrarium permiffum (vt emancipare solenniter) id est facit aliquid omiffa illa solennitate quam vult lex intercedere. In primo casu non obstat factum suum alicui. In fecundo obstat, vt C. de agri. & cenf. d. l. quem admo- dum. A D D I T I O. Dic quod ibi fuit factum contra legem, hic autem præter. fecundum Bart.

f *Prohibetur.* immo videtur pater admittendus: vt C. si ad- uer rem iudic. l. si enim pater. & C. ne de sta. defun. l. quod est constitutum. & infra de proba. l. ab ea parte. in fin. quæ sunt contrariæ. sed dic quod hæc duo obftant patri, & factum suum, & longi temporis cursus, puta decennium, vel plus: in legibus contrarijs vnum tantum, scilicet factum: ar. C. de fun. pa. l. fin. li. xj. vel ibi in l. illa, ne de sta. defun. non ad- mittitur pater, sed heredes eius admittuntur: quoniam si il- la veniret ad patris hereditatem, repellerent eam, nisi omnia quæ adquisiiffet, reduceret in commune, vel ibi ab alio: hic a patre.

g *Nec per alium.* No. quædam possum per me, quæ per alium non possum: vt hic, & C. de iud. auth. ad hæc. & C. de his qui ve. eta. impel. ij. in gl. per se. & infra de acqui. heredi. l. si so- lus. in fin. & ibi gl. Sed arg. cōtra. infra de admi. tuto. l. ita au- tem. §. gessiffet. & fupra de sta. ho. Arethusa in fi. Sol. colligi- tur. C. de cad. tol. l. j. §. ne autem.

ff. Vetus.

A *Q*uem filius. §. CASVS. Titius filius meus emancipatus aliquem adoptauit: an fit iste quem filius meus adoptauit, mihi loco nepotis? Respondeo quod nō est nepos meus. Viuianus.

h *Non erit.* quia filius meus desijt esse per emancipationem adgnatus: vnde nec per eum alius fit mihi adgnatus, vt fupra eo. l. qui in adoptionem. Hodie tamen cum fi- lius per emancipatio- nem non delinat ef- se adgnatus, videtur quod ille fit nepos: vt inftit. de leg. ag. suc. §. fin.

E X adoptio natus, ado- ptiui locum obtinet in iure ciuili k.

XXVIII. GAIVS libro primo Institutionum.

*L*iberum arbitrium est ei qui filium, & ex eo ne- potem in potestate habe- bit, filium quidem potestate demittere, nepotem verō in potestate retinere: vel ex di- uerfo filium quidem in po- testate retinere, nepotem ve- rō manumittere: vel om- nes sui iuris efficere, eadem & de pronepote dicta esse intellegemus.

Nota quod in adoptione verborum ex- pressio non requiritur.

XXIX. CALLISTRATVS li- bro fecundo Institutionum.

*S*I pater naturalis loqui quidem non possit, alio tamen modo quam sermo- ne manifestum facere possit velle se filium suum in ado- ptionem dare: perinde con- firmatur adoptio, ac si iure facta effer.

XXX. PAVLVS libro primo Regularum.

*E*T qui vxores non ha- bent o, filios adoptare possunt.

Opponitur de. l. si leones. C. de episc. au. Sol. hæc regula fallit in casibus hic no- tatis, & no. in f. quib. mod. ius pa. po. sol. §. fin. sed quid econtra, vide glo. l. nec auus. C. de emancip. libe. Nam beneficium non confertur in inuitum &c. Bartolus.

XXXI. MARCIANVS libro quinto Regularum.

*N*on potest filius qui est in potestate patris, vllō modo p compellere eū ne fit in potestate: siue na-

legis præsuppone quod qui dat filium suum in adoptionem, confentire debet. vnde pone quod pater confentire non po- test exprefsim, quia mutus si cōfentiat alio modo quam ver- bis exprefsis, valet adoptio. Viuianus.

n *Iure.* id est exprefsis verbis. vbi enim sermone opus nō est, ibi consensus solus sufficit: vt infra de actio. & oblig. l. in quibuscunque. & infra de verb. oblig. l. si stipuler. §. fin. & facit infra si cer. peta. l. cum quid. & infra de regu. iur. l. vbi. Accurfius.

o *E*t qui vxores nō habent, subaudi, tamen habere possunt, vn- de spadones adoptare possunt: castrati non: vt infra eodem. l. adrogato. §. fina. & inftit. eo. §. sed & illud. & fupra eodem. l. ij. §. fina. & infra de iure do. l. si serua seruo. §. si spado- ni. Accurfius.

n *on potest.* §. CASVS. Hac. l. traditur quod filius patrem cogere non potest quod emancipet eum: siue fit filius naturalis, siue adoptiuus. vnde pone: Vitricus cū effer tutor, priuignum adoptauit: quod potest: cogitur tamen cauta co- gnita eum emancipare. nam si pubes fit factus, bene cogetur vitricus priuignum emancipare, si non expediat priuigno q- sit in potestate vitrici, & hoc dicit hæc lex cum duabus il- lequentibus. Viuianus.

p *Ulo modo.* scilicet regulariter. nā in casibus quatuor fecus: d ij vt si filz

E X adoptio. §. CASVS. Adoptauit Ti- tiū: qui post adoptio- nem filiu procreauit, iste filius Titij ob- tinet locum Titij, & ve- nit in potestate meā. Si filiu habeo, & ex eo nepotē: simul emanci- pare possum: vel vnū retinere, & aliū eman- cipare. hoc idē in alijs descendantibus intel- ligas. h. d. cum l. sequē. Viuianus.

i *Ex adoptione.* scilicet filio. *k* *Ciuili.* scilicet suc- cedendo ei ab testa- to. & hoc si natus fuit post adoptionem: se- cus in adrogato. nam & natus ante adoptio- nem, & natus post, in adrogatoris erit pote- stare: vt infra eodem. l. adrogato.

l *iberum manumit- tere.* improprie ponitur, cum manu- missio seruis tantum respiciat: vt infra quā- do actio de pecu. est an. l. j. §. j. *m* *Vel omnes.* id est ambos: & est pro no- bis in eo quod dixi- mus §. eo. l. sed & facit ad hanc legem inftit. quib. mod. ius pa. po. sol. §. admoneodi. Sed ar. contra infra de vul. & pupil. substi. l. sed & si plures. §. filio. Accurfius.

S *pater.* §. CASVS. Pro intellectu huius? *Manumif- sio seruis tantum res- picit.*

P *ater cogi- tur aliquid ad filium eman- cipare.*

Contra factum suum an quis venire possit.

Quædam possum per me, quæ per alium non possum.

Manumif- sio seruis tantum res- picit.

Pater cogi- tur aliquid ad filium eman- cipare.

vt si filie necessitatem peccandi imponat: vt C. de episc. audi. si lenoues. Item si male se parer contra filium habuit: vt infra si a pa. quis sue. ma. l. si. Item si legatum sit patri relictum hac conditione, vt filium emancipet, & accipit: vt infra de condit. & demon. l. si cui. Item est quartus, vt infra. l. prox. quæ in vitrico. & priuigno loquitur. l. Idem est generaliter in quolibet minore adrogato: vt infra de mino. l. iij. §. si quis minor. & facit ad hanc legem inquit. quibus. mo. ius pa. po. sol. §. si. & C. de eman. libe. nec auus, & j. vnde libe. l. filius. in fi. Accursius.

Nonnunquam. *Causa cognita.* vt si locuples sit pupillus adrogatus à paupere vel prædone sic. j. de mino. l. iij. §. si quis minor. Accursius.

Adoptare. Not. vitricum posse esse tutorem priuigni sui: vt C. de contra. iudi. tute. l. si. item not. quod potest eum adrogare. Sed contra s. eo. l. nec ei. in prin. So. vt ibi. vel dic specialiter à principe fuit impetratum, secundum Io.

Et si plures. Redigi. *Id est redactum fuisse.* Accursius.

Si tibi. *CAVS.* Filium meum hoc pacto in adoptionem tibi dedi, vt post triennium eum in adoptionem mihi des. non valet quidem talis adoptio. Viuius.

Si tibi. aliàs incipit, si tibi. & aliàs quæ sit est. Accursius.

Datus. à me patre, vel ab alio. Accur.

Actio. id est actus. sic C. de sacrosan. eccl. auth. hoc ius. vel dic propriè. Accur.

Actioem. i. actum. vel dic propriè, vt modo. vnde no. quod dies habetur pro non appositâ & pactum totum, vt j. de reg. iur. l. actus legitimi. & j. de here. insti. hereditas. Accursius.

Per adoptionem. *CAVS.* Si plebeius senatorem adoptet, manet senator. & qui adoptatus est, si est filius senatoris, manet filius senatoris. Viuius.

Augetur. domicilium etiam adicitur: vnde ibi potest conueniri: vt j. ad municipi. l. ordine. in fi. Item nota non minui dignitatē adoptione. sic j. de sena. l. senatoris filius. §. à senatore secus per matrimonium: vt infra eod. tit. l. femina. & C. de dignitatibus lib. duodecimo. & l. mulieres. Accursius.

Emancipari. *CAVS.* Si filium meum quocunque loco, dum tamen idoneo, emancipare possum. Item possum emancipare filium coram præside, etiam si non regat prouinciam illam vbi emancipo filium meum. Viuius.

Loco idoneo tamen. sic infra de constitu. pec. l. qui autem. in fin. & l. si duo. vel non inhonesto: vt j. de arbi. l. si cum dies. §. si arbi. dic ergo in quacunque prouincia, & in quacunque ciuitate, coram iudice tamen: vt insti. quib. mo. ius pa. po. sol. §. nostram autem sit ordinarius vel non, vt infra de manu vin. l. etiam. §. fin. dico enim magistratus municipales habere hanc potestatem, vt C. de magistra. municipi. l. ij. Accursius.

Non est. nota ergo debuit ei pareri, vt j. de iurisd. om. iud. l.

turalis, siue adoptiuus. *XXXII. PAPINIANVS libro tri gesimo primo Quæstionum.*

Nonnunquam autem impubes qui adoptatus est, audiendus erit, si pubes factus emancipari desideret. idque causa cognita per iudicem statuendum erit. Imperator Titius Antoninus rescripsit, priuignum suum tutori adoptare permitendum:

XXXIII. MARCIANVS libro quinto Regularum.

Et si pubes factus non expedit sibi in potestatem eius redigi, probauerit æquum esse emancipari eum à patre adoptiuo, atque ita pristinum ius recuperare.

XXXIII. PAVLVS libro vndecimo Quæstionum.

Quæsitum est, si tibi filius in adoptionem hac lege sit datus, vt post triennium puta eundem mihi in adoptionem des, an actio vlla sit: & Labeo putat nullam esse actionem. nec enim moribus nostris conuenit filium temporalē habere.

XXXV. IDEM libro primo Responsorum.

Per adoptionem dignitas non minuitur, sed augetur. vnde senator etsi à plebeio adoptatus est, manet senator. similiter manet & senatoris filius,

Emancipatio & adoptio que de voluntaria iurisdictione sunt, possunt fieri quocunque loco, dum tamen idoneo. Bartolus.

XXXVI. IDEM libro octauo decimo Responsorum.

Emancipari filium à patre quocunque loco potest, vt exeat de patria potestate. Apud proconsu-

si. quæ est contra. sed hic de voluntaria, ibi de contentiosa iurisdictione dicitur: arg. in de offic. proconsul. & leg. l. ij. in prin. vel hic inter homines suæ iurisdictionis: ibi non.

Adoptare. *CAVS.* Si filium non habeo, possum nihilominus aliquem in nepotem adoptare. Secundo dicit, quod si emancipo illum quem adoptauim, vel alij do in adoptionem, non possum eum iterum adoptare. Viuius.

Adoptare. facit insti. eod. §. licet. Argu. contra supra eo. l. adoptio enim.

Adoptare. quis nepotis loco potest, etiã si filium non habet. Eum quem quis adoptauit emancipatum vel in adoptionem datum iterum non potest adoptare.

Hec lex cum sequenti est bona, & quotidie allegatur. In confirmatione adoptionis non iure facta, requiritur citatio illorum qui ex confirmatione possunt ledi.

XXXVIII. MARCELLVS libro vicesimo sexto Digestorum.

Adoptio non iure facta, à principio confirmari potest.

XXXIX. VLPIANVS libro tertio de officio Consulibus.

Nam ita diuus Marcus Neutychiano rescripsit: Quod desideras, an impetrare debeas, æstimabunt iudices adhibitis etiam his qui contradicent: id est, qui læderentur confirmatione adoptionis.

In potestatem adrogatoris non solū tran sit adrogatus, sed & filius eius. Bartolus.

XL. MODESTINVS libro primo Differentiarum.

Adrogato patrefamilias, liberi qui in ei erant potestate, nepotes apud adrogatorem efficiuntur: simulque cum suo patre in ei recidunt potestatem. quod non similiter in adoptione contingit. nam nepotes ex eo, in aui naturalis retinentur potestate. Non tantum quis adoptat, sed & cum adrogat, maior esse debet eo quem sibi per adrogationem vel per adoptionem filium facit: & utique plene.

Amicitia desideras. vt adoptio non iure facta confirmari possit.

Que læderentur. si non interessent confirmationi: vt sunt tutores & curatores: & filius, cum loco nepotis aliquis adoptatur: vt s. eo. l. cum nepos. nam plene quod omnes tægit & c. Bartolus.

vt C. de auctoritate.

Præstan. l. fin. sed an adrogatorum? Respon. forte sic, secundum Iohan. nec ob. supra eo. l. c. adoptio. quia hic loquitur quando per rescriptum confirmatur. Vnde est hic argu. quod quando rescripta impetrantur, debeant interuenire qui per rescriptum læderentur: vt arg. infra de na. re. l. fin. & infra de mino. l. in causâ. j. §. causa. & in authen. vt spon. lar. §. ad hæc. debent colla. viij. & negotiorum merita, partium & c. vt C. si per vim vel alio modo. l. fina.

Adrogato. *CAVS.* Si adrogo aliquem, efficitur in mea potestate: & filij sui. secus in adoptione est. nam pater naturalis retinet nepotes in sua potestate. Item dicit quod adoptator debet esse maior xvij. an. eo quem adoptat. Item dicit quod spado adrogat: & poterit sibi instituire. Viuius.

Potestate. vt hic, & supra eo. l. ij. §. si. & l. si paterfa. in prin. & infra de cap. de. l. iij. in prin.

Retinentur. sed an recedant in potestatem adrogatoris, si postea auus naturalis moritur? Respond. sic, vt supra eodem l. paterfamil.

Plene. Nota: plena dicitur quandoque xvij. annorum: vt insti-

† Vide omnino quod no Inno. ex vr. de offic. leg. ac. q. translato. nē. & eod. tit. c. nouis.

quæ per vim vel alio modo. l. fina. & supra eod. l. iij. in prin. & infra de cap. de. l. iij. in prin. & supra eodem l. paterfamil. & supra eod. l. iij. in prin. & supra eodem l. paterfamil. & supra eodem l. iij. in prin. & supra eodem l. paterfamil.

instit. quibus mod. tute. fin. in princ. plenior. xvij. an. in qua quis postulare potest, vt j. de postulan. l. j. §. pueritiam. & instit. qui manumit. non pos. §. fin. alia plenissima. scilicet. xvij. an. vt hic: & quando relinquuntur alimenta impuberibus, vt infra. de alimen. & ci. leg. l. Mela. in prin. Sed nunquid si plures adoptat pluri-

bus pubertatibus precedere debet? Videtur quod sic: vt infra de no. ope. nuncia. l. de pu. p. l. §. si in pluribus. ibi, quia in re? Sed id non credo, cum & naturaliter plures nasci possunt: vt infra de solu. l. si pater. & j. si pars heres. pet. l. an. qui. & adoptio naturam imitatur.

A Accersere, id est sibi heredem suum constituere, seu adsciscere (vt vult Bu. vt hic, & supra eodem. l. j. §. il. lud.

Si pater. } C A S V S. **S** filium habebat Titium, & ex eo nepotem, emancipauit Titium filium meum, & nepotem in potestate mea retinuit: & postea illum filium meum emancipatum adoptauit: & postea decessit. nunquid nepos meus recidit in potestate Titij? & responderetur quod non. Secundo dicit: Pone, Titium alij in adoptione dedi: & nepotem in potestate mea retinui: & iterum Titium adoptauit. in hoc casu non recidit in Titij patris sui potestate iste nepos. Viuianus.

Si pater. Duos ponit casus. primo emancipauit filium nepotem in potestate sua retento. secundo casu dedit eum alij in adoptionem. & totum intellige in patre naturali. nam adoptiuus redadoptare non potest, vt supra eodem. l. adoptare. §. eum. sed quare est ratio quare non recidit, cum in pristinum statum redierit? Respon. quia quasi liberatus fuit hic nepos a patris sui potestate, eo scilicet patre emancipato: id est hoc consecutus est, quod non debeat auo mortuo in eius recidere potestatem. & qui liberatus est, postea reuerti non potest nisi per adoptionem, vel nisi ingratus existat: vt §. eod. l. qui liberatus. & in auth. constit. quae dig. §. illud quoque. col. vj. & in authen. de sanc. episc. §. sed hoc quidem. colla. ix. est & alia ratio, quia emancipatus filius naturalis, postea adoptatus, consequitur id per adoptionem, quod quilibet alius extraneus si adoptaretur: & nihil amplius. ergo finita adoptione, quod fit morte patris, omnia iura per eum quaesita perdit: vt supra eod. l. in omni.

Mortuo eo. scilicet auo. **Q**uem. scilicet filium. & haec non sunt vera, si filius de potestate exiit per dignitatem, quia omne bonum & c. vt in auth. cōstiti. quae dig. §. illud. quae est contra. col. vj.

Etiam. } C A S V S. **F**ilium meum infantem dedi in adoptionem, an possum. quaeritur. Et dicitur quod sic. Viuianus. **E**tiam infantem. qui est vsque ad vij. an. vt C. de iure delibe. l. si infanti. item hoc in adoptione: diximus in adrogatione: vt §. eod. l. in adoptionibus. nisi fieret vt diximus supra eo. l. ij.

Adoptiones. Deinceps. vt si pronepotis loco aliquem adoptem, quasi ex nepote natum: & sic de singulis. & facit ad hoc instit. eod. §. licet.

Si. } C A S V S. **N**epotem habebam ex filio meo. postea sequendam alium in loco nepotis adoptauit. decessit tandem. an ius paternitatis sit inter istos, quaeritur. distinguitor: aut adoptauit quasi ex filio mortuo, & hoc casu non erunt fratres. aut quasi ex filio viuo, & erunt fratres. Sed dominus V. aliter distinguit. aut adopto expressè ex tali filio, cum plu-

ff. Vetus.

A res habebam, vel habere possum: quo casu erunt fratres, vt in fin. legis dicitur. aut non dixi ex quo filio: & tunc non erunt fratres, vt in principio legis. & sic duobus modis ponitur casus. Viuianus.

Ex filio. f. mortuo, secundum Ioan. vel dic, vt Ir. velle videtur, ex filio, scilicet vi- uente, sed non expressit ex quo, cum plures filios haberet. infra autem in secundo casu legis expressit. & sic primum non valet: quia non apparet ex quo velir.

To mortuo auo iura consanguinitatis inter nepotes futura esse. sed si sic adoptauit, vt etiam iure legis nepos suus esset, quasi ex Lucio puta filio suo, & ex matrefamilias eius natus esset, contra puto.

XLV. PAVLVS libro tertio ad legem Iuliam & Papiam.

Onera eius qui in adoptione datus est, ad patrem adoptiuum transferuntur.

XLVI. VLPPIANVS libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.

In seruitute mea quaesitus mihi filius, in potestatem meam redigi beneficio principis potest: libertinum tamen eum manere non dubitatur.

DE DIVISIONE RERUM & qualitate.

TITVLVS VIII.

Lex ista ordinatè procedit, quod res quaedam sunt diuini iuris, quaedam humani: quaedam sunt publicae, quaedam privatae: quaedam incorporales, quaedam corporales.

I. GAIVS libro secundo Institutionum.

Summa rerum diuisione in duos articulos deducitur: nam aliae sunt diuini iuris, aliae humani. Diuini iuris sunt ve-

ubi viuente filio meo, & consentiente & volente tanquam ex eo nepotem adopto, me decedente recidit hic nepos in eius potestatem: vnde & agnatus est eidem, & alteri fratri. ubi vero filius erat mortuus, non potest in eius potestatem recidere, qui non est. vnde inter nepotes meos me mortuo ius agnationis non est. idem est secundum casum. Ir. vt si filios habebam, nec expressi ex quo adoptarem, nam tunc propter ambiguitatem in nullius recidit potestatem.

Puto, quia iura fraternitatis suat inter eos.

Onera. } C A S V S. Titius adoptauit Seium. Titius tenetur de oneribus Seij. Viuianus.

Onera eius. vt eum alar & sustentet. & de peculio eius nomine teneatur ex contractibus qui postea secum fient, non prius, vt j. de pecu. in adrogatorem. & instit. de acqui. per adrogationem. §. fin.

In seruitute. } C A S V S. Cum seruus essem, filium habui. postea fui cum filio meo manumissus. potero quidem beneficio principis filium meum in potestatem meam redigere. libertinus tamen erit iste filius meus. Viuianus.

O In seruitute mea. Modo manumisso vnà cum filio: vel etiam ex interuallo.

Beneficio principis. id est per adrogationem. sed non per adoptionem, secundum Iren. & sic soluitur contra. supra eodem. si pater. §. fina. & supra de stat. ho. l. fina. Tu dic, beneficio, id est principis privilegio fieri posse: & sine eo nullo modo posse. nam non solum alienum libertum adoptare, permittere potest, vt hic, sed etiam seruum alienum manumittere, & restituere natalibus: vt infra de na. resti. l. quaeris.

DE DIVISIONE RERUM & qualitate.

Summa, quia in tractatu est prima. vel nulla est compendiosior ea.

d iij

Porta

a Porta ciuitatum. aliàs est in textu, aliàs non est, sed magis conuenit vt sit: sicut & instit. eo. §. sanctæ quoque.

b Quodammodo. non enim verè sunt diuini iuris: quia nec religio nec consecratio in eis est: sed quia sancta est in eos pœna, qui eas violant: & ideo sanctæ dicuntur: vt insti. eo. §. sanctæ.

c Nullius, scilicet priuati hominis subaudi, sed dei hominum censura, siue iudicio. Vnde dic, quod res dicitur in bonis nullius, multis modis: natura, vt feræ bestia: & in his habet locum regula, quod nullius est, occupanti conceditur: vt instit. eodem. §. feræ. Item censura, vt res sacræ & religiosæ, & sanctæ: vt hic, & instit. eodem. §. nullius. & hic non habet locum regula. immo pœna imponitur si quis retigerit: vt infra nequid in loco sacro. per totum. & instit. eodem. §. sanctæ. Item factio, vt si res pro derelicto habeatur: & hic habet locum regula: vt instit. eodem. §. penulti. Item tempore, vt in thesauro: vt infra de acquir. re. do. nunquam. §. thesaurus. & hic habet locum regula, scilicet vt dimidia eius quod inuenitur. sit ei qui inuenit: alia dimidia sit domini soli in quo inuenitur: vt instit. eo. §. thesauros. Item casu, vt hereditas iacens: vt infra proxi. respon. & hic non habet locum regula, cum fingatur ex tempore mortis fuisse heredis, quando postea aditur: vt infra de stipul. ser. si ex re. §. fina. & de regul. iur. omnis hereditas.

d Aut publice, improprie, id est vniuersitatis. res enim tantum Romanæ ciuitatis publicæ dicuntur: vt infra de verbo. signifi. l. eum qui vestigal. aliàs publicum dicitur ius diuino oppositum: vt C. de sacrosanct. eccle. l. fina. in princip. Accur.

e Nullius. s. hominis priuati, sed communitatis: vt sequitur. & pone exempla vt theatra, & stadia & similia: vt instit. eo. §. vniuersitatis. & sic no. arg. quod commune est, meum nõ est. sic infra eod. l. in tantum. §. j.

f Possunt, id est aptæ sunt sui natura vt tangi possint. nam re quæ est in profundo maris, tangere non possumus, & tamen est corporalis.

g In iure, id est sub hoc prædicabili ius continetur. nam in definitione cuiuslibet rei incorporalis oportet te assumere ius: vt ecce, hereditas est ius succedendi & c. vt j. de reg. iur. l. hereditas. item, vsusfructus est ius vtendi & c. vt instit. de vsufruct. in prin. item obligatio est iuris vinculum & c. vt instit. de oblig. in prin. item, actio est ius persequendi & c. vt instit. de actio. in princ. & sic de alijs similibus.

h Obligationes quoquo modo contractæ. non dicit contractus: quia ipsi magis facti sunt quam iuris: vt j. de cura. fu. consilio. §. quæ situm est. versu. eum quoque. quæ est contra.

i Plerumque. quia quandoque etiam incorporalis res nobis debetur: vt seruitus: vt infra famil. ercisc. heredes. §. contra si promissor.

Res multipliciter in nullius bonis dicuntur.

k Nam. pro certe: aliàs pro fed. l. ius obligationis. intransiue lege, id est ius quod est obligatio. & sic de alijs. sed de quibusdam dubitatur, s. de fumo, aère, & anhelitu hominis. sed dic corporalia. sed quid de angelis bonis & malis, & anima: dic incorporalia: licet de his nihil ad nos.

l ius obligationis. intransiue lege, id est ius quod est obligatio. & sic de alijs. sed de quibusdam dubitatur, s. de fumo, aère, & anhelitu hominis. sed dic corporalia. sed quid de angelis bonis & malis, & anima: dic incorporalia: licet de his nihil ad nos.

m Quædam naturali iure gentium.

n Omnium. subaudi, & quædam publica: vt instit. e. §. j. nam & de his tractat infra eo. nemo. in fin. & l. sequen.

o Naturali iure, i. iure gentium, quod est institutu nature inductum: vt supra de iusti. & iur. l. omnes. §. quod vero. sic exponitur instit. eo. §. j. & §. singulorum. & §. feræ. & §. per traditionem.

p Litora. communia sunt quo ad vsum, & dominium: vt hic. sed quo ad protectionem sunt populi Romani: vt j. ne quid in lo. publi. l. litora quæ est contra. ADDITIO. Pro declaratione huius gl. dic quod mare est commune quo ad vsum, sed proprietas est nullius: sicut aer est communis vsu, proprietas tamen est nullius, secundum Iac. de Ra. sed iurisdicatio est Cesaris: & sic ista tria sunt diuersa. s. proprietas, vsus & iurisdicatio, & protectio secundum Bal.

q Item lapilli, gemmae.

r Gemmae sunt per lucida materia: lapilli verò obscurioris: vt infra de aur. & arg. l. e. & si non sunt. §. perueniamus. versu. gemmae. & collige ex hac l. quod ea demum dicuntur communia, quæ cum sint in communis vsu omnium animantium, occupanti conceduntur. Publica autem sunt communia, vel in communi vsu sed non conceduntur occupanti: quod est contra Pla. qui dicebat omnia publica esse communia: & econtra com

munia dicebat esse publica: ex eo quod omnibus animantibus permittitur publice his vti sicut communibus: vt in lauando, bibendo, & similia faciendo. communia dicebat esse publica quo ad quosdam vsus qui tantum hominibus competunt: vt nauigare, & piscari. item est contra eum instit. eo. §. j. vbi ponuntur vt contrariæ species. item quia in publicis non solum permittitur alicui aliquid facere, sed etiam interdita prohibitoria apponuntur: vt j. ne quid in flu. pu. illud autem satis videtur, quod aqua fluminis sit communis: quia conceditur occupanti: & etiam irrationabilibus: sed ipse alueus est publicus: quia occupanti non conceditur. item nec aquam alicui aliò deriuare licet: vt infra de flumi. l. quominus.

III. MARCIANVS libro tertio Institutionum.

QVædam naturali iure gentium sunt omnium, quædam vniuersitatis, quædam nullius, pleraque singulorum: quæ varijs ex causis cuique adquiruntur. Et quidem naturali iure omnium communia sunt illa, aer, aqua profluens, & mare, & per hoc litora P maris.

III. MARCIANVS libro tertio Institutionum.

Nemo igitur ad litus maris accedere prohibetur piscandi causa, dum tamen villis & ædificijs & monumentis abstinenceat: quia non sunt iurigentium sicut & mare. idque & diuus Pius piscatoribus Formianis & Capenatis * rescripsit. Sed flumina penè omnia & portus publica sunt.

v. GAIVS libro secundo rerum cottidianarum, siue aureorum.

Riparum vsus publicus est iure gentium, sicut ipsius fluminis. itaque nauem ad eas appellere, funes ex arboribus ibi natis religare, retia siccare, & ex mare reducere, onus aliquid

munia dicebat esse publica: ex eo quod omnibus animantibus permittitur publice his vti sicut communibus: vt in lauando, bibendo, & similia faciendo. communia dicebat esse publica quo ad quosdam vsus qui tantum hominibus competunt: vt nauigare, & piscari. item est contra eum instit. eo. §. j. vbi ponuntur vt contrariæ species. item quia in publicis non solum permittitur alicui aliquid facere, sed etiam interdita prohibitoria apponuntur: vt j. ne quid in flu. pu. illud autem satis videtur, quod aqua fluminis sit communis: quia conceditur occupanti: & etiam irrationabilibus: sed ipse alueus est publicus: quia occupanti non conceditur. item nec aquam alicui aliò deriuare licet: vt infra de flumi. l. quominus.

r Nemo igitur. Villis. id est ædificijs ab alio ibi positis.

s Iurigentium. i. communia iure gentium. sicut mare. Flumina penè. pene dicit propter ea quæ ad tempus fluunt, vt Rapo & Meloncellon, quæ sunt priuata: vt j. de flumi. l. j. §. fluminu. alij dicunt propter flumina manufacta, quæ dicuntur esse priuata: quod est falsum: vt j. de flumi. l. j. §. si fossa. Accur.

t Riparum. s. fluminis.

x Reducere. hystero proteron

proteron. i. ordo conuersus. sic insti. eo. §. litorum. sed quid A
 si vnus vult retia ficcare, alius incidere arborē: Respon. præ-
 ferendum eum qui vult ficcare: quia publicam utilitatē præ-
 tendit, alius priuatam: vt ar. in auth. de nou. alie. §. quia verò
 verisimile. in fin. ibi. oportet enim ea. colla. ij. alij deserunt
 occupanti: vt ar. §. de
 vsuca l. fin. sed si simul
 veniant, dic vt §. & fa-
 cit ad legem istam in-
 fra de flumi. & nequid
 & c. l. §. ripa. & l. pe. &
 §. de acquiren. re. do-
 mi. l. penult. §. fina. &
 instit. eo. §. riparum. in
 fine.

In tantum. Soli. id est
 terræ domini con-
 stituantur & c. sed con-
 tra instit. eod. §. cum in
 suo. & idem infra de
 adqui. re. domi. adeo.
 §. cum in suo. sed illud
 regulare, quod ædifi-
 cium cedat solo: hoc
 speciale.

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

in his reponere cuiuslibet
 liberum est, sicuti per ipsum
 flumē navigare. sed proprie-
 tas illorum est, quorum præ-
 dijs hærent: qua de causā ar-
 bores quoq; in his natæ eo-
 rundem sunt.

In mare piscantibus libe-
 rum est casam in litore po-
 nere, qua se recipiant.

Vl. MARCIANVS libro ter-
 tio Institutionum.

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

In tantum, vt & soli a do-
 mini cōstituantur, qui ibi
 ædificant, sed quādiu ædifi-
 cium manet: alioquin ædifi-
 cio dilapso quasi iure postli-
 minij b reuertitur locus in
 pristinam causam: & si alius
 in eodem loco ædificauerit,
 eius fiet. Vniuersitatis sunt,
 non singulorum, veluti quæ
 in ciuitatibus sunt theatra, c
 & stadia, d & similia, & si
 qua alia sunt cōmunia ciui-
 tatum. Ideoq; nec seruus cō-
 munis ciuitatis, singulorum
 pro parte intellegitur, sed
 vniuersitatis: & ideo tā con-
 tra ciuē, quā pro eo posse
 seruū ciuitatis torqueri diui
 fratres rescripserunt. e

& facit infra de usufruct. l. arboribus. §. nauis. ADDITIO.
 Pro solutione huius contrarij vide Dy. in regula in re com-
 muni. de regu. iur. lib. vj.

l. Habuerit. vulg. non habuerit, id est pœnituerit.
 m. Religiosus fit. id est manet: quia semel concessisse sufficit:

magis placet locum esse re-
 ligiosum sicut testis in ea re
 est Vergilius. o

VII. VLP IANVS libro vicensi-
 mo quinto ad Edictum.

Sed diui fratres cōtra re-
 scripserunt.

VIII. MARCIANVS libro
 quarto Regularum.

Sanctum est quod ab in-
 iuria hominum defen-
 sum atque munitū est. San-
 ctum autem dictum est à sag-
 minibus. q Sunt autē sagmi-
 na quædā herbæ, quas lega-
 ti populi Romani ferre so-
 lēt, ne quis eos violaret: s si
 cut legati Græcorum ferunt
 ea quæ vocantur cerycia. t

In municipijs quoq; muros
 esse sanctos, Sabinū rectē re-
 spōdisse Calsius refert: pro-
 hiberique oportere ne quid
 in his immitteretur. t

IX. VLP IANVS libro sexagen-
 simooctauo ad Edictum.

Sacra loca ea sunt, quæ pu-
 blicè u sunt dedicata, siue
 in ciuitate sint, siue in agro. x
 Sciendū est, locū publicum
 tūc sacrū fieri posse, cū prin-
 cept eū dedicauit, y vel dedi-
 candi dedit potestate. Illud
 notandum est, aliud esse sa-
 crū locum, aliud sacrariū. Sa-
 cer locus est locus cōsecra-
 tus. Sacrariū est locus in quo
 sacra reponuntur. quod etiā
 in ædificio priuato esse po-
 test. Et solent qui liberare
 eū locū religione volunt, sa-
 cra inde euocare. t Proprie a
 dicimus sancta, quæ neque
 sacra, neque prophana sunt,
 sed sanctione quadam cōfir-
 mata. vt leges sanctæ sunt:
 sanctione enim quadā sunt
 subnixæ. Quod enim san-
 ctione quadam subnixū est,
 id sanctum est, etsi Deo nō
 sit cōsecratum. Et interdum
 in sanctionibus adijcitur, vt
 qui ibi aliquid commisit, ca-
 pite puniatur. Muros b au-
 tem municipales nec rescere
 c licet d sine principis vel
 præsidis auctoritate, nec ali-

vt hic, & infra de aqua
 plu. arcen. l. in diem.

n Cenotaphium. locus
 vel res parata ad sepe-
 liendū: non tamen fuit
 ibi aliquis missus ad-
 huc. ADDITIO. Im-
 mo verò cenotaphiū
 imaginariū sepulchrū
 est, quale describitur
 Vergilio lib. Aenei-
 dos iij. Solennes tum
 forte dapes & c. He-
 ctoreum ad tumulum
 & c.

o Vergilius. sed falsus
 testis est, vt §. l. proxi.
 & de relig. l. is qui. &
 est hic argu. quod au-
 thoritates poetarum
 sunt in causis allegan-
 dæ, vt supra de sta. ho-
 septimo. & de solu. si
 pater. sed infra l. pro-
 xi. est arg. cōtra, quod
 sint reprobandæ.

p Sanctum. vt muri &
 portæ ciuitatis: vt
 insti. eo. §. sanctæ. & §.
 proxi. l. §. penult. & an-
 tepenult.

q Sagminibus. immo à
 sanctione, vt insti. eo.
 §. sanctæ. & infra eo. l.
 prox. in §. proprie.

r Herba. fortē satu-
 reia.

s Violaret. vnde etiam
 sancti dicuntur, vt in-
 fra de legationibus. l.
 si. in prin.

t Committetur. scilicet
 sine licentia prin-
 cipum: vt hic, & infra
 ne quid in loco sacro.
 l. penult. & si. & l. pro-
 xi. §. fina.

u Publicè. cum aucto-
 ritate imperatorum: vt
 §. vt in poss. lega. l.
 vltima.

x In agro. i. in villa.

y Dedicauit. proprie po-
 test poni, quia olim
 imperatores sacerdo-
 tes erant. vnde Dauid
 ait de seipso, In Sacer-
 dotibus eius: & Sa-
 mul inter eos qui in-
 uocāt nomen eius. vel
 dic, ipse dedicauit. id
 est proprio motu &
 sua sponte voluit ali-
 quam rem à pontifici-
 bus dedicari.

z Vel dedicandi & c. id
 est cum aliquis impe-
 trauit vt liceret sibi fa-
 cere aliquam rem de-
 dicari, & ipse ei per-
 misit.

Cenota-
 phium quid
 sit.

† Cerycia
 Græcis dicitur,
 tur. quæ La-
 tins Cade-
 cea Buda.

† Sacrorum
 euocatio
 quid sit, &
 qualiter o-
 lim fieri sit
 solita, Ma-
 cro. li. 3. Sa-
 tur. c. 8. pul-
 chre decla-
 rat: simili-
 ter & ex
 Livio facile
 est videre
 lib. 5. ab vs-
 be condita.
 Imperato-
 res olim e-
 rant sacer-
 dotes.

Videtur pu-
 blica prima
 ea præfari
 debet.

Permissum
 videtur quod
 nō est pro-
 hibitum.

* vide Ant.
 Aug. emen.
 lib. 1. cap. 2.

a Proprie. in sanctionibus, vt §. de pœ. per totum ti. fere. & in
 alijs pluribus in quibus pœna imponitur, vel dic. vt l. in. vt si
 circa leges id facias quo minus sit lex, vel aliquid pro lege
 falsum subrogetur, vt §. ad leg. Cor. de fal. l. j.

b Muros autem municipales. id est ciuitatum. sic ponitur. §. a
 muni. l. j.

c Nec rescere. quasi dicat nedum facere.

d Licet. alicui priuato, sed ipsi vniuersitati licet, vt C. de ope.
 d iij pub. l.

ff. Vetus.

publ. omnes. ij. & l. intra.

a Res sacra non recipit. immo quandoque ex causa speciali: vt C. de sacrosan. eccle. l. sancimus in fi. & in auth. praterrea.

Aristo. 3. C. A S V S. Hic dicit quod sicut quando quis edificat in mari, efficitur edificium priuati: ita si mare ali-

quid occupet, sit commune & publicum id quod occupatur. Viuanus.

b Ita. similitudo per contrarium. Ioan. vt ibi, & Lazarus similiter mala.

c Occupatum. non inundatione temporali: vt instit. eo. §. alia.

d Publicum. id est commune.

Si quis violauerit. 3. C. A S V S. Duo fuerunt fratres, qui Ro. ciuitatem fecerunt. & cum esset contentio cuius nomine vocaretur, an Roma à Remo, vel Roma à Romulo: forte obtinuit Romulus, & dominus remansit. Et postea fratrem suum fecit occidi: quia contra suum fecerat interdictionem, cum praeceperat vt nemo muros transcederet. Viuanus.

e Admotus. id est appositus. Accur. sius.

f Remus. duo fuerunt fratres qui Romam fecerunt. & cum esset contentio cuius nomine vocaretur, an Roma à Remo, vel Roma à Romulo: forte obtinuit Romulus, & dominus remansit: qui postea fratrem suum occidi fecit, quia contra suum fecerat interdictionem transcedendo muros. vnde Lucanus: Fraterno primi maduerunt sanguine iuri. & est arg. quod iudex ita proximum punit & magnum sicut extraneum & paruum.

Argu. contra infra de recep. l. j. & infra de incen. rui. nau. Pedius. & omnino in gloss. conditione. dic vt ibi. Ir. AD DITIO. Solue secundum Bar. sic quod tempore punitionis istius non erant istae leges, quia habuimus post leges. xij. tabu. quae fuerunt post mortem Romuli & reges expulsos: vt supra de de orig. iur. l. ij. §. exactis. & sic potest responderi ad omnia praecedentia.

g Voluerit. ergo pro solo conamine punitus est. nam non legitimus quod transcederit. & sic est contra infra de pen. l. cogitationis. sed dic quod peruenit ad aliquem actum. vel expone voluerit, id est voluntarie transcederit. sic infra si cer peta. l. quod si ab initio. & l. fia. j. respon. & C. fi. regun. si conlitterit. & infra de lega. ij. l. j.

DE SENATORIBVS.

Quia de statu hominum, & diuisione rerum vidimus, sequitur de actionibus & iudicijs, quae quia per officiales explicatur, vt supra de orig. iur. l. 2. §. post originem. ideo de officijs dicit. primo praemittendo de senatoribus, vt de dignioribus, qui erant centum numero: vt C. de peti. hered. l. fia. in princip. Accur. sius.

Confulari. 3. C. A S V S. Vir consularis praefertur foeminae consulari. Item vir praefectorius foeminae consulari praefertur. de his pone exemplum, quia si instituo filium & filiam consules: tabulae testamenti deponenda sunt penes virum, non apud foeminam, vt j. de fid. instru. l. fia. Item dicit quae sit foemina consularis. Item dicit quod matres consulū non sunt consulares. Viuanus.

h Consulari foeminae quae sit haec. habes. j. ea. l. in fine.

i Praeferrendum. priuilegio sexus: vt supra de statu hominum.

quid eis coniungere, vel superponere. Res sacra non recipit a estimationem. †

X. POMPONIUS libro sexto ex Plautio.

Aristo ait, sicut id quod fieret priuatum: ita quod mari occupatum sit, fieri publicum. d

XI. IDEM libro secundo ex varijs lectionibus.

Si quis violauerit muros, Scapite punitur: sicuti si quis transcendet scalis admotis, vel alia qualibet ratione. nam ciues Romanos alia quam per portas egredi non licet: cum illud hostile & abominandum sit. nam & Romuli frater Remus f occisus traditur ob id, quod murum transcedere voluerit. g

DE SENATORIBVS.

TITVLVS IX.

Vir in dignitate positus, praefertur in dignitate uxori: & dignitas non transit de inferioribus ad superiores. Bartolus.

I. VLPIANVS libro sexagenesimo secundo ad Edictum.

Consulari foeminae vtique consulari virum praeferrendum: nemo ambigit. sed vir praefectorius an consulari foeminae praefertur, videndum. putem praeferrere, quia maior

A l. in multis. prodest autem haec praetatio cum tractatur de bonis debitoris vendendis: vel parte debiti remittenda, vt infra de pact. l. si plures. §. fina. & l. maiorem. vel de dilatione danda: vel cessione bonorum accipienda: vel certa portione accipienda, vt C. qui bo. cede. poss. l. fina. item in tutore qui praefertur in administrando: vt instit. de satisf. tuto. §. quod si nemo, vel in depositione tabularum, vt infra de fide instrum. l. fina. vel decreto, vt infra ad municipo. l. quod maior. hoc vltimum non placet. Accur.

k Virili. hic not. vt supra de sta. hom. l. in multis. l. Consularium. subaudi etiam, non solum consulum. Accur. sius. m Adiecit. & male. n Matres. scilicet consularium, non dico consulum. Accur. sius. o Relatum. scilicet ab alio quam à Saturnino. & sic no. hic quod in generali sermone quaedam excipiuntur, sic & Cod. de solut. l. inquisitio veritatis. argument. contra infra de pignor. Paulus. §. fina. Item not. hic quod dignitas inferiorum non transit ad superiores, sed e contra. C. de prox. sac. secti. l. in sacris. in princip. lib. xij. & C. de meta. l. fina. in princip. in glo. ij. lib. xij. Solut. speciale est in illis priuilegijs quae ibi dicuntur: hic autem regulariter. sic & speciale est in ludis in quibus est immiscet mater volente filio consule vna cum eo: vt in authent. de consuli. §. haec itaque. ver. si verò non compellatur. colla. iij.

Remotus à senatu tanquam infamis, non potest esse iudex, nec testimonium perhibere.

II. MARCELLVS libro tertio Digestorum.

Cassius Longinus non putat ei permittendum, qui propter turpitudinem P senatu motus, nec restitutus est, q iudicare, vel testimonium dicere: quia lex Iulia repetundarum hoc fieri vetat.

Remotus à senatu non propter infamiam retinet dignitatem, & filius senatoris appellatur non solum naturalis & legitimus, sed etiam legitimus tantum. & filius à senatore adoptatus, & postea emancipatus, per emancipationem dignitatem perdit: & per adoptionem dignitas non minuitur. hoc dicit cum l. senatoris. l. 1. & 2.

III. MODESTINVS libro sexto Regularum.

Senatorem remotum senatu, capite non minui, sed Romae morari diuus Seuerus & Antoninus permiserunt.

Qui indignus est minori ordine. multo magis indignus est maiori. Bartolus.

IIII. POMPONIUS libro duodecimo ex varijs lectionibus.

Qui indignus est inferiore ordine, indignior est superiore.

Cassius. 3. C. A S V S. Titius turpiter fuit à senatu remotus. Dicitur quod non poterit amodo iudicare, nec dicere testimonium. Viuanus.

p Turpitudinem. aliquam quam in officio commisit, vt in filiius l. & infra ad legem Iuliam repe. l. eadem. §. j. & no. quod siue ei irrogetur infamia iuris, siue facti tantum, locum habet quod hic dicit, vt j. de iudi. l. cum prator. §. non autem. & C. de dign. l. ij. & l. iudices. lib. xij. Item not. argum. quod qui semel male fecit, praesumitur alias male facturus: vt hic, & j. de accu. l. si cui. §. j.

q Nec restitutus est. scilicet per principem, vt C. de sen. pas. l. j. & j. de postu. l. j. §. eum qui. ver. de qua.

r Senator. Morari. hoc verum, si ex ea causa remotus est quae infamiam non importat, alias non potest Romae morari, vt j. de excu. tuto. l. sed & milites. §. qui nimirum. & facit instit. de capit. demi. §. quibus.

s Qui indignus. sunt enim multi ordines: alij maiores, alij minores. Est enim maior superillustris, secundus illustris, tertius spectabilis, quartus descensus est clarissimus, qui ergo indignus esse esse de spectabilibus, multo magis indignior erit esse de superioribus: vt hic, & infra de inter. & rele. l. relegatorum. §. potest. & §. si. & infra de ser. expor. l. cui pacto. Sed opponitur. Imperator indignus est quod sit praefes: ergo indignior imperio? Respon. minores ordines sunt indigni eo, non ipse eis. vel secundum Io. licet nō sit dignus, non tamen est indignus. & facit infra de vul. substitui. ex facto. §. finali.

S Senatoris. 3. C. A S V S. Quis sit senatoris filius, hac lege dicit. nam senatoris filius est, non tantum naturalis & legiti-

† Concor. c. 2. cum glo. 1. extra de reli. & ve. ne. fas.

Romulus fecit occidi fratrem suum Remum.

† Vide qua scripsit eleganter in hac legem Marius Maximus.

Continuatio.

& legitimus: sed & si aliquem adoptavit senator: & nihil interest an habeat filium ipso senatore existente: vel ante senatoriam dignitatem. Viuianus.

a Qui naturalis est, scilicet & legitimus.

b Adoptiuum, sed cum hodie in eius potestatem non transeat, nisi sit auus paternus, vel maternus, an eade dignitate fruetur: Respond. sic, secundum Azo. sicut & ab intest. succedit: vt C. de adoptio. l. cum in adoptionis. §. penultimo.

c A quo. spectabili. s. vel illustri, vel clarissimo. ego contra. nam ab illustribus tantum, vel superillustribus debet adoptari, vt dicatur filius senatoris: vt infra eod. liberos. & l. vlti. in fi. dices ergo, a quo, scilicet patricio, vel consule, vel quolibet illustri, vel superillustri: qui omnes senatores dicuntur: vt in l. vlti. in fi. Azo.

d Vel qualiter. id est coram principe, vel praeside: cum his duobus modis fiat: vt infra de adopt. §. ij. & supra de adopt. l. ij. Accursius.

e Nec interest. Quia vtrobique sunt filij clarissimi. interest tamen: quia post dignitatem suscepti sunt illustres, & non primi: vt C. de digni. si senator. quae est contra. lib. xij.

f Senatoris. CASVS. Haec lex addit superiori. dicit enim quod si senator adoptet aliquem, is videtur filius senatoris. sed si emancipetur, desinit filius esse. si senator filium suum in adoptionem dedit alij inferioris gradus, manet filius senatoris. Viuianus.

g Amittit. secus in naturali: vt j. l. proximi. in principio.

h Non amittitur. vt hic, & §. de adopt. l. per adoptionem. item nec cognatio: vt infra. vnde cognati. l. j. cognationem. nec origo: vt infra ad municipi. l. ordine. §. fi. & facit j. de bo. lib. si filius qui patri. in fi. j. respon. Arg. contra supra de adopt. l. in omni.

i Emancipatum. CASVS. Filius naturalis senatoris eram. si emancipet me, vel post mortem patris mei senatoris natus sum: filius senatoris ero. si patre meo moto a senatu conceptus fuero & natus, non ero filius senatoris. Si autem conceptus fui antequam pater meus mouebatur a senatu, & post natus sum: filius senatoris ero. Item dicit: si habeo auum & patrem senatores, ero filius & nepos senatoris: & si pater meus amittit senatum, ero nihilo minus nepos senatoris. Viuianus.

k Emancipatum a patre. scilicet naturali. Io. aliis contra. §. l. proxi. in prin. Sed quid si post emancipationem pater senator efficiatur, an sit senatoris filius? Potest dici secundum Ioan. quod sic, arg. in secundo respon. huius legis.

l Antequam iste nasceretur, & conciperetur. Ioan. & probatur ex proximi. §. Accursius.

V. VLP IANVS libro primo ad legem Iuliam & Papiam.

Senatoris filium accipere debemus non tantum eum qui naturalis est, a verum adoptiuum quoque. neque intererit a quo vel qualiter adoptatus fuerit. nec intererit, e iam in senatoria dignitate constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam.

V I. PAVLVS libro secundo ad legem Iuliam & Papiam.

Senatoris filius est & is, quem in adoptionem accepit, quamdiu tamen in familia eius manet. emancipatus vero nomen filij emancipatione amittit. A senatore in adoptionem filius datus ei qui inferioris dignitatis est, quasi senatoris filius videtur: quia non amittitur senatoria dignitas adoptione inferioris dignitatis: non magis quam vt consularis desinat esse.

Filius legitimus & naturalis emancipatus a patre, nihilo minus filius senatoris dicitur: & conceptus ante remotionem patris a senatu, licet post remotionem natus, senatoris filius dicitur, h. d. vsque ad §. si quis.

V I I. VLP IANVS libro primo ad legem Iuliam & Papiam.

Emancipatum a patre senatore, quasi senatoris filium haberi placet. ite La-beo scribit etiam cum qui post mortem patris senatoris natus sit, quasi senatoris filium esse. Sed eum qui postea quam pater eius de senatu motus est, concipitur & nascitur, Proculus & Pegasus opinantur non esse quasi senatoris filium. quorum sententia vera est. nec enim

Al Tempus conceptionis. Not. in hoc inspicere tempus conceptionis. sic C. de suis & legitimis. l. ex libera in glo. fin. & de nuptijs. l. imperialis. §. his illud. & instit. quibus modis ius patrie potestatis soluitur. §. fina. argu. contra. C. de naturalibus liberis. l. penul. in fin. sed ibi speciale est fauore liberorum: vt ibidem dicitur.

proprie senatoris filius dicitur is, cuius pater senatus est antequam iste nasceretur. k

Macula patris non nocet filio quo minus ipse filius ut possit privilegio & dignitate ex persona aui. hoc dicit vsque ad finem. Bartolus.

Si quis conceptus quidem sit antequam pater eius senatus moueatur, natus autem post patris amissam dignitatem: magis est vt quasi senatoris filius intellegatur. tempus enim conceptionis spectandum plerisque placuit. Si quis & patrem & auum habuerit senatoris: & quasi filius, & quasi nepos senatoris intellegitur. m Sed si pater amiserit dignitatem ante conceptionem huius, quae ripoterit, an quamuis quasi senatoris filius non intellegatur, quasi nepos tamen intellegi debeat. Et magis est vt debeat: vt aui potius ei dignitas proficit, quam obsit casus patris. n

Vxor coruscant radijs maritorum, & eorum dignitate & privilegio gaudent etiam post mortem ipsorum, donec nubant alij inferioris gradus: quo casu dignitatem amittunt. hoc dicit vsque ad finem.

V I I I. I D E M libro sexto Fideicommissorum.

Foemina nuptae clarissimae personae, clarissimarum personarum appellatione continentur. Clarissimarum foeminarum nomine, senatorum filiae, nisi quae viros clarissimos sortitae sunt, non habentur. p Foeminis enim dignitatem clarissimam mariti tribuunt: r pariter vero, donec plebeij nuptijs fuerint copulate. Tã diu igitur clarissima foemina erit, u quamdiu senatori

nobilibus. & est ratio huius dicti, quia foeminae coruscant radijs maritorum: vt in auth. de consuli. §. hoc itaque. vers. decet enim. collatio. quarta. Accursius.

p Non habentur. id est si sunt sortitae non clarissimum, sed plebeium, non sunt clarissimae. & sic ponitur nisi pro si non. sic C. si manci. ita fue. al. l. ij. in fine.

q Foeminis. refert se ad primum. Accursius.

r Tribunt. quoad nubant homini inferioris dignitatis: vt C. de dig. l. j. libro vndecimo. & infra eodem. l. fina. j. respon. & in fine huius legis. Accursius.

s Parentes. refert se ad secundum. Accursius.

t Donec. id est vsquequo copulentur nuptijs plebeiorum. & sic not. caute differentiam patris & mariti. maritus enim suae vxori dignitatem non praestat si alij nupsent postea qui sit inferioris dignitatis, pater vero praestat, etsi is cui nupsit filia, sit inferioris dignitatis, dum tamen non sit plebeius.

u Clarissima foemina erit. scilicet gratia mariti. Accursius.

*Conceptio-
nis tempus
quandoque
inspicitur.*

m Intellegitur. quod prodest ei: quia vnò amissoretinetur aliud: vt infra proximi. respon. n Patris. electiue, quasi non obsit casus patris. & sic est contra Cod. de quaestio. l. diuo Marco. sol. hic quo ad honores, quos non amittit: non vt euitet tormenta quae sustinent plebei, vt ibi, secundum quosdam. Alij dicunt quod hic fuit remotus ex causa quae infamiam non importat, vt ob inualitudinem. ibi ex ea quae importat. alij dicit quod hic nepos erat in potestate aui: ibi non. Tu dic, aut ante remotionem patris erat saltem conceptus, & tunc casus patris non nocet in aliquo: vt supra proximi. §. si vero post casum, ex persona aui retinet, vt hic: non patris sui, vt ibi. Item no. hic argu. pro secundo, quod licet filius per culpam suam debeat amittere feudum nepos tamen retinet ex persona aui sui. sic infra de interdi. & re. l. ij. & infra de iure patro. diui fratres. & dixi infra de in ius voc. l. adoptiuum. §. fi. Accursius.

Patris casus an nocet filio.

Foemina. CASVS. Si qua plebeia nubat clarissimo, clarissima erit foemina. si filia sena. nubat. non clarissimo, sed plebeio, non erit clarissima. & de his in litera rationem reddit. Vltimo dicit quod haec vera sunt, quod vxor est clarissima quae nubat clarissimo, si nupta manet: vel si dissoluto matrimonio alij non nubat inferioris dignitatis vel gradus. o Clarissimis. large accipe clarissimis, id est

Foeminae coruscant radijs maritorum.

*a Tu die
filius legiti-
mus & natu-
ralis pro-
pter emanci-
pationem
non amittit:
vt hic, secus
in legitimo
tantum: vt
ibi in con-
trario, secu-
dam Bari.*

eunt quidam, & bene. & alij etiam contentiosam. & quod hic dicit, gratia exempli dicit. alij quod hic dignitatem habet sine administratione: ad quod est infra de arbitr. l. iij. §. fina. & lege sequenti.

Probata potest. huic est contra. infra de manu. l. apud eum.

io princ. quia non videtur posse: vt ibi dicit. Solu. lege hanc literam vt punctus ibi: probata potest. Capud se & c. vel hic erat collega, ibi non. vel hic non videtur par, sed idem habet imperium collega. item contra infra de manu. vin. l. apud filium. §. j. si est ibi, non. sed solue punctuando hanc literam vt modo dixi. si autem non est ibi non, non est contra: sed simile.

b DE OFFICIO praefecti praet.

Licet de officio eius instituitur: de priui. tamen eius ratum dicit. Officium autem eius est. C. eod. l. i. & 2. est hic illustris: vt in auth. de appell. & intra que temp. §. illo videlicet. collat. 4.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

Reuiter CASVS. Antiqui tus erat dictatores & non principes, qui habebant potestatem quam habet hodie princeps: & isti faciebant leges, & fecerunt magistris militum: & eos sibi adlocauerunt, & per eos multa expediebant hodie postquam illorum potestas translata est in principem, princeps loco illorum magistrorum equitum elegit praefectos praetorio: & eis plenam potestatem largitus est: scilicet faciendi leges, & remouendi iudices inuites: habentque isti in duobus priuilegia. Primus, quod non appellatur ab eorum sententia. Secundum, quia ipsi possunt restituere minores, si dicant se laesos: quod non est in alijs iudicibus, & h. d. hac lex.

consulto consilij causam examinat: apud collegam vero causa probata potest. a

DE OFFICIO PRAEFECTI praetorio. b † TIT. XI.

A sententia praefecti praetorio non appellatur, licet possit peti in integrum restitutio. Diuiditur in duas partes. Primo ponit unde sumpsit originem officij praefecti praetorio. Secundo tractat de priuilegijs quibusdam eidem concessis. secunda ibi, his. Bar.

i. AVRELIVS Arcadius Charisius magister libellorum libro singulari de off. praefecti praetorio.

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principali lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Reuiter commemorare necesse est unde constitutum praefectorum praetorio officio origo manauerit. Ad vicem magistri equitum praefectos praetorio antiqui institutos esse, a quibusdam scriptoribus traditum est. na cum apud veteres Dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistris equitum sibi eligerent, qui ad sociati participales curae [ad militiae gratia] secunda post eos potestate gererent: regimētis reipublicae ad imperatores perpetuos transfatis, & ad similitudinem magistrorum equitum praefecti praetorio a principibus electi sunt. data est plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem. i. His canabulis praefectorum auctoritas initiata, in tantum meruit augeri, vt appellari a praefectis praetorio non possit. k nam cum antea quaesitum fuisset, an liceret a praefectis praetorio appellare, & iure liceret, & extarent exempla eorum qui pro uocauerint: postea publice sententia principale lecta, appellandi facultas interdicta est. Credidit enim princeps, eos qui ob singulare industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij

Am Ab ipsis, vel a principe, & ad hoc infra de mino. l. in causa. ij. in si. legis, & l. sequenti.

DE OFFIC. PRAEFEC. VRBI.

Illustris est: vt in auth. de app. & intra que tempora. §. illo. & ibi glos. illo. coll. 4. ADDITIO. Aduerte hic quod potestas praefecti vrbi est maxima in civilibus causis & criminalibus, nam in civilibus contingentibus in ipsa vrbe vel extra intra centesimum militare contentio iam iurisdictionem sibi vindicauit: vt C. eod. l. i. i. resson. In criminalibus puniunt capite, etiam inconsulto principi: vt ff. de leg. 3. l. i.

magnitudinem adhibentur, non aliter iudicatos esse pro sapientia ac luce dignitatis suae, quam ipse foret iudicaturus. Subnixi sunt etiam alio priuilegio praefecti praetorio, ne a sententijs eorum minores aetate ab alijs magistratibus nisi ab ipsis praefectis praetorio restitui possint.

DE OFFICIO PRAEFECTI VRBI. b †

TITVLVS XII.

Praefectus vrbi habet commissionem seu cognitionem de omnibus intra urbem, & centesimum miliarium: & commissi delicti habet cognitionem, & potest cognoscere de querelis pro seruis contra suos dominos: & de querelis porrectis per patronos contra libertos: & potest relegare, & in insulam deportare: & cognoscit & punit tutores male administrantes negotia pupillarum: & habet cognitionem circa nummularios: & libertos, & magistratus: & pro modo culpa potest corrigere & castigare. h. d. vj. que ad §. cura carnis.

i. VLPIANVS libro singulari de officio praefecti vrbi.

Mnia omnino crimina praefectura vrbi sibi vindicauit: nec tantum ea quae intra urbem admittuntur: verum ea quoque quae extra urbem intra Italiam per istula q diui Seueri ad Fabium Cilonem praefectum vrbi missa declaratur. Seruos qui ad statuas confugerint, vel sua pecunia emptos vt manumittantur, de dominis querentes audiet. sed & patronos egentes de suis libertis querentes audiet: maxime si aegros se esse dicant, desiderentque a libertis exhiberi. Relegandi deportadique in insulam quam imperator assignauerit, licentiam habet. Initio eiusdem epistulae ita scriptum est: Cum vrbe nostram fidei tuae commiserimus. Quicquid igitur intra urbem admit-

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

fallum est: quia vsque in Galliam & Siciliam Italia extenditur, vt j. de verb. signifi. l. notionem. §. j. Azo. q Epistula, quam non habemus, nisi parum: vt j. §. initio. r Confugerint, vt §. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. s Sua pecunia, improprie: vt j. de manum. l. iij. t Egentes, audiet praefectus vrbi. u Exhiberi, vt j. de lib. agno. l. fin. & l. alimenta. §. j. x Assignauerit. hodie etiam antequam assignet, sed secus in praeside: vt j. de lega. iij. l. i. §. j. & j. de inter, & rele. l. inter. & j. de pae. l. aut damnum. §. est poena. y Commiserimus, non sunt plura hic verba de epistola, quod autem

tur praefectis praetorio.

† In hac epistula vultum vide Gell. lib. 5. ca. 8. Crinitum lib. 1. cap. 12.

Mnia CASVS. Quod sit officium praefecti vrbi. hac l. dicitur. Na praefectus crimina que fiunt in ciuitate Romana, potest punire. Item audiet patronum si a libertis se ali peti. Item praefectus potest alicum relegare, verba habentur epistola: cuius epistola verba significant, vt in ciuitate Romana habeat iurisdictionem, & intra cetum miliaria, non vltra. Item audiet dominum de seruo conuenientem, quem dicit cum vxore adulterium commisisse. Item eum qui vult coqueri de seruitute domini: non si velit dominum accusare. Item si dominus vult prostituere ancillas, audiet: & seruos conuenientes de dominorum seruitute: non si velint dominum accusare. Item si dominus vult prostituere ancillas, audiet praefectus. Item procurat vt campores bene & fideliter exercent artem suam. Item si patronus coquerit de libertis, cognoscit praefectus vrbi. Item debet curare praefectus vt iusto pretio carnes vendantur, & quod sit pax in ciuitate. Item multis modis alicui intercedere potest: vt in si. l. dicitur. o Crimina. scilicet punienda. Accursius. p Italiam. sed intra cetesimum miliarium: ergo videtur q Italia claudatur intra centesimum miliarium: vt j. eo. §. cum vrbe. sed

C

D

De praefectis praetorio vide Al. l. 1. de praefectis praetorio lib. C. 12. & Budam luc.

principali cura, militiae gratia sic.

¶ Vide E. ras. Chil. 1. cent. 7. prou. 3.

Praefecti praetorio in duobus sunt priuilegia.

Cardinales & episcopi equitant in retinendis faeminis: vt C. de episco. & cler. l. eum qui.

Roma pa-
pa subdita
est.

autem sequitur, expositio est Vlpiani: & quidem largissima, ut fieri debet: vt s. de constitu. prin. l. finali.

a Pertinere, fallum ergo dicunt, qui dicunt q. Roma est sub papa, imò verù: quia postea per Constantinum ei fuit cōcessa, qui multum auxit ecclesiæ Romanæ statum: vt in auth. de non ali. aut permu. in prin. coll. ij.

b Tutelam occupasse, per quandam quasi simoniam. & sic est argumen. cōtra eos qui pecunia data inueniūt scholares: vt instit. de suspec. tuto. §. sed & si quis. & infra de tut. l. in eos.

c Consulto, id est malitiosè.

d Edendum patrimonium, id est in faciendo inuentario.

e Dictum est, s. supra eodem §. seruos.

f Receptis, vt j. de iudi. l. vi.

g Obscenitatem, i. turpitudinem, ex quo hodie etiam liberi fiunt: vt C. de episc. aud. l. si lenones.

h Comminari, sic C. cō. epistolas. l. j. & iij. & hæc eadem in filio seruantur: vt infra de obsequijs. l. j. & infra de offic. procon. l. nec quicquam §. de plano. & infra de iure patro. l. j.

i Fustibus, sic infra de in ius voc. l. fin.

k Delatum, i. accusatum. Accursius.

l Cum inimicis, no. ar. in feudis, si vassallus fecit amicitiam cum inimicis domini, quòd aufertur ei feudum: vt C. de inof. test. l. liberi. in glos. amicitias. Accursius.

m Pana, hic potes distinguere vt diximus C. de libertis & eorum lib. l. j.

n Suarium, forù suarium dicitur in quo sues venduntur: sicut boarium in quo boves. sed contra hunc §. est. C. de iud. l. nemo. & infra rerum amo. l. non enim. Solum hic de his loquitur, quibus oportuit vt ab omnibus, cum sine his nemo viuere possit: argu. infra de munc. & ho. l. fin. §. Irenarchæ. ver. item episcopi. sed contra. infra. ad l. Iul. de anno. l. fina. sed ibi ad negotiandum non statuitur: sed ad alendum sic. vel non licet decurionibus, sed licet maiori: vt præfecto vrbi. vel hic a aliàs erat vèditurus, ibi nò. Accursius.

o Milites, vt j. de offi. procon. l. iij. §. nemo. & j. ex quibus cau. ma. io. l. qui miteantur. §. quæsitum. Accur.

p Referendum sic infra de rebus eorum qui sub tut. l. magis. §. nec tamen. & C. de curiosis. l. j. libro xij.

tur ad præfectū vrbi videtur pertinere. Sed & si quid intra centesimū miliariū admissum sit, ad præfectū vrbi pertinet. si vltra ipsum lapidē, egressum est præfecti vrbi notione. Si quis seruū suū adulteriū cōmississe dicat in vxorem suā, apud præfectū vrbi erit audiendus. Sed & ex interdictis, Quod vi aut clā, aut interdicto, vnde vi, audire potest. Solēt ad præfecturā vrbis remitti etiā tutores siue curatores qui male in tutela siue cura versati, grauiori animaduersione indigent, q̄ vt sufficiat eis suspectorū infamia: quos probari poterit vel nūmis datis tutelā occupasse, vel præmio accepto operā dedisse vt nō idone⁹ tutor alicui daretur, vel cōsultō circa edendū patrimonii quātitatem minuisse, vel euidenti fraude pupilli bona alienasse. Quod autē dictū est, vt seruos de dominis quentes præfectus audiat: sic accipiemus, non accusantes dominos (hoc enim nequaquā seruo permitendum est, nisi ex causis receptis) sed si verecūde expositulent, si sœuitiā, si duritiā, si famem qua eos premāt, si obscenitatē in qua eos cōpulerint, vel cōpellant, apud præfectū vrbi exponāt. Hoc quoq; officiū præfecto vrbi a diuo Seuero datum est, vt mancipia tueatur ne prostituantur. Præterea curare debet præfectus vrbi, vt numularij probe se agant circa omne negotiū suum: & temperent his quę sunt prohibita. Cū patronus cōtemni se à liberto dixerit, vel cōtumeiosum sibi libertum queratur, vel cōiiciū se ab eo passum liberosq; suos, vel vxorē vel quid huic simile obijcit, præfectus vrbi adiri solet: & pro modo querelæ corrigere eū, aut cōminari, aut fustibus castigare, aut vltorius procedere in pœna ei solet. Nā & puniendi plerūque sunt liberti. Certē si se

A q Regionum, i. cōtratarum quę sunt in vrbe Ro. quas regiones Romani appellāt: vt j. de offi. præfect. vig. l. iij. in princ. r Et foro, quod etiam grauius est: vt infra de pœ. l. moris. §. & nonnunquam. s Et in perpetuum, imò videtur quòd non vltra tempus suæ administrationis: vt j. de pœ. l. fin. quæ est cōtra. Sol. hic definitiue sententiando: ibi interloquendo.

delatum^k à liberto, vel cōspirasse eum contra se cum inimicis^l doceat, etiam metalli pœna^m in eum statui debet.

Vt vidualia iusto pretio vendatur spectat ad præfectum vrbi. Bartolus.

Cura carnis omnis vt iusto pretio præbeatur, ad curam præfecturæ pertinet: & ideo forū suariūⁿ sub ipsius cura est: sed et ceterorum pecorū siue armentorū quę ad huiusmodi præbitionē spectāt, ad ipsi^o curā pertinet. Quies quoq; populariū, & disciplina spectaculorū, ad præfecti vrbi curā pertinere videtur. Et sane debet etiā dispositos milites^o stationarios habere ad tuendā populariū quietē, & ad referendum sibi quid vrbe interdicere præfectus vrbi, & quā alia solitarū regionū potest: & negotiatione, & professione, & aduocationibus, & foro, & ad tēpus, & in perpetuū^s interdicere poterit & spectaculis: & si quem releget ab Italia, summouere eū etiam à prouincia^t sua. Diuus Seuerus rescripsit, eos etiā qui illicitū, u collegium coisse dicuntur, apud præfectum vrbi accusandos.

II. PAVLVS libro singulari de officio præfecti vrbi.

ADiri etiā ab argentarijs, vel aduersus eos, ex epistula diui Hadriani, & in pecuniarijs causis potest.

III. VLPIANVS libro secundo ad Edictum.

PRæfectus vrbi cū terminos^x vrbis exierit, potest non habet: extra urbē y potest iubere z iudicare.

DE OFFICIO quæstoris^a.

TITVLVS XIII.

Primo ponit vnde sumpsit quæstor origi nē: secundo dicit quod sit eius officium, & vnde sit, secūda ibi, ex quæstoribus. Bart.

I. VLPIANVS libro singulari de Officio quæstoris.

Rigo quæstoribus creandis antiquissima est, & penē ante oēs magistrat^o. Gracchanus deniq; Iunius libro

non est illustris, vt infra secundum Ioan. Rigo. §. C A S V S. Quo tempore fuerint creati quæstores, & quòd sit eorum officium, hac l. dicitur. nā ita inuenimus

non vltra tempus suæ administrationis: vt j. de pœ. l. fin. quæ est cōtra. Sol. hic definitiue sententiando: ibi interloquendo.

t Etiam à prouincia, si hoc expressè dicat. nō autem si cui vrbe vel Italia est interdictum, patria sua ei interdicti videtur: vt infra de interd. & rele. l. relegatorum. §. constitutum est. quæ est contra. A D I T I O. Pro solu. huius contrarij vide quod no. extra de pœ. & quali. ca. cum bonę. per In. u Illicitum. quod est omne, nisi probetur licitum: vt infra de col. le. l. iij. §. j.

PRæfectus. §. C A S V S. PRæfectus vrbi de causis quę sunt in ciuitate Romana, cognoscere potest, si sit in ciuitate: si extra non nisi de illis quę sunt intra centesimū miliariū: si extra centesimū lapidē, non poterit iudicare: sed poterit alij delegare. Viuianus.

x Terminos, i. centesimum miliarium, vt s. l. j. in princ.

y Urbem, potest legi s. & j. & sub. tantum.

z Iubere, quidam intelligunt hanc legem vt in causis meri imperij habeat potestatem donec est in vrbe, vel in eius. c. miliario, tam condemnandi, quam puniendi. sed cum est extra non puniendi, sed iudicandi & delegandi sic: vt infra de offi. eius qui mada est iur. l. j. §. j. tu dic in qualibet causa: quia si est extra fines suæ iurisdictionis, priuatus est: vt j. de off. præf. dis. l. iij. & s. eod. l. j. §. sed & si quid. vnde nō potest iudicare. Item quia non potest seruare morem maiorum, quem seruare debet: vt s. de iust. & iur. l. pen. sed delegare potest, & iubere delegato vt iudicet: vt hic. & hæc sunt vera de cōtentiois iurisdictione: in voluntaria secus: vt supra de adop. l. emancipari. Accursius.

a DE OFFICIO quæstoris.

Illustris est: vt in auth. de appella. c. intra quæ temp. §. illo. coll. 4. sed hic pro eo qui præst. arario: & sic

Ista sol. est melior secundum Bart. hic.

uenimus scriptum, quod tempore Romuli primo inuenti fuerunt quaestores: sed de hoc dubitabatur, unde tempore Tulli Hostilij creati fuerunt: quod est verum, & de hoc non dubitabatur. Officium quaestoris est, vt exigit tributa. & populo quaerere creati potest plebeius. Alij erant quaestores, qui vocantur principes candidati: & isti legebant libros. interpretantur autem isti candidati illustres. Viuianus.

a Suffragio i. consensu & electione. & sic populus consentit. sic in auth. de defen. ciuit. §. interim. verfi. decreto. coll. iij. & supra de legi. & senatuscon. l. de quibus. in fine. sic & C. de legi. & con. l. humanum. & infra titulo primo. l. Barbarius ibi. cum etiam poruit & c.

b Refert de auditu. & sic. non ob. infra proxi. vbi dicit dubium esse. Accursius.

c Sorini. l. ad regendum, vt in authent. de man. princi. §. j. coll. iij. vel dic, vt ibi pecunias Romanorum quaerent.

d Legendis. non sententis: quia non erant illustres: vt supra de sena. l. si. nam creabantur plebei: vt hic subiicit.

e Quaestores. ad quaerendam pecunia. A d. P. I. T. I. O. In Pandect. Florent. legi. Hodieque obtinuit in vt differenter quaestores creati, asserit Anton. August. lib. 2. capi. 1. Graeco dicendi genere videlicet.

f Plebeios. cu ista quaestores sint illustres: vt in authent. de cap. §. illo. colla. iij. & C. de app. precipimus. §. j. ibi virum etiam illustrē. quomodo poterant creari plebei, cum gradatim honores adipisci oporteat: vt primo clarissimus, secundo spectabilis, tertio fiat illustris: vt infra de mu. & hono. l. honor. §. gerendorum? Respon. triplex est

g Ingressus. id est esse quaestorem, est ingressus siue aditus ad maiores honores.

septimo de potestatibus, etiā ipsum Romulū & Numam Pompiliū binos quaestores habuisse, quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio crearet, refert. ^b Sed sicuti dubium est, an Romulo & Numa regnantibus quaestor fuerit: ita Tullo Hostilio rege quaestores fuisse certū est. sanē crebrior apud veteres opinio est Tullum Hostiliū primum in rēpublicam induxisse quaestores: & a genere quaerendi quaestores initio dictos, & Iunius, & Trebatius & Feneftella scribunt. Ex quaestoribus quidā solebant prouincias fortiri: ex senatusconsulto quod factū est Decimo Druso & Porcina consulibus. Sanē nō omnes quaestores prouincias sortiebantur: verū excepti erant candidati principis. Hi etenim solis libris principalibus in senatu legendis vacat. Hodieque obtinuit, indifferenter quaestores creari, tam patricios, quā plebeios. ingressus § est enim & quasi primordium gerendorum honorum, sententiāque in senatu dicendā. Ex his, sicut dicimus, quidam sunt qui candidati principis dicebantur, quique epistolas eius in senatu legunt.

DE OFFICIO pratorum.

TITVLVS XIII.

A pud. C. A. S. V. S. Pater an possit manumittere seruum suum apud filium suum prætorem, quaeritur. Et responderi quod sic.

i Manumittere. quod enim ad ius pu. & c. vt infra ad Treb. l. nam quod. secus in cōtentiosa iurisdictione: quia tunc distinguitur an sit legatus: & tunc potest: vt infra de iud. l. in priuatis. an ordinarius: & tunc non: vt infra de iur. om. iud. qui iurisdictioni. Accursius.

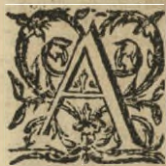
S Ed etiam. C. A. S. V. S. Titius erat filius familias, & erat prætore. potest quidem pater Titij ipsum Titium manumittere apud seipsum. vel alij in adoptionem dare.

k Ipsum. l. filium fa. prætorem. hodie vero per dignitatem efficitur sui iuris, vt C. de decu. l. si. lib. x. & in authent. consti. quae dig. §. generaliter. colla. vj. Item not. hic quod vnus obti-

net vicem duorum. sic supra de adop. si consul. arg. contra. J. de pac. si plures ibi, nam difficile est. Accursius.

B Arbarius. C. A. S. V. S. Tria dicit hac lex. Pone quidam Barbarius nomine, seruus erat fugit a domino suo, & Romanum iuit, & praturam petiit, & prator est factus. Hic tria quaeruntur. An fuit prator? & respon. quod sic: ibi, sed nihil & c. Item quaeritur an fuerit liber? & ad hoc non respon. sed dicit quod Rom. pop. potuit seruum liberum facere: & ex hoc colligitur populum tacite voluisse eum liberum esse: & sic liber fuit: & multo magis potuisset imperator. Viuianus.

I. VLP IANVS libro vicensimo sexto ad Sabinum.

A pud filium familias praetorem potest pater eius manumittere. i

II. PAVLVS libro quarto ad Sabinum.

S Ed etiam ipsum apud Semancipari, vel in adoptionem dari placet.

B hac lex diuiditur in tres partes. Primo ponitur thema. Secundo eliciuntur ex eo tres quaestiones. secundam glos. Tertio iura in creato a populo, extenduntur ad creatum ab imperatore. secunda ibi, sed nihil ei. tertia ibi, quod. Et breuiter hoc insendū: Propter publicam utilitatem, & communem errorem praturae seruo decreta eum pratorum officio gestat enet: seruum in libertatem deducit. Et haec sunt vera in pratore creato a pupillo Romano: multo magis si ab imperatore, secundum Gu. Bartolus.

III. VLP IANVS libro trigensimo octauo ad Sabinum.

B Arbarius Philippus cum seruus fugitiuus esset, Romae praeturae petiit, & praetor designatus in est: sed nihil ei seruitutem obtulisse ait Pomponius, quasi praetor non fuerit, atqui verum est praetura eum functum. & tamen videamus si seruus quandiu latuit in dignitate praetoria functus sit: quid dicemus? Praetor quae edixit, quae decreuit, nullius fore momenti? an fore propter utilitatem eorum qui apud eum egerunt vel lege, vel quo alio iure? Et verum pu to nihil eorum reprobari.

quam. Tu dic melius, quod hoc fuit Romae, vbi non habet locum lex Iulia de ambitu: vt infra ad legem Iuliam de ambitu l. j. Accursius.

n Latuit, scilicet hoc, an fuerit seruus. Accursius.

o Functus sit. huic quaestioni primae secundum quosdam non respondet: sed dicunt quod non fuit praetor. & pro eis est infra de decu. l. Herennius. item quia debet dici quod talis fuerit medio tempore, qualis postea deprehenditur: & sic seruus: vt C. si ser. export. l. moueor. in fi. tu dicas huic quaestioni responderi ibi supra, sed nihil ei & c. & sic fuit praetor. nam cum incertum est aliquid, perinde est ac si nec illud sit: vt C. de testa. l. j. & institui. de testa. §. sed cum aliquis. nec obft. d. l. Herennius. quia ibi solum salarium non facit. hic autem est plus, scilicet communis error, qui facit ius. infra de supel. leg. l. iij. in fin. Item non obft. lex. illa moueor, quia hic medio tempore fuit liber: vt in fine huius legis dicam. & sic non obft. infra si quis cautionib. l. si quis seruum.

p Quid dicemus. nunc ad secundam quaestionem procedit, Accursius.

q Quae edixit. pronuntiando. s. inter litigatores. Accursius, r. Decreuit. edicta proponendo.

s Momenti. dicemus.

t Vel lege. id est iudicio ordinario praesto.

v Alio iure. scilicet extraordinario, vt per officium iudicis, de quo magis dubitabatur.

x Reprobari. & sic soluta est secunda quaestio. nam & libertas.

Suffragio qui sit.

Quintum candidati principis. vide L. u. de con. l. 2. ca. 14.

Quaestor triplex est.

Filius per adoptionem efficitur sui iuris.

Comunis error facit ius. ad hoc sepe allegatur. cocor. text. in c. scisciatum. de rescri. extra text. in c. di. sanctis ibi not. de re in extra. Bol.

berras data ab eo qui postea seruus pronuntiatur, valet: vt j. qui & a quibus. l. competit. Item pro hoc est infra de testa. l. ad testium. & C. de senten. l. ij. Et no hic, quod circa factum error communis facit ius. sic & infra de supel. leg. l. iij. in fin. & C. de testa. l. j. & infra ad Mac. l. iij. Item not. quod bene gestum est, non debet ex alio euentu resciscitari. sic. C. de admittat. l. sancimus. j. & infra de iti. acti. q. priua. l. j. in fi. & l. ij. & infra de bo. aucto. iu. pos. l. si non expedierit. §. j. & infra de re. eor. qui sub tut. l. in. argu. contra. infra de neg. gest. l. qui aliena. §. quanquam. sed ibi non fuerat legitime factum.

IIII. IDEM libro primo de omnibus tribunaliibus. **P**raetor neque tutorem, neque specialem iudicem ipse se dare potest.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

Hae lex primo ponit qualiter praefecti vigilum in principio fuerunt inueni & creati, & a quo. secundo dicit quod sit eorum officium: & circa que habeant inuisionem, & hoc dicit totus textus, secunda in l. ij. ibi, cognoscit.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum. **P**ud vetustiores incendijs arcedijs arcedijs triumphum i praerant: qui ab eo q excubias agebant, nocturni diei sunt. Interueniebant nonnunquam & aediles, & tribuni plebis. Erat aut familia publica circa portam & muros disposita: vnde si opus esset, euocabatur. Fuerant & priuatae familiae, quae incendia vel mercede vel gratia extinguere. deinde diuus Augustus maluit per se huic rei consuli.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

Hae lex primo ponit qualiter praefecti vigilum in principio fuerunt inueni & creati, & a quo. secundo dicit quod sit eorum officium: & circa que habeant inuisionem, & hoc dicit totus textus, secunda in l. ij. ibi, cognoscit.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

Hae lex primo ponit qualiter praefecti vigilum in principio fuerunt inueni & creati, & a quo. secundo dicit quod sit eorum officium: & circa que habeant inuisionem, & hoc dicit totus textus, secunda in l. ij. ibi, cognoscit.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum. **P**ud vetustiores incendijs arcedijs arcedijs triumphum i praerant: qui ab eo q excubias agebant, nocturni diei sunt. Interueniebant nonnunquam & aediles, & tribuni plebis. Erat aut familia publica circa portam & muros disposita: vnde si opus esset, euocabatur. Fuerant & priuatae familiae, quae incendia vel mercede vel gratia extinguere. deinde diuus Augustus maluit per se huic rei consuli.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

Hae lex primo ponit qualiter praefecti vigilum in principio fuerunt inueni & creati, & a quo. secundo dicit quod sit eorum officium: & circa que habeant inuisionem, & hoc dicit totus textus, secunda in l. ij. ibi, cognoscit.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum. **P**ud vetustiores incendijs arcedijs arcedijs triumphum i praerant: qui ab eo q excubias agebant, nocturni diei sunt. Interueniebant nonnunquam & aediles, & tribuni plebis. Erat aut familia publica circa portam & muros disposita: vnde si opus esset, euocabatur. Fuerant & priuatae familiae, quae incendia vel mercede vel gratia extinguere. deinde diuus Augustus maluit per se huic rei consuli.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

Hae lex primo ponit qualiter praefecti vigilum in principio fuerunt inueni & creati, & a quo. secundo dicit quod sit eorum officium: & circa que habeant inuisionem, & hoc dicit totus textus, secunda in l. ij. ibi, cognoscit.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum. **P**ud vetustiores incendijs arcedijs arcedijs triumphum i praerant: qui ab eo q excubias agebant, nocturni diei sunt. Interueniebant nonnunquam & aediles, & tribuni plebis. Erat aut familia publica circa portam & muros disposita: vnde si opus esset, euocabatur. Fuerant & priuatae familiae, quae incendia vel mercede vel gratia extinguere. deinde diuus Augustus maluit per se huic rei consuli.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

Hae lex primo ponit qualiter praefecti vigilum in principio fuerunt inueni & creati, & a quo. secundo dicit quod sit eorum officium: & circa que habeant inuisionem, & hoc dicit totus textus, secunda in l. ij. ibi, cognoscit.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum. **P**ud vetustiores incendijs arcedijs arcedijs triumphum i praerant: qui ab eo q excubias agebant, nocturni diei sunt. Interueniebant nonnunquam & aediles, & tribuni plebis. Erat aut familia publica circa portam & muros disposita: vnde si opus esset, euocabatur. Fuerant & priuatae familiae, quae incendia vel mercede vel gratia extinguere. deinde diuus Augustus maluit per se huic rei consuli.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM.
TITVL S XV.

I. PAVLV s libro singulari de officio praef. & i vigilum.

a No. gl. ad hoc q alienus seruus ex causa manumissus a principis, liber est immo domino: tamen princeps tenetur ad precium domino, & adde quod de hoc non est mirandum: quia id potest fieri seruus conuenem. Bolo. Tradunt

b DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILUM. Hic spectabilis est: vt infra eo. l. in fi. l. respon. Accur. Pud vetustiores. C A S V S. Olim oriebatur ignis in ciuitate Romana: vnde constituti sunt triumviri qui ignem extinguerent: & vocabantur nocturni. l. c. electi sunt alij, qui vocabantur aediles, ad ignem extinguendum. Item electa fuit familia quae vocaretur cum ignis ortus esset. & cum isti non sufficerent, electus fuit praefectus vigilum, qui super omnes est: cuius officium est tale, quia cognoscit de furibus nocturnis, & de receptatoribus, & puniit illos autem qui acrius puniendi sunt, remittit ad praefectum vrbi. Item punit illos eos fustibus castigando, aut eis comminando qui non bene cooperuerunt ignem. & ideo fit interdictum. Qui sint fures nocturni, dicit quod illi sunt, qui frangunt domos & cameras. & potest praefectus facere torqueri seruos. Item ibi praefectus vigilum per ciuitatem, per totam noctem: & praecipit quod vnusquisque aquam in domo sua habeat. Item praefectus vigilum ius dicit de cultodientibus vestimenta balneantium, si ea surripiunt. i Triumviri. forte quia quilibet eorum tribus praerat, qui custodiam ignis habebant. k Excubias, id est nocturnas vigilias. l Aediles, sic dicti quia curam aedium habebant: & edendorum animalium, vt sana venderentur: vt diximus j de edil. edict. l. j. respon. m Euocabatur. quia illa familia vocabat homines vocibus & cornibus, vt irent ad extinguendum ignem. n Am salutem. Caesarem, de seipso loquitur imperator in tertia persona. o Spectabilis. quod hic dicitur, confundit Placent. qui praefectum vigilum non esse spectabilem, ratione tur, subiecta, quia in Codice ponitur post praefidem, qui est clarissimus: vt Cod. de priuat. car. l. j. sed certe hic inter locales spectabiles ponitur. ergo est spectabilis, & hoc expressè quilibet dicit. sed quomodo est spectabilis, cum nec magistratus sit: vt supra de origine iuris. l. ij. §. & haec omnia. verum cul. nam praefectus. quae est contra? Respondeo. duplex est quae praefectus vigilum. vnus qui est Caesaris imperio constitutus, & de eo hic dicit: & est spectabilis. est & alius qui praerat antiquo tempore excubijs: nondum sibi collata dignitate per principem: & ille non erat magistratus: vt etiam ibi. p Furibus. modice puniendo, vt subijcit: non capitaliter, vt dixi. Accur. q Persona sit. pone de hoc exemplum: vt infra eod. l. fina. Itē in qualibet capitali causa est idem, vt non cognoscat: vt C. c. iusticia eod. l. j. r Plerumque. immo semper cum culpa: vt j. de peric. & com. mod. rei ven. l. si vendita. quae est contra. Sol. illa generalitas est cum hoc temperamento intelligenda. s In insulis, id est domibus. & ponitur improprie nomen insulae. proprie autem significat terram aqua circumdatam: vt insul. instit.

instituta de rerum diuina. §. infula.

De seruis. item de liberis haberi potest: vt C. de abol. fal-laciter. §. quod si in genitorum. & infra de quaestio. l. vnus. §. testes. & potest hic distingui vt diximus infra loca. l. domi-nus horreorum.

Et coerrare. id est, frequenter ire, id est, errando, vt non teneat viam rectam: vt sic citius capiat aliquem malefacientem. vel dic coherere, id est, frequenter praecipere. a con, quod est simul: & sic denotat frequentiam: & hero, heris, id est, praecipio, praecipis. & descendit ab hero, id est, domino: vt infra ad legem Aquil. l. item Mela. §. legis. qui solet praecipere. & sic scribitur per vnū r, hęc dictio coherere.

Dolabris. genus armorum.

Iubetur. scilicet à lege.

Admonere. scilicet praefectam vigilum. Aduersus capfaris. a lias dicitur capfaris, qui libros portat: vt infra de manu. vin. l. si collactaneus. in principio.

Mercede. constitu-ta vel à domino bal-nei, vel ab eo qui se lauat.

Constitutus. praefectus. Accur.

Fraululenter, quia facit quod alius surripit vestimenta. Accursius.

Imperatores. CA-svs. Distinguit hęc lex. aut incendium fit per negligentiam: & tunc punitur, & fustibus castigatur apud praefectum vigilū. aut dolo: & tunc punitur apud praefectum vrbi. & praefectus vrbi requirit seruos fugitiuos, & omnes reddet dominis.

Insularios. id est dominas aedium.

Remittes, vt ille grauiorem poenam imponat: vt supra eodem. l. ij. §. j. in fin. & infra de incen. rui. nau. l. penult. & dic remitte-re, scilicet debes: quod est in fine.

Debes, scilicet tu praefectē vrbi. immo praefectē vigilum. & hoc est vnum de praecipis naturalis iuris: vt §. de iusti. & iur. l. iustitia. §. j. Accursius.

DE OFFICIO PROCONSULIS ET LEGATI. Hic spectabilis est: vt in antien. de non alien. §. fina. colla. 2. & de ap-pella. §. iunli. collatione. iij.

Proconsul. CA-svs. Ciuitas Ro. mittebat pro-consules in prouincias: & postquā exhibant Ro-mam portabant insignia proconsulum: sed ha-bebant iurisdictionem contentiosam in prouin-cia isti proconsules tantum. nunc quaritur, an aliquis in ipso itinere filium emancipet, vel seruum manumittat apud proconsulem? Et respon. quod potest. sed apud legatum proconsulis nemo adoptare poterat quenquam, nec quis manumittere seruum suum. Viuianus.

Proconsul. id est consul procul missus.

Potestatem. id est iurisdictionē contentiosam sed volunta-

riam sic: vt j. l. proxi. & facit j. l. fin. & de offic. praef. l. iij.

Decreta. id est quae data est ei regenda.

Omnes. Contentiosam. Contentiosa dicitur quae redditur in iniuriam: vt infra de verb. oblig. l. inter stipulamem. §. j. & infra de iurif. om. iud. l. fin. & si quis ius di. non obtem.

Guil. quod respectu iudicis est necessaria: licet respectu partium sit voluntaria.

I. VLP IANVS libro primo

Disputationum.

Rocōsulⁿ vbi- que quidem proconsularia insignia t ha- bet statim at- que urbem e- gressus est: potestatem^o au- tem non exercet nisi in ea prouincia sola quae ei decre- ta p est.

II. MARCIANVS libro primo

Institutionum.

Omnes proconsules sta- tim quā urbem egres- si fuerint, habēt iurisdic- tiōnē, sed non contentiosam, q sed voluntariam: vt ecce ma- numitti^r apud eos possunt tam liberi, quā serui, & a- doptiones fieri. Apud lega- tum verò proconsulis nemo manumittere potest: quia non habet iurisdictionem talem^s.

III. VLP IANVS libro vici- simo sexto ad Sabinum.

Nec adoptare potest. Nominino enim non est apud eum legis^a actio.

Proconsul post suum ingressum potest fa- cere legatum, & eidem iurisdictionem com- mittere. & legatus proconsulis antequam proconsul ingrediatur, iurisdictionem non habet: & rati habitio proconsulis non con- firmat acta per legatum, nisi ex nunc. & proconsul si sit impeditus ex causa necessa- ria, ante ingressum legatum potest mittere in prouinciam. h. d. vsque ad l. solent.

III. IDEM libro primo de officio proconsulis.

Obseruare autē procon- sulē oportet, ne in ho- spitijs^u prēbēdis oneret prou- inciā: vt imperator hoster cū patre Aufidio Seueriano rescripsit: Nemo proco- sulū

Proficisci. In hoc. §. dicitur quod proconsul potest secum ducere vxorem suam: sed melius facit si non ducat. nam tenebitur pro delictis vxoris. Item consequenter dicit quod proconsul debet mittere in literis populo quomodo ciuitatem dilexit, & etiam eos, & quod nullus ei veniat obuiū. Item mittere debet epistolam antecessori suo, quod tali die ibit. Et haec omnia facit, ne populus à suis negotijs auocetur. Item debet intrare per partem per quam alij intrauerunt. Itē quan- do proconsul intrabit prouinciam, debet habere legatum suum: & committere ei cognitiones eorum. ante verò quā prouinciam ingrediatur, mandare iurisdictionem legatis nō debet: cum etiam ipse cognoscere non possit. h. d. & conti- nuatur cum l. seq. in qua dicitur quod etiam antequam pro- consul ingrediatur prouinciam, mandat iurisdictionem: puta si proconsul non potest venire iusta causa impeditus: dele- gatus verò suus potest venire in prouinciam.

Hostiis, arg. contra praelatos requirentes procuracionem à clericis in ciuitatibus ad quas veniunt.

Manumitti. hoc ver- bum prout ad liberos, id est filios refertur, improprie ponitur: p- ur ad seruos, proprie: vt infra quando actio de pecu. est anna. l. j. §. j. sic ergo verbum se- mel positum, proprie & improprie ponitur: vt infra si cert. peta. l. certi conditio. circa princip. in gloss. non potero. & infra de ma- nu. test. l. si ita. & C. de vsuf. uct. l. ij. & C. quando ciui. ac. pra- iu. cri. l. j. in prin. sic & in hoc sophismate: hic homo & Sequana currunt: cum Sequana, quod est flumen Pari- tiense, non currat, sed labatur. s. Talem. imò videtur quod habeat: vt infra de manu. vin. l. apud proconsulem. quae est contra. Solu. ibi dicitur quā est ingressus prou- inciam, habet: hic ante non habet, se- cundum R. Alij dicūt non habere ex se etiā post ingressum: sed habet beneficio, & cō- missione etiam gene- raliter facta à procon- sule: argum. infra de offic. eius cui man. est iurif. l. cognitio. Vel dic, necesse esse vt specialis fiat commis- sio in talibus actis, e- tiam post ingressum. & eodem modo sol- uitur infra eod. l. pen. quae est contra.

Nec adoptare. legis actio. id est actus legitimus antequā in- grediatur prouinciā. Accursius.

Obseruare. CA- sv s. Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Proconsul debet stare in domo sua: non autem debet proconsul viles mili- tes habere, sed bonos.

Iurisdic- tio contentiosa & volunta- ria, quae di- cantur.

Facit. c. cō- sis. cū gl. i. extra de aucto. & rja pal.

Stratores.

a *Stratores*: qui vulgo scarij Bononiæ, castaldi in Tuscia appellantur secundum Bandinum, immò Beroarij vocantur: & de his habes. C. de stra. l. j. lib. xij. quæ est contra. solu. vt ibi. **ADDITIO.** Tu dic quòd aliud est in præside, & aliud in proconsule: vt hic.

b *Milites*. iustitiae.

c *Ratio & vindicta exigatur*. i. rationabilis vindicta: vt resoluatur substantiuum in adiectiuum. sed non videtur maritum pro vxore conueniri debere: vt C. ne vxor pro mari. l. ij. & iij. quæ sunt cõtra. Sol. hic maritus magis ex sua culpa q̄ alterius conuenitur. in culpa est enim, qui secum deducit vxorem: sicut in caupone, nauata, & stabulario contingit qui vitur opera malorum hominũ: vt instit. de oblig. quæ ex quasi delict. §. pe. sic & in seruo cõmodato, qui perijt sub machina, quia male erat ligata: vt j. commo. si vt certo. §. sed interdum. in fi. §. si ergo ipsa surripuit, nunquid actione furti maritus conuenitur propter suam culpam, vt dixi? Respõ. quidam quòd sic: nec tamen infamatur, quia alieno nomine, licet propter suam culpam, conueniatur: vt infra de his qui not. in fa. l. furti. §. si quis alieno. Tu dic tutius, vt in factum actione, non furti teneatur. Item hæc habet locum in pecuniarijs, in criminalibus autem in ipsam vxorem datur iudicium: vt argu. C. de iniur. l. fina. d. Sui. ita scilicet: vos dilexi, vos vtique honorauit, & ab inimicis defendi. Accursius e

† *Stratores dicebatur, qui castra præbatur: vt loca accommodatiora ad exercitum tradendum facerent. Alij hoc loco legunt statores, quasi dicat apparitores, seu magistratum nuncios.*

* *Epidemia est accessus ad ciuitatem aliquam plerumque obseruari solitus. cataplos vero portum significat ad quem plerumque proconsules applicare solent. Consuetudinis aucto ritas.*

Occurrant. dicens, Nolo quòd auocemini à negotijs vestris, quòd graue est: vt infra quemadmodum. testa. aperiuntur. sed si quis ex signatoribus. f *Exciperet*. hæc sunt de verbis suis. Accursius. g *Actus*. id est actiones & negotiationes eorum. Accursius. h *Consuetudinem*. No. de vi & auctoritate consuetudinis. sic & infra eod. si in aliquam. & hoc est quando probabilis: secus si improbabilis: vt C. de vfur. l. eos. §. ceteros. & in auth. vt nulli iudi. §. j. colla. ix. Accursius.

i *Debet*. id est potest per legem. vt j. eo. l. solent. §. sicut. & j. de iud. cum prator. §. j. & sic ponitur infra de lega. ij. l. si quis seruũ. §. si inter. in fi. §. & j. de here. insti. l. j. respõ. & j. an per ali. cau. ap. l. ij. sic econtra potest, pro debet ponitur: vt C. de peda. iu. l. ij. in fi. & infra man. si mãdauero. §. fin. & infra qui po. in pig. ha. creditor. j. respon. & infra de qui. re. ad eundem iu. eatur. l. j.

k *Ingressus*. hodie contra: vt dices j. l. proxi. l *Nanciscatur*. alij eam & c. & quòd subijcit hic, est interpositio. sic j. de reg. iur. l. nemo plus iuris. sed argu. contra infra de adqui. re. do. l. non est. m *Credendũ*. no. iu. flicere nõ reuocare, licet datio nõ tenuerit: vt j. de cõmunia præd. l. fin. in fine. Item not. rati habitio nõ non retrotrahi: vt j. de his qui no. in fa. l. quid ergo. in princ. n

l *Actus*. id est actiones & negotiationes eorum. Accursius. g *Actus*. id est actiones & negotiationes eorum. Accursius. h *Consuetudinem*. No. de vi & auctoritate consuetudinis. sic & infra eod. si in aliquam. & hoc est quando probabilis: secus si improbabilis: vt C. de vfur. l. eos. §. ceteros. & in auth. vt nulli iudi. §. j. colla. ix. Accursius.

i *Debet*. id est potest per legem. vt j. eo. l. solent. §. sicut. & j. de iud. cum prator. §. j. & sic ponitur infra de lega. ij. l. si quis seruũ. §. si inter. in fi. §. & j. de here. insti. l. j. respõ. & j. an per ali. cau. ap. l. ij. sic econtra potest, pro debet ponitur: vt C. de peda. iu. l. ij. in fi. & infra man. si mãdauero. §. fin. & infra qui po. in pig. ha. creditor. j. respon. & infra de qui. re. ad eundem iu. eatur. l. j.

o *Str. respon. certe bene potest.* Solent. j. C. A. S. V. S. Hic dicit q̄ proconsul postquam intrauerit prouinciã sibi decretam potest mandare legatis vt ipsi legati audiant custodios, vel ipsos custodes. Et postquam audierint, quòd ipsi legati remittant ad proconsulem, vt ipse proconsul damnet vel absoluat. q. d. legati proconsulis possunt cognoscere de criminibus: sed proconsul sententiabit. & est hic speciale. nam aliã nõ potest quis gladij potestatem alij mandare. Secundo dicit quòd proconsul potest adimere iurisdictionem suo legato cum consensu tamen principis: & dare potest. Tertio dicit quòd legati proconsulis si dubitant in aliquo, ipsum proconsulem cõsultare debent: non principem. Quarto, in §. sed interdum. dicitur quòd proconsul potest accipere xenia, id est munera. nam non debet ex toto abstinere: nec excedere modum in accipiendo. & hoc idem quidam imperatores per suam epistolam rescripserunt. nec obstat quòd proconsul non potest emere, vel munus accipere, vel donum. nam appellatione doni vel muneris, xenia non continentur. Vltimo dicit quòd proconsul non debet cogere homines ad dandum xenia. Viuianus.

p *Custodiarum*. id est custodiarum personarum: vt sic continens ponatur pro contento. & sic expone statim, vt præauditas custodias. i. custoditas personas. & tunc legatus faciet ea quæ dicuntur. C. de custo. reo. l. fi. & C. de epi. aud. l. iudices. Vel dic custodiarum proprie poni. nam & ipsi custodes sunt puniendi si delinquat in custodiendo, vt infra de custo. reo. l. carceri. & l. milites. Accursius. q *Ad se*. id est ad proconsulem. r *Liberet*. vel condennet nocentem: quod non potest facere legatus: vt j. eo. l. si quid. & infra de reg. iur. l. nemo potest. & j. de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. in fi. s *Mandati*. i. delegationis. Accursius. t *Extraordinarium*. speciale est. u *Potestatem*. id est merum imperium. Accur.

o *Str. respon. certe bene potest.* Solent. j. C. A. S. V. S. Hic dicit q̄ proconsul postquam intrauerit prouinciã sibi decretam potest mandare legatis vt ipsi legati audiant custodios, vel ipsos custodes. Et postquam audierint, quòd ipsi legati remittant ad proconsulem, vt ipse proconsul damnet vel absoluat. q. d. legati proconsulis possunt cognoscere de criminibus: sed proconsul sententiabit. & est hic speciale. nam aliã nõ potest quis gladij potestatem alij mandare. Secundo dicit quòd proconsul potest adimere iurisdictionem suo legato cum consensu tamen principis: & dare potest. Tertio dicit quòd legati proconsulis si dubitant in aliquo, ipsum proconsulem cõsultare debent: non principem. Quarto, in §. sed interdum. dicitur quòd proconsul potest accipere xenia, id est munera. nam non debet ex toto abstinere: nec excedere modum in accipiendo. & hoc idem quidam imperatores per suam epistolam rescripserunt. nec obstat quòd proconsul non potest emere, vel munus accipere, vel donum. nam appellatione doni vel muneris, xenia non continentur. Vltimo dicit quòd proconsul non debet cogere homines ad dandum xenia. Viuianus.

v. P A P I N I A N V S libro primo Questionum.

A *Liquado* madare iurisdictione proconsul potest, et si nondũ in prouinciã peruenierit. quid enim si necessariam moram in itinere patiat, maturissime autem legatus in prouinciã perueniturus sit?

Proconsul potest quantum ad cognitionem causas meri imperij suo legato committere: non quantum ad decisionem. Proconsul non debet passim xenia recipere, licet quandoque possit, non tamen ea quæ in minus transseunt. hoc dicit vsque ad finem. Bartolus.

v. I. V L P I A N V S libro primo de officio proconsulis.

S *olent* etiam custodiarum cognitionem mandare legatis: scilicet vt præauditas custodias ad se remittant: vt innocentem ipse liberet. sed hoc genus mandati extraordinarium est. nec enim potest quis gladij potestatem sibi datam,

proconsul non debet cogere homines ad dandum xenia. Viuianus. p *Custodiarum*. id est custodiarum personarum: vt sic continens ponatur pro contento. & sic expone statim, vt præauditas custodias. i. custoditas personas. & tunc legatus faciet ea quæ dicuntur. C. de custo. reo. l. fi. & C. de epi. aud. l. iudices. Vel dic custodiarum proprie poni. nam & ipsi custodes sunt puniendi si delinquat in custodiendo, vt infra de custo. reo. l. carceri. & l. milites. Accursius. q *Ad se*. id est ad proconsulem. r *Liberet*. vel condennet nocentem: quod non potest facere legatus: vt j. eo. l. si quid. & infra de reg. iur. l. nemo potest. & j. de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. in fi. s *Mandati*. i. delegationis. Accursius. t *Extraordinarium*. speciale est. u *Potestatem*. id est merum imperium. Accur.

a Coercitionis. etiam ad cognoscendum, nisi in hoc legato: vt dixi. sed in alio legato transit modica coercitio, vt infra de offi. eius cui man. est iurisd. l. i. §. si. non quæ sit merù vel mixtum imperium: vt hic.

b Non possunt. immo potest, vt C. eo. l. j. quæ est contra. Sol. nō potest vt iudicet: potest vt audiat, & proco-

suli referat: vt ibi, & s. proxi. Item videtur qd possit iudicare legat: sicut facit in suspecto tutore: vt j. de suspe. tu. l. j. §. damus. & inst. de suspe. tut. §. j. quæ est contra. Sol. in legato proconsulis duo specialia sunt. Primum quia de omni crimine cognoscit: vt hic dicitur, licet alius delegatus non possit, nisi in casu necessitatis: vt j. de offic. eius cui man. est iurisd. l. j. §. j. Secū-

dum, quia suspectum tutorem remouet, licet alius delegatus de remouendo tantum cognoscat: vt infra de suspe. tut. l. j. §. si damus. ver. an autem. nō autē vt remoueat, vt infra ad Turpi. l. j. §. suspecti.

c Ita adimere. vt infra de iudi. l. iudicium.

d Debet. ex honestate. potest tamen, vt prædiximus proximè, & in authen. de iudi. §. si vero iudex. colla. vi. sic C. de pigno. l. iij.

e Principem. quia sic fieret per saltum quod per gradus fieri debet: vt j. de ap. l. imperatores. j. respon. & in authen. de man. princ. §. sit tibi quoque. coll. iij. Accursius.

f Respondere. de iure cum cōsilio sapientū, cum ipse sit laicus: nō de facto: vt infra de iudi. l. eum. ij. §. j.

g Vetus prouer. ium. si hoc subaudi, secundū l. i. neque omnino, neq; semper, neque ab omnibus. vel dic de litera quæ sequitur. Accursius.

h Sed passim. l. accipere, id est sine delectu, vt infra de rit. nup. l. palam.

i Auarissimum. & sic prohibitum. & sic medium tenendum est: vt j. de pig. ac. si seruos. in gl. fin. & in fi. huius l. & infra man. l. ita vt.

k Nisi ab emptione excipit. Accursius.

l Non pertinet. & sic appellacione doni vel muneris non continentur xenia, per interpretationem: pertinent tamen ex verbi significatione, vt infra tit. iij. plebiscito.

m Qualitatem. i. necessitatem. & sic no. quod sit gratis, non debet ad necessitatem deduci, & sic facit pro rustico qui aliquid præstitit aliquādiu. sic infra de annu. leg. l. Scio. §. j. & C. de agri. & cens. l. l. i. i. in gl. colonorum.

n In aliquam. CAS vs. Tria dicit hæc lex. Postquam in metropolim venerit proconsul, si ciuitas se illi velit commendare, non debet de hoc dolere, immo libenter audiat. Secundū dicit quod debet indicere festa secundum antiquam consuetudinem. postquam intrauerit prouinciam sibi decretam.

o Tertiū dicit quod debet circumire ciuitatem, & curatores constituere, vt opera incepta compleantur. Quarto dicit quod tantam iurisdictionem habet proconsul, quantam habent

ff. Verus.

A omnes magistratus de ciuitate Romana excepto principe, consule, & præfecto. Sed si sit inter fiscum & priuatum aliqua causa, non proconsul, sed procurator Cæsaris cognoscat. In §. vbi. sic ponitur casus: Si iudex vult mittere sententiam deficiuam in scriptis, non potest partibus absentibus. vel aliter secundo dicas, qd libellus nō sit dandus vbi exigitur causa cognitio summaria: vt in alimentis & tractationibus. Vel tertio dicas hunc casum, quod ea quæ desiderant causæ cognitionem plenam, & officio iudicis explicantur, nō iure actionis, & hoc verius: deligari non possunt. Vel quarto dicas, quod in illo casu vbi decretum exigitur: non potest ipse pronunciare, & alij legendam committere. Tertio dicit hæc lex: Proconsul debet legitime aduocatos audire. Item audiet patrem & patronum de libertis & filiis conquirentes. Item dicit quod primouenientes aduocatos primo admittet proconsul: sed non ita ne alij inferiores aduocati non audiantur. Itē dicit quod si aliquis non potest habere aduocatum, quod proconsul det ei. aliās esset ei blasphemum. Vltimo dicit qd hæc omnia locum habent in alijs magistratibus. b. d. vsque ad l. meminisse.

vertitur inter fiscum & priuatum, non cognoscat, licet cognoscere possit. hoc dicit vsque ad §. vbi decretum. in l. nec quicquam.

VII. IDEM libro secundo de officio proconsulis.

S In aliam quam celestem ciuitatem vel prouincie caput aduenerit. pati debet commendari sibi ciuitatem, laudesque suas, non grauātē audire, cum honoribus prouinciales id vindicent: & ferias secundum mores, & consuetudinem quæ retro obtinuit, dare: ædes factas, & opera publica circumire inspiciendi gratia, an facta tecta quæ sint, vel an aliqua refectione indigeant: & si qua coepta sunt, vt consummentur, prout vires eius reipublicæ permittunt, curare debet curatoresque operum diligentes solenniter præponere: ministeria quoque militaria, si opus fuerit, ad curatores adiuuandos dare. Cum plenissimam autem iurisdictionem proconsul habeat: omnium partes qui Romæ vel quasi magistratus, vel extra ordinem ius dicunt, & ad ipsum pertinent.

B & ferias secundum mores, & consuetudinem quæ retro obtinuit, dare: ædes factas, & opera publica circumire inspiciendi gratia, an facta tecta quæ sint, vel an aliqua refectione indigeant: & si qua coepta sunt, vt consummentur, prout vires eius reipublicæ permittunt, curare debet curatoresque operum diligentes solenniter præponere: ministeria quoque militaria, si opus fuerit, ad curatores adiuuandos dare. Cum plenissimam autem iurisdictionem proconsul habeat: omnium partes qui Romæ vel quasi magistratus, vel extra ordinem ius dicunt, & ad ipsum pertinent.

C & ad ipsum pertinent.

VIII. IDEM libro trigentesimo nono ad Edictum.

ET ideo maius imperium in ea prouincia habet omnibus post principem.

IX. IDEM libro primo de officio proconsulis.

NEC quicquam est in prouincia, quod non per ipsum expediatur. Sanè si fiscalis pecuniaria causa sit, quæ ad procuratorem principis respicit: melius fecerit si abstineat.

D stri, non fiat sine licentia principis, vel sui proconsulis: vt supra de rerum diu. l. sacra. §. pe. & dic vt ibi.

t Preponere. nec enim sufficit præponere, nisi & prepositi gerant, vt infra ad Tertul. l. ij. §. non solum. & §. sequen. & §. quid tamen.

u Ministeria. id est ministros militares.

x Cum plenissimam. cui adhæret merum imperium. plenior, cui adhæret mixtum. templaena, cui modica coercitio: vt in delegato: vt dicemus infra de offi. eius cui man. est iurisd. l. fina. in fine.

y Omnium. scilicet magistratum.

z Dicunt. excepto consule, qui præerat senatoribus: & præ se & præ. qui magnum habent priuilegium, vt supra de offic. præfect. præ. l. j. §. his cunabulis.

a Nec quicquam. Melius. bono melius inuenitur: vt hic, & C. Bono melius inuenitur.

b de procu. exigendi, in glo. nō iniustæ. & infra de verb. oblig. l. vbi autem non. §. j. vel electi. sed quæ sunt illæ quæ procuratorem Cæsaris respiciunt? Respond. si agatur inter

fiscum

* in aliquâ cele.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

* facta te- Chag; sine.

Legat. pro-

consulis duo specialia habet.

* De hoc mouerunt mo de pulchri Quid lib. i. eloni. ele. g. 10.

† id est nec omnia nec passim, nec ab omni. Ang. Politi. trans. Misc. c. 95. † Concer. ter. m. ca. qui restit. 11. q. 3. C. de no. li. cet. c. 14. q. non sane.

a illa gl. est no. senatū Bal. ad hoc qd dicitur facta gra. tu. nō iudic. et obligat. tunc in su. tunc ex ne. cessitate. e. si fuerit plura. Bal.

Bono melius inuenitur.

e fiscum

fiscum & priuatum: vt C. vbi cau. sta. iam dudum. & C. si aduer. A l. j. vel vt ipse cognoscat, & alius det sententiam. ad minus enim ter debet audire qui iudicat: vt in authen. vt defunct. seu fu. §. illud. colla. v.

a *Decretum*. si vis omnia habere plana, dic decretum, id est definitiua sententia nam tunc per libellum, id est per sententiam partibus absentibus datam, & ad eas partes velut epistolam missam ferri non potest. & sic etiam frequentem regulam hic intellige: vt hic, & J. de re iud. l. de vnoquoque. & C. de sent. ex bre. recit. l. j. Sed interlocutoria potest absentibus partibus ferri: vt infra de arbi. diem proferre. in principio. Item quod dicitur. causa cognitione, die si plenam, quod est vbi quocumque est danda definitiua: vt C. de iud. l. indices. Alij dicunt, per libellum scilicet datum iudici. vt scilicet non debeat dari libellus. & erit exemplum in transactione alimentorum, & in alienationibus rerum minorum, & in similibus. hanc reprobam excusatio a tutela non datur, nisi causa cognita, & tamen libellus dari debet: vt infra de execu. tut. l. scire oportet. §. porell. & quod dicitur in eo. tit. l. excusare. est verum de absente, vt absens per epistolam & per libellum non possit se excusare: praesens vero sic. Tertij dicunt per libellum, scilicet datum ab ordinario alicui delegato, in quo causa demandatio contineatur, & haec videtur communis positio. Oppo. ergo de in integr. restit. quae datur causa cognita: vt infra de in integr. rest. l. omnes. & tamen demandatur: vt C. vbi & apud quem. l. fina. sed in ea speciale. Item opponitur de his quae summam cognoscuntur: vt infra offic. eius cui manda. est iurisd. l. pen. §. vt possessio. & infra de ven. in poss. mit. l. j. §. si ea. & de similibus quae dices infra ad exhib. l. iij. §. ibidem. vt est actio ad exhibendum. Respon. locum habere regulam in his quae plenam, non semiplenam cause cognitionem desiderant. Item opponitur de cognitione singularum causarum ciuiliu, quae fit plenissime: vt C. de iud. l. indices. & tamen demandatur: vt C. qui pro sua iurisd. l. j. Respon. hic loquitur de his quae magis iudicis officio, quam actionis iure expediuntur: vt est in transactione alimentorum, & in bon. poss. dandis: vt infra de transac. l. cum hi. §. si praetor. & §. sed nec item in dilacione indulgenda: vt C. de dil. a procedente. Item oppo. C. de offic. eius qui vicem alt. ge. l. suggerente. Respon. hi qui in locum decedentium substituantur. non habentur pro delegatis: cum ordinariam iurisdictionem a lege consequantur, vt infra de tut. & cu. da. ab his. l. j. Quarto ponunt quidam sententiam quod non possit delegare, vt vnus scilicet scribat sententiam, & alij iudici committat legendam: vt C. de senten. ex breuic. recit.

b *Nec adeo dissimulare*. id est nimium, vel in tantum, vt contempribilis videatur, sed medium teneat: vt infra de offi. praef. obseruandam. §. sed & in cognoscendo.

bus debet indulgere plenique foeminis, vel pupillis, vel alijs debilibus, vel iis qui suae mentis non sunt, si quis eis petat: vel si nemo sit qui petat, vltro eis dare debet. Sed si qui per potentiam aduersarij non inuenire se aduocatum dicat, aequae oportebit ei aduocatum dare. Ceterum opprimi aliquem per aduersarij sui potentiam non oportet. hoc enim etiam ad inuidiam eius qui prouinciae praest, spectat, si quis tam impotenter se gerat, vt omnes metuant aduersus eum aduocationem suscipere. Quae etiam omnium praesidium communia sunt, & debent ab his obseruari.

Proconsul debet de causis cognoscere, & omnia agere vsque in aduentum successoris. h. d. hoc principium: & est optimum.

x. IDEM libro decimo de officio proconsulis.

Meminisse oportebit, vt que ad aduentum successoris omnia debere proconsulem agere, cum sit vnus proconsulatus, & vtilitas prouinciae exigat esse aliquem per quem negotia sua prouinciales explicent. ergo in aduentum successoris debet ius P dicere.

Proconsul non debet remittere legatum suum antequam de prouincia recedat. hoc dicit Bartolus.

Legatum suum ne ante seque de prouincia dimittat, & lege Iulia repetundarum, & rescripto diui Hadriani ad Calpurnium Rufum proconsulem Achaiae admonetur.

Causa qua animaduersionem requirit, non spectat ad legatum proconsulis. hoc dicit Bartolus.

xI. VENVLEIVS Saturainus libro secundo de officio proconsulis.

fieri debet per se, si potest: vel per legatum suum ante per duos dies proconsulatus sui praedecessoris, vt hic, & in auth. de administrat. in fi. col. vij.

o *Proconsulatus*. vtriusque; proconsulis. vel dic, primi ante tempus suum finitum, & post vsque in aduentum successoris.

p *Debet ius*. etiam si vltra suum tempus sit, propter ciuium utilitatem: vt hic dicit. & dicitur idem magistratus, vt infra de preca. l. sed & si manente. & sic potest etiam delegare vltra suum tempus. sed contra infra de iurisd. omn. iud. eum qui magistratus. sed dic quod non dicitur finitum officium, nec dicitur priuatus, donec successor aduenerit: & ipse sciuerit: vt infra tit. ij. si forte. & J. tit. j. l. j.

q *Ante se*. nam finitio officii, vterque; remanebit per quinquaginta dies: vt C. vt omnes causae tam ciui. quam cri. l. j. & in aut. de adm. §. si. colla. vij.

si quid

† Vide pro §. huius intelligentia Aic. li. para do. 2. c. 3. et Bud. qui interpretatur libellu hoc loco schedula supplicis, qua postula sa principibus popula res exponere solent. † Qui concinnatores vel redemptores causarum dicitur pulchre Alex. ab Alex. li. 4. ca. 15.

† Vide qua scripta elegerit in hunc locum Marius Salomonius.

† Cic. in orat. pro Fonteio, docet que iudice obseruare debeat.

† In hunc locum scribitur vbi supra

† In hunc locum scribitur vbi supra

† M. Eminisse. §. CA. s. v. s. Potestas Bononiensis vsque ad Ianuarii stare debet. nunc quaritur si in Ianuario non veniat alius potestas: an possit vltra Ianuarium stare? & dicit quod sic. Secundo dicit quod legatus proconsulis, & ipse proconsul debent stare in ciuitate, quam administrant. Viuianus. n In aduentum. quod

Si quid erit atrociter. sed modice: vt infra de offic. eius cui

Legatus habet. li habes, ius habet: concor. j. de iudi. l. cum

Si quid erit quod maiore animaduersione exigat, reuicere legatus apud procon

Legatus mandata sibi iurisdictione iudicis dandi

Legati proconsulis nihil proprium habent nisi a proconsule eis mandata fuerit iurisdictione.

Proconsules non amplius quam sex fascibus vtuntur.

Et legati proconsulum tutores dare possunt.

Proconsul portam Romae ingressus deponit imperium.

De officio praefecti Augustalis.

Praefectus Augustalis eo ipso imperium amittit, quod successor intravit Alexandriae.

Praefectus Aegypti non prius deponit praefecturam & imperium, quod ad similitudinem proconsulis lege sub Augusto ei datum est, quam Alex

Et legati proconsulum tutores dare possunt.

Proconsul ingressus in redeundo imperium, quantum ad exercitum etiam voluntarie, & etiam quantum ad insignia: vt supra eo. l. j. Sed contra videtur, quia Roma communis est patria: vnde non videbatur deponisse imperium, quod in sua etiam provincia, vt infra ad mu. l. Roma.

De officio praefecti Augustalis.

Praefectus Aegypti. Hunc praefectum constituit & ordinavit Augustus Imperator. vnde praecipit haec lex, vt ille praefectus non recedat

nec deponat imperium suum priusquam successor eius veniat in Alexandriam ciuitatem.

Praefectus Aegypti, qui dicitur Augustalis: quia Augustus primum eum ibi constituit. Accurcius.

Alexandriam. sed quare hoc? Respon. quia Alexandria metropolitana erat ciuitas, in qua praefectus conseqeatur praefecturam, sicut & imperator Romae. antequam ergo ille conseqeatur praefecturam, quod erat per ingressum Alexandriae, hic non deponere: vt supra titu. j. l. meminisse.

De officio praesidis. **T**itulvs xviii. Appellatione praesidis continetur quicumque rector provinciae: vt apud se talis praeses potest manumittere. h. d.

Macer libro primo de officio praesidis.

Praesidis nomen generale est, eoque & proconsules, & legati Caesaris, & omnes provincias regentes, licet senatores sunt, praesides appellantur: proconsulis appellatio specialis est.

Praes provinciae cognoscit de criminibus in sua provincia per quoscunque commissis, & eos punit donec est in provincia. at si excesserit, priuatus est quantum ad exercitum. Bartolus.

Vlpianus libro vicensimo sexto ad Sabinum.

Praes apud se adoptare potest, quemadmodum & emancipare filium, & manumittere seruum potest.

Praes provinciae in sua provincia homines tantum imperium habet: & hoc dum in provincia est. nam si excesserit, priuatus est. Habet interdum imperium & aduersus extraneos homines, si quid manu commiserint. nam & in mandatis principum est, vt curet is qui provincia praesert, malis hominibus provinciam purgare: nec distinguitur & vnde sint

Praes exercituum, non quantum ad voluntariam, vt supra titu. ij. l. j. & l. ij. item hoc, si volebat aliquid exequi extra provinciam, puta demandare sententiam executioni de re existente extra provinciam, vel intra, per se: sed per delegatum sic potest, vt supra de officio praefecti. vt b. l. fina. quod non potest plusquam priuatus: vt infra de bo. aucto. iudi. post. cum vnus. j. pen. non autem dico si exierit, vt ob hoc videatur in provincia amisisse imperium: vt dicunt Vascones, qui dicunt se non teneri sub rege Angliae nisi ipse sit in Vasconia: alii autem nolunt ei seruire: sed dicunt eum priuatum, & non esse eorum regem. sed male intelligunt, nam non est priuatus: sicut nec sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium. hoc tamen est quod non habet exercitum iurisdictionis extra provinciam suam: quia in dicendis sententiis morum suorum maiorum debet referre: vt supra de iust. & iur. l. pen. potest tamen & debet delegare etiam extra, vt delegatus intra provinciam cognoscat: vt dixi supra de officio praefecti. vt b. l. fina.

Extraneos. sed & sui dici possunt ratione delicti: vt C. vbi de cri. agi oportet. l. j. & in anthen. qua in provincia, in principi. & C. vbi tena. vel cl. l. j.

Nec distinguitur. sic nec nos distinguiamus: vt j. de postu. l. imperator. ar. contra. j. de testi. quaesitum. Item ar. quod rescripta

Praesidii nomen, scilicet provinciae. sed nomen praesidis, non addito, provinciae, est generalissimum.

Et proconsulis, sed quae est differentia inter praesidem, vt in hoc titulo accipitur, & proconsulem? Respon. proconsulem ex consulibus eligebatur, & ad remotam provinciam regendam mittebatur extra Italiam: sed praesides non ex consulibus: vt sic a nomine argumentetur: vt in iust. de don. s. est & aliud. & sic tribus modis dicitur praes: stricte: vt in hoc titu. largius: vt hac l. largissime: vt in glossa parua quae incipit, scilicet provinciae.

Praes. Sernum. & sic obtinet vicem duorum: vt s. de adop. si consul. & speciale est in voluntaria iurisdictione: alius scus: vt infra de pac. si plures.

Praes. Priuatus est, quantum ad contentiosam iurisdictionem, non quantum ad voluntariam, vt supra titu. ij. l. j. & l. ij. item hoc, si volebat aliquid exequi extra provinciam, puta demandare sententiam executioni de re existente extra provinciam, vel intra, per se: sed per delegatum sic potest, vt supra de officio praefecti. vt b. l. fina. quod non potest plusquam priuatus: vt infra de bo. aucto. iudi. post. cum vnus. j. pen. non autem dico si exierit, vt ob hoc videatur in provincia amisisse imperium: vt dicunt Vascones, qui dicunt se non teneri sub rege Angliae nisi ipse sit in Vasconia: alii autem nolunt ei seruire: sed dicunt eum priuatum, & non esse eorum regem. sed male intelligunt, nam non est priuatus: sicut nec sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium. hoc tamen est quod non habet exercitum iurisdictionis extra provinciam suam: quia in dicendis sententiis morum suorum maiorum debet referre: vt supra de iust. & iur. l. pen. potest tamen & debet delegare etiam extra, vt delegatus intra provinciam cognoscat: vt dixi supra de officio praefecti. vt b. l. fina.

Extraneos. sed & sui dici possunt ratione delicti: vt C. vbi de cri. agi oportet. l. j. & in anthen. qua in provincia, in principi. & C. vbi tena. vel cl. l. j.

Nec distinguitur. sic nec nos distinguiamus: vt j. de postu. l. imperator. ar. contra. j. de testi. quaesitum. Item ar. quod rescripta

Praesidii nomen, scilicet provinciae. sed nomen praesidis, non addito, provinciae, est generalissimum.

Et proconsulis, sed quae est differentia inter praesidem, vt in hoc titulo accipitur, & proconsulem? Respon. proconsulem ex consulibus eligebatur, & ad remotam provinciam regendam mittebatur extra Italiam: sed praesides non ex consulibus: vt sic a nomine argumentetur: vt in iust. de don. s. est & aliud. & sic tribus modis dicitur praes: stricte: vt in hoc titu. largius: vt hac l. largissime: vt in glossa parua quae incipit, scilicet provinciae.

Praes. Sernum. & sic obtinet vicem duorum: vt s. de adop. si consul. & speciale est in voluntaria iurisdictione: alius scus: vt infra de pac. si plures.

Praes. Priuatus est, quantum ad contentiosam iurisdictionem, non quantum ad voluntariam, vt supra titu. ij. l. j. & l. ij. item hoc, si volebat aliquid exequi extra provinciam, puta demandare sententiam executioni de re existente extra provinciam, vel intra, per se: sed per delegatum sic potest, vt supra de officio praefecti. vt b. l. fina. quod non potest plusquam priuatus: vt infra de bo. aucto. iudi. post. cum vnus. j. pen. non autem dico si exierit, vt ob hoc videatur in provincia amisisse imperium: vt dicunt Vascones, qui dicunt se non teneri sub rege Angliae nisi ipse sit in Vasconia: alii autem nolunt ei seruire: sed dicunt eum priuatum, & non esse eorum regem. sed male intelligunt, nam non est priuatus: sicut nec sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium. hoc tamen est quod non habet exercitum iurisdictionis extra provinciam suam: quia in dicendis sententiis morum suorum maiorum debet referre: vt supra de iust. & iur. l. pen. potest tamen & debet delegare etiam extra, vt delegatus intra provinciam cognoscat: vt dixi supra de officio praefecti. vt b. l. fina.

Extraneos. sed & sui dici possunt ratione delicti: vt C. vbi de cri. agi oportet. l. j. & in anthen. qua in provincia, in principi. & C. vbi tena. vel cl. l. j.

Nec distinguitur. sic nec nos distinguiamus: vt j. de postu. l. imperator. ar. contra. j. de testi. quaesitum. Item ar. quod rescripta

Praesidii nomen, scilicet provinciae. sed nomen praesidis, non addito, provinciae, est generalissimum.

Et proconsulis, sed quae est differentia inter praesidem, vt in hoc titulo accipitur, & proconsulem? Respon. proconsulem ex consulibus eligebatur, & ad remotam provinciam regendam mittebatur extra Italiam: sed praesides non ex consulibus: vt sic a nomine argumentetur: vt in iust. de don. s. est & aliud. & sic tribus modis dicitur praes: stricte: vt in hoc titu. largius: vt hac l. largissime: vt in glossa parua quae incipit, scilicet provinciae.

Praes. Sernum. & sic obtinet vicem duorum: vt s. de adop. si consul. & speciale est in voluntaria iurisdictione: alius scus: vt infra de pac. si plures.

Praes. Priuatus est, quantum ad contentiosam iurisdictionem, non quantum ad voluntariam, vt supra titu. ij. l. j. & l. ij. item hoc, si volebat aliquid exequi extra provinciam, puta demandare sententiam executioni de re existente extra provinciam, vel intra, per se: sed per delegatum sic potest, vt supra de officio praefecti. vt b. l. fina. quod non potest plusquam priuatus: vt infra de bo. aucto. iudi. post. cum vnus. j. pen. non autem dico si exierit, vt ob hoc videatur in provincia amisisse imperium: vt dicunt Vascones, qui dicunt se non teneri sub rege Angliae nisi ipse sit in Vasconia: alii autem nolunt ei seruire: sed dicunt eum priuatum, & non esse eorum regem. sed male intelligunt, nam non est priuatus: sicut nec sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium. hoc tamen est quod non habet exercitum iurisdictionis extra provinciam suam: quia in dicendis sententiis morum suorum maiorum debet referre: vt supra de iust. & iur. l. pen. potest tamen & debet delegare etiam extra, vt delegatus intra provinciam cognoscat: vt dixi supra de officio praefecti. vt b. l. fina.

Extraneos. sed & sui dici possunt ratione delicti: vt C. vbi de cri. agi oportet. l. j. & in anthen. qua in provincia, in principi. & C. vbi tena. vel cl. l. j.

Nec distinguitur. sic nec nos distinguiamus: vt j. de postu. l. imperator. ar. contra. j. de testi. quaesitum. Item ar. quod rescripta

Praesidii nomen, scilicet provinciae. sed nomen praesidis, non addito, provinciae, est generalissimum.

Et proconsulis, sed quae est differentia inter praesidem, vt in hoc titulo accipitur, & proconsulem? Respon. proconsulem ex consulibus eligebatur, & ad remotam provinciam regendam mittebatur extra Italiam: sed praesides non ex consulibus: vt sic a nomine argumentetur: vt in iust. de don. s. est & aliud. & sic tribus modis dicitur praes: stricte: vt in hoc titu. largius: vt hac l. largissime: vt in glossa parua quae incipit, scilicet provinciae.

Praes. Sernum. & sic obtinet vicem duorum: vt s. de adop. si consul. & speciale est in voluntaria iurisdictione: alius scus: vt infra de pac. si plures.

Praes. Priuatus est, quantum ad contentiosam iurisdictionem, non quantum ad voluntariam, vt supra titu. ij. l. j. & l. ij. item hoc, si volebat aliquid exequi extra provinciam, puta demandare sententiam executioni de re existente extra provinciam, vel intra, per se: sed per delegatum sic potest, vt supra de officio praefecti. vt b. l. fina. quod non potest plusquam priuatus: vt infra de bo. aucto. iudi. post. cum vnus. j. pen. non autem dico si exierit, vt ob hoc videatur in provincia amisisse imperium: vt dicunt Vascones, qui dicunt se non teneri sub rege Angliae nisi ipse sit in Vasconia: alii autem nolunt ei seruire: sed dicunt eum priuatum, & non esse eorum regem. sed male intelligunt, nam non est priuatus: sicut nec sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium. hoc tamen est quod non habet exercitum iurisdictionis extra provinciam suam: quia in dicendis sententiis morum suorum maiorum debet referre: vt supra de iust. & iur. l. pen. potest tamen & debet delegare etiam extra, vt delegatus intra provinciam cognoscat: vt dixi supra de officio praefecti. vt b. l. fina.

Extraneos. sed & sui dici possunt ratione delicti: vt C. vbi de cri. agi oportet. l. j. & in anthen. qua in provincia, in principi. & C. vbi tena. vel cl. l. j.

Nec distinguitur. sic nec nos distinguiamus: vt j. de postu. l. imperator. ar. contra. j. de testi. quaesitum. Item ar. quod rescripta

Praesidii nomen, scilicet provinciae. sed nomen praesidis, non addito, provinciae, est generalissimum.

Et proconsulis, sed quae est differentia inter praesidem, vt in hoc titulo accipitur, & proconsulem? Respon. proconsulem ex consulibus eligebatur, & ad remotam provinciam regendam mittebatur extra Italiam: sed praesides non ex consulibus: vt sic a nomine argumentetur: vt in iust. de don. s. est & aliud. & sic tribus modis dicitur praes: stricte: vt in hoc titu. largius: vt hac l. largissime: vt in glossa parua quae incipit, scilicet provinciae.

Praes. Sernum. & sic obtinet vicem duorum: vt s. de adop. si consul. & speciale est in voluntaria iurisdictione: alius scus: vt infra de pac. si plures.

Praes. Priuatus est, quantum ad contentiosam iurisdictionem, non quantum ad voluntariam, vt supra titu. ij. l. j. & l. ij. item hoc, si volebat aliquid exequi extra provinciam, puta demandare sententiam executioni de re existente extra provinciam, vel intra, per se: sed per delegatum sic potest, vt supra de officio praefecti. vt b. l. fina. quod non potest plusquam priuatus: vt infra de bo. aucto. iudi. post. cum vnus. j. pen. non autem dico si exierit, vt ob hoc videatur in provincia amisisse imperium: vt dicunt Vascones, qui dicunt se non teneri sub rege Angliae nisi ipse sit in Vasconia: alii autem nolunt ei seruire: sed dicunt eum priuatum, & non esse eorum regem. sed male intelligunt, nam non est priuatus: sicut nec sacerdos desinit esse, cui interdicitur officium. hoc tamen est quod non habet exercitum iurisdictionis extra provinciam suam: quia in dicendis sententiis morum suorum maiorum debet referre: vt supra de iust. & iur. l. pen. potest tamen & debet delegare etiam extra, vt delegatus intra provinciam cognoscat: vt dixi supra de officio praefecti. vt b. l. fina.

Extraneos. sed & sui dici possunt ratione delicti: vt C. vbi de cri. agi oportet. l. j. & in anthen. qua in provincia, in principi. & C. vbi tena. vel cl. l. j.

Nec distinguitur. sic nec nos distinguiamus: vt j. de postu. l. imperator. ar. contra. j. de testi. quaesitum. Item ar. quod rescripta

Praesidii nomen, scilicet provinciae. sed nomen praesidis, non addito, provinciae, est generalissimum.

Et proconsulis, sed quae est differentia inter praesidem, vt in hoc titulo accipitur, & proconsulem? Respon. proconsulem ex consulibus eligebatur, & ad remotam provinciam regendam mittebatur extra Italiam: sed praesides non ex consulibus: vt sic a nomine argumentetur: vt in iust. de don. s. est & aliud. & sic tribus modis dicitur praes: stricte: vt in hoc titu. largius: vt hac l. largissime: vt in glossa parua quae incipit, scilicet provinciae.

141

Vide Vo-

Post A-

sum con-

Roma con-

De praesidib. vide apud Laq. in l. 2. Co. vesp. Ro.

Praes & proconsul dicitur.

si quod malum.

l. iij. ff. de iur. d. l. iij.

l. iij. ff. de iur. d. l. iij.

l. iij. ff. de iur. d. l. iij.

l. iij. ff. de iur. d. l. iij.

l. iij. ff. de iur. d. l. iij.

Jargè sunt interpretanda: sic & supra de off. præfe. vr. l. j. §. ini-
tio. Accursius.

a Præfes. Post principem. vt supra tit. ij. l. & ideo. Accursius.

b Præfes prouinciæ. Dare potest. hoc dic vt supra de offi. præfe-
cti vrbi. l. fin. Accursius.

l Illicitas. CA SVS. In

primis hæc lex præcipit vt præfes curet ne extorqueatur aliquid per metum, nec aliquid illicitum fiat, & prouideat ne aliquid malo modo lucretur. **VRBITAS.** Secundo dicit, pone quod aliud erat actum: & aliud scriptum. postea probatum fuit per testimonium quid actum est. sequitur quod actum est. **NE POTENTIORES.** Tercio dicit quod curet præfes ne potentiores opprimat tenuiores. Quarto dicit. Pone quod potestas Bononiensis. mittat suos ambasiatores vel pro tributis, vel pro alio: præcipitur hic, qd isti ambasiatores non debent ducere malos homines seruientes, vt turbent prouinciã: & hoc procuret præfes prouinciæ. Item in §. ne tenuis. dicitur quod aliquis non prohibeatur negotiari, nec exercere negotiationem non prohibitam: & hoc curet præfes prouinciæ. Item dicit quod illi seruientes accipiebant sœnus, & alia lucrabantur: & hoc non faciebant propter milites. hoc debet præfes curare ne fiat. Itẽ dicit quod si medicus medicauit per imperitiã, tenetur: sed non tenetur si moriatur æger nõ per imperitiã. Item dicit quod vniuersi qui regunt prouincias, habent ius & possunt dare in metallum. Item dicit quod si præfes aliquid pecuniariter condemnauit, nec ille condemnatus soluere possit, quod remittere ei pœna propter inopiam vnde & si fiat postea soluendo, nõ tamen debet iterum exigi. Viuianus.

c Numeratione. hoc refertur tantum ad venditiones.

d Prohibeat. quod cauetur per totum tit. j. de dolo. & præcipue in l. arbitrio. & quod metus causa. & præcipue in l. si cum exceptione. §. Pedius. & l. fin. §. si iusto. & §. fin. Azo.

e Sentiat. vel dolo, vel facilitate: vt cauetur per totum tit. de mino. xxv. an. & præcipue in l. quod si minor. in fi. & infra qui ex cau. ma. vel re ipsa. vt C. de rescin. ven. l. ij.

f Veritas. Pone casum, aliud erat scriptum, aliud actum. si ex fide testium qui probant apparet quid est actum, id sequitur: vt hic & C. plus valere quod agitur per totum tit. & C. de errore ad l. ij. Item pone exemplum: vt j. fa. er. si filia in princ. & vt j. de neg. gest. item si cum §. fi. & infra de iur. om. iud. si per errorem. & infra ad muni. l. assumptio. & supra de sta. ho. imperator. & infra de re. iu. l. si librarius. in eo ergo quod dicit, ex fide eorum &c. est ar. pro Io. quod secundum allegata debet iudex iudicare, non secundum conscientiam. sed M. contra. & pro eo est infra de fer. eadem. in fine & infra finium reg. si irruptione. §. si. sed ibi vt iudici erat notum: secus si vt priuato. Accursius.

XLIII. VLPIANVS libro trigesimo nono ad Edictum.

3 Præfes prouinciæ maius imperium in ea prouincia habet omnibus post principem.^a

v. IDEM libro primo de omnibus tribunalibus.

4 Præfes prouinciæ nõ magis tutorem quam specialem iudicem ipse se dare potest.^b

VI. IDEM libro primo Opiniorum.

Illicitas exactiones, & violentia factas, & extortas metu venditiones & cautiones, vel sine pretij numeratione prohibeat præfes prouinciæ. Item ne quis iniquum lucrum aut damnum sentiat, præfes prouinciæ prouideat.

Allegatur quod iudex debet iudicare secundum allegata & approbata, non autem secundum conscientiam. Bartolus.

Veritas rerum erroribus gestarum non vitatur: & ideo præfes prouinciæ id sequatur, quod conuenit eum ex fide eorum quæ probantur.

Ad præsidem spectat, ne impotentes à potentibus opprimantur. Bartolus.

Ne potentiores viri humiliores iniuriis adficiant, ne defensores eorum calumniis criminibus insectentur innocentes, ad religionem præsidis prouinciæ pertinet. Illicita ministeria sub prætextu adiuuantium militares viros ad concutiendos homines precedentia prohibere, & deprehensa coercere præfes prouinciæ curet: & sub specie tributorum illicitas

g Humiliores. Largius appellat hic humiles, quam C. de ince. nup. l. humilem.

h Ne defensores. dupliciter lege hæc literam. item facit infra ea. l. §. ne tenuis. Accursius.

i Illicita ministeria. id est ministros.

exactiones fieri prohibeat. Neque licita negotiatione aliquos prohiberi, neque prohibita exerceri, neque innocentibus pœnas irrogari, ad sollicitudinem suam præfes prouinciæ reuocet. Ne tenuis vitæ homines sub prætextu aduentus officiorum vel militum, lumine vel vnico vel breui suppellectili ad aliorum vsus trãslatis, iniuriis vexentur, præfes prouinciæ prouidebit. Ne quid sub nomine militum, quod ad utilitates eorum in commune non pertinet, à quibusdam propria sibi commoda iniquè vindicantibus committatur, præfes prouinciæ prouideat.

Casus humana fragilitatis medico non imputatur, sed imperitiã h. d. Et ex hoc alind concluditur de iure canonico: quod si cut imperitiã nocet, ita casus non nocet sibi quantum ad irregularitatem, quo minus ad alios ordines possit ascendere: vt in ca. tuanos. extra de homi.

Sicuti medico imputari euentus mortalitatis non debet: P ita quod per imperitiã commisit, imputari ei debet. prætextu humana fragilitatis delictum decipientis in periculo homines, innoxium esse non debet. Qui vniuersas prouincias regunt, ius gladij habent: & in metallum dandi potestas eis permissa est.

Multa ex causa necessitatis & paupertatu remitti potest: licet ille qui est facta remissio, efficiatur soluendo, non tamen propter hoc tenetur. h. d. v. que ad fin. & signa gloss.

Præfes prouinciæ si multa quam irrogauit, ex presentibus facultatibus eorum quibus

s Decipientis. scilicet medici.

t Qui vniuersas. id est vniuersi qui regunt prouincias, scilicet præfides vel proconsoles, vel quicumque sint, vt supra eodem. l. j. secus in magistratibus municipalibus, vt infra de iur. omni. iudi. l. magistratibus.

u Ius gladij. quod est merum imperium, vt infra de iur. omni. iudi. l. imperium. sic not. quod clarissimi habent merum imperium: multo magis spectabiles: multo plus illustres & superillustres. excipitur præfectus augustalis: qui licet sit spectabilis, non tamen habet merum imperium: vt C. de offi. præfecti. aug. l. ij. quæ est contra. vel illud quantum ad iudices qui ei substant, vt in eos non habeat merum imperium: in alios autem sic, vt hic dicit.

x In metallum. Dicitur in metallum dari, quando magno pondere metalli premitur: in opus metalli, quando minori: vt infra de pœn. l. aut damnum. §. inter eos. Sed cur non multo magis habet potestatem deportandi ipso facto exequendo, vt infra de leg. iij. l. j. §. hi quibus. ver. deportatos. cum magis sit damnari in metallum quam deportari: cum ex prima maxima capitis deminutio interueniat: ex secunda media, vt instituitur de ca. demi. §. maxima. & §. media? Respon. hoc forte

k Concutiendos. occasione militum qui licite mittebantur, vt de offic. procon. l. iij. §. j. procedebant quidam cum eis qui inferret concussions (sive timores hominibus, aliqua ab eis extorquebant: & sic veniebant in vestimentis ouium, intus autem erant lupi rapaces. & sic not. quod prætextu liciti non debet committi illicitum, vt infra ea. l. §. ne tenuis. & infra de iureiur. si duo. §. idem. & C. qui le. perso. l. fin. & C. de sacro. sanc. eccl. qui sub prætextu.

l Neque prohiberi. nisi in pœna: vt hic & infra de pœnis. l. moris. & supra de offic. præfecti. vrbi. l. j. fin. verficu. & vrbe. quæ sunt contra.

m Innocentibus. sanctius. Est enim &c. vt infra de pœnis. l. absentem.

n Officiorum. id est officialium. Accursius.

o Lumine. puta candelã vna vel lucernã. vel dic quod per similitudinem loquitur. nõ si etiam porcellum habeat tenuis homo, tãquam oculum suum seruat illum: & sic in aliis etiam minimis: vt subiicit. & facit supra ea. l. §. illicita. Accursius.

p Non debet. Non est in medico semper releuetur vt æger. Item & alibi. Et si non persuadet orator &c.

q Prætextu. nõ potes tuum delictum prætextu fragilitatis excusare: vt hic, & j. ad l. A qui. si seruus seruus. §. si fornacarius. in fi.

r Fragilitatis. quam asserit fuisse in agro.

o Coll. lib. 14. c. 2.

† Vide. l. 2. Cod. de off. rect. prouinciæ.

contingit propter infularum assignationem, quæ erant in proprio dominio principis. vnde cum deportatio sine assignatione insulæ fieri non possit, merito in eo expectatur infusus principis, nisi sit maximus iudex.

a Necessitate. Not. ratione necessitatis pœnam remitti: vt hic, & C. de modo multa.

b Reprehensa. aliàs apprehensa, aliàs deprehensa, & est casus, quia si fuit remissa pœna propter inopiam licet fiat postmodum solvendo, tamen non debet iterum exigi: & hoc dicit reprehensa, & c. secus in colono: vt infra loca. si vno. in principio. Item secus in eo qui cesit bonis: vt infra de ces. bo. l. is qui bonis. ij.

c Præses provincia Delectantem. id est inobedientem, siue recusantem.

d Deformitatem. quia ciuitas non debet deformari.

e Necessitatem. nam non quicquid iudicis potestati permittitur, id subiicitur iuris necessitati, & c. vt hic, & infra de iudi. l. non quicquid. & C. quomodo & quando iudex. l. ij. Item hoc, quando verbum potes, vt hic, vel poteris, vt infra l. prox. fuit propositum. Quid autem si verbum, debes? Respond. ibi aliud dici potest. nam per verbum, potes, liberam dare potestatem huic aduendi, & ex quadam consequentia liberam dare videtur ei qui fuit aditus. sed e contrario contraria ratione in verbo, debes. tu dic idem in vtroque. at in voluntatibus vltimis omnia talia necessitatem important: vt infra de lega. iij. l. fideicommissa. §. si quis ita. Item hoc, si sint directa verba ad hos qui petebant à principe. quid autem si verba fuerint directa in ipsum præsidem?

f Vetus.

eam dixit, redigi non posse deprehenderit, necessitate solutionis moderetur, reprehensa exactorum illicita auaritia. Remissa propter inopiam multa, à provinciis regentibus exigi non debet.

Ad iudicis officium spectat, facere adificia vefici. hoc dicit Bartolus.

VII. IDEM libro tertio Opiniano.

PRæses provincie inspectis adificiis dominos eorum causa cognita reficere ea compellat: & aduersus detrectantem competentidremedio deformitatis auxilium ferat.

Verba necessitatis à principe prolata, ad impetrandem rescripta directa, non imponunt necessitatem iudici. Bartolus.

VIII. IULIANVS libro primo Digestorum.

SAepe audiui Cæsarem nostrum dicentem, hac rescriptione, Eum qui provincie præest, adire potes: non imponi necessitatem proconsuli: vel legato eius, vel præfidi provincie, suscipiendæ cognitionis: sed eum æstimare debere, ipse cognoscere, an iudicem dare debeat.

IX. CALLISTRATVS libro primo de cogationibus.

Generaliter quotiens princeps ad præfides provinciarum remittit negotia per rescriptiones, veluti, Eum qui provincie præest, adire poteris: vel cum hac adiectione, Is æstimabit quid sit partium suarum: non imponitur necessitas proconsuli vel legato suscipiendæ cognitionis, quanuis non

distingue, an per verbum, mando, vt tunc delegare possit. an, præcipio, & tunc non: vt in authent. vt nulli iudi. §. & hic vero iubemus. collat. ix. & sic distinguunt curiales domini Papæ, vel Imperatoris: licet sit argu. contra. infra man. l. j. Item ex eo quod hic dicit non imponi necessi. per hæc verba, est argu. quod non interpretatur rescriptum large, vt etiam cogatur ad alterum præfide vel alterantue cognoscendo vel delegando. & sic est contra. §. de constit. princ. l. fin. sed hic redderetur inutile, cū forte ipse cognoscere non posset. vnde sic exponitur: vt argum. infra de lega. j. si quando. & infra ad muni. l. j. in fin.

fit adiectum, Is æstimabit quid sit partium suarum: sed is æstimare debet vtrum ipse cognoscat, an iudicem dare debeat.

Præfides provincia est ampla: & cognoscit in provincia sua de omnibus de quibus alij magistratus Romæ cognoscunt. Bart.

X. HERMOGENIANVS libro secundo iuris Epitomarum.

EX omnibus causis de quibus vel præfectus vrbis, vel præfectus prætorio, itemque consules & prætores ceterique Romæ cognoscunt: correctorum & præfidum provinciarum est notio.

XI. MARCIANVS libro tertio Institutionum.

Omnia enim provinciarum desideria, quæ Romæ varios iudices habent, præ officio præfidum pertinent.

XII. PROCVLVS libro quarto Epistularum.

Sed licet is qui provincie præest, omnium Romæ magistratum vice & officio fungi debeat, non tamen spectandum est quid Romæ factum est, quam quid fieri debeat.

Ad præfides spectat generaliter contra latrones inquirere, & homines male conditionis & vitæ punire, atque eorum receptatores, & ad præfides officium spectat, vt furiosi in carcere detineantur, si aliàs commodè retineri non possunt. Et delictum per furiosum tempore furoris commissum, puniri non debet. secus si fuisset commissum tempore sanæ mentis. & ad custodiam furiosorum debet aliquis deputari: qui si sit negligens, punitur. hoc dicit vique ad finem. Bartolus.

XIII. VLPIANVS libro septimo de officio proconsulis.

in aliquam. in fine. Accursius.

Omnia. CASVS. Hæc lex dicit idem quod superior: & concordat cum ea. nam omnia negotia de provincia, pertinent ad præfidem provincie, & hoc licet sit ita, non tam est considerandum quid Romæ fiat: sed quid fieri debeat.

o Desideria. id est negotia quibus ipsi desiderant iustitiam fieri: non autem omnia priuilegia, nam præfectus vrbis potest relegare vel deportare, præses non: vt diximus supra eodem, illicitas. §. qui vniuersas.

p Habent. inter Romanos.

qS Edlicet. Fieri debeat. quia non exemplis & c. vt C. de sententia, l. nemo. nisi sit factum hac mente, & ex certa sententia contra legem, vt quia semper ita voluerit iudicari, inducendo consuetudinem: vt institui. de satisfda. §. fina. & supra de leg. & senatusconsult. de quibus. in principio. & in fine. quæ sunt contra. Item not. hic quod aliud inspicitur, & aliud fit: vt supra de iust. & iur. l. pe. §. fin. item not. argu. contra eos qui in defectum legum probationem glossarum inducunt. Accursius.

Congruit. CASVS. Hæc lex dicit quod præses debebat curare vt provincia sua sit in pace: quod fieri facile poterit, si præses provinciam suam malis hominibus purgari faciat. Item dicit quod præses debet punire latrones, & receptatores latro-

Isa dicitur etiam commendabit: quia non est alibi secunda dum Bal.

Generaliter. Poteris. De Cops rectorum mero, et ymo, et officio, vide lazum Comm. Reip. li. 2. cap. 2. & c.

Vide An. Aug. emen. l. 4. cap. 8.

e iij num.

num. Vltimo dicit. pone: Titius erat in furore, & non poterat per suos consanguineos detineri. præcipitur hic vt in carcere ponatur. Lex seq. dicit, pone cum Titius erat furiosus, matrem suam occidit, vtrū puniatur, aut in carcere ponatur, aut erat sana mentis: vt quia habebat dilucida interualla: & tunc punitur. Item dicit quod illi qui hunc furiosum custodiebant, si negligentes fuerunt in custodiendo eum, quod illi custodes similiter puniantur. Viuanus.

a Pacata. id est pacificata.

b Malis hominibus. vnde decunque sint: vt supra eod. l. iij. licet hæc cōditio vix possit adimpleri. Accursius.

c Conquirat. id est cōquiri faciat: vt in authent. vt nulli iudic. in princ. coll. ix. sic infra de his qui no. infa. l. furti. §. mandati. in glo. si te. licet præfectus vigilum per se hoc faciat: vt supra de offi. præfe. vig. l. nam salutem. §. penultimo.

d Latrones. de die. e Plagiaris. qui surripiunt filios vel seruos alienos. Accursius.

f Fures. de nocte.

g Non potest. vt infra de retractoribus. l. j. & infra de incend. rui. nau. l. iij. §. non tantum. & §. pen. & C. de agri. & cen. l. omnes. & l. seruos. lib. xi. & infra nau. cau. sta. l. j. §. j.

h Necessarios. id est affines & cognatos: vt supra de iustitia & iu. l. vltima.

i Parricidium. quia interfecerat patrem.

k Pleteretur. plerique enim siugunt dementiam vel propter huiusmodi crimina, vt hic dicit, vel vt curatore accepto detrectent ciuilia munera: vt infra de cura. fu. obseruare. & contioua legem proximam cū ista.

l Diuus Marcus. Cum satis. No. nō debet addi afflictio afflictio: vt hic, & C. de epi. audi. l. tam dementis. & in decret. vij. q. j. cum percussio. & dist. v. ca. si mulier. & C. de epi. & cle. omnes. §. præterea. & C. de pec. l. antepenult. & j. ad leg. Rho. de iac. l. nauis onusta. §. quid ergo. & infra de vulg. sub ex facto. §. Iulianus. & infra ad leg. Pomp. de parric. l. pen. & infra ad leg. Corp. de sic. l. infans.

m Et tamen. licet non sit puniendus.

n Quomam. aliàs quod non tam.

o Nec morbo. hic est interpositio. Accursius.

p Compereris. scilicet quod finxerit.

q Consules nos. super dubio iuris, licet iam semel consulueris, & rescripimus qualiter pronuntiare debeas. quæ consultatio nec hodie nec olim est prohibita: vt in authent. de iudic. §. fin.

A col. vj. vel dic quod etiam de facto consulitur princeps, licet præses non: vt infra de iudi. eum qui, §. j. & hic dicitur. r Astimemus. non ergo statur inquisitioni præsidis. s Immanitatem. quia crimen est magnum. t Cum autem vocaueris. id est citari feceris eos coram te.

u Excusseris. id est inquisueris. Accursius. x In officio suo. Notandum quilibet in officio suo debet diligens esse, non negligens: vt hic, & infra de exc. tu. si duas. §. decet autem. verficu. minueret. & de adm. tur. cū plures. §. nimium. & C. de offic. præfect. præto. Orientis. si quos. nam negligentia omnia laedit: vt in authent. de quaestore. in princip. iij. col. colla. vj. & C. de anna. except. l. penultima. l. Lud. §. C. A. s. v. s. Precepit hæc lex, vt præses prouincie non exeat prouinciam, nisi causa voti: dum tamen non stet per totam noctem extra prouinciam. Viuanus. y Voti. Not. quod quædam ratione voti conceduntur, quæ alias non concederentur: vt infra de procu. l. aut religionis. & l. aut longa. Accursius.

xv. MARCIANVS libro primo de iudiciis publicis.

ILLUD obseruandum est, ne qui prouinciam regit, fines eius excedat, nisi voti y soluendi causa, dum tamen abnoctare z ei non liceat.

Primo ponit de actionibus competentibus præsidis, vel eius familie ex contractibus, vitum durante officio possint intentari: & qualiter ei consulatur si non possint intentari. Secundo ponit de actionibus competentibus ex maleficio. secunda ibi: si quid tamen. & prima subdividitur in duas: quia primo prohibet: secundo remedium adhibet, secunda ibi, ita vt actiones & breuiter. h. d. Actiones præsidis vel eius familie competentes non possunt intentari efficaciter durante officio: licet si tempore amisse forent, daretur ei restitutio, & hoc in actionibus competentibus ex contractibus, competentes autem ex delicto, possunt intentari, vt lis in eis contestetur. Bartolus.

xvi. MACER libro primo de officio præsidis.

SVT de his quæ prouincias regentes, comites, aut libertini eorum, antequam in prouinciam venerint contraxerunt, admissa ad agendum vt litem contestetur. Et respon. quod non, quia actio restituetur mihi finito officio Titij, quæ amissa fuerat eo quod non fuit instituta: puta actio temporalis. §. i. q. v. d. §. Sed pone quod familie Titij factum est furtum, nunquid potest familia admitti ad agendum vt litem contestetur? Et respon. quod potest.

a Senatusconsulto. cuius nomen non habemus.

b Libertini. id est familiares.

c Antequam in prouinciam. multo minus de his quæ postea contraxerunt: vt infra de in ius vocan. l. ij. & infra de iudic. l. patrum literarum. cum hic præses nō sit de minoribus magistratibus: vt infra de iur. l. nec magistratibus.

d Contraxerunt. scilicet cum aliquo de ea prouincia.

Dementia nonnunquam fingitur propter crimina.

Afflictio nō debet addi afflictio.

Pars prima.

a *Parcissimè*, id est non etiam coram superiore. vel ideo dicitur parcissimè, quia per executorem permittitur perpetuatio vel contestatio: vt infra dicit in fine legis.

b *Ius dicatur*, iptis agentibus vel conuentis.

c *Restituitur*, quomodo hoc cum non videatur amisisse, vt infra de iudic. l. secunda. §. pen: Respon. ibi amittuntur, sed datur restitutio: vt hic, & ita sine damno dicitur procedere dilatio, nec ob. quod dicitur. C. de an. except. l. j. in fine. quia saltem per executore potuit hic perpetuare actionem: & ideo amittitur actio: vt C. de an. ex. l. vt perfectius. sed tamen quia non facile vel commode prædites vel eorum comites idem facere possunt propter multitudinem negotiorum, ideo datur restitutio, eadè est ratio in provincialibus: quia & eis est graue cum domino vel subiectis domini litigare, vt C. de epi. audi. l. præfens.

d *Inuito*, scilicet liberto vel alij familiari suo, non autem sibi: quia tunc non fieret etiam contestatio, vt C. ne quis in causa sua iudic. l. j. quæ est contra. Azo. vel hic speciale vsque ad litem contesta. secundum Ioan. alias non, vt ibi, & infra de iudi. omni. iudi. qui iurisdictioni. Vel dic. coram superiore. idem e contra si eius familiaris intulit alij iniuriam. e *Contestetur*, qua non facta datur restitutio, vt infra qui ex cau. ma. l. j. & supra cod. l. prima in principio. f *Et deponatur*, apud iudicem vel aliquem sequestrem, ideo quia persona erat suspecta, vt infra qui satisfidare cog. si fideiusor. §. si. na. alias non fieret, vt C. de probi. sequestra. l. j. quæ est contra. **A D D I T I O.** Solue secundum Bart. & dic quod ibi est regulare. hic est casus specialis quando esset persona suspecta. dic vt no. in d. l. si fideiusor. §.

g *Satisfidare*, id est cauto cum fideiusore, & dic quod satisfidatio est aduerbium.

h *Manumiserit*, i. auctoritatem præstiterit manumittenti. similem expositionem habes supra de offi. procon. l. ij.

i *Cognouerit successorem aduenisse*, vsq; ad cuius euentum durat eius iurisdictioni, vt supra de offi. procon. l. meminisse. licet sit ar. contra. §. tit. ij. l. vlt. & sic no. qd potest ignorans quod non posset sciens. sic §. de offi. præfct. vr. l. Barbarius. & instit. de testa. §. testes. Arg. contra. infra de vsucap. Labeo. quia ibi paria sunt sciens & ignorans. Accursius.

k *Ad aliud dotalitium*, & sic est species, vt infra de verborum significatione. l. inter donum.

l *Poculentum*, quod non est propriè donum vel munus sed xeniu, vt §. de offi. procon. l. solent. §. si. hodie autem nec hoc

ff. Vetus.

accipere debet, nisi in defectum sui salarii, vt in auth. en. scriptum est exemplar huius. §. quapropter dum. colla. ij. m *Prodigatur*, id est coluntur. sic C. de fid. instru. & iur. hab. ff. l. pen. lib. x.

O *Beruardum*, §. C a s v s. Præcipitur hic vt præfes prouinciarum quado reuideret pro tribunali, debeat omnibus præbere adiut, vt possint ad eum ire: sed hoc ita faciat vt non contemnatur. l. iterum dicit, quod quando cognoscit, non debet clamare contra malos homines: nec etiam lacrimari debet si veniat aliqua vel aliquis plorando. Vltimo reddit rationem de hoc. Viuianus.

n *In vltiorem*, scilicet quam oporteat. o *Excandescere*, i. fortiter acclamare. p *Detegit*, i. discoperit. sic instit. de lib. ij. respon. & j. de acquir. re. do. adeo. §. est tamè. in fin. sed nec omnino debet dissimulare, vt supra de offi. procon. l. nec quicquam. §. circa. & not. mirabilem malitiam quam docet hæc lex. quod aliud gerant in corde, & aliud simulent. quod o. ptime faciunt Bononienses. q *Summatim*, id est vt regulam tibi tradam. r *Augeat*, vt infra de post. l. j. in principio. Accursius.

s *Legatus* Cæsaris, id est præfes vel corrector^s prouinciarum, abdicando se non admitti imperium.

X X I. P A V L V S libro singulari de officio adfessorum.

P *Præfes cum cognoscit de seruo corrupto*, vel ancilla deuirginata, vel seruo stuprato: si actor rerum agentis corruptus esse dicitur, vel eiusmodi homo, vt non solam iacturam aduersus substantiam, y sed ad totius domus euersione pertineat: seuerissimè debet animaduertere.

D E O F F I C I O P R O C V R A T O R I S Cæsaris, vel rationalis.

T I T V L V S X I X.

Gesta per procuratorem Cæsaris, tenent & valent, dummodo diligenter & non contra commodum Cæsaris sint gesta. & per procuratorem Cæsaris quaeritur hereditas Cæsari: que si appareat postea non soluendo, habetur pro non adua. h. d. vsque ad l. curatores. Diuiditur in quatuor partes. In prima ponit vnum dictum generale, in secunda ponit aliud dictum, cum quadam limitatione primi dicti. In tertia ponit vnum speciale circa procuratorem Cæsaris. In quarta ponit aliud speciale, secunda ibi, si rem Cæsaris. tertia ibi, est & hoc præcipuum, quarta ibi, quod si ea.

Sic & episcopus non potest renuntiare nisi in manu papæ, vt in decreto. xvij. quæstione ij. Gonsaldus. & vj. quæstione iij. denique.

D *u Imperium*, id est iurisdictionem. Accursius.

P *Præfes*, §. C a s v s. Si seruus vel ancilla corruptus vel corrupta sit, & de hoc cognoscit præfes: si is seruus vel alius fuerit bonus, vel actor, punit hunc corruptorem seuerissimè: nam plus punitur qui bonum corrumpit, quam qui malum deteriorauit. Viuianus.

x *Actor*, i. castaldus, sic instit. de iniur. §. pœna. Accursius.

y *Substantiam*, scilicet particularem.

D E O F F I C I O P R O C V R A T O R I S Cæsaris vel rationalis.

V *z. §. C a s v s.* Dicit hæc lex qd quæ procurator Cæsaris facit, rata sunt ac si princeps tecisset, dū tamè commodū principis faciat, vt subiicit. Item dicit qd si iste procurator rem Cæsaris vendat vt suā, non transfert dominium vnde nihilominus yedere vel transigere quo ad commodū Cæsaris potest. nā bene gerere rē Cæsaris debet. Itē si seruus Cæsaris heres instituitur, procurator Cæsaris potest iubere seruo vt hereditatem adeat. Itē si Cæsar instituitur heres, si iste procurator adeat illā hereditatē, acquirit eā Cæsari: & hoc si illa hereditas est solueudo

Ignorans potest aliquando sciens non potest. Munus & dotalitium differunt.

* nō solum ad iacturā, alij legunt, non solum iactura.

* Hic & Strabone vocatur lib. 17. idios logos.

a Pro sol. huius contrarij vide quod not. per Innoc. in ca. quod in dubiis. et ca. fin. de re. permuta. et ca. fi. de resist. in integr.

uendo & locuples, si non sit locuples nec soluendo, imperator potest repudiare illam hereditatem. hoc dicit cum l. seq. a *Quæ acta.* Acta, nomen generale: sed gesta, rem extra iudicium tantum factam significat: vt infra de verborum signific. Labeo. in princip. & §. fin. Accursius. b *Ab eo.* scilicet Cæsare.

A sed speciale est, ne in Cæsaris præiudicium alienet, aliàs contra: vt infra de procur. l. procurator cui. Azo. b *Est hoc præcipuum.* id est speciale, vt hic, & infra de acquire. heredita. si quis mihi bona. §. si seruus litici. i *Seruus Cæsaris.* institutus.

Acta & gesta differunt.

Procurator an possit re domini sui alienare.

c *Quasi rem propriam.* scilicet procuratoris. d *Dominium.* quia nemo errans, &c. vt infra de acquir. re. do. si procurator. ij. Sed contra infra man. seruum Titij. ij. respon. sed ibi dominus de re sua vendenda, licet suam ignoret, mandauit, hic autem Cæsar in hoc non fecit eum procuratorem. Ioan. & vt plene hæc scias, distingue, cum gestor negotiorum alienius vendit: aut rem quæ verè ipsius domini est: aut quæ verè est ipsius gestoris. si verè gestoris, si quidem gestor sciens esse suam tradat, transfert dominium, etiam si tanquam sit domini tradat: vt j. de cu. fu. Iulianus. §. j. si vero nesciens gestor esse suam tradat: si quidem tanquam domini, & velut procurator tradat: nec transfert dominium, nec ei obstat exceptio: vt j. de acquir. rerum do. si procuratori. vel quod verius est, licet non trãfferat, tamen repellitur: quia etsi tanquam procurator vendit, tenetur de euietione: quia vendit sponte, sicut & in fideiussore: quia secus est si ex necessitate: quia non tenetur de euietione: vt officialis: vt C. de euiet. l. exceptione. & infra familiæ eriscun. qui erat, & j. man. seruum Titij. si verò velut suam venderet & traderet, & verè esset sua, sed non credebat esse suam ex ea causâ ex qua erat: dominium quidem non transfert, sed exceptionem patitur: vt j. man. l. seruum Titij. j. respon. illius. l. cum autem rem domini vendit: si quidem non vendat tanquam domini sed putans esse suam, tanquam suam: nullo modo transfertur dominium: vt hic, & j. de curat. fur. Iulianus. §. j. si vero vendat tanquam domini, & sciat esse domini: vel non etiam vendat tanquam domini, sed vt suam, sciens eam esse domini, & gerens officium domini: cum in tribus casibus alienat: vt si habeat speciale mandatum: vel si generale, & habeat liberam administrationem: vel in rem suam sit procurator: vt j. de iureiur. l. i. iurandum. ij. §. fin. & l. sequen. & j. de procur. l. procurator totorum. & l. procurator cui. nisi in hoc casu ubi habet liberam, & tamen non alienat nisi expediat: vt in prin. huius legis.

I. VLP IANVS libro sextodecimo ad Edictum.

Quæ acta & gesta que sunt à procuratore Cæsaris, sic ab eo comprobantur, atque si à Cæsare gesta sunt. Si rem Cæsaris procurator eius quasi rem propriam tradat, nõ puto eum dominium transferre: tunc enim trãsfert, cum negotium Cæsaris gerens consensu ipsius tradit. Denique si venditionis, vel donationis, vel transactionis causa quid agat, nihil agit. non enim alienare ei rem Cæsaris, sed diligenter gerere commissum est.

Est hoc præcipuum in procuratore Cæsaris, quod & eius iussu seruus Cæsaris adire hereditatem potest: & si Cæsar heres instituatur, miscendo se opulentæ hereditati procurator heredem Cæsarem facit. k

II. PAVLVVS libro quinto Sententiarum.

Quod si ea bona ex quibus imperator hæres institutus est, soluendo non sint: re perspecta consulitur imperatori. heredis enim instituti in adeundis vel repudiandis huiusmodi hereditatibus voluntas exploranda est.

Procurator Cæsaris non potest imponere pœnam deportationis, sed colonos improbos potest à colonia remouere: neque ad eandem iterum reuerti possunt.

III. CALLISTRATVS libro sexto de cognitionibus.

Curatores Cæsaris ius deportandi nõ habent: quia huius pœnæ constituendæ ius non habent. Si tamè quasi tumultuosum vel iniuriosum aduersus colonos Cæsaris phibuerint in prædiâ Cæsariana accedere: abstinerere debent, idque diuus Pius Iulio rescriptit. deinde neque redire cuiquam permittere possunt. idque imperatores nostri Seuerus & Antoninus ad libellum Hermiæ rescripserunt.

DE OFFICIO IURIDICI. TITVLVS XX.

I. VLP IANVS libro vicensimo sexto ad Sabinum.

Adoptare quis apud iuridicum potest: quia data est ei legis actio.

II. IDEM libro trigensimo nono ad Sabinum.

Iuridico, qui Alexandria agit, datio tutoris constitutione diui Marci concessa est.

p *Tumultuosum.* scilicet aliquem hominem. q *Phibuerint.* quod sine causa non fit. vt not. infra de public. l. cotem. §. agri.

r *Deinde.* hoc referunt quidã ad id quod in principio. l. dicitur. dixerat eum non habere ius deportandi: sic nec habet ius vt possit permittere aliquè redire à pœna deportationis. qui enim non possunt damnare, nec abluere: vt j. de regu. iur. l. nemo. & j. de re iud. l. qui condemnare. & est pro eis infra de pœnis l. quarta. §. si. & infra de pub. l. cotem. §. fin. de Ioan. referat ad proximum dictum: quia si prohibuit aliquem accedere ad prædiâ Cæsaris, non potest postea permittere vt redeat ad ea: quia semel siue bene siue male functus est officio suo: vt j. de re iud. iudex. & l. quod iussit. in fi. l. & not. officium eius esse in negociis maximis. sed & iurisdictionem habet inter fiscum & priuatum.

DE OFFICIO IURIDICI.

Adoptare. Legi actio. id est legitimi actus perficiuntur: vt emancipatio, & similes. vt in auth. de defen. ciui. §. nulla. coll. iij.

DE OFFICIO EIVS CUI

mandata est iurisdictione.

Dictum est de officio ordinarij, nunc delegatis licet de ordinario aliquæ leges dicant. alij sic: Dictum est de iurisdictione ordinaria quæ est in cognoscendo nunc de ea quæ est in delegando, scilicet quis delegat. & quæ causa, & qualiter officium suum explicat delegatus. de primo infra l. fina. in princip. de secundo nihil, de tertio hac lege per totum, de quarto infra l. fin. & l. in fine.

Quæunque. CAS vs. Hæc lex tractat de iurisdictione iudicis quæ sit, & qualiter possit alicui delegari. Circa quod proponit duas regulas primo secundo inserit ex prima regula. tertio præbat primam regulam. quarto dat exemplum ad regulam. Et sic dicit quatuor hæc l. Prima regula est quod omnis iudex

Vide Ant. Aug. l. 3. emend. cap. 6.

Corinth. 110. A. F. 110. P. 110. Alex. 110. tur. 110.

deus cui competit merum imperium vel mixtum alij id delegare non potest. Secunda regula est, quod ea quae competunt iudicibus iure magistratus, delegari possunt. unde infertur ex prima regula, quod omne quod est meri vel mixti imperij non potest delegare, vt cauetur. l. Iul. de adul. quia ille magistratus cui competit illius. l. cognitio, poterit delegare. Item probat alio argu. quia si dominus sit a familia occisus, prator de hoc cognoscat ex speciali mandato, sicque simul & propter hoc non delegatur. Deinde quaeritur, an is qui habet cognitionem eiusdem causae, habeat aliquam iurisdicti-
DE OFFICIO EIUS
 cui mandata est iurisdictio.
TITVLVS XXI.

Causa meri & mixti imperij conceduntur maioribus iudicibus specialiter & expresse in privilegium: & ideo non possunt delegari nisi in casu absentiae. causa vero iurisdictio in fine omittuntur, & competunt cuiuslibet magistratum: & delegari possunt. h. d.

I. P A P I N I A N V S libro primo Quaestionum.

Vaeunque specialiter legere, vel senatusconsulto, vel constitutione principum

tribuantur: mandata iurisdictioe non transferuntur. quae vero iure magistratus competunt, mandari possunt. & ideo videntur errare magistratus, qui cum publici iudicij habeant executionem lege vel senatusconsulto delegatam, veluti legis Juliae de adulteris, & si quae sunt aliae similes iurisdicti-
 A vt auctoritatem praebere manumittentibus. sed hoc secundum has leges non videtur demandari: vt infra eodem. l. ij. in principio. sed expone eam vt ibi diximus. item vt apud te testamentaria aperiatur. Item pecuniarias causas, & maxime viles audire, & criminales leues, & similia: vt in authentic. de defen. ci. §. sed neque. & §. ex prouincial. & §. audient quoque. col. lat. iij. & C. de magist. mun. l. ij. & C. de iudic. l. finali. si vero quia de maioribus est, aliquid habet in privilegium specialiter lege vel senatusconsulto: sibi iniunctum, illud non demandat. specialiter ideo dixi, quia si non specialiter alicui rei cognitio, scilicet in privilegium (alij dicunt. i. expresse & singulariter in privilegium) sed generaliter omnium casuum discutio alicui iudici etiam maximo, puta quaestori demandatur, secus est: quia demandat de his quae non spectant ad merum vel mixtum imperium: vt in authent. de man. princ. in principio. & §. sit tibi. & in illo. §. si quis autem. verficu. quod si delinquentes. col. lat. iij. & supra de officio praefecti. si in aliam quam §. fina. & supra de officio praefecti. vrb. l. j. §. cum vrbem. & de officio praesid. l. omnia. vis ergo est facienda in illo verbo, specialiter. q. d. committuntur in privilegium: & quia de maioribus est.

Alia duo exempla reprobantur...

Quaecunque hoc signum, quaecunque comprehendit ea quae spectant ad merum imperium vel mixtum: quia haec specialiter mandatur maioribus: iurisdictio enim & si demandatur per legem, hinc quia per legem demandatur, alteri delegatur, vt j. de iur. iudic. l. more. & l. & quia. quia non specialiter mandatur alicui.

Specialiter duo dicit, specialiter id est expresse: item in privilegium, quia de maioribus: & ambo sunt necessaria, & alterum non sufficit: vt hic, & in gl. in verbo, quae vero. infra hac l. & ideo dicit, specialiter &c.

Legem, vt l. Iul. de adul. & de vi pub. & pri. vt hic subiicit.

Senatusconsulto, s. Silianiano, vt infra hac l. §. & si a familia.

Constitutione, pone exemplum, vt C. de ped. iudic. l. ij. in fi. vbi dicit de ingenuitate & libertinitate. Item vt C. nel. po. l. j. Item vt infra de re. eo. l. j. §. j. Item vt infra de transact. l. cu. hi. §. si prator. in fin.

Tribuantur hic no. quatuor esse ordines magistratum: illustres, spectabiles & clarissimi, & simplex magistratus. primi tribus tribuntur haec quae sunt de mero vel mixto imperio. nam dantur praesidi prouinciae, vt supra de officio praesid. illicitas, §. qui vniuersas. qui est clarissimus, vt C. de pri. car. l. j. ergo multo magis spectabilibus, & fortius illustribus. qui autem sint de quolibet ordine, notauimus in authent. de defen. ci. §. & iudicare. & §. audient & §. sed nec proprias. col. in. tunc enim demandatur, quia iure magistratus competit: vt hic dicit. vel dic melius, etiam si aliquid mandetur minimis specialiter, non tamen dicitur specialiter committi, vt dicemus infra in glo. quae incipit id est propter vim &c. & sic dicit specialiter, scilicet in privilegium. Sed vbi causa meri vel mixti imperij specialiter vel in privilegium committuntur? Respon. eo ipso quod inferioribus negatur, vt infra titu. ij. magistratibus sed & committuntur, vt supra de officio praesid. l. illicitas, §. qui vniuersas. habent enim vt maiores: sed haec committuntur.

Iurisdictio, scilicet tota idem puto & si id nominatim committat praeses, quod ei specialiter est tributum, secundum Azo vt infra de reg. iur. l. nemo potest.

Quae vero iure magistratus, i. propter vim magistratus cuiuslibet: vt infra de iudic. cum prator. §. item dicitur ergo iure magistratus aliquid alicui competere, quod competit eo ipso quod magistratus est: hoc est id haberet etiam si vilissimus esset magistratus: licet ergo & merum imperium competat cuiuslibet illustri & clarissimo, eo ipso quod est in eo magistratus: non tamen competit nisi eis maioribus: nam non minimis, & dicit, quae vero iure magistratus, scilicet cuiuslibet,

Alia duo exempla reprobantur...

vt auctoritatem praebere manumittentibus. sed hoc secundum has leges non videtur demandari: vt infra eodem. l. ij. in principio. sed expone eam vt ibi diximus. item vt apud te testamentaria aperiatur. Item pecuniarias causas, & maxime viles audire, & criminales leues, & similia: vt in authentic. de defen. ci. §. sed neque. & §. ex prouincial. & §. audient quoque. col. lat. iij. & C. de magist. mun. l. ij. & C. de iudic. l. finali. si vero quia de maioribus est, aliquid habet in privilegium specialiter lege vel senatusconsulto: sibi iniunctum, illud non demandat. specialiter ideo dixi, quia si non specialiter alicui rei cognitio, scilicet in privilegium (alij dicunt. i. expresse & singulariter in privilegium) sed generaliter omnium casuum discutio alicui iudici etiam maximo, puta quaestori demandatur, secus est: quia demandat de his quae non spectant ad merum vel mixtum imperium: vt in authent. de man. princ. in principio. & §. sit tibi. & in illo. §. si quis autem. verficu. quod si delinquentes. col. lat. iij. & supra de officio praefecti. si in aliam quam §. fina. & supra de officio praefecti. vrb. l. j. §. cum vrbem. & de officio praesid. l. omnia. vis ergo est facienda in illo verbo, specialiter. q. d. committuntur in privilegium: & quia de maioribus est.

mandari possunt. sed tutelae datio videtur competere iure magistratus: vt infra de tuto. & cur. da. ab his. l. ius dandi. & tamen non delegatur: vt in eod. titu. nec mandante. quae est contra. sed dicit quod datio tutoris non competit iure magistratus: vnde non mandatur nisi habenti iurisdicti-
 B rei fortissimum argumentum est, quod lege Julia de vi nominatim cauetur, vt is cui obtigerit exercitio, possit eam si proficiatur, demandat de his quae non spectant ad merum vel mixtum imperium: vt in authent. de man. princ. in principio. & §. sit tibi. & in illo. §. si quis autem. verficu. quod si delinquentes. col. lat. iij. & supra de officio praefecti. si in aliam quam §. fina. & supra de officio praefecti. vrb. l. j. §. cum vrbem. & de officio praesid. l. omnia. vis ergo est facienda in illo verbo, specialiter. q. d. committuntur in privilegium: & quia de maioribus est.

Mandari possunt. sed tutelae datio videtur competere iure magistratus: vt infra de tuto. & cur. da. ab his. l. ius dandi. & tamen non delegatur: vt in eod. titu. nec mandante. quae est contra. sed dicit quod datio tutoris non competit iure magistratus: vnde non mandatur nisi habenti iurisdicti-
 C licitur: vt in titu. de Attil. tu. §. antepen. Item contra in authent. de man. princ. §. illud tamen. verficu. eos autem. col. iij. & in authent. vt iudi. sine quoquo suff. §. nulli quoque. colla. ij. & in authent. vt nulli iudi. §. j. col. ix. in quibus legibus prohibentur loci seruatores. sed certe longe aliud est aliquam causam alicui committi: quod fieri potest, vt hic: aliud prohiberi huiusmodi loci seruatores per prouinciam ire ad crimina exploranda, & praesidi referenda: quia plerumque malum sub velamine boni faciebant: vt dicitur. l. dicitur.

Et ideo, duo generalia posuit. primum circa merum & mixtum imperium: secundum circa ea quae iurisdictiois sunt. nunc infert ex primo.

Executionem, id est cognitionem, aliam executionem. & de maioribus magistratibus dicit.

Iurisdicti-
 D inesse.

Huius rei, quod praedicta regula sit vera, sic probat. Accur. Fortissimum, ideo quia haec dicitio sit, infra posita, ponitur pro quia. vnde ratione cessante cessat esse: vt infra de iure pat. adigere. §. quamuis. quandoque autem ponitur si, pro quamuis: quandoque in vi conditionis, & tunc hic arg. a contrario sensu sumi non potest. & sic soluitur contra. C. de con. di. inser. l. cum patrem vel speciale ibi, (& hic in vi conditionis ponitur) quia prauus esset sensus. & quod subiicit, non aliter &c. est a contrario sensu. vel aliter cauebatur in l. Iul. cognitionem mandari posse: ergo idem in alia criminali & publica accusatione: cum ratio diuersitatis reddi non possit: vt infra de verborum obligat. l. a Titio. in fin. j. respon. & ira non dicitur a contrario sensu, scilicet fortissimum argu. sed de similibus ad similia.

Posit eam, scilicet cognitionem tantum, non etiam definitionem, maxime in capitali causa vel membri abscissione: vt d. l. sequi. in authent. de col. §. ad hoc prohibemus. verficu. antequam. col. ix. tur. Bar. et sed aliud est in eo qui substituitur aliquo defuncto, cui omnia iura executioni datur: vt C. de offi. eius qui vicem alij. in ob. l. i. rum. tam. ij. secundum quosdam, vel dicit vt ibi. item excipit legatum pro tenet Sal. consulis, qui de omni crimine cognoscit & de suspecto etiam Ful. & la. pronuntiat vt supra de officio praefecti. solent. in principio. & infra eod. l. cognitio in principio.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Et tunc non valet aliquando a contrario sensu. Ale. & las.

Fortissimum, ideo quia haec dicitio sit, infra posita, ponitur pro quia. vnde ratione cessante cessat esse: vt infra de iure pat. adigere. §. quamuis. quandoque autem ponitur si, pro quamuis: quandoque in vi conditionis, & tunc hic arg. a contrario sensu sumi non potest. & sic soluitur contra. C. de con. di. inser. l. cum patrem vel speciale ibi, (& hic in vi conditionis ponitur) quia prauus esset sensus. & quod subiicit, non aliter &c. est a contrario sensu. vel aliter cauebatur in l. Iul. cognitionem mandari posse: ergo idem in alia criminali & publica accusatione: cum ratio diuersitatis reddi non possit: vt infra de verborum obligat. l. a Titio. in fin. j. respon. & ira non dicitur a contrario sensu, scilicet fortissimum argu. sed de similibus ad similia.

Posit eam, scilicet cognitionem tantum, non etiam definitionem, maxime in capitali causa vel membri abscissione: vt d. l. sequi. in authent. de col. §. ad hoc prohibemus. verficu. antequam. col. ix. tur. Bar. et sed aliud est in eo qui substituitur aliquo defuncto, cui omnia iura executioni datur: vt C. de offi. eius qui vicem alij. in ob. l. i. rum. tam. ij. secundum quosdam, vel dicit vt ibi. item excipit legatum pro tenet Sal. consulis, qui de omni crimine cognoscit & de suspecto etiam Ful. & la. pronuntiat vt supra de officio praefecti. solent. in principio. & infra eod. l. cognitio in principio.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

Proficiatur, id est ex necessitate contingat cum abesse. sic in authent.

authen. de iud. s. j. coll. vj. & in authen. vt defun. seu fune. s. il-
lud. circa prin. coll. vj.
a Non aliter. arg. triplex hic collige. primum: quia sumendum
est argu. a contrario sensu. sic infra mand. si procuratorem. s.
si ignorantes. secundum, quia aliis prohibita ex necessitate
conceduntur: vt su-
pra de offic. consul. l.
j. s. j. Tertiū, quia quod
in vno conceditur, in
ceteris prohibetur. sic
C. de procur. l. mari-
tus. & infra de supel.
lega. l. legata. Item
quartum, quia ea de-
mum generali conce-
sione facta transeunt,
quæ specialiter pos-
sunt concedi: ex eo
quod diximus supra,
mandata iurisdictione
& c. & tradit nūc: quia
specialiter non conce-
ditur. sic infra de lib.
& posthu. Gallus. in
princip. & C. de qua-
dri. præscript. l. ij. in
prin. argu. contra in-
fra de acquir. rer. do.
quædam AD DITIO.
Dic quod aliud est ge-
neralitas, aliud vniuer-
sitas. nam in genera-
litate qualibet spe-
cies consideratur de
per se: sed in vniuer-
sitate non. quia omnes
faciunt vnum totum:
vt in l. eum qui ædes.
de vucap. secundum
Paul. de Cal. post
Pe.

mandare. Non aliter itaque
mandare poterit, quam si
abesse cœperit: cū aliis iurif-
dictio etiam à præsentem an-
detur. Et si à familia domi-
nus occisus esse dicitur: co-
gnitionem prætor quam ex
senatusconsulto d habet, man-
dare non poterit.

Delegatus non habet iurisdictionem pro-
priam, sed vice fungitur delegatus: habet
tamen modicam coërcitionem. hoc dicit.

Qui mandata iurisdictionem
suscepit, propriū nihil
habet: sed & eius qui manda-
uit, iurisdictione utitur. Ve-
rius est enim, more maiorum
iurisdictionem quidē trans-
ferri, sed merum imperium
quod lege datur, non posse
transire. Quare nemo dicit
animaduersionē legatū pro-
consulis habere mandata iurif-
dictione Paulus k notat: Et
imperium quod iurisdictioni
coheret, mandata iurifdi-
ctione transire verius est.

Manumissio habet fieri cum causa cogni-
tione. Item venditio rerum minoris non po-
test delegari. Bartolus.

II. VLP IANVS libro tertio de
omnibus tribunalibus.

Mandata iurisdictione
non potest exercere t is cui
mandatur. Si tutores vel cu-
ratores velint prædia vende-
re, causa cognita p id prætor

e Quimandatam, mandata & delegata iurisdictione idem est. a
vel dic, mandari, quando vniuersitas causarum: sed delegari,
quando species vna cōmittitur: vt colligitur infra de iur. om.
iud. l. solet. vnum tamen quandoque pro alio ponitur.

f Nihil habet. immo videtur habere proprium. vt j. eo. l. co-
gnitio. s. cum propriam, quæ est contra. sed dicitur hic non
habere proprium improprie. eo quod propter reuocationem
cito amittere potest: vt ar. C. communia de leg. l. ii. s. sed quia.
& j. de regu. iur. plerunq. vel dic, non habet proprium. f.
quod sit ordinarium: habet tamen delegatum: & hoc lubi-
cit, verius est & c. vel continua, ideo utitur, quia verius est
& c. prout dicit secundum dictas expositiones permitti vel
concedi nec obstat prout dixi transferri, infra de re iudi. ait
prætor. quia ibi propter arbitrum dicit, non propter delega-
tum iudicem.

g Iurisdictionem. scilicet delegatam in delegatum.

h Transferri. id est permitti vel concedi, scilicet ordinariæ. &
sic non ob. prin. huius. s. sic forte ponitur. j. de iur. verso. l.
pe. s. si sic j. de pac. l. j. s. fin. Vel dic transferri delegatam, non
ordinariam, secundum duas primas expositiones.

i Transire. not. subtilem rationem iurisdictionem transferri:
qui i habet ex se iure magistratus merum imperium: nō quia
habet specialiter à lege, vt de maioribus.

k Paulus notat. determinando, non corrigendo.

l Imperium. id est modicam coërcitionem.

m Coheret. hic quidam dicunt esse mixtum imperium, id est
modicam coërcitionem: nos contra: vt j. eo. l. fin. in fi.

Mandata. C A S V S. Præses mandauit mihi cognitionem
causarum generalem alicuius loci, puta alterius partis
prouinciæ, vel regni. & quidam minor xx. an. vult manumit-
tere seruum suum. nunquid possum ei minori manumittere
volenti auctoritatem præstare, quæritur? Respon. quod non.
Item posse, tutor prædium minoris vendere vult: quia tene-

tur pupillus ære alieno: vnde prætor debet per se cognosce-
re, an sit illud prædium alienandum. nunquid potest prætor
illam cognitionem alij delegare? Et respon. quod non, sed ip-
se cognoscat. Viuianus.

n Mandata iurisdictione. specialiter vel generaliter.

o Consilium. i. aucto-
ritatem manumitten-
di præstare: vt s. de of-
fic. procon. l. ij. in fin.
& s. e. l. j. j. respon. &
hoc quando causa mā-
numittendi probanda
est: vt cum minor. xx.
an. manumittit: vt in-
stit. qui ex cau. ma. nō
li. s. eadem. aliis con-
tra, quia nō interuenit
causæ cognitio.

p Causa cognita. scili-
cet si grauati sunt mi-
nores mole æris alie-
ni vt C. de præ. mino.
l. ob æs. & j. de reb.
eo. l. j. s. quod si forte
& l. magis. s. si æs. vel
forte ad instar Eccle-
siæ quando plus incō-
modi affert, quàm cō-
modi: vt argu. in au-
thenti. de non alie. s.
penult.

q Nequaquam. quia
specialiter eis deman-
datur diui Seueri con-
stitutione: vt j. de reb.
e. l. j. præfectus tamen
hanc iurisdictionem
ordinariam habet in-
terponendi decreti le-
ge sibi concessam: vt
C. de offi. eius qui vi-
cem alicuius iudicis
obtinet. l. ij. quæ est cō-
tra Accursius.

r Si prætor. j. C A-
S V S. Magister dele-
gavit cautam inter
scholares domino epi-
scopo, vel potestari.
nō cognoscat episco-
pus vel potestas pro
sua iurisdictione, sed
tanquam magister.

s Alienam. ordinariam, suam tamen delegatam.

t Imperio. id est pro sua iurisdictione.

u Agri. id est cognoscat. Accursius.

Cognitio de suspecto
tutoribus mandari po-
test: x immo etiam ex man-
data generali iurisdictione
propter vtilitatem pupillorū
eam contingere constitu-
tum est, in hæc verba: Impe-
ratores Seuerus & Antoni-
nus Braduæ proconsuli Afri-
cæ: Cum propriam iurifdi-
ctionem legatis tuis dederis,
consequens est vt etiam de
suspectis tutoribus possint
cognoscere.

ea que semiplenam causæ cognitionem
requirunt, et in quibus decretum interpo-
nunt, delegantur. hoc dicit.

r Si is. Pone exemplū, quod magister delegat cautam inter
scholares potestati vel episcopo. & trahe ex hac lege argu-
mentum, quod quis facit non tãquam ipse, sed tanquam alius.
sic. s. de adopt. si pater. s. qui duos.

s Alienam. ordinariam, suam tamen delegatam.

t Imperio. id est pro sua iurisdictione.

u Agri. id est cognoscat. Accursius.

Cognitio. CASVS. Dicitur in hac l. quod proconsul potest
cognoscere de suspecto, & suo legato delegare. & hoc di-
cit in principio in genere: & postea in specie: quia probat per
verba cognitiua imperatoris. Vltimo ponit quatuor casus, quo-
rum cognitiones delegari possunt aliis.

x Mandari potest. Datio autem delegari non potest: vt j. de tut.
& cu. da. ab his. l. nec mandante. nisi ei qui subiectus est, & cui
imperari potest, & qui aliis iurisdictionem habet: vt in sti. de
Attill. tu. s. sed hoc iure vtitur per. l. tam quæ dat ei priuile-
gium, competet legato proconsulis: vt s. de offi. procon. l. l. pe. sed certe nec cognitio de suspecto videtur posse delegari,
quamuis hoc dicatur: vt j. ad Turpil. l. j. s. suspecti, quæ est con-
tra. Solu. ibi præfidiis appellatio generaliter ponitur vt com-
prehendat etiam delegatum hunc: vt s. de offi. præf. l. j. & ex-
clusio quæ ibi ponitur, excludit illos qui nullam habent iurif-
dictionem: qui etiam ex delegatione cognoscere non pos-
sunt. hi vero legati iurisdictionem habent aliquam. ar. tamen
contra. huic solutioni. s. l. proxi. Vel dic speciale in legato
procon. in hoc. nam & alia habet specialia: vt s. de offi. proco.
l. solent. hic enim in legato procon. Africa loquitur: secus au-
tem in legatis ceterorum rectorum prouinciarum. non autem
secus in legato prætoris qui Romæ residet: vt j. de sup. tu. l. j.
s. an autem. Accursius.

y Cum propriam. id est quæ erat tua propria, non quæ fiat eo-
rum propria: aliis contra: vt supra de offic. procon. l. l. legati
proconsulis. & supra. eo. l. j. s. fin. Accursius.

Prohibita
ex neces-
sitate conce-
duntur.

† Consiliū
exercere
interpretat-
ur hic Ma-
gister pro eo
quod est cō-
siliarius
præfidi in
consiliū co-
gere. de qua
re vide Al-
ciat. lib. 1.
pauerg.
cap. 41.
a ista se qui-
tur l. a. secū-
dam tamen
reprobat
per l. si. in-
fra eod.

† Vbi
l. hanc
religio-
nem
pauerg.

Quæ
quæ
in
ipse
quæ

l. hanc
religio-
nem
pauerg.

a *ut possessio honorum sic pone, vt sint duæ partes. Vel dic quod vna, & conuere: & sic dic bono. pol. & exandias non in omni bo. pol. sed in his tantum quæ ius non tribuunt: vt Carboriana, & quæ ventris nomine datur, & quæ datur filio emancipato gratia agnoscenda litis in querela inofficiosi testamenti, de qua dicitur infra de inoff. test. Pap. §. j. sex vero ordinariæ & septem extraordinariæ ius tribuunt, ideoque causa cognita dantur, vt infra quis or. in bo. pol. ser. l. ij. §. dies. & infra de bo. possess. l. ij. §. si causa. & idcirco non demandantur, vt supra de offic. procon. l. nec quicquam. §. j.*

b *Detur, id est pronũciatur danda.*

c *Legatorum, sed nõne hoc exigit causæ cognitionem: vt infra vna possess. l. si is a quo. in fi. r. respon. ergo non demandatur, vt supra de offic. procon. l. nec quicquam. §. j. Respondeo, summaria non plena exigitur cognitio causæ, vt d. l. dicitur. si is a quo.*

d *Mandari potest, immo videtur quod mandari non possit cum sic mixtum imperij: vt j. de iur. omni. iud. l. iubere. quæ est contra. Sol. secundũ R. & Azo. quod hic dicitur mandari posse vt bo. pol. detur, sic intelligitur vt delegatus cognoscat danda sit vel non possessio: & etiam pronuntiat mittendum vel nõ. ceterum vt cognoscat & pronuntiet, & re ipsa mittat, mandari non potest, vt ibi, & infra ad muni. ea quæ §. magistratibus.*

Vt possessio honorum detur, b vel si cui damni infecti non caueatur, vt is possidere iubeatur: aut ventris nomine in possessionem mulier, vel is cui legatum est, legatorum c seruandorum causa in possessionem mittatur, mandari potest. d

Index delegatus non delegat, modicam tamen coercionem habet.
v. PAVLVS libro octauo decimo ad Plautium.

Mandatam sibi iurisdictionem mādare alteri non posse manifestum est. Mandata iurisdictione priuato, etiam imperium quod non est merum, videtur mandari: quia iurisdictione sine modica coercionem nulla est.

DE OFFICIO Adfessorum. j
TITVLVS XXII.

I. PAVLVS libro singulari de officio adfessorum.

Mne officium adfessoris, quo iuris studiois partibus suis funguntur, in his ferè causis constat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

stat: in cognitionibus, i po-

A omnium personis, secundum Azo. vt sunt banna que ponuntur consilio adfessorum.
n *Decretis, scilicet specialibus in causa vna, scilicet vt permittatur alienatio, vel non: vt in personis minoribus: ipse tamen præses debet auctoritatem præstare, & subscribere: vt C. col. l. ij.*

stulatio nibus, k libellis, l edictis, m decretis, n epistulis.

II. MARCIANVS libro primo de iudiciis publicis.

Liberti adfidere possunt: infames autem licet non prohibeantur legibus adfidere, attamen arbitror (vt aliquo quoque decreto principali referatur constitutum) non posse officio adfessoris fungitur.

III. MACER libro primo de officio præsidis.

Si eadem prouincia postea diuisa sub duobus præsidibus constituta est, velut Germania, Mysia: ex altera ortus, in altera adfidebit: nec videtur in sua prouincia adfuisse.

Mortuo præside ante finem officij sui, adfessori salarium pro toto tempore officij debetur, si operas suas alteri non locauit: secus si adfessor fuerit sua culpa remotus, vel præses propter culpam adfessoris ante finem officij. hoc dicit secundum varias lecturas. Alex. de Imo.

III. PAPINIANVS libro quarto Responsorum.

Dicm functio legato Cesaris, salarium comitibus residui temporis quod a legatis præstitutum est, debe-

Anglia & Gallia fuit vna terra ab initio nõquid ille qui natus erit ex parte prouinciæ diuisa poterit adfidere: id est nõquid Anglicus poterit adfidere in Gallia, & contra? Et respõ. quod sic, licet quis in sua prouincia non possit adfidere. **V**ivia. *Adfidebit, sed in sua nemo adfidere potest, nisi quatuor mensibus: & tunc cum permissione principis, aliàs duriter puniuntur: vt C. de adfesso. in consiliariis. & j. qui. ex cau. ma. l. hi qui. & l. si cui.*

t *In sua sua tamẽ fuit, inspecta origine: propter quod in vtraque videbatur prohiberi adfidere: sed nõ est ita secundũ Azo. & sic nõ. q. non spectamus originalem causam, quod ista due fuerunt vna: sed accidentalẽ. sic §. de orig. iur. l. ij. §. qui & ipsi animaduertentur. Arg. contra. j. de postulan. l. j. §. bestias. **A D D I T I O.** Tu dic quod immo concor. secundum Ia hic.*

Dicm. **C A S V S.** Præses prouinciæ decepsit, qui habebat adfessores. nõquid habebunt adfessores salariũ totius. Et respon. q. sic, nisi esset ei subrogatus cũ alio loco poterit demorari. Sed pone q. adfessor fuit deiectus per culpam suam de adfessoria propter malã famã (quod mihi verũ nõ videtur) nõquid habebit salariũ residui temporis? Respon. quod non. **N**õ circa potestates terra. nõ quãlibet terra eligit sibi potestatem: & ei certum salarium constituit: & de salario illo debet satisfacere adfessori quem secum tenet.

u *Legato Cesaris, i. præsi de prouinciæ: vt §. de offi. præf. l. pe. Azo.*
x *Comitibus: id est adfessoribus: de quibus hic titulus tractat. **A D D I T I O.** Tu dic melius, secundum Ang. & l. comitibus, id est omnibus qui cum eo vadunt ad sibi ministrandum. **y** *Legatus, quidam libri habent à legatis, nempe Flo. & dic, præstitum. i. præstandum: & tunc plana. Alij habent legatis sine à: & tunc subaudi à. vel dic, ipsi legatis præstandum erat pro se & suis adfessoribus.**

z *Præstitum, id est præstandũ. & sic duo dicit, scilicet comitibus legati dādum, & heredibus legati, sed contra. C. de adu. duer. iud. l. petitionem. §. quando autem fisci. sed dic, non dari heredibus patroni fisci ratione aliorum appõrũ: sed illius sic quo moritur: vt C. eo. l. si post duos. & ita etiam est hic. vel dic omnia plana: scilicet quod iam erat præstitum. Accusibus.*

Hoc tamẽ de consuetudine nõ seruat. Bar.

Cap. 19. locati, ad finem.

Textus habet præstitum.

Adfessoribus salaria instituit Imperator Alexander Severus: quãuis sãpe dixerit eos esse promouendos qui per se repere possent, nõ per adfessores, & vnumquemque hoc agere debere, quod notat de litem Lampridius. Ad Plautum dicitur, de legationibus. Delegatus nõ potest delegare potest.

a *Nãq. q. opponat ad veritatem inquirendam, & eũ tacere faciat quantum sibi videbitur, vt j. de his quæ in test. de len. l. proximẽ. cit. ca. fi. & seruet ordinem postulatorum, vt §. de offi. procon. l. nec quicquam. §. obseruare. Accursius.*

m *Edictis, si generalibus: in communi totius ciuitatis, & in*

a Eodem tempore. post mortem legati. sed quid si non fuit, sed esse potuit cum alio: dic perinde ac si fuisset, secundum Io. & facit infra loca. sed addes. §. fin.

b In eo. s. assessore. vel dic, scilicet legato: 2^a vt assessor nihil habeat: & erit ratio: quia praesumitur legatum depositum proba bona secum pter culpam assessoris: dam Bart. vt arg. j. titu. ij. l. ij. Vel Alex. & Ia. dic e contra, scilicet le- & secundum gato: vt totum salarium debeatur comilitibus, & indistincte, ferat istum quando legatus pro- vers. ad prim pter suam propriam & vtipis legis. euidem culpam fuerit remotus.

* Consilia- vi, positum videtur pro consiliario vt e per tertiam declinationem inflectatur, perinde at- que consu- laris.

Concludex potestatis Bononiensis cum assideret, tractare negotia sua coram se non potest, coram alio potest: quia assessor non debet postulare in ea causa in qua fuit assessor.

c Consiliari. id est assessori. d Negotia. eorum pro quibus aduocare volunt. Accursus. e Non prohibetur. scilicet tractare tanquam aduocatus, sed hoc die nec in alieno. ne cum & c. vt C. eo. l. fin.

In consilium. C. A. S. V. S. Hanc lex dicit, quod potest quis assessor & procurator esse in terra sua: quamuis alius in terra sua assessor esse non possit. iste assessor procuratoris Caesaris habet salarium ab ipso procuratore: non a republica illius ciui-

tur: modo si non postea comites cum aliis eodem tempore fuerunt. Diuersum in eo seruatur, qui successore ante tempus accepit.

V. PAVLVS libro primo Sententiarum.

Coniliari* eo tempore quo adfidet, negotia tractare in suu quide audito-

tatis. puta imperator mittit aliquem Bononiam, vt de aliqua causa cognoscat inter eu & priuatos. nunquid poterit habere Bononiensem assessorem, quaeritur: & dicitur quod sic.

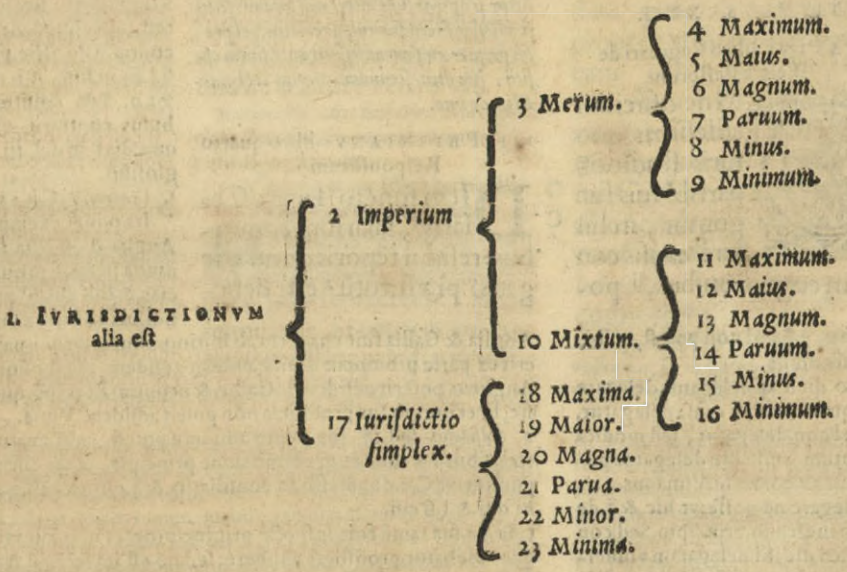
f In consilium curatoris. i. procuratoris: vt C. de modo multa. l. curator. A. D. D. T. I. O. Gl. & communiter scriben. intelligunt

curatorem reip. i. procuratorem filici vel Caesaris: quod est violare tex. ideo Paul^o rectius sentit curatorem id est administratorem reipu. Item gl. sequens ponit rempublicam & fiscum pro eodem: de quo per Barto. & doc. in rubri. de iure fil. l. x. c.

g Reipublice. i. Caesaris: vel dic etiam filici. Accursus. h Quia publico salario. quasi dicat, damnum respublica illius ciuitatis non habet, cum salarium non praestet: sed ipse debet de bursa sua. Item est & alia ratio, quia sibi inuidere sui conciuies non possunt. nec enim ciuium agit negotia, sed inter fiscum & priuatum: quae negotia raro eueniunt: vnde parum amicis prodesse, & inimicis nocere potest. item patrimonialia gerit negotia. Alij dicunt quod gratis seruit: vnde difficulter aliunde illuc traheretur: & ideo de illa ciuitate habere permittitur, secundum H. alias non: vt diximus supra eodem. l. si eadem.

B

IURISDICTIONVM DIVISIO.

Definitiones & declarationes iurisdictionum.

Iurisditio. in genere sumpta diuiditur secundum Pe. & Bar. in duas species (reiectis opinionibus gl in l. imperium. ff. de iur. om. iud. & doct. aliorum) scilicet in imperium: & in iurisdictionem simpliciter sumptam. Ideo operae pretium duxi nonnullas hic subiicere declarationes, seu potius definitiones ad huius diuisionis iurisdictionum notitiam. Et primo quid sit iurisditio. Est autem iurisditio in genere sumpta, potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi, & aequitatis statuenda. Glo. & ibi Bartolus. in lege. j. ff. de iurisditio. om. iudi. glo. in auth. de defen. ciui. §. iusurandū, in glo. mag. circa medium. collat. iij. Idem Barto. in d. l. imperium, & ibi Iaso. dicit quod si verba dictae definitionis proprie intelligantur, non est opus ad d. definitionem aliqua suppletionem, prout facit Bart. immo verissima & perfecta est: vt ibidem late per eundem. Et dicitur iurisditio, §. iuris, & ditione, quod est potestas: vt institui. in proem. §. quorum. in ver. ditioni. & in l. ij. C. de liber. & eo. libe. sic dicitur iurisditio, quasi iuris potestas. Circa ista quaero de quaestione vtili. Princeps concessit alicui iurisdictionem, nihil aliud addendo. vtrum per hoc videtur concessisse me-

rum & mixtum, an tantummodo iurisditio. in specie sumptam Ang. & las. in dict. l. imperium. in vj. col. dicunt (licet communiter deest. tenent contrarium) quod princeps concedendo iurisdictionem, concedit tantum simplicem iurisdictionem, & non merum & mixtum imperium: nisi princeps concessisset plenissimam iurisditio, quia in tali superlatiuo censetur concessisse merum & mixtum imperium. l. si in aliquam. §. cum plenissimam. ff. de offic. procon. & lega. idem & si per verbum, om. imodam. gl. in Clemen. j. in verbo. om. imodam. de fo. compe. 2 Imperium. est iurisditio quae officio iudicis nobili exercetur. & ponitur in definitione iurisditio. pro genere: & verba officio iudicis nobili ponuntur ad differentiam iurisdictionis simplicis, quae exercetur officio iudicis mercenario. Et quia haec definitio constat ex genere & differentia, ideo est bona. Bart. in l. j. ff. de testa. Et dicitur imperium, quia ex imperio & auctoritate iudicis procedit & non ex aliquo iure quod residet apud partem. Bart. in d. l. imperium. Et diuiditur imperium in merum & mixtum. 3 Merum imperium. est iurisditio quae officio iudicis nobili, vel per accusationem exercetur, publicam utilitatem respiciens. Et dicitur

citur merum, quod est purum & simplex, & cū nullo alio mixtum. l. qui res. §. mihi Roma. in parua glo. in verb. merum. ff. de solu. & in l. de diuisi. stipu. §. pratorum. Et diuiditur secundum Bart. in sex gradus: vt in hac figura patet intuenti: licet Ial. ponit tantum quatuor gradus, & melius: quia secundum eundem maus & magnum constituunt tantum vnum gradum: & paruum & minus, constituunt tantum vnum.

1 **Maximum**, est condere legem secundum Bart. & alios in d. Imperium. aliud exemplum, congregare cōcilium generale, secundum Inno. in ca. trantmissam. de elec. pater, quia solus papa potest congregare. gl. in c. quod translationem. de offic. lega. & in cap. nunc vni. de excessi. prala. & deficiente papa potest collegium cardinalium, secundum glo. in cap. si duo. lxxix. diu. Bald. in cap. olim ex lteris. de rescript. vbi subdit quod nec imperator, nec Rex Francie possunt facere cōgregari concilium. Aliud exemplū, publicare bona delinquentis, contra auctē. bona damnatorum. C. de bo. dam. quia est de reseruatis principi, & sic meri imperij maximi. Bald. in c. j. in princip. de pate. in vli. feu.

2 **Maus**, est adimere vitam corporalem & particularem, habereq; gladij potestatem in animalibus ratione pollentibus. gl. in d. Imperium. & etiam in irrationalibus. tex. est in cap. mulier. xv. q. j. & etiā animaduertere in corpus inanimatum. gl. est magistratus instit. de here. quaz ab intesta. dese. §. per contrarium. plenior glo. in l. ex iudiciorum. ff. de accusatio. & in calu quem ponit glo. lingu. in l. ij. ff. arb. fur. ex fa.

3 **Magnum**, est imponere penam per quam amittatur ciuitas, vel deportatio constituitur. glo. & Barto. in l. Imperium. sed secundum Ial. ibi, iste gradus continetur sub precedenti: & ambo non constituunt nisi vnum gradum.

4 **Paruum**, est relegare glo. in l. nulli. C. de senten. & interlo. om. iudi. & in §. relegati. instit. qui. mo. ius pa. po. sol. & flagellare. immo omnis pœna corporis afflictiua est istius gradus. l. si quid erit. ff. de officio procon.

5 **Minus**, est modica coercitio, quæ competit omnibus magistratibus: vt in l. magistratib. ff. de iurif. om. iud. & cognoscere de leuibus criminibus. l. leuia. ff. de accusa. & istud membrum cum preced. vnum tantum faciunt membrum: & sic proprie non faciunt nisi quatuor species meri imperij, secundum Ial. in d. Imperium. xij. col.

6 **Minimum**, est per quod multa pecuniaria imponitur. l. fin. C. de modo multarum. in l. j. cum ibi not. ff. si quis ius di. nō obtem. l. ij. C. de sportu.

7 **Mixtum imperium**, est quod officio iudicis nobili exercetur, priuatam respiciens vtilitatem. ita Bart. in d. Imperium. & communiter moderni approbant. Et dicitur mixtum quasi ex diuersis constitutum. l. ex imperio & iurisdictione. gl. in d. Imperium. Capit enim ab imperio partem, eo quod officio iudicis nobili expeditur. Capit autem à iurisdictione partem: quia priuatam vtilitatem respicit. Et sic no. quod illud dicitur mixtum, quod participat de duobus vel pluribus. Et quæ sit differentia inter mixtum & consulum, vide per glo. in l. idem Pomponius. §. sed si plumbum. in ver. vtraque. ff. de rei vin. Et diuiditur etiam secundum Bart. in sex gradus: vt in figura. Sed dic melius secundum Ial. quod tantum diuiditur in tres: vt infra patebit.

8 **Maximum**, est quod soli principi competit, actus voluntarios concernens, de quo in l. ij. C. de his qui ve. ata. impe. l. ij. ff. de adop. l. ij. C. de eman. lib. in authen. qui. mo. natu. effi. sui. col. vj. & istud cum sequenti gradu debet simul adiungi.

9 **Maus**, est cognoscere de supplicatione aduersus sententiam latam ab eo à quo non potest appellari: quod soli principi & p̄fecto p̄torio conuenit. l. j. C. de sen. p̄fec. p̄torio. authen. quæ supplicatio. C. de preci. imper. offe.

10 **Magnum**, est cognitio earum causarum quæ important pleenam causæ cognitionem, & coercitionem realem, vel personalem: vt mittere in possessionem ex secundo decreto: restituere in integrum: expellere aliquem de possessione re ipsa. hæc probantur in l. ea quaz. j. §. magistratibus. j. ad municipalem. & istud membrum cum sequenti debet simul iungi, se-

cundum Ial. in d. l. Imperium.

11 **Paruum**, est cognoscere de causis quæ habent plenam cognitionem licet non habeat coercitionem realem, vel personalem: vt dare bonorum possessionem, quæ tribuit ius: pronunciare aliquem mittendū in possessionem ex secundo decreto: interponere auctoritatem in alienationibus, & transactionibus alimentorum. Et ista quatuor membra mixti imperij non possunt delegari. l. iij. §. j. ver. si. ff. de dam. infe. l. nec quicquam §. vbi decretum. ff. de offic. procon.

12 **Minus**, est dare bonorum possess. ex edito Carboniano: in possess. mittere summarie cognoscēdo. & sic omnia requirentia causæ cognitionem tantum summariam, sunt istius gradus: & possunt delegari. l. cognitio. §. vt possessio. ff. de offic. eius cui manda. est iurifdi. Et iste gradus cum seq. sub eodem comprehenduntur: & sic proprie non sunt nisi tres gradus mixti imperij, secundum Ial. in d. l. Imperium.

13 **Minimum**, est eorum quæ expediuntur absque causæ cognitione: vt interponere auctoritatem manumissioni, & emancipationi: competētq; ista iure magistratus, & sic sunt delegabilia. l. ij. in prin. ff. de offi. eius cui manda. est iurifdi.

14 **Iurisdictionis simplex**, est quæ officio iudicis mercenario expeditur, priuatam vtilitatem respiciens. Bart. in d. l. Imperium. Et diuiditur etiam in sex gradus: sed melius secundum Ial. in tres: vt patet per ea quæ infra dicentur.

15 **Maxima**, in qua vertitur res magni p̄iudicij, vt causa statut. ingenitatis, & libertinitatis. l. placet. C. de peda. iud. vide Bald. in ca. edoceri. de referi. quod negotium arduum dicitur, in quo agitur de statu. & idem in c. ex ratione. de appel. quod omnis causa famosa est quando agitur de fama hominis, & tunc dicitur ardua.

16 **Maior**, est quādo ex causa descendēti ex delicto quis fuit condemnatus ciuilititer: & quia nō habet in bonis, luit in corpore. l. quicunque. C. de ser. fug. Et cum sit quadam executio, non potest delegari, secundum Bart. in l. placet. C. de peda. iud. vbi dicit hos duos primos gradus proprie facere vnum: quāuis in Imperium. dicat duos esse gradus distinctos.

17 **Magna**, vt est vltra ecc. aureos. & non potest delegari. §. & iudicare. in auth. de defen. ciui. col. iij. nisi propter occupationes vel longam absentiam. in l. placet. & ibi Bart. C. de pe. iud. & Ange. in l. Imperium.

18 **Parua**, A. ecc. aureis infra: & illa potest delegari indistincte. tex. in l. Imperium. in fine. & iste gradus cum precedenti possunt simul iungi.

19 **Minor & Minima**, quæ dicantur, remittendum est arbitrio iudicis: cum non sit à iure determinatum. per regulam. l. j. §. si. ff. de iure delib. & hæc duo computari debent pro vno. & sic proprie non sunt nisi tres gradus iurisdictionis simplicis. secundum Bart. in d. l. placet. & Ial. in d. l. Imperium. quāuis Bart. hos sex gradus hic consequatur.

Quædam sunt quæ possunt esse meri imperij & iurisdictionis simplicis: diuersis tamen respectibus. primo tortura, quando aliquis torquetur ad pœnam, est meri imperij: & si in criminalibus imponatur ad veritatem eruendam, est etiam meri imperij, secundum Bart. in l. interdum. ij. §. qui furem. ff. de fur. si imponatur in ciuilibus quia testes vacillant, est iurisdictionis. in authen. de testi. §. si vero ignoti. colla. vij. Secundò leuis coercitio, quæ imponitur ad pœnam leuis delicti, est meri imperij. sic in ciuilibus contra contumacem est simplicis iurisdictionis, secundum Angel. & Ia. in l. illa, Imperium. Tertio incarcerationio, quæ fit de iure canonico ad puniendum delictum, est meri imperij: alias est simplicis iurisdictionis: secundum Guil. Alber. Bal. Sal. Alex. & Ial. in d. l. Imperium. licet aliter Bart. in secunda specie meri imperij. Quarto excommunicatio, quæ ex publica causa imponitur contra rebelles vel contumaces, est meri imperij: sed ad instantiam partis concessa, est simplicis iurisdictionis: secundum Panor. in c. cum contingat. collat. v. de fo. compet. Quinto appellatio in causa criminali, est meri imperij. in ciuili, est iurisdictionis, vel mixti imperij. Et hæc sufficiant ad materiam precedentis figuræ.

DE IURISDICTIONE

omnium iudicum.

Hactenus per singula de officio locutus est, designando quod proprium officium uniuscuiusque sit: nunc communiter de omni iurisdictione dicitur. Sed quae est differentia inter hunc titum & illum supra de off. eius etc. cum & ibi tam de ordinariis quam de delegatis tractetur? Respon.

ibi principaliter tractatur de iure delegandi, quod contrahitur ex ipsa delegatione ordinaria vel delegata iurisdictionis, id est iurisdictionis quae habetur in delegando, hic ne omnium in cognoscendo, vel hic generaliter de omni virtute iurisdictionis: quasi hic genus ibi species: vel ibi de delegato principaliter, vel sic apertius. S. dictum est separatim de iurisdictione ordinaria & delegata: nunc communiter. Accur.

* Vulg. de iurisdictione dicitur in delegando, hic ne omnium in cognoscendo, vel hic iudicium.

* Quid sit ius dicere, exponit Dauren. l. Disp. c. 53.

Vs dicentis. CASVS. Hac lege dicitur quod auctoritas iudicis magna est: qui habet imperium. nam haec lex tota in mixto imperio locum habet, nam potest bonorum possessionem dare: & potest aliquem in possessionem mittere. Item potest tutorem dare illi qui non habet tutorem. Item potest iudicem dare litigantibus, & sic consistit in quatuor. Viuianus.

a Ius dicentis. Caute dicitur, ius dicentis: & non iudicis dicentis. nam non de omni iudice dicitur: sed de eo tantum qui habet merum & mixtum imperium: ut patet per exempla hic posita, quae sunt de mixto imperio omnia praeter vltimum. b Bonorum possessionem. mixti imperij est. cum enim non consistit in animaduersione, ergo non est merum imperium: & cum causa cognita detur: ut j. quis or. in bo. poss. l. ij. §. dies. sicque non demandatur: ut s. de offic. procon. nec quicquam. §. vbi decretum. ergo non est iurisdictionis: cum eius sit proprium vt delegetur: vt infra eod. l. iij. §. si superest igitur vt bo. poss. mixti imperij censeamus. Azo. sed hodie contra, quod videtur competere iure magistratus: vt C. qui admit. ad bo. poss. l. fin.

* Ista coeque quae non est bona: quia ea quae sunt mixti imperij inferiori sunt delegabilia. l. a.

Tutoris datus an sit meri imperij.

* Ista ratio diuersitatis est falsa secundum l. a.

Digestorum seu Pandectarum Liber secundus.

DE IURISDICTIONE.

TITVLVS I

Officium iudicis est genus generalissimum, continens omnia quae possunt expediri per iudicem. h. d. vsque ad finem.

I. VLPIANVS libro primo Regularum.

Vs dicentis. Officium latissimum est. nam & bonorum possessionem dare potest, & in possessionem mittere: pupillis non habentibus tutores constituere: iudices litigantibus dare.

Ag Non potuit, vt modica coeercitio, vt s. de off. eius cui man. est iurisd. l. fin. §. si. item vt possit citare re & verbo lite. cont. coram se, vt in auth. de ex hi. §. si vero etiam. colla. v. vel etiam ante litem cont. si sit delegatus a principe: vt in auth. de lit. tig. §. omnem vero. col. viij. Si vero queras an poterit iste delegatus in poss. mittere? Respon. non, cum mixti sit imperij iurisdictione ipsa. Lex tamen dicere videtur quod possit. Non tamen aperit an loquatur de ordinario, an de delegato, vt in auth. de ex hi. & intro. reis. §. si vero. col. v. secundum H. Sed ad delegantem referas: vel dic ad delegatum a principe. Et forma hic generale: cum quid conceditur, & id quod ex eo sequi poterit: vt hic, & C. de ord. iud. l. j. & de iud. l. quatiens. & infra de ali. leg. l. legatis. & supra tit. ij. l. j. in fi. & l. si. in fi. & infra quae ad. testa. ape. l. ij. §. si dubitetur. verfic. in spec. in glo. & j. si vsufr. pet. l. j. §. j. & j. de seru. rust. praed. l. ij. §. qui habet. & j. de procur. l. ad rem. & l. ad legat. Arg. contra. j. de vsufr. l. vsufratarius. ij. §. edificium. d. contra cum quid prohibetur, & id quod ex eo sequitur, videtur esse prohibitum. vt C. de leg. & const. l. non dubium. & j. de spons. l. oratio. Accur. f. h. Imperium, Merum est. id est de mero imperio. & nota tria dicta huius. l. exemplariter non definiendo dici, secundum Iohan.

Ad concessionem unius expresse, videntur tacite concessa illa sine quibus concessio expressa esset inutilis. hoc dicit. Alexand. de Imol.

II. IAVOLENVS libro sexto ex Calsio.

CVi iurisdictione data est: ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictione explicari non potuit.

Iurisdictione diuiditur in imperium & iurisdictionem. Et imperium diuiditur in merum & mixtum imperium. Bartolus.

III. VLPIANVS libro secundo de officio Quaestoris.

IMperium aut merum est, aut mixtum est. Merum est imperium, habere gladij potestatem, ad animaduertendum in facinorosos homines: quod etiam potestas appellatur. Mixtum est imperium,

quod ex eo sequitur, videtur esse prohibitum. vt C. de leg. & const. l. non dubium. & j. de spons. l. oratio. Accur. f. h. Imperium, Merum est. id est de mero imperio. & nota tria dicta huius. l. exemplariter non definiendo dici, secundum Iohan.

i Potestatem. exemplum est. nam omnis capitalis poena (quae tripliciter contingit, vt infra de pub. iud. l. ij. & infra de bon. poss. l. edicto praetoris. §. rei autem capitalis. & infra de contra tab. l. j. §. quidam filium.) in mero consistit imperio: quam potestatem omnes praesides habent, vt supra de offic. praed. l. illicitas. qui vniuersas, & sic merum habent imperium, licet quidam dicant merum imperium soli principi competere.

k Animaduertendum. id est aduertendum in animam. hoc est animatum corpus totum, vel partem.

l Potestas. vt infra de verb. sig. l. potestatis.

m Mixtum est. quia iurisdictioni coheret, & sine ea non est, vt subiicit, secundum P. & Guil. & quasi merum non habeat seculum iurisdictionem. Vel verius dicit, secundum Ir. i. commune quasi ex diuersis constitutum, scilicet imperio & iurisdictione, secundum Ioan. & dicit quod nomine iurisdictionis & merum imperium contineri videtur: sicut ex significatione vocabuli apparet. dicitur enim iurisdictione a ditione, quod est potestas: & iuris. q. d. legitima potestas. & sic manifeste probatur supra de off. eius cui manda. est iurisd. l. j. ibi, iurisdictionem suam mandant. nam de mero imperio dicit, cum de publicis criminibus dicit. Dic ergo quatuor esse gradus iurisdictionis. nam alias merum, alias mixtum, alias coeercitio modica, alias remanet in suo nomine, & iurisdictione appellatur, sicut dicitur de adoptione: vt supra de adopt. l. j. §. in duas. Et omnem causam quae sit in mundo, iudica sub aliquo istorum, hoc modo: Sub mero imperio dicimus contineri quandoque tractatur de tribus capitulis quae habemus, videlicet de persona, item de ciuitate, item de libertate, vt hic: vel vt alterum horum amittamus: nam sententia dicitur capitalis, vt infra de bonorum possess. l. edicto praetoris. §. j. & de publi. iud. l. ij. in princip. Sub mixto autem dicimus contineri quando duo interueniunt. Primum scilicet, quod non sit de numero trium supraddictorum. Secundum, quod cum causa cognitione dicatur esse cognoscendum: vt patet in exemplo hic posito. nam cum causa cognitione datur bonorum possessio, vt infra quis ordo in bon. possess. l. ij. §. dies. & idem in similibus. Sub iurisdictione est omne id quod competit iure magistratus. Quae autem illa sint tam in ciuilibus quam in criminalibus leuibus, dicitur in authent. de defen. ciui. §. nulla. & §. iudicare. & §. audient. colla. iij. Coeercitio autem modica huic iurisdictioni inest: vt infra eodem. magistratibus. in fin. & supra

animatum corpus totum, vel partem.

l Potestas. vt infra de verb. sig. l. potestatis.

m Mixtum est. quia iurisdictioni coheret, & sine ea non est, vt subiicit, secundum P. & Guil. & quasi merum non habeat seculum iurisdictionem. Vel verius dicit, secundum Ir. i. commune quasi ex diuersis constitutum, scilicet imperio & iurisdictione, secundum Ioan. & dicit quod nomine iurisdictionis & merum imperium contineri videtur: sicut ex significatione vocabuli apparet. dicitur enim iurisdictione a ditione, quod est potestas: & iuris. q. d. legitima potestas. & sic manifeste probatur supra de off. eius cui manda. est iurisd. l. j. ibi, iurisdictionem suam mandant. nam de mero imperio dicit, cum de publicis criminibus dicit. Dic ergo quatuor esse gradus iurisdictionis. nam alias merum, alias mixtum, alias coeercitio modica, alias remanet in suo nomine, & iurisdictione appellatur, sicut dicitur de adoptione: vt supra de adopt. l. j. §. in duas. Et omnem causam quae sit in mundo, iudica sub aliquo istorum, hoc modo: Sub mero imperio dicimus contineri quandoque tractatur de tribus capitulis quae habemus, videlicet de persona, item de ciuitate, item de libertate, vt hic: vel vt alterum horum amittamus: nam sententia dicitur capitalis, vt infra de bonorum possess. l. edicto praetoris. §. j. & de publi. iud. l. ij. in princip. Sub mixto autem dicimus contineri quando duo interueniunt. Primum scilicet, quod non sit de numero trium supraddictorum. Secundum, quod cum causa cognitione dicatur esse cognoscendum: vt patet in exemplo hic posito. nam cum causa cognitione datur bonorum possessio, vt infra quis ordo in bon. possess. l. ij. §. dies. & idem in similibus. Sub iurisdictione est omne id quod competit iure magistratus. Quae autem illa sint tam in ciuilibus quam in criminalibus leuibus, dicitur in authent. de defen. ciui. §. nulla. & §. iudicare. & §. audient. colla. iij. Coeercitio autem modica huic iurisdictioni inest: vt infra eodem. magistratibus. in fin. & supra

D

Quae autem illa sint tam in ciuilibus quam in criminalibus leuibus, dicitur in authent. de defen. ciui. §. nulla. & §. iudicare. & §. audient. colla. iij. Coeercitio autem modica huic iurisdictioni inest: vt infra eodem. magistratibus. in fin. & supra

& tit. ij. §. si. §. si. Prima duo non delegantur, etiam quo ad cognitionem, nisi in casu quando proficitur, ut s. de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. in princ. & §. huius rei, & in alio casu, ut s. tit. ij. l. cognitio. & s. de offi. proc. l. solent. in prin. & in alio, ut in tit. de Art. tu. §. antepe. Quidam tamen dixerunt ut diximus, ut P. & Guil.

quod iurisdictione, & mixtum imperium id est erant: & vnum sine altero esse non possit, ex eo quod legitur s. tit. ij. l. §. si. & secundum eos quicquid esset de mixto imperio, delegari potest: cuius idem esset & de iurisdictione: quod est aperte falsum. & in d. l. b. imperium ponitur pro modica coercionem: non pro mixto imperio. Ex his igitur patet, quod etiam pecuniariam causam ultra ccc. aureos praeses non delegat, ut C. de ped. iud. l. ij. quia non competit iure cuiuslibet magistratus. Accursius.

a Etiam q. d. non solum merum imperium. Accursius.
b Iurisdictione. id est de natura iurisdictionis est, non de sua tantum. Accursius.
c Iurisdictione. i. de iurisdictione sua est. nam ut ait Ir. non ponit definitionem, sed generis praedicationem. vel nomen speciei ponit, vel effectum. Eius autem definitio est ut diximus. s. eo. l. j. Sed cum delegatus in eis saltim habeat delegatam iurisdictionem, ut supra de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. §. si. ibi, verius est & c. ergo delegare potest, quod est falsum, ut supra de offi. eius. l. j. respon. sed dic eum non habere generalem iurisdictionem, sed speciem iurisdictionis. Si autem vniuersitatem iurisdictionis haberet, vnam causam delegare possit: ut infra eod. soler. & infra quis & a quo ap. l. j. §. fin. Vel dic, de iurisdictione, scilicet ordinaria. Accursius.

Ubiere cauere d pratoria Litipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est quam iurisdictionis.

Qui habet iurisdictionem in sua persona residentem, potest delegare: alius secus: & c. *Immo in alius casu sit secundum praed. e. Ista est ratio placuit soli Fulg. resp. probatur tamen per Ia. Inc.*

Ubiere cauere d pratoria Litipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est quam iurisdictionis.

Qui habet iurisdictionem in sua persona residentem, potest delegare: alius secus: & c. *Immo in alius casu sit secundum praed. e. Ista est ratio placuit soli Fulg. resp. probatur tamen per Ia. Inc.*

cui etiam a iurisdictione inest: quod in danda bonorum possessione consistit. Iurisdictione est etiam iudicis dandi licentia.

Ubiere quod caueatur, item mittere in possessionem: sunt mixti imperij. B. rto.

III. IDEM libro primo ad Edictum.

Ubiere cauere d pratoria Litipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est quam iurisdictionis.

Qui habet iurisdictionem in sua persona residentem, potest delegare: alius secus: & c.

Ubiere cauere d pratoria Litipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est quam iurisdictionis.

Qui habet iurisdictionem in sua persona residentem, potest delegare: alius secus: & c.

Ubiere cauere d pratoria Litipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est quam iurisdictionis.

Qui habet iurisdictionem in sua persona residentem, potest delegare: alius secus: & c.

terponitur secundum decretum: ut j. de acqui. poss. l. iij. §. fin. ergo non delegatur: ut s. de offi. procon. l. nec quicquam. §. j. habet tamen aliquam ex iurisdictione: quia continet pecuniariam controuersiam: & ita est mixti imperij, verbum enim magis, comparatiue non electiue ponitur: ut diximus. s. Ceterum mittere in poss. causa custodiae ex primo decreto, semiplenam causae cognitione desiderat: ut j. in poss. leg. si is a quo. & ideo mandatur, & iure magistratus dicitur competere, vel dic, (quod est verius) quod ipsum mittere in poss. ut fiat re ipsa possessor ex primo vel secundo decreto, non competit iure magistratus: ut infra ad munic. l. ea. j. §. magistratibus. nam ibi non loquitur in secundo decreto: quia ibi non interponitur secundum decretum pro legato vel rei seruanda causa, nisi in damno infecto: tamen delegatur cognitio, mitti debeat vel non ex primo decreto. sed secundum decretum non delegatur etiam quo ad cognitionem. lex tamen ista etiam primum decretum dicit non delegari. i. iudere cauere. sed intellige de iussu qui inferat ipsam necessitatem: & non fiat in finibus sententiae. Vel dic secundo casu, ut ponatur tantum pro vno casu: ut diximus. q. d. hoc totum, iudere cauere, & in possessionem mittere, magis est & c. aliud si loquaris de bon. pos. quae tribuit ius, ubi nec cognitio delegatur, sicut in mero imperio diximus. s. l. prox. §. mixtum.

morte delegantis, re integra, extinguatur delegatio. hoc dicit cum l. sequen.

v. IULIANVS libro primo Digestorum.

MORE maioru ita comparatum est, ut is deum iurisdictionem mandare possit, qui eam suo iure, non alieno beneficio haberet.

VI. PAVLVS libro secundo ad Edictum.

ET quia nec principali- ter ei iurisdictione data est, nec ipsa lex defert, sed

uauda causa, nisi in damno infecto: tamen delegatur cognitio, mitti debeat vel non ex primo decreto. sed secundum decretum non delegatur etiam quo ad cognitionem. lex tamen ista etiam primum decretum dicit non delegari. i. iudere cauere. sed intellige de iussu qui inferat ipsam necessitatem: & non fiat in finibus sententiae. Vel dic secundo casu, ut ponatur tantum pro vno casu: ut diximus. q. d. hoc totum, iudere cauere, & in possessionem mittere, magis est & c. aliud si loquaris de bon. pos. quae tribuit ius, ubi nec cognitio delegatur, sicut in mero imperio diximus. s. l. prox. §. mixtum.

e Imperij, scilicet meri vel mixti.

MORE. §. CA s v s. Haec lex cum sequenti continuatur, & in ista prima est regula. Sequens lex assignat duas rationes ad regulam. postea infert ex rationibus & ex regula. & est talis regula: quia delegatus ab alio delegare non potest: sed iudex ordi. bene potest delegare. & quod delegatus non possit delegare, ponit duas regulas: quia delegatus ab alio quam a principe: item habet iurisdictionem non a se: item non habet a lege. Ultimo dicit, quod si tu delegasti mihi aliquam causam, & antequam aliquid geram in ista causa, tu decedas: finitur & expirat officium meum siue iurisdictione: sicut quodlibet mandatum reuocatur mortuo mandatore re integra. Viuius.

f More. No. morem antiquorum seruari. sic C. de test. l. testamenta omnia.

g Suo iure. scilicet ordinario. Accursius.

h Alieno beneficio, ac si diceret, delegatus delegare non potest: ut s. tit. ij. l. si. in prin. Sed nonne imperator habet iurisdictionem alieno beneficio. i. a populo Romano? Respon. habere ex lege regia dicitur, licet etiam populus dederit: ut s. de cons. prin. l. j. in prin. Item nonne quilibet ordinarius habet beneficium principis, & tamen mandat: sed dic quod princeps est lex animata in terris: ut in auth. de consul. §. si. in glo. legem. Item nonne legatus proconsulis habet a proconsule: ut s. de offi. procon. & leg. l. legati. & tamen delegat: ut j. de iud. l. cum praetor. §. his quoque. quae est contra. sed dic in legato proconsulis speciale: ut s. de offi. procon. l. solent. in prin. vel dic quod vnam ex multis delegat: ut infra eod. solet. vel dic quod est sua propria iurisdictione: ut s. tit. ij. l. cognitio. §. cum propria. Accursius.

i T quia. Duas reddit rationes, quare qui habet alieno beneficio, non delegat, ante missa copula, & alia secuta, & inclusa in illa dictione, nec, que secundo loco ponitur, prima, & quia & c. secunda, nec ipsa & c.

k Principaliter, i. a principe delegata. secundum quosdam, & hac ratione, & sequenti, ideoque & c. videtur quod delegatus a principe cognoscat etiam si moriatur princeps delegans antequam res incipiat geri. Item alia, quia imperium semper est: ut in auth. quomodo opor. epi. §. fina. collat. j. secundum Azo. sed contra puto. & hoc intellige de iurisdictione data a principe, ut faciat cum ordinario cui datur: ut extra de offi. iud. deleg. c. licet. *

l Nec ipsa lex. id est consuetudo, quae iurisdictionem ordinariam dat: ut C. de eman. l. j. vel lex scripta. & tunc distingue an specialiter deferat in privilegium, ut maior: ut tunc non delegat. an generaliter, & tunc sit: ut s. de offi. eius cui man. est iurisd. l. j. respon. & in auth. de man. prin. §. j. col. ij. Sed cum lex confirmat delegatam, ut subiicit: ergo eam dare videtur: ut in auth. de defen. ci. §. interim. collat. ij. ibi, ut inde fiat iure privato

d Immo in alius casu sit secundum praed. e. Ista est ratio placuit soli Fulg. resp. probatur tamen per Ia. Inc.

f Istud non placet communitur scribentibus hic, nam lex nullum habet effectum nisi ex persona conditio, sed legem condidit populus Romanus: ergo ab hominibus princeps habuit iurisdictionem secundum Bart.

* quidam citant. c. gratum.

Ubiere cauere d pratoria Litipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est quam iurisdictionis.

uato. &c. ergo delegatus delegat, cum habeat à lege Respon. quidam, confirmat eo ipso quòd non infirmat: & ita hic exponunt. Aliud ergo esset secundum eos, si expresse confirmaret. sed certe inimo expresse lex confirmat delegatam iurisdictionem: vt supra titu. ij. l. j. §. quæ vero iure. Dic ergo non esse hic per omnia paria, aliquid ab aliquo dari, & aliquid confirmari. Et not. hic breuiter quis dat ordinariam vel delegatam iurisdictionem. ordinariam dat papa ordinando episcopos. Item imperator: vt C. de cri. sacri. l. ne quis sine sacrilegij. & supra de offic. præfect. vt. l. j. §. cum vrbem. Item lex scripta: vt hic. & s. titu. ij. l. j. §. & ideo. Item consensus vniuersitatis, licet à præfecto confirmari debeat: vt in authent. de defen. ciui. §. inter illud. & s. & si eadem. Item consensus aliquorum qui sunt de eadem professione: vt C. eodem. l. fina. Item consuetudo: vt C. de eman. l. j. & fin. & infra de albo scri. l. j. non autè priuatorum consensus: vt C. eod. l. priuatorum. Delegatam autem iurisdictionem dat omnis qui dare potest ordinariam. item quilibet ordinarius dat delegatam: vt hac. l. probatur. item delegatus à principe: vt C. de iud. à iudice. item delegatus ad vniuersitatem: vt infra quis & à quo. l. j. §. fina. vel legatus proconsulis: vt infra de iud. l. ait prætor. §. j. alius non: vt supra titu. ij. l. fina. j. respon. nisi forte lite contestata coram se, ad instar procuratoris: vt C. de procur. l. neque.

confirmat mādātā iurisdictionem. ideoque^a si is qui mandauit iurisdictionē, decesserit antequam^b res ab eo cui mandata est iurisdictione, geri cœperit: solui mandatū Labeo ait, sicut in reliquis causis. ^c

Contra corruptentem vel corrupti facientem album propositum, vel quod in albo proponitur, datur actio popularis in quingentis aureos: qua in defectum est corporalis. Bartolus.

VII. VLP IANVS libro tertio ad Edictum.

SI quis id quod iurisdictionis perpetuæ^d causa, non quod prout res incidit^e, in albo^f vel in charta vel in alia materia propositum erit, dolo malo corruerit: datur in eum quingentorum aureorum iudicium, quod popolare^h est. Serui quoqueⁱ & filii familiæ verbis edicti con-

vir & mulier tenentur hoc edicto. Sed pone quòd edictum nondum propositum vel scriptum quis corrumperet: nunquid tenetur? & responderet, tenetur sententia edicti. Item quòd si quis quingentis aureos soluere non potest, vt feruus, & non vult eum dominus defendere: in corpore punitur. sed si aliquis fecit iussu prætoris, vel per imperitiam, vel rusticitatem: non tenetur. Item qui amouet, licet non corrumperet, vt quia duo folia accepit de quaterno, non tamen destruxit: dicit quòd tenetur. Item quòd qui dolo alij mandauit vt tollat album, tenetur tali mandato, etiam si non tenetur mandatarius. sed si mandator & mandatarius dolum commiserunt, ambo tenentur. & si plures corruerint, quilibet in solidum tenetur: nec vnus soluendo alium liberat. Viuia.

tinentur. Sed & vtrunq; sexum prætor complexus est. Quod si dum proponitur, vel ante propositionem quis corruerit, edicti quidem verba cessabunt. Pomponius autem ait sententiam^k edicti porrigendam esse ad hæc. In feruus autem, si non defenduntur à dominis, & eos qui inopia laborant, corpus torquendum est.^l Doli mali autem ideo in verbis edicti fit mentio, quòd si per imperitiam, ^m vel rusticitatemⁿ, vel ab ipso prætore iussus^o, vel casu aliquis fecerit, non tenetur. Hoc vero edicto tenetur & qui tollit, quanuis non corruerit. Item qui suis manibus facit, & qui alij mandat. Sed si alius sine dolo malo fecit, alius dolo malo mandauit: qui mandauit, tenebitur. P si vterque dolo

seruabo. & illud de constituta pecunia, & similia: & in horum corruptione habet locum hæc lex. Alia specialia, vt de vocando aliquem in ius. nam & alia etiam ibi scribebantur: vt in authent. de lit. §. omnem verò. Sed an & hæc sententia^a saltem huius edicti teneat? Respon. de æquitate hic eadem pecna locum habet. Accursius.

^e Incidit. vt de aliquo vocando in ius Accursius. ^f In albo. id est in dealbatione quadam & in muro forte: vt in palatio Bononiensi. Accursius. ^g Quingentorum. aliàs quinquaginta, pœna etiam falsi tenetur: vt infra ad legem Corneliam falsis. l. hodie. & actori datur: vt j. de sepulchro violato. l. iij. ij. respon.

^h Populare. eius enim executio cuiuslibet de populo datur: vt j. de popu. ac. l. j. Accursius. ⁱ Serui quoque. superiora verba sunt edicti: inferiora. Vlpiani. ^k Sententiam. not. quando directa datur: vt quando locū habent verba & sententia. & quando vtilis, vt cum sententia tantum: vt hic, & infra si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. l. penulti.

^l Corpus torquendum est. quod est generale in omni crimine publico & priuato: vt infra de pœ. l. j. §. si. & C. de ser. fug. l. quicumque. §. quod si j. & infra de mino. quod si minor. §. si feruus. vers. si ex neutro. & infra de in ius vocan. l. fin. ^m Per imperitiam. No. imperitiam siue errorem excusari. arg. contra infra de ap. l. j. §. quis. A D D I T I O. Pro sol. huius contrarij dic quòd imperitia excusat à dolo. quod limita verum, durante ignorantia: sed postquam sciuit, perseverando constitueret in dolo: & sic puniretur, secundum Bart. hic per tex. no. in l. eum ancillis. C. de incest. nupt.

ⁿ Vel rusticitatem. not. rusticitatem excusari: vt infra si quis in ius voc. non ie. l. ij. §. penult. & C. de testa. l. fina. arg. contra. C. de in ius voc. l. ij. A D D I T I O. Dic quòd generaliter rusticus non excusatur, nisi in casibus à iure expressis. secundum Ant. de But. in c. ij. in iij. col. de confi. & glo. j. iij. c. fina. ^o Iussus. no. quòd iussus prætoris excusat. sic infra de mino. l. ait prætor. §. permittitur. ibi, quid tamē. & infra de aqua plu. aren. l. quanquam. in fin. j. respon. Accursius.

^p Qui mandauit tenebitur. not. mandantem ex delicto teneri, licet à mandatario non contrahatur delictum. sic infra de eo per quem fa. est. l. j. §. fecisse. secus in furto: vt infra de fur. si is qui rem. §. si tu Titium. & l. si quis quid referendum. que sunt contra. Sed dic quòd ibi non fuit furtum: vnde non potest dici quòd aliquis tulerit consilium vel opem ei quod non est. non enim furtum fit sine dolo: sed album potest corrumperetiam sine dolo.

^a Sententia. id est generalis vt instituit. de falsidatio. tutorum & curatorum. §. primo. edicta enim quæ in hoc albo scribebantur, quædam erant generalia. & in personis omnium tenebant: vt illud de pœ. & s. Ait prætor, pacta

test ordinariam. item quilibet ordinarius dat delegatam: vt hac. l. probatur. item delegatus à principe: vt C. de iud. à iudice. item delegatus ad vniuersitatem: vt infra quis & à quo. l. j. §. fina. vel legatus proconsulis: vt infra de iud. l. ait prætor. §. j. alius non: vt supra titu. ij. l. fina. j. respon. nisi forte lite contestata coram se, ad instar procuratoris: vt C. de procur. l. neque.

^b Antequam. alioquin non: vt infra de infito. ac. si quis mancipiis. §. si impubes. & §. eius. & infra de iudi. venditor. §. iudices. quæ est contra. & l. vbi. Sed qualiter incipit geri: dic lite contesta. non enim ceptum videri potest ante litem contestatam. cum & iudex post recufari, & euitari: vt C. eod. l. nemo. & j. de ædil. edict. quis sit fugitiuus. §. idem ait. & infra de no. ope. nun. l. stipulatio. §. opus. & C. quando liceat ab empt. dis. l. j. & ij. & lex viderur hoc dicere. in authent. de litig. §. si vero apud iudicem initium. & in authent. in medio litis non si. sac. for. §. fina. collat. viij. item pro hoc est infra de procu. l. ante litem. & l. post litem. & C. de procu. l. nihil. & l. procuratoribus. Alij dicunt, conuento reo per executorem vt veniat, vel per alium iussu iudicis delegati. & pro eis. j. de auro. & argen. leg. l. & si non sint. §. quid ergo. & §. si cui. & j. de inoffic. testa. post humus. §. fin. & l. seq. & de peti. hered. sed & si lege. §. si ante. & C. de præscript. triginta ann. l. sicut. ibi, aut in iudicio &c. & l. eum notissimi. in princip. ibi, per solam conuentionem &c. & argu. infra de polli. l. j. §. cœpisse. prima tutior est. Sed videtur etiam re nullo modo cepta transmitti, vt morte non extinguatur: vt in authent. vt nulli iudi. §. & hoc vero iubemus. colla. ix. quæ est contra. Solu. ibi non fuit cognitio cause mandata: sed quoddam negotium. Vel ibi de præcepto quod imponit necessitatem, hic de mandato. vel verius (vt puto) ibi in principio. §. non decessit qui mandauit, sed cui fuit mandatam: quo casu distinguitur, vt si ipsi dignitati fuerit commissum non expresse proprio nomine, vt presidi Longobardie, vel potestati Bononiensi, habeat locum quod ibi dicitur. aliàs non: vt extra de offic. iudic. delegat. c. quoniam abbas.

^c Reliquis causis. non est per omnia similitudo hæc bona: vt diximus infra de iudi. l. iudicium soluitur. Accursius. ^d Iquis. §. C A S V S. Olim consuevit esse quedam prætoria dealbatio, in qua prætoris edicta consueverunt scribi: in loco cuius dealbationis successerunt ista tam in charta communitatis, quam in aliis vbi scribuntur ea quæ in palatio geruntur. Hæc l. dicitur quod si quis album prætoris corrumperet, quòd puniretur in quingentis aureis: & quilibet de populo poterit agere pro istis quingentis aureis. Item tenentur serui & alij. Item

^a Erant autem iurisdictionis perpetuæ. cum prætor generaliter edicebat, quibus de rebus, aut quomodo in omnibus causis & omnibus personis esset dicturus quædam magistratu. l. 2. §. de oblig. iur. Duare. j. di. spu. ca. 48.

^b Erant autem iurisdictionis perpetuæ. cum prætor generaliter edicebat, quibus de rebus, aut quomodo in omnibus causis & omnibus personis esset dicturus quædam magistratu. l. 2. §. de oblig. iur. Duare. j. di. spu. ca. 48.

^c Erant autem iurisdictionis perpetuæ. cum prætor generaliter edicebat, quibus de rebus, aut quomodo in omnibus causis & omnibus personis esset dicturus quædam magistratu. l. 2. §. de oblig. iur. Duare. j. di. spu. ca. 48.

169
Videtur
Mandatum
ex dolo
tenetur
Adco.

A Deo Non sufficiat. Not. in pœnis vnum alterum non libere: vt infra ne quis eum qui in ius voc. l. pe. §. fin. & l. fi. Sed contra infra de eo per quem fact. l. j. §. si plures. Solu. quod hic soluitur, pœna est respectu accipientis & dantis: vnde vni per alium non contingit liberatio: & hoc est generale: vt infra ad legem Aquil. item Me. la. §. sed si plures. & C. de condic. fur. l. j. ibi autem est interesse, qd est pœna respectu rei: quia sibi non adest aliquid. sed non a doris: quia sibi tantumdem adest.

Si familia. §. CASVS. Serui mei album pratoris corrupperunt: vtrum liberer præstando. l. aureos, sicut si liber homo fecisset: Respon. quod non, sed præstando pro quolibet seruo. l. aureos: licet si furtum fecisset vel damnum vel iniuriam, liberer præstando tantum quantum si vnus liber fecisset. Sed pone, serui mei curauerunt album corrumpere: nunquid liberer tunc præstando. l. aureos? Respon. quod liberor præstando. l. aureos: quia vnum est factum. Viuianus.

Si familia. id est si collectio seruorum alicuius. c. Edictur. id est edictum ponitur & pœna. d. In reliquos. id est nomine reliquorum. sic & infra de sepulc. violato. l. iij. §. pen. e. Quia hic. l. in albo à familia corrupto. f. Vindicatur. not. non licere pratore contere. vnde Cato: Foro te para. & ad hoc j. de interro. act. de ætate. §. quitacuit.

g Et plura facta. Hæc non est ratio, secundum Azo. sed certe imò videtur. & dic, intelliguntur, scilicet à iure Accursius.

h In furto vnum. Colligitur ergo hic quòd idem iuris est in damno à familia dato, & in iniuria data, quod est in albo, scilicet vt dominus non liberetur si præstet quantum si liber fecisset. sed contra infra ad le. Aquil. l. illud. Sol. istud intellige in eo casu quo factum vniuscuiusque per se decernitur. id est cum propria voluntate vnusquisque album corrupit, vel damnum dedit. ibi vero cum non quisque, sed communi voluntate damnum dederint vel iniuriam, secundum M. vt argu. infra quod vi aut clam. l. semper. §. si in sepulchro. Tu dic secundum Io. speciale esse in albo: quia contempta, & in iniuria & damno idem quod in furto: vt l. illud. nec ob. quemadmodum, & c. quod est in hac lege. quia notat similitudinem in hoc vt sint plura facta, non vt sit idem ius quod est in albo. Distinctionem M. in aliis quam in albo intelligas. hinc est quod de iniuria diximus, vt dominus tanquam pro vno teneatur. est contra infra de iniur. l. si plures. sed dic. ibi de rigore. Vel dic quòd diuerforum dominorum erant ibi serui.

i Hic quoque. scilicet in albo corrupto. k. Air. vt debeat tantum præstare quantum præstaret quidam liber si corrupisset.

l Sed hoc modo dicit auctor legis.

m Curauerit. scilicet familia.

n Corrupteretur. At si omnes corrupperint, quilibet tenebitur.

o Notat. id est probat.

Qui iurisdictionem. §. CASVS. Filium potestatis Bononien. volo conuenire coram potestate. nunquid possim? Et respon. quòd non quia potestas non est idoneus iudex super suos domesticos. Viuianus.

P Vel liberis. imò liberis: vt j. de iudi. l. in priuatis. quæ est ff. Vetus.

malo fecerit, ambo tenebuntur. nam & si plures fecerint, vel corruerint, vel mandauerint, omnes tenebuntur:

VIII. GAIVS libro primo ad Edictum prouinciale.

A Deo quidem vt non sufficiat vnum eorum pœnam luere.

Plura facta vnus familia puniuntur vt plura, vbi de publican. dicitur et tractatur: aliud vt vnum. h. d. vsque ad finem. Bart.

IX. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

Si familia b alicuius t alibum corrupperit: non similiter hic edicitur vt in furto, ne in reliquos d actio datur, si tantum dominus cum defendere voluit, vnus nomine præstiterit quantum liber præstaret: fortasse quia hic & contempta maiestas pratoris vindicatur, & plura facta intelleguntur, quæ admodum cum plures serui iniuriam fecerunt, vel damnum dederunt: quia plura facta sunt, non (vt in furto) vnum: b Octauien hic quoque domino succurrendum ait. k sed hoc potest dici, si dolo malo curauerint m vt ab alio album corrumpere, n quia tunc vnum confi-

A contra. Solu. dicunt quidam, hic in ordinario, ibi in delegato. alii, hic in criminalibus: ibi in ciuilibus. Vel dic, hic quando agit: ibi quando conuenitur ille cui redditur ius: vt argu. j. ad Trebel. ille. §. fin. & l. sequen. prima placet.

q Secum habet. quibus vt seruis vitur. vt instit. de vsu & habit. §. item is qui. & huius legis prohibitionem accipe, nisi actio finiri speretur: quia tunc vsque ad litem conte. permittitur: vt §. de offic. præf. senatus consulto. quæ est contra. a facit ad hanc. l. C. de excu. tut. & cur. l. humanitatis. & infra de iniuriis. l. vsque ad litem cont. p. test esse iudicem. l. C. de iur. iudic. l. i. in princ. Accursius.

x VLPIANVS libro tertio ad Edictum.

Qui iurisdictioni præest: neque sibi ius dicere debet, neque vxori vel liberis suis, neque libertis, vel ceteris quos secum habet. q

Non debet fieri coaceruatio plurium summarum ex diuersis actionibus debeat vnum ad iurisdictionem impediendam. Bart.

x I. GAIVS libro primo ad Edictum prouinciale.

Si idem cum eodem pluribus actionibus t agit, quarum singularum quantitas intra iurisdictionem iudicantis sit, coaceruatio vero omnium excedat modum iurisdictionis eius: apud eum agi posse, t Sabino, Cassio, Proculo placuit. quæ sententia rescripto imperatoris Antonini confirmata est.

Petitiones mutue coram eodem iudice debent expediri. Bartolus.

C Sed & si mutue sunt actiones, & alter minorem quantitatem, alter maiorem petit: apud eundem iudicem agendum est ei x qui quantitatem minorem petit: ne in potestate z calumniosa

tuit cognoscere vltra ccc. dicit quòd non potest. Vltimo dicit, tres eramus coheredes in hereditate quæ valebat ccc. & iudex non poterat vltra centum iudicare. nunquid iste iudex esse poterit inter nos? Respon. quòd sic: & ita tuam iurisdictionem excedit, secundam quorundam sententiam.

r Actionibus. Secus si vna, licet in ea de pluribus queratur: vt infra ead. l. §. si. & infra de appell. l. si qui. §. j.

s Iudicantis. Pone exemplum in defensore ciuitatis: qui olim vsque ad quingentos, hodie vsque ad. ccc. aureos potest iudicare: vt in authen. de defen. ciui. §. & iudicare. colla. iij.

t Poffe. scilicet non facta coaceruatione, sic & C. de dona. sancimus. §. si quis autem. j. argu. contra infra de pactis. l. si plures. §. penult. & fin. Accursius. A d d r t o. Solue secundum Bartolum, quòd ibi admittitur coaceruatio in fauorem: hic si admitteretur, induceret odium, & excluderet omnem iurisdictionem iudicis.

v Alter minorem. quæ l. clauditur iurisdictione iudicantis.

x Et. id est ab eo.

y Minorem. si habes minorem, dic me egisse sub præfide in quingentis: tu vis me reconuenire sub defensore in quingenta: non potes: immo in vtroque erimus sub præfide. si habes maiorem, dic quod prius egi ad quingenta sub defensore. sed si vis me reconuenire sub præfide in quingenta, non potes: immo defensor de vtroque iudicabit: vt argu. C. de iudi. quotiens. & de ordi. iudi. l. adite. R. tamen dixit me egisse sub defensore in minori summa. vis me reconuenire ibidem in maiori: ego nolo, sed sub præfide esse volo: & dicit quod non possum: vt C. de sen. & inter. l. penul. & authen. & consequenter.

z Ne in potestate. not. non debere conferri in potestatem aduersarij mei id negotium quod mecum habet facere: vt infra de eo quod cert. lo. l. ij. in princip. & infra de arbi. si quis rem. & infra de iudi. l. ij. §. sed & si agant. & C. de contrahen. empt. l. in vendentis.

b Ista non placet: quia nemo restrigit iex. l. i. §. i. Ista etiam non placet, sicut secunda. la.

d Solue sectio dñi Bar. hic & dic quòd vsque ad litem cont. potest esse iudicem. l. C. de iur. iudic. l. i. in princ. Accursius.

e Idem. §. CASVS. In hac. l. dicitur quod defensor habet potestatem iudicandi vsque ad ccc. aureos. Inc.

modo conuenio te coram illo defensore ex vna parte ad cc. in alia ad c. item in alia ad c. ita quòd si ista summa esset coadunata, defensor non posset cognoscere. nunquid iste defensor cognosceret inter me & te? Et respon. quòd sic: quia non coadunamus illas summas. Secundo dicit hæc. l. Conuenite coram præfide ad quingenta. tu vis me reconuenire sub defensore ad. l. non potes quidem: imò in vtraque erimus sub præfide: & ipse poterit iudicare. Dic aliter casum, quod prius egi ad. l. coram defensore: sed vis me reconuenire in c. sub præfide: quia defensor non potest cognoscere vltra ccc. dicit quòd non potest. Vltimo dicit, tres eramus coheredes in hereditate quæ valebat ccc. & iudex non poterat vltra centum iudicare. nunquid iste iudex esse poterit inter nos? Respon. quòd sic: & ita tuam iurisdictionem excedit, secundam quorundam sententiam.

Non debet aduersarius pro esse negotio quod ad eum spectat.

a Dic quod istud notabit le est factum, attenda o. pu. lo. quæ approbat l. de Bar. p. Al. C. la.

Vide ad

a *Adversarii mei*, id est reconuenientis me.
 b *Possim*, ego primo agens, secundum primum casum. Accursius.
 c *Si una familia eriscunda*, puta tres sunt heredes æquales in hereditate valente,ccc. & iudex non possit ultra centum iudicare. Accursius.

d *Adiudicari potest*. Not. inspici quod euenire potest. sic instituto, de rerum diuisione. §. illud qua situm & j. ad legem falsidiam, l. in quantitate. §. magna dubitatio. & infra de ser. rusti. præ. qui sella, in principio. & infra loca. si quis domum. §. j. in fin. argu. contra infra qui latifida. cog. l. sciendum. §. penultimo. & infra de tran-

aduersarij mei^a fit, an apud eundem litigare possim.^b

Ex pluralitate personarum non fit diuisio rerum in actione conuentarum, hoc dicit usque ad finem.

Si una actio communis sit plurium personarum, veluti familia eriscunda, c com muni diuidendo, finium regundorum: vtrum singular partes spectandæ sunt circa iurisdictionem eius qui cognoscit? quod Ofilio & Procuro placet: quia vnusquisque de parte sua litigat. an potius tota res, quia & tota res in iudicium venit, & vel vni adiudicari potest? d quod & Calsio & Pegazo placet. Et sane eorū sententia^c probabilis est.

Magistratus municipalis non potest ad mortem damnare, sed modice castigare. Bartolus.

XII. IULIANVS libro octauo decimo ad Edictum.

Magistratibus municipalibus supplicium^f a seruo sumere non licet: modica autem castigatio eis non est deneganda.^g

Ille potest delegare, & delegatum cogere, qui iurisdictionem habet sicut delegatio non debet fieri ut iudicetur vltima die officii. hoc dicit.

a *Dic quod ibi erat dispositio de p-senti, cuius effectus non suspenditur in futuro. s. deo non consideratur quod euenire potest. se. c. uisidū Bar. Inc.*

e *Eorum sententia, scilicet Calsij & Pegazij, secundum Lot. & Io. ut sic referatur ad proximum dictum: ut infra de postu. l. j. §. deinde. & §. eum. & erit ratio, quia staus rei non intendebat actor, vel diuideretur, vel tota sibi adiudicaretur. quidam tamen referunt ad primum, propter id quod est infra eo. cum quædam. §. fin. & est simile supra de adop. l. qui in adoptionem. in fin. sed si non essent supradictæ sententiæ contrariæ, ad totum referrem: ut infra de leg. j. talis. §. fin. Accursius.*

Magistratibus^h C A S V S. Hac. l. dicitur quod si seruus aliquis damnari debet ad mortem, quod magistratus municipalis id est qui non habet imperium merum, hunc seruum damnare non potest: sed potest verberare eum, vel aliter castigare legitime.

f *Supplicium*, id est seruum vltimo supplicio afficere non licet. nam vltimum supplicium & c. ut infra de pœn. l. vltimum.

g *Deneganda*, etiam in libero. & hæc coercitio dicitur, sine qua in iurisdictione esse non potest: ut supra titu. ij. l. fin. §. fin. & in authen. de defen. ci. §. audient quoque.

h *Magistratum*, scilicet ordinarium. Et not. duo esse necessaria ut delegatio teneat: & tria ut possit iudicare. Primum, ut sit ordinarius delegans. nam delegans non delegat: ut supra eodem more. item ut eius causæ quam delegat, sit ordinarius: ut supra titu. ij. & si prætor. & C. qui pro sua iurisdic. l. j. item tertium, ut possit iudicare, scilicet quod ille cui delegatur, sit de iurisdictione sua: ad instar tutoris dati: ut infra de iur. & cu. da. ab his. l. ius dandi. in fin. & sic poterit iudicare: ut C. de aduo. diuer. iu. sancimus. j. §. nulla. ibi, præter arbitrium & c. in authen. de defen. ciui. §. si vero. si autem est extra iurisdictionem delegantis, delegatus non potest iudicare: licet teneat delegatio: ut infra eod. l. fina. sic & infra de arbi. non distinguemus. §. sacerdotio. Accursius.

i *Iudicare iudicare*, puta erat iudex cuius tempus limitabatur biennio non potest iudicare aliquem debere iudicare vltiori die puta per triennium, vel simile: ut argu. j. de pœ. l. fi. in prin. & j. de vulgã & pupil. substi. l. in pupillari. & secundū hoc duo ablatiui casus præcedentes, scilicet eo die, primum determinant infinitiuium, iudicare. & sic est contra infra de

A iudi. l. venditor. §. fin. Sol. secundum quosdam non mandat ut finito officio fiat, ut hic: sed primum mandatum si fuerit profectum executum, tenet: ut ibi. Vel verius dic, ibi cœperat cognoscere durante primo magistratu: & ideo cogitur etiam postea a successore illius qui delegauit. Alij hoc ponunt hunc casum, quod vltima die sui regiminis non potest iudicare etiam ut eadem die iudicet: quod est falsum, cum ipse possit iudicare: ut supra de offic. pro. consul. l. meminisse, quæ est contra. præterea nec fore eadem die sunt priuati futuri, cum vsque ad aduentum successoris debeant durare: ut dicta. l. dicitur, & supra de officio præsid. si forte. Tamen ipsi respondent, non potest iudicare ut necessitatem imponat, si tamen fuerit ei paritum ante aduentum successoris, tenet. Vel dicunt quod quo ad alia durat eius imperium, non quo ad delegationem. Vel non habent absurdum eum posse iudicare, alii tamen non delegare. nam & hoc euenit alias: ut in mero & mixto imperio. Hodie tamen videtur secunduam Ioan. quod per duos dies ante aduentum successoris deponat imperium: ut in authen. de administratori. bus. collatio. septima. §. finali. & infra de feriis. l. pridie. sed ibi successor venerat.

XVII. IDEM libro quinquagesimo primo ad Sabinum.

EVM qui iudicare iubet, magistratum^b esse oportet. Magistratus autem, vel is qui in potestate aliqua sit, ut puta proconsul, vel prætor, vel alij, qui prouincias regunt, iudicare iubere i eo die quo priuati futuri essent, non possunt.

Iudex maior potest se submittere iurisdictioni minoris, vel equalis. Bartolus.

XIII. IDEM libro trigentesimo nono ad Edictum.

Est receptum, eoque iure utimur, ut si quis maior^k vel equalis subiiciat se iurisdictioni alterius: possit ei & aduersus eum ius dici.^l

Iurisdictione sine consensu non prorogatur: & ille errat qui non consentit. ergo quia erat iurisdictionem non prorogata. Bart.

XV. IDEM libro secundo de omnibus tribunalibus.

SI per errorem alius pro salo^m prætor fuerit aditus: nihilⁿ valebit quod actum est. Nec enim ferens est qui dicat consensisse eos in præsidem: cum (ut Iulianus scribit) non consentiant, qui errant. o quid enim tam contrarium^p con-

Accursius.

Est. C A S V S. Potestas Bononien. compromisit sub domino Azone: quia cum ille nobilis haberet causam cum episcopo, vel potestate dicit episcopus, vel potestas: coram quocunque conuenias me, tibi respondebo. & ita subiecit se episcopo vel potestas iurisdictioni domini Azonis cum quocunque alio nobili. nunquid valet? Et respondetur quod sic: & poterit condemnare vel absolueret, id est, dominus Azo poterit ita dicere, condemnatio siue absoluto te potestatem vel episcopo. Vel aliter dicas casum, ut quia potestas agat coram domino Azone, poterit ille conueniri sub domino Azone.

k *Maior*, quam ille cuius iurisdictioni se supponat. ergo & imperator si habeat litem cum aliqua vniuersitate, vel homine priuato. Argu. tamen contra. C. de libe. cau. cum affirmas. & l. post certi. & accipe hanc. l. in iurisdictione contentiosa, non voluntaria: ut infra de manu. vin. l. apud secunda. §. apud. & C. de emanci. l. finali. Accursius.

l *Ius dici*, id est sententia, vel dic, id est actio moueri. nam si agat, poterit ibi reconueniri: ut C. de sen. l. penulti.

m *Alius pro alio*, puta vrbano pro peregrino.

n *Nihil*, quandoque tamen error facit ius, si est communis: ut j. de supel. leg. l. iij. in fi. & de offi. præto. l. Barbarius.

o *Qui errant*, scilicet in facto, secus si in iure, secundum Guel. vt infra de confes. l. ij. in mo secundum rios idem & si in iure. ibi autem in iudicio litis contestatæ, & in iure fuit errat, hic vero in iudicio. sed in principio ante litis contestat. ut hic, circa iurisdictionem fuit error: ibi in alio, scilicet de quo erat iudicium. Accursius.

p *Tam contrarium*, hyperbolice loquitur. nam metus magis contrarius est: ut infra quod metus causa l. j. die ergo, non facile, & sic infra de dolo l. sed si ex dolo. §. sed an. sequitur ergo quod sententia non valet, quasi à non suo iudice dicta: ut C. si

a *Dic quod ibi loquitur de alia coercionem quæ hic. Bar Alex. & las.*

e Solent quod confesio maneat que est causam dimittit ibi prætorum cum dimittit

a *Quod generaliter*. scilicet vbiunque accepto iudicio mutatur forum, ibi finiatur vbi est inceptum: vt infra de iudi. l. si quis post ea. & l. vbi. & facit infra de ex cu. tuto. & curato. tutor peritus. j. respon. & in arben. vt fac nouæ constituto. §. prouinciarum. in fi. ibi, erit namque &c. item ibidem executioni mandatur, vt hic. sed si non habet ibi de bonis, iudex loci vbi sunt executioni mandat ad literas primi iudicis: vt infra de bon. aucto. iudi. possiden. l. cum vnus. §. penultimo. Accursius.

b *Debeat*. sic ergo est in actoris optione. sed si dolo faciat, ad omnes expensas tenetur: vt in authen. de defen. ciui. §. & iudicare. item no. hic non inspicit quod euenire poterit. Arg. contra supra eodem, si idem. in fine. & supra de officio. præfidis, sed licet. Accursius. **AD DITIO.** Dic quod hic hoc propterea contingit, quia attentio statu præsentis, res non ordinatur ad euentum futurum. Bartolus, Alexander, & Iason in d. l. si idem.

EXTRA TERRITORIUM CASVS.
Potestas Bononiensis. citauit quendam Imolen. nunquid cogitur ille Imolen. huc venire? Et respondetur quod non: quia potestas Bononiensis non potest cognoscere inter non suos subditos.

c *Extra territorium*. dic quid sit, vt infra de verborum significatione. l. pupilli. §. territorium.

d *Non paratur*. siue dicas inter non suos subditos, siue inter suos subditos: de possessionibus tamen quæ sunt in alterius territorio, in quibus vult facere executionem: vt infra de bo. aucto. iu. poss. cum vnus. §. pen. siue etiam inter suos, & de rebus intra territorium: ipse tamen est extra territorium quod iudicat: vt supra de officio præfecti vrbi. l. finali. & hoc in contentiosa iurisdictione. in voluntaria fecus, vt supra de adop. emancipari. §. j. & supra de officio procon. l. ij.

e *Supra. nisi partes prorogent iurisdictionem*: vt infra de iudi. l. de qua re. §. j. Sed quid si ultra iudicauit? Respon. nil valere: vt infra familia: ericicuo. in hoc iudicio. Argu. contra. vt vtile per inutile non vitietur: vt C. de ap. l. amplioem. §. fina. & C. de don. l. facimus. in glo. superfluum; & facit. C. si a nõ compe. iudi. l. fina. & supra de officio præf. l. iij.

QUOD QVISQVE IVRIS ER.

Hoc edictum. **CASVS.** Primo Vlpianus commentat edictum prætoris: quia non debet quis moleste ferre, si id statuatur circa se quod ipse statuit, vel statui fecerit. Secundo dicitur quod hoc edictum tria habet capita. Primum est, si potestas Bononiensis iniquum statuit, puta quod debitor non teneatur suis creditoribus aliquo modo soluere. dicitur hic quod debitor potestatis contra potestatem eodem iure vtetur, vt non soluat potestati. Secundum caput est de illo qui ius iniquum impetrauit: puta cum ipse debitor impetrauit ne ipse suo creditori teneretur soluere vsq; ad quinque annos, vel nullo modo teneretur creditori suo: si iste impetrans habet debitores, illi vtentur eodem iure aduersus istum impetranterem. vnde pone quod potestas volebat statuere ius iniquum, scilicet vt debitor non teneatur soluere creditoribus suis vsque ad quinque annos. non potuit hoc facere: quia fuit impeditus. non tenetur quidem potestas eodem iure. Item dicit quod potestas Bononiensis voluit statuere, vt nullus debitor de ciuitate Mutinensis. & sic inter non subditos, vsque ad quinque annos teneatur: & ideo nõ valuit decretum, nunquid potestas vtetur eodem iure? Et respon. quod non. Viuianus.

f *Hoc edictum*. quod est infra eodem. §. primo & secundo: & loquitur hic Vlpianus.

g *Summa*. quia nititur ex lege diuina: vt quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. vt in decretis distinctio. j. can. j. & Cato: Parere legem quam ipse tuleris.

A h *Aliis dixit*. cum esset magistratus.

i *Dicit effectus*. cum esset litigator.

k *Qui magistratum*. Per hunc intellige municipale: per potestatem eum qui habet merum imperium: vt supra tit. j. l. imperium. quales sunt regentes prouincias, vel clarissimi & superiores: vt supra de officio. præfid. l. illicitas. §. qui vniuersas. potest enim quilibet magistratus legem condere, non generaliter, sed speciale: vt C. de long. consue. l. j. & institu. de iure naturali. §. sed ius præterea cum ipsi faciunt, vt C. de ve. iur. enu. l. j. in prin. ter. tia col. & sic non ob. quod hic obicitur, quod soli principi liceat facere legem: quia verum est generale: vt C. de leg. & constit. l. j. & l. si. vel secundum alios loquitur hic secundum antiqua tempora antequam omne ius esset à populo translatum in principem.

Magistratus qui ius iniquum contra aliquem statuit, & etiam priuatus qui illud ad sui utilitatem statui fecit, coguntur aduersario postulante vt eodem iure. hoc dicit vsque ad §. hac autem verba. Bartolus.

I. VLPIANVS libro tertio ad Edictum.

Hoc edictum summam habet æquitatē, & sine cuiusquã indignatione iusta. Quis enim aspernabitur idem ius sibi dici quod ipse aliis dixit, vel dici effecit? Qui magistratum potestatemve habebit, si quid in aliquem noui iuris statuerit, ipse quãdoque aduersario postulante eodem iure vti debet. Si quis apud eum qui magistratum potestatemq; habebit, aliquid noui iuris obtinuerit: P

quandoq; postea aduersario eius postulante, eodem iure aduersus vt j. l. ij. Et est exemplum ne Titius à creditoribus suis conueniatur vsque ad diem illum: quod tamen præceptum ultra tempus sui magistratus non durat: vt infra de pœn. l. fin. & infra qui. ex cau. ma. l. fed & si per prætorē. §. ait. vel sic, habito tractatu omniū procerum de ciuitate illa, constituit vt nullus debitor ante tale tempus conueniatur à creditoribus suis: & sic voluit esse ius commune in personis omnium. Sed si populus ratum habuit tale ius nouum, nonne quilibet de populo necesse habet vti eodem iure, vt in procuratore dicitur: vt infra eo. iij. §. si procurator? Respon. licet populus faciat, non tamen quilibet homo de populo singulariter poterit conueniri eodem iure: vt infra de in ius voc. l. fed & si hac. §. qui manumittitur. Quid ergo si cognoscendo in causa vna sententiã interlocutoriã dolo ferat: puto quod habeat locum hoc edictum, arg. huius l. in fi. vbi sententiã facit mentionem: & j. eod. l. iij. §. si is. & quod in sententiã dixit, intellige in sententiã lata contra legem vel contra ius litigatoris, non expresso errore in sententiã. aliàs non teneret ipso iure: vt C. quando prouoc. non est necess. l. ij. item hic in interlocutoria. Quid autem in definitiua? dicunt quidam quod non idem, quasi sit ei imputandum quod non appellauerit. tu dic contra, quia causa subesse potuit: vt infra man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Item no. ex eo quod dicit noui. nam per hoc colligitur quod si quid est factum contra legem, consuetudine tamen roboratum, non pertinebit ad hoc edictum, quia tunc dicitur inueteratum: vt supra de le. & senatufcon. de quibus. Sic est ergo nouum, quod non est de iure scriptum, nec consuetudine roboratum. Accursius.

NOVI IURIS. quod scit esse nouum, & ita facit dolo. aliàs cum magistratus non sit iureperitus, non tenetur: vt j. l. ij. Et est exemplum ne Titius à creditoribus suis conueniatur vsque ad diem illum: quod tamen præceptum ultra tempus sui magistratus non durat: vt infra de pœn. l. fin. & infra qui. ex cau. ma. l. fed & si per prætorē. §. ait. vel sic, habito tractatu omniū procerum de ciuitate illa, constituit vt nullus debitor ante tale tempus conueniatur à creditoribus suis: & sic voluit esse ius commune in personis omnium. Sed si populus ratum habuit tale ius nouum, nonne quilibet de populo necesse habet vti eodem iure, vt in procuratore dicitur: vt infra eo. iij. §. si procurator? Respon. licet populus faciat, non tamen quilibet homo de populo singulariter poterit conueniri eodem iure: vt infra de in ius voc. l. fed & si hac. §. qui manumittitur. Quid ergo si cognoscendo in causa vna sententiã interlocutoriã dolo ferat: puto quod habeat locum hoc edictum, arg. huius l. in fi. vbi sententiã facit mentionem: & j. eod. l. iij. §. si is. & quod in sententiã dixit, intellige in sententiã lata contra legem vel contra ius litigatoris, non expresso errore in sententiã. aliàs non teneret ipso iure: vt C. quando prouoc. non est necess. l. ij. item hic in interlocutoria. Quid autem in definitiua? dicunt quidam quod non idem, quasi sit ei imputandum quod non appellauerit. tu dic contra, quia causa subesse potuit: vt infra man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Item no. ex eo quod dicit noui. nam per hoc colligitur quod si quid est factum contra legem, consuetudine tamen roboratum, non pertinebit ad hoc edictum, quia tunc dicitur inueteratum: vt supra de le. & senatufcon. de quibus. Sic est ergo nouum, quod non est de iure scriptum, nec consuetudine roboratum. Accursius.

STATUERIT. ita quod teneat: vt argu. infra in fin. siue vsus est quis, siue non: vt infra l. iij. §. fina. Accursius.

ADVERVSARIO. scilicet illo contra quem ipse statuit, quando ius singulariter iniquum constituit: vel quocunque, quando vt esset commune ius iniquum fecit: vt j. e. l. iij. §. hac pena.

SI QVIS. duo capita habet hoc edictum. primum fuit in constituyente ius iniquum. secundum in eo qui facit constitui, siue adfessor, siue litigator: vt infra l. ij. sed & contra alios: vt infra eo. l. iij. §. si procurator. & §. si tamen. & §. si is. & §. si filius. & §. quod autem. Sed nunquid in impetrante sicut in constituyente distinguitur, impetrauerit dolo, vel non: vt infra eo. l. ij? Respon. non, duplici ratione. prima, quia ad impetranterem aliquod peruenit semper, ad iudicem non sic. item quia hæc litera infra dicit credidisse, quod inuuit vt etiam si sine dolo impetrauit, teneatur. item & hic pone quæstionem quæ est infra. l. proxima. Accursius.

OBTINUERIT. dilatorium, vel etiam peremptorium. quod dicit vt infra eodem. l. iij. §. si is.

DECRETUM.

Ad hunc titulum pertinent insignia ex epistola Valer. Max. l. 3. Cap. 6.

Et hoc quod non continet capitula distincta: aliàs bene posset valere pro parte, & pro parte non. Bart. Ale. & Iason.

Legem...
quibus...
Principi...
licet...
merum...
deus...
Sed...
consilium...
prætoris...
Alex...
son...
Iam...

a Decerneretur. imò non videtur in eum retorqueri: vt supra de leg. & fenatufcon. l. nulla. & C. de legib. & conftit. princ. l. quod fauore. & mftit. de iure nat. §. plane. quæ sunt contra. fed diftingue an ad fui poftulationem, vt hic: an non fuerit indultum, vt ibi, & vt infra eodem. l. iij. j. respon.

b Credidisset. no. quòd debet cuique in fua perfona placere quod placuit in aliena: vt infra mand. fi negotia. in fin. & C. de rebus credit. l. penult. §. fed iuramento. ibi, quis enim ferendus est. & infra de iureiu. l. iufurandum. iij. §. datur autem. & l. fi duo. §. fi quis iurauerit. & §. fequen.

c Hæc autem verba. loquitur. Vlpianus.

d Pntams. Not. non nocere conatum, nifi fequatur effectus. fic infra de re iudic. l. fi fe. §. condemnatum. in gloff. & infra ne quis eum qui in ius vo. l. pen. in §. docere. fed contra. C. de refcin. ven. ratas. vbi dicit impetrantem refcriptum eadẽ lege cõueniri: & tamen erat tale refcriptum, quod ius alteri totum conlumebat: ideoque non valebat: vt C. de pre. impe. offe. quotiens. fed dic quòd ibi non fuit refcriptum, fed poft illo fallo fequitur illud absurdum. Alij dicunt hoc speciale. f. quia inter non fubditos iudicauit. Item contra arg. prædictæ notulæ. j. de extraor. cri. l. fi. in prin. & C. fi quæ eum que prædi. po. l. j. in prin. fed ibi propter enormitatem criminum. Item contra arg. C. de fur. l. fi quis. fed illud ideo, quia tale delictum de leui poterat trahi in exemplum. Item arg. cõtra. infra de calu. l. & generaliter. §. fi igitur. fed ibi ad eum aliquod peruenit, quare tenetur.

Hoc edicto. §. C. A. S. V. S. Si potestas inftituit ius iniquum, ita demum tenetur potestas, fi dolo faciat. alioquin tenentur adfelfores, qui vt ftatueretur confilium dederunt. & ita eodem iure debent vti fi per imperitiam faciant.

e Adfelfori. cur hoc tam varie, quòd magiftratus de solo dolo teneatur, fed adfelfor de imperitia? Respon. quia adfelfor non conuenit eligi nifi propter peritiam: vt C. de adfelf. l. j. cum ergo ipfe confenferit electioni de fe factæ, vt fit adfelfor, videtur affirmare fe fapientem, & inde est quòd fua tacita adfueueratio fibi præiudicat a propter imperitiam: vt infra de act. empt. l. Iulianus. §. quòd autem. ver. quid tam. fic & in medico: vt §. de offic. præf. illicitas. §. ficuti. Magiftratus vero etiam imperiti literarum, & bene experti negotiorum, fapifime eliguntur, & etiam inuiti fubeunt alia munera: vnde nõ debet eis iuris imperitia adfcribi: cum nec ob hanc caufam electi fuerint. Quidam tamen dixerunt quòd de imperitia tenetur magiftratus: vt infra de varijs cong. l. fi iudex. quòd hic non negatur. fed potest dici quòd illud est verũ quo ad hoc vt faciat litem fuam, non quo ad hoc edictum: vt inftit. de oblig. quæ ex quali delict. in prin.

f Titius impetrauit ne creditoribus fuis teneretur. & non tenetur. nunquid Titius vtetur eodem iure fi habeat debitores, vt Titio non teneatur debitores, quæritur. Respon. aut impetrauit ad fuam poftulationem, & ei concessum fuit: & tunc tenetur vti eodem iure Titius, aut non ad fuam poftulationem: & hoc cafu non vtitur. vnde dicit quòd fi Titius impetrauit ne creditoribus fuis teneretur: ficut vtatur Titius, ficut non: femp̄ punitur id est femp̄ huic edicto locus erit, vt eodem iure vtatur. Item dicitur quòd fi procurator meus impetrauit ne teneatur creditoribus meis vfque ad v. annos, vti debeo eodem iure fi ei mandauit, vel ratum habuit: alius procurator tenetur. Item dicit quòd fi tutor vel curator impetrauit vt adolefcens nõ teneatur vfque ad v. an. an ipfe tutor vel curator punitur? nõ tenetur pupill. ff. Vetus.

lus hoc edicto. Vnde pone: Titius mihi debebat decem, erat tamen tutus aduerfus me exceptione temporali: donauit tibi hanc actionem, & fic feci te procuratorem in rem tuam. impetrafti tamen vt ille Titius ftatim tibi teneretur foluere. vti quidem debebis tu procurator aduerfus tuos creditores eodem iure vt ei ftatim foluas. Item dicit: ego impetraui vt nullus meus creditor vfque ad v. ann. conueniret me. vti debeo eodem iure, vt debitores mei vtantur eodem in re aduerfus me: & etiam non folum ille qui vfus est id est contra quem vfus fum, fed etiam alius vtatur. quòd dic, impetraui quòd nullus debitor meus exceptione vtatur: eodem iure vti debeo: Item dicit, puta Titius fideiuffit pro Seio apud Gaium creditorem. Seius adquiret patetium de nõ petendo: quia Gaius fecit ei patetium de non petendo: & fic Titius & Seius fideiuffor habebant exceptionem. poftea Seius adquiret ius iniquum: & impetrauit vt debitor fuus nõ vtatur exceptione aduerfus eum. nunc Gaius conuenit Seium & fideiufforem. quæritur an Seius debeat vti eodem iure? Et refpon. quòd Gaius creditor Seium conuenire poterit. & hoc etiã Titio fideiuffori non

ius dicentis puniri. nam fi adfelforis imprudentia ius aliter dictum fit, quàm oportuit: non debet hoc magiftratus offi cere, fed ipfi adfelfori. e

Contra impetrantem ius iniquum fit retorcutio, etiam fi illo non fit vfus, fed contra eum qui non impetrauit, fed proprio motu fuperioris obtinuit, non fit retorcutio, etiam fi illo fit vfus. Bartolus.

III. VLP IANVS libro tertio ad Edictum.

SI quis iniquum ad edictum ius aduerfus aliquẽ impetrauit: eo iure vtatur ita demum, fi per poftulationem eius hoc venerit. ceterum fi ipfo non poftulante, non coercetur. Sed & fi impetrauit, ficut vfus est iure aliquo, ficut impetrauit vt vtteretur, licet vfus non fit, g t hoc edicto punitur.

Ex impetratione procuratoris habentis speciale mandatum, vel ratihabitione fecuta, coercetur dominus: ficut fi habeat genera. vel fi in rem fuam: tunc coercetur procurator, tutor vero femp̄. Bartolus.

Si procurator meus poftulauit. quæritur quis eodẽ iure vtatur. & putat Põponi.

proderit. Sed pone quòd Titius fideiuffor hoc ius iniquum impetrauit, vt debitor fuus, fcilicet Seius, non vtatur aduerfus Titium exceptione. nunquid Gaius potest iftum Titium conuenire? Et refpondetur quòd potest: non tamen hoc nocet Seio principali reo, nec conuenitur Seius, fed Titius tantum: nec fi foluerit fideiuffor pendente dilatione, puta quinquennali reo competenti, aget contra reum actione mandati: & fi impetrauit perpetuam, nunquam. Item dicit, filius meus in magiftratu poftitus erat, & concessit tibi quòd debitor tuus non vtatur aduerfus te exceptione, vel vt non tenearis vfque ad v. annos creditoribus tuis: nunquid noceat mihi patri, fi agam contra debitores filij mei poft finitam adminiftrationem? Respon. quòd non: nec ego pater vtar eodem iure. Item dicit quòd fi impetraui ius iniquum vt nõ tenear creditoribus meis vfque ad v. an. & decessi: poftea heres meus vtetur eodem iure. Confequenter in §. quòd autem dicitur quòd fi ego impetraui ius iniquum aduerfus alium, non folum vtetur ille iure eodem contra me, fed & contra heredem meum. Item dicit, puta Titius impetrauit vt non teneatur ipfe creditoribus fuis vfque ad v. annos, vti debet Titius eodem iure contra præfentes & contra futuros debitores. quafi dicat, non folum fi ifte creditor Titius poftea efficiatur debitor Titij, vtetur exceptione, fed quilibet alius, vt Titius non poffit petere vfque ad v. an. Et fic hoc edictum extenditur ad eum qui fuit tempore impetrationis non folum, fed ad futurum. {L L V D.} Item dicit, Impetraui ius iniquum vt nõ tenear creditoribus meis ad quinquennium, cum pure eis tenear: & v. folui creditoribus meis: nunquid poffum repetere illud quòd folui? Respon. quòd non. vel dic quòd tu debitor meus foluifti mihi creditori tuo, omiffa exceptione proximi quam impetraui aduerfus te, creditorem meum ante quinquennium, cum haberes exceptionem, a me repetere non poteris.

g Non coercetur. vt C. de legi. & confti. quòd fauore. f Licet vfus non fit, tamen vti potuit. alius contra: vt supra eod. l. j. fin. patet ergo quòd etiam fi pænitere vult, non potest: vt hic licet R. fcripfit in hoc tit. contrarium, & pro eo est infra ad le. Cor. de fal. qui fallam. & C. de appel. l. fi quis libellos. & C. de apoftatis. l. apoftatarum & C. de fum. tri. l. fin. in fin. & facit infra de poftu. l. j. §. bestias.

f iij

Me foluim.

B

C

D

† Iste text. est no. fecundum Bald. ad hoc quòd poena in cura ratione iniqua impetrationis, nõ cõuenit, licet ei renuntietur: de quo per Immo. c. ex conqueftione. de refl. spo. vbi hoc limitat. Bolo. vlt. tra not. dift. fine. text. fmgularis & mica in iure, fecundum Bal. Angel. P. & Iaf. hic.

Quia est te meraria P.

a Me solum. Immo & procurator teneri videtur: vt infra de vi & vi ar. l. j. §. quotiens. quæ est contra. sed ibi delictum interuenit procuratoris, cum parere non debuerit: hic non. Itē quid si generalis erat procurator, & habebat liberam administrationem: an teneatur? Respon. non: quia extra negotia mea administravit impetrando. Itē quia sibi iniquum mandare nō videtur: vt infra de pecul. l. qui peculij. & infra de pac. l. contra juris regulas. §. si filius. & infra de condi. indebi. si procurator. §. quod si indebitum. Ipse autem tenetur. Sed quomodo ipse tenetur, cum eo privilegio vt sibi non possit hic procurator? Respon. laus est quod aliquis eo possit vt, vt in tutore hic dicitur. Item quare non tenetur procurator sicut tutor? Respon. quia tutor datur inuito: non sic in procuratore. & facit. C. vnde vi. l. meminerint. & sic facilius relectur pupillus. vel quia in procuratore voluit expresse, quod in tutore secus. Item an ipse procurator impetrans vitur eodem iure contra dōminum, cum non dicatur relinquere: puto quod sic.

b Coercetur. sed hoc privilegium proficiet pupillo, & ad tutorem pœna spectabit: quod est iniquum. Dic ergo & pupillum teneri quatenus vitur: vt infra de dol. l. sed si ex dolo. Vel dic ipse, scilicet pupillus. Nam aut in totum debet probare: aut in totum reprobare: vt infra de admini. tut. l. cum queritur. prima placet & sibi imputer. **c** Observandum quod diximus. §. de tutore: cum ad proximū sit ratio faciendā: vt §. titu. proxi. l. si idem cū eodem. in fin. **d** Quandoque experitur. hoc habet locum quando & ipse impetravit contra omnes, licet contra vnum tantum sit visus. & sic læsus & non læsus dicitur eo inspecto quod potest lædi: vt in prin. & sic non ob. C. res inter alios actas. quia vere cū omnibus fuit factum. vbi vero contra vnum impetravit, non punitur quo ad alios: vt ar. C. res inter alios actas. per totū & C. de pœn. l. sancimus. Alij contra: vt si contra vnum impetrat, tamen tenetur omnibus, & dicunt hoc speciale contra prædictum titulum. Accursius. **e** Exceptione. scilicet dilatoria, secundum quosdam. & sic nō ob. C. de pre. impe. offe. quotiens. quæ est contra. quod non placet: cum in fine dicatur fideiussorem actionē mandati nō habere, cum deberet habere saltem adueniente die: vt infra manda. l. si mandauero tibi, in princ. Dic ergo quod hic impetravit peremptoriam, & imperator rescripsit ex certa scientia & apponens, lege aliqua non obstante. Accursius. **f** Exceptione vt. scilicet pacti de non petendo facti reo principali à creditore apud quem intercessisti, & postquam impetrasti ius iniquum. & sic nunquam competit cum efficacia fideiussori: aliàs aliud esset: vt j. de pac. l. si. quæ est cōtra. Vel dic quod etiam prius fuit acquisita exceptio pacti: sed cōsensu fideiussoris ius iniquum fuit impetratum: & sic lex prædicta non obstat. Accursius. **g** Inuriam, id est damnū: quia agens actione mandati non poteris consequi: vt hic, & infra de dolo. l. nam is. factum ergo alterius nocet alteri: arg. contra infra de alie. iud. mu. cau. fac. l. j. sed hoc non est mirum: cum & mora rei similiter nocet fideiussori: vt infra de verb. obli. l. mora. & hoc ab initio debuit scire. vt infra de condic. inde. l. indebitum. vnde sibi imputatur: vt infra loca. si quis domum §. j.

h Sed si tu, scilicet fideiussor. **i** Vtetur exceptione. sibi facta de non petendo. **k** Non habebis. interim subaudi, si velis tueri eum impetrasse dilatoriam. Vel dic, nunquam: propter ius iniquum impetratum circa peremptoriam, secundum aliam positionem. **l** Incidit. dando dilationem vel exceptionem non habenti. **m** Intendo. quæ sunt ex peculio quod ad me spectat professio, vel etiā aduenitio: cum ratione vsusfructus qui ad me spectat, eas intendo. & hoc accipe siue sint acquisita ante ius iniquū statutum, siue non: licet quidam distinguant. **n** Non puto. contra videbatur: cum eadem persona vnus cum alio censetur, & in obligationibus quasi eius fideiussor sit, vt infra de verb. oblig. cum filius. in princ. & j. ad munic. l. j. sed illud est verum, quando conuenitur ex persona filij, non cum agit. **o** Accursius. **p** Ut is. qui impetravit vt creditori suo non tenetur. **q** Etiam heredi eius. scilicet impetratis. quod videtur mirum: cum privilegium indultum viuenti, cum eius persona sit finitū, vt personale beneficium: vt j. de reg. iur. l. in omnibus. iij. Sed dic cum impetrasse privilegium sibi heredique suo. & fape sic indultum imperator: vt j. de regu. iur. l. Neratius. Alij dicunt heredem debere vt eodē iure in actionibus quæ defuncto

an in his actionibus quas ex persona eius intendo, huic edicto locus sit? & non puto: ne mea conditio deterior fiat. **pœna huius edicti trāsit ad heredē. h. d.** Quod autem ait prætor, vt is eodem iure vtatur: an etiam ad heredem hæc pœna transmittatur? & scribit Iulianus non solum ipsi denegari actionem, sed etiam heredi eius. **pœna huius edicti porrigitur ad actionē quæ post impetrationem queritur. Bart.** Illud quoque non sine ratione scribit, non solum in his actionibus pati eum pœnam edicti, quas tunc habuit cum incideret in edictum: verum si quæ postea ei adquirentur. **Hoc edictum naturalem obligationem non tollit: ergo soluti repetitionem non induit. Bart. ois.** Ex hac causa solutum repeti non posse Iulianus putat. superesse enim naturalem causam, quæ inhibet repetitionem. **Qui facit lege permittente, non incidit in hoc edictum. hoc dicit vsque ad si. huius legis. Bartolus.** IIII. GAIUS libro primo ad Edictum Prouinciale. Illud elegat prætor excepit, præterquam si quis eorū

competebant, & heredi ex eius persona. quod non placet ratione prædicta: quia privilegium esset extinctum: vnde nulla pœna deberet imponi: vt §. eo. l. j. in fin. Itē alia ratione videtur ad heredē non transire, quia pœnæ delictorū non transeunt ad heredem: vt C. si ex delict. defuncti. l. vnica. quæ est cōtra. Solu. hic ad heredē transit privilegium, cum sibi & heredi impetraverit: prout dixi. Vel dic, hic erat statuta pœna in viuente à lege: & ideo tenetur heres. secus esset si non esset imposita viuenti, sed haberet aliquis actionem ad imponendam. tunc enim habet locum quod ibi dicitur, nec transit hic vt contra eum detur actio, sed vt exceptione remoueatur. **ADDITIO.** Ista glos. innuit quod ex hoc dicto non oritur actio. quod displicet Bart. & Iaf. **q** Postea. hoc potest dici quando generaliter impetravit nullus debitor creditori suo teneretur vel ad tempus, vel in perpetuum: non aliàs: vt dixi supra eod. §. hæc pœna. vel etiā si specialiter. Accursius. **r** Ex hac causa, illud ex hac causa, non refertur ad id quod dicit, solutum, sed ad verbum illud, repeti: id est dicere: propter privilegium indultum vt nō teneatur statim soluere: sed post annum non repetit: vt j. de condic. indeb. l. in diem. Idem si in perpetuū, vel dic quod loquitur de eo qui poterat vt eodem iure: qui si soluat, non repetit. & est ratio in vtroque, vt subiicit. Accursius. **l** Illud. CASVS. Impetravi ius iniquum vt vsque ad v. an non teneat creditoribus meis, & tunc video quod duo sumus qui tenemur hoc edicto: & ille qui concessit mihi, & etiam ego teneor. nunc conuenio debitores meos. ipsi impetrant vt vtantur eodem iure contra me: nunquid isti debitores mei hoc edicto teneantur, scilicet vt debitores istorū debitorum meorum vtantur aduersus debitores meos, quo isti vtantur aduersum me? Et respon. quod non: nec ille magistratus qui concessit eis de me, tenetur edicto. **s** Excepit. hæc exceptio fit ab eo quod dicitur in rubrica. vel

et est do com filius gaudet dicitur contra istum legem

et est do com filius gaudet dicitur contra istum legem

et est do com filius gaudet dicitur contra istum legem

a Imo dic q procurator no tenetur. Bar. hic in fi. & sequitur Bal. A. lex. & Iaf. b Nihil valet. Iaf.

et est do com filius gaudet dicitur contra istum legem

et est do com filius gaudet dicitur contra istum legem

dic, ab eo quod dixit in edicto, hoc modo: dictum est ibi, quod qui nouum ius statuit, vel statuere facit, incidit in edictum. sed prator excipit in edicti parte, quam non habemus, ipsum magistratum, qui cum iudex erat, nouum ius instituit: & secundum litigatorem, qui aduersus eum statuere facit: qui aduersus ipsum vel aduersus alium ius iniquum statuit, vel statui fecerat. & hoc ideo excipit, ne magistratus &c. sed certe hec exceptio fieri videtur non eleganter. quid enim opus fuit hac exceptione? nam satis exceptum erat per hoc quod fuerat dictum ita demum quem teneri si fuerit in dolo: vt. §. eod. l. ij. Respondeo, non fuit opus, sed ad maiorem fecit cautelam. sic infra de iniur. l. item a pud Labconem. §. ait prator, ne quid, vel dic quod in verbis pratoris supradictis non erat de dolo, licet Paulus sic intellexerit per. l. ij. & ideo necessarium fuit subicere.

contra eum fecerit, qui ipse eorum quid fecisset. & recte: bene scilicet vel magistratus dum studet hoc edictum defendere, vel litigator dum vult beneficio huius edicti uti, ipse in poenam ipsius edicti committat.

SI QVIS IVS DICENTI non obtemperauerit. TITVLVS III.

Omnes iudices possunt inobedientes punire: videlicet magnus in magnis causis, & magnis multis: parus in paruis, & paruis multis. hoc dicit text. cum glos. Barto.

I. VLPIANVS libro primo ad Edictum.

Notabilis est, secundum Bald. quod statuta poenalia semper intelliguntur habere clausulam in se, si delicta dolo commissa sunt.

a Eorum quid legitur totum neutraliter, scilicet dictio eorum, & dictio quid, scilicet quod statuit, vel impetrauit. b Et recte, scilicet excipit. Accursius. c Committat, quod esset, nisi fuisset de hoc cautum. Sed quid si impetrauit ius iniquum contra eum qui impetrauerat contra alium: sed in alio facto, non dico vtendo eodem iure quod in alium statui fecerat? Resp. me teneri: cum hic non sit exceptum, sed tantum quando eodem vtor: vt argu. C. de pœ. sancimus.

SI QVIS IVS DICENTI non obtemperauerit.

Mnibus. §. C A S V S. Hic dicit quod si quis non obediat in magnis, imò & paruis: iudex potestatem habet inobedientiam punire: & sic defendit iurisdictionem per aliquam poenam. Item dicit quod ille non obedit, qui etiam in leuissimis non parit iudici. Tertio dicit quod si procurator meus sit inobediens, quia non vult iudici parere, non puniar ego dominus, sed ipse procurator punietur. Quarto dicit quod si actor & reus sint inobedientes, puniuntur. Quinto quod inobediens tenetur ad interesse eius qui læsus est, expensarum & damno rum: non tamen veniet in eo res petita. Vltimo dicit quod hæc actio non datur post annum, nec in heredem: cum sit poenalis. Viuianus.

d Duumvris, id est defensoribus municipiorum vel ciuitatum: vt C. de iudic. l. fin. & hoc olim: hodie forte possunt & ipsi defendere tã iure Cod. vt C. de sportulis. l. fina. §. j. quam authenticorum, cum de leuibus criminibus cognoscant: vt in authent. de defen. ciuit. §. audient. colla. iij. sed certe & iure veteri modica coercitio non erat eis deneganda: vt. §. tit. ij. l. magistratibus. & secundum hoc potest hic esse in litera, non tantum duumvris, &c. Alij contra, vt Azo. & pro eis est. C. de modo multa. l. eos. & de defen. ci. defensores. ij. & infra de verb. sig. aliud. circa fin. & infra de iudi. l. ij. §. his. & est. §. fi. & quod hic subiicit, potestatis, &c. & habent literam hic, non tamen, &c. his legibus prohibetur multa à magistratibus talibus imponi. & hic hoc secundum literam istam, non tamen in magnis negotiis, non in paruis. & hoc litera sequens innuit, secundum ius potestatis suæ, &c. Accursius.

e Poenali. i. multa. & dic differentiam inter poenam & multa: vt infra de verb. sig. l. aliud. §. j. Accursius.

f Iudicio, vt poenam imponat pecuniaria, quam potest secundum suam potestatem: vt hic, & C. de modo mul. l. eos. in prin. que petetur à fisco: vt C. de modo mul. l. v. & actio in factum, cum ex edicto detur: sicut fit mentio eius edicti, licet verbanon habeamus: vt infra eo. §. non solum Accursius.

g Qui quod extremum, tribus modis lege. Primo extremum id est in iuribus, vel vilissimum, vel infimum. multo ergo fortius tenetur qui id non fecit quod erat potissimum. & duo exempla quæ sequuntur, sunt plana: quorum vnum respicit inobedientiam factam in principio causæ, quia non venit in ius: & sic non fuit passus rem à se vindicari, aliud respicit ff. Vetus.

A inobedientiam, quæ est in fine causæ, videlicet in executione sententiæ: ibi, ceterum, &c. Secundo dic secundum Bul. extremum, id est vltimum, hoc est executionem sententiæ, & missionem in possessionem rei quæ petitur, quæ vltimo fit, id est post vocaciones. & exemplum quod sequitur, veluti, &c. non ad positum casum, scilicet quando videtur non non obtemperasse: sed ad subauditum scilicet quado videtur obtemperasse, refert ipse Bul. q. d. is demum incidit, qui non paruit vltimo: & non is qui non paruit primo. Is autem primo non paruit, qui in iudicio cum vindicatur à se, euinci non patitur, absente enim patitur rem sibi auferri. hic paruit vltimo, & non incidit in hoc edictum. Ceterum si, &c. sed sibi potest opponi quod est §. eod. §. non solum. nam secundum eum non videtur habere locum nisi in reo: quod ille. §. non patitur. Item illud quod est §. eo. §. hoc iudicium. ob. Bul. quia si secundum eum punit tantum inobedientiam, quæ est in fine, & in fine est hoc quod rem non patitur duci: & tunc non datur actio ad interesse totius rei: erit hoc falsum. sed poterit dicere, non ex hoc edicto, sed per l. qui restituerit, iuret etiam in litem: vt infra de rei vindi. qui restituerit. Tu autem secundum lo. dicas tertio modo extremum, id est primum & vltimum iurisdictionis: nam & in syllogismo extremitas dicitur primum & vltimus terminus cum termino alio in medio coniuncto, hoc modo: Omnis homo est animal: sed omne risibile est homo: ergo omne risibile est animal. quod enim prædicatur in positione & conclusionem, id est hoc nomen animal, dicitur extremitas maior. quando autem subiicitur in conclusionem & assumptionem, est extremitas minor: vt est hoc nomen risibile. medius terminus est id quod subiicitur in prima, & prædicatur in secunda: vt hoc nomen homo. Et quod dicit, veluti, &c. ponit gratia exempli eius quod primum est in iurisdictione. Et ceterum quod sequitur, continuatiue ponitur: quod patet per sequentem copulam, si, &c. q. d. sed & si sequentia, &c. nam omnis vocatus non veniens vel inobediens puniendus est: vt §. tit. ij. l. ij. Sed quid de medijs? Resp. nil inuenitur medium, cū res sine contestatione processit: est enim sola citatio, quæ est prima extremitas. & si non venerit, est missio in pos. quæ est alia extremitas. Quid ergo si res processit ordinariè per contest. litis. nunquid in medijs punietur etiam? immo etiam & quando sine litis contest. procedit, aliquid medii potest inueniri: cum & citari pluries debeat. Dic ergo de his medijs tribus modis, vel extremitatem quamlibet vsque ad medium procedere. Vel puto literam hanc legi sic quarto modo, vt dicam extremum pro primo & vltimo: & exemplum veluti ponat de inobedientia principij, & de inobedientia finis. & quod dicit ceterum, &c. ponat de medijs. Vel dic quinto extremum, id est vltimum. & quod dicit veluti, supple vel etiam si non obtemperes primis: & de hoc ponit exemplum: & quod dicit ceterum, de medijs dicat. Item quid differt hic tit. ab eo. Si quis in ius voc. non ierit? Resp. in quatuor. primo quia hic generalior est, cum tã de multa quæ datur in fisco, quam de interesse actoris dicat: ille autem tantum de poena quæ datur fisco. Item alia est differentia: quia hic est edictum, ibi non: sed ibi agit ex isto. sed e contra aliquid ibi continetur quod non est hic, scilicet de stipulatione certi vel incerti, si non venerit in ius: vt infra eo. tit. l. j. & l. fi. Item de extraneo f iudice ibi dicit quod hic non specificat: vt infra eo. tit. l. ij. & sic videntur se habere vt excedens & excessum: licet hic in dignioribus illum præcellat: & ita non est superflua illius tit. repetitio. vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. nulla itaque. versi. sed & similitudinem.

Mnibus magistratibus, non tamen duumvris, d secundum ius potestatis suæ concessum

est iurisdictionem suam defendere poenali iudicio. Is videtur ius dicenti non obtemperasse, qui quod extremum § in iurisdictione est non fecit: veluti si quis rem mobilem vindicari à se passus non est, sed duci eam vel ferri passus est. ceterum si & sequentia recusauit, tunc non obtemperasse

detur habere locum nisi in reo: quod ille. §. non patitur. Item illud quod est §. eo. §. hoc iudicium. ob. Bul. quia si secundum eum punit tantum inobedientiam, quæ est in fine, & in fine est hoc quod rem non patitur duci: & tunc non datur actio ad interesse totius rei: erit hoc falsum. sed poterit dicere, non ex hoc edicto, sed per l. qui restituerit, iuret etiam in litem: vt infra de rei vindi. qui restituerit. Tu autem secundum lo. dicas tertio modo extremum, id est primum & vltimum iurisdictionis: nam & in syllogismo extremitas dicitur primum & vltimus terminus cum termino alio in medio coniuncto, hoc modo: Omnis homo est animal: sed omne risibile est homo: ergo omne risibile est animal. quod enim prædicatur in positione & conclusionem, id est hoc nomen animal, dicitur extremitas maior. quando autem subiicitur in conclusionem & assumptionem, est extremitas minor: vt est hoc nomen risibile. medius terminus est id quod subiicitur in prima, & prædicatur in secunda: vt hoc nomen homo. Et quod dicit, veluti, &c. ponit gratia exempli eius quod primum est in iurisdictione. Et ceterum quod sequitur, continuatiue ponitur: quod patet per sequentem copulam, si, &c. q. d. sed & si sequentia, &c. nam omnis vocatus non veniens vel inobediens puniendus est: vt §. tit. ij. l. ij. Sed quid de medijs? Resp. nil inuenitur medium, cū res sine contestatione processit: est enim sola citatio, quæ est prima extremitas. & si non venerit, est missio in pos. quæ est alia extremitas. Quid ergo si res processit ordinariè per contest. litis. nunquid in medijs punietur etiam? immo etiam & quando sine litis contest. procedit, aliquid medii potest inueniri: cum & citari pluries debeat. Dic ergo de his medijs tribus modis, vel extremitatem quamlibet vsque ad medium procedere. Vel puto literam hanc legi sic quarto modo, vt dicam extremum pro primo & vltimo: & exemplum veluti ponat de inobedientia principij, & de inobedientia finis. & quod dicit ceterum, &c. ponat de medijs. Vel dic quinto extremum, id est vltimum. & quod dicit veluti, supple vel etiam si non obtemperes primis: & de hoc ponit exemplum: & quod dicit ceterum, de medijs dicat. Item quid differt hic tit. ab eo. Si quis in ius voc. non ierit? Resp. in quatuor. primo quia hic generalior est, cum tã de multa quæ datur in fisco, quam de interesse actoris dicat: ille autem tantum de poena quæ datur fisco. Item alia est differentia: quia hic est edictum, ibi non: sed ibi agit ex isto. sed e contra aliquid ibi continetur quod non est hic, scilicet de stipulatione certi vel incerti, si non venerit in ius: vt infra eo. tit. l. j. & l. fi. Item de extraneo f iudice ibi dicit quod hic non specificat: vt infra eo. tit. l. ij. & sic videntur se habere vt excedens & excessum: licet hic in dignioribus illum præcellat: & ita non est superflua illius tit. repetitio. vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. nulla itaque. versi. sed & similitudinem.

C quod dicit veluti, supple vel etiam si non obtemperes primis: & de hoc ponit exemplum: & quod dicit ceterum, de medijs dicat. Item quid differt hic tit. ab eo. Si quis in ius voc. non ierit? Resp. in quatuor. primo quia hic generalior est, cum tã de multa quæ datur in fisco, quam de interesse actoris dicat: ille autem tantum de poena quæ datur fisco. Item alia est differentia: quia hic est edictum, ibi non: sed ibi agit ex isto. sed e contra aliquid ibi continetur quod non est hic, scilicet de stipulatione certi vel incerti, si non venerit in ius: vt infra eo. tit. l. j. & l. fi. Item de extraneo f iudice ibi dicit quod hic non specificat: vt infra eo. tit. l. ij. & sic videntur se habere vt excedens & excessum: licet hic in dignioribus illum præcellat: & ita non est superflua illius tit. repetitio. vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. nulla itaque. versi. sed & similitudinem.

D Mobilem. de mobili ideo dicit, quia statim dicit de deductione quæ non potest fieri nisi in re mobili, quo nomine se mouentia continentur: vt infra de verb. signifi. l. mouentium. idem tamen de immobili. Accursius.

i Ferri. quod proprie dicitur cum corpore baiulatur: vt infra de verb. signifi. l. ferri.

k Obtemperasse. & habet locum edictum, Ne vis fiat ei qui in poss. missus est: vt infra ne vis fiat ei. l. j. respon.

rum quid datur exte mū in iurisdictione, vide Zafiu in hanc legem.

f Immo erat ius ratione dubitationis. Bart.

a Si procurator tuus non ad hoc, sed ad alia constitutus: vt s. tit. l. iij. §. si procurator. & §. si tamen. & facit. j. quod fal. tu. au. l. nouissime. & C. vnde vi. l. meminerint. Accursus.
 b Non solum hic. §. est contra Bul. vt paulo. §. dixi. & facit. j. de reg. iur. l. non debet actori.
 c Peritorem. id est a-

ctorem.
 d Non ad id quod interest. Hic nota ex hoc edicto duas nasci actiones, quarum quilibet dicitur in factu, vna datur republice ad penam impostam a ius dicente: vt supra eo. in princip. & C. de modo mul. l. v. alia datur actori quando reus non obtemperauit: vel reo quando actor non obtemperauit: vt hic dicit. prima pena statuitur a iudice siue a patore viuo, secunda a mortuo, scilicet quanti ea res est. Item no. quod hac litera potest tribus modis exponi primo (& bene) vt loquitur de actione siue iudicio quae datur parti quando alia non obtemperauit iudici, & datur non ad interesse, scilicet totius causae quae agebatur: sed quanti ea res est, id est ad sumptus litis quos fecit in aduocatis & in aliis. Item propter damna rerum suarum, quae est passus ex eo quod aduersarius non paruit: vt infra si quis cau. l. ij. §. fin. & l. sequen. & hic intelligas quod non plus punitur, scilicet per hoc edictum. si enim in eo quod est vltimum iurisdictionis non pareat, poterit puniri per aliam legem in omni interesse: vt si nolit rem restituere: quia tunc in omni interesse damnatur, delato sacramento in litem: vt infra de rei vind. l. qui restituitur. Secundo exponitur vt loquatur de ea actione quae datur parti vt non detur ad interesse, scilicet singulare, sed quanti ea res est, id est ad totam litem vere aestimata: vt infra de ver. sig. l. haec verba, quanti. & in hac positione multa iura concordant: vt infra vi bo. rapt. l. praetor. §. haec autem actio. & infra de no. ope. nun. l. antepen. §. sine autem. & infra ad leg. Fal. l. in lege. iij. §. corpora. & infra de aed. edi. l. illud. §. condemnatio. & haec positio est fatua, vt propter vnam leuem inobedientiam tam inique per hunc titulum puniretur. nec ob dicta lex, haec verba. quia & hic ad veram aestimationem agit, scilicet expensarum, vt dixi. & eodem modo dicas ad alias modo nominatas leges. Tertio dici potest quod hic loquatur de actione quae fisco datur ex hoc edicto, vt illa non detur ad interesse, scilicet quanti interesti republice: sed quanti ea res est, id est quantum in sententia ius dicentis expressum est. prima verior est. Item nonne facit hoc pro eis qui dicunt extremum, id est vltimum, scilicet vt damnetur pro aestimatione rei si non patiarur rem duci: certe non facit: quia secundum hoc falsum esset quod hic dicitur, non ad interesse agi agit enim quantum in litem iuratum est: vt infra de rei vin. l. qui restituitur. Sed posset responderi hoc non fit per hoc edictum. tu ergo expones vt primo dixi, vt de expensis & similibus loquatur. Item nonne satis est in possessionem mitti contra eum qui non obtemperat: vt infra tir. j. l. satis. ue nam si illud est satis, ergo huius edicti poena est nimis: Respon. satis est, vbi scilicet quis non venit, venire tamen non contemnit, quia absens est, vel praesens: habet tamen causam licet iniustam quare non veniat. vbi vero venire dedignatur contemnendo iudicem, vel actorem, secus est: vt hic: quia debet posse puniri.

e Meram poenam. l. respectu solventis, & secundum hoc totus §. loquitur in poena quae parti datur: sed secundum Azo. (vt in summa huius ti.) principiu huius §. loquitur de ea quae parti, finis de ea quae reip. quae vere continet poenam hinc inde: & ideo nec post annum competit, nec in heredem: vt hic dicit. Ceterum de heredibus non est querendum, cum semper administratori reip. detur. Alia autem quae parti datur, vt detur dari post annum, cum sit rei persecutoria quo ad actorem. Item heredi datur eadem ratione: sed in heredem non: quia ex delicto: vt infra de alie. iud. mu. cau. fal. non solum. §.

f In ius vocare quid sit, pulchre explicat Franc. Dna ven. Disp. an inuersi. cap. 1. Quid autem differat ius a iudicio, docet eleganter Francis. Romanus in commen. ad titul. de act. in si. lib. 4. circa princi.

g Immo ad particulare interesse commune non singulari. & sume satis placet las. & eod. cu. precedenti.
 h Licet haec lectura non sit fatua, secundum Bar. non est tamen bona. Alex. & Bar. & las.
 i Singularis glo. secundum la. in l. 2. C. de Carb. e. die. displicet tamen Cy. Alex. & las. e. ista expositio est contra tex. in eo quod dicit, mera, immut. q. ex vtraque parte sit penalis. B. B. P. Alex. & las.

videtur. Si procurator tuus vel tutor vel curator ius dicenti non obtemperauerit: ipse punitur, non dominus vel pupillus. Non solum autem reum qui non obtemperauit, hoc edicto teneri Labeo ait: verum etiam peti-torem. Hoc iudicium non ad id quod interest, sed quanti ea res est, concluditur: & cum meram poenam contineat, neque post annum, neque in heredem datur.

DE IN IUS VOCANDO*
 TITVLVS III.

1. PAVLVS libro quarto ad Edictum.

In ius vocare, est iuris experiundi causa vocare.

Hic enumerantur persona quae non possunt in ius vocari, & haec lex seruatur de facto vt iacet.

A fin. Sed videtur melius in fisco loqui praecedens resp. sum, cui adiungitur hoc: licet ipse contrarium dicit in summa sua. f. Neque post annum, quia praetoria.
 g In heredem, quia poenalis: vt infra de act. & obli. l. in honorariis.

II. VLPPIANVS libro quinto ad Edictum.

In ius vocari non oportet i neque consulē, neque praefectum, neque praetorem, neque proconsulem, neque ceteros magistratus qui imperium habent, qui & coercere re aliquem possunt, & iube- re in carcere duci. Nec pontificem dum sacra facit. Nec eos qui propter loci religionem inde se moueri non possunt. Sed nec eum qui equo publico in causa publica trāsuehatur. Præterea in ius vocari non debet qui vxorem pducatur, aut eam quae nubat: nec iudicem dum de re cognoscit: nec cum dum quis apud praetorem causam agit: q. neque funus ducentem familiare, iustave mortuo facientem.

na vocanti: vt. j. eo, quamuis. Item no. quod libelli oblatio non habetur pro vocatione: vt j. eo. libertus aduersus.

In ius. C A S V S. Lex ista ponit & numerat personas quae non possunt in ius vocari: & has numerat vsque ad §. illum, Praetor ait, & c. Exinde dicit, quod quidam sunt qui non possunt in ius vocari, vt parens, & patronus, nisi venia impetrata. Parentes sunt in infinitum: & qui contineatur appellatione parentum, nominat vsque ad §. patronum. Et in illo §. dicit quod appellatione patroni continetur etiam aliquis qui habuit patrem & filium in seruitute: si postea iste solus pater manumittatur, iste est patronus: imo ambo sunt patroni. quod verius est. Item dicit quod filius vulgo questus, matrem sine venia impetrata in ius non vocet.

In ius vocari non oportet, conuente, id est oportet non vocari. **k** Imperium, scilicet merum, quod est gladii potestas: vt. de iur. om. iud. l. iij. in princ. & quod hi non possunt conueniri, probatur hic, & infra qui. ex cau. ma. sed & si per praetorem. §. ij. & infra de accu. l. qui accusare. §. ij. & infra iudi. sol. si reus. At minores magistratus etiam durante officio possunt vocari in ius: vt infra de iur. l. nec magistratibus. Immo & maiores quandoque: vt si dicantur in suo officio deliquisse: vt C. ad leg. Iul. repe. l. iubemus. & de furto conueniri possunt: vt in auth. vt iud. sine quoque sus. §. illud. colla. ij. & in auth. vt dis. iud. §. si vere. col. ix. Item nec alios conueniri possunt hi maiores: vt infra de iud. l. pars literarum. quae est Graeca.

l Coercere, scilicet graui poena. nam & minimi leuiter coercerent: vt in auth. de defen. ciui. §. audiant. col. iij.

m Pontificem. i. episcopum dum missam canit. & idē de quolibet clerico. & est ratio, vt C. de epif. & cle. l. omnes qui vbi que sunt. cu. ergo finita fuerint illa sacra quae faciunt, vt missa vel vesperae, conueniuntur secundum ius: vt clericus sub episcopo, episcopus sub archiepiscopo conueniatur: vt in auth. de sanct. epif. §. pro omnibus. & §. si autem colla. ix.

n Non possunt. vt sunt monachi & eremita, sed eorum praetorius: vt in auth. apud quos opor. cau. di. mo. colla. vj. in prin.

o Transuehatur, vt praetorem Theobaldum

p Vxorem ducat, interim dum ducit.

q Agit, nisi vocetur ante maiorem magistratum: vt infra de re iudi. l. contra pupillum. §. is qui ad maius.

r Familiare, sed nec post vsque ad nouem dies aliquis de sua familia poterit conueniri: vt in auth. vt cum de ap. cog. §. hec autem col. 2. & accipe familiare, siue est de genere suo, siue de seruis, siue de seruitoribus: vt. j. de verb. sig. l. pronuntiatio. §. communi iure.

s Iustave mortuo, quidam libri habent iusta, scilicet obsequia, vt lauare corpus vel similia, alij habent busta, id est combustiones. comburebantur enim corpora in rogo: vt cinis refer-

DE IN IUS vocando.

Tractaturus de iudiciis, praemittit de in ius vocando: cum ab ea parte incipiat: vt in tit. de f. pen. t. me. lit. §. fina.

In ius vocare, iuris experiendi causa dicitur. vt in tit. de f. pen. t. me. lit. §. fina.

actor an ius sibi com- petat, vel non. hoc tamen intelligunt quidam, si reus veniat & respondeat, non aliter: quia verba cum est factu, & c. vt j. ne quis eum qui in ius vo. l. i. pe. §. docere. quod non placet: imo & si non respondeat, id est non veniat, si tamen voce- tur per executorē, sine dubio est vocat. hoc enim verba edicti, quae non habemus, expugnat: licet si non respondeat vocatus ab eo à quo vocari non debuit, vt à liberto patronus, facilius remittatur poena

Vuaretur. sic j. de acqui. here. l. p. herede. §. j. in gl. iusta. *El qui cadaver. l. familiare: vt dixerat. §. l. proximi.*
Quique litigandi. Certo loco. nisi ad maius auditorium vocaretur: vt dixi supra proximi. in l. ij. & facit j. de iudi. l. ij. §. legatis. in princ.

c Infantes. sed si hanc aetatem excefferint, conuenientur tutore auctore, vel ipse tutor: vt j. de admi. tut. l. j. §. j.
d Praetor ait. superiores prohibentur iure ciuili vocari in ius. iste autem iure praetorio tantum. & not. quod haec verba praetoris Vlp. exponit per ordinem. Parentem exponit statim vsque ad illum. §. patronum. in l. adoptium. Patronum exponit ibi vsq; ad illum. §. liberos. qui est j. in l. sed & si hac lege. Liberos exponit ibi vsque ad illum §. parentes. & ibi exponit qui sunt parentes patroni. Item vltimum verbum, sine permissu exponit in pe. §. eiusdem legis. in aliis autem legibus quaestiones extrahentes ponuntur de hac materia & soluantur.

e Sed an in infinitum. Not. parentes & liberos in infinitum dicit: vt hic & infra de verb. sig. l. liberorum appellatione. & l. cognoscere. §. liberorum. & infra de le. praest. l. j. §. generaliter & j. eod. sed & si hac lege. §. liberos autem. sed contra. j. de grad. l. iurisconsultus. §. parentes. sed illud secundum vocabuli propriam significationem: quia vsque ad tritauum dicuntur parentes: superiores vero maiores. hoc autem ex interpretatione benigna legis.

f Nectamen. hoc tamen aduersatur Seruio, qui dicebat ad solos iustos liberos hoc pertinere, vt debeant ipsi soli qui iusti sunt liberi, reuerentiam patribus. quod non est verum. Potest etiam dici quod Seruius bene dixerit, & tamen aduersatur aliis qui illud dicebant, quod ad solos iustos hoc pertinet. nam etiam ad naturales tantum pertinet, vt subiicit, & infra eo. l. parentes.

g Via. is est, quem nuptiae. etiam de facto tantum: vt inter seruum & ancillam: sed non si incestuosus sit, secundum Ioan. quia hic patrem non habet. vt instituit. de nup. §. si aduersus. Item quod dicit is &c. verum est praesumptione iuris: vt supra de his qui sunt sui vel alie iur. l. filium. scire enim hoc est impossibile, quis cuius filius sit: vt infra de condi. & demon. l. Lucius.

p Arentes. §. CA s v s. Sicut legitimum patrem filius in ius vocare non potest sine venia: ita parentes naturales filij non vocant sine venia.

b Naturales. & tantum naturales, secundum Ioan. & sic no. appellatione parentum etiam naturales contineri. sic. §. e. l. quique. §. si. sed ar. contra. C. ad lul. de adul. l. iij.

p Atris. §. CA s v s. Titius habebat filium emancipatum: iste filius adoptauit. adoptatus ab isto filio, an in ius vocare potest patrem adoptantis, scilicet Titium? Et respondet quod potest, quia ei non adgnascitur: & ex quo non est ei adgnatus, nec cognatus. Viuianus.

i Patris. scilicet emancipati a suo patre. Accursius.

k Impone vocabit. scilicet filius patris adoptiui & emancipati.

l Adgnatus. Sed nonne adgnascitur auo, cum auus proximus

III. CALLISTRATVS libro primo Cognitionum.

Vel qui cadauer a prosequuntur: quod etiam videtur ex rescripto diuorum fratrum comprobatum esse.

III. VLPIANVS libro quinto ad Edictum.

Quique litigandi causa necesse habet in iure vel certo loco b fisti. nec furiosos, vel infantes. Praetor ait: d Parentem, patronum, patronam, liberos, parentes patroni patronae, in ius sine permissu meo ne quis vocet. Parentem hic vtriusque sexus accipe. Sed an in infinitum quaeritur. Quidam parentem vsque ad tritauum appellari aiunt: superiores, maiores dici. hoc veteres existimasse Pomponius refert. sed Gaius Casius omnes in infinitum parentes dicit. quod & honestius est, & merito obtinuit. Parentes etiam eos accipi Labeo existimat, qui in seruitute susceperunt. Nec tamen (vt Seuerus dicebat) ad solos iustos liberos [pertinet:] sed & si volgo quaesitus sit filius, matrem in ius non vocabit.

v. PAVLVVS libro quarto ad Edictum.

A est adgnatus adoptanti: vt j. de suis & leg. l. filius? Resp. illud verum est, quando hic adoptans non esset emancipatus. Hic autem emancipatus erat: alius adoptare non posset: vt infra eo. sed si §. liberos. versu. parentes. & ideo sublatu erat ius adgnationis per minimam capitis demi. vt j. de cap. de l. tutel. & sic pater filio non erat adgnatus: per consequens ergo nec adoptatus, adgnascetur auo: vt supra de adop. l. qui in adoptionem. hodie contra: vt instituit de leg. adgn. sue. §. vlt. Sed quid si per dignitatem eximatur adoptans de potestate? Dic idem, quia nihil ab auo consequitur hic adoptiuus nepos: licet videatur argu. contra in authent. constitut. quae dig. §. illud. colla. vj. a & facit infra e. l. sed si. §. si filius versu. sed si filius meus. Accursius.

Quia semper certa est, etiam si volgo concederit. Pater vero is est, quem nuptiae demonstrant.

v. IDEM libro primo Sententiarum.

Parentes naturales b in ius vocare nemo potest. vna est enim omnibus parentibus seruanda reuerentia.

vii. IDEM libro quarto ad Edictum.

Patris adoptiui parentes impune k vocabit: quoniam hi eius parentes non sunt: cum hiantum cognatus fiat, quibus & adgnatus!

viii. VLPIANVS libro quinto ad Edictum.

Adoptiuu patrem, quando in potestate est, in ius vocare non potest, iure magis potestatis, quam precepto m praetoris: nisi sit filius qui castrense n habuit peculium. o tunc enim causa cognita p permittitur. sed naturalem parentem, ne quidem dum est in adoptiua familia, in i vocari. q Patronu, inquit, Patronam. Patroni hic accipiendi sunt, qui ex seruitute manumiserunt: vel si collusionem detexit: s vel si qui praedicio t pronuntietur esse libertus, cum alioquin non

instituit me heredem, & rogauit vt suum seruum manumittam, & manumisi: ero patronus.

m Quam precepto. si enim precepto praetoris impediretur, ergo cum venia permitteretur: quod est falsum, vt infra de iudi. l. lis nulla. & C. eo. qui in potestate. n Castrense. vel quali. Accursius.

o Peculium. in eo enim vice patris fa. fungitur: vt infra ad Maced. l. ij. & ideo in causis quae sunt de castrensi peculio, non pater, sed filius iurabit de calumnia. sed in causis alterius peculij iurat pater: vt C. de iura. cal. l. ij. §. quod obseruari. ibi, vel aliam legitimam, &c. & C. de bo. ma. l. j. & C. de bo. quae lib. l. fi. §. si autem in secunda. versu. si autem patre recusante, &c. Sed cum hic filius hodie non transeat in eius potestatem, an eum sine venia vocabit? Respon. non: quia filius dicitur, & quia succedit ab intestato: vt C. de adop. l. cum in adoptiuis. §. sed ne articulum. in versu. sed si quidem. Et est arg. quod de matre habes supra eod. l. quique. in fin. quae similiter non habet filiu in potestate: vt insti. de adop. §. foeminae. & hoc quidam, vt Azo. Arg. contra. quia per omnia pro non facta dicitur adoptio, praeterquam ad ius succedendi: vt C. de adop. l. cum in adoptiuis. §. sed si quidem. in fin.

p Causa cognita. id est venia petita.

q Vocari. permittitur, nisi ex castrensi peculio, & tunc cum venia, &c.

r Patronum. masculum vel foeminam.

s Detexit. nam si quis seruus vel libertus, vt iudicetur ingenuus, facit sibi moueri litem a domino vel patrono cum quo collusit: efficitur illius libertus qui huiusmodi collusionem detexit: vt hic, & infra de col. deteg. l. j.

t Praedicio. id est praediciali actione in rem: vt instituit de actio.

asol. ibi quo ad fauorem filij qui per dignitatem exuerat potestatem sine venia, se cūda Bart.

Parentes & liberi in infinitum dicuntur.

Seuerus.

D

a *Conditionem*, cum aliàs non inueniret adrogantem.
 b *Haber*, nisi in contra tab. & in venia: vt hic, & infra de iur. au. annu. l. pe. & infra de bo. li. l. etiam. si ius. in princ.
 c *Ingenuum facit*, vt j. de nat. re. l. quaris. & l. fin. in fin. Accur.
 d *Ciuitate*, quod fit per defenforem ciuitatis, vel maiorem partem illius corporis auctoritate præfidiis: vt C. de fer. rei. pu. l. j.

e *Illorum*, quia nec fuit illorum seruus: vt supra de re. diui. in tantum. §. vniuersitatis. & dic. arg. quod ibi not. sed argu. contra infra de colle. illi. l. j. in fine dic vt ibi.
 f *Reipublicæ*, id est ciuitati.
 g *Constitutum*, sed videtur quòd etiam sine venia: vt infra ead. l. in fin. sed dic vt ibi. & facit infra quod cuiusq; vni. l. si municipes.

h *Liberos*, facit infra qui satisda. cog. l. iij. §. quod ait. & s. eod. l. quique. §. parentes. Accursius.
 i *Ad peregrinitatem*, quia ciuitatem amisit per deportationem: vnde peregrinus dicitur: vt C. de here. in. sti. l. j.
 k *Honorem*, quem scilicet habebat de salutando & assurgendo, & similibus. In ius autem nec nunc ab eo vocari poterit: quia aliud impedit: vt puta deportatio: vt infra de ca. de. tutel. §. finali.

l *Etiam adoptiu*. Sed nunquid plures patres adoptiuos habere poterit? Respon. non: sed in plurali i. deo loquitur, quia potest esse adoptatus loco nepotis. vnde duos habet parentes: vnum loco patris, alterum loco aui. Accursius.

m *Si filius meus in adoptionem*, & transiuit in potestatem patris adoptiu: vt quia auo paterno, vel materno, quando est emancipatus, etiam hodie.

n *Susceptus*, à filio meo in adoptionem dato.
 o *In ius vocari*, scilicet à liberto meo: vt s. dictu est. Sed quid erit me auo mortuo: nonne adoptatus, vt filius patroni, habet beneficium? Respon. dicitur, ita, secundum Azo.

p *Liberos*, facit infra de verbo. sig. liberorum appellatione.
 q *Non vocabunt*, ipsa eum, quia patroni filius. ipse eam, quia mater. vt s. eo. quique. §. prætor. & §. finali.
 r *Capitis*, id est de crimine capitali.

s *Accusauerunt*, maiores. xxv. an. & de tali crimine cuius pœna fit mors vel exilium, & si perduxerit accusationem ad finem: vt j. de iure pa. cum patronum. & j. de bo. li. qui cū maior. & l. in seruitutem. Item hic accipe per calumniam. Io. vt j. de bo. li. qui cum maior. in fi. & l. idem. in fi. Sed an idem in patrono si ipse accusat? Dicunt quidam vtique: vt j. de iure pa. l. eum. immo non: quia loquitur ibi de liberto patris, qui filius dicitur: vt infra de verb. sig. licet inter gesta. §. patronos. & arg. pro hoc. infra de fideic. li. si filius. §. erit in fine. sed hoc non bene dicit. Accursius.

t *Famosa*, vt furri.
 v *Pudorem*, i. opinionem, siue famam bonam,

A x *Suggillat*, id est deminuit: à fugo, gis. Vel dic suggillat. i. aggrauat apud bonos viros: vt C. ex qui. cau. in fa. irro. l. verbum. & erit exemplum de condic. fur. quæ non infamat, sed opinionem aggrauat. & idem in interdicto vnde vi: vt infra de obsequiis liber. l. honori. & l. licet.

si loco summaris vsque ad. §. semper.

Liberos autem secundum Calsium vt in parentibus & vltra trinepotem accipimus. Si liberta ex patrono fuerit enixa, mutuo se ipsa & filius eius in ius non vocabunt q. Sin autem liberi patroni capitis accusauerunt libertum paternum, vel in seruitutem petierunt: nullus eis honor debetur. Prætor ait: *In ius nisi permissu meo ne quis vocet*. permissurus enim est, si famosa actio non sit, vel pudorem non suggillat x, qua patronus conuenitur, vel parentes. & totum hoc causa cognita debet facere. Nam interdum etiam ex causa famosa (vt Pedius putat) permittere debet patronum in ius vocari à liberto, si eum grauissima iniuria adfecit, flagellis forte cecidit.

Patrono debetur reuerentia, etiam si tutorio nomine alterius conuenitur: secus si alius pro eo tutorio nomine iudicium suscipiat.

Semper autem hunc honorem patrono habendum, etsi quasi tutor vel curator vel defensor vel actor interueniat patronus. sed si patroni tutor vel curator interueniat b, impune posse eos in ius vocari c Pomponius scribit, & verius est.

Patrono debetur reuerentia, etiam si tutorio nomine alterius conuenitur: secus si alius pro eo tutorio nomine iudicium suscipiat.

C *Patrono debetur reuerentia, etiam si tutorio nomine alterius conuenitur: secus si alius pro eo tutorio nomine iudicium suscipiat.*

Patrono debetur reuerentia, etiam si tutorio nomine alterius conuenitur: secus si alius pro eo tutorio nomine iudicium suscipiat.

x i. PAVLVS libro quarto ad Edictum.

Q *Vanius non adiciat* d prætor causa cognita se pœnale iudicium daturu: tamen Labeo ait moderandam iurisdictionem: e veluti

D *uer sitatis*: vt s. e. §. qui manumittitur, que est contra: sol. secundum quosdam hic loquitur quando tutor de suo facto conuenitur, non pupilli eiusdem patroni. A l. j. dicunt vim facientem in cuius persona concipiatur libellus: vt si tutoris, obtineat quod hic dicit. si vniuersitatis, siue pupilli: quod ibi. Tu dic aliud in vniuersitate, quæ tantum per alium conuenitur: vt ibi. & aliud in singulari persona: vt hic. Itē aliud in procuratore patroni: vt j. de obse. liber. l. honori. & est ratio, quia ipse patronus videtur vocari, cum ipse iuret de calumnia: nō procurator: vt C. de iureiur. propter calum. l. i. §. quod obseruari. & §. si autem.

Q *Vanius*, C A S V S. Libertus meus me in ius vocauit sine venia, & sic tenebitur mihi præstare quinquaginta aureos: vt j. eo. l. in eum. & si postea pœnituit, vel ego non iui: nunquid non remittitur pœna quinquaginta aureorum illi liberto? Et respon. quòd sic remittatur. Viuianus.

d *Quamuis non adiciat*, in quibusdam verbis adiunctis: vt supra eo. quique. §. j. e *iurisdictionem*. No. ibi lex nō distinguit: nos tamē distinguimus. sic infra de test. que situ. in fi. Arg. contra. e. de offi. pre. l. i. iij. A 22

* *Suggillare* pudorem, inquit Bud. metaphoricè ponitur pro eo quod est infamia notā inuere. vulgus distinguere vocat.

† *Stumtor*. Bal. hic mādā not. ad hoc quòd iniuria est flagellare aliquē idem fit percussio in oculo, vel sanguinis effusio. Bolog.

‡ *Distinguere an debeam* ubi lex non distinguit.

ijj. ADDITIO. Tu dic secundum Bar. hic, quod nos non debemus distinguere, nisi illa lex distinguatur per aliam. unde nisi iurisconsultus hanc l. fecisset, per magistralem interpretationem non debet dici quod si quis incidit in aliquam poenam statuti, porrigendo petitionem vel exceptionem prohibitam quod ei non detur excusatio ex poenitentia non habemus. l. hoc dicentē. nam verba legis hoc non patiuntur: vt j. de far. l. qui ea mente.

† Illud virum & vulgatum colligitur ex isto tex. quod volenti non fit iniuria. conc. tex. in l. nec ignorans. C. de donationib. tex. in l. j. §. non vsque adeo. & ibi Bart. not. de iniur. ff.

Poeniteat libertum, & actionem. duobus modis exponere. primo quod libertum poeniteat, & actionem remittat qua conueniebat patronū. vtrumque enim est necessarium. Sed an idē erit C. de iur. omn. iud. l. in criminali? Respō. ibi non est locus poenitentiae. nec est ibi locus remissioni actionis: cum actio sit amissa iplo iure, secundum quosdam. vel dic quod & ibi locum habet poenitentia vsque ad sententiam: vt ibi no. Secundo dic quod libertum poeniteat, & patronus actionem remittat, scilicet poenalem quinquaginta aureorum: vt j. eo. l. pe. & fin. Et sic no. quod commissā fuit poenā etiam ex sola vocatioe in ius: licet nō veniat. aliā quare remitteret nisi esset prius commissā? Alij contra. & pro eis infra, rem ra. ha. l. amplius. & secundum eos fit remissio poenā non commissā.

a Commissa poena. i. in curia.

Libertus a patrono reus constitutus, qui se defendere paratus pro tribunali praesidem provinciae frequenter interpellet, patronum accusatorem in ius non videtur vocare.

Sibertus. CASVS. Libertus meus filium meum sine venia in ius vocavit: nūquid filius meus poterit agere aduersus hunc libertū pro illis. l. aureis? Et responderetur quod sic. d. in potestate. idē multo magis in emancipato: vt s. eo. sed & si. §. si filius. n. in potestate filio existenti nulla dabitur actio secundū has leges, nisi in casibus. & ideo de eo dubitabatur: vt j. de act. & obli. l. filiusfamilias. & l. in factum. hodie verō aliter est: vt dicemus. j. de iud. l. si longius. §. si filius.

Generaliter. CASVS. Ego accusavi libertam meum: nunc non procedo in accusatione. libertus meus interpellet iudicem vt faciat quod ego procedam. nō videtur me in ius vocare talis libertus. h. d. cum l. sequen.

Non possumus. ergo nullum senem: vt j. de iur. immu. l. semper. & nullum clericum & nullum magistratum suum. quod est falsum. Dic ergo quod refertur ad eas personas tantum quae sunt in edicto supra eo. quique. §. praetor. sunt & alie quae nec etiam cum venia vocari possunt: vt. s. eo. l. ij. ij. & iij. j. respon. & propter hoc dicit pene. in. d. l. semper. alios autem omnes sine venia vocare possumus. Ad quid ergo haec lex est facta, cum nihil adiciat? Respon. quia non est nouum &c. vt j. ad legem Aquil. si feruus feruum. §. inquit. vers. cum eo. Praeterea potest dici vt adiciat de socero & socru. qui parentis locum obtinent: vt infra solu. ma. quia parentis. & in sti. de nup. §. socru. n. Accursius.

Libertus. Rens. id est accusatus.

Ag frequenter. id est cum praetorem inquietat & sollicitum reddit quatenus faciat citari accusatorem. f. patronum, & de causa cognoscat. f. praeses, & debito fine decidat. Quid ergo si vult eum patronum de calumnia puniri, & hoc petat, vel velit aliquod in eum retorquere erimen redacculando eum?

Libellus vim citationis non habet. Bart. xv. PAVLVS libro primo Quaestionum.

Libertus aduersus patronum dedit libellum, non dissimulato se libertum esse eius. an si ad desiderium eius rescribatur, etiam edicti poena remissa esse videtur? Respon. Non puto ad hunc casum edictum praetoris pertinere. Neque enim qui libellū principi vel praefidi dat, in ius vocare patronum videtur.

Libertus alieno nomine potest in ius vocare patronum sine venia. h. d. vsque ad finem. Bartolus.

xvi. IDEM libro secundo Responsorum.

Questum est an tutor pupilli nomine patronam suam sine permissu praetoris vocare possit. Respon. eum de quo queritur, pupilli nomine etiam in ius vocare patronam suam potuisse sine permissu praetoris.

Cogitur quis ad implendum quod apud acta promissit. hoc dicit vsque ad finem. Bartolus.

xvii. IDEM libro primo Sententiarum.

Eum pro quo quis apud officium cauit, exhibere cogitur. Item eum qui apud acta exhibiturum se esse quem promissit, et si officio non caueat, ad exhibendum tamen cogitur.

annalis & praetoriae sufficit dari principi libellum, & ad eum rescribi: vt C. quando lib. princ. da. l. j. & ij. quae est contra. ADDITIO. Solue secundum Barto. sic, & dic quod quantum ad internum pendum praescriptionem libellus habet vim citationis, vt ibi: secus quantum ad poenam huius edicti. vt hic.

Dm **Q**uestum suam. scilicet tutoris.

Potuisse. nisi sit actio famosa, secundum M. vt C. si tutor non gest. l. j. & C. de obse. à lib. pa. praestan. l. j. Tu dic etiam famosam nomine pupilli posse intendi actionem, per hanc l. quae non distinguit: sed non accusationem. & sic loquitur. l. illa C. si tutor non gest. l. j. sed suo actionem famosam non potest. & sic loquitur. C. de obse. lib. l. j. & secundum hanc ultimam distinctionem loquitur infra de iniur. l. non solum. §. si mandato. vers. quatenquam. ibi, ex quibus apparet, & c. nam ibi nomine suo agebat pro iniuria facta uxori: quod non potest, vt ibi dicit.

Eum. CASVS. Promissisti te mihi exhibiturum Titium: & hoc iudici vel mihi aduersario promissisti. teneris quidem eum exhibere.

Officium. i. officiales, scilicet satisfando vel promittendo se illum exhibiturum. & ex tali pacto officiali acquiritur actio utilis: vt j. rem pu. sal. fo. l. non quasi. in princ.

Pacta. id est coram iudice. promissit tamen alteri parti: vt sic differat à casu praecedenti: & hoc subiicit, et si officio, &c.

Quem. id est aliquem, &c.

Promissit. scilicet actor.

Ad exhibendum. non est propriū nomē actionis, sed factum denotat.

potest forte sine poena, & sic poenae committit in libertum: vt infra de bo. lib. qui cum maior. §. si libertus. h. Vocare. vt ob hoc incidat in hoc edictum.

Libertus aduersus. CASVS. Super causa quam contra me habebat libertus meus, iudicem sibi petiit delegari: & super hoc libellum dedit: nonne videtur me in ius vocare? Et respon. quod non videtur, & sine venia.

Ilibellum. supplicatorium vt iudex delegetur, non vt ipsum coram praeside conueniret, vel coram principe: sed vt super causa quam contra patronum habet iudex delegare. alioquin contra: vt supra eod. l. j. & l. quamuis. b. Vel etiam dic quod sola libelli conuentionalis datio non facit vt videatur vocari in ius, nisi nunciatus mittatur. Accursius.

K Remissa. quasi incidit in eam, sic querit an videatur esse remissa propter rescriptum: sed responderetur poenam non esse remissam: quia nec fuit commissā: vt infra de verb. oblig. decem. §. sed & si decem. l. Videtur patronum. quo ad poenam huius edicti, sed quo ad perpetuationem actionis

b Tota hic l. sicut in sumptibus ibi veniunt citati

fideiufforem dare debet. vt C. de lit. con. authen. offeratur.

a Pro non dato. quare hoc, cum saltem in suo foro pro hac promissione possit conueniri: nec enim turpe promisit, vel tale quod non valeat: imò e. iam coram eodem iudice, vbi cauet, conueniri potest ratione contractus: vt infra de iudi. l. omnem. & l. cum furiosus. §. j. & de act. & obl. l. contraxisse. Ad hoc dicunt quidam haberi pro non dato quo ad proficuum dantis. sed hoc nihil est. Alij dicunt hoc speciale, vt licet hic caueat, non tamen ibi conuenitur, vt in mercatorie aduena: vt infra de iud. heres. §. at si quis. sed lo. dicit: licet ratione contractus hic detur forum, non tamen datur iurisdictione ratione iudicis: nisi hoc conueniat coram quo iudice sint: cum forte plures habeat iudices in eodem loco hic fideiuffor, & quodam speciali privilegio eligere possit: sicut est in scholariis. & secundum hoc non fori, sed iudicis privilegio renunciat. Tu potes arguere, vt dicas quòd licet ratione contractus hic fortiaur forum: verum est si ibi inueniatur. sed per hoc pactum, scilicet renuntiationis, erit hoc plus, vt etiam ibi non inueniatur, tamen sit remittendus: vt in delictis: vt in auth. vt nulli iudi. §. si verò quis comprehensorum. col. ix. Item nonne videtur eum approbare, ex quo recipit: vt j. de fideiuff. l. i. in fine? Respon. ibi dicit de non idoneo quo ad facultates: secus in non idoneo quo ad facilitatem conueniendi: vt infra ea l. dicitur. & hoc secundum Bart.

b specialiter. Not. specialiter. nam generalis renuntiatio non valet: vt j. si quis cau. sed & si quis §. qua situm. & facit j. qui satisda. co. l. si fideiuffor. in fi. j. respon. & j. nau. cau. sta. l. debet. §. item. sed hæc renuntiatio videtur non valere: vt s. de iur. om. iu. si conuenit. sed ibi tractabatur de iurisdictione danda ei qui non habebat: hic autem habebat. & si non habebat, eo ipso tamen quòd ibi cauebat, ratione contractus tenebatur ibidem. Accurcius.

EX quacunque. §. C A s v s. Si dubium est vtrum sis de iurisdictione illius iudicis ad quem te voco: venire debes, vt sciatur an sis Secundo dicit quòd si voco te in ius, & non venis, punieris: nisi sis rusticus. nam rustico pœna remittitur. Item si feci te vocari ad ius in die feriato, & non venis: remittitur tibi pœna. Viuianus.

c Ex quacunque. criminali vel pecuniaria.

d Sciatur. sed quomodo hic iudex in sua propria causa feret sententiam? Resp. non est propria. nam ipse non agit: immo ille qui vocauit eum, agere videtur. Item emolumenta & dānum non habet: vt infra quando ap. sit. l. i. §. in propria. Et distingue hic: quia aut certum est quòd est de iurisdictione tua: & tunc venire debet alius punitur: vt s. si quis ius di. non ob. l. j. in prin. Aut certum est quòd non est: & tunc non tenetur venire: vt s. de iur. om. iudi. l. fin. Aut est dubium, & tunc venire debet: vt hic & tenebit hoc iudicium quò pronuntiabit se iudicem esse, vel non esse: vt hic, & infra de iud. si quis ex aliena. & l. i. §. sed & si dubitetur. & sic veritas de hoc inquiritur: vt j. si quis cau. l. si eum. in prin. & si sibi non opponatur aliquid quòd non sit iudex, cognoscat de facto principali, & tenebit etiam illud iudicium ratione dubitationis, vt infra ad muni. l. de iure. i. respon. & infra de liber. l. ordinata. in fine primi casus. & C. si contra ius vel vtili. publi. l. j. & C. si aduer. rem iudi. l. in vnde non potest dici non valere sententia quasi à non suo iudice dicta, vt C. si à non compe. i. l. si. cum partium consensu iurisdictione prorogata videatur, vt infra de iudi. l. j. Et not. quòd hic dicunt quidam quòd etiam causam suspicionis ipse qui recufatur debeat examinare sicut examinatur causam iurisdictionis quòd non est verum, cum nihil sit tam graue, quàm coram suspecto iudice litigare, sed arbitri eliguntur, vt C. de iudi. l. apertissimi. & extra de appel. ca. secundo requiris.

e Ex causa. No. ex causa. nam rusticitati parcitur, vt hic subii

A cit. & competentem iudicem vocat eum qui vocauit, licet is de iurisdictione eius non sit aliàs autem non, licet sententia teneat ratione dubitati: nis inter non suos, vt dictum est. nō tamen mandabit eam executioni nisi suus iudex ex relatione iudicantis: vt j. de bo. aucto. iu. pof. l. cum vnus. s. pe. & j. de re iudi. l. à diuo Pio. §. j. & j. de iudi. prope. randum. §. si autem reus.

Et oris eo tempore in ius aduersarium venisse, remittit prætor pœnam: puta quia feriatuſ dies fuit.

In obligatione facti, post moram succedat obligatio & actio ad interesse. Bartolus.

III. VLP IANVS libro quadragesimo septimo ad Sabinum.

Cum quis in iudicio fidei promiserit, neque adiecerit pœnam si status nō esset: incertum est cum eo agendum esse in id quòd interest, verisimilimum est: & ita Celsus quoque scribit.

IN IUS VOCATI VT eant, aut satis vel cautum dent.

TITVLVS VI.

Fideiuffor de veniendo ad iudicem debet dari idoneus: & conuenire persone habentur vt idonea: & recusans eos recipere, punitur. h. d. cum. l. sequenti.

obli. stipulatio ista. §. alteri.

i Dies feriatuſ. idem & si iudex se absentauit: vt j. de arb. l. arbit. secus si actor non fuit: vt no. j. de eo per quem. fac. est. l. si. §. j. sed dic hic in fisco: ibi in aduersario. idem si locus vbi fuit vocatus, periculosus sibi erat: vt j. si quis cau. l. ij. §. pe. ibi, cum tamen & c. sed quid si fuerit vocatus pro eo quòd etiam die feriato agitur. vt sunt multa: vt j. de feriis. l. ij. & iij? Respon. venire debet: vt infra de adul. l. miles. §. sexaginta. No. ergo die feriato aliquem ad iudicem venire non compelli. sic infra de feriis. l. ij. & iij. & infra de damn. infe. l. iij. §. postulare.

Cum. §. C A s v s. Promisisti mihi aliquem sistere in iudicio. non sistis. modo agam contra te actione ex stipulatione ad interesse.

k In certi. id est actione ex stipulatu, quæ datur ad incertum, id est ad interesse: vt instituitur de verbo. oblig. in princip. secundum quosdam. Tu dic, conditione incerti. id est incertuſ, scilicet ad interesse conditione certi: vt diximus. j. si cer. pe. l. certi conditione. in prin. & secundum hoc videtur esse in obligatione. vel dic incerti, id est ex stipulatu ad hoc vt sistatur in iudicio.

l Interest. Not. in hac stipulatione iudicio sisti, venire interesse: vt hic, & infra qui satisda. cog. l. ij. §. fin. & infra de verb. ob. l. quotiens quis. in princip. & facit. infra de arbi. l. diem proferre. in fin. Item no. quòd vbi factum promittitur, interesse venit in obligatione: vt hic, & infra rem. ra. ha. l. in stipulatione. & l. si commissuſ. & infra de eui. si ita quis. Sed quid si adiecit pœnam, & est minor quàm interesse: nunquid ad interesse agere poterit? Respon. sic, nisi nouatio fuerit, quæ præsumitur secundum vetera iura: vt j. de act. & obl. l. obligationum. §. si. hodie non: vt C. de nouatio. l. fin.

D ita quis. Sed quid si adiecit pœnam, & est minor quàm interesse: nunquid ad interesse agere poterit? Respon. sic, nisi nouatio fuerit, quæ præsumitur secundum vetera iura: vt j. de act. & obl. l. obligationum. §. si. hodie non: vt C. de nouatio. l. fin.

IN IUS VOCATI VT eant, aut satis vel cautum dent.

Olim enim euitabat multam, siue ipse iret, siue alium mitteret qui satisfaret ipsum sistere: vt dixi supra tit. l. i. hodie contra: vt ibi dixi. vel dic, etiam hodie esse satis si ille qui vadit, pro eo sit paratus suscipere iudicium animo transferendi in se obligationem: vt infra de solus. l. solutio. nem. aliquando vtrunque interuenire necessarium est: vt in au. hen. offeratur quæ est. C. de lit. contest. & primo modo improprie dicitur fideiuffor. Vel dic tertio, aut pro & accipi: vt C. de verb. signifi. l. penul. & sic concordat cum iure nouo: vt in summa Accurcius.

Fidei. §. C A s v s. Conuenio te, & peto fidei iudicio sisti dari. debes quidem dare fidei iudicium pro rei quantitate, id est pro magnitudine rei quæ petitur. Excipiuntur ab ista regula serui necessarii, coniuncti pœna: in quibus casibus qualemcunque fidei iudicem tenetur recipere actor: & si nō recipiat, punitur actor in l. aureis. est ratio, quia habetur pro locuplete. Viuianus.

† Tu exemplifica in ex emptis quibus in dubio tenentur comparere coram ordinario, al legatari ex tione privilegium. con. cor. tex. in c. i. c. cum persone. de priuile. l. 6. hoc etiam dicitur in l. si quis ex aliena. in fi. ff. de iudi.

a Istam gl. dicit singu. Bal. hic ad hoc quòd in dex non potest discutere sine cognoscere de exceptione suspicionis tangendo ipsius propriam personam. Bolog.

Dic non nisi quæ ad uocantur

Interfere lignum ut moliatur

a Edicto. quod nou habemus nisi in rubrica: vt hic dicitur.
b Datus. id est dandus. sic tempus pro tempore ponitur. J. de leg. iij. l. etiam. §. j. in glo. j.
c Pro rei. hanc dictio rei, potest esse generis fœminini, vt sit sensus, id est pro magnitudine causæ: vt infra qui satisda. cog. l. si verò. §. fi. & infra de verbo. sig. quos nos hostes. §. j. Item masculini, vt sit sensus, id est pro conditione rei conuenti, vel accusati: vt in criminali cautus caueatur quam in ciuili: vel vt etiam in carcerem detradatur: vt infra de custo. reo. l. j. ij. & iij.

d Item pro patrono. De eo dicitur secundum Io. qui pro patrono fideiubet, vel pro parente, non de patrono vocantis: licet hoc quidam dicant. nam tunc raro accideret quod suam necessitudinem ignoraret. vt j. l. prox. & quia ille casus ponitur infra qui satisda. cog. l. ij. §. prætor. Sed quare hæc iniquitas sit, quòd actor compellitur minus idoneum fideiussorem recipere? Respon. quod habetur p locuplete: vt infra l. quoniam. Sed adhuc quaritur, quare hoc? Respo. habuit ius pro constanti, quia necessarius necessarium illaqueatum non finat: ideoq; se iudicio præsentabit quis enim vnquam carnem suam odio habuit? vt j. de recl. ij. Est & alia ratio: quia si patronus pro liberto fideiubeat, saltem timore patroni se præsentabit libertus: e contra si libertus fideiubet pro patrono, cogitabit patronus quod si libertus haberet damnnum pro se, hoc esset suu: quia bona liberti ad patronum pertinebunt: vt inffit. de succes. lib. in prin. & idem in similibus.

e In eum. scilicet agentem.
f Eam necessitudinem. forte, vel similem: vt arg. infra ad l. Aquil. l. illud.
g Vi. §. C. a s v s. Promisisti mihi sistere duos: & vnũ stitisti tantum. non videris stitisse quod promisisti. Viuianus.
h Qui duos homines. liberos vel seruos.
i Promisisti. sub pœna.
j Non videtur. No. nihil actum esse credimus, &c. vt hic, & C. de his quib. vt indi. & ad senatus Sila. l. cum Silanianum. in fi. hoc tamen de mero iure intelligitur, nam de equitate ob. exceptio pro parte, si pœna petatur in totum: vt j. si quis cau. l. fi seruus. §. si plurius nisi per contumaciam alterum non exhibuisset: vt j. de col. boil. j. §. si cum duobus. vel in d. §. si plurius, speciale in seruis: vt arg. inffit. de noxa. §. summa. & facit ad hanc legem. j. ad Sila. l. si quis in graui. §. quod ad causam. versu. si quis tabulas.

NE QVIS EVM QVI IN IVS, &c.
 Que est differentia inter hunc titulum & illum infra de eo per quem factum est? Respon. vt ibi diximus in rubrica. Accursius.

Hoc edictum. J. C. a s v s. Hoc edictum proposuit prætor vt vnus pœna sit exemit multorum. secundo dicit quòd si seruus meus exemit debitorẽ meum, teneor

A serui nomine, non aliter: quia potero eum dare pro noxa si ignorauit, si autem sciu, teneor in solidum. vnde pone: Libertus meus me in ius sine venia vocauit: & cum venirem ad iudicium, tu exemisti me: non teneris tu quòd exemeris me. Itẽ vocari te ad iudicem non tuum. si quis te exemerit: hoc edicto ille eximens non tenetur. Item dicit: si tu exemisti legatũ qui habet ius reuocandi domũ, non teneris hoc edicto. Item si tu exemisti seruum, non teneris hoc edicto. Item si vocauit te ad iudicem pedaneum, & aliquid te exemit: non tenetur ille eximens. Item dicit quòd sufficit vt aliquis eximat, scilicet quo ad exceptionem, & si nõ faciat dolo. Item dicit quòd eripere est aliquid de manu auferre: sed eximere est facere aliquem in ius vocatum morari in loco aliquo, vt detinere eum in aliquo loco. Item si voco aliquem ad iudicium per calumniam, & tu eum eximas, teneris hoc edicto. Item dicit, si aliquis non dolo eximat: non tenetur hoc edicto.

I. VLP IANVS libro quinto ad Edictum.
Hoc edictum k prætor proposuit, vt metu pœnæ l. compekeret eos qui in ius vocatos vi eripiunt. Denique Pomponius scribit, serui quoque nomine noxale iudiciũ reddendum, nisi scientem domino id fecit. tũc enim sine noxæ deditioe iudicium suscipiet. Ofilius putat locum hoc edicto non esse, si persona quæ in ius vocari non potuit, o exempta est: veluti parens, & patronus, cæteręque personæ. quæ sententia mihi videtur verior. Et sane si deliquit qui vocat, nõ deliquit qui exemit.

II. PAVLVVS libro quarto ad Edictum.

Nam cum vterque contra edictum faciat, & libertus qui patronum vocat, & is qui patronũ vi eximat: deteriorẽ tamẽ loco libertus est, qui in simili delicto petitoris partes sustinet. Eadem æquitas est in eo qui alio quàm quò debuerat, in ius vocabatur. Sed & fortitẽ dicendum est, non videri vi eximi eum, cui sit ius ibi nõ conueniri. u

III. VLP IANVS libro quinto ad Edictum.

Quòd si seruũ qs exemit in ius vocatũ, Pedius putat cessare edictum: quoniam non fuit persona quæ in ius vocari potuit. Quid

res eum delinquere. deterior esset conditio liberti petentis quàm istius conuenti: vt in l. contra. in princip.

Nam cum. Deteriore. No. triplex ar. Primum, quòd in pari causa potior est conditio re: sicut in pari causa potior est conditio possessoris. sic j. quod vi aut clam. l. si alius. §. beluissime. & de do. ma. excep. apud §. Marcellus. & l. fi. §. ij. & de verb. obli. si seruum. §. sequitur. in fi. & j. de condic. ob turp. cau. si ob turpem. Secundum, quòd paria delicta mutua compensatione tolluntur. sic j. solu. ma. l. viro. & j. de eo per quẽ fac. est. l. fin. §. Tertium, quòd non videtur factum quod non est legitime factum. sic s. ut. ij. l. j. r. Petitoris. in eo quòd petit pœnam ab eximente, s. Qui alio. i. ab alio. vel dicit alio scilicet loco: puta Mutinæ, vbi nullum forum habebat vocatus. Azo. t. Sed & fortius. facias vim in eo quòd dicit, sed & fortius. nã per hoc quòd dicit, & no. idem esse in superiori proximo casu quòd in hoc sequenti. Item per hoc quòd dicit fortius, not. differentiam inter hos duos, & primum de patrono. in primo ergo dicit eximentem per exceptionem defendi: in his autem ipso iure.

Non conueniri. vt quia habeat ius reuocandi domum: vt quia legatus, vel similis: vt infra. de iudi. l. ij. §. legatis. Accursius.

* In ius.

Pœna vnus est metus multorum. No quod vbi delictũ est ex parte vnusque, scilicet actoris & rei, de terior est conditio petentis. tamẽ ista textus hoc non probat si substituatur. Bolog.

In pari causa melior est conditio possidentis.

Quod

Quod si quis. Exhibendum. s. vocanti. & hoc contra possidentem quemlibet, vel etiam rei vin. si & se dominum dicat vel alia competenti pro illo seruo.

b Cessabit. hoc propter utilitatem iudicis. est enim pedaneus, qui humiliora negotia ex delegatione disceptat: ar. C. de peda. iu. l. pe.

Item qui recusari potest, vt C. de iudi. a. perisissimi. idem forte erit in compromissario, cum & eius sententia non infamet: vt infra de his qui no. infra. l. quid ergo. §. ex compromisso, sed forte tenebuntur ex alio edicto, infra de eo per quem fac. est. vel actione de dolo, si res est amissa: vt infra de dolo. l. pen. Accursus.

c Vi eximat. adde, ne quis eum qui in ius vocatur, noluit enim ponere nisi ea quoru expositionem esset facturus.

d Cesset. quantum ad exemptum. quia non oportet quod fiat exemptio eo animo vt noceat exempto: sed quantum ad vocantem necesse est dolum committi: vt si sibi non noceat: vt infra. l. proximi. §. fin. quæ est contra. & sic non ob. infra vi bono. rap. l. ij. §. doli. & quod me. cau. l. i. quæ dicunt eum vi semper esse dolum. siue ergo fecerit dolo malo id est vt noceret vocanti tantum, & nõ vocato: siue etiam vtrique: locum habet hoc edictum: quia iniquam esset vocantem in litem iurare: quod facit: vt infra eo. l. pen. §. i. nisi contra eum fuisset dolo commissus: vt infra de in lit. iuran. l. in actionibus. ij. respon.

e Sed eximendi. Rapuerit. trahendo de itinere: quoniam non esset dubium.

f Fecerit per vim in ipso itinere. Accursus.

g Actionis si erat personalis, vt redhibitoria.

h Amitteretur. cum agebatur in rem, & fuit vsucapta interim: quo casu etiam exemptus conueniri poterit actione restitutoria, secundum Azo. si tamen dolo se eximi fecit: alioquin non, nisi in subsidium, quando eximens non esset soluendo: vt infra de eo per quem fac. est. l. si. sed nonne per huiusmodi citationem etiam iure veteri perpetuatio fiebat. §. de actio. & obli. constitutionibus? Respon. vt §. de eo per quem fac. est. l. si in prin. in gl. ii. diximus.

i Remiserit. vbi erat quando vocabatur, etiam per vim.

k Abduxit. facit §. de eo per quem fact. est. l. j.

l Teneri sed quare hoc, cum vocare non debuerit: vt supra eo. l. in si & l. i. Respon. secundum Io. hic non in vocando, sed in calumniando deliquit.

m Cum iusta causa. puta locus erat in sidiosus per quem ibat ad iudicium: & forte mortuus esset si iussisset. vel pone exemplum vt supra eo. l. in si. & l. ij.

Si per alium. CASVS. Siue per se, siue per alium quis exemerit, tenetur hoc edicto: & in litem iurabo contra eum. Item dicit quod si debitorem meum eximere voluisti, nec potuisti, quia venerat debitor meus per aliam viam, non tenentis hoc edicto. Item dicit quod si plures exemerint, quod omnes tenentur nec vnus soluendo alium liberat: nec reus etiam principalis liberatur. i. exemptus.

n Si per alium. & facit infra de eo per quem fac. est. l. j. in princ.

o Non id continetur. scilicet tantum.

ergo? ad exhibendum a erit agendum. Si quis ad pedaneum iudicem vocatum quem eximat, poena eius edicti cessabit. b Quod prætor præcepit, vi eximat: vi an & dolo malo? sufficit vi, quamuis dolo malus cesset. d

III. PAVLVS libro quarto ad Edictum.

Sed eximendi verbum generale est, vt Pomponius ait. Eripere enim, est de manibus auferre per raptum: eximere quoquo modo auferre: vt puta si quis non raperit quem, sed moram fecerit quo minus in ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur, b videbitur exemisse, quamuis corpus non exemerit. Sed & si eò loci retinuerit, i non abduxit, k his verbis tenetur. Item si quis cum qui per calumniam vocabatur, exemerit: constat eum hoc edicto teneri. l. Prætor ait Neve faciat dolo malo quo magis eximeretur. nam potest sine dolo malo id fieri. veluti cum iustam causam exemptionis.

V. VLPIANVS libro quinto ad Edictum.

Si per alium quis exemerit, hac clausula tenetur, siue præsens fuit, siue absens.

p Quod in veritate. id est non continetur interesse commune, vel singularare, sed quanti in litem iurauerit. sed nunquid in hoc sacramento venit etiam quod debetur a reo? Quidam hic distinguunt: aut sublatum est ius quod contra reum habebam, tempore, vel alio modo: & tunc venit. aut non, & tunc non venit: vt arg. infra de verb. obli. si quis stipulatus. in si. Tu die indistinctè venire, saltem quia mea interest plures eiusdem rei debitores habere: vt §. de lib. leg. l. iij. secundum Azo. & prout venit in sacramento quod a reo debetur, non est poena: & vnus soluendo liberat alium: vt §. de condic. furti. si pro fure. §. furti. & idem quo ad expensas putato. in eo vero quod excedit, si iurum in litem, est poena: & vnus soluendo non liberat alium: vt §. e. l. §. si. & l. seq. Item nota hic quod iuratur in litem etiam in hac actione, quæ est stricti iuris: quod speciale est propter rigorem iudicii seruandum, & auctoritatem iudicis contempram: alias non: vt §. de in lit. iuran. l. in actionibus. in prin. & §. plane.

q Docere. id est probare.

r Quis, scilicet actor. Accursus.

s Productus. id est forte venit alia via.

t Cum effectu. No verba cum effectu accipi: vt hic, & §. ne vis si. ei. l. j. §. hec verba. & §. de verb. sig. l. nomè filiarum §. si & §. ad Turp. l. §. accusationem. ibi, multo que magis, & c. & §. quod quisque iur. l. j. in fin. & §. de verb. sig. l. debitor.

v Hoc iudicium. id est hæc actio appellatur in factum. Sed quando incipit competere? Respon. statim exemptione facta. Sed in quantum? Respon. in quantum estimauerit per iusurandum suum: vt §. eo. §. j. Accursus.

x In singulos. & hæc poena præstita ab vno, non liberat alium: quia totum est poena tam ex parte rei, quam actoris: vt §. ad leg. Aquil. itè Mela. §. sed si plures. secus in edicto de eo per quem fac. erit. quia si vnus ibi præstiterit, ceteri liberantur: quia vt interesse peritur ex parte auctoris: vt §. de eo per quem fac. est. l. j. §. si plures: quæ est contra. Vnde no. tres regulas, quotiens contra plures eadem actio competit eiusdem facti nomine, & est poenalis ex vtraque parte, vnus soluens alium non liberat: vt hic, & §. ad le. Aquil. itè Mela. §. sed si plures. & §. de iur. om. iu. l. adeo. si autem ex vna tantum: vel si neutra est poenalis, tolluntur adinuicè. vt §. de eo per quem fac. est. l. i. §. si plures. & infra de condic. fur. si profure. §. furti.

y Si eorum interfit. secus in defuncto. nam ei datur, etiam si eius non interfit: vt pote cum ei etiam calumiantur detur: vt §. eo. sed eximendi §. itè si quis. Sed cur alium in herede? Respon. quia solam continet vindictam & ideo non ei datur: vt in actione iniuriarum, nisi sua interesse probet: & tunc datur: quia interest, non in quantum interest solum, sed in quantum iurauerit. sic & in actione furti, quæ datur si interest: non tamen ad interesse tantum, sed ad duplum, vel quadruplum: vt infra. de ob. quæ ex deli. §. furti. sed secundum M. heredi datur ad interesse tantum, quicquid sit in defuncto.

z Soluisti. scilicet poenam.

a Soluit. per hoc edictum. Et no. hic: quod si quis soluit propter alium

III. PAVLVS libro quarto ad Edictum.

Si quis debitor vi eximit: si soluerit, reum non liberat: quia poenam suam soluit. a

VI. IDEM libro trigensimo quinto ad Edictum.

TITVLVS VIII.

DE SOLUENDO ALIUM LIBERATUM.

DE SOLUENDO ALIUM LIBERATUM.

DE SOLUENDO ALIUM LIBERATUM.

DE SOLUENDO ALIUM LIBERATUM.

DE SOLUENDO ALIUM LIBERATUM.

Veritas effectus

Veritas effectus

Soluisti propter alium

suum malum. i. delictu, alij non prodest. sic j. de tab. ex hi. locu... ratio, diltra, si ex duobus. & j. qui. ex cau. in possidet. eatur. l. pe. & infra quod vi aut cla. semper. s. si in sepulchro. Accursius.

QUI SATISDARE COGANTUR.

Sed nonna de hoc est superior tit. In us vocati v... eant? Respon. S. de cau. iudicio sisti tantum est locutus: hic & de ea & de alius: scilicet iudicatum solui, & rem ratam haberi: & de necessaria & voluntaria, vt infra eo. l. de die. s. tutor. v. que in si. d. & l. si fideiussor. s. penult. Vel dic quod hic dicit de personis que debent satisfacere, ibi de ipsa satisfactione in lico sisti. de satisfactione autem iudicatum solui, incidenter hic dicit: cum in ea contineatur defensio, que respicit iudicio sisti. Accursius.

I. GAIUS libro quinto ad Edictum Prouinciale.

Satisfactio eodem modo appellata est, quod satisfactio. nam vt satisfacere dicimur ei cuius desiderium implemus: ita satisfacere dicimur aduersario nostro, qui pro eo quod a nobis petit, ita cauit, vt eum hoc nomine securum faciamus datis fideiussoribus.

Fideiussor de iudicio sisti debet esse idoneus facultatibus, & facultate conuenienti, Bartolus.

II. VLPIANVS libro quinto ad Edictum.

Fideiussor in iudicio sistendi causa locuples videtur dari non tantum ex facultatibus, sed etiam ex conuenientia facultate.

Satisfactio de iudicio sisti, prestata ei qui non potest esse in iudicio, vel ab eo qui non potest se obligare, non valet. h. d. secundum omnes lec. Bartolus.

Si quis his personis que age re non potuerunt, fideiussore iudicio sistendi causa dederit: frustra erit datio.

Si conueniantur persone hic enumerate, possunt dare fideiussores etiam non idoneos facultatibus. h. d. v. que ad s. fin.

Prætor ait: si quis parentem: patronum, patronam, liberos aut parentes patroni, patronæ, liberosve suos, eumve quem in potestate habebit, vel uxorem, vel

in iudicium liberum: non tenetur: vt infra si quis cau. l. si seruus. in princ. sed in contrariis extra iudicium tenetur: vt infra de fideiussor. l. cum fideiubeat. & his tribus vltimis modis legitur cum ex. Sed quid si agere non potest, non ratione personæ, sed quia actionem non habet? Respon.

nurum in iudicium vocabit: qualiscunque fideiussor iudicio sistendi causa accipiat.

Quod ait prætor, liberosve suos: accipimus & ex foemino sexu descendentes liberos. Parentique dabimus hoc beneficium non solum sui iuris, sed etiam si in potestate sit alicuius, hoc enim Pomponius scribit. Et filius fideiussor pro patre fieri potest, etiam si in alterius potestate sit. Nurum etiam pronurum & deinceps accipere debemus. Quod ait prætor, qualiscunque fideiussor accipiat: hoc quantum ad facultates, id est etiam non locuples.

Fideiussor de iudicio sisti tenetur ad verum interesse, nisi in certam quantitatem intercesserit: hoc etiam si actio sit penalis. h. d. cum l. seq.

In fideiussorem, qui aliquem iudicio sisti promiserit, tanti quanti ea res erit, actionem dat prætor. Quod vtrum veritatem contingat, an vero quantitatem videamus. Et melius est vt in veram quantitatem fideiussor teneatur, nisi pro certa quantitate accesserit.

Summata est in s. in fideiussorem.

III. GAIUS libro primo ad Edictum prouinciale.

Sive in duplum est actio, siue tripli, aut quadrupli, tanti deiu. Græcè. s. & post litem.

Dat. scilicet in factum. & etiam certi condic. generali tenetur ex sua promissione: vt in summa huius tituli.

Quod vtrum veritatem. quarebatur vtrum veritatem, id est commune interesse & verum: an quantitatem, scilicet quam æstimaret iudex, contineret. & certe veritatem, id est verum interesse & commune: vt s. si quis in ius voc. non ierit. l. fina. & hoc in pecuniariis causis. sed in criminalibus iudex æstimat quandoque: vt infra de cur. re. l. iiii. & interesse venit quod etiam principaliter petebat: vt infra l. prox. & arg. j. de eo per quem fac. est l. vlt. s. vlt.

Accessit. sed an compellatur certam quantitatem promittere: Videtur quod sic: vt infra de prætor. stip. l. fi. & inst. de verb. obliga. s. pen. e contra non: vt hic, & infra si quis cau. sed & si quis. s. fi. & facit s. si quis in ius voc. l. fi.

Sive in duplum. CASVS. Conueniebatur Titii. tu promissisti pro eo fideiubendo quæcumque siteres. teneberis mihi in omne id quod petam, quacunque actione petam: siue in duplum. & c. Vi. siue in duplum. Pone exempla de duplo & quadruplo: vt in actione furti non manifesti, & manifesti: vt insti. de obli. quæ ex del. s. pœna autem. in triplo da exemplum in actor, qui maiorem quantitatem in libello posuit, vt reum grauaret in expensis maioribus: qui de omni damno tenetur in triplo: vt inst. de a. & s. tripli. Sed quid si ab initio erat in simpli: sed postea creuit per inficiationem? Respon. non teneri fideiussorem nisi in simpli: vt infra ad munic. l. libertus. s. fi. & arg. j. de pet. her. item veniunt. s. cum prædiximus. Arg. contra infra de fideiussor. si quis pro eo. s. si nummos. Item quid si per iniurandum in litem creuit lis? Respon. non tenetur in plus fideiussor qui iudicio sisti promissit: vt j. de in lit. iur. l. j. an idem in eo qui iudicatum solui promissit: & puto idem: vt infra de fideiussor. l. fin.

ATISDARIO. CASVS.

Primo dicitur de appellatur satisfactio. secundo quod satisfactio est, cum damus aliquem fideiussorem vt sit securior actor. nam satisfacere dicimur, cum soluius creditorum nostro, vel pignus, vel expromissorem damus.

a Satisfactio. allusio quædam est vocabuli. sic j. si cert. per. l. ij. s. appellata.

b Satisfacere dicimur, alias dicimur: & alias dicimus, scilicet nos.

c Fideiussoribus. generaliter de satisfactioibus iudicialibus dicit, vt iudicio sisti, & iudicatum solui: & de aliis in quibus debent fideiussores ex natura eorum interuenire: vt j. de prætor. stip. l. j. & l. generaliter. sed & de pignoris potest si velit quis cauere: vt j. de col. bo. l. s. iubet. non tamē cogitur: vt j. de prætor. stip. l. i. prætoris. Quibusdam tamen hæc necessitas remittitur, vt illustribus & luper illustribus: vt C. de dign. l. quotiens. lib. x. item proximis sacerdotum seniorum, vt C. de prox. sacro. scri. l. j. lib. xij. item clericis: vt C. de episc. & cler. l. cum clericis. in gl. fideiussorem. & in authen. de lan. episc. s. si quis contra. ver. si quis autem pro pecu. cau. col. ix. Si autem qui fideiussorem dare debet, dare non potest: remittitur iuratoriæ cautioni, vt iure se fideiussorem dare non posse, & se facere quod caueat: vt insti. de satisfactio. s. sed hodie. & C. de episc. & cler. authen. generaliter. sed etiam nuda promissio sufficit, si hoc partibus placeat: vt insti. de re. diui. s. venditæ: & j. de verb. sign. l. satisfactio.

d Fideiussor. Ex facultatibus. quæ considerantur pro magnitudine rei quæ petitur: vt j. de verb. sign. l. quos nos. s. j. & supra in ius voca. vt eant. l. j. Facilitas autem conueniendi in spicitur ratione loci, quod non sit in munutissimo loco, vel castello, vel ratione priuilegij, vt scholaris, vel clericus.

e Si quis his personis. Quidam libri habent, his: alij habent ex his. Et tribus modis pone casum. Primo secundum primam l. e. dicit quod seruus vel similis qui agere non potest, egit contra liberum, & fideiussorem accepit: & non valet, vt infra si quis cau. l. quotiens. & dicit quod si quis, scilicet reus conuentus a seruo. Secundo dicit, quod seruus fuit datus fideiussor, qui per se agere non posset, & non tenet datio: vt infra eodem l. de die. s. si seruus. & leges ita: Si quis conuentus dedit fideiussorem ex his personis. & c. Tertio dicit, quod seruus agebat, & dedit fideiussorem de compleda causa, quod iure nouo caueat, vt C. de episc. & cle. auth. generaliter. Item quarto dicit, quod si seruus conuenitur, & dedit fideiussor.

f. Verus.

tunc fideiussoris datio tenet: vt infra si quis cau. si cum. j. respon. nec ob. quod principalis non tenetur: quia non debet qui iudicio sisti aliquem promittit, fideiussor dicitur cum principaliter in se obligationem instituat. & si quando inuenieris eum sic vocari, exponit id est in fide sua aliquem recipientem, vt exhibeat. sic ergo debet sistere, vt veritas inquiratur.

f. Suos. scilicet parentis patroni, qui sunt fratres patroni. Item liberos parentis, qui sunt fratres vocantis.

g Eumve. id est adoptionem, a patrono. f. h Nurum. s. patroni.

i Vocabit. scilicet cū venia. alias enim non potest.

k Quod ait. & facit s. de in ius voc. sed si hac. s. liberos.

l Alicuius. vt quia se in adoptionem postea dedit.

m Nurum. & facit j. de ver. signifi. l. nurus. & j. de postu. l. j. s. fin.

n Ad facultates. s. intelligendum est: non tamen furiosus, vel pupillus.

o Promiserit. quod videtur promitti vsq; ad sententiam, si simpliciter promittat: vt in actore dicitur: vt C. de episc. & cle. auth. generaliter. & facit. C. de fideiussor. l. pen. & j. de fideiussor.

p Dat. scilicet in factum. & etiam certi condic. generali tenetur ex sua promissione: vt in summa huius tituli.

q Quod vtrum veritatem. quarebatur vtrum veritatem, id est commune interesse & verum: an quantitatem, scilicet quam æstimaret iudex, contineret. & certe veritatem, id est verum interesse & commune: vt s. si quis in ius voc. non ierit. l. fina. & hoc in pecuniariis causis. sed in criminalibus iudex æstimat quandoque: vt infra de cur. re. l. iiii. & interesse venit quod etiam principaliter petebat: vt infra l. prox. & arg. j. de eo per quem fac. est l. vlt. s. vlt.

r Accessit. sed an compellatur certam quantitatem promittere: Videtur quod sic: vt infra de prætor. stip. l. fi. & inst. de verb. obliga. s. pen. e contra non: vt hic, & infra si quis cau. sed & si quis. s. fi. & facit s. si quis in ius voc. l. fi.

Sive in duplum. CASVS. Conueniebatur Titii. tu promissisti pro eo fideiubendo quæcumque siteres. teneberis mihi in omne id quod petam, quacunque actione petam: siue in duplum. & c. Vi. siue in duplum. Pone exempla de duplo & quadruplo: vt in actione furti non manifesti, & manifesti: vt insti. de obli. quæ ex del. s. pœna autem. in triplo da exemplum in actor, qui maiorem quantitatem in libello posuit, vt reum grauaret in expensis maioribus: qui de omni damno tenetur in triplo: vt inst. de a. & s. tripli. Sed quid si ab initio erat in simpli: sed postea creuit per inficiationem? Respon. non teneri fideiussorem nisi in simpli: vt infra ad munic. l. libertus. s. fi. & arg. j. de pet. her. item veniunt. s. cum prædiximus. Arg. contra infra de fideiussor. si quis pro eo. s. si nummos. Item quid si per iniurandum in litem creuit lis? Respon. non tenetur in plus fideiussor qui iudicio sisti promissit: vt j. de in lit. iur. l. j. an idem in eo qui iudicatum solui promissit: & puto idem: vt infra de fideiussor. l. fin.

g licet

licet quidam in hoc ultimo dicant contra, quasi factum rei debeat fideiussori nocere. per d. l. si quis pro eo. §. si nummos. & infra de verbo. obli. l. mora.

Si decesserit. §. CASVS. Fideiussisti pro aliquo ut eum sisteres: & ille reus decessit: iudex præcepit tibi quod tu eum exhiberes, cum iam esset mortuus. non valet præceptum, nec teneris tu si non exhibes. Item si decessit post præceptum, & ante diem exhibitionis: non teneberis tu fideiussor. sed si tu fuisti in mora exhibendi eum, & post moram decessit: teneberis quidem. Si vero Titium exhibere promissisti in causa civili, qui Titius antea erat ab alio criminaliter

* tenere.

* exhiberi.

† No. qualiter mors naturalis & civilis equi paratur. facta est. l. i. §. pe. de contra tab. adde Bald. in au. ubi si qua mulier. de episc. cler.

accusatus: & cum esses in mora exhibendi, Titius condemnatus est postquam debuit exhiberi: teneberis quidem. Secundo dicit, Vocavi te ad ius: tu autem non venisti, sed misisti quandam fideiussorem qui fideiuberet pro te iudicio sisti. & cum esset idoneus ille fideiussor, ego eum non recepi. teneo tibi & fideiussori iniuriarum actione. Viuianus.

Si decesserit. scilicet sine dolo & culpa promissoris: alioquin contra: ut infra si quis cau. si cum. §. homo. A. D. D. T. I. O. Tu dic quod tibi decessit culpa promissoris: hic sine culpa secundum Bart.

Sistendi causa. cum dies non esset appositus: vel si est, ante diem tamen decessit. tres enim casus tantum ponit hæc lex. Primus, quando tempore præcepti non erat viuus, qui exhiberi debebat: & tunc non valet præceptum: ut hic, & infra quæ sententia sine ap. l. pen. Sed cur non transfertur in heredem decretum, ut heres exhibeatur: ut infra de fideicom. liber. cum quasi. in princ. quæ est contra? Respon. in heredem debet transferri, ut ei profit, ut ibi: non ut noceat, ut hic. Secundus casus est quando præcepit ut post x. dies exhiberetur, & intra hoc tempus decessit: in quo casu est idem quod in primo. Sed quid si decessit (ut dixi) ante diem exhibitionis, cum tamen certum esset intra diem exhiberi non posse: Respon. hoc factum duo habet in se: diem scilicet, & conditionem: scilicet si tunc viuat. ex eo ergo quod est conditionale, statim debet agi: cum certum sit iam conditionem non extitit culpam siue mora sua præcedente, ex eo quod in diem debet expectari, & hoc præuaret: ut infra de verbo. obli. l. in illa. & l. cum stipulatus sum mihi & Proculo. & l. infulam. Item quid si promissisti mihi Stichum: & si non dares, promissisti decem, & ante moram moritur Stichus, an teneris ad penam, videlicet ad decem? Videtur quod non, ut hic, & infra si quis cau. l. ij. in princip. vel forte aliud est extra iudicia, ut infra de verbo. obli. in illa stipulatione, si kalendis. Tertius casus est planus, quando post moram decessit.

Ciuilitatem. quæ est mors civilis, ut infra de contra tab. l. j. §. filium.

Si vero pro condemnato. Quidam libri habent, pro non condemnato, & tunc plana est litera, quia postea fuit cõdemnatus. f. postquam debuit exhiberi, siue post moram. vnde fideiussor tenetur. & dic condemnatum in aliqua causa criminali, vnde saltem relegationem est passus, ut infra si quis cau. sed & si quis. in prin. non in eadem qua conuenitur. Alij habent sine non: & tunc dic pro condemnato. i. pro condemnato

eundem fideiussorem omnimodo teneri * dicemus, quia tanti res esse intelligitur.

Si reus decesserit civiliter vel naturaliter ante moram, fideiussor de iudicio sisti liberatur, secus si post moram. Bartolus.

III. PAVLVS libro quarto ad Edictum.

Si decesserit a qui fideiussorem dederit iudicio sistendi causa, b non debet pretor iubere exhibere eum. Quod si ignorans iusserit exhiberi: vel post decretum eius ante diem exhibitionis decesserit: deneganda erit actio. Si autem post diem exhibitionis decesserit, aut amiserit ciuitatem c † vtiliter agi potest.

Ista lex secundum glo. dicit idem quod dictum est in precedenti. secundum alios breuiter. h. d. Fideiussor quantitas non liberatur reo civiliter vel naturaliter mortuo. h. d.

V. GAIVS libro primo ad Edictum Provinciale.

Si vero pro condemnato d fideiussor, & condemnatus decesserit, aut ciuitatem Romanam amiserit: recte nihilominus cum fideiussore eius agatur.

Qui recusat recipere fideiussorem idoneum, iniuriarum actione tenetur.

Qui pro rei qualitate euidetissime e locupletem f, vel si dubitetur g, ad probatum

do. & sic tempus pro tempore ponitur. sic C. ex qui. cau. inf. irrog. l. si Posidoniu. Vel dic, condemnato nunc. l. post moram exhibitionis secus si fuit condemnatus tunc quando. sunt fideiussio facta: quia tunc nulla esset fideiussio, sicut nec in seruo: ut j. si quis cau. l. si seruus. Item secus si ante moram etiam

fideiussorem iudicio sistendi causa non acceperit, iniuriarum actio aduersus eum esse potest: quia sanè non quælibet h * iniuria est duci in ius eum qui satis idoneum fideiussorem dat. Sed & ipse fideiussor qui non sit acceptus, tanquam de iniuria sibi facta queri poterit.

Non refert, non fiat, vel male fiat. Bartolus.

VI. PAVLVS libro duodecimo ad Edictum.

Quotiens i vitiose cautum vel satisfatum est, non videtur cautum.

Qui habet prescriptionem fori, non est idoneus fideiussor de iudicio sisti, nisi in subsidium. Bartolus.

VII. VLPIANVS libro quartodecimo ad Edictum.

Si fideiussor non negetur k Sidoneus, sed dicatur habere fori prescriptionem, & metuat l petitor ne iure fori vtatur: videndum quid iuris sit. Et diuus Pius (ut & Pomponius libro epistularum refert, & Marcellus libro tertio Digestorum, & Papinianus libro tertio * questionum) Cornelio Proculo rescriptit, merito petitorum recusare m talem fideiussorem. sed si aliàs cauere non possit: prædicendum ei non

neum præsumi, intelligitur quo ad mores: ut infra de leg. ij. cum quidam ita. in glo. qui non in fi.

Qualibet. aliàs nō sine qualibet. & aliàs nō quælibet. i. nō vilis aliàs, sine nō qualibet. & nō. iniuriā esse trahi aliquē indebite ad ius: ut hic, & j. de iniur. l. iniuriarū. §. si quis per iniuriā. & litem apud Labeonē. §. si quis libello. & l. si creditor meus.

Quotiens. §. CASVS. Dediti mihi feminam, vel alium nō idoneum fideiussorem. non videtur satisfactio: & ideo teneris iterum satisfacere.

Quotiens. pone exemplū in milite, vel minore, vel seruo dato pro fideiussore: & ideo ex integro satisfaciendum est: ut j. e. de die. §. j. & §. si seruus. Et nō. q. non refert an aliquid nō fiat, vel minus bene fiat. sic j. de eden. l. vbi. in fi. j. respon. & j. ad Vell. l. quanuis. §. si conuenerit. & j. quod cu. vni. l. j. §. pe. si. si quis in ius vo. non i. l. j. & de ademp. li. l. j.

Si fideiussor. §. CASVS. Tu mihi quendam clericū pro fideiussore dare volebas: nō teneor eū recipere. sed si non possis mihi aliter satisfacere, debeo prædicere illi fideiussori ut non vtatur fori prescriptione, cum recipiā eum. Secundo dicit, tutor debet satisfacere re. pu. fal. fo. sed si non potest satisfacere in ciuitate, nūquid poterit satisfacere in municipio? Et resp. quod sic. & hæc est necessaria satisfactio, ut dixi. si autem esset voluntaria, non possit in municipio satisfacere: ut ecce, vediti tibi rem, & sponte me obligauit ut fideiussorē darem: non satisfido in municipio, sed in ciuitate in qua cõuenio. Ultimo dicit, quod si te cõuenio pro re mobili, nec potes iudicio sisti satisfacere: sequetur strabitur vel deponetur ista res donec satisfideris. Vi.

l Et metuat. prescriptionem fori quo ad iudicem: nō quo ad locum: cum ibi contrahat se obligando. secundum lo. & Azo. j. de iud. l. omnem.

m Recusare, quia pro non dato habetur, nisi renunciet priuilegio:

post fideiussione fuerit cõdenatus: quia tunc exceptione defenditur: ut j. si quis cau. sed & si quis. quæ est contra. & s. l. proxi. & sic patet quod cum non, & sine non: idem est casus: & parum aut nihil differt à proxi. superioro casu in fin. vel dic q. hic satisfidit iudicium solui. & dic condemnato. i. cõdenatione faciendā: vel ut prius dixi.

e Euidetissime. nota, q. quæ manifesta sunt, id est notoria, probatio non indigent: ut infra de actione emp. l. emptorem. in princ. in glo. quia. & infra de. in glo. l. in fi. & C. de accu. l. ea quidem. f. Locupletem. nec forte negabat locupletem: sed tamen non recipit eum.

g Dubitetur. hic non sufficit sola negatio: vt alias: cum sit præsumptio quod quilibet sit soluendo: ut j. de priui. cre. l. si creditores. vel hoc, vt detur actio iniuriarum. Sed quidam distinguunt: aut vult admitti aliquis tanquam diues, & probat: ut hic, & ff. de priu. cred. l. si creditores. in fin. aut vult excusari tanquam pauper: & tunc probet paupertatem: ut instit. de excu. tu. & cu. §. ite propter. & quod aliàs dicitur quemlibet idoneum præsumi, intelligitur quo ad mores: ut infra de leg. ij. cum quidam ita. in glo. qui non in fi.

legio: vt supra si quis in ius vo. l. j. sed si non renunciat, & aliàs cauere non possit. debet ei prædici, vt hic. sed an prædictio faciat ei præiudiciū? puto quod sic, si taceat: secus si reclamet, & dicat, immo ego vtar, vt arg. infra pau. cau. sta. l. fina. §. item si. & infra de adi. edic. l. itaque.

a Si necessaria, necessaria dicitur, quia ex necessitate à iure imposita præstat. & pone exempla eius: vt infra eo. l. de die. §. tutor. v. §. que ad §. plane. voluntaria autem potest dici cum plures sunt tutores, & vnus offert alij si vult satisfidare. nullus enim cogitur, vt in lit. de satisfid. tu. §. j. item iudicialis, vt de rato, vel similis si fiat ex conuentione, vt infra rem ra. ha. interdū. Item cum vendo rem, & sponte me obligo, vt fideiussores dem, vt infra de cuius. l. emptori.

b Necessitatem. no. nõ succurri ei qui seipsum in necessitate ponit, vt infra si quis cau. l. ij. §. si quis tamen. in glo. artauerit. & infra eo. l. de die. §. fin. & C. de act. & oblig. l. sicut. in prin. & institut. de excu. tu. §. item tria. in eo quod ibi dicit, affe. l. ita. &c.

c Officium. id est apud officiales. & sic not. suspecto administrationem rei in qua est suspectus, auferri: vt in lit. de susp. tur. §. si quis autem. sed quæ faciūt aliquem suspectū? Respon. non possidere immobilia: vt infra eo. l. cian. dam. in prin. item immobilia pauca possidere: vt j. de priu. cred. l. si creditores. item mali mores quos modo habet: vt in lit. de susp. tu. §. si. item quod prius malefecerit: vt infra de ac. u. si cui. §. eisdem.

d Debet. scilicet res.

e Sederit. scilicet in animo: vt instit. de vsuca. in prin.

f Satisfidatio. sed quæ? Respon. iudicio fisci. & de re non baranda. de prima constat. de alia probat, vt §. de offic. præf. l. i. enatuson. sed nonne hæc sequestrari vel eorum iudic. vel corā alio est prohibita: vt C. de probi. sequestr. l. j. quæ est contra? Respon. hic speciale propter suspicionem, ne eam rem habere desinat. sic & aliàs: vt C. de agri. & cen. libus. lib. xj. & j. fo. ma. l. si eum dorem. §. si autem. in fi. & infra de ap. l. imperatores in fi. item vt C. de affer. toll. l. j. §. super peculio. item vt j. de colla. bo. l. j. §. si frater.

DE die. *CA s v s.* Volebam te conuenire: ideo ad ius vocari te feci. tu autem misisti quædam qui fideiuberet pro te, id est succurrerit sistere iudicio: & eum volebam recipere, id volebam quod satisfidaret quod exhiberet te post x. dies: ipse autem volebat satisfidare, vt exhiberet te post xv. iudex quidem statuit tempus: & per hanc positionem non obstat aliquod contrarium, vel dic, vt videatur ob stare contra. quod non erat dies in stipulatione expressus, nec tamen errore omisus, ne obstat. j. de ver. obli. ita stipulatus. quod mulier & miles & minor xx. ann. non possunt fideiubere: & si fideiubeant non valet satisfidatio, sed per suos procuratores possunt fideiubere. Item si quis velit fundum dotalem vindicare à marito, mulier fideiubere potest pro marito suo. Item si seruus datus fuerit fideiussor, iterum satisfidabit: quia non valet fideiussio. Item si mulier vel minor fideiusserit pro aliquo, succurritur eis. vel dic hoc casu secundum Iac. quod si minor vel mulier recipiat non idoneum fideiussorem, succurritur eis. Item fideiussisti apud me iudicio sisti, & postea mihi successisti, ex integro cauere debet. Item cauere debet tutor rem pu. sal. fo. & si non potest satisfidare in ciuitate, remittitur in municipiū. Item si tu habes vsumfructum in fundo meo, debes mihi cauere de restituendo proprietatem: & si non potes satisfidare in ciuitate, remittendus eris ad municipium. Item si habes controuersiam cum aliquo de hereditate: & legatarius legatum sibi velit solui: vel si plus accipere eum contigerit: debet in his casibus legatarius cauere de reddendo legato, vel de eo quod plus accipitur: & si non potest in ciuitate ca-

uere, satisfidabit in municipio. Item heres remittitur in municipium si velit cauere: sed si sine culpa heredis missus fuit in potestatem heres in municipium. Vltimo dicit, quod ille qui petit in municipio vt satisfidat, iurabit quod non fecit animo calumniandi. & qualiter iurare debeat dicit. Viua.

In his qua pertinent ad liti ordinatione, fauemus actori potius quam reo, hoc dicit. Bartolus.

VIII. PAVLVS libro quartodecimo ad Edictum.

DE die g ponenda in stipulatione solet inter litigatores conuenire si non conueniat, Peditus putat in potestate stipulatoris esse, moderato spacio de hoc à iudice statuendo.

Mulier & miles non sunt idonei fideiussores, nisi in rem suam, hoc dicit. intellegit gloss. in clerico, & in iure: vt supra eo. l. quotiens.

Qui mulierem adhibet ad satisfidandum, non videtur cauere: sed nec miles, nec minor vigintiquinque annis probandi sunt: nisi hæ personæ in rem suam fideiubeant, vt pro suo procuratore. Quidam etiam, si à marito fundus dotalis petatur, in rem suam fideiussuram mulierem.

Certa die ponenda, & tunc obtinet infra si cert. pet. l. cum quid. aut nullus: & tunc quod hic dicit, aut alter tantum: & tunc obtinet infra de verbo. oblig. quicquid. Item adhuc videtur quod non stipulator sit credendum, sed sit distinguendum an per errorem omitatur dies: & tunc non valet stipulatio. aut ex certa scientia: & tunc committitur pœna quæ est apposita, cum certum esse cœperit amplius sisti non posse: vt infra de verbo. obliga. ita stipulatus. in prin. quæ est contra. Sol. secundum quosdam statuit illi distinctioni, eo addito, vt si per errorem non omitatur, iudex possit supplere: vt hic. Alij dicunt hic stipulationem fuisse factam præsentem iudice: ibi eo absente, tu dic nil ob stare, cum, vt prius dixi, hic loquatur de discordia quæ est inter partes in ipsa conceptione stipulationis. Item adhuc non stipulatoris dicto, sed consuetudini, in quem scilicet diem consuevit cauere, videtur standū: vt j. de damn. infect. l. si finita. in prin. quæ est contra. Quidam dicunt speciale in damno infecto: vt seruetur quod ibi dicit. Tu die vt supra, scilicet quod hic de discordia loquatur quæ erat inter partes in ipsa conceptione stipulationis, vbi statuit dicto stipulatoris, sed si nimis breue vellet actor, iudex temperat: ibi de eo quod dudum postea venit in dubium. sed in quo moderabitur die dando diem pro xx. miliaribus: vt j. si quis cau. l. j. & infra de verb. signifi. l. iij. Item in dando dilationes super libello: vt C. de lit. contest. authent. offeratur. & dando dilationes circa testes: vt C. de dil. l. j. Item quid si nulla dies fuit apposita, sed postea iudex statuere velit diem ad aliquid, & partes discordant? Respon. & tunc habet locum quod hic dicitur: & secundum hoc dic, de die ponenda, id est statuenda à iudice. Accursus.

k Probandi sunt. quia mulier Velleiano iuuatur: vt infra de fideiuss. l. iij. Miles secularis sollicitudine suæ militiæ: vt C. de loca. & conduc. l. milites. Item ecclesiasticus, vt clericus, sollicitudine suæ ecclesiæ: vt in authen. de sanct. episcopo. §. alienum autem. colla. ix. Item minor beneficio atatis: vt infra de fideiuss. si Titius & Scia. & facit ad hoc. supra eodē. quotiens.

l In rem suam. sua dicitur quo ad utilitatem & comoditatem, nam dominium mariti est: vt instit. quibus al. lic. in prin. Sed quare præstat hæc satisfidatio iudicio fisci: cum ambo dicantur possessores in-mobilium, & maritus & vxor, ratione huius fundi: vt infra eodem. l. sciendum §. si fundus. quæ est contra? Solu. hic conueniebatur maritus, quia dolo desit possidere. Vel dic quod hic sponte fuit, non coactus. Vel dic, hic dubium erat an esset dotalis, cum de hoc ipso fundo ageretur: & ideo satisfidatur. ibi autem de alia re conueniebatur maritus vel vxor.

g De die. scilicet in quo debet fieri exhibitio. nam venit amicus pro reo: vt not. supra si quis in ius voc. non ierit. l. j. h Conuenire, s. quan. doque.

i In potestate stipulatoris, immo videtur in promissoris potestate: vt infra de verb. oblig. l. quidquid. in prin. quæ est contra. Solu. secundum quosdam speciale in iudiciis, vt pro actore verba interpretetur: vt hic. aliàs reus semper negaret: vt infra de verb. obli. inter stipulantem. §. ij. & j. de iud. si quis. Vel verius non est contra: nam hic dicitur de discordia quæ erat in ipsa interpositione stipulationis: ibi autem erat super verbis olim dudum perfectæ stipulationis, secundum Ir. vnde fauet hic actor, ibi reo: cum stipulator debuit apertus dixisse: vt infra de pac. l. veteribus. Vel dic, aut agebat quilibet de

† Iste taxo est no. secundum Ang. hic ad hoc, quod minor habet curatores potest sine eo se obligare fideiubendo pro suo procuratore, sicut rex. repusant ad hoc sing. Fulg. & Paul. de Cast. hic sequitur Lud. Ro. hic: & Iaf. h. s. eos.

mediam approbo.

a Si seruus. sic cōstrue: Si seruus interueniat, qui fideiussit iudicatū solui &c. succurrendū est aētori antequam iudicium accipiatur, id est antequam lis contestetur. nā postea nō auditur: vt infra de procu. l. Pomponius. §. rati. Accursius.

b Propter imperitiam. scilicet legū: vt infra de iur. & fac. igno. l. regula. His ergo duobus succurritur si pro alio fideiubeat: vt hic ponitur casus. Nam eis qui tales acceperint fideiussōres, errore etiam iuris, indistinctē succurritur: cum damnū vitare velint: vt infra de iur. & fac. igno. l. error. in fine. Sed Ioan. hic ponit casum quando isti recipiunt non idoneum fideiussōrē. sed quid, secundum eum nō sciēter recipiunt non soluit: potest ergo poni vt prius dixi.

c Si fideiussor iudicatum. id est qui fideiussit iudicatum solui: & sic istæ duæ dictiones ponuntur loco vnius genitiui. Accursius.

d Extiterit. Et sic est extincta obligatio inter eos: vt infra de fideiuss. l. heres a debitorē. §. quod si idem. Azo. nec potest quis apud ipsum pro eodem factō remanere: vt infra de fideiuss. l. hinc inde debitum. §. si stipulator. & l. Vranus. secundum Ioan.

e Ex integro. No. iterum cauere ex causa: vt hic, & infra eodem. l. si ab arbitro. in fine. & infra vt in possess. l. si is a quo. in fine. & l. seq. & infra de op. leg. l. ij. & supra eod. quotiens. & C. de prætō. stip. l. prætoriz. ij. Accursius.

f In municipium. id est aliam ciuitatem.

g Necessaria. quia ex necessitate præstat: vt institut. de satisf. tut. & cur. §. quibus constitutionibus. excipe testamentarium tutorem, & datum ex inquisitione: vt instit. eodem. titu. §. j. & ij. & infra de testa. tu. l. testamento. ij.

h Item de restituenda. & hæc ex necessitate præstat: vt infra v. usufruc. quemadmo. ca. l. j. in princ. & §. j. ij. & ij. & §. habet. & infra de usufruct. l. si cuius. in prin.

i Reddi. quod facere debet: vt C. de petit. heredit. l. fina. circa princip.

k Ceperit. & hoc fieri debet: vt infra sicui plus quàm per legem Falc. l. j. circa principium.

l Satisdet. pendente die vel conditione: quod facere necessario debet: vt infra vt leg. vel fideicom. no. caue. l. j.

m Caueret. de præstando legato adueniente die vel conditione.

n Non debebit. aut ergo ibi satisfidatur, aut à possessione non discedatur: nec est contra infra vt in poss. l. si pecunia. §. fina. quia ibi sine dolo heredis fuerat legatarius missus in poss. vt hic subiicit, secundum Ioan. vel ibi non petebantur expensæ:

Seruus non est idoneus fideiussor: ideo debet de nouo cauere. Idem in minore & muliere. Bartolus.

Si seruus a inueniatur, qui antequam iudicium accipiatur, fideiussit iudicatum solui: succurrendum est aētori, vt ex integro caueatur. Minori quoque viginti quinque annis succurrendum est: fortasse & mulieri, propter imperitiam b.

Si fideiussoris datio euasescit, de nouo est cauendum. h. d.

Si fideiussor iudicatum c solui stipulatori heres extiterit, d aut stipulator fideiussori: ex integro e cauendum erit.

Necessaria satisfidatio est, ad quam quis à lege adstringitur: licet causa fuerit voluntaria. Bartolus.

Tutor & curator vt rem saluam fore pupillo caueant, mittēdi sunt in municipio *. f quia necessaria res est satisfidatio. Item de re restituenda h domino proprietatis cuius usufructus datus est. Item legatarius, vt caueat cuiusda hereditate legata reddi, & quod amplius per legem Falcidiam ceperit. k Heres quoque, vt legatorum * satisfidet, l audiendus est, vt in municipium mittatur.

Contumacia facit quem perdere beneficium quod habebat in satisfidatione necessaria. Bartolus.

Plane si missio iam legatario in possessionem, cum per heredem staret quo minus cauere, m heres postulet vt de possessione decedat, paratumque se dicat in municipio cauere: impetrare non debet. n Diuersum, si sine culpa aut dolo heredis missus sit in possessionem.

Qui petit remissionem in municipio debet iurare de calumnia, ea forma qua hic

A & sunt restituenda missio: vt infra de dam. infect. l. si finita. §. item videamus.

o De calumnia. simile infra de edē. si quis ex argētariis. §. exigitur. & infra de iureiur. l. iururandum. iij. qui iururandum.

p Remittitur. id est postulat.

ponitur. quod iuramentum parentibus & patronis remittitur. h. d. notabiliter. Bart.

Iubetur iurare de calumnia, o ne quis vexandi magis aduersarij causa forsitan, cū Romæ possit satisfidare, in municipium euocet. Sed quibusdam hoc iururadum de calumnia remittitur, velut parentibus, & patronis. Sic autem iurare debet qui in municipium remittitur, Romæ se satisfidare non posse, q & ibi posse, quod postulat remitti: idque se non calumniæ causa facere, nam sic non est compellendus iurare, alibi se, quam eo loco, r satisfidare non posse: quia si Romæ non potest, pluribus autem locis possit, cogitur peierare. s

Culpa facit quæ perdere beneficium prædictum reuocandi in municipio. Bart.

Hoc autem tunc impetrabitur u, cum iusta causa esse videbitur. Quid enim si cum erat x in municipio, noluit cauere? hoc casu non debet impetrare y, cum per eum steterit quo minus ibi vbi ire desiderat, satisfidaret.

Notabilis lex est, & legitur tribus modis. Secundum primam lect. h. d. si eliguntur arbitri super incidentis vel emergentis, ab eorum sententia potest appellari. h. d. secundum lect. secundam: Potest officium iudicis implorari, vt corrigatur quod per eos quibus vnus articulus causa est commissus, improbe factum est. secundum tertiam loc. hoc intendit: A sententia delegati approbantis vel reprobandis fideiussorem, potest appellari. Bartolus.

IX. GAIUS libro quinto ad Edictum Prouinciale.

Arbitro z ad fideiussores a probandos constituto, si in alterutram partem iniquum arbitrium * videatur: prinde ab eo atq; ab iudicibus a appellare b licet.

Fideiussor videtur idoneus, si ab arbitro

tempore fideiussor efficiatur nō soluendo: de nouo cauendū erit. Viuianus.

z Arbitro. scilicet delegato.

a Iudicibus. ordinariis. Accursius.

b Appellare. appellatur à sententia arbitri: vt hic. & sic est cōtra. C. de arbit. j. Sol. speciale est hic, vt dicunt quidam. Alij dicunt, vt B. hic, per officium, non ex vi appellantis. Tu dic quod hic de delegato iudice, ibi de compromissario arbitro: & quod dicit hic, vt iudicibus, scilicet ordinariis. Sed an hodie possit appellari ab arbitro compromissario sine pœna cōlecto? Videtur quod sic: quia ideo olim non appellabatur, quia actio non oriebat. & hæc erat ratio: vt dicitur leg. de arbit. sed hodie datur: vt C. de arbit. l. cum antea. §. j. ergo appellatur. sed dico quod non: quia ante x. dies actio non nascitur, ergo nec appellatur: sed post x. dies quando nata erit, sero prouocatur. Sed quomodo potuit iudex delegari

* municipium.

* subaudi nomine.

Cauere debet iterum ex causa.

A Gaius arbitro postea dicitur

possessionem secundum tabu. vt j. de bo. pos. secun. tab. l. ij. §. si sub cōditione. Vel dic q̄ fuit datus curator bonis. Vel dic, possidet, quia accepit de facto: non curo qualiter. Accur.

a *Hereditate*, scilicet non deminuenda. vt infra de pet. hered. diuus. non dicas per fideicommissum restituenda: cum dire-

Bald. hic dicit is gl. sing. ad hoc q̄ aditio hereditatis pertinet ad illis ad quē directoper. sines hereditas: alias autē nō. is ad quem spectat, si non adeat elapso termino petito per legatarios ad ad eundem iudex promittit debet legatarius. Bol.

stituto cauere debere de hereditate: & si defecerit conditio, adeuntem hereditatem substitutum & petere hereditatem posse: & si obtinuerit, committi stipulationem. Et plerunque ipse pretor & ante conditionem existentem & ante diem petitionis venientem, ex causa iubere solet stipulationem interponi.

XIII. PAVLVS libro septuagesimo quinto ad Edictum.

Sed & si plures substituti sint, singulis cauendum est.

Pater pro filio, vel contra, non est idoneus defensor sine satisfactione. Bartolus.

XIII. IDEM libro secundo Responsorum.

Filius familias defendit absentem patrem. quāro an iudicatum solui & satisfidare debeat. Paulus respondit, eum qui absentem defendit, etiam si filius vel pater sit, satisfidare petitorio ex forma edicti debere.

b Defecerit conditio, scilicet institutionis. Azo.

c Adeuntem, ergo directo fuit substitutus.

d Et si obtinuerit, scilicet in petitione ipsius hereditatis, aliās non valet sibi stipulatio, nisi in hac prima petitione obtineat.

e Ipse pretor, non solum alij magistratus. Vel dic plerunq; id est pluries: vt si ab arbitro. §. si.

f Interponi, si persona suspecta est: vt j. de ap. imperatores. in fi. secundum Azo, & nisi caueat, vterq; in possessionem mittetur: vt infra in posses. leg. l. etiam. §. fina.

g Illius fa. C A s v s. Hac l. dicitur quod filius meus si me defendat, vel ego filium teneor satisfidare iud. sol. & filius etiā, idem in quolibet alio. Viuianus.

h Inducatum solui. Quid ad hunc titulum de hac satisfidatione iudicatum solui? Respon. satis: quia licet principaliter de cautione iudicio listi dicat hic titu. de aliis tamen quandoque dicit supra eo. l. j. & l. Iulianus. & hic. Item cum iudicatum solui stipulatio habeat in se tres clausulas, scilicet de dolo, quod abist, & de defendendo: & quod sonat ipsum verbum: vt infra in iud. sol. l. iudicatum solui. j. pater quod vna earum, scilicet de defendendo, pertinet ad hanc iudicio listi. qui enim non listit, male defendit: vt infra qui ex cau. ma. in integr. rest. l. itē ait. §. fi.

i Forma edicti, quod non habemus: sed in eo cauebatur, vt nemo esset idoneus sine satisfidatione defensor: vt j. de procur. minor. in fi. & inst. de satisfida. §. pe. sed videtur quod hic pater non debeat satisfidare, cum equiparetur tutori in iuramento calumnie, vterque enim iurat: vt C. de iure prop. calum. l. ij. §. quod obseruari. & tutor non satisfidat: vt C. de admin. tut. l. fin. §. defensionem. quā est contra. Respon. hic filius emancipatus erat: vel dic, in castrensi, vel quasi: vel aliud erit hodie, secundum H. vel hic pater transferendo in se iudicium defendebat, secundum Azo. vel potest dici aliud in patre quā in tutore: cum illi, s. tutori suum officium non debeat esse damnosum: vt j. ex qui. cau. ma. l. videlicet. tutor enim datur iniuitus: sed pater non fit iniuitus. Accursius.

k Ciendum est. C A s v s. Hęc lex est quasi temperamentum legis superioris. Dicit enim quod qui immobilia possidet, non tenentur satisfidare, nec compelluntur: siue in villa, siue in ciuitate possident: siue in solidum, siue in parte. nunquid pos-

seffor fundi emphyt. possessor est, & qui possidet proprietatem nudam? Et respon. quod sic, possessor autem usufruct. possessor non est. creditor autem non possidet, vt euitet satisfidationem: possidet tamen. Item vir & vxor possident, vt non satisfident. Sed pone quod tu teneris mihi actione personali: & quia heres erat institutus, & testator mihi aliquid legauit: fundum puta. tu autem es possessor: non ego. Item dicit quod si tutor nomine pupilli conueniatur, a satisfidatione excusatur, si possidet fundum ipse tutor vel pupillus. Item dicit quod si appellauit cum egisset aduersus me, & obtinuerit: quod possessor sum, vltimo dicit quod ante litem contestatam sciri debet vtrum quis sit possessor immobilium, vel non. Viuianus.

Possidens immobilia, non tenetur satisfidare de iudicio listi. secus si non possideat. Bartolus.

XV. MACER libro primo de appellationibus.

Sciendum est possessores immobilium rerum satisfidare non compelli.

In hoc §. & seq. declaratur quis dicitur possessor quo ad euitandam satisfidationem. Bartolus.

Possessor autem is accipiendus est, qui in agro vel ciuitate rem soli possidet aut ex asse, aut pro parte. Sed & qui vectigale, id est emphyteuticum agrum possidet, possessor intellegitur. Item qui solam proprietatem habet, possessor intellegendus est. Eum vero qui tantum vsum fructum habet, possessorem non esse Vlpianus scripsit. Creditor qui pignus accepit, possessor non est, tamen si possessionem habeat aut sibi traditam, aut precario debitori concessam. Si fundus in dotem datus sit: tam vxor quā maritus propter possessionem eius fundi

contesta. authenti. offeratur? Respon. non ista, sed illa determinatur per istam: vt supra de leg. & senatuconsult. sed & posteriores. Tertio, an ille qui possidet immobilia, saltem iuret ex quo non satisfidat? Respon. sic, ad instar aliorum quibus hęc satisfidatio remittitur. C. de princip. agen. in rebus. l. fina. & de prox. fac. scri. l. in sacris. ij. circa princip. & in gloss. & fi. & C. de dig. l. quotiens. lib. xij. Quarto, an pro vili cespite terrę euitet satisfidationem etiam in causa centum marcharum? Respon. secundum B. non euitat. argu. infra de priuil. cred. si creditores. esset enim absurdum si quis conueniatur in magna quantitate pecunię, vt propter modicum cespitem terrę quam possidet, possit euitare satisfidationem. Intellege ergo hanc legem quando nomine ipsius rei immobilis conuenitur, cuius nomine satisfidationem euitat. sed certe si hęc est ratio, non videtur quare creditor vel fructuarius dicatur euitare, cum aliās sit locupletissimus. Tu dic secundum Ioan. quod est æquum quod non cogatur satisfidare possessor rei immobilis, si tamen res illa sit idonea, & etiam sufficiens ad litis æstimationem, etiam si de alia re conuenitur. cum enim succedat possessio loco satisfidationis, debet pro qualitate rei petita esse possessio. Item huic principio est vnum contrarium infra de incen. rui. nau. l. ne quid. §. a domino. Soluti ibi speciale: vt & alia multa sunt in illo titu. specialia.

k Qui in agro, id est in villa. sed & possessor intelligitur, quia habet vtile dominium: vt infra si ager vect. vel emphy. pen. l. j. in fin.

l Item qui solam. ad hoc facit instit. de here. institu. §. j. & ij. & infra ad Silianum. l. j. §. j. & §. tertio.

m Possessor, hęc litera sibi ipsi contradicere videtur. dic ergo: creditor possidere dicitur quo ad quadam, scilicet quo ad hoc, vt actione ad exhibendum conueniatur: vt infra de vscap. l. serui nomine in princip. Item quo ad hoc, vt rei vindicatione teneatur: vt infra de rei vindi. officium. Item quo ad hoc vt possessio præcedentis possessoris, id est debitoris sibi addicatur: vt infra de vscap. serui nomine in fine. Item quo ad hoc, vt interdicto vtj possidetis, etj possit: licet aliud sit in misso in possess. cau. rei seruanda: vt infra vtj poss. si duo. §. creditores. Item vt impediatur adquisitio possessionis alicuius rei domino, licet nec sibi adquiratur: vt infra de acquirend. poss. l. j. §. per seruum corporaliter. Contra

Contra quo ad quendam no dicitur possidere: vt quo ad vscapionem: vt j. de acquir. possess. qui pignoris. Item quo ad euitandam satisfidationem, vt hic: possidet tamen secundum nos: vt j. de acquir. rerum domi. l. per seruum qui pignori. & j. de pig. act. l. cum & fortis. & alia multae. sed Pla. dicit eum nullo modo possidere: vt C. de praescript. xxx. an. l. cum notissimi. §. j. Accursius.

a Intelleguntur hoc intelligunt quidam respectu aliorum, no respectu agentium rei vindicatione: vt supra eo. de die. §. quidam aiunt. quae est contra. & l. Iulianus. quod nil est. Dic ergo quod in l. de die. fuit dedit spote, & in l. Iulianus. satis accepit actor de iud. soluendo, non iudicio sisti. vnde siue de eadem re, siue de alia agatur, idem est: vt no. §. ea. l. in princ. Et intelliguntur ambo possidere, vt hic, quo ad euitandam satisfidationem. vxor enim nequam possidet: vt pote dominio & possessione ex causa dotis in maritum translati: vt in l. de re. diui. §. per traditionem, & j. de acquir. poss. l. iij. §. genera. & l. Pōponius. §. in dotem.

b Diuersa causa. quia non duo, sed vnus dicitur possidere. Item no actor, sed reus. sed contra. j. de regu. iur. l. qui actionem habet. Respon. veru est spe. tamen minus est habere actionem, quam ipsam rem: vt j. eo. tit. l. minus est.

c Personalem vt ex testamento, vel ex stipulatu. idem si realem: vt j. ea. l. si fundum. & §. eo. l. j. in prin.

d Tutores ita apta literam: siue ipsi pupilli possideant, siue tutores eorū, &c. secundū Azo. Sed cur euitatur satisfidatio iudicio sisti, in persona pupillorum, licet tutores re pupilli possideant: cum executio sententiae contra tutores non fiat, nec eis incumbar: Respon. hoc ideo, quia eos sistere oportet pro pupillis: vt C. de adm. tu. l. si. §. defensionem secus in patre. vt §. eo. l. filius. Alij dicunt quod pater assignauit tutoribus possessiones propter aduersarios pupillorum: & post restituitur debebant sicut sit & alibi: vt j. de vfur. l. in fideicommissis. §. cum Pollidius. Sed nunquid qui alieno nomine defendit, vel cum mandato, vel sine mandato iudicatu solui satisfidat semper? Poteft dici quod non, nisi executio sententiae contra eum fieri debeat: quod est in tribus casibus: vt j. de pro. Plautius. non alias: vt j. de re iud. l. si se. sed contra est: vt C. de satisfid. l. j. in fine. A d d r r o. Pro solut. huius contrarij dic secundum Bart. quod hic loquitur de satisfidatione de iudicio sisti, quae extinguitur lata sententia: vt l. Gracē. §. post litem. j. de fideiuss. & not. §. eo. l. ij. §. si. in gl. promiserit. sed in iudicio tutor ipse habet sistere: ergo eius possessio sufficit.

e Habentur. hoc verum est cum conueniuntur pupilli nomine: quod patet, quia dicit tutores. fecus si suo: quia tūc eis tutoribus pupilli possessio non prodesset.

f Dicendum. hoc si ipse possideat q conuenitur: no si alius eorū. **g** Possit. & est ratio, quia nec condēnatus videtur: vt j. de pe. l. ij. §. si. cum nil nouari, & c. vt j. nil nouari. l. j. Item no. non m. spici quod euilre potest. arg. §. de iurif. om. iud. l. si idē. §. si. **h** Item quid si tempora appellacionis exercendae sunt finita, vt certum sit iam sententiam executioni mādari? Respon. idem: vt §. eo. §. i. fundus. in fi. §. ibi, diuersa causa.

i Tempus cautionis, quod est ante lit. contestatā, vt infra de procura l. Pomponius. §. rari.

j Speiandum. vt sciatur, subaudi. ff. Vocat.

possessores intelleguntur. **a** Diuersa causa **b** est eius qui fundi petitionem personalem **c** habet. Tutores **d**, siue pupilli eorum, siue ipsi possideant, possessorum loco habentur. **e** Sed & si vnus ex tutoribus possessor fuit, idem dicendum **f** erit.

Etiam possessio rei quae est in cōtrouersia, releuat possessore ab onere satisfidandi quantum ad alium qui de illa re cōtrouersia non facit. h. d. §. i. §. q. Quantum autem ad eum qui cōtrouersiam facit: an releuet, dictum fuit in principio legis. Bartolus.

Si fundum quem possidebam, a me petieris, deinde cū secundum te esset iudicatum, appellauerim: an possessor eiusdem fundi sim? Et recte dicitur possessorem me esse: quia nihilominus possideo: nec ad rem pertinet, quod euinci mihi ea possessio possit. **g**

Tempus cautionis praestande inspicitur, vt quis possideat immobilia: non autem tempus praecedens vel sequens. h. d.

Possessor autem quis necne fuerit tempus cautionis **h** spectandum est. nam sicut ei qui post cautionem **k** possessionē vendidit, nihil obest: ita nec prodest **m** ei qui post cautionem possidere coepit.

In iuramento videtur excepta auctoritate legis vel superioris. h. d.

A k Cautionem simplicem, sine fideiussore, cum possidebat immobilia.

l Obest, vt cogatur satisfidare: vt j. vt in poss. le. l. etiam si condēnatus. §. si. secus si insignis calamitas & inopinata superueniat fideiussoribus: vt §. e. si ab arbitro. & j. de inter. a. & de ara te. §. ex causa.

XVI. PAVLVS libro sexto ad Edictum.

Q Vi iurato promisit iudicio sisti, non videtur **n** peierasse si ex concessa causa hoc deseruerit.

SI EX NOXALI CAUSA agatur, quemadmodum caueatur.

TITVLVS IX.

Primo ponit verba edicti. Secundo incipit exponere ea. Secunda tibi, in eadē. Subiungit textu, quia multa duplicat. Primo ponit summariū vnū, quid sit delictū in eadē causa. Secundo, illud summariū declarat per plura mēbra. Tertio illa mēbra declarat. Secunda tibi, si desinat. Tertia tibi, laque. Bart.

I. VLP IANVS libro septimo ad Edictum.

S I quis eum **o** de quo noxalis actio est, iudicio sisti promisit: praetor ait, **p** In eadem causa eū exhibere, in qua tunc est **q**, donec iudiciū **r** accipiatur. In eadē causa sistere quid sit, videamus. & puto verius eū **s** videri in eadē causa, **t** qui ad experiendū non facit ius **u** actoris deterius. Si desinat seruū esse promissoris **v** vel actio **x** amissa sit: non videri in eadē causa statū Labeo ait, vel si qui pari loco erat in litigādo, coepit esse in duriore, vel loco vel persona mutata. **y** Itaq; si

q eū exhibere, in qua tunc est **q**, donec iudiciū **r** accipiatur. In eadē causa sistere quid sit, videamus. & puto verius eū **s** videri in eadē causa, **t** qui ad experiendū non facit ius **u** actoris deterius. Si desinat seruū esse promissoris **v** vel actio **x** amissa sit: non videri in eadē causa statū Labeo ait, vel si qui pari loco erat in litigādo, coepit esse in duriore, vel loco vel persona mutata. **y** Itaq; si

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

S I quis eum. CASVS. Seruus tuus damnū mihi dedit: vnde te noxali actione conuenio. debes mihi quidē promittere vt seruū listas in eadem causa vsq; dum sententia feratur. Et videtur sistere quis in eadē causa, quando ius actoris deterius non facit: non aliter. tu illum seruū similiter alij, qui aduersus te noxaliter agit, dedisti. nunquid videris eum in eadem causa sistere? Dixerunt quidam quod non, sed secus est, quia bene sistingitur in eadem causa. Vel si seruus tuus, qui damnū dedit, absens fuit: vel defendes seruū, vel cauebis quod exhibebis eum, cum habebis istum seruū. & hoc tibi dicas cum in tua potestate esse, suscipies iudiciū sine noxae datione: quia teneris in solidum. sed si seruus fuit praesens, & tu absens: & cū non defenderetur, iussu iudicis accipi illum seruū: extincta fuit actio mea, cum seruus coeperit esse meus. si tu venias petens restitutionem, ad defensionem audiris: sed mihi actio aduersus te restituitur. Vlpianus.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

u Nec prodest. si ei satisfidatio remittatur, & not. hic quod contrariorum eadē est disciplina: vt supra de his qui sunt sui vel alieni iur. l. j. in principio.

q Vi iurato. CASVS. Conuenite: & cum non posses satisfidare, iurasti, quod tali die sistentes iudicio: tu autem non fecisti aliqua iusta ex causa. non videris peierare.

n Non videtur. quia lex sibi remittit: vt & alias infra de iur. pa. l. adigere. §. fina. & C. de non nu. pecul. l. fin. Sed an pro vero peierat. Quidam dicunt quod non: quia semper dicunt messe tacitam conditionem, nisi iusta causa interuenierit: vt hic, & C. de transac. l. si ex falsis. vbi conditionem dicunt inesse, si falsa non sunt instrumenta, cuius metu transactio fit. Tu dic quod peierat, sed remittitur: alioquin non dicitur peierare, sicut hic dicit & pro hoc infra de adquirend. possess. quod meo. §. si furioso. Accursius.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

o Si quis eum, scilicet seruū cuius nomine dominus conuenitur noxaliter. **p** Eum, scilicet fideiussorem. **q** Tunc, cum promittitur. **r** Iudiciū, id est sententia. **s** Eum, scilicet dominum qui promisit. **t** Non facit ius, quae qualiter fiant, declarant sequentia. Ac. **u** Promissoris, vt quia pro derelicto habeatur: vt differat a sequentibus. vel dic, manumissus. & sic est contra infra. l. pen. in fin. Selu. vt ibi not. **x** in prin. **y** Mutata, i. mutatione personae mutatur causa, vt hic, & infra. de bed. Bolog.

Contrario rī eadē est disciplina. **Colligitur** ex isto text. no. regula, qm omni iuramento intelligitur excepta auctoritate legis & superioris. **facit** l. si in prin. ff. ad mun. in ca. venientes. **ibi** Cano. de iureiur. ex per do. las. hic.

*** causa** sifteres.

Die vt ibi de gl. i. soluit istud contrarium. **l. rā gl. de** cit fin. Bal. **ad hoc qd** exhibenda est persona delinquentis, vt cognoscatur. **idē** in Bal. **l. 2. ad exhibē.** **de** Bolog. **here,**

ad die vt ibi de gl. i. soluit istud contrarium. **l. rā gl. de** cit fin. Bal. **ad hoc qd** exhibenda est persona delinquentis, vt cognoscatur. **idē** in Bal. **l. 2. ad exhibē.** **de** Bolog. **here,**

here. in sti. §. seruus autem & no. hunc alienantē tribus actio-
nibus posse conueniri. Primo, ex satisfactione ad interesse: vt
hic. Secundo quia dolo desit possidere, tenetur vtili ex ea cau-
sa ex qua prius directa tenebatur: vt j. de reg. iur. l. parem. & j.
de noxa. si plarium. §. fin. Tertio tenetur actione in factum ex
edicto de alie. iu. mu-
tan. cau. facta. licet ea
liberetur se offerendo
defensionem: vt j. de al-
lie. iu. mutan. cau. fac.
l. iij. §. fin.

quis^a ei qui in foro promisso-
ris conueniri non potest, ven-
ditus, b aut potentiori c datus
fit: magis esse putat vt nō vi-
deatur in eadem causa fisci.
Sed & si noxæ deditus d fit,
Ofilius non putat in eadem
causa fisci: quum noxæ dedi-
tione ceteris noxalem actio-
nem perimi putat f.

II. PAVLVS libro sexto
ad Edictum.

Sed alio iure g vtimur.
nam ex precedentibus
causis, non liberatur no-
xæ deditus. perinde enim
noxæ caput sequitur ac si ven-
nisset.

Iste §. diuiditur in duas partes. Primo lo-
quitur quando dominus conuentus noxali
erat presens, & seruus absens. Secundo lo-
quitur contra, quando seruus erat presens,
& dominus absens. Secunda ibi, Si seruus.
Item prima diuiditur in duas: quia primo pon-
it tria privilegia que habet dominus. Sec-
undo ponuntur due cause in quibus amit-
tuntur dicta privilegia. Secunda ibi, Si vero
falso. Item secunda pars principalis diuiditur
in tres partes: quia primo ponitur de reme-
dio agentis, quod habet restituta datione pro
noxæ ei facta per iudicem. Secunda secunde
incipit ibi, Sed causa cognita. Tertia ibi, A-
etori. Et hoc dicit in summa: Si dominus
sit presens, & noxaliter conuenitur ex de-
lictio serui absentis: si dominus illum seruum
esse in sua potestate scietur, alterum de tri-
bus eligere debet: vel promittere iudicio fisci
seruum: vel iudicium noxale suscipere: vel ca-
uere de dando eum pro noxæ cum ad ma-
num eius peruenerit. Si vero domino absen-
te presens seruus non defenditur, iussu iudi-
cis ex primo decreto, deinde ex secundo ca-
pitur pro noxæ, domino autem reuertente ex
causa succurritur: & datio sen noxæ deditio
rescinditur, & noxalis actio restituitur a-
genti. h. d.

Si absens sit seruus pro quo

a Itaque si quis, seruus
promissus iudicio fi-
sti. Accursius.
b Venditus, alicui qui
non sit de foro pro-
mittentis. nam tunc
fieret condicio meli-
or: cum contra ven-
ditorem & contra em-
ptorem agere possit.
Accursius.

c Potentiori, quia po-
tentioribus pares & c.
vt j. de ali. iu. mu. cau-
sa fac. l. iij. in princ.

d Sed & si deditus, a-
licui agenti noxaliter.

e Cum noxæ, mala ra-
tio est: & in hoc solo
secundum quosdā re-
prehenditur. j. l. proxi.
nō autem dicit ibi,
an videatur fisci in e-
adem causa, vel non. Et
dicunt tunc distingui,
an potentiori sit da-
tus pro noxæ: vt tunc
non videatur fisci in
eadem causa: vt hic.
aliās sic: sed melius est
vt dicam corrigi to-
tum: vt videatur scilicet
in eadem causa fisci-
tere, si bona fide de-
derit pro noxæ, scilicet
ex necessitate, & cui
se teneri sciebat: huic
autē cui cauit, nesciebat
adhuc se teneri: vt
infra de noxæ. si quis
a multis. Quid autem si
vtrique se teneri sciebat?
Respon. præuenienti,
si ad sententiam debuit
dare: aliās in dolo ver-
satur: vt infra de eden. l.
quædam. §. is autem.

f Putat. & male: vt j.
l. proxi.

g Sed alio iure. Si absens sit seruus pro quo cautum non est
adhuc. Accursius.

h Vel iudicio, ad quid sistetur hic seruus in iudicio: & ad quid
prodesse potest. Resp. si dominus certus est de maleficio, quod
nō sit a seruo commissum, permittitur ei statim iudicium ac-
cipere: si verò de his non sit certus, non cogitur præcipiti fe-
sinatione respondere pro seruo: quia ignorat quid respondeat
pro seruo. sed ne fugiat seruus, cauere debet se exhibiturum
seruum in iudicio, ad hoc, vt de facto respondeat negando, vel
confitendo: vt C. de quaestio. l. interrogari, & forte crederet
confessione serui: vt j. de probat. cum probatio. & j. de testi.
l. serui. quia in noxali causa permittitur seruo, vt domini con-
ditionem faciat deteriorem: vt j. de vi. & vi. ar. l. j. §. quod ergo
adiicitur. nisi aduersarius contrarium a negationi, vel domini
contrarium confessioni paratus sit probare: quia verbis
seruorum non est omnino credendum: vt j. de quaestio. l. j. §. quaestio
aut est certus quod commisit delictum, & habet locum
tertius casus secundum Azo. vt ibi, aut si nolit.

i Accipere, scilicet statim defendendo seruum.

k Exhibiturum, item cauet se cessurum ius suum: vt infra de
nox. actio. l. non solum.

l In sua potestate, id est facultate vel facilitate exhibendi
eum.

m Sine noxæ deditioe, hoc si alio modo quàm per iusurandū
sit probatum: vt infra de iureiur. l. eum qui. in princip.

An Quomodo, id est vt non: vt manumittendo eum dolo, vel in-
terficiendo ipsum: vt j. de dol. l. arbitrio. §. non tamen. secus si
nō dolo: vt j. l. pen. quia verus dominus manumissus: vt ibi no-
sed si alienauit, adhuc redimere poterit, qui dolo malo alie-
nauit, nam sine noxæ deditioe condemnabitur: vt j. de noxæ
de illo. & l. electio. §. item si ex pluribus ar.
cōtra. j. de leg. i. si fun-
dū. ij. & l. si quando. §. be-
res. ADDITIO. Tu
dic qd ibi per aliena-
tionē non tollitur po-
testas soluedi, quæ an-
te cōpetebat: quia non
alienauit eum dolo. nā
in l. si fundum ij. alie-
natio facta fuit de vo-
luntate legatarij. in l. si
quando §. heres, fuit
ex potestate iuris. Vel
solue aliter: & dic qd
hic res desit esse, quia
eum interfecit, vel ma-
numissit, secundū Bart.
o Defendit, nec enim
defendit, qui duci capi-
tur: licet sit arg. con-
tra. j. de procura. l. sed
& h. §. fin.

noxalis actio alicui competit:
si quidem dominus nō negat
in sua potestate esse, compell-
endum putat Vindius vel iu-
dicio h eum fisci promittere,
vel iudicium accipere: i aut si
nolit defendere, cauturum,
cum primū potuerit, se ex-
hibiturū. k Sin vero falso ne-
get in sua potestate l esse, su-
scepturū iudicium sine noxæ
deditioe. m idque Iulianus
scribit & si dolo fecerit quō
minus n in eius esset potesta-
te. Sed si seruus presens est,
dominus abest, nec quisquā
seruum defendit, o ducendus
erit iussu prætoris: sed causa
cognita domino postea da-
bitur defensio, vt Pompo-
nius & Vindius scribunt: ne
ei absentia sua noceat. Ergo
& actori actio restituenda
est, perempta eo quōd du-
ctus seruus in bonis i eius es-
se cœpit.

Forma decreti quod interponitur contra
fructuarium, est vt ei vsusfructus persecutio
denegetur. Bartolus.

III. VLP IANVS libro septimo
ad Edictum.

SI cum vsufructuario no-
xali iudicio agetur, isque
seruum non defendit: dene-
gatur ei per prætorem vsuf-
fructus persecutio. r

Qui alium ex necessitate defendit, vide-
tur suo nomine esse in iudicio. hoc dicit.

IIII. GAIVS libro sexto
ad Edictum provinciale.

SI cum vno ex dominis no-
xalis agetur, an pro parte s
focij satisfidare deberet? Sabinus
ait nō debere: quia quo-

secundum Bar. quōd sicut illa quæ restituitur absenti, dicitur
vtilis: ita illa quæ præfenti, contra quem petitur restituitur: &
sic non est eadem quæ restituatur: vt C. si aduer. transact. l. ij.
S I cum vsufructuario. 3. CA S V S. Tu habebas vsufructum in
seruo, pro quo te noxaliter conuenit: tu non defendis istum
seruum, amittis quidem vsufructum. Viuianus.
r Persecutio, & dabitur victori: vt j. de noxæ. si ex duobus. §. j.
S I cum vno. 3. CA S V S. Plures erant domini cuiusdam serui
qui mihi damnum dedit. conueni vnum ex dominis. non
poterit quidem iste dominus pro parte sua tantum satisfidare:
sed & pro parte socij satisfidare tenetur, scilicet iudicio fisci. &
pro sua satisfidat. nam in totum satisfidat. vel die, de iudic. solui,
quōd non satisfidat, cum non totus suus reputetur: nec conuen-
tus de re sua satisfidat iudi. solui. & sic duobus modis ponitur
casus. Viuianus.

s Pro parte. Pro sua, non etiam iure veteri, cum sit personalis:
vt in lit. de satisfid. §. j.
t Satisfidare deberet. l. iudicatum solui: quasi alienæ rei defen-
sor: vt j. de procur. l. minor. in fi. nam iudicio fisci seruum & se
semper debet cauere: etiam si totus esset suus: vt s. eo. l. ij. §. si
absens, nisi possideat immobilia, quia tunc non semper: vt s.
ti. j. l. sciendum. in prin. Vel dic quōd loquitur de cautionibus
iudicio fisci. & quōd dicit, non debere, scilicet pro parte: sed
in totum, cum etiam hoc probet sequens litera: sed secundum
primum intellectum in nullo satisfidat.

Secundum Bar. quōd sicut illa quæ restituitur absenti, dicitur
vtilis: ita illa quæ præfenti, contra quem petitur restituitur: &
sic non est eadem quæ restituatur: vt C. si aduer. transact. l. ij.
S I cum vsufructuario. 3. CA S V S. Tu habebas vsufructum in
seruo, pro quo te noxaliter conuenit: tu non defendis istum
seruum, amittis quidem vsufructum. Viuianus.
r Persecutio, & dabitur victori: vt j. de noxæ. si ex duobus. §. j.
S I cum vno. 3. CA S V S. Plures erant domini cuiusdam serui
qui mihi damnum dedit. conueni vnum ex dominis. non
poterit quidem iste dominus pro parte sua tantum satisfidare:
sed & pro parte socij satisfidare tenetur, scilicet iudicio fisci. &
pro sua satisfidat. nam in totum satisfidat. vel die, de iudic. solui,
quōd non satisfidat, cum non totus suus reputetur: nec conuen-
tus de re sua satisfidat iudi. solui. & sic duobus modis ponitur
casus. Viuianus.

s Pro parte. Pro sua, non etiam iure veteri, cum sit personalis:
vt in lit. de satisfid. §. j.
t Satisfidare deberet. l. iudicatum solui: quasi alienæ rei defen-
sor: vt j. de procur. l. minor. in fi. nam iudicio fisci seruum & se
semper debet cauere: etiam si totus esset suus: vt s. eo. l. ij. §. si
absens, nisi possideat immobilia, quia tunc non semper: vt s.
ti. j. l. sciendum. in prin. Vel dic quōd loquitur de cautionibus
iudicio fisci. & quōd dicit, non debere, scilicet pro parte: sed
in totum, cum etiam hoc probet sequens litera: sed secundum
primum intellectum in nullo satisfidat.

Secundum Bar. quōd sicut illa quæ restituitur absenti, dicitur
vtilis: ita illa quæ præfenti, contra quem petitur restituitur: &
sic non est eadem quæ restituatur: vt C. si aduer. transact. l. ij.
S I cum vsufructuario. 3. CA S V S. Tu habebas vsufructum in
seruo, pro quo te noxaliter conuenit: tu non defendis istum
seruum, amittis quidem vsufructum. Viuianus.
r Persecutio, & dabitur victori: vt j. de noxæ. si ex duobus. §. j.
S I cum vno. 3. CA S V S. Plures erant domini cuiusdam serui
qui mihi damnum dedit. conueni vnum ex dominis. non
poterit quidem iste dominus pro parte sua tantum satisfidare:
sed & pro parte socij satisfidare tenetur, scilicet iudicio fisci. &
pro sua satisfidat. nam in totum satisfidat. vel die, de iudic. solui,
quōd non satisfidat, cum non totus suus reputetur: nec conuen-
tus de re sua satisfidat iudi. solui. & sic duobus modis ponitur
casus. Viuianus.

s Pro parte. Pro sua, non etiam iure veteri, cum sit personalis:
vt in lit. de satisfid. §. j.
t Satisfidare deberet. l. iudicatum solui: quasi alienæ rei defen-
sor: vt j. de procur. l. minor. in fi. nam iudicio fisci seruum & se
semper debet cauere: etiam si totus esset suus: vt s. eo. l. ij. §. si
absens, nisi possideat immobilia, quia tunc non semper: vt s.
ti. j. l. sciendum. in prin. Vel dic quōd loquitur de cautionibus
iudicio fisci. & quōd dicit, non debere, scilicet pro parte: sed
in totum, cum etiam hoc probet sequens litera: sed secundum
primum intellectum in nullo satisfidat.

Secundum Bar. quōd sicut illa quæ restituitur absenti, dicitur
vtilis: ita illa quæ præfenti, contra quem petitur restituitur: &
sic non est eadem quæ restituatur: vt C. si aduer. transact. l. ij.
S I cum vsufructuario. 3. CA S V S. Tu habebas vsufructum in
seruo, pro quo te noxaliter conuenit: tu non defendis istum
seruum, amittis quidem vsufructum. Viuianus.
r Persecutio, & dabitur victori: vt j. de noxæ. si ex duobus. §. j.
S I cum vno. 3. CA S V S. Plures erant domini cuiusdam serui
qui mihi damnum dedit. conueni vnum ex dominis. non
poterit quidem iste dominus pro parte sua tantum satisfidare:
sed & pro parte socij satisfidare tenetur, scilicet iudicio fisci. &
pro sua satisfidat. nam in totum satisfidat. vel die, de iudic. solui,
quōd non satisfidat, cum non totus suus reputetur: nec conuen-
tus de re sua satisfidat iudi. solui. & sic duobus modis ponitur
casus. Viuianus.

Potentiori-
bus pares
esse non
possumus.

* Seruus
quandoque
causam do-
mini facit
deteriorem.
Alta gl. re-
putatur val-
de singula-
ris, nec repe-
rietur alibi,
secundum
Paul. de
Cast. ad hoc
quod quantū

Necessitas.

Necessitas. si post litem contest. nam ante suam partē ceden- do liberatur: ut infra de noxa. si seruus communis. Item not. quod commune est, ut eum est: vt j. de lega. i. serui electione. §. j. & ij. & l. Stichum. & infra de verbo. signifi. pupillus. §. fina. sed arg. contra j. quando ap. sic l. j. §. in propria. Itē arg. contra j. si pars here. pēta. l. permittendū. A D D I T I O. Tu dic quod hic in diuidis: ibi in his quæ recipiunt diuisio- nē. hoc est, hic loqui- mur respectu indi- uisibilis defensionis, ibi loquitur respectu indi- uisibilis proprietatis: secundum Bal. hic.

Si seruum. CASVS. Egi aduersus te no mine serui tui publico iudicio: & tu promisi- sti sistere in eadē cau- sa: & si exhibes eum liberum, utrum videaris exhibere in eadem causa, quaritur. Et res- pōn. quod non: quia aliter seruum quā lib- er punitur: sed quo ad priuatas causas bene uideris in eadē cau- sa sistere. Sed si promi- stisti Stichum statulibe- rum in eadem causa si- stere: tu autem exhi- bes eum liberum: vi- deris quidem in eadē causa sistere. h. d. cum l. sequen.

Factus. à domino, nō à promissore: quia promissor nō erat do- minus: vt j. de verbo. obl. l. seruum. §. si au- tem. & sic non ob. §. l. §. si desinat. vel ibi criminalis erat accu- satio: vt in princip. huius. l. vel refert do- lose, vel non: vt not. §. l. ij. §. j.

Vindicta. quæ vindi- ctā. l. corporalis, non ita imponitur seruo, vt libero: quia acrior: vt infra ad l. Corn. de fal. l. j. in fi. & j. de in- cen. rei. nau. l. Pedius.

Item condemnatio pecuniaria non imponitur seruo: vt j. de accu. l. hos accu. §. omni- bus. Sed hic timor nō videtur ne- cessarius: cum semper inspiciatur in condemnationibus condi- tio personæ: quæ fuit tempore commisi- crimi- nis, non sententia: vt j. de pœnis. l. j. in prin. quæ est contra. Sed hic de pu- blicis: ibi de priuatis criminibus. nec ob. quod de actione iniuriarum hic dicitur: quia sic intelligitur quando de iniuria publico iudicio agitur: vt C. de famo. lib. l. j. & de iniuri. l. iniuriarum causa. vel dic quod hæc per illam corrigitur. vel hic secundum æquitatem, quæ mitigabat pœnas: ibi secundum ius strictum. prima uerior est.

Noxales. vt quando agitur pro priuato crimine ciuilit. Peruenisse. & ideo sistere videtur in eadē causa: quia de no- xali est facta directā: vt instit. de noxa. §. omnis autem. Itē no- quod liberatur quis faciendo plus quā debet, etiā me in- uito. Arg. contra instit. de act. §. præterea. & infra de vsu & ha. l. sin. sed hoc intelligitur, quia in eadē causa & forma exhibebat: vt infra de sol. Pau. respon.

Ed si statuliberum. Statuliber est seruus ille, cui libertas sub aliqua conditione est relicta, ea. f. pendente: vt j. de statuli. l. j. Accursius.

Impliciter. i. annexus: quia vt liber puniendus est. infra de pœ. l. moris. in fi. & j. de questio. l. statuliber. & hoc si deliquit in statu libertatis. si autem prius, tunc puniunt vt ceteri serui: vt j. de statuli. l. statuliberi à ceteris. in glo. pœnas. & facit j. de fideicom. liber. cum vero. in prin.

DE EO PER QVEM FACTVM erit quo minus quis in iudicio sistat. Sed nome supersunt hic sic. per illum supra, ne quis est qui in ius peccat.

est, vi ex Respon. non, quia in quatuor hic ab illo differt. Primo, quia ille non habet locum nisi ubi vis facta est quominus sistat: vt co. tit. l. i. & 3. in prin. & §. exinde. hic autem habet locum etiam sine vi: vt infra co. l. i. §. dolum. Secundo, quia ille non consult nisi vocanti ad ius. i. actori: vt probari potest per l. 2. eiusdem tit. & per l. 4. §. eximere. hic autem etiam vocato: vt in hoc titu. l. i. §. si reus. in fin. & vocat: vt infra co. l. i. in prin. & §. sed & si stipulator. Tertio, quia isto agitur ad inter- esse: vt infra eo. l. fin. in prin. illo quanti in utem iuratum est: vt §. eod. tit. l. pen. §. i. Quarto, quia hic locum habet post vocatio- nes, & satisfactiones recep- tas: ille ante: vt patet ex ordine tituli, qui est ser- uandus: vt §. de statu hom. l. 2. Accursius.

Equisimū pu- tauit prætor, dolo eius coër- cere qui impe- dit aliquē iudi- cio sisti. Fecit- se autē dolo malo non tantū is putatur, qui suis manibus vel per suos retinuerit: verū qui alios quoque rogauit vt eum detinerent vel abduce- rēt ne iudicio sistat: siue sciē- tes, siue ignorantes quid es- set quod comminisceretur. Dolus autem malus sic ac- cipimus, vt si quis venienti ad iudicium aliquid pronun- tiauerit triste, ppter quod in is necesse habuerit ad iudi- cium non venire, teneatur e- dicto: quamuis quidam pu- tent sibi eum imputare, qui credulus fuit.

Non videtur interesse eius qui aduersus obligationem tutus est exceptione. Bart.

Si reus dolo actoris nō ste- terit, nō habebit reus ad- uersus eum actionem ex hoc edicto: cum contentus esse o- possit exceptione, si ex stipu- lato conueniatur de pœna, quod ad iudicium non ven- nerit: aliter atque si ab alio p- sit impeditus. nam actionem propositam aduersus eum q- exercebit.

Quando plures tenentur ad interesse, v- nius solutio liberat alium. Barriolus.

Si plures dolo fecerint, om- nes tenentur. sed si vnus præ-

edicto, cuius verba non habemus. i Per suos, scilicet seruos.

Alios quoque. Not. quod qui per alium facit, ipsemet fecisse videtur: vt j. ad leg. Aquil. liber homo. ij. in prin. & j. de vi & vi arm. l. j. §. deiecit. & §. de iurisd. om. iud. si quis id. §. pen. & quod per- futo. l. ita tamen. §. gefisse autem. verfic. gefisse enim.

Communisecetur. id est quod fieret, vel quod detineretur. Ar. contra. j. de adq. hered. cum quidam. §. penultimo.

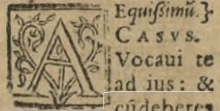
Propter quod. id est si fuisset verum, non habebat iste ne- cesse venire: vt supra de in ius vocand. l. ij. in fin. & facit infra de vi & vi arma. l. vim facit.

Quamuis. istud quamuis, non corre- ctivè est intelligendum: sed aduersatiuè tantum. licet enim nimium credulus fuerit in culpa, eximens tamen fuit in dolo. vnde doli ad culpam non est bona compensatio: vt j. ad leg. Aquil. item si obstetrix. in fine. & l. qui foueas. §. hæc tamen actio. & l. si putator. quan- uis culpa cum culpa, dolo cum dolo compensetur: vt j. eo. l. fin. §. pen. Item non. hic non debere aliquem esse nimis credu- lum: vt j. de in rem ver. l. iij. §. sed si sic accepit. C. de accu. l. si. in prin. & j. quod fal. tu. authore. si id inquit. arg. j. de li. leg. l. probatur. quod mihi. Accursius.

Contentus esse. Not. contentum exceptione. sic j. vt in poss. leg. l. j. §. si debitori. ar. contra. j. de lib. leg. quod mihi. Accur.

Ab alio. scilicet priuato. secus si à magistratu: vt j. eo. titu. l. ij. §. fina. & l. iij. Azo.

Aduersus eum. id est aduersus se exemptū, exercebit contra eximentem: vt quod reddet actori, consequatur ab eximente: vt j. tit. j. l. iij. & secundum hoc dic propositam actionem, scilicet

Equisimū. CASVS. Vocari te ad ius: & cū deberes certa die venire ad iudicium, quidam impediit te quominus ad iudicium venires. teneatur quidem ille eximens, si dolo malo faciat per se, vel per alios. vnde si aliquis tibi aliquid triste denunciat, hoc edicto tenetur. Vnde pone quod dolo mei actoris nō fecisti: nō poteris quidem me conuenire. sed si conuenio te ad pœnam, habebis exceptionem. Item si seruus tuus exemit debitorem meum ne veniat in ius: teneberis actione noxali. Consequenter dicit quod heredi vocantis intra annum datur hæc actio in factum. Item datur contra heredem eximentis, in id quod peruenit ad eum ex dolo defuncti, qui exemit. Vniuersus.

Stitoris lo- que Gellius lib. 2. noct. Attic. cap. 14. vt & j. hoc tit. sa- pe stitit pro- stitit.

Prætor. in quodam

Stitoris lo- que Gellius lib. 2. noct. Attic. cap. 14. vt & j. hoc tit. sa- pe stitit pro- stitit.

Credulus eo- nimia ve- in prin. & j. quod fal. tu. authore. si id inquit. arg. j. de li. leg. l. probatur.

actor à reo fuerit stipularis iudicio sisti, & reus à Titio impe...

A sisti sub pœna statuta: & certa die stare debebas. transgessisti...

fummam mihi promiserit.

SI QVIS CAUTIONIBVS in iudicio sistendi causa factis non obtemperauerit.

TITVLVS XI.

Absenti ad ueniendum pro singulis viginti miliaribus vnus dies est statueris. Bart.

I. G A I V S libro primo ad Edictum Praeuinciale.

l. cœna milia passuum in singulos dies dinumerari prætor iubet, præter eum diem quo cautum mittitur, & in quo sistere in iudicio oportet. nã sane talis itineris dinumeratio neutriligatur onerosa est.

Per transactionem à cautione de iudicio sisti contingit liberatio: & si eras commissus, paratur exceptio.

II. V L P I A N V S libro septuagesimo quarto ad Edictum

Non exigimus reum iudicio sisti, si negotium propter quod iudicio sisti promissum, fuerit tractatum. sed hoc ita, si non prius id negotium tractatum sit, quam sisti oporteret. Ceterum si postea tractatum est, exce-

ptio doli opponi debet. f. Quis enim de pœna promissa laborat post negotium tractatum? cum etiam transactum negotij exceptionem putauerit: quis nocere, quali etiam de pœna tractatum sit: nisi contrarium specialiter partibus placuerit.

Impeditus impedimento publico & necessario, in pœna non incidit cum effectu. Bart.

Si quis municipalis muneris causa sine suo dolo malo impeditus, in iudicio secundum suam promissionem non stetit: acquisitum est tribui ei exceptionem. Simili modo & si ad testimonium desideratus ad iudicium occurrere non potuit, erit ei subueniendum.

Si iustum impedimentum superueniat in persona eius qui sistere debet, vel in itinere, vel in loco ubi debet sistere, absque culpa promissoris, et exceptio conceditur. Bartolus.

Si quis iudicio se sisti promiserit: & valetudine, vel tempestate, vel vi fluminis prohibitus se sistere non possit: exceptione adiuuatur, nec immerito. cum enim in

aliam viam veniretibi non subuenitur: nisi fuerit breue tempus: nec enim habebis exceptionem. similiter vocauit te ad ius, & cum certa die stare deberes, magistratus te impediuit vel retinuit te quo minus venires, habebis quidem exceptionem, sed si aliquis puta Titius te detinuit, teneberis quidem ad pœnam, & Titius tenebitur tibi. h. d. v. l. que ad l. sed & si quis Viuianus.

d. Transactum. scilicet post promissionem, non ante: vt infra eo. si eum. j. respon. & facit ad hoc responsum supra de in ius vocan. l. neque. §. qui in ius.

e. Sisti. quo calu ipso iure non tenetur, sed in sequenti tenetur: sed ex æquitate datur exceptio: vt infra de verborum obligatio cum stipulari sim. & infra loca. & conduct. l. cum in plures. §. lege dicta. Accursius.

f. Debet, scilicet in sorte: & subaudi idem in pœna.

g. Quis enim de pœna, quasi dicat, nullus: vt hic, & infra de eo quod certo loco. l. finali. in fine. & l. centum. & C. de pos. l. quarta. & infra de arbit. l. Celsus. ij. responso. & l. nõ distinguemus. §. item non est. & infra eo. si duo. §. si. & infra si certum petat. l. lecta. §. sed cum sortis. & infra de libera lega. l. non solum. §. illud. & infra de operis noui nunciatione. l. j. §. item quaritur. Arg. contra infra de verborum obligatio. l. cum stipulari sumus. & C. de iud. l. j. Sed ibi nec solum erat, nec transactum quo minus currat vsura. Item arg. contra infra de eo quod certo loco. l. ij. §. item Iulianus. sed ibi non soluerat ubi debebat: & ideo non habetur pro soluto, vel transacto. & plene dicas vt infra de eo quod certo loco. l. fin. in fine.

h. Negotium transactum. de sorte.

i. Putauerit quis nocere. in pœna etiam, ne dum in sorte.

k. Muneris. ad quod in ius cogitur: vt j. de mu. & ho. l. si quis magistratus. & in auth. de defen. ciui. §. interim. colla. ij.

l. Non potuit. quia inuitus ad testimonium reddendum cogitur: vt hic, & C. de testi. si quando. & j. de tabu. exhi. locum. §. hoc interdictum. ver sic exhibere. & infra de testi. inuiti. & l. lege Julia.

m. Adiuuatur. Not. inuari valetudine impeditum: vt hic, & j. quibus ex causis mal. si cui. in fine. & infra de excusa. tuto. l. non solum. §. vltimo. & j. ad l. Rho. de iact. l. fina. §. idem iuris. Sed quid si potuit mittere procuratorem: argum. huius. l. non obest.

no. in l. cõrã nuus. §. cum ita. de verbo. ob. vno etiam alio. S i q v i s. Tu in addito, qd iudicio nõ stitisti: quia cõcessio dimagistratus factus fusti, vel qa subisti aliud munus. habes exceptionem si conueniam te ad pœnam. Item fusti vocatus vt ferres testimonium. nam & tu habes exceptionem contra me agẽtem ad pœnam. S i q v i s. Tu non venisti ad iudicium propter tempestatem, vel vim fluminis, vel propter infirmitatem. excusaberis quidem. Item si mulier nõ stetit quia grauida erat, excusabitur. quia habebit exceptionem. idem in furioso, qui habet exceptionem. Q v o d d i x i m v s. Hic vult exponere qualiter intelligatur vis & tempestatas superiora locũ habent, quod excusatur si nõ se arctauerit quia si fecit, non succurritur ei: & modum tenere debet: quia nec multũ ante venire debet, nec multum tardẽ. Q v i d e n i m. Dicitur hic, quod si tu eras in loco vbi debebat ius reddi, puta Roma, & iuxta municipium, & voluisti per

aliam viam venire tibi non subuenitur: nisi fuerit breue tempus: nec enim habebis exceptionem. similiter vocauit te ad ius, & cum certa die stare deberes, magistratus te impediuit vel retinuit te quo minus venires, habebis quidem exceptionem, sed si aliquis puta Titius te detinuit, teneberis quidem ad pœnam, & Titius tenebitur tibi. h. d. v. l. que ad l. sed & si quis Viuianus.

d. Transactum. scilicet post promissionem, non ante: vt infra eo. si eum. j. respon. & facit ad hoc responsum supra de in ius vocan. l. neque. §. qui in ius.

e. Sisti. quo calu ipso iure non tenetur, sed in sequenti tenetur: sed ex æquitate datur exceptio: vt infra de verborum obligatio cum stipulari sim. & infra loca. & conduct. l. cum in plures. §. lege dicta. Accursius.

f. Debet, scilicet in sorte: & subaudi idem in pœna.

g. Quis enim de pœna, quasi dicat, nullus: vt hic, & infra de eo quod certo loco. l. finali. in fine. & l. centum. & C. de pos. l. quarta. & infra de arbit. l. Celsus. ij. responso. & l. nõ distinguemus. §. item non est. & infra eo. si duo. §. si. & infra si certum petat. l. lecta. §. sed cum sortis. & infra de libera lega. l. non solum. §. illud. & infra de operis noui nunciatione. l. j. §. item quaritur. Arg. contra infra de verborum obligatio. l. cum stipulari sumus. & C. de iud. l. j. Sed ibi nec solum erat, nec transactum quo minus currat vsura. Item arg. contra infra de eo quod certo loco. l. ij. §. item Iulianus. sed ibi non soluerat ubi debebat: & ideo non habetur pro soluto, vel transacto. & plene dicas vt infra de eo quod certo loco. l. fin. in fine.

h. Negotium transactum. de sorte.

i. Putauerit quis nocere. in pœna etiam, ne dum in sorte.

k. Muneris. ad quod in ius cogitur: vt j. de mu. & ho. l. si quis magistratus. & in auth. de defen. ciui. §. interim. colla. ij.

l. Non potuit. quia inuitus ad testimonium reddendum cogitur: vt hic, & C. de testi. si quando. & j. de tabu. exhi. locum. §. hoc interdictum. ver sic exhibere. & infra de testi. inuiti. & l. lege Julia.

m. Adiuuatur. Not. inuari valetudine impeditum: vt hic, & j. quibus ex causis mal. si cui. in fine. & infra de excusa. tuto. l. non solum. §. vltimo. & j. ad l. Rho. de iact. l. fina. §. idem iuris. Sed quid si potuit mittere procuratorem: argum. huius. l. non obest.

Nota qd superiora edicta locũ habent quando dolo vel vi alterius factio est quo minus quis in iudicio sistat: hoc autẽ quando per casum fortuitum. cœna milia. C A S V S. Feci te ad ius vocari: tu petis spatium, quia vis ire domum. debet quidem iudex dare viginti miliaria pro singulis diebus: nec cõputabitur dies in quo fuit interposita stipulatio: nec dies in quem statutum erit. Viuianus.

In singulos. i. pro singulis diebus datur viginti miliaria. milia enim passus faciunt miliarium: vt hic, & j. de verborum significacione. l. in itinere. & l. mille passus. & in situ. de excusacione. tur. §. qui autem. Sed videtur hoc stare non posse, nam aut litigatores conueniunt de certa die, & tunc id seruabitur: vt j. de verborum obligatio. continous. §. cum ita. in fine. & de verborum significacione. l. ij. aut non: & tunc iudex suo arbitrio statuet: vt s. qui satisfacere cogantur. l. de die. Respon. in arbitrio iudicis est: vt secundum hanc. l. ipse distribuatur. in hoc enim versatur eius arbitrium. vel dic, hoc spatium datur ad veniendum. aliud datur spatium ad deliberandum, pro arbitrio iudicis. Item hic in iudiciis, in contractibus secus: vt dicta. l. continous. §. cum ita. licet in contractibus quidam dicant idem.

Pater enim. i. dies ille non debet numerari in quo ille promittit iudicio sisti: & ille similiter in quo sistere debet. vel aliter ille dies non debet ei numerari in quo ille promittat cautum fore: subaudi, & cum effectu. eo die in quo sistere debet in iudicio: hoc est eo die quo lis contestatur. nam illa die cum effectu promittitur iudicio sisti, sic j. de actionibus & obligationibus. l. cum quis. & sic ablatius, quo, & accusatiuis, quæ eundem diem supponunt. vel breuitis, & pro etiam ponitur: & erit idem.

Onerosa. Not. iudicem id debere facere quod non sit partibus onerosum. sic in auth. de appel. §. j. col. viij.

Non exigimus. C A S V S. Vocauit te ad iudicium: & promi-

Inuitus quis testimonio reddere cogitur.

obest. ei ad hoc q̄ mittere teneatur. ar. tamen cōtra. j. de min. Papinianus libro secundo responſorum ait, exuli. & infra ex quibus carus maio. sed & si per. s. aduersus. sed ibi ex iniusta causa abest. Item arg. contra infra de iuer. & temp. præscrip. l. prima. sed ibi in actore qui præuidere potuit quando cœpit agere. Item vnum est pro eo. quia viles dies ei dantur. aliud ergo si contra eum: vt sufficiat quod procuratorem posuit mittere.

a Sontico. morbus senticus, est morbus nocens cuilibet rei quam quis agere vult: vt j. de re iudi. quæsitum. & j. de verbo. signi. l. morbus.

b Diffisum. id est diffisendum.

c Granda. Sed nonne se arctauit ad hoc? videtur ergo quod ei non prohibet infra eo. s. si quis tamen. Sed dic quod duplex ratio eam exculat. prima, quia lex pepercit vitio naturali mulieris: quod vitium naturale non imputatur mulieri: vt j. de dam. infect. l. fluminum. s. vitium. j. ad l. Aquil. si seruus seruus. s. si fornicarius. & arg. contra in auth. de resti. & ea quæ pa. in xj. men. post mor. vi. s. si. collat. iij. ibi. porro &c. Item quia debitum viro reddit, ad quod iure diuino tenetur, quod non fræ leges imitantur: vt in authenti. vt cle. apud. pro. episc. s. fina. col. vj.

d Marina. aliàs maritima: & tunc exponit, id est marina. Accur. e Vel nauigium non stet. quo flumē traiciebatur: quos quandoque portiones appellamus: vt infra de seru. rusti. prædio. l. si.

f Artauerit. ar. quod non succurritur ei qui in necessitate se posuit: vt diximus s. qui fatid. cog. si fideiusfor. s. j. & facit. j. qui ad liber. procla. non licet. l. pen. & quod vi aut clam. laut qui. s. j. & infra de dam. infec. cum postulassem. in princ. & j. de adquirē. here. is qui.

g Causari. i. allegare.

h Vel vim fluminis. no.

vitatur amaritudo, & ex duobus contrariis fit optimum temperamentum. sic j. de verb. obl. l. continuus. s. item qui insulā. i. Patrocinetur. respon. vtique.

k Angustia. i. nimia breuitas temporis. non enim dat tantum exceptionem temporis breuitas, sed etiam ipso iure reddit quandoque inutilem stipulationem: vt instit. de verb. oblig. s. loca. & infra de verb. obl. continuus. s. cum ita. & l. si. s. si inter eos. secus in legatis: vt infra de lega. j. si mihi & tibi. s. si quis seruos. vel ibi potest dici quod non intra tres primos dies statim hoc præcipiebatur: sed intra tres proximos dies morti.

l Periculosam. quia flumina crescebant. Accursius. m Retentus. & forte etiā in vinculis: vt C. qui. ex cau. ma. l. si idcirco. vel etiā non vinculis: vt j. quod sal. tu. auth. l. interdū.

A & l. nouissime. s. j. ver. quid enim. & hoc si magistratus iuste retineat eum: vt j. ad l. Aquil. quemadmodum. s. magistratus. & de iniur. l. iniuriarum. s. j. in gl. non videtur. aliās ipse tenetur quia non venit: & magistratus ei tenetur: vt j. de iniur. l. nec magistratibus. sic enim est vt in priuato: vt in fine huius legis, & j. l. prox.

ipso tempore promissionis sistendi, nulla necessitate urgente voluptatis causa in nuncupationem profectus sit? nonne indignus est cui hæc exceptio patrocinetur? aut quid si tempestas quidem in mari fuit, terra autem iste potuit venire, vel flumē circumire? Aequè dicendū, non semper ei exceptionem prodesse, nisi angustia^k non patiebantur terra iter metiri, vel circumire. Cum tamen vel flumen sic abundasset, vt impleisset omnem locum in quo sisti oportuit, vel aliqua fortuita calamitas eundem locum euerit vel præsentiam venienti periculosam^l fecit: ex bono & æquo & hic exceptio ei ad commodanda est.

Impedimentū superueniens factō magistratus, dat exceptionem reo: secus si est impedimentum factō priuati contingens. Bart.

Simili modo exceptio datur ei, qui cum ad iudicium venire volebat, a magistratu retentus^m est, & retentus sine dolo malo ipsius. nam si ipse hoc adfectauit, ⁿ vel causam præstitit, ^o non ei proderit exceptio: sed ipsius quidē dolus ei oberit, ceterorum^p non oberit, qui malo dolo fecerunt vt retineretur. sed si priuatus^q cum detinuerit, nullo modo ei proderit hæc exceptio.

III. PAVLVS libro sexagesimo nono ad Edictum.

SEd actio ei datur aduersus eum qui detinuit, in id quod eius interest.^r

Capitalis condemnatio, vel relegatio, est infra causam iudicio non sistendi. Bart.

IIII. VLPIANVS libro septuagesimo quarto ad Edictum.

SEd & si quis rei capitalis ante cōdenat^s iudicio sistere se nō potuit, merito huic ignoscitur. Rei capitali condemnatum accipere debem^s,

sed excusaberis: quod est verum quando renunciatio est generalis tantum. secus si est specialis in omnibus vel in quibusdam. vnde in expressis tantum valet stipulatio: vt subiicit Vlpia. & secundum hoc verbum deserta, est nominatiui casus. & dic deserta. scilicet exceptio. Vel alter dicit casum, quia generaliter fuit facta renunciatio: non specialiter: nec hoc casus valet, quod secundum casum deserta est. Item cum tu possideres immobilia, & non tenebaris satisficere, sed satisficidisti: an teneris quaritur. Et respon. quod aut promissisti vel satisficidisti errore: & tunc nō teneris. aut ex certa scientia: & tunc teneris. Viuianus.

s Ante condemnatus. scilicet ante diem exhibitionis: vt hic, & supra qui satisficid. cog. l. si decesserit. secus si post: vt supra qui satisficid. cog. si vero pro condemnato. quæ est contra.^a

¶ Vide ad hunc locū Gel. lib. 20. cap. 1. & Angel. Po. br. miscell. ca. 41. Budeus tamē diffisum nō male legi contendit, quasi dicas in posterum diem reuocandum.

Leges huius diuini iuris antur.

Alipho...

Morte...

115

a Morte, scilicet naturali, vel civili: vt seruus pœnæ.
b Exilio: id est deportatione, & facit j. de bo. pos. l. edicto.
c Quod ergo, alias quid ergo, & aliàs, quorsum ergo, & aliàs, quo ergo, s. calu. ac si diceret, nil videretur professe: quia ipso iure deportatus liberatur:

vt j. de fideiuss. si debitori, sed respondeo fideiussoribus professe, vt subiicit: quia iure communi teneretur. i. in contractibus, cum exceptio reo competens non competat ei nisi in integro suo statu: vt C. de fideiuss. l. j. quæ est contra. & C. de except. l. defensiones. & iusti. de repli. §. pen. A D D I T I O. Dic quod hic est speciale, q̄ exceptio seu defensio cōpetens reo, propter mutationē status trāit ad fideiussorem: secundum Bart.

d Exilium, l. relegationis. A D D I T I O. Quamquam mirentur quidam exilium salua ciuitate fieri posse: Ac cursus tamen rectè interpretatus est, qui describere relegatum voluerit, qui salua ciuitate exul erat. Cicero in oratione pro A. Cecinna: Non admittitur exulibus ciuitas, sed ab eis relinquitur, inquit, atque deponitur. Nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit: tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is quis profugit, receptus est in exilium: hoc est aliam ciuitatem. Ouidius quoque cum se relegatum diceret, ita se versib. consolatur.

Ira quidem moderata tua est, vitāque dedisti:
Nec mihi ius ciuis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis fortuna, nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui.

Arua relegatum in Sisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.
Alio tamen loco exulem se, quod notius nomen est, appellat. Vade (libro ait) sed incultus, qualem decet exulis esse:
In seipso habitum temporis huius habe. ANTO. Augustinus.

e Abiit, scilicet ante diem exhibitionis, & hoc casu non est rei capitalis damnatus: vt j. de pub. iud. l. ij. & de pœ. l. ij.
f Reus, scilicet accusatus de crimine capitali. sic C. de procur. l. reum. & j. de acqui. here. Paatonius. §. rei.

g Vei non possit, immo videtur quod hanc exceptionem habeat: vt infra de custo. reo. l. ij. §. fina. Sol. exceptionem habet: vt ibi, si tamen vltro satisfedit, tenetur: vt hic, hoc reprobatur ibidem. Vel dic quod ibi ita impeditus erat, quod venire non poterat: hic poterat, vel dic (quod est verius) quod hic commisit crimen de quo nunc accusatur postquam promiserat sistere: ibi vero ante: vt ibi probatur. arbiter autem excusat propter talem causam ab arbitrando: vt j. de arbi. l. arbiter iudicij.

h Damnato enim datur, vt s. prox. §. q. d. non accusato.
i Plane si in vinculis, facit C. qui. ex cau. ma. l. si idcirco. & j. ex qui. cau. ma. l. succurritur.

k Domestico, quod dic vt s. de in ius vocan. l. ij. & not. ex hoc quod hic dicit, & j. de iudi. l. interdum. quod vxor^a est domestica: & ideo à testimonio repellenda: vt C. de testi. l. etiam. casum, quod quibusdam specialiter renuntiauerat, & postea generalem clausulam subiecerat: vt hic aperte dicit, & tamen dicit Atilicinus non valere: & est ratio, secundum M. quia iudicium redditur in inuitū: & ideo per metum renuntiasse videtur: vt j. de verb. oblig. inter stipulantes §. j. quod & hic §. videtur innuere postea cum dicit sponte, &c. Sed & contra licentiam est j. ad l. Aquil. si seruus seruam. §. inquit lex in fia. Vel pone casum, quod generaliter renuntiauit. & tūc dic deserta, scilicet promissione: sed secundum primum casum dic deserta, deseritur promissio, cū non seruatur promissum:

m Deserta, deseritur promissio, cū non seruatur promissum:

vel dic deserta, scilicet exceptione, vt modo dixi.
n Sed & ego, scilicet Vlpianus.
o Specialiter. No. duo necessaria: q̄ exprimantur, & q̄ specialiter. i. singulariter exprimatur. sed hoc non est cōtra Atilicinum. nam & ipse idē respondisset. In quo ergo aduersatur hæc aduersatur, sed dic in eo quod Atilicinus hoc omiserat, nec plene distinxerat, sic & aliàs. j. ad l. Rho. de iac. l. fi. §. pen. & fi. Item not. quod quædam dicta specialiter valent, que generaliter dicta non valent: vt s. si quis in ius vo. non ie. l. j. in fi. & j. de procu. l. nonolum. in fi. & l. Pomponius. in prin. & l. qui duos. & C. de neg. gesto. negotium gerentes. & j. de min. illud. §. si talis. & in auth. de nup. §. soluto. coll. iij. ibi, aut moriens non exprimit & c. in gl. nō exprimit. & in auth. vt omn. ob. iu. prouin. §. arripat. in prin. col. v. & j. de le. iij. l. vxorem §. felicissimo. in fine illius. §. & C. de tempo. appell. l. si. §. illud. & j. de dona. l. filius. & j. de adquire. here. l. si quis mihi bona. §. iussum. Econtra quæ valent specialiter, valent & generaliter: vt j. quod iussu. l. j. §. j. & j. de pact. iurigen. §. item si quis pactus. & j. commo. si vt certo. §. nunc videndum. & j. man. l. & Aristoni. & C. de præscri. xxx. ann. l. omnes. & C. quando mu. tu. of. fun. potest. l. fi. Item quid si in iudicio quædam sunt expressa, postea generalis clausula adiecta, an valet in specificatis? Respo. sic: quia hic sola generalis negatur valere: præterea non debet vitari vtile per inutile: vt j. de verb. oblig. l. j. §. penul. Extra quæro, an hoc q̄ debeant exprimi causæ singulariter, habeat locum in quolibet casu etiā extra iudiciū, vt in contractibus: vt fuit hic secundū primā casu positionem, ad hoc vt de omni periculo teneatur? ait M. q̄ non, immo in cōtractibus sufficit generaliter suscipere periculū, & pro eo. j. de pac. iurigen. §. item si quis pactus. & j. man. l. & Aristoni. Sed lo. cōtra. dicit enim esse necesse omnes specialiter dici: sicut & in iudiciis: vt hic, & C. de posi. l. j. & j. ad Vell. l. iubemus. etsi alicubi inueniatur q̄ generale pactū faciat transire periculū: vt inuenitur. j. commo. si vt certo. §. nunc videndum. & alias exponit. l. specialiter expressum. vel aliter. i. periculum per omnē culpam interueniens: siue in latā, siue in leuē, siue in leuisimam: non autem casum fortuitum, quæ responsio probatur euidenter. j. de neg. gesto. l. litis. §. si pecunie. & in duabus aliis legib. seq. & de mag. conue. l. nō similiter. & j. de admi. re. ad ciu. perti. l. ij. §. si eo tēpore. Bul. autem idē dixit quod lo. hoc addito, q̄ si quædā specificentur, sufficiat generalem subiici clausulam. & est pro eo in auth. vt sine prohi. ma. debi. & cre. tu. ge. mi. §. præterea igitur. coll. v. & quod dixit hic Atilicinus negādō in iudiciis, prout dixi exceptione deserta, quasi valeat hoc in contractibus: vt j. ad l. Aquil. si seruus seruam. §. inquit lex. & hoc casu videtur approbari. §. Sed quid si dicat quis, ego suscipio periculū casu fortuiti in me? Respon. satis exprimitur, vt puto. secus si diceret, periculū tantum: vt dictū est: aliàs nihil operaretur: quod esse non debet: vt j. de leg. j. si quando. sed s. operatur leuisimam saltem culpam. Quid ergo si sui natura veniat leuisima: vt in commodato? Respon. tunc dicam quod pactum appositum super periculo præstando, inducit casum fortuitum: licet dicat de periculo: arg. d. l. si quando. de leg. j. sed alij dicunt non valere, arg. huius §.

ceptione adiuuari.
Generalis renuntiatio casuum fortuitarum, non valet in iudicio: secus si specialiter exprimantur. Bartolus.
Quæsitum est an possit conueniri l. ne vlla exceptio in promissione deserta in iudicio sistendi causa facta, obiciatur. & ait Atilicinus conuentionem istam non valere. sed & egoⁿ puto conuentionem istam ita valere, si specialiter^o causæ exceptionum expressæ sint, p quibus à promissore sponte renuntiatum est. Item quæritur, si quis cum iudicio sistendi causa satisfidare non deberet, q̄ satisfidatō promiserit: an fideiussoribus eius exceptio detur. Puto interesse, vtrum per errorem satisfidatō promissum est, an ex conuentione^s. si per errorem, dandam fideiussoribus exceptionem. si ex conuentione

j. §. j. & j. de pact. iurigen. §. item si quis pactus. & j. commo. si vt certo. §. nunc videndum. & j. man. l. & Aristoni. & C. de præscri. xxx. ann. l. omnes. & C. quando mu. tu. of. fun. potest. l. fi. Item quid si in iudicio quædam sunt expressa, postea generalis clausula adiecta, an valet in specificatis? Respo. sic: quia hic sola generalis negatur valere: præterea non debet vitari vtile per inutile: vt j. de verb. oblig. l. j. §. penul. Extra quæro, an hoc q̄ debeant exprimi causæ singulariter, habeat locum in quolibet casu etiā extra iudiciū, vt in contractibus: vt fuit hic secundū primā casu positionem, ad hoc vt de omni periculo teneatur? ait M. q̄ non, immo in cōtractibus sufficit generaliter suscipere periculū, & pro eo. j. de pac. iurigen. §. item si quis pactus. & j. man. l. & Aristoni. Sed lo. cōtra. dicit enim esse necesse omnes specialiter dici: sicut & in iudiciis: vt hic, & C. de posi. l. j. & j. ad Vell. l. iubemus. etsi alicubi inueniatur q̄ generale pactū faciat transire periculū: vt inuenitur. j. commo. si vt certo. §. nunc videndum. & alias exponit. l. specialiter expressum. vel aliter. i. periculum per omnē culpam interueniens: siue in latā, siue in leuē, siue in leuisimam: non autem casum fortuitum, quæ responsio probatur euidenter. j. de neg. gesto. l. litis. §. si pecunie. & in duabus aliis legib. seq. & de mag. conue. l. nō similiter. & j. de admi. re. ad ciu. perti. l. ij. §. si eo tēpore. Bul. autem idē dixit quod lo. hoc addito, q̄ si quædā specificentur, sufficiat generalem subiici clausulam. & est pro eo in auth. vt sine prohi. ma. debi. & cre. tu. ge. mi. §. præterea igitur. coll. v. & quod dixit hic Atilicinus negādō in iudiciis, prout dixi exceptione deserta, quasi valeat hoc in contractibus: vt j. ad l. Aquil. si seruus seruam. §. inquit lex. & hoc casu videtur approbari. §. Sed quid si dicat quis, ego suscipio periculū casu fortuiti in me? Respon. satis exprimitur, vt puto. secus si diceret, periculū tantum: vt dictū est: aliàs nihil operaretur: quod esse non debet: vt j. de leg. j. si quando. sed s. operatur leuisimam saltem culpam. Quid ergo si sui natura veniat leuisima: vt in commodato? Respon. tunc dicam quod pactum appositum super periculo præstando, inducit casum fortuitum: licet dicat de periculo: arg. d. l. si quando. de leg. j. sed alij dicunt non valere, arg. huius §.
p Expresse sint, omnes: quod difficile est: vel illaz de quibus nominatim renuntiatum est.
q Satisfidare non debet, vt quia possidebat immobilia: vt s. qui satisfidā. cog. sciendum, vel quia priuilegiatus est: vt C. de priu. agen. in re. l. fi. lib. xij. & C. de digni. quotiens. lib. xij.
r Interesse, id est differentiam esse. Accursius.
s Ex conuentione, No. quædā valere ex certa sciētia, que facta per errorem nō valēt: vt hic, & j. de fideiuss. si quis postquā. & j. si mē. fal. mo. di. l. j. sed si mercedē. & j. vt in poss. le. l. j. in prin. & s. j.

† Not. ten. iusta gl. ad hoc secundū Bald. q̄ cōfessio facta in iudicio, præsumitur facta sponte, & non per vim: ideo renunciatio- nes quas faciunt malefactores in iudicio, valēt. ita voluit Dyn. in regula quod semel de reg. iur. in sexto Bolo.

Possidens immobilia, satisfidare nō debet.

& §. j. & j. de noua. si quis delegauerit. & j. de lega. j. si res obligata. & §. de leg. & senatus. qd non ratione. & C. de iur. & fac. ign. l. error. & j. de ver. obl. ita stipulatus. E contra quedā valēt etiā per errorē facta. vt j. de dā. in fec. si finita. j. respon. & §. Iulianus. & j. de arb. non distinguemus. §. Iulianus. & j. de confess. l. non faterur.

Facta per errorem quandoque valent.

plus.

a Ex conuentione. id est ex certa scientia.

b Nā & Iulianus. No. hic: quod iuris est in toto quo ad totū idem in parte quo ad partē: & cōtra. sic infra de v. sur. l. qui fecit. in prin.

c Plus quā statūtū est. si in interesse: vt ecce vltra duplū per errorē pmisit secundū quof. dā. vt C. de sen. qua. p. eo. l. j. quod est falsum: quia illud habet locū vbi quantitas vel res certa est in obligatione. vbi pōna nō excedit duplū interesse cōmunis: sed hic est falsum: quia iudex statuerendō potest in ciuili. vt §. q. satif. cog. l. ij. §. si. sed in criminali sic: vt j. de cust. re. l. iij. Tu dic qd statuta est à iure quantitas in quam satisfidare debet in interesse: vt §. si quis in ius vo. l. fi. & qui satif. co. l. ij. §. si. si ergo promittit vltra vel nomine pōnā. vel alio modo. distinguitur vt hic.

d Exceptionem. quam promissor opponit. qualis plus quā debuit promiserit.

e Infirmandam. quia ex certa scientia conueniunt: nec ob. C. de v. sur. l. cū allegas. quia hic factū erat in principali obligatione: vnde non reducitur ad legitimū modū v. surarum: vt infra de act. empt. Lucius.

f Impediens. l. ex reis stipuladi. s. quo min⁹ in iudicio sistat. Ac. g. Alterum. s. recipientem cautionem de iudicio sisti.

h Si socij sunt. Hoc est pro nobis. qui dicimus qd duo rei non videantur inuicem fideiubere. nam si semper videretur fideiubere: frustra diceret si socij sint: quod plene dices j. ad Vel. leia. l. vir vxori. in fi. sed hoc in reis stipulandi non promittendi procedit. Item no. quod dicit de socijs omnium bonorum. vel de illa lite ad minus.

i Ne profut. qui dolus prodesset cū ille qui non impediuit. cōmunicaret quicquid consequeretur. & sic not. qd vnus perdit propter aliū. secus in legato. vbi nō capax capit propter capax: vt j. de lib. le. si is qui duos. & facit infra de arbi. si duo.

k Item si duo rei promittendi. hic caue. secundū Io. quia si socij sunt in re. quā in pōna: vel e contra in pōna: quia tūc qd plus est. consequitur: vt infra de act. emp. prædia. & infra pro soc. si quis à socio. sed in non socijs distingo: vt si primo peto rem. non agam ad pōnam. secus e contra: vt infra de peti. her. l. etiamsi. §. item si quis dolo. & infra de sol. Stichum aut Pamphilum. §. dolo.

l Rem petat. & exigat. supple.

m Ab altero. scilicet & exegit.

ne. a minimē dandā. Nā & Iulian^b scribit. si iudicio sistēdi causa pluris^a q̄ statutū est. & p̄ ignoratiā pmisum fuerit: exceptionē dari debere. si autē ex cōuentione tantæ summæ pmisio facta sit: exceptionē^d pacti conuenti replicatione infirmandam^e Iulianus ait.

Culpa vnus ex reis credendis in adquirendo nocet alteri. si sunt socij. Bart.

v. PAVLVS libro sexagesimo nono ad Edictum.

SI duo rei stipuladi sunt. & vni debitor iudicio se sisti cū pōna promiserit. alter autē impederit. f̄ ita demū exceptio aduersus alterū danda est. si socij^b sint: ne profutⁱ ei dolus propter societatem.

si sunt duo rei. vt pater & filius: non potest ab vno peti res. et ab alio interesse. Bart.

Itē si duo rei pmittēdi^k sint. & vnus ad iudiciū nō venerit contēpta sua promissione iudicio sistēdi causa facta: actor autē ab altero rē petat. lab altero^m pōnā desertionis: petēdo pōnā exceptione summo uebitur. ^a Acquē^o si à patre facta fuerit promissio iudicio sistēdi causa ex filij cōtractu. deinde de re actor egerit^p cū filio: exceptione summo uebitur si cū patre ex eius pmissione agat. ^q Et cōtra idē erit si filius promiserit. & actor

An Summo uebitur. nisi in eo quod plus est: vt modo dixi. & facit j. de eo quod cer. lo. l. si. in fi. & de do. exce. apud. §. Labeo. & §. e. l. ij. j. respon.

o Acquē. duobus modis potest legi hic. §. vel qd ponat duos casus tantū. & non erit. §. idē erit. & c. Casus primus erit. quādo pater a cōuentione peculio conuentus satisfidat iudicio sisti: & incidat in stipulationem. q̄ non venit: & postea cōuentus est & exa^q filius. qui potest principaliter conueniri: vt j. de iud. l. tam ex cōtractibus. nā non conuenitur pater ad pōnā postea. & idē ecōtra si egit cōtra filium. qui filius satisfidat. & in stipulationem incidit. & postea pater fuit conuentus & exactus. nam non cōuenitur a modo filius ad pōnā. Secundo potest legi vt ponatur quatuor. Primus non mutatur. Secund^o erit in verbo. contra: vt si sit primo pōna petita à patre. nā non petetur postea fors à filio: vt j. de pac. do. si pater. §. si mulier. & post erit. §. idem erit. & etiā nō mutatur primus casus ab eo quem pri^o dixi. & in fi. subaudi contra. & pones casum quando primo ad pōnam fuit facta exactio: vt j. per eadem. l. de pac. do. si pater. §. si mulier.

egerit cum patre de peculio.

Exceptio superueniens reo. prodest fideiusseri. h. d. vsque ad finem.

VI. GAIVS libro primo ad legem duodecim tabularum.

SI quis fideiussorem dedit. ideo nō steterit. quod reipublica causa abfuit. iniquum est fideiussorem ob alium necessitate sistēdi obligatum esse. cum ipsi liberum esset non sistere.

Qui fideiussit pro seruo. habet eas exceptiones quas haberet si pro libero fideiussisset: saluo quod seruus reipublica causa abesse non potest. Bartolus.

VII. PAVLVS libro sexagesimo nono ad Edictum.

SI quis seruū in iudicio sisti promiserit. vel aliū qui in aliena^s potestate est: iisdē exceptionibus^v vtitur. quibus si pro libero vel patrefamilias fideiussit: præterquā^o si reipublica causa abesse diceretur seruus. Nam seruus reipublica causa abesse non potest. Præter hanc autē exceptionem^y cetera. quia communes sunt. t̄ in libero homine quā in seruo locum habent.

In stipulationibus iudicialibus. vbi est dies & pōna. admittitur purgatio mora intra modicum tempus. si ius actoris non est factū deterius. Bartolus.

VIII. GAIVS libro vicen simo nono ad Edictum Prouinciale.

ET si post tres aut quinq; plures^v dies quā iudicio

r Cum ipsi. s. reo. & sic not. quod prodest reo. & fideiussori prodesse debet: vt hic. & j. de libe. leg. ij. & C. de v. sur. rei iud. l. fin. §. si. & infra de except. l. omnes.

SI quis seruū. §. C A S V S. Promisisti tu dominus seruū in iudicio sistere. cum noxaliter te conueni. poteris illis exceptionibus^v uti. quibus vtereris si pro libero promississet stare. sed si seruus ablit causa reipub. non poteris vti exceptione: quamuis si liber homo abesset. vteretur exceptione: & est ratio. quia seruus. & c. Viuianus.

s Qui in aliena. vt filium fami.

Dt Iisdem exceptionibus. Hoc accipe quādo seruus potest conueniri: quod est in casu: vt C. vbi cau. fil. l. fi. Itē in criminalib⁹ vt j. de accu. l. hos accusare. §. omnibus. Itē & aliās: vt j. de iud. l. vix. quod vltimū nō placet. quia in illa. l. vix. sunt casus quando agit. non quādo conuenitur. idem & si non potest cōueniri. sed conuenitur dominus: vt no. §. si ex noxa. cau. aga. l. ij. §. i. u. Præterquam. hoc refertur ad alteram partem tantum. sic & aliās: vt C. de v. sur. l. fi. & j. de condi. furt. l. iij. & facit ad hanc legem. j. de re. iud. l. fi.

x Nō potest. nisi error cōmunis esset: vt §. de off. p̄. si. l. Barbari.

y Exceptionem. est enim exceptio: vt §. l. proximi. sicut & aliæ que sunt supra eod. l. ij.

ET si post. §. C A S V S. Conueni te qui caueras iudicio sisti cum pōna: & iudex præcepit tibi. vt venires intra x. dies ad iudiciū: tu autē non venisti intra x. dies. sed venisti post xiiij. dies vel xv. an cōmittitur quæque pōna scilicet. & vtrum teneris. quæritur. & respon. quod non teneris eam mihi dare: imō habebis aduersus me exceptionem si agā ad pōnam. & hoc verum est. si ius meum non est factum deterius. Viuianus.

z Plures^v dies. Ad paucos refertur hæc adiectio: vt j. de ver. sig. l. hæc adiectio. aliās nō liceret penitere: vt j. loc. si in lege. §. co Ionus. forte quarta totius. arg. C. de inof. test. si quis in suo. vel dic. duos. ar. j. de test. vbi. Vel dic. ad arbitrium iudicis: vt j. de iure

li conuentus satisfidat iudicio sisti: & incidat in stipulationem. q̄ non venit: & postea cōuentus est & exa^q filius. qui potest principaliter conueniri: vt j. de iud. l. tam ex cōtractibus. nā non conuenitur pater ad pōnā postea. & idē ecōtra si egit cōtra filium. qui filius satisfidat. & in stipulationem incidit. & postea pater fuit conuentus & exactus. nam non cōuenitur a modo filius ad pōnā. Secundo potest legi vt ponatur quatuor. Primus non mutatur. Secund^o erit in verbo. contra: vt si sit primo pōna petita à patre. nā non petetur postea fors à filio: vt j. de pac. do. si pater. §. si mulier. & post erit. §. idem erit. & etiā nō mutatur primus casus ab eo quem pri^o dixi. & in fi. subaudi contra. & pones casum quando primo ad pōnam fuit facta exactio: vt j. per eadem. l. de pac. do. si pater. §. si mulier.

p Egerit. i. exegerit.

q Agat. ad pōnam.

SI quis. §. C A S V S. Vocauit te ad ius: & mihi fideiussit. dedisti qd staret in iudicio. non stitisti. quia ablitisti causa reip. nec t teneris. nec fideiussor tuus tenetur.

r Cum ipsi. s. reo. & sic not. quod prodest reo. & fideiussori prodesse debet: vt hic. & j. de libe. leg. ij. & C. de v. sur. rei iud. l. fin. §. si. & infra de except. l. omnes.

SI quis seruū. §. C A S V S. Promisisti tu dominus seruū in iudicio sistere. cum noxaliter te conueni. poteris illis exceptionibus^v uti. quibus vtereris si pro libero promississet stare. sed si seruus ablit causa reipub. non poteris vti exceptione: quamuis si liber homo abesset. vteretur exceptione: & est ratio. quia seruus. & c. Viuianus.

s Qui in aliena. vt filium fami.

Dt Iisdem exceptionibus. Hoc accipe quādo seruus potest conueniri: quod est in casu: vt C. vbi cau. fil. l. fi. Itē in criminalib⁹ vt j. de accu. l. hos accusare. §. omnibus. Itē & aliās: vt j. de iud. l. vix. quod vltimū nō placet. quia in illa. l. vix. sunt casus quando agit. non quādo conuenitur. idem & si non potest cōueniri. sed conuenitur dominus: vt no. §. si ex noxa. cau. aga. l. ij. §. i. u. Præterquam. hoc refertur ad alteram partem tantum. sic & aliās: vt C. de v. sur. l. fi. & j. de condi. furt. l. iij. & facit ad hanc legem. j. de re. iud. l. fi.

x Nō potest. nisi error cōmunis esset: vt §. de off. p̄. si. l. Barbari.

y Exceptionem. est enim exceptio: vt §. l. proximi. sicut & aliæ que sunt supra eod. l. ij.

ET si post. §. C A S V S. Conueni te qui caueras iudicio sisti cum pōna: & iudex præcepit tibi. vt venires intra x. dies ad iudiciū: tu autē non venisti intra x. dies. sed venisti post xiiij. dies vel xv. an cōmittitur quæque pōna scilicet. & vtrum teneris. quæritur. & respon. quod non teneris eam mihi dare: imō habebis aduersus me exceptionem si agā ad pōnam. & hoc verum est. si ius meum non est factum deterius. Viuianus.

z Plures^v dies. Ad paucos refertur hæc adiectio: vt j. de ver. sig. l. hæc adiectio. aliās nō liceret penitere: vt j. loc. si in lege. §. co Ionus. forte quarta totius. arg. C. de inof. test. si quis in suo. vel dic. duos. ar. j. de test. vbi. Vel dic. ad arbitrium iudicis: vt j. de iure

iure delicti, sed hodie iure nouo videtur, & etiã post multos dies & menses possit audiri, vt C. de fideiuss. l. sancimus. Vel dic (quod est verius) q̄ illa in si deiussore loquitur, hæc in principi palio reo tantu: vt hic sequitur. Itẽ alia ratione veniens postea auditur, etiã si nõ esset hæc lex: quia cũ hæc actio detur ad interesse, nõ est factu

ius actoris deterius, & sic tua nõ interit: debet venies audiri, nec debet teneri, quia non venit, vt s. in quis in ius v. l. ij. in fin. & sic videtur q̄ hæc lex nõ inducat sed die quoduo in iudic. primo, quia fuit pœna pmissa certa, & commissa, quia non venit. remittitur ei si veniat intra paucos dies, quod nõ esset alias, vt j. de act. & obl. l. traicitia. §. de illo sane potest. licet in hoc quidam contradicant, & dicant, quod interesset tantum fuit promissum. secus ergo secundum eos, si certa pœna. Item secundum inducit: quia licet fecerit actor impensas, tamen non dicitur fieri eius ius deterius quod habet circa actionem quam intendit, arg. s. de eo per que fac. erit. l. si. in princ. in quo hæc lex valet, si veniat intra paucos dies. quasi enim pro eo habetur ac si die statuta venerit, vt arg. infra qui. extra ex cau. ma. l. ab hostibus. §. fin. pro his expensis tamen potest agi ex edicto, si quis ius di. si iudex præcepit venire.

a Si reus promiserit. nõ quod reus se sisti promisit, secus in fideiussore, vt modo dixi. Itẽ siue sub certa pœna, siue nõ, vt supra dixi item quod dicitur secum agendi &c. id est quia facit ea que sunt infra qui. ex cau. ma. item act. prætor. §. fin.

b Deterius, vt quia actio tẽpore non perit realis, vel personalis, vel tẽporalis, vel perpetua, secus si expensas facit, vt modo dixi. Sed qualiter dicitur fieri deterius, cũ totum perimatur, respon. bene, vt infra de peti. hered. l. deperditam. & infra de tribu. illu. l. §. si cuius. ver. si. minus.

c Exceptionem, nam ipso iure erat stipulatio pœnalis commissis, sed purgatur. quare ergo quando hæc & qualibet stipulatio committitur? Quidam dicunt quodã tantum contestata: vt C. de contrahen. & committ. stip. nuda. Alij cum potuit facere, & non fecit, vt infra de verb. obli. ita stipulatus. tu die, aut stipulatio est simplex, & tunc pura, id est siue pœna statim committitur in diem quando dies venierit. Et conditio nalis, quando conditio aduenerit, vt infra de verb. sig. l. cedere diem. si autem est pœnalis, aut eam præcessit conditio, hoc modo, si Stichum non dederis, x. dabis: & tunc committitur cũ dare vel facere posse desit, vt d. l. ita stipulatus. nisi in quatuor casibus: vnus propter perplexitatem, vt j. de verb. obli. si Titius. Secundum, vt j. de fideiussor. l. fideiussor. §. fin. sed ibi ideo, quia obligationem fideiussoris præcedit obligatio rei. Item alius, vt infra ad l. Fal. l. §. item si ita. sed hoc fauore voluntatis. Item alius fauore libertatis, vt infra de ma. nu. test. l. libertas. §. j. in his casibus non expectatur tantum tempus: sed agitur cum potuit facere vel dare, & non fecit, si autem pacto alia præcessit: & tunc aut nuda, aut vestita. primo casu committitur lit. contest. in principali, vt C. de contrahen. stipu. l. nuda. si vero vestita pacto præcessit, committitur quando dare vel facere potuit, & non fecit: vt d. l. ita stipulatus. g. d. non ante, nam & alia sunt necessaria vt committatur. Cui sit in mora: ad quod exigitur quod intelligat se debere, vel intelligere debeat, vt j. si cert. peti. quod te. & quod aliquod modicu spaciũ præcedat, vt j. de col. honoru. si quis. f. iij. §. si, & quod ita sit distinguendum, probatur j. ad l. Fal. l. j. nõ si ita. & quando dies le. ce. cum sine præfinitione. ea commissa quando purgatur: Respon. triplex est, hic opinio. Aste enim M. quod siue sit pœnalis, siue non: siue in iudicio, siue extra purgatur mora, nisi sit lis contestata, vt infra de verb. obli. si insulam, vel ius actoris deterius: vt hic, & infra de arbit. l. si. cum. in si. & l. seq. Bul. autem dicit idem in stipulatione, puta que non est pœnalis: vt promittis facere insulam: vt j. de verb. obli. si insulam. & l. si ita quis promiserit. §. Seia. & l. seruus. §. sequitur. si autem esset pœnalis, tunc non licet purgare, vt C. de contrahen. & comit. stip. l. magnam. & infra de act. & obli. traicitia: nisi circa iudicia: vt hic, nam & alia multa sunt specialia in iudiciis: vt patet in exceptionibus que in l. j. huius titi. continentur. aliã enim in contractibus difficultas talis ad incommo dum pertinet promissoris, vt j. de verb. obli. l. ij. §. quædam. & l. continuus. §. illud. in fin. Item patet, quia liberatur à

sisti se reus a promisit, secum agendi potestatem fecerit, nec actoris ius ex mora deterius factum sit: consequens est dici defendi cum debere per exceptionem.

Vbi obligatio rei principalis est nulla, sum jiter erit nulla obligatio fideiussoris. Bar.

ix. VLP IANVS libro septagesimo septimo ad Edictum.

SI seruus iudicio se sisti promittat: d non committitur stipulatio neque in eum, neque in fideiussores eius.

Si seruus iudicio se sisti promittat, secus in fideiussore, vt modo dixi. Itẽ siue sub certa pœna, siue nõ, vt supra dixi item quod dicitur secum agendi &c. id est quia facit ea que sunt infra qui. ex cau. ma. item act. prætor. §. fin.

a Si reus promiserit. nõ quod reus se sisti promisit, secus in fideiussore, vt modo dixi. Itẽ siue sub certa pœna, siue nõ, vt supra dixi item quod dicitur secum agendi &c. id est quia facit ea que sunt infra qui. ex cau. ma. item act. prætor. §. fin.

b Deterius, vt quia actio tẽpore non perit realis, vel personalis, vel tẽporalis, vel perpetua, secus si expensas facit, vt modo dixi. Sed qualiter dicitur fieri deterius, cũ totum perimatur, respon. bene, vt infra de peti. hered. l. deperditam. & infra de tribu. illu. l. §. si cuius. ver. si. minus.

c Exceptionem, nam ipso iure erat stipulatio pœnalis commissis, sed purgatur. quare ergo quando hæc & qualibet stipulatio committitur? Quidam dicunt quodã tantum contestata: vt C. de contrahen. & committ. stip. nuda. Alij cum potuit facere, & non fecit, vt infra de verb. obli. ita stipulatus. tu die, aut stipulatio est simplex, & tunc pura, id est siue pœna statim committitur in diem quando dies venierit. Et conditio nalis, quando conditio aduenerit, vt infra de verb. sig. l. cedere diem. si autem est pœnalis, aut eam præcessit conditio, hoc modo, si Stichum non dederis, x. dabis: & tunc committitur cũ dare vel facere posse desit, vt d. l. ita stipulatus. nisi in quatuor casibus: vnus propter perplexitatem, vt j. de verb. obli. si Titius. Secundum, vt j. de fideiussor. l. fideiussor. §. fin. sed ibi ideo, quia obligationem fideiussoris præcedit obligatio rei. Item alius, vt infra ad l. Fal. l. §. item si ita. sed hoc fauore voluntatis. Item alius fauore libertatis, vt infra de ma. nu. test. l. libertas. §. j. in his casibus non expectatur tantum tempus: sed agitur cum potuit facere vel dare, & non fecit, si autem pacto alia præcessit: & tunc aut nuda, aut vestita. primo casu committitur lit. contest. in principali, vt C. de contrahen. stipu. l. nuda. si vero vestita pacto præcessit, committitur quando dare vel facere potuit, & non fecit: vt d. l. ita stipulatus. g. d. non ante, nam & alia sunt necessaria vt committatur. Cui sit in mora: ad quod exigitur quod intelligat se debere, vel intelligere debeat, vt j. si cert. peti. quod te. & quod aliquod modicu spaciũ præcedat, vt j. de col. honoru. si quis. f. iij. §. si, & quod ita sit distinguendum, probatur j. ad l. Fal. l. j. nõ si ita. & quando dies le. ce. cum sine præfinitione. ea commissa quando purgatur: Respon. triplex est, hic opinio. Aste enim M. quod siue sit pœnalis, siue non: siue in iudicio, siue extra purgatur mora, nisi sit lis contestata, vt infra de verb. obli. si insulam, vel ius actoris deterius: vt hic, & infra de arbit. l. si. cum. in si. & l. seq. Bul. autem dicit idem in stipulatione, puta que non est pœnalis: vt promittis facere insulam: vt j. de verb. obli. si insulam. & l. si ita quis promiserit. §. Seia. & l. seruus. §. sequitur. si autem esset pœnalis, tunc non licet purgare, vt C. de contrahen. & comit. stip. l. magnam. & infra de act. & obli. traicitia: nisi circa iudicia: vt hic, nam & alia multa sunt specialia in iudiciis: vt patet in exceptionibus que in l. j. huius titi. continentur. aliã enim in contractibus difficultas talis ad incommo dum pertinet promissoris, vt j. de verb. obli. l. ij. §. quædam. & l. continuus. §. illud. in fin. Item patet, quia liberatur à

pœna pro parte, satisfaciendo pro parte: vt j. l. prox. §. j. aliã contra: vt j. de verb. obli. stipulationum. §. si. sed hoc exemplum non valet: vt dixi. j. l. prox. §. j. est & aliud speciale: vt j. eo. qui autem. §. j. aliã contra. vt j. commo. sed mihi. §. in hac. Item autem circa arbitria: vt infra de arb. l. si cum dies. §. fina. & l. seq. & hæc opi approbat. Io. & nos. Tertij dicit idem, quod M. si conditio potestatiua præcessit pœnalem stipulationem. si vero calualis, tunc id quod Bul. vt si natus ex Aha venierit, decem mihi promittis: & similia, quod nihil est.

Si stipulatio facti diuidi in præparato- ris iudiciorum pro parte non impletur: committitur stipulatio pœnalis in solidum, iure iure, sed pro parte, pro qua sunt impleta, obstat de æquitate, exceptio. Bar.

Si plurium seruorum nomine iudicio sistendi causa vna stipulatione promittatur: pœnam quidem integram committitur, licet vnus status non sit, Labeo ait: quia verum sit omnes status non esse. verum si pro rata vnus offeratur pœna, exceptione doli vsurum cum qui ex hac stipulatio-

fra eo. quotiens. (SI PLVRIVM.) Serui mei damnum tibi fecerunt: unde me conuenisti noxaliter: & eos sistere in iudicio promisi, & stiti vnus. committitur quidem tota pœna de rigore iuris: sed de æquitate dando partem pro illo qui nõ est status, habeo exceptionem contra te, si conuenias me pro illis quos stiti. Viuiant.

d Promittit, scilicet illis casibus quibus in iudicio esse nõ potest: aliã secus: vt s. eo. si quis seruum.

e Nomine, vt quia ipsi conueniebantur ex causa qua poterat: vt s. eo. si quis seruum, vel dominus noxaliter eorum nomine conueniebatur: vt s. si ex noxa. cau. agatur. l. j.

f Integram committit, imò pro parte tenetur, vt infra de ra. ha. si procurator. que est contra. Sed ibi erat interesse: hic pœna, in qua nõ consideratur interesse: vt in l. de inut. stip. §. alteri. Ac. g. Omnes status non esse, id est non sit veru omnes status esse: aliã esse, si falsum quod dicit: vt j. de re. du. l. si si. vt ubi. nã & hoc falsum erit, &c. vel ibi affirmatiua, hic negatiua. Item est hic ar. ex si. l. quod pluralis oratio non geminat significatiõem singularis, vel pluralitas nõ conuertitur in plures singularitates. Sed arg. cõtra. j. de cond. & demon. l. falsa. §. si. & de leg. ij. qui concubinam. §. si Stichus. A D D I T I O. Pro sol-

hinc Exceptione. Hic caute distingue: quia aut aliquid est dandũ vel faciendum causa implenda conditionis: aut ipsa datio vel factũ est in obligatione. Primo casu: aut ab vno vni, puta promissi tibi san. tu vel legauit si quid dares, vel faceres: aut à pluribus. Si ab vno, agere non potes ad aliquid, nisi id totũ quod iniunctum est facias: vt j. de cond. & demon. qui duobus. & l. cui fundus. j. respon. ex ciperet tamen possit si posideret partẽ illius quod sibi legauit, & partem dedisset vel fecisset, arg. huius. §. si autem à pluribus: aut pecunia, aut species certa: aut incerta: aut factum primo casu quis parte soluta consequitur partẽ, vt d. l. cui fundus. j. respon. idẽ in specie certa: ar. j. de solu. si stipulatus. §. j. Si incerta, vt hominẽ in genere: pro parte tenetur tantũ, sed pro parte soluta non agit, nec liberatur: & sic nõ dicitur verẽ impluisse conditionẽ. ar. j. de verb. obli. ij. §. quãdam. & l. in executione. §. pro parte. si vero sit faciendũ aliquid à pluribus, necesse est vel ab vno, vel à plurib⁹, vel ab omnibus adimpleri vt aliquid possit peti: vt j. de ma. test. si ita fuerit. §. iij. In contrario vero casu si vni pluribus sit dandũ, nõ est vis: quia nõ potest scindi, vt d. l. qui duobus. Secundo casu, quando datio vel factũ est in obligatione, si quidem factũ est in obligatione, non cõtingit liberatio, licet in aliquo inceperis facere, nisi cõsummaueris, vt j. de verb. obli. l. stip. nõ diuiduntur. & l. in executione. & hoc siue vni ab vno siue pluribus ab vno, vel eontra, vt dictis legibus. Si vero datio sit in obligatione, distinguitur: aut est pecunia, aut species certa: aut genus. primo casu liberor quatenus soluo, licet creditor recipere non teneatur: vt j. de iur. tor. §. Lucius. Idem in secundo. & si decedã, quisq; eorum hereditum tenetur pro parte, vt j. de solu. si stipulatus. §. j. in tertio non liberor soluendo partem, nec vnus de heredibus meis soluendo partem sum,

a Dic q̄ ibi erat in obli gatione da to: hic factum. Bar.

fid est licet omnes stati sunt prater vnus.

Pluralitas an in plures singularitates conuertatur;

Solutio vnus, an alio liberet.

ius: vt s. si ex noxa. l. j. & j. de ver. obli. inter stipulantē. §. fin. A

Quilegium impetrauit: puta quod non teneatur iurare de calumnia. hoc casu non videor Titium in eadem causa sistere. {ILLVD.} Tu tenebaris mihi redhibitoria, & non restabat nisi octo dies: unde vocaui te ad ius: iudex præcepit tibi vt post quinque dies venires ad iudicium. non venisti, & ira actio mea amissa est. conueni te ad interesse: tu dicis qd mea non interest: cum non habebam actionem. & sic volebas quod inspiceretur præiens tempus. ego autem dicebam vt inspiciatur illud tempus quo habebam actionē. & sic teneberis mihi ad interesse, & condemnaberis ad interesse meum. vel dic casum vt s. e. l. si eum. in fi. Vi. b. Quis autem nolo. vt quia habuit tale priuilegiū, ne in illa causa iuraret de calūnia, vel vt omnino non teneatur respondere. Sed videtur quod hoc priuilegium non valeret, quali præuentus sit: vt j. de iudi. si quis postea: Respon. ibi ad sui postulationē, hic non: ar. s. quod quisque iur. l. iij. in prin. nam & legatus si non data opera in legationē missus fuerit, a causis inchoatis ante interim excusatur: vt j. de arbit. nō distinguemus. §. item si quis Romæ. Alij dicunt quod hic impetrauit etiam de causa ista priuilegium: ibi autem de futuris tantum datum intelligitur: quod puro verum.

Quis autem nolo. vt quia habuit tale priuilegiū, ne in illa causa iuraret de calūnia, vel vt omnino non teneatur respondere. Sed videtur quod hoc priuilegium non valeret, quali præuentus sit: vt j. de iudi. si quis postea: Respon. ibi ad sui postulationē, hic non: ar. s. quod quisque iur. l. iij. in prin. nam & legatus si non data opera in legationē missus fuerit, a causis inchoatis ante interim excusatur: vt j. de arbit. nō distinguemus. §. item si quis Romæ. Alij dicunt quod hic impetrauit etiam de causa ista priuilegium: ibi autem de futuris tantum datum intelligitur: quod puro verum.

Quantum deserit interesse. scilicet reum sisti. potest enim esse. quod interfuit mea quando debuit sistere, nunc non: vt si iniuriarum aliquem conueniebam, qui post decesserit post longum tempus in quo debuit sistere aliās nec fideiusor tenetur: vt s. e. l. eū. §. fin. Item potest esse, quia actio temporalis erat alia quā iniuriarum quam perpetuassem. sed certe immo videtur tempus lit. conte. spectari: vt j. commo. l. iij. §. in hac. Item si deserit interesse, videtur definire teneri: vt j. man. si procuratorem. §. mandati. quæ sunt contraria. sed hic speciale in iudicijs: vt & alia multa diximus. s. e. & si post tres. vel dic vt diximus. j. de condic. triti. l. iij. nam & aliās in multis locis quis tenetur, licet deserit actoris interesse: vt patet per hæc exempla. j. de ser. cor. l. doli. §. fi. & j. de vi & vi ar. l. j. re. c. l. fine. & j. de fur. inter omnes. in princ. & j. de euic. l. euicta. §. si seruus. & j. de adil. edic. iustissime. §. fin. & j. de re iud. l. kalendis. & j. de eden. vbi exigitur. §. is autem. & j. de iniur. l. iniuriarum a stimatio. & j. ad le. Aquil. l. antepen. Ar. contra. j. ad exhi. l. tigni. §. fin. & in decre. j. qua. st. j. eos qui. & j. de rei vind. l. sin autem. §. j. Et no. qd vbi morte definit mea interesse, esse, tunc ipso iure non tenetur fideiusor ad pœnam. si alio modo, per except. vt s. eo. l. si eum. §. qui iniuriarum & hic.

Qui litigaturus stipulatur acquirit domino, & sic valet. Promittit. cum sit reus. Tenetur. vt s. eo. l. si seruus. Non potest. hoc regulariter. in casibus enim & conuenire & conueniri potest: vt j. de ali. & cil. seruos. & C. qui legi. per. ha. stan. in iudi. l. fi. & C. si per vim vel alio modo. l. j. & C. vbi ff. Vetus.

sit: tamen dicendum est videri in eadem causa stetitisse. Nam etsi nouum æs alienū contraxisset, vel pecuniam perdidisset, videtur tamen in eadem causa stetitisse. ergo & qui alij iudicatus sistitur, in eadē causa stare videtur.

XII. PAVLVS libro vndecimo ad Sabinum.

Qui autem nouo priuilegio utitur, non videtur in eadem causa sisti.

Sufficit ab initio interesse, licet desinat ex post facto. Bartolus.

Illud tenendum est, quod æstimationem eius quod interfuit agentis, ad illud tempus referendum est, quo sisti debuit: non ad id quo agitur, quamuis deserit eius interesse.

Qui promisit eum sistere qui non potest esse in iudicio, non tenetur. Bart.

XIII. IULIANVS libro quinquagesimo quinto Digestorum.

Volens seruus iudicio sistendi causa vt ipse litigaturus vel ab alio stipulatur, vel ipse promittit: nec committitur stipulatio, nec fideiussores tenentur: quia seruus conueniri vel conuenire non potest.

Stipulatio procuratoris super re domini, in dubio intelligitur facta procuratorio nomine, & ad domini interesse refertur. Bartolus.

XIII. NERATIVS libro secundo Membranarum.

Si tutor iudicio sisti promiserit, & stipulationi non obtēperauerit, & interea pupillus adoleuerit, aut mortem obierit, aut etiā abstentus sit hereditate: denegabitur ei stipulatio actio. nam & ipse rei quæ petebatur, si tutor iudicatus fuerit, & eorum quid acciderit, non esse dandam in se sio quoque. §. fin. Item no. factum procuratoris ad vtilitatem domini ferri: vt infra de noui ope. nun. l. stipulatio. §. fin. & j. ne vis fiat ei. l. ij. & de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in ceteris. & j. de in lit. iuran. videamus. §. curatores. vers. si tamen. quod est verum si tanquam procurator faciat, secus si tanquam dominus contrahat: vt j. de cōtrahen. empt. l. in huiusmodi. & l. seq. & j. de acqui. poss. si me in vacuum. §. penult.

Si tutor. CAVS. Titius erat tutor Seij: & cū immobilia non possideret, conuentus fuit nomine pupilli Seij: & satisfecit. & antequam veniret dies in quo Titius sisset, finita est tutela, & non stetit: nunquid tenetur tutor? & respon. quod tutor non tenetur: imò plus dico, quod si tutor finita tutela condemnatus sit, non sit executio in tutore. Viuianus.

Promiserit. in causa pupilli: quia nec ipse nec pupillus possidebat immobilia: vt s. qui satisfecit. cogan. l. sciendū. §. tutores.

Obtemperauerit. vt quia pupillus adoleuerat antequā tutorem sistere oporteret. & ordina literam istam ita: si tutor sisti promiserit, & ita interea pupillus adoleuerit, & stipulationi non obtēperauerit: nec enim tenetur: vt j. de admi. tuto. l. tutor pro pupillo. in prin. aliās si posset ei obijci dolus, tenetur ipse, non pupillus: vt j. de acti. empt. l. l. idem Iulianus. in fi. Idem si culpa, vel mora, vel alia: vt s. eo. sicut. in fi. & C. vnde vi. meminerit. in fi. nisi pupillus sit locupletior: vt j. quando ex fact. tuto. l. iij. §. dolus.

Absentus sit. per in integ. rest. & ob hoc non stetit tutor.

Iudicatus. id est condemnatus. sic s. eo. si quis quenquam. in fi. & j. de admi. tuto. l. ij. Accursius.

Es eorum. scilicet supradictorum: vel quod adoleuit, vel qd mortuus

cau. fil. l. fin. & j. de iudi. l. vix. & facit. C. de iudi. l. seruus.

Si procurator. CAVS. Aduersus te procurator meus agere, & stipulatus est a te vel ab alio, qui promittebat sistere, quod iudicio staret: & hoc sine pœna fecit. vtrum valeat talis stipulatio? valet: & venit in hac stipulatione interesse meum, non procuratoris. & videtur quod alteri stipulari quis non posset. sed dic qd talis stipulatio valet: & venit in hac stipulatione interesse meum, non procuratoris. idē si stipulatus a te, pro quanti res erit, promittis si non stares in iudicio. Viuianus.

Si procurator ita stipulatus est, vt sistat duntaxat eum quem stipularetur, nō etiam pœnā si status non esset stipularetur: propemodum nullius momenti est ea stipulatio: quia procuratoris, quod ad ipsius vtilitatem pertinet, nihil interest [eū] sisti. Sed cū alienū negotiū in stipulando egerit, potest defendi, nō procuratoris, sed eius cuius negotiū gesserit, vtilitatem in ea re spectandā esse: vt quantum domini litis interfuit sisti, tantum ex ea stipulatione nō statō reo procuratori debeat. Eadē & forti adhuc dici possunt, si procurator ita stipulatus esset, quanti ea res erit, vt hanc conceptionem verborū nō ad ipsius, sed ad domini vtilitatem relata interpretemur.

Stipulatus est. à fideiussore. Accursius.

Nullus momenti. allegando dicit.

Interesse eum sisti. nisi quatenus domino tenetur actione mandati, si stipulatus non fuisset: vt j. de eden. si quis ex argentarijs. §. pertinere. vers. procuratori. sed ratione illius interesse non videtur interponi: tamē totum allegādo dicit.

Procuratori debeat. sed & domino ex hac stipulatione vtilis datur: vt infra de procu. in cause. in fi. & est speciale in iudicijs vt per liberam personā actio adquiratur. secus in cōtractibus: vt C. per quas perso. nō. acqui. l. j. & infra de ver. obli. si ira stipulatus fuero. vj. §. Chrysogonus. nisi in casibus. vt j. de verb. obli. si procurator præsentis. sed illā intelligunt quidam, qd in iudicijs loquatur, & in alijs, quos no. insti. de inut. stip. §. ei vero qui. sed in cōtractibus cogitur cedere actionem domino mandati conuentus: vt infra de acqui. poss. l. pos.

Si promittens iudicio sisti, desit posse conueniri, stipulatio euarescit. Bartolus.

XV. PAPINIANVS libro secundo Questionum.

Si tutor iudicio sisti promiserit, & stipulationi non obtēperauerit, & interea pupillus adoleuerit, aut mortem obierit, aut etiā abstentus sit hereditate: denegabitur ei stipulatio actio. nam & ipse rei quæ petebatur, si tutor iudicatus fuerit, & eorum quid acciderit, non esse dandam in se sio quoque. §. fin. Item no. factum procuratoris ad vtilitatem domini ferri: vt infra de noui ope. nun. l. stipulatio. §. fin. & j. ne vis fiat ei. l. ij. & de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in ceteris. & j. de in lit. iuran. videamus. §. curatores. vers. si tamen. quod est verum si tanquam procurator faciat, secus si tanquam dominus contrahat: vt j. de cōtrahen. empt. l. in huiusmodi. & l. seq. & j. de acqui. poss. si me in vacuum. §. penult.

Si tutor. CAVS. Titius erat tutor Seij: & cū immobilia non possideret, conuentus fuit nomine pupilli Seij: & satisfecit. & antequam veniret dies in quo Titius sisset, finita est tutela, & non stetit: nunquid tenetur tutor? & respon. quod tutor non tenetur: imò plus dico, quod si tutor finita tutela condemnatus sit, non sit executio in tutore. Viuianus.

Promiserit. in causa pupilli: quia nec ipse nec pupillus possidebat immobilia: vt s. qui satisfecit. cogan. l. sciendū. §. tutores.

Obtemperauerit. vt quia pupillus adoleuerat antequā tutorem sistere oporteret. & ordina literam istam ita: si tutor sisti promiserit, & ita interea pupillus adoleuerit, & stipulationi non obtēperauerit: nec enim tenetur: vt j. de admi. tuto. l. tutor pro pupillo. in prin. aliās si posset ei obijci dolus, tenetur ipse, non pupillus: vt j. de acti. empt. l. l. idem Iulianus. in fi. Idem si culpa, vel mora, vel alia: vt s. eo. sicut. in fi. & C. vnde vi. meminerit. in fi. nisi pupillus sit locupletior: vt j. quando ex fact. tuto. l. iij. §. dolus.

Absentus sit. per in integ. rest. & ob hoc non stetit tutor.

Iudicatus. id est condemnatus. sic s. eo. si quis quenquam. in fi. & j. de admi. tuto. l. ij. Accursius.

Es eorum. scilicet supradictorum: vel quod adoleuit, vel qd mortuus

Factū procuratoris ad vtilitatem domini refertur.

ad d. fecit. dem Bart. gl. in peti. d. tenentur. d. f. tenentur. d. f. tenentur. d. f. tenentur.

cum semper possim petere mitti in possessionem: quod erit petus sibi quam soluere. sed restringe ad eum casum, quando est debitor suspectus ne dilapidet: vt j. de ap. imperator. Item quando dilatio sit actio peritura, alias non: vt supra. l. proximi. & idem dici potest in sequenti satisfatione, de qua dicitur infra vt le. vel fideicom. no. caue. per totum.

a *Damni*, quod celeritatem desiderat: vt j. de dam. infest. l. j. b *De testamentis exhibendis*, sin publici, & petendis dari sine die & consue: ne detur materia fabricandi falsum: vt infra quemad. test. ape. l. ij. §. diem. & facit infra de ap. re. l. fina.

c *Incertum est*, vt quia sub conditione est aliquis heres institutus: vel alias est incertum: vt j. de eu. bo. dan. l. j. d *Patronis*, id est qualiter pater in filio, & e converso: vt in authen. qui. mo. nat. effici. sui. §. fina. col. vij. & qualiter patroni ad libertis & e contra ali debeant: vt infra de lib. agno. l. si quis ad lib. §. solent.

e *Hereditate*, Et sic fideicommissario restituere, nam si ante aditam hereditatem decedat, non transmittit ad heredem, nisi in casu: vt Cod. de his qui ante aper. tabul. l. j. & C. de cad. tol. §. in nouissimo. & sic non esset qui eam restitueret.

f *Aspectu atroc.* & sic secundum M. potest index ferre sententiam vt de facto vidit & scit. sed secundum Io. potest de facto sibi vt iudici cognitio, id est secundum quod est sibi probatum per testes vel instrumenta & praesumptiones: vt hic, & §. de offic. praefi. illicitas. §. veritas. & j. de testi. l. iij. §. ideo que. ibi, tu magis scire & c. & j. fini. reg. l. si irruptione. §. fin. & similibus. de facto autem sibi cognito vt priuato, non potest.

g *Libertas*, hoc fauore libertatis.

h *Olet morte*, Primo ponit exemplum de morte: vt in furti actione quae moritur cum fure, & de actione legis Aquiliae, quae moritur cum dante damnum: vt in furti. de l. Aquil. §. his autem verbis. & idem de actione iniuriarum pro iniuria atroci, vel non atroci. haec tamen tempore tollitur: vt C. de iniurijs. l. si non conuicij. & idem de actione in factum quae datur in quadruplum pro eo quod de incendio vel similibus raptum est: sed haec tempore tollitur: vt subijcit, & infra de incen. rui. nau. l. j. Item secundum quosdam similis est actio quae pro mortuo inferendo proponitur: vt j. de reli. & sum. fune. l. liberum. in fi. Item no. quod dicitur de morte, potest etiam intelligi de morte rei debitor: vt quia erat bos, vel simile, cuius interitu reus liberatur: vt j. de verb. oblig. si ex legi. de tempore autem dicit, vt quia dies actionis exit. Sed quid haec lex adjicit primae in §. si Respon. hic morte & tempore, ibi tempore tantum, & facit ad hoc. j. de iure delibe. l. Aristo. §. si. & l. ait. §. si.

i *Rae*, fluuiali.

k *Naue*, marina.

l *Dicuntur*, scilicet aliqui.

m *Item fires*, id est actio in rem.

n *Actionis*, scilicet personalis.

o *Qui quid*, hoc est aliquid.

p *Nundinarum*, Puta accepit pecuniā a vicinis vt suum frumentum non portaret, vt alij carius venderet: & sic incidit in l. lul. de anno. vt j. ad l. lul. de anno. l. iij.

q *Resides*, CASVS. Potestas Bonon. debet procurare vt ff. Vetus.

A feriae obseruentur: & debet indicere eas sicut olim est statutum ab antecessoribus eius.

q *Statuere*, sed videtur quod non possunt: vt C. e. l. a nullo. quae est contra. sed dic statuere, i. statutas antiquitus ferias indicere. sic §. de offi. procon. si in aliquam. in prin. ibi, & ferias.

que loci solent mensis vindemiarumque causa tempus flatuere. q

v. VLPANVS libro sexagesimo secundo ad Edictum.

PRidie kalendas Ianuarias magistratus neque ius dicere, sed nec sui potestatem facere consueverunt.

v. I. IDEM libro septuagesimo primo ad Edictum.

SI feriatis diebus fuerit iudicatum, lege cautum est ne his diebus iudicium sit, nisi ex voluntate partium: & quod aliter aduersus ea iudicatum erit, ne quis iudicatum facere neque soluere debeat: y neque quis ad quem de ea re in ius aditum erit, iudicatum facere cogat.

Post primam dilationem alia dilatio non est danda, nisi causa cognita. Bartolus.

v. I. IDEM libro primo de officio Consulibus.

ORatione quidem diu Marci amplius quam semel non esse dandum instrumentorum dilationem expressum est: sed vtilitatis litigantium gratia, causa cognita & iterum dilatio tam ex eadem, quam ex alia prouincia secundum moderamen locorum impertiri solent: & maxime si aliquid inopinatum emergat. c Illud

tis diebus, non valet: nec aliquis ex ea tenetur illi obedire, nisi partes aliter statuunt consentiendo iudicatis.

Voluntate partium, sed an idem in ferijs in honorem dei statutis, quod hic in ferijs vindemiarum & mensium dicitur? Respon. non: vt infra de arbi. idem Pomponius. §. ex compromisso. & l. si feriatis. quae sunt contra: quia legem superioris tollere nemo potest. j. de arbi. l. nam magistratus. ADDITIO. Pro declaratione huius glos. dic secundum Bal. quod per statuta & consuetudines locorum possunt feriae iudicij, & iudicij tolli: quia decretalis dicit quod etiam in ferijs ad honorem dei seruantur consuetudines & statuta locorum: vt extra de ferijs. c. capellanus. & hoc tangit Odo. supra. eo. pridie.

u *Ne quis*, scilicet reus.

x *Facere*, si est in faciendo.

y *Soluere debeat*, hoc tantum ad litigantem: & quod subijcit, quo ad iudicem exequentem.

ORatione. CASVS. Hic dicitur quod in causa civili tantum vna datur dilatio, scilicet gratia instrumentorum exhibendorum: nisi necessitas interueniat. tunc enim plures dantur. Secundo dicit quod si impetraui dilationem, & decessi: nunquid heredi meo dabitur dilatio? Et respon. quod etiam heredi meo dabitur, causa tamen cognita. Viuianus.

z *Semel*, & quod hic de instrumentis dicit, accipe large: vt j. de fid. instru. l. j. & de verbo. signifi. notionē. §. in instrumentorum.

a *Et iterum*, quod significat quotiens opus erit: vt j. tit. i. l. veluti. §. j.

b *Moderamen*, vt si ex eadem prouincia, dentur tres menses. si ex contigua, sex. si ex transmarina, ix. vt C. de dil. l. j. sed contra. j. l. fin. Sol. vt ibi.

c *Emergat*, quae enim de nouo emergunt, auxilio nouo indigent: vt j. de interro. actio. de arate. §. ex causa. & j. de ven. inspi. l. j. in prin.

PRidie. CASVS. Hic dicitur quod per duos dies ante terminum magistratus sui non debet ius reddere, nec sui potestatem facere. Viuianus.

r *Pridie*, i. praecedenti die kalendas: quia tunc claudebatur veterum magistratum iurisdictionis, & nouorum incipiebat, licet prius eligerentur: vt infra de condi. & de. Publius. Hodie tamen ante aduentum successoris duobus diebus deponit cingulum: vt in authē. de admi. §. deponet aure. col. vij.

s *Consueverunt*, scilicet si praesens successor fuit ei successus: alioquin posset etiam post kalendas: vt §. de off. procon. l. meminisse. Sed hodie alia est ratio quare hoc esse non potest. nam die natiuitatis domini, & septem praecedentibus & septem sequentibus non potest, sicut in resurrectione domini dicitur, vt arg. C. eo. l. omnes. sed dic quod non ita forte est in natiuitate sicut est in resurrectione: vt ibi dicitur.

† No. quod concessio, maxime secundum de dilationibus, debet fieri cum casu cognito. vide Alex. in l. si. j. e. ad de quod dicit Bolo. in l. supra si quis cau. in suis interpretationibus.

¶ No. quod concessio, maxime secundum de dilationibus, debet fieri cum casu cognito. vide Alex. in l. si. j. e. ad de quod dicit Bolo. in l. supra si quis cau. in suis interpretationibus.

¶ No. quod concessio, maxime secundum de dilationibus, debet fieri cum casu cognito. vide Alex. in l. si. j. e. ad de quod dicit Bolo. in l. supra si quis cau. in suis interpretationibus.

¶ No. quod concessio, maxime secundum de dilationibus, debet fieri cum casu cognito. vide Alex. in l. si. j. e. ad de quod dicit Bolo. in l. supra si quis cau. in suis interpretationibus.

¶ No. quod concessio, maxime secundum de dilationibus, debet fieri cum casu cognito. vide Alex. in l. si. j. e. ad de quod dicit Bolo. in l. supra si quis cau. in suis interpretationibus.

¶ No. quod concessio, maxime secundum de dilationibus, debet fieri cum casu cognito. vide Alex. in l. si. j. e. ad de quod dicit Bolo. in l. supra si quis cau. in suis interpretationibus.

b ij Et hic

a Et hic, sic & si iudex dederit omne edictum, adhuc eius successor debet vnum edictum dare: vt j. de iudi. l. edictum.

More. j. C a s v s. Ita ponitur hic casus vt stat in litera: quia dies incipit in media nocte, & in medietate sequentis noctis finitur: & quod in ista media nocte fit, videtur fieri in die. Viuianus.

b More Romano. No. Romano, nam Athenienses ab occasu, Babylonij ab ortu, Arabes à meridie, quod est nimis absurdum: vt M. Varro in lib. rerum humanarum, secundum Io. & hic loquitur de die naturali, qui habet xxiiij. horas: vt dicunt philosophi, & innuitur infra ad l. iul. de adul. l. capite. & j. de v. l. l. deo. que artificialis autem incipit à mane vsque ad vespas, secundum Romanam Ecclesiam: vt in psal. vel in hymno beati Ambrosij: Lucis creator &c. ibi, Qui mane iunctum vespere diem &c. & in principio veteris testamenti: Et factum est vespere & mane dies vnus. Item illud: Dies est sol lucens super terram.

Dies naturalis & artificialis differunt.

† Ad hunc locum vide Macrobius lib. Satur. l. ca. 3. & Gell. lib. 3. cap. 2.

videndum, si defunctus acceperit aliquam dilationem propter instrumenta, an successor quoque eius dari debeat: an verò quia iam data est, amplius dari non possit: & magis est vt & hic a causa cognita dari debeat.

Dies incipit à media nocte, & aliamedia nocte finitur. Bartolus.

viii. PAVLVS libro tertio de officio proconsulis.

More Romano b dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur. itaq; quidquid in his vigintiquatuor horis, id est duabus dimidiatis noctibus & luce media actum est, perinde est quasi quavis hora lucis c actum esset.

ADDITIO. More &c. Constantinus Harmenopulus libro vltimo Prochiri, tit. de verborum signific. ita Græce hoc caput interpretatur: *ὅτι ἡμέρα ἀπὸ τῆς ἰσολόμου ὥρας ἄνωκτος ἀρχεται, καὶ τελειῖται εἰς ἡμέραν ὥραν ἄνωκτος ὥρας ὡς καὶ ὁ παραπρόμοιον ἐν μιᾷ τούτων τῶν καὶ ὥραν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δοκῆ γίνεσθαι.* Cum dies (inquit) à septima noctis hora incipiat, & in sextam sequentis noctis terminetur: quod in aliqua harum vigintiquatuor horarum factum est, eadem die fieri intelligitur Septimam horam apud Constantinum intelligere oportet non exactam, sed incipientem: alioqui tres tantum & viginti horæ essent. Ad hæc scire oportet veteres dies in duodecim horas diuisisse, totidemque noctes, eaque de causa sextam diei horam semper meridiem fuisse, sextam noctis mediam noctem. Maiores tamen æstate diei horas, vt necesse erat, fuisse: brumæ verò tempore noctis horæ cæteris maiores erant. Anto. August. lib. iij. cap. xij.

c Lucis, id est diei artificialis: & ponit Iohan. exemplum, cū quis habuit dilationem à iudice vt posset se etiã media nocte presentare, vel dare pignora in communi, & similia: sicut de facto videmus: & sic facit ad titu de dila. Secus in contractibus: quia ibi tacite agitur vt solvatur in die, ergo habendum est pro expresso: vt infra si cer. pe. cum quid. Item secus in sententia, quæ de die ferri debet: vt in authen. de iudi. §. sedebunt. col. vj. Sed quidam exponunt, sedebunt ex necessitate vsque in vespas. Si autem generaliter velis legem hanc intelligere, multa sunt exempla: vt C. de transac. l. non minore. & infra de testa. l. ad testium. §. posse. item in omnibus his quæ complentur si tangatur aliqua hora vltimi diei: vt infra de testa. l. qua ætate. & infra de manu. l. j. & infra de v. l. l. deo. que. & de diuer. & temporal. præscript. l. in vscapione. in prin. Item e contra in illis in quibus quaritur tempus de momento ad momentum: vt j. de mino. l. iij. §. minorem. & j. de actio. & obli. l. in omnibus.

Diuus. j. C a s v s. Vtrum quis possit militare in die feriato: & respon. quod sic, & potest inquiri de personis etiam custoditis in diebus feriatis. causas verò agitari feriatis diebus non licet in pecuniarijs. si ciuilitate aduersus te agam, mea dilatio mihi datur: hoc est, in causa ciuili pro qualibet mea necessitate dabitur mihi vna dilatio. sed si accuso te criminaliter, mihi tantum duæ dilationes dantur: tibi verò tres dilationes dantur pro singulis necessitatibus.

d A forensibus. i. ab his quæ fiunt in foro vbi redditur ius, sic accipitur & C. de fide instr. comparationes.

e Militarem. scilicet armatam, vel inermem, vt legalem: a & sic scholares scribere & legere possunt: vt ar. C. de aduo. diuer. iudi. l. aduocati.

f Custodiarum. vel actiue legas: vt infra de custo. re. l. fin. vel passiuè, id est custodiarum personarum: vt videant an habeant quid comedant, vel qualiter iaceant: vt supra de offic. procon. solent. in princ. & facit infra de publi. iudi. l. custodias.

Nota ex glo. iuncto sext. quod est licitum scholaribus studere & scribere

Ag IN pecuniarijs. hac l. duæ datur regulæ primæ & traditur: quia pluries dari debere dilatio videtur: vt s. e. l. oratione. ij. respon. & C. eo. l. j. ibi, & non facile amplius quam semel, & c. & j. de iudi. l. interdum. quæ sunt contra. Sol. secundum quosdam, prima datur sine causa cognitione, vt hiealiqua exquisita causa: vt l. contrarijs. sed hoc non valet: quia nulla sine causa cognitione datur: vt C. e. de dila. l. j. in fin. & l. a procedente. in fin. est enim materia dilationum amputanda: vt C. de tempo. ap. l. ij. in prin. Alij dicunt quod à principio vnam dari fuit statutum, vt hic: sed postea propter necessitatem statutum est vt plures dentur. Vt vero dic quod prima datur cum leui cause cognitione, nam eo ipso quod petitur, gratia testium vel instrumentorum danda est: nisi euident apparet calumniam. & erit cognitio hæc leuis in moderamine locorum: vt supra eo. eadem. Secunda verò dilatio ita demum datur, si probat se iusta causa impeditum in prima: vt arg. j. tit. j. si quis ex argentarijs. §. si. & l. seq. huic lecturæ bene adaptatur quod hic dicit, singulis causis. i. rationibus vel impedimentis. nam per singulas rationes, id est causas quibus fuit impeditus, vnica datur dilatio. Sed in criminali causa, de qua loquitur secunda regula, nulla exquisita ratione impeditum in secunda vel tertia dilatio dabitur dilatio cum eadem causa cognitione qua data est prima, id est secundum moderamen locorum, & ita, si bona fide postulari videatur. sed vltior cognitio non adhibetur da probatione impeditum in causa criminali: cum non dicatur, singulis causis, & c. nisi in ciuili. Item est contrarium primæ regulæ, quia plures debent dari: vt j. de iudic. ad peremptorium. & in authen. vt cum de ap. cog. §. sed hoc presenti. col. vij. quæ est. C. de iudi. authen. iubemus. & C. quomodo & quando iudex. authen. qui semel. & de iudi. properandum. §. ij. Sol. hic præsentis & postulanti dilatio dabatur in legibus autem contrarijs absenti ad eius inalitiã superandam, & cõtumaciam præsumendam. Item est contra in authen. de testi. §. quia vero. coll. vij. vbi vsq; ad quartam productionem datur dilatio. sed dic quod ibi vna tantum erat dilatio, intra quã fiunt supradictæ productiones. Vel si dicas ibi plures dilationes, vt dixerunt ibi quidam, dicas secundam & tertiam dari exquisita ratione impeditum. in quarta hoc plus est, quia iurat. quinta vero non datur. Secundæ autem regulæ quæ dicitur duas vel tres dilationes dari in criminali, est contra j. de adul. l. in crimine. vbi nulla datur nisi causa plene cognitã, & tunc non datur nisi vna: sed speciale ibi propter eius inmanitatem, & dicas quod sit crimen capitale, vt j. de bo. pos. l. edito. §. rei autem capitalis. & j. de publi. iudi. l. ij. Itē quod dicit in si. sed vtrique, & c. ad vtramque regulam refertur: & de leui cause cognitione intelligitur: vt dicitur est. Item not. ex hac lege quod in " ciuili causa tot actor quot reus habet dilationes: sed non sic in criminali. primum tamen fallit: vt C. de temp. in integ. rest. l. petendæ. & C. de dila. si quando. & l. cum à nobis. sed nos intelligimus legem illam, cum à nobis. in relatione facta imperatori, vbi non datur dilatio: cum omnia plene instructa imperatori remittantur. Item quare plures in criminali dantur? Respon. quia non sic citò ibi est recurrendum: vt infra de quaest. l. j. §. diuus Seuerus. & j. de pcc. l. absentem. & C. de requi. reis. l. j. Item ideo plures reo, quia fauorabilior est: vt infra de re. iur. l. fauorabiliores. & c. quia non sic instructus esse potuit vt accusator: vt infra de excep. do. l. pure. §. fin.

Negotia militaria possunt quolibet tempore expediri. Bartolus.

ix. VLP IANVS libro septimo de officio proconsulis.

Diuus Traianus Minicio Natali rescripsit, ferias à forensibus d tantum negotijs dare vacationem: ea autem quæ ad disciplinam militarem e pertinent, etiam feriatis diebus peragenda: inter quæ custodia rum f quoque cognitionem esse.

x. PAVLVS libro quinto Sententiarum.

In pecuniarijs & causis omnis dilatio singulis b causis i plus semel tribui non potest: in capitalibus autem reo tres dilationes, accusatori duæ dari possunt: sed vtrunque causa cognita.

tum in prima: vt arg. j. tit. j. si quis ex argentarijs. §. si. & l. seq. huic lecturæ bene adaptatur quod hic dicit, singulis causis. i. rationibus vel impedimentis. nam per singulas rationes, id est causas quibus fuit impeditus, vnica datur dilatio. Sed in criminali causa, de qua loquitur secunda regula, nulla exquisita ratione impeditum in secunda vel tertia dilatio dabitur dilatio cum eadem causa cognitione qua data est prima, id est secundum moderamen locorum, & ita, si bona fide postulari videatur. sed vltior cognitio non adhibetur da probatione impeditum in causa criminali: cum non dicatur, singulis causis, & c. nisi in ciuili. Item est contrarium primæ regulæ, quia plures debent dari: vt j. de iudic. ad peremptorium. & in authen. vt cum de ap. cog. §. sed hoc presenti. col. vij. quæ est. C. de iudi. authen. iubemus. & C. quomodo & quando iudex. authen. qui semel. & de iudi. properandum. §. ij. Sol. hic præsentis & postulanti dilatio dabatur in legibus autem contrarijs absenti ad eius inalitiã superandam, & cõtumaciam præsumendam. Item est contra in authen. de testi. §. quia vero. coll. vij. vbi vsq; ad quartam productionem datur dilatio. sed dic quod ibi vna tantum erat dilatio, intra quã fiunt supradictæ productiones. Vel si dicas ibi plures dilationes, vt dixerunt ibi quidam, dicas secundam & tertiam dari exquisita ratione impeditum. in quarta hoc plus est, quia iurat. quinta vero non datur. Secundæ autem regulæ quæ dicitur duas vel tres dilationes dari in criminali, est contra j. de adul. l. in crimine. vbi nulla datur nisi causa plene cognitã, & tunc non datur nisi vna: sed speciale ibi propter eius inmanitatem, & dicas quod sit crimen capitale, vt j. de bo. pos. l. edito. §. rei autem capitalis. & j. de publi. iudi. l. ij. Itē quod dicit in si. sed vtrique, & c. ad vtramque regulam refertur: & de leui cause cognitione intelligitur: vt dicitur est. Item not. ex hac lege quod in " ciuili causa tot actor quot reus habet dilationes: sed non sic in criminali. primum tamen fallit: vt C. de temp. in integ. rest. l. petendæ. & C. de dila. si quando. & l. cum à nobis. sed nos intelligimus legem illam, cum à nobis. in relatione facta imperatori, vbi non datur dilatio: cum omnia plene instructa imperatori remittantur. Item quare plures in criminali dantur? Respon. quia non sic citò ibi est recurrendum: vt infra de quaest. l. j. §. diuus Seuerus. & j. de pcc. l. absentem. & C. de requi. reis. l. j. Item ideo plures reo, quia fauorabilior est: vt infra de re. iur. l. fauorabiliores. & c. quia non sic instructus esse potuit vt accusator: vt infra de excep. do. l. pure. §. fin.

h Singulis. vel supponit pro eodem pro quo primo.

i Causis. id est instantijs: vel. i. capitulis, vel. i. impedimentis non tamen vltra triennium.

D E E D E N D O.

Id est demonstrando: ab edo edis dicitur. sed quare non posuit ablati- num, scilicet de editione, sicut posuit in alijs titulis de pac. & similibus? de Respon. ideo b vt ostenderet quandam necessitatem imponi edenti, que non non imponitur pacis volenti. Item quare non subiunxit accusatus, id est edendo

libello actionem: sed sufficiebat etiam sine libello eam certificare, nisi in illustribus conuentis: sed hodie contra: vt C. de lit. contest. authen. offeratur.

a Ad album. aliàs ad alium, scilicet aduocatum vel aliquem iuriconsultum: qui scilicet aduocatus demonstrat quid dicitur est actor aduersus reum. Vel dic, ad ad alium: puta fideiusor reum pro quo fideiusserat, ducebat ad creditorem: vt in quantum creditor fideiusorem conueniret, in tantum conueniat ipse fideiusor reum. Et quod subiicit, vel id dicendo, scilicet aduocatus: vel repete, edere est vel id dicendo, &c. Et not. quod totus hic §. possit legi de editione instrumentorum, nisi esset hic versus: vel id dicendo &c. Nam sufficit dicere, hoc instrumento utar, nisi exempli eda: vt §. editiones.

b Editiones, scilicet instrumentorum publicorum: & sic facit transitum ad secundam speciem editionis.

c Die & consule. hec debent apponi in instrumentis, aliàs non valent vt in authen. vt prax. no. impe. in princ. & §. j. col. v. non tamen exhibentur, ne detur materia falsi fabricandi: vt hic, & j. quemad. testa. ape. l. ij. §. diem. & C. de fidei. cõ. l. fi. in medio legis. Ne quid fiat repete prolato die, id est mutato sine prolongatione: vt patet §. de hie instrum. l. repetita. & hunc §. accipie secundum Io. & H. quando reus petit ab actore vt exceptionem suam inde fundet: & contra quando actor à reo ad suam replicationem inuandam: quod potest secundum eod. dem, etiam si non vtatur: vt C. eo. l. non est nouum. & l. fi. & l. iustum. sed secundum Azo. intellige hunc §. quando reus ab actore vtente, vel e contra, petit: vt videat qualiter faciat pro producente cum eo vtatur: non autem petit vt inde se inuet si alius non vtatur: vt C. eo. l. qui accusare. & diste leges à Iohanne inductæ loquuntur in rationibus quæ cõmunes sunt. Vt plene ergo scias, distingue an sint acta quæ edi petuntur: de quibus hic titulus nihil dicit: & tunc edenda sunt in totum: id est cum die & consule: vt C. eo. l. ij. quæ expedit edi coram iudice appellationis: vt C. de ap. l. à proconsulibus. & l. ne causas. vel quia dudum abfuerat actor vel reus: vt C. de iudi. propterandum. §. si quidem. vel quia causam delegauit ad ministratores tantum audiedam: vt in authen. vt de fun. seu fu. §. illud. col. v. vel quia testes petuntur publicari: vt C. vt lit. pe. l. ij. de quib⁹ actis nihil in hoc tit. dicitur. Aut sunt instrumenta: & tunc aut sunt cõmunia: & tunc ex toto similiter edenda sunt cum die & consule: vt j. fam. ere. si quæ sunt cautiones. & C. eo. procurator. si autē propria alicuius eorū, aut petit alius edi tanquam propria, puta per actionem in rem, & ad exhibendum: aut vt de falso redarguat alio vtente: aut vt videat an possit inde probari intentio aduersarij, vel non quando vtitur: aut vt inde fundet intentionem suam vel exceptionem vel replicationem alio non vtente. primo casu rotum, secundo idem vt C. de contrahen. & comit. stipu. l. optimum. in fin. hic tamen subdistinguitur. aut circa diem & consulem dicit falsitatem, & tunc obtinet quod dixi: aliàs non. vnde de hoc dico eum diligenter interrogari in quo falsum dicere velit. vt argu. infra de iniur. l. prator. in princ. & infra de dolo. sed si ex dolo. §. vlti. in tertio dic exhiberi sine die & consule: vt hic secundum Azo. In quarto est opinio. nam dicunt quidam quod actor reo debet edere ad adiuuandam & probandam exceptionem, & reus actori ad probandam replicationem, etiam si non sit vsurus qui edit. & sic intelligunt. C. eo. l. fin. & l. iustum. & l. non est nouum & C. de fide instrum. l. illata. non autem ad intentionem probandam, nisi in casibus: vt in fisco: vt infra eo. l. iij. Item in argentario: vt infra eo. l. argentario. j. respon. & quando reus est vsurus, vt infra ea. l. §. edenda sunt. Alij, vt Azo, dicunt quod nec reus actori, nec e contra edunt: vt principaliter inde inuetur ille cui editur alio non vtente, nisi in casu vno alio non vtente: vt infra eo. l. iij. sed vt videat an ex eo fiat plena probatio pro producente, & hoc quando est eis vsurus, aliàs non: vt C. eo. qui accusare. & quod dicitur in d. l. illata. & C. eo. l. fin. & l. non est. & l. iustum. in rationibus intelligunt: quæ quia sunt quasi communes, sunt edendæ hinc inde, licet non sit vsurus aduersarius. argu. infra. l. prator.

† Vide Angel. Politia nū in Miscella. c. 82. & Alciatū in suo le. 2. dispunct. quo editur est acturus est.

† No. qd est obuiandum fraudi, in quantum fieri potest. al. prolato.

Eum t quoque edere Labeo ait, qui producat aduersarium suum ad album, a & demonstret * quod dicitur est: vel id dicendo, quo uti velit.

Instrumenta debent edi sine die & consule: in rationibus vero secus, Bartolus.

Editiones b sine die & consule c fieri debent: d ne quid excogitetur t e die & consule, & * prælato die fiat. Diem autem & consulem excepit prætor, quo instrumentum conscriptum est, e non in quem solutio concepta est. nam dies solutionis,

§. j. non dico quod sint cõmunes: quia idem tunc esset quod in instrumentis communibus: vt dixi. Sed quo iure compellitur quis ad huiusmodi editiones quado faciendæ sunt: Respon. officio iudicis. & si ad præceptum iudicis non ediderit, actione in factum ad interesse tenetur: vt infra eo. vbi §. fin. & dic vt ibi. Item quid si sponte iudici obtulerit instrumentū ex quo aduersarius inuari possit: Respon. uatur eo ad instar testium a quos contra se producere nemo tenetur: vt C. de test. l. nimis. si tamen produxerit, credetur eis: vt C. de epi. & cle. auth. sed iudex. cū instrumentorum & testium similitudo: vt C. de fide instrum. l. in exercendis. Item nunquid nomina testium debent edi & tabellionum? Videtur quod nō: quia falsitas possit cogitari. Itē secundo, quia si dies solutionis est ideo edendus, quia est pars stipulationis: ergo e contra non editur quod non est pars stipulationis, licet sit pars eius instrumenti. Et oīra quod sic quia est vsurus dicitis nominibus vtendo b ipso contractu vt solent. Item quia solus dies & consul de substantialibus cõsuetudibus instrumenti excipitur, & de non substantialibus stipulationis: ergo cetera non sunt excepta. & hæc approbo. Accur. d. Debent, vel reo ad exceptionem, & actori ad replicationem etiam non vsuro. sed si vsurus, tunc totum. c vt j. §. edenda. secundum Io. tu dic quod hic vtitur, vt hic notatur.

Ea sola quibus quis vsurus est in iudicio edere debet aduersario: nec dicitur edidisse nisi totum contractum ediderit: & non edenit aliquando parititur propter etatem, sexum, vel rusticitatem, hoc dicit.

B Edenda h sunt omnia quæ quis apud iudicē editur e est: nō tamen vt & instrumenta quibus quis vsurus k non est, cõpellatur edere. Edere d non

quod non est pars stipulationis, licet sit pars eius instrumenti. Et oīra quod sic quia est vsurus dicitis nominibus vtendo b ipso contractu vt solent. Item quia solus dies & consul de substantialibus cõsuetudibus instrumenti excipitur, & de non substantialibus stipulationis: ergo cetera non sunt excepta. & hæc approbo. Accur. d. Debent, vel reo ad exceptionem, & actori ad replicationem etiam non vsuro. sed si vsurus, tunc totum. c vt j. §. edenda. secundum Io. tu dic quod hic vtitur, vt hic notatur.

e Conscriptum est, e contra est in accusatione vt edi debeat dies commissi criminis. sed dies conscripti siue dati libelli sic: vt j. de accu. l. libellorum.

f Summa, id est quantitas. idem & si species dicatur in instrumento contineri: & quod dicitur stipulationis in instrumenti in quo cõtinetur stipulatio. quod ex eo probatur, quod sit dies testium vt summa edendus: quia qui ante diem vel post soluit, minus vel plus soluere dicitur: vt j. de verb. signific. l. minus. & l. i. cui §. minus. & infra. de act. §. tempore.

g Apparere, scilicet commode vel facile: vt j. de verb. signific. n. Apparere. nec enim melius possunt reduci ad mentem accepta & data quàm declarato quo die singula facta sunt. Sed cur lecus in instrumentis, cum ibi eadem ratio sit: Respon. hæc nō est sufficiens ratio: imò hæc, quia quodammodo meum peto mihi edi: vt j. eod. l. prator. §. j. sed nec hæc: sed est necesse qd me mandante facta sint, vel procuratore meo: vt j. e. l. si quis ex argentiarij §. ex hoc edito. versi. pertinere. Nam si hæc ratio sufficeret, quia quodammodo meum postulare: iam diem & consulem testamenti peterem, cum quid mihi est ibi relictum: quia est quodammodo omnium eorum quibus ibi est aliquid ascriptum: vt j. quemad. testa. ape. l. ij. in princ. sed tamen hoc est falsum: vt C. quemad. testa. ape. l. iij. & j. quemad. testa. ape. l. ij. §. diem. sed arg. contra. C. de his qui. vt indig. l. cum Silanianum. in fin.

h Edenda, hoc primum & secundum responsum duobus modis intelligitur.

i Sunt, scilicet in princ. causæ parum poss. lit. contest. vt inuinit sequens verbum futuri temporis. f. editurus & vsurus, secundum quosdā. Item est faciendā copia legendi & describendi ei cui eduntur. vt j. ad l. Falc. l. pen. §. fin. & infra. quæ ad. testa. ape. l. ij. §. diem. & j. de bo. autho. iud. poss. l. fin. Item not. quod argu. huius §. dicunt quidam quod post attestations publicatas non possunt produci instrumenta nisi prius ediderit. tu dic e contra, cum quælibet exceptio peremptoria proponatur: vt C. sen. rescin. non pos. l. peremptorias. & Alex. quod hic dicit, expene edenda sunt omnia. scilicet aduersario quæ in iudicio editurus est. q. d. non iudici tantum sit editio, sed etiā aduersario: non tamen diei & censulis, secundum Azo. Sed dicitur Io. in totum e quando est vsurus: vt §. e. §. editiones. secus in tra. de testibus quia post publicationem non producantur, quia ibi infirmitas falsitas timeri potest: vt in auth. de testi. §. quia vero. col. vij. e. & hoc approbat consuetudo.

k Quis vsurus. l. ille qui petit ea edi: vt infra eod. ne quis. Par. quæ secundum Io. vel dic secundum Azo. quod ea quibus l. i. uti nolo, nō edam etiam ad videndum: sed ea tantum quibus prator sum vsurus.

l Edere. stipulationē totā, veluti si edidit instrumentū quo cõtinetur stipulatio facta sub cõditione: conditionem tamen non

non

non edidit, vel edidit stipulationem: sed non pœnam quæ in ea cõtinebatur. vnde quia nesciuit, incidit in pœnam: vt j. fa. erci. l. heredes. §. idem iuris. & facit. C. de his qui. vt ind. & ad Sila. l. pe. in fi. & j. de tranfact. cum hi. §. sed & si non.

a *Ei qui ob atatem. vt minores.*
 b *Rusticitatem. vt s. de iurisd. om. iud. si quis id. §. in seruis. ibi. do. li. & j. ad Sila. si quis in graui. §. si quis igno rans.*

c *Sexum. vt C. de iur. & fac. ign. l. ne pãsim. d. Iusta. vt quia in vin culis põiti, vel alias detenti: vt infra. qui. ex cau. ma. l. succurrit. & litem.*

e *Subuenitur. vt non teneantur ad interes se, quamuis non edi derint ad quod alias tenerentur: vt not. in fra eod. si quis ex ar gentarijs. §. ex hoc edicto. & j. de tab. ex hi. locum. §. condem natio. vel aliter, alijs denegatur actio si nõ edant, his subuenitur. prima placet.*

f *Legatum. Duobus modis pone ca sum. Primo: non iubet iudex scilicet legatario exhibere heredi verba testamenti: quia heres est in ea causa, vt alijs debebat edere: nõ vt sibi edatur. & hoc nisi ex causa: vt j. eo. si quis ex argentarijs. §. p̄tor. vers. prohibet. & j. de tab. exhi. locu. §. solent. Secundo dic, non iubet. l. heredem exhibere legatario. l. originale vel authenticum: nisi forte dubitetur de legato: nam tunc etiam originale debet ediri: vt C. eo. pro rator. & ideo dico esse edendum tantum exemplum, quia si originale portaretur per ciuitatē, forte perderetur. & hoc de consuetudine approbatur.*

g *Enatus censuit, ne quis quædam vocantia detulit quidam siue nuncia uit in fiscum: quod ex multis causis esse potest: vt j. de iure fil. l. j. possessor horum bo*

h *Cogatur edere. scilicet officio iudicis: vel per hoc edictum: sed iure actionis omnia, si petens edi, actionem habeat: vt infra eo. quædam. in prin.*

i *P̄tor. Exercores, isti non erant campores: cum de eis dicatur specialiter infra eo. quædam. §. numularios: vel die quod sic erant: sed de argento tantum dando & recipiendo: quia argenti fodinis erant præpositi. & hoc indicat ipsum nomen argentarium quod debet esse consequens rei: vt ff. Vetus.*

videtur, qui stipulationem totam non edit. Eis qui ob ætatem^a vel rusticitatem^b, vel ob sexum^c ipsi non ediderunt, vel ex alia iusta^d causa, subuenietur.^e

Legatarius petens legatum, licet in li bello faciat mentionem de testamento, non tenetur heredi dare illius copiam ad instructionem ipsius, cum soleat penes se exemplum habere. h. d.

II. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

SI legatum^f petatur, non iubet p̄tor verba testamenti edere, ideo fortasse, quia heredes solent habere exemplum testamenti.

Lex ista legitur duobus modis, secundum unam lecturã continet ius speciale. s. quod fisco editur ad suam intentionem fundandam. secundum aliam, quod fisco editur ad suam replicationem fundandam. h. d.

III. MARCIANVS libro secundo de pœnis.

Senatus censuit, ne quisquam § eorum, à quibus quid fisco petetur, alia instrumenta delatori cogatur edere^h, quàm quæ ad eam causam pertinerēt, ex qua se deferre professus esset.

Argentarius rationes edere tenetur eum die & consule his ad quos pertinet, siue sit argentarius ipse sui iuris, siue sit filiusfamilias: quo casu etiam pater eius tenetur edere, si filius quæstum argentarie ad patrem referebat: & sic pater tacite consentiebat argent. ar. Item si seruus est argentarius, edere tenetur dominus suus, si seruus ip'o volente argentariam exercuit: vel dominus rationes penes se habeat: vel si argentaria peculiavis erat: aut quæstus eius in rem domini versus est. h. d. vsque ad §. is etiam.

III. VLPIANVS libro quarto ad Edictum.

P̄tor ait, Argentariæ mēse exercitoresⁱ rationē quæ ad se pertinet^k edant adiecto die & consule. Huius edicti ratio æquissima est. nam cum fin

insti. de dona. §. est & aliud.

k *Ad se pertinet. vt j. eo. §. pertinere.*

l *Meum. non quod sit meum instrumentum: tunc enim possem vindicare. vel quod sit commune: quia tunc actionis iure possem petere: vt j. eo. quædam: sed ideo dico quod meum,*

go, cum patri quæstum refert. Sed si seruus argentariã faciat, (po test enim) si quidem voluntate domini fecerit, compellendum dominum edere. ac perinde in eum dandum est iudicium, ac si ipse fecisset. sed si inscio domino fecit, satis esse dominum iurare eas se rationes non habere. Si seruus peculiarem faciat argentariam, dominus de peculio vel de in rem verso tenetur. sed si dominus habet rationes nec edit: in solidum tenetur. etiã is qui desijt argentariam facere, ad editionem cōpellitur. sed ibi quis compellitur edere, vbi argentariam exercuit. & hoc est cōstitutum. Quod si instrumentum argentariæ in alia prouincia habeat, in alia administrauerit: ibi puto cogendum edere, vbi argentariã exercuit, hoc enim primum deliquit, quod alio instrumentum transtulit. Quod si in alio loco argentariam exercet, alibi autem ad editionem compelleretur: minimè hoc facere cogitur, nisi descriptum^x velis, vbi de ea re agitur, eum tibi dare, tuis videlicet sumptibus.

m *Sed & filiusfamilias, argentarius.*
 n *Vel, pro etiam.*
 o *Admittendum. scilicet demū vt pater cogatur edere, cum patri & c. & hoc ad similitudinem infortoris: vt j. de insti. l. j. in princ. & sic si fuerit tutor filiusfamilias testamentarius. nam pater non tenetur licet sciat, nisi periculū in se suscipiat: vt j. de admi. tuto. Lucius. secus si a iudice sit datus tutor filiusfamilias. quia tunc eo ipso agnouit pater, quoquo modo fideiubere videtur: vt j. de tute. l. si filiusfamilias. vel subaudi hic, maxime: & alius erit sensus & verior: vt j. §. proxi.*

p *Potest enim, ergo nõ est officium publici: vt j. de regu. iur. quod attinet. Acursius.*

q *si ipse fecisset. per of ficiū iudicis: aliàs ad interesse agitur actione in factum ex hoc edicto: vt j. eo. quædam. in prin. & facit insti. quod cum eo. §. fi. & j. quod iussu. l. fi.*

r *Iurare. not. quod statur sacramento suo, & pro se. sic C. de iur. deli. l. fin. §. licentia. & C. de his qui ad eccle. confu. l. fin. §. sane. vers. si cubi. & C. de iud. properandū. §. ij. & ad l. Cor. de fal. si quis decurio. & j. de arb. idem Pompo. scribit, si de meis. §. fin. & j. depo. l. j. si quis argentum. & infra de fur. l. actione. §. j.*

s *De in rem verso tenetur. si ex contractu serui conueniatur is. Vel die, ad interesse actione in factum si non edat ipse dominus ad præceptum iudicis.*

t *Exercuit. sicut & quamlibet rationem tenetur quis reddere vbi eam administrauit: vt infra de iudi. l. heres. §. si quis. & l. argentarium.*

u *Transtulit. vnde reducere tenetur ei suis sumptibus: vt j. de leg. j. cum res. §. sed si alibi. & j. ad exhiben. sed & si. §. plane. vers. si interdum.*

x *Descriptum. id est decretū iudicis & facit. j. de rei vin. l. si res mobilis,*

quia vtilitas mea ibi consistit: vt & de testamento dicitur infra quemadmodum. ref. ape. l. ij. in princip. scriptum enim erat in chartis argentarij instrumentū, vnde suus liber est: vt insti. de re. diui. §. literæ. Sed hæc nõ est sufficiens ratio vt edatur: sed alia, quod me mandante: vt j. eod. si quis ex argentarijs. §. ex hoc edicto. Sed cum hodie semper faciant tabelliones sibi mandari hincinde: ergo semper edetur & cum die & cõsule ad instar rationum: Respon. nõ est verum: quia in instrumento licet vterq; mandet ad vtilitatem tamen vnus fit tantū: nisi expresse agatur vt sit cõmune. vnde quæ eius sit fauore, nõ debet cõuerti in eius læsionem: vt C. de leg. & consti. quod fauore. secus in rationibus.

† *Bal. dicit istum text. esse singu. ad hoc & pater tenetur ex facto filij quando ex eius facto sentit cõmōdum vel la. crū. Bolog.*

Non edidit, vel edidit stipulationem: sed non pœnam quæ in ea cõtinebatur. vnde quia nesciuit, incidit in pœnam: vt j. fa. erci. l. heredes. §. idem iuris. & facit. C. de his qui. vt ind. & ad Sila. l. pe. in fi. & j. de tranfact. cum hi. §. sed & si non.

a No. q. d. si quis tenetur edere instrumentum, nõ cogatur edere originale, sed exemplum, pro quo fact. l. i. super hi. de ap. p. C. & in glo. & l. i.

mobilis. & l. nisi. & j. ad exhi. sed & si hereditas. §. j. & supple. per quod cōpellas eū ubi de ea & c. vel dic librum rationum.

S Pacium. Has. rationes quas modo appellauit rescriptum, secundum secundam expositionem.

S I quis. §. C A S Y S. Hac lex cū superiori cōtinuatur: & eius scāsus est. Pone: Pe-

to ab argētario ratio- nes mihi edi: ipse au- tē dicit se in villa ha- bere: debet me duce- re ad illum, locum ubi habet. **C**OGENTVR. §. Si argētarius decedat, heres eius tenetur e- dere: & hoc siue sint plures, siue vnus ha- bet: ille solus edere tenetur, & si habent omnes, tenentur ede- re. & si vnus edat, de- bent alij subscribere. hoc idem serua in ip- sis principalibus argē- tarijs. **¶** **N**AM ET SI. Ita ponas casum: Ha- bebam plures tutores, & exercebam argen- tariā per seruos meos. debent quidē illi mei tutores edere, secun- dum quod dictum est in plurib' hereditibus. **¶** **R**ATIONEM. Quis sit liber ratio- num, dicitur hic. nam ille est liber ratio- nū, ubi sunt data & acce- pta. Si autem ibi forte scriptum est quod ac- ceperat, sed non quod dedit: nō erit liber ratio- nū. **¶** **E**X H O C. Hic dicitur quod ar- gentarius qui nō edit, ad interesse petentis tenetur. & hoc non ad me pertinet: vt quia me mandante procu- ratori aliquid manda- uit argētario per pro- curatorem vel capife- rum meū: poterit qui- dem nihilominus mi- hi domino edi. Item argētarius potest illi capifero meo edere ra- tiones, dummodo ille capifer caueat de rato, si dubitatur an habeat mandatum. **¶** **S**I IN I- T I V M. Ratio Titij scripta fuit in libro ra- tionum cum die & cō- sule: & mea sine die.

V. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

S Patiumque ad perferen- das eas tribuendum est.

VI. VLP IANVS libro quarto ad Edictum.

S I quis ex argētarijs, vt plerique eorum, in villa habet instrumentum, vel in horreo: aut ad locum te- perducet, aut descriptas ra- tiones dabit.

Successor tenetur hoc edicto, sicut ille qui possidet: siue sit vnus, siue plures. idem in pluribus tutoribus.

Cogentur & successores argētarij edere rationes. q̄ si plures sunt heredes, & vnus habeat: solus ad editio- nem compellitur. sed si om- nes habeant, & vnus edide- rit: omnes ad editionē com- pellendi sunt. quid enim si humilis & deploratus vnus edidit, vt dubitare quis me- ritō de fide editionis possit? Vt igitur cōparari rationes possint, etiam ceteri edere debent: aut certe vnus edi- tioni subscribere. Hoc idem erit. Et si plures fuerint ar- gentarij a quibus editio de- sideratur. Nam & si plures tutores tutelam adminis- tra uerūt simul: aut omnes ede- re debent, aut vnus editio- ni subscribere.

Qui petit editionē, debet iurare de calūnia.

Exigitur autē ab aduer- sario argētarij iurandum, nō calūniæ causa postulare edi sibi: ne fortē vel super- uacuas rationes, vel quas ha- bet, edi sibi postulet vexan- di argētarij causa.

Ille ratio est edenda que ad argenta- riam pertinet: secus in instrumentis ex alia

potero petere vt dies & consul mihi edatur. **¶** **P**R A E T O R. Duo ponit, primo modo queritur si argētarius petat a scho- lari sibi edi instrumentum: an scholaris teneatur edere ar- gentario: Et respon. quod non, nec ipsi argētario, nec heredi eius. hæc vera sunt nisi aliqua sit iusta causa propter quā edi debeat ipsi argētario vel heredi eius. Secundo queritur an argētarius teneatur edere scholari iterum si edidit se- mel. & respondetur quod non: nisi sint aliqua iustæ causæ, quæ in l. seq. enumerantur: & hoc verbo, iterum, significatur hoc casu quantum erit opus.

b In villa. proxima. vt differat à superiori. l. prætor. §. sed hoc est.

c Successores. vt j. l. se. quædam. §. nihil interest.

d Habeat solus. no. quod ubi vnus heredum habet, ipse solus tenetur. vt j. cōmoda. l. iij. §. heres. & infra pro socio. l. actio- ne. §. si communis.

e De fide editionis. scilicet an edat falsum: scilicet plus vel mi- nus, vel aliud: vt quia iā & multis alijs vicibus similia fecit: vt j. de accusa. si cui. §. j. & ita est qualequale argu. quod licet ta- bellio deliquerit in officio, adhuc tamen possit gerere: licet non sic ei credatur: cum & horum vt tabellionum publicum erat officium: vt j. eo. argētarius. §. ideo. sed tamen contra-

rium est: vt C. de suscep. & arca. l. si aliquid lib. decimo. Item & alia ratione dubitari potest: vt quia librū vituperatū edit: vt C. de edict. diui Hadriani tollen. l. fin. §. j. quare ceteri edere debent: vt subiicit. Et sic not. quod tanto validior est pro- batio, quanto quis maiori nititur aucto- ritate: vt C. de legi- bus & constitutioni- bus. l. humanum. Item aliud, vt quod omnes tangit, ab omnibus cō- probetur: vt C. de au- thorita. præf. l. finali. Accursius.

f Idem erit. quod dictum est §. proxi. vt si plures sunt heredes ar- gentarij apud quos est liber rationum, quod vel omnes teneantur edere, vel editioni vnus cōsentire. hoc ha- bebant locum & si plu- res sint argētarij. **g** Et si plures. non so- lum argētarij here- des. Accur. **h** Tutelam. & argen- tariam pro pupillo faci- ant. vel dic quod dicit de ratione tutela. **i** Edere. & coram eo- dem iudice: vt C. Carbi- tu. l. omnes. cum loco vnus sint: vt j. titu. si plures. Accursius. **k** Calūniæ. vt & in alijs similibus: vt infra eod. quædam. §. fi. & §. qui fatida. cogon. l. de die. §. iubetur. & j. de- dam. in fec. qui bona, in §. qui damni. quod est hodie verum si à principio non fuerit iuratum, cū semel tan- tū in tota lite debeat iurari: vt C. de iureiur. propter cal. auth. hoc sacramentum. sed hic non fuit iuratum. Ac- cursius. **l** Rationem. id est li- brum rationum: vt ita veniat in hoc edictum edēdus ille liber: vt §. eo. prætor. in prin. Ac- m. Vltro citro. id est hinc inde: vt infra de negocijs gestis. l. j. Ac- cursius. **n** Credendi. i. in quo continentur hæc & si- milia. Accursius. **o** Incipere. scilicet si in libro sit scriptum in- strumētum.

p Contra non edentem datur actio in factum ad interesse: rationes dicuntur ad aliquem pertinere, quando eo mandante vel eius procuratore confecte sunt: ideo tam sibi quàm procuratori sunt edenda. h. d. vsque ad §. si iniurium.

Ex hoc edicto in id quod interfuit, actio p̄, competit: vnde apparet ita demum tenere hoc edictū, si ad eū pertineat. Pertinere autē vide- tur ad me ratio, si modo eā tractaueris me mādante. Sed si procurtor meus absente me mādauerit: an mihi edē- da sit, quasi ad me perti- neat? & magis est vt eda- tur. Procuratori quoq; meo edendam rationem quā me- cum habet, non dubito, quasi ad eum pertineat: & cauturum de rato, si manda- tum sei non sit.

Dies cōsul appositus in principio, refer- tur ad sequētia que nō habent diem et cō- sulem. h. d. & nō est alibi, secundum Bal.

Si initiū tabularū habet diem, in quibus Titij ratio scripta est, postmodum mea sine die & consule: etiā mihi edēdus est dies & cōsul. Cō- munis enim omnis rationis

quod est solum ei tantū: & de datione vel mutuacione nil dictum est: nō est ratio ideo vel rationum liber dicendus. idē & in quolibet alio solo contractu: & idem in constituto: vt innuit sequens copula. sed & licet dicatur edere debere: ve- rum est quando hæc & alia similia ibi continentur, non solum constitutum. Alij dicunt speciale in constituto, vt edatur cō- stitutum: licet illud solum ibi contineatur: quia eorum offi- cium maxime in hoc consistebat.

p Actio. scilicet in factum: nō in hoc vt edere cogatur: quia illud fit per officium iudicis. sed ad interesse, si officio non pa- reat. vel dic etiam actionem & officium dari ad hoc vt fiat editio: vt infra ne vis fiat ei. l. si quis missus.

q Pertineat. ex eo quod mihi tenetur. Accursius.

r Habet. scilicet argētarius.

s Mandatum. nam tuoc exigitur cautio ratihabitio- nis: vt C. de procu. l. j. & j. vt in posses. leg. no. l. si is. §. si procurator. nisi in casibus: vt j. de no. ope. nun. qui viam. & j. ad Treb. qui ita. §. etiam.

t Rationis. scilicet sequētis. eo enim q̄ in sequētib' ratio- nis cōtinetur. eodē die, & c. inducitur repetitio diei: vel etiā si nō cōtinetur. sic & insti. de l. Aquil. §. ex hoc tamen capite. & sic facit pro molendino eius cuius aquam facit restagnare dominus

† Not. ex isto tex. q̄ idem est to- vā scripsisse, vel illi ran- vā se sub- scripsisse. cō- cor. tex. in- sti. de emp. p̄ vend. in prin. ubi, subscripta.

Tabellio delinquens in officio

dominus superior, vt currere non possit. sic & contra. j. de a-
qua plu. arden. l. j. §. sicut autem. & l. ij. §. idem Labeo.
2 Edere. scilicet rationes. nam de editione actionis dixit. vt
§. eo. l. j. in princ. & §. j.
b Dictare. scilicet ex libro.
c Libellum. i. in aliquo
libello.

d Prator. duo dicit
quæ exponuntur in §.
prohibet. & §. nec ite-
rum. & not. quod sic
loquitur quasi prima
editio sine causa cog-
nitione ferret: quod
falsum est: vt supra ea.
l. §. exigitur. sed hoc
ideo dicit. quia maior
causæ cognitio deli-
deratur in secunda e-
ditione quam in pri-
ma: vt j. prox. §.

e Prohibet. scilicet nõ
recte. sed per quãdam
consequentiam: vt in-
fra ritu. j. l. iniugen-
tium. §. prator ait. & §.
dolo.

f Professio. alias profes-
sionis. & alias prom-
issionis.

g Vt edatur ei. No. nõ
debet quis ab alio pe-
tere quod ipse habet.
& alius dare debet: vt
hic & in auth. de sanc.
epi. §. damus. ibi. qui
enim alios. col. ix. & j.
ad l. jul. de adul. si v-
xor. §. iudex. ibi. per
iniquum enim. & C. de
epi. & cle. l. cum cler-
icis. & in eo quod di-
citur quod æconomus
debet pro alijs fideiu-
dere. non alij pro eo:
vt §. cod. si legatum. &
l. iij. dist. c. de Si-
cily. §. ager. caluana. §. ecce. & j.
ferre debet de miu. sed si vnus. §.
si ferens.

h In longinquo habere.
scilicet prober. sed
cur probat iste argen-
tarius à princ. calum?
Primo enim is qui a-
git. secundum ius cõ-
mune debet probare

dolum vel latam culpam argentarij intercessisse in amissio-
ne probata per eum: vt j. e. l. vbi. in prin. & C. de dolo. l. doli.
& vt arg. infra de lega. ij. cum ita legatur. §. species. quod non
probante dolum. vel culpam. sequi debet absolutio: & sic ab-
solutur argentarius. etiam si nihil prober: vt C. de pig. act. si
nulla. & ita hic argentarius vincere debet non probata culpa
contra eum: licet ipse nõ prober casum. Respon. hoc est spec-
tante propter hoc officium publica auctoritate argentario
in iudicium: quia principalis est eorum opera custodire ratio-
nes: vt infra eo l. argētarius. §. & ideo. & idem in simili: vt in-
fra de custo. re. l. in §. pen. & forte idem in tutoribus: quia si-
milis est ratio: nec obstat. j. de adm. tuto. l. chirographis.
quia ibi tutor probauerat casum. Sed contra eum culpa po-
test probari. Item potest esse alia ratio: quia cum benigne se-
cum agatur vt pluries audiatur postulans ab argentario: vt
infra. prox. §. vel quia habere debet vt hic. scilicet postulans
editionem: non sit mirum si in hoc grauetur. sic & infra de
iudic. l. eum qui in princ. vel aliter. quod dicitur quod qui
dolum vel culpam dicit alium commisisse. prober: hoc est vt
rum quando ex hoc dico eum mihi obligatum. at hic solum
volebam eum à priuilegio remouere. vel verius non habet
locum priuilegium nisi probato casu. & sic sunt quatuor re-
sponssiones. Accursius.

i Iterum. facit infra de pecu. l. si noxali. §. est autem.

k Postulanti. scilicet fieri editionem. Accursius.

l Vt si peregre. i. alibi habere quam & c.

m Doceat. id est prober.

n Mimes plene editum. scilicet doceat.

o Perdidit. scilicet prober se habuisse.

est præpositio diei & consu-
lis. Edi^a autem est vel di-
ctare^b vel tradere libellu^c
vel codicem proferre.

Argentario non fit editio rationum sua-
rum. nisi prober quod rationes que apud
ipsum remanserunt. perdidit caso fortuito:
vel nisi sub sit iusta causa. h. d. vsque ad §.
hac vox. Bartolus.

Prator ait. Argentario. e^{ve}
qui iterum edi postulabit. causa
cognita edi iubebo. Prohibet^e
argētario edi illa ratione. q^{uod}
etiam ipse instructus esse po-
test instrumento suæ profes-
sionis. & absurdū est. cum
ipse in ea sit causa. vt edere
debeat. ipsum perere vt edat-
ur eis. An nec heredi argen-
tarij edi ratio debeat. viden-
dū. & si quidē instrumentū
argentariæ ad eum peruenit.
nõ debet ei edi. si minus. edē
da est ex causa. Nā & ipsi ar-
gētario ex causa ratio edēda
est. si naufragio. vel ruina.
vel incēdio. vel alio simili ea-
su rationes perdidisse pro-
bet. aut in longinquo habe-
re. h^{abere} veluti trans mare. Nec
iterumⁱ postulanti^k edi præ-
tor iubet. nisi ex causa:

vii. PAVLVS libro tertio
ad Edictum.

Veluti si peregrē^l habe-
re quod primum edi-
tum est doceat^m vel minus
plene editumⁿ: vel eas ratio-
nes. quas casu maiore. non
verò negligentia perdidit.

p Greci dicunt. sensus Græci huius est. id est bis. sic ponitur
infra de bo. aucto. iudi. poss. l. fin. §. fina & infra de leg. ij. fi-
deicommissa. §. si quis decem. Accursius.

q Pro sepius. id est quoties opus sit. sic ponitur. §. titu. j. l. ora-
tione. & ita accipitur hic. quandoque

ponitur p^{er} postea hac
dictio vel similis. vt
rursus: vt infra cõmu-
ni diui. arbor. in princ.
ibi. nam quod.

v^{bi} argētarius edat
rationes. punitur si fa-
ciat dolo malo. nam
duob^{us} modis quis dolo
nõ exhibet. (Is a v
t e m.) Volebā vindic-
care prædium a Titio:
ipse autem Titius dice-
bat quod non erat
meum: quia non solui
precium ego autem me
soluisse precium dice-
bam: & volebā osten-
dere librum argētarij
mei qui soluit vendi-
tori. ipse argentarius
noluit mihi ostendere
librum rationum. cū
iudex argentarij mei
qui soluerat. præcepit
vt ostenderet: vnde a-
missi causam. propter
hoc tenebatur mihi
quidem argētarius ad
interesse. scilicet quã-
tū interfuit mea quan-
do petij exhibitionem
rationum: non autem
aliud tempus inspici-
mus.

Hæc vox iterum. duas res si-
gnificat. alterā. qua demon-
straretur tēpus secundū. qđ
Græci διέτιπος dicūt. P. alterā.
quæ ad insequentia quoque
tempora pertinet. quæ Græ-
cè dicitur πάλιν. quod ita ac-
cipitur. quotiens opus erit.
nam potest fieri vt bis edi-
tam sibi rationem quis per-
diderit: vt verbū iterum. pro
sepius accipitur.

Argentarius vel dolo vel lata culpa nõ
edens. damnatur in id quod interest peten-
tis: cuius quantitas secundum tempus de-
creti prætoris iubentis ad æstimatur: non
inspecto si post deserti in eresse. aut creuerit
seu de creuerit. Bartolus.

viii. VLP IANVS libro quarto
ad Edictum.

Vbi exigitur argentarius
rationes edere. tūc pu-
niture. cū dolo malo nõ ex-
hibet: sed culpam nõ præsta-
bit. nisi dolo proxima^s. Dolo
malo autē nõ edit. & qui
malitiose^t edidit. & qui in
totū non edit. Is autē qui in
hoc edictum incidit: id præ-
stat. quod interfuit mea ra-
tiones edi cū decerneretur à
pretore. nõ qđ hodie inter-
est. & ideo licet interesse u
desijt. vel minoris vel pluris

t Et qui malitiose. litera ista subinet contradicere videtur. nã
qui malitiose edidit. dolo malo edidit. dicas ergo dolo malo
non edidit. i. editionem fidelem omisit: vt sit verbum infini-
tum. vel dic verius. non edidit. i. iuris fictione. sic & §. qui sa-
tid. cog. l. quotiens.

u Interesse desijt. hic tria pone exēpla. Primo. quãdo desijt in-
teresse: vt extiti heres ei quem ex rationibus cõvincere vo-
lebam. vel dic qđ actio quam intentabam finita est tempore:
vt §. si quis cau. si eum. §. qui iniuriarum. secūdo. quando mi-
noris mea interest: vt quia fundus quem ex rationibus con-
vincere volebam. tunc valebat decem. nunc quinque. Tertio
quando pluris: vt quia hodie decem. tunc quinq. tantum va-
luit. nã & in litibus quas cõtra quēlibet habebā probare po-
terā per rationes: vt j. eo. argētarius. sed videtur qđ in alio tē-
pore quàm decreti iudicis cõsideretur interesse: vt j. cõmo.
l. iij. §. in hac. quæ est contra duobus modis. Primo prout est
hic act. bo. fid. Secūdo prout est stricti iuris. Sol. hic erat lata
sententia de exhibitione faciendi per decretum iudicis. Vl-
terius ergo non debet considerari interfit mea vel non. nam
nec vltterius consideratur in contractu bonæ fidei. vt ibidem
not. Si opponas: cum hæc actio sit stricti iuris. cur nõ cõsīde-
ratur tempus lit. cõt. in iudicio quo hic agitur per officium?
Respond. quia hic in dolo vel culpa ante decretum non erat
qui cõueniebatur. nec enim credebatur se teneri exhibere: nec
constabat ei actorem non petere calumniandi animo: ideo
tempus decreti tantum inspicitur: sed ibi etiam ante lit. cont.
cõperat ex culpa teneri vel mora: vnde vsque ad tempus lit.
cont. interesse cõsideratur. sed ibi plenius not. Item sunt hic
multa similia quæ not. §. si quis cau. qui autem. §. illud.

a Edidit. hic
dicit istam
glo. valde
not. ad hoc
quod licet
in delictis
presumatur
dolum C. de
fidei. l. iij. §.
l. si non co-
muni. cū ibi
not. C. de
inu. tamen
fallit in mi-
nore. & in
muliere: &
sic oportet
probare do-
lum in eiq.
Bol.

Interesse.

a Interesse. vt scilicet rationes edat.

Q Vædam. } C A S V S. Si volo petere rationes à procuratore meo, perâ actione mandati. Item si volo petere à tutore, actione tutelæ petam. { S I A V T E M. } Argentarius legauit librum rationum suarum Titio: nunquid tenebitur Titius legatarius edere?

Et respon. quod non: sed heres tenebitur si habet, vel si fuit ei denuntiatum vt non solueret Titio. vel tenebitur Titius si heres in dolo nõ fuerit, causa cognita legatarij edere. { N U M M U L A R I O S. } Dicitur hic quod numularij tenebantur edere rationes, & reddunt rationem litera: quia, &c. veruntamen debet iurare de calumnia ille qui petit exhiberi: quo præstato cuiuslibet petenti eduntur.

b In factum. quæ pœnalis est respectu soluentis, & facit j. man. si procuratorem. in prin.

c Gestio. id est librum rationum fecit.

d Sed iudicio. sed & alijs multis modis quis compellitur: vt per actionem fam. etc. inter coheredes: vt j. fami. etc. si quæ sunt cautiones. Item per actionem ad exhib. f. si charta sit mea: alias actione in factum, si mea interfit exhiberi. qd est notabile. cum alias in rebus alijs detur ad exhib. etiam si res non sit mea, interfit tamen mea exhiberi mihi: vt infra ad exhib. l. iij. §.

est autem. & §. sciendum. & §. si quis autem. & §. penult. Item per actionem vel interdictum de tabu. exhib. si neget se tabulas habere, vel debere exhibere: vt j. de tab. exhib. l. j. alia si confiteatur, locum habet edictum quem admo. test. ape. vt infra quemad. test. ape. l. ij. §. fin. Item per act. neg. gest. à spontaneo gestore.

e Professionis. vel non, subaudi: quia eiusdem iuris debet esse successor: vt hic. & §. e. prætor. §. si seruus. & l. si quis ex argentarij. §. cogentur. & infra de reg. iu. l. in omnibus officij. §. non debet.

f Contineri. nisi cum heres dolo nil fecit: vt infra. §. quod si nihil.

g His verbis. quæ sunt supra eod. si quis ex argentarij. §. j. & not. hic quod non sunt pares successor rei & iuris: vt infra ad Treb. l. j. §. si heres. Arg. contra infra de except. rei vendi. l. vlt. & infra de iur. iur. l. etiam.

h Dolo malo. vel lata culpa. vt §. eod. vbi.

i Ei. scilicet heredi.

k Tenebitur. scilicet actione in factum ad interesse. & no. hic denuntiationem quem (id est aliquem) facere esse in dolo: vt hic, & j. quæ in frau. cred. ait prætor. §. si quis particeps. & C. de rei vin. si fundum. & facit ad vim nunciationis. j. de adult. l. qui vxori. & in auth. vt cum de app. cog. §. si igitur. col. viij. Item ad id quod debet heres retinere antequam tradat, facit infra de tribu. quod in heredem. §. si seruo.

l Cogendus est edere. scilicet vtili actione in factum.

m Quia & hi. No. ex quo est eadem ratio, debet esse idem ius: vt j. ad l. A quil. illud.

n Decurritur. sed an hodie idem, vt eorū fidei & rationib⁹ creditur: videtur idem. Primo, quia nõ inuenitur mutatum: ergo stet: vt C. de testa. sancimus. Secundo, quia videtur iure nouo

interesse accepit, locum actioni non habebit: neq; augmentum, neque deminutionem.

Vbi potest dari actio ordinaria ex contractu vel quasi ad edendum, cessat officium iudicis, & actio in factum ex hoc edicto: quæ sunt remedia subsidiaria.

IX. PAVLVVS libro tertio ad Edictum.

Q Vædam sunt personæ, quas rationes nobis edere oportet, nec tamen à prætor per hoc edictum compelluntur: veluti cum procurator res rationesve nostras administrat, non cogitur à prætor per metum in factum actionis rationes edere: scilicet quia id consequi possumus per mandati actionem. Et cum dolo malo soci⁹ negotia gessit, prætor per hanc clausulam nõ interuenit. est enim pro socio actio. Sed nec tutorem cogit prætor pupillo edere rationes: sed iudicio tutelæ solet cogi edere.

Hoc edictum habet locum in successores vniuersales argentarij, licet eiusdem professionis non sint: tamen secus in successoribus singularibus, sed ad eos in subsidium recurritur vtili actione. h. d.

Nihil interest si successores aut pater aut dominus argentarij eiusdem fuerunt professionis: quia cum in locum & in ius succedat argentarij, partibus eius fungi debent. Is autem cui argentarius rationes suas legauit, nõ videbitur contineri, quia iuris successor his verbis si-

A & nouissimo confirmatum: vt C. de consi. pe. l. ij. in fin. & in auth. de fideiuf. §. fin. col. j. Tertio, quia hodie iurant vbi que vel inter se, vel comuni suarū ciuitatū, omnia legaliter agere: vnde instar tabellionum debet eis crediti: vt hic, & C. ad l. Cor. de fal. si quis decurio. Quarto, quia minus publicæ auctoritatis exigitur in his quam in tabellionibus: cum tabellio nõ possit esse seruus: vt C. de tabu. l. generali. lib. x. & j. de testa. l. q. testamento. §. seruus. sed argentari⁹ sic: vt §. e. prætor. §. sed & si seru⁹. Sed non obstantibus supradictis puto contra. f. vt non sit hodie eis vel eorum rationibus credendum pro se: sed contra se sic, cū sint priuatæ scripturæ: vt C. de proba. l. instrumenta. & l. ex eplo. & l. rationes. nam tempore harum legum publicæ auctoritate eligebatur à fisco forte: vt infra. l. proxi. §. ideo. & forte vsque ad certum numerum, vt & medici: vt C. de epif. & cle. parabolani. sed hodie quilibet est pro voluntate sua.

o Ceterū. id est certe. p. Et iurantibus. not. de hoc iuramento vt hic, & §. eod. si quis ex argentarij. §. exigitur. & infra de bo. aut. iudi. post. l. fi.

q Iubet. scilicet prætor. r Pertinet. facit supra eo. si quis. §. pertinere.

A Rgentarius. } C A S V S. Dicitur est §. in multis locis quod argentarius cogitur edere rationes. hoc est verum siue litigetur contra eum, siue contra alium. & est ratio, quia &c. { E D I. } Hic dicitur quod rationes cū die & consule edi debent. aliter enim intelligi non possunt: sed vniuersitas, id est liber rationum ipsarum non editur: sed id tantum quod est necessarium. { C V M A V T E M. } Petij mihi edi rationes ab argentario meo dum conueniret ab aliquo, vel cum ego alium conuenirem: & tunc argentarius non edidit: ideoque fui condemnatus: vt puta quia continebatur in instrumentum rationum quod mutuauit. x. Titio: & cum conuenirem Titium argentarium, nõ exhibuit librum rationum, vnde perdidit causam. illud refertur ad id quod dico. f. causam meam perdidit. Exemplum illius dicti. Vel fui condemnatus, &c. est tale: vt puta quia scriptum erat in libro rationum argentarij quod solueram creditori meo: ipse autem creditor hoc negabat. & cum argentarius non exhibuerit librum, fui condemnatus illi creditori meo, in quo continebatur quod solueram. tenetur quidem argentarius ad interesse meum. Sed huic casui sic opponitur: imò videtur quod argentarius non tenetur. nam aut probaui, & imputabitur mihi: aut iudex non admisit probationes meas, & imputabitur ei. aut non possum nunc probare contra argentarium, & potui tunc: & sic imputetur mihi si nõ probaui cū potui. ad quod dicit iurifcon. quod bene potuit esse quod tunc nõ potui probare: sed nunc possum probare. Pone, nunc habeo instrumentum vel testem, vel editum mihi instrumentum rationum: quæ omnia tunc nõ habebam. & ad hoc inducit vnū simile: Ecce instrumentum quo Titius erat mihi obligatus, vel subripuisti, vel in aquam proiecisti. egi contra Titium debitorem meum, & probare non potui quod haberem probationes aliquas: nunc ago contra te, & habeo probationes quibus in principali negotio vti potuissem si tunc habuissem: vnde potest hoc esse.

C rationes quæ ad se pertineat, edi iubet. q Ad nos enim pertinet non tantum cum ipsi contraximus, vel successimus ei qui contraxit: sed etiam si is qui in nostra potestate est, contraxit.

Argentarij, & omnes qui gerunt officium publicum, coguntur suas rationes edere. Bar.

x. GAIVS libro primo ad Edictum Pouinciale.

A Rgentarius rationes edere iubetur. nec interest, cū

cessarium. { C V M A V T E M. } Petij mihi edi rationes ab argentario meo dum conueniret ab aliquo, vel cum ego alium conuenirem: & tunc argentarius non edidit: ideoque fui condemnatus: vt puta quia continebatur in instrumentum rationum quod mutuauit. x. Titio: & cum conuenirem Titium argentarium, nõ exhibuit librum rationum, vnde perdidit causam. illud refertur ad id quod dico. f. causam meam perdidit. Exemplum illius dicti. Vel fui condemnatus, &c. est tale: vt puta quia scriptum erat in libro rationum argentarij quod solueram creditori meo: ipse autem creditor hoc negabat. & cum argentarius non exhibuerit librum, fui condemnatus illi creditori meo, in quo continebatur quod solueram. tenetur quidem argentarius ad interesse meum. Sed huic casui sic opponitur: imò videtur quod argentarius non tenetur. nam aut probaui, & imputabitur mihi: aut iudex non admisit probationes meas, & imputabitur ei. aut non possum nunc probare contra argentarium, & potui tunc: & sic imputetur mihi si nõ probaui cū potui. ad quod dicit iurifcon. quod bene potuit esse quod tunc nõ potui probare: sed nunc possum probare. Pone, nunc habeo instrumentum vel testem, vel editum mihi instrumentum rationum: quæ omnia tunc nõ habebam. & ad hoc inducit vnū simile: Ecce instrumentum quo Titius erat mihi obligatus, vel subripuisti, vel in aquam proiecisti. egi contra Titium debitorem meum, & probare non potui quod haberem probationes aliquas: nunc ago contra te, & habeo probationes quibus in principali negotio vti potuissem si tunc habuissem: vnde potest hoc esse.

Controversia.

† Bald. hic estum text. reputat sin. gu. ad hoc quod notarius potest donare seu vendere sua abbreviatio ne seu procolu. Bol.

a *Controuerfia. sed si contra ipsum ago: nō videtur quōd debeat mihi actori edere. vt C. eo. qui accusare. quæ est contra. sed ibi in instrumentis; quæ sunt rei tātum: hic in rationibus, quæ quasi communes sunt: vt s. eo. prætor. §. j.*

b *Vllos, vt scholares magistros. Accursius.*
c *Ab similes, similes enim cogit: vt nummularios: vt s. eod. quædam. §. pen. Item tabeliones sunt cogendi argu. huius. l. rationes exhibere non opus fuent: licet non nisi data pecunia edere ve liat.*

d *Publicam habeat. nō tamen officium publicum dico, cum serui etiam admittantur: vt supra e. l. prætor. §. sed & si seruus. qui ad publica facta non admittuntur: vt infra de testi. l. iij. & l. qui testamento. §. seruus. sic j. de excu. tu. l. athletæ. §. ij.*
e *A capite. id est cum die & consule, quæ sunt in capite: vt supra eod. l. j. rationes & l. si quis ex argentariis. §. §. si initium. sed secus in instrumentis: vt supra eo. l. j. §. editiones, & facit supra de ori. iur. l. j.*

f *Partes tantum necessarias tantum edat: vt supra eo. ne quælibet. & secundum lectum huius hoc intelligitur. §. de §. vide qd legi. & senatuscon. l. na. Pen. de iniuriis.*
g *Interstit. scilicet in r. compit. factum: vt supra eo. v. tu. de elec. bi. §. is. & l. si quis. §. ex hoc edicto.*

h *Condemnatus sit. alicui enim soluerat: quam solutionem poterat probare ex libro rationū. & quod subiicit, siue quod petierit &c. quia mutauit alicui, quod per eū dē librū probare poterat.*
i *Hoc procedat. id est an istud verum sit.*
k *Potest probare. hoc dicit opponendo, non ponendo.*

l *Probantem. f. eum.*
m *De seipso. cum non probauit.*
n *De iudice. quando eū probātem non admittit: quo casu actione in factum iudicem conueniet in quantum viro bono videbitur: vt insti. de obli. quæ ex quasi delic. in prin. & facit infra de eui. si per imprudentiam.*
o *Sed non ita est. nunc soluit.*

p *Conditio. Primo casu datur cōditio furtiua, & actio furtiua ad duplum quæritatis quæ continebatur in cautione. In secundo datur actio damni iniuriæ, siue legis Aquiliæ ad interesse, siue ad damnum: vt hic, & j. de fur. l. qui tabulas. §. penul. & l. quidam tabularum. in prin. & §. si. & j. ad l. Aquil. l. in lege Aquilia. Accursius.*

q *Probare. scilicet contra debitorem: non contra corruptorem vel farripientem.*
r *Probare possumus. si enim probare nunc non possumus nos vincere potuisse, ergo non probamus nostrum interesse: & sic non fieret condemnatio nec hic, nec in superiori casu.*

s *Exempla. §. C a s v s. Instrumenta edebantur sine die & consule: sed quæro an ille qui edit, debeat subscribere vt cōfiteatur se edidisse: & responderetur quōd non.*

A s *Exempla. quæ dātur sine die & consule: vt s. eod. l. j. §. editiones. & ex quibus exemplis nō fit probatio: & ideo nō fit necesse subscriptionem fieri: vt hic, & C. eo. procurator. Accur. t. F oemine. Virilis. eadem ratione à tutela: vt C. quando multu. off. fun. potest. l. j. sic & à postulatione: vt infra de postu. l. j. §. sexum. sic & in similibus: vt infra de reg. iur. l. ij.*

nes vel ipso edente, vel alio modo nactus, aut alijs instrumentis vel testibus, quibus illo tempore aliqua ex causa vti non potuit, possit probare potuisse se vincere. licenim & de cautione subrepta aut corrupta competit cōditio, p & damni iniuriæ actio: quia quōd antè nō potuimus intercepta cautione probare, q & ob id amissimus, hoc nunc alijs instrumentis aut testibus, quibus tum vti nō potuimus, probare possumus.

B *Non debet edi totus liber, sed tota ratio prout pertinet ad petentem. Bartolus.*

XI. *MODESTINVS libro tertio Regularum.*
XII. *CALLISTRATVS libro primo Edicti monitorij.*
XIII. *VLPIANVS libro quarto ad Edictum.*

XI. *MODESTINVS libro tertio Regularum.*
XII. *CALLISTRATVS libro primo Edicti monitorij.*
XIII. *VLPIANVS libro quarto ad Edictum.*

XI. *MODESTINVS libro tertio Regularum.*
XII. *CALLISTRATVS libro primo Edicti monitorij.*
XIII. *VLPIANVS libro quarto ad Edictum.*

DE PACTIS. †
TITVLVS XIII.

Hic incipit materia subtilis & bona: et in hoc principio primo ponit edictum: secundo eius derivationem: tertio definitionem. Secunda ibi pactum. Tertia ibi, est autem Bartolus.

I. *VLPIANVS libro quarto ad Edictum.*

Vius edicti æquitas naturalis est. Quid enim tā cōgruū fidei huma-

omne pactum. nam omne pactum est conuentio: & conuentio est genus: & ad omnia pacta pertinet verbum conuentio. nā & in vnum conueniunt qui contrahunt, sicut scholares in scholis. { SED CONVENTIONVM. } Conuentiones quædam remanent in suo nomine, vt vocentur conuentiones: nec transeunt in aliud nomen: & remanent in suo nomine proprio contractus: & ideo conuentiones vocantur, alia vero transeunt, & ob hoc nomen generale exuunt, & nomen speciale assumunt: vt emptio & venditio: vt hic dicit.
z *Huius edicti, quod est infra. eo. iur. gentium. §. prætor ait. sic & alijs laudat Vlp. edictum sequens: vt s. quod quisque iur. in princ. & quod dicit, naturalis, die, id est à naturali ingenio vel industria hominum introducta: quod est ius gentium. & sic ponitur ius naturale. nsti. de re. diui. §. singulorum. proprie autem non significatur nisi ea æquitas quæ communis est omnium animantium: vt supra de iustit. & iur. l. j. §. ius naturale. Et quia est hic naturalis æquitas, inducitur naturalis obligatio per pactum. infra de fideiuss. heres à debitore. §. seruo:*

tu. off. fun. potest. l. j. sic & à postulatione: vt infra de postu. l. j. §. sexum. sic & in similibus: vt infra de reg. iur. l. ij.

Hæc actio. §. C a s v s. Hic dicitur quæ hæc actio est in factu, quæ cōpetit contra argentarium non edentem: & nō datur post annum: nec in heredem argentarij datur: sed heredi eius cuius interest datur.

Hæc actio, in factu. Neque in herede. videtur quæ hæc actio nō fit ex maleficio: quia de peculio datur: vt s. eod. prætor. §. sed & si seruus. quod non esset si esset ex maleficio: vt j. de his qui deie. vel effu. l. j. §. cum seruus. Item nec ex cōtractu: quia in herede, & perpetuo daretur: vt j. de act. & obli. l. in honorariis. & l. ex cōtractibus. quod non est hic.

Ad hoc dicunt quidam eam anomalam. Vel dic quōd est ex cōtractu. nam & in quibusdam alijs hoc euenit quæ sunt ex cōtractu. quæ nec in herede, nec perpetuo dantur: vt s. si quis cau. si eū. §. qui iniuriarum. & j. de tribu. quod in heredem. & j. de edil. edil. sciendum. §. si. vel dic eā nō natuam, sed datuam: vnde amodo non debet queri datur in heredem, vel non.

Ex suo. heredis sci. licet, quōd habeat librum: vt s. eod. quædam. §. j.

In hunc tractatum elegantissimum commentum scripsit fr. Duaren.

DE PACTIS.

Vius. §. C a s v s. Prætor in huius edicti principio laudat edictum istud. secundo dicit vnde dicitur. tertio quid fit pactum. { CONVENTIONIS. } Hic dicit quōd nomen conuentio generale est ad

laudat edictum istud. secundo dicit vnde dicitur. tertio quid fit pactum. { CONVENTIONIS. } Hic dicit quōd nomen conuentio generale est ad

conuenit: quod ista ius in præstat dicitur.

conuenit: quod ista ius in præstat dicitur.

seruo. & l. fideiussor. §. fideiussor.

a Inter eos hyperbolicè loquitur: quia deū colere magis cōgruit: cū anima sit rebus quibuslibet præferenda: vt C. de sacros. eccle. sancimus. in fi. sic §. de iurif. om. iu. si per errorē. & C. de trans. nō minorē. & j. de act. emp. l. ex empto. in prin.

b Pactum. No. tria: pactio, & ex ea pactum, & ex pacto pax pacis: vt hic videtur dicere. sed secūdum Ildo. est totū ecōtra. nā à pace pactum: & à genitiuo pacti, addita o fit pactio. sed dic q̄ noluit deriuare: sed cōsignationē facere quāda: vt à pactione, id est à pacis actione dicatur pactum. nam in pacto pacis & concordia est actus. & hoc subijcit, vende, &c. vel dicitur pactum à percussione palmarum: vt j. de cē. l. j. circa princ.

c Duorum. per hoc à pollicitatione differt, cū pollicitatio sit solū offerentis promissio, & ideo nō valet nisi in casibus: vt j. de poll. l. pactum. sed promissio ad pollicitationem, & ad nudum, & ad vestitum pactū se habet: vt j. de edili. edic. l. i. ed. §. j. Si tamen in charta inuenitur pmissio: dic vt j. l. iurilgentium. §. quod fere. & instit. de inuti. stip. §. si scriptū. d. In idem. dandum vel faciendū vni nostrum ab altero vestrum. Sed quid si paciscamur ego & tu quod tertius det cui dā quarto: Respon. non est pactum. Item quid si vt tertius det vni nostrum: hoc est alium daturum vel facturū promissit: Respon. nec hoc valet: vt j. de verb. obli. stipulatio ista. in prin. Item quid econtra si ab vno nostrū alteri, hoc est quod dicitur alteri pacisci. si quando mea non interest. aliās enim bene esset pactum, & dicunt quidā non esse pactū, quia nō est ei cautū cui sum pactus: vt j. de reg. iu. quo tutela. §. si. & ita cū agere nō potest, nō habet ea quæ sunt pacti vestiti. Item nec solui ei potest, quia non est ei adiectus: & sic non liberatur quis si mihi tenebatur, & sic non habet ea quæ sunt nudi: vt j. de verb. obl. eū qui ita stipulatur. §. qui sibi. sed Io. dixit esse pactū, quod est verum: vt C. eo. l. debitorum. & l. pacto. Accur.

e Pactum & consensus. i. placitus cōsensus. q. d. spōtaneus. sed & nō spontaneus potest dici pactum: vt j. quod me. cau. si mulier. §. si metu. & est hic quædam figura quæ vocatur endiadydys, sicut alibi, Arma virumq; cano, id est armatum virum. f Generale. magis quā pactiois. g Negotiū contrahendi. id est obligationis constituendæ. h Transigendi. id est obligationis tollendæ. sed si hoc est pactū, in quo ergo est conuentio generalior pacto? Resp. quia qui conueniunt in se. hōis. vel in comedendo, conuenire dicuntur. non tamen pacisci: vt hic subijcitur.

i Agunt. id est aliqui faciunt. k Et veniunt. sic j. eo. l. rescriptum. in princ. l In vnam sententiam. id est volūtatē. vt hic, & C. de rescin. ven si voluntate. Accur. m Contractum. contractus præcedit obligationem. & obligatio actionem: vt diximus §. de eden. l. j. in princ. n Que verba. quandoque tamen fingitur sine verbis, vt in dote: vt C. de rei vxō. ac. l. j. in princ. Item in adoptione: vt §. de ado. his verbis. o Cōsensum nō stipulationē debere habere cōsensum: vt j. ti. j. l. cū Aquiliana. & j. de act. obl. l. obligationū substantia. §. fin. & cōsensum inducit naturalē obligationē: vt j. de fideiuf. heres à debitore. §. seruo. & §. e. l. in prin. ergo & stipulatio habet naturale vinculū. de ciuili cōstat, cū à iure ciuili sit induta. secūdū Io. & Azo. sed Albe. dicit nō habere in se natu-

næ, quā ea quæ inter eos placuerunt, seruare? Pactū autē à pactione * dicitur: inde etiam pacis nomen appellatū est. Et est pactio, duorum pluriūve in idem placitum † consensus.

Verbum cōventionis est generale ad omnia pacta contractus & distractus. Bart.

Conventionis verbū generale est ad omnia pertinēs de quibus negotij contrahē distrahendiq; causa cōsentiunt qui inter se agunt. Nam sicuti cōuenire dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum locum colliguntur & veniunt: ita & qui ex diuersis animi motibus in vnu cōsentiunt, id est in vnam sententiā decurrunt. Adeo autē conuentionis nomen generale est, vt eleganter dicat Pedius, nullam obligationē, quæ non habeat in se conuentionem, siue re siue verbis fiat. nā & stipulatio quæ verbis fit: nisi habeat consensum, nulla est.

Continua sic, dictum est supra quod conuentio est genus: & istud genus diuisit in duas partes: quia aut animo contrahendi, aut animo transigendi seu distrahendi, nūc

A rale vinculū, sed ciuile tantū: vt instit. de act. §. de cōstituta. & j. sol. mat. l. ex diuerso. §. j. potest etiam hoc defendi, quasi hic ciuilis habeat robur, vt in chirographo, & in re iudicata, sed prima verior est: licet autē in stipulatione sit necessarius consensus, tamen non sufficit, nisi exprimat verbis: vt infra de verb. oblig. l. j. in princ. licet in quibusdam alijs, vt in venditione & similib' sufficiat: vt instit. de obli. ex conf.

hic ponit aliam diuisionem: quia conuentionum quedam sunt nominata, quedam innominata: vt hic vsque in fin. l.

Sed conuentionum pleræque P in aliud nomen transeunt: veluti in emptionem, in locationē, in pignus, vel in stipulationem.

Conuentionum alia tacite: alia expresse: & hoc quādoque fit inter absentes per nūcium, vel per epistolam: quandoque inter presentes. Et si debitor creditori suo cautionem dederit, intelligitur tacite pactus de non petendo, & debitori dabitur exceptio pacti: si pignus redditum sit, nisi contrarium sit actum. h. d. cum l. sequenti.

II. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

Labeo ait, conuenire posse vel re, & vel per epistolā, vel per nūciū inter absentes quoque posse. Sed etiā tacite consensu conuenire intellegitur. Et ideo: si debitori meo reddide im cautionem, † videtur inter nos conuenisse ne peterem: profuturamque ei conuentionis exceptionem placuit.

III. MODESTINVS libro tertio Regularum.

Postquā pignus vero debitori reddatur: si pecunia soluta non fuerit, debitū peti posse, dubium non est

alia inter absentes. Item alia expressa, alia tacita. Dic tamen re, id est sine verbis, vt in reddita cautione, & in alijs tacitis: vt j. eo. l. item quia. & in duabus ll. seq. quæ sunt re: vt instit. qui. mod. re contra. obli. per totum. & supple. vel verbis expressis. & vnus & alter modus fit inter absentes: vt per nūcium, vel per epistolam: vt subijcit & inter presentes: vt colligitur ex verbo, quoque, quod subijcitur. & expressum est infra de constit. pecu. l. qui autem. §. fin. sic & in constituendo procuratore: vt j. de procu. l. j. §. j.

r Possit. scilicet prædictis modis. s Sed etiam. redit ad rem.

t Et ideo. non est bona ratio vel illatio si dicam, quia ita est in quibusdam, ideo est hic. vel sic est in aliquibus, ergo est hic. Vnde sic apta literam, & si debitori meo reddidi cautionem, ideo videtur inter nos, &c. Alij subaudiunt, nec in alijs est maior ratio, ergo hic similiter esse debet: vt argum. j. de verb. oblig. l. à Titio. in fine j. respon. eodem modo dicitur & obijcitur. j. eo. l. item quia conuentiones, vbi fit alia diuisio pactorum.

u Postquam. Dubium non est. sed quæ est diuersitatis ratio inter pignus & cautionem? Respond. secundum M. & H. quia in cautione ius consistit obligationis, in pignore non. sed hoc falsum est, quod in scriptura fit ius obligationis: vt infra de pignor. l. contrahitur. Dic ergo secūdum Ioan. quia reddita cautio non affert aliam vtilitatem debitori, affert ergo istam scilicet vt liberetur, ne aliās nil agatur: vt infra de lega. j. si quando. & supra si quis cau. l. penult. sed pignus redditum plerunque vtilitatem affert aliam, & maximè scholaribus in libris: vt infra de preca. l. certe. §. fina. Item quid si apud debitorem meum inuenitur cautio cancellata, vel non cancellata: nunquid præsumitur ei reddita? Respond. non. & quod hic dicitur, verum est quod præsumitur liberatus, si probet vel aliās confet redditam: & facit pro hoc C. de Lat. liber. tol. authent. ad hoc §. ille autem. Item vt tollatur occasio infidiarum per vxorem vel per alium, qui surriperet instrumenta, & debitori daret: vt

* Sine à paco aut paciscor. hic enim verba le pro verbo positum est: vt l. 3. de dam. infect. j. † placitum est consensus.

a Bald. hic dicit istam glo. sing. q̄ pactum inter aliquos vt tertius det alteri tertio, siue quarto, non valet: vno addito, q̄ omne pactū per quod vnus debet cōsequi omne lucrum, aliis omne damniū, non valet. l. si nō fuerint. §. si. ff. pro soc. Bolog.

b Et male secundum B. B. P. & Laf.

237
de reprob
habet per
s. p. Ale.
et las.

retur infir. de pupil. sub. §. igitur. & secundum hoc intelli-
gitur. j. de probat. si chirographum. vel dic quod hic inue-
niebatur a cancellata penes creditorem. Item facit pro hoc.
j. de dona. cau. mor. l. mortis causa. le. v. §. Titia. & j. de li. leg.
lij. in prin. & C. de remis. pig. l. creditricem. nam ibi constat

cautionem redditam.
cautius est ergo debi-
tori ut faciat sibi fieri
confessionem de so-
lutione. vt C. de so. pe
cunie. & C. de testi. te-
stium. & in authen. de
testi. §. licet. coll. vij.
quauis autem non fa-
ciat plenam probatio-
nem, tamen aliquam
presumptionem face-
re negari non potest,
secundum personarum
varietatem.

a Nisi specialiter. hoc
refertur tam ad pro-
ximum superiorem ca-
sum: vt infra de liber.
leg. l. j. §. fin. quàm ad
superiorem: vt infra
de proba. si chirogra-
phum.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

nisi specialiter a contrarium
actum esse probetur.

*Prosequitur eandem materiam, scilicet
de tacita conventionione. & breuiter hoc in-
tendit: Inuecta in domum conductam sunt
tacite obligata pro pensione. Bartolus.*

IIII. PAVLVVS libro tertio
ad Edictum.

Item quia conventiones
etiam tacitæ valent, placet
in vrbanis habitacioni-
bus locandis inuecta illata d
pignori esse locatori, etiã
nihil nominatim conueni-
rit. Secūdm hæc & mutus e
pacisci potest.

*In stipulatione dotis inest tacita condi-
tio, si matrimonium sequatur. Bartolus.*

Huius rei f argumentum
etiam stipulatio dotis causa
facta est. nam ante nuptias
male petitur, g quasi si hoc
expressum fuisset: & nuptijs
non secutis h ipso iure euanes-
cit stipulatio.

*Que in p̄sationibus dicuntur, in se-
quentibus repetita intelliguntur. Barto-
lus.*

Idem Iuliano placet. Ex
facto etiã consultus, i cū con-
uenisset vt donec vsuræ sol-
uerentur, fors nō peteretur,
& stipulatio purè concepta

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

tem quia. **C A S V S.**
Secundum exemplū
de tacito pacto: quia si
conduco hospitium:
quidquid ibi inferam,
est domino domi obligatum locatori tacite.
Tertium exemplū
est, vt ecce contraxi
matrimonium cū mu-
liere. stipulatus fui do-
tem. si petā ante nup-
tias non possum: quia vi-
deor stipulatus tacite
si matrimonium sequa-
tur. vnde matrimonio
non sequo euanes-
cit stipulatio. **ITEM.**
Hic ponit quartū ex-
emplum, de tacito pacto.

A quia transmittit legatarius ad heredem suum legatum inte-
rim, licet aliud sit in expressa conditione: vt C. de cad. tol. l. j.
§. si autem. dies autem obligationis nullo modo cedit, etiam
in tacita: vt j. de cond. & demon. l. j. §. fi. & j. de ver. obl. inter
stipulantem. §. sacram. Dic ergo vt modo dixi secundum Io.

Item nō ob. prædictis.
j. de arb. l. ita demū. **b** Dic quòd
ibi tacita
conditio in-
est exem-
ptioni non
obligatio-
ni. B. B. A.
le. & las.

**Iurisconsultus prosequitur hic aliam di-
uisionem.**
V. VLP IANVS libro quarto
ad Edictum.

Conventionum autem
tres sunt species. aut e-
nim ex publica^m causa sunt,
aut ex priuata. ⁿ priuata aut
legitima, aut iurisgētium. ^o
B Publica conuentio est, quæ
fit per pacem, quotiens inter
se duces belli quædam paci-
scuntur. **P**

*Hic prosequitur iurisconsultus vnum
membrum diuisionis posite in l. præce-
denti. & hoc intendit. Illa dicitur esse le-
gitima conuentio, quæ lege aliqua confir-
matur. & tunc ex ea actio nascitur, si conuentio,
ordinabatur ad actionem producendam.
Si verò ordinabatur ad tollendam actio-
nem, tunc tollit actionem. hoc dicit. Et
diuiditur in duas partes. primo ponit di-
ctum in genere, designando quæ dicatur
legitima conuentio. secundo, in ver. Et
ideo, & c. insert ex iam dicto secundum in-
tellectum.*

VI. PAVLVVS libro tertio
ad Edictum.

Legitima q conuentio est,
quæ lege aliqua confir-
matur: & ideo interdū ex pa-

sione pactorum, quia alia sunt tacita, alia sunt expressa. Item
alia inter præsentis, alia inter absentes. hic autem ponit aliã
diuisionem: quia alia sunt publica, vt induciæ & fœdera, ami-
citiæ & treuge inter aliquos duos: alia priuata, sed priuata aut
ex ipso iure ciuili introducuntur, vt illa quæ lege confirmã-
tur, aut ex iuregentium introducuntur, tamen auxilio legis
pariūt actionem. & hoc est quod dicit, & ideo interdum, & c.
m Aut enim ex publica, quæ sit publica, per exempla dicit, nō
per definitionem: sed definias ius publicum, vt s. de iusti. &
iu. in l. j. §. publicum. sed nonne publica est de iuregent. quia
statim fuit cum homines fuerunt? quomodo ergo vt species
opposita ei hic ponitur? melius dixisset, conuentionum alia
est iurisgen. alia legitima: & iurisgent. alia publica, & alia pri-
uata. Sed dic quòd hoc genus iurisgent. restringitur, vt non
comprehendat hanc suam speciem, scilicet publicam. sic & s.
de adop. l. j. §. j.

n Priuata, nec de priuato iure definiendo dicit: definias tam-
en vt s. de iustitia & iure. l. j. §. priuatum.
D **O** iurisgentium. nec de hoc definitio dicit, sed diuidendo: vt
j. l. iij. in prin. sed innotescit tibi. per hoc quod habes. s. de iu-
stitia & iure. l. ex hoc.

p **P**acificuntur, vt treugas, quæ sunt in longū tempus. Itē in-
ducias quæ sunt in breue: vt j. de cap. l. postliminium. §. in-
ducias. Item fœdera, amicitia & qualia vel in aqualia: vt j. de
cap. l. non dubito. & hoc in expressis. tacite etiam pacisci vi-
dentur, eo quòd legati hostiū securi sunt tacite eis securita-
te data per. l. vt j. de lega. l. fina. est & in multis alijs officium
ducis belli, quæ patent infra de re mili. l. officium.

q **L**egitima, id est de iure ciuili: vt contractus emphyteu-
ticus: vt institut. loca. & conducti. §. adeo. & litera-
rum obligatio: vt institut. de lite. obliga. in prin. & ver-
borum: vt instit. de ad. §. de constituta. Dicitur enim con-
uentiones supradictis legibus confirmantur: vt spon. largi-
tas, vt in authent. vt spon. largi. in princip. col. ix. & quod
sequitur, & ideo, & c. quasi dicat: quia pacta, nuda scilicet
& vestita d etiam, fomentum, id est auxilium per legem acci-
piunt. ex pacto scilicet nudo interdum actio nascitur: inter-
dum, quia non semper: vt ecce nascitur cum iuuatur lege, vt
in contractu donationis. **e** Cod. de don. si quis argentum.
§. fin.

b Dic quòd
ibi tacita
conditio in-
est exem-
ptioni non
obligatio-
ni. B. B. A.
le. & las.

Conventionum. **C A S V S.**
Dictum est
supra de duplici diui-

c Glo. se-
quitur P.
qui dicit q
appellatio-
ne pacis nō
venit treu-
ga, nec in-
ducia.

d Ista sub-
auditio nō
placet Ale.
& las.
e Istud ex-
plum displi-
cet Bar. B.
Pau. et la.
§. fin.

§. si. licet hoc sit nouum ius. Item in dote: vt C. de do. promiss. l. ad exactiorem. & Cod. de rei vx. actio. l. vnica. circa princip. & in alijs idem vbi nuda pactio parit actionem siue iure ciuili, siue pratorio: vt infra eod. si tibi. §. de pignore. nam hic generalius procedit quam huius l. princip. Sed quando ex nudo pacto datur actio: potest dici vestitum legis auxilio. & quod in fin. dicitur, senatusconf. adiuuatur: scilicet ad eandam, vt pactum quod fit inter heredem & fideicommissarium de soluendis legatis debitis: quod etiam tacite intelligitur: vt instit. de fideicommiss. herede. §. sed quia. & §. postea. & quando restituitur creditor in antiquum debitorem muliere subducta: vt infra ad Vell. quamuis. §. si cum essem. Item exemplum infra de dona. inter virum & uxorem. l. si stipulata. tollitur autem. l. coadiuante: vt per acceptilationem a Gallo Aquilio inductam: vt infra de accepti. & vno. §. eius. Item per pactum nudum tollitur iure pratorio etiam ipso iure: vt in actione furti & iniuriarum, & similibus: vt infra eod. si tibi. §. quaedam. aliam naturalis tantum tollitur: vt infra de solu. Stichum. §. naturalis. sed senatusconf. adiuuante pactum, tollitur actio: vt si fiat pactum inter heredem & fideicommissum. vt alter eorum tantum legata soluat & debita. Item exemplum potest poni vbiunque tollitur Maced. vel Vell. senatusconf. non tollitur tunc contractus conuentione tacita per senatusconf. inducta. & exponitur sic, iuuatur scilicet pactio. vel dic, iuuatur, scilicet mulier. l. Iustiniani, quae dicit eam non teneri, nisi in casibus: vt Cod. ad Vell. antiquarum. vel senatusconf. vt infra ad Vell. quamuis. §. si cum essem. vel si vis, intellige totam legem in vestitis. & quod dicit, interdum: hoc ideo, quia quandoque non, vt infra de verbor. obligat. generaliter. & l. sequen. & secundum hoc iuuatur eo ipso quod non infirmatur. b Sed opponitur secundum primum intellectum: aut enim valet pactum, & tunc non confirmatur: quia non oportet. aut non, & tunc non potest confirmari: vt infra de actionibus & obligat. l. obligationes. Respond. illa intelligitur in prorsus prohibitis conuentionibus, haec autem in his quae praeter legem sunt: argu. infra de verb. oblig. generaliter. & l. stipulatio ista habere. §. alteri. Accursius.

Actio nascitur, vel tollitur, quotiens lege vel senatusconsulto adiuuatur.

Conuentio iurifigentium nominata parit actionem: secus si est innominata, nisi impletio iuste cause, vel coherencia contractus vestiat. hoc dicit vsque ad §. si ob maleficium.

A praestare pupillo. nunquid valet pactum? Respon. quod non. Tertium exemplum pone, pactus tui tecum vt Romam vadas, & hoc ex interuallo cum tibi aliquid venderem non valet tale pactum, puta vt actionem pariat, sed exceptionem: & non fuit de substantia prioris contractus. & hoc subiicit. adeo

VII. VLPIANVS libro quarto ad Edictum.

Iurifigentium conuentiones quaedam actiones pariunt, quaedam exceptiones. a Quae pariunt actiones, in suo nomine b non

autem. {A D E O.} Vendidi tibi librum pro decem, nec dedisti mihi decem, nec ego tibi librum: nunquid possumus nudo consensu recedere a contractu? Et respon. quod possumus in totum: & valet pactum tale. ergo si in totum recedere possumus, & in parte:

vt si vendidi tibi pro x. possumus conuenire in idem pro viij. vel pro vj. Item etiam pone: vendidi tibi codicem, & possumus conuenire codicem esse tantum venditum. valet talia pacta: & reuocatur contractus totus. subiicit tamen vnum in quo non reuocatur contractus totus: vt ecce vendidi tibi librum, & tu duobus heredibus decessisti relicti. si cum vno herede paciscar, & cum alio non: dicitur hic quod non reuocatur totus contractus, sed pars tantum. {P R A E T O R A T I T.}

Di. Dicitur est §. eod. titu. quod quaedam pacta valent: de quibus pactis intelligatur, hic dicitur: nam illa pacta sunt seruanda, quae non sunt dolo, neque contra legem, neque contra edictum principum facta. {P A C T O R V M.} Hic dicitur, quod quaedam pacta sunt in rem & generaliter concepta: vt si paciscar quod non petam: nam tale pactum reo & fideiussori prodest. quaedam sunt in certam personam, vt si paciscar ne a Titio petam: vtrum sit pactum personale, aut generale, ex verbis in pacto apposis cognoscere potes: cum persona pacto inserta non semper faciat pactum personale. {D O L O M A L O.} Iste. §. continuatur ad superiora sic: Dicitur est ea. l. §. praetor ait. quod pacta seruanda sunt quae non sunt dolo: sed quid si fiat dolo? dicit iste. §. & quidem si sit pactum dolo, non seruatur. & sit pactum dolo malo, vt ecce, induxisti me dolo vt fundum venderem: & hoc dolo malo, quia pacto fraudulento. & de hoc nihil dicit praetor: sed iurifcons. dicit quod aliud est iniquum: vt ecce feci tibi pactum de non petendo, postea volo fraude te inducere ad hoc vt facias mihi pactum de petendo, & vt liceat mihi petere, iniquum quidem peto, & pactum superuacuum: vt ecce induxisti me dolo vt remitterem: remisi. & sic non valet pactum. Si volo laborare vt facias mihi pactum de petendo, id est vt liceret mihi petere: non est necesse. {Q V O D F E R E.}

Inuenitur in prima parte instrumenti, quod Marcus spondit Titio. x. ad interrogationem Titij. & non erant stipulati, quia tunc temporis fuerunt absentes, & ideo dubitatur, aliter non dubitatur: vt instit. de in iur. stipu. §. si scriptum. & de fideiuss. §. fin. praesumitur quidem in recessisse stipulatio, nisi contrarium probetur. {S I P A C I S C A R.} Tu mihi condemnatus fuisti, vel domum meam combussisti: remitto per pactum, vt non tenearis, bene valet pactum. {S I P A C I S C A R.} Tibi nouum opus nunciaui, ne aedificares: si postea quam denunciaui tibi, remisi: si quidem in publico, & tu postea aedificabas: non valet pactum, nec remissio. si autem in priuato, valet pactum. idem in alijs: quia si paciscar vt furti non tenearis, si quidem de iam facto, valet, aliter non. {S E D E T S I Q V I S.} Apud te rem meam deposui, in qua re tu dolum commisisti: pactus fui tecum, vt de illo dolo non tenearis. valet pactum. {E T G E N E R A L I T E R.} Hic dicit quod quando pactum est contrarius, non potest aliquo modo confirmari: nec valet stipulatio super eo facta: vt in princ. l. sequen. quae continuatur cum ista. si ante aditam hereditatem pactus essem cum creditoribus, vt partem tantum praestarem: valet quidem tale pactum. Sed pone quod seruus meus sub conditione heredem institui. qui pactus fuit conditione pendente, vt partem tantum praestaret. & videtur pactum non valet de rigore iuris, cu alterius conditionis inueniatur tempore existentis conditionis: quia inuenitur liber, sed de aequitate valet: vt §. eod. §. Idem probat. & adducit duo exempla, nam si extraneus me filiumfa. heredem instituo, & paciscar cum creditoribus hereditarijs de parte soluenda: postea emancipatus a deam hereditarius: valet pactum quantum ad hereditatem, vt mihi pariat exceptionem doli. Id est si ante mortem patris mei pactus fui cu creditoribus patris mei, vt partem soluerem: valet pactum, & parit mihi doli exceptionem. Idem est ergo in seruo: vt in hoc. §. sed si. qui continuatur cum isto. Vinnianus.

a Exceptiones. De his non dicit hic: sed §. eo. si vnus. §. pactus. imo & hic aliqua dicuntur: vt §. eod. §. sed cum nulla. & §. sequentibus. §. §.

b In suo nomine. scilicet generali: vt dicatur conuentio, siue contra-

a Istud reprobatur per Bar. si stinetur tamen per Ang. Alex. & Inf.

b Bal. dicit ista gl. valde nota. ad hoc quod contractus in dubio praesumitur factus licite, & licitus, non illicite. Bol.

Iurifigentium. CAVS. In hac l. dicitur, quod iurifigentium conuentiones sunt, quarum altera parit exceptionem, de qua nihil hic dicit: altera vero parit actionem, & non vocatur conuentio, sed in suo proprio nomine speciali remanet: vt emptio, & alia quae hic ponuntur. quaedam autem sunt quae non transeunt in speciale nomen contractus, sed remanent in generali nomine, vt vocentur conuentiones: vt ecce dedi tibi aliquid vt aliquid mihi dares. sed si dedi, & non das: teneris actione praescriptis verbis. vel si dedi tibi aliquid vt aliquid facias. his enim casibus actio praescriptis verbis oritur. Item si dedi tibi Stichum vt Pamphilum manumittas, & manumisti: si Stichus a te euincatur, habes act. praescript. verb. non autem necesse est reuerti ad actionem in factum informandam a praetore: quod dixit quidam iurifcons. sed male dixit. Si promisi tibi decem ne mihi iniuriam facias, nunquid quidem teneor tibi? Et respon. quod non. {S E D C V M.} Conuenit inter me & te, quod permutarem meos codices nostros adiuuicem: & ego antequam darem meum, volo agere aduerus te: vt tuum mihi des, nunquid possum? Et respon. quod non: quia fuit nuda pactio, quae actionem non parit, sed exceptionem. & est in hoc casu verum, quod non parit actionem. nec in contractu permutationis, nec vlllo alio contractu. Sed dominus M. aliter casum huius §. ponit. dixit enim, quod credebatur aliquis se mihi teneri, cum non teneretur: & promissit ex ea causa, & non suberat, hoc casu non valet promissio. sed prima verior est. {Q V I N I M O.} Pone. vendidi ego librum, & incontinenti paciscor vt Romam vadas. ex isto enim nudo pacto oritur act. praescript. verb. imo plus operatur, sed informat actionem veterem ex vendito, vt pos sit agi contra te vt Romam vadas. Sed respon. quod talis actio non est nuda, imo vestita vicinitate contractus. sed si est nuda, vt quia facta esset ex interuallo, non pareret actionem: sed expone, parit, reo scilicet. Ad id autem quod dicit, quod nuda pactio ex interuallo facta, non parit actionem, sed exceptionem: readducit tria exempla. Primum, certum est quod mulieri debet dos reddi annua, bima, trima die. vnde si pacta fuit mulier cum viro, vt dos prius vel statim restituatur, non valet pactum. Secundum exemplum est, bene scis quod tutor tenetur aliquando ad pupillares vsuras, aliquando ad censesimas. pone ergo quod tutor conuenit ex interuallo vsuras

etiam in hoc casu, si pactus est, non valet, sed parit doli exceptionem.

contraus tantum, sed speciale sibi assumit nomen: vt infra de donatio. cau. mor. l. mortis causa capitur. & de bo. li. si patronus. §. si quis cum esset. non enim amittit generale nomē. vt s. eo. l. j. §. adeo. & s. de offic. eius cui man. est iuridi. l. j. in fin. & patenter probatur infra de prescrip. verbis. l. naturalis.

j. respon. quia ibi ponitur emptio sub illo inominato, do vt des: & cetera.
 a Similes. vt mandatū, mutuum, & pignus: vt supra eo. l. j. §. fina. Accursius.
 b Res. id est pactio, vel conuentio: est enim rei verbum generale: vt j. si certum pe ta. l. j. in fine.
 c Causa. id est datio vel factū quod vestiet pactioem.

d Factus. Idem in alijs innominatis duobus: licet alia ibi detur actio. Sed quare permutatio, quæ est species de do vt des, nomen speciale habere non dicitur: vt hic, cum permutatio elegatius nomen habeat quam emptio: cum vno nomine, scilicet permutare, vel permutatio, hinc inde, id est vtramque partem comprehendat: quod non facit emptio: sed partē emptoris significat, vt veditio partem vendentis: Respon. hi dicuntur nominati, qui consensu contrahuntur in permutatio non consensu, sed rei interuentu contrahitur obligatio: & colligitur hæc ratio infra de rerū permu. l. j. §. item emptio. secundum Ioan. sed hæc ratio non videtur valere: quia commodatum & depositum, dicuntur hic nominati, & tamen non consensu, sed re contrahuntur. Quare dicas quod permutatio ideo non est nominatus, quia non statim cum facta est voluntate partium dat actionem, imò exigitur rei interuentus: & tunc non ex rei interuentu, sed ex præcedenti pacto agitur: vt C. de rerum permu. ex placito. sed commodatum & depositū, & similes, statim vt fiunt actionem: non tamen sunt nisi re tradita: vnde re dicitur obligatio contrahi: & ideo nominati dicuntur: & sic prima ratio valet. vel dic vt no. C. de rerum permu. in rub. Præterea donatio olim erat innominatus, hodie verò nominatus secundum Io. cum ex solo pacto & consensu nascatur actio: vt C. de dona. si quis argentum. §. pen. & infra de rerum permu. l. j. §. item emptio. Item quid si in permutatio non dedit, sed paratus fui dare: Respon. non habetur pro dato: cū in his casibus liceat pœnitere: vt infra de condic. cau. da. de d. §. primo & secundo. & l. si pecuniam. §. si seruum. sed secus in contractibus nominatis, vel legatis: vt infra de condit. institu. l. vter ex fratribus. & infra. de annuis legatis. l. Marcia. in princ. ADDITIO. Hanc vltimam partem gloss. sequuntur docto. hic. Ex qua habes, quod sola oblatio in contractibus innominatis non habet vim implementi, adeo quod possit agi sicut si vere fuisset impletum: imò oblatio nō impedit quin sit locus pœnitentiæ, secundum Iasonem hic.

e Ciuilem obligationem. id est quæ parit præscriptis verbis actionem: vt infra proxime.
 f Stichum. ignorans alienum: aliàs de dolo teneor: vt infra de præscript. verb. naturalis. §. sed si dedi.
 g Manumissi. & ideo tenuit libertas, quia tuus factus erat: quæ reuocari non potest semel præstita: vt insti. qui ma. non pos. §. semel.
 h A prætor. scilicet viuo. q. d. nulla sit de iure: vel dic in factū subsidiaria, quæ est prætorica. q. d. ciuilis deficiat: vel certe non deficit ciuilis: vt subiicit. & sic dictum Iulia. quod est hic, & j. de præscrip. ver. l. naturalis. §. sed si dedi. corrigitur per Marcianum & Vlpianum, qui reprobant eum hic. Plus etiam dicit quidam quod tota distinctio Iuliani facta in d. §. sed si dedi. corrigitur, vt hodie indistincte præscriptis verbis actio detur: vt hic dicit.

i Nulla. contra videbatur, quasi causa subesset: sed tamen quia est pro nō causa, nulla obligatio nascitur, scilicet efficax ad agendū vel ad excipiendū, siue fuerit promissio per stipu-

stant, sed transeunt in proprium nomen contractus: vt emptio, venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum, & ceteri similes contractus. Sed etsi in alium contractum res non transeat, subsit tamen causa: c eleganter Aristo Celso respondit esse obligationem: vt puta dedi tibi rem, vt mihi aliam dares: dedi vt aliquid facias: d hoc *συνάλλαγμα* esse: & hinc nasci ciuilem obligationem. Et ideo puto rectè Iulianum à Mauriciano reprehensum in hoc, Dedi tibi Stichum, vt Pamphilum manumittas. manumissisti. §. euctus est Stichus. Iulianus scribit in factum actionem à prætoribus dandam: ille ait ciuilem incerti actionem, id est præscriptis verbis sufficere. Esse enim cōtractum, quod Ari-

lacione: siue nudo pacto: siue naturalis tantū, siue naturalis & ciuilis nata fuerit obligatio. nā & solutū repetitur: vt j. de condic. ob tur. cau. l. idem. §. quotiens. Idem in pignore dato multo magis. Est tamen aliqua, quia non est turpe quid promissum: secus si vt fiat, aliquid turpe promittatur: quia nulla est ipso iure: vt infra de verb. obli. generaliter. & l. si plagij. & solutum nō repetitur: vt C. de condic. ob tur. cau. cum te. Sed quid de pignore dato vt maleficium fiat: Respon. repeti potest per rei vin. vt j. ad exhi. de eo. §. pe. & fin. non condic. ob tur. cau. vt j. de condic. ob turp. caus. si ob turpem causam. sed si quis hoc repetit, si ille non vindicat: vt j. de iure fisci. l. Lucip. Accursius.

sto *συνάλλαγμα* dicit, vnde hæc nascitur actio.

Implementum causæ iniuste non vestit contractum innominatum. h. d. ex loquitur iste text. quando turpitudine nō erat ex parte promittentis, sed recipientis tantum: quia quando recipit aliquid, vt faciat illud ad quod gratis tenebatur, dicitur turpiter accipere. l. fin. infra de condic. ob tur. cau. Bartolus.

Si ob maleficiū ne fiat, promissum sit, nulla est obligatio ex hac conuentione.

Simplex conuentio innominata, si non vestitur implemento iniuste causæ, dicitur nulla. ideo nō parit actionem, sed si fiat ad liberandum, bene parit exceptionem. h. d. vsque ad §. quiniimo.

Sed cum nulla subest causa propter conuentionem: hic constat non posse constitui obligationem. Igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem.

Pacta incontinenti apposita nouā producant actionem, & veterem informant, secus si ex internallo. Bartolus.

Quiniimo interdum for-

ter intelligebat: vt puta quia credebatur quæ se mihi teneri, cū non teneretur: & promissum ex ea falsa causa quæ nō suberat, quo casu nō valet promissio: vt j. de exce. do. l. j. §. circa. vnde sua gl. bona esset: sed primus intellectus verior est.

igitur. caute incipit facere transitum ad cōtractus nominatus: acsi diceret, si in contractibus innominatis non valet conuentio sine causa, i. sine vestimento: etiam in contractibus nominatis vel factis alijs est eadem ratio: ergo sit idem ius: vt hic, & vt ar. C. ad l. Fal. l. fin. & infra ad l. Aquil. illud. vt sic iam generaliter nuda pactio non pariat actionem, sed exceptionem. Sed quod est nudum pactū? Respon. quando hoc contrahentes voluerunt vt esset nudum: vt infra eod. §. quod fere. Item quando fuit sola sponsio sine interrogatione: vt infra de polli. l. pactum. vel verius non est pactum, vt ibi. Item quando stipulatio est inutilis: vt quia vel inter absentes, vel quia præcessit responsio interrogationem, quod esse non debet: vt Cod. de vsur. l. j. vel aliàs sit inutilis. Habet enim in se pactum nudum: vt infra de accepti. l. an inutilis. j. respon. secundum Pisanam literam, quæ est ibi: & infra eod. si vnus. §. si acceptilatio. Sed hæc regula, quod pactum nudum non pariat actionem, fallit in casibus qui in his legibus inueniuntur: vt C. de do. promiss. l. ad exactionem. & C. de dona. si quis argentum. §. pe. & argu. insti. de act. §. de constituta. & infra de nau. for. l. periculi. & infra de vsur. l. etiam. & C. de vsu. l. frumenti. & infra de pollic. l. pactum. vel ibi non est pactum. his enim casibus ex nudo pacto nascitur actio, sed potest dici vestitum legis auxilio: vt supra eod. legitimum nudum pactum parere actionem, tale sit, acsi prorsus sterilis mulier generaret, vel virgo pariat, sed dicatur nudum ab alijs vestimentis quæ habent pacta, vt iam dicam. sic & dicit potest venditio nudum pactum ab alijs vestimentis præterquam à consensu. Accursius.

n Obligationem. scilicet efficacem.

o Quiniimo. quin pro etiam. & hæc dictio imò, potest aduersari ei quod dixerat de exceptione danda, quasi minus plene dixerit. sic corrigitur minus plene dictum: vt infra ad l. Rhod. de iac. l. fin. & pen. & §. fina. Vel verius aduersatur ei quod dixerat actionem non dari: sed certe hoc dari non infort, sed infert informari. Sed dic ex vi attractiua: illius dictionis etiam quæ sumitur ex illa quin, hanc dictionem imò duo operari: & quod actionem pariat: vt Cod. de pact. inter empt. & vend. l. ij. & quod informat: vt ponit exempla: & sic hæc dictio, vt, exemplificatiue ponitur. vel dic nouum intellectum: vt quod dixit, pariat exceptionem, scilicet perpetuam: vt pactum de non petendo in perpetuum: imò & plus, quia informat & pariat temporalem: vt si feci pactum

a. Nisi gl. dicit Bal. esse valde singularare hic. Nisi costet de contraria voluntate partium. Bar. & las. c. Dic q. ibi est contractus nominatus, nō pactum nudum ex mente. Bart. d. Difficile omnibus: est dic q. ibi non oritur actio ex pacto, sed ex lege, secundum las. e. Aliàs a. ctina.

etum usque ad annum non petere. quo casu noua forma datur & meta actioni mea, vt ante annum non agam: & si agā, exceptione repellar: & quod subijcit, vt in bo. fid. & c. similitudinariē ponatur, & dicat de ea informatione de qua prius dicebam. Et dicitur ideo actio informari a pacto, quia cum actio ex vendito conuenient dari ad precium, hic poterit dari ad hoc vt Romam vadās, si hoc incōtinenti conuenit: & ita impletur hæc actio a pacto: vt vestis impletur ab homine, & infirmatur vt faccus a frumento: vt hic, & C. de pact. inter emp. l. ij. Itē & ideo dici potest informari, quia cum actio ex vendito sit bonæ fidei sui natura, erit stricti iuris: cum loco eius præscriptis verbis actio detur: quæ est stricti iuris: vt supra si quis caut. si est. §. fina. nec enim actio præscriptis verbis suā naturam immutat, vt sit bonæ fidei, immo est stricti iuris: vt arg. j. de acti. empt. l. idē. §. j. Item interdū ideo dicit, quia si ex intervallo, nō informat: vt sequitur sed cum velit probare quōd nudum pactū hoc faciat: quare de eo nō posuit exemplum: sed de vestito coherentia contractus: sed dicit hoc esse nudum sui natura: sed cum nascitur, vestimenta sibi proxima sunt quæ assunt. Et nor. quōd pactum sex modis vestitur. Re, vt in mutuo & similitus: vt infra. quib. mo. re cōt. oblig. in princip. & per totum. Item verbis: vt in lit. de verb. oblig. in princip. Item literis: vt post biennium b in chirographo: vt in lit. de lit. obl. Item consensu: vt in lit. de oblig. ex consensu. Item coherentia contractus: vt hic. Item rei interuentu: vt in contractibus innominatis, vt §. eo. §. sed & si in alium. Sed quæ est differentia inter hoc vestimentum rei interuentu, & illud rei: Respon. quia vestimentum re vna cum pacto nascitur: sed rei interuentu potest esse quod dudum postea, vt si modo conueniam de permutando, & post anoum tradam, tunc enim vestitur primum pactum: vt C. de rer. permut. ex pacto. Possunt addi duo modi, scilicet rei principio: vt infra de pollic. l. j. §. j. Item legis auxilio, quod potest dici in omni nudo pacto quod actionem parit: vt dixi §. proxi. §. Item secundum quōdam vestitur iureiur. vt j. de ope. lib. l. vt iurifurandi. sed videtur quōd nullum pactum sit nudum: cum quodlibet habeat in se consensum, vnde vestiri consensu videtur. vt §. eo l. j. §. j. Respon. elegans & tenuis vestis est consensus, quæ non datur nisi certis contractibus enumeratis, vt in lit. de oblig. ex consensu. in prin. qui cum sit favorabilis & pinguis & calidi, leui veste vestiuntur. sed quidam dicunt non vestiri nisi rei interuentu, cum alia vestita nascantur. sed contra eos est quod dicit Iob. Pelle & carnibus vestisti me, & c.

a *Continua, quia dixit supra pacta apposita incontinenti actionem, producere, secus si ex intervallo: nunc ponit exemplum de pactis appositis ex intervallo: & v. un. exemplum ponit auctor legis, secundum I. omni Marcellus, tertium Papinianus, secunda ibi idem Marcellus, tertia ibi, idem respondit. & iste versiculus legitur duobus modis. Vno modo secundum Marcellum, cuius opt. reprobatur per I. quotiens, infra solut. mat. Secundo modo secundum I. Ioan. cuius positionem tene, Bartolus.*

c *Vt puta post diuortium conuenit ne tempore statu-*

a *Ex parte, id est vt pariant actionem.*

d *Ex pacto, scilicet nudo.*

e *Vt puta post diuortium, secundum M. pone exemplum, sed matri. ex intervallo quis fecit pactum de dote reddenda, tertiori die. nō valet: ne ex pacto, & c. sed si ante finitū matrimonium: valet quādoque cum videtur fieri incontinenti, vt argu. infra man. qui negocia, & secundum hoc verba illa, post diuortium, determinatur verbum, conuenit. Sed Iohan. ponit cum pactum factum fuit ante contractum matrimonium, vel post ex intervallo etiam durante matrimonio. nō licet dicit quōd etiā durante matrimonio dicitur fieri ex intervallo: vt j. sol. ma. quotiens, de secundum hoc verba post diuortium, determinant verbum statutum. sed contra vtrumque est infra de pact. do. l. de die. §. l. sequē. Sed dicit quōd ibi facta incontinenti: alias obtinet quod hic dicitur. Sed adhuc videtur quōd nulli replicatio tantum datur ex huiusmodi pacto, cum per se habeat actionem quam nō habet: vt statim dicit. sed secundum hoc quōd sic ponimus casum huius. §. secundum I. o. quæritur, si promissum est aliqui mihi sub conditione, & interim pendente conditione remittatur mihi a debitore conditio: an statim possim agere? videtur quōd non. nam & huic mulieri debetur dos sub conditione si soluat matrimonium: & licet interim ei conditio sit remissa, non tamen agit. quod in omni conditione recipitur nam ex stipulatu interim non agitur. quia nō extitit interim conditio. nec ex pacto, quia nudum est: arg. infra de constit. pec. id quod. Sed arg. contra infra de peri. & con mo. rei ven. si in venditione. f. præterea pactum prorogatur commisionem pœnæ: vt diximus infra de ver. obli. cum stipulatus sim mulier & j. de arbi. Celsus. §. idem ait, cur ergo vt citius committatur non inducitur sed faciliores sunt ad liberandū. Item arg. contra infra de adimen. leg. l. ij. §. cōditio. & in lit. de codicill. v. l. §. Item quid si in ipso sine matrimonio? Respon. nō dicitur fieri incontinenti, cum prius sit nata actio: vt statim dicitur.*

to dilationis dos reddatur, sed statim hoc non valebit, ne ex pacto factio nascatur. Idem Marcellus scribit: Et si in tutelæ actione conuenit, & vt maiores quā statuta sunt b vsuræ præstentur, i locum non habebit: ne ex pacto nascatur actio. ea enim pacta in sunt, quæ legē contractus dant, id est quæ in ingressu k t contractus facta sunt. Idem responsum scio a Papiniano, & si post emptionem ex intervallo aliquid extra naturam l contractus conueniat, ob hanc causam agi ex empto nō posse propter eandem regulam, ne ex pacto m actio nascatur. quod & in omnibus bonæ fidei n iudicijs o erit dicendum. sed ex parte rei locum habebit p pactum: q quia

c *bet: vt statim dicit. sed secundum hoc quōd sic ponimus casum huius. §. secundum I. o. quæritur, si promissum est aliqui mihi sub conditione, & interim pendente conditione remittatur mihi a debitore conditio: an statim possim agere? videtur quōd non. nam & huic mulieri debetur dos sub conditione si soluat matrimonium: & licet interim ei conditio sit remissa, non tamen agit. quod in omni conditione recipitur nam ex stipulatu interim non agitur. quia nō extitit interim conditio. nec ex pacto, quia nudum est: arg. infra de constit. pec. id quod. Sed arg. contra infra de peri. & con mo. rei ven. si in venditione. f. præterea pactum prorogatur commisionem pœnæ: vt diximus infra de ver. obli. cum stipulatus sim mulier & j. de arbi. Celsus. §. idem ait, cur ergo vt citius committatur non inducitur sed faciliores sunt ad liberandū. Item arg. contra infra de adimen. leg. l. ij. §. cōditio. & in lit. de codicill. v. l. §. Item quid si in ipso sine matrimonio? Respon. nō dicitur fieri incontinenti, cum prius sit nata actio: vt statim dicitur.*

g *Conuenit, non statim finita tutela: sed ex intervallo postea vel prius quidam dicunt (& bene) in actione tutela. Nam potest dici actio tutelæ nasci non finita tutela: vt j. de tut. radif. si tutor. §. fin. & l. seq. sed in dote etiam ante h solutum matrimonium, nisi in casu: vt j. de bo. dam. l. sed si alia. in fil. quid si in prin. r. te. apponatur pactum? Respo. ex intervallo fit: cum ante tutelam finitam actio non nascatur.*

h *Quam constituta sum, maxime nam idem & si minores cum ex intervallo pepigit de eis prestandis tutor pupillo. Vel de maiores quā constituta sunt in ciuitate, minores tamen legitimis: in maioribus tamen etiam si fieret pactum incontinenti, non valet: vt C. de vsur. l. eos. §. si quis autem aliquid sed an etiam incontinenti pactum sine stipulatione valet? Videtur quōd non: vt C. de vsur. l. iij. sed respon. illud locum habet in mutuo tantum, & non in omni, sed tantum in permutua mutua: secus in alio mutuo: vt C. cod. tit. de vsur. l. framenti. Item secus in omni contractu bonæ fidei: vt C. de pact. inter emp. l. initio & infra de vsur. l. cum quidam. §. ex locato. & infra de deposi. Publica §. Lucius.*

i *Præstentur, a tutore ipsi pupillo.*

k *Ingressu, vel egressu: multo magis si in ipso contractu.*

l *Extra naturam, id est substantia: vt de commo dando l. ad aufcultandum. Alij dicunt id naturale quod nos substantiale: vt dicam infra proxi. in distinctione pactorum.*

m *Pactum, scilicet nudo.*

n *Bonæ fidei, & stricti iuris multo magis locum habet.*

o *Iudicijs, id est contractibus.*

p *Locum habebit, quod est quando parit exceptionem: vt subijcit.*

q *Pactum, etiā nudū: vel etiā si ex intervallo: vt si conuenit*

monium: valet quādoque cum videtur fieri incontinenti, vt argu. infra man. qui negocia, & secundum hoc verba illa, post diuortium, determinatur verbum, conuenit. Sed Iohan. ponit cum pactum factum fuit ante contractum matrimonium, vel post ex intervallo etiam durante matrimonio. nō licet dicit quōd etiā durante matrimonio dicitur fieri ex intervallo: vt j. sol. ma. quotiens, de secundum hoc verba post diuortium, determinant verbum statutum. sed contra vtrumque est infra de pact. do. l. de die. §. l. sequē. Sed dicit quōd ibi facta incontinenti: alias obtinet quod hic dicitur. Sed adhuc videtur quōd nulli replicatio tantum datur ex huiusmodi pacto, cum per se habeat actionem quam nō habet: vt statim dicit. sed secundum hoc quōd sic ponimus casum huius. §. secundum I. o. quæritur, si promissum est aliqui mihi sub conditione, & interim pendente conditione remittatur mihi a debitore conditio: an statim possim agere? videtur quōd non. nam & huic mulieri debetur dos sub conditione si soluat matrimonium: & licet interim ei conditio sit remissa, non tamen agit. quod in omni conditione recipitur nam ex stipulatu interim non agitur. quia nō extitit interim conditio. nec ex pacto, quia nudum est: arg. infra de constit. pec. id quod. Sed arg. contra infra de peri. & con mo. rei ven. si in venditione. f. præterea pactum prorogatur commisionem pœnæ: vt diximus infra de ver. obli. cum stipulatus sim mulier & j. de arbi. Celsus. §. idem ait, cur ergo vt citius committatur non inducitur sed faciliores sunt ad liberandū. Item arg. contra infra de adimen. leg. l. ij. §. cōditio. & in lit. de codicill. v. l. §. Item quid si in ipso sine matrimonio? Respon. nō dicitur fieri incontinenti, cum prius sit nata actio: vt statim dicitur.

a *agatur.*

a *Cōtrariū est verum secundum B. B. P. Ale. et Ias.*

b *Imo etiā ante biennium actionum mensuræ: tamē post biennium dicitur efficax. Bart. o. Ias. hic. & Reprobatur: ideo dicitur vestimētum refacit cōbetere actionē pro adē specie, sed instrumentū rei pro diuersa.*

Bart. P. Ias.

d *Et male secundum Bart. & Ias.*

Bart. & Ias.

Bart. & Ias.

Bart. & Ias.

Bart. & Ias.

Bart. & Ias.

Bart. & Ias.

Bart. & Ias.

ne fideiussor daretur qui dari debeat.

a Adeo. pacta ex intervallo facta non valent extra substantiam contractus: sed de substantia sic: vt supra proxi. de quo colligitur, adeo autem &c.

b Ex eodem, id est de substantia.

c Nondum secuta. neque pretio dato, neque re tradita: vt instituit. quibus modis tollit. ob. §. fin.

d Ab emptione, scilicet in totum.

e Ex parte, quando ad eius commodum fit.

f Eadem ratione. scilicet quae est in toto quo ad totum: vt supra proxi. respon. erit hic in parte quo ad partem: vt fubiicit: & fa. supra si quis cau. sed & si. §. in glo. nam & j. de in litem iuran. l. videamus. §. pen. & j. de vfur. l. qui scit. in prin.

g Arg. contra. j. de testa. l. heredes palam §. j. & infra de inoffi. test. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. b & facit. j. de adi. l. l. legat. §. §. fin.

h Non insubtiliter, sed subtiliter. sic. j. de her. insti. l. j. §. sic autem.

i Vnde illud haec litera idem repetere videtur multotiens: sed non facit. nam prius dixit quando in totum receditur: secundo quando deminuti fuit precium tantum, vel augmentum, hic autem quando res fuit tantum augmenta vel deminuta. Sed quidam dicunt, quod superius responsum loquuntur quando res & precium fuerunt deminuta, vel aucta: hic in precio tantum: alij contra, & in his casibus videtur renouatus totus contractus: vt §. proxi. & videtur repetitum pactum: vt j. proxi. sed si cum vno de heredibus emptoris fiat pactum, non renouatur totus: & hic dicit aduersando, sed cum &c. & de vi huius pacti substantialis dices in distinctione pactorum infra statim.

k Quoniam ex alio contractu, scilicet quocumque, vt mutui, & sic not. quod non valet in pluribus, scilicet renouatio contractus, valet in vno: vt infra de. l. j. l. legatarius. j. respon. arg. infra de condi. inde. Iulianus. in fi. & infra si cert. pet. singularia. j. respon. A d d i r i o. Dic quod ibi ex pluralitate personarum non variatur ratio. Bart. & Alex.

l Iulianus, scilicet modo: & quod Pomponius supra proxi. respon. sed l. dixit vtrumque idem, & quod pro parte emptio contrahatur: & quod pro parte dissoluatur. sed primum videtur verius. quia ergo de diuersis generibus pactorum dictum est superioribus. §. §. ideo distinguit, pactorum quaedam sunt de substantia contractus, vt de augendo &c. quae dic vt dixi. j. de contrahen. empt. l. pacta. in glof. noua emptio.

m Ait prator. superius dictum est pacta quaedam ad excipiendum, quaedam ad agendum valere. de quibus autem pactis intelligit prator, determinat, secundum M.

n Conuentio, scilicet seruabo: quod est infra, id est seruari faciam, sic infra de his qui not. infra. l. furri §. mandati. seruabo dico ea quae neque &c.

o Dolo malo, ex parte eius qui desiderat pacta seruari. na & si dolo intus sit contractus: qui dolum adhibuit, inuito altero non recedit a contractu: vt C. de transact. l. transactioe finit.

p Vetus.

solent & ea pacta quae post ea interponuntur, parere exceptiones.

Dictum est supra de pactis incontinenti vel ex intervallo apposis extra naturam contractus: hic loquitur de iis quae apponuntur circa substantialia contractus. Et breuiter hoc intendit: Pacta circa substantialia contractus appositae re integra & ex intervallo valent & quo ad actionem siue in totum siue in partem, siue cum vno, siue cum pluribus contrahatur. hoc dicit. & diuisio apparet ex glo. posita super verbo, alias igitur illud. hoc dicit. Bartolus.

Adeo autem bonae fidei iudicis exceptiones postea factae quae ex eodem sunt contractu, insunt, vt constat in emptione, ceterisque bonae fidei iudicis, re nondum secuta posse abiri ab emptio ne. Si igitur in totum potest, cur non & pars eius actione mutari potest? Et haec ita Pomponius libro sexto ad edictum scribit. Quod cum est, etiam ex parte agentis actio locum habet, vt & ad actionem proficiat nondum rescuta, eadem ratione. Nam si potest tota res tolli, cur non & reformari, vt quodammodo quasi renouatus contractus videatur? quod non insubtiliter dici potest. Vnde illud haecque non reprobo, quod Pomponius libris lectionum probat, posse in parte recedi pacto ab emptione, quasi repetita partis emptione. Sed cum duo heredes emptori extiterunt, si venditor cum altero pactum

A ta. & C. de ser. pig. da. si creditoribus. & C. de reuo. do. l. cum profitearis. & C. de reuocan. his quae in fraud. cre. l. filios. & hoc membrum exponetur infra. §. dolo malo.

o Aduersus leges. hoc capitulo & sequentibus sunt necessaria duo exempla. Vnum quando contra, aliud quando in fraudem, propter illud verbum, neque quod fraus & c. Dic ergo aduersus legem: vt l. Iulia. fundi dotalis: vt instituit, qui. alii licet. in prin. in cuius fraudem fieri posset in praedictis quali dotali: vt j. de fun. dotal. fundus dotalis seruo. & caue quia non fuit haec lex Iulia a Iulio Casare inducta, sed a Iulio Paulo iuriconsultus aliam suffecisset quod dicit. j. edictum principis.

p Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

q Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

r Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

s Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

t Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

u Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

v Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

w Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

x Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

y Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

z Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

aa Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ab Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ac Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ad Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ae Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

af Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ag Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ah Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ai Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

aj Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ak Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

al Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

am Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

an Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ao Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ap Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

aq Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ar Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

as Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

at Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

au Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

av Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

aw Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ax Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ay Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

az Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

ba Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

bb Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

bc Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

bd Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

be Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

bf Plebiscita, veluti ne praes pacificatur vltimus clementum: vt §. de offici. praef. plebiscito. in cuius fraudem fieret si traheretur ad munerum qualitatem vel quantitatem: vt §. de offici. proconsul. l. solent. §. si. item potest poni exemplum vt non quando damno dano: quod non valet: vt j. e. l. si vnus. §. pacta quae turpem.

e Adde ad istam glo. in c. no licet in q. fina. qua vult quod talia xenia no debet excedere in an. no centu an. quoniam haec glo. vsque ad fin. Bar. Alex. & Ia. son.

q Senatusconsulta, scilicet licet quod vetat in pecunia ludere, nisi in casibus: vt j. de alea. l. solent. §. senatus. & l. quibus. vel pone senatus. consul. Vell. & Maced. in cuius fraudem etiam fieri potest: vt infra ad Vell. quamuis. §. si cum essem. & j. ad Macedo. si filius. §. is autem.

r Edicta, scilicet praetorum: vt habes exemplum. j. ea. l. §. si pacificar. ibi, si pacificari ne operis. & j. eo. si vnus. §. illud. & j. quarum re ac. non da. l. j. §. quae onerata. in cuius fraudem fit quando gra-

s Decreta principum. vt C. ne li. poten. l. j. in cuius fraudem fit, si procuratoris nomine se agere fingat in res sua, cum commodum ad eum spectet: vt C. manda. per diuersas.

t Non minus. lege recte, & dic non minus, id est magis. sic. C. de iur. & fac. igno. l. non idcirco. magis enim per verba, quam ex mente colligitur: cum nullus alterius sciat secreta, nisi ille exprimat verbis: vt infra de suppl. leg. l. Labeo. in fin. vel conuertere, id est non minus ex mente, quam ex verbis. sic instituit. d. l. A quil. §. secundo. & supra de re. di. l. riparum. & sic est figura hysteron proteron, id est ordo conuersus.

v Pacto. in scriptis facto, vel etiam. Accursius.

x Vt personale. sed vt generale: vt infra eo. tale. in princ. & infra de pig. act. si necessarias. §. pen. & infra de prob. si pactum. Et not. arg. ex eo quod fieri solet, sic supra eo. Labeo. Item no. pactum personale dici duobus modis. Primo, quod ad vnam personam tantum porrigitur, non vltra. & ita infra eod. idem. §. personale. Secundo ideo, quia cum persona extinguitur, sed ea viuente ad plures competit: & de hoc sunt quatuor exempla: cum venditore, cum donatore, cum filio, seruoue, quorum pactum proficit emptori, donatario, patri, & domino: sed viuentibus paciscens: vt in infra eod. & heredi. in princ. & l. si tibi. §. pactum conuentum. In rem autem potest dici ex persona actoris & rei: vel actoris tantum: vel rei tantum: vel vtriusque: vt infra eo. qui in futurum. §. si ex altera.

a Ait prator. scilicet tacite. sic supra ti. j. l. si quis ex argenta-
riis. §. prohibet. & est ideo, quia subauditur demum.

Calliditas
& fallacia
differunt.

b Calliditate. calliditas est in tacendo: vt j. de act. emp. l. j. §. si.
sed fallacia est in mentiendo: vt j. de furtis. falsus. §. si quis. A. c.
c Quotiens. hæc definitio Pedij consonat definitioni Seruij;
ideoque reprobatur
per Labeonem: vt j. de
dolo. l. j. §. j. secundum
quosdam. sed Io. dicit
quod ibi largius pro
omni calliditate dolus
accipitur: hic autem
pro ea ponitur tan-
tum quæ sit in simu-
latione.

d Sed si fraudandi, nihil
prator adicit, scilicet
expresse habita men-
tione fraudis: sed taci-
te adicit. cum enim di-
cit, nec dolo malo, vi-
detur & hic notare,
scilicet de fraude. sed
tamen neglectum vi-
detur, cum ea quæ &c.
vt infra de iur. l. i. i-
tem apud Labeonem.
§. hoc edictum, & se-
cundum hoc dolus est
genus, & inest fraus ei
vt species generi: &
fraus tunc tantum di-
catur, cum mei com-
modi causa: sed dolus
dicatur etiã sine meo
commodo: & erit bo-
na argumentatio de to-
to ad partē negando,
hoc modo: non serua-
bit prator pacta dolo
inita: ergo nec fraude.
sed non valet affirmã
do. Alij dicunt fraude,
id est re ipsa sine consi-
lio. dolo, quando re &
consilio. sed contra: vt
infra de re. iur. fraudis.
sed non obstat, quia
duplex est fraus. vna,
re & consilio, & de hac
loquitur. d. l. fraudis,
alia re tantum, quam fa-
cio quandoque gratia iuris mei conseruandi vel habendi:
vt j. de verb. oblig. si quis cum aliter. in fi. cuius exemplum
erit. C. de rescin. ven. l. ij. & sic bene sequitur: inest dolo &
fraus, vt dicitur inesse genus sue speciei: quia fraus potest esse
dolos: & potest non esse: & ita fraus est generis species. Ter-
tij dicunt hic loqui de fraude expressa: vt de metu & vi, de
qua prator non dixit, sed de simulata tantum. & secundum
hanc similitudinem inest dolo fraus vt genus speciei. & sic non erit
dolos, vbi est vis & metus. quod est verum per hanc. l. secus
per aliam: vt j. de dolo. l. j. §. j. cum omnis machinatio & fallacia
& similia faciant dolum. Vel dic quarto, quod sunt no-
mina per omnia paria, & vnum in altero inesse, & e contra. &
secundum has quatuor expositiones hic versu. inest enim
&c. non ad proximi. sed ad supradicta refertur diuersimode,
ad excusationem quare prator de fraude non dixit. Vel po-
test referri ad edictum proximi. tamen ita bene dico esse su-
peruacuum, cum enim in primo pacto fuerat dolus, & per
consequens fuerat fraus, prout fraus est species. si ergo ex-
cipiatur de pacto illo, possit de dolo & fraude replicari:
superfluum quidem est plus de cetero tractare de pacto de
petendo.

e Aut iniquum. si nitor pacto expugnare quod aliàs efficax
est, inique facio. si autem ius tuum inefficax est, superuacue
facio, secundum Ir. cum ergo iniquum est vel superuacuum,
non datur actio: vt j. man. l. ij. §. i. & j. de procu. licet. §. ea.
Arg. contra. j. de neg. gest. si pupilli. §. item si procurator. in
fi. & j. e. non impossibile. & C. de iur. do. l. ij. & de rei vxo. ac.
in prin. §. j.

f Destruere. scilicet per fraudem.

g Enim. pro quia. Accursius.

h Siue autem, & sit dolus in initio pacti, quãdo dolo quis in-
ducitur ad paciscendum: vt C. de transac. sub pretextu instru-
menti. §. j. & j. de dolo. l. & eleganter. §. j. post pactum fit,
quando in pacto conuenta non seruantur: vt C. de pac. cum

* Vide Al-
cia. l. aliud
est fraus. j.
de ver. sig.
Fraus du-
plex est.

Dolo inest
fraus.

A proponas. & C. de transac. siue apud acta. & j. de exce. doli pa-
lam. §. quaritur si quis.

i Exceptio. dolo: & large sumitur pro actione, exceptione,
& replicatione.

k Ne quid fiat. sed vbi sunt hæc? Respon. non habemus ca-
sed a quipollentia: vt
§. e. §. prator ait. & fa-
cit ad istum. §. j. de pe-
ti. her. l. sed & si. §. si q.
ab initio. & j. quod
me. cau. l. j. & l. si mu-
lier. §. quod ait. & j. de
condic. sine cau. l. j. §.
siue autem.

lo malo pactum factum est,
siue post pactum dolo malo
aliquid factum est: nocebit
exceptio, i propter hæc ver-
ba edicti, neque fiat. k
Si præcedit interrogatio, & sequatur re-
sponso: præsumitur stipulatio, nisi probetur
contrarium. Bartolus.

Quod fere nouissima par-
te pactorum m ita solet infe-
ri, Rogauit Titius, spondit
Mælius: hæc verba non tan-
tum pactionis loco accipi-
tur, sed etiam stipulationis, n
ideoque ex stipulatio nasci-
tur actio: nisi contrarium
specialiter adprobetur, p qd
non animo stipulatum hoc
factum est, sed tantum pa-
cipientium.

Pactum per quod tollitur ius priuati, si-
bi publica auctoritate concessum, valet: le-
cus si tolleretur ius publicum: quia tunc non
valet, etiam si fuerit iuramento vel stipu-
latione firmatum. Bartolus.

Si paciscar, ne pro iudica-
ti, q vel incensarum ædium
agatur. hoc pactum valet. Si
paciscar ne operis noui nun-
ciationem exequar, quidam
putant non valere pactione:
quasi in ea re pratoris impe-
rium verberetur. Labeo autem
distinguit, vt si ex re fami-
liari operis noui nunciatio
fit facta, liceat pacisci: si de
re publica, non liceat. u quæ

dicat rogauit, fuit ergo ibi interrogatio & responso. ergo sti-
pulatio. Respon. non sequitur. b quid enim si ex interuallo?
Respon. non est stipulatio: vt j. de verb. oblig. l. j. §. j. vel inter
absentes: vt in iur. de iur. stip. §. item verborum. non ergo
falsum dicit ideo instrumentum. Item nunquid fiet hæc pro-
batio per scripturam tantum aliam contra hanc scripturam?
videtur quod sic: vt C. de non nu. pecu. l. generaliter. sed illa
lex loquitur circa substantiam siue causam obligandi: hæc au-
tem circa solennitatem obligandi: ideoque etiam per testes
in contrarium recipiam probationes: vt C. de contrahen. &
commit. stipu. optimam. in fin.

q Si paciscar ne iudicati. sed transactio super iudicato non va-
let, nisi sententia in dubium renocetur: vt j. de trans. l. &
post rem.

r Vel incensarum. scilicet iam. aliàs secus: vt infra eo. si vnus.
§. pacta quæ turpem.

s Nuntiationem. quæ fit tribus modis. per prætorem, item
per iactum lapilli. & his duobus modis retinemus possessio-
nem si habemus. & per simplicem nuntiationem: & hoc ca-
su perdimus pos. vt infra de no. ope. nun. l. de pupillo, §. me-
minisse.

t Imperium, quia prator ad suam curã adeo reuocat nunci-
ationem, vt etiam iuste ædificatum faciat destrui: vt j. de ope.
no. nun. l. prator. ideo non videbatur posse transigi sine eo.
v Non liceat. fit enim nunciatio & de re priuata & publica: vt
infra de no. oper. nun. l. j. §. nunciatio. & l. de pupillo, §. sexus.
primo casu tenet remissio: vt hic, & infra de ope. no. nu. l. j. §.
inde queritur. secundum non. Sed an idẽ qui remittit nuncia-
de ope. pub. agat postea? Respon. quidã non. vt infra de adul.
si maritus. §. si negauerit. & C. ad Turpill. quanuis. sed Ioann.
eundem admittit: vt infra de sepul. vio. l. ij. §. antepenult. aliàs
non esset differentia inter publicum & priuatum. vt infra eo.
si vnus. §. item ne. nec obst. d. l. de adulter. quia ibi erat iam lit-
ab alio contestata. vel speciale in adulterio. item nec illa ad
Turpil.

Turpil. quia de tali crimine ibi intelligitur de quo poterat...

Ad edictum. quo aliquid prohibetur, vel praecepitur: & not. q. in genere dicit, scilicet quodlibet edictum. & accipe exemplum ex inferioribus. s. furto, & deposito, & similibus.

Nam de furto. s. iam factum. nam de furto non: cum tali pacto homines ad furandum inuitentur: vt infra de pa. do. l. conuenire.

Ne depositi. dicitur ratione praeteriti doli vel culpa: vt concordet praecedentibus. vel dic etiam ratione futuri: & sic etiam doli remittitur tacite: vt j. cod. si vnus. s. illud. Accursius.

Omne periculum praestet. id est periculum adueniens per omnem culpam: non vt de casu fortuito teneatur.

Pactio. valet generaliter suscipere periculum: vt hic. sed contra supra si quis cau. sed & si. q. x. si. tam. sed dic tres esse in hoc sententias: vt ibi diximus.

Nec quasi. Not duae negationes faciunt affirmationem vnam: vt infra de verbo. signifi. duobus.

Remotum est. id est contrarium iuri communi. vel dic aliter, id est remotum est a iure communi singularum, id est quod spectat singulariter & specialiter ad singulos secundario tamen pertinet ad rem publicam: vt insti. de his qui sunt sui vel alii. iur. s. expedit enim & c.

Legari. vt si lego campum Martium, vel columnas domus: vel vestes dicat se cum funerari: vt infra de leg. j. apud Iulianum. s. fin. & l. cetera. & l. si seruo alieno. s. fin.

De hoc. scilicet pacto inuito contra ius commune vel publicum: vt C. de nup. authen. quod eis. arg. j. de leg. j. si quis inquilinos. s. vlt. & facit. C. de inuis. & substit. reprehendenda.

Et si stipulatio. alia lex incipit hic: alia non.

Interposita. vt super principali: vel super poena.

Non licet. id est non est licitum: alioquin contra: vt ibi quis alteri stipulatur. fit enim stipulatio quandoque secundum legem: & tunc valet principalis & poenalis, si fuerit interposita. quandoque contra legem: & tunc neutra: vt hic, & j. de verb. oblig. l. stipulatio hoc modo. & C. de legi. l. non dubium. quandoque praeter legem: & tunc valet poena. vt j. de verb. oblig. l. stipulatio ista. s. alteri. secundum lo.

Quis. futurus heres, post mortem tamen: alia doli exceptio datur: vt infra eod. l. proximi. s. idem probat & si filius.

Creditoribus. hereditariis. Accursius.

Valiturum est. licet in rem nondum suam factam.

Quis sub conditione. secus si pure: vt j. prox. resp. & est ratio, quia tunc statim mortuo testatore etiam inuitus & ignorans esset liber: vt insti. de her. qua. & dif. in prim. & j. si cert.

distinctio vera est. Et in ceteris igitur omnibus ad edictum praetoris pertinentibus, quae non ad publicam laesionem, sed ad rem familiarem respiciunt, pacisci licet. nam & de furto pacisci lex permittit.

Sed & si quis paciscatur ne depositi agat, secundum Pomponium valet pactum. Item si quis pactus sit, vt ex causa depositi omne periculum praestet, Pomponius ait pactio nem valere: nec quasi contra iuris formam facta non esse seruandam. Et generaliter quotiens pactum a iure communi remotum est, g seruari hoc non oportet, nec legari, nec iusiurandum de hoc adactum ne quis agat, seruandum Marcellus libro secundo Digestorum scribit. Et si stipulatio sit interposita, de his pro quibus pacisci non licet, m seruanda non est: sed omnimodo rescindenda. f

Expeditus iuriscon. de literali expositione edicti, nunc venit ad tractandum quasdam varias & diuersas quaestiones circa materiam istam: & breuiter hoc intendit: Pactum factum ei qui est vel futurus est heres, statim non mutato valet quo ad pacti exceptionem: sed statu mutato valebit quo ad exceptionem doli, vel vtiles pacti. Bartol.

Si ante aditam hereditatem paciscatur quis cum creditoribus, vt minus soluatur, pactum valiturum est. p sed si seruus sit qui paciscitur priusquam libertatem & hereditatem apiscatur, quia sub conditione q heres scriptus fuerat, non profuturum pa-

pe. l. eius qui. in fin. Et svvm. CA vs. filium institutam vel seruum pure: si paciscatur cum creditoribus, valet pactum. Et idem probat. Cum plures essent creditores in hereditate, quorundam mandato hereditatem adiu si alij qui non mandauerunt, me inquietant: habeo actionem mandati contra illum qui mandauit. Et hodie dicitur est s. proxi. vtrum pacta heredibus proficiant, hic autem vult dicere an talia pacta nocent alij creditoribus, & quidem si omnes consentiant, omnibus nocet. si vero dissentiant, quia quidam vult remittere. c. alter vero l. voluntatem illius qui plus vult remittere, sequimur. na illa maior pars dicitur: vt in l. maiorem, quae continuatur cum ista: & plana est.

etum Vindius scribit.

Hodie in his qua sunt communia pluribus vt singulis: quod fit a maiori parte, prauidicat alij favore liberationis. Bartolus.

Marcellus autem libro octauo decimo digestorum, & suum heredem, & seruum necessariu pure scriptos, paciscetes prius quam se immisceant, putat recte pacisci: quod verum est. Idem & in extraneo herede: qui si mandatum adierit, etiam mandati putat eum habere actionem. Sed si quis, vt supra retulimus, in seruitute pactus est, negat Marcellus: quonia non solet ei proficere si quid in seruitute egit, post libertatem. quod in pacti exceptione admittendum est. Sed an vel doli ei proficit exceptio, quaeritur. Marcellus in similibus speciebus, licet antea dubitauit, tamen admisit: vt puta filiusfamilias heres institutus & pactus est cum creditoribus, & emancipatus adiit hereditatem: a & dicit doli eum posse vt exceptione. b Idem probat & si filius viuo patre cum creditoribus paternis pactus sit. Nam & hic doli exceptionem profuturam. immo & in seruo doli exceptio non est respuenda. c Hodie tamen ita demum pactio huiusmodi d creditoribus e obest, si conuenerint in vnum, & communi consensu declarauerint quota parte f debiti contenti sint. Si vero dissentiant, tunc praetoris

lius vt infra de excep. rei vindi. l. j. s. si seruus. alia non: vt infra de regu. iur. quod quis. quae est contra. Item filiofamilias quare non datur directio pacti exceptio? Respondeo. f Ias. quia alius homo esse nunc videtur. sic & alia utilis actio datur: vel in factum de aequitate filiofamilias postea sui iuris factio datur eadem ratione: vt j. de here. insti. quidam. in fi. & j. manda. si vero non re. s. sed si filiusfamilias. non autem directio: vt j. de verb. obliga. si filiusfamilias. Sed videtur utroque casu directio quaeri: quae hereditati acquiritur directio: & per consequens heredi futuro ipsi filio vel seruo: vt infra de stipu. ser. l. si seruus. Respon. s. illud obtinet cum hereditati fuit pactus: hic autem sibi voluit per pactum adquiri. Item not. similitudinem inter filium & seruum: quia vterque fuit alterius conditionis tempore pacti, & alterius tempore aditionis.

Pactio huiusmodi. l. de remittenda parte debiti heredi.

Creditoribus. s. omnibus. sed si non omnes consentiant, eis tantum qui consentiunt nocet.

Quota parte. habet locum dicitur huius. l. & sequentiu secundum Ir. & secundum omnes, quando omnes vel maior pars consentiunt in remittendo: sed est discordia quantum quilibet remittat. Sed quid si quidam sunt qui volunt aliquid remittere? Dicunt quidam non habere locum has leges: vt inuit hac litera, quota & c.

Idem Ale. est de mente aliorum.

Pactio huiusmodi. l. de remittenda parte debiti heredi.

Creditoribus. s. omnibus. sed si non omnes consentiant, eis tantum qui consentiunt nocet.

Quota parte. habet locum dicitur huius. l. & sequentiu secundum Ir. & secundum omnes, quando omnes vel maior pars consentiunt in remittendo: sed est discordia quantum quilibet remittat. Sed quid si quidam sunt qui volunt aliquid remittere? Dicunt quidam non habere locum has leges: vt inuit hac litera, quota & c.

i ij Sed

Etia actio mandati potest competere secundu Ale.

Glo. sequitur Ale. Ista gl. est de mente scriben.

Idem Ale. est de mente aliorum.

269

si quis

si quis

si quis

si quis

si quis

si quis

possum, queritur. Et respon. quod non, quia repellit me exceptione pacti. nam & si tu ageres antequam pactum de non petendo faceres: non posset te exceptione repellere. Secundo dicit, pone: iusti vel mandavi tibi ut quendam meum seruum venderes: tuque illum seruum Seio vendidisti: postea displicuit Seio talis emptio: & mihi displicuit: unde dixi Seio, quod tibi illi seruum redderet. nunquid poteris pro pretio aduersus Seium agere? Et respon. quod non: quia te repellit exceptione. Viuia.

a Si cum emptore, qui liberauit debitorem hereditarium.

b Doli exceptio nocet, scilicet subsidiaria: vt §. eod. rescriptum. §. si. Sed quid econtra si venditor paciscatur post traditam hereditatem? Respon. non obstat emptori pacti exceptio nisi paciscatur antequam cum eo litem contestetur emptor: vel aliquid ex debito accipiat: vel ei debitori denunciatum sit: vt C. de noua. l. iij. Si autem heres qui restituit hereditatem per fideicommissum hoc fecerit, nullo modo obstat exceptio fideicommissario: etiam si non fecerit aliquid supradictorum trium casuum: quia actiones hereditariae inanes remanserunt penes eum restituta hereditate: vt infra ad Trebel. l. j. circa princip. hoc autem accipe cum non obstat emptori pactum venditoris, vel hereditatis, cum debitor sciebat hereditatem venditam vel restitutam. si autem ignorabat, habet exceptionem propter probabilem causam: vt j. tit. j. l. fin.

c Emptori, sed non dantur contra eum hereditariae actiones: sed ex vendito tenetur heredi: vt C. de here. ven. l. emptor. & l. ij. & infra de procur. licet §. ea.

d Hereditatis, cui est factum pactum ne ab eo petatur.

e Vsi potest, quasi factum sit ab eo, emptor enim vice heredis est: vt j. de hered. vend. l. ij. §. cum quis. & ideo valet aliam enim non est ita: vt j. de excep. rei iud. si a te. §. fin. Sed hic est speciale, vel lege vt tibi glossaui.

f Sed & si inter dominum, cuius mandato procurator vendiderat.

g Pro domino, id est domini mandato. Vel dic quod dixerat se dominum, vt melius venderet: vt C. de bon. mat. l. j. & subaudi, & conuenit vt precium non peteretur. Vel dic tacite hic inesse ex quo conuenit de re reddenda, quod & de precio conuenisse videtur, arg. j. de rei vin. l. emptor.

SI tibi, CAVS. Mutuauit tibi x. & pactus fui vt xx. redderes. dicitur hic quod tantum in x teneris. { QVAEDAM. } Tu tenebaris mihi actione furti vel iniuria, feci tibi pactum ne agerem iniuriarum vel furti: per pactum tollitur actio que mihi competeat. { DE PIGNORIB. } Mutuauit tibi x. propter quod mihi pignus dedisti aliquod, dicitur hic nascitur mihi actio hypothecaria etiam si non tradidisti, unde si facio tibi pactum postea de non petendo, tollitur hypothecaria actio per exceptionem. { SI QVIS. } Fecisti mihi pactum personale, non proderit quidem illud heredi meo. { SI PACTVS. } Pactus fui tecum ne a me peteres: nec a Titio nec a filia, istud vero pactum Titio non proderit, nec filiae proderit, etiam si succedat mihi. { PACTVM. } Tu possidebas rem quam poteras vindicare: & feci tibi pactum de non petendo illam rem: postea vendidisti illam rem Titio, vel donasti: volo nunc illam rem a Titio vindicare, vel Titium conuenire: nunquid possum? Respon. quod non: quia remouebis me exceptione, nam pactum tuum illi donatario prodest vel emptori, hoc verum est etiam si est pactum personale. { CVM POSSISSOR. } Titius te instituit heredem: ego autem credens illam here. ad me pertinere, cum non pertineret, accepi illam hereditatem: & feci pactum cum creditoribus heredi, vt a me non peterent, vel cum debitoribus, vt ab eis non peterem. si postea euincas a me, tibi pactum meum non nocebit nec proderit. { FILIVS. } Hic dicitur quod si filius vel seruus paciscatur ne a patre vel domino petatur, quod adquiritur patri vel domino exceptio, nam illi qui bona fide seruiunt, possunt bo-

nae fidei possessori pacti exceptionem acquirere. h Si tibi decem dem. ex causa mutui, vt subiicit re enim, &c. i Re enim, immo videtur: vt j. eod. in traditionibus. & C. de rerum permu. l. rebus, quae sunt contra. Sed hic dicit de obligatione quae contrahitur re, non pacto tantum: vt hic dicit, & infra sic certum pet. l. rogasti, §. si tibi, & infra de const. pecu. l. haestenus, in fin. & C. de non nu. pecu. cum j. ultra, nec ergo vt res, neque vt viura: quia stipulatio non intercescit: & vsura citra vinculum stipulationis non debetur: vt C. de vsu. l. iij. neque vt donum potest peti sine stipulatione donationis hoc iure non fiet. hodie contra: vt a C. de dona. si quis ar. g. §. pen. sed quid si mutuo x. & prater hoc paciscat vt vadat Romam? Solu. vt j. cert. pet. l. rogasti, §. si tibi.

XVII. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

SI tibi decem t dem b, & paciscar vt viginti mihi debeantur: non nascitur obligatio ultra decem. Re enim non potest obligatio contrahi, nisi quatenus datum sit.

Aktionen descendentes ex maleficiis, ipso iure tolluntur per pactum. Bartolus.

Quaedam actiones per pactum ipso iure tolluntur: vt iniuriarum: item furti.

Pignus solo consensu, contrahitur de iure praetorio: sed solo consensu non tollitur. Bartolus.

De pignore iure honorario nascitur pacto actio, tollitur autem per exceptionem, quotiens paciscor ne petam.

ligationes quae nascuntur ex contrahibus certis, solo consensu re integra: vt j. eo. ab emptioe, & inst. qui. mo. tol. ob. §. si. Item illae quae sunt ex maleficiis: vt iniuria, furti, vt hic & idem puto in similibus quae continent famosam causam: vt sunt poenales, cum sit eadem ratio: vt argu. j. ad l. Aquil. illud Accursius.

Actio, s. hypothecaria, datur enim ex pacto quae tuetur praetor: vt hic, & §. eo. iur. gentium, §. praetor ait. Non autem est ita in pignoratia, quae debitori datur, sed re tantum interveniente contrahitur: vt inst. qui. mo. re con. ob. §. si. quae est contra. Qualiter autem tollatur hypothecaria, sic breuiter veteres distinxerunt: quia aut remittit creditor pignus: & tunc ipso iure, aut debitum, & tunc exceptione tollitur: vt hic. nos autem secundum hoc plenius distinguemus: (non vt tollatur supradicta distinctio) quia aut contrahitur pignus solo consensu, quod fieri potest: vt hic, & j. de pig. act. l. j. aut re interveniente & tradita creditori: quod fieri potest: vt hic, & inst. quib. mo. re con. ob. §. fin. & si solo consensu: aut sit pactum de ipso pignore non petendo, aut de debito, si de pignore, siquidem tacite, vt quia debitor patiente creditore vendit pignus: & pignus tollitur per exceptionem tantum: vt C. de remis. pig. l. ij. si expressim, ipso iure tollitur: vt C. de pig. maior. & j. de regu. iur. l. nihil. sed illud hic quae, cum nata esset naturalis & civilis obligatio: quomodo vtraque tollitur per pactum, vt j. de sol. Stich. §. naturalis: respon. quia est res integra quo ad pignus: vt j. eo. ab emptioe. Si vero debitum remittatur, aut vilitur, aut inutiliter, si inutiliter, aut propter eandem inutilitatem potest fieri inutilis & pignoris remissio: vt quia per metum vel dolum fuit debitum remissum: & tunc pignoris remissio nulla est: vt C. de remis. pig. debitum, nam etiam pignus per metum vel dolum ad pignus: puta inter virum & uxorem pactum factum est de pignore remittendo, tenet quidem: vt C. ad Vell. l. etiam, sed de debito non tenet: vt j. de do. inter vi. & vxor. l. iij. §. stipulanti, in hoc ergo casu licet remissio debiti sit inutilis, tamen tacite remissio facta in pignore tenet: vt j. quib. mo. pignus vel hypo. sol. l. j. §. cum venditor. Si vero utilis est remissio in debito: si quidem sic vt ipso iure tollat principalem obligationem puta in venditione re nondum secuta: & hoc ipso iure tollitur pignus: vt j. quib. mo. pignus vel hypo. sol. l. soluitur, in prin. & §. j. aliam si per exceptionem debitum sublatum sit: & hypothecaria per exceptionem tollitur: vt hic, si vero re interveniente: siue remittatur principale debitum, siue pignus, tollitur per exceptionem tantum hypothecaria, vt hic, secundum Ioan. Sed in hoc membro quando pignus est remissum, videtur contra: quia hypothecaria semper solo consensu contrahitur: & sic contrario consensu tollitur, sed illud quando re integra: vt j. de reg. iur. l. nihil, sed in pignoratitia necesse est rem intervenire: vt inst. quib. mod. re con. ob. §. fina.

Dum remitti non potest, si autem eadem inutilitas non trahitur ad pignus: puta inter virum & uxorem pactum factum est de pignore remittendo, tenet quidem: vt C. ad Vell. l. etiam, sed de debito non tenet: vt j. de do. inter vi. & vxor. l. iij. §. stipulanti, in hoc ergo casu licet remissio debiti sit inutilis, tamen tacite remissio facta in pignore tenet: vt j. quib. mo. pignus vel hypo. sol. l. j. §. cum venditor. Si vero utilis est remissio in debito: si quidem sic vt ipso iure tollat principalem obligationem puta in venditione re nondum secuta: & hoc ipso iure tollitur pignus: vt j. quib. mo. pignus vel hypo. sol. l. soluitur, in prin. & §. j. aliam si per exceptionem debitum sublatum sit: & hypothecaria per exceptionem tollitur: vt hic, si vero re interveniente: siue remittatur principale debitum, siue pignus, tollitur per exceptionem tantum hypothecaria, vt hic, secundum Ioan. Sed in hoc membro quando pignus est remissum, videtur contra: quia hypothecaria semper solo consensu contrahitur: & sic contrario consensu tollitur, sed illud quando re integra: vt j. de reg. iur. l. nihil, sed in pignoratitia necesse est rem intervenire: vt inst. quib. mod. re con. ob. §. fina.

m Ne petam, scilicet debitum.

a Non proderit. quia est personale: vt s. e. iurif. gētium. §. pactorū. **b** Si pactus sum. à Titio extraneo omnino, vt differat à sequenti. **c** Proderit Titio. pactum scilicet conceptum in persona sui Titij. sed an pro parte sui testatoris prohit ei vt heredi: quidā sic. Tu dic quod non, quia personale fuit: & tantum viuente me volui Titio pro-

desse. & idē in filia dicas. sed ei quod de filia dicitur, est contra. j. e. l. auus. & l. & heredi. §. nos autē. Vt ergo omnia sint clara: distigue an paciscatur filia vt heredi: & tunc directa pacti exceptio datur: vt j. e. l. auus. vel quia hoc exprimat. aut vt filia quia filia est: non quia meruit. & tūc datur doli exceptio: vt in illa. l. & heredi. aut vt extranco. l. q̄a meruerat: & tūc datur nulla vel me mortuo, vt hic: vel me viuo: quia sibi stipulari vel pacisci nō possum. vt j. de verb. obl. cum qui. §. ij. in fin. & l. quod dicitur. sed si post mortem meā sibi dari stipulor, vtilis adquiretur ei: vt j. de verb. obl. quicumque. §. ij. Sed quid si dubitetur qualiter fuerit pactus? Respon. quod si nec ex verbis, nec ex alia coniectura id pendā, præsūmo quod tanquā heredi: vt arg. j. vnde lib. scripto. in fin. & j. de inoff. test. nam & si. & j. de proba. si pactū. Item nō q̄ à principio non valet, non confirmatur: vt j. de reg. iur. quod in initio. Ar. contra j. communia prædio. l. fin. in princ. ADDITIO. Ibi ab initio actus non erat nullus, sed remanebat in suspensio: ideo tractus temporis conualescit. Bart.

Pactum personale non porrigitur ad heredem. hoc dicit.

Si quis paciscatur ne à se petatur, sed vt ab heredepetatur: heredi exceptio non proderit.

Si paciscor ne petas à me neque à Titio: tale pactum non proderit Titio: siue sit filius meus, siue extraneus: si postea mihi heredes existat. Bartolus.

Si pactus sim bene à me neque à Titio petatur, non proderit Titio: etiam si heres extiterit: quia ex post facto id confirmari non potest. hoc Iulianus scribit in patre, qui pactus erat ne à se neque à filia peteretur, cum filia patri heres extisset.

Pactum personale viuo paciscentē porrigitur ad successorem in rem etiam tūc, singulari. Bartolus.

Pactum conuentum cum venditore factum: si in rem constituitur, secundum pluriū sententiam & emptori prodest: & hoc iure nos vt Pomponius scribit. Secundum Sabini autem sententiam etiam si in personā conceptum est, & in empto rem valet. Qui hoc esse existimat g, & si per donationē successio facta sit.

Pactum possessoris non prodest neque nocet vero heredi. Bartolus.

Cum possessor alienæ hereditatis pactus est heredi, si euicerit, neque nocere

a post. quæ est contra. quod quidam dicunt. Alij quod hic de malæ fidei possessore: ibi de bonæ fidei. vel hic de rigore iuris: ibi de equitate. vel hic de exceptio. pacti directa deneganda: ibi de vtili danda.

Aquirent, scilicet domino vel patri: vt hic, & j. de pact. neque prodesse plerique putant.

Quandoque filius paciscitur directo patri: hoc primo. quandoque filius paciscitur directo sibi. Bart.

Filius seruusve si paciscatur ne à patre dominove petatur,

XVIII. GAIUS libro primo ad Edictum Prouinciale.

Silue de eo paciscantur quod cum ipsis, siue de eo quod cū patre dominove contractum est.

XIX. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

Adquirent k exceptio nem. idem est & in his qui bona fide seruiunt.

Pactum personale filij transit ad patrem, & ad heredem eius viuo filio. Bart.

Item si filius familias pactus fuerit ne à se petatur, proderit ei, & patri quoque si de peculio conueniatur,

XX. GAIUS libro primo ad Edictum Prouinciale.

Vel de in rem verso: vel vis quasi defensor filij, si hoc maluerit, conueniatur: nō prodest.

Supra dixit si filius pactus est, ne petatur à patre: hic ne petatur à se. Bart.

XXI. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

Et heredi patris viuo filio: post mortem vero filij nec patri, nec heredi ei: quia personale pactum est.

Pactum personale serui non porrigitur ad dominum, nisi ope exceptionis doli. Bartolus.

dic in vtroque casu dari excepti. doli, non pacti: & adquiretur domino exceptio doli. (NOS AVTEM.) Dicitur est quando seruus vel filius paciscatur: nunc autem dicitur quando pater vel dominus: & dicit quod si paciscor ne à filio meo petatur: istud pactum filio meo non prodest quo ad pacti exceptio. sed exceptio doli datur filio: vt §. Iulianus scribit, & c. qui continuatur cum isto. & etiam mihi patri prodest pactum, nisi hoc agam vt prohit mihi patri, quod feci: nec quod à filio petatur: cum ipsi filio non prohit. (FILIAFA.) Dicitur est supra proximo quando pater vel dominus pactus fuit, hic autem quando filia paciscatur dicit. & casus est talis: Bertamarauit se Titio: & fecit pactum cum Titio quod non ageret de dote eo tempore quo ei esset actio de dote competitura. vel dic quod erat sui iuris eo tempore quo paciscatur. an valeat pactum, quæritur? Respon. quod valet. Idem dico si mihi filio aliquid sit legatum sub conditione, & paciscor ne illud legatum petam adueniente conditione si fuerit mei iuris. nam de hoc valet pactum. (IN HIS.) Dicitur est supra quando alicui actio singulariter competit: vel aliquis singulariter tenetur. hic autem dicitur quando duobus in solidum competit actio. & de hoc non dicit in l. ista: sed sequitur §. si vnus. in prin. Item dicit etiam quando duo in solidum tenentur. & de hoc dicitur hic: circa quod ponit talem casum: Debebam tibi decem, pro quibus Titius apud te fideiussor sit pro me. fecisti mihi pactum de non petendo. dicitur hic quod proderit Titio fideiussori, quia interest mea Titium liberari: nisi aliud inter me & te agatur. tunc enim fideiussori non prodest.

o Heredi eius, scilicet patris, non filij: quia secundum has leges non habet filius heredem: vt j. de castren. pecu. l. ij.

p Pactum est. quod cum filij persona debet extingui: quo ratio

c Idem sal. & Ang. hic, sed diuinas secundū las. dista & sequent Bar. P. Alex. & las.

Concor. text. us. si alio. C. et. ut.

alio intel. ctus non pla et. l. u. & las. tanquā donatus. Vendor de est. tunc se nant.

l. seq. nec obstat si dicas quod in d. l. idem. loquitur de generali pacto personali: quia hoc est generale isto viuente. Acc. Existimat. scilicet vt pactum factum donatori prohit donatario: siue in rem siue in personam factum sit pactum.

h Pactus est. cum creditore vel debitore.

i Putant. sed male certe videtur putare: vt j. de consti. pe. si ff. Verus.

men viuentem cui libet competere. & de eodem pacto personali loquitur. §. s. prox. Sed quid si esset ita personale, vt soli filio proficeret, vel seruo? Respon. in filio non transire ad patrem, sed soli filio competere: quia facti est: vt infra de condi. & demon. qui heredi. j. & ij. respon. Et idem eadem ratione in seruo est: quia ab eo non transit in dominum: non tamen seruo competit; quia in iure stare non potest. nec est contra quod dicitur. C. de usufruct. l. si. quia ibi nō apparebat actum ne perueniret ad dominum vel patrem: sicut nec infra §. prox. vbi excep. doli domino datur.

a Nihil valebit. nam etiam prius ab eo peti non potest. Vel dic quo ad directam: sed doli sic, etiam post mortem serui. **a** & secundum primum sensum verba illa. ne a sepe. ad ius, non ad factum referuntur: quasi in iure non petat: vt §. de verb. oblig. stipulatio. ij. §. hi qui. & quod dixi. serui pactionem non valere, fallit in casu: vt §. eod. iurigenitum. §. sed & si quis. & §. retulimus.

b Exceptio. scilicet directa.

c Exceptio. s. quamdiu seruus viuit. Vel dic etiam postea. Sed cur non ex pacto serui, vt ex pacto filij datur patri: vt in princ. huius l. dicitur? Respon. quia pactum in filio validū est: & ideo ex eius persona datur patri: sed in seruo qui etiam ante pactum in iudicio conueniri non potest, pactum superuacuum est: & ideo sicut simile pactum est domino inutile ad agendum: vt §. de verb. oblig. stipulatio ista. §. hi qui. ita est hoc inutile ad excipiendum directo. vtilis tamen datur exceptio doli. vt hic dicitur.

d Non possumus. quantum ad pactum. nam de dolo excipient: vt infra e. l. §. Iulianus. & infra de iureiur. qui iurasse. §. si pater. Sed contra infra eod. auus. Solu. vt dixi. §. eo. si tibi. §. si pater. Accursius.

e Actum. vt nobis prodest. nam tunc directo prodest.

f Ne a Titio. scilicet filio meo.

g Defensori. vel patri. Et not. hanc regulam quæ quandoque fallit: vt in actione quam cedit vel dedit creditor, quæ inutilis sibi erat: est tamen utilis ei cui ceditur: vt §. de solu. Stichum. §. penult. Item fallit. §. rem rat. hab. l. procurator. ij. in fin. & C. de iur. do. l. fin. in princip.

h Prodest. non idem in extraneo. an ergo prodest patri? quod videtur propter rationem prædictam.

i Filiafamilias. vel dic quod tunc erat sui iuris quando pacifcebatur. vel dic quod erat in potestate patris: sed in id tempus fuit pacta quod sui iuris futura esset. nam dum est in potestate, agere non potest: quia licet sit communis actio patris & filia, pater tamen solus agit: vt infra solu. ma. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. Item semper intelligas ante nuptias factum: post nuptias autem contractas & durantes non valet: vt infra de pac. do. l. ij. & l. si pater. §. j. & l. Attilicinus.

k Legatum est. secus in stipulatione & aliis contractibus conditionalibus: quia tunc habet actionem pater. §. de verb. oblig. si filiusfamil. in princ. sed legatum filio quaeritur, si tempore existentis conditionis sui iuris sit. Sed quid hodie cum tantum ususfructus adquiratur patri: nunquid pactum filij oberit patri? Non videtur: quia melius est coartare &c. vt C. de bonis quaer. libe. l. si. §. filius autē fami. Item no. hic quod

A aliquid pacto remittitur, quod repudiari non potest: vt §. de lega. ij. si ita scriptum. §. j. in tex. & gl. j. & §. de mino. denique. §. si quid. l. Insolidum. de hoc infra. e. l. si vnus in prin.: & ideo non respondet.

ne de dote agat cum sui iuris esse coeperit. Item filiusfamilias de eo quod sub conditione legatum est, recte pacifcetur.

Iurisconsultus ponit summarium. Il. sequentium: ubi, & in rem pacta &c. Pactum in rem, porrigitur ad omnes quorum pecuniariter interest: & ad quos porrigitur interest pecuniariter pacifcentis: & pactum personale personam non egreditur. h. d. usque ad l. si vnus. Bartolus.

B In his qui eiusdem pecuniae exactioem habent in solidum, vel qui eiusdem pecuniae debitores sunt: quatenus alij quoque prodest vel noceat pacti exceptio, quaeritur. Et in rem pacta omnibus improffunt, quorum obligatione dissoluta esse, eius qui pacifcebatur, interfuit. Itaque debitoris conuentio fideiussoribus proficit: §. x x i i. V L P I A N V S libro quarto ad Edictum.

Nisi hoc actum est, vt nudtaxat a reo non petatur, a fideiussore petatur. tunc enim fideiussor exceptione non vtetur. §. x x i i i. P A V L V S libro tertio ad Edictum.

Fideiussor autem conuentio nihil proderit reo: §. quia nihil eius interest a debitore pecuniam non peti: immo nec confideiussoribus proderit. §. x x i i i. P A V L V S libro tertio ad Edictum.

fin. in fin. & §. de iureiur. l. duobus. ij. respon. Alij dicunt quod hic reus non erat soluendo: vnde actionem cedi, vel prius cum conueniri, fideiussori non expedit. Alij dicunt quod licet pacti exceptio sibi non prodest, doli tamen prodest: vt §. eod. rescriptum. §. plerunque. Alij dicunt quod renuntiauit beneficio cedendarum actionum, & beneficio nouae constitutionis: quod facere potuit: vt C. eod. l. penult.

Fideiussoris. §. C A S V S. Lex sequens quæ continuatur cum petendo, quod illud pactum mihi reo non prodest: nam & si habuisses alios confideiussores, non prodesset: quia non interest Titij fideiussoris quod non petatur a confideiussore, vel a reo. §. C V M A L I O. §. Hic ponitur casus ita, quod si reus principalis liberetur, & fideiussor ab eo datus: quia principaliter intererat rei fideiussorem liberari. & pro hoc hic. §. vel iunge eum superiori: & tunc expone vt in apparatu. Accursius.

s Proderit reo, nisi cum solutionis locum obtinet: vt in iureiur. quod circa rem interponi inuenitur: vt §. de iureiur. l. duobus. §. a fideiussore. Item cum pactum in rem est: vt §. eod. idē est in fin. & l. seq. Item quando pro suo procuratore: vt §. qui falsida. co. de die. §. j. & §. l. prox. Itē & si aliter sua interfuit: vt §. de arbit. l. aduersus. in fin. & in hac litera, quia nihil &c. aliter non: vt in princ. huius l. & §. de condic. inde. cum is fideiussor. sed videtur semper prodesse reo, cum sit hæc exceptio in rem ex parte opponētis semper: vt §. de excep. dol. l. ij. §. j. sed ibi dolus fuit commissus in re adquirenda, siue actione qua nunc agit. vnde exceptio doli est in rem ex parte opponētis: hic non sic: sed in pacifcendo de non petendo fuit quaerita exceptio. sed tam remittendo quam extorquendo debitori dolum non facit.

t Nec fideiussoribus proderit. s. pactum factum vni ex fideiussoribus

m Omnibus. scilicet fideiussoribus. **n** Quorum. scilicet fideiussorum. **o** Interfuit. s. principaliter: vt §. eod. l. fideiussor. §. cum alio. **p** Debitoris. id est debitori facta. **q** Proficit. nisi animo donandi fideiussor: vt infra eo. quod dicitur est. vel in rem suam: vt infra. l. iij. & infra de libe. leg. si quis reum in princip. ubi, quid tamen. & est pro contradicente: vt infra manda. si pro te. & nisi cum hoc actum est: vt subiicit infra. l. prox. statim.

Nisi hoc. Non videtur stare posse veteri vel nouo iure. veteri, quia cum creditore fideiussorem conuenit, tenetur ei cedere actionem: quod si non potest facere: ergo exceptione repellitur: vt §. de sol. Stichum. §. pe. nouo non: quia cum noua habet prius reū conuenire, repellit fideiussor creditorem, nisi reum principalem conuenire: quem conuenire iam nō potest: vt in auth. de fideiussor. §. j. colla. j. Solu. ad v. trunque fideiussor hic consensit huic personali pacto. vnde nil potest obicere fideiussor. & sic etiam non obit §. eo. l. fin. in prin. & C. de vsu rei iudi. l. i.

In hoc gl. reprehenditur per Bar. Ange. P. & Ias.

Idem si nō confert in id tempus quo non erit sui iuris. P. Ale. & Ias. Idē B. tamē Bald. P. au. & Ale. intelligunt si pactum nō sit in preiudicium dotis.

bus. sed cum fideiussori contra fideiussorem deberet actio cedi quando soluitur: vt j. de fideiuss. l. fideiussoribus. licet non postea: vt j. eo. tit. l. fideiussor. quomodo creditor alium conueniendo cedit contra istum cui fecit pactum? Respon. vt dixi supra l. prox.

a Neque enim. i. nullo modo interest alicui fideiussoribus a reo vel a fideiussoribus non peti. & secundum hoc est. §. cum alio & c. hanc est plana. vel lege sine. §. hoc modo: nec enim conuenio cum alio facta prodest alij quoquo modo cuiusque scilicet paciscentis interest. i. ratione cuiuslibet interesse etiam modici: sed tum demum & c. Innuitur ergo quod aliquo modo fideiussoris interest a confideiussore non peti. Sed quomodo? Respon. forte ratione affectionis & consanguinitatis: cuius hic ratio non habetur: licet in iudicio bonae fidei habeatur: vt j. man. cum seruus. ibi. placuit enim. Nec dico eius interesse ratio ne celsionis faciendae confideiussori contra hunc liberatum: quia in eum iam fieri non potest cum sibi pactum factum est: licet hoc quidam dicant per l. j. de fideiuss. l. si fideiussores. §. idem respondit.

b Principaliter. q. d. pecuniariter. Accursius.
c Obligati sunt. l. fideiussoribus: quibus si prodest pactum reo factum, ipsi reo principaliter prouidetur: vt hic, & j. l. si vnus. §. si cum reo. in fin.

Sed si fideiussor. CASVS. Fideiussi pro procuratore meo: postea factum est pactum de non petendo: an prosit procuratori meo queritur. Et responderetur quod sic: quia iste procurator loco fideiussoris est. Item si sunt duo rei stipulandi, vel promittendi: si vni fiat, proderit fideiussori dato. si alij, scilicet reo promittendi, vel stipulandi: est verius quod pactum vnus alteri nocet & prodest. PERSONALE. Feci pactum vt a me non petatur. non proderit istud pactum fideiussori meo: vt hic, & §. eo. l. nisi. SED QUAMVIS. Dicitur est §. eo. l. fideiussoris. quod pactum fideiussoris non prodest reo: nec fideiussori: nunc dicit quod illa vera sunt, nisi agatur expressim vt profit. tunc enim confideiussori & reo proderit solummodo quo ad exceptionem doli. & hoc dicit cum l. sequenti, quae continuatur cum ista. Viuianus. d. Sed si fideiussor in rem suam, quia pro defensore suo spondit. facit supra qui satisda. cogan. l. de die. §. j.

e Cum reo. id est defensore. Accursius.
f Idem in duobus. s. vt pactum factum cum vno eorum, cum reo principaliter factum esse videatur: ideoque fideiussoribus a se datis profit, non vt noceat alteri vel prosit: cum eius principaliter non intersit: vt j. eo. l. si vnus. in princ. Vel large intelligitur secundum M. vt etiam alteri prosit si socij sunt: quia tunc principaliter interest: nec ob. l. si vnus. quia ibi inciderunt in societatem. Item ibi credendi: hic debendi. Accursius.

g Ad alium. scilicet fideiussorem.
h Non pertinere. secundum quod vno modo accipitur: vt §. eo. l. iuris gentium. §. pactorum. & sic non obstat. §. eo. si tibi. §. si pactus. & §. si. & l. sequenti. Vel dic quod persona emptoris & venditoris, donatis & donatarij, patris & filij, domini & serui, vna est quo ad hoc vt pactum utilitatem conferat.
i Plerumque. videlicet si hoc actum est: vt j. l. prox. quod semper praesumitur agi secundum quosdam nos contra. Sed an dices idem de pacto cuiuslibet extranei: vt etiam si non sit procurator meus, nec mihi attingat: mihi doli exceptio queritur: Quidam sic. nam nec fideiussor mihi in hoc procurator est: & tamen mihi querit, & confideiussoribus suis. nec obstat quod videat cadere in errorem M. qui dixit ex pacto cuiuslibet actionem queri: quod nos negamus: quia aliud in exceptione querenda, & aliud in actione: vt arg. j. de regul. iur. l. fauorabiliore. & j. de actionibus & obligat. Arrianus. Vel dic verius quod non acquiritur etiam exceptio mihi per

A prorsus extraneum: vt §. eo. si tibi. §. si pactus sim. & §. cum possessor. & l. si vnus. §. si cum reo. vers. quod si sine. & j. negotiorum gestorum. Pomponius. Accursius.

k Videlicet. Et in confideiussoribus. scilicet si hoc actum est. alias non: vt §. e. l. fideiussoris.

tio fideiussoris cum obligatione rei. b. d. in effectu usque ad. l. si vnus. Alex. de iur.

XXV. IDEM libro tertio ad Edictum.

Idem in duobus rebus promittendi, & duobus argentariis sociis. Personale pactum ad alium non pertinet, quemadmodum nec ad heredem, Labeo ait. Sed quamvis fideiussoris pactum reo non prodest: plerumque tamen doli exceptionem reo profuturam Iulianus scribit.

XXVI. VLPIANVS libro quarto ad Edictum.

Videlicet si hoc actum sit, ne a reo quoque petatur. Idem & in confideiussoribus est.

Per pactum vel nouationem vnus ex duobus rebus credendi sociis, alteri prouidendi non potest: secus per solutionem receptionem, vel liti contestationem. Bartolus.

re. licet possit solui filio. §. si c. v. m. Creditor meus fecit mihi pactum quod a me non peteret vsque ad annum, dicitur hic quod tale pactum mihi & fideiussori meo prodest ad annum: sed ultra annum nec fideiussori nec mihi prodest.

QVOD SI SI NE. Debebam tibi decem, pro quibus Titius fideiussit. conuenimus inter me & te quod tu faceres pactum de non petendo tantum Titio fideicommissi, fecisti pactum tantum fideiussit. & non mihi: nunquid valeat pactum tale queritur. Et respon. quod bene valet: & est ratio: quia videor mihi acquirere exceptionem, licet quidam iurista contraxerunt: & male. PACTVS. Feci pactum de non petendo, cum mihi deberes decem: postea fecisti mihi pactum vt liceret mihi petere. Dicitur hic quod ita erit procedendum: quia agam pristina actione. Et si tu obicias mihi exceptio de non petendo: ego autem replicabo, quia fecisti mihi pactum de petendo: primum pactum eliditur, & potero etiam agere contra fideiussorem: quia pactum de non petendo non prodest eis: vt §. eo. dictum est. nam prius pactum non tollitur ipso iure, sed per exceptionem. Haec autem vera sunt in pacto: secus in stipulatione. nam stipulatio tollitur per stipulationem: vt ecce, tenebaris mihi ad decem ex stipulatione, stipulatus fui illa decem a te vel ab alio animo nouandi: tollitur quidem prima stipulatio per secundum stipulationem: vt dictum est. & est ratio: quia in pactis versatur ius naturale, quod est immutabile. in stipulatione versatur ius civile, quod tollitur per aliud ius civile. vel dic vt ibi no. vel dic quod hoc pactum de petendo non agitur inter contrahentes vt aliud pactum tollatur: sed vt replicationem inducat, siue naturalem obligationem, secundum Bul. SED SI PACTVM. Tenebaris mihi actione iniuriarum. feci tibi pactum ne agam iniuriarum. si postea paciscamur vt liceat mihi agere, non nascitur mihi actio: quia non valet posterius pactum, quia hoc facere non possumus. & est ratio: quia ex pacto actio iniuriarum non nascitur. IDEM. Vendidi tibi fundum pro decem re integra, id est antequam ego tibi traderem fundum, vel tu mihi pretium, id est decem: pacti sumus de non petendo postea: & sic discessimus. Dicitur hic quod si postea paciscamur de petendo vt agamus adinuicem, id est vt ego pretium peterem, & tu fundum: quod prima obligatio non resuscitaretur: sed nouus quasi contractus fit quasi dicat istud posterius factum de petendo, non resuscitat priorem obligationem factam de fundo vendendo: sed proficit ad nouum contractum, id est ad nouam venditionem.

QVOD SI NON. Vendidi tibi pro decem fundum, vt dixi: postea feci tibi pactum de non petendo nisi viij. vel v. postea conuenimus vt petam integra. x. Dicitur hic quod primus contractus valet nihilo minus: & istud vltimum pactum renouat priorem contractum, id est nouam formam edicit. QVOD ET IN SPECIE.

SIMVS. CASVS. Dicitur est supra. l. & heredi. de duabus diuisionibus. & §. in his. dictum est de vna scilicet quando plures sunt obligati simul: an prodest alteri conreo pactum alterius de non petendo. nunc autem & quando pluribus in solidum tenetur aliquis: & an noceat pactum vnus rei credendi alteri reo credendi. & est talis: Ponere: Duo sunt argenti. vel duo rei sti. vnus ex creditoribus fecit pactum de non petendo: nunquid noceat alij? Et respondeo quod nocere non potest: quamvis quilibet in solidum possit petere. Item vnus de argentariis & de reis reuouare non potest: sed vnus reo credendi vel argenti recte soluitur. nam & filiusfamilias non potest nouare.

No. q. de natura lura dictionis, videlicet, est quod non solum sit declaratus: sed etiam restrictiua. concor. l. co dictionis. §. i. ff. de r. sur. no. Bar. in l. i. ff. ad leg. Aquil.

Scire debes quod secundum iura ista dos mulieri reddi de-
bet annua, bima, trima die. Vnde pone quod Berta cum viro
suo fecit pactum vt statim sibi dos reddatur : postea fecit
pactum cum viro vt reddatur annua, bima, trima die. valet
istud pactum vltimum: & dos reddi debet annua, bima, trima
die: quia posterius pactum primum reuo-
cat. (L L L V D.) Deposui apud te aliquid : & pa-
cisci sumus vt non te nearis de dolo futuro: non valet pactum. sed si paciscor tecum vt non agam depositi: valet pactum. nam videor pacisci vt ne agam de dolo futuro. P A C T A. Hic dicitur quod pacta turpia non valent. nam non possum pacisci ne agam pro futura iniuria, vel furto: sed facta iniuria vel furto pacisci possum ne agam: quia quatenus pactum alicuius priuati causam siue vtilitate publ. contingit, nec nocet nec prodest factum: quia videtur contra reipub. vtilitate quando de futuro flagitio paciscuntur, ne quis teneretur. expedit enim &c. cum etiam per hoc homines ad delinquendum, etiam in re aliena, inuitarentur. nam conuentio facta in vna re non debet nocere in alia: vel non debet nocere alij personae. § S I C V M. Debebas mihi x. feci tibi pactum ne petam xx. vel cum mihi xx. deberes, feci tibi pactum ne petam x. valet quidem pactum in vtroque casu in x. & alia x. petam. § S I S T I P V L A T V S. Promisisti mihi alternativè x. aut Stichum: & postea feci tibi pactum ne x. petam. non potero agere nec pro decem, nec pro Stichum. nam in vtroque mihi preiudico, nisi aliud inter nos agatur. § S I G E N E R A L I T E R. Promisisti mihi hominem in genere: postea facio tibi pactum de non petendo, Stichum puta: non potero amodo petere Stichum, sed aliud bene petam, & bene petere possum. § I T E M S I P A C T V S. Supra dictum est quando aliqui de re aliqua singulari paciscuntur: nunc autem dicitur quando de vniuersitate. & est casus talis: Tu possidebas quandam hereditatem, pro qua egi aduersus te petitione hereditatis: & tandem tibi feci pactum de non petendo, vel egi aduersus te pro nauis: & tandem feci pactum de non petendo. si postea aliquam rem singularem illius hereditatis petam, vel usufructum causalem dicens mihi deberi: denegatur mihi actio. vel dic, si petam postea singulares nauis: repelles me exceptione pacti facti de non petendo. His enim tribus casibus ego repellar à re exceptione pacti facti. § S I A C C E P T I L A T I O. Dicitur hic quod acceptilatio, scilicet inutilis, puta quando inter partes agitur de aliquo contractu tollendo alio quam stipulatione per acceptilationem &c. § S E R V S. Titius me instituit heredem in quadam hereditate, in qua erat quidam seruus, qui mihi heredi futuro stipulatus fuit: an valeat tale pactum, quaeritur. Et respon. aut expressit proprium nomen mei heredis futuri: quo casu non valet pactum. aut non expressit nomen meum proprium, & tunc valet. Viuianus.

XXVII. PAVLVS libro tertio ad Edictum.

SI vnus ex argentariis sociis a cum debitore pactus sit b, an etiam alteri noceat exceptio? Neratius, Attilianus, Proculus, nec si in rem pactus sit, alteri nocere: tantum enim d constitutum, vt solidum alter petere possit. Idem Labeo. nam nec nouare alium posse, quamuis ei recte soluitur f. sic enim & his qui in nostra potestate sunt, recte solui quod crediderint, licet nouare non possint. quod est verum. Idemque in duobus reis stipulandi dicendum est.

Exceptio pacti porrigitur ad fideiussores eatenus quatenus competit principali. Item principalis potest pacisci fideiussori. Bartolus.

Si cum reo ad certum tempus pacti facta sit: vltra neque reo neque fideiussori h

nam postea, si is. sed lit. contesta. ab vno alteri nocet: vt j. de duo. reis. l. ex duobus. Vel dic hic re, non conuentione socij erant: vt modo dixi in solutione alterius contrarij. Item videtur adhuc hic nocere: vt j. de accept. l. & per iusturandum. §. fin. & j. de duo. re. l. iij. quæ sunt contra, sed aliud est in acceptilatione quam in pacto: vt hic, & infra de lib. lega. si is qui. §. j. & l. si quis reum in princ. & §. j. d. Tantum enim, id est tantam sortitur de iure potestatem. q. d. non remittere. e Nam nec nouare, imò videtur quod possit nouare. nam cum hi argentarij in solidum agerent, ergo erant duo rei credendi, re saltem, licet non sint socij: vt infra de duo. re. eandem. & quia hic dicitur sociis: sed alter reorum credendi potest nouare: vt in infra de noua. si rem. §. si duo. quæ est contra, sed dic vnus non potest nouare, vt hic, quin teneatur socio: vt ibi. vel dic non posse cum ab alio lis est contestata: vt infra de duo. re. l. ex duobus.

prodest. Quod si sine persona sua reus pepigerit ne à fideiussore repetatur, nihil id prodesse fideiussori quidam putant, quanquam id rei interfit: quia ea demum competere ei debeat exceptio, quæ & reo. Ego dici prodesse fideiussori exceptionem. non sic enim illi k per liberam personam adquiri, quam ipse qui pactus sit, consuli videmur. m quo iure vtimur.

Licet stipulatio per stipulationem tollatur ipso iure: tamen pactum liberatorium per secundum ope replicationis eliditur, si prima actio durat. sed si est extincta, per actum non restituitur, sed in obligationibus que consensu contrahuntur, noua actio nascitur: & res de facili ad suam naturam reuertitur. Bart.

Pactus ne peteret, postea conuenit vt peteret. prius pactum per posterius eliditur o: non quidem ipso iure p, t sicut

quæ est contra. Vel dic, si sint socij: vt hic, etiam postea: aliud si non sint socij, vt ibi.

g Stipulandi, qui scilicet non sunt argentarij: sunt tamen socij. nam supra de duo. re. similiter locutus est, & sociis. & possunt omnia plane intelligi cum vnus est primò licet contestatus: vel ei est constitutum: vt j. de constit. pecu. l. idem est.

h Neque fideiussori, de fideiussore ideo dubitabatur, quia pactum rei duplex esse videbatur: & de non petendo vsque ad tempus: & de petendo post tempus: vt arg. j. de arbi. Celsus. §. idem ait. pactum autem de petendo fideiussori non nocet: vt j. eo. l. si. post tempus autem non posse conueniri videbatur: sed non est ita. nam finito tempore non ex pacto aliquo, sed prima actio efficaciter intenditur: vt arg. j. de preca. sed & si manente.

i Quia ea demum, bene dico non prodesse, quia &c.

k Tam enim illi, fideiussori.

l Quam ipsi, scilicet reo.

m Videmur, non quod ipse liberetur: sed quia amicus suus grauatus non manebit: quod est magnum: vt arg. j. vt in post. leg. si is à quo. in fi.

n Conuenit, consensu vtriusque: aliàs non esset pactum: vt supra eod. l. j. §. j.

o Eliditur, vt dixi supra.

p Ipso iure, imò videtur quod ipso iure tollatur: vt j. de sol. Stichum. §. naturalis cōtra. Sol. dicit quidam qd ibi erat ciuili & naturalis obligatio: & ideo naturalis ipso iure tollitur. cū enim naturalis sit quasi socia ciuili obligationis, ex ei⁹ societate corruptione cōtrahit: modicum enim fermenti totam massam corrumpit, hic vero cū sola naturalis sit, lolo pacto tolli non potest: secundum Irem. sed hæc solutio displicet & nobis & legi: vt j. de iureiu. l. si. j. respō. Alij dixerunt, vt R. tolli ipso iure. f. exceptione. sed hoc displicet: quia hoc non est tolli obligatione, sed elidi. Alij dicunt cōtrario ad primā, qd si inueniatur naturalis cū ciuili non possit naturalis tolli per pactum: quia vna est substantia vtriusque, vnde vna sublati necessaria est & ciuilem tolli: quod esse non potest. Et qd sit vna substantia, innuitur. j. vbi dicit, totā obligatione & c. sed ex pone ibi, totam, id est omnem, at quando sola, dic vt ibi. nam possessio animi & corporis aliter amittitur, quam possessio solius animi. sed hoc non valet, quia iuncta ciuili tollitur: vt j. de iureiu. l. si. Nos verò omnino obligationem naturalē tolli per pactum dicimus: siue simplex sit, siue cum alia. qualiter ergo huic. §. respondimus? Aliud certe est in pacto de non petendo: aliud de petendo. nā pactum de non petendo, fit ad liberationem

Non tenetur secundum B. B. Alexā. & las. Est vera in se: sed non quo ad contrarium, secundum prædictos.

a *Renouare*. id est reformare. vel. i. nouum pactum constitue- re, primo sublato: quod dicitur in distinctione pactorum.

b *Procedere potest*. scilicet ut posterius pactum renouet pri- mum, id est nouam formam ei præstet.

c *Pactum mulierem*. s. incontinenti. s. quando dedit, vel quan- do diuertit. nam aliàs actio sibi ex pacto nõ datur: vt s. eod. i. irif- gentium. s. quinimo.

in ista iure digestorum: secus de iure Codicis, quo iure nescit tacita stipulatio. ex. in l. v. nica. C. de verbo. act.

d *Legibus dato*. s. au- rea, bima, trima die, secundum tēpora hu- ius. l. hodie vero sta- tim immobilia. sed mo- bilia post annum: vt C. de rei vxo. act. s. cū autem.

e *Nec dicendum*. respõ- det obiectioni tacite, quæ fit per. l. vt infra de pact. do. l. de die. & l. Arlicinus.

f *Non fit*. fictione hu- ius legis.

g *Redditur*. Not. arg. cum quaeritur b an va- leat priuilegium in- dultum ecclesiæ ne si- bi possit obici ab a- lia ecclesiâ, nisi præ- scriptio cētum anno- rum. nec enim potest alia ecclesiâ dicere qd ex hoc rescripto ius suum lædatur: cum hoc erat statutum an- tiquitus: vt C. de sac. sanct. eccle. l. fin. & est ad hoc infra de lib. & posth. l. filio quem. & j. quib. mod. pignus. vel hypo. solu. l. volun- tate. s. si.

in ista gl. re- prehēditur ser. Bart. Alex. l. q. ual. ex. nihil fact. ad istam questionē.

h *Illud nulla pactione*. scilicet expressa. i. *Ne dolus*. futurus. **ADDITIONE**. Adde- tex. iuncta glossa in assigna. Ro. quare do- lus futurus non po- test remitti. Dic quia inuitaretur quis ad de- linquendum. in l. con- uenire. j. de pact. do. & adde secundum las. v- num pulchrum dictū Bal. in c. j. item sacra- menta. in vlt. colla per illum text. de pa. in vlt. seu. quod si aliquis promittat se non denunciaturum maleficium, & iurat non: valet iuramentum: quia aperit viam iniquitati ad delinquendum. alle. In- nõ. in c. ad nostram. ad iureiu. Adde quod iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis. in c. inter cetera. xxij. q. iij. in c. quanto. extra de iureiur. in c. j. extra de consuet. in vj. & in proposito de iuramento. Adde laso. in l. qui iurato. in ij. col. s. qui satisd. cog.

i *Ne dolus*. futurus.

k *Præstetur*. si fiat.

Imò prin- cipiu loqui- tur in dolo futuro: & finis in præ- terito. Bar- to. Pau. l. as.

l *Agat*. scilicet ratione futuri c: sed quid si de præterito? Re- spon. valet etiam quo ad dolum: licet simpliciter remittam. aliàs enim nihil videtur remissum, nec pro præterito, nec pro futuro: cum solus dolus veniat in deposito: vt argum. infra de legat. j. si quando. sed aliter d in vltima voluntate: vt infra de lib. leg. l. Aurelio. s. Gaius. in quo etiam distinguit, vt ratio- nit Ioan. institut. de leg. s. si quis debitori. Sed quæ est ratio differentie? Respon. vt C. de pec. eius qui liber me. l. j. sed d Imò eodē hic non inuenit aliquid quod remittat: sed certe imò latam modo, secun- dum culpam.

m *Vi ipsa*. aliàs re ipsa.

n *Observanda*. siue nuda, siue vestita: vt hic, & C. co. pacta que, & j. de verb. oblig. l. generaliter. & l. si plagij.

o *Furti*. & idem est in sequenti.

p *Possumus*. quia per hoc non publico, sed iuri nostro renun- clamus: quod fieri potest: vt C. eo. l. penult.

q *Vnde vi*. scilicet si vim feceris.

r *Quatenus*. i. quia publica & c. Vel dic quatenus proprie po- ni. nã ante violentiã pactũ factũ non valet: postea sic. & in ac-

test renouare a primum con- tractum. Quod & in specie dotis actionis procedere po- test b: puta pactam mulierẽ, c vt prælenti die dos reddere- tur: deinde pacisci, vt tempore ei legibus dato d dos redda- tur: incipiet dos redire ad ius suum. nec dicendum e est de- teriore conditionem dotis fieri per pactum. Quotiens enim ad ius quod lex naturæ eius tribuit, de dote actio red- dit: non fit f causa dotis de- terior, sed formæ suæ reddi- tur. g Hæc & Scævolæ nostro placuerunt.

Dolus futurus non potest remitti: secus in præterito. Bartolus.

Illud nulla pactione b ef- fici potest, ne dolus i præste- tur k: quamuis si quis pacisca- tur ne depositi agat l, vi ip- sa m id pactus videatur, ne de dolo agat quod pactum pro- derit.

Pacta que continent turpem causam, vel publicam utilitatem, non sunt obseruanda. Bartolus.

Pacta quæ turpem causam c continent, non sunt obser- uanda n: veluti si paciscar ne furti o agam, vel iniuriarum, si feceris. Expedi enim timere furti vel iniuriarum pœnam. sed post admissa hæc pacisci possumus. Item ne experiar interdicto vnde vi l, quatenus r publicam causam contingit, pacisci non possumus. Et in summa si pactum cõuentum

rei iudic. si quis cum totum. in prin. & j. de verb. oblig. l. j. si stipulanti. & arg. j. de arbi. diem proferre. s. si plures. ver. si. in- de quaeritur.

z *Doli exceptionem*. hæc locum habet vbicunque & prima: nisi iusta ignorantia vel personæ reuerentia aliud inducat: vt j. de except. do. l. ij. s. item quaeritur, & l. apud. s. aduersus.

a *Aut Stichum*. lub alternatione.

b *Pactus sim*. de non petendis.

c *Decem*. alternatiue: vt promissum fuit.

d *Solutione & petitione*. s. facta contra alium animo nouandi: vt j. de noua. l. delegare. & j. de in rem ver. si pro patre. in prin. & j. de sol. l. solutionem. Vel dic petitione, cum res. s. æstimata fuerit, & præfita rei æstimatio. Vel pone ab vna parte petiti- one & solutione. Vel dic quarto, petitione, absolutione tamen secuta per sententiam: quo casu fit per exceptionem: vt C. de vsur. rei iudi. l. fin. s. fin. item facit infra de libe. leg. l. non solu- rum. j. j. in fi.

e *Obligationem summoueri*. imò videtur non tota: vt j. de accep- & per iusurandum. s. si Stichum. quæ est contra. sed hic e actio fuit vt tota tolleretur obligatio: ibi non imò vt maneret alter in obligatione. Vel aliter & melius, ibi ideo in altero non tollitur obligatio, quia fuit facta acceptilatio in Stichõ: & ip- se decesit pendente conditione sub qua promissio x. vel Sti- chi ante fuerat facta. & sic patet quod nulla fuit acceptila- tio in Stichõ de quo fuerat expressum: vt infra de noua. l. quotiens. nec ergo in tacito: vt argument. infra de ser. l. iust. præ. l. item. s. qui habet. quare alter remanet in obligatione: sed hic statim valuit pactum in x. quia pure promissum x. aut Stichum.

A *cusatione legis Iul. de vi*. nam ante non valet: postea sic: licet non ingerat pœnam sanguinis: sed transigi non potest: vt C. de transact. l. tranfigere. & j. de iur. fi. l. in hsci. & j. ad leg. Jul. de vi publ. l. qui cœtu. s. qui vacantem. Accursius.

s *Prinata*. id est familiari. & sic est de eo quod publico tãgit: vt de furto futuro.

r *Ante omnia*. optime adaptatur ad superio- ra, quoniam si fuerit conuentio in re non familiari, id est iure quæ contingit publi- cæ utilitatem, obellet in alia re, puta in fami- liari re alterius, sed si fiat in re familiari ali- cuius pacificetis, valet: quia non fit in his que contingunt publicam utilitatem. de persona autem supponitur gra- tia vberius doctri- nã. vel dic quod d & ip- sum optime conuenit prædictis.

u *Re facta*. s. quàm in familiari: vt s. eod. iur. rifgentium. s. & gene- raliter. vel lege impli- citer vt distinguit ibi gl. optime & c.

x *Noceat*. vel profite- re: vt s. eo. si tibi. s. si pa- ctus. & nisi in casibus in quibus sententiã in- ter alios lata, inter a- lios tener: vt j. de re iudi. l. xpe. Item nisi in casibus illis in quibus alteri per alterũ actio adquiretur: vt not. in- stitu. de inuti. stip. s. ei vero qui. Itẽ nisi prin- cipaliter interfit paci- fcentis: vt s. eod. fide- iussoris. s. cū alia con- uetio. vel nisi vna per- sona reputetur: vt s. eod. s. cum emptore. Item quod dicit de re, fallit quando alia est accessoria illius in qua pactum fit: vt j. eo. l. s. sed si stipulatus. & s. si quis cau. l. ij. in prin.

y *In decem prodesse*. in toto enim pars conti- netur: vt j. de except.

z *Si cum decem mihi debe- res*, pepigero ne te viginti petam: in decem prodesse tibi pacti conuenti vel doli z exceptionem placet. Item si cum viginti deberes, pepige- rim ne decem petam: cri- ceretur per exceptionem mi- hi opponendam, vt tantum reliqua decem exigere de- beam.

In obligatione alternatiua pactum de al- tero nõ petendo, totam obligationem elidit, secus in obligatione generis, si est electio cre- ditoris. h. d. cum s. seq. Bart.

Sed si stipulatus decem aut Stichum a, de decem pactus sim b, & petam Stichũ aut de- cem c: exceptionem pacti con- uenti in totum obstaturam. Nam vt solutione & petitiõ- ne d & acceptilatione vnus rei tota obligatio soluere- tur: ita pacto quoque con- uento de vna re non peten- da interposito, totam obli- gationẽ summoueri e. Sed si

rei iudic. si quis cum totum. in prin. & j. de verb. oblig. l. j. si stipulanti. & arg. j. de arbi. diem proferre. s. si plures. ver. si. in- de quaeritur.

z *Doli exceptionem*. hæc locum habet vbicunque & prima: nisi iusta ignorantia vel personæ reuerentia aliud inducat: vt j. de except. do. l. ij. s. item quaeritur, & l. apud. s. aduersus.

a *Aut Stichum*. lub alternatione.

b *Pactus sim*. de non petendis.

c *Decem*. alternatiue: vt promissum fuit.

d *Solutione & petitione*. s. facta contra alium animo nouandi: vt j. de noua. l. delegare. & j. de in rem ver. si pro patre. in prin. & j. de sol. l. solutionem. Vel dic petitione, cum res. s. æstimata fuerit, & præfita rei æstimatio. Vel pone ab vna parte petiti- one & solutione. Vel dic quarto, petitione, absolutione tamen secuta per sententiam: quo casu fit per exceptionem: vt C. de vsur. rei iudi. l. fin. s. fin. item facit infra de libe. leg. l. non solu- rum. j. j. in fi.

e *Obligationem summoueri*. imò videtur non tota: vt j. de accep- & per iusurandum. s. si Stichum. quæ est contra. sed hic e actio fuit vt tota tolleretur obligatio: ibi non imò vt maneret alter in obligatione. Vel aliter & melius, ibi ideo in altero non tollitur obligatio, quia fuit facta acceptilatio in Stichõ: & ip- se decesit pendente conditione sub qua promissio x. vel Sti- chi ante fuerat facta. & sic patet quod nulla fuit acceptila- tio in Stichõ de quo fuerat expressum: vt infra de noua. l. quotiens. nec ergo in tacito: vt argument. infra de ser. l. iust. præ. l. item. s. qui habet. quare alter remanet in obligatione: sed hic statim valuit pactum in x. quia pure promissum x. aut Stichum.

f *Quatenus*. i. quia publica & c. Vel dic quatenus proprie po- ni. nã ante violentiã pactũ factũ non valet: postea sic. & in ac-

& Seia absentes erant. Titius erat praesens, unde iste Titius aliquid de ista hereditate subtraxit. tandem isti absentes, s. Mauius & Seia reuerſi diuſerunt hereditatem cum Titio: & de hac diuſione factum est instrumentum, quo continetur qualiter fit facta diuſio, & quod amodo non agerent: & postea Seia & Mauius inueniunt se deceptos de eo quod Titius surripuit. modo & Seia & Mauius volunt agere contra Titium: nunquid possunt? Et respon. quod bene possunt Seia & Mauius pro suis portionibus. & si Titius opponat exceptionem transactionis quasi sit generaliter transactum: Seia & Mauius de dolo replicabunt. Viuianus.

Ad species de nouo repertas dolo contractu in diuſione non comprehensas, generalis quietatio non porrigitur in effectu. Bar. xxxv. Idem libro secundo Responsorum.

Tres fratres^a, Titius^b & Mauius & Seia, communem hereditatem inter se diuſerunt, instrumentis interpositis, quibus diuſisse maternam hereditatem dixerunt, nihilque sibi comune remanſisse cauerunt^d. Sed postea duo de fratribus, id est Meuius & Seia^c, qui absentes^e erant tempore mortis matris suae, conuenerunt pecuniam auream a fratre suo esse subtractam, cuius nulla mentio instrumento diuſionis continebatur. Quaeſo, an post pactum diuſionis, de subrepta pecunia fratribus aduersus fratrem competit actio? Modestinus respondit, si agentibus ob portionem eius quod subreptum a Titio dicitur, generalis pacti conuenti exceptio his qui fraudem a Titio commissam ignorantes tranſegerunt, obiciatur, de dolo utiliter re-

† No. ex isto text. melius quam alibi in tribus locis, quod appellatio fratris venit soror. fa cit l. Lucius. §. quaeſitum. de le. 3. l. Lucius. §. Mauius. ubi. glo. ff. ad Treb.

a Tres fratres. Not. quod appellatione fratris & soror continentur: vt j. de leg. iij. Lucius. §. quaeſitum.
b Titius praesens: sed alij duo absentes.
c Hereditatem, scilicet matris.
d Caerunt. id est promiserunt ne communium rerum nomine de cetero agerent: vt patet ex vi huius uerbi, cauerunt. si autem simpliciter fuissent conuſsi, nulla exceptio daretur ex tali erronea confessione: & sic non haberet locum haec lex.
e Absentes. maxime. nam idem si praesentes: cum respon. legis sit generalis.
f Possit. quia non uidetur pacto perimi, de quo non est cogitatum: vt j. de condic. inde. l. si. §. pen. & j. tit. j. qui cum. §. fin. & j. eo. emptor. §. Lucius. Sed contra C. de transac. sub praetextu. ubi dicitur quod praetextu speciei reperta non rescinditur transactio. Solutio. Secundum quosdam hic fuerunt dolo inducti duo a tertio: ibi non: vt ar. C. eo. tit. l. sub praetextu instrumenti. §. sane. quod est falsum: immo ab utraque parte erat uoluntas diuidendi, licet quaedam subtraxerit vnus. Tu dic quod aut est petitio specialis & transactio: & tunc alteri rei uel personae non prauiudicat: vt s. cod. si vnus. §. ante omnia. si autem contra utrunque generale, vt hic, in omnibus prauiudicat: vt in l. contraria. nisi in duobus casibus: quando aliquid est subtractum, vt hic: & quando dubium pendet ex testamento: vt j. tit. j. l. non est. si uero specialis est petitio, & generalis transactio quo ad uerba: transactio restringitur ad speciem petitam: vt C. de transac. l. si de certa. si autem petitio generalis, & transactio specialis, in aliis reſtat actio: vt C. de iud. licet. & C. de transac. l. age. Item adhuc contra infra de uerb. oblig. l. qui Romae. §. si. ubi dicit quod si fratres cauerunt sub poena se nihil facturos contra diuſionem quam de hereditate paterna fecerunt: sub illo generali pacto etiam fideicom. a fratre fratri in tempore mortis relicto continetur, vt peti non possit. sed dic illud ideo, quia sciebent de hoc fideicom. futuro. hic autem non de hac pecunia subtracta. vel dic quod licet ita pronuntiauerit ibi quidam, tamen male pronuntiauit. & si petatur fideicom. & obiciatur exceptio pacti generalis, replicatio datur: vt hic. & sic in d. l. obicietur exceptio petitio ni poena.

Si cum. §. C. A. s. v. s. Tu meum fundum possidebas: & feci tibi pactum de non petendo si dares Titio. post pactum illud peto a te eundem fundum rei uindicatione. Dicitur hic quod possum penitere pacti & fundum petere, nisi in duobus casibus: si tradidisti: vel si tua interest fundum Titio dare: puta quia fundum ei sub poena promiseras, & per te non stat quo minus des.

g Possideres. secus si tibi tradidissem cum possiderem, hoc pacto ut alij traderes: quia tunc haberet locum poenitentia, cum esset contractus innominatus: vt infra de condic. cau. da. l. dedi. §. j. & l. si pecuniam. in princ.

A h Mibi. uindicanti fundum: vt j. sequitur. **i** A te. hic puncta. nam adhuc licet fecerim pactum, possum uindicare a te, nisi in duobus casibus. Primus, quando iam tradidisti. Sed si tradidit, qualiter habet locum exceptio, cum ipso iure non teneatur. nec enim possidet, vel dolo uel culpa desit possidere? Respon. exceptionem habet non actionis, sed intentionis. vel dic quod de alio quodam debito feci pactum si illi possessionem traderes. Secundus est, quando tua causa hoc conuenit: & paratus es dare, licet non traderis. & sic proximus es soluenti: vt in authen. vt exacti. instan. do. §. si. colla. vij. Potest esse tua causa: vt quia alij eundem fundum sub poena dare promiseras, cui te dare promisi vt in poenam non caderes. Item forte litigare uolebas: unde tuo actori cedere uolebas, vt ego contra eum litigarem. nisi ergo uel tradideris, uel paratus fueris tradere, & tua causa sit actum, beneficio pacti renunciasse uideris.

Pactum de soluendo alteri, inducit exceptionem solutione secuta: vel si per eum non fiat, cuius gratia pactum fuit appositum. Bar. xxxvi. PROCVLVS libro quinto Epistularum.

Si cum fundum meum possideres, conuenisset mihi tecum ut eius possessionem Attio traderes: uindicam eum feudum a te non aliter me conuentionis exceptio ne excludi debere, quam si aut iam tradidisset, aut si tua causa id inter nos conuenisset, & per te non staret quominus traderes.

B Administratores reipubl. non possunt que liberare pacto gratuito. Bar. xxvii. PAPIRIVS Iustus libro secundo de constitutionibus.

Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, debitori reipublicae a curatore permitti pecunias non posse: & cum Philippensibus remissae essent, reuocandas.

C xxxviii. PAPINIANVS libro secundo Quaestionum.

Ius publicum, priuatorum iuribus mutari non potest.

Viuianus. **k** Pecunias. alias pecunias, alias uſuras: & hoc in pacto. secus in transactione, secundum Iren. sed tu dic idem in utroque: vt diximus supra eod. tutoris. sed uidetur ualere remissio: vt C. de uſur. l. aduersus. quae est conditio. ubi si non petiit publicus administrator uſuras, uidetur eas remississe, & ualere. sed tu dic, ualere tacite: vt ibi non expresse: vt hic: arg. infra de procurato. l. filiususam. §. veterani. Item ecclesiae uel ecclesiastici tacite possunt remittere, non expresse: vt in authen. vt cum de ap. cog. §. si uero liberi. col. viij. & in authen. de san. episc. §. si uero intra annum. col. ix. Alij dicunt quod hic erat liquidum: ibi non: vt arg. C. de transac. l. praesens.

l Reuocandas. quia publica est utilitas: aliis remissio non reuocaretur: vt infra de decre. ab or. fa. l. penul. & antepen.

m Ius publicum. Potest poni casus, ut si faciam pactum ne exequar nunciationem operis in publico factam: ut supra eo. iuris gentium. §. si paciscar. Item potest poni ut infra eod. inter debitorem. Item infra ad l. Falcid. quod de bonis. §. j. Item si conueniant magistratus ut alterius tantum periculo tutor pupillo detur: ut infra de magi. con. l. j. §. si inter magistratus. & ubique aliquid fiat siue contra ius publicum, praetorium, uel ciuile: ut supra eod. l. contra. & infra de reg. iur. l. nec ex praetorio. & C. de testa. l. testandi. & j. de ope. lib. l. cerdonem. & j. de adini. tur. l. quidam decedens. & infra de reli. l. Neratius. & j. de admin. rer. ad ciui. perti. l. j. §. ius rei. & C. sine cen. uel re. l. j. & ij. sed cum ius publicum aliud sit a uoluntate & utilitate: ut sunt illa iura quae tractant de iure fisci: uel quod in communi seruatur, id est publica utilitate: aliud utilitate priuatum, quod & publicum dicitur a uoluntate: ut inst. de excu. tur. §. j. de quo loquitur hic? Respondeo primo constat. in secundo autem dicunt quidam idem, propter casus multos, quos notauimus. C. eo. l. pen. in quibus est publicum ius a uoluntate: sed priuatum utilitate: in quo casu renunciare non potest. Sed tu dic quod potest quis contra pacisci nec obstant illi casus: quia in quolibet eorum potest specialis ratio reddi, quare non ualeat pactum de remissione iuris mei. at aliis siue renunciatur iuri quod est in priuilegium indultum, siue iuri communi lege hoc statuente, possum renunciare: & mihi prauiudico, sicut dicitur per hunc totum titulum.

aliqua q. melius fuisset posita in fin. huius l. secundum las.

ram tit. & per totum tit. de transact. & etiam in C. & infra de accep. & de noua. in C. & in ff per totum. & in lit. quib. mod. tol. obl. speciales etiam leges addo supra eo. iurifigentum. §. si pacificat. & C. eo. l. pen. & est idem in iure presentis & in futuro. ut infra eo. pactum. & C. de temp. ap. l. fin. & hoc etiam dicimus §. eo. pacifici. & de hoc dixi in archen. ut sine prohi. ma. debi. & c. §. quia vero. colla. vij.

Veteribus. §. C A S V S. Vendidi tibi equum. & dixi sic: vendo tibi equum, qui est sine vicio & morbo, excepto quod non ascendit rorem. non autem ascendebat pontem ligneum. unde credebam quod esset excusatus, vt non teneret. tamen non sum excusatus. unde sic interpretatio eorum me, cu potui apertius hoc dicere. Idem in locatore, quia & locatori nocet. Viuianus.

Ambigua conuentio interpretatur contra eum pro quo profertur. Bartolus.

XXXIX. IDEM libro quinto Questionum.

Veteribus placet, a pacem obscuram b vel ambiguam, venditori, & qui locauit, nocere, in quorum fuit potestate legem c apertius conscribere.

Confessio sine causa etiam extra iudicium, ad liberandum de possessione inducitur. Bartolus.

XL. IDEM libro primo Responsorum.

Tale pactum, Profiteor d te non teneri, non in personam dirigitur: sed cum generale sit, locum inter here-

a Veteribus placet, ergo & nobis debet placere: vt C. de testa. l. testamenta omnia. & C. de appel. l. precipimus. in fin.

b Obscurum. quidam dicunt quod obscuritas & ambiguitas idem est: tu dic quod vertitur obscuritas circa dictionem aliquam ex eo quod multipliciter intelligi potest: vt j. de iur. fil. l. a fidei. in fi. j. respon. & ita ex generalitate fit. fit etiam ex alternatione obscuritas: vt j. de iniur. l. praetor. §. quod autem. sed ambiguitas est circa orationem: vt Aio te Acacidem Romanos vincere posse. sic j. de his qui not. infam. l. vxores. & j. de bon. liber. l. & si ex modica. in fine. j. respon. sed e contra plerumque vnam pro altero ponitur. nam in verbo vno quandoque reperitur ambiguitas: vt infra de peti. hered. l. vtrum. verfic. & verbum. & j. de re. dub. vbi. & j. de verb. sig. l. nepos Proculo. in fi.

c Legem id est pactum, siue verbum. sed videtur quod secundum profertem debeat interpretari: vt j. de iud. si quis intentione. sed illud speciale in iudicis. alias semper alius negare se sic intellexisse: vt j. de verbo. obliga. inter stipulantes. §. j. Item ad hoc est contra infra de contrahen. emp. l. si in emptione. in prin. Solu. hic in principali, ibi in accessorio. sed hoc non placet: vt infra de contrahen. emp. tum in lege. Dic ergo, ibi fuit appositum pactum ab emptore: hic a venditore. sed & hoc videtur reprobari. j. qui po. in pign. hab. l. infulam. sed dicas ibi pactum fuisse appositum ab emptore: vel periode haberi ac si ipse appouisset. Item facit j. de fer. vrb. praed. si arbore. §. si. & l. si feruitus. in prin. Sol. illa interpretatio est ex verbi significatione, quod est speciale. Item contra est j. de contrahen. emp. si ita. sed dic illa ibi fuisse verba emptoris, vel dic illud esse ex natura alternatiui debiti, vbi debitor eligat: vt j. de iur. do. plerumque. in fi. Item contra j. de verb. obl. eum qui kalendis. vbi prima kalenda intelliguntur secundum voluntatem stipulantis. Sed illud ideo, quia alias stipulatio inutilis redderetur, si de vltimis kalendis mundi intelligeretur: quod esse non debet: vt j. de reb. dub. quotiens. ij. & de verb. obl. quotiens. ij. Et vt omne tollas contrarium, distinguere secundum Io. cum pactio obscura vel ambigua apponitur in contractu: aut constat quod consenserunt de quo agere velint, & tunc valet: vt infra de reg. iur. semper. in prin. & j. de re. du. in ambiguo. aut certum est quod disenserunt, & tunc nihil valet contractus: vt j. de verb. obl. continuus. §. j. & Inter stipulantes. §. j. & j. de contrah. emp. l. in venditionibus. Si autem dubium est, aut verbum potest interpretari secundum vnam tantum, aut secundum vtrumque. primo casu secundum illius intellectum valet secundum quem valet: vt j. de verb. ob. quotiens. ij. & j. de reb. du. quotiens. ij. & l. vbi. si secundum vtrumque, tunc quod verum simile est: vt j. de reg. iur. l. in obscuris, & j. de verb. ob. eum qui ita stipulatur. in prin. si dubium est, quod sit magis verum simile seruatur: quod in hac l. dicitur, & j. de verb. oblig. quidquid. & l. qui ex pluribus fundis. & l. stipulatio ista. §. alteri. verbi in stipulationibus. Vltimo in hac l. not. arg. quod quandoque ratione ambiguitatis neutrum valet. sic j. de reb. dub. si quis de pluribus. & j. de adimen. leg. hij. §. quis duobus. secundum primam lecturam gl. illic posita. & j. de testa. tu. l. duo. & j. de vsufu. leg. l. qui plures.

ff. Vetus.

Tale. §. C A S V S. Debebas mihi decem: & cum vellem tibi facere pactum de non petendo, sic dixi: profiteor te non teneri. nunquid valet pactum: & an sit reale, an personale, quaeritur. Respon. quod reale est, unde competet heredibus: & heredes eo pacto vtentur etiam contra heredes. ¶ QVI P R O V O C A V I T. §. Mihi in decem tenebatur: ad que, vt mihi redderes, te conueni: & mihi in decem condemnatus fuisti: & tu appellasti: tandem transegitur, vt tu mihi quinq; dares vsq; ad pascha: & si non dares, conuenimus & consensimus quod valeret sententia pro me lata. non dedisti in pascha. nunquid prima sententia valebit? Et certe sic: unde executioni mandari poterit. ¶ P O S T. §. Titius tenebatur mihi in aliqua pecunia quantitate: & decedit iste Titius meus debitor, & etiam aliorum: & reliquit iste Titius tres heredes. conueniunt inter se, & fecerunt quod vnus solueret ista debita: & dederunt isti heredi aliquid ante partem. iste heres mihi soluit magno tempore vsuras. modo non vult soluere. volo repetere sortem. nunquid possum conuenire omnes alios tres heredes, quaeritur. Et respon. quod omnes alios tres heredes debitoris conuenire potero, non obstante quod vsuras ab alio accepi. ¶ P A T E R. §. Nominem filiam meam quam tibi maritabam, pro dote centum tibi promisi, sed nondum solui: & feci tecum pactum quod apud fratrem meum qui erat mihi heres institutus, portio i. dimidium dotis remaneret si filia sine liberis decederet. postea sustuli liberos: modo quaeritur an illi filij habeant exceptionem contra maritum filiae meae pro dimidia. pro illis. Et respon. quod habent exceptionem contra te maritum. nam illud pactum quod fratri pro fratre feci, prodest istis filiis meis postea natis. Viuianus.

des quoque litigantes habebit. Qui prouocauit, pactum est intra diem certum pecunia quam * transegerat, non soluta, iudicatis se satisfacturum. Iudex appellationis nullo alio f de principali causa discussio, iustam conuentionem veluti confessi sequetur.

Perceptio vsurarum ab vno, non perimit actionem aduersus alios competentem in solidum. Bartolus.

Post diuisionem b bonorum & rerum alieni, singuli creditores a singulis heredibus, non interpositis delegationibus, in solidum vt conuenierat k vsuras acceptauerunt quod vnus solueret ista debita: & dederunt isti heredi aliquid ante partem. iste heres mihi soluit magno tempore vsuras. modo non vult soluere. volo repetere sortem. nunquid possum conuenire omnes alios tres heredes, quaeritur. Et respon. quod omnes alios tres heredes debitoris conuenire potero, non obstante quod vsuras ab alio accepi. ¶ P A T E R. §. Nominem filiam meam quam tibi maritabam, pro dote centum tibi promisi, sed nondum solui: & feci tecum pactum quod apud fratrem meum qui erat mihi heres institutus, portio i. dimidium dotis remaneret si filia sine liberis decederet. postea sustuli liberos: modo quaeritur an illi filij habeant exceptionem contra maritum filiae meae pro dimidia. pro illis. Et respon. quod habent exceptionem contra te maritum. nam illud pactum quod fratri pro fratre feci, prodest istis filiis meis postea natis. Viuianus.

d Tale pactum, Profiteor. si me velle, & c. vel simpliciter ponere. Et no. pactum fieri per verba de presenti. secus in stipulatione, quae si per verba de futuro. vt j. de ver. obl. l. v. §. stipulatio. Sed quomodo hoc, cu confessio extra ius no pra iudicat sine causa: vt j. de proba. cum de indebito. §. si? Respon. haec confessio vel professio quae hic fit, habet vim pacti, & liberationem inducit: in quo magis sensus quam verba spectatur: vt §. e. iurifigentum. & §. pactorum. & j. de proba. si pactum. ibi autem ad obligandum confessio inducebatur.

e Transegerat. l. post prouocationem appellatione pendente.

f Nullo alio. debeat vel non: sit iusta sententia vel non.

g Sequitur. sed nuquid statim facta prouocatione extinguitur pronuntiatum: vt j. ad Turpil. l. in fi. Respon. non, sed suspenditur: & propter hoc pactum remanet firma sententia ac si appellatum no esset, & diu stetit: vt C. de temp. & re. ap. l. si. §. pen. Item quid si ante sententiam pactum est se iudicatis satisfacturum i. quod statim sententia quaerunt; esset respo. non posse postea a sententia appellare: vt j. de re iudi. si conuenit. & j. a quib. app. non li. ij. & C. de temp. & re. ap. l. si. §. si. Argu. tamen contra. j. rem ra. ha. l. ij. §. si. & j. iudi. sol. l. pen. b Item quomodo sequitur ex sententia no: quia est extincta per appellationem. item ex pacto non: quia nudum est. Respon. poterit damnari vt stet conuentioni: & ex sententia illa agatur. vel (quod verius est) iste qui prouocauit, postea transigendo videtur appellationi renunciaisse: vt C. de re iud. ad solutionem. & C. eo. postquam. sicut & ille qui appellationem factam tempore legitimum non prosequitur: vt C. de temp. & re. ap. l. si. §. si. & C. de ap. si contra. in vtroq; ergo casu fingitur nec appellatum ideo quia sententia prima executioni mandatur per iudicem delegantem qui mandat sententias suorum delegatorum executioni: vt j. de re iudi. la. diuo Pio. siue per iudicem appellationis: qui delegat causam appellationis. & sic est vt executioni: vt C. de ap. l. a proconsulibus.

h Post diuisionem. id est qualem qualem assignationem. nec enim proprie ponitur diuisio quo ad res alienum.

i Interpositis. quia si interposita essent, tunc non haberent regressum aduersus alios coheredes: vt C. de noua. & deleg. l. ij.

k Conuenierunt. isti debitorum inter se, & dic acceptauerunt, id est frequenter acceperunt: vel dic, vt conueniant inter creditores & debitores: acceptauerunt. i. per acceptationem de vsuris liberauerunt.

¶ QVI P R O V O C A V I T. §. Mihi in decem tenebatur: ad que, vt mihi redderes, te conueni: & mihi in decem condemnatus fuisti: & tu appellasti: tandem transegitur, vt tu mihi quinq; dares vsq; ad pascha: & si non dares, conuenimus & consensimus quod valeret sententia pro me lata. non dedisti in pascha. nunquid prima sententia valebit? Et certe sic: unde executioni mandari poterit. ¶ P O S T. §. Titius tenebatur mihi in aliqua pecunia quantitate: & decedit iste Titius meus debitor, & etiam aliorum: & reliquit iste Titius tres heredes. conueniunt inter se, & fecerunt quod vnus solueret ista debita: & dederunt isti heredi aliquid ante partem. iste heres mihi soluit magno tempore vsuras. modo non vult soluere. volo repetere sortem. nunquid possum conuenire omnes alios tres heredes, quaeritur. Et respon. quod omnes alios tres heredes debitoris conuenire potero, non obstante quod vsuras ab alio accepi. ¶ P A T E R. §. Nominem filiam meam quam tibi maritabam, pro dote centum tibi promisi, sed nondum solui: & feci tecum pactum quod apud fratrem meum qui erat mihi heres institutus, portio i. dimidium dotis remaneret si filia sine liberis decederet. postea sustuli liberos: modo quaeritur an illi filij habeant exceptionem contra maritum filiae meae pro dimidia. pro illis. Et respon. quod habent exceptionem contra te maritum. nam illud pactum quod fratri pro fratre feci, prodest istis filiis meis postea natis. Viuianus.

* quia

a Dic quibus non sunt promissio de stado sententiae: sed prouocatur pro missis per pactum suum dominum rati factum. l. as. b Ibi loquitur in stipulatione praetoria, quae necessario interponitur hic in voluntaria. l. as.

k rauerunt.

rauerunt. in sorte tamen manet petitio. vt subiicit, & secundum hoc non erit ibi, à singulis, &c.

a Offerant. & illi recipient si non recipiunt offerant, & consignent. & sic impediunt vfuram: vt C. de vsu. l. acceptam.

b Pactus est. vel ita vt supra eod. l. auus. & hoc si non soluit: vel si iam soluit, per

a Idè si per pactum est quo nõ agitur de pra. iudicio filie. An. P. & l. as.

¶ Diligenter iste textus est pòderandus, qd sicu quilibet extraneus potest soluere pro debito re etiã inuoluntate eius liberare. l. saluendo de nego. gest. l. solutionem. de sol. u. i. potest soluere creditori inuoluntate colligitur hic Angel. Enl.

¶ Per exceptionem prosequitur tantum eum casum quando fuit soluta. & dic per exceptionem oppositam à marito fratri iustis restitoris, qui frater pretendebat sibi totum deberi. & maritus dicit, dolo facis, quod petis totum: cum pater videatur voluisse prouidere & aliis coheredibus: argu. infra de leg. ij. l. cum pater. §. cum existimaret. & arg. infra de codicil. l. pen. & sic ego teneor similiter alius. proderit ergo maritus iste & aliis coheredibus per istam exceptionem. Vel dic quod opponet eam in totum alteri fratri, qui erat frater patris, si in nullo est heres frater: vel dic secundo exceptionem, id est replicationem. & secundum hoc prosequitur hæc glo. tota tantum eum casum quando fuit soluta. & facit infra de pac. do. si pater. Et nõ. hic arg. in scriptis, quod si papa mandat alicui episcopo, & iam mortuus erat, quod si fesslor eius tenetur obedire: vel debet gaudere beneficio & iure eius. & est ad idem infra de te. ij. l. cum pater. §. cum existimaret. & l. quod principi. ar. contra infra quæ sen. sine ap. l. pen. sed illi legi respondet quidam, aliud esse cum agitur de obligando. cui solutioni videtur contra. infra de regu. iur. l. Neratius. Alij distinguunt, an proprium nomen episcopi sit appositum: & tunc nõ porrigitur ad successorem. aut non: & tunc porrigitur: vt in authen. vt nulli iud. §. & hoc vero iubemus. col. ix. & infra de an. l. annua. §. j. Item nõ. id esse de iure seruandum, licet non sit statutum, quod verisimile est statum fuisse, si hoc quaesitum fuisset: vt C. de inoffi. dona. si totas. & infra de verb. obli. cum qui. §. j. & j. de iure codicil. l. qui graui. & infra de heredi. insti. l. fin. & infra de leg. j. si duobus. §. heres.

¶ Intra ill. d. de par. mihi si solue. Flo.

¶ No. secundum Bartolm An. et alios. qd pactu de liberando in futurum, producit exceptionem in presenti, qd est perpetuo mēti tenendum secundum Bald. b. innotex. improprie legitur. l. as.

stipulationem pactus esse restitui: vt C. de iure do. auia. & infra solu. ma. l. quotiens. & infra de verb. obligat. quodcunque. §. j. & l. quod dicitur.

c Portio. puta dimidia. cum non sit adiectum quæ: vt j. de verbo. signa. l. nomen filiarum. §. portionis.

d Remaneret. id est suo fratri heredi soluere, si solueret: vnde ex hoc verbum etiam actio datur: vt C. de dona. ante nup. si cum ante. & de iure do. etiam. & de pact. inter empto. l. j. vel die proprie, si non soluerat: & ita habebunt exceptionem filij si conueniantur; vt infra dicitur.

e Per exceptionem prosequitur tantum eum casum quando fuit soluta. & dic per exceptionem oppositam à marito fratri iustis restitoris, qui frater pretendebat sibi totum deberi. & maritus dicit, dolo facis, quod petis totum: cum pater videatur voluisse prouidere & aliis coheredibus: argu. infra de leg. ij. l. cum pater. §. cum existimaret. & arg. infra de codicil. l. pen. & sic ego teneor similiter alius. proderit ergo maritus iste & aliis coheredibus per istam exceptionem. Vel dic quod opponet eam in totum alteri fratri, qui erat frater patris, si in nullo est heres frater: vel dic secundo exceptionem, id est replicationem. & secundum hoc prosequitur hæc glo. tota tantum eum casum quando fuit soluta. & facit infra de pac. do. si pater. Et nõ. hic arg. in scriptis, quod si papa mandat alicui episcopo, & iam mortuus erat, quod si fesslor eius tenetur obedire: vel debet gaudere beneficio & iure eius. & est ad idem infra de te. ij. l. cum pater. §. cum existimaret. & l. quod principi. ar. contra infra quæ sen. sine ap. l. pen. sed illi legi respondet quidam, aliud esse cum agitur de obligando. cui solutioni videtur contra. infra de regu. iur. l. Neratius. Alij distinguunt, an proprium nomen episcopi sit appositum: & tunc nõ porrigitur ad successorem. aut non: & tunc porrigitur: vt in authen. vt nulli iud. §. & hoc vero iubemus. col. ix. & infra de an. l. annua. §. j. Item nõ. id esse de iure seruandum, licet non sit statutum, quod verisimile est statum fuisse, si hoc quaesitum fuisset: vt C. de inoffi. dona. si totas. & infra de verb. obli. cum qui. §. j. & j. de iure codicil. l. qui graui. & infra de heredi. insti. l. fin. & infra de leg. j. si duobus. §. heres.

f Imira. §. C. A. s. v. s. Debere mihi x. feci tibi pactum vt non petam nisi v. si vique ad diem dominicam v. soluas, dicitur hic, quod si soluas mihi v. non habes actionem contra me vt te liberem, sed exceptionem habebis. Viuianus.

g Vestitum enim fuit pactum traditione rei: vnde valet: vt j. eo. in traditionibus. & C. de re. permuta. l. rebus. & l. ex placito. Ad hoc respon. duobus modis. Primo. & verius, quia de facto non fuit pactum in traditione rei. Secundo, quia eadem traditio & si esset, non debet parere liberationem, & actionem circa eandem causam: quia circa diuersas potest: vt j. de

runt. actiones, quas aduersus omnes pro partibus habent, impediendæ non erant, si nõ singuli pro fide rei gestæ totum debitum singulis offerant.

Pactum factum uni qui solus recessurus sperabatur, prodest aliis prater ipsum succedentibus. Bartolus.

Pater qui dotem promisit, pactus est vt post mortem suam in matrimonio sine liberis defuncta filia, portio c dotis apud heredem suum fratrem remaneret, ea conuentio liberis à focero postea susceptis, & heredibus testamenti relictis. per exceptionem doli proderit: cum inter cõtrahentes id adum sit, vt heredibus consulatur: & illo tempore quo pater alios filios nõ habuit, in fratrem suum iudicium supremum contulisse videatur.

Ex pacto de liberando impleta conditio non competit actio, sed exceptio. Bar.

XLI. IDEM libro vndecimo Responsorum.

SI intra illum diem debiti partem mihi solueris, acceptum tibi residuum feram, & te liberabo. licet actionem non habeat: pacti tamen exceptionem competere debitori constituit.

Pactum priuatorum iure publico nõ proiudicat. Bartolus.

XLI. IDEM libro septimodecimo Responsorum.

sol. l. in numerationibus. in si. sed nonne venditor rem tradendo te liberat, & alium sibi obligat? Respon. hoc ideo, quia hic agit: sed hic tantum de obligatione rescindenda agitur. immo si venditor sum, liberor, sed non alium obligo: quia ante erat obligatus emptor. vel dic secundum lo. quod hic fuit cõtractus innominatus, factio vt des. licet sit preuentus in tradendo ex quo datur actio de dolo: vt j. de prescrip. l. naturalis. §. quod si faciam. quæ cessat quotiens alia actio vel exceptio locum habet: vt j. de dolo. l. j. §. fina. sed nonne si preuentus in dando, est do vt des: & sic datur actio prescriptis verbis: vt C. de transact. l. cum nota? Respon. non, immo fut ibi do vt facias: licet in faciendo fuerit preuentum.

Inter debitorem & creditorem conuenerat, vt creditor omnis tributi prædij pignerati non adgnosceret: sed eius soluendi necessitas debitorem spectaret. talem conuentionem quatum ad fiscum rationem non esse seruandam respondi. Pactis etenim priuatorum formam iuris fiscalis conuelli non placuit.

Contrahentes tenentur ad naturalia contractus, nisi aliud actum sit. h. d. v. el sic. Naturalia conuentiones transeunt sine pacto: sed potest contrarium pacisci. Bartolus.

XLIII. PAVLYS libro quinto Questionum.

IN emptionibus scimus quid præstare debitor debeat, quidq; ex cõtrario emptor. quod si in contrahendo aliquid exceptum fuerit, id seruari debebit.

Tutor idemq; creditor debet esse contentus ea parte ad quam creditores alios reuocauit. Bartolus.

XLIII. SCAEVO LA libro quinto Responsorum.

VM in eo esset pupillus, vt ab hereditate patris abstinere tutor cum plerisque creditoribus decidit, vt certam portionem acciperent. idem curatores cum aliis fecerunt. quæro an & tutor idemque creditor patris, eandem portionem retinere debeat. Respondi eum tutorem qui ceteros ad portionem vocaret, ea-

quod valet inter eos: vt ibi. Hodie tamen qui alienat, periculum functionum in se recipere tenetur, si ille in quem transfertur, minus idoneus inueniatur: vt in authen. de mand. prin. §. non permittas. col. iij. Item sumitur hic argu. quod creditor possidet: quod diximus supra qui satisfada. cog. l. sciendum. §. creditor.

IN emptionibus. §. C. A. s. v. s. Scire debes, quod emptor dare debet precium venditori: & si venditor & emptor conueniant inter se, puta de precio deminueno, valet pactum. In emptionibus scimus. per legem: vt j. de act. emp. l. ex empto. in prin. & §. j. & l. Iulianus. §. ex vendito. k Seruari debet. quo ad actionem, & quo ad exceptionem ex interuallo: vt diximus supra eodem. iurifigentium. §. adeo. vt si paciscatur emptor, quod non teneatur ad euictionem venditor: vel (quod plus est) vt etiam precium non teneatur reddere: valeat pactum: vt infra de actio. emp. l. emptorem. §. fina.

VM in eo. §. C. A. s. v. s. Eram tutor tuus, vnde cum nolēbam te abstinere ab hereditate patris tui propter æ alienum, pactus sum cum creditoribus tuis vt parte debiti essent contenti. dicitur hic, quod si sum tuus creditor: ego tutor teneor tibi partem remittere: sicut ceteri creditores. Viuianus.

l Cum in eo. scilicet statu.

m Patris. scilicet pupilli. sed hodie non potest esse creditor tutor pupilli debitoris: vt in authen. vt hi qui ob. se habe. per res m. §. j. col. vj.

n Creditoribus. scilicet hereditariis.

o Curatores. adiuncti tutoribus non sufficientibus: vt instit. de cura. §. interdum.

p Qui ceteros. scilicet creditores.

c Vt nihil valeat. l. as.

d Displet l. as.

Eadem

2. Eadem parte. No. ar. quod in alterius persona seruat, & in sua seruari tenetur: vt s. quod quisq; iur. l. j. & j. de condi. indeb. frater a fratre. & j. de adm. tu. cum hereditas. & l. quotiens. s. j. & j. man. si negotia. & j. si ser. vin. altius. & j. de euic. vindica. ten. & in auth. vt dicitur iudi. s. si tamen. col. ix. & j. de verb. obl. stipulatio ista. & C. ne sic rem quam ven. l. j. & j. & j. de ditra. pig. l. rescriptum. Sed quid si alij diuersis partibus sunt contenti? Respo. non in minimam, nec in maiorem; vt argu. j. man. l. si fundum. in h. & l. sequen. Item not. quod sustinetur iu- quitas: quia officium iuris est sibi damno- sum, si cum posset pactu a creditoribus ad- quirere, hoc no fecit, & si facit sibi est dam- nosum, cum ad ean- dem partem tenetur remittendam. arg. con- tra. infra quemad- mod. testa. ape. sed si quis ex signatoribus. & infra de condic. in- deb. l. eleganter. s. pen- ult.

dem parte^a contentum esse debere.

Conuentio nuda non sufficit ad agendum, nisi vestiatur traditione vel stipulatione. h. d. Paul. de Cast.

XLV. HERMOGENIANVS li- bro secundo iuris Epi- tomiarum.

Divisionis^b placitum ni- si traditione vel stipu- latione^c sumat effectum: ad actionem, vt nudum^d pactu, nulli prodesse poterit.

Potest testator, & possunt contrahentes renunciare iuribus pro se introductis. h. d.

XLVI. TRYPHONINVS libro secundo Dispu- tationum.

Pactum^e inter heredem & legatarium factum ne ab eo satis accipiatur: f cum in semestribus^g relata est con- stitutio diui Marci, h seruari in hoc quoque defun- cti voluntatem, validum esse constat: nec a legata- rio remissa heredi satisfactio per pactionem, ex pœ- nitentia reuocari debet: cum liceatⁱ sui iuris persecutio-

^b Divisionis. quidam dicunt non rei communis, sed alterius sociorum tunc enim non ex pacto actio, sed liberatio contra- git. tu dic, etiam rei communis: & tunc agit tradens vt con- lequatur aliam rem communem secundum pactum, vel si quid aliud conuenit.

^c Vel stipulatione, vel alio simili modo vestiatur pactum nu- dum: vt diximus s. eo. iurifigentium. s. quinimo.

^d Nudum, quod no parit nisi in casibus: vt diximus supra eo. iurifigentium. s. sed cum nulla.

^e Pactum. C. A. S. V. S. Scire debes, quod quando aliquis legat in diem vel sub conditione, quod heres tenetur cauere de soluendo his adueniente die vel conditione: vt C. vt leg. vel si. no. ca. alius incipit: vt cum poss. lega. vel fidei. & c. l. scire. j. respon. vende casum hic ita ponas: Titius te heredem instituit, & mihi x legauit sub conditione, si nauis ex A. tia venerit. v. de cum tu tenearis mihi satisfdare, remisi tibi satisfdare. an valeat remissio, quaeritur. Respon. quod valet, adeo quod non pos- sum eam remissionem reuocare. Nam testator potest remitte- re ne heres caueat, & ita continetur in consti. diui Marci. & hoc dicit. Viuianus.

^f Pactum, scilicet inter viuos.

^g Accipitur, nomine legati in diem, vel sub conditione reli- cti: vt j. vt leg. nomi. caue. l. j. j. respon.

^h Cum in semestribus, nomen libri est, qui in sex mensibus an- ni fiebat: in aliis operam bello dabant.

ⁱ Diu Marci, dicentis hoc quod sequitur. & habes eam C. vt in pos. leg. l. j. s. j. Et sume hic arg. si in testamento aliquid va- let, idem inter viuos valeat: vt j. de pig. act. no est mirum. Sed contra non est bonum arg. secundum Io. nam Falcidiam rem- mittit heres per pactum: quod defunctus in testamento non potuit iure iusto: vt infra ad leg. Falc. quod de bonis. s. fi. & l. potest. idem in satisfdatione qua praestatur a fructuario: vt C. vt leg. vel fideicom. no. ca. l. scire debetis, sed contra Ioan. est arg. iustit. de lege Fu. Ca. tollen. in fine.

^k Com liceat, vt hic, & j. de mino. si iudex. & C. eo. si actione. & C. de dona. s. em. & s. eo. iurifigentium. s. si paciscar. Fallit tamen hoc in casibus in quibus iuri suo competituro vel co- petenti per pactum renunciare non licet: vt de dote vltiori die reddenda: vt j. de pact. do. de die. Item pactum ne liceat reuocare precarium: vt infra de preca. l. cum precario. licet ali- ter dicta lex posset exponi. Item vt quis non damnetur in- quantam facere potest: cum fauore personae hoc conceditur: ff. Vetus.

A vt j. sol. mat. l. alia. s. eleganter. secus si iure contractus: vt j. de re iud. si conuenient. Item vt miles sit procurator: vt j. de pro- cu. filius. s. veterani. Item vt possit postulare cui per edictum non licet: vt j. de postu. l. quos prohibet. Item pactum legis commissoriae in pignore: vt C. de pac. pign. l. j. & l. quoniam.

nem, aut spem futurae per- ceptionis deteriore constit- tuere.

Si emptio fuerit stipulatione vallata, ab ea nudo consensu non receditur: & pacta vl- tima sunt seruanda. Bartolus.

XLVII. SCAEVOLE libro primo Digestorum.

Empitor^f praedij viginti cauerat se soluturum^k, & stipulanti spopoderat. postea venditor cauit^l sibi con- uenisse^m vt contentus esset tredecim, & vt eaⁿ intra praefinita^o tempora acciperet. debitor ad eorum^p solutio- nem conuentus^q, pactus est, si ea^r soluta intra praefinitum tempus^s non essent, vt ex prima cautione ab eo peti- tio esset. Quaesitum est, an cum posteriore pacto satisfac- tum non sit, omne debitum ex prima cautione peti po- test. * respondi, secundum ea quae proponerentur, pos- se.

Liberatio generalis restringitur ad ea de quibus est actum. Bartolus.

Cappel. non tantum. Item vt sit seruitus seruatus: vt j. de vsu- fru. sed & si quis. in fi. & j. de vsu. & vsu fructu. leg. l. j. Item de alimentis: vt j. titu. j. l. cum hi. Item ne obiciatur exceptio im- pedimenti quare ad iudicium non venit: vt s. si quis cau. l. sed & si s. quaeritum. Item est alius. C. de aduoca. diuer. iud. l. ne quis. Item de quaestionibus ex testamento vel codicillis pro- uenientibus: vt infra titu. j. ex his. secus si ex aliis instrumen- tis: vt C. de tranfact. sub praxextu. Item alius ne quis deponat officium: vt supra de offic. praesid. l. legatus. in his autem spe- ciales rationes reddi possunt quare non valeat: vt no. Ioan. C. eo. l. penult.

Empitor. C. A. S. V. S. Fundum tibi pro viginti vendidi, postea conueni tecu vt mihi xij. solueres intra xx. dies. & si non solueres xij. vt petam xx. vnde conueni te ad xij. & pacti ite- rum sumus vt intra alios x. dies solueres: alius teneris ad xx. non soluis modo intra x. dies. nunquid potero petere xx. a te? & respon. quod sic. (L. v. o. i. v. s.) Quidam campfor mihi quendam epistolam in qua tria continebantur. l. confitebatur quod debebat mihi ccc. xxv. cum vsuris. Secundo contine- batur quod redderet mihi id quod apud eum deposueram. Tertio continebatur, quod omnia alia instrumenta essent vacua & vana, praeter duo praedicta: & ego consensi illi episto- lae, sed mandaueram isti campfori iam diu est quod daret ccc. cuidam nomine meo: ipse no dedit: volo actione mandati co- uenire ex eo quod non dedit, ipse autem campfor mihi except. pacti. s. generalis obiciebat, quo continebatur, quod omnia alia instrumenta essent vacua. nunquid potest talis exceptionem obicere? & ad hoc non respon. iurifcon. sed dicit quod cetera obligationes remanent in suo statu.

^k Se soluturum, scilicet venditori.

^l Caui, in instrumento.

^m Conuenisse, cum emptore, id est conuenit.

ⁿ Ea, scilicet xij.

^o Praefinita, puta decem dierum.

^p Ad eorum, scilicet xij.

^q Conuentus, in iudicio vel extra.

^r Si ea, xij.

^s Tempus, idem, vel aliud.

^t Possit, quia pacta nouissima sunt seruanda: vt C. e. pacta no. maxima talia per qua reditur ad prima: vt hic, & s. eo. tale. s. j. uisima & l. si intra. & l. si vnus. s. id e dicemus. vers. quod & in specie. sunt ser- uanda sed nonne per secundum pactu quo conuenimus vt dares xij. uandae

Item de iure adg. vt s. eo. ius adgnat. Item de iure pa. po. vt C. de pa- tri. po. l. abdicatio. Itē de remittendo iura- mento calumniae vt C. de iura. calumn. l. ij. s. sed quia. Item de dolo futuro: vt s. eodem. si vnus. s. illud. Item vt liber sit seruus: vt C. de lib. cau. nec si licet possit dici quod ibi non erant verba pacti. Item de seruo in domum torquendo: vt C. de quaestio. ser- uos. licet ibi non vi- deatur loqui de pacto. Item vt si quis succe- dat certo homini, vel non succedat: vel certo modo succedat: nisi inter milites: vt C. eo. l. licet. & l. fia. & C. de inoffi. testamen. siquando. s. illud, & de colla. l. pactum. Item vt sit iudex meus qui non est meus: vt s. de iurisd. om. iudi. si con- uenerit. Item ne liceat vendere pignus: vt infra de pign. act. l. quarta. Item pactum ne quis se defendat in quaestione status vel criminis: vt j. de libe. cau. l. iij. & iij. & j. de appel. non tantum. Item vt sit seruitus seruatus: vt j. de vsu- fru. sed & si quis. in fi. & j. de vsu. & vsu fructu. leg. l. j. Item de alimentis: vt j. titu. j. l. cum hi. Item ne obiciatur exceptio im- pedimenti quare ad iudicium non venit: vt s. si quis cau. l. sed & si s. quaeritum. Item est alius. C. de aduoca. diuer. iud. l. ne quis. Item de quaestionibus ex testamento vel codicillis pro- uenientibus: vt infra titu. j. ex his. secus si ex aliis instrumen- tis: vt C. de tranfact. sub praxextu. Item alius ne quis deponat officium: vt supra de offic. praesid. l. legatus. in his autem spe- ciales rationes reddi possunt quare non valeat: vt no. Ioan. C. eo. l. penult.

† Bald. pon- derat istum text. singu- quod contra- ctus qui so- lo consensu perficitur etiam solo consensu dissoluitur re integra. in l. sicur. C. de act. & obli. con- cor. text. in l. nihil tam naturale. j. de regul. iur. facit text. in ca. 2. extra de spon. * possit

Pacta no- uissima sunt seruanda sed nonne per secundum pactu quo conuenimus vt dares xij. uandae & remit-

2. Eadem parte.

Conuenio nuda non sufficit ad agendum.

Divisionis.

Vel stipulatione.

Nudum.

Pactum.

Accipitur.

Cum in semestribus.

Diu Marci.

Com liceat.

Se soluturum.

& remitteres vij. est ipso iure recessum à primo contractu, & quasi nouus contractus factus: vt s. eo. si vnus. & idē dicemus? Respon. dic quod egerunt inter se vt non tolleretur prorsus primum per secundum: sed naturalis tantum: vnde ciuilibs remaneret quæ modo replicatione iuuatur. vel dic quod non totum primum fuit sublatum, sed pro parte precij: quo casu non tollitur primum: vt supra eodem. l. si vnus. §. quod si non vt totum contractum tolleretur.

a Constituit. id est Gaius constituit Lucium sibi creditorem.

b Accepit. Lucius.

c Habuisti. olim Ioā. & loquitur mensularius.

d Apud me. Gaium Scium.

e Aureorum. prædictorum cccxxvj. secundum quosdam: vel verius de quadam alia quantitate dicit in secreto deposita.

f Habebitur. quo Lucius esset obligatus. si autem dicas econtra, dices Lucium epistolæ consensisse: vt infra depositi. l. Publia. in fine.

g Hoc chirographum. id est ante hanc epistolam.

h Trecenta. quæ trecenta mittebat ei Lucius, secundum vnum sensum. vel dic, vt de suo daret Gaius.

i Redderet. vel propriè: vel dicitur est daret: vt infra de verbo. signifi. l. verbum reddere. vel subaudi. & dedit.

k Neque ipse. scilicet Lucius Titius, vel eius filius à Gaio Scio. vel dic Gaius Scius, vel eius filius à Lucio Titio.

l Conueniri. mandati directæ vel contraria, secundum quod diuersificabis factum.

m In sua causa. minus apte respondet. vnde dicit Ioan. quod restringitur pactum ad id de quo dicebatur cogitatum per mensularium: vt infra de transac. l. qui cum tutoribus. in fi. & j. de condic. inde. l. Stichus. §. quæ siuit. & C. de transac. si de certa. alij restringunt ad ea de quibus suo nomine est obligatus: & ipsi Lucio. non ad eam quam alij mandato Lucij dedit: vt ar. de fo. l. iij. Tu dic standum generalibus verbis: vt omnia videantur remissa, nisi aliud appareat: vt j. de le. iij. l. non aliter. sed aliud in generali transac. quæ restringitur ad ea de quibus erat controuersia: vt j. tit. j. l. cum Aquiliana. & l. cum qui. in prin. & §. pe. & §. fi. & facit ad hoc, quod generaliter videtur remissum. j. de iur. & fac. igno. l. regula. §. j. de leg. præstan. l. j. §. j. generaliter.

In traditionibus. CA svs. Si trado tibi rem aliquam ex causa forte venditionis vel donationis: & apponimus pactum: bene valet pactum, & obseruandum erit. Viuianus.

In traditionibus, in casibus etiam in traditione factum non valet: vt j. de reli. quod si locus. 2. & C. de vsur. quamuis. j. b. & infra e. l. pen. & j. de distrac. pign. si creditor. §. fin. & de iure. do. auus auia. & s. eo. si tibi decem. & j. sol. ma. quotiens. item & vbi est tale per quod volo mihi in aliqua re quære dominium, quod fieri per pactum non potest: vt C. eo. traditionibus. nisi in casibus: vt in pacto legis commissoria, & aliis: vt diximus s. e. iurisdictionum. §. quinimmo. Item & vbi est turpe, non valet, etiam in traditione factum, vel à legibus improbatum: vt s. e. si vnus. §. pacta. & l. contra iuris. vel impossibile: vt j. de reg. iur. l. impossibile. Item quod dicit valere, dic etiā ad actionem: quia vestitum est rei interuentu: vt s. e. iurisdictionum. §. quinimmo. Sed quid si hodie rem tibi promisi, vel vendidi: & ex interuallo cum trado, aliquod pactum appono ad agendum? Respon. non valet: quia traditio fiebat tantum ad me liberandum principaliter ex præcedenti obligatione: vnde non potest operari etiam obligationem: vt diximus supra eo. si intra. Sed secus in contractibus innominatis: quia etiam

si ex interuallo trado, & tunc pactum valet: quia tunc ad me liberandum principaliter non fit traditio, cum non teneat nisi naturaliter. C. de re. permul. ex placito, interdum etiam positum ad excipiendum, valet ad agendum: licet prius factum trahatur ac tempus traditionis: vt j. de act. emp. si tibi liberum.

tantum ratio accepti atque expensi esset computata, ceteras obligationes manere in sua causa.

XLVIII. GAIUS libro tertio ad legem duodecim tabularum.

IN traditionibus rerum quodcumque pactum sit, id valere manifestissimum est.

Valet pactum, ne quis conueniatur ultra quam facere possit. Bartolus.

XLIX. VLPPIANVS libro trigensimo sexto ad Sabianum.

SI quis crediderit pecuniā, & pactus sit vt quatenus facere possit debitor, eatenus agat: P an pactum valeat? & magis est hoc pactum valere. Nec enim improbum & si quis hactenus desideret conueniri, quatenus facultates.

Quod fit per legem, potest fieri per pactum. Bartolus.

LIDEM libro quadragensimo secundo ad Sabinum.

NON impossibile iuto in contractibus depositi, comodati, & locati, & ceteris similibus hoc pactum, Ne facias furem seruum meum: hoc

Agat. scilicet creditor.

NON impossibile. CA svs. Apud te seruum meum deposui: vel tibi seruum meum commodauit: & feci tecum pactum ne eum facias furem vel fugitiuum. an valeat pactum, queritur. Et respō. quod valet, & seruari debet. aliter teneris actio. serui corrupti, & act. præscrip. verb. & act. ex huiusmodi contractu. Viuianus.

q Non impossibile. scilicet de iure, vel de facto.

r Similibus. scilicet qui re cōtrahuntur. idem & in aliis. de hit tamen frequentius accidit. & ideo hic expressit: vt ar. in auth. vt sine prohi. ma. debi. & cre. tu. ge. mi. colla. vij.

s Furem seruum, quem accommodo vel depono apud te. Sed videtur vna ratione esse improbum siue turpe ex parte accipientis, si cut illud. ne facias homicidium, & similia: vt s. e. iurisdictionum. §. si ob maleficium alia ratione superuacuum esse videtur. cum & iure contractus ad hoc teneatur, ad quod dicas, quod per pactum etiam tenebitur curare ne hæc fiant: vt j. de verb. obl. inter stipulantem. §. j. & j. loca. l. in lege. i. respon. vnde non est iniquum, nec superuacuum. Item potest esse quod apponitur pœna. Item in actione serui corrupti venit dolus: vt infra de ser. cor. l. j. amodo etiam culpa. præterea si etiam iure communi conueniret, tamen vtile est pacto dici: vt infra man. l. qui mutuum. in princip. sed quidam dixerunt quod superfluum est, nisi pœna apponatur. & ideo non valere dicit: vt supra eodem. iurisdictionum. §. sed si fraudandi. Sed contra eos est prædicta lex, qui mutuum. & litera hæc, sicut enim, & c. ex qua collige, quod si obligatio fieri potest per legem, ergo idem potest per pactum conueniri. & facit supra eodem pactum.

Scimus. CA svs. Titius instituit me heredem: ego heres credēs eum grauasse me, vt meo proprio debitori facerem pactum de non petendo, & non grauauerat, feci debitori meo pactum de non petendo. dicitur hic quod non liberatur meus debitor: imò potero eū conuenire. & si obicit exceptionem: ego replicabo. IDEM. Retēto eodem casu dicit, quod credebam me grauatum ab eo qui fecit me heredem in decem dandis Titio: cui puta Titio legatarie delegauit debitorem meum Mæuium: qui Mæuius erat in alia manu creditor Titij: & ideo compensauit statim Mæuius. cum igitur apparet, quod non

a Speciale est, favore religionis.

b Speciale, odio vsurarii, secundum eundem. Ia.

105

non eram grauatius, omnia in statum pristinum reducuntur. vnde potero agere contra debitorem meum. f. Mæuium : & Mæuius ager contra Titium suum debitorem. Viuianus. a Debet, putabat heres se grauatim facere pactum de non petendo, cum non esset. nam si esset, valeret legatum : vt infra. de leg. §. si quis de-

bitori. b Tuo. vel hereditario, vel tuo proprio. c Neque petentem. f. heredem petentē a ditione antiqua, non obstat exceptione pacti. d Exceptione. imò videtur summoneri pacti exceptione : cum possessio rei corporalis transeat etiam herede errante. vt j. ad l. Falc. l. j. §. si legatarius, item totus titu. de condic. inde. & sine cau. locum habent quando errando quis dominium vel possessionē tradit. aliter non datur conditio aliqua : vt infra v. usufru. quem ad. ca. l. si. in fi. Dic ergo non summoneri exceptione, & c. f. efficaciter : quia replicabitur de dolo à te, herede. Quod dico habere locum etiam si per acceptationem eum liberasset : licet quidam cōtra. Sed videtur alia ratione quòd non possit cum effectu repetere : quia falsa demonstratio non vitiat legatum : nec ergo opinio falsa pactum tale. Sed certe imò vitiat legatum, si aliter non erat legatum : vt infra de condit. & demonstr. l. cū tale §. fallam. & C. de fal. cau. adie. leg. l. sic & hic non est verisimile hunc fecisse pactū si scilicet nihil legatum esse : quare potest repetere, & contra exceptionem replicabit : cum ideo fecit, quòd se strictum putauit. vt infra de condic. inde. damus. nam nō tam pacificetur quam decipitur : vt infra titu. j. qui cum. §. qui per fallaciam. vel dic, falsa causa non nocet quam testator credebat. hic autem non testator, sed heres tantum. nec enim testator vllō modo legauerat.

e Si debitorem, ab eo qui me heredem fecit, credebā me grauatim in x. dandis Titio : cui puta Titio legatario delegauit debitorem meum Mæuium, qui Mæuius erat in alia manu creditor Titij, ideoque cōpensauerunt statim Titius & Mæuius. cum igitur apparet quòd non eram grauatius, omnia in pristinum reducuntur statum, non ipso iure, sed iure replicationis doli : & delegatus contra eum cui delegatus est, obicit doli exceptionem : vt hic, & j. de dona. l. ij. §. cum yero. & de do. excep. Iulianus.

f Tuum, Mæuium. g Cui, scilicet Titio. Ioan. h Debitor, Mæuius. i Pactus, de non petendo admissa compensatione. k Debitore, scilicet Mæuij. l Constituto, scilicet prius ex aliqua causa. m Debitorem, scilicet Mæuium. n Summ, scilicet Titium.

o Peremptam, scilicet quo ad effectum. Et not. ex hac l. ex falsa credulitate vel opinione, quod agitur, non confirmari. sic j. de ping. act. si quasi. & C. de rescinden. vend. venditor. & j. de act. empr. & vend. si heres. & j. de constit. pec. l. si. & j. de adqui. here. si is ad quem. & j. de condic. inde. si non sortē. §. si centum. & j. de inoffic. testa. nihil. §. si cum. & j. de iudic. l. de quare. Arg. contra. C. de condic. ob cau. l. si repetendi.

Pistola. C. A s s. Titius instituit me solum heredem : ego autem credens te coheredem meum, misi tibi epistolam hoc modo : talis tali coheredi meo salutem. queritur modo, an propter hoc sis coheres meus : Et respon. quod non. (S I N T E R.) Obligauit fundum meum Titio : tu cum esses me^o amicus, dixisti mihi quòd volebas illum fundum luere. dixi, ff. Vetus.

A libenter. iusti quidem : & conuenit inter me & te post luitationem. vt fructus quos ex illo fundo perciperes, in sortem & vsuras computares. & quòd si solvam reliquum, redas mihi fundum. nunquid valet tale pactū? Et respon. quòd valet istud pactū, vt inter coheredes locum habeat. (P A C T V M.)

Mihi tuum prædium obligasti, & conuenit inter nos vt tu debitor debita præterita & futura solueres. nūquid valet pactum? Et resp. quòd valet inter contrahentes, & quantum ad ipsos. (D E I N O F F I C I O S O.) Pater meus me exheredauit, & instituit extraneum heredem. ego autem cum agerē contra heredem extraneū quærela in officioso, pactus fui cum extraneo herede vt mihi alimenta præstaret : & præstiti : & ego ei quærelam remisi. tandem decessi. vnde heres meus, puta filius meus, petit alimēta ab illo extraneo herede. Dicitur hic quòd iste filius meus idēque heres meus nō habebit alimenta, quia illud pactum in tertiam personam extendi nō debet. vel dic quòd petebam pactum fieri mihi, quòd perpetuò præstaret alimenta tam mihi, quam meis heredibus hoc pactum erat contra iura, quòd etiā heredibus præstarentur alimēta : quare meū desiderium non admittitur. Viuianus.

LI. I D E M libro primo ad Edictum. Opinionum. Epistula, qua quis coheredem sibi aliquem esse cauit, petitionem nullam quæ aduersus possessores rerū hereditariam dabit. Si inter debitorem, & eum qui fundum pignoratū à creditore, r quasi debitoris negotiū gereret, emerit, placuit vt habitat cōpensatione fructuū, solutioque quod reliquum deberetur, fundus debitori restitueretur : etiam u heres x pacto quod defunctus y fecit, fidem præstare debet.

Pactum circa solutionem tributorum, valet inter priuatos, quo ad ipsos tantum.

Pactum vt si quas summam propter tributiones a prædij pignori nexi factas creditor soluisset, à debitore reciperet, & vt tributa beiusdem prædij debitor penderet : iustum, ideoque seruandum est.

Pactum personale non extenditur ad heredes. Bar.

De inofficioso patris testamento acturis vt eis certa quantitas quo ad viueret heres, præstaretur, pactus est.

bat eum vt coheredem. Accursius.

q Nullam per legem enim, vel per similem iuris partem, vel per testationes fiunt heredes : vt j. de pet. her. l. j. & instit. de bo. pos. §. quos autem. non autem epistolis : vt C. de proba. nō epistolis. & bene dico nullam, nisi esset lata sententia : quia tunc pro heredibus habentur : vt j. fam. ercisc. l. cum putarem. Accursius.

r A creditore. sed nonne debitor potest vindicare? Respon. non cum creditor vendidit ex pacto, vel ex lege : vt C. de iud. impe. l. vlt.

s Placuit. id est conuenit ita, & c.

t Habita. scilicet vt pro eo quod creditori soluerat, fructus sibi computaret hic amicus debitoris : & soluto reliquo à debitore fundum redderet ipsi debitori.

v Etiam. nunc responderet.

x Heres. emptoris vel debitoris.

y Defunctus. amicus debitoris.

z Fidem præstare. Sed quare, cum nudum sit? Respon. imò forte vestitum. mandauit enim debitor amico vt hoc faceret : vt j. man. si mandauero. j. §. sibi. vel stipulationem forte. sed & si nudum fuisset, valet ad vsuras remittendas : quas præsumo remissas, ex quo dixit se fructus cum sorte compensaturum. aliās venient in contrariam mandati actionem : vt j. mand. si yero non remunerandi. §. si mihi. Accursius.

a Tributiones. scilicet præteritas.

b Tributa. scilicet futura.

c Penderet. id est daret creditori, vt creditor daret fisco.

d Ideoque seruandum. vel per actionem contrariam pignoratitiā informatam : vel per certi conditionem ex stipulatu si stipulatio intercessisset, vel per retentionem : vt j. de pign. act. l. tutor. §. contrariam. Sed arg. contra. s. eod. l. inter debitorum. Sol. vt tibi, & eodem modo solue. C. sine cen. vel reli. l. fin.

e Eius. scilicet filius.

f Heres. primo puncta quoad viueret. f. filius : & habeas, præstaret. vel sic, quoad viueret heres. f. qui dat. & tunc habeas, præstaretur.

g Præstaretur. aliās præstaret, & aliās præstaretur. & hæc placet, quia planior est.

a Nam sententia lata & petitione hereditatis, tributus est nomine heredis. Bolo.

Talia tributa non conseruati quod ager.

a Ad perpetuam. mortuo eo qui de inofficioso acturus erat, secundum primam: & contra ut heres heredis praestaret, secundum aliam.

b Admitti, ut hic, & infra de lib. le. Aurelio. j. respon. nec ad querelam transactionis sopitam reuertetur heres filij: vt C. de transac. cum mo ta. vel ipse: ex quo seruatur ei conuentio: vt C. de inoffi. testa. parentibus. nisi forte ad tempus tantum remittit: vel non ei seruatur fides dum uiuit: vt infra de inoffi. testa. si instituta. j. respon. & supra eod. l. si vnus. §. si cum reo.

S Vmptus. §. C A S V S. Dicitur hic quod si habeo procur. vel aduocatū, quod possum pacisci vt dem ei sumptus. & hoc est honestum. sed si paciscar vt dem ei partem litis: non valet pactum tale. Viuianus.

c Prorogare. id est dare, vel praestare.

a Vel dic pra rogare. prius rogare. i. rogando petere salaria a litigantibus. i. ab his qui licentem habent. possunt enim causidici an d. §. si. & l. salarium. C. sum pacisci de sumptibus. l. itis. no autē de quotali. vs. Ae. Per. Pacisci an liceat de quo talis.

d Litigantia id est procuratori vel aduocato. Datum. per sententiam scilicet latam contra reum aduersarium. Et not. hic quod non licet pacisci de quota litis: vt hic, & infra manda. si remunerandi. §. si. & l. salarium. C. de procu. l. item. & C. man. si contra licitum. quod dicas siue dimidia sit, siue tertia, siue qualibet quota. licet M. dixerit ita demum si est dimidia non valere: vt hic. sed quid si non sub hoc nomine quorā, sed cum lis esset de decem, pactus est de octo qua erant in lite, sibi dandis: Respon. quidam non valere. qd credo ne fraus fiat: vt j. man. si remunerandi. §. si. Io. cōtra. dicit enim valere: vt arg. in fit. de fideicommiss. here. §. nihil autem. & C. de sen. pal. si debitor. Accursius.

S I pactus. §. C A S V S. Feci tibi pactum, ne Stichum (qui mihi debebatur) peterem intra annum. non teneberis quidem. vel aliter dic hunc casum: si Stichus decedat, non teneberis ipso iure. Viuianus.

f Petam. ad tempus: alius non videtur quaesitio, moriatur vel non: cum per pactum in perpetuum esset per exceptionem liberatus. Vel dic in perpetuum: sed ante mortem Stichi exceptione defenditur: postea ipso iure teneri desit: vt infra de verborum obligationibus. l. si ex legati.

g Mora. & tunc ipso iure in eam non incidit. si autem omnino iam commissa fuisset, per exceptionem postea defenditur: vt supra si quis cautionibus. l. ij. in princ. & hoc siue fuerit ad tempus dilatio: vt infra si cer. pet. l. lesta. siue perpetua: quia nulla mora est tibi, vbi nulla est petitio: vt infra de regulis iuris. l. nulla. & infra de verborum obligationibus. si pupillus. & facit ad hoc infra de noua. l. quotiens. in principio.

S I debitor. §. C A S V S. In quodam seruo vsumfructum habebam: iste seruus fecit pactum creditori meo, ne petat illum creditor meus a me. Valet quidem pactum. Sed pone quod eam creditor tuus, & tibi feci pactum de non petendo. iste seruus vsumfruct. conuenit tecum vt mihi petere liceret. valet pactum, & acquiritur mihi replicatio: quia si agam contra te, excipies de pacto quod tibi de non petendo feci: & ego replicabo, quia tu fecisti seruo in quo habeo vsumfructum, pactum de petendo. hoc dicit ista lex. Viuianus.

h Si debitor sit fructuarius. serui. Accursius.

A i Ab eo. scilicet fructuario.

k Facit. quia est ex re fructuarij, & opera serui: vt supra eo. adquirent. j. respon. est enim species adquirendi, liberare fructuarius ab obligatione: vt infra de accepti. l. species. & quod dicit meliorem, non deteriorem supple: vt C. eo. seruis.

esset ne peteret: seruus autem fructuarius pacisceretur vt peteret: beneficio pacti quod seruus interposuisset, vtiliter ad petitionem admittetur.

Ex causa potest vna pars contractus tolli alia remanente. Bartolus.

LVI. IDEM libro sexto ad Minicium.

S I conuenit ne dominus a colono quid peteret, & iusta causa conuentionis fuerit: nihilo minus colonus a domino petere potest.

Pro emptore pro quo vsura soluitur, tacitum pactum de non petendo inducitur. Bartolus.

LVII. FLORENTINVS libro octauo Institutionum.

Q Vi in futurum vsuras a debitore acceperat, tacite pactus videtur ne intra id tempus foret petat.

Ex ea parte qua pactum est in persona, non porrigitur ad heredem. Bartolus.

Si ex altera parte in rem, ex altera in personam pactum conceptum fuerit, veluti ne ego petam, vel ne a te petatur: heres meus ab omnibus vobis petitionem habebit: & ab herede tuo omnes petere poterimus.

Contractus qui consensu celebrantur, solo consensu dissoluntur re integra: alius non, nisi actus retro similis intercesserit. hoc dicit.

LVIII. NERATIVVS libro tertio Membranarum.

curfus.

Q Vi in futurum. §. C A S V S. Accepi a te decem, & tu pro futuro tempore vsuras accepisti. dicitur hic quod videris tacite pacisci ne petas a me illa decem vsque ad illud tempus cuius nomine vsuras accepisti. §. SI EX ALTERA. Debebas mihi decem, & feci tibi pactum de non petendo, hoc modo scilicet, ne ego solus petam. hoc casu remouebor a te & ab heredibus tuis: quia ex parte mea personale est. vel si dixi ne a te petatur, si tu decedas: cum ex parte tua sit personale: petere poterit ego & heres meus, non a te, sed a tuo herede: vnde solus a te remouebor ego & heredes mei, & non ab heredibus tuis. Viuianus.

Qui in futurum. id est pro futuro tempore. & nota tacitam remissionem: vt hic, & infra de doli excepti. l. ij. §. non male. & infra de leg. commissi. l. de lege. §. fina. & C. de pac. inter empt. & vend. l. commissoria. & j. de eo. quod cer. lo. l. fina. in fine.

q Habebit. in primo casu.

Poterimus. scilicet in casu secundo. & sic redde diuersis respectibus singula singulis, hoc est tertium primo: & quartum secundo. Accursius.

A B emptione. §. C A S V S. Tria dicit haec lex. primo, pone quod codicem vendidi tibi: & antequam eum tibi traderem, vel tu mihi precium soluere, discedi ab emptione placuit: quod potuit. Id est si ultra processum est, quia res vendita tradita est, sed precium non dedisti: postea dixi tibi, restituas codicem mihi, & non tenearis ad precium si quidem restituas, non teneberis ad precium, imò liberaris a precio praestando. Tertio dicit, Pone quod codicem tibi tradidi, & tu mihi precium soluisti: vel non dedisti pra-

l Et pactus. scilicet fructuarius.

m Vtiliter. id est efficaciter.

n Admittetur. opere replicationis.

S I conuenit. §. C A S V S. Titius locauit fundum Seio vsque ad decem annos, emerit sterilitas, cuius gratia dominus remittit vnus anni vel duorum pensionem. nihilominus manet locatio, & tenetur dominus ei super his quae lege locationis conductori praestari solent. infra loca. & conduct. l. sed adde. §. illud. Viuianus.

o Potest. Et sic nota contractum istum ex vna parte tantum resolui ex huiusmodi conuentione: vt hic, & infra loca. & cond. si tibi habitationem. Sed contra infra de rescinden. vendi. l. cum emptor. & infra de actio. emp. & vend. l. si, quae sunt contra? Respon. hic fuit res non integra: tibi ibi integra. Item hic fuit iusta causa conuentionis ex vna parte tantum: puta sterilitas: vt infra loca. si vno. ibi aequaliter. Alij dicunt quod hic expresse fuit pactum, vt ex vna parte tantum tolleretur: vbi ibi non remanet ergo locator obligatus ad ea quae conueniunt praestare locatore conuentionis: quae enumerantur infra loca. sed adde. §. illud. Acc-

didisti precium: & conuenimus postea vt discederemus à cōtractu. dicit hic quòd non potero te conuenire, vt rem mihi restituas quam tibi vendidi & tradidi. Viuianus.

a *Ab emptione.* tres ponit casus. Primo, quando res est integra. Secundo, quando ex vna parte facta fuit traditio. Tertio, quando ex vna vel vtraque: quaritur tamen an actio detur ad resoluendum: quod negat.

b *Recedi.* ipso iure, & etiam artis datis: vt C. quando li. ab empt. dil. j.

c *Præstitis.* id est redditis: non vt quidam dicunt, iterū à te mihi venditis.

d *A te.* scilicet emptore.

e *Præstitis.* sponte, nec enim is cogi potest: vt in fine huius legis.

f *Desinere.* nunquid ipso iure? puto sic, vt statim dicam.

g *Interest.* quo ad hoc vt precium non debeatur cū effectū. sed re integra ipso iure in altero casu per exceptionem, secundum Ioan. vel dic (vt puto) ipso iure in vtroque casu: vt hic, licet agi non possit ex pacto tali: vt in fine huius legis.

h *Cogaris.* quid ergode lege commissoria, & pacto additionis in diem, vbi dominium transfertur ex pacto: vt C. de pactis inter emp. & ven. l. commissoria: Respon. illud re integra, & in ipso contractu.

i *Constitutur.* ad quod pactum nudum non sufficit. Io. sed nūquid etiam exceptionem in

precio pariet? respon. non. Sed quid si venditor fuit confessus possidere nomine emptoris, nec tamen tradidit? videtur tradita: vt infra de rei vindi. quædam. & de acquirenda possess. quod meo. Item sufficit aliquid fieri per quod venditor liberetur: vt j. de rescindenda vendit. l. cum emptor. Item non parit exceptionem hæc conuentio: quia ad hoc non apponitur, sed vt contractus dissoluatur. **a** Item & si fieret ad liberandum à primo contractu, non oportet: quia ab eo iam erat liberatus. sed rei vindi. habet emptor, vel vti possi. ad quod infra de contrahen. empt. l. si cum fundum venderes. §. fere. de qua tollenda non fuit actum: vt j. titu. j. cum Aquiliana. Item actus e contra similis prior hic non fuit, quod est opus: vt C. quando lic. ab empt. discet. l. j. e contra hic videtur similis actus retro esse, cum res erat apud venditorem: vt instit. de rer. diui. §. interdum. sed certe ibi dicitur contra: scilicet non esse traditam. at hic verus actus desideratur: vt C. quando lic. ab empto. discet. l. j. Item pro hoc, quia tradito instrumento, ergo res: vt C. de don. l. j. ergo e contra eo inciso: vt j. de regul. iur. l. nihil tam naturale. sed illud re integra. Item liberatur fideiussor & venditor etiam si promiserit animo nouandi, & sic liberatus videtur à prima: vt j. de rescind. vend. l. emptio. sed ibi res est integra: & secunda obligatio est liberatio primæ. Item ad donationem trahere nec ob. institui. quib. mod. tol. oblig. §. vlti. quia & hæc fit consensu: vt C. de dona. si quis argentum. §. fina. præterea non dicit lex, quòd non exigatur retro actus in alio. sed re integra in aliis non ipso iure: sed per exceptionem re integra: hic ipso iure: vt §. eod. l. si vnus. §. pactus ne peteret.

p *Per quos.* C A S V S. Filius & seruus nobis acquirere possunt, & alia personæ quæ enumerantur institu. per quas personæ nobis acquirere possunt per stipulationem, si pacificatur ne à nobis petatur, & bene valet pactum, & possunt ff. Verus.

A nobis acquirere. Viuianus. **k** *Pactis.* fallit in illis casibus in quibus stipulatio sufficit, sed non pactum: vt diximus supra eodem: in traditionibus.

l *Piacet.* scilicet tam ad agendum quam ad excipiendum, secundum Ioan. & sunt istæ personæ: sex: filius, seruus proprius, & seruus alienus bona fide possessus: & liber homo quem bona fide possideo: & seruus in quo habeo vsumfructum: & ille in quo habeo vsum: vt dicitur per ordinem instituit. per quas perso. nob. acquir. vique ad §. ex his. addo etiam per procuratorem. nam licet stipulatione nobis non quærat nisi in casibus: vt not. inst. de inutil. stipu. §. si quis alij, tamen pacto nobis acquiri exceptionem doli: vt supra eod. rescriptum. §. fina.

Quorum stipulatione nobis acquiritur, eorundem & pacto. hoc dicit. qui sunt isti, ponitur in gloss. Bartolus.

LIX. PAVLVVS libro tertio Regularum.

PER quos acquiri nobis stipulatione potest, per eosdem etiam pactis **k** conuentis meliorem conditionem nostram fieri posse placet.

Ista lex in gloss. legitur tribus modis. pone casum secundum secundam lect. qua est melior, & magis notabilis. Vbi est paritas in cumulatione debiti, dignitatis, & numero personarum, præferuntur voces consanguineorum. hoc dicit. pro hac lect. facit. l. i. infra de priuileg. cred. sed secundum alias duas lectio. hoc dicit. Pactum factum ei qui putabatur heres, porrigitur ad eum qui in veritate est heres. hoc autem intellegitur si contemplatione hereditatis sit factum: non obli. supra eo. l. si tibi. §. penul. Bartolus.

LX. PAPHYRIVS IVSTVS libro octauo Constitutionum.

C **I**mperator **m** Antoninus **A**uidio Casio rescripsit, si creditores parati sint partem **n** ex bonis **o**, licet ab extraneo, consequi: rationem habendam prius **p** ne-

cit. Secundo ponitur sic: Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem adgnatum: alij adgnati cum quibusdam creditoribus extraneis, qui scilicet adgnati creditores erant testatoris, & pares sunt in debito, & in numero, volunt remittere debitorum partem, & aliam recipere cum sint pares: quorum dicto potius stabitur, quæritur? Et respon. quòd habenda est ratio necessariorum personarum, si idoneæ sint. vnde ista coniuncta personæ præferuntur aliis creditoribus. Tertio modo ponitur hic casus: Pone quòd Titius instituit seruum vel filium heredem: postea extraneus cepit possidere hereditatem: & adquisit pactum de non petendo creditoribus hereditariis, creditores, quia non fecerunt ei pactum, conueniunt eos, id est seruum vel filium. sed illi extranei fecerunt pactum. quaritur nunquid pactum extranei prodest eis? Et respon. quòd sic. Viuia.

m *Imperator.* Pone casum tribus modis: primo extraneus qui possidet alienam hereditatem, pactus est cum creditoribus vt sint certa portione contenti adgnati vel cognati vindicant ab eo hereditatem.

n *Partem.* scilicet debiti.

o *Ex bonis.* scilicet defuncti.

p *Prius.* id est potius dicendum est habendam rationem necessariorum personarum, quam contrariorum, vel quam extraneorum: vt scilicet doli exceptio eis patrocinetur, non pacti directæ: vt sic tollantur contraria duo supra eodem. si tibi. §. cum possessor. & infra titulo. j. l. iij. §. finali. quæ sunt contra. Sed nonne dicit, licet ab extraneo? Respon. ita: quia videbatur non prodesse pactum, nisi ab aliis esset adgnatis in remotiori gradu constitutus factum. & dic. si idonei sunt, id est quamuis idoneæ sint personæ necessariæ ad solendum totum, & hoc non affectione heredis extranei fecit: vt C. eodem. si affectionem. Secundo pone quòd bona cuiusdam vendebantur, quia heres volebat adire, qui habet creditores adgnatos

k iij suos

suos quosdam, & alios extraneos. pares sunt adgnati aliis extraneis & in cumulo debiti, & in numero, & in dignitate. necessariam personarum sententia est eligenda, siue eligant minorem partem debiti, aliis eligentibus maiorem, vel econtra. & pone ibi, si idonei sunt scilicet aliis in cumulo debiti, & in numero, & in dignitate. Tertio pone, plures gradatim ad hereditatem vocabantur. pacti sunt creditores cum eo qui erat extraneus heres ab intestato & in vltiori gradu, vt certa parte sint contenti aduersus eum: multo magis hac parte contenti esse debent contra necessarios heredes, puta filios vel seruos. Alij enim qui in potestate defuncti non erant, extranei heredes dicuntur: vt institutionibus de heredum qualitate & differentia. §. extranei. & C. de rei uxoria actione. §. extraneum. & secundum hoc dic, si, id est quauis idonei sint ad soluendum. vel dic, ad succurrendum: & dictio, si, proprie ponitur. Et sic not, quod secundum tertium casum, necessaria persone appellatur filij & serui: vt institutionibus, de heredum qualitate & differentia, in principio. & §. sui, & in aliis duobus dicuntur adgnati & cognati: vt supra de iustitia & iure finali.

† Bal. dicit istu textum esse sing. secundu vna lect. glo. ad hoc qd vbi conuicta persona extraneus deputatur ad aliquid faciendu: si discordant, presertur opinio conuicta. Bol.

Necessaria persone que dicuntur.

cessariam personarum, si idonei sint.
Pactum de non alienando rem propriam non valet. Bartolus.
LXI. POMPONIUS libro nono ad Sabinum.
Nemo paciscendo efficeret potest ne sibi locum suum dedicare liceat: aut ne sibi in suo sepelire mortuum liceat: aut ne vicino inuito pradium alienet.
Pactum principalis non preiudicat defensionem iam fideiussori quaesita. h. d.
LXII. FURIUS ANTHIANUS libro primo ad Edictum.
Si reus postquam pactus est a se non peti pecunia, ideoque cepit id pactum fideiussori quoque prodesse, pactus sit vt a se peti liceat: an utilitas prioris pacti sublata sit fideiussori, quaesitum est. sed verius est, semel adquisitam fideiussori pacti exceptionem vltius ei inuito extorqueri non posse.
a Si idonei sint, scilicet ad soluendum, secundum primum casum: vel dic, ad remittendum, secundum secundum casum. vel dic, ad succedendum, secundum tertium.
Nemo. CASVS. Si paciscar tecum ne vendam fundum meum, vel ne facia locum meum religiosum, vel quocunque alio modo paciscar: non valet tale pactum. Viuianus.
b Nemo paciscendo, Primo dicto huius legis & secundo est contra. C. de pac. inter emp. & ven. l. si. Sed ibi in traditione factu fuit. Et sic soluitur aliud contra quod toti huic legi contradicit. §. ea. in traditionibus. & C. de re. permul. l. rebus. & j. de relig. l. quod si locus. Item toti legi contradicit infra de aqua quoti. & asti. l. j. si quis. sed ibi interest paciscentis vt alius non querat aquam in suo, ne suus fons excicetur: vt j. de serui. quotiens. vel quod dicit hic non posse agi. verum est praecise: sed ad interesse agi potest si interest: vt ibi. Item ad primum & ad secundum est contra. C. de re. ali. l. fin. sed ibi non dicitur valeat vel non valeat tale pactum: sed dicit quod videantur esse prohibita, si alienatio alicuius rei est inhibita. Item ad vltimum est contra. j. de distrac. pign. si creditor. §. si. sed ibi manifeste interest creditoris ne debitor vendat pignus. Accursius.
c Trems. CASVS. Fecisti mihi pactum de non petendo, cum tibi x. deberem: & sic & ego & fideiussor meus sumus liberati. postea feci tibi pactum vt liceret tibi a me petere. an fideiussor cum iam sit liberatus, reincidat in obligationem primam, queritur. Et respon. quod si fideiussor non reincidat in primam obligationem. Viuianus.
d Prodesse. nam reo liberato, per consequens fideiussor liberatur: vt j. de reg. iur. l. cum principali. & j. de noua. l. nouatio.
e Postea. Not. liberationem semel competentem perpetuam esse, nisi liberatus velit iterum obligari: sicut & omne beneficium perpetuum est: vt in authen. consti. qua de dig. §. illud col. vj. & facit. j. de reg. iur. id quod nostrum. & C. de loca. & con. si cum Hermes & C. de fideiuss. nouatione. Sed contra. §. eo. si vnus §. pactus. in fine. §. Sol. vt ibi. Item contra. j. quod met. cau. l. metum. §. fina. & l. illud. vbi fideiussor reincidit in obligationem. Sed ibi fingitur nec liberatus, cum pctor eum in integrum restituere polliceatur: vt j. de in integ. resti. l. nemo videretur.

DE TRANSACTIONIBVS.

Dicit de in pactis in genere, vnde in specie.

Vi transigit. CASVS. Hanc signat rationem inter pactum & transactum & differentiam asignat. nam transactio fit cum dubium est debitum: vt ecce peto a te x. tu autem negas te debere. vnde maior das aliquid transactionis nomine: aliter non esset transactum: & sic de re dubia, & lite incerta. secus videtur in pacto: vt ecce peto a te x. quae mihi debes, tu autem non negas te debere. postea tibi factio pactum de non petendo nullo mixto. & sic in duobus differt transactio a pacto: vt hic. Viuia.

DE TRANSACTIONIBVS.

TITVLVS XV. IULIANVS libro quinquagesimo ad Edictum.

Vi transigit, e quasi de re dubia, & lite incerta neq; finita transigit. Qui vero paciscitur donationis causa rem certam & indubitam liberalitate remittit.

Transactio fit per pactum simplex, & per acceptationem. h. d.

II. IDEM libro septuagesimo quarto ad Edictum.

Transactum accipere quis potest non solum si Aquiliana stipulatio fuerit subiecta, sed & si pactum conuentum fuerit factum.

Transactio inter scriptum heredem, & vniuersalem ab intestato, legatarius non preiudicat. Bartolus.

III. SCAEVOLA libro primo Digestorum.

Imperatores Antoninus & Verus ita rescripserunt: Priuatis pactionibus non dubium est non laedi ius ce-

bium quin debeat. Est autem dubia res per negationem: vt C. quibus ad li. procla. non licet. l. fin. siue fiat extra iudicium, siue incerta lite, id est propter litem. & sic transitue, hoc est per iudicium: vt hic, & j. de condic. inde. eleganter. §. si quis. & ideo dic lite praesente, vel futura. & sic totum pro vno ponitur. vel dic quod pro duobus, & quod dicit dubia, scilicet extra iudicium. & quod dicit incerta lite, l. praesente iam contestata: & in idem recidit siue lis sit iusta, siue iniusta: vt C. eo. l. ij. dummodo qui agit vel defendit, credat iustam causam se fore, non alias: vt j. de condic. inde. l. in summa. in prin. secundum Fede. tu dic in actore idem: sed in reo licet iniuste resistat, tenet transactio: vt C. eo. sub preteritu. licet per actionem vel replicationem doli consulatur actori: vt ibidem dicitur. Item nonne fit super certo: vt j. eo. de his. quae est contra? Respon. vt ibi. Accursius.

f Neque finita. l. sententia, quae nullo modo potest attentari: vt j. eo. post rem. & l. & post rem. & addas huic annotationi, non gratuita, propter id quod dicitur C. eo. l. transactio.

g Et indubitam. &, pro id est. sed quid si erat controuersa lite etiam iam contestata ego tamen gratis remitto? Respon. & tunc dicor remittere rem certam, id est litigium, quod certum est: & sic est pactum.

Transactum. CASVS. hac lege dicitur quod duobus modis fit transactio: per Aquil. stip. vt ecce conuenio te ad c. tu negas illa c. debere: vnde transigimus pro l. & ego te interrogauit, quicquid mihi debes vltra. l. promittis mihi animo nouaditu promittis: & postea interrogas me, habesne acceptu? Et respon. quod sic. Alio modo simpliciter fit transactio: puta sine Aquiliana stipulatione. Viuianus.

h Transactum accipere. id est concedere, quasi dicit potest fieri transactio duobus modis. per Aquil. stipulationem, & sine ea, & cum ea: vt accepto eo quod nomine transactionis dari conuenit, residuum quod peto, deduco in stipulationem Aquil. & acceptum fero. de qua habes institut. quib. mod. col. oblig. §. idem per. versicu. est autem & propter hunc modum quasdam leges ponit in hoc titu. vt infra eod. l. Aquiliana. & l. seo. & l. pacto.

Imperatores. CASVS. Titius me heredem scripsit, & annu milia legata reliquit, & libertates, & mater Titij petit a me hereditate Titij & dicit testamentu non valere: cu ipsa sit legitima heres. tandem transigit cu ea, & aliquid ei dedi, veniunt modo legatarij: legata petunt, ego defendo me ab eis: cu non habeam a Titio,

Reo principali liberato, liberatur et fideiussor. Liberatio semel competens est perpetua.

à Titio, sed à matre per transactionem: unde nolo soluere legata nec propter transac. praujudicatur legatariis nec libertatibus: unde testamentum nihilo minus valet. (CVM TRANSACTIO.) Retento eodem casu, pone quod Titius matri suae & cuidam alij cc. legauit in codicil. unde cum ignorauit, c. si belegata, tranlegit cū herede Titij pro l. appariuit postea ostensus codicillis, quod matre. erant legata pro parte sua. dicitur hic quod ista mater alia. l. petit: quia non praujudicant sibi: & est ratio, quia codicilli non faciunt ostensi de his c. (DEBITOR.) Duobus modis ponitur hic casus. Primo, Obligauit tibi codicem meum, & decessisti, instituiti herede Septicium: & cum Mauius possideret hereditatem tuam dicens se heredem: & cum agerem aduersus eum pign. act. tranlegimus super pign. act. cum ipso Mauius. cum non redderet mihi codicem, & ego ei pecuniam soluere, reperitur quod Septicius erat heres. volo agere contra Septicium verum heredem pign. act. hic dicitur quod transactio quam feci cum Mauius, non nocet mihi, nec prodest Septicio. Item Septicius non poterit repetere à Mauius id quod dedi Mauius nomine transactionis. Secundo modo ponitur hic casus. Pone retento eodem casu, quod transactum est super sorte: vt puta transegi cum Mauius super sorte. si ego debitor contra verum heredem ago pign. act. & heres petat debitum: an isti heredi reo transactio nocet in petitione fortis annua, & an petet Septicius à Mauius quod actum est transactionis nomine? Respon. vt in litera. Viuianus.

terorum. quare transactione quae inter heredem & matrem defuncti facta est, neq; testamentum rescissum videri posse, neq; manumissis vel legatariis actiones suae ademptae. quare quicquid ex testamento petunt, scriptum heredem conuenire debent: qui in transactione hereditatis aut cauit sibi pro oneribus hereditatis: aut si non cauit, non debet negligentiam suam ad alienam iniuriam referre. d

Transactio non porrigitur ad codicillos postea repertos. hoc dicit.

Cum transactio propter fideicommissum facta esset, & postea codicilli reperti sunt: quæro an quanto minus ex transactione consecuta mater defuncti fuerit, quam pro parte sua est: id ex fideicommissi causa consequi debeat. Respondit debere. e

Transactio facta cum putatio herede, ad verum heredem non porrigitur. Bart.

Debitor cuius pignus creditor distraxit: cum Mauius, qui se legitimum creditoris heredem esse iactabat, minime tranlegit. postea testa-

quari, & secundum hoc dicit, an is, scilicet Septicius, vel die secundum transactum de sorte, non de pignore, unde queritur, nec propter contrarium an si debitor contra verum heredem agat pignoratitia actione, & heres petat debitum: an heredi facta transactio super debito nocet: an pecuniam Mauius solutam ex causa transactionis repetere possit. Iam si idem heres, & scilicet debitor, & is placeat secundum has duas expositiones casus in responsionem apertis. h. Pecuniam, scilicet fortem totam solutam, nam transactum fuit de pignore, & hoc secundum primum casum, vel dicendum, scilicet modicam nomine transactionis datam, cum fuit transactum de sorte, secundum secundum casum. i. Conditione, certum petatur: vt si cert. petat. l. certi conditionis. Non posse, neque exceptio locum habet, neq; pecuniam à Mauius repetit Septicius. & sic ad utrunque respondet: vt statim patet cum reddit rationem: & sic factum cum possessore, non praujudicat nec proficit vero heredi. sic j. de peti. here. l. at vbi. & s. de pac. si tibi. §. fin. & l. si vnus. §. item ne experiar. Sed contra de peti. here. sed & si lege. §. petitio. in gloss. sunt exacta. & l. post senatusconsultum, & l. uti-

mento pro lato Septicium heredem esse apparuit. quæritur est, si agat pignoratitia debitor cum Septicio: an is vt exceptione possit transactionis factæ cum Mauius, qui heres eo tempore non fuerit: possitq; Septicius pecuniam quæ Mauius vt heredi à debitore numerata est conditione i repetere, quasi sub prætextu hereditatis acceptam. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, non posse: quia neque cum eo ipse tranlegit: nec negotium Septicij Mauius gerens accepit.

Per Aquilianam stipulationem omnes obligationes tolluntur, si hoc actum est: sed in dubio non tolluntur, nisi illa de quibus est cogitatum. h. d. cum seq. l. Bartolus.

III. VLPRIANVS libro quadragésimo sexto ad Sabianum.

Aquiliana stipulatio omnimodo omnes præcedentes obligationes nouat & perimit: ipsaq; perimitur per acceptilationem. & hoc iure vtimur. Ideoque etiam legata sub conditione relicta, in stipulationem Aquilianam deducuntur. o

Etia. & l. si possessor. §. ait senatus. ibi, bona fidei in quibus dicitur quod quicquid possessori est solutum, repetit petitor. & ideo hæc fors secundum primum, vel quod datum est pro sorte, secundum secundum, debet reddi vero heredi. Solutum, illud verum est cum institutus heres habet ratum quod gesit possessor: ita cum fecit solutum esse Mauius, hic cum non habet ratum: & sic statim est ad quæsitum conditionis indebiti debitor. hæc solutio ad primam casus positionem refertur. vel dic hic ad secundam non restituitur: quia videtur ex negatione sua consecutus: vt ar. j. de here. ven. l. venditur. hoc ad secundum casum, vel dic, Mauius accipiendo accepit indebitum: quia iam debitum fuerat solutum creditori defuncto: & indebitum quod recipit possessor hereditatis, vero heredi non restituitur: vt j. de peti. here. si possessor. §. ait senatus. ibi, bona fidei: & hoc secundum primum casum, sed leges contrarie loquuntur cum debitum est ei solutum. Item contra j. de constit. pecu. si poss. sed ibi cessat à possessore fuit actio de constit. & ideo eam exercet.

Aquiliana. §. CAVS. Tu tenebaris mihi ad x. ex causa venditionis. Item tenebaris mihi ex locato & ex multis alijs contra tibi: & postea stipulatus fui à te sic: quicquid mihi debes ex tali & ex tali contractu, & ex causa legati, promittis mihi animo nouandi: dixisti promitto, & ego respondi, acceptum habeo acceptumq; tuli, cū tu me interrogasti ista est stipulatio. l. Aquiliana, à Gallo Aquilio sic dicta: vt instit. quib. mod. tol. ob. §. est autem prodita.

Præcedentes. & etiam sequentes si adiiciatur verbum, oportebit: vt in d. §. insti. & j. de accep. l. & vno. §. j. item tamen si de omnibus est cogitatum: alias non: vt j. l. prox.

Sub conditione. quid autem si pure: alias in diem certam: & in specie certa: nunquid possunt deduci in Aquilianam stipulationem? Respon. non ipsæ res obligatæ: quia sunt in dominio legatarij: sed per alium modum deducuntur à legatario in Aquilianam stipulationem, quem modum habes j. de ver. ob. l. scire debemus. §. si.

Deducuntur, sed conditione demum existente apparebit: vt j. de accep. l. quod in diem. & coniunge. l. prox. cū ista: & die cum, id est, quia, secundum Ioan. & leges recte.

a Ceterorum, scilicet publicorum, vel priuatorum: vt s. de pac. ius publicum. & l. si vnus. §. item ne experiar. & j. de reg. iur. l. nemo potest. & infra ad leg. Fal. l. iij. in prin. & quia sic est generaliter dictum: ergo in casu qui sequitur, quare & c.

b Heredem, scilicet scriptum.

c Legatariis, scilicet aliis. nam & manumissis legatarij sunt: vt j. de lega. iij. l. cum in substitutione.

d Referte, vt hic, & ar. j. de noza. electio. §. pen. in fi. & quædo actio de pecu. est ann. l. j. §. item. sic ergo scriptus conuenitur, vt hic. Sed contra. j. eo. l. controuerbia Solue vt ibi.

e Debere, imò videtur quod non nisi per restitutionem: sicut ille qui prius fuit repulsus à petitione fideicommissi vel legati, quasi testamentum non valuerit filio preterito: qui filius postea noluit agere per contra tabu. nã non redit ad fideicommissi petitionem nisi per restitutionem: vt j. de excep. rei iud. l. ij. quæ est contra. Sol. secundum Ir. hic speciale in matre. hoc non valet: vt in prædicto ti. de excep. rei iud. l. si mater. nam & ibi per restitutionem succurritur. Dic ergo hic in transactione speciale: quia de his & c. vt j. e. de his. sed ibi non fuit transactio, sed sententia. Item alia ratione mater non videtur admitti, quia fideicommissarius si transigat cum herede pro paruo, credens parum esse in hereditate, veniens non auditur contra transactionem, licet postea multa appareant: vt j. ad Treb. l. Lucius. §. si. quæ est contra. Sol. quidam dicunt, immo auditur, & quod ibi dicitur auditur, si non transegit, subauditur maxime. j. e. qui cum §. qui per fallaciam. Tu dic quod ibi testamentum & omnis vltima voluntas fuit exhibitæ in transactione: ideoq; tenuit, hic non: & sic non tenuit: vt j. e. de his. & l. non est.

f Distraxit. non iure, ideoque cepit teneri debitori actione pignoratitia.

g Minimo, dato debitori propter distractionem pignoris. & secundum hoc dices solutam sorte Mauius, & de eius repetitione

cum

↑ Na. q. si...

esset sola:...

↑ Inmetel...

Cum Aquiliana. CA SVS. Hæc lex cū superiori cōtinuatur. & casus est talis: Debebas mihi x. ex vno contractu, & x. ex alio. Itē tenebaris mihi ex causa depositi: postea stipulatus fui: promittis mihi quicquid debes, & animo nouādi: Respōdisti, promitto: & tu dixisti mihi, habesne acceptum? ego respondisti, accep. habeo. & non cogitauit de deposito: non videtur tibi accep. tulisse depositum. Viuia.

a Liberalitatem. stipulationem Aquilianam vocat liberalitatem: quia liberat à primis: & quia speratur acceptilatio.
b Fregit. No. à verbo generali aliquid excipit: vt dices. j. de ser. vt ba. prædio. si seruitus. & C. ad Velleia. l. iuuebimus.

DE his. CA SVS. Si mihi aliquid sit in testamento relictum, non possum transigere super isto legato, nisi si prius ostendatur testamentum. Viuia.

c Transigi. vt si dicat legatarius deberi sibi x. heres de nihilo, sed transigit pro quocunque. Et potest dici qd ipso iure teneat transactio: vt arg. C. de dona. sp. & s. ii. j. l. pactum. in si. quæ sunt argu. contra. sed doli replicatione cōsultur in eo de quo non cogitauit legatarius deberi vltra id quod ex transactione accepit. Nā cogitauit debere decem, cū deberentur quindecim: & sic in aliis quinque præiudicat si sciuit: vt s. i. j. l. tres fratres. & sic de nihilo cogitauit. s. plus debere quàm id quod ex transactione accepit: & si nihil cogitabat remittere, in nihilo præiudicauit: vt j. e. qui cum. s. fin. sic ergo in quinq; valet remissio, si de his cogitauit, vel forte etiam in eo de quo cogitauit, nō valet: vt s. l. ii. j. s. j. & multo minus valebit de eo de quo nō cogitauit, sed nunquid pactū gratuitū valet? Respon. non in eo quod nō cogitauit, per prædictas tres leges. Item nunquid expresse hoc agi potest, vt omnis spes remittatur per pactū vel per transactionem. i. renūciatur huic legi? puto quod sic: vt C. de pac. si quis in conscribendo. Item quid si ipse heres sit in tali transactione deceptus, vt quia plus dedit quàm debebat? Respon. non tenet transactio: arg. huius. l. licet maxime hæc l. sit facta in odium heredum: quia legata occultant. Item an in codicillis hæc habeant locum? Respon. sic: vt s. e. l. impetratores. s. j. & j. e. l. nō est. Itē si inspiciantur verba, nonne fiet error? & sic non valet transactio: vt s. l. j. quæ est contra. Solutio adhuc potest esse dubia: quia cum dixerit denarios, non intelligitur de quibus. Item nō. hanc l. loqui in vltimis voluntariis, vbi magis fides scripturæ habetur: vt j. de cōdi. & demō. in his, & C. de reb. cre. l. ii. & j. quemad. testa. ape. l. j. secus in instrumentis factis inter viuos, quæ post reperta non vitiant transactionem: vt C. eo. sub prætextu.

ET post rem iudicatam transactio valet, si vel appellatio intercesserit, vel appellare potueris.

Si fideiussor conuentus &

Et post. CA SVS. Scire debes, qd si iudicatum fuit, qd super relicta non potest transigi: vt j. de condi. ind. elegāter. s. j. & illa vera sunt nisi fuerit appellatio: vel nisi sit intra x. dies. nā tunc valet transac. (S I F I D E I V S S O R.) Titius fideiussor pro me iste Titius fideiussor cōuentus dānatus fuit. ego postea cū creditore transigere. valet quidē transactio. non solū mihi sed etiam fideiussori. sed Titius fideiussor cū esset condemnatus, transigere non valet transac. si hoc fecit post x. dies, sed quod soluerit, retinebitur in rem iudi. imo plus dico, quod si fuerit super alimentis transactum, non valet transactio: & id quod solutum est alimentario ab herede, computabitur in alimenta, & facit in vltimam partem. j. l. prox. Vi. d. Appellare. scilicet tunc cum transactio est interposita, vel aliter sit dubium: vt in fra eo. l. post rem.

Mov reus. non intra triduum vel biduū: quia tunc etiā ipse

V. P A P I N I A N V S libro primo Definitionum.

Cum Aquiliana stipulatio interponitur, quæ ex consensu redditur: lites de quibus non est cogitatum, in suo statu retinentur. Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentium fregit.

Super dependentibus ex vltima voluntate non potest transigi nisi veniat reperta per inspectionem vel cognitionē vltima voluntatis. Paul.

V I. G A I V S libro septimodecimo ad Edictum prouinciale.

Dex testamento proficiuntur, neque transigi, neque exquiri veritas aliter potest, quàm inspectis cognitisque verbis testamenti.

Si de viribus sententia dubitetur, potest transigi. Bartolus.

V I I. V L P I A N V S libro septimo Disputationum.

Et post rem iudicatam transactio valet, si vel appellatio intercesserit, vel appellare potueris.

Transactio facta cum principali, prodest fideiussori etiam condemnato. Item solum ex causa transactionis iudicis, iudicis solutionem conuertitur.

Si fideiussor conuentus &

Et post. CA SVS. Scire debes, qd si iudicatum fuit, qd super relicta non potest transigi: vt j. de condi. ind. elegāter. s. j. & illa vera sunt nisi fuerit appellatio: vel nisi sit intra x. dies. nā tunc valet transac. (S I F I D E I V S S O R.) Titius fideiussor pro me iste Titius fideiussor cōuentus dānatus fuit. ego postea cū creditore transigere. valet quidē transactio. non solū mihi sed etiam fideiussori. sed Titius fideiussor cū esset condemnatus, transigere non valet transac. si hoc fecit post x. dies, sed quod soluerit, retinebitur in rem iudi. imo plus dico, quod si fuerit super alimentis transactum, non valet transactio: & id quod solutum est alimentario ab herede, computabitur in alimenta, & facit in vltimam partem. j. l. prox. Vi. d. Appellare. scilicet tunc cum transactio est interposita, vel aliter sit dubium: vt in fra eo. l. post rem.

Mov reus. non intra triduum vel biduū: quia tunc etiā ipse

A fideiussor possit appellare: & sic transigere, cum sit dubium s. in prin. huius legis. Alij dicūt quod intra triduum hoc fuit: & sic habet per alium, quod per se habere non potest. prima placet: vt infra proxime probatur.

f Dissoluta. per exceptionē trāsegit: quādo nec appellauerat, nec appellare poterat, g. Edictum, à prætoribus. h. Rescriptū, à principe. i. Impūtur. sic ergo quod nō valet vt ago, valet vt valere potest. sic C. de lati. liber. tol. l. j. s. penul.

Cum. CA SVS. Testamentum fecisti mihi alimenta legasti: volo transigere cū herede tuo. vtrum possim sine prætoris auctoritate, quia forte parū præsens accipere possim? & prætor videbit vtrum sit transigendum, vel non. (H A E C O R A T I O.) Dicitur hic quod quocunque modo alimenta alicui relinquuntur, non potest transigi sine prætoris. (P L A N A.) Si alimenta relinquuntur inter viuos: sine prætoris transigi potest: (S I V E.) In quocunque tempore relinquuntur alimenta, sine prætoris transigi non poterit. (S I I N T E G R A.) Mihi c. legasti, vt ex illorum c. vltimis alar: & cum moriar, illa. c. restituere debet. non poterō sine prætoris transigere. (S I D E T S I C E R T A.) Planus est. s. iste, dictū est quod alimentarius non potest transigere sine prætoris. Illud verum est quando speramus quod conditionem suam deteriorē faciat alimentarius. si autem faciat meliorem: transigere potest alimentarius. qualiter autem suam conditionem possit facere meliorem: ponit hic exempla. (N I H I L.) Dictum est s. quod alimentarius transigere non potest. verum est, siue alimentarius sit libertinus, vel ingenuus: siue sit pauper, siue diues. vltimo dictum est s. quod alimentarius transigere nō potest sine prætoris auctoritate, nūc videndū est quod in cognitione prætoris vertatur. primo quidē inquirat prætor de causa propter quā quis transigere velit. & qualiter possit esse, ponit hic plura exempla. Item inquirat prætor quantum velit dare heres ipsi alimentario nomine transactionis. nam plus inueni quàm seni dandū est. Item inquirat prætor, vtrū sit bonæ vitæ alimentarius. Itē inquirat prætor de persona heredis qui debet alimētā præstare, qualis sit qui trāsigit. dicitur hic qd si transigit alimētā super alimētis, nō videtur transigere de vestibus, nec de habitatione. sed specialiter de his transigere oportet. cetera plana sunt. (S I V N I.) Legati pluribus sic alimētā, Lego vobis fundū, vt ex fructibus inde perceptis vos alatis. pro istis alimētis erat fundus obligatus. isti alimentarij non possunt transigere sine prætoris: vt si vnus velit habere fundū, dare alij pecuniā, nec possunt etiā sine prætoris videri. Itē si lego alicui alimētā: puta x. corbes vini: pro quibus obligauit ei vnū fundū vt ex eo alimenta præstet: dicitur hic quod liberatio pignoris sine prætoris fieri non potest. (A R B I T R A T V.) Dicitur hic quod si de parte, siue de toto transac. fiat, debet fieri auctoritate prætoris. (S I P R A E T O R.) Si alimentarius transigat prætoris auctoritate. & prætor de nullo cognitionē habuit: vel habuit cognitionē, sed nō de omnibus: istis casibus transactio nō valet. Itē dicit qd prætor alij hanc cognitionē delegare nō potest. (T R A N S A C T I O N E S.) Fideus institutus fuit à Titio: qui Titius mihi alimenta reliquit. dicitur hic quod si volo transigere cū filio herede, proci. Cæsaris debet cognoscere. i. corā procuratore Cæsaris. sit transactio. Itē pone econtra qd proci. Cæsaris sit institutus à Titio: qui Titius mihi alimenta reliquit. si volo transigere cū proci. Cæsaris. si cognoscet inter me & proci. Cæsaris. (S I C V M L I S.) Cum mihi essent alimenta

† Adde secundum la. hic, quod idē est in iuramento: quod non extenditur ad incogitata. ut c. veniens. & ibi gloss. extra de iur. reur. * Ex titu. quē ad. te. sta. aper.

Iuriconsulatus primò ponit verba cuiusdā orationis factæ per imperatorem. secundò exponit illa per totam istam. l. Et breuiter hoc intendit: Super alimentis relicta non potest transigi, nisi causa cognita prætoris auctoritate. proseguere vt in gloss. Istud principium, eiusdem, &c. hic incipit exponere verbum alimenta. Hæc oratio, &c. hic exponit verbum relicta. Bartolus.

Cum. CA SVS. Testamentum fecisti mihi alimenta legasti: volo transigere cū herede tuo. vtrum possim sine prætoris auctoritate, quia forte parū præsens accipere possim? & prætor videbit vtrum sit transigendum, vel non. (H A E C O R A T I O.) Dicitur hic quod quocunque modo alimenta alicui relinquuntur, non potest transigi sine prætoris. (P L A N A.) Si alimenta relinquuntur inter viuos: sine prætoris transigi potest: (S I V E.) In quocunque tempore relinquuntur alimenta, sine prætoris transigi non poterit. (S I I N T E G R A.) Mihi c. legasti, vt ex illorum c. vltimis alar: & cum moriar, illa. c. restituere debet. non poterō sine prætoris transigere. (S I D E T S I C E R T A.) Planus est. s. iste, dictū est quod alimentarius non potest transigere sine prætoris. Illud verum est quando speramus quod conditionem suam deteriorē faciat alimentarius. si autem faciat meliorem: transigere potest alimentarius. qualiter autem suam conditionem possit facere meliorem: ponit hic exempla. (N I H I L.) Dictum est s. quod alimentarius transigere non potest. verum est, siue alimentarius sit libertinus, vel ingenuus: siue sit pauper, siue diues. vltimo dictum est s. quod alimentarius transigere nō potest sine prætoris auctoritate, nūc videndū est quod in cognitione prætoris vertatur. primo quidē inquirat prætor de causa propter quā quis transigere velit. & qualiter possit esse, ponit hic plura exempla. Item inquirat prætor quantum velit dare heres ipsi alimentario nomine transactionis. nam plus inueni quàm seni dandū est. Item inquirat prætor, vtrū sit bonæ vitæ alimentarius. Itē inquirat prætor de persona heredis qui debet alimētā præstare, qualis sit qui trāsigit. dicitur hic qd si transigit alimētā super alimētis, nō videtur transigere de vestibus, nec de habitatione. sed specialiter de his transigere oportet. cetera plana sunt. (S I V N I.) Legati pluribus sic alimētā, Lego vobis fundū, vt ex fructibus inde perceptis vos alatis. pro istis alimētis erat fundus obligatus. isti alimentarij non possunt transigere sine prætoris: vt si vnus velit habere fundū, dare alij pecuniā, nec possunt etiā sine prætoris videri. Itē si lego alicui alimētā: puta x. corbes vini: pro quibus obligauit ei vnū fundū vt ex eo alimenta præstet: dicitur hic quod liberatio pignoris sine prætoris fieri non potest. (A R B I T R A T V.) Dicitur hic quod si de parte, siue de toto transac. fiat, debet fieri auctoritate prætoris. (S I P R A E T O R.) Si alimentarius transigat prætoris auctoritate. & prætor de nullo cognitionē habuit: vel habuit cognitionē, sed nō de omnibus: istis casibus transactio nō valet. Itē dicit qd prætor alij hanc cognitionē delegare nō potest. (T R A N S A C T I O N E S.) Fideus institutus fuit à Titio: qui Titius mihi alimenta reliquit. dicitur hic quod si volo transigere cū filio herede, proci. Cæsaris debet cognoscere. i. corā procuratore Cæsaris. sit transactio. Itē pone econtra qd proci. Cæsaris sit institutus à Titio: qui Titius mihi alimenta reliquit. si volo transigere cū proci. Cæsaris. si cognoscet inter me & proci. Cæsaris. (S I C V M L I S.) Cum mihi essent alimenta

Dum. CA SVS. Testamentum fecisti mihi alimenta legasti: volo transigere cū herede tuo. vtrum possim sine prætoris auctoritate, quia forte parū præsens accipere possim? & prætor videbit vtrum sit transigendum, vel non. (H A E C O R A T I O.) Dicitur hic quod quocunque modo alimenta alicui relinquuntur, non potest transigi sine prætoris. (P L A N A.) Si alimenta relinquuntur inter viuos: sine prætoris transigi potest: (S I V E.) In quocunque tempore relinquuntur alimenta, sine prætoris transigi non poterit. (S I I N T E G R A.) Mihi c. legasti, vt ex illorum c. vltimis alar: & cum moriar, illa. c. restituere debet. non poterō sine prætoris transigere. (S I D E T S I C E R T A.) Planus est. s. iste, dictū est quod alimentarius non potest transigere sine prætoris. Illud verum est quando speramus quod conditionem suam deteriorē faciat alimentarius. si autem faciat meliorem: transigere potest alimentarius. qualiter autem suam conditionem possit facere meliorem: ponit hic exempla. (N I H I L.) Dictum est s. quod alimentarius transigere non potest. verum est, siue alimentarius sit libertinus, vel ingenuus: siue sit pauper, siue diues. vltimo dictum est s. quod alimentarius transigere nō potest sine prætoris auctoritate, nūc videndū est quod in cognitione prætoris vertatur. primo quidē inquirat prætor de causa propter quā quis transigere velit. & qualiter possit esse, ponit hic plura exempla. Item inquirat prætor quantum velit dare heres ipsi alimentario nomine transactionis. nam plus inueni quàm seni dandū est. Item inquirat prætor, vtrū sit bonæ vitæ alimentarius. Itē inquirat prætor de persona heredis qui debet alimētā præstare, qualis sit qui trāsigit. dicitur hic qd si transigit alimētā super alimētis, nō videtur transigere de vestibus, nec de habitatione. sed specialiter de his transigere oportet. cetera plana sunt. (S I V N I.) Legati pluribus sic alimētā, Lego vobis fundū, vt ex fructibus inde perceptis vos alatis. pro istis alimētis erat fundus obligatus. isti alimentarij non possunt transigere sine prætoris: vt si vnus velit habere fundū, dare alij pecuniā, nec possunt etiā sine prætoris videri. Itē si lego alicui alimētā: puta x. corbes vini: pro quibus obligauit ei vnū fundū vt ex eo alimenta præstet: dicitur hic quod liberatio pignoris sine prætoris fieri non potest. (A R B I T R A T V.) Dicitur hic quod si de parte, siue de toto transac. fiat, debet fieri auctoritate prætoris. (S I P R A E T O R.) Si alimentarius transigat prætoris auctoritate. & prætor de nullo cognitionē habuit: vel habuit cognitionē, sed nō de omnibus: istis casibus transactio nō valet. Itē dicit qd prætor alij hanc cognitionē delegare nō potest. (T R A N S A C T I O N E S.) Fideus institutus fuit à Titio: qui Titius mihi alimenta reliquit. dicitur hic quod si volo transigere cū filio herede, proci. Cæsaris debet cognoscere. i. corā procuratore Cæsaris. sit transactio. Itē pone econtra qd proci. Cæsaris sit institutus à Titio: qui Titius mihi alimenta reliquit. si volo transigere cū proci. Cæsaris. si cognoscet inter me & proci. Cæsaris. (S I C V M L I S.) Cum mihi essent alimenta

menta relicta, egi contra aliquem heredem pro alimentis, cum negaret se teneri ad alimenta. an possit sine pratore transigi queritur. Et respon. quod non possit: quia possit his fingi ut fieret transactio. § I. EIDEM. Titius mihi nomine alimentorum. x. corbes singulis annis reliquit. Item in alia manu legavit mihi. x. denar. Bon. ut statim mihi darentur. transigi super alimentis, & sine pratore: sic non valet transactio. dicitur hic quod illa que mihi dedit heres nomine transac. imputabo in legata de. x. & si aliquid super fuerit, imputabo mihi in legata alimentorum. § I. QVI S. Si alimentarius transigat sine pratore. non valet transactio. ideoque quod datum est mihi ab herede nomine transac. in alimenta praterita computabo, nec aliqua differentia fit tantum in quantitate à te debita ex prateritis alimentis, vel plus, vel minus, quia si minus est, imputatur usque ad concurrentem quantitate id quod mihi datum est in alimentis praterita. § SANE. Pone quod mihi plus solum est quam sit quantitas prateritorum alimentorum. hoc casu tenebor ego alimentarius in id in quo factus sum locupletior. & hoc si est minor: quia si maior, in solidum tenetur. § S I I N A N N O S. Hic § duobus modis consuevit legi: & dicas ut in apparatu. Accur. § I. C V I. Titius legavit mihi frumentum: & ego accepi pro frumento pecuniam, vel vinum. vel legavit mihi pecuniam: & ego transigi ut praterentur mihi frumenta, & alia grana. nunquid valet transactio his casibus? Et respon. quod non, si fiat sine pratore, siue sint annua, siue menstrua. § S I A D H A B I T A T I O N E M. Titius legavit mihi. x. ut darem pro hospitio mihi necessario: & transigi cum herede ut prater mihi domum ad habitandum. vel si legavit mihi domum ad habitandum: & ego accepi aliquam pecuniam, valet quidem transactio, et si fiat sine pratore, his duobus casibus. Viuianus.

VIII. IDEM libro quinto de omnibus tribunalibus.

Cum hi quibus alimentis relicta erant, facile transigerent, contenti modico presentis: diuus Marcus oratione in senatu recitata effecit, ne aliter alimentorum transactio rata esset, quam si auctore pratore facta. Solet igitur pretor interuenire & inter consentientes arbitrari, an transactio, vel que admitteat debeat. Eiusdem pretoris notio ob transactionem erit, siue habitatio, siue vestiariu, siue de pradiis alimentum legabitur. Hec oratio pertinet ad alimenta que testamento vel codicillis fuerint relicta: siue ad testamentum factis, siue ab intestato. Idem erit dicendum, & si mortis causa donata fuerint relicta, vel ab eo cui mortis causa donata sunt, relicta. Sed & si conditionis implende gratia relicta sunt, adhuc idem dicemus. Plane de alimentis que non mortis causa donata sunt, licebit & sine pratore auctore transigi. Siue igitur in menses singulos, siue in dies, siue in annos fuerint relicta: oratio locum habet. Sed & si non fuerint perpetuo relicta, sed usque ad annos certos, idem est. Si integra quantitas alicui fuerit legata, ut ex usu ris eius se alat, & mortis tempore pecuniam restituat: non cessabit oratio, licet non in annos singulos videatur id

Transigi. Not. plus subuenitur legatariis quam creditoribus. Sed ar. contra. C. de iu. delib. si licentia. & est ratio, quia fauorabiliores. A D D I T O. Tu dic quod ubi creditores & legatarij concurrunt ad aliquid exigendum, magis fauetur creditoribus: quia tractatur de damno creditorum, & lucro legatariorum. in aliis magis fauetur legatariis, fauore vltimę voluntatis. Et hoc voluit dicere glo. las. h. Si integrę quantitas. puta centum. i. Annos. & sic videbatur cessare oratio, quę loquitur quado in singulos annos vel menses relinquuntur. k. Ut inde. in vi modi. l. Post. scilicet Titius cum herede. m. Minuuntur alimenta seu. imo videtur contra: cum Titius non vltra teneatur quam ad se peruenit: ut. j. de leg. iij. l. j. §. sciendum. & l. sed & si. §. si. Respon. totum ad se peruenisse videtur: cum super hoc transigerit: ut ar. j. ad l. Fal. l. iij. ij. respon. consequitur ergo quis, scilicet heres per alium, quod per se cum alimentario non potest. sic. j. de accep. & per iusurandum. §. & si fideiusori. & j. que res pig. ob. pos. l. Aristot. §. j. & de lib. leg. si is. secundum lo. sed quid si hic Titius non habeat aliunde vnde possit alimenta prater stare, nisi ex hoc legato, & hoc per transactionem remittat? Respon. si in fraudem alimentarij fuerit transactum, locum habet Pauliana: ut j. de vsur. l. vi in §. si praterdeamus. ij. §. in Fauiana. aliis de iure communi nulla est actio: ut j. si quid in frau. pa. l. j. §. j. & est ar. huius distinctionis. j. de le. ij. si seruus plurimus. §. si quis ante. versu. quid tamen. sed hic forte non tenet in praiudicium alimentarij: quia per consequentiam deminuerentur alimenta: quod oratio noluit: ut j. e. l. §. eam transactionem. versu. quid ergo si quis in fi. §. ar. C. de vsu. rei. i. l. fi. §. fi. & hoc si de eadem re sint relicta. quid ergo si non de eadem re: respon. nec tunc valet transactio: ut infra de adi. le. l. modus. & de ali. leg. Gaio. in prin. & infra. e. l. §. §. vni. versu. idem est.

Plus subuenitur legatariis, quam creditoribus.

relictum. Sed & si sit certa quantitas relicta Titio, vel res, ita ut inde alimentis Seio praterentur: magis est ut transigere Titius possit. Nec enim transactione Titij minuuntur alimenta Seij. Idemque est & si per fideicommissum alimentis ad hoc legatario praterentur relicta. Transactio que fit sine pratore, per quę conditio alimentarij sit deterior, improbat. scilicet si melior. Bartolus. Eam transactionem oratio improbat, quę idcirco fit, ut quis representatam pecuniam consumat. Quid ergo si quis citra pratoris auctoritatem transigerit, ut quod per singulos annos erat ei relictum, consequeretur per singulos menses? aut quid si quod per singulos menses ei relictum erat, consequeretur per singulos dies? Quid deinde si quod consummato anno ut acciperet, initio anni consequatur? & puto eam transactionem valere: quia meliorem conditionem suam alimentarius tali transactione facit. Noluit enim oratio alimenta per transactionem intercipi. Nihil autem interest utrum libertini sint, quibus alimenta relicta sunt, an ingenui: satis locupletes, an minus. Nunc exponit quod dicebat in oratione, pratorum debere arbitari. breuiter hoc intendit: Vbi requiritur causa cognitio, in quibuscumque est de modo, causa & persona. B. Vult igitur oratio apud pretorē de istis queri: in primis

Alimentarij sine pratore potest suam conditionem remittere. Limita mentarij fuerit transactum, locum habet Pauliana: ut per Bartolus. §. in Fauiana. l. i. ad l.

non tenet in praiudicium alimentarij: quia per consequentiam deminuerentur alimenta: quod oratio noluit: ut j. e. l. §. eam transactionem. versu. quid ergo si quis in fi. §. ar. C. de vsu. rei. i. l. fi. §. fi. & hoc si de eadem re sint relicta. quid ergo si non de eadem re: respon. nec tunc valet transactio: ut infra de adi. le. l. modus. & de ali. leg. Gaio. in prin. & infra. e. l. §. §. vni. versu. idem est. n. Fideicommissum, scilicet in vi modi. o. Ad hoc. quidam habent, ad hoc: & alij ad hęc. p. Legatario. ut alij praterentur: vel ut alij praterent, secundum aliam literam. q. Consequeretur. scilicet pactus est. r. Acciperet. scilicet ei relictum. s. Alimentarius. Facit ar. quod si vendit Ecclesia vel minor in causam non concessam, quod tenet si fecerit conditionem suam meliorem: ut. j. de reb. eo. si fundus sit sterilis. & C. pro empr. l. fi. & in fi. de aucto. tu. in prin. t. An ingenui. sic. j. de condic. furti l. parui. & j. de insti. l. sed & si quis. §. parui. & in authen. de mona. §. j. co. j. Quid de seruus: idem ar. ut. j. de ali. leg. l. seruos. quod est speciale, aliis etiam cum pratore eius pactum non tenet: ut. §. tit. j. & heredi. §. quod si seruus. & l. contra. §. filius. v. Minus. contra. j. e. l. §. sed & personarum. Solu. ut ibi. x. Vult. quia causa cognita prator debet de his statuere. igitur, & c. y. Apud pratorē. & à pratore.

Transigere

Transigere

Transigentium

- a Modico presentis iuxta illud Claudiani: -- Omne futurum Despicitur, suadentque sui presentia fructum. Et illud vulgare: Ad presens oua cras pupillis sunt meliora. b Alimentorum. scilicet futurorum, sed prateritorum sic: ut C. e. l. de alimentis. & hoc si in vltima voluntate sint relicta. aliis indistincte potest transigi: ut. j. e. l. §. plane. Item nunquid pactum gratuitum de his valet? Respon. non: ne inueniatur frau. ut. j. e. l. §. transactiones. versu. si cum lis. sed contra. C. de pac. l. pe. Sol. hic in alimentis speciale. Item not. dici transactionem de his que certa sunt, sed improprie, vel dic quod licet certa sint quo ad hoc, quia singulis temporibus tantum debentur: nec scitur tamen quantum durent. c Relicta scilicet sunt alimenta: qua donatione honoratus grauari potest: ut hic, & infra de lega. ij. cum pater. §. j. d Sunt. ab herede subaudi. ut instituo te heredem si illi dederis alimenta. e Idem dicemus. quamuis legatarius hic dici non debeat: ut infra si quis omis. cau. testa. si quis sub conditione. f Mortis causa. id est non in vltima voluntate.

a Unde hec exceptio, in non allegas causam: im-
pediit proces-
sum. Bal.
b Hoc veru
si interroga
tur. Bal.

2 Transigentium. & cum qua transigitur: vt j. e. §. in persona.
b Audiēt prator. sine causa assignatione non anditur: vt hic
& arg. j. de leg. j. filius fa. §. diu. & j. de in fa. l. ij. §. ignominie.
& est hic ar. vt testis causam sui testimonij dicere debeat: vt
C. de testi. l. j. & in authen. de testi. §. licet. colla. vij.

c Altereorum. sic er-
go videtur quod ali-
menta ibi sint petenda
& prestanda, vbi heres
domicilium habet. a-
lias frustra hac causa
allegaretur. & est arg.
pro hoc de an. lega. l. j.
& l. Mauiā. §. vxore.
Sed ar. cōtra. j. de ope.
lib. quod nisi. in fi. sed
ibi speciale. vel si velis
dic quod sunt prestan-
da vbi alimentarius ha-
bet domicilium. sed
ideo posset transigi,
quia posset in itinere
deperire quando in-
tererentur. Item sunt pe-
tenda vbi habuit testa-
tor domicilium: & vbi
est maior pars heredita-
tis, & vbi testator di-
xit, vel verisimile est
eum voluisse: vt infra
de iudi. si fideicom-
missum. in prin. & §.
fi. & l. sed & si susce-
perit. §. si libertus.
Accursius.

d Et minutatim. par-
ticularis solutio est
damnosa: vt hic, & j.
famil. erciscun. l. iij. j.
respon. & j. de ali. &
ciba. leg. l. iij.

e Modus. s. magnus,
vel paruus. Accursius.
f Fides. qualis qualis,
non vt ei soli sit stan-
dum: & sic non est con-
tra C. de rescin. vend. l.
dolus.

g Cum iuvene. & sic
æstimabitur forte æ-
tas singulorum: vt di-
citur infra ad l. Falc. l.
hereditatum.

h Ansequioris. id est
tales qui sequuntur a-
lios semper vt victum
habent, & sic pendet
eorum vita de alimen-
tis, vt nil querere per
se sciat. & sic no. quod
habetur perloparum
deleclius. Sed contra. §.
ea. l. §. nihil. Sol. ibi di-
cit quando sine præ-
tore fieret: hic quando
cum prætore, qui de
his inquirat.

i Facultatibus. facultas
inspicitur, & propositum,
scilicet an sint futuri clerici, vel
laici, vel similes. sic & j. de testi. l. iij. in princ. & supra de a-
dop. nec ei. §. eorum. versi. & primum. & infra de re mili. l. nō
omnes. §. à Barbaris. & infra de questio. l. minore. §. fin. & j. de
testa. tu. l. testamentum. ij. §. penul. & §. fi. & infra de accusa. si
cui. §. iisdem. Accursius.

k Neque de vestuario. & sic appellatione alimentorum hæc nō
continentur. sed contra infra de ali. & ci. leg. l. legatis. & l. fin.
So. fauor alimentorum facit, vt eorum appellatio cum de his
prestandis tractatur, largius accipiatur: vt ibi dicitur. hic ve-
ro de his finiendis per transactionem agebatur, vnde stricti
accipitur. argu. j. de li. & postu. l. cum quidam. in fi. vel hic
loquitur cum alimenta & vestiarium & habitatio specialiter
legata sunt. vnde de vnoquoque specialiter est transigendum,
vbi vero intelliguntur relicta sub illo verbo alimentorū: cū
est transactum de alimentis, & de his transactum videtur. ar.
C. si pen. ap. mors interue. l. ij. Similiter verbo victus, omnia
continentur: vt infra de verbo. signifi. l. verbo victus. sed a-

de causa transactionis: de in-
de de modo: tertio de perso-
na transigentium. In causa
hoc erit requirendum, quæ
causa sit transigēdi. Sine cau-
sa enim nemine transigentē
audiēt prætor. b Causæ ferē
huiusmodi solent allegari, si
alibi domicilium heres, alibi
alimētarius habeat: aut si de-
stinēt domicilium transferre
alter eorum: aut si causa ali-
qua vrgeat præsentis pecu-
niæ: aut si à pluribus ci ali-
mēta relicta sint, & minuta-
tim d singulos conuenire dif-
ficile erit: aut si qua alia cau-
sa fuit, vt plures solent inci-
dere quæ prætori suadeant
transactionē admittere. Mo-
dus quoque pecuniæ quæ in
transactionem venit, estimā-
tus est: vt puta quantitas trā-
sactionis. nā etiā ex modo fi-
des transactionis æstimabit.

Modus autem pro ætate e-
ius qui transigit, arbitrandus
est, & valetudine. nam aliās
cum puero, aliās cum iuue-
ne, & aliās cum senē transigi
palam est. constat enim ali-
menta cum vita finire. Sed &
personarum contēplatio ha-
benda est: hoc est, cuius vitæ
sint ij quibus alimenta reli-
cta sunt: vtrum frugi vitæ hi
sint, qui aliās sufficere sibi
possint: an sequioris, h* qui
de alimentis pendeant. In
persona eius à quo alimenta
relicta sunt, hæc erūt specien-
da: in quibus sunt facultati-
bus, i. cuius propositi, cuius
opinionis. tunc enim appare-
bit, nunquid circumuenire
velit eum cū quo transigit.

Supra exposuit verba orationis: nunc cir-
ca materiā format questiones. Et breuiter
hoc intēdit: Transactio alimētorum facta

aliud in verbo cibi vel diarij, sub quo hæc non continentur:
vt infra de ali. le. l. diarij. l. seq.

l Si mi. sed an sic legando, ipsum fundum legasse videatur:
Respon. sic interim dum durat alimenta. vt §. §. modus au-
tem. in fi. & si quid etiam vltra alimenta est, ibi illud habeat:
vt infra de ali. & ciba.

simpliciter, non porrigitur ad habitationē
& vestiarium. h. d. Et est notabilis & sin-
gularis casus & menti tenendus. Bart.

Qui transigit de alimen-
tis, non videbitur neque de
habitatione, neque de vestia-
rio k tranlegisse: cum diuus
Marcus specialiter etiam de
istis transigi voluerit.

Sed & si quis de alimentis
trālegerit: nō habebit neces-
se etiam de habitatione vel
ceteris inuitus trāsigere. Po-
terit igitur vel de omnibus
simul, vel de quibusdam fa-
cere transactionem. De cal-
ceario quoque arbitrio præ-
toris transigendum est.

In alienatione vel diuisione fundi ob ali-
menta relicta, vel pro alimentis obligati,
prætoris auctoritas requiritur. Bartolus.

Si vni l pluribusve fundus
ad alimenta fuerit relictus, m
velintque eū distrahere: ne-
cesse est prætorem de distra-
ctione eius & trāsfactione ar-
bitrari. n Sed si pluribus fun-
dus ad alimēta fuerit relictus,
& hi inter se transigant: sine
prætoris auctoritate facta trā-
sactio rata esse non debet. o
Idem est & si ager in alimen-
ta fuerit obligatus. p nā nec pi-
gnus ad hoc datū inconsulto
prætoris poterit liberari. Ar-
bitratu prætoris vel de vni-
uersis alimentis, vel de parte
eorum transigi oportere,
plus quàm manifestum est.

Iudex non debet solemnia iura omittere:
& eorū omisio vitiat id quod agitur. Bar.

Si prætor aditus circa cau-
sæ cognitionem trāsigi per-
miserit, transaction nullius er-
rit momenti. q Prætori enim
ea res quærenda commissā
est, non neglegenda, nec do-
nanda. r Sed & si non de om-
nibus inquisierit, quæ oratio
mandat, hoc est de causa,

ea. l. §. quid ergo. s Item si cum prætore facit deteriorē, non
tenet: sicut & si sine eo faceret: vt hic videtur: Respon. deci-
peris in hoc, & in alijs multis eodem modo. sape enim qui
putat tantum esse duo que sunt tria vel quatuor. epponis e-
nim quod duo tantum casus sint: quia aut facit deteriorē,
aut meliorem: in quibus prætor nihil plus facit quam si fi-
ret sine eo. sed duo alij sunt: quia potest esse quoddam neque me-
lior neque deterior fiat sua conditio: & tunc non valet sine
prætoris, sed cum prætore valet. item potest esse quoddam sit
buium an sit melior vel deterior conditio, forte propter fun-
dum quem habet ex transactione. ex quo ignorat quales fru-
ctus sit habiturus. & tunc cum prætore facta iterum tenet et
sine eo non. Potest & aliud dici, quod si prætor de omnibus
diligenter quæsierit: & tamen postea male permisit, vel non
prohibuerit, decretum teneat. nec enim hoc dicitur nullum
esse decretum, nisi quando de omnibus non inquirat.

r Nec donanda. qui debet aliquid curare, nō debet illud dona-
re: vt hic, & ar. C. de præ. mi. l. minorū. & §. de offi. p. cu. Cels.
l. j. §. 6

Id est dete-
rioris, aut Bu-
deus: quō le-
tionem tue-
tur Alcia.
Certè extat
aliquot locis
apud Apule-
ium hæc di-
ctio, & a-
pud Amm.
Marcel. lib.
18. Duare.
tamē 2. dis-
pnt. c. 31. le-
git sequio-
ris quod for-
te & aptius
est. & in ve-
tustissimis
codicibus re-
peritur.
* sit.

l. j. §. si rem. & infra de fun. do. l. iij. §. prædij. & C. de pac. l. pa-
ctum dotali. j.

a Irritam. ar. totum haberi pro irrito, cum aliquid de facien-
dis omittitur. sic infra fa.erci. heredes. §. an ea. & j. de in
tegrum resti. l. diuus. ibi, et si nihil & c. & supra de edendo. l. j. §.
edere.

b Poterit. vt plene di-
vi. §. de offi. proconfil.
nec quicquam. §. ij.

c Præfectos. id procu-
ratores filici, si hi aga-
tur inter priuatos &
procuratorem Cæsa-
ris: vt C. si aduersus fil-
cum. l. j. & ij. in fine. &
j. ne quid in loco pu-
blic. l. ij. §. hoc inter-
dictum.

d Ne circumueniatur. nõ
debet via aperiiri ma-
litiis, vt hic, & infra de
liti. l. j. §. si inter. & in-
fra de Carbo. edi. l. j.
§. sed & si quis. & in-
fra de libe. cau. ordi-
nata. & C. de indic. vi.
col. l. ij.

e Legatum. si creditor
computat in duriorẽ
causam, vel partem: vt
infra de solu. l. j. & l.
ceterum.

f Causam, scilicet præ-
teritam.

g Minus. f. quod de-
betur ob alimẽta præ-
terita: quam id quod
datum est causa tran-
sactionis.

h Imputabitur. nec re-
petetur per b condic.
inde. cum sit solum
ex causa transactionis:
vt j. de condic. indeb.
l. in summa. §. j. sed per
conditionẽ sine cau-
sa quod vltra solum
est, sic vt hic subiicit,
& j. de condic. sine
cau. l. j. §. fin. & si certũ
petat, si me. & est ra-
tio: quia non statim trá-
sactioni: vt j. de con-
dic. inde. eleganter. §.
penult.

i Factus sit locupletior.
& hoc si erat d minor
qui trálegit: qui in pl⁹
quam sit locupletior,
non tenetur: vt infra
de mino. l. patri pro fi-
lio. §. si pecuniam. se-
cus in alio qui in solum
tenetur etiã si nõ
sit locupletior, in id
quod vltra est ei solu-
tũ: vt ar. C. si cer. petat-
ur. l. incendium. vel
aliud in condic. indeb.
bi. vel sine causa cum
ei succedit, quam mu-
tuit: vt d. l. infra de con-
dic. inde. si non fortẽ.
§. libertus.

k Locuples. vt infra de
cõdic. inde. l. nam hoc
natura.

l Si in annos. potest
intelligi vt prima pars
loquatur quando non
nomine alimentorũ fuit relictum: quo casu valet transactio.
Secunda, quando nomine alimentorum etiam si modicum sit,
nõ valet transactio. Vel aliter prima pars loquitur quando ho-
mini honestioris loci, id est homini diuiti: qui sine his alimen-
tis bene sibi sufficit, secũda, quando non tali, sed pauperi: quo
casu non valet. & secundum hoc quod dicit, ceterũ: dic, id est

de modo, de personis transi-
gentiũ dicendũ est, quamuis
de quibusdam quæsierit, tran-
sactionem esse irritam. a

Ea que sunt mixti imperij, non delegan-
tur, Bartolus.

Sed nec t mandare ex hac
causa iurisdictionẽ vel præ-
les prouinciæ, vel prætor po-
terit. b

Ad auctorandum in transactione ille est
index competens coram quo causa agitur.
Bartolus.

Transactiones alimẽtorum
etiã apud procuratorẽ Cæsa-
ris fieri possunt, scilicet si a
fisco petantur alimẽta. secun-
dum quæ & apud præfectos e-
rarij transigi poterit. Si cum
his quidem esset de alimentis,
transactũ autẽ de lite fuisset:
transactio valere inconsulto
prætorẽ non potest: ne cir-
cueniatur d oratio. Fingi ea-
nim lites poterunt, vt trans-
actio etiam citra prætoris fiat
auctoritatem.

Solum ob transactionem inuaditã con-
uenitur in aliud debitum, velut alimenta
præterita: aliã vt indebitum repetitur. Bar-
tolus.

Si eidẽ alimenta, & præte-
rea legatum præsentis die da-
tũ sit, & transactum fuerit ci-
tra prætoris auctoritatem: id
quod datum est imputabitur
prius in legatũ, quod præsen-
ti die datum est superfluum,
in alimentariam causam. f Si
quis de alimentis transegerit
sine prætoris auctoritate: id
quod datum est, in præterita
alimenta cedit. Nec interest,
tantum in quantitate sit de-
bita, quantum datum est: an
minus, & an plus, nam et si mi-
nus sit, adhuc tamen id quod
in solum datum est, in præ-
terita alimẽta imputabitur. h
Sanẽ si is qui de alimentis
transegit, locupletior factus
sit ea solutione: in id quod
factus sit locupletior, æquis-
simum erit in eum dari re-
petitionẽ. Nec enim debet ex
alieno dãno esse locuples. k

In relicto annuo factu locuplet, non ha-
bet locũ tráfactio: secus si fiat pauperi. Bar.

Si in annos l singulos certa

si non sit relictũ tali, sed pauperi, & pro hoc casu facit. §. e. l. j.
sed & personarum, sed hoc nõ valet: vt §. nihil. sed dicas ho-
mini honestioris loci nobili: non solum diuiti, ad quod est ar-
gu. j. de iudi. si longius. §. si. Et sic nõ, secundum hunc casum
quod magis prouidetur pauperi quàm diuiti, sic C. de episc. &

quantitas alicui fuerit relicta
homini honestioris loci, ve-
luti salarium annuum, vel v-
susfructus: transactio & sine
prætorẽ fieri poterit. Ceterũ
si vsusfructus modicus ali-
mentorum vice sit relictus:
dico tráfactionem citra præ-
torem factam, nullius esse
momenti.

Permutatio rei ob alimenta solvenda non
potest fieri nisi auctore prætorẽ si alimenta-
rij conditio sit deterior, hoc dicit.

Si cui nõ nummus m ad ali-
menta, sed frumentum atq;
oleũ, & cetera quæ ad victũ
necessaria sunt, fuerint reli-
cta: nõ poterit de his tráfige-
re: siue annua, siue mestrũa ei
relinquantur. Si tamen ita si-
ne prætorẽ transegerit, vt in
vicem eorum nummũ quot-
annis, n vel quot mēsisbus ac-
ciperet: & neq; diẽ neq; mo-
dum permutauit, sed tantum
genus: o vel ex contrario si pa-
ctus fuerit, vt in generibus ali-
mẽta acciperet, quæ in num-
mis ei relicta fuissent: vel si
vinũ pro oleo, vel oleũ pro

vino, vel quid aliud cõmuta-
uit: vel locum permutauit, vt
quæ erant ei Romæ alimẽta
relicta, in municipio, vel in
prouincia acciperet, vel con-
tra: vel personam cõmutauit:
vt quod a pluribus erat acce-
pturus, ab vno acciperet: vel
alium pro alio debitorem
acceperit: hæc omnia habent
disceptionem p prætoris: &
pro vtilitate alimentarij re-
cipienda sunt.

Transactio per quam a forma legati nõ
receditur, & alimentarij causa deterior non
efficitur: valet sine prætorẽ. Bart.

Si ad habitationem certa
quantitas sit annua relicta: &
ita sit transactum sine præto-
re, vt habitatio præstetur, va-
let transactio, quia fructus
habitationis præstatur: licet
ruinæ vel incendio subiecta
transactio q est. Per contra-
rium quoq; si pro habitatio-
ne quæ erat relicta, r placue-
rit certam quantitatem præ-
stari: transactio rata est s &
citra prætorẽ.

quod possum. Secundo modo ponitur casus quando non su-
mus rogati de restituenda heredi, sed successi fratri meo for-
te ab intestato: vel quia me instituit, etiam tũc die idem quod
in primo casu, vt possim cõuenire eos ex persona fratris mei,
& hæc est melior casus positio. <TRANSACTIONE. > Pone
hic casum per. l. §. e. cum hi quibus. & j. e. l. §. si. <QUI PER

cle. si quis ad declinan-
dam. §. vbi autem. ver-
fic. licentia. & j. qui &
a quibus. si quis ha-
bens.

m Si cui non nummus, id
est nũmi, & ponit sin-
gularẽ numerũ pro
plurali: vt j. de ver. ú-
gnifi. l. in vsu.

n Quotannis. i. singu-
lis annis.

o Sed tantum genus, vt
pro frumẽto accipiat
vinum vel nummum:
vt dictum est.

p Disceptionẽ, vt §. e.
§. in causa. & sic nõ te-
net transactio sine eo,
huic. §. est arg. contra.
C. de præd. cur. l. fin. e
vbi dicit quod dona-
tiones aut permuta-
tiones conceduntur,
sed non venditiones.
sed certe hic non con-
ceditur permutatio-
nes sine prætorẽ: vt di-
ctum est. Alij hic in-
telligunt vt etiam sine
prætorẽ teneat: vt §. e.
§. eam transactio nem.
& infra prox. §. vbi po-
test dici vt si non sit
damnosa, teneat sine
prætorẽ: vt hic, & j. a-
liã non: vt ibi. Accur-
sius.

q Transactio. i. domus
pro transactione data:
& pro hac causa possit
minor petere restitu-
tionem: vt j. de mino-
ri. l. verum. §. pen. item
fideiusor videtur in
leuiorem causam acce-
ptus: vt j. de fideiusor-
ri. hi qui.

r Relicta. quotannis,
secundum Al.

s Rata est. si tanta est
quantitas quantum est
fructus habitationis.

Q CASVS. Duo-
bus modis ponitur ca-
sus in hoc principio.
Pater meus me & fra-
trẽ meũ æqualiter in-
stituit, & rogauit nos
vt alter alteri heredi-
tatem restituat si sine
liberis decedat. vnde
cum quidam tutelam
fratris mei & etiam
meã administrasset,
egi cõtra tutores istos
pro parte mea, & tran-
legi mortuũ est postea
frater meus, & sine li-
beris: vnde ei successi:
volo nunc pro parte
fratris mei eos conue-
nire. vtrum possim,
queritur. Et respon-

e Ita l. lo-
quitur in
casu diuer-
so. Bal. &
laf.

FALLACIAM. Instituti sumus ego & tu in quadam hereditate quae valebat mille. transegi: tamen ignorans vires hereditatis, & accepi. c. nomine tranlagi. pro parte mea & hereditatis. non valet quidem tranlagio: ideoque agere potero. §. E. I. Q. V. 1. Pater meus me exheredavit, egoque transegi cum instituto generaliter, & non superquerela transegi. Dicitur hic quod hanc querelam non videor remittere, siue maior siue minor fuerit. Viuianus.

† Nota ex toto prin. huius. l. q. tranlagio quae tumcumque generaliter ma no obstat agenti ex alia re vel causa qua illa super qua est tranlagio.

† Facit ad hoc glo. in c. i. extra eo. titu.

a Ista est diuina se cundū Bar. Bal. & las.

b Ista procedit tenendo secundū intellectum glo. l. 1. a.

c Dic qd ibi fuerunt omnia manifeste. h. Transgit, generalibus verbis.

Transactio non porrigitur ad ius postea ex successione ab intestato proveniens. Bar.

I. X. I. D. E. M. libro primo Opiniorum.

Qui cum tutoribus suis de sola portione administrata tutela suae egerat & transegerat: aduersus eosdem tutores ex persona fratris sui, cui heres extiterat, agens, praescriptione factae transactionis non summouetur. b

Transactio non porrigitur ad ea de quibus non est cogitatum. Bar.

Transactio quaecumque sit, de his tantum de quibus interconuenientes placuit, interposita creditur. †

Transactio non porrigitur ad ea quae dolo alterius partis celantur. Bar.

Qui per fallaciam coheredis, ignorans vniuersa quae in vero erant, d instrumentum transactionis sine Aquiliana stipulatione interposuit: non tam paciscitur, quam decipitur. f

Generalis transactio porrigitur ad ea de quibus esse actum per excipientem probatur. Bartolus.

Ei qui nondum certus ad se querelam contra patris testamentum pertinere, de aliis causis cum aduersariis pacto transegit: tantum in his interpositum pactum nocebit, de quibus inter eos actum esse probatur. k His tantum transactio obest, quanuis ma

in ea specie tantum, & idem contra: vt C. eod. si de certa. & l. age. & supra eodem. l. cum Aquiliana. & hic. si autem vtrunque speciale fuit, tunc sine dubio idem: vt supra titu. j. si vnus. §. pactus.

Docetur. per heredem.

Dere. §. C. A. S. V. S. Pater de re filiorum transegit, vt filiis noceat non potest. Viuianus.

Dere. §. C. A. S. V. S. Pater de re filiorum transegit, vt filiis noceat non potest. Viuianus. Item si habeat in potestate, iure veteri, & sic in castrensi vel qua. si. sed hodie valet in aduentitiis, licet sint res filiorum: cum sit legitimus administrator pater filij in bonis aduentitiis: vt C. de bonis ma. l. j. & C. eodem. l. praes. Accursius.

Post rem. Subesse possit. Sed quomodo potest esse quod non semper valeat transactio, quaerit Ald. cu semper possit damnatus per negationem facere rem dubiam: vt C. qui. ad liber. procla. non li. l. iij. quod sufficit, et si tantum de facto fiat dubia: vt C. eo. l. ij. Resp. potest esse quod non diffidetur iudicatum, sed dicat se soluere non posse. hoc tamē dicit, quod si cu eo transigatur pro medietate debiti soluenda, quod eam inueniet & reddet. praeterea si negatur iudicatum per calumniam. tunc enim nulla est vtiq; omnino transactio: vt j. de codic. indeb. in summa. j. resp. & hoc secundum quosdam. praeterea possunt esse adeo in promptu probationes, vt negari non possit: vt C. de penis. l. qui sententiam. & facit infra de condic. inde. l. eleganter. §. i. qui Accursius.

Non. §. C. A. S. V. S. Titius multa mihi legauit in principio testamenti & in fine & in medio. ostenso testamento transegi generaliter. postea volo rescindere transactionem, & alia ex testamento petere. non potero quidem, sed statim transactioni: nisi proferatur codicilli. tunc enim petam ea quae mihi in codicillis relicta sunt. Viuianus.

Ai. Inter eos, & heredem.

k Probatur, & hoc inter minores: multo magis inter maiores: vt subiicit. Accursius.

l Probatur, per heredem institutum.

m De quo. i. de quibus, vt sit alætheta: numerus singularis pro plurali. sic j. de pe. here. diuus. §. fi. & j. de ac. emp. Iulianus. in fi. & l. sequē. & j. de noui ope. nun. l. j. §. inde quaeritur. Item no. hic quod dicit, cogitatum non docetur, id est de quibus docetur non cogitatum. docetur autē eo ipso quod non probatur. contrarium. sic j. de iur. dor. l. dotis. §. fi. & l. sed nisi, & j. de arbit. si cum dies. §. ij. Vel dic quod reo non incumbit probatio: quia cum generalis est petitio, & transactio generalis praesumitur: nisi contrarium probetur: arg. j. de iud. l. solemus. quae est contra. Quod ergo hic dicitur, de quibus actum probatur. intellige hoc ipso quod non probatur contrarium: vt dictum est vel verius dic, reo id est heredi incumbit probatio. quod dicit: vt s. titu. j. emptor. §. fina. & j. de arbit. si cu dies. §. j. & vt plene videas, dic quod quando est generalis petitio, & transactio obstat in omnibus: vt j. eodē. l. non est. & C. eod. sub praetextu. dummodo, constat generale esse petitionem: nisi reus dolo occultauerit speciem in qua deceptus est actor: vt supra prox. §. & s. de pact. tres fratres. si autem generalis est petitio, & specialis transactio: nocet

Transactio patris non praedicit filio. Bartolus.

X. I. D. E. M. libro primo Responsorum.

Dere filiorum quos in potestate non habuit, transigentem patrem minime eis obesse placet.

Si post sententiam potest esse dubium, potest transigi. Bartolus.

X. I. I. D. E. M. libro quarto ad Edictum.

Post rem iudicatam, etiam si prouocatio non est interposita, tamen si negetur iudicatum esse, vel ignorari potest an iudicatum sit: quia adhuc lis subesse possit, transactio fieri potest.

Transactio facta super testamento, referatur ad quamlibet partem testamenti: non autem ad codicillos postea repositos.

X. I. I. C. E. L. S. V. S. libro tertio Digestorum.

Non est ferendus, qui generaliter in his quae testamento ei relicta sunt, transegerat, si postea causetur de eo solo cogitasse, quod prima parte testamenti, ac non etiam quod posteriore

in ea specie tantum, & idem contra: vt C. eod. si de certa. & l. age. & supra eodem. l. cum Aquiliana. & hic. si autem vtrunque speciale fuit, tunc sine dubio idem: vt supra titu. j. si vnus. §. pactus.

Docetur. per heredem.

Dere. §. C. A. S. V. S. Pater de re filiorum transegit, vt filiis noceat non potest. Viuianus.

Dere. §. C. A. S. V. S. Pater de re filiorum transegit, vt filiis noceat non potest. Viuianus. Item si habeat in potestate, iure veteri, & sic in castrensi vel qua. si. sed hodie valet in aduentitiis, licet sint res filiorum: cum sit legitimus administrator pater filij in bonis aduentitiis: vt C. de bonis ma. l. j. & C. eodem. l. praes. Accursius.

Post rem. Subesse possit. Sed quomodo potest esse quod non semper valeat transactio, quaerit Ald. cu semper possit damnatus per negationem facere rem dubiam: vt C. qui. ad liber. procla. non li. l. iij. quod sufficit, et si tantum de facto fiat dubia: vt C. eo. l. ij. Resp. potest esse quod non diffidetur iudicatum, sed dicat se soluere non posse. hoc tamē dicit, quod si cu eo transigatur pro medietate debiti soluenda, quod eam inueniet & reddet. praeterea si negatur iudicatum per calumniam. tunc enim nulla est vtiq; omnino transactio: vt j. de codic. indeb. in summa. j. resp. & hoc secundum quosdam. praeterea possunt esse adeo in promptu probationes, vt negari non possit: vt C. de penis. l. qui sententiam. & facit infra de condic. inde. l. eleganter. §. i. qui Accursius.

Non. §. C. A. S. V. S. Titius multa mihi legauit in principio testamenti & in fine & in medio. ostenso testamento transegi generaliter. postea volo rescindere transactionem, & alia ex testamento petere. non potero quidem, sed statim transactioni: nisi proferatur codicilli. tunc enim petam ea quae mihi in codicillis relicta sunt. Viuianus.

a Non improbe, imò videtur quòd improbe: vt C. eo. l. sub pre- textu. j. sed hic fuit repertum instrumentum de alio legato quam de quo tranlegit. ibi de eodem. vel speciale in his con- trouerbijs: vt s. eo. l. de his. Item not. hic arg. quòd factum est, ex superuenienti causa vel postea apparenti immutatur: vt infra de excep. rei in- di. l. si cum testamen- to argentum. in prin- cip. & infra de inter. ac. de exate. §. ex cau- sa. & infra, de bonis lib. si vero non in prin- cipio. & infra de testa- menta. tu. l. iij. in fin. & infra de administ. tu. l. iij. §. quauis. Accur- sius.

b Vili. Transigere. De re principis alienanda occasione transactionis: quia sic est in minoribus: vt C. de prò. di. l. non solùm. secus si eius trans- actionis occasione eà remneat: quia melio- rem eius conditionem facere potest: vt su- pra de offic. procura. C. l. i. §. si rem. Ac- cursius.

c Vili. Procuratorum principis inconsulto principe transigere licet.

Facta diuisione hereditatis ex causa trans- actionis inter scriptum heredem & legiti- mum, quilibet à creditoribus conuenietur pro hereditarijs portionibus. Bart.

XIIII. S. CAEVO LA libro secundo Responsorum.

CONtrouersia inter legi- timum & scriptum he- redem orta est: eaque trans- actione facta, certa lege fini- ta est. quæro, creditores què conuenire possunt? Respon- dit, si iidem creditores es- sent, qui transactionem fec- issent, [id obseruandum de ære alieno, quod inter eos cõuenisset] d. Si alij cre- ditores essent: propter in- certum successioneis, pro par-

extranei creditores, debent heredes conuenire pro portione hereditatis quam quisque possidet.

c Similem scilicet scriptus & legitimus. Conuenisset, si ex tali conuentione potest agi: quia est vesti- ta. sed quid si agi non potest ex ea, vel etiam nulla fuit con- uentio? Respon. Azo: qui eorum erit creditor, aget contra reli- quum pro rata hereditatis quæ apud eum reman sit: vt C. de nego. gest. si ab eo.

d Pro parte hereditatis, imò in totum videtur conueniendus scriptus: vt supra eo. l. iij. in princip. quæ est contra. Sol. hic in creditoribus, ibi in legatariis: a quorum causa pendet ex tes- tamento: vt infra de pigno. l. iij. Alij dicunt quòd hic pro ma- gna parte ad quemlibet bona pertenerunt: ibi vel nihil vel parum a iure legitimum. Vel subtilius distingue an legitimus velit testamentum dicere irritandum, vt per querelam, vt ibi: an ipso iure irritum est: vt quia fallum, vel alio modo nullum. primo casu remanet heres scriptus, facta scilicet transactio- ne: & sic non est heres legitimus: vt infra de inoffic. testa. si inspecta. §. quauis, & l. Papinianus. §. meminisse. & de vulg. substit. ex facto. §. Iulianus Longinus. nam tunc demum scri- ptus desinet esse heres, quando querela talis est perlata, id est finita vt infra de vulg. sub. in substitutione. & sic ante e- rat heres, nam aliter non posset desinere: vt j. de regulis iuris l. non potest de uerere. In secundo autem casu subdistingue: quia aut res vna vel aliqua certa danda sunt legitimo ex tali transactione: & tunc idem est quod in superiori casu: vt in sti. de fideicom. he. §. si quis vna. & j. ad Treb. l. si legatus. §. mul- tam. & C. de senten. pal. si debitor. & de here. inst. l. quotiens. & in his duobus casibus potest loqui lex contraria. Si verò detur quòda portio: creditores tunc quemlibet pro portione quæ se contingit, conuenient, idem in legatariis petentibus legata relicta ex testamento, facta repetitione, vel ab intesta- to, vel in codicillis: dummodo repetita in testamentis: non tamen: & hoc propter incertum successioneis, & sic hic intel- ligitur. Sed nonne poterit legatariis opponi à scripto: con- uenire: quia sum scriptus: ergo legitimus conuenire non debetis: cum non potuit testatus & intestatus decede- re: vt infra de regulis iuris. l. ius nostrum? Respon. huic non debetis: cum non tenetur: sed dicent, nescimus hoc. sed scimus quòd tantum habes de bonis illius, sic & alias ra-

A tione dubitationis actor non eligit actionem: vt infra quoru- legat. l. j. §. quòd autem. si autem in testamento sunt tantum re- licta, nec ab intestato repetita: tunc tantum conueniunt scri- ptus, siue irritum, siue irritandum: cum ex testamento vim ca- ptauta talia legata: vt j. de pigno. l. iij. & hoc etiam calu potest iaf.

te hereditatis quam vter- que in transactione expref- ferit, vtilibus conueniendus est.

Consilium est, quòd in transactione pœ- na ponatur. Bartolus. xv. PAVLVS libro primo Sententiarum.

PACTO conuento Aquilia- na quidè stipulatio sub- iici solet: sed consultius est huic pœnalem quoque stipulationem subiungere, quia rescisso forte pacto pœna ex stipulatu peti po- test.

Exceptio potest obici, et pœna peti, si ap- posita est in transactione clausula, ratò ma- nente pacto. Bartolus.

xvi. HERMOGENIANVS libro primo iuris Epito- marum.

QVI fidem licite trans- actionis rupit, non ex- ceptione tantum sum moue- bitur: sed & pœnam, quam si contra placitum fecerit, rato manente pacto stipulan- ti recte promiserat, præsta- re cogetur.

Transactio facta cum debitore ignoran- te ab herede vendente, prauidetur emptori

hic sponte. & etiam secundum hunc casum potest loqui lex superior. Quid ergo si dicatur heredem ex testamento cape- re non posse: Respon. quantum ad hoc idem est vt legatariis teneatur scriptus. & sic idem quod in primo casu: quia & tunc heres est: quod patet: quia & eius actiones confunduntur: vt j. ad Syllaniam. l. propter. §. nepus. & argu. j. de vulg. sub. ex facto. §. Iulianus.

PACTO conuento transigi tecum, & consilium tibi hæc lex vt fa- cias quòd te liberem a prima stipulatione, & hoc per ac- cept. Item quòd promittam tibi pœnam si cõtraueniam. Viu. f. Subiici. & deinde etiã in acceptatione, aliàs non esset trans- actio, & dic pacto conuento transactionis. de eo enim in hoc titulo tractat. omnis enim transactio dici potest pactum: vt s. ti. l. j. §. j. & ij. sed non e contra.

g Consultius, consulit hæc lex: vt & infra de rei iur. is qui de- stinatur.

h Huic, scilicet pacto.

i Quoque, pro etiam, quasi diceret, non solum Aquilianam stipulationem. Sed secundum hoc quomodo potest rescindi pactum, vt subiicit: cum sit in perpetuum extincta obligatio prima: vt j. de sol. qui res. §. aream: Respon. rescindi potest de facto, si non opponatur exceptio pacti, & Aquil. stipulatio- nis, si autem opponatur, non rescinditur: neque pœna peti- tur, nisi aliter sit dictum: vt j. l. proximi. vel dic vt C. eod. l. vbi. Accursius.

QVI fidem, C. A. S. V. S. Transegi tecum pro l & promisi etiam tibi pœnam, si cõtraueniam, tenebor eam præstare: & tu poteris except. transact. me repellere. Viniarius.

k Qui fidem licite, secus in illicita vt s. eo. l. cum hi. §. sane.

l Cogitur. Sed quid si ceperit venire cõtra pactum & post pœ- nituit? Respo. si fuit hic cõtest. nò potest pœnitere: & cõmittit in pœnam. l. si non est locus pœnitentia: vt s. de in ius vocat. l. quauis. & infra rem ratam habet. l. amplius. & si §. si ante. & C. de transac. si quis maior. Itè no. hic, quòd si fiat nouatio, sola pœ- na petetur: vt j. de actio. & obli. l. obligatum feret. §. si. si non fiat nouatio, aliter uia vtendū est: vt supra tit. j. rescri- ptum.

ij est peni- tus excu- satus egre- secundum

* Vtilibus actioibus sub. & si contra & j. conuenien- ad l. Pal. in ratione. §. j. dos esse.

¶ Hoc verò non est certum cum in creditoribus heredem esse nec in le parte, nec in toto: nec gatis ab in- quota portio apud eū testato repe- (vt supra dictum est) in legatarij reman sit. si autem a- tami quoru- pud eum (vt dictū est) legata non- sunt ab in- testato repe- tita, necesse- est herede- ad scriptum conuenire. B. Bar. P. & Ia.

† Facit ad hanc l. glo. super verb. biciniū. in ca. vl. extra de emp. & vend.

¶ Imò nò est necesse qd opponatur: cu ex parte actoris non possit peti- tio fundari Bald.

ptum. §. j. si autem actum est vt vtraque valeat, stabitur vtri- que. vt hic. Sed quid si hoc casu quando conuenit rato manente pacto vellet stipulator pœnæ pœnam omittere, & trans- factionem rescindere: reus promissor pœnæ nollet? Respon- ditur: pœnæ actor, id est stipulator pœnæ: quia pœnæ pœsumitur hoc pactum fau- ore eius inductum: vn- de non debet in eius læsionem retorqueri. & sicut posset hoc si tale pactum ratum remanere non conuenisset, ita & nunc debet posse. Forte dicit aliquis cōtra eum inter- pretandum, cum sit ambiguum: & pro eo introductam stipulationem pœnæ: posset dici non introduci pro eo tanquam fauor. sic §. de pericu. & com. rei vend. l. si vina

hereditatis, & fideicommissario vniuersali. Bartolus.

XVII. PAPINIANVS libro secundo Questionum.

Venditor t̄ hereditatis emptori mādatis actio- nibus, cum debitore hereditario, qui ignorabat a venditam esse hereditatem, trans- fert. Si emptor hereditatis hoc debitum ab eo b exigere velit: exceptio transacti negotij debitori propter ignorantiam suam accom- modanda est. Idem re- spondendum est & in eo, qui fideicommissam rece- pit hereditatem, si heres cum ignorante debitore c transegerit.

Digestorum seu Pandectarum Liber tertius.

emerim. Item quaeritur et istud patet eo casu vbi non est facta nouatio: nec conuenit vt vtrunque possit peti, & pœna, & parte: tamen interesse: an exacta pœna cum deficit alia tra trans- actionem nō ut agi ad id quod potest scilla est. similiter etiā quaeritur si plus sit in pœna quam in interesse. B. P. & la. Argu. quod possit, infra de act. emp. l. pœdia. Item quaeritur si veniat aliquis contra pactum, & pœnam soluat: si iterum veniat contra: an iterum ad pœnam teneatur: vt sic saepius stipulatio committatur. quod dicit vt infra de arbi. l. duo. §. fin. Accursius. A D D I T I O. Dicit, vt transactio valeat, primo debet pœna adici. Secūdo clausula, manente pacto. Tertio quod pœna totiens committatur, quotiens fuerit conuen- tum. Sal. in l. quotiens. C. de fideicom. & Bar. in l. cum pater. §. libertis. ff. de lega. ij. & la. hic, qui dicit quod etiam iuramentum apponatur.

Venditor. CA s v s. Vendidi tibi hereditatem, in qua eram institutus: postea trālegi cum debitore ignorante venditionem. valet transactio: & tibi emptori nocet. Item si tibi rogatus restituere heredi. & postquam restitui tibi, translegi cum debitoribus hereditariis: dicitur hic quod nocet tibi fideicommissario: debitor verò vtroq; casu habet excep. contra te, propter iustam ignorantiam.

a Ignorabat, secus si sciuisset, & ei etiam emptor denūtiasset: vt C. de noua. l. ij. vel etiam non denūtiasset, dummodo sciret: vt j. de act. emp. l. j. in fine. b Ab eo, scilicet debitore. c Debitore. hęc transactio loco solutionis est. Ioan. Sed nun- quid contra venditorem hereditatis, vel contra eum qui resti- tuit, datur emptori vel fideicom. actio? Respon. ita: vt j. de hered. vel act. ven. l. ij. §. non tantum. & §. sed & si quid. versu. fecisse. & infra ad Trebel. l. mulier. §. si heres. Item no. hic proficere ignorantiam debitori: vt j. de leg. ij. l. fin. §. fina. & argu. infra de solu. l. ante restitutam.

DE POSTVLANDO.

Dictum est supra de editione libellorum & actionum. vnde restat videre qui eas actiones proponat, & excipiat: quod quia principes personae facere ex defectu scientie plerumque nequeunt: & opus est eis vt habeant aduocatos qui postulent pro eis: ideo ponitur de postulando.

Hinc titulum. CA s v s. Vlpia. iuriconsultus qua- re hunc tit. prator proposuit, dicit hic. nam pro- ponit prator ne omnes indistincte postularēt, & quia per hoc dignitas & honor pratoris siue iudicis conseruatur. nam quidam iunt qui nec pro se, nec pro aliis postulare possunt. Et qui- dam sunt qui pro se tantum postulant, non pro aliis. alij sunt qui possunt pro certis personis postulare: pro aliis non. POSTVLARE. Quis sit postulare, id est aduocare: dicit hic. INITIUM. Dictum est supra quod quidam non possunt nec pro se, nec pro aliis postulare. & qui sunt illi, dicit hic. Ecce enim puer qui infra xvij. annos est: non potest pro aliis nec pro se postulare: post xvij. annos poterit postulare. Item surdus non potest post se nec pro

aliis postulare. quare hoc sic, in litera redditur ratio. AIT PRAETOR. Pupillus & surdus (vt dictum est) non possunt postulare pro se. quid ergo si non possunt habere aduocatum? Dicitur hic quod prator dabit eis: scilicet surdo & pupillo aduocatum. & non solum istis dat prator, sed etiam aliis. SECUNDO. Ponitur hic secundum membrum, scilicet quando aliis quis non potest pro aliis postulare: pro se sic. Ecce enim mulier non potest pro aliis postulare, sed pro se sic. sed iste cæcus bene remanet iudex. hęc remanet in magistratu. Item remanet leu- nator: sed de nouo in magistratu creati non potest. Item turpes personae non possunt pro aliis postulare, sed pro se tantum. Quae autē sunt turpes personae, dicit infra tit. de infra. R E M O V E T. Vera autem sunt, nisi tutor vel curator sit. tunc enim postulare pro pupillo vel a iusto. si praedictae personae contra hanc l. postulare praesumpserint punientur. VT INITIO. Dicitur est supra in princip. huius legis quod tres sunt ordines eorum qui postulare non possunt. & vltique huc iam dixit de duobus, modo autem de tertio dicit hic, scilicet quando quis pro se & certis personis potest postulare: pro aliis non potest. AIT PRAETOR. Si praecipitur in aliqua parte de corpore iuris quod aliquis non postulet nisi pro certis personis: dicitur hic quod isti non poterunt pro aliis postulare: nec prator audiet eos. hęc vera sunt, si non fuerit in integrum restitutus. tunc enim non tantum pro illis certis personis, sed etiam pro aliis postulare poterit. Restitui autem potest si est de illis qui in capite tertio continentur. alius enim si esset de illis qui secundo capite continentur, restitui non posset: vt muliebria passus, hoc autem intel- ligendum est de restitutione quam facit princeps vel senatus. prator enim non potest dare restitutionem in famam: nec eam infamiam tollere prator potest: quauis alibi iubeatur hominibus: quia & si aliquis infamis per sententiam restituitur in integrum, definit esse infamis. DE INDE. Audisti quod quidam sunt qui possunt pro certis personis postulare. Quae autem sint illae personae pro quibus personis possunt postulari, enumerantur hinc vltique ad §. illius. l. puto autem §. si quis, & c.

DE POSTVLANDO. TITVLVS I.

Primo ponit causam edicti. secundo ponit summarum intellectum. tertio illud explicat. secunda ibi, ea propter. tertia ibi, postulare. Bartolus.

I. VLPIANVS libro sexto ad Edictum.

Hinc titulum prator proposuit habendae rationis causa, suaeque dignitatis & decoris sui causa: ne sine delectu passim apud se postuletur. Ea propter tres fecit ordines. h nam quosdam in totum prohibuit postulare: quibusdam & pro se permittit: quibusdam & pro certis duntaxat personis, & pro se permittit. Postulare autem est desiderium suum, k vel amici sui in iure l apud eum qui iurisdictioni m praest,

nes eorum qui postulare non possunt. & vltique huc iam dixit de duobus, modo autem de tertio dicit hic, scilicet quando quis pro se & certis personis potest postulare: pro aliis non potest. AIT PRAETOR. Si praecipitur in aliqua parte de corpore iuris quod aliquis non postulet nisi pro certis personis: dicitur hic quod isti non poterunt pro aliis postulare: nec prator audiet eos. hęc vera sunt, si non fuerit in integrum restitutus. tunc enim non tantum pro illis certis personis, sed etiam pro aliis postulare poterit. Restitui autem potest si est de illis qui in capite tertio continentur. alius enim si esset de illis qui secundo capite continentur, restitui non posset: vt muliebria passus, hoc autem intel- ligendum est de restitutione quam facit princeps vel senatus. prator enim non potest dare restitutionem in famam: nec eam infamiam tollere prator potest: quauis alibi iubeatur hominibus: quia & si aliquis infamis per sententiam restituitur in integrum, definit esse infamis. DE INDE. Audisti quod quidam sunt qui possunt pro certis personis postulare. Quae autem sint illae personae pro quibus personis possunt postulari, enumerantur hinc vltique ad §. illius. l. puto autem §. si quis, & c.

d Rationis, id est discretionis personarum. e Dignitatis. Not. dignitas & auctoritas seruanda est quae- tum ad mundum: vt hic, & supra de offic. praesid. l. obser- uandum, & infra de vend. inspi. l. j. §. quauis. versu. sed & si seruus heres. ibi, publice enim & c. non quo ad deum: cum ibi omnes sint aequales: vt arg. contra in authen. de mona. §. j. col. j. f Decoris. media correpta debet proferri, & pro honore ponitur: eius vero oppositū est decus: at quādo profertur media producta, pro dulcedine ponitur: & dicitur decor decoris. g Delectus. hęc duo passim, & sine delectu, idē sunt: ac si dicitur, indistincte: vt j. de ritu. sup. l. palam. in prin. h Ordines, scilicet non postulantium. i Pro se, scilicet tantum. k Suum, quando pro se postulat. l In iure, id est in loco in quo solet ius reddi: vt supra de ius. & iur. l. penul. §. fin. m Iurisdictioni, meli⁹ dixisset notioni, vt delegatos iudices & arbitros compromissarios comprehenderet: vt j. de re iud. in prator. nā apud istos postulat: vt j. ea. l. §. item seruati. & quia ad similitudinē iudiciorū sunt: vt j. de arb. l. j. & C. de iud. rem non nouam. Et isti postulatōres dicitur aduocari infra de var. cog. l. j. §. aduocatos. item patroni causa: vt C. eo. qui quis. item togati: quia forte togati incedebāt: vt C. eo. l. quando q; tamen dicitur postulari id solum, quod iudice postulant

Vide ad huc l. quod no. Inno. in e. cum inter R. seniori. extra de electio.

Adic q; si tur eo casu vbi non est facta nouatio: nec conuenit vt vtrunque possit peti, & pœna, & parte: tamen interesse: an exacta pœna cum deficit alia tra trans- actionem nō ut agi ad id quod potest scilla est. similiter etiā quaeritur si plus sit in pœna quam in interesse. B. P. & la.

In hoc gl. displicet P. Albe. Ful. & laf.

tribunali sedente petitur, vt in damno infecto: vt j. de dam. A
infect. l. iij. §. postulare.
a Exponere. tam in iure quam in facto quod negotio expedi-
diat: vt C. e. l. quiquis §. ante omnia. an ergo literas scire te-
neatur: videtur qd sic: ex quo de iure debet dicere: vt C. eo. l.

contra: quia illiteratus
potest habere peritiā
& consuetudinem ad-
uocandi, sicut etiam iu-
dex iudicandi: vt C. de
iudi. l. certi. & in auth.
de iudi. §. j. col. vj.

b Contradicere. legi-
bus assignando ratio-
nem, non probris: vt
C. eo. quiquis. §. j.
c Intium. prator fe-
dit tres ordines non
postulancium. Primo
ponit de his qui nec
pro alijs nec pro se po-
stulant: vt hic. Postea
de his qui pro se po-
stulant, pro alijs non:
vt infra. e. l. §. secundo
loco. Tertio de his qui
pro se & certis perso-
nis possunt: sed pro a-
lijs non: vt j. ea. l. §. ait
prator.

d In quo edicto. id est
in qua parte edicti.
e Aut casum. aut pro
& quod dicit, excu-
sant, improprie pon-
itur, cum nec volen-
tes admittantur. nam
illi se excusare a di-
cuntur, qui inuiti non
coguntur, & volentes
admittuntur: vt insti.
de excu. tut. §. mino-
res autem. sic ponitur
improprie in marito,
qui dicitur excusari a
cura vxoris: vt insti.
de excu. tut. & cu. §. pe-
nult. maritus tamen
etiā volens non admit-
tatur: vt C. qui. da. tu-
to. p. l. maritus.

Cōplent, ergo si cō-
pleuit, potest postulare: vt hic subijcit, & insti. qui ma. non
pos. §. si. sed contra. infra de procu. minor. & C. de proc. l. exi-
gendi. vbi dicit procuratorem non debere esse minorem
xvj. an. Sol. aliud in postulatore quam in procuratore: quia
aduocatus non timet damnum, cum se in aliquo non obli-
get: sed procurator sic. & hoc in procuratore ad iudicia: sed
ad negotia etiam qui habet. xvij. an. potest esse procurator: vt
insti. qui. ma. non pos. §. eadem. & sic no. quod ætas quando-
que terminum sumit in vij. an. vt infantia: vt C. de iure deli. si
infanti. j. respon. quandoque in xij. vel xiiij. an. vt in finienda
tutela: vt insti. qui. mo. tu. si. in prin. & in contrahendo matri-
monio: vt insti. de nup. in prin. quandoque in xvij. vt hic. quā-
doque in xvij. vt in alimentis pueris vel puellis relictiis: vt
infra de ali. & cib. leg. l. Mela. in princ. in j. glo. item in venia
etatis in femina, sed in masculo in xx. an. vt C. de his qui ve.
æta. impet. l. ij. sed si potest quis postulare in xvij. an. ergo &
pro se. nam & pro se quis postulat: vt §. eo. §. postulare. sed cō-
tra. C. qui. le. per. per totum. & C. de aucto. p. l. clarum. Sol.
non potest pro se: quia periclitari posset. sed pro alio sic: quia
non timet periculum: sed sibi imputet qui talem elegit. infra
de mino. cum mandato. in fin. vel dic pro se auctoritate cu-
ratoris.

g Ratio. id est cogitavit & est mirabilis ratio. sic insti. qui.
ex cau. ma. non li. in fi. & talis ratio redditur de omnibus que
sunt de positua iustitia: vt de v. l. uca. & de præf. quare tan-
to tempore & non minori vel maiori sunt inductæ: vt insti.
de v. l. uca. in princ.

h Responsi. id est docuisse vel aduocasse.
i Propter casum. quod etiam scilicet non exaudire prætorem
non solum prætori indecorum, sed etiam & c.

k Pena. extraordinaria. si ex edicto, si quis ius dic. non ob-
& sic improprie nomen pænæ ponitur: vt j. de verb. sig. l. si
qua. si ergo pro se prædicti postulare non possunt, nec habēt

aduocatum, quid erit? Respon. ait prætor & c.
I Non habebunt. id est habere non poterunt. sic ponitur in a-
ctioe aquæ pluuiæ: vt infra. de statulib. l. Labeo. ibi. nocet. i.
nocere poterit. nam ita demum hoc fit, si de causa certa ha-
bere non possunt: vt hic subijcit, & supra de offic. proc. cōsul.
& leg. l. nec quicquā.
§. obseruare. & quod
dicit hic, dabo, quo-
modo intelligitur? nū-
quid gratis? Respon-
d. non: sed cum salario
clientuli: & pro facu-
dia aduocati, & fori cō-
suetudine: vt infra de
uarijs cogni. l. j. §. in
honorarijs. Sed quid si
est pauper clientulus?
Resp. de publico dabi-
bit. sic enim olim erat;
& hodie seruari vide-
mus. An autem hoc ca-
su cōpellatur quis esse
aduocatus à præto-
re? Respon. sic: vt & a-
liās C. eo. l. p. iouiden-
dū. In hoc tamen præ-
tor debet esse discre-
tus, ne faciat vel ini-
micum iuuare, vel cō-
tra amicum postulare:
vt C. de excu. tut. l. hu-
manitatis.
m Nec solū his personis,
quæ in totū prohiben-
tur postulare. Accur-
n Ambitione. quia om-
nes aduocati ambiunt
honore pro illum ad-
uersarium, cū sit ami-
cus principis.
o Notauit. id est nota-
biliter posuit eodem
ordine edicti, scilicet
secundo repellendo eas.
& quod dicit de tur-
pitudine: nam si est
de alia: vt leui: tunc lo-
quitur tertia pars edi-
cti: vt infra. ea. l. §. vt
initio.
p Secum. scilicet excipit
prator.

loco edictum proponitur
in eos, qui * pro alijs ne po-
stulent: in quo edicto exce-
pit prætor sexum & casum:
item notauit o personas in
turpitudine notabiles. Se-
xum, p dum fœminas pro-
hibet pro alijs postulare. Et
ratio quidem prohibēdi, ne
contra pudicitiam sexui cō-
gruentem alienis causis se
immisceant, ne virilibus of-
ficijs q fungantur mulieres.
B Origo vero introducta est
à Carfania * improbissima
fœmina, quæ inuerecundè
postulans, & magistratum
inquietans, causam t dedit e-
dicto. Casum s, dum cæcum
vtriusque luminibus orba-
tum prætor repellit: videli-
cet quod insignia magistra-
tus videre & reuereri non
possit. Refert etiam Labeo
Publium cæcum Asprenati-
s * Nonij patrem auersa sel-
la à Bruto destitutum, cum
vellet postulare. Quamuis
autem cæcus pro alio postu-
lare non possit, tamen c
senatorum ordinem retinet,
& iudicandi officio fungi-
tur. u Nunquid ergo & ma-
gistratus x gerere possit? Sed
de hoc deliberabimus. Et
extat * quidem exemplū eius

q Ne virilibus officijs. his rationibus. s. propter pudicitiam
quæ competit sexui: vt hic, & insti. de susped. tu. §. conse-
quens. & ne fungantur opera virili, vt hic, repelluntur etiam
a procuracione: vt C. de procura. l. maritus. & j. de procura. l.
neque fœmina. & C. de procu. l. alienam. & ab alijs in quibus
earum dicitur deterior conditio quam masculorum: vt s. de
sta. ho. l. in multis. & eisdem rationibus etiam monachi & ca-
nonici regulares prohibendi sunt: vt in authen. de san. epif. §.
deo autem. col. ix. & C. de epi. & cle. l. repetita. nisi pro suo
monasterio: vt j. ea. §. his igitur. & infra eo. tit. l. puto. j. respō.
& infra de procu. l. filiusiam. §. veterani. ver sic. milites. Alij
autem clerici in foro possunt, & nō alibi: vt C. de episco.
& cleric. l. placet.

D r Casum. quid ergo si aliqua bona fœmina inueniatur. po-
terit ne postulare? videtur quod sic: quia causa cessante ces-
sat effectus. Ar. C. de epif. & cler. l. generaliter. ij. Sed dico cō-
tra: quia illud obtinet in causa finali. hic autem. s. improbitas
Calphurniæ fuit impulsua. nam alia fuit finalis. s. ne contra
pudicitiam & c. & ne officijs virilibus & c. vt in prin. huius §.
sic & aliās est causa impulsua: vt C. de iure do. l. si mulier
dotem. & j. de neg. gest. l. j.
s Casum. scilicet excipit prætor.

t A Bruto. Brutus enim cum iudex esset, sellam suam aliqua
de causa auerterat: & cum cæcus retro post eum remanisset,
nihilominus postulabat à tergo iudicis: & sic habitus est in-
derisum.
u Fungitur. scilicet remanendo iudex: vt hic, & infra de iudi.
l. cæcus. item remanet tutor: vt j. de aucto. tut. l. etiam si tu-
tor cæcus. licet se posset excusare: vt infra de excu. tuto. l.
post susceptam.
x Magistratus. vt consulum. & sic sunt in maiori dignitate
quam senatores. Vel dic nouiter acceptos: vel dic gerere ip-
sa re: & non soluitur hic, sed j. de iudi. cæcus. media placet.

q Ne virilibus officijs. his rationibus. s. propter pudicitiam
quæ competit sexui: vt hic, & insti. de susped. tu. §. conse-
quens. & ne fungantur opera virili, vt hic, repelluntur etiam
a procuracione: vt C. de procura. l. maritus. & j. de procura. l.
neque fœmina. & C. de procu. l. alienam. & ab alijs in quibus
earum dicitur deterior conditio quam masculorum: vt s. de
sta. ho. l. in multis. & eisdem rationibus etiam monachi & ca-
nonici regulares prohibendi sunt: vt in authen. de san. epif. §.
deo autem. col. ix. & C. de epi. & cle. l. repetita. nisi pro suo
monasterio: vt j. ea. §. his igitur. & infra eo. tit. l. puto. j. respō.
& infra de procu. l. filiusiam. §. veterani. ver sic. milites. Alij
autem clerici in foro possunt, & nō alibi: vt C. de episco.
& cleric. l. placet.

D r Casum. quid ergo si aliqua bona fœmina inueniatur. po-
terit ne postulare? videtur quod sic: quia causa cessante ces-
sat effectus. Ar. C. de epif. & cler. l. generaliter. ij. Sed dico cō-
tra: quia illud obtinet in causa finali. hic autem. s. improbitas
Calphurniæ fuit impulsua. nam alia fuit finalis. s. ne contra
pudicitiam & c. & ne officijs virilibus & c. vt in prin. huius §.
sic & aliās est causa impulsua: vt C. de iure do. l. si mulier
dotem. & j. de neg. gest. l. j.
s Casum. scilicet excipit prætor.

t A Bruto. Brutus enim cum iudex esset, sellam suam aliqua
de causa auerterat: & cum cæcus retro post eum remanisset,
nihilominus postulabat à tergo iudicis: & sic habitus est in-
derisum.
u Fungitur. scilicet remanendo iudex: vt hic, & infra de iudi.
l. cæcus. item remanet tutor: vt j. de aucto. tut. l. etiam si tu-
tor cæcus. licet se posset excusare: vt infra de excu. tuto. l.
post susceptam.
x Magistratus. vt consulum. & sic sunt in maiori dignitate
quam senatores. Vel dic nouiter acceptos: vel dic gerere ip-
sa re: & non soluitur hic, sed j. de iudi. cæcus. media placet.

q Ne virilibus officijs. his rationibus. s. propter pudicitiam
quæ competit sexui: vt hic, & insti. de susped. tu. §. conse-
quens. & ne fungantur opera virili, vt hic, repelluntur etiam
a procuracione: vt C. de procura. l. maritus. & j. de procura. l.
neque fœmina. & C. de procu. l. alienam. & ab alijs in quibus
earum dicitur deterior conditio quam masculorum: vt s. de
sta. ho. l. in multis. & eisdem rationibus etiam monachi & ca-
nonici regulares prohibendi sunt: vt in authen. de san. epif. §.
deo autem. col. ix. & C. de epi. & cle. l. repetita. nisi pro suo
monasterio: vt j. ea. §. his igitur. & infra eo. tit. l. puto. j. respō.
& infra de procu. l. filiusiam. §. veterani. ver sic. milites. Alij
autem clerici in foro possunt, & nō alibi: vt C. de episco.
& cleric. l. placet.

* qui proli-
bentur.

Aduocatus
pro alio an
possit quis
compelli.
* Calpur-
nia, aut
Calphur-
nia, aliās.
C. Afran-
nia. Vide
Alc. l. 2. p. a
rer. c. 37. et
Vale. Max.
l. 8. ca. 3.
* Hic forte
est de clama-
tor laudat
frequentē d
Seneca in
li. contro.
Declama-
tores enim
causas in-
terdū in fo-
ro agebat.
Labeo au-
tē hūc à si-
lio (opinor)
vocat, &
hic filius ia-
psi debilita-
tus in iudi-
cro Troia,
& torque
aureo ab
Augusto do-
natus. parte
ex ea re
cognomine
clarus. Af-
prenatium
nomen vi-
sus sit se-
cū.
* Fl. Exi-
tat quidē.

329

tribunali sedente petitur, vt in damno infecto: vt j. de dam. A
infect. l. iij. §. postulare.
a Exponere. tam in iure quam in facto quod negotio expedi-
diat: vt C. e. l. quiquis §. ante omnia. an ergo literas scire te-
neatur: videtur qd sic: ex quo de iure debet dicere: vt C. eo. l.
contra: quia illiteratus
potest habere peritiā
& consuetudinem ad-
uocandi, sicut etiam iu-
dex iudicandi: vt C. de
iudi. l. certi. & in auth.
de iudi. §. j. col. vj.
b Contradicere. legi-
bus assignando ratio-
nem, non probris: vt
C. eo. quiquis. §. j.
c Intium. prator fe-
dit tres ordines non
postulancium. Primo
ponit de his qui nec
pro alijs nec pro se po-
stulant: vt hic. Postea
de his qui pro se po-
stulant, pro alijs non:
vt infra. e. l. §. secundo
loco. Tertio de his qui
pro se & certis perso-
nis possunt: sed pro a-
lijs non: vt j. ea. l. §. ait
prator.
d In quo edicto. id est
in qua parte edicti.
e Aut casum. aut pro
& quod dicit, excu-
sant, improprie pon-
itur, cum nec volen-
tes admittantur. nam
illi se excusare a di-
cuntur, qui inuiti non
coguntur, & volentes
admittuntur: vt insti.
de excu. tut. §. mino-
res autem. sic ponitur
improprie in marito,
qui dicitur excusari a
cura vxoris: vt insti.
de excu. tut. & cu. §. pe-
nult. maritus tamen
etiā volens non admit-
tatur: vt C. qui. da. tu-
to. p. l. maritus.
Cōplent, ergo si cō-
pleuit, potest postulare: vt hic subijcit, & insti. qui ma. non
pos. §. si. sed contra. infra de procu. minor. & C. de proc. l. exi-
gendi. vbi dicit procuratorem non debere esse minorem
xvj. an. Sol. aliud in postulatore quam in procuratore: quia
aduocatus non timet damnum, cum se in aliquo non obli-
get: sed procurator sic. & hoc in procuratore ad iudicia: sed
ad negotia etiam qui habet. xvij. an. potest esse procurator: vt
insti. qui. ma. non pos. §. eadem. & sic no. quod ætas quando-
que terminum sumit in vij. an. vt infantia: vt C. de iure deli. si
infanti. j. respon. quandoque in xij. vel xiiij. an. vt in finienda
tutela: vt insti. qui. mo. tu. si. in prin. & in contrahendo matri-
monio: vt insti. de nup. in prin. quandoque in xvij. vt hic. quā-
doque in xvij. vt in alimentis pueris vel puellis relictiis: vt
infra de ali. & cib. leg. l. Mela. in princ. in j. glo. item in venia
etatis in femina, sed in masculo in xx. an. vt C. de his qui ve.
æta. impet. l. ij. sed si potest quis postulare in xvij. an. ergo &
pro se. nam & pro se quis postulat: vt §. eo. §. postulare. sed cō-
tra. C. qui. le. per. per totum. & C. de aucto. p. l. clarum. Sol.
non potest pro se: quia periclitari posset. sed pro alio sic: quia
non timet periculum: sed sibi imputet qui talem elegit. infra
de mino. cum mandato. in fin. vel dic pro se auctoritate cu-
ratoris.
g Ratio. id est cogitavit & est mirabilis ratio. sic insti. qui.
ex cau. ma. non li. in fi. & talis ratio redditur de omnibus que
sunt de positua iustitia: vt de v. l. uca. & de præf. quare tan-
to tempore & non minori vel maiori sunt inductæ: vt insti.
de v. l. uca. in princ.
h Responsi. id est docuisse vel aduocasse.
i Propter casum. quod etiam scilicet non exaudire prætorem
non solum prætori indecorum, sed etiam & c.
k Pena. extraordinaria. si ex edicto, si quis ius dic. non ob-
& sic improprie nomen pænæ ponitur: vt j. de verb. sig. l. si
qua. si ergo pro se prædicti postulare non possunt, nec habēt

a Qui gessit. scilicet magistratum nouiter acceptum.

b De Pyrrhi captiuis. non recipiendis in urbem: vt s. de orig. iur. l. ij. §. post hunc Appius. cum enim Græci Romam obsederunt: & Pyrrhus Achilleides, filius, Achilles, multos ex Romanis cepisset: & haberent Romani consilium an eos redimerent: Appius iste cæcus iudicauit non redimendos. quo audito durū Græcis visum fuit: & recesserunt. Vel dic, Pyrrhus rex Epirotarum. nam Pyrrhus, filius Achillis, fuit in obsidione Troiana: quæ fuit ante constructionē Romæ per quingentos annos. sed ille rex Epirotarum filius Achillis non dicitur, vel Pyrrhus Achilleides.

c Exempli. scilicet legum, quibus dicitur quod multa remanent facta, quæ fieri prohibentur de nouo: vt diximus supra de his qui sui vel alie. iur. sunt. l. patre. in glo. retinere. Vel dic iudicum: vt consonet ei quod dictum est de Appio. & erit argu. cōtra. C. de sentent. l. nemo iudex.

d Remouet. hoc secūdo edicti ordine.

e Passus est. hic est infamis ipso iure: vt C. de adul. l. cum vir. Et not. quod quidam dicunt, quod isti & duo sequentes nec pro se postulent, eo quod quando sunt damnati,

statim amittunt ciuitatem, & quandoque libertatē: vt infra de pœnis. l. ij. & l. quod ad statum. l. qui vltimo. Sed dic quod admittuntur ante sententiam pro se, scilicet vt hic dicit, cum sint de ordine secundo. imò dic post sententiam. nam antē, nullam pœnam debent pati.

f Notari. vt C. ad l. Iul. de adul. l. fœdissimam.

g Item senatusconsulto. cuius nomen non habemus.

h Damnatus. quod est cum iudex dicit eum calumniatum.

i Locauerit. hic est infamis ipso iure.

k Ex feritate. vt cum effectu feræ sint: non ex aliquo fero genere. & sic accidens magis quàm natura inspicitur: vt infra de vlti. i. leg. l. penult. & supra de off. assel. l. si eadē. Sed arg. contra. C. de his qui ve. eta. imp. l. fin. & inst. de rerum diu. §. pauonum. & j. ad legem Aquil. l. ij. §. fina. sed hæc magis est propria.

l Sed mansuetus. tunc quidem non notabitur.

m Siue non. punitur ergo affectus etiam si non sequatur effectus: vt C. de fur. & ser. cor. si quis seruo alieno. in glo. extendatur. & j. de calū. l. & generaliter. in prin. & j. de cōdict. ob tur. cau. l. si à seruo. & §. quod quisque iur. l. iij. resp. in fi. secus autem est in eo qui locauit operas artis ludicræ causa: vt j. tit. l. iij. quæ est contra.

n Depugnauit. sine locatione.

o Virtutis. Not. aliquid permitti gratia virtutis, quod aliàs non permittitur: vt j. de aleato. l. solent. §. senatus. & j. ad l. Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. & infra tit. j. l. athletas. j. respon. Item nota quædam fieri gratis, quæ nõ gratis fieri non possunt: vt hic. & j. de iure fisci. l. ij. in prin. & j. de cōdict. ob turp. cau. l. fi. in prin.

p Honorari. Si habes honorari, dicas corona, vel alio simili præmio: vt arg. C. quæ res pig. ob pos. l. spem. & j. de re iud. l. commodis. Si verò habes onerari, dic. i. nisi condemnati sint vt depugnarent cum bestiis in harena. nec ob. quod dicit, pas-

si sunt & c. quasi sponte patiantur: quia cum primò maleficii committebant, videntur velle pati se postea in harenam damnari. si autem sponte sit harenarius quis, non esset infamis: vt arg. C. de inoff. test. l. in harenam. Item nota secundum primam literam, quod ipso facto quis est infamis. sic j. tit. j. l. quid in

in hoc locauit. Denique eos qui virtutis ostendendæ causa hoc faciunt sine mercede, non teneri aiunt veteres: nisi in harena passi sunt se honorari. P. eos enim puto notam non euadere. Sed si quis operas suas locauerit, vt feras venetur: vel vt depugnaret feram, quæ regioni nocet, extra harenam: non est notatus. † His igitur personis quæ nõ virtutis causa [cum bestiis] pugnauerunt, pro se prætor permittit allegare: pro alio prohibet. Sed est æquissimum, si tutelam vel curam huiusmodi personæ administrant, postulare eis pro his quorum curam gerunt, concedi. Qui aduersus ea fecisse monstratur, & pro alijs interdicta postulatione repellitur, & pro æstimatione iudicis extra ordinem pecuniaria pœna multabitur. Vt initio huius tituli diximus, tres ordines prætor fecit nõ postulantium: quorum hic tertius est, quibus non in totum denegat postulandi facultatē: sed ne pro omnibus postulant: quasi minus deliquerint, quàm hi qui superioribus capitibus notantur. Ait prætor: Qui lege, plebiscito, senatusconsulto, edicto, decreto principum, nisi pro certis personis, po-

plum de senatusconsulto. dic vt damnatus lege Iul. ambitus, qui est infamis. vt j. ad l. Iul. ambitus. l. j. j. respond. & ideo nõ potest postulare. vel melius, vt j. ad l. Iul. de vi pri. l. j. De edicto dicas: vt j. tit. j. l. j. De decreto dicas, scilicet iudicis: vt facit iudex. C. de post. l. prouidendum. §. si quis. & infra eo. l. ex ea. & l. puto. §. j. & C. eo. l. j. De placito principum, vt per constitutionem aliquam principis: vt C. de postu. l. fia. & C. de adu. diuer. iudicum. l. iubemus. §. ad hæc. & l. petitiones. §. ad hæc. & C. de tranfa. si quis maior. & ex qui. cau. infra. l. irro. l. improbum. secundum R. Sed quomodo prohibiti prædictis legibus pro aliquo admittuntur: cum in dictis legibus non inueniantur aliqua personæ exceptæ? Respon. talia exempla inueniri non possent: sed eo ipso quod inueniuntur prohibentur à prædictis legibus, intelligitur esse concessum pro certis personis: quæ personæ sunt. j. ea. l. §. fi. & l. seq. & est pro hoc j. e. l. ex ea. De infamibus autem dicas esse verum, nisi sint infames ipso iure, vel damnati de publico iudicio, vel de calum. publici iudicij, & quando pro se tantum admittuntur: vt supra e. l. §. remouet. & §. item senatusconsulto. pro alijs non, nisi pro pupillis vel adultis suis: vt supra e. l. §. his igitur personis. vel illa exceptio, sed æquissimum & c. refertur tantum ad locates operas. Sed cum infamia etiam temporalis & perpetua esse possit, nunquid etiam perpetua notatus poterit pro certis personis postulare? Respond. sic, nam omnes qui in edicto infra tit. j. continentur, perpetuò sunt infames: & tamen pro certis personis postulant: vt infra prox. §. Sed argu. contra. j. cod. l. ex eo. nam ibi innuit vt si infamia est perpetua, pro nullo postulent: sed ibi sub. nisi pro certis personis: vt ibi dices.

ergo. §. quod ar. & C. de adul. l. eum. & j. de ritu nup. l. palam. in fi. Accursius. q Extra harenam. id est cum non esset harenarius. Vel dic. i. cum non esset condemnatus. r Non virtutis. sed locationis supple. s Prohibet. his sunt similes parabolani: vt C. de episc. & cle. l. parabolani. t Concedi. Not. ratione officij quædam permitti, quæ aliàs non permittuntur: vt j. de iure fisci. l. ex quibusdam. in prin. & §. de iniur. ius voc. l. quæ situm. u Pro alijs nunc respondet. Accursius.

x Hic tertius. s. ordo, qui tractat scilicet de illis personis de quibus non in totum & c. quæ ordinē habes j. prox. §. Accursius. y Capitibus. id est superiore capite. l. secundo. nam primo nullus est infamis: vt pote est in primo capite non nisi puer & surdus contineantur. sic alibi ponitur plurale pro singulari: vt s. de orig. iur. l. ij. §. exactis. & de petit. hered. diuus. in fin.

z Ait prætor: Qui lege, da exemplum de lege, vt in l. Iulia repetundarum: vt j. ad l. Iul. repe. l. ead. §. j. De plebiscito nõ inuenitur exemplum. sed dominus R. ponit exemplum. de offic. prætor. l. plebiscito. & de offic. proconsul. solent. Exemplum de senatusconsulto. dic vt damnatus lege Iul. ambitus, qui est infamis. vt j. ad l. Iul. ambitus. l. j. j. respond. & ideo nõ potest postulare. vel melius, vt j. ad l. Iul. de vi pri. l. j. De edicto dicas: vt j. tit. j. l. j. De decreto dicas, scilicet iudicis: vt facit iudex. C. de post. l. prouidendum. §. si quis. & infra eo. l. ex ea. & l. puto. §. j. & C. eo. l. j. De placito principum, vt per constitutionem aliquam principis: vt C. de postu. l. fia. & C. de adu. diuer. iudicum. l. iubemus. §. ad hæc. & l. petitiones. §. ad hæc. & C. de tranfa. si quis maior. & ex qui. cau. infra. l. irro. l. improbum. secundum R. Sed quomodo prohibiti prædictis legibus pro aliquo admittuntur: cum in dictis legibus non inueniantur aliqua personæ exceptæ? Respon. talia exempla inueniri non possent: sed eo ipso quod inueniuntur prohibentur à prædictis legibus, intelligitur esse concessum pro certis personis: quæ personæ sunt. j. ea. l. §. fi. & l. seq. & est pro hoc j. e. l. ex ea. De infamibus autem dicas esse verum, nisi sint infames ipso iure, vel damnati de publico iudicio, vel de calum. publici iudicij, & quando pro se tantum admittuntur: vt supra e. l. §. remouet. & §. item senatusconsulto. pro alijs non, nisi pro pupillis vel adultis suis: vt supra e. l. §. his igitur personis. vel illa exceptio, sed æquissimum & c. refertur tantum ad locates operas. Sed cum infamia etiam temporalis & perpetua esse possit, nunquid etiam perpetua notatus poterit pro certis personis postulare? Respon. sic, nam omnes qui in edicto infra tit. j. continentur, perpetuò sunt infames: & tamen pro certis personis postulant: vt infra prox. §. Sed argu. contra. j. cod. l. ex eo. nam ibi innuit vt si infamia est perpetua, pro nullo postulent: sed ibi sub. nisi pro certis personis: vt ibi dices.

qui gessit a. Appius denique Claudius cæcus consilijs publicis intererat, & in senatu seuerissimam dixit sententiam de Pyrrhi captiuis b. Sed melius est vt dicamus retinere quidem iā cceptum magistratum posse: aspirare autem ad nouum penitus prohiberi. idque multis cōprobat exemplis c. Remouet d autem à postulando pro alijs & eum, qui corpore suo muliebria passus est e. Si quis tamen vi prædonum vel hostium stupratus est, non debet notari f: vt & Pomponius ait. Et qui capitali crimine damnatus est, non debet pro alio postulare. Item senatusconsulto g etiam apud iudices pedaneos postulare prohibetur calumniæ publici iudicij damnatus h: & qui operas suas vt cum bestiis depugnaret, locauerit i. Bestias autem accipere debemus ex feritate k magis, quàm ex animalis genere. Nam quid si leo sit, sed mansuetus l: † vel alia dentata mansuetus? Ergo qui locauit, solus notatur: siue depugnauerit, siue nõ m. Quod si depugnauerit, cum non locasset operas suas, non tenebitur. Non enim qui cum bestiis depugnauit, n tenebitur: sed qui operas suas

in hoc locauit. Denique eos qui virtutis ostendendæ causa hoc faciunt sine mercede, non teneri aiunt veteres: nisi in harena passi sunt se honorari. P. eos enim puto notam non euadere. Sed si quis operas suas locauerit, vt feras venetur: vel vt depugnaret feram, quæ regioni nocet, extra harenam: non est notatus. † His igitur personis quæ nõ virtutis causa [cum bestiis] pugnauerunt, pro se prætor permittit allegare: pro alio prohibet. Sed est æquissimum, si tutelam vel curam huiusmodi personæ administrant, postulare eis pro his quorum curam gerunt, concedi. Qui aduersus ea fecisse monstratur, & pro alijs interdicta postulatione repellitur, & pro æstimatione iudicis extra ordinem pecuniaria pœna multabitur. Vt initio huius tituli diximus, tres ordines prætor fecit nõ postulantium: quorum hic tertius est, quibus non in totum denegat postulandi facultatē: sed ne pro omnibus postulant: quasi minus deliquerint, quàm hi qui superioribus capitibus notantur. Ait prætor: Qui lege, plebiscito, senatusconsulto, edicto, decreto principum, nisi pro certis personis, po-

plum de senatusconsulto. dic vt damnatus lege Iul. ambitus, qui est infamis. vt j. ad l. Iul. ambitus. l. j. j. respond. & ideo nõ potest postulare. vel melius, vt j. ad l. Iul. de vi pri. l. j. De edicto dicas: vt j. tit. j. l. j. De decreto dicas, scilicet iudicis: vt facit iudex. C. de post. l. prouidendum. §. si quis. & infra eo. l. ex ea. & l. puto. §. j. & C. eo. l. j. De placito principum, vt per constitutionem aliquam principis: vt C. de postu. l. fia. & C. de adu. diuer. iudicum. l. iubemus. §. ad hæc. & l. petitiones. §. ad hæc. & C. de tranfa. si quis maior. & ex qui. cau. infra. l. irro. l. improbum. secundum R. Sed quomodo prohibiti prædictis legibus pro aliquo admittuntur: cum in dictis legibus non inueniantur aliqua personæ exceptæ? Respon. talia exempla inueniri non possent: sed eo ipso quod inueniuntur prohibentur à prædictis legibus, intelligitur esse concessum pro certis personis: quæ personæ sunt. j. ea. l. §. fi. & l. seq. & est pro hoc j. e. l. ex ea. De infamibus autem dicas esse verum, nisi sint infames ipso iure, vel damnati de publico iudicio, vel de calum. publici iudicij, & quando pro se tantum admittuntur: vt supra e. l. §. remouet. & §. item senatusconsulto. pro alijs non, nisi pro pupillis vel adultis suis: vt supra e. l. §. his igitur personis. vel illa exceptio, sed æquissimum & c. refertur tantum ad locates operas. Sed cum infamia etiam temporalis & perpetua esse possit, nunquid etiam perpetua notatus poterit pro certis personis postulare? Respon. sic, nam omnes qui in edicto infra tit. j. continentur, perpetuò sunt infames: & tamen pro certis personis postulant: vt infra prox. §. Sed argu. contra. j. cod. l. ex eo. nam ibi innuit vt si infamia est perpetua, pro nullo postulent: sed ibi sub. nisi pro certis personis: vt ibi dices.

qui gessit a. Appius denique Claudius cæcus consilijs publicis intererat, & in senatu seuerissimam dixit sententiam de Pyrrhi captiuis b. Sed melius est vt dicamus retinere quidem iā cceptum magistratum posse: aspirare autem ad nouum penitus prohiberi. idque multis cōprobat exemplis c. Remouet d autem à postulando pro alijs & eum, qui corpore suo muliebria passus est e. Si quis tamen vi prædonum vel hostium stupratus est, non debet notari f: vt & Pomponius ait. Et qui capitali crimine damnatus est, non debet pro alio postulare. Item senatusconsulto g etiam apud iudices pedaneos postulare prohibetur calumniæ publici iudicij damnatus h: & qui operas suas vt cum bestiis depugnaret, locauerit i. Bestias autem accipere debemus ex feritate k magis, quàm ex animalis genere. Nam quid si leo sit, sed mansuetus l: † vel alia dentata mansuetus? Ergo qui locauit, solus notatur: siue depugnauerit, siue nõ m. Quod si depugnauerit, cum non locasset operas suas, non tenebitur. Non enim qui cum bestiis depugnauit, n tenebitur: sed qui operas suas

in hoc locauit. Denique eos qui virtutis ostendendæ causa hoc faciunt sine mercede, non teneri aiunt veteres: nisi in harena passi sunt se honorari. P. eos enim puto notam non euadere. Sed si quis operas suas locauerit, vt feras venetur: vel vt depugnaret feram, quæ regioni nocet, extra harenam: non est notatus. † His igitur personis quæ nõ virtutis causa [cum bestiis] pugnauerunt, pro se prætor permittit allegare: pro alio prohibet. Sed est æquissimum, si tutelam vel curam huiusmodi personæ administrant, postulare eis pro his quorum curam gerunt, concedi. Qui aduersus ea fecisse monstratur, & pro alijs interdicta postulatione repellitur, & pro æstimatione iudicis extra ordinem pecuniaria pœna multabitur. Vt initio huius tituli diximus, tres ordines prætor fecit nõ postulantium: quorum hic tertius est, quibus non in totum denegat postulandi facultatē: sed ne pro omnibus postulant: quasi minus deliquerint, quàm hi qui superioribus capitibus notantur. Ait prætor: Qui lege, plebiscito, senatusconsulto, edicto, decreto principum, nisi pro certis personis, po-

plum de senatusconsulto. dic vt damnatus lege Iul. ambitus, qui est infamis. vt j. ad l. Iul. ambitus. l. j. j. respond. & ideo nõ potest postulare. vel melius, vt j. ad l. Iul. de vi pri. l. j. De edicto dicas: vt j. tit. j. l. j. De decreto dicas, scilicet iudicis: vt facit iudex. C. de post. l. prouidendum. §. si quis. & infra eo. l. ex ea. & l. puto. §. j. & C. eo. l. j. De placito principum, vt per constitutionem aliquam principis: vt C. de postu. l. fia. & C. de adu. diuer. iudicum. l. iubemus. §. ad hæc. & l. petitiones. §. ad hæc. & C. de tranfa. si quis maior. & ex qui. cau. infra. l. irro. l. improbum. secundum R. Sed quomodo prohibiti prædictis legibus pro aliquo admittuntur: cum in dictis legibus non inueniantur aliqua personæ exceptæ? Respon. talia exempla inueniri non possent: sed eo ipso quod inueniuntur prohibentur à prædictis legibus, intelligitur esse concessum pro certis personis: quæ personæ sunt. j. ea. l. §. fi. & l. seq. & est pro hoc j. e. l. ex ea. De infamibus autem dicas esse verum, nisi sint infames ipso iure, vel damnati de publico iudicio, vel de calum. publici iudicij, & quando pro se tantum admittuntur: vt supra e. l. §. remouet. & §. item senatusconsulto. pro alijs non, nisi pro pupillis vel adultis suis: vt supra e. l. §. his igitur personis. vel illa exceptio, sed æquissimum & c. refertur tantum ad locates operas. Sed cum infamia etiam temporalis & perpetua esse possit, nunquid etiam perpetua notatus poterit pro certis personis postulare? Respon. sic, nam omnes qui in edicto infra tit. j. continentur, perpetuò sunt infames: & tamen pro certis personis postulant: vt infra prox. §. Sed argu. contra. j. cod. l. ex eo. nam ibi innuit vt si infamia est perpetua, pro nullo postulent: sed ibi sub. nisi pro certis personis: vt ibi dices.

qui gessit a. Appius denique Claudius cæcus consilijs publicis intererat, & in senatu seuerissimam dixit sententiam de Pyrrhi captiuis b. Sed melius est vt dicamus retinere quidem iā cceptum magistratum posse: aspirare autem ad nouum penitus prohiberi. idque multis cōprobat exemplis c. Remouet d autem à postulando pro alijs & eum, qui corpore suo muliebria passus est e. Si quis tamen vi prædonum vel hostium stupratus est, non debet notari f: vt & Pomponius ait. Et qui capitali crimine damnatus est, non debet pro alio postulare. Item senatusconsulto g etiam apud iudices pedaneos postulare prohibetur calumniæ publici iudicij damnatus h: & qui operas suas vt cum bestiis depugnaret, locauerit i. Bestias autem accipere debemus ex feritate k magis, quàm ex animalis genere. Nam quid si leo sit, sed mansuetus l: † vel alia dentata mansuetus? Ergo qui locauit, solus notatur: siue depugnauerit, siue nõ m. Quod si depugnauerit, cum non locasset operas suas, non tenebitur. Non enim qui cum bestiis depugnauit, n tenebitur: sed qui operas suas

Allegatur iste rex. secundum Bal. ex potestate de consuetudo quam ipsa natura. vt de Aristot. consuetudo est altera natura.

Gratia virtutis aliquid permittitur.

a Not. ex ista glo. secundum Bal.

a Prohibetur. qd est eo ipso qd prohibetur tacite vel expresse. **A** Pomponiū, de quo subijcit infra statim, male dixisse. Accurp Eximi. Immo videtur remanere infamis: quia à pœna restituitur: vt C. de generali aboli. l. fi. quæ est cōtra. Sol. aliud est in restitutione, quæ omnino in statum pristinum aliquem reducit: vt hic. & aliud in indulgentia, per quam sola pœna remittitur, & infamia remanet: vt ibi. pro qua solū est C. de senten. pal. l. j. & j. de vsur. l. videamus. ij. §. in Fauiana. Alij distinguūt an dicat simpliciter, restituo te: vt ibi. an dicat, restituo te in integrum: vt hic. contra quos est prædicta lex. C. de senten. pal. l. j. Accursius.

b Hoc edicto. Vlpianus loquitur.
c Qui edicto.posito j. tit. j. l. j. Sed quare dicit hic, & alij omnes, quasi aliquid accedat prædictis qui sunt. §. §. proximi. nā ibi & de istis dicit: Respon. secundum quosdam non est ita. nec enim dixit eos remoueri qui edicto prætoris sunt infames: sed eos qui edicto prætoris postulare prohibentur. Vel dic quod ibi dicit exponi etiam alij omnes & c. l. non solum qui in prima parte edicti positi j. tit. j. l. j. continentur, sed etiam alij inferiores. §. po. sibi. Item intellige hic de notatis, non tamen summa infamia. tunc enim locum habet secundum edictum: vt §. ea. l. §. remouet. & §. ite. senatus.

d Ceteris personis. enumeratis j. ea. l. §. deinde. sed certe immo videntur generaliter infames posse postulare: vt insti. de excep. §. fi. que est contra. Solu. a. ibi in procuratore: hic in aduocato. Si infestus, quare diuersum est in uno q̄ in altero? Respon. esse aduocatum, qd est honor est: vt C. de aduocato. diuer. iudicio. l. lau. dabile. j. respō. ideoq; eis multa datur priuilegia: vt C. de adu. di. uer. iudicio. sancimus. sed esse procuratorē, non est. honore ergo propter delictum est priuandus, non onere releuandus: vt j. de interdi. & releg. l. re. legatorum. §. fina. & l. seq.

e Non erit. apud me non postulet, nisi pro certis personis.
f Eum. loquitur Vlpianus.
g Ex superioribus. i. ex superiori scilicet secundo. nam ex primo nullus est infamis: & sic ponitur plurale pro singulari: vt §. ea. l. §. vt initio. Et sic not. hic qd generalis clausula in fine edicti posita ibi, qui ex his & c. non cōprehendit omnia præcedentia. Sed argu. contra. j. de leg. j. talis scriptura. in fine. A p o t t o. Solutionem huius contrarij vide per Bar. in l. contraria, qui latē illam materiam ibidem examinat.

h Difficile. si tamen contingat in integrum restitui in secundo vel tertio capite, pro omnibus admittam ad postulandū. & not. quod ab illo versu, eum qui & c. sunt verba iuriconsulti Vlpiani.

i Vel senatus. scilicet totus cœtus, qui erat ex centum: vt sumitur. C. de pe. her. l. fi. in princ. non tantum vnus. Et not. hic quod senatus parificatur principi in dando restitutionem: vt hic. Item in vetādo aquam duci ex flumine publi. vt infra de flumi. l. quō minus. Itē quia à nullo appellatur: vt j. à qui. ap. non licet. l. j. §. sciendum. Item & in componenda lege: vt §. de leg. & senatus consul. l. non ambigitur.

k Decreta. quæ concedunt prohibitis postulare, dādo restitutionem. vel dic simpliciter: vt hic dicit.

l Subueniunt. scilicet prætores. alijs subuenitur. f. à prætore. m. Exequitur. f. prætor: vt de dolo & metu, & similibus. nam tunc dat restitutionem lite contestata, & causa cognita: non alijs: vt j. de minoribus. l. j. §. pe. & l. in causa. §. causa autem. sed hanc restitutionem infamæ dare non potest: vt hic dicit. Accursius.

n Pro qua sententia. id est huic sententiæ applicatur. & sic ad proximum: vt §. de iurisdic. om. iud. l. si idem cum eodem. in fin. l. vel dic pro qua, scilicet quod à principe vel senatu restitutus possit postulare. & sic non ad proximum, sed ad superius refertur. Accursius.

o Absolutus. scilicet à principe. Alij dicūt, à prætore. & dicūt ff. Vetus.

stulare prohibetur: hi pro alio, quam pro quo licebit, in iure apud me ne postulent. Hoc edicto continentur etiā alij omnes qui edicto c. prætoris vt infames notantur: qui omnes, nisi pro se & certis personis ne postulent. Deinde adijcit prætor, Qui ex his omnibus qui supra scripti sunt, in integrum restitutus non erit. Eum, qui ex his qui supra scripti sunt, sic accipe, si fuerit inter eos, qui tertio edicto continentur: & nisi pro certis personis, postulare prohibetur. Ceterum si ex superioribus, & difficile in integrum restitutio impetrabitur. De qua autem restitutione prætor loquitur, vtrum de ea quæ à principe vel à senatu, Pomponius quærit: & putat de ea restitutione sensum, quam princeps vel senatus indulgit. An autem & prætor restituere possit, queritur. Et mihi videtur talia prætorum decreta non esse seruanda, nisi sicuti ex officio iurisdictionis suæ subuenerunt: vt in ætate obseruatur, si quis deceptus sit: ceterisque speciebus quas sub titulo de in integrum restitutione exsequer-

mur. m. Pro qua sententia n est, quod si quis famoso iudicio condemnatus, per in integrum restitutionem fuerit absolutus: o Pomponius putat hunc infamia eximi. p. Deinde adijcit prætor: Pro alio ne postulet, præter quā pro parente, patrono, patrona: liberis, parentibusq; patroni, patrona, de quibus personis sub titulo De in ius vocādo, plenius diximus. Item adijcit: liberisve u suis, fratre, sorore, uxore, y socero, z socru, genero, nuru, vitrico, nouerca, a priuigno, b priuigna, pupillo, pupilla, c furioso, furiosa: d

Deinde adijcit prætor: Pro alio ne postulet, præter quā pro parente, patrono, patrona: liberis, parentibusq; patroni, patrona, de quibus personis sub titulo De in ius vocādo, plenius diximus. Item adijcit: liberisve u suis, fratre, sorore, uxore, y socero, z socru, genero, nuru, vitrico, nouerca, a priuigno, b priuigna, pupillo, pupilla, c furioso, furiosa: d

II. GAIUS libro primo ad Edictum Prouinciale.

Fatuo, fatua: quum f istis quoque personis g curator detur.

III. VLPIANUS libro sexto ad Edictum.

Vi eorum h à parente, aut de maioris partis tutorum sententia, aut ab eo cuius de ea re iurisdicatio fuit, ea tutela i curatiove data erit. Ad finitates non eas accipere debemus, quæ t quondam fuerunt, sed præsentis. k Item Pomponius, nurus & generi appellatione, & soceri &

- illa, quique. §. parentes. §. de in ius voc. de libertis autem & patronis, in l. adoptiuum. §. patronum. eo. tit. de in ius vo.
- u Liberi ve suis. scilicet pater.
- x Sorore. scilicet frater.
- y Uxore. scilicet maritus. Accursius.
- z Socero. scilicet gener. Accursius.
- a Nouerca. scilicet priuignus, qui loco est filij: vt insti. de nup. §. affinitatis. Accursius.
- b Priuigno. scilicet vitricus.
- c Pupilla. scilicet tutor. Accursius.
- d Furiosa. scilicet curator cuiusuis eorum.
- e Fatuo. Id est mente capto.
- f Quum. id est quia.
- g Personis. non solum tutor pro pupillis, vt prædixi. Accursius.

Vi eorum. Exponit prædicta, quasi dicat, diximus tutori & curatori quamuis alijs prohibito, tamen pro officio postulare permitti, hoc ergo intellige de eo cui est à patre hoc demandatum. & sic est tutor testamentarius, vel curator assignatus testamento, qui debet confirmari: vt instituitur. de cura. §. dantur. ibi, sed curator testamento & c. vel cum plures dedissent, ipsi inter se vnum in administrando prætulerunt: vt infra de adm. tut. l. iij. vel iudex dedit tutorem vel curatorem: & sic est datus. Sed quid in legitimo: hic nihil dicit, sed dicas idē: quia est eadem ratio: vt infra ad leg. Aquil. illud. in glos. estimari. & quia lex dat tales tutores: vt infra de legi. tu. l. legitimos. cui est dare permissum, sicut iudici: vt hic dicit. vel dic quod omnem tutelam comprehendit, vt supra. l. j. in fin. sed specificat hic de eo tutore cui est commissā administratio à testatore, vel iudice, vel à seipso: vt instituitur. de satisfda. tu. §. ij.

i Tutela. id est tutelæ administratio.
 k Præsentis. no. præsentē inspici affinitatē. secus cū tractatur

reinaet: vt ibi. pro qua solū est C. de senten. pal. l. j. & j. de vsur. l. videamus. ij. §. in Fauiana. Alij distinguūt an dicat simpliciter, restituo te: vt ibi. an dicat, restituo te in integrum: vt hic. contra quos est prædicta lex. C. de senten. pal. l. j. Accursius.

q Ne postulent. qui tertio edicti ordine continentur: non qui secundo vel primo. nam qui primo, pro nullo, qui secundo, pro se tantum. Sed quidam dicunt hoc porrigi ad quosdam qui secundo ordine sunt: & nulla sunt aspersi macula: vt ad mulierem & cæcum. nam cum ad eos infames qui sunt tertio edicti ordine porrigimus, multo magis ad eos: vt arg. j. de procur. fœminas. sed hoc non placet: quia licet mulier & cæcus non sint infames, non tamen pro alijs admittuntur, sicut nec puer vel surdus, qui sunt de ordine primo: vt supra ea. l. §. in iust. & §. propter casum. & §. ij. & il. l. fœminas. non vt aduocatrix, sed vt procuratrix mulier admittitur.

r Pro parente. f. filius.
 s Patrono. f. libertus.
 t Diximus. scilicet de filijs & parētibus in l. Bal. facit in arg. q̄ licet quis pro uxore fratris viuētis non possit testificari, tamē secus si vidua est: quia absoluta af finitas est tunc.

† Iste text. secundum Bal. facit in arg. q̄ licet quis pro uxore fratris viuētis non possit testificari, tamē secus si vidua est: quia absoluta af finitas est tunc.

l ij de

de nuptijs impediendis ratione affinitatis: vt in fi. de nup. §. affinitatis. Item secus in seruo, qui etiam in præteritum dominum non debet interrogari: vt C. de quæst. l. seruos. & J. de quæstio. l. vnus. §. penulti. Item in meretrice quondam præteritus status inspicitur. sic infra de rit. nupt. l. palam. §. non solum.

a Quibus id est quorū appellatiuis nominibus designantibus affinitatem pro præpositio & c. & not. quod secundum Ioan. non debet hic esse pro. nā idem dicit si ab. vel ad. apponitur. Alij habēt pro. & supplet idem esse in similibus verbis. Item no hic quod non omnes personæ quæ sunt hic, enumerantur infra de procur. l. sed & hæ. in princip. sed ibi & hæ. intelliguntur argu. harum legum.

b In curatoribus, scilicet dandis, id est cum de tutoribus dixit.

c Debuisset, immo forte nõ debuit: quia prodigo, de quo hic subiicit vel simili nemo dat: sed lex: vt C. de episc. audi. l. de creationibus. Sed dic qd & de his hic subiicit quibz à lege non dantur. & ideo merito reprehendit. Accursius.

d Eum. scilicet prætorem.

e Muti. aliàs est uti prout cui eorum, ceterorumque & c.

f Solem. scilicet curatores.

g Et qui. subaudi, p eis qui & c.

h Non possunt. subaudi eos pro se & pro certis personis postulare non prohibendo. & sic separatim legitur. Vel dicit in princ. l. & his qui & c. & continuatur cum superioribus.

P Vto aut em. §. C A S V S. in §. si quis, talis est: Potestas Bononi. prohibuit me coram se postulare. Dicitur hic quod potero coram successore suo postulare. Viuianus.

i Omnes, vt breuius dicam quæ s. generaliter dicta sunt.

k Funguntur. vt tutores & curatores.

l Fd Et. l. secundi, vel tertij, secundum quosdā & bene hic. vel dic tertij tantum: vt diximus §. l. j. §. penul. quod est verū quando non ex officio, scilicet iudicis. Accursius.

m Postulare possunt. vt §. eod. l. j. §. lus igitur.

n Apud se. l. prohibitus est. & sic videtur ei permissum apud alium: vt infra de iudi. cum prætor. in princ. & C. ex qui. cau. infra. iro. & si seuerior. si autem in perpetuum, secus est: vt C. de. l. j. si autem simpliciter, præsumam quod in perpetuum: vt infra de verbor. obliga. & ideo, aliàs est ibi. l. si Stichum. §. stipulatio huiusmodi. Si autem quærās an possit in perpetuum prohibere: dicas quod sic sententiando, & de causā cognoscendo, & contestando causam propter quam prohibitus est, prohibetur: & tunc in perpetuum. si autem extra ordinem, quia forte nimis improbe postulat: tunc non extenditur ultra suam administrationem: vt infra de pœ. l. fina.

o Vos. §. C A S V S. Multæ sunt personæ enumeratæ supra quæ postulare non possunt: sed pone quod aduersarius eum postulare prohibetur postulare patiatur. nunquid ad postulandum admittetur: quæratur. Et respond. qd non: quia consensus partis non facit quod admittatur. Viuianus.

p Prohibet prætor. viuus vel mortuus.

q Patiatur. quia causā decoris prætoris fit prohibitio: vt §. eo. l. j. in princ. & propter improbitatem aduocatorum fit: vt hic, & infra de pœ. l. mortis. ideoque non ob. §. de pac. l. pactum. & C. de pac. si quis in conscribendo. quæ sunt contra-

ria: Item not. quædam esse quæ consensu partium etiam relaxari non possunt: vt hic, & in milite procuratore: vt j. de proc. filius §. veterani. & in iuramento calumniæ remittendo: vt C. de iur. calum. l. fin. §. sed quia veremur: idem in quolibet pacto quod fiat cōtra publicam utilitatem: vt j. de reg. iur. l. æque pignus. & priuatorum. Et contra quædam partium consensu relaxantur: vt j. de fer. l. j. in princip. & quando agitur inter partes vt non appellent: vt C. de temp. & re. ap. l. fin. quæ sunt argu. contra.

modo prohibet, etiam si aduersarius eos patiatur postulare.

Prohibitum ad tempus, post tempus videtur esse permissum. Bartolus.

VIII. P A P I N I A N V S libro secundo Quæstionum.

I Mperator Titus Antoninus rescripsit, eū cui aduocationibus in quinquennio interdictum esset, post quinquennium pro omnibus postulare non prohiberi. Diuus quoque Hadrianus rescripserat de exilio reuersum postulare posse: nec adhibetur distinctio, quo crimine silentium vel exilium sit irrogatum: ne scilicet pœna tempore determinata, cōtra sententiæ fidem ulterius porrigatur.

Sententia iudicis que deminutione statua non continet, extra territorium iudicis sum effectum non porrigit. Bartolus.

IX. I D E M libro primo Responsorum.

E X ea causa prohibitus pro alio postulare, quæ infamiam non irrogat, ideoque ius pro omnibus postulandi non aufert: in ea tantum prouincia pro alijs non rectè postulat, in qua præses fuit, qui sententiam dixit: in alia verò

constitutione: distinguendum tamen est per prædictas II. simile instit. de vulg. substi. §. sed si institutio. Vel dic, non distinguatur quantum ad vim interdictionis. nam ex vi interdictionis ex quocunque crimine factæ, nõ prohibentur postulare. ceterum ex vi infamiae quæ consecutiuum est pœnæ delicti, etiam post tempus prohiberi potest. & sic quo ad infamiam est distinguendum quo crimine sit damnatus, quando autem post tempus remissa sit infamia, vel non: dices infra tit. j. l. quid ergo. §. pœna grauior.

s Silentium. primo casu.

t Exilium. secundo casu.

u Porrigatur. quia infamiam ultra non prorogatur: vt C. de his qui in exi. dantur. l. j. lib. x. Accursius.

x Ex ea causa. §. C A S V S. Quidam, puta Titius prohibitus fuit ne postulare, vt quia nimis verbosus erat: & sic infamis nõ efficitur. poterit quidē iste Titius vbique postulare pro hominibus de altero territorio præterquam in ea prouincia in qua est qui prohibuit.

y Non irrogat. alioquin in nulla prouincia postulare, quasi infamia semper ipsum concomitaret: sicut lepra leprosum. sic enim dicimus in sententia excommunicationis: vt in decre. xj. q. iij. si quis à proprio. nisi pro certis personis: vt §. eo. l. j. ait prætor.

z Ideoq. maximè. nam infamis postulat pro certis personis: vt §. eo. l. j. §. ait prætor. vel dic, pro omnibus: quia non pro illis qui de alia terra sunt. Accursius.

a Sententiam dixit. Argu. quod consuetudo ciuitatis etiam in castris sub ea ciuitate positæ tenet, & forte seruat episcopus: licet maior sit quàm potestas qui decretum inducit, & facit supra co. puto. §. j.

Muti accipe ei qui intellectu prorsus caret. mutus enim intelligit, omnia agere potest.

¶ Ex quibus causis aduocationibus interdicendum, Socrates apud Aristotelem li. 7. Hecatomomachum.

Ei qui

Hic qui CASVS. Aduocatus fisci potest esse aduocatus contra fiscum, etiam in eadem causa, in causis pupilli sui, vel in alijs quæ hic ponuntur. Item decurio licet fisco debeat deferre, non potest esse aduocatus contra fiscum in causis pupillorum, vel in alijs quæ hic ponuntur.

Agitur. vt procurator fisci, & aduocatus generalis. Accursius. Non prohibetur. etiam in ea causa in qua iuerunt fiscum. vt j. l. proximi. & est speciale pro huiusmodi personis & similibus, vt etiam durante officio hoc possint, non solum postea. sed regulariter contra: vt C. de aduo. diuer. iudic. l. ij. quæ est contra. & C. de aduo. h. l. j. & ij. quæ sunt contra. quibus dicitur quod durante officio generalis aduocat' fisci pro nullo contra eum aduocat. Item in causa in qua fuit pro fisco, etiam finito officio non erit contra eum: sed hic est speciale, vt dixi. si autem in vna causa tantum est pro fisco, in alia contra eum esse potest pro quolibet. Item finito officio generalis aduocati i qualibet erit contra fiscum, nisi in quibus fuit pro fisco. Præter superiores, id est præterquam ad prædictarum personarum causas: patrem, filiorum, & pupillorum.

non prohibetur, licet eiusdem nominis sit. f

x. PAVLVS libro singulari Regularum.

Hic qui fisci causas agunt, suam, vel filiorum & parentum suorum, vel pupillorum quorum tutelam gerunt, causam & aduersus fiscum agere non prohibentur. Decuriones quoque contra patriam suam causas agere prohibentur præter superiores personas.

xi. TRYPHONINVS libro quinto Disputationum.

Apud principem nostrum rescriptum est, non prohiberi tutorem adesse pupillo in negotio in quo aduocatus contra patrem eius fuisset. Sed & illud permittitur ab eo esse agere tutorem pupilli causam aduersus fiscum, in qua aduersus patrem pupilli antea aduocatus fisci fuisset. Qui autem inter infames sunt, sequenti titulo explanabitur.

DE HIS QUI NOTANTUR INFAMIA.

Principe. CASVS. Titius fuit aduocatus contra Seium, pro fisco vel pro alio: & Seio decedente Titius factus est vel fuit tutor filiorum Seij. poterit quidem Titius pro istis pupillis aduocare contra fiscum: & in eadem causa. Vianus.

Fuisse. Sed nonne hoc editum erat in princ. l. Respon. in genere: nunc in specie de qua dubitabatur. vel dic. s. dixit ad se posse, nunc causam eius agere posse: quod plus est. Et nota hic esse specialia quædam. nam aliàs quilibet secundum suum pactum suo clientulo præstat patrocinium: vt C. de postulan. l. quisquis. s. ante omnia. Ex his ergo patet quod licet tuæ causæ secreta mihi mandaueris: nihilominus tamen contra te aduocacionis munere fungi potero etiam in eadem causa: alioquin in nulli homini consilium esset dandum. & sic de facto fuit iudicatum. & facit ad hoc. xcij. di. c. legimus. & c. diaconi. Quid ergo si fidei tibi dedi quod pro te essem aduocatus in causa, & fuit, & sententia lata fuit: an in causa appellationis contra te esse poteris? Respon. sic, nã fufficit si cui & c. vt C. de negot. tutori. Item & aduocatus quoniam fisci in alia causa in qua non præstitit fisco patrocinium, potest esse contra fisci: vt C. de aduo. fisci. l. ij. at causa appellationis non est eadem cum prima, vt diximus in sabbatina quæstione. & hoc maxime si mihi non offers dignum salarium in causa appellationis. in causa verò principali, quæ nondum est finita in aliqua parte sui, contra te non ero. alioquin crimine præuarcacionis inuolueris: vt j. tit. j. l. athletas. §. præuarcator. & j. de præua. l. ij. §. quod si aduocatus, & C. de aduo. di. iud. l. j. excipitur in casu pupillorum, eorum fauore: vt hic dicit.

Ab eo. scilicet principe.

DE HIS QUI NOTANTUR INFAMIA.

Quia postulando remouentur infames: ideo de his dicit. Rectoris. CASVS. Breuiter scias quod omnes isti qui enumerantur in ista l. sunt infames, vel ipso iure per sententiã, vel ipso facto. Ecce enim miles qui ignominiosè de militia remittitur, infamis est. Item qui facit ludibriũ sui corporis, infamis est. & leno est infamis. Item qui damnatus est de publico iudicio, est infamis. Itẽ qui condẽnatus est de præuarcacione est infamis. Item qui cõtrahit furtũ, vel vi bon. rap. & inde condẽnatus est vel pactus, est infamis. vel de infamia vel de dolo est condẽnatus, est infamis. Itẽ si pactus est. Item qui ff. Vetus.

A condẽnatus est in iudicio tutelæ, est infamis: vel pro socio, vel mandati. vel depositi, & suo nomine, infamis erit. hoc verum est in his quatuor casibus si ex dolo fuerint condẽnati: nõ propter culpam. (QVI E A M.) Scire debes quod mulier non debet nubere intra annum post mortem viri sui: & si nubat intra annum, efficitur ipsa infamis: & sic ille infamatur qui eam duxit: & parentes etiam istorum infamantur, qui consenserint tali matrimonio. Item qui bina sponsalia cõtraxit, sua voluntate, si infamatur.

TITVLVS II.

Diuiditur in tres partes primò ponit quosdam casus, in quibus infamatur quis ipso facto. secundò ponit alios in quibus infamatur quis per sententiã. tertio redit ad eos in quibus infamatur ipso facto. secunda ibi, qui in iudicio. tertia ibi, qui eam. Bartolus.

I. IULIANVS libro primo ad Edictum.

Rætoris verba dicunt: Infamia notatur, qui ab exercitu ignominie causa, ab imperatore, eõve cui de ea re statuendi potestas fuerit, dimissus erit. Qui artis ludicre, & pronuncian diue causa in scenam prodierit. Qui lenocinium fecerit. Qui in iudicio publico, calumnie, præuarcacionisve causa quid fecisse iudicatus erit. Qui furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo malo & fraude, suo nomine dånatus pactusve erit. Qui pro socio, tutelæ, mandati, depositi, suo nomine, non contrario iudicio damnatus erit. Qui eam quæ in potestate eius

qui autem. & l. athletas. vsque ad §. ait prætor. h. Qui lenocinium. hoc exponitur. j. eod. l. athletas. §. ait prætor. vsque ad §. calumniator. Accursius. Qui in iudicio publico. facias quod sint tres casus. Primus, quando iudicio publico iudicatus, vel condẽnatus erit. Secundus, quando de calunia cõmissa in iudicio publico, vel priuato, cum ex ea causa descendit crimen priuatum, cuius est actio ciuilibus, & infamiam irrogat: vt j. de publico iud. l. infamem. Tertius est de præuarcatore. Sed quidam notant tantum duos casus, scilicet calumnie, & præuarcacionis damnatum: sequentes Vlp. qui hæc duo exponit. j. eod. l. athletas. §. calumniator. & §. item præuarcator. item quod dicit de præuarcacione damnatum esse infamem, idem de tergieratore: vt C. vt in terra cert. temp. l. j. & ij. Qui furti. l. actione, vt patet: quia dicit vi bonorum raptorum, secundum Io. & sic transiens in conditione furtiua, non infamatur: vt in fi. s. vbi pariter damnatum & pactum. l. Fraude. pro eodem ponit dolum, & fraudem & quod dicit, suo nomine: ideo est, quia secus si alieno: vt j. eo. furti. §. si quis alieno. & exponuntur hæc quatuor membra per Vlpianum. j. eo. l. athletas. §. fi. & l. seg. & l. furti. vsq; ad §. mandati. Accursius. Qui pro socio. ponit quatuor casus ex contractu, vel quasi, quibus quis infamatur damnatus. & caue quia non repetit pactus, quod dixerat §. prox. in delictis: vt hic, & j. eo. in actionibus. Item quod subiicit de damnato tutela: hoc sic est si ratione doli. secus si culpæ, etiam lata: vt in iust. de suspect. tut. §. suspectus & idem in ceteris quæ hic sunt, vt de mura ratione doli in prædictis commissi damnatus infamatur: vt j. e. furti. §. fi. Item quod subiicit, contrario iudicio damnatum non infamari: fallit in casu: vt j. eo. furti. §. mandati in fin. Et not. quod hic §. totus exponitur per Vlp. j. eod. furti. §. mandati. vsque ad l. genero. Qui eam quæ in potestate. x. vel xj. casus prosecutus est, in quibus quis per sententiã de iure infamis efficitur, ab illo verus, qui in iudicio, & c. nõc recipit dicere de his qui ipso facto sine sententiã infamantur. & sunt octo vel nouè inter eos qui hic sequuntur, & eos qui sunt supra. §. ab exercitu. vsque ad §. qui in iudicio. Et not. quod quotiens lex notat factũ, quare aliquis notetur ipso iure, tunc notatur infamia ipso iure ex ipso facto: quasi ipsa lex notet talem, eo quod tale quid fecit. & hoc l. iij opti.

* Vlpianus fortasse, nã Iulianus nullos libros scripsit ad edictum.

Cur deponi dånatus sit infamis sit infra l. mis, tradit prox. §. ait prætor. & l. Aristoteles. Prole. 29.

part. probe. 2. Alciat. reid. l. 2. Pater. c. 36. hanc ratione affert, quia maior fides tario requiritur, quem quis sponte elegit, & summa publicis iusticia ceteris prætulit.

Notari ipso iure quid sit.

341

tum valet quid fieri factu, quantum si verbis dicitur: vt j. de A
 edictio edic. l. si tamen. §. ei qui. & s. de legib. & senatuscon-
 sul. l. de quibus. in fin.
 a. Exauctorasse. id est ad militia remouisse: vt infra de li. cau. l.
 qui ex libertate.
 b. Est & quartum ge-
 nus: quo reuincitur vt
 munera subear, non vt
 infamis fiat.
 c. Ludo. etiam si ob
 eam causam fuit ex-
 auctoratus: vt infra de
 rem. l. qui cum vino. §.
 non omnis. & §. se-
 quenti.
 d. Infamis. immo cum
 capite damnatur: vt
 C. de adul. quamuis. ij.
 in fin. sic statim seruus:
 vt infra de pœ. l. qui
 ultimo. Respõ. illa pœ
 na gladij non erat tem-
 pore harũ legum. vel
 dicitur damnatum ex alio
 capite. l. l. l. quã de
 adulterio, cum multa
 sine capite eius: vt in-
 fra de mino. l. auxilij.
 verbi gratia in stupro,
 vbi publicatio bono-
 rum fit, nisi quando in
 puerum, vel à tutore
 in pupillam, & à seruo
 in dominam commissi-
 onis: vt in situ. de pub. iu-
 r. l. i. §. i. & C. si tutor
 pu. l. j. & de mulie. quã
 seruus proprijs. l. j. Ac-
 cursius.

nia causa se eum exauctoraf-
 se. a Est & quartum genus b
 missionis, si quis euitando-
 rum munera causa militiã
 subijisset. Hęc autem missio
 existimationem non lædit c:
 vt est sapissime rescriptum.
 Miles qui lege Iulia de
 adulterijs fuerit damnatus,
 ita infamis d est, vt etiam ip-
 sa sententia eum sacramen-
 to e ignominia causa soluat.
 Ignominia autem missis ne-
 que in vrbef, neque alibi vbi
 imperator est, morari licet.
 Ait prator, qui in scenam
 prodierit g, infamis est. Scœ-
 na * est (vt Labeo definit h)
 quæ ludorum faciendorum
 causa, quolibet loco vbi
 quis consistat, mouetur-
 que spectaculum i sui præ-
 biturus, posita sit in publi-
 co, priuatoque, vel in vico:
 quo tamen loco passim ho-
 mines spectaculi k causa ad-
 mittantur. Eos enim l qui
 quæstus causa in certamina
 descendunt m, & omnes pro-
 pter præmium in scenam
 prodeuntes, famosi n esse
 Pegasus & Nerua filius re-
 sponderunt.

III. GAEVS libro primo ad Edictum Pouinciale.

Qui autē operas suas loca-
 uit vt prodiret artis
 ludicræ causa, neq; prodit,
 III. GAEVS libro primo ad
 Edictum Pouinciale.
 Qui autē operas suas loca-
 uit vt prodiret artis
 ludicræ causa, neq; prodit,
 mis est, non fert testimonium: vt j. de testi. l. iij. §. lege. quod
 est publicum officium: vt j. de testi. l. j. & j. quemadmo. testa.
 ap. l. si quis ex signatoribus. eadem ergo ratione aliqua publi-
 ca officia non exercebit: à dignitatibus autem constat eum
 esse remotum: vt C. de dig. l. ij. li. xij.
 f. In vbe. ex hoc factu pœnam patitur, & præmium: quia à
 tutelis vrbicis excusatur: vt hic, & j. de excu. tut. l. sed & mi-
 lites. §. scribit autem. vers. sed & ignominia.
 g. Ait prator, qui prodierit. propter præmium secundum quof-
 dam: vt in fi. huius. l.
 h. Definit. obumbratio cortinarum siue pannorũ, quæ posita
 sint in publico vel in priuato loco, & dicitur scœna, à schœ-
 non, quod est chorda: quia ioculatores faciunt ire caballos
 per chordam, & similia: & sic patet quod ioculatores omnes
 sunt infames, scilicet ipso iure: quia omnibus faciunt specta-
 culum sui: licet non semper faciunt eum obumbratione cor-
 tinarum: quia mercedis causa ludibrium sui faciunt. qui ve-
 rò ludit cum cithara vel simili, licet coram pluribus: si tamē
 causa amœnitatis, non mercedis faciat, vt & David faciebat,
 non infamabitur: huiusmodi enim ludi referuantur: vt C. de
 spectacu. l. j. lib. xj.
 i. Spectaculum. id est vt videant qui volunt.
 k. Spectaculi. id est inspiciendi.
 l. Enim. pro certe. q. d. & inferiores infames sunt.
 m. Descendunt. vt pugnent cum bestia dentata. & isti sunt in-
 fames ipso iure: vt s. titu. j. l. j. §. bestias. istis similes videntur
 pugiles, & sic infames. Vel dic non esse infames, quia gratia
 virtutis hoc faciunt: vt ar. infra ad l. Aquil. qua actione. §. si
 quis colluctatione.
 n. Famosi. & si est miles, damnatur capite: vt infra de pœ. l.
 quædam.

ff. Vetus.

Qui. CA SVS. Si quis locauit operas suas accipiendo
 aliquid vt ludibrium sui corporis faceret, nec fecit: nõ
 erit infamis.
 o. Punitur. quia cogitationis & c. vt j. de pœ. l. cogitationis. sed
 aliter est in eo qui operas suas locauit vt cũ bestijs pugnaret:
 vt s. titu. j. l. j. §. bestias.
 quæ est contra. Accur.
 Athletas. CASVS.
 Qui cum bestia
 virtutis causa depugna-
 uerit, non infamatur.
 ET GENERALI-
 TER. Hic enumeran-
 tur quidam vsque ad
 §. ait prator. qui non
 sunt infames, quan-
 quã suum officiu ex-
 erceant. AIT PRÆ-
 TOR. Si quis habeat
 ancillas, vel liberas
 mulieres: & propter
 quæstũ prostituit eas:
 siue habeat principa-
 liter ad hoc eas desti-
 natas, siue secundo-
 rio, vt caupo & quidam a-
 lij: infamis erit. vtro-
 que. Item seruus si
 fiat liber, erit infamis,
 si in seruitute ancillas
 peculiares pstituit ad
 quæstum. CALV-
 NIATOR. Item ca-
 lumnia ego accusaui
 aliquem & falso: & sic
 calumniose, vnde ius
 me de calumnia
 condemnauit expref-
 se: vel aliquis alius me
 accusauit de calumnia,
 condemnatus fui, cum
 non probassem crimē
 quod intendebam, ero
 quidē infamis. ITEM
 PRÆVARICATOR. Ego
 accusabam ali-
 quem de pub iudicio:
 si fuero condemnatus
 de præuaricatione, ero
 infamis. Quis autem
 sit præuaricator, dicitur,
 nam ille est præuari-
 cator qui prodit cau-
 sam suam: vt quia alleg-
 at pro aduersario quæ
 facit contra se: & magis est ex parte aduersarij, quam ex sua.
 ITEM SI QVIS. Illi qui istis quatuor actionibus con-
 demnantur, infames erunt: siue paciscantur. nam infames
 sunt. & est ratio in l. seq. quæ continuatur cum ista.
 Athletas autem. Athletam appellat hic depugnatores cum
 bestia dētata gratis: vt s. titu. j. l. j. §. bestias. vers. q. si depugna-
 uerit. vel die pugnant in ludis qui tunc fieri solebant: vt C.
 de athle. l. j. lib. x. & in authen. de consu. §. quantumcunque.
 Thymelici. id est citharædi, lyristæ, tibicines. C. l. R. h. l. ij.
 cap. 51.

non notatur: quia nõ est ea-
 res adeo turpis, vt etiã con-
 silium puniri o debeat.
 III. VLPIANVS libro sexto
 ad Edictum.
 Athletas autem P Sabi-
 nus & Calsius respon-
 derunt omnino artem ludi-
 cram non facere: virtutis e-
 nim gratia hoc facere. & ge-
 neraliter ita omnes opinan-
 tur, & vtile videtur: vt ne-
 que Thymelici q, neq; Xy-
 stici, * neque agitatores r,
 nec qui aquam equis spar-
 gunt s, ceteraque eorum mi-
 nisteria t qui certaminibus
 sacris deseruiunt, ignomi-
 niosi habeantur. Designa-
 tores u autem, quos Græci
 spæbitas * appellant, artem
 ludicram non facere Celsus
 probat: quia ministerium,
 non artem ludicram exer-
 ceant. Et sane locus x iste ho-
 die à principe non pro mo-
 dico beneficio datur. Ait
 prator y, Qui lenocinium fece-
 rit. Lenocinium facit, qui
 quæstuarium z mancipia ha-
 buerit. Sed & qui in liberis
 huc quæstum exercet, in
 eadem causa est. Siue autem
 principaliter hoc negotium
 gerat, siue alterius negocia-
 tionis accessione b vtatur: vt
 puta si caupo fuit, vel sta-
 bularius, & mancipia talia

facit contra se: & magis est ex parte aduersarij, quam ex sua.
 ITEM SI QVIS. Illi qui istis quatuor actionibus con-
 demnantur, infames erunt: siue paciscantur. nam infames
 sunt. & est ratio in l. seq. quæ continuatur cum ista.
 Athletas autem. Athletam appellat hic depugnatores cum
 bestia dētata gratis: vt s. titu. j. l. j. §. bestias. vers. q. si depugna-
 uerit. vel die pugnant in ludis qui tunc fieri solebant: vt C.
 de athle. l. j. lib. x. & in authen. de consu. §. quantumcunque.
 Thymelici. id est citharædi, lyristæ, tibicines. C. l. R. h. l. ij.
 cap. 51.
 r. Agitatores. s. equorũ qui olim in publico trahebant currũ.
 nomina enim sunt officiorũ quæ ignoramus. sed fit in die E-
 piphanie in ciuitate Bonon. Vide Alcia. lib. 6. parer. ca. 1.
 s. Aquã spargit. frigidã vt citius currat, fiebat enim ludus Ro-
 mæ olim in quo hoc fiebat & adhuc fit Constantinopoli.
 t. Ministeria. id est ceteri eorum ministri.
 u. Designatores. s. locorum vel hominum, vbi debeant sedere.
 & facit ad finē huius dicti. s. de orig. iur. l. ij. §. primus diuus
 Augustus. ad fin. l. Accursius.
 x. Locus. id est officium istud.
 y. Ait prator, qui lenocinium. hic est infamis ipso iure. & sic pa-
 tet quod non dicit de eo lenocinio quod facit qui retinet
 vxorem in adulterio deprehensam: de quo habetur mentio.
 j. ad leg. Iul. de adul. l. j. §. lenocinij. & l. mariti. nam ille non
 ipso iure, sed per sententiam est infamis.
 z. Quæstuarium. i. quæstũ afferetia. sed certe & idē si sine quæ-
 stu: vt infra de ritu nup. l. palam. in fin. j. respon. vel distingue
 vt se etiã sine quæstu possit prostituere: aliã nõ: vt ibi innuit.
 a. Sed & qui in liberis. s. ceminis. Accursius.
 b. Accessione. vt cauponæ: vt hic, & j. de ritu nup. l. palam. §. si
 qua cauponam. & C. de adul. l. quæ adulterium.

l. iij

Qua-

345

pill. in fi. & ideo potest etiam capitali crimine dānatus appell. penden. facere testamentum. vt j. de testa. l. qui à latronibus. to fi. & de causa nihil interim est nouandum: vt j. nil no. ap. pen. per totum. qui tamen emit à cōdemnato in omnibus bonis incaute emit etiam ap. penden. vt infra de admi. tut. l. chirographis. §. fina.

quæ est cōtra. Sed ibi non probauit se iuste appellasse, & ideo fuit sententia confirmata: vbi hie subiicit. ibi nihil noui fieri. debuit appell. pen. vnde per officium iudicis reuocatur quidquid noui fuerit factum. prima non placet.

Procuratoris scilicet facienda, secundum Io. & secundum hoc dicit quod non appellauit: vel si appellauit, hoc post biduum fecit. & facit pro eolita, retro infamis est. Alij tamen dicunt exercebatur. & secundum hoc dices, retro infamis est, si in gitor. pro istis est. C. de temp. & re. ad. fin. §. illud. ibi, & sententia contra eū & c. Pater ergo secundum Io. quod intra x. dies intra quos potest appellare, est infamis: quia sententia statim suum effectum operatur. vt hic, & infra de poz. in seruorū. §. qui ex causa. & l. qui vltimo. & infra de iniustorū test. q. si filio. §. h. autem: & infra de fur. l. non potest. Sed hic effectus annihillatur: & fingitur non fuisse appellatio facta: vt infra de Turpil. l. j. in fin. & quia cessante causa cessat effectus: vt infra de except. rei iudic. qui cum herede. & ea non profecta, fingitur nec facta: & sic fingitur retro infamis. Sed quid si interim pro aliquo fert testimonium, an valeat? Argumen. quod non valet. infra de Carbonario edicto. l. tertia. §. dicit. Alij dicunt sententiam non infamare, nisi cum transierit in rem iudicatam: hoc est quando remedio appell. retractari non potest: vt argum. infra de re iudic. l. p. Accursius.

Qui iussu pratoris k prebit eius auctoritas: vt infra eo. l. quid ergo. §. ex compromisso. Et sic not hic quod iudicis iussus facit licitum quod alias non liceret: vt j. de aqua plu. argen. l. quantum. in prin. & infra de re. eo. l. sed si pecunia. §. j. & j. quod sal. tu. auct. l. interdum. & infra de admi. tu. l. tutor qui. §. j. & j. de solu. l. si stipulatus. §. si lancem.

Notatus licet sacramentum loco precij esse videatur: vel licet obtineat vim transactionis: vt infra de iureiur. l. j. hic tamen non. & hæc vera sunt, nisi postea nihilominus condemnentur: vt infra de iureiur. l. nam postea. §. si damnentur. Innocentiam. Not. iureiur. innocentiam approbari: vt hic, & infra de iureiur. si duo. §. idem Iul. & sic est arg. quod de suspicione debeat quis satisfacere: vt C. de his qui ad eccle. cōsu. l. p. r. §. penultimo.

tem omnia tēpora prouocationis a lapsa sunt, retro infamis est: quamuis si iniusta appellatio eius visa b sit, hodie c notari puto, non retro notatur.

Damnatus alieno nomine, non infamatur: nec is quem defendit. l. d. Alberic. de rofacis.

Si quis alieno nomine condemnatus fuerit, non laborat infamia: & ideo nec procurator d meus vel defensor, vel tutor, vel curator, vel heres, furti vel ex alia simili specie condemnatus, infamia notabuntur. nec ergo si ab initio e per procuratorem causa agitata est. Pactus sit, accipimus si cum pretios quantocumque pactus est: alioquin & qui precibus impetravit ne secum ageretur, erit notatus, h nec erit vnde villa ratio: quod est inhumanum.

Iussus pratoris excusat, & iuramentum non habet vim transactionis quo ad infamiam. Bartolus.

Qui iussu pratoris k prebit eius auctoritas: vt infra eo. l. quid ergo. §. ex compromisso. Et sic not hic quod iudicis iussus facit licitum quod alias non liceret: vt j. de aqua plu. argen. l. quantum. in prin. & infra de re. eo. l. sed si pecunia. §. j. & j. quod sal. tu. auct. l. interdum. & infra de admi. tu. l. tutor qui. §. j. & j. de solu. l. si stipulatus. §. si lancem.

Notatus licet sacramentum loco precij esse videatur: vel licet obtineat vim transactionis: vt infra de iureiur. l. j. hic tamen non. & hæc vera sunt, nisi postea nihilominus condemnentur: vt infra de iureiur. l. nam postea. §. si damnentur. Innocentiam. Not. iureiur. innocentiam approbari: vt hic, & infra de iureiur. si duo. §. idem Iul. & sic est arg. quod de suspicione debeat quis satisfacere: vt C. de his qui ad eccle. cōsu. l. p. r. §. penultimo.

A effugiam infamiam: vt infra de obse. l. j. f. Agitata, id est defensa. g Precio, vel alio loco precij: vt j. de calumn. & generaliter. h Erit notatus. & interrogatiue & plane legi potest. & idem est sensus.

ciō dato pactus est: non notatur. Sed & si iureiurando delato iurauerit quis nō deliquisse, non erit notatus. l nam quodammodo innocentiam suam iureiurando adprobauit.

In directis actionibus de quibus loquitur iste. §. quis regulariter infamatur: in contrariis casualiter. h. d. vsque ad finem. l. Albericus de rosa.

Mandati condemnatus. n Verbis edicto * notatur non solum qui mandatum suscepit, sed & is qui fidem quam aduersarius secutus est, non prestat o: vt puta fideiussor pro te, & solui: mandati te si condemnauero p, famosum facio. Illud plane addendum est, quod interdum & heres suo nomine damnatur: & ideo infamis fit, si in deposito vel in mandato maleuersatus sit. Non tamen in tutela, vel pro socio heres suo nomine damnari potest: quia heres neque in tutelam, neque in societatem succedit * : sed

bit eius auctoritas: vt infra eo. l. quid ergo. §. ex compromisso. Et sic not hic quod iudicis iussus facit licitum quod alias non liceret: vt j. de aqua plu. argen. l. quantum. in prin. & infra de re. eo. l. sed si pecunia. §. j. & j. quod sal. tu. auct. l. interdum. & infra de admi. tu. l. tutor qui. §. j. & j. de solu. l. si stipulatus. §. si lancem.

Notatus licet sacramentum loco precij esse videatur: vel licet obtineat vim transactionis: vt infra de iureiur. l. j. hic tamen non. & hæc vera sunt, nisi postea nihilominus condemnentur: vt infra de iureiur. l. nam postea. §. si damnentur.

Innocentiam. Not. iureiur. innocentiam approbari: vt hic, & infra de iureiur. si duo. §. idem Iul. & sic est arg. quod de suspicione debeat quis satisfacere: vt C. de his qui ad eccle. cōsu. l. p. r. §. penultimo.

Mandati condemnatus, scilicet directa, non contraria actione: vt j. §. fina. nisi in casu: vt in fine huius. §. Item hoc quando per dolum: vt in act. tutelæ dixi. §. eo. l. j. §. qui pro socio. Accursius.

Non prestat. noli repetere omnia supradicta, scilicet verbis edicti notatur. nam verbis edicti in contraria non infamatur: vt s. eod. l. j. §. qui pro socio. Dic ergo, sed is qui & c. scilicet infamatur non verbis edicti: sed per sententiam damnatur enim propter fraudem. sic & j. de Carbo. edic. l. scriptus heres. Accursius.

Si te condemnauero, id est condemnari fecero. sic C. de susp. tu. l. pietatis. & infra de cap. dem. l. nam &. & infra de admi. tu. l. si tutor condemnatus. Accursius.

Male, id est dolose: alias non infamaretur. r Potest, tanquam ipse sit tutor vel socius, etiam si dolus committatur: sed vt alias gestor: & ideo non infamatur cum solæ istæ quatuor causæ infamant de dolo damnatum.

s succedit nisi in societate vestigialium: vt infra pro socio. l. adeo. Sed quomodo magis succedit in mandato quā socij vel tutoris heres: nam sicut mandati heres tenetur exequi: ita & socij heres quæ cōpleta non sunt: vt j. pro socio. l. heres socij. & l. verum. §. patri. & l. actione. §. morte. Item heres tutoris: vt infra de fideiuss. & nom. & heredi tuto. l. cum ostendimus. in princip. quæ est cōtra: Respō. quod heres tutoris vel socij nō est tutor vel socius: vt in supradictis legibus pater, vnde magis alieno quā suo nomine dānari videtur. at heres mādatorij vel depositarij est mādatorius vel depositarius, ea (vt credo)

i Inhumanum, & legi & euangelio contrarium: vt pater de seruo nequam cui omne debitum est dimissum, & in Pater noster, vbi dicit: Demitte nobis debita nostra & c. Et sic not. quædam gratis licere, quæ non gratis non licent: vt hic, & j. de iur. fil. l. in filii. & ad l. Iuliam de vi publ. l. qui cœtu. §. qui vacantem. & j. ad l. Iuliam de adul. l. mariti. §. plebitur. & j. quod me. cau. l. isti. in prin. & j. de condic. ob tur. cau. l. fin. & C. eo. l. non damnatos.

Qui iussu pratoris, Quid si iussu delegati iudicis? Respon. lo. secus videtur, quia non importat necessitatem iussus eius super quibus non est delegatus, & ideo dicitur ipsum nil agere: vt C. si a nō compe. i. l. i. Videtur tamen contra: quia nec ordinarius potest iubere transigere, sed hortari: & sic etiam delegatus potest. Item quid in arbitrio? Respon. ibi forte secus: quia nō infamat: ergo nec ab infamia excusa

Gratis quæ dā licent, quæ alijs nō licent.

Edicti.

Vide per Archid. in ca. omnib. 2. quæ st. 4.

(vt credo)ratione, quia eodē modo omnino tenetur quo defunctus in deposito de dolo & lata culpa: vt j. depositi. si duo. & in mandato de dolo, & lata culpa, & leui, & leuissima. sed in herede tutoris falsum est: vt C. arb. rur. l. quicquid. & C. de here. tur. l. j. Item falsum est in herede socij, quod tenetur vt socius, qui de solo do-

lo tenetur. vt j. pro socio. l. heres socij. aut si plus tenetur, in tantum tenetur ad plus quantum diligens est in suis: quod dissimile est ei ad quod defunctus tenebatur defunctus enim forte fuit negligens, heres verò diligentissimus. Acc.

a In es alienum. vt soluitur: vt j. pro soll. actione distrahitur. §. morte. b Non erit infamis, nisi in casu: vt §. ea. l. §. man dati. Sed quid si & alias fieret perfidia: an semper damnatus fiet infamis? Quidam sic: Io. contra: quia in dubijs pœnæ potius mollienda sunt quam exasperanda: vt infra de pœ. l. interpretatione. & odia restringenda: vt infra de lib. & posthu. l. cum quidam. & quia non differunt directæ à contrarijs: qđ prator voluit, vt scilicet differant: vt supra eod. l. j. §. qui pro socio.

c Calculo. id est computatione. q. d. si contraria conuentus dicat se velle computare quod debet reddere, nō est perfidia: vt hic, & j. de dolo. Sabinus. & j. depositi. l. ei apud quē. j. respon. quia calculus vix etiā per iudicem (vt hic subiicit) expeditur: vt j. de rei vin. l. quæ de tota. §. incertæ. sed conuentus directæ, perfidē agit si non seruat quod conuenit. d Fere. id est vix. potest tamen videndo rationes cum die & consule: vt notauit §. de eden. l. j. §. rationes. & argu. j. de rei vin. l. quæ de tota. §. j.

In actionibus. CASVS. Si quis transigat super actione pro socio, vel mādati, vel tutelæ, vel depositi, non erit infamis: quamuis si condemnaretur, esset infamis. sed si paciscatur in actione vi bono. raptō, vel iniuriarum, vel de dolo, vel furti: esset infamis Viuianus.

f Famose sint. s. quædam: vt §. in l. j. §. qui pro socio. Superioribus. id est furti, vi bonorum raptorum, & iniuriarum, de dolo malo: in quibus non solum damnatus, sed etiā pœnus infamatur: vt §. eod. Athletas. §. fin.

G Enero. CASVS. Dicitur est §. e. tit. l. j. §. qui eam. quod si pater mulieris scierit generū suum, id est maritum filix suæ esse mortuum: & intra tempora luctus eam nuptijs tradiderit, efficietur infamis. hoc meritō dictum est, quia ignorans non debet puniri. §. S E D C V M. Annus intra quem mulier nubere non debet, currit etiā ignorantem ex die mortis mariti, cum continuus sit. sed si post annum cognouerit mulier maritum mortuum, poterit assumere vestem lugubrem: & eam statim deponere. Viuianus.

g Sciret. de proximo. h Ne ignorantia. scilicet facti. secus si iuris: vt j. eo. liberorū. §. notatur. Item not. hic ignorantia non puniunt: vt j. de trib. l. illud. §. si tamen. & j. de Publ. in rem act. l. cum. j. respon. & §. ij. & j. de actio. empt. tenetur. in prin. Sed arg. cōtra j. de pig. act. tutor. §. j. in fine.

i Ignoranti. l. locero. idē in muliere: vt statim subiicit. Acc. k Cedit. Nor. tēpus ignorantem cedere: vt & j. de iur. & fact. igno. l. j. in prin. in eo quod ibi in iure errat: vt j. de cond. insti. quæ sub conditione. §. si. Sed arg. cōtra insti. de excusa. tuto. §. qui autem. & j. de ædil. edic. l. cum sex. sed ibi fuit vitiale tempus, saltem quo ad principium.

l Legitimum tempus. s. anni: vt C. de secund. nuptijs. l. ij. §. j. Accurrius.

tantum in æs alienum a defuncti. Contrario iudicio damnatus non erit infamis: nec immerito. nam in contrarijs non de perfidia agitur, sed de calculo c, qui ferē d iudicio solet dirimi.

VII. PAVLVVS libro quinto ad Edictum.

In actionibus quæ ex contractu proficiuntur, licet famosæ sint e, & damnati notantur, attamen pactus non notatur: meritō, quoniam ex his causis non tam turpis est pactio, quam superioribus f i.

Hic incipit exponere tertiam partem edicti de his qui notantur infamia: p/o facti: & breuiter hoc dicit: Licetum est allegare ignorantiam ad commodam ignorantis. h. d. Iacobus Butr.

VIII. VLPPIANVS libro sexto ad Edictum.

Genro inquit mortuo, cum eum mortuum esse sciret: & ne ignorantia h puniatur. Sed cum tempus luctus continuum est, meritō & ignorantem i cedit k ex die mortis mariti. & ideo si post legitimum tempus l cognoscatur ei nubere, poterit intra annum nubere.

A m Lugubria. id est tristem habitum: forte nigras vestes: quod hodie est corruptum: vt C. eo. l. decreto. Sed nonne debet esse expectare diu: & tandem exigere sacramentum à nuncio: vt in authen. vt li. ma. & auia: §. illud quoque. vers. quod autem. colla. viij. quæ est contra? Solutio. hic erat certum quod erat mortuus: ibi dubium: & ideo ibi prædicta exiguntur.

V Xores. CASVS. Dicitur hic quod viri non coguntur lugere vxores. & secundum hoc, vxores est accusari casus: & viri nominatiui. Vel dic aliter hunc casum vt sponsa sponsum lugere non tenetur, nec cogatur.

IX. PAVLVVS libro quinto ad Edictum.

V Xores viri lugere non compellentur. Sponsi n nullus luctus est.

VI. IDEM libro octauo ad Edictum.

Solet à principe impediri, vt intra legitimum tempus mulieri nubere liceat o. Quæ virum eluget, intra id tempus sponsam p fuisse non nocet q.

XI. VLPPIANVS libro sexto ad Edictum.

Liberorum autem & parentum luctus impedimento nuptijs non est r.

Quando aliquid prohibetur propter plures rationes, sufficit quod una ratio prohibens vigeat, licet alie cessent: quia illa sola reseruat prohibitionis effectum. h. d. secundum Iacob. Butr. & alios.

Et si talis sit maritus, quē more maiorū lugeri nō oportet: nō posse eam nuptiū intra legitimum tēpus collocari. Prator enim ad id tēpus se

cedatur ei nubere, poterit intra annum nubere. Q V A L. Certum est quod mulier intra annum non potest nubere: vt dixi statim: sed bene potest contrahere sponsalia per verba de futuro.

o Liceat. & tunc non patitur pœnas quas patiuntur alie: vt C. de secund. nupt. l. j. sed post infamiam potest petere à principe remissionem: vt C. ad Tert. l. si qua. & in auth. de nup. §. penult. col. iij. & §. de postulan. l. j. §. de qua. Item facit contra §. de sena. l. fin.

p Sponsam. scilicet per verba de futuro.

q Non nocet. Ex hoc apparet quod est in vxore, non trahitur ad sponsam. & no. odia restringenda: vt j. de liber. & posthu. l. cum quidā. Item no. alicubi posse esse sponsalia, vbi matrimonium nō potest esse: vt hic, & j. de ritu nupt. si quis officium. Sed arg. contra j. de spon. l. oratio. Accurrius.

Lugere coguntur. Ratio: quia matrimonium contrahere possunt. E T S I T A L I S. Si mortuus sit qui non debebat tamen intra annum nubere non poterit, propter turbationem sanguinis. P O M P O N I V S. Si mulier intra annum pariat, poterit nubere. N O N S O L E N T. Planus est §. iste, nisi in fi. vbi dicitur quod si mulier post mortem viri intra annum nubat, infamis erit. N O T A T V R. Si mulier nubat intra annum, erit infamis: & ille qui eam ducit scietur, infamatur. excusor, si iussu patris mei aliquam ducam in vxorem, quæ duci non debet: pater autem meus infamatur: ego autem filius nō infamabor: imō si retineo eam postquam sui emancipatus, non ero infamis. Viua.

r Non est. vt j. cod. l. parentes. Accur.

s Non oportet. vt hostes & similes: vt j. ea. l. §. non solent.

t Prator enim bona est ratio. q. d. quæ est ratio in vxore mariti lugedi, scilicet turbatio sanguinis, id est feminis quæ nascitur ex quo marito nasceretur filius qui post septē menses vltique ad xj. à tempore mortis mariti nasceretur: vt hic, & C. de repud. l. consensu. §. hoc nisi. in fine. §. hæc eadē ratio & in nō lugendo locum habet: ergo idem ius statuendum est: vt hic, & j. ad l. Aquil. l. illud. Est & alia ratio in vtroque casu, scilicet ne qua maligna suspicio ex tali facto secundo viro præ-

Iste textus est mentis tenendus secundum Bal. ad hoc quod dicitur in vno capitulo legis non censetur repetitum in alio quotiens nō misit eadem ratio.

Ignoranti cedit tempus.

stetur: vt in authen. de restit. & ea que pa §. si. colla. quarta.

a Legitimum. scilicet annum. Accursius.

b Collocare. cum vir nō est lugendus, secundū Io. sed M. intellexit hunc. §. & in eo qui est lugēdus, & in eo qui nō: quasi efferret ratio de perturbatione sanguinis. sed hoc Io. non placet: quia non illa sola

est ratio, sed alia, ne mala suspicio oriatur: vt in authen. de restit. & ea que. §. fin. col. iij. alias secundū M. statim post quatuor menses a tempore mortis primi viri posset numerare: quia si extunc nubar, non poterit esse incertum filio nato ex quo virō sit natus: & hoc iure ciuili. sed iure canonico statim numerare potest mortuo primo viro: vt ij. quæstione v. cōsuluitis. §. hoc autem.

c Hostes. populi Romani: vt j. de cap. l. hostes.

d Perduellionis. qui aliquid in principem vel in rempublicam sunt moliti: vt j. de verb. significacione. l. quos nos.

e Suspendiosi. vt Iudas Iscariotes.

f Conscientia. s. commissi criminis: vt j. de bo. eo. l. si. Accursius.

g Si quis. infert ex §. & si talis. in principio.

h Collocauerit. intra tēpus luctus.

i Notabitur. nisi primò peperit: vt §. proximi. §.

k Non iuris. vt j. de iur. & fac.igno. l. ij. itē hoc in mare. in fœminis autem etiam iuris error excusatur: vt infra de adult. si adulterium. §. fratres. Itē no. contra id quod dicimus quem de culpa etiam lata non infamari, sed ob dolum

tatum: vt institui. de suspect. tutoribus. §. suspectus. & ignominiosus est etiam lata culpa, non dolum. sed illud habet locum cum per sententiam quis infamatur. hic autem ipso facto, & sine sententia.

l Nota. vt. ergo magis iubens.

m Dignus. velle enim non & vt infra de reg. iuris. l. velle. & l. ad ea. & infra ad legem Falci. si tacitum. sed hoc in atrocioribus fallit: vt j. de bo. dam. l. fina. in fi. & de actio. & oblig. l. feruus. Item no. obediēti parci: vt & §. eo. furti. §. qui iussu. Accursius.

n Passus. non solū qui iussit, sed & qui patitur: vt hic, & argu. infra de noxa. l. iij. in princ. & infra eod. l. quid ergo. §. j. Sed an qui patiente patre duxit, ita excusetur sicut qui eo iubente? Respond. non: quia & seruus qui domino patiente deliquit, factus liber tenetur: vt infra de noxa. l. iij. §. is qui. & sic vterque infamatur. Sed videtur quod iussus non excuset filium, cum cogi non possit: vt infra de ritu nupt. non cogitur. quæ est contra. Solu. licet non præcisè cogatur, habet tamen obedire.

o Vi iussu. Non notatur. imò videtur quod notetur: vt C. de incest. nup. l. qui contra. quæ est contra. Sol. ibi incestuosum erat: hic non. Item videtur quod hic filius non sit excusatus: vt j. de rit. nupt. l. non est. quæ est contra. Solu. ibi filius fuit volens: vel in alio casu dicit.

p Vid ergo. Casus. Hæc lex continuatur cū præcedēti. Pone ergo qd pater meus nō est passus ducere, quia nesciuit: sed ego duxi, & meo arbitrio: sed pater meus postquā sciebat, hoc ratū habuit. hoc casu nō erit pater meus infamis, §. i. q. v. s. Interfuit quis in quodā facto, quia sponndit Titius vt Berta esset vxor duorū: an infametur, quæritur. Et respon. qd non. Sed si hoc fecisset de filia, vt filia vxor esset duorum, vel pateretur: hoc casu infamaretur pater, vel si cō-

A sensu, vel passus est quod filius duas acciperet: similiter & hoc casu infamis erit. Nec refert an hoc fiat vno & eodem tempore, siue diuersis, dummodo in id tempus hoc concurrat. nam vtrobique infamatur pater. Item si quis acciperit sponsam alterius per verba de præsententi, tenetur ex sententia edicti. Sed pone quod Titius passus est quod filia nubat vni suo cōsanguineo, & etiam alij extraneo: nunquid Titius infamatur. Et respon. qd sic: & etiam ille qui ducit, infamatur. Ex compromissio. Ego & tu compromissum in arbitrio in actione madata, vel depositi, vel etiā in certo, vel famoso, dū tamen ciuilitur operatur. iste arbitri condemnauit. an erit infamis: Et respon. quod non: quia sententia arbitri non infamat. Quæntum. Facit iste. §. differentiam vtrum aliquis condemnatur per sententiam diffinitiuam: quo casu efficitur infamis: an iudex interloquatur, quo casu non sit infamis. Posna. Iudex credebatur me in partem honorum condēnare: relegauit me. dicitur hic quod videtur remittere mihi infamiam: & ideo non ero infamis. & hoc dicit iste. §. vsque ad ver. quāuis & c. Quæntum. Sed pone quod cum iudex condemnare me debebat in duplum, condemnauit me in quadruplum: nunquid releuor ab infamia? Et respon. quod non: imò ero infamis: quia pœna corporalis pro pecuniaria inflata releuat, imò remittit infamiam: pecuniaria vero non. C. r. i. m. Si conueni te crimine stellationatus, & conuictus es, eris infamis: puta si descendat ex actione famosa: vt pote doli, vel consimili: quia condemnatus inciuiliter infamatur.

p Retulit. Hic not. initium spectandum. quod dicit vt dixi. §. de orig. iur. l. j. Item not. quod rati habitio non trahitur retro. sic infra de acquir. her. si quis mihi bona. §. iussum. & §. de offic. proconsul. l. obseruare. §. si. & j. rem rat. habe. bonorum. §. fin. sed regulariter contra: vt C. ad Macedo. l. fin.

q Bina sponsalia. spondendo duobus de vna quod sit vtriusque vxor. Accursius.

r Constituisse. Not. qui patitur quod potest prohibere, ipse facere videtur: vt j. de noxa. l. tertia. & §. eod. liberorum. in fi. & C. de sa. san. ec. l. iubemus. §. æconomus. & j. de iure pat. ad digere. in prin. & j. eo. non alia. in fin.

s Accipiendum est. scilicet tantum.

t Cum ea. in ea nāque re non iuris effectus, sed animi destinationo cogitatur: vt C. de adul. l. eū qui. & C. de excu. tu. l. amplissimi. Et sic not. sufficere aliquid factū ad pœnā, vt sic de iure non teneat: vt j. de bo. lib. filius patroni. & j. de euic. si per imprudentiam. §. pen. & ad Turpil. l. destitisse. & de iure pa. ad digere. & ad Trebel. sed & si ante. & C. de lo. & condu. l. fi. Sed ar. contra. C. si man. ita fu. al. l. ea quidem. Accursius.

u Non potest. de iure ciuili.

x Fact non est. scilicet de iure naturali.

y Non facit. nam & ipse infamis esse potest: vt j. de arb. l. non distinguemus. §. Iulianus. in gl. famosa. Et sic no. quod de famosa etiam causa potest compromitti si ciuilitur agatur, nō si de delicto famoso. criminaliter: vt j. de arb. l. non distinguemus. §. Iulianus. Sed an si quis fuit coram arbitro confessus se fecisse furtum: sit infamis? Respon. non: cum nec sententia infamet.

B Vid ergo si non ducere sit passus, sed posteaquam duxit, ratum habuerit? vt puta initio ignorauit talem esse, postea scit? Non notabitur. prætor enim ad initium nuptiarum se retulit. Si quis alieno nomine bina sponsalia constituerit, non notatur, nisi eius nomine constituat, quem, quāme in potestate haberet. Certè qui filium vel filiam constituere patitur, quodammodo ipse videtur constituisse. Quod ait prætor: eodem tempore: non initia sponsaliorum eodem tempore factorum accipiendum est, sed si in id tempus concurrant.

C Cum autem factum notetur etiam si cum ea quis nuptias vel sponsalia constituat, quam vxorem ducere vel non potest, vel fas non est: erit notatus.

D Ex compromisso arbitri infamiam nō facit, quia non

Quando lex punit factum, non curatur de iuris effectus.

Quando consensus requiritur certo tempore: rati habitio sequens non retrotrahitur

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

¶ Bal. colli- git qd ubi- cūq; tēpus est de sub- stātia pœ- na vel de- licti, alio tē- pore factū vel ratum habitū non punitur. cō- cor. quod no. C. de pet. here. l. si post mortem. & infra de neg. gest. cū a- ctum.

signa

signa

signa

Sententia.

a *Sententia*. nam ex ea nō datur actio: vt C. de arb. l. j. nec exceptio: vt j. de arb. l. ij. nec cōmittitur euictionis stipulatio: vt j. de euc. l. si dictum. §. si compromifero. Accursius.

b *Pronunciatum sit*. scilicet per definitiuam sententiam.

c *Sine elocuta*. scilicet interloquendo: vt quia dixit vt ad frugem melioris vitæ rediret: vt C. eo. l. interlocutio. Vel dixit: malus homo es: vel similia: vt infra eod. l. ob hæc. & C. eo. l. verbū.

Et idem est si pater aliqua ignominiosa verba filio dixit: vt C. eo. l. j. & Lea quæ pater. & hæc est infamia facti. Idem si interdicto vnde vi, vel conditione furtiua quis etiam definitiue dānetur: quia tantum de facto, non de iure infamatur: vt infra de act. & oblig. l. cessat. & de vi & vi arma. l. neque vnde vi. Et huius infamiae duo sunt effectus. Primus, quia à dignitate repellit: vt C. de digo. l. ij. li. xij. nisi propter inopiam: vt infra de dec. l. generaliter. §. spu rios. item à querela: vt C. de inoffic. testa. l. fratres. Item not. hic quod quæ delibere sunt, magnum sortiuntur effectum: aliàs non: vt hic, & supra de transact. l. cum hi. §. si prætor. & infra de rebus eo. magis. §. non passim. & Cod. de repu. l. dubium. non est. & C. de sen. ex breuicu. re. l. fina. Accursius.

d *Pœna regulam ponit quam postea restringit.*

e *Debit.* pone exemplum in eo qui seruum tradidit castrandum: qui in dimidia parte bonorum punitur: vt infra ad legem Cornel. de sic. l. is qui seruum Item in eo qui exercuit causam criminalem intra duos annos, & nō conpleuit: quia in quarta parte bonorū punitur: vt C. vt intra cert. tēp. cri. quaest. ter. l. j. & ij. & hæc vera sunt quando hoc fuit expressum quod pro pecuniaria pœna imponat corporalem: alioquin vtraque imponetur, si tale esset notatur: vt supra vtrouque modo posset agi: vt in exemplo. C. de episc. audi. l. nemo. ij. Item in pœna stupri: vt in tit. de pub. iudi. §. item lex. in fin. §. & ita est mirabile quod hic in alio damnatur quàm aetum est.

f *De existimatione*, scilicet conseruanda. & dic transact. vt sic transactioe facta liberatur quis à debito: ita ab infamia duriori eximitur sententia. non tamen speciem transactiois per omnia tenet nam per transactioem notatur: vt supra eo. l. athletas. §. fin. cum hic euadat. Sed hic non super delicto, sed super fama videtur transactum. vel dic transactum videtur cum prætor: & ideo non notatur. vt supra eod. l. si furti. §. qui inllu.

g *Non conseruasse*. imò videtur quod sic: vt C. eo. l. furti. quæ est contra. Solu. hic deliquerat: ibi non, sed tantum res furti penes eum deprehensa fuit: vnde furti concepti ibi fuit damnatus durius quam debuit: & sic fama eius seruatur. sed Irn. & Pla. hanc reprobant: quia hæc actio furti concepti hodie sublata est: vt in tit. de oblig. quæ ex delict. nal. §. cōceptum. vers. sed hæc alij dicunt, vt M. damnatum furti ita demum infamem esse, si iuste sit damnatus: aliàs licet quo ad causam de qua agitur, sibi præiudicet: non tamen quo ad famam: vt ibi, & arg. infra de publi. iudi. l. generi. sed certe illud speciale est in patre, secus in alijs: vt hic, & infra. de fur. non potest. Tu dic quod in l. contraria fuit proposita rei vin. vel actio ad exhib. in qua delato sacramento in litem fuit multo plus iuratum quàm veritas esset. sic enim lata sententia secundum iuramentum non in famat.

h *Eum*. quem aetiori in pecunia debuit condemnare. sed in primo casu fisco.

i *Onerasset*. Sed quomodo potest pœnam iudex deminuerē vel augere, cū ex legis hoc pendeat potestate: vt j. ad Turpil. l. j. §. si autem. & ad muni. ordine. circa prin? Resp. hoc verū est post sententiam. sed in ipsa sententia potest vel minuerē ratione forte iuuentutis vel senectutis, vel quia sine dolo deliquerat: vt j. de pœ. si quis aliquid. ij. §. instrumenta. & l. absentem. §. fin. & l. respiciendum. §. delinquunt. & j. de mino. auxilium. §. j. & infra ad leg. Corn. de Fal. l. j. §. fina. & infra ad

A *leg. Cornel. de sic. l. iiii. §. j.* Vel augere. vt cum multis grassantibus opus est exemplo: vt j. de pœ. l. aut facta. §. si. Item qualiter in extraordinarijs potest augeri vel minui, cum nulla sit per legem statuta certa? Resp. referas te ad id quod fieri solet ex consuetudine de tali crimine: quod cum excefferis, dicaris augere vel minuerē: vt arg. j. de damno infect. l. finita. §. j. Et vt hoc plene habeas, dic quod pœna pecuniaria aucta vel minuta infamia nō aboletur: multo magis nō minuitur si pro corporali intelligatur pecuniaria. sed si pro pecuniaria imponatur corporalis, sine distinctione remittitur infamia, vt hic, & infra de pœnis. in seruatorum. §. fin. sed si pro corporali imponitur corporalis: aut maior, & tunc remittitur infamia: vt j. de decur. l. ad tempus. & ad munic. l. ordine. in princ. aut minor: & tunc si causa cognita, remittitur infamia: vt C. eo. l. & si feuerior. & l. si Posidonij. si sine causa cogitione, nō remittitur: vt supra. ca. l.

nam ex furto non manifesto in duplum cōueniri debuit. verū hanc rem existimationem ei nō conseruasse; quauis si in pœna non pecuniaria cum h onerasset, transactum cum eo videtur. Crimen stellionatus infamiam irrogat dānato, quauis publicum non est iudicium.

Licet quis damnetur suo nomine, & ex suo facto ex instantia cepta cum alio, non erit infamis.

XIIII. PAVLYS libro quinto ad Edictum.

Seruus cuius nomine noxale iudiciū dominus acceperit, deinde eūdem liberū & heredē instituerit: ex eodē iudicio damnatus, non est famosus: quia non suo

§. quantum. Si quæras an interim dum patitur maiorem pœnam vel minorem, tamen causa cognita sit infamis? Dico opific: si pœna ad certum tempus imponatur: vt prædicta l. & si feuerior. ibi, ex transactio tempore & c. si vero damnatus statim subeat pœnam: puta pro pecuniaria sustigerit: nec interim est infamis: vt in arg. contra. j. de pœ. l. in seruatorum. §. si. Sed si quærat an relegatus vel ab ordine motus veterem recuperet honorem, vel ad nouum aspiret? Distinguo, quia aut ex damnatione perpetua perpetuam subit infamia: quod ex prædictis colligi potest: aut temporalem. si perpetuam, ad nullum aspirabit honorem: licet contradicere videatur. infra de decur. l. generaliter. ij. & iij. respon. sed dic quod ibi loquitur vbi causa cognita minuta fuit pœna: & sic infamia. & sic respondebis ei quod est infra. ad l. Cornel. de fal. l. falsi. §. ordine. nam ibi ex eo crimine damnatus fuit quod perpetuam irrogare potest infamiam. Si temporalem, interim dum est infamis non aspirat: sed tempore transactio ad nouum non aspirabit: nisi tantum temporis expectauerit quantum caruit dignitate propter pœnam: vt infra ad munic. or. line. & de decu. l. ad tempus. & C. de his qui in exi. dari. l. ij. lib. x. Sed si veterem velit recuperare: aut vacat, aut non. si non, veterem non recuperat. & sunt hæc vera in relegato, & ab ordine moto. si autem vacat: aut fuit hic relegatus, aut simpliciter ab ordine motus. primo casu noua electione admittitur. secundo, scilicet si remotus ab ordine suo, iure recuperat: vt infra de decu. l. ij.

k *Publicum*. imò est priuatum: vt hic, & infra de cri. stel. l. j. sed videtur quod non infamet: vt infra de cri. stel. l. ij. quæ est contra. Solu. ibi dicit ipso iure non infamare. hic dicit infamare per sententiam, secundum M. & Bul. Sed tu dic secundum Io. distinguendum an cri. stel. descendat ex causa ex qua quis ciuilitate damnatus infamatur, vt ex dolo: vt infra de cri. stel. l. ij. vt patet per multa exempla. infra de dolo. quo casu infamat, vt hic. an nō infamaretur ciuilitate condemnatus: & tunc nec de hoc crimine damnatus infamatur, vt in locum contraria pigneraticæ actionis: vt infra de pig. act. tutor. §. contrariam. & tunc hoc non infamat: vt in l. contraria. & probatur hæc solutio infra de public. iudic. l. infamem. Accursius.

Seruus. §. CASVS. Nomine serui mei Stichi me noxaliter sconuenisti: & lite contestata mecum, decessi: & illum seruum mihi heredem institui. & cum esset heres meus, profectus fuit causam, & condemnatus etiam. an efficiatur infamis, queritur. Et respon. quod non infamatur. Viua.

l *Non suo*. sed defuncti. & est bona ratio: vt j. eod. l. furti. §. si quis alieno. contra enim videbatur: quia propter suum factum fuit damnatus: vt j. mand. l. Papinianus. sed & cum illa erat accessoria, & sua erat principalis, videtur domini obligatio extingui: vt j. de fideiul. l. generaliter. Resp. quod dā, hic vtraque est principalis, vnde nulla tollitur: vt j. de dolo. re. si duo. Sed tu dic quod hic principalis erat naturalis tantū. vnde nō tollitur

Iudex an possit pœnā augere vel minuerē.

tollitur: vt j. de fideiuf. heres. §. quod si hic seruus. Sed nonne & hic ex sua persona poterit cōueniri, & erit infamis? Dic quod sic: vt in i. de noxa. §. omnis autē. siue non fuit aliquid inchoatum contra dominum: siue fuit, & velit dimittere. sed vtraque non potest, cui dentur ad idem.

Notatur. } C A S V S

Notatur. } C A S V S. Berta ex viro suo mortuo se pregnantem dicebat, & bene sciebat q̄ pregnantis non erat. si quidē conueniatur act. in factum ab his quorū interest, & condemnatur, & ipsam calumnie causa in possess. missa iudex pronūtiat, erit infamis: quia calumniōse missa fuit in possess. Hęc vera sunt si fuit sui iuris. Sed pone quod crederet se esse pregnantem, cum non esset: hoc enim casu non erit infamis. Idem in patre si pater patriar filiam mitti in possess. nomine ventris & calumniōse: erit pater infamis si condemnatur.

a Pregnantem. sciens se non esse pregnantem: vt j. si mul. ven. no. in pos. l. j. §. per calumniam.

b Debuit enim coēcere vi. non vi, sed actione in factum quāti interfuit ei qui experitur. sed si filiafamsit, dabitur in quantum ad patrem pernenerit: vt infra si mu. ven. no. in pos. l. j. §. j. vsque in fin. l. & l. seq. in fin. Et not. hic non impune prætorem decipi: vt hic, & infra de interrog. actio. de ætate. §. §. qui tacuit. in fine. §. Accursius.

c Facit. si enim in potestate fuit, tunc dic vt j. l. non alia.

d Non alia. Pronūtiatum. nō enim sufficit calumniatum, nisi & sit pronūtiatum: vt hic, & supra eod. l. athleticas. §. calumniator.

e Passus est. Not. patientiam haberi pro præcepto. vnde dicit canon, negligere cum possis perturbare peruersos &c. & ad hoc s. eod. l. liberorum. §. fin.

f Nominē. sed ipsa videtur excusari cum pater iubet: non tamen cum patitur: arg. s. eod. l. liberorum. in fi. Accursius.

g h i Irrogari. imō damnatus ex instigatione est infamis sicut ipse accusator: vt j. ad Turpil. l. j. §. incidit. quæ est cōtra. Sol. hic interlocutoriē fuit damnatus, & sine causæ cognitione ibi definitiue, & cum causæ cognitione: arg. s. eod. quid ergo. §. quantum. & C. e. l. verbum. & l. interlocutio. Alij dicunt, non notatur instigator. s. ex verbis senatuf. conf. Turpil. vt hic: sed ex sententia siue mente sic: vt ibi dicit. Vel dic. mandator indistinctē tenetur, sed instigator ita demum si dat probationes, & instituat libellum accusatoris, & promoueat accusationem: non aliās. vt hic subiicit, & in l. contraria. Accursius.

i Exhortatur. No. qui exhortatur, nō mandat: vt hic: qui mo-

nomine condemnatur: quippe cum initio lis in eum contestata non sit.

Ea que non est pregnantis, si vt pregnantis per calumniam in possessionem mittatur: per sententiam infamatur. Bartolus.

xv. VLP IANVS libro octauo ad Edictum.

Notatur, quæ per calumniam ventris nomine in possessionem missa est, dum se adseuerat pregnantem a,

xvi. PAVLVVS libro octauo ad Edictum.

Cvm nō pregnantis esset, vel ex alio concepisset.

xvii. VLP IANVS libro octauo ad Edictum.

Debuit enim coēceri b, quæ prætorem decipit. Sed ea notatur, quæ cum suæ potestatis esset, hoc facit c.

Pœna infamie imponitur ratione calumnie, non ratione erroris: quod tene mē. tj. Baldus.

xviii. GAIVS libro tertio ad Edictum Prouinciale.

Ea quæ falsa existimatio- ne decepta est: non potest videri per calumniam in possessione fuisse.

xix. VLP IANVS libro octauo ad Edictum.

Non alia autem notatur, quā ea de qua pronūtiatum d est calūniæ causa eam fuisse in possessione missam. idque & in patre erit seruandum, qui calūniæ causa passus est e filiam quā in potestate habebat, in possessionem ventris nomine f mitti.

Verba iudicis vituperiosa, causa cognita non prolata infamiam non irrogant.

xx. PAPINIANVS libro primo Responsorum.

net, non mandat: vt j. man. idemque. §. si quis. Item qui commendat, non mādāt: vt j. eod. tit. si verō non remunerandi. §. cum quidam. qui persuadet, nō mandat: vt j. de positi. l. j. §. idē Pompo. qui consulit vel permittit, non mandat: vt j. de leg. ij. cum pater. §. mando filix. qui demonstrat, vt proxeneta, nō mandat: vt infra de proxene. l. ij. Accursius.

Ob hęc verba sententiæ g præfidis prouincie, Callido commento videris accusationis instigator fuisse: pudor potius oneratur, quā ignominia videtur irrogari. h non enim qui exhortatur, i mandatoris opera fungitur. k

Duas lecturas habet, secundum primā h. d. si fides attestationibus non est habita, non quia testes falsum dixerunt, testes non infamantur. h. d. Sed secundum aliam lecturam summa sic: Sensitua lata cum producente falsos testes, non potest testibus infamiam irrogare. Bartolus.

xxi. PAVLVVS libro secundo Responsorum.

Lucius Titius crimen l intēdit Gaiō Seio, quasi iniuriam passus: atque in eam rem testationem m apud præfectum prætorio recitauit. præfectus fide non habita testationis, nullam iniuriam Lucium Titium passum esse a Gaiō Seio pronūciavit. Quæro, an testes quorū testimonium reprobaturū est n, quasi ex falso testimonio inter infames habentur. Paulus respondit, nihil proponi cur hi de quibus quæritur, infamium loco haberi debeat. o t cum nō oporteat ex sentētia siue iusta siue iniusta pro alio habita, alium prægrauari. p

Breuitē h. d. secundū primam lect. Ex e. autio pœna corporalis ex causa famosa, infamiam irrogat: licet sententia non præcepserit. h. d. secundum aliam lectiōnem hoc intendit: Si in executione imponitur pœna corporalis pro pecuniaria, infamiam non remittitur. Baldus.

xxii. MARCELLVS libro secundo publicorum.

Ictus sustiū infamiam nō importat: sed causa ppter

stingue cum quis iurat: si quidem de præfenti vel de præterito, puta rem suam esse vel fuisse: & tunc non notatur: vt colligitur ex duabus legibus: vt infra de cri. stel. l. ij. in fi. Sed argu. contra. in authen. vt lice. ma. & auia. §. quia verō. vers. quod autem a nobis. colla. octaua. & ar. in auth. vt lit. iu. §. si quis autem litigantium. colla. nona. sed in authen. non dicitur quod sit infamis: sed tamen punitur. aliās pro peritio hic non punitur quo ad infamiam. & in hoc est contra. Si autem de futuro quidem iurat, non fit infamis, nisi & contra sacramentum & contra pactiōnem veniat: puta iurauit quid se daturum vel facturum vt in l. contraria, si quis maior. alioquin si iurat quod hodie comedet carnes: non ita. Sed si querat an omnis peritius repellatur a testimonio? Dico q̄ sic: quia præsumitur a aliās facile pererare: vt j. de accus. si cui. §. iisdem. & de sena. l. Calsius. & in Lombarda. in vt. de testib. & adde quod no. C. de nup. imperialis §. præfenti in glo. omni macula.

p Prægruari. ad plenum præiudicium: fit tamen qualequale præiudicium: arg. j. de app. l. sententia. quæ est contra.

q Ictus sustiū. Pone casū in fure ducto ad prætorē, q̄ fuit iussus verberari sine causæ cognitione: & sine sententiæ definitiue prola-

Mādare nō videtur qui exhortatur & monet.

Lucius Titius. Accusauit te de iniuria, & induxi duos testes: & apportauit scripturam, in qua scripti erant illi testes ad probandum. si quidem illi scripturæ vel illis testibus non credatur, & repellantur: an efficiantur infames, quæritur. Et respon. quod non. Viuianus.

l Crimen. id est criminalem accusationem iniuriarum. m Testationem. id est scripturā comprehendentem dicta testimonium. n Reprobatum est. expressē: vt quia dixit, non adhibeo eis fidem: quia falsi sunt. Vel tacitē, vt quia eorum dicta non secutus est. o Debeant. sed quare non, cum siue expressē siue tacitē sint reprobat, habeatur pro falsis: vt C. de fid. infest. l. si. §. si. & infra de procu. l. Pomponius. §. sed & is. in fine. §. & C. de ord. cog. l. si de hereditate. quæ sunt ar. cōtra: Respon. potuit esse quod non adhibuit fidem: non quia essent falsi: sed quia non dixerunt planē factum. Vel dic. quod licet quis peritius sit expressē vel tacitē habitus, non sequitur tamen quod sit infamis: vt hic. Sed contra: vt C. de transac. l. si quis maior. vbi dicit peritiorum infamem. Sed dī-

do non. de quo tu vi. de. gl. no. in c. quicunq; & in c. m. fames. 3. q. 7. Barr. & omnes in l. si quis maior. C. de trasac. Bol. b Cōcor. e. testinoniu. extra de testib.

f Cōcor. gl. vnica in princ. in ea. super eo. de electio.

a Bald. hic reputat in sū glo. meliorem de iure, ad hoc an et quādo peritius sit infamis & quando non. de quo tu vi. de. gl. no. in c. quicunq; & in c. m. fames. 3. q. 7. Barr. & omnes in l. si quis maior. C. de trasac. Bol. b Cōcor. e. testinoniu. extra de testib.

353

Prætorem fallere non acet.

Patientia pro præcepto haberi.

prolatione : quia deprehensus erat in facinore ab officialibus: vel erat notorium: vel ipse extra iudicium confitebatur. talis quidem ictus non facit eum infamem: sed causa propter quam passus est ictum, simul cum ictu: si tamen sit talis ex quo damnatus vel pactus fieret infamis: vt sic in furto: vt hic, & C. eo. fustibus. & s.

eo. athletas. s. si. extra iudicium ideo dixi, quia si in iudicio confiteretur ordine iudicario conuentus vel accusatus, ipsa confessione esset infamis: vt s. eo. quoniam. & argu. j. de interrog. act. l. j. in fin. non tamen pro condemnato habetur: immo danda est sententia: vt j. de custo. reo. si confessus. Item potest poni in cri. stel. quod quandoque ex actione famosa descendit: vt ex dolo: vt j. de dolo. si legatarius. & infra de cri. stel. l. iij. in princ. hoc ergo casu verberatus ex ea causa erit infamis, non ex ictu. sed ex causa vna cum ictu. Sed videtur quod huiusmodi ictus non infamet: vt C. eo. l. nullam. quae est contra. Sol. ibi non suberat causa: immo fiebat ibi quaestio vt veritas erueretur: vt in l. j. C. eod. titu. hic in poena impositione ob delictum aliquod. Et ita est hic casus vbi ex genere poenae quis infamatur. Et sic not. quod quandoque infamatur quis per sententiam: quandoque ipso iure: vt supra. l. j. quandoque ex genere poenae: vt hic. si autem de publico iudicio quis damnatur, infamis est: vt infra de pub. iudic. l. infamem. nisi in casu: vt infra de pub. iud. l. fina. Item potest intelligi haec lex in damnato actione furti, & postea verberato, quia verbera non faciunt infamem, sed sententia prius lata. Item est contra huic l. supra. tit. j. imperator. In eo quod hic dicit inspicere causam propter quam ictus imponitur. Solu. ibi grauior est poena imposita quam debet: & ideo eo reuerso non habetur distinctio pro quo crimine sit exilium irrogatum: sed vbi non grauior, habetur distinctio secundum quosdam: vt hic. Item contra. infra de var. cog. l. pen. Solu. vt ibi. Accursius.

a Generibus poenarum. quod dixi in poena ictus, idem in similibus.

b Parentes. Voluerit. est ergo talis luctus voluntatis, & non necessitatis. Azo vt hic, & s. eo. l. liberorum. j. respon.

c Imperator. C. A s v s. Si aliqua mulier fuit meretrix in seruitute: si facta libera caste viuat, non nocet ei meretricium factum in seruitute.

d Factum. non omne punitur illicitum. Io. Item s. eo. Athletas. s. Pomponius, contra. Sol. vt ibi.

e Xheredatum. C. A s v s. Filius si exheredetur a patre, vel ad eum hereditas paterna non peruenit: casu vtroque filius lugebit patrem & matrem: sed secundum sui animi motum: non enim cogitur. S. i. q. v. i. s. Si maritus alicuius mulieris moriatur in bello: lugebitur ab vxore.

f Placuit. pro motu animi sui: vt s. eo. l. parentes.

g Si quis in bello ceciderit. qui per gloriam viuere intelligitur: vt instit. de excusatione tut. in princ. Accursius.

h Lugebitur. ab vxore.

i DE PROCVRATORIBVS ET defensoribus.

Quia procuratores similes postulatores sunt: ponit de procuratoribus post titulum de postulando. Sed quid differt hic titu. ab illo man-

quam id pati meruit, si ea fuit, quae infamiam danato irrogat. In ceteris quoque generibus poenarum eadem forma statuta est.

XIII. VLPIANVS libro octauo ad Edictum.

Parentes & liberi vtriusque sexus, nec non & ceteri adgnati vel cognati, secundum pietatis rationem, & animi sui patientiam, prout quisque voluerit lugebunt. Qui autem eos non eluxit, non notatur infamia.

Infamia contracta in seruitute, aboletur per libertatem. Baldus.

XIII. IDEM libro sexto ad Edictum.

Imperator Severus rescriptit, non obfuisse mulieris fame eius quastum in seruitute factum.

XXV. PAPIANVS libro secundo Quaestionum.

Xheredatum quoque filium luctum habere patris memoriae placuit. Idemque & in matre iuris est, cuius hereditas ad filium non pertinet.

Si quis in bello ceciderit, et si corpus eius non comparereat, lugebitur.

DE PROCVRATORIBVS & defensoribus. TITVLVS III.

Primo ponit quid sit procurator. secundo, ad quae potest constitui procurator. tertio,

ad quid est utilis. quarto, qualiter constituitur procurator. quinto, per quem constituitur. sexto, quis constituitur procurator. septimo ponit de effectu constitutionis procuratoris. secunda ibi, procurator autem. tertia ibi, vsus autem. quarta ibi, dari autem. quinta in l. filiusfamil. s. i. sexta in s. ipse quoque. septima in s. procuratorem. & de illa vlti. tractatur vsque ad finem titu.

I. VLPIANVS libro nono ad Edictum.

Rocurator est, qui aliena negotia mandatu domini administrat. Procurator autem vel omnium rerum, vel vnus rei esse potest, constitutus vel coram, vel per nuncium, vel per epistulam: quamuis quidam (vt Pomponius libro vicimo quarto scripsit) non putent vnus rei mandatum suscipiendum procuratorem esse: sicuti ne is quidem qui rem perferendam, vel epistulam, vel nuncium perferendum suscepit, proprie procurator appellatur. Sed verius est, eum quoque procuratorem esse, qui ad vnam rem datus sit. Vnus autem procuratoris perquam necessarius est: vt qui rebus suis ipsi supereffe vel nolunt, vel non possunt, per alios

to, habet locum. j. tit. ij. Item ideo domini, vt remoueat tutores vel curatores, & praelatos Ecclesiarum, & administratores ciuitatis, & similes qui alios non possunt facere procuratores nisi lite contest. vt j. l. nec ciuitatis, & C. eo. l. neq. & l. procuratoribus. fallit in procuratore in re sua, qui etiam ante lit. cot. facit aliu procuratorem: vt C. de dona. illa. Sed an possunt facere procuratorem, vt possit aliu facere procuratorem: Arg. q. sic. j. de ser. rust. praed. cu essent. s. j. & j. quod cuius. vniu. l. item eorum. s. si decuriones. quod potest esse veru, si dixi q. faceret certu: vt j. l. ij. Sed none etiam seruus facit procuratorem: & t. seruo me non est dominus: vt j. e. seruu quoque: Respo. illud ad negotia: sed hic loquitur ad iudicia. na procurator, tutor, & similes possunt facere procuratores ad negotia: vt j. man. si procuratorem. s. si quis. Itē none hic corrigitur quod de praelato dixi: nam causa monasterij videtur agi posse per procuratorem: vt in auth. de sanc. epif. s. si quando, col. ix. sed dico procuratorem pro syndico poni. Quod autem subijcit, administratorem vel administranda suscepit: vt j. man. l. si remunerandi. s. j. & subaudijs gratis, nam mercede interueniente erit locatio: vt j. man. l. j. vel illicitum commercium: vt s. de pac. sumptus. i. Vel omnium. & facit ad hoc vt vnus rei & pluriu possit fieri procurator: vt j. man. l. si veru non remunerandi. s. contrario. & C. eod. tit. l. si procurator. & j. de solu. l. vero.

k Vel per nuncium. id est per nunciationem.

l Sed verius. vtrumque corrigitur. nam vnus rei esse potest. itē vnus nunciationis: vt hic, & j. depof. l. j. si te rogauero. Sed differunt in officio exequedo. nam procurator vnus rei in sua persona concipit contractum: vt j. de const. pec. l. eu. s. i. l. ian. sed nuncius eius in persona domini: vt vendis illi domino: vt j. de const. pec. l. qui autē. s. si. & l. licet. Accursius.

m Rebus suis. id est causis suis.

n Vel nolunt. No. regulā vt quod ipse agere potest, per procuratorem

A dati in s. r. respon. in duobus: quia hic de procuratore ad iudicia loquitur: nisi in quibusdam legibus: vt infra eod. l. procurator. pu. & l. seq. sed ibi loquitur ad negotia. Item hic de officio procuratoris: ibi de actione mandati principali: licet & hic de actione, & ibi de officio secundario quandoque mentionem faciat.

Ad quid est utilis. quarto, qualiter constituitur procurator. quinto, per quem constituitur. sexto, quis constituitur procurator. septimo ponit de effectu constitutionis procuratoris. secunda ibi, procurator autem. tertia ibi, vsus autem. quarta ibi, dari autem. quinta in l. filiusfamil. s. i. sexta in s. ipse quoque. septima in s. procuratorem. & de illa vlti. tractatur vsque ad finem titu.

I. VLPIANVS libro nono ad Edictum.

Rocurator est, qui aliena negotia mandatu domini administrat. Procurator autem vel omnium rerum, vel vnus rei esse potest, constitutus vel coram, vel per nuncium, vel per epistulam: quamuis quidam (vt Pomponius libro vicimo quarto scripsit) non putent vnus rei mandatum suscipiendum procuratorem esse: sicuti ne is quidem qui rem perferendam, vel epistulam, vel nuncium perferendum suscepit, proprie procurator appellatur. Sed verius est, eum quoque procuratorem esse, qui ad vnam rem datus sit. Vnus autem procuratoris perquam necessarius est: vt qui rebus suis ipsi supereffe vel nolunt, vel non possunt, per alios

to, habet locum. j. tit. ij. Item ideo domini, vt remoueat tutores vel curatores, & praelatos Ecclesiarum, & administratores ciuitatis, & similes qui alios non possunt facere procuratores nisi lite contest. vt j. l. nec ciuitatis, & C. eo. l. neq. & l. procuratoribus. fallit in procuratore in re sua, qui etiam ante lit. cot. facit aliu procuratorem: vt C. de dona. illa. Sed an possunt facere procuratorem, vt possit aliu facere procuratorem: Arg. q. sic. j. de ser. rust. praed. cu essent. s. j. & j. quod cuius. vniu. l. item eorum. s. si decuriones. quod potest esse veru, si dixi q. faceret certu: vt j. l. ij. Sed none etiam seruus facit procuratorem: & t. seruo me non est dominus: vt j. e. seruu quoque: Respo. illud ad negotia: sed hic loquitur ad iudicia. na procurator, tutor, & similes possunt facere procuratores ad negotia: vt j. man. si procuratorem. s. si quis. Itē none hic corrigitur quod de praelato dixi: nam causa monasterij videtur agi posse per procuratorem: vt in auth. de sanc. epif. s. si quando, col. ix. sed dico procuratorem pro syndico poni. Quod autem subijcit, administratorem vel administranda suscepit: vt j. man. l. si remunerandi. s. j. & subaudijs gratis, nam mercede interueniente erit locatio: vt j. man. l. j. vel illicitum commercium: vt s. de pac. sumptus. i. Vel omnium. & facit ad hoc vt vnus rei & pluriu possit fieri procurator: vt j. man. l. si veru non remunerandi. s. contrario. & C. eod. tit. l. si procurator. & j. de solu. l. vero.

k Vel per nuncium. id est per nunciationem.

l Sed verius. vtrumque corrigitur. nam vnus rei esse potest. itē vnus nunciationis: vt hic, & j. depof. l. j. si te rogauero. Sed differunt in officio exequedo. nam procurator vnus rei in sua persona concipit contractum: vt j. de const. pec. l. eu. s. i. l. ian. sed nuncius eius in persona domini: vt vendis illi domino: vt j. de const. pec. l. qui autē. s. si. & l. licet. Accursius.

m Rebus suis. id est causis suis.

n Vel nolunt. No. regulā vt quod ipse agere potest, per procuratorem

Rocurator est, qui aliena negotia mandatu domini administrat. Procurator autem vel omnium rerum, vel vnus rei esse potest, constitutus vel coram, vel per nuncium, vel per epistulam: quamuis quidam (vt Pomponius libro vicimo quarto scripsit) non putent vnus rei mandatum suscipiendum procuratorem esse: sicuti ne is quidem qui rem perferendam, vel epistulam, vel nuncium perferendum suscepit, proprie procurator appellatur. Sed verius est, eum quoque procuratorem esse, qui ad vnam rem datus sit. Vnus autem procuratoris perquam necessarius est: vt qui rebus suis ipsi supereffe vel nolunt, vel non possunt, per alios

to, habet locum. j. tit. ij. Item ideo domini, vt remoueat tutores vel curatores, & praelatos Ecclesiarum, & administratores ciuitatis, & similes qui alios non possunt facere procuratores nisi lite contest. vt j. l. nec ciuitatis, & C. eo. l. neq. & l. procuratoribus. fallit in procuratore in re sua, qui etiam ante lit. cot. facit aliu procuratorem: vt C. de dona. illa. Sed an possunt facere procuratorem, vt possit aliu facere procuratorem: Arg. q. sic. j. de ser. rust. praed. cu essent. s. j. & j. quod cuius. vniu. l. item eorum. s. si decuriones. quod potest esse veru, si dixi q. faceret certu: vt j. l. ij. Sed none etiam seruus facit procuratorem: & t. seruo me non est dominus: vt j. e. seruu quoque: Respo. illud ad negotia: sed hic loquitur ad iudicia. na procurator, tutor, & similes possunt facere procuratores ad negotia: vt j. man. si procuratorem. s. si quis. Itē none hic corrigitur quod de praelato dixi: nam causa monasterij videtur agi posse per procuratorem: vt in auth. de sanc. epif. s. si quando, col. ix. sed dico procuratorem pro syndico poni. Quod autem subijcit, administratorem vel administranda suscepit: vt j. man. l. si remunerandi. s. j. & subaudijs gratis, nam mercede interueniente erit locatio: vt j. man. l. j. vel illicitum commercium: vt s. de pac. sumptus. i. Vel omnium. & facit ad hoc vt vnus rei & pluriu possit fieri procurator: vt j. man. l. si veru non remunerandi. s. contrario. & C. eod. tit. l. si procurator. & j. de solu. l. vero.

k Vel per nuncium. id est per nunciationem.

l Sed verius. vtrumque corrigitur. nam vnus rei esse potest. itē vnus nunciationis: vt hic, & j. depof. l. j. si te rogauero. Sed differunt in officio exequedo. nam procurator vnus rei in sua persona concipit contractum: vt j. de const. pec. l. eu. s. i. l. ian. sed nuncius eius in persona domini: vt vendis illi domino: vt j. de const. pec. l. qui autē. s. si. & l. licet. Accursius.

m Rebus suis. id est causis suis.

n Vel nolunt. No. regulā vt quod ipse agere potest, per procuratorem

Infamatur quis quandoque per sententiam, quandoque ipso iure.

curatorem hoc facere possit: vt hic, & j. de iniur. sed si vnus. s. idē Iulianus. & instit. per quas perso. agere pos. s. pe. quod fallit in illis tribus & super illis tribus. vt C. de l. pen. item in causis publicis: vt j. de pub. iudi. l. pen. s. ad crimen. item in actione populari: vt j. eo. licet. item seruus qui prouocat in libertate:

vt C. de affer. col. l. j. itē & circa negotia est istud quandoque. nam dominus per se nouū emphyreutam debet mittere in possessionem, non per procuratorem: vt C. de iure emphy. l. fina. s. pen.

Dummodo certus a sit, qui datus intelletur: & is si ratum habuerit. Furiosus non est habendus absentis loco: quia in eo animus deest, vt ratum habere non possit. b

possint vel agere, vel conueniri. Dari autem procurator & absens potest:

II. PAVLVVS libro octauo ad Edictum.

Dummodo certus a sit, qui datus intelletur: & is si ratum habuerit. Furiosus non est habendus absentis loco: quia in eo animus deest, vt ratum habere non possit. b

III. VLPPIANVS libro nono ad Edictum.

Item & ad litem futurā, c & in diem d, & sub conditione: & vsque ad diem dari potest.

IIII. PAVLVVS libro octauo ad Edictum.

ET in perpetuum. e

V. VLPPIANVS libro septimo ad Edictum.

Præsens habetur f & qui in hortis est:

VI. PAVLVVS libro sexto ad Edictum.

ET qui in foro g, & qui in vrbe, & in continentibus ædificijs:

VII. VLPPIANVS libro septimo ad Edictum.

ET ideo procurator eius præsentis * esse videtur.

Filiusfamilias potest constituere procuratorem ad omnia quæ ipse sine patre gerere potest. Bartolus.

VIII. IDEM libro octauo ad Edictum

Filiusfamilias h † & ad agendum dare procura-

compellitur præcisè accipere iudicium: vt j. eo. l. vel hereditas. Et nota q̄ multis modis dicitur quis absens secundū diuersos tractatus. vno vt hic, & j. de verb. sign. l. absentem. secundo quā iudicio abest: vt j. de fideicom. lib. l. nō tantum. s. senatuscon. ver. si. abesse. & j. de dam. infec. l. iij. s. abesse. &

Absens dicitur quis multis modis.

in auth. de test. s. pen. col. vij. Item tertio qui in alia est provincia: vt C. de præscr. long. temp. l. fi. Item quarto qui vocē alterius non potest exaudire: vt j. de ver. obl. l. j. in prin. Accursius.

ET qui in foro. scilicet rerum venalium: vel dic vbi redditur ius.

Filiusfamilias. CASVS. Dicitur hic quod filiusfamilias potest ordinare procuratorem, qui filij nomine agat siue in castrensi, vel quasi, vel actione iniuriarū: vel si pater est absens, & procurator patris defendit filiū. {HOC AMPLIUS.} Filium habebam: & isti filio meo facta est iniuria, auo eius absente, id est patre meo, nunquid possum constituere procuratorem, & agere nomine filij mei? Et respond. quod sic: quia auus eius. i. pater meus absens erat.

ET ad defendendum. DIXIT in principio huius legis q̄ filiusfamilias potest dare procuratorem ad agendum: hic dicit q̄ potest dare etiā ad defendendum. {SED ET FILIAFA.} Dixit de filiofamilias. hic dicit de filia: quæ filia potest procuratorem dare in act. iniuriarū absente patre: sed in act. de dote pater solus dabit procuratorem: nec est opus quod filia cō-

sentiat expressè. hæc vera sunt nisi pater sit malæ vitæ, vel nisi sit pater absens: quibus duobus casibus cum filia dotem repetere possit: vt infra sol. ma. si cum suo. poterit & procuratorem dare. {I P S E.} Dixit s. quod filiusfamilias. potest dare procuratorem: hic autem dicitur quod ipse filiusfamilias dari potest procurator. {P R O C U R A T O R E M.} Iste s. loquitur in procuratore rei, qui procurator suscipere cogitur iudicium: nisi in quibusdā casibus quos enumerauit ab illo. verū. verum. vsq; ad l. sed etiā. in illa, sed etiā. ponit casum vnū: immo licet procu. hanc exceptionem opponat, nihilominus cogitur suscipere iudicium, vt lis statim contestetur. & hæc omnia debent fieri cum causæ cognitione: vt in l. sed hæc. Viuia.

Inuitus procurator nō solet

sentiat expressè. hæc vera sunt nisi pater sit malæ vitæ, vel nisi sit pater absens: quibus duobus casibus cum filia dotem repetere possit: vt infra sol. ma. si cum suo. poterit & procuratorem dare. {I P S E.} Dixit s. quod filiusfamilias. potest dare procuratorem: hic autem dicitur quod ipse filiusfamilias dari potest procurator. {P R O C U R A T O R E M.} Iste s. loquitur in procuratore rei, qui procurator suscipere cogitur iudicium: nisi in quibusdā casibus quos enumerauit ab illo. verū. verum. vsq; ad l. sed etiā. in illa, sed etiā. ponit casum vnū: immo licet procu. hanc exceptionem opponat, nihilominus cogitur suscipere iudicium, vt lis statim contestetur. & hæc omnia debent fieri cum causæ cognitione: vt in l. sed hæc. Viuia.

Inuitus procurator nō solet

sentiat expressè. hæc vera sunt nisi pater sit malæ vitæ, vel nisi sit pater absens: quibus duobus casibus cum filia dotem repetere possit: vt infra sol. ma. si cum suo. poterit & procuratorem dare. {I P S E.} Dixit s. quod filiusfamilias. potest dare procuratorem: hic autem dicitur quod ipse filiusfamilias dari potest procurator. {P R O C U R A T O R E M.} Iste s. loquitur in procuratore rei, qui procurator suscipere cogitur iudicium: nisi in quibusdā casibus quos enumerauit ab illo. verū. verum. vsq; ad l. sed etiā. in illa, sed etiā. ponit casum vnū: immo licet procu. hanc exceptionem opponat, nihilominus cogitur suscipere iudicium, vt lis statim contestetur. & hæc omnia debent fieri cum causæ cognitione: vt in l. sed hæc. Viuia.

Inuitus procurator nō solet

sentiat expressè. hæc vera sunt nisi pater sit malæ vitæ, vel nisi sit pater absens: quibus duobus casibus cum filia dotem repetere possit: vt infra sol. ma. si cum suo. poterit & procuratorem dare. {I P S E.} Dixit s. quod filiusfamilias. potest dare procuratorem: hic autem dicitur quod ipse filiusfamilias dari potest procurator. {P R O C U R A T O R E M.} Iste s. loquitur in procuratore rei, qui procurator suscipere cogitur iudicium: nisi in quibusdā casibus quos enumerauit ab illo. verū. verum. vsq; ad l. sed etiā. in illa, sed etiā. ponit casum vnū: immo licet procu. hanc exceptionem opponat, nihilominus cogitur suscipere iudicium, vt lis statim contestetur. & hæc omnia debent fieri cum causæ cognitione: vt in l. sed hæc. Viuia.

Inuitus procurator nō solet

sentiat expressè. hæc vera sunt nisi pater sit malæ vitæ, vel nisi sit pater absens: quibus duobus casibus cum filia dotem repetere possit: vt infra sol. ma. si cum suo. poterit & procuratorem dare. {I P S E.} Dixit s. quod filiusfamilias. potest dare procuratorem: hic autem dicitur quod ipse filiusfamilias dari potest procurator. {P R O C U R A T O R E M.} Iste s. loquitur in procuratore rei, qui procurator suscipere cogitur iudicium: nisi in quibusdā casibus quos enumerauit ab illo. verū. verum. vsq; ad l. sed etiā. in illa, sed etiā. ponit casum vnū: immo licet procu. hanc exceptionem opponat, nihilominus cogitur suscipere iudicium, vt lis statim contestetur. & hæc omnia debent fieri cum causæ cognitione: vt in l. sed hæc. Viuia.

Inuitus procurator nō solet

sentiat expressè. hæc vera sunt nisi pater sit malæ vitæ, vel nisi sit pater absens: quibus duobus casibus cum filia dotem repetere possit: vt infra sol. ma. si cum suo. poterit & procuratorem dare. {I P S E.} Dixit s. quod filiusfamilias. potest dare procuratorem: hic autem dicitur quod ipse filiusfamilias dari potest procurator. {P R O C U R A T O R E M.} Iste s. loquitur in procuratore rei, qui procurator suscipere cogitur iudicium: nisi in quibusdā casibus quos enumerauit ab illo. verū. verum. vsq; ad l. sed etiā. in illa, sed etiā. ponit casum vnū: immo licet procu. hanc exceptionem opponat, nihilominus cogitur suscipere iudicium, vt lis statim contestetur. & hæc omnia debent fieri cum causæ cognitione: vt in l. sed hæc. Viuia.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

† Dic etiā inuito patre, cōcor. et bene facit ad hoc text. in l. quasi. tum. supra de in ius voc. text. in ca. qui gene. rali. s. nedum. de procu. in 6. adde Arch. in ca. Cyprian. 21. q. 3. Bald. in 6.

& utilitate alia cogere: vt j. de mu. & hono. l. si quis magistratus. & instit. de satisfda. tuto. §. penult. a Dari. vt hic, & C. eod. inuitus. & j. de reg. iur. l. inuitus. in prin. Sed datur quandoque inuito: vt j. de lib. cau. l. ij. que est contra. & infra de appel. non tantum.

Taciturnitas consensui non comparatur.

b Non probatur. Nor. taciturnitate consensui non comparari. sic & in seruitute imponenda: vt infra de ser. vrb. prædi. l. inuitum. idem in soluendo matrimonio: vt j. de rit. nupt. in eo iure. §. deinde. Item in furto: vt j. de furt. qui vas. §. veterat. Item in eo qui in pedire non potest: & in eo qui erubescit loqui: vt j. de furt. l. pen. Item in eo qui scit ius suum durare: vt j. qui. mod. pign. vel hypo. fol. l. sicut. §. non videtur. Arg. contra infra sol. mar. l. ij. §. voluntate. & C. de episc. & cle. auth. si seruus. & infra de regul. iur. qui tacet. Solu. vbi tractatur de aliquo obligando: habent locum prima arg. vbi verò de aliquo præiudicio tractatur, vel exceptione, habent locum sequentia. excipe a primo, infra ad munici. l. ij. & C. de filiisfam. & quæ admo. pater. l. j. lib. x. & j. de sponsalib. l. in sponsalibus. vel hoc generale, qui tacet, cõsentit: sed eius contraria sunt specialia. Vel dic vt no. j. de fur. qui vas. §. vetare. in glo. ignorat.

c Veterani. Isti sunt consecuti causaria vel honestam missionem, vt supra de infam. l. ij. §. ignominia. & dicuntur pagani iam, non milites: vt infra de castren. pecul. l. hereditate. §. j. Vel dic quòd miles est ille qui est in actu militia: vt C. loca. l. fina. Veteranus est miles qui est sine actu. & miles debet multa habere in se: vt j. quib. ex cau. ma. l. pen. & talis non potest esse procurator: vt hic, & C. eod. qui stipendia. & l. militem. etiam vtroque consentiente: vt iubiicit. vnde est arg. hic quòd non potest consensus partium de iure aliquid relaxare. sic §. de postu. l. quos. & in iuramento calumnia: vt C. de iura. calum. l. ij. §. sed quia. & in comparatione facienda ex priuata scriptura aliter quàm lex velit: vt C. de fide instr. l. comparationes. & in testificatione patris & filij: vt C. de testi. l. parentes. & ad idem. C. de inoff. test. si quando. argu. contra §. de feriis. l. j. & C. de pact. l. pen. sed dic hoc generale: superiora vero specialia sunt. Accursius.

d Prætermisum est. Not. quædam posse fieri tacite, quæ non possunt fieri expresse. sic §. de pact. si vnus. §. illud. & j. de reg. iur. l. actus. & l. expressa. Sed nonne iudex ex officio debet hoc facere: Videtur quòd non: vt §. de offic. præsid. illicitas. §. veritas. Sed dic contra: quia in litem hoc euenit: vt C. de tempo. & re. app. l. ij. §. fi. & de app. l. ampliore. §. ij. sed si ponas quòd tam ab eo quàm à partibus sit prætermisum, obtinet quòd hic dicitur: vt C. eo. ita demum. maxime quia exceptio est dilatoria: vnde ante litem contestatam debet proponi: vt j. eod. qui procuratorem. §. si quis. & C. de proba. exceptionem. & omnia quæ hic dixi in milite seculari, intellige in milite cælesti, vt procurator esse non possit: vt in auth. de san. episc. §. deo autem. ibi, aut procuratorem litis. & in glof. causis. col. ix.

e Persequitur. idè in clericis: vt C. de episco. & cler. l. placet. idè & in alio casu: vt j. de lib. cau. l. ij. §. militi. quia tunc pro-

daria. Inuitum accipere debemus non eum tantum, qui contradicit: verum eum quoque qui consensisse non probatur.

Veteranus potest esse procurator: miles non, nisi in duobus casibus: tamen tenet iudicium si non fuit repulsus ab inimico Bart.

Veterani procuratores fieri possunt. Milites autem, nec si velit aduersarius, procuratores dari possunt: nisi hoc tempore litis contestate quocumque casu prætermisum est: excepto eo, qui in rem suam procurator datus est, vel qui communem causam omnis sui numeri persequitur, vel suscipit: quibus talis procuratio concessa est.

Pro quo scienter dominus satisfecit, cogitur præcisè iudicium suscipere, nisi ex causa legitima excusetur. Bartolus.

Procuratorem ad litem suscipiendam datum, pro quo consentiente dominus iudicatum solui exposuit: prætor ait, iudicium accipere cogam.

Verum ex causa non debet compelli: vt puta inimicitia capitales interueniunt inter ipsum procuratorem & dominum: scribit Iulianus debere in procuratorem denegari actionem. Itè si dignitas accesserit procuratori, vel reipublice causa abfuturus sit:

IX. GAIVS libro tertio ad Edictum Prouinciale.

vt cogi possit: vt j. l. prox. sunt enim quidam qui cogi non possunt: vt §. de in ius vocan. l. ij. & C. eo. l. quicumque. **k** Sed etiam ex his causis, scilicet supradictis. **l** Cogendū. id est non subleuandum: siue nec subueniendū ei. tale est. j. de dolo. nō debet. in fi. Et not. hic quòd per procuratorem sit contestata litis: vt j. eo. per procuratorem. licet de calumnia non iuret: vt C. de iura. calum. l. ij. §. fin autem. **m** Res pereat. Not. quòd fieri non debet: tamen fit, si timetur fieri non posse teporis cursu: vt j. eo. mutus. §. fi. & j. de arbit. l. idem Põponus. §. fi. & j. de iud. sed & si restituar. §. x. diu. & j. de per. here. si bonæ fidei. & §. de feriis. l. j. & l. ij. in fi. **n** Sed hæc. quæ excusant vel cogunt procuratorem. Et not. quòd de duobus contrariis sit optimum temperamentū: vt hic, & §. de offi. procon. solent. §. fi. & j. e. mutus. §. fi. ibi. tamen in gl. fi.

o Causa cognita. nam poterit esse quòd parua erit hereditas, vel parum ægrotet. & idem in similibus. Accursius.

p I post. Quid differt hæc lab illo §. procuratorem. §. eo. filius? Respon. hic procurator satisfecit: ibi dominus pro eo. Vel dic quòd idem est casus: sed hic addit de stipulatione non committenda. Vel dic hic loqui in procuratore actoris. vel ibi fuit indistincte locutus, hic autem quando interueniunt postea.

q Inimicitia. vt j. e. l. nō cogendū. §. Sabinus. in prin. legis. Ac. **s** I defunctus. §. C A s v s. Tu me conuenire volebas: ego cõfisi tui procuratorem qui me defenderet aduersus te: & pro eo procuratore satisfecidi. Distinguitur. aut satisfecidi procuratore sciète: quo casu cõpellitur procurator suscipere iudicium, quauis

pria causa videtur esse: vt j. quādo app. fit. l. ij. §. pen. idem pro test dici in alio: vt j. de app. non tantum. & cum admittitur, puto in satisfactione, & in aliis vt aliū procuratorē se habere. **f** Suscipiendam. & sic est procurator rei. **g** Cogam. scilicet præcisè eum: vt hic, & j. eod. si defunctus.

A Ut si valetudinem, aut si necessariam peregrinationem habet:

x. VLP IANVS libro octauo ad Edictum,

V El hereditas superueniens eum occupet, vel ex alia iusta causa. hoc amplius, & si habeat præsentem dominum, non debere compelli procuratorem:

xI. PAVLVVS libro octauo ad Edictum.

S I tamen dominus cogi possit.

xII. GAIVS libro tertio ad Edictum Prouinciale.

S Ed etiam ex his causis **k** dicitur aliquando cogendum **l** procuratorem iudiciū accipere veluti si dominus præfens non sit, & actor adfirmet tractu temporis futurum vt res pereat. **m**

xIII. VLP IANVS libro octauo ad Edictum.

S Ed hæc **n** neque passim admittenda sunt, neque restrictè deneganda: sed à prætoris causa cognita **o** temperanda.

xIIII. PAVLVVS libro octauo ad Edictum.

S I post datum procuratorem capitales inimicitia **q** intercesserunt, non cogendum accipere iudicium: nec stipulationem ob rem non defensam committi, quoniā noua causa sit.

vt cogi possit: vt j. l. prox. sunt enim quidam qui cogi non possunt: vt §. de in ius vocan. l. ij. & C. eo. l. quicumque.

k Sed etiam ex his causis, scilicet supradictis.

l Cogendū. id est non subleuandum: siue nec subueniendū ei. tale est. j. de dolo. nō debet. in fi. Et not. hic quòd per procuratorem sit contestata litis: vt j. eo. per procuratorem. licet de calumnia non iuret: vt C. de iura. calum. l. ij. §. fin autem. **m** Res pereat. Not. quòd fieri non debet: tamen fit, si timetur fieri non posse teporis cursu: vt j. eo. mutus. §. fi. & j. de arbit. l. idem Põponus. §. fi. & j. de iud. sed & si restituar. §. x. diu. & j. de per. here. si bonæ fidei. & §. de feriis. l. j. & l. ij. in fi. **n** Sed hæc. quæ excusant vel cogunt procuratorem. Et not. quòd de duobus contrariis sit optimum temperamentū: vt hic, & §. de offi. procon. solent. §. fi. & j. e. mutus. §. fi. ibi. tamen in gl. fi.

o Causa cognita. nam poterit esse quòd parua erit hereditas, vel parum ægrotet. & idem in similibus. Accursius.

p I post. Quid differt hæc lab illo §. procuratorem. §. eo. filius? Respon. hic procurator satisfecit: ibi dominus pro eo. Vel dic quòd idem est casus: sed hic addit de stipulatione non committenda. Vel dic hic loqui in procuratore actoris. vel ibi fuit indistincte locutus, hic autem quando interueniunt postea.

q Inimicitia. vt j. e. l. nō cogendū. §. Sabinus. in prin. legis. Ac. **s** I defunctus. §. C A s v s. Tu me conuenire volebas: ego cõfisi tui procuratorem qui me defenderet aduersus te: & pro eo procuratore satisfecidi. Distinguitur. aut satisfecidi procuratore sciète: quo casu cõpellitur procurator suscipere iudicium, quauis

j. respon. nisi afferat causam, vt hic, & j. de arb. licet. sed videtur non præcisè cogi: sed sufficit committi stipulationem: vt j. eodem non cogendum. §. Sabinus. in prin. legis, que est contra. Sed hic consentiente procuratore dominus se grauauit. vnde fallit fidem duobus: domino & actori: ibi ipse procurator satisfecit: vel si dominus, non tamen eo consentiente: vnde & tunc sufficeret committi stipulationem: vt j. eo. si defunctus. ij. respon. Item alia ratione videtur non præcisè cogi: quia in factis condemnatio fit ad interesse, non vero cogitur præcisè quis facere: vt j. de re iudi. l. si quis ab alio. §. fi. & j. de ope. n. nun. l. stipulatio. §. si autem. quæ sunt contra. sed dic illud in gestis extra iudicia: hoc in iudiciis, vbi strictius agitur: vt arg. j. de verb. obl. inter stipulantem. §. j.

h Ut. Necessaria peregrinationem, quia de hereditate. l. j. idem in voluntaria: vt quia iur. ad sanctum Iacobum: vt j. eo. aut religionis.

i Vel hereditas. Præsentis, qui coepit abesse dato procuratore. Vel dic quòd dominus erat paratus defendere: vt j. eo. ante litem. Nec tamen auditur, nisi talis erat

quauis

† Isti res. allegat Ro. in suis sing. fol. 4. sing. c. in cuius decisione cõcor. & facta est tex. in l. licet. in fin. §. de arbit. Bolo.

Tacite quædam fieri possunt, que non licet facere expresse. Exceptio dilatoria ante lit. cõtest. proponi debet.

quamvis decesserim ante litē contestatā. aut ipso ignorante: quo casu nō cogitur iudiciū accipere procurator. iufficit tamē si clausula de defendendo cōmittatur. ¶ QVI AD. Rem aliquā tecum comunē habebam: constitui procuratorē vt illā rē diuidi peteret. Dicitur hic quōd iste videtur esse procurator actoris & rei i. videtur datus ad agēdum. & defendendum. & talis procurator fatidabit de rato, & de iudi. sol. viii.

Satisfactio pro procuratore presente praestita, facit vt mandatum morte domini non finiat: sed si pro absente & ignorante. Bartolus.

XV. VLP IANVS libro octauo ad Edictum.

Si defunctus sit dominus ante litem contestatā iudicatū solui stipulatione pro suo procuratore data, procurator compellendus est ad iudicium accipiendū: ita tamē, si hoc dominus sciente procuratore & non cōtradiciente fecit. Quod si aliter actū est inscium quidem procuratorem teneri, satis incivile est. Committitur autem ob rem non defensam stipulationis clausula.

Procurator datus in duplicibus iudiciis videtur fungi partibus actoris & res: ideo vtrinque satisfationem praestabit. Bartolus.

Qui ad cōmuni diuiduōs iudiciū datus est ad agendū, item & ad defendendum videbitur datus, duplici cautela interponenda.

Ante litem contestatam potest procurator liberē a domino reuocari: postea vero non nisi causa cognita. hoc dicit cum l. seq. r. que ad l. que omnia. Bartolus.

XVI. PAVLVS libro octauo ad Edictum.

Ante litē contestatā libera potestas est vel mutādi procuratoris, vel ipsi domino iudicium accipiendi.

XVII. VLP IANVS libro nono ad Edictum.

Post litē autē contestatā reus qui procuratorē dedit, mutare quidem eum, vel in se litem transferre a viuo

rem dominus remouere possit. Et no. quia quidā dixerūt hāc legē tantū in procuratore rei loqui, ar. huius literar. si iudiciū accipiēdi. sed hoc est falsum: immo loquitur tam in procuratore actoris, quā rei. & hoc dicitur expresse. j. e. quē omnia. in prin. quod eū verū. lo. Et casus huius l. est talis: Tu conuenire me volebas, procuratorē cōstitui ego re qui me defēderet. Dicitur possū hūc procuratorem remouere ante lit. contest. sine causā etiā cognitione: & ego dominus litigabo, vel constitū alū procuratorē. post lit. vero contesta. non possū illum remouere sine causā cognitione: sed causa cognita remouere eum poterō. & sicut ego possū remouere, sic & heredes mei possunt procuratorem remouere. Viuianus.

procuratore vel in ciuitate manente potest: causa tamen prius cognita. Non solū autem ipsi qui dedit procuratorē, hoc permittitur: sed etiam heredi eius, & ceteris successoribus. In causā autem cognitione non solūm hāc verstantur, quā supra diximus o in procuratore non compellendo suscipere iudicium: verum: & atasp:

XVIII. M O D E S T I N V S libro decimo Pandectarum.

Vt religionis & beneficium.

XIX. VLP IANVS libro nono ad Edictum.

Item si suspectus sit procurator, aut in vinculis, aut in hostium prædonumve potestate:

XX. PAVLVS libro octauo ad Edictum.

Vel iudicio publico priuato, vel valetudine, vel maiore re sua distringatur:

XXI. GAIVS libro tertio ad Edictum prouinciale.

Vel exilio, vel si latitet, vel inimicus postea fiat:

XXII. PAVLVS libro octauo ad Edictum.

Aut ad finitatem aliqua aduersario iugatur, vel heres ei existat:

XXIII. VLP IANVS libro nono ad Edictum.

Aut longa peregrinatio, & alia similes causae impedimento sint:

XXIII. PAVLVS libro octauo ad Edictum.

Post litem. Vel in ciuitate. vel pro &. nam debet esse ciuis, certū est eum ipso iure mutātū: vt quia deportatus. tunc enim habetur pro mortuo: vt j. de bo. pos. cōtra tab. l. j. filiū. n. Cognita. Sed quare hoc, & de mandato iurisdictionis & sine causā cognitione reuocatur: vt j. de iudi. l. iudicium soluitur: Respon. hoc ideo grauius reuocari, quia damnum pecuniarium est hic, non ibi. Itē hic aduersarius oneratur propter mutationem personarum: vt arg. j. iudi. sol. l. iam tamen. §. si tamen. & infra de exer. l. ne in plures. o. Diximus. vt §. eo. filius. §. si. cum l. seq. & earum quasdam repetit, vt alias addat: ex quibus se excusat, & recusat. sic j. e. l. mutari.

Et atasp. vt quia nimium senex, vel nimium iuuenis est procurator: nō tamen minor: quia tunc de facto tantum mutaretur.

Vt religionis. vt si monachus fiat, vel sacerdos: vt arg. j. de arb. non distinguemus. ad prin. §. summa. ver. compromisso.

Item si suspectus. Sed an sit probanda causa suspicionis: Respon. sic. aliās quare specificarētur hae causae, cum semper dicere possit, habeo te suspectum: sed in iudice recusat: vt C. de iudi. l. apertis simi. notauimus secundum nos. Sed de iure canonico etiam est ibi causa alleganda & probanda: vt extra de ap. secundo requiris.

Vt ad finitatem. quia tunc esset iniquum compelli esse contra ad finem, & etiam isti periculosum: vt C. de excu. tuto. l. humanitatis.

Vt longa. semper repetit, si. Accursius.

a Contestatam. cum procuratore suo.
b Compellendus. precise. Sed contra j. eod. l. non cogendum. §. Sabinius. Solu. vt dixi §. eo. filius. §. fin. Item cū res sit integra, quia nō est litē contestata, vt in prin. huius. l. quare nō finitur mandatum tale morte mandantis: vt in l. i. de mada. §. recte. verū. item si adhuc. & §. de iurif. om. iud. l. & quia. quae sunt contra Respon. immo nō est res integra: quia promiserat hic procura. iudi. solu. & dominus fideiussit pro eo: vt hic dicitur. quas obligationes non potuit mors domini extinguere. Sed nō one eadē ratio est quando ipse procurator tantū promisit: & tamē dicit lex extingui mādatum: vt infra manda. l. si praecedete. in prin: Sed dic secundum M. ibi pro absente domino satisfedit: hic dominus ad praesens erat, & satis de iur. ipsemet pro procuratore suo.
c Proc. i. satisfedit.
d Actum est. quia dominus adsente procuratore satisfedit.
e Teneri. id est precise defendere.
f Clausula. i. contra fideiussores illos quos dominus dedit, quod nil tangit hunc procuratorem. Et quod dicit, clausula, not. quod stipulatio iud. sol. quam praestat procurator rei, tres habet clausulas: prima, quod verbū sonat. secundum, quia sine dolo. tertia, quod defendet vsque in finem illum quem defendere incipit: vt j. iudic. sol. l. iudicatum solui. j. & hae tertia clausula committitur hic.
g Qui ad comuni diuidendo. est speciale in his iudiciis. nam licet alius procurator actoris defendat: vt j. e. seruū. §. ait. pretor. illud facit quia agit, non quia sit ei mandatum: vnde in eo solo praenam patitur: vt j. eo. l. mutus. §. praena. vel hic hominis mandatum ibi legis.
h Datus. id est constitutus.
i Ad defendendum datus. utpote cum quilibet sociorum videatur esse actor & reus: vt j. famil. ercisc. inter. §. qui familiar. Et ibidem dicas in aliis duplicibus iudiciis, quae multa sunt: vt no. in l. i. de interd. §. iij. verū. duplicia.
k Duplici cautela. s. de rato, & de iud. sol. Melius secundū quod dicitur dic. f. triplici propter cautionem de defensione, quā debet interponere tanquā actoris procurator: vt j. e. seruū. §. ait. Sed dic quod hae continetur sub illa iud. solui: vt j. iud. sol. l. iudicatum solui. j. Item si satisfat iudi. sol. an debeat satisfare iudicio fisti: videtur quod non. nam in iud. sol. continetur de defensione: vt j. iud. sol. l. iudicatum sol. j. sed defendere non videtur. & vt j. ex quib. cau. in poss. ea. l. hoc autem. §. recte defendi vnde superuacuis cautionibus & c. vt j. vt in pos. leg. §. is a quo. nam ad interesse committitur. vt j. de pra. stip. praetoria. Accursius.
A Nie hie. j. CA SVS. Dicitur est quibus ex causis procurator ff. Vetus.

procuratorē cōstitui ego re qui me defēderet. Dicitur possū hūc procuratorem remouere ante lit. contest. sine causā etiā cognitione: & ego dominus litigabo, vel constitū alū procuratorē. post lit. vero contesta. non possū illum remouere sine causā cognitione: sed causa cognita remouere eum poterō. & sicut ego possū remouere, sic & heredes mei possunt procuratorem remouere. Viuianus.

Libera potestas. si nō sit in rem suā: aliās nō potest: vt j. eodē. quae omnia. §. plane. & l. procuratore. & l. is cuius. quae sunt cōtra: nisi re integra ipse dominus velit experiri: vt C. man. si pater. Item & in alio simplici de quo dicit hae lex. Et hoc licet secundum M. ita demum si iudi. sol. si. nō sit interposita. aliās non: vt §. eo. l. filius. §. §. fina. sed certe immo & si sit interposita, nam nihilominus res esset integra. vt in athen. de litig. §. si vero apud iudicem initium. collat. viij. & infra iudi. sol. si ante. Sed videtur contra supra eo. si defunctus. Sed dic quod aliud est in tacita reuocatione quae fit per mortem, vt ibi: & aliud in expressa, vt hic. & not. hic licet variare. sic infra Variare de conditio. cau. da. si quando agns pecuniam. §. item si licet. quis.

Suspicionis causa an semper debeat probari.

m Mutari.

M Vari. Vel ipso. vel pro etiam: quasi dicat non solum domino petente, sed etiam procuratore.
b Vel ipso. Vel ipse procurator vel uterque hoc dicit. & tunc dic vel, pro etiam vel alter tantum. nam & rei potest interesse in mutatione tali: quia omnia de nouo narrari oportebit.

Q Va omnia. } C A -
 s v s. Dicitur q
 ex omnibus illis cau-
 sis que numeratae sunt
 §. eod. l. filius. §. finali.
 cum. l. sequen. potest
 procurator remoueri:
 & dominus potest
 procuratorem remouere
 vel reicere. &
 subiicit quasdam alias
 causas quibus remouetur
 procurator vel
 reicitur, etiam lite cum
 eo contesta. quas enu-
 merat vsque ad hanc
 l. quae omnia. exinde
 dicit, supradicta lo-
 cum habent etiam in
 a. d. re, scilicet vta-
 dor remouere possit
 ex supradictis causis
 procuratorem suum,
 & que ac reus. { S E D
 E T S I A D V E R -
 S A R I V S. } Consti-
 tuti procuratorem vt
 aduersus te ageret: &
 litem contestatus fuit
 procurator, vnde pe-
 to modo huic pro-
 curatorem remoueri,
 allegata aliqua causa
 de supradictis: quia
 dico eum factum affi-
 nem aduersarij: ipse
 procurator dicit me
 mentiri. Dicitur quod
 causa ista examinanda
 erit coram iudice,
 & procurator ille non
 administrabit inter-
 im, nisi in quatuor
 casibus. Primus est, si
 ipse procurator non vult
 dimittere procuracionem in
 omnem euentum: sed vult
 interim administrare lite
 ista suspecti pendente:
 & hoc ideo facit, vt seruetur
 honor suus. Secundus
 casus est, si fuit procurator
 in rem suam. Tertius
 casus quando ipse pro
 aliqua iusta causa impedit.
 Quartus, quando partem
 dominus vult reuocare,
 & partem dimittere. his
 enim quatuor casibus non
 reicitur procurator ab
 administratione: sed interim
 administrabit. & haec vsque
 ad §. sed haec ita. istius in
 causa. exinde dicit quod
 supradicta locum habent
 si isti procuratori mandauit:
 aliter mihi domino pra-
 iudicauit.

M Vari^a debet vel ip-
 so^b procuratore pos-
 tulante.

xxv. VLP IANVS libro nono
 ad Edictum.

Q Va omnia non solum
 ex parte rei, sed etiam in
 persona actoris obseruabitur.

*Suspectus est qui se ingerit: & audiendus
 est qui vult suum pudorem purgare. Bart.*

Sed si aduersarius, vel ipse
 procurator dicat dominum
 mentiri: d apud praetorem haec
 finiri oportet. Nec ferendus
 est procurator qui sibi adse-
 rit procuracionem. nam hoc
 ipso suspectus e est, qui ope-
 ram suam ingerit inuito: nisi
 forte purgare magis conui-
 cium, quam procuracionem
 exequi maluit.

Et haec tenus erit audiendus
 si dicat se procuracione qui-
 dem carere velle, sed si id in
 laesa existimatione sua fiat.
 Ceterum si ferendus erit pu-
 dorem suum purgans.

*Si dicat in rem suam se constitutum, vel
 velle retentione vti, seu in totum reuocari:
 audiendus est procurator reuocationem re-
 cusans. h. d. cum l. seq. vsque ad §. si ex
 parte. Bartolus.*

Planè si dicat in rem sua se
 procuratorem datum, & hoc
 probauerit: non debet care-

A de iur. immu. semper. §. conductores. in fin. & C. qui missi
 poss. l. cura. lib. xij. & infra ad l. Cor. de fal. l. vxor. §. qui se. & j.

f Conuicium. quia suspectus dicebatur à domino: & ipse dicit
 se omnino velle à procuracione recedere finita causa sus-
 pta, quemcunque cau-
 tum habuerit. Et te
 nota quod parum
 verecundia alicuius
 sic infra de donat. §.
 patronus. j. repon. l.
 infra de fur. l. p. & §.
 quod vi aut clam. l. j.
 §. finali. & C. qui ma-
 non pos. diuo. & supra
 de constit. prin. illud.
 & C. de fide instr. l.
 fin. & infra de alie. in-
 dic. mu. cau. fac. l. iij. §.
 j. & infra man. Quin-
 tus Mucius. in line. j.
 respon.

re propria lite. h Item si reten-
 tione aliqua procurator vt
 velit, non facile k ab eo lis
 erit transferenda.

xxvi. PAVLVS libro octauo
 ad Edictum.

Nisi dominus ei soluere
 paratus sit.

*Stipulatio in licatum solui, committitur
 siue à domino in procuratorem, vel e conuer-
 so in alium procuratorem iudicium transfer-
 tur: & in iudicis per procuratorem queritur
 domino utilis actio. Bartolus.*

B xxvii. VLP IANVS libro nono
 ad Edictum.

IN causae cognitione etiam
 hoc versabitur, vt ita demum
 transferri à procuratore iu-
 dicium permittatur, si quis
 omnia iudicia ab eo transfe-
 re paratus sit. Ceterum si ve-
 lit quaedam transferre, quae-
 dam relinquere: iuste pro-
 curator hanc constantiam * re-
 cusabit: sed haec ita, nisi man-
 dato domini procurator e-
 gerit. Ceterum si mandatū nō
 est, cum neque in iudicium
 quicquam deduxerit, nec tu
 ea comprobasti: quae inui-
 to te p acta sunt, tibi non
 praediciant: ideoque tran-
 slatio earum litium non est
 tibi necessaria, ne alieno fa-
 cto oneraris. o Haec autem

g Ceterum. istud ce-
 terum, non proximo
 superiori aduersario:
 quia magis confirmat
 quam aduersetur: sed
 aduersatur ei quod su-
 pra in princip. §. dicit,
 nam hoc ipso, & c. j.
 d. sed ferendus est,
 & c. vt sit quasi expo-
 sitio illius, nisi forte,
 & c. vel dic quod po-
 nitur expoliue pro-
 certe.
 h Lite. nec etiam re-
 moueri debet, cum cau-
 sa sua sit: vt hic, & j.
 eod. §. procuratore. Et
 not. §. eo. ante litem. &
 intellige hic lit. con-
 test. per hoc quod dicit,
 propria lite. ante
 enim remoueri vel re-
 uocari possit, nisi in
 tribus casibus: vt C. de
 noua. l. iij. §. j. de com-
 pen. l. in rem. & dicit
 ibi in gloss. j.

i Item si retentione. scilicet expensarum à se in lite factarum
k Non facile. i. nullo modo. nisi, & c. vt j. l. proximi.

J N causa. { S I E X P A R T E. } Tres casus ponit §. iste. Primus
 est: Egi aduersus te, & accepi satisfactionem iudicatum solu-
 ui pro tuo procuratore. postea hanc litem in aliquem pro-
 curatorem transtuli. Dicitur hic quod committitur stipulatio
 di. sol. Secundus est, quando constitui ab initio procurator
 & ipse accepit à reo satisfactionem iudi. sol. secundum praedi-
 ctam formam: & litem contestatus est: & hanc litem in alium
 procuratorem transtulit, nam & hic committitur stipulatio
 iudi. sol. Vltimo dicit quis agat: & dicit hanc act. dominum ha-
 bere vitalem, & procuratorem habere directam, sed ineffica-
 citer, quibus non est quin semper habeat dominus actio vitalem,
 quae praeretur directae, quauis per procuratorem lis sit
 peracta. Viuianus.

D Recusabit. hoc post litem contestatam. Sed quid si ante? Res-
 pon. idem: licet ipse procurator quibusdam possit renuntiare,
 licet non omnibus velit: vt insti. man. §. fina. Et not. hic in-
 constantiam recusari: vt j. ad exhiben. Celsus. §. idem * Celsus.
 & j. de dam. infect. l. prator. §. vnde queritur. & in aut. de
 de hered. & fal. §. non autem dabimus. colla. j. & j. de leg. com-
 misso. post diem. & j. de vsur. Gaius. in fin. & j. de admini. tu.
 l. cum queritur. & C. de iur. delib. quidam. & j. de ope. liber.
 si ita stipulatio. in gloss. fin. & de bo. li. l. & si ex modica. §. vlt.
 cum l. seq. & j. pro derelicto. l. an pars. in fin. & C. de inoffic.
 testa. filia. & j. de insti. sed & si pupillus. §. item si plures. ver-
 fic. sed & si alius. & j. de lege. j. legatarius. & C. de agri. & cen-
 si. quemadmodum. lib. xj. quandoque tamen sustinetur: vt j.
 de act. emp. si sterilis. §. fin. & infra de lib. lega. l. Aurelianus.
 §. pen. & supra de transact. cum hi. §. qui transigit. & infra de
 amo. de rebus

m Haec ita. scilicet quod repellatur procurator post litem con-
 testationem causa cognita. Accursius.
n Inuito te. id est, te nolente: vt infra de iudi. licet.
o Oneraris. quod esse non debet. j. de alie. iud. mu. cau. fact. j.
 in princip.

† In hanc
 sententiam
 Aristotel. li.
 2. Polit. c. 7

Suspectus
 est qui se
 ingerit.

c Actoris. vt possit reici etiam ante lit. contest. Sed an ipse se
 excusare possit? Respon. sic: vt §. l. proximi.
d Mentiri. in eo quod allegat aliquam de supradictis causis,
 ex qua procuratorem remouere vult: hoc certe debet finiri,
 id est inquiri & terminari an mentiatur dominus: & tunc re-
 maneat procurator in procuracione: an mentiatur procura-
 tor, & tunc repellatur. nec interim debet administrare donec
 causa huius suspicionis tractetur: licet hoc asserat & petat
 procurator: vt subiicit hic, nec ferendus est & c. vt institui. j.
 de suspe. tuto. §. si quis. & C. de suspe. tuto. eum quem. & infra
 de sol. & li. quod si forte. nisi in quatuor casibus qui subiiciun-
 tur statim. primus, quando ad exonerationem suae famae. se-
 cundus, quando in rem suam. tertius, quando expendit de
 suo quod vult retinere. quartus, quando dominus partim vult
 reuocare, partim dimittere: vt infra eodem. l. seq. & l. in cau-
 sa. in prin.

e Suspectus. ergo quancumque velle remouere, si allegauero
 aliquam causam etiam falso: nisi recedat, videtur suspectus &
 ex tunc remouebitur per legem ista: vt §. eo. item si suspectus.
 Sed respō. si procurator solus reus sit, verum est. si autē aduer-
 sarius solus, vel aduersarius & procurator, tunc non. Vel dic ha-
 beri suspectum qualitercunque: sed nō tantū quod remouetur
 vt suspectus. Vel dic remoueri interim dum causa remotionis
 inquiritur: nisi in quatuor casibus, quos supra no. Item
 not. hic argu. quod quis est suspectus quia se ingerit. sic infra

etiam in iudicium transferenda. h Item si reten-
 tione aliqua procurator vt
 velit, non facile k ab eo lis
 erit transferenda.

a Hæc autem cognitio, de qua habuimus. s. eo l. quæ omnia. s. j. Prætorii. unde videtur non possit delegari: vt s. de offi. eius cui man. est. iur. l. j. respon. Sed dic contra secundū Azo. & Hu. & sine libello poterit cognosci, & à quolibet iudice.

c Translatio, de domino in procuratorem.

d Inductio solui, lata sententia pro procuratore.

e Actio, s. volente: vt arg. s. si quis cau. sed & si s. si. nec enim cogitur: vt in sti. de satisf. s. sed hodie. quæ est contra. Alij dicunt hæc corrigi. Vel exponere hic à reo. s. pro procuratore suo: cum pro eo reus habeat satisf. date: vt in sti. de satisf. da. s. in autem. ver. si vero aliquis.

f Committi, imò non videtur committi mutatione huius impediens: vt j. quib. mod. pig. vel hypo. sol. l. j. s. lin. quæ est cōtra. & j. iud. sol. l. si aore, quæ est contra. Sol. dicunt quidam illud ante lit. c. 5r. hoc post. Tu dic quòd illud in procuratore rei: hoc in procuratore actoris. Sed cur tam variè? Respon. vt diximus s. qui satisf. cog. Iulianus.

g A procuratore, in dominum in quem transiit iudicium lite pendente.

h Transferri, Sed qualiter sic hæc translatio? Respon. ante lit. contest. sola domini sufficit reuocatio: vt s. eo.

ante. post lit. contestationem, quia quasi dominus litis factus est procurator: vt C. eo. l. nulla. & l. procuratoribus. oportet quòd illud ius cedat, quòd etiam inter absentes fieri poterit: vt arg. s. eo. l. vel exilio. Sed quid decessione cuiuslibet actionis, an inter absentes fieri poterit? Respon. sic, vt quilibet procurator: vt supra eod. l. j. s. j. secus in delegatione: vt C. de noua l. j.

i Sed & si à domino, hunc casum dixerat quando de domino in procuratorem: sed vt alium addat, repetit. tres enim sunt in hoc s. si ex parte.

k Procurator, scilicet stipulanti.

l Stipulatio, vt in secundo & ultimo casu.

m Utiles ex stipulatu. Not. speciale vt per liberam personam actio adquiratur, regulariter autè contra: vt C. per quas perso. no. adqui. l. j. quæ est contra. & hoc propter auctoritatem iudiciorum: imò ideo, quia est prætoria. & quælibet prætoria etiam per procuratorem quaritur: vt j. de præto. stipu. l. j. & l. in omnibus. sunt & alij multi speciales quos enumerauimus in iur. de iuril. stipul. s. ei qui.

n Directa penitus tollenda. No. vtilem præualere directæ: vt j. de i. ager. rec. l. j. & ij. & præualeat ipso iure exactione facta, vel per exceptionem si non exegit: vt j. de solu. hoc iure. & j. l. proxi. s. j.

o Procurator. C. a s v s. Hæc lex cum superiori continuatur: & casus eius est talis: Ego actor constitui procuratorem vt ageret aduersus aliquem: & accepit ipse procurator cautionem iudi. sol. & egit, & obrinuit. Dicitur hic quòd ego dominus habeo actionem vtilem ex stipulatu: & actionem in factum ex re iudi. Sed & si agat vtili, præfertur: quia habet iam directam: nisi in tribus casibus in quibus habet actionem iudicati procurator. Primus est si fuerit procurator in rem suam. Secundus, si ad hoc eum specialiter institui: & isti duo sunt hic. Tertius casus est, quando fecit impensas: qui casus est j. eod. actoris. quæ lex in prin. continuatur. ¶ PAR CONTRA. x i v m. j. Dicitur est s. de procuratore actoris: nunc de procuratore rei dicit. & casus duos ponit hic s. Primus est, quando ego reus constitui aliquem vt me defendat: iste procurator satisf. dabit iudi. sol. dicitur hic quòd si talis procurator succumbat: hoc casu actio ex stipulatu in me non dabitur, sed actio iudicati, sed hoc non dicit hic: sed j. eod. l. Plautius. & de ff. Vetus.

re iudi. l. iij. Secundus casus est, quando aliquis me sine mandato defendit: quo casu nec actione ex stipulatu, nec actione iudicati teneor. Viuianus.

o Si procurator meus, id est mei actoris.

p Utis, vt hic, & supra l. proxi. in fi. & j. tit. j. l. fia.

SI procurator meus iudicatum solui satis accepit, mihi ex stipulatu actio utilis est: sicut iudicati actio mihi indulgetur. Sed & si egit procurator meus ex ea stipulatione me inuito: nihilo minus tamen mihi ex stipulatu actio tribuetur. Quæ res facit vt procurator meus ex stipulatu agendo, exceptione debeat repelli, sicut cum agit iudicati non in rem suam datus, nec ad eam rem procurator factus. Per contrarium autem si procurator meus iudicatum solui satisf. dederit, in me ex stipulatu actio non datur. Sed & si defensor meus satisf. dederit, in me ex stipulatu actio non datur: quia nec iudicati nec cum agi potest.

Ista est bona & no. l. breuiter hoc intendit: Potest quis eligere dominum conuenire potius quam procuratorem in rem sua, si eum putat legatorem. Bartolus.

xxix. IDEM libro nono ad Edictum.

SI actor malit dominum potius conuenire, quam eum qui

torè acquiritur utilis: vt s. ea. l. Tu dic nec utilis nec directæ, vt hic, licet detur actio iudicati: vt j. e. l. Plautius. & in d. l. iij. de re iud. quod nec hic negatur. Sed quare utilis per procuratorem, & non grauitur ex eius promissione? Respon. quia conditio domini per procuratorem deterior fieri non debet: vt j. eo. l. ignorantis. esset autem deterior, si dominus ex hæc promissione procuratoris conueniretur: cum si ipsemet iudiciu suscepisset, nihil ipse promississet. At contra si egisset per se, eandem cautelam sibi adhibuisset, quæ non debuit sibi auferri, licet per procuratorem egerit, & per procuratorem stipulatus fuerit. Item facilius debet mihi adquiri quam grauari debitorum datur, non tamen in eundem: vt C. de pact. l. ij. & de here. ven. l. ij. & s. de pac. l. si cum emptore: sed videtur adhuc me teneri: sicut ex promissione instituti tenetur institutor: vt j. de iust. act. si quid mancipis, in prin. quæ est contra. sed ibi speciale in institore. Vel verius dic, quòd si ipse dominus ibi contraxisset, idem promississet: vt j. de act. emp. & ven. l. Iulianus. s. si procurator.

x Defensor, sine mandato.

y Potest, vt hic, & infra eod. Plautius, in fin. sed hæc mala est ratio: quia in proximo superiori respon. non datur actio iudicati in procuratore, & tamen ex stipulatione datur: vt ibi diximus.

z Si actor, Casum ponit in hac l. Pla. & Aldricus, per l. j. de de noxa. de illo. & l. electio. & per l. j. de pet. her. l. etiam si. s. item si quis dolo. Et post poni casus tribus alijs modis. Primo, conueniebas me rei vin nomine vel ratione libri. huc alienauit post lit. contest. vel ante causam mutandi iudicij. potes vel me vel illum cui alienauit, conuenire. sed hunc reproba: quia non procurator, sed dominus hic debet dici: nisi dicas quòd donauit tibi id quod ex lite fueris consecutus: non vt tradiderim rei dominium. Secundo pone, conuenis me tu qui es emptor hereditatis. possum vel te vel venditorem eundem heredem reconuenire. sed etiã hunc reproba: quia non possum te, nisi sponte velis, reconuenire: vt C. de here. vel act. ven. l. ij. & C. de pact. l. ij. sed certe imò est bona positio: quia aliud conueniri, & aliud reconueniri. sed aliud eam rescindit: & reconueni quia ex causa non lucratina infra eod. si quis in rem. Tertio secundum Ioan. & melius dicas quòd procurator quidam factus

g Inducati actio, sic & in tutore: vt j. quando ex fac. tut. l. tutor. nec ob. quia per liberam personam adquire: vt C. per quas perso. no. adqui. l. j. quæ est contra: quia hoc speciale est in prætoris: vt j. de præto. stipu. l. in omnibus.

r Sed & si egit, scilicet directæ.

s Ad eandem rem, exigenda scilicet ad iudicati act. & sic his duobus casibus agit iudicati procurator: & alio tertio: vt j. eo. l. a. actoris.

t Per contrarium autem, quia supradicta loci habent ex parte actoris, non rei. Item s. dixit actori per procuratorem queri: hic reum per procuratorem non teneri. & sic est contrarietas in facto quam in iure. & in primo non de eo qui habet mandatum: & ideo dicitur procurator: vt hic, & s. loc. l. j. resp. & postea de eo qui non habet mandatum.

u Non datur, scilicet directæ, sed utilis sic secundum quosdam: vt arg. j. de re iudi. l. iij. sicut & per procuratorem

Conueniri
nisi diff. j.
factus

factus est in rem suam, cōtra me sibi cessa actione egit, & factus dedit de defensione in alia causa: quod facere debet: vt j. e. sed & ha. §. defendere. sed postea ego volo cōuenire cum, ex cuius persona ipse egit contra me, nō procuratorem: possum. sed & procuratōrē possum: quia ex causa lucratiua fit factus.

sed sicut undū hoc quid proderit alicui procuratorem facere in rem suam: cum nihilominus ad uolūtatem aduertarij ipse litigare

† Bald^o hic tenetur? Respon. mul-
tū: quia hoc tūc de-
tenti. singu. tum seruabitur, quan-
ad hoc qd li do domini persona le-
cet procura galior est, & melius
ror non pos ouit factum: vt C. eo.
fit agere in l. si. aliā inuito aduer-
dicat, nisi sario per procurato-
sit ei mada rem litigo, & facio in
tum: tamen rem suam, & inrabit
potest pete de calumnia: vt j. fa-
reut senten mi. erci. l. plane. in fi.
tia exequa noxā est contra. & j. de
zur usque & institut. de his per
per eum in quos age. poss. §. pe-
causa expo nult.
fitā, si domi a Qui in rē. quia trans-
nus non est fert in se iudicium: vt
soluendo. j. de solu. solutionem.
Sol. Sed quid si actor di-
cat dominum litis le-
galioem: procurator
dicit se: cui credemus?
actori.

Actoris. Soluendo.
Not. in subsidiū
agi ubi aliās non age-
retur: vt supra de eo
per quem factum erit. l. fin. §. j. agit & in aliis duobus: vt §. e. l.
si procurator. §. j. in fin. Accursius.

Si quis. C. A. S. V. S. Egisti aduersus me, & litē contestatus es: ego reus post lit. contest. procuratorem mihi constitui: tui condēnatus. postea procur. meum heredem institui: & ipse heres extitit. nunquid fiet executio sententię in procu? Respon. quod sic. vnde bene debet fieri in procu. executio. hoc autē verum est si fuit iste procu. meus heres in solidū: nam & si post lit. contest. contra me reum ordinē procur. qui postea condēnatus est: si iste procurator mihi existat heres, pro parte scilicet, fiet executio: & id quod soluit, recuperat ab heredibus, & p. partibus eorū, vel act. mādati si mādato coheredū soluit: vel act. neg. si sine mandato. si autē iste procur. mihi heres nō existat. dicitur hic quod recuperat ab heredibus meis iste procurator quod soluit vel act. mandati, vel neg. vt supra. ¶ **V** N I V S. Si plures rei credendi: puta tres: possunt tres constituere procuratores. Item si sunt tres rei debēdi, possunt tres procura. constitui. ¶ **V** L I A N V S. Hodie tradidi vnum procuratorem, cras dedi alium, & sic diuersis temporibus. Dicitur hic, quod dādo posteriore procur. priorem videor remouisse. aut dedi simul, & in solidum: tunc si vnus litē contestat, alij non possunt agere pro illa re super qua ille litem contestatus est: nec in illa re procur. videtur: vt j. l. prox. quāz continuatur cum ista. Viuianus.

c Domino litis. ergo si procurator lite cōtestata à domino interueniat, debet damnari: vt hic. sic enim dicitur dominus litis: vt j. eo. licet. §. si plures.

d Recusabit. etiam si suo nomine conueniatur: vt infra de sol. Stichum, §. aditio.

e Et totum. non tamen in solidum tenetur, scilicet act. in factū de re. iudi. secus si ex stipulatione sua conueniatur: vt §. eo. si procurator. in fin.

f Habebit. Sed si est mandatum, nonne est morte extinctum? Respon. est: sed actio mandati durat si sponte fiat: vnde non finitur: vt infra man. l. si p. cedente. in princip. Item hic res non erat integra: vnde non finitur. & secundum hoc die mandatum à defuncto. Vel planius dic mandatum coheredibus.

g Negociorum gestorum. quia negocium pro parte potuit expe dirī: aliās daretur fami. erci. iudicium: vt infra fami. erci. heredes. §. si vnus.

h Quod est. scilicet vt agam mandati, vel negociorum gestorum, si soluit.

i Personarum. scilicet conuenientium vel conuentarum.

k Prohibitum imō videtur prohiberitū vt j. iudi. sol. iam tamē. §. si tamen plures. Sed dic qd ubi loquitur de heredibus illius

in rem^a suam procurator est: dicendum est ei licere.

XXX. PAVLVVS libro primo Sententiarum.

Actoris procurator nō in rem suam datus, propter impensas quas in litem fecit, potest desiderare vt sibi ex iudicatione satisfiat, si dominus litis soluendo nō sit.

Si procurator succedit cōdemnato, in eum fit executio: & pro portione hereditaria repetit à coheredibus. Bartolus.

XXXI. VLP IANVS libro nono ad Edictum.

Si quis cum procuratorio nomine condemnatus esset, heres extiterit domino litis: cō iudicati actionem non rectē recusabit. hoc si ex alfe. sin autem ex parte heres extiterit, & totum soluerit: si quidem ei mandatum est hoc quoque vt soluat, mandati actionem aduersus coheredes habeat. si nō sit man-

A qui prestiterat cautionem iudi. sol. vnde vnus à principio fuit litigaturus, scilicet dominus defunctus.

l Procuratores duos. Quid si eundem? Videtur idem: vt j. manda. l. qui mutuum. §. non ideo.

m Videri. aliud in tutela: vt C. de testa. tur. & si à patre. sed certe non est aliud: quia datus ibi postea in codicillis, videtur testamento datus, cum codicilli ad testamenta trahantur: vt infra de iure codi. diu. §. vlt. in glo. ff. si. Item aliud in procuratore: quia quando ad litem est, non potest dari alius in eadē lite: vt j. de tute. l. cum semel. vel dic idem. & quod dicit non posse remoueri: verum est sine causa, nec etiam procurator, scilicet post lite. contesta. sed ante & ille si liberè potest remoueri: vt §. eodem. post litem. contesta. tam. & l. ante litem.

datum, negociorum gestorum actio datur. quod est & si heres procurator non extiterit, & soluerit. Vnius litis plurū personarum, plures dari procuratores non est prohibitum. k

Per constitutionem secundi procuratoris videtur reuocari primus. h. d.

Julianus ait eum qui dedit diuersis temporibus procuratores duos: posteriore dando, priorem prohibuisse videri. m

Per istam legem asponitur in instrumentis ista clausula, quod non sit melior conditio occupantis: & quod per vnum ceptum fuerit, alius possit prosequi & finire. de quo habemus hodie expressum in ca. si duo. de procura. lib. 6. Bartolus.

XXII. PAVLVVS libro octauo ad Edictum.

Pluribus procuratoribus in solidum simul datis, occupantis melior conditio erit: vt posterior non sit in eo, quod prior petit,

lio: quia qui prior ad sententiam peruenerit: vt j. de pec. si vero. idem in noxali: vt j. de noxa. si quis à multis. aliās nec vni nec alteri prodest occupare: vt j. vt in poss. leg. is cui. §. qui prior. & infra de damno in fec. si finit. §. Julianus. & hoc nisi vni tantum mandauerit de agendo: vt argu. infra eo. qui duos. Item melior conditio dicitur quo ad nutum agentis: licet sit graue agere: vt arg. in situ. de act. §. prater ea si quis generali. Sed quid si plures dedi, nec dixi in solidum? Respon. pro parte agentis: licet in tutoribus aliud sit: vt j. titu. ij. cum alicui. & infra de adm. tuto. l. decreto. §. fin. & l. Lucius. §. j. & l. tutores. §. curatores. Nec ob. infra man. l. creditor. §. duobus. quia illud intelligas quando in solidum cui libet fuit mandatum. Accursius.

o Non sit. scilicet procurator.

Seruum. C. A. S. V. S. Vtrum filius fa. possit procuratorem dare, queritur. Et respon. quod sic. sed in seruo dubitatur an possit procuratorem ordinare. Et respon. quod ad iudicia seruus non potest procuratorem ordinare: sed ad negocia gerenda seruus potest ordinare procur. ¶ **E** V M. Sed pone quod aliquis litigat super statu suo. an iste possit procur. ordinare, queritur. Et respon. quod iste qui de statu suo litigat, bene potest ordinare procura. siue ad negocia, siue ad lites. Item iste talis qui litigat de statu suo, potest ab alio dari procura. ¶ **P** V B L I C E. In tribus casibus loquitur hic. §. Primo in ciuili: quia aliquis bene potest in ciuili causa ordinare procur. In secundo casu loquitur scilicet quando aliquis absentem potest defendere: hoc est absentia causas allegare in causa criminali. & secundum hanc positionem non obstat infra de pub. iud. l. penul. §. ad crimen. Tertio casu loquitur: puta aliquis fustigandus vne relegandus erat: in quo tertio casu potest quis absentem plene defendere, & cum effectu. Vel dic quod volebat plene defendere si volebat causas absentia allegare & hoc potest facere. ¶ **A** I T P R A E T O R. Hoc dicit hic §. quod procurator actoris duo debet facere: scilicet quia debet cauere de rato, id est quod dominus ratum habeat. Item debet cauere de defendendo. id est quod defendat actorem dominum si reconuenire eum velit reus. hanc dicit prator & laudat Vlpianus, quia dicit quod hoc a quom est quod procura. actoris defendat actorem: & hoc quando est simplex procurator. Sed pone quod sit procu. in rem suam, defendere debet dominum quando ex causa lucratiua: vt quia ei actio manet. si autem non habet illam act. ex causa lucratiua, sed ex alia causa, tunc dominum non defendet procurator: vt in l. sequens. quāz continuatur cum ista: cuius casus talis est: Titius erat creditor Seij. ille Seius debitor institutus fuit ab aliquo: cui hereditati ille Titius creditor tenebatur. Seius debitor

C Non sit. scilicet procurator. ¶ **S**eruum. C. A. S. V. S. Vtrum filius fa. possit procuratorem dare, queritur. Et respon. quod sic. sed in seruo dubitatur an possit procuratorem ordinare. Et respon. quod ad iudicia seruus non potest procuratorem ordinare: sed ad negocia gerenda seruus potest ordinare procur. ¶ **E** V M. Sed pone quod aliquis litigat super statu suo. an iste possit procur. ordinare, queritur. Et respon. quod iste qui de statu suo litigat, bene potest ordinare procura. siue ad negocia, siue ad lites. Item iste talis qui litigat de statu suo, potest ab alio dari procura. ¶ **P** V B L I C E. In tribus casibus loquitur hic. §. Primo in ciuili: quia aliquis bene potest in ciuili causa ordinare procur. In secundo casu loquitur scilicet quando aliquis absentem potest defendere: hoc est absentia causas allegare in causa criminali. & secundum hanc positionem non obstat infra de pub. iud. l. penul. §. ad crimen. Tertio casu loquitur: puta aliquis fustigandus vne relegandus erat: in quo tertio casu potest quis absentem plene defendere, & cum effectu. Vel dic quod volebat plene defendere si volebat causas absentia allegare & hoc potest facere. ¶ **A** I T P R A E T O R. Hoc dicit hic §. quod procurator actoris duo debet facere: scilicet quia debet cauere de rato, id est quod dominus ratum habeat. Item debet cauere de defendendo. id est quod defendat actorem dominum si reconuenire eum velit reus. hanc dicit prator & laudat Vlpianus, quia dicit quod hoc a quom est quod procura. actoris defendat actorem: & hoc quando est simplex procurator. Sed pone quod sit procu. in rem suam, defendere debet dominum quando ex causa lucratiua: vt quia ei actio manet. si autem non habet illam act. ex causa lucratiua, sed ex alia causa, tunc dominum non defendet procurator: vt in l. sequens. quāz continuatur cum ista: cuius casus talis est: Titius erat creditor Seij. ille Seius debitor institutus fuit ab aliquo: cui hereditati ille Titius creditor tenebatur. Seius debitor

debitor idemq; heres vendidit hereditatem. empor hereditatis agebat aduersus istum Titium. Titius autem petebat sibi caueri quod iste empor defenderet Seium. vtrū teneatur empor Seium defendere, si fiat per fraudem: puta si hac mente vendit quia sciebat quod ipsum de proprio debito non conueniret, nisi illum prius de hereditate conuenisset: & hoc si empor hanc fraudem participauit. *Viua.*

procurator.

Seruus & filius familias possunt constitui re procuratorem in his que sibi facere possunt. Bartolus.

XXIII. VLPIANVS libro nono ad Edictum.

Seruum quoq; & filiumfamilias procuratorē posse habere aiunt^a. Et quātum ad filiumfamilias verumbest: in seruo subsistimus. Et negocia quidem pecuniaria t serui posse gerere aliquem, & hoc casu procuratorem eius esse, admittimus: (quod & Labeoni videtur) actionem autem intendere^c vetamus^d. Eum verò qui de statu suo litigat^e, procuratorem habere posse non dubitamus, non solum in administratione rerum, sed etiam in actionibus quæ ei vel aduersus eum^f competant: ex possessione siue seruitutis, siue libertatis de suo litatu litigat. Ex contrario quoque cum procuratorem^h dari possit manifestum est. Publicè utile^k est absentes à quibuscunque defendi. Nam & in capitalibus iudiciis defensio^l datur^m. Vbiunque itaque absens quis damnari potest, ibi quemuis verba pro eo facientemⁿ, & innocentiam^o excusantem, audiri æquum

est, & ordinarium admittere. quod ex rescripto imperatoris nostri apparet.

Iurisconsultus volens dicere de effectu mandati procuratoris, dixit primo de procuratore rei pro quo dominus satisdedit, in l. filius. §. 1. vsque hic. licet incidenter multa dixit de procuratore actoris. nunc principaliter intendit dicere de mandato procuratoris actoris. hoc prosequitur vsque ad l. Pomponius. Et primo ponit edictum quod habet duo capita. primum de detentione. secundum de cautione de rato. primum caput exponitur vsque ad l. non solum. §. 1. vbi incipit expositio secundi capitis vsque ad l. Pomponius. Bartolus.

Ait prætor: Cuius nomine quis actionem dari sibi postulabit^p, is cum viri boni arbitrato defendat^q; & ei^r quo nomine agget, id ratum habere eū ad quem ea res pertinet, boni viri arbitrato satisdedit.

Hic incipit iurisconsultus exponere verba edicti: & primo exponit ibi, cuius nomine quis, &c. & breuiter hoc intendit: Simplex procurator in rem suam, non factus ex necessitate, nec ex causa onerosa, nec fraudulenta, tenetur defendere in causa reconventionis. Bartolus.

Aequum t prætori visum est, cum qui alicuius nomine procurator^s experitur, eundem etiam defensionem suscipere.

Si quis in rem suam procurator interueniat, adhuc erit dicendum debere eum defendere: nisi forte ex necessitate fuerit factus.

& sic dicit de primo & tertio genere causarum. In tertia autē parte. §. ibi, vbiunque, & c. incipit dicere de secundo genere causarum. & quod dicit, verba facientem: supple, & plenariè etiam defendentē. Sed in quem sententia dabitur? Respon. in dominum cuius iste est defensor: vt arg. vt C. de iniur. l. si. vel si vis dicas in tertio casu. §. quod loquitur, vt dixi, in secundo genere causarum: sed nolebat plene defendere: sed tantū causas absentia proponere: quod potest: quia sufficit si cui, & c. vt C. de neg. gest. tutori. & secundum hunc sensum & scemina & minor admittitur: vt hic innuitur.

n Pro eo facientem. & plenariè etiam defendentem, secundum primam.

o Innocentiam. s. criminis de quo accusatur: de quo imponitur pœna relegationis, vel remotionis ab ordine,

p Postulabit. vt supra de orig. iu. l. ij. §. omnium.

q Defendat. cum statim vult agere. aliàs cauet de defendēdo quando agere volet: vt j. rerum amo. l. & ideo. §. si. nisi in casu: vt j. eo. mutus. §. in popularibus. sed ibi suo nomine magis agebat. Item cauet de iudi. sol. h. reconuenitur, secundum Hu. vt j. eo. si minor. §. si. cum duabus ll. sequen.

r Et ei. sic construe: Et satisfidabit ei. s. contra quem agit, eum ad quem ea res pertinet. i. dominum, habiturum id ratum quo nomine agit. Et hæc satisfidatio fiat arbitrio boni viri, cum fideiusstoribus tamen: vt j. de præto. stipu. prætoris. vel quod habeat ratum boni viri arbitrio: vt arg. j. de sol. l. ratum. & j. rem ra. ha. l. quo enim. Vel referas ad vtrunque eodem modo quo dictum est. Hæc secunda cautio præstatur nisi constet de mandato: vt j. eo. l. si procurator. & j. vt in pos. leg. si is à quo. §. primo.

s Vt procurator. secus enim in tutore, secundū H. vt j. de admitt. tut. l. vel in partes. vel aliter illam exponere vbi patet. Accur.

t Ex necessitate. veluti cum debitor inops creditori cedit

te. contest. quod reprobat: vt C. eo. nihil. Tu dic, secundum Io. quod hic non defendebat vt ipsemet dominus: sed causam absentia tantum allegabat, & dilationem petebat: & sic intelligitur. C. de acc. l. reos. Sed quid prodest huiusmodi causas absentia allegare, cum donec absens est damnari non potest: vt j. de pœn. l. ab absentem. §. j. in fi. Itē quia requiratur & annotatur bona eius: vt j. de requi. re. l. j. in fin. In secundo genere causarum dic quod potest dari procurator tali ratione: quia in eis potest dari sententia in absentem: vt j. de pœn. l. ab absentem. §. aduersus. ibi, si sapius. ergo & per procuratorem defendi: cū hæc duo pariter se habeant: vt hic, vbi cuncte, & c. Item alia ratione, si prohibetur dari in capitali, & descendit vsque ad illa crimina quæ relegationem imponunt: vt j. an per alium causæ ap. l. j. §. sed & si ea sit causa. ergo in aliis inferioribus permisisse videtur: vt j. de iudi. l. cum prætor. in princ. & sub isto genere etiā potest poni quod est j. eo. sed & hæc. §. j. & l. non solum. §. fi. & j. de accu. leuia. In tertio genere dic quod potest dari. vt s. eo. l. j. §. v. vsus. & hic in princ. huius §. & secundum hoc iste §. tribus coloribus coloratur. nā primo de pecuniariis causis dicit: quod probat ab eo de quo minus videbatur inesse, scilicet in capitalibus.

† Concor. tex. in c. in iudiciis. c. non licet. de reg. iu. li. 6. in c. prudentiam. de mu. petio. extra. addo bene facere tex. in cap. dilectio. de iudi. extra.

argu. C. de procu. neque. & l. procuratoribus. quia pro libero habetur extunc post lit. contest. vt infra de lib. cau. ordinata: & C. de lib. cau. l. lite. Tu dic quod ibi prohibetur habere procuratorem in causa status: hic autem permittitur in aliis licet de statu suo litigetur.

h Procuratorem. de suo statu litigatē. Sed nūquid ad omnia? quidam ad negocia. Tu dic ad omnia, etiam ad litem: ex hac litera, & arg. infra ex quib. cau. ma. l. is autem qui.

i Possit. scilicet ab alio.

k Publicè utile. Quid sit utile, habes hic, & j. de ope. no. nun. l. nam republica: interest quàm plurimos ad defendendam suam causam admitti, & j. ritu. j. l. §. fin. vbi ad similitudinem cuiuslibet priuati permittitur cuiilibet defendere rem publicam: vt C. eo. exigendi. vbi absentia: causas allegat: ibi, iustus est filium patris defensorem audire, quàm absentem patrem quali contumacem & indefensum graui condemnatione affici.

l Defensio. ad allegandas causas absentia, secundum Io.

m Datur. huic §. est contra j. de pub. iu. l. pen. §. ad crimē. Sol. vt tollas omnem dubietatem, distingue tria genera causarum. Primum capitale. & omne quo imponitur pœna vsq; ad relegationem descendit: vt incipiamus à superioribus vsq; ad relegationem: & exclusiue, vt relegationem non cōtineat. Secundū, vbi imponitur pœna relegationis, & j. vt motiois ab ordine, & similitum. Tertium, ciuiliū causarum. In primo dic regulariter non posse constitui procuratorem: vt l. contraria. & j. an per aliū causæ app. l. j. §. j. & ij. Huic opponitur de eo quod est j. de app. Lucius. sed ibi dominus vel procurator domini ad serui defensionem admittebatur: non tanquam pro alio, sed pro se, cum sua interfit. Item huic opponitur. C. de iniur. l. si. sed illud speciale est in illustribus. Item prædictæ regulæ obicitur quod hic dicit, nam & in cap. & c. sed M. dicit hic l. ff. Vetus.

Voluntariū ab initio, ex post facto sit necessarium.

actionem quam solā habet, secundū M. vel dic, quōd promissio pracesit cessionem. vnde licet ab initio fuerit voluntatis, vt C. de act. & ob. l. sicut. tamen postea factum est necessitatis: vt C. de iud. do. l. j. Vel dic tertio, quōd ex causa non lucratia: vt infra l. prox. & hoc ideo, quia talia fiunt ex necessitate rei familiaris: vt C. de rescin. ven. l. nō idcirco. in quibus non est liberalitas: vt j. de adi. leg. rem legatam.

§ I quis. Nomine. puta intentans directas actiones sibi mandatas, & nomine domini. Quia autem si vtilis, & suo nomine: & pone ex causa lucratia: nunquid cogitur defendere dominum? Forte non. nam lex scripta est: qui alicuius nomine &c. vt s. l. prox. §. æquum. & facit. j. eo. procuratore. sic enim & in sacramento calumniæ distinxit P. & Io. arg. tamen contra j. eo. non solum. §. sed interdū, & §. sed & si. (A D D I T I O.) Solue secundum B. & dic quōd licet ibi videatur agere suo nomine: agit tamē ad alienum commodum: hic vero agit suo nomine, & ad suum commodum intentando vtilis.

† Not. tex. secundū Bal. que dicitur coniuñctæ personæ. & in quantum dicit de affinitate, intellege secundū Bal. causa affinitatis durante, non cessante: nā causa cessante cessat ipsa affinitas. * Procurator in tribus casibus defendere tenetur.

Et non in fraudem. Sed qualiter sit fraudis ista? Respon. aliquis est creditor meus, & debitor cuiusdam hereditatis, quæ ad me pertinere cœpit: scio quōd non conueniet me de proprio debito, nisi eum conueniam de hereditario, vnde alij hereditatem vendo. certe emptor idemquē procurator in rem suam tenetur me defendere: quia in fraudem fuerit facta cessio. sed hoc videtur falsum: quia non debet nocere dolus actoris ei qui causam lucrativam non habet: vt j. quæ in frau. cre. l. qui autem. §. hoc editum. & de do. except. apud §. de auctoris. & §. si quis autem. Sed dic quōd ipse participauit, vnde magis suus dolus dicitur ei nocere. Collige ergo * procuratorem debere defendere in tribus casibus. vbi est procurator simplex, non in rem suam. Item vbi est in rem suam ex causa lucratia: vt s. l. prox. §. æquum. & §. si. in princ. Item vbi est ex causa non lucratia, sed in fraudem creditorum: vt hic. In quarto vero nō, id est vbi ex causa lucratia & non in fraudem creditorum: vt hac. l. dicitur. Sed contra. j. eo. pater. in fi. Sed dic, ibi erat causa lucrativa, scilicet legari. Sed an iure cōpensationis: credo quōd non: arg. C. de compen. l. ij.

§ Ed & hæ personæ procuratorum c debent defendere, quibus sine mandato e agere licet: vt puta liberi, f licet sint in potestate: itē parentes, & fratres, & affines, † & liberti. g Quando causa status agitur civiliter, admittitur procurator: sed quando agitur criminaliter, non admittitur procurator. Bartolus. Patronus liberti & per procuratorem vt ingratum accu-

ago, &c. vel forte cōuenis illū nomine alicuius serui mei a C. ne furti noxali. procurator meus passus est in omnibus illis casibus aduersariū in poss. mitti: nunquid videtur defendere? Dicitur quōd sic: dum tamen caueat de rato. Viuia.

c Procuratorum, improprie hoc nomen ponitur: vt s. eo. l. in prin. in j. glo. ff. & infra iudi. sol. l. iij. §. j. d Defendat. in reconditione. Accursum. e Sine mandato. nō tamen contra mandatū, nisi in casu: vt infra c. Pomponius. §. si. f Liberi. hos accipit infinitum: vt j. de verbor. sig. l. liberorum. & idem de parentibus dicat: vt s. de in ius vocan. l. quinq. §. parentes. g Et liberti, quædam personæ que sine mandato agūt, hic enumerantur: l. iust. & aliz: vt maritus: vt C. eo. l. maritus. licet affinis non sit, sed causa affinitatis: vt j. de gra. cog. l. iurisconsultus. itē confortes: vt C. de confor. eo. litis. l. ij. idem secundū Io. & H. in omnibus illis personis que enumerantur. s. de postu. l. j. §. fina. cum leg. & facit j. de neg. gesti. si autem si. in princ. & C. e. exigendi. h Accusare. Sed nōne potest dici causa capitalis, cum in seruitutem reuocetur. insit. de capi. de §. j. ergo nō potest per procuratorem agi: vt dixi. s. eo. seruus. §. publice? Respon. hoc ideo, quia & pecuniarium respicit commodum, non solum statum: & inde etiam actio dicitur proprius quāam accusatio: vt C. de lib. & eorū libe. l. pe. Alij distinguunt an agatur hic vt in seruitutem reuocetur: & tunc nō licet per procuratorem. an vt tantum castigetur: & tunc liceat: vt hic, quod non placet.

fare potest: & libertus per procuratorem respondere. Sive agatur per actionem, sive per officium iudicis, sive ordinariè sive summarie, debet in causa reconventionis defendi dominus in competentibus tribunalis. Hoc dicit. Et hic incipit exponere hoc verbum, actionis. Bartolus.

Non solum autem si actio postuletur à procuratore, sed & præiudicium l vel interdicitum, m vel si stipulatione legatorum vel damni infecti velit n caueri, debet absentem defendere in competentibus tribunalis, o & eadem prouincia. Ceterum cogi eū etiam in prouinciam de Roma abire, vel e contrario, vel à prouincia in aliam prouinciam, & defendere, durum est. Hic incipit exponere verbum, defendat, no. istum text. Bartolus.

Defendere autem est id facere quod dominus in litem faceret, & cauere idoneè. p Nec debet durior conditio q procuratoris fieri, quā est domini: præterquam in satisfadando. Procurator cogitur præcise litē contestari,

Actio. strictè accipere pro personali: vt j. de act. & obli. l. actio in personam. sed large accepto vocabulo omnia continentur sequentia: vt j. de act. & obli. l. actionis verbo. & quod dicit, postuletur. dic id est ipse postulet nomine domini agere: vt colligitur. s. e. seruus. §. ait prætor. Possit e contra legi: si reus postulet vt procurator dominum defendat in actione vel interdicitō: quod etiam verum est: sed primum est sensus huius literæ.

k A procuratore. scilicet actoris. l Præiudicium. id est actiones præiudiciales, quæ plures sunt vt infra de act. §. præiudiciales. m Vel interdicitum. quodlibet, cuius nomine hodie est actio in factum: vt insit. de interdicit. §. si. Accursum. n Velit. scilicet procurator domino. o Tribunalis. sed quod est cōpetens? Respon. vbi agebat procurator: vt hic subiicit: & coram eodem iudice. Sed contra videtur: quia actor debet sequi forum rei. sed tamē aliud est: quia ipse dominus si egisset ibidem, deberet de hoc respondere: vt C. de sen. & inter. omo. iudi. l. cum Papinianus. & authen. & consequenter. Et nō. hic arg. pro aduocato, quōd non teneatur præstare patrocinium si alibi causa mutata est: vt infra de arbi. si cum dies. §. si arbiter. & C. de aduo. di. iu. l. sanctimus. j. §. nulla. ibi in eo duntaxat loco, &c. Argu. contra infra de ope. lib. l. j. & l. quod nisi. vbi dicitur quōd tenetur sequi nisi nimium vagauerit patronus. Sed potest distinguere an remoret multum, vel parum: vt infra de annuis leg. Maxima. §. si. in fi.

p Cauere idoneè. i. cū fideiussore vel pignore: vt j. man. si mandato. §. si. Sed de quo, nō exprimit, an caueat de defendēdo an iudi. sol sed tertius est dicere iudi. sol. quia in parte illa procurator rei est. Et cautionem illam exponet de mūm à reo portecto libello: sicut & alia huiusmodi iudiciales cautiones præstantur: vt C. de lit. contest. authen. offeratur.

q Durior cōditio. nec in principio causæ: nec in medio: nec post condem-

condemnationem: vt j. eo non solum. §. quæritur. in fin. & j. eo. minor. §. quoniam. & j. de re iudi. si cum procuratore. nisi in satisfaciendo: vt subicit. scilicet de rato. & de defendendo: vt s. eo. de in. l. seruum. §. ait prætor. & iudi. sol. quando reconuenitur: vt modo dixi.

a Prætor satisfactionem. scilicet quam debet præstare. & sic hæc dictio prætor. non excludit. sic ponitur. j. e. p. p. ponius. §. sed & is. & j. de pig. act. l. j. in fin. vbi tenetur pign. act. prætor. bellionatū. quæ fecit. vel secundo. id est satisfatione non interueniente: quia dicit procurator actoris. non oportet satisfaci: sed statim agas: quia sum paratus suscipere iudicium: vt arg. j. vt in pos. leg. si is a quo. Ta die tertio distinguendū esse aut sunt iura rei qui vult reconuenire in promissa: aut non: vt in primo casu audiatur procurator incontinenti volens defendere: in secundo non: sed debet cauere: vt arg. j. de col. bo. l. §. j. quamuis. & §. sed cum possint. b Compellatur. præcise.

nisi causa cognita recusatuerit. Bart. Prætor satisfationem procurator ita defendere videtur, si iudicium accipiat. Vnde quæsitum est apud Iulianum, an compellatur^b, an verò sufficiat ob rem non defensam stipulationem committi. & Iulianus scribit libro tertio Digestorum, compellendum^c accipere iudicium^e, nisi ad agendum causa cognita reculauerit, vel ex iusta causa remotus^d fuerit.

In casibus in quibus dominus non cogitur præcise defendere se: nec procurator cogitur. Bartolus.

Defendere^e videtur procurator^f & si in possessione venire patitur, cum § quis damni infecti^h latis vel lega-

c Accipere iudicium. scilicet præcise, & sic not. quem præcise teneri ad factum: vt j. quod met. cau. si cum ex. §. sed & si quis per vim. in fi. §. sed contra. j. eo. l. non cogendū. §. Sabinus vbi dicit quod non præcise tenetur procurator defendere. Sol. ibi in procuratore rei: hic in procuratore actoris. Et vt plenius scias, eū quæritur an quis teneatur præcise defendere: distinguere, aut nō est præstita cautio de defendendo: & tunc nemo cogitur ex parte actoris vel rei: vt C. eo. in iuris. quæ est contra. sed tamen domino tenetur mādari: quasi & hoc quod defenderet mandasset per consequens: vt j. eo. ad rem. & l. ad legatum: aut est præstita cautio prædicta: & tunc si ex parte actoris, præcise cogitur: vt hic. si ex parte rei subdistinguitur: quia aut ab eo procuratore fuit præstita cautio: & tunc nō cogitur: vt j. eo. non cogendū. §. Sabinus. aut à domino: & tunc si procuratore sciente & non contradicente, præcise tenetur. aliās non: vt s. eo. si defunctus. Sed quare procurator actoris præcise cogitur: non autē rei, nisi ipsemet procurator satisfecerit: Respon. secundum Ioan. Azo. & Hu. quia procurator actoris iam persecutus est quod optauit, scilicet quia est admissus. sed procurator rei, non: quia optabat se solui, & absolutus non est. vnde satis est condēnari eum in pecuniæ quantitate. i. interesse: vt j. de re iud. si quis ab alio. §. fi. Vel dic quia ad maius est admissus. si vt alterius actionem exerceat: & ideo plus grauatur procurator rei tantum in onus: arg. j. de noua. si Stichum §. si diximus. s. eo. tit. filius. §. fi. sed procurator rei quando dominus pro eo sciente satisfecit, ideo præcise cogitur defendere: quia iam falleret. fidem duobus: quod non est quando ipsemet procurator satisfecit: vt diximus s. eo. si iustus. §. fi. vbi cūque tamen dixi eum cogi: si iustam habeat causam, non cogitur: nec stipulatio committitur: vt dicto §. Sabinus. & vbi cūque que excusatur, vel non præcise cogitur: ibidem si sit actio peritura, cogitur præcise: vt s. eo. sed etiam. & j. eo. mutus. §. fi.

d In iusta causa remotus, quæ enumerantur s. eo. filius. §. fin. cum l. seq. & l. ante litem. cum sequentibus legibus.

e Defendere. regulam ponit quæ probat quatuor exēplis. duo sunt in hoc §. & duo in l. prox. cui regulæ obiciō sic quomodo videtur defendere: imō ideo quia nō defendit, fit hæc misitio: vt s. si ex noxa. cau. aga. l. ij. in fi. Item defendere, est præcise iudicium suscipere: vt s. §. prox. & §. defendere? Respon. videtur defendere vt non incidat in stipulationem de defendendo. Item vt domino mandati non teneatur si dominus idē teni facturus. aliās et tenetur, sed non aduersario: quia dominus potuit idem facere. Sed nunquid dominus possit se liberare patiēdo aduersarium mitti in pos. maxime in eo casu quando fuit nunciatio nouum opus: quod est hic tertius casus: videtur quod non: imō tenetur ad impensas quæ sunt in defendendo opere post nunciationem factō: vt j. de ope. no. non. l. prætor. §. j. & j. quod vi aut clam. l. competit. §. in summa. Sed dic hic poni sic casum secundum quosdam in ope. no. §. Verua.

A nun. quia nunciatio fuit facta procuratori scienti, nihil minus agitur contra eum vt tollat. si in iure non defendit, mittitur aduersarius in poss. operis: vt j. de dam. infect. l. a quo. Quod non est verum: quia tunc ad expensas tenetur: cum esset ubi nuntiatum: vt in d. l. quod vi aut clam. l. competit. §. in summa. Dic ergo sic casum, & non ob. prædicta obiectio, quia fuit nuntiatum illi cui heres ego sum: vel illi a quo ego emi. hoc casu non teneor nisi ad patientiam: & sic liberor patiēdo, aduersarium in pos. venire: ergo & procurator me agendo nomine meo aliqua actione si de hoc opere reconueniatur, liberabitur eandem patientiam præstando: vt j. de ope. no. non. l. pen. & fi.

torum i desideret^k. xxxvi. PAVLVS libro octauo ad Edictum.

VEL in operis noui nuntiatione. Sed & si seruū ex causa noxali patiatu^r duci, defendere videtur: ita tamen, vt in his omnibus ratam rem^l dominum habiturum caueat.

Hic prosequitur expositionem verbi defendat: videlicet in quibus actionibus teneatur defendere. & breuiter. h. d. Procurator debet defendere in cōmuni^b actionibus: & vna actio non debet diuidi in plures defensores, secus si plures mouentur actiones, Bart.

xxxvii. VLP IANVS libro nono ad Edictum.

OMnium autem actionū nomine debet defendere^m, etiam earum quæ in heredem non danturⁿ. Vn-

k Desideret. cum hereditas sit onerosa, vnde non expediret ei implicari. Accursius.

VEL in operis. Ratam rem dominum, prout refertur hic articulus ad primum, & ad secundum, & quartum, planus est, sed prout ad tertium, scilicet de nuntiatione noui operis, habet contra j. de ope. no. non. l. & ideo. cum l. prætor. §. fi. vbi dicit de rato non præstari cautionem. Sed dic, quod ibi dicit cautionem de rato non præstari, est ideo quia est procurator rei, & in alio casu quā hic, hic autē et si sit procurator, in eo quod reconuenitur vt procurator heredis eius cui est nuntiatum: tamen potest timeri ne dominus reuersus reuocet possessionem, vel seruū ductum ex causa noxali. sic est in rei vin. vt j. eo. Pomponius. §. sed & si is. Vel dicatur non defendit procurator patiēdo mitti in poss. vt tunc caueat: vt hic. aut contendēdo, & tunc non caueat: vt ibi. & istæ duæ sunt veræ. Alij dicunt quod hic loquitur quando nunciatio fuit facta domino qui cauet de opere demolendo, quæ cautio committitur siue sit iudicatum, siue non defendatur reus: vt j. de ope. no. non. l. antepen. §. habet. si ergo procurator qui cauit de defendendo domino, cum agit pro eo aliqua actione, patiatu^r aduersarium venire in poss. videtur defendere, dummodo caueat de rato. ibi econtra fuit per procuratorem nunciatio facta qui procurator conueniebatur postea interdicto. Sed nō placet hic casus, cum dominus non liberaretur patientiam talem præstando: vt dixi modo: ergo nec procurator: vt s. eo. sed & hæc §. defendere. nisi dicas ei cui successit nuntiatum: & tunc est optima sol. cum prima supra posita.

OMnium. §. CASVS. Dictum est s. quod procurator dominum defendere debet: & adhuc circa illam materiam tractat, id est circa defensionem. dicit enim quod procurator dominum defendere debet. Sed pone quod procurator reconuenitur pluribus actionibus, puta quatuor: & iste constituit defensores in vnaquaque actione: nō autem ipse defendit: quom quilibet paratus fuit suscipere iudicium vna act. nūquid iste videbitur plene defendere dominum? Respon. quod sic. Sed pone quod in vna actione fuit reconuenus procurator actoris: pura ad vi. vnde extitit vnus defensor in vna portione: alius in alia. Dicitur quod non audientur: vt in l. seq. quæ continuatur cum ista.

m Defendere. scilicet procurator actoris, secus in procuratore rei: vt j. eo. qui proprio. §. ei qui.

n Non datur. dummodo deducta fuerint in iudicio eo vivo, non aliās: vt C. ne ex deli. defun. l. j. & hoc si mortuo fure agitur: sed planius si dicas eo vivente. Sed nunquid etiam nomine futurarum? Videtur quod sic: vt s. quod quisque iur. l. iij. §. pen. Sed dic contra: vt arg. j. de neg. gest. nam & seruus §. si viuo. & de dam. infect. l. damni. §. si is. & de aur. & arg. leg. l. ita. Item vt euitetur infinitas: vt C. de sac. san. eel. l. fi. & quod dicitur in d. l. iij. §. pen. quod quisque iuris. verum est vt maleficia puniantur: quæ interdum non punirentur si ad præsens tempus referrentur: si forte tunc nullæ competere actiones: vt j. ad l. Aquil. ita vulneratus. Item nunquid etiam in m iij perpe-

perpetuam ratione earum quae tunc competebant? Videtur quod sic, propter generalia verba caut. de defendendo: vt j. de ser. vrb. praedi. si seruitus. §. fi. & de aleatoribus. l. j. §. quod autem. quod est absurdum dicere. Sed dic contra, vt in authent. de execu. §. j. & §. sancimus. colla. vij. vbi de duobus mensibus dicitur: & arg. C. de fideiul. l. pen. Vel dic verius, quod iudex statuit hoc tempus arbitrio suo, intra quod finietur iudicium: vt j. de dam. infect. si finita. §. j. & l. qui bona. in fi. & j. de iur. deli. l. j. in fin. sed intra quantum tempus finiat, hoc in legis est potestate: vt C. de iudi. properam dum. in prin.

de est quaesitum, si aduersarius plures intēdat actiones, & in singulas singuli existāt defensores^a suscipere parati^b: videri eum recte defendi Iulianus ait. quo iure nos vti Pomponius scribit.

XXXVIII. IDEM libro quadragésimo ad Edictum.

Non tamen coufque procedendum erit, vt si decem milia petantur^c, & existant duo defensores parati in quina defendere, audiuntur.^d

Procurator qui debet defendere, non debet etiam respondere eo casu quo dominus

Non solum. C. A s v s. Iurifcon. adhuc prosequitur materiam suam, dicens quod iste procurator in omnibus actionibus debet defendere. vnde ad interrogationes debet respondere, siue in curia, siue non interrogatus a reo. vtrū dominus absens sit heres debitoris rei cōuenti, an non, tenebitur iste procurator defendere. QVI ALIENO. Dicitur est §. l. seruum.

ait prator. de duobus articulis: & hucusq; dictū est de vno, scilicet de defendendo: nunc autem vult dicere de alio scilicet de rato, vnde regulam ponit, dicens quod quicumq; alieno nomine agit, in dubiū tamen reuocato an habeat mandatum: cauere debet quod ille ad quem ea res pertinet, ratum habebit. SED INTERDVM. Dicit quod interdum si quis proprio nomine experiat, quod ista cautione scilicet de rato, praestare debet. & de hoc ponit duo exēpla. Procurator meus detulit iusurandum aduersario vt iuret se dare non oportere, aduersarius retulit procuratori meo. iuravit iste procurator meus, si agat procurator meus actione in factum, quae oriatur ex iureiurando, suo nomine agere videtur: & tamē cauere debet domino ratum habiturum. SED ET SJ. Idem est si quis constituit se procuratorem meo nomine soluturū quod mihi domino debet: quia si procurator de constituta agere velit, nomine proprio agit: & tamen cauebit de rato ille procurator actoris. queritur, si Seius habens creditorem velit conuenire debitorem per procuratorem: an debeat iste procurator cauere dominum & alios creditores domini ratū habere? Et respon. quod sufficit si caueat dominum ratū habiturum, duabus rationibus: quia sub illis verbis pratoris. S. e. seruum. §. ait prator. non cōtinentur creditores. Item nec domino, id est si dominus agat contra istum suū debitorem, non tenetur cauere ratam rem creditores suos habere. Vel sic: Habet quis plures creditores qui eū miserūt in poss. bo. missus est in poss. bo. eius: & data fuit ei licētia vt dominus eū ordinaret procuratorem ad agendū aduersus debitores sui debitoris. nunquid alios creditores debet satisfacere ratū habere? Dicitur quod nō: sed ratū eum, id est dominum qui ipsum ordinauit, cauebit habere. SI DE DOTE. Fuit celebratū diuortium inter virum & filiam meam emancipatā. egi ego pater de dote. cauere debeo filiam ratam habiturā: & debeo eā defendere. SI PATER. Filio meo facta est iniuria. vnde mihi filij nomine iniuriarum actio cōpetebat, si ego pater ago iniuriarum act. nō tenebor cauere rem ratam filium habiturum. In istis tribus. §. §. cauet procurator de rato: de qua materia plenē notatum est j. eo. l. Pomponius. §. sed & is. SITATVS. Stichum mouebam quaesitionē status: super hac causa procuratorem ordinavi. Dicitur hic quod iste procurator meus cauebit vel satisfabit de rato: siue petat Stichum ex libertate in seruitutem, siue ecōtra, id est siue defendat dominum, quia seruus provocat in libertatem siue econtra. nam vtroque casu cauebit de rato. EST ET ALIVS. Minor aliquis praedium suum alienauit sine decreto pratoris. minor iste petit contra istam venditionem restitui, emptor aliquem ordinauit procuratorem vt se defenderet. Dicitur hic quod iste procurator emptoris cauebit de rato, & de iud. sol. ITEM AIT. Titius tutor alicuius fuit, qui Titius de suspecto accusatur. Dicitur hic quod poterit iste tutor scilicet Titius ordinare procuratorem in ista causa, vt eū defendat: sed de duobus iste procurator tutoris caue-

bit, scilicet de rato habendo, & iudi. sol. hae vera sunt si iste procurator super hac causa speciale mandatum habeat, vel si alias remouendus erit iste tutor. Viuianus. Defendens. vt §. eo. fed & hae. §. non solum. secundum vnum sensum: & actio stricte accipitur hic: vt & ibi.

teneretur: & eius responsio & taciturnitas ei praeiudicat. Bartolus.

XXXIX. IDEM libro nono ad Edictum.

Non solum autem in actionibus & interdictis & in stipulationibus debet dominum defendere, e verum in interrogationibus quoq; vt in iure interrogatus ex omnibus causis respondeat & ex quibus dominus.

An igitur heres sit absens, respondere debebit: & si responderit vel tacuerit, tenebitur.

Interrogationibus, quae scilicet nunt ante lit. contest. & ex illo titulo. j. de inter. act. sed tit. de confel. haber lo cū post lit. contest. & sic & ante litē & post litem debet respondere, vt hic subiicit. Sed cum ipse dominus de calumnia hodie iuret; vt C. de iur. calum. l. j. §. si autem. ergo ipse debet interrogari: cū ad nil alii iuret, nisi vt non calumnetur. & veritas per eum possit sciri. Ad quod dic tria esse genera procuratorum. nam alius est in rem suam: & hoc ex parte rei vel actoris, & alius est cum satisfactione à se praestita: & hoc ex parte rei. alius ad exercitium tantum: pro quo dominus satisfat. Primo casu distinguebat P. aut intendit vtilem nomine suo, & tunc ipse iurat: vt argu. j. eo. procuratore. aut directam nomine domini: & tunc dominus, sed tu dic vtrobig; procuratorem talem iurare: cum ad eum lucrum & damnum eueniat. & improprie dicitur procurator, cum procurator sit in alienis: vt §. eo. l. j. in prin. In secūdo dicitur Azo. & H. quod debet iurare ad instar fideiussoris, cum se obligauerit de defendendo vel iudi. soluēdo. vnde & olim praesumebatur nouatio: vt j. de sol. l. solutionem. sed videtur debere distingui, an ex sua promissione conueniatur, vt puta post sententiam: vel etiam ante ex clausula doli: vt tunc iuret sicut fideiussor de defendendo. aut ex actione qua dominus tenetur: & tunc dominus: nec dico fieri nouationem, etiā iure veteri: nisi hoc agatur tacite vel expresse: vt j. de noua. l. omnes. quae est. l. j. quod hic non est: tamen satisfacere tenetur, cum dominus absens sit: vt j. iudi. sol. l. si ad defendendum. si habet mandatum vel nō habet: dummodo non sit animus nouādi. Praeterea quid esset, si ageretur vt dominus nō liberaretur, & procurator satisfecisset? Certe durum est dicere eū iurare. In tertio vero casu indistincte iurat dominus, non procurator: vt C. de iureiur. prop. calum. dan. l. j. §. si autem. Vbi cūq; autem dixi procuratorem de calumnia iurare, ibidem dico eum interrogari: vt hic. Item quando dominus iurat, praetextu interrogari procurator, & ante lit. contest. vt hic, & etiam post, si iudici videbitur: vt arg. j. de inter. act. l. pe. cum & sacramentum calumniae possit tacite omitti: vt arg. §. eo. si iur. fa. §. veterani. Vbi autem animo nouandi quis in se suscipit alterius obligationem, etiam in iudicio, quod est quando non habet mandatum: nō dicam eum procuratorem: sed dominum: quia ipso iure desit teneri etiam prior dominus: vt in ist. quibus mo. tol. obli. §. praeterea. & ita intelligitur. l. solutionem. licet quidam dicant per exceptionem, per. l. C. de pac. l. ij. sed dic vt ibi: non sic cessio: vt j. de pect. l. quis ergo. quae nouatio ex parte actoris fieri non potest, nisi eo mandante: vt j. de noua. l. Stichum. §. fin. olim autem procurator semper iurabat vt j. de dam. infect. qui bona. §. pe. & ideo semper interrogabatur, vt hic. Accursius.

Respondet, ante litem contestatam, vel post. Accursius.

Heres sit absens. id est ille qui per procuratorem defenditur, vel agit: etiam si pro parte erat heres: vt j. de interro. act. de aetate. §. qui tacuit. & domino praediudicat, cum habeat mandatum: vt j. de interro. act. qui seruum. in fin. primi respon. licet sine mandato domino non praediudicat: vt j. e. tit. si defensor. l. respon. & hoc casu potest intelligi quod hic dicitur: vt non videatur defendere: & ideo committitur stipulatio tenetur etiā vt possessionem hereditatis amittat, & amittere dominum faciat propter mendacium: vt j. de rei vind. l. vlti. vel ibi negat eum possidere: hic heredes: aut cum non sit heres, respondet eum heredem: quo casu tenetur actione personali, & domino

in Bald. hic dicit istam gloss. valde nota. ad hoc quod determinatur a lege, nō habet index arbitrii. secus autē in aliis. cum qua sto: quia optime probat: hoc addito, quod habes arbitriū in pen. malibus. debet sequi penam conseruatam. per gl. in l. quid argo. §. pater grauior. §. huius qui no. in fa. Bo.

etiam reus dicitur facere controuersiam : vt hic. sic j. si pars her. pe. permittendum. in fi. & l. fi. & j. de Carbo. edic. l. j. respon. & de excep. rei iu. l. j. §. Latinus. Sed arg. contra. in eo. tit. de Carbo. edic. l. iij. §. quod si ille. Et sunt hæc arg. ad quæstionem qua queritur, si quis promiserit se non imbrigatorum,

† *Al. hic dicit se nescit an possit exceptione re alibi ista opponere quali nõ vig. in quam cum vitur isto termino brigare. si- ue imbriga- re: quod sa- cit ad statu- riu de eo qui promisi, se nõ imbriga- turu. secu- dam glo. no- stram. not. Et homo bri- gator secu- dum quod vult gl. est qui semper petit litiga- re controuer- sias. vnde vulgo dici- tur: tu nõ es si non que- ris bri- gueur: es ho- mo petens discordiam.*

an possit exceptione re alibi ista opponere quali nõ vig. in quam cum vitur isto termino brigare. si- ue imbriga- re: quod sa- cit ad statu- riu de eo qui promisi, se nõ imbriga- turu. secu- dam glo. no- stram. not.

Procurator. eius qui dicit se domini serui. *Habiturum, & certa quantitas hoc casu im- ponitur pro pœna. & tunc demum committitur si pro libertate iudicatur: vt infra rem rat. hab. procurator. §. si quis. Sed cur de rato cauetur, cum sententia talis præiudicet omnibus? Respon. verum est, nisi vbi falsus procurator esset: vt C. eo. licet. sed an est necesse hic fatidari de iudic. soluen? Quidã dicunt quod non: & id est infra ea. l. §. si. quia nil est soluendum, sed sententię ad quiescendum. secus in rei vindicatione, vbi vtraque præstat: vt j. l. prox. §. sed & is. hoc non placet, maxime propter alias duas clauulas illius stipulationis: vt etiam innuit j. prox. §.*

Quasi actor. id est procurator actoris. *Est et alius casus, scilicet à prædicto supra prox. In venditione, quam ipse minor fecit cum decreto. & ita vult rem per officium iudi. restitui: & ipse emptor vel eius procurator petiit vel potest petere precium: vt j. de minorib. quod si minor. §. restitutio. & l. patri. §. j. & hic subiicit: vt C. de re- put. quæ sunt in iudicio in integ. resti. l. vna. Procurator. scilicet emptoris: & hoc propter precium. Petere. puta precium. Debeat. vt fructus rei restituar. Cauere. non solum iudic. sol. & hoc propter clauulam dolli, & de defendendo, & c. Procuratorem. ex parte accusati interuenientem.*

Accusabitur. aliàs excusabitur. Sunt enim quatuor genera cognitionis. aut enim agitur de crimine capitali, aut de fama, aut de pecuniaria causa, aut de honoribus & muneribus: vt j. de var. cog. l. pen. hæc ergo est magis famæ quàm alterius generis: & sic magis quàm pecuniæ: vt non obstat quod dicitur in actione tutelæ, & similibus famosis vbi datur procurator: vt j. an per alium causa app. l. j. §. planè. quia ibi principaliter ad pecuniam agitur. hic ergo condemnatus ob dolum, est infamis: ob culpam non: vt iusti. de suspic. tut. §. suspectus. Nominatim. sed quare exigitur hic speciale mandatum, scilicet quod per procuratorem quis litiget ne infametur: vt s. titu. j. l. farti. §. si quis: Respon. fidelius litigabit pro se: arg. j. de Carbo. edic. l. j. §. fi. Item in interdicto de quo sequitur, est ratio, vt factum filij generali commissione non contineatur, sicut nec generali obligatione: vt infra de pig. l. obligatione. & quia nullus affectus vincit paternum: vt C. de cura. fur. l. fi.

Cognitio- nis quatuor sunt genera.

Nullus affectus vincit paternum.

Cogniturus. quo casu bonum & æquum est defensione a- diri. §. eo. seruum. §. publicè. & C. eo. exigendi.

faciat procurator: siue ex seruitute in libertatem aduersus cum qui litiget, siue ipse ex libertate in seruitutem pe- tat: debet cauere ratam rem dominum habiturum: & ita edicto scriptum est, vt ex v- troque latere quasi actor ha- beatur.

In causa restitutionis, in integrum cauetur de rato, & de iudicato soluendo. Bart.

Est & casus quo quis eiusdem actionis nomine & de rato caueat, & iudicatum solui: vt puta postulata est cognitio de in integrum resti- tutione, cum minor circum- scriptus in venditione dice- retur. alterius procurator exi- stit. debet cauere hic procu- rator & ratam rem dominu habiturum, ne fortè domi- nus reuersus velit quid pete- res: item iudicatum solui: vt si quid forte propter hanc restitutionem in integrum præstari adulescenti debeat, hoc præstetur. & hæc ita Põ- ponius libro vicensimoquin- to ad edictum scribit. Item ait, si suspectus tutor postu-

letur, defensorem eius oportere etiam de rato cauere: ne reuersus ille velit retractare quod actum est. Sed non facile per procuratorem quis suspectus accusabitur, quoniam famæ causa est: nisi cõ- stet ei à tutore mandatum nominatim: aut si etiam absente tutore, quasi non de- fenderetur, prætor erat cog- niturus.

Si stipuletur procurator damni infecti, vel legatoru, debeat de rato cauere.

Qui alium defendit in actione reali, etiã de rato debet cauere.

test. fuerit constitutus. *IN HIS.* Certu est quod coniunctæ personæ possunt sine mandato agere: s. eod. sed & hæ in prin. vnde pone vnus coniunctus vult agere pro alio coniuncto. nunquid cauebit de rato? Et respon. quod cauere non debet de rato: nec prohibetur, si non agit contra voluntatem illius quem defendit quia tunc etiam cum satisda. non admittitur nisi in casibus. *Viuianus.* Interdictum. de libe. exhiben. immo deducendis, quod est j. de libe. exhiben. vel dedu. l. iij. respon. idem tamen dico & in illo de quo est in prima. l. prædi. tit. Et pater valetudine. duo ergo hic sunt necessaria, & quod nominatim mandetur, & quod pater impediatur. sed s. l. prox. in fi. sufficit vnum. s. noninatum mandare. Et no. hic plus valet speciale concessioem quàm generalem: vt j. de mil. il- lud. §. si talis. & j. eo. qui duos. & l. si itaque. & s. l. prox. in fi. & j. de acqui. here. si quis mihi bona. §. sed vtrum. & j. de rit. pup. l. generali. in prin. & j. de act. empt. si mercedem. §. fi. & j. ad l. Cor. de fal. l. j. §. inter. Si stipuletur. id est stipulari velit.

De rato cauere. etiam si habeat speciale mandatum, secundu quosdã: vt j. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio, & j. ad Treb. qui ita §. j. Vel verius dic quod nõ satisdat si certum sit de mandato: vt j. vt in pos. leg. si is à quo. §. si procurator. sed cur cauere debet hic de rato? nec enim videtur posse committi stipulatio, ergo præstari non debet: vt j. eo. non co- gendum. §. si. nam aut dominus ratu habet, & tunc nõ committitur, cum defecerit cõditio stipulationis. aut ratu non habet, & tunc non committitur. nam nõ debet committi nisi ad interesse, cum prætor sit stipulatio: vt j. de præto. stip. l. prætor. nõ autem interesse eius ratum haberi. nam si ratum habe- ret, ipse & fideiussores eius tenerentur: & nunc non tenentur quis si damnu detur cum stipulatione ratam non habuit? Respon. imò potest eius interesse ratum haberi. finge ante dam- nu datum dominu ratum nõ habentem desiderare sibi satisda- ri, & me laborare & expensas facere in fideiussoibus dandis: quippe si ratum habuisset, in quiete essem, & aliqua lucraret, & nil expenderem: quis negabit mea interesse ratum haberi certe nullus: vt j. vt in pos. leg. si is à quo. §. fi. & j. e. qui absen- tem. sed hæc ratio in damno infecto nulla videtur: quia non est necesse satisfacere, sed cauere: vt infra de damn. inf. prætor. Sed

dis, vt ille filiu meu mihi det. non potero hoc facere per pro- cu. nisi duo interueniant. s. quod ille procur. speciale mandatu habeat & ego valetudine aliqua vel alia iusta causa fuero im- peditus ne agere possim. *SI STIPULETUR.* Tua do- minus minabatur ruinã meę: procurator meus stipulatus de õi- insec. cauere debet de rato. idem est si lega- tum mihi fuit relictu in diem, vel sub condi- tione, & adueniente die vel cõdi. procu. meu stipulatus fuit delegato soluendo adueniente die vel condic. quia & hic de rato cauet. *SED ET SI.* Contra te ego egi rei vin. & procu. constituisti vel pro re defensor interuenit. de rato qui- dem cauere debet, & de iudi. sol. potest enim esse quod condẽ- natus rem restituit, & dominus rei vin. iteru veniens petat à me eã iterum: procurator du- plicem: cautionẽ præ- stabit scilicet de rato, & de tud. sol. vt dixi statim. Sed pone quod ille qui pro te inter- uenit, erat procur. ve- rus, & succubuit: vel tu ipse victus fuisti, si postea agas, submo- ueris except. rei iudic. *RATI HABITIO NIS.* Titius cõ- stitutus fuit procur. ante lit. contestã. non debet quidem ab eo exigi cautio de rato post lit. contest. etiam si dubitetur de manda- to: nisi post lit. con- test. fuerit constitutus. *IN HIS.* Certu est quod coniunctæ personæ possunt sine mandato agere: s. eod. sed & hæ in prin. vnde pone vnus coniunctus vult agere pro alio coniuncto. nunquid cauebit de rato? Et respon. quod cauere non debet de rato: nec prohibetur, si non agit contra voluntatem illius quem defendit quia tunc etiam cum satisda. non admittitur nisi in casibus. *Viuianus.* Interdictum. de libe. exhiben. immo deducendis, quod est j. de libe. exhiben. vel dedu. l. iij. respon. idem tamen dico & in illo de quo est in prima. l. prædi. tit. Et pater valetudine. duo ergo hic sunt necessaria, & quod nominatim mandetur, & quod pater impediatur. sed s. l. prox. in fi. sufficit vnum. s. noninatum mandare. Et no. hic plus valet speciale concessioem quàm generalem: vt j. de mil. il- lud. §. si talis. & j. eo. qui duos. & l. si itaque. & s. l. prox. in fi. & j. de acqui. here. si quis mihi bona. §. sed vtrum. & j. de rit. pup. l. generali. in prin. & j. de act. empt. si mercedem. §. fi. & j. ad l. Cor. de fal. l. j. §. inter. Si stipuletur. id est stipulari velit.

Pomponius scribit non omnes actiones per procuratorem posse quem instituere. denique vt liberi qui in potestate absentis dicuntur, ducantur, interdictum non posse desiderare ait: nisi (vt Iulianus ait) causa cognita, id est, si & nominatim ei mandatum sit, & pater valetudine vel alia iusta causa impediatur.

Si stipuletur procurator damni infecti, vel legatoru, debeat de rato cauere.

Qui alium defendit in actione reali, etiã de rato debet cauere.

test. fuerit constitutus. *IN HIS.* Certu est quod coniunctæ personæ possunt sine mandato agere: s. eod. sed & hæ in prin. vnde pone vnus coniunctus vult agere pro alio coniuncto. nunquid cauebit de rato? Et respon. quod cauere non debet de rato: nec prohibetur, si non agit contra voluntatem illius quem defendit quia tunc etiam cum satisda. non admittitur nisi in casibus. *Viuianus.* Interdictum. de libe. exhiben. immo deducendis, quod est j. de libe. exhiben. vel dedu. l. iij. respon. idem tamen dico & in illo de quo est in prima. l. prædi. tit. Et pater valetudine. duo ergo hic sunt necessaria, & quod nominatim mandetur, & quod pater impediatur. sed s. l. prox. in fi. sufficit vnum. s. noninatum mandare. Et no. hic plus valet speciale concessioem quàm generalem: vt j. de mil. il- lud. §. si talis. & j. eo. qui duos. & l. si itaque. & s. l. prox. in fi. & j. de acqui. here. si quis mihi bona. §. sed vtrum. & j. de rit. pup. l. generali. in prin. & j. de act. empt. si mercedem. §. fi. & j. ad l. Cor. de fal. l. j. §. inter. Si stipuletur. id est stipulari velit.

De rato cauere. etiam si habeat speciale mandatum, secundu quosdã: vt j. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio, & j. ad Treb. qui ita §. j. Vel verius dic quod nõ satisdat si certum sit de mandato: vt j. vt in pos. leg. si is à quo. §. si procurator. sed cur cauere debet hic de rato? nec enim videtur posse committi stipulatio, ergo præstari non debet: vt j. eo. non co- gendum. §. si. nam aut dominus ratu habet, & tunc nõ committitur, cum defecerit cõditio stipulationis. aut ratu non habet, & tunc non committitur. nam nõ debet committi nisi ad interesse, cum prætor sit stipulatio: vt j. de præto. stip. l. prætor. nõ autem interesse eius ratum haberi. nam si ratum habe- ret, ipse & fideiussores eius tenerentur: & nunc non tenentur quis si damnu detur cum stipulatione ratam non habuit? Respon. imò potest eius interesse ratum haberi. finge ante dam- nu datum dominu ratum nõ habentem desiderare sibi satisda- ri, & me laborare & expensas facere in fideiussoibus dandis: quippe si ratum habuisset, in quiete essem, & aliqua lucraret, & nil expenderem: quis negabit mea interesse ratum haberi certe nullus: vt j. vt in pos. leg. si is à quo. §. fi. & j. e. qui absen- tem. sed hæc ratio in damno infecto nulla videtur: quia non est necesse satisfacere, sed cauere: vt infra de damn. inf. prætor. Sed

381

Sed certe interest conuerti iterum non vocari, & per vocatio-

dem non inquirari: vt j. de mino. l. minoribus.
a Defensor. tunc mandato,
b Præter, non excipit, sed includit. sic s. l. sed & hæ. §. penul.
c Derato. si dubitetur de mandato. Et sic no. casum ubi pro-

curator rei cauet de rato. sic s. eo. non solum. §. si status. & §. est & alius casus. & §. item ait. & in omnibus duplicibus iudiciis: vt s. eodem. si defunctus. §. qui ad communi. alias non: vt infra eod. non cogendum. §. fini & infra de compen. postea. & j. de ope. no. nun. de pupillo. §. fia. Sed quare non sic in qualibet personali actione cauet de rato procurator rei? Respon. non est necesse: quia soluit de sua bursa procurator: & ideo non potest dominus repetere: vt infra de condic. in deb. l. repetitio. Sed quid si species mihi debetur per actionem personale, vt per actionem empto? hic dominus potest reuocare. quare ergo de rato non cauet etiam procurator rei? Respon. quia in personali est obligatus dominus aliquid dare vel tradere, scilicet cum effectu vt nemo euincat: alias non videtur dedisse: ideoque adhuc procurator tenetur ex stipul. iud. sol. quasi nil fecerit si dominus reuocet. sed secus in rei vindicatione, vbi nullo iure est obligatus: & ideo procurator liberaretur sola facti traditione: vt institutio. de actionibus. §. j. sic ergo non esset actori cautum, cum videretur fecisse iudicatum. cauet igitur de rato: vt hic dicitur, à contrario d. Rem meam. actoris.

Quod iudicatum est. sed videtur quod hodie non sit necessaria cautio de rato, cum dominus debeat iurare de calumnia: vt C. de iura. prop. calum. dan. l. ij. §. fin. autem. cum enim iurat, omnia videtur habere rata. Respon. immo. habet locum. nam potest esse quod ante lit. constet. interuenit procurator cuius factum dominus non vult habere ratum in iurando de calumnia. committitur enim stipulatio de rato ad interesse aduersarij: quia potest esse quod multas fecit expensas in eundo & redeundo ad iudicium. Item adhuc oportebit eum narrare negotij: & iterum lit. contestari, & iterum confessiones & interrogationes facere. sic s. eo. quæ omnia. in fi. Item pone quod dominus lit. conte. facta, sacramento præstito, postea vult agere per procuratorem: & dubium est an habeat mandatum, vel non. constat enim quod & post lit. cõtest. interuenit: vt C. e. l. nihil. certe debet cauet de rato.

l. nihil. certe debet cauet de rato.
f. Vitus. & mihi restituitur.
g. Rem meam esse. No. in rei vindi. pronunciarum rem esse actoris, non fieri eius: vt hic, & j. de rei vind. l. ex diuerso. §. vbi autem. & j. de excep. rei iudi. si inter. §. j. & j. si cer. vindi. sicuti. §. sed si queratur. & totam. alias esset incerta sententia. vt j. de verbo. signifi. l. pupillus. §. fi. & ideo non valeret: vt C. de senten. que sine cer. quanti. l. fi. Et no. hic quod contrariorum eadem est disciplina, sic infra de instit. sed & si pupillus. §. penul. Sed arg. contra. j. eo. qui proprio. §. procurator. in fin. & infra t. ij. si quis negocia. in glo. fi.

h. Contestationem. idem ex parte rei in satisfda. iudi. sol. vt C. de satisfd. l. j. in fin. & est ratio, quia est dilatoria hæc exceptio: vt C. de proba. exceptione. & C. de excep. l. penul. & satis dicitur fieri ante etiam si post incõtinenti fiat, vel etiam tunc: vt C. de pact. petens. & j. de solu. Modestinus. Item hoc quando procurator ab initio interuenit. si autem post lit. contesta. & tunc satisfdat: vt C. de consor. eiusdem li. l. ij. quæ est contra. Item licet cauet de rato de consor. eiusdem li. l. ij. quæ est contra. Item si hoc probatur etiam post lit. contesta: Respon. sic: vt C. eo. l. licet. Accursus.

Exigimus. quia sunt coniunctæ.

Offerant. id est offerre velint, vel die offerant, id est offerre debeant. s. cum admittantur. Et sic colliges, hic quod non solum de defendendo: vt s. eo. sed & hæ. sed etiam de rato debent satisfdare huiusmodi persona: vt hic, & j. de compen. l. si cum filio. in fine. & j. so. matr. si cum §. si pater. quandoq; tamen. & contra voluntatem admittuntur: vt in libertate, & in defensione damnati: vt j. de libe. cau. l. ij. & iij. & de ap. non tantum. & nota qd satis offere prodeit aliis, licet hic non proficit: vt j. quorum lega. l. ij. §. j. & j. quod vi aut clam. l. iij. §. si quis. & infra de ope. no. nun. stipulatio. §. j.

Coniuncte persone admittuntur sine mandato, non contra mandatum. Bart.

In his autem personis in quibus mandatum non exigimus, dicendum est, si forte euident sit contra voluntatem eos experiri eorum pro quibus interueniunt, debere eos repelli. Ergo non exigimus vt habeant voluntatem vel mandatum: sed ne contraria voluntas probetur, quamuis de rato offerant cautionem.

Fœminis pro parentibus causa cognita agere permittitur. Bartolus.

XLI. PAVLVS libro nono ad Edictum.

Fœminis pro parentibus agere interdum permittitur, causa cognita: si forte parentes morbus aut atas impediatur, nec quæquam qui agat habeant.

rei deciperentur. Sed quidam dicunt quod debet renuntiare: vt C. quando mu. tu. of. fungo potest. si pater. Item nunquid filios defendit: quidam sic. Tu dic quod non, quia tutorem debent habere: vt C. eo. l. alienam.

Licet. CAVS. Tu prætoris album corrupisti, vel aliquid habuisti appenlum in via publi. ista popularis actio est: & si velim te per procuratorem accusare, non possum. vnde merito si ex illa corruptione vel appensione sequatur damnus priuatum, per procuratorem potero agere. postea dicit quod crimen sepulchri violati per procuratorem intentari potest: & ad actionem illam prosequendam potest procur. constitui. AD ACTIONEM. Mihi iniuriam intulisti, possum quidem in act. iniuriarum procura. constituere: & est ratio in litera, nam, & c. EAOBLIGATIO. Titio mandauit vt esset procurator meus in quadam causa. mandatum intercedens mandati parit actio, tam directam quam contrariam. & hoc in prima. Item in secunda dicit, quod aliquando ex mandato non oritur actio mandati: & de hoc ponit duo exempla, sic: Heres institutus vendidit mihi hereditatem: & cum creditores hereditarij conuenient me, promisi iudic. sol. & eum fideiussor dedit: & mandato meo fideiussit. dicit quod si ille fideiussor pro me conuentus satisfecerit, quod non agit act. manda. sed ex mandato. Item in alio casu licet mandatum intercesserit, non tamen agitur mandati: puta si accepisti decem mutuo, & pro te fideiussit: & creditor me fideiussit. conuenit: ego te procuratorem constitui pro quo fideiusseram, & pro te tantum fideiussit, scilicet de iudicato soluen. & solueram: dicit quod ex vltimo mandato non agitur, sed ex primo: & ita non parit act. manda. Vltimo loco dicit: fui rogatus vt tibi hereditatem restituerem, & restitui tibi: & cum hereditas est restituta, aliquis vult te conuenire de hereditate: vel conuentus fuisti actio. heredi. & constituisti me heredem institutum tuum procuratorem. dicitur hic quod bene poteris. Sed pone, aliquis obligauit mihi rem aliquam: postea cecidi à possessione pignoris: an procuratorem constituere possim debitorem ipsum quasi ad agendum scilicet contra possidentem? Et respon. quod possum. Item pone quod duo sunt contrai credendi: postea debitor communis constituit se soluturum alteri: ille cui constitutum est vult agere de constituta: & vult alium consocium constituere procura. dicitur quod potest. Sed pone quod duo sunt rei credendi: certe alter conuentus potest alium procura. constituere: sicut supra dictum est in aliis. ST PLURES. Titius fecit sibi plures heredes: isti cum hered. diuidere vellent, & contingeret abesse

Glo. super ista. l. quærit quid in filio, an sit legitima responsalis mater: dicit qd no. est secum ad hoc. dicit secundum eu nisi effecturæ. fact text. in l. qui alia na. §. quærit. infra de neg. gest. l. filia. infra de solu.

ad hoc non potest agere in procuratore qui interuenit ante lit. contesta. licet non sit iudex. licet non sit iudex. licet non sit iudex.

eos,

eos, pro cu, communem constituere voluerunt. Dicitur quod non possunt: & hoc propter adiudicationes & condemnationes, quæ in iudicio diuisorio contingebant. Sed pone, duo vel tres fuerint heredes: alter eorum decessit tribus heredibus relictis. dicit quod illi tres loco vnius personæ succedunt: vnde vnum procuratorem constituere possunt. *¶ R. E. O. 3.* Aliquis, puta Titius, in iudicio conuentus cauit iudi. solui. & dedit fideiuss. post dum inciperet litigare, timuerunt fideiuss. quod stipu. iudic. solui. nomine illius particulari de defendendo committeretur, nisi aliquis susciperet pro eo defensionem. vnde dubitatur qualiter possint sibi consulere. Dicit quod si vnus in solidum suscipiat defensionem, vel si omnes constituant vnum procura. liberabuntur, & videntur defendere. *¶ Viuianus.*

¶ Hinc sumpta l. i. c. 5. de populari act. Diuere.

¶ Popularis actio que dicitur.

¶ a. Bal. hic dicit ista glos. esse sing. ad hoc qd procurator qui habet causam communem cum alio, non potest exercere procuratorio nomine alterius a qua principalis, & gl. est clara. Bolog.

In actionibus popularibus procurator dari non potest, nisi ad vtilitatem privatam agentis pertineat. Bartolus.

X L I I. I D E M libro octauo ad Edictum.

Licet in popularibus actionibus procurator dari non possit: tamē dictum est meritō eum qui de via publica agit, & priuato damno ex prohibitione adficitur, quasi priuatæ actionis dare posse procuratorem. Multo magis dabit ad sepulchri violati actionem is, ad quæ ea res pertinet.

In actionibus que competunt ad vindictam, potest constitui procurator. Bars.

Ad actionem iniuriarū ex lege Cornelia procurator dari potest. nam & si pro publica vtilitate exercetur, priuata tamen est.

Obligatio ex contractu mandati parit actionem mandati; nisi ex necessitate precedentis contractus mandatum fuit subsequutum. Bartolus.

Ea obligatio quæ inter dominum & procuratorem consistere solet, mandati actionem parit. Aliquando tamen non contrahitur obligatio mandati: sicut euenit cum in rem suam procuratorem præstamus, eoque nomine iudicatum solui promittimus. nam si ex ea promissione aliquid præstiterimus, non mandati, sed ex vendito, si hereditatem vendidimus, vel ex pristina causa mandati agere debemus: vt sit cum fideiussor reum pro-

Agit, scilicet interdicto illo, ne quid in loco publico: vt infra ne quid in loco publico. l. ei cuius loco hodie est actio in factum: vt instit. de interdic. §. fin.

Prohibitione, quia aliquid facis ibi vnde omnes læduntur. & ego maxime, cum ibi plerunq. habeam vt. Acurrus.

Multo magis, quia magis videtur priuata actio sepulch. viol. quam prædicta in factum: cum illa detur ei primo cuius interest, & deinde aliis: vt infra de sepul. vi. l. iij. in princip.

Ex lege Cornelia, quæ in tribus casibus loquitur: vt instit. de iniur. §. sed & lex Cornelia.

Publica, in duobus habet naturam publici iudicij: & quia publice interest maleficia puniri: vt infra ad leg. Aquil. ita vulneratus. & quia principaliter ad vindictam, secus in actione Aquil. vbi principaliter agitur ad damnum. infra de iniur. l. prætor. §. j. in aliis duobus sequitur naturam priuati iudicij: quia datur tantum illi qui passus est iniuriam. Item quia commodum pecuniarium reportat: vt institut. de iniur. §. penult. & ratione horum duorum datur procurator: vt hic dicitur. & hoc si agitur civiliter. si enim criminaliter: licet sit priuatum delictum. non potest dari procurator: vt C. de iniur. l. iniuriarum. ij. & l. fina. §. licere. & §. ita tamen. Accurrus.

Parit. No. quod parit obligatio actionem: vt insti. de verb. oblig. in prin. Et not. quod hic. §. vnam ponit regulam, quam facit fallere in duobus casibus. Primus, si tibi hereditatē vendidi, & cum à creditoribus hereditariis conueneris, sponte

respondisti: nec enim compelleris: vt C. de pactis. l. ij. fideiuss. si pro te de iudic. soluend. & mandato tuo solui: agam ex vendito, & non mandati. Secundus, pro te fideiuss. in decem, & cum conuener, feci te procuratorem: & fideiuss. iterum pro te tuo mandato, & satisfedi iudi. solui, & solui: agam ex primo mandato, non secundo: & sic mandatum non parit actionem mandati, & c.

Qui habet vtilis potest facere procuratorem eum qui habet directas. Bars.

Is cui hereditas ex Trebeliano senatusconsulto restituta est, heredem iure dabit procuratorem.

Qui habet ius in re, potest dominum illius rei facere procuratorem. Bartolus.

Sed & dominum pignoris creditor recte dabit procuratorem ad Seruianam.

Vnus ex correis potest alium procuratorem constituere actiue & passiuè. h. d.

Porrò si vni ex reis credendi constitutum sit, isq; alium in constitutam pecuniam det: non negabimus posse dare. Sed & ex duobus reis promittendi alter alterum ad defendendum procuratorem dabit.

In iudiciis diuisorijs plures vnum procuratorem dare non possunt. h. d. Vel aliter: Vnus non potest esse procurator condemnati, & eius cui sit condemnatio. Bartolus.

Si plures heredes sint, & familiæ eriscundæ, aut communi diuidendo agatur: pluribus eundem procuratorem non est permittendum dare: quoniam res expediri non potest circa adiudicationes & condemnationes. Planè permittendum dare, si vni coheredi plures heredes existant.

Si vnus vellet defendere reum, non committitur stipulatio ex clausula de defendendo. Bartolus.

Reo latitate post litē contestatā, ita demū fideiussores

stitu. de actio. §. item Seruiana. Contra videbatur his duobus casibus, quasi dominus in sua re non possit esse procurator: vt infra de regu. iur. neq; pignus. & infra manda. l. ij. in prin. ibi, quod si tua.

In constitutam, id est ad agendum actione de constitut. pecunia.

Non negabimus posse dare, quia iam iste cui constitutum est, pro eo est acti sibi solutū esset: vt ipso iure vel per exceptionem ab altero sit liberatus debitor: vt j. de constitut. pecu. l. idem est. sed quando non est constitutū, an vnus alterum dare possit: forte non: vt arg. §. ea. l. in prin.

Dabit, quia duæ sunt obligationes, licet vna res debeatur: vt j. de duo. re. l. iij. in fin. & l. eadem. §. fin.

Agatur, erat ergo lis contesta. quando procuratorem constituebant.

Adiudicationes & condemnationes. Collige ergo argu. contra M. quia procurator etiam post lit. contesta. interueniens debet condemnari: vt hic, & §. eod. si quis cum procuratorio nomine. & j. eo. qui proprio. & C. eo. l. nihil. & plene dic. vt infra tit. ij. l. liberto. §. fina. Item quare secus in tutore duorum pupillorum: quia vterque erit actor, licet inter se agant: vt infra de actio. tut. l. accipientis. quæ est contra: Respon. ibi loquitur quando vnus agebat contra extraneum, & idem extraneus conueniebat alium pupillum: non autem pupilli adiuuicem agebant.

Existant, quia omnes loco vnius sunt.

Fideiussores, accepti de iudicat. soluen.

Videbuntur.